Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Expositio clarissimi [et] celeberrimi philosophi Gaetani Thiene[n]sis super libros de a[n]i[m]a Aristotelis philosopho[rum] principis grecorum sapientissimi.

https://hdl.handle.net/20.500.14918/461762

Fol. 7 ontbreekt.

Liber

Tituli qqestionum libri de anima Aristotelis.

Primi capituli primi libri de anima.

Vtrum scientia de anima excedat omnes alias scientias excepta scientia diuina in certitudine demõstrationis et nobilitate subiecti.

Vtrum accidens ducat in cognitionem subiecte.

Vtrum in omni ꝑfectissima demonstratione mediũ sit diffinitio subiecti aut diffinitio passionis.

Vtrum logicus diffiniat solum per formam.

Vtrum naturalis diffiniat per materiam.

Primi capituli secundi libri de anima.

Vtrum substantia que est genus predicetur de materia et forma.

Vtrum diffinitio assignata de anima sit sufficiens.

Secundi capituli secundi libri de anima.

Vtrum anima sit tota in toto animato corpore et in qualibet ipsius parte.

Tertij capituli secundi libri de anima.

Vtrum potentie anime ab inuicem et ab anima realiter distinguantur.

Vtrum vegetatiuum sensitiuum et intellectuum in homine dicant animas specie distinctas.

Quarti capituli secundi libri de anima.

Vtrum nutritiua augmentatiua generatiua sint diuerse potentie anime.

Quinti capituli secundi libri de anima.

Vtrum sensus sit virtus passiua.

Sexti capituli secundi libri de anima.

Vtrum sensibilia cõia sint sensibilia per se.

Septimi capituli secundi libri de anima.

Vtrum lumen sit corpus.

Vtrum color sit primum obiectum visus.

Octaui capituli secundi libri de anima.

Vtrum sonus sit realiter in aere, vt in subiecto.

Vtrum sonus sit motus aeris.

Noni capituli secundi libri de anima.

Vtrum homo ꝺz ꝑfectiorem adoratum alijs animalibus.

Vtrum odor sit realiter in medio.

Decimi capituli secundi libri de anima.

Vtrum humidum sit obiectum cõe tactus et gustus.

Vtrum spẽs saporꝝ sint. vij. vel. viij. aut sub alio nũero.

Vndecimi capituli secundi libri de anima.

Vtrum tactus sit plures sensus.

Vtrum caro sit organum tactus.

Vtrum sensibile positum supra sensum faciat sẽsationẽ.

Duodecimi capituli secundi libri de anima.

Vtrum aliquis sensus cognoscat suã ꝓpriã sensationem.

Primi capituli tertij libri de anima.

Vtrum omne recipiens sit denudatũ a nã recepti i spẽ.

Vtrum anima intellectiua sit forma substantialis corporis humani ꝑm inherentiam et informationem aut solum ꝑm appropriationem in operando.

Vtrũ intellectus possibilis sit ens i pura potẽtia passiua.

Vtrum excellens sensibile corrumpat sensum.

Vtrum intellectus possibilis se ipsum intelligere possit.

Secundi capituli tertij libri de anima.

Vtrum quidditas siue vniuersale sit primum obiectum intellectus.

Vtrum intentio imaginatiua siue phãtasma rei materialis sit ꝓncipium per se et immediate productum speciei intelligibilis in intellectu.

Tertij capituli tertij libri de anima.

Vtrum ad producendum speciem intelligibilem et actum intelligendi in intellectu possibili ꝓter phantasma sit necessarium ponere intellectum agentem.

Vtrum intellectus humanus sit perpetuus.

Quarti capituli tertij libri de anima.

Vtrum intellectus possit simul plura itelligere diuersis intellectionibus.

Quinti capituli tertij libri de anima.

Vtrum intellectus possibilis corpi vnius intelligere possit substantias separatas.

Sexti capituli tertij libri de anima.

Vtrum intellectꝰ humanus corpori vnius itelligere possit absqꝫ phantasmate.

Septimi capituli tertij libri de anima.

Vtrum intellectus speculatiuus et itellectus practicus sint potentie anime realiter distincte.

Octaui capituli tertij libri de anima.

Vtrum intellectus vel phantasia sit principalius motiꝫ animal motu ꝑm locum qꝫ appetitus vel econuerso.

Noni capituli tertij libri de anima.

Vtrum viuens sit aliquando in tempore statu.

Explicit tabula huius libri.

¶ Incipit expositio clarissimi ⁊ celeberrimi philosophi Caetani Thienēsis super libros de aia Aristotelis philosophoꝝ principis grecorum sapientissimi.

Ptasti sepenumero: vt in libruꝫ de anima Ax. omnium quidem subtilissimum expositiones quasdam tibi ederem: que cum clarioꝛem: facilioꝛē que redderent. Rem ꝓfecto laude dignā petisti. sed longe imparē humeris meis. Nam cū pleriqꝫ elegantissimi viri qui in philosophando operam prestiterūt eius libri difficultatē aperire minime potuerunt: vereoꝛ ne tanto oneri ingeniū meū succūbat. Decū itaqꝫ diu hesitaui ꝓudentius ne agerez munus tibi amicissimo denegare: an opus tā grande subire: Sed cū mutuā inter nos beniuolentiā aduerterē ma/ lui cedaci quoꝛundā liuoꝛi me iudicandū exponere qꝫ qcqꝫ de amicicia nostra diminutū videꝛt. Temptabo itaqꝫ per scrupulosa per hypateticoꝝ verba fracto remige nauiga/ re. Et si quid ineptum effluxerit. tum rei magnitudini: tū etiam tibi qui me ad hoc incitasti ascribere velis. Quod si expectationi tue quēadmodum speras satis fecero non mihi attribuendum putes. sed veritatis datoꝛi qui vbi vult spirat ⁊ mentem illuminat. Accipe igitur mi frater carissime hunc meum libellum: cuius te non solum lectoꝛē. sed censoꝛem constitui. Amen.

Onoꝛum honoꝛabiliū notitiam opinantes. Magis aūt alteram altera: aut ſm certitudinem: aut ex eo q̄ meliozum quidem: ⁊ mirabiliozum est ꝓpter vtraqꝫ hec anime historiā rationabiliter vtiqꝫ in primis ponemus.

Je liber qui de anima inscribitur est sextus in ordine libꝛoꝝ naturalium Ax. Diuidit aūt principaliter in duas partes. s. in ꝓhemium et tractatum: ibi secunda. Principium aūt quę/ stionis. Prohemium vero tres continet partes in quarū prima Ax. facit auditoꝛes beniuolos. In secunda eos facit docciles. In tertia vero eos facit attentos ibi secunda. Inquirimus aūt considerare: ibi tertia. Omnino aūt pe/ nitus difficillimoꝝ. Prima iterum ī duas: ſm q̄ Ax. dupliciter inducit homines in amoꝛem scientie de anima primo ex eius nobilitate. secūdo ex eius vtilitate: ibi videnduꝛ aūt. De prima intendit ostendere q̄ scientia de anima est omnibus aliis scientijs naturalibus digniꝛ atqꝫ nobiliꝛ. Quod arguit sic. Omnis scientia que aliam excedit in certitudine demonstrationis: aut in nobilitate subiecti: aut in his duobus est illa digniꝛ atqꝫ nobiliꝛ. ſz scientia de anima oēs alias naturales scientias in his duobus excedit scilicet certitudine demonstrationis: ⁊ nobilitate subiecti. ergo ⁊c. Dicit ergo: Nos opinantes alteram noticiam scilicet scientificam magis esse de numero bonoꝝ honoꝛabilium altera. s. noticia scientifica: aut ſm certitudinem. s. demōstrationis: aut ex eo q̄ meliozuꝫ quidē ⁊ mirabiliozꝝ est ex pte subiecti: ꝓpter vtraqꝫ hec. s. tā certitudine demonstrationis qꝫ nobilitate subiecti ase histoꝛiam irrationabiliter vtiqꝫ ī primis. i. principalem ponemus inter oēs ptes scientie naturalis: qđ intelligi debet via nobilitatis: vt dictum est quia via doctrine est sexta.

Intelligendum primo ſm commentatoꝛem commēto quo ad maioꝛem q̄ artes nō differunt ad inuicē: nisi altero istoꝝ duoꝝ modoꝝ. s. aut cōfirmatione demonstrationis: aut nobilitate subiecti: aut vtroqꝫ mō. verbi gra: qm̄ geometria ẽcedit astrologiam ꝓ cōfirmatiōnē demōstrationis. astrologia aūt excedit illā nobilitatē subiecti: geometria igitur vt post patebit certioꝛes hꝫ demōstrationes qꝫ astrologia. Sed astrologia que ē de corpe celesti nobilius hꝫ subiectū qꝫ geometria que est de linea vel quantitate cōtinua. Deinde quo ad minoꝛē q̄ manifestū est considerantibus: qm̄ subiectū huius scientie est nobilius aliis. ⁊ similiter demonstratio eius est magis firma. sed de hoc videtur in dubitatione. Intelligenduꝫ ſm sanctū Thomā q̄ oīs scientia speculatiua est bona ⁊ honoꝛabilis: qm̄ omne illud est bonum qđ ponit habēs ipsuꝫ in statu perfectionis. sed oīs scientia huiusmodi: cum sit ꝓfectio hominis ſm q̄ homo. igit ⁊c. Bonū aūt ẽ dupler: quoddā est quod queritur ꝓpter alterum ⁊ tale ẽ bonum laudabile. Bonum enim equū laudamus qꝛ suauiter fert ascensoꝛem. Aliud vero est bonuꝫ quod queritur ꝓpter se ⁊ tale est bonum honoꝛabile. Cū igitur omnis scientia speculativa ꝓpter scipsam queraꝫ sequitur quālibet talem honoꝛabilem esse. Artes aūt mechanice ⁊ scientie practice. qꝛ in opus extrinsecū ordinantur sunt laudabiles tm̄. Intelligendū. tertio ſm Albertum q̄ vna scientia pōt ee ꝺ melioꝛibus ⁊ mirabiliozib⁹ rebus altera. Et hec differenter: qm̄ illa scientia est de melioꝛibus altera: que est de nobiliozibus rebus: qualiter scientia de incorruptibilibus dicimus de melioꝛibus eē scientia de corruptibilibus. Sed illa est de mirabilibus que ẽ de rebus habentibus causas altioꝛes. ⁊ magis occultas. talis enim quilibet sapiens inqrit⁹ ⁊ admiraꝫ. Intelligendū quarto q̄ scientia de anima hic appellaꝫ historia ⁊ in veteri translatione narratio ⁊ nō scientia: qꝛ scientia ꝓprie est p causas: ⁊ in hac vt plurimū ab effectu ꝓcedimus: aut qꝛ hec scientia hic tradita est summatim non pueniendo ad finalē ⁊ completam determinationem omnium que ad animā spectant. Cōpletur aūt in sequentibus scilicet eius libris qui sunt de corpoꝛe animato ex quo paꝛet q̄ anima est hic subiectum: ⁊ in sequentib⁹ libris subiectum est corpus animatum.

¶ Videtur autem ad veritatem omnem cognitio ipsius multum proficere. maxime autez ad naturam: est enim tanq̄ principium animalium.

¶ Nunc Ax. inducit homines ad amoꝛē scientie de aia ex eius vtilitate: ⁊ intendit ostendere quō scientia de anima est vtilis ad omnem scientiam: ⁊ maxime ad naturalē Quod sic declaratur. Omne illud ẽ alteri vtile quod prebet illi iuuamentum. sed scientia de anima cuilibet alteri scientie prebet iuuamentū: ⁊ maxime naturali. ergo ⁊c.

Dicit igitur. Videtur autem ⁊ ad veritatem omnez cognitio ipsius multum ꝓficere. maxime aūt ad naturam. i. scientiam naturalē: est enim anima tāqꝫ principium animalium. Intelligendū ſm commentatoꝛē cōmento secundo: ꝓ declaratione minoꝛis: q̄ iuuamentum scientie anime ad alias scientias inuenitur tribus modis. Quoꝝ vnus est ſm q̄ est pars illius scientie: immo nobilissima ptium eius sicut hꝫ dispositionem cum scientia naturali. Animalia enim sunt nobilissima corpoꝝ generabilium ⁊ corruptibilium. Anima autem est nobilius omnib⁹ que sunt in animalibus. Secundus ẽ qꝛ dat pluribus scientijs plura principia vt scientie morali. s. regendi ciuitates ⁊ diuine. Moralis enim suscipit ab hac scientia vltimū finem hominis in eo q̄ est homo. ⁊ scientiam sue substantie que sit. Diuina autem suscipit ab ea substantia sui subiecti. Hic enim declarabitur quoniaꝫ forme abstracte sūt intelligentie: ⁊ alia multa de dispositionum cōsequentium intelligentiam in eo q̄ est intelligentia ⁊ intellectus. Tertius vero est commune iuuamentum ⁊ est facere acquirere cōfirmationem in primis principijs: qm̄ ex ea acquirit cognitio causarum primarum propositionum: ⁊ cognitio alicuius per suam causā est magis firma qꝫ sui esse tantū.

Tripliciter ergo scientia de anima iuuat ad alias scientias. Primo modo ſm q̄ eſt ps alicuius earum ⁊ nobiliſſima: ⁊ ſic iuuat ad ſcientiā naturalē ⁊ nō tātum iuuat: imo eſt neceſſaria. Secūdo mō iuuat ad alias ſcientias tribuendo eis aliqua principia p̄ hoc q̄ aliqua declarata i ea in alijs ſcientijs ſupponūtur: ⁊ ſic iuuat morali ⁊ diuine: quoniam moralis accipit ab ea vltimū finē hois: ſm q̄ bō q eſt felicitas. Nam felicitas conſiſtit aut in ſpeculatione ſubſtantiarū abſtractarū vt vult Ax̄.x. Ethi. aut cōſiſtit in copulatione intellectus agētis cum itellectu poſſibili: vt velle videt Auerrois. tertio de aīa: ⁊ qualitercunq̄ ſit: ⁊ quō iſta fiāt: quid ſint ſola ſcientia de aīa hz oſtendere. Diuina etiam ab ea accipit ſubſtantiā ſui ſubiecti videlicet ſubſtātias abſtractas eē: ⁊ ipſa eſſe intelligentes p̄ hoc q̄ ſūt in gradu ſupon ad intellectū humanū qui ē intelligēs ⁊ abſtractus: ⁊ ſubſtātie abſtracte ſūt ſubiectum i xij. ſcientie diuine. Tertio mō iuuat iuuamēto cōmuni ad oēs ſcientias: q̄ notificat cauſas primo ꝛ principiorum oium ſciētiarum vz itellectū agētem intellectum poſſibilē ⁊ intētiones imaginatas. Cognitio aūt alicui⁹ p̄ ſuas cauſas eſt magis firma q̄z ſui eſſe'tiū. Ex quo pz q̄ licet cōmētator p̄ veritatem intelligat ſolū ſcientias ſpeculatiuas declarat, tñ ſcientiam de aīa etiā ad alias ſcientias vtilez fore. Sed cōtra dicta arguit. primo q̄ nō videt q̄ hec ſciētia ſit vtilis ad ſciētiam libri phīcoꝛ: q̄ illa que ſūt poſterius nota nō faciunt ad cognitionē prius notoꝛ. ſed'ca de quibus determinat in libro phīcoꝛ ſunt prius nota: q̄z que notificant in libro de aīa. igitur ⁊c. Patet cōſequentia cū maiori. ⁊ minor arguitur: q̄ primus liber phīcorum eſt primus via doctrine in ordine librorum naturalium: ⁊ ſz cōmentatorem in eo declarantur: ⁊ ponunt principia cōia ⁊ radices totius artis. Secūdo arguitur: q̄ non videt q̄ prima principia hēant cauſas q̄ ſi haberent cauſas cuz demonſtratio ſit coꝛ quorum eſt altera cauſa ſecundo poſterioꝛ. tunc prima principia poſſent demōſtrari: ꝓñs falſum: vt pz primo Poſterioꝛ. ⁊. iij. metaphy. Reſpō det ad primū q̄ licet effectus ſit prius notus q̄z ſua cā: tñ noticia cauſe facit ad noticiā effectus: non qdem quia ē: ſz ꝓpter quidē. Sic in ꝓpoſito noticia de aīa facit ad noticiā eorum de q̄bus agitur in libro phīcoꝛ: nō quidē pri⁹ habitam. ſed poſterius acquirendam. Et p̄ hoc pz ad argumentū q̄ neganda eſt maior. Ad ſm dicitur q̄ prima principia dupliciter poſſunt cōſiderari. Vno mō vt ſūt q̄dam entia ſpeculatiua. Alio modo vt ſūt ſimilitudines rerum extra aīam exiſtentium. Si primo modo accipiant ſic ſunt in intellectu poſſibili vt i ſubiecto: ⁊ coꝛ cā effectua ſunt intellectus agens ⁊ intētiones imaginate. Et principia ſic accepta ſunt effectus habentes cauſas p̄ quas p̄ñt demonſtrari: vt'rō arguebat. Sed ſi accipiantur ſecūdo mō q̄ ſic ſunt ſimilitudines rerum extra aīam exiſtentiuz quarum exiſtētie vnius i alia nō eſt alia cā: iō taliter accepta demonſtrari nō poſſunt: ⁊ hoc voluit Ax̄.j. poſteri. ⁊. iiij. metaphy. Hanc diſtinctionē colligere potes ex cōmentatore tertio de aīa commēto quinto dū dicit q̄ entia ſpeculatiua'hñt duplex ſubiectū vnū p̄ q̄ ſunt vnū entium in mūdo. ⁊ iſto mō cōſiderāt: vt quoddā ſpeculatiuū: aliō pq̄ ſunt vera: ⁊ ſic cōſiderant: vt ſimilitudines reruz extra aīam exiſtentiū ⁊c. Dubitat vtrum ſcia de aīa excedat oēs alias ſcientias excepta diuina ſcia i his duobus. ſ. in certitudine demōſtratōis ⁊ i nobilitate ſubiecti. Arguit q̄ nō. primo ſic. Sciente mathematice hñt certiores demonſtrationes q̄z ſcia de aīa. pz ꝓña ⁊ aſſumptū colligitur a cōmētatore. ſcōo metaphy. cōmēto. xvi. oſte. Et nō oz hoīem querere vt modus fidei in naturalibus ſit ſicut modus fidei i mathematicis. Demōſtrationes enim mathematice ſunt i primo ordine certitudinis ⁊ demōſtrationes naturales ſequunt eas in hoc. Secūdo aliqua ē ſcientie naturalis que ē de nobiliori ſubiecto q̄z ſcia d̄ anima. ergo ⁊c. pz cōſequentia. Et aſſumptū arguit: q̄ ſubiectum octaui phy. eſt primus motor q̄ eſt nobilior q̄z aīa que eſt ſubiectū in ſcia libri de aīa. Tertio ſcia de aīa excedit ſciam diuinam in certitudine demonſtrationis ⁊ in nobilitate ſubiecti. igit ⁊c. pz ꝓña. Et aſſūptū ꝓbat ⁊ primo de certitudine demonſtratōis: q̄ illa demonſtratio videtur eē certior que ꝓcedit ex notioribus ⁊ certioribus nobis q̄z illa que ꝓcedit ex ignorationibus. ſed demonſtrationes facte in ſcia de aīa ꝓcedunt ex notioribus e certioribus nobis q̄z facte in ſcia diuina. igit. pz cōſequētia ⁊ maior. Minor vero declarat q̄ demonſtrationes facte in ſcientia de aīa ꝓcedunt ex obiectis ⁊ opationibus potentiarum aie que ſūt ſenſibilia: ⁊ nobis manifeſtiora q̄z illa ex quibus ꝓcedūt demonſtratōes facte i ſcientia diuina que eſt de abſtractis a motu ⁊ a materia ſenſibili tā ſm eſſe q̄z ſm cōſiderationem. Deinde ꝓbatur aſſumptū quantū ad nobilitatē ſubiecti quoniā ſubiectū ſcientie diuine, eſt ens i quantuz ens: ⁊ certū eſt q̄ aīa eſt nobilioꝛ q̄z ens: vt ens, quare ⁊c. In oppoſitū eſt cōmētator cōmēto primo dicit q̄ ſcia de aīa ſupat in his duobus. ſ. certitudine demonſtrationis ⁊ nobilitate ſubiecti alias ſcias preter diuinā: qō vniuerſaliter dz intelligi pp exceptionē. ex quo vt eſſe cōtradictio inter dicta cōmētatoris hic ⁊ in ſcōo metaphyſice cōmento ſupius allegato. Pro reſpōſione ad dubium p̄mittendū primo q̄ duplex ē certitudo demōſtrationiſ. ſ. ſimpliciter ⁊ q̄ ad nos. Illa demōſtratio ē certior ſimpliciter q̄ ꝓcedit ex certioribꝰ ſimpl'r ſeu quo ad naturā: vt demonſtratio propter quid. Illa aut demonſtratio eſt certior quo ad nos que ꝓcedit ex nobis notioribus vt demonſtratio q̄ ꝓcedens ab effectu ad cām. Hanc diſtinctionē innuit cōmentator. ſcūdo metaphyſice cōmēto allegato dicens. Certitudo enim diuerſat in eade ſcientia, verbi gr̄a ſm demonſtrationē q̄ ⁊ cum diuerſat in ſcientijs diuerſis ſm genus. Premittendū ſecūdo q̄ certitudine ſimpliciter vna demonſtratio pōt eſſe certior alia. Vno mō q̄ ꝓcedit ex cauſis prioribus nō ita reſolubilibus: ⁊ ſic demōſtrationes ſcie diuine ſunt certiſſime: q̄ p cedunt ex cauſis ſimpliciter primis nō vlterius reſolubilibus ⁊ hoc voluit Ax̄.i ꝓhemio metaphy. dū dicit. Sciētiarū vero certiſſime ſunt que maxime prioꝛ nā que ſūt ex pauciorib⁹ certiores ſunt ex additione dicti: vt arithmetrica: geometrica ⁊c. Secundo mō: q̄ ꝓcedit ex notioribus: ⁊ ſic demonſtrationes mathematice ſunt certiores q̄z demōſtrationes pp q̄ naturales: q̄ cauſe eē q̄ta ſimpliciter. i. naturaliter q̄ eſt ꝑiū in mathematicis. Illa enim que ſūt cognita ſimpliciter illis ⁊ ſūt etiā cauſe p̄rioꝛes i eē ſūt cognita apud nos. Premittēdū tertio: q̄ ſubiectū ſcie ē multiplex. ſ. materiale formale adequatū ⁊ nō adequatū. Subiectū materiale ē illud d̄ qua ſcia cōſiderat nō acceptū ſub rōne ſub qua de illo conſiderat: ⁊ ſic deus ē ſubiectū octaui phy. q̄ de deo cōſiderat in octauo phyſicoꝛ. nō vt deus. ſz vt primus motor. Subiectū forma le eſt illud de quo ſcia cōſiderat ſub ꝓpria rōne ⁊ ſic primus motor eſt ſubiectū octaui phyſicoꝛ. Subiectum adequatū eſt illud q̄d adequate totā ſciam concernit: qualiter corpus mobile d̄ ſubiectū ſcie naturalis. Subiectus non adequatus d̄ ſubiectum de quo ſolum indeterminata pre ſcientie conſiderat quomodo primus motor eſt ſubiectum totius ſcientie naturalis. His premiſſis reſpondet ad dubiū: q̄ ſcia d̄ aīa oēs alias excepta diuia aliquo mō excedit

in his duobus. s. certitudine demõstratiõis ⁊ nobilitate subiecti. Qõ declarat: nã prio scia de aia excedit alias scias i certitudie demõstratõis quo ad nos q3, pcedita ab effectu ad cãm ⁊ ex obiectis ⁊ opationibus aie ad ipsam aiaz nũc obiecta ⁊ opatões aie sũt nobis notissima: de obiectis est clarũ. De opationibus ẽt p3 cũ in nobis ipsis experia mur. quilibet eniz i seipso experit q augetur q sentit ita de alijs. Excedit ẽt oẽs alias scietias excepta diuina in nobilitate subiecti cũ aia sit ens nobilius inter de quibus i scientijs cõsiderat exceptis substantijs abstractis de quibus determinat in. xij. sciẽtie diuine. Quib9 habitis. Rñdet ad rões in oppositũ factas. Ad primũ diuersimode rñderi põt sm q diuersi vario mõ oñdũt sciaz de aia in certitudine ⁊ nobilitate scias alias excellere.

Albertus dicit sciam de aia esse certissimarũ demõstrationũ qm̃ iz aia quo ad nos sit occulta hñs principia: tamen nihil est manifestio9 i natura q3 fons i origo oĩs cognitionis qõ ẽ lumen intellectus agentis. Ad illud eni lumẽ cernit q gcd scit ⁊ tũc iudicat sciri qñ illi cõueniens repit. Propter hoc ergo demõstratões scientie d aia dicũt certissime q: p eas notificat lumẽ intellectus agẽtis q ẽ era mẽ omniũ Vorũ ⁊ oĩum intelligibiliũ: qõ ẽ cã oĩz cognitionũ: ⁊ loquẽdo taliter de certitudine demõstratõis certũ ẽ demõstrationes mathematicas supari in certitudine ab illis que sũt i scia de aia. Sed taliter nõ fuit locutus d certitudine cõmentato: i auctoritate supius allegata. Burleus aũt dicit auctoritatẽ cõmentatoz h positã debere intelligi collective. ⁊ nõ diuisiue sic vz q scia de aia supat i his duobus simul sumptis: puta cõfirmationẽ demonstrationis: ⁊ nobilitate subiecti oẽs alias pter diuinã. Vnd iz in certitudine demonstratõis scie mathematice excedãt sciam de aia: tñ plus ꝓportionabilit scia de aia supat mathematicas. s. in nobilitate subiecti q3 supet in certitudine demõstrationis: ⁊ sic absolute i his duobus simul sũptis scia de aia supat mathematicas. Et inueniret scia alia a diuina que excederet sciam de aia i nobilitate subiecti scientiã: de aia plus ꝓportionabiliter cã in excederet in certitudine demonstrationis ⁊ sic dicat in alijs. Ex quibus p3 intelligẽti concordia inter dicta cõmentatoris. Sz posset dari tertia solutio colligenda ex dictis i dubio. s. q scie mathematice sũt certiores certitudine simpliciter scia d anima: imo loquẽdo de tali certitudine mathematice sũt in primo ordine certitudinis ⁊ naturales sequunt eas: iz ille primus ordo hẽat latitudinẽ ⁊ i priori gradu illi9 scit scia diuina tñ certitudine quo ad nos scia d aia excedit mathematicas ⁊ alias naturales: ⁊ hoc sufficit ꝓ Ax. ꝓmẽtato. Ad 2dam rõnẽ rñdet q nobilitas scie non hẽt attendi penes nobilitatẽ subiecti sui qualitercũq3 sũpti. sz penes nobilitatẽ sui subiecti adequati vel nõ adequati formaliter sũpti: sic q oẽs illa scia in cui9 aliqua pte principa liter ꝓsiderat de aliquo subiecto formaliter sũpto nobiliori q3 sit aliqd subiectũ formale i alia scia ꝓsideratũ ẽ illa nobilior nobilitate subiecti: q3uis forte suũ subiectũ adequatũ sit minoris nobilitatis: Et tunc ad argumẽtũ dicit q licet primus motor: vt deus ⁊ sm substantiam' sit nobilior q3 aia ⁊ q3 anima intellectiua tamẽ anima ⁊ anima intellectiua: sic est melior primo motore: vt primus motor sicut nobilius est animare ⁊ intelligere quã mouere. primo motu et cum primũ vita tale sit ⁊ non sm. Et ex hoc sequit q subiectum formale scientie de aia est nobilius subiecto formali octaui physicorum. quare ⁊c. Ad tertiã patet ex dictis: quia licet demonstrationes scientie de anima sint certiores quo ad nos quam demonstrationes scientie diuine demonstrationes tamen scientie diuine sunt certiores simpliciter que certitudo est absolute maior. Similiter scientia diuina habet subiectum formale nobilius: q3 anima intellectiua quantum ad eius partem principaliorẽ que traditur in. xij. metha. in quo considerat de subijs abstractis sm eor qdditates ⁊ opationes ꝓmas. q̃re sequitur q ipsa est nobilior nobilitate subiecti q3 scia de aia iz eius adequatũ subiectũ vz ens vt ens sit minoris nobilitatis.

¶ Inquirimus aũt considerare ⁊ cognoscere naturam ipsius ⁊ substantiam: postea que cũq3 accidũt circa ipsam quoz alie ꝓprie passiones vident: alie autem cõmunes ⁊ animalibus ineesse.

¶ Dic Ax. Addi auditores doci es manifestãdo ordinem quõ in hac scia est ꝓcedendũ di. q nos inquirim9 sine ingrendo intendim9 ꝓmo ꝓsiderare ⁊ cognoscere nãm ⁊ substantiã ipsius aie. postea Vo accitia ⁊ passiões ei9 q̃z quedã vident esse ꝓpe ipsi aie: quedã Vo cões aie ⁊ corpi pp ipsas inesse corpi aiato per ipsam aiam. Intelligendũ q passionũ aie quedam ꝓprie dicũtur ⁊ quedam cões. qõ qualiter Virate contineat diuersi diuersimode exponũt. ⁊ ꝓm. cõmen. 3. duas ponit expões. quaz prima est q ille passiones sũt ꝓprie aie quas in hõdo aias non indiget cõ vt sunt passiões aie concupiscibilis sicut irasci ⁊ gaudere poze: vt est imaginari per intellectũ idest intelligere. Iz ille passiões sũt cões aie ⁊ corpi quas i hõdo aia indiget coz/ ⁊ per nõ indigere corpore intelligit nõ indigere alteratione facta in corpe. ⁊ eõ p indigere corpe intelligit indigere alteratione facta in corpe. vñ nõ oz q qui intelligit calescat aut qõ infrigidet. Secũda expõ ꝓm. ẽ q p passiões aie intelligere debemus illas que pus existũt in aia ⁊ secũdo i corpe sicut sunt sensus ⁊ imaginatio. Per passiones aũt cões intelligere debemus illas que existũt in aia p corpus sicut vigilia ⁊ somnus. Alber. Vo hec dicit aliqualiter ampliando hanc ponit distinctionẽ q accidentiũ aie quedam sũt accidentia p se: ⁊ quedã p accidens. Accidentia p accidens ga casualia sũt hũt cãs determinatas nec pũt certificari. ideo de illis in hac scia nõ hr consideratio. Accidẽtia per se quia hũt cãs cãs determinatas pũt de aia demõstrari ⁊ de illis hic fit inq̃sitio. hec aũt sũt duplicia qm̃ q̃dã sũt ꝓpe passiones aiz sm q ipsa in sua suba considerat nõ cointellecto corpe cuiusmodi sũt intellectus volũtas ⁊ rõ. Quedã Vo sibi ⁊ corpori sũt passiões cões in eo q corpori aia inest. ⁊ hec itez sunt duplicia. quia hoz quedã inclpiũt ab aia ⁊ explent p corpus sicut visus auditus ⁊ oĩno sensus ⁊ vegetatio. Quedã aũt incipiũt a corpore ⁊ redundant in aiam: vt sõnus ⁊ stigilia que incipiũt a cibi euaporatione ⁊ efficiuntur ligamentũ aut solutio virtũ aie: ligamentũ quidẽ quantũ a somnũ: ⁊ solutio quantũ ad vigiliã

Terna expõ est. s. i Tho. qui dicit q passiones ꝓpe aie sũt passiones aie tñ: vt intellectio vel speculatio. Passiones Vo cões sũt q̃ pp ipsam aiam cõiter aialibus insũt: sicut delectatio tristicia sensus ⁊ fantasia. Quarta ꝓpõ ẽ Egidij dicentis q. iz q3diu aia ẽ corpori vnita nulla hẽat operationẽ quã non cõicet corpi ⁊ que nõ indigeat organo corporali. aliqua tñ ẽ que h9i organo indiget magis per accidens: vt intelligere ⁊ speculari. ⁊ hec dr passio aie ꝓpria. Aliqua aũt que magis p se h9 organo indiget vt cõcupisci ⁊ irasci. ⁊ talis dr passio cõis aie ⁊ corpori ⁊ eẽ ipsius coniũcti. Quinta expõ ponit a Burleo que ẽ q operatio que in sola aia subiective fundat sicut volitio ⁊ intellectio est ꝓpria ipsi aie. opatiões Vo que sunt in aia ⁊ corpore fundatur sit dicũtur aie ⁊ corpi cões: vt ira timor visio auditio ⁊ vlter omnis sanatio. sed de isto mouebit post Ax dubitationem in hoc phemo.

¶ Vino aũt ⁊ penitus difficillimoz est accipe alicui quã fidẽ de ipsa. Quũ. n. fit q̃stio cõis multis alijs dico aũt eã q̃ est circa subam ⁊ eã que quid ẽ forte sis alicui videbit vna q̃dã methodus esse de oĩbus de quibus volumus cognoscere substantiã sicut et eoz q̃ sũt sm accidens ꝓpioz demonstrationem

qre q̄rendū erit vtiq; methodū istā. Si aūt non ē vna quedam ꝛ cōis methodus de eo q; quid ē amplius difficilius est negociari. oportebit enim accipere circa vnumquodq; quis modus.

¶ Hūc Ax. facit auditores attentos ostendendo difficultatem scientie de anima. ꝛ diuidit in duas partes. ga p̄mo ostendit difficultatem esse in scientia ex pte nostri mōi cognoscendi. secūdo ostendit difficultatē esse in eadem ex parte re scite: ibi ¶ Cū aūt manifestū. ¶ De p̄ma dicit q; est oīno ꝛ penitus difficillimo; accipe aliquam fidē d̄ ipsa ſ. aia. nam cū sit vna questio cōis de ea ꝛ multis alijs quia de oībus quo; substantia est inuestigandā. ſ. qō querit ipsum q; quid ē ꝛ ipsam diffinitionem forte videbit alicui cē vna quedā cōis methodus siue regula aut via pueniendi ad cognoscendū diffinitiones omniū quo; substantiā querimus: sicut est vna via cōis ad ꝓbandū passiones de suis subiectis. ſ. demonstratio. ꝛ si sic esset tūc a nobis erit q̄rendū habere istam methodū siue viā. Si aūt non fuerit vna methodus cōis venandi diffinitiones oiuz quo; substantiā cognoscere intendimus: tūc erit nobis difficilius negociari ꝛ inuestigare diffinitionē aie aut alterius diffinibilis. q̄n cē vnūquodq; diffinibile oportebit p̄us accipe quis sit modus ꝓprius inuestigandi suam diffinitionez.

¶ Cū aūt manifestū fuerit vtz demōstratio aliq̄ sit aut diuisio aut aliqua methodus adhuc multas hz dubitatōes ꝛ errores ex quibus oz q̄rere. alia eni alio; principia sicut numero; ꝛ plano;.

¶ Ostendū difficultatem esse in scia de aīa ex pte rei scite ꝛ diuiditur in duas. quia primo facit hoc. secūdo specialit mouet dubitationē de passiōibus ai c ibi Dubitationē ār bit. Prima in duas. quia p̄mo mouet aliquas; contingentes circa aiam compatiendo eam ad alia ꝛ illa alia ad inuicem: ibi secūda Formidandum aūt. p̄ma adhuc quattuor fm q; quattuor difficultates tangit ibi secūdo Primū autē sortassis ibi tertia Considerandū aūt. ibi quarta Et vtruz sit simlis. ¶ De p̄ma mouet primā difficultatem que ē q; dato q; fuerit manifestum q; via venandi diffinitiones sit vna ꝛ fuerit notum que sit illa via vtrū demonstratio: aut diuisio aut aliqua alia methodus. ſ. compositio adhuc remanent multe dubitationes ꝛ loca erroris in inueniendo ꝓpria principia rei quam volumus diffinire ex quib9 oportet querere eius diffinitionem. quoniam alio; diffinibiliū sicut alia sunt ꝓpria principia numero;: ꝛ alia sunt ꝓpria principia plano;um ideſt superficierum. Intelligendum primo fm commentatorem commento quinto q; de modo inueniendi diffinitiones per quas res substantie notificiantur fuit triplex opinio. Prima fuit Porphirij dicentis diffinitiones inuestigari per demonstrationem. Volebat eni q; sicut omnes passiones de suo subiecto possunt concludi per demonstrationem sic ꝛ diffinitio de suo diffinito in co q; diffinitio. Secūda fuit Platonis qui voluit omnes diffinitiones ꝓ viam diuisiuam inuestigari q; arguendo omnis homo est animal rationale vel irrationale. sed nihil quod est homo est animal rationale. ergo ꝛc. Et has duas opiniōes improbat Ax. secundo posteriozum ostendendo q; per eas committitur petitio principii. Tertia fuit Ax. dicentis diffinitiones venari per compositionem: quod qualiter sit intelligendū post apparebit. Intelligendum secundo secundum cōmentatorem q; diffinitiones non componuntur nisi ex ꝑncipijs ꝓprijs que sunt in re. Ex quo sequi q; dantur diffinitiōes reales: quod plurimi negare conantur.

¶ Primum autem sortassis necessariam est diuidere in quo genero;um ꝛ quid sit. dico autem vtrū sit aut qualitas aut quātitas aut sit quoddā aliō diuisoz predicamētoz. adhuc aūt vtz eoz q̄ sūt in potetia aut magis ēdeclechia sit. vtz. n. ñ aliquid paz.

¶ Mouet secūdā difficultatē oñdēdo q; ē difficile cognoscere substantiā aie p̄ eius diffinitionē ꝛ primo quātū ad genus q; difficile ē cognoscere i quo genere sit aia: ꝛ gd hūt vt vtrū sit hoc aliqd ꝛ substātia: aut qualitas: aut quātitas: aut aliud decē p̄dicamētoz deinde quantū ad differentiā q̄n oz videre q; differētia ꝓueniat ꝛ vtrū aia sit eoz q̄ sūt in potentia aut magis sit quedā endelechia. i. actus ꝛ hoc. ſ. q; sit potentia: aut q; sit actus differt no parū. sed multū. Intelligendū. primo q; Ax. dicit. Primū aūt fortassis necessariū est diuidere. i. diuisim ꝓsiderare cē. q; locutus sit dubitative cē. cā a diuersis diuersimode assignat. Die Aber. q; iō h fecit Ax. q; aia nō ē directe i genere sicut genus ſpēs vel idiuiduū. sed reducit sicut ꝓncipia. Aia. n. ē actus potēta ꝛ actus sūt principia generū. Principia aūt generū non sūt directe i genere: q; q; ē directe in genere ē sub genere: q; q; ē directe i genere ē sub genere ꝛ principia generū sūt ante genera ꝛ non sub ipsis. Egidi9 aūt vult q; Ax. h facte q; aia non hz ꝓpriā diffinitionē q̄ sit genus ꝛ differentiā: q; talē diffinitionē habēt solū subtie ꝓpositi. hz hz solū diffinitionē p̄ additamētū sic accidētia ꝛ certe forme substantiales que sūt pfectiones materie quarū diffinitionibus ponit ꝓpriū subiectū: vt p̄z p̄ eius diffinitionē: que infra ponit ab Ax. i secūdo huius dum dicit ipsā esse actū corpis physici organici cē. Intelligēdū ſdo fm Pmen. atoz ē Pmento sexto q; potēta ꝛ actus sunt differentie que ptingūt oībus predicētis ꝛ sūt valde oppositē. Vult Pmentator q; potentia ꝛ actus sūt differētie entis modales ꝛ nō ēentiales. q; tūc ens cēt genus nec posset ō codē verificari qđ ē falsū. vlt ēt q; ens dicēdit i. ꝛ. ꝓpria p̄ actū ꝛ potentiā. vñ ois generalissima Poposita sūt ex actu ꝛ potentia ꝛ simlr ſpēs ꝛ idiuidua. Oria aūt que nō est ex recta linea p̄ntali. hz latere hz nō sit hoc mō Popositū nō est act9 purus q; cū alio cadit Pponez. Et cū dicit Pmentator q; actus ꝛ potentia sūt differentie valde oppositē nec possēt ītelligi oppōe Poria Pdictoria vl ꝑpatiua. hz soluz relatia.

¶ Cōsiderandū aūt ꝛ si ptibilis sit aut in ptibilis.

¶ Mouet tertiā difficultatē dicens esse ꝓsiderādū vtrum aia sit ptibilis hz subiectū sic q; i diuersis ptib9 corpis sint diuerse aie. aut sit iptibilis fm subiectū hc. q; in toto corpore sit vna aia. Intelligendū fm Pmentatorem commento. vij. q; circa ptibilitatem manime duc fuerūt opiniones. Prima fuit platonis q; posuit aiam cē diuisibilē fm subiectū. Ita q; posuit in codē aiata plures animas spē distinctas in ptib9 tū diuersis. dicēdo aiam intellectiuā esse in cerebro Pcupiscibilē in corde ꝛ nutritiuā in epate. ꝛ ita de alijs. Alia fuit Ax. ponentis in vno animato vnā cā animā hz subam plurificataz in fm potēnas ꝛ Vtutes.

¶ Et vtz sit simil spēi ois aia aut ñ. si āt nō sit si mil spēi. vtz spē differāt aut genere. Hūc quidem eni dicētes ꝛ q̄rētes d̄ aia q; ñ videt ꝓsiderare vtrum omnis aia sit similis spēi. i. eiusdem spēi spālissime. sed aliq̄ differūt spē: tūc vlteri9 ꝓsiderādū est de illis. vtz differāt spē solū aut nō tm spē. hz etiā genere. Hāc tū difficultatem qdā antiquo; neglexerūt sicut fuerūt platonici q; dixerunt oēm ai c ipēm esse in corpe hois quare ingrentes ꝛ detrimūtes de aīa. de humana solum intendere conabatur. ex hoc putantes se simpliciter de omni anima determinare. Circa dicta aliquę dubitationes occurrunt. Prima dubitatio est quia hic dicit Aristo. se primo inquirere cognoscere naturā ꝛ substātiā anime ꝛ postea eius accidentia ꝛ passiones. ꝛ oppositū huius facit i isto suo ꝓcessu cū naturā ꝛ substātiā aie inuestiget ꝑ suas opationes que

que ad nos sunt notiores. ⁊ hoc ipsemet Ax. asserit infra in principio illius ca. Necessariū aūt debeutem. duz dicit. Si autē oportet dicere vnūquodqz ipsoꝝ. vt quid sentiuum aut intellectiuum aut vegetatiuum prius adhuc dicendum qui'd sit intelligere ⁊ quid sentire ⁊ vegetare. prio res enī potentie actus operationes rationem sunt ⁊c:

Ex quibus verbis si bene considerantur videtur Ax. velle hunc ordinem esse obseruandum in scia de anima. s. q̄ ex obiectis notificentur operationes ⁊ ex operationib⁹ potentie ⁊ ex potentijs anime substantia. ⁊ per consequēs cognitio anime que ad suam substantiam erit postrema ⁊ non prima. Secunda dubitatio est. quia Ax. videt sibi met aduersari. Nam superius dixit q̄ scientia de anima excedit alias naturales in certitudine. hic autem dicit eam esse de numero difficillimoꝝ modo ista repugnare videtur. Tertia dubitatio est. quia videtur q̄ diffinitio mue stigetur per diuisionem. cum habito genere in quo est diffinitum oporteat ipsum diuidere per differentias descendendo donec inueniamus genus prorimum ⁊ propriam differentiam. Et hoc videtur voluisse Aristo. dum dixit. Primum aūt fortassis necessarium ē diuidere ⁊c. Ad hec dubia respondetur. Ad primum dicunt quidam q̄ innotitia propter quid prius habetur notitia de anima q̄z de suis passionibus cum sit causa earum. ⁊ de hac hic loquitur Ax. Sed in notitia quia est econuerso. ⁊ talis notitia p cedit Ax. infra vt dicitur loco supra allegato. Aliter dicī potest q̄ licet cognitio anime quo ad suam substantiam sit posterior in executione est tamen prior in intentione. ⁊ hoc vult Ax. hic. Ad sm dubium dicit Burleus q̄ scientia de anima est certa ⁊ in certa facilis ⁊ difficilis diuersimode. Primo enim est certa ⁊ facilis quantum ad processum quia quo procedim⁹ ad operationibus anime notiꝝ certis ad substantiam eius. sed est incerta: ⁊ difficilis quantum ad processum propter quid econtra procedimus a substantia anime nobis occulta ad eius operationes.

Secundo scientia de anima est certa: ⁊ facilis quantuz ad considerationem de operationibus anime ⁊ est incerta ⁊ difficilis quantum ad considerationem de substātia anime. Joannes autem Bandauus ad istud dubium taliter respondet vz q̄ scientia de anima vegetatiua ⁊ de anima sensitiua est facilis. sed scientia de anima intellectiua est difficilis. Primum sic declaratur. quoniam sciētia de forma que est magne entitatis ⁊ hz operationes cadētes sub sensu est facilis. cum nostra cognitio habeat originem ex sensatis. sed anima vegetatiua ⁊ sensitiua sunt huiusmodi. igitur ⁊c. Secundum sic arguitur quia scientia que est de forma que non est perfectio materie. nec habet operationem cadentem sub sensu est difficilis. sed anima intellectiua est huiusmodi. igitur ⁊c. Item omne qd̄ cognoscitur a nobis cognoscitur sm q̄ est in actu. vt colligitur nono metaphysice. sed intellectus noster respectu formarum intelligibilium est ens in pura potentia: igitur a se est nobis difficulter cognoscibilis. Et similiter materia prima que ē pura potentia respectu formarum materialium. est tamē minus difficulter cognoscibilis q̄z intellect⁹. quia habet operationem sensibilem vt transmutationem. vnde sicut operatio facit scire formam sic transmutatio materiam. vt ex primo phyſicorum colligi potest. Ad tertium dubium dicitur communiter: qd̄ diffinitio inuestigatur per compositionem. s. generis cum differentia tāquam per viam principalit. ⁊ vltimate ad illud deseruientem licet ad illud deseruiat diuisio inchoatiue: ⁊ secundario modo tacto in argumento. Propterea dicit Albertus q̄ via ad sciendum substantiam rei per eius diffinitionem aut est procedēdo ex prioribus per demonstrationem. sicut dixit hypocras aut ex posterioribus per diuisionem sicut voluit Plato. aut est colligendo differentia p diuisionem ⁊ compositionem eoꝝ sicut dixit Ax. Sed Joannes Bandauus vult q̄ via venandi diffinitiones sit compositio diuisionis cum demonstratione: quoniam postq̄z diuisimus genus remotum diffiniti: si descendendo inuenire debemus prius genus, ppriam differentiam eius per quoꝝ vnionem adinuicem resultat diffinitio oportebit nos vti demōstratione ostendendo nomē demonstrationis ad omnem rationem facientem fidem. Modus tamen alberti magis videtur cōformis dictis aristotelis i secūdo posterioꝝ vbi hanc materiam tractat.

Omnidandum autez quatenus non lateat. vtruz vna ratio ip'ius est sicut animal: aut ſm vnūquodqz altera: vt equi canis hominis deiqz. Animal autem vniuersale: aut nihil est: aut posterius est. similiter autem ⁊ si aliquod commune aliud predicaretur.

¶ Prosequitur mouendo aliquas questiones circa eius anime potētias opationes. ac etiū obiecta cōpando eas ad inuicē. Et cōtinet duas ptes. In quarum prima facit qd̄ dictum est. In secūda ostendit accidentia nos ducere i cognitionem substantie sicut econtra substantia nos duci in cognitionem suorum accidentium ibi secūda. Videtur āt non solum. Prima in quattuor ſm q̄ quattuor questiōes adducit: ibi secunda. Amplius autem si nō multe. ibi tertia. Et vtrum ibi. Si autem opa quarta. De prima dicit formidandum esse quatenus nos lateat. Virū sit vna ratio: vel diffinitio ipsius anime sicut animal. i. que sit diffinitio. generica aūt ſm vnūquodqz. i. ſm vnāquāqz speciem anime sit altera diffinitio vt est alia diffinitio equi canis hominisqz ⁊ dei. s. Jouis vel Esculapij. Et quia locutus fuerat de aīali vt reiscitat opinionez Platonis subiungit q̄ animal vniuersale si ponatur separatum a singularibus: vt fecit Plato: aut nihil est aut posterius est. s. ipsis pticularibus quo ad nostram cognitionem quoꝝ oppositum dixit Plato ⁊ similiter est de quolibet alio communi de pluribus predicabili. Intelligendum primo quod ista questio apud diuersos diuersimode introducit. quidam dicunt qd̄ questio est vtrū diffinitio anime sit generica aut specifica. ⁊ hoc est idem sicut quis quereret vtrum anima sit genus vel spēs specialissima. Et huic videt assētire ptēmato⁹ ptēto octauo dū dicit. Cū narrauit qd̄ necesse est dominum huius artis ponere suam considerationem in aia vl'is incepit demonstrare qd̄ cū quesiuerit diffinitionem aie vl'is oportet non ignorare vtrum illa diffinitio sit de numero diffinitionū generū aut ō numero diffinitionum specierū sicut ignorauerunt antiqui ⁊c. ⁊ tūc exponendus est tertius vtrum est vna rō ipsius aie sicut animalis: quia generica aut ſm vnāquāqz aiam sit altera rō quia specifica. vt est rō equi aut canis ⁊c. Albertus autem questionem taliter videtur itelligere. s. q̄ cauere debem⁹ ne nos lateat vtrū de aīa sit danda vna cōis ratio que vni uoce competat omnibus animalibus. s. vegetabili sensibili: ⁊ rationali sicut est diffinitio animalis aut ſm vnāquāqz trium animarum oporteat querere ppriam rationē sicut alia est propria ratio equi ⁊ alia canis ⁊c. Et isto modo fuit littera introducta. Et dicit q̄ necessarium est inquirere istud quia vt post apparebit diffinitio cōis danda de anima qd̄ est actus corporis phyſici organici ⁊c. non ē oio

vniuoca sicut diffinitio generica. nec etiam ſm vnāquā/
qz animam est altera diffinitio. sicut altera ē diffinitio eq
t altera canis t ē. quia equus t canis diffiniuntur sicut ha
bentia oppositas differentias. sed vegetabilis sensibilis t
rationalis non sic se habent: sed vna includitur in altera
sicut trigonum in tetragono. vnde vegetabilis includi/
tur in sensibili t sensibilis in rationali. t ideo dicit Ax.
infra q̄ simile est diffinitione anime t de diffinitione figu
re. Sed de hoc ille amplius discutiet. Intelligendum
secundo q̄ de expositione illius lutere. Animal autē vni/
uersale tc. varij reperiuntur modi dicendi. sicut diuerse i
ueniuntur opiniones de ipsis vniuersalibus. quidam. n.
negant dari vniuersalia realia. sed omnia dicunt esse ter/
minos cōmunes ꝺ pluribus vniuoce predicabiles. Et
tertium p̄dictorum taliter exponunt q̄ animal vniuersale
nihil est quantum ad vniuersale reale aut posterius ē ip/
sis particularibus quantum ad vniuersale: quod est ter/
minus de pluribus vniuoce predicabilis. Tale enim vni
uersale cum causetur a rebus particularibus est posterius
ipsis. Alij autem his totaliter oppositi dixerunt dari vni
uersalia realia totaliter extra intellectum in suis tamen sin
gularibus existentia vt hominem communem t animal
commune. t ita de alijs. que volebant esse p̄dicta signi
ficata terminorum de pluribus vniuoce predicabilium.
Et hij rerum Ax. sic introducunt: q̄ animal vniuersale
nihil est quantum ad vniuersale ydeale qꝺ Plato pone/
bat. cum non dentur talia vniuersalia a suis singularibꝰ
sepa⁹ata. aut posterius est ipsis pticularibus quantum ad
vniuersale conceptuale siue qꝺ est signū de pluribus vni
uoce predicabile. Mōnulli vero fuerunt inter hos medij
qui t si in aliquibus differant. in fundamento tamen prin
cipali conuenire videntur. sicut fuerunt Auerrois Alber
tus: sanctus Thomas. ac etiam Egidius. Iam volunt
omnes hij viri q̄ eadem res diuersimode sumpta sit sin/
gulare t vniuersale. Singulare quidem vt conditionibꝰ
indiuiduantibus subijcitur t adesse signatuz contrahitur
ſm q̄ dicitur Sor. aut Plato. Vniuersale autem vt ſm
se accipitur t a conditionibus materie per intellectum ab
strahitur ſz q̄ dicitur homo aut animal. Et iuxta hoc ad
uertendum ad meliorem doctrinam q̄ vniuersale sumit
dupliciter. Vno modo p̄o intentione. Alio modo ꝑ re.
Si vniuersale sumatur p̄o intētione siue sit p̄ima siue se
cunda: notum est q̄ quodlibet tale vniuersale est posteri⁹
rebus particularibus. Et de tali vniuersali loquitur Cō
mentator duodecimo metaphysici dum dicit. Vniuersa/
lia autem apud Ax. sunt collecta ex particularibus ab in
tellectu qui accipit inter ea similitudinem: t facit ea mētio
nem vnam. Vniuersale autem sumptum p̄o re adhuc
tripliciter sumi consuevit. Vno modo ꝑ vniuersali i cau
sando: t tale esse p̄ius rebus particularibus est manife/
stum. Secundo modo accipitur p̄o re ſz se: t absolute sū
pta absq; conditionibus materialibus: t tale vniuersale
licet sit idem cum suo particulari realiter. ipsum tamen ſz
suam formalem rationem acceptum est eo naturaliter pri/
us cum ab eo non conuertatur subsistendi consequentia
vnde illa res que est Sor. p̄ior est ſm q̄ animal vel ho/
mo q̄z ſm q̄ sor. Tertio modo accipitur vniuersale ꝑ re:
vt stat sub intentione siue primaria siue secundaria: t ta/
le est posterius ipsis particularibus: quia conceptio intel
lectus que est formale in eo a particularibus rebus causa
tur. Et de hoc vniuersali loquitur commentator cōmen/
to. octauo dum dicit q̄ ipse scilicet Aristo. nō opinatur q̄
diffinitiones generum t specierum sint diffinitiones re/
rum vniuersalium existentium extra animam. scilicet se/
paratarum a particularibus. vt Plato ponebat. sed sūt
diffinitiones rerum particularium extra intellectum. sed
intellectus est qui agit in eis vniuersalitatem. Res ergo
que iacet sub intentione p̄ima vel secunda est vniuersale
materialiter in potentia. sed intentio vniuersalis facta p
intellectum est formale in ipso vniuersali: per quod habet
esse in actu. Ex quo patet q̄ vniuersale sumptum p̄o in/
tentione totaliter est in intellectu. sed vniuersale acceptuz
p̄o re. hoc vltimo modo partim est extra intellectum: t p
tim est in intellectu. Commētator itaq; omnia que hic
dicit Ax. conuertit ad opinionem platonis qui ponebat
vniuersalia a particulariꝰ separata: que exemplares for/
mas siue ydeas vocabat: t ea ponebat in mente diuina:
aut in orbe signorum: vt in alijs placet. Ista autem si
bi ad duo diserniebant ad generationem t ad scientiam.
Ad generationem quidem quia dicebat agentia partici/
laria solum materias disponere t in materiebus dispositi/
tis huiusmodi ydeas suorum indiuiduorum substantialeſ
formas producere. Ad scientiam autem: Quia scientia ē
de incorruptibilibus. cum igitur indiuidua sint generabi
lia t corruptibilia. ydee autem in generabiles t incorru/
ptibiles sequitur quia de ydeis que dicunt totam suorum
quidditatem est scientia t diffinitio. t non de ipsis indiui/
duis nisi per accidens t secundario. Et tunc dicit commē
tator exponendo verba Ax q̄ animal vniuersale aut ni/
hil est quantum ad vniuersale Platonicum. cum non de
tur tale vniuersale a singularibus separatum: aut si est
tale ipsum posterius est scilicet notum suis singularibus
cum singularia cognoscantur talibus vniuersalibus pe/
nitus ignoratis: quod non contigeret si ad eorum quidꝺi
tatem pertineret: vt est dispositio i materia t forma t om/
nium horum oppositum plato asserebat. Albertus ve
ro illam litteram taliter explanat videlicet q̄ animal vni/
uersale nihil est qꝺ sit de quidditate pticularis: t hoc quā/
tum ad vniuersale Platonicum vt patet ex dictis: aut po
sterius est ipsis particularibus scilicet formaliter sumptuz
t vt est sub intentione vniuersali abstractum per intelle/
ctum. Egidius autem inter conceptum genericum et
specificum tale differentiam ponit. vult enim q̄ conceptui
specifico in re correspondet vna natura vt huic conceptui
homo in re correspondet humanitas que est vna natura.
t ita de alijs. Conceptui autem generico dicit nō corres/
pondere vnam naturam vt huic conceptui animal nō cor/
respondet in re animalitas que sit vna natura. sed ei cor/
respondet plures nature multitudinem specierum suarū.
Ideo genus non proprie diffinitur sicut species: propter
quod dicit aristo. septimo physicorum q̄ ſm genera non
sunt proprie comparationes quia in eis multe latent equi
uocationes. Et istud videtur voluisse Themistius dā
dixit q̄ generis quidem conceptus sine hypostasi ex tenui
singularium similitudine est collectus t intelligi debet ex
tenui similitudine ideſt modica cum minus conueniāt spe
cies diuerse aut earum indiuidua ex quorum similitudine
sumitur conceptus generis q̄z indiuidua eiusdem speciei
ex quorum similitudine sumitur cōceptus speciei. Et post
subdit q̄ spēs natura quedā t forma vult cē. Et ſm hoc
aristo. mentē. Egidiꝰ taliter declarat. vz aial vle aut ni/
hil est. s. i re: t quātū ad fundamentū cū nō dicat vnā nāz
aut posteriꝰ est. s. pticularibus quātū ad cōceptū generi/
cū ab eis abstractum. Sed circa dicta p̄mētatoris ē du
bitatio. Primo q̄ dicit q̄ diffinitiones dantur solū de
rebus pticularibus t huiꝰ oppositum dicit. vij. metaphy
sice. vbi vult q̄ dent de rebus vlibus. Scḋo q̄ si vle
t particulare sunt realiter idem quomodo diffinitōes rez

particularium cōstituentur ex propijs principijs que sūt in re: vt asseruit superius commentator commento quinto. hoc enim non bene apparet: Respondetur q̄ commentator est sic intelligēdus. s. quod diffinitiones dentur solum de rebus particularibus existentibus tamen extra intellectum vniuersaliter tamen acceptis ⁊ intellectus agens est qui agit in eis vniuersalitatem ipsa a conditionibus materie abstrahendo: non autem dantur de vniuersalibus separatis ad modum Platonis. ⁊ hoc idem voluit Aristotiles loco allegato. quoniam particularia vniuersaliter concepta aut a conditionibus materie abstracta sunt vniuersalia de quibus vult aristotiles habere scientiam ⁊ dari diffinitiones vt patuit supra. cum autem dicit commentator quod diffinitiones rerum particularium cōstituuntur ex propijs principijs que sunt in re: istud sic habet intelligi scilicet quod diffinitiones rerum particularium acceptarum vt supra constituuntur ex propijs principijs. quia ex proprio genere ⁊ propria differentia que sūt in re diffinita pro quanto sunt idem realiter cum ea saltem quo ad suum materiale quāuis formaliter rationem ⁊ vt hūt rōnē principij ad inuicem ⁊ a re diffinita distinguant.

¶ Amplius autē etsi non multe anime sed ptes: vtrum oportet prius querere totam animam: aut partes. Difficile aūt harum determinare quales apte nate sint altere ad inuicem esse.

¶ Adducit questionem secundam dicens quod dato qō non sint multe anime in eodem animato sed vna tantum secundum substantiam: habens tamen multas partes potentiales ⁊ multas vires: tunc est dubitatio a cuius inquisitione incipere debeamus. vtrum prius oporteat querere ⁊ inuestigare substantiam anime ⁊ postea eius potentias aut econuerso. ⁊ ista dubitatio est difficilis. quia primo videtur quod sit incipiendum a substantia anime cuius sit causa suarum potentiarum. ⁊ sicut res se habet ad esse: ita se habet ad cognosci secundo methaphysice. Deinde videtur quod sit incipiendum a potentijs quia sūt quo ad nos notiores substantia anime ⁊ a nobis notioribus ē inchoandū doctrina vt ex prohemio libri physicorum colligi potest. Velle autem determinare de his potentijs ⁊ videre quales harum potentiarum sunt apte nate cē ad inuicem altere est difficile. Intelligendum secundum commentatorem commento nono quod difficile est distinguere ⁊ dare differentias inter partes potentiales anime quia in quibusdam potentijs differentie sunt manifeste sicut inter imaginationem ⁊ sensum cum percipiamus aliqua animalia habere sensum que non habent imaginationem vt animalia imperfecta. in quibusdam autem latent sicut inter intellectum ⁊ imaginationem cum intellect⁹ nō sit absque imaginatione seu fantasia vt infra ostendetur.

¶ Et vtrū oportet querere prius partes aut operationes ipsarum: vt intelligere aut intellectum: ⁊ sentire aut sensitiuum. similiter aūt ⁊ in alijs.

¶ Adducit questionem tertiam que est dato quod prius inquirere debeamus potentias anime quam eius substantiam vtrum oporteat nos prius querere ⁊ inuestigare potentias anime potentiales quam opera ipsarum aut econuerso ⁊ vtrum prius oporteat querere intelligere aut intelligitiuum sentire aut sensitiuum. ⁊ ita de alijs.

¶ Si autem opera prius iterum vtiq; dubitabit aliquis si obiecta horum prius querendum sicut sensibile sensitiuo: ⁊ intelligibile intellectiuo.

¶ Ponit questionem quartam que est dato quod prius inuestigare debeamus operationes anime quam suas potentias. adhuc dubitabit aliquis cum potentie operentur circa obiecta vtrum prius sit inuestigandum de obiectis potentiarum quam de potentijs aut econuerso: vt vtrum prius sit inuestigandum de sensibili aut de sensitiuo: de intelligibili aut de itellectiuo Intelligendum primo quod Albertus hanc questionem aliter formal. vult enim quod operationes ad obiecta comparentur ⁊ non potentie. ⁊ tūc vbi prius per intellectum ⁊ sensitiuum potentie intelligebantur hic operationes intelligere debemus. Innuit ergo hic Aristotilis modum quo in hac scientia est procedendum. Incipimus a cognitione obiectorum: ⁊ ex illis ad operationes procedimus: ex operationibus autem ad potentias: ex potentijs vero substantiam anime inuestigamus. Intelligendum secundo secundum Commentatorem commento decimo quod in hac inquisitione oportet ire de eis que magis sunt nota apud nos ad ea q̄ sunt latentiora apud nos. ⁊ in hoc differunt scientie. Scientiarum enim in quibusdam ea que sunt magis nota apud nos sunt precedentia: vt in mathematicis ⁊ in quibusdam econuerso: vt in quibusdam que continentur in scientia naturali. Ponit commentator differentiam inter mathematicam scientiam ⁊ naturalem. quia in mathematicis cause sunt nobis notiores effectibus sed in naturalibus vt plurimum sunt notiores effectibus. Et notanter dixit vt in quibusdam que continentur ⁊ cetera. quia in naturalibus non semper effectus sunt nobis notiores suis causis. sed aliquando contingit oppositum: quoniam color ⁊ sonus sunt cause suarum specierum quas producunt in medio vel organo sensus ⁊ tamen sunt nobis eis notiores vt patet. Intelligendum tertio quod Albertus hic assignat duas causas propter quas iste questiones sunt necessarie: Prima est quia in quibusdam natura totius ex nobis magis nota quam suarum potentiarū. ⁊ similiter potentia est nobis magis nota quam sua operatio: ⁊ operatio quam eius obiectum sicut patet in corporibus sensibilibus. nam nos prius scimus naturam ignis in toto ⁊ per eam addiscimus eius potentiam ⁊ operationem ⁊ id circa quod operatur. Quedam autē sunt que sunt nobis occulta quantum ad substantiam ⁊ potentiam. sed illa circa que operantur sunt nobis manifesta. ⁊ ex illis deuenimus in noticiam operationem: ⁊ ex operationibus in noticiam potentiarum ex quibus postea manifestatur totum: cuiusmodi sunt aliqua circa que non cadit sensus vt substantie separate ⁊ anima ⁊ cetera.

Secunda causa est. quia in his non subiacent sensibus sunt duo genera potentiarum. nam quedam sunt actiue: ⁊ quedam passiue. In actiuis scimus quod potentia causatur ab essentia forme: ⁊ operatio non dat speciem: sed potius specificatur a forma: sicut operationem lucis dicimus lucere. ⁊ in talibus rectus ordo doctrine est incipere a forma totius agentis: deinde deuenire ad potentias operationes ac etiam obiecta. In passiuis vero est ordo nature priori contrarius: quoniam potentie passiue carent specie per se ⁊ obiecta agūt in eas species suas sicut oculus nullam habet ex se visionis speciem: sed ē in potētia oia visibilia ⁊ cū actu videt tunc coloratum ipm immutat

ꝛ ei imprimit speciem suaz. ꝛ in talibus obiecta que primo dant speciem operationi ꝛ potentijs sunt secundum naturam prouia actibus ꝛ actus potentijs ꝛ potentie que recipiũt speciem obiecti sunt prouie toti sicut primo est color: postea visio: postea visus: ꝛ deinde anima sensitiua. Cuz igitur vtrꝙz genus istarum potentiarum in anima inuenia tur oportet querere de vtraque viarum predictarũ in doctrina de anima. sed de hoc infra quid sit sentiendum videbitur.

Videtur aũt nõ solũ ꝙ quid ẽ cognoscere vtile esse ad cognoscendum causas antecedentium in substãtijs sicut in mathematicis quid rectum: ꝛ quid obliquum: ꝛ quid linea ꝛ quid planum ad cognoscendum ꝙ rectis trianguli sunt equales sed e conuerso. Accidentia enim conferunt magnã partem ad cognoscendum quod quid est.

¶ Ostenditur ꝙ sicut substantia nos ducit in cognitionem suorum accidentium: sic accidentia nos ducunt in cognitionem substantie licet modo altero. nam cum primo dubitasset vtrum in hac scientia sit procedendum a causa ad effectum vel econuerso ostendit vtramque viam esse vtilẽ ꝛ duo facti primo quod dictum est. secundo declarat Cum enim habeamus. De primo dicit ꝙ cognoscere qđ quid est ꝛ ipsam substantiam non solum videtur esse vtile ad cognoscendum causas accidentium ipsis substantijs: ꝛ ex consequenti accidentia substantiarum sicut in mathematicis cognoscere quid rectum: ꝛ quid obliquum: ꝛ quid linea: ꝛ quid planum idest superficies est vtile ad cognoscendum ꝙ angulis rectis anguli trianguli sunt equales. sed etiam econuerso Accidentia conferunt magnam partem ad cognoscendum quod quid est ꝛ ipsam substantiam

Intelligendum primo ꝙ cognitio quidditatis substantie que habetur per eius diffinitionem nos ducit in cognitionem suorum accidentium propriorum. ꝛ econtra: accidentia propria substantie cum fuerint cognita nos ducunt in cognitionem quidditatiuam substantie: sed diuersimode. quia in prima cognitione procedimus a causa ad effectum cum principia diffinitiua substantie sint cause suarum passionum. sed in secunda procedimus econuerso ab effectu ad causam: vt patet ex dictis. Qualiter autem ex notitia accidentis deueniat intellectus in cognitionem substãtie: in dubio apparebit. Intelligendum secundo ꝙ linea ꝛ rectum sunt principia triãguli ꝛ per consequẽs sunt cause propter quas habere tres angulos equales duobus rectis inest ipsi triangulo. ideo dicit Ax. ꝙ cognoscere qđ linea ꝛ quid rectum ꝛc. est vtile ad cognoscendum istã passionem. s. habere tres de ipso triangulo.

¶ Cum enim habeamus tradere ſm' phantasiaz de accidentibus aut omnibus aut pluribus: tũc ꝛ õ substantia habemus dicere aliquid optime. omnis enim demonstrationis principiũ ẽ ꝙ quid est.

¶ Declarat quod dixerat: ꝛ duo facit. primo hoc. secundo ostendit quales debeant esse proprie' diffinitiones ibi: q̃re secundum quascunque. De prima dicit ꝙ cum nos habemus tradere noticiam secundum phantasiã vel imaginationem de accidentibus. s. ꝓprijs omnibus aut pluribus: tunc de substantia habemus dicere aliquid optime. s. notificando eam per suam diffinitionem. ꝛ supplendum est ꝙ etiam econtra cum habuerimus diffinitionem substantie poterimus sua accidentia propria notificare. cuius causa est quia ipsum quod quid est subiecti est principium omnis demonstrationis. s. per quam notificatur aliq̃ passio de subiecto. Intelligendum primo secundum commentatorem comento secũdo ꝙ non omnia accidentia ducunt in noticiam diffinitionis ꝛ substantie rei quia non cõmunia sed solum ꝓpria. nec sufficit cognoscere solũ vnum accidens ꝓprium ipsius substantie. sed oportet cognoscere oia aut plura. vnde per accidentia cognita per viã imaginationis intelligit commentator accidentia ꝓpinqua et essentialia. dicit enim sic. ꝛ non ꝓparatur nobis cognitio substantie per cognitionẽ accidentiũ nisi cũ sciuerimus accidentia ꝓpinqua essentialia aut oia aut plura: tunc enim cõtinget vt inducam' meliorem diffinitionẽ subc. Intelligendũ secũdo ꝙ per diffinitionem quã Ax. dicit cẽ ꝓpriũ omnis demonstrationis intelligere debemus diffinitionẽ quidditatiuã subiecti que ẽ cã omniũ passionũ ab ea fluentiũ. vtr aũt in oi demonstratione potissima talis diffinitio sit mediũ aut diffinitio passionis post inquiretur.

¶ Quare ſm qualscũqz diffinitiones non contingit accidentia cognoscere: ſz neqz de ipsis imaginari facile manifestũ ẽ ꝙ dialetice sint ꝛ vane omnes

¶ Ostendit quales esse debeant ꝓprie diffinitiões: dicit eas tales esse debere ꝙ per ipsas nobis appareãt cãe passiones ꝛ ꝓprietatũ rerũ diffinitarũ. quare ſm qualscunqz diffinitiones non contingit cognoscere accidentia. s. ꝓpria rei diffinite neque de ipsis facile imaginari manifestum ẽ ꝙ oẽs tale ꝛ sunt dicte dialetice ꝛ vane. Intelligendũ ſm commentatorem cõmento. xj. ꝙ omnis diffinitio ꝓ quam non cognoscunt accidentia nõ dicitur diffinitio nisi egno: ce: aut qa in ea collocat aliqđ falsum: aut quia cõponit ex causis remotis aut accidentalibus. exemplũ ꝓmi vt hõ est aial rndibile. exemplũ secũdi vt hõ est substantia animata sensitiua. exemplũ tertij vt hõ est aial compositum ex corpore currente aut sedente in aia rõnali. Hic plures dubitationes occurrũt. Primũ est vtr accidens ducat in cognitionem quod quid est ꝛ ipsius substantie. Arguitur ꝙ non: Primo sic. illud quod est principium notificandi accidens non notificatur ꝓ ipsũ accidẽs. sed suba ẽ ꝓncipium notificandi accidens. ergo ꝛc. patet consequentia ꝛ minor colligit in littera vbi dicitur ꝙ quod quid ẽ: est ꝓncipium oĩs demonstratioĩs quod quid est autem ꝓncipium ꝓpriter ipsius substantie vt colligitur septimo metha. ꝛ per demonstrationẽ notificatur passio de subiecto vt ꝓz ex li: posteriorz. Maior aũt probatur quia si illud quod notificat accidens notificaret ꝓ ipsum accidens: tunc daret demonstratio circularis ꝛ Ax. ꝓmo posteriorz. Secundo si accidens duceret in cognitionem subc: tũc sequeretur ꝙ accidens esset ꝓus notum q̃s suba: quia nihil notificat aliud nisi sit eo ꝓius notum: vt patet ex primo posteriorum: consequens falsum ꝛ contra Ax. vij. methaphisice dicentem ꝙ substantia est ꝓior accidente natura diffinitione: et tempore. Tertio quandocunque aliqua cognoscuntur a diuersis virtutibus vnum non confert ad cognitionem alterius: sicut patet de colore ꝛ sono. Sed substantia ꝛ accidens cognoscuntur a diuersis virtutibus. quia accidens cognoscitur sensu: substantia autem intellectu: vt videbitur secundo huius. quare ꝛcetera. Quarto eadem sunt ꝓncipia essendi ꝛ cognoscendi: secundo methaphysice. Sed accidens non est ꝓncipium essendi substantie: sed magis econtra: vt constat. quare ꝛc. In oppositum est Aristotiles in littera. Pro dubio premittendum est primo: quod duplicia sunt accidẽtia scilicet propria ꝛ communia. ¶ Accidens propriũm est quod sequitur determinate ad vnam speciem sic quod non aliam propterea quia

fuit ex ꝓprijs ꝓncipijs illius ſpeciei vt ſe habet riſibilitas reſpectu hominis. ¶Accidens ℣o cõe eſt qõ reperitur diuerſis ſpeciebus: ſicut albedo ⁊ nigredo ⁊ reliqua hꝰi.

¶Premittendũ ſecundo qꝫ de ſubſtantia dupler põt haberi cognitio. ſ. confuſa ⁊ diſtincta. confuſa habetur ſciendo qꝫ eſt ſubſtantia vel corpus. diſtincta vero ſciendo qꝫ ẽ hõ vel equus ⁊c. His ꝓmiſſis ponantur concluſiones

¶Prima concluſio. Accidentia cõia non ducũt in diſtinctam cognitionem ſubſtantie. patet: quia qõ eſt aliqualiter indifferens ad diuerſas ſpecies ſubſtãtie non ducit in diſtinctam cognitionem alicuius eaꝝ exquo nõ eſt maior ratio de vna qꝫ de alia. ſed accidẽtia cõmunia ſunt hꝰi: vt ſupremiſſum. quare ⁊c. Secunda concluſio. Accidẽtia cõia ducũt in confuſam cognitionẽ ſube. Iſta concluſio apud diuerſos diuerſimode declaratur oſtendendo modũ ſm quẽ ex noticia accidentis cõis intellectus ducit in cognitionem confuſam ſube. Quidam enim dicũt qꝫ intellectus ꝓmo intelligit accidens fantaſiatũ vt albedinẽ aut calidũtatem: quia ab illo ꝓmo mouet. ⁊ qa tale accidens ẽt effectus ſube que eſt cius ſubiectũ cũ effectus natus ſit ſuam cauſam notificare: ſequitur qꝫ intellectus ex noticia illius accidentis deducetur in cognitionem ſubſtantie. Alij dicunt qꝫ cum aliqõ accidens cõe fantaſiatur ab illo phantaſmate virtute intellectus agentis abſtrahit ſpecies intelligibilis entis per quã intellectus poſſibilis ꝓmo intelligit ens qõ eſt ſuũ ꝓprium obiectum. ⁊ quia conceptus entis ſignificat ſubſtantiam ⁊ accidẽ licet per ꝓius ſignificet ſubſtantiam qꝫ accidens. ideo intellectus de cognitõe entis dꝫ ducetur in cognitionem ſubſtantie ⁊ accidentis: ſed ꝑ ꝓius ſubſtantie qꝫ accidentis. quare ex cognitione accidentis cõmunis habita per fantaſiam deducetur intellectus ⁊ noticiam confuſam ſubſtantie. Nonnulli ℣o ponũt qꝫ ſicut virtus eſtimatiua elicit ſpecies inſenſatas ex ſenſatis. ſicut eſtimatiua ouis elicit ſpecies inimicitie ex ſpeciebus figure lupi coloris motus ⁊ reliquis hꝰi: ita intellectus qui eſt virtus valde nobilior poterit ex conceptu accidentis ꝓius ſenſati elicere conceptum ſubſtantie non ſenſate. Quidaz alij volunt qꝫ fantaſma non repreſentat ſolum accidens ſꝫ aggregatum ex accidente ⁊ ſubſtantia que eſt cius ſubiectum. quia illud eſt quod ꝓmo mouet. ⁊ ideo ꝓmo ſantatum ⁊ ꝓmo intellectum non eſt color ſed coloratũ ⁊ ita de aliis. quia igitur accidens in concreto eſt ꝓmo cognitũ ab intellectu in quo includit ſuba cum intellectus illa duo ſ. ſubſtantiam ⁊ accidens ſimul ⁊ confuſe vnica intellectio nẽ intellexerit: poterit ſua virtute inter illa diſtinguere: et vtꝫ que ꝑ ꝓpriũ conceptũ diſtincte cõprehendere. ⁊ hoc modo ponũt cognitionẽ accidentis conferre ad cognitiõꝫ ſubſtantie. ⁊ cũ dicitur hic ſubam ⁊ accidens diſtincte comprehendi intelligi debet diuerſis cognitionibus: non autẽ diſtinctis: vt in ſecundo premiſſo expoſitum fuit. Tertia concluſio. accidentia ꝓpria ducunt in diſtinctam cognitionẽ intuitiuã ſube ſenſibilis. hec concluſio a Joanne de Bandauo in diuerſis queſtionibus diuerſimode declaratur. ¶Primus modus eſt ſupponendo de mente cõmentatoris ſecũdo de aia comento. lxiij. q. virtus cogitatiua q̃ immediate miniſtrat intellectu. ꝓmo cõprehendit vnica cognitione indiuiduũ ſubc ſimul cũ accidẽtibus ꝓprijs ⁊ cõmunibus in eo exiſtentibus. ⁊ non ſolum accidentia quia non ſolum accidentia mouentur: ſed totum aggregatũ ratione tamen accidentium. Cum autem virtus cogitatiua ſic comprehenderit tale aggregatum ꝓpter eius nobilitatem ⁊ perfectionem poterit diſtinguere inter idiuiduũ ſubſtantie ⁊ accidentia ꝓpria ⁊ cõia: ⁊ de ipſis diuerſas cognitiones in ſe ꝓducere: nec ante qꝫ faciat talem diſtinctionem poſſit mouere intellectum poſſibilẽ. facta autem tali diſtinctione: tũc a fantaſmate illius indiuidui ſubſtantie: abſtrahet ſpecies vniuerſalis ſiue ſpeciei repreſentatiua ab intellectu agente: qua recepta in intellectu poſſibili in eo cauſabitur intellectio illius ſpeciei ſubſtantie. Iſte igitur eſt ꝓmus modus ſm quem accidens ꝓprium ducit in diſtinctam cognitionem ſimplicem ſeu intuitiuam ſubſtãtie ſenſibilis. quia accidens ꝓprium alicuius ſube ſenſibilis. facit ad hoc qꝫ talis ſubſtantia indiuidualis cogitetur a cogitatiua quaſi ſine tali accidente cogitari non poſſet. ⁊ ꝑ hꝰ facit ad hoc qꝫ a cogitatiua diſtinguente inter indiuiduum ſube ⁊ accidens tale indiuiduũ ſm ſe cogitet. hac autẽ ſubſtantia indiuiduali ſm ſe cogitata: tunc virtute intellectus agentis a fantaſmate ſeu intentione imaginata ipſius reꝓſentatiua exiſtente in cogitatiua cauſabitur ſpecies vniuerſalis ſue quidditatis ſpecifice vniuerſaliter repreſentatiua in intellectu poſſibili: qua in eo recepta introducetur ipſo intellectio illius determinate ſpeciei ſubſtantie ſenſibilis: cuius illud erat accidens ꝓprium ducit in diſtinctam cognitionem intuitiuam ſubſtantie ſenſibilis. Secũdus modus eſt ꝓmittendo qꝫ ſicut materia prima ẽ ens in pura potentia reſpectu formaꝝ indiuidualium tam ſubſtantialiuꝫ qꝫ accidentalium: nec poteſt aliquam formam ſubſtantialem recipe niſi prius fuerit ſufficienter preparata ⁊ diſpoſita ꝑ formas accidentales ſibi ꝓprias. ſic intellectus poſſibilis eſt ens in pura potentia in ordine ad omnes formas abſtractas ⁊ vniuerſales ſiue fuerint ſpecies ſubſtantiarũ ſiue accidentium: neque poteſt ſpeciem alicuius ſubſtantie recipere niſi prius diſponatur per ſpecies accidentium ꝓprioꝝ illi ſubſtantie. Hoc ſtante patet qualiter accidentia ꝓpria ducunt in diſtinctam cognitionem ſimplicem ſubſtantie ſenſibilis. hoc enim faciunt pro quanto ipa cogitata cooperante intellectu agente imꝓmunt in intellectu poſſibili ſpecies intelligibiles ipſorum repreſentatiuas: quibus preparantur intellectus ad recipiendum ſpeciem intelligibilem illius ſpeciei ſubſtantie: cuius illa ſũt ꝓpria accidentia mediante qua illa ſpecies ſubſtſtantie intelligitur. Conferunt igitur accidentia ꝓpria ad cognoſcendum determinatam quidditatem ſubſtantie: ſicut agens diſpoſitiuum confert ad actum ad quem preparat ipſum receptiuum. ⁊ hec viſus fuit velle commentator cõmento vndecimo dum dixit qꝫ non preparatur nobis cognitio ſubſtantie per cognitionem accidentium niſi cuꝫ ſcierimus accidentia ꝓpinqua eſſentialia aut omnia aut plura. ¶Poſſet etiam iſta concluſio declarari modis ſimilibus illis qui poſiti ſunt de accidente communi. Sed iſta pro nunc videntur ſufficere. Quarta concluſio. Accidentia ꝓpria dicunt indiſtinctam cognitionem diſcurſiuam ſubſtantie abſtracte. Iſta concluſio declaratur preſuppoſito primo qꝫ per accidens ꝓprium non ſolum intelligo accidens alicui ꝓprium exiſtens in eo: vt ſuperius dictum fuit: ſed extendo etiam ad operationem propriam tranſeuntem in aliud. Hoc dato arguitur ſic Illud ducit in cognitionem diſtinctam diſcurſiuam ſubſtantie abſtracte per quod tanquam per medium probatur talem ſubſtantiam abſtractam eſſe. ſed per aliſquod accidens ꝓprium vt per motum primum vniformem ⁊ ſemper continuum tanquam per operationem propriam primi motoris probatur primum motorem eſſe: vt patet ex octauo phyſicorum. quare ⁊cetera. ¶Patet conſequentia cum minori. ⁊ maior declaratur: quia cũ per primũ motum cognouerimus primum mobile ⁊ primum motorem in eo qꝫ primus motor poſtea per diſcurſum ⁊ ratiocinium ex hoc deducimur in cognitionem ipſius ſecundum quidditatem ⁊ eſſentiam vt patet ex duodecimo methaphiſice. quoniam eiuſdem eſt notificare ſi eſt ⁊ quid eſt vt ſexto methaphyſice colligi poteſt. ⁊ ſecundo poſteriorum. ⁊ ſimili modo probari poſſet qꝫ accidentia ꝓpria ducunt in diſtinctam cognitionem diſcurſiuam ſubſtantie ſenſibilis: quia ex diuerſitate opationum arguimus diuerſitatẽ formaꝝ ⁊ compoſitoꝝ a quibus ꝓueniũt. ⁊ ex tali opa-

tione talem formam ⁊ tale compositum. nam sicut trāsmu
tatio facit scire materiam: sic operatio formam. Ad rō/
nes principales. Ad primam quidam conceduut q demō
stratio circularis est possibilis. ꝑmo in diuersis gene
ribus demonstrationum vt argumentuꝫ ostendit. quia ac
cidens notificat substantiam demonstratione que est ab ef
fectu ad causam: ⁊ substantia notificat accidens demōstra
tione propter quid que est a causa ad effectū. Secūdo i eo
dem genere demonstrationis sed in diuersis generib⁹ cāꝫ
vt si demonstraretur sanitas per deambulationē ⁊ ecōuer
so. Tertio in eodem genere demonstrationis ⁊ cause: sed
respectu diuersoꝝ indiuiduoꝝ: vt si demonstraretur plu/
uia per vaporem ⁊ eꝫ vtrobiqꝫ erit demonstratio per cau
sam materialem: sed respectu diuersoꝝ vaporꝫ. Cum aūt
Ax. dicit demonstrationem circularem esse impossibileꝫ
intelligit in eodem genere demonstrationis ⁊ cause ⁊ res/
pectu eiusdem indiuidui. hec autem responsio non videt
satisfacere. quia demonstrationes non fiunt de indiuiduis
sed vniuersalibus perpetuis ⁊ impossibilibus aliter se ha
bere vt vult Ax. ꝑmo posterioꝝ. vnde in demonstratiōe
particulari nulla premissaꝝ debet esse singularis: sed vna
debet esse magis vniuersalis qꝫ alia. ⁊ si aliquando sumit
altera premissarum singularis illud fit gratia exempli so/
lum ad ostendendum q premisse in demonstratione par/
ticulari nota sunt equalis cōitatis sicut in demonstratione
vniuersali. Propter qꝺ alij dicunt Ax. velle q demon/
stratio circularis non est possibilis in eodem genere cau
se. ⁊ cum arguitur illud esse possibile quia demōstrat per
vaporem ⁊ econuerso in genere cause materialis. hoc ne/
gant quoniam demonstratio debet esse ex ꝓpositionibus
per se vt patet primo posterioꝝ. iste aūt ꝓpositiōes ex plu
uia fit vapor aut ex vapore fit pluuia sunt per accidens: si
cut iste ex ente fit ens aut ex acre fit aqua vt patet per Ax.
ꝑmo phyſicoꝝ. quare ꝛc. Alii aūt fuerunt dicentes q li
cet aliquo modo demonstratio circularis sit possibilis vt
argutum est: non tamen circulatione perfecta ad quā si re
quireretur q si a demonstrat b ⁊ econuerso q hoc fiat eidē
intellectui ⁊ q ꝓ tunc in vtroq; processu illud ex quo fit
demonstratio sit absolute notius illi intellectui eo q demō
stratur. ⁊ constat hoc esse impossibile: quia impossibile est
q respectu eiusdem ꝓ vno ⁊ eodem instanti a fit absolu
te notius b ⁊ econuerso: ex his elige illam que tibi melioꝝ
apparet. Ad secundam potest negari consequentia di/
cendo q non oportet q omne quod notificat aliud alicui
sit eidem prius motum. nam species coloris est principiū
videndi ipsum: ⁊ tamen visus non prius cognoscit speciē
qꝫ colorem. ⁊ sm primum modum declarandi tertiam cō
clusionem posset teneri q intellectus prius intelligit sub/
stantiam qꝫ accidens vt patet ex dictis. sed sm secundum
modū posset teneri oppositū. s. q intellectus prius intelli/
git accidens qꝫ substantiā sicut prius eius speciem recipit
⁊ cum adducit auctoritas Ax. vii. metha. q substantia ē
prioꝝ accidente natura diffinitione ⁊ tēpore. dicitur q Ax.
vult q cognitio substantie est prioꝝ cognitiione accidentis
prioritate perfectionis sed non prioritate originis imo ma
gis econtra. Ad tertiam dicitur q maioꝝ est vera quan
do ille virtutes nō fuerint inuicē subordinate. sed si fuerit
inuicē subordinate non oportet. nunc aūt sensus ⁊ intellect⁹
inuicem subordinatur in operando ita q sensus subordi
natur intellectui vt infra patebit. ideo quicquid sensus po
test cognoscere: intellectus potest cognoscere: sed non con
uertitur. Ad quartam patet quomodo habeat intelligi
q dicitur in secundo methaphyſice. nam habet sic intelli/
gi q omnia que sunt principia essendi sunt principia cog
noscendi: sed non conuertitur. Secunda dubitatio est
circa ꝓpositionem Ax. omnis enim demonstratiōis ꝑn/
cipium est quod quid est. Dix in omni potissima demon
stratione medium sit diffinitio subiecti aut diffinitio passio
nis. Et quia hec dubitatio magis pertinet ad secundū po
sterioꝝ ipsam breuiter expediendo adducam solum opio
nes ꝓbabiliores que habite sunt circa ipsam. Linconien/
sis tenet q solum diffinitio subiecti est medium in potissi/
ma demonstratione. quoniam per Aristo. primo posteri
orum medium in tali demonstratione debet dicere quid
⁊ propter quid ⁊ tale est diffinitio subiecti ⁊ non passio/
nis quoniam diffinitio subiecti dicit quid subiecti ⁊ ꝓpter
quid passionis Item dicit hic Ax. quod quid est. i. sub
iecti ⁊ principium omnis demonstrationis. igitur ꝛc. Egi
dius autem vult q solum diffinitio passionis sit mediū in
demonstratione potissima. quia per Ax. secundo posteri
orum. ratio primi termini idest maioris extremitatis ē me
dium in demonstratione potissima. maioꝝ autem extremi
tas est passio cuius inherentia ad subiectum demonstrat.
igitur ꝛc. Et ad hanc opinionem videtur declinare Al/
bertus primo de anima adducens hanc rationem. Me/
dium in demonstratione debet esse medium sm naturam
s. posterius primo ⁊ prius secūdo. tale aūt est diffinitio pas
sionis que est posterioꝝ subiecto: quod est primum ⁊ prioꝝ
passione que est secundū. Subdit tamen q siue mediū sit
diffinitio subiecti siue passionis nunquā erit medium in p
pria demonstratione nisi per talem diffinitionem appare/
at quid sit passio ⁊ cui ineſt ⁊ ꝓpter quam causam. Vnde
priuatio luminis in luna non est sufficiens medium ad de
monstrandum perfecte eclypsim de luna: sed requirit hoc
totum videlicet priuatio luminis in luna ꝓpter diametra
lem interpositionem terre inter solem ⁊ lunam ex motu ip
sius in capite vel in cauda draconis infra gradus eclypti/
cos prouenientem. Ex quibus videtur velle q diffinitio
passionis que demonstratur includens omnia genera cau
sarum ipsius est medium in demonstratione potissima

Alij autem plures opiniones insimul copulauerūt di/
centes q aliquando diffinitio subiecti est mediū in demō
stratione potissima vt quando prima passio subiecti de co
demonstratur per diffinitionem suam: aut quando poste/
rioꝝ diffinitio subiecti demonstratur per prioꝝem vt mate/
rialis per formalem. aliquando autem medium est diffi/
nitio passionis vt dū passio posterioꝝ demonstratur d sub
iecto per passionem prioꝝem. alie plures ad hoc inducte sūt
positiones. s. sequendo viam alberti. Ad rationes op/
positas respondetur. Ad primam dicit q medium i de
monstratione potissima debet dicere quid ⁊ ꝓpter qd pas
sionis vt ostensum est supra. Ad secundam conceditur
q diffinitio subiecti est principium omnium demonstrato
nū per quas demonstratur aliqua passio de illo subiecto ⁊
non aliter. sed ex hoc nō sequitur q sit medium in demon
strationib⁹ quia differunt esse principium ⁊ esse medium
vt patet ex primo posteriorum.

Ubitationē aūt habent ⁊ passiōes anime
vtiqꝫ cōmunes sint omnes ⁊ habentis an sit
aliqua anime ꝓpria ipsius. hoc enim acci
pere quidem necessarium est: nō aūt leue videtur
aūt plurimoꝝ quidem nullū sine corpore pati neqꝫ
facere: vt irasci confidere desiderare ⁊ oino sentire
maxime aūt assimilatur ꝓprio intelligere. Si autē
⁊ hec fantasia quedam non sine fantasia non con
tingit vtiqꝫ nec hoc sine corpore esse.

Ic remouet dubitationes circa operationes seu
passiones anime. ⁊ diuiditur in duas. quia primo
hanc dubitationem pertractat. secundo ostenditur
turalem ⁊ dialeticū huiꝰi passiones differenter diffinire.
ibi Differenter aūt diffinient. Prima iterum in duas
quia ꝑmo mouet questionem. secūdo soluit ibi Vī autem

De prima dicit quod est dubitatio vtrum omnes passiões anime sint communes anime & corpori an sit aliqua passio ppria ipsi anime que nullo modo a corpore dependentiã habeat. hoc enim est necessarium acciperet inuestigãd ad sciendum naturam ipsius anime. & scire hoc non est leue: sed valde difficile. Videtur autem. Soluit dubitationes. & duo facit. primo quod dictum est. secundo solutionem declarat: ibi Videntur autem & anime. prima in duas. quia primo soluit. secundo ostendit vtilitatẽ huius inquisitionis: ibi Si quidem igitur. De prima dicit q̃ multe sũt aie passiones seu operationes de quibus est manifestũ q̃ corpori cõmunicantur eo qõ non sunt sine actione aut passione facta in corpore: sicut sunt irasci: cõsidere desiderare: & vniuersaliter sentire. Dubium tamẽ est de intelligere cum videatur esse anime proprium & corpori nõ cõmunicari. vez tamen quia intelligere aut est fantasia: aut non est sine fantasia. ideo sine corpore esse non poterit.

Intelligendum primo ſm commentatorem commento duodecimo: q̃ Ar. hic intendit duas questiones de operationibus anime. Vna est. vtrum omnes operationes anime habeant communicationem cum corpore: aut non. Secunda est. dato q̃ aliqua operatio anime non communicetur corpori: vtrum sit in rebus existentibus in corpe: aut non. Et post subdit duas ppositiones: quarum prima est. Possibile est vt aliquod non communicans corpori sit existens in rebus existentibus in corpore. Secunda est Possibile est vt actio alicuius non communicans corpori sit non existens in aliquo eorum que sunt in corpe: vbi commentator per actionem communicatam corpori intelligit illam que indiget corpore vt subiecto vel instrumento in quo recipitur. & per non communicatam corpori intelligit non indigentem corpore illo modo. Per actionez autem existentem in rebus que sunt in corpore intelligit illam que ab obiecto corporeo & in corpore existente dependet & per oppositam opposito modo. Prima igitur pposito verificatur de intellectione qua intelligitur lapis vel lignum. ista enim est actio non communicata corpori quia non indiget corpore vt obiecto vel instrumento exquo intellectus est potentia non organica & non mixta corpori: & est existens in rebus existentibus in corpore: quia dependet a fantasmate corporeo & in corpore existente vt ab obiecto. Secunda autem verificatur de intellectione eterna intellectus agentis: quia per propriam substantiam seipm intelligit. illa enim est actio non communicantis corpori. quia intellectus agens qui neqz est corpus neqz virtus in corpore: vt in tertio ostendetur. & non est existens in aliqua eorum que sunt in corpore idest a nullo corporeo vt ab obiecto dependens: exquo a fantasmate non dependet.

Ex quibus patet intellectus illarum questionum quas mouet commentator & etiam earum solutio. Albertus autem hic ponit tres propositiones. Prima est q̃ aliqua est operatio anime que communicatur corpori. patet de visione & aliis huiusmodi. Secunda est q̃ alipua est operatio anime que non communicatur corpori sed communicatur communicanti corpori. patet de intellectione qua lapis vel lignum intelligitur. non enim communicat corpori: quia nõ recipitur in corpore vt in subiecto vel instrumento sicut recipitur visio: sed communicatur communicanti corpori pro quanto a fantasmate dependet vt ab obiecto: quod est indigens corpore vt subiecto vel instrumẽto. Tertia propositio est q̃ aliqua operatio non communicatur corpori neqz communicatur communicanti corpori. patet de intellectione. quia anima intelligit se aut aliquã intelligentiam abstractam per species elicitas a fantasmate non dependentes: aut per lumen ab intelligentia sibi influxu. Et si contra ista adduceretur Aristotiles hic: qui velle videtur q̃ nulla sit operatio anime ad quam nullo modo concurrat corpus. Respondetur ſm Auerroim q̃ dictum Ar. sic habet moderari videlicet q̃ nulla operatio anime noua vel que fit eius operatio vt corpori est vnita que aliquo modo a corpore non dependeat: qualiter non est de intellectione eterna intellectus agentis. ſm autem Albertum dici potest Ar. velle q̃ anima ſm nullam potentiam operatur dum corpori est vnita a qua nõ possit prouenire operatio a corpore aliquo modo dependentiam habens. Cum quo etiam concedendum est q̃ ab aliqua illarum prouenire potest operatio que a corpore nullo modo dependet: vt patet ex dictis. Intelligendum secũdo quod Ar. dicit q̃ intelligere aut est fantasia: aut non est sine phantasia capiendo fantasiam ꝓ operatione fantastica Loquitur enim sub diuisione ꝓpter antiquos qui dicebant intellectum non differre a sensu seu fantasia & ex consequenti intelligere esse fantasiari. quia adhuc non est manifesta differentia inter intellectum & sensũ. sed infra manifestabitur. & ostendetur q̃z intelligere non sit fantasiari: tamen absqz fantasiari esse non potest.

¶ Si quid igitur anime operum aut passionũ ꝓprium continget vtiqz ipsam separari. si vero nullum est ꝓprium: non vtique erit separabilis: sed sicut recto inquantuz rectũ multa accidunt: vt tãgere eneam speram ſm punctum: non tamen tangit ab hoc separatum rectum. Inseparabile enim siquidem semper cum quodam corpore est.

¶ Ostendit vtilitatem huius inquisitionis. dicit q̃ ex hoc apparebit an aliqua operatio anime sit abstracta vel nõ. & hec est questio quam homines maxime desiderant scire de aia. quia ex hoc scirí põt an aĩa sit a corpore separabilis: aut non. & loquitur conditionaliter quia hoc magis apparebit in tertio di. q̃ si aliquod opez est ꝓprium anime: tũc illud opus est separabile. i. separatim anime competens & corpori non comunicatum. Si vero nullum operuz anime sit sibi ꝓprium: tunc illud opus non est separabile idest separatim anime competens. Et hoc per exemplum declarat: quoniam sicut linee recte multa accidunt ſm q̃ linea recta est. s. ſm esse quod habet in materia naturali: vt tangere eneam speram ſm punctum & tangit linea recta non tangit eneam speram ſm punctum separatum quin ad illud contactum concurrat corpus subiectum: quoniam ſm esse naturale nunquam inuenitur absque corpore ita saepe si anima sit a corpore separabilis habebit operationẽ aliquã ad quam non cooperabitur corpus. Si vero anima sit a corpore separabilis nulla erit eius operatio ad quam corpus non concurrat. Intelligendum primo q̃ commentator commento decimotertio mouet dubitatã contra modum arguendi Ar. quę est talis. Si aliqua operatio anime est sibi ꝓpria illa est separabilis. ergo si nulla est sibi ꝓpria nulla est separabilis. Videtur q̃ hic modus arguendi non valeat. quoniam arguitur a destructione antecedentis ad destructionem consequentis. & sic arguendo cõsequentia non tenet: sed committitur fallacia consequentis.

Ad hoc adducit commentator responsionem Themistij qui dicit q̃ quando consequens possibile est esse cũ antecedente. i. accipit vt possibile vel cõtingẽs seq ex aũtedẽte: tũc licet arguere a destructiõe aũcedentis ad destructionẽ ꝓsequentis: vt si hoc visibile est animal: possibile est vt sit homo sed hoc visibile non est animal. ergo impossibile est vt sit homo. sed quando in propositionibus hipoteticis cõtinuatis consequens necessario sequitur ad antecedens: tunc licet arguere a destructione consequentis inferendo destructionem antecedentis. Argumentũ aũt Ar. est in ꝓpositionibus existibus in dispõne prima. q̃re &c. hec tñ solutio nõ vr sufficere. qa ista ꝓditionalis: Si aliq̃ opatio é ꝓpria aie

illa est separabilis: aut est vera: aut non. si sic: ꝯsequēs sequitur de necessitate ex antecedente. ⁊ per consequens oportebit arguere a destructione consequentis ad destrn/ctionem antecedentis. si non: tunc assumptum Arist. erit falsum. Ideo aliter respondet Egidius dicens ꝙ quando condicionalis est ex terminis conuertibilibus: tūc vtro que modo possumus arguere vt patet. ⁊ sic est in propoſi/to. quia ista conuertuntur operatio anime propria ⁊ opera tio anime inseparabilis. quare ꝛc. Intelligendum secū do ſm commentatorem ꝙ cū Aristotiles dicit ꝙ linea re cta non contangit encam speram separata a corpore loquit de contractu vero ⁊ naturali: non de contactu mathemati/co. ⁊ differunt isti contactus. quia in mathematicis que se tangunt continuantur ⁊ habent vltimum idem. Sed i na turalibus quā' vltima se tangentium sit simul: sunt ta/men diuersa, ppter diuersitatem formaꝝ substantialiū di/uersa vltima sibi determinantium.

¶ Videntur autem ⁊ anime passiones omnes cū corpore esse. ira: mānsuetudo: timor: ⁊ misericordia confidentia: adhuc gaudiū: ⁊ amare: ⁊ odire. simul enim his patitur aliquid corpus. Indicat autē hoc aduris quid ⁊ manifestis passionibus cōcidentib⁹ nihil exacerbari: aut timere aliquādo: aut ⁊ paruis ⁊ debilibus moueri quū accendatur corpus. ⁊ si sic se habeat quū irascitur adhuc magis hoc manifestū Nullo enim terribili imminente in passiōibus fiūt his aliquid timentes.

¶ Hic declarat Ax. omnes passiones aīe aliquo modo corpori cōmunicari ꝛz vna fit magis cōmunicata altera cū ad aliquā crigaꝫ physica alteratio ⁊ motus localis sicut in passionib⁹ aīe concupiscibilis. Ad aliquā vo crigiꝫ soluꝫ alteratio spūalis: vt in alteratione sensus. ⁊ diuidit i duas quia ꝑmo facit hoc. secūdo infert duo corelaria. ibi secūda Si aūt sic. De prima dicit ꝙ omnes operationes ⁊ pas siones anime videntur esse cū corpore: quod maxime patꝫ in passionibus anime concupiscibilis: sicut sunt ira māsue tudo timor misericordia ⁊ reliqua huiusmodi que non fiūt absqꝫ motu locali cordis dilatationis ⁊ constrictionis': ⁊ absqꝫ physica alteratione: quod patet per signum. quia ꝓꝫ ꝙ homines sunt diuersaꝝ complexionum ⁊ differenter al terationem incurrunt in his passionibus differenī se ha/bent. Sunt enim quidam qui sortibus ⁊ manifestis peri/culis superuenientibus nihil prouocantur ad iram propt̄ eorum flegmaticam complexionem frigidam ⁊ humidam ineptam ebulitioni. ⁊ aliq ui in talibus nihil timent sicut q multum sanguinis habent ⁊ corda calida. Alij autem ali qui a paruis ⁊ debilibus causis superuenientibus cito in/citantur ad iram vt dum corpus est faciliter irascibile ⁊ fe re ita dispositum vt in colericis accidit habentibus corda calida ⁊ sanguinem leuem qui facile sursum mouetur.

Et adhuc hoc est magis manifestum in his qui fiūt in/tuentes quando nulla est causa timoris vt accidit in melan colicis qui sunt frigidi ⁊ sicci pauci spīritus ⁊ modici calo ris in corde in quibus propter vapores melancolicos ni/gros ascendentes phantasmata: apparentie terribilis fiūt inducentes timorem.

¶ Si autem sic se habet: manifestum quoniā pas sionum rationes in materiā sunt. quare termini ta les: vt irasci. motus quidem talis corporis aut par tis aut potentie ab hoc ⁊ gratia huius.

¶ Infert duo corelaria. ibi secundū Et propter hoc:

Primū corelariū est ꝙ exquo omnes passiones ani/me cōmunicantur corpori ⁊ ad eas cooperatur corpus ma nifestum est ꝙ omnes habent diffiniri per corpus ⁊ per materiam vt sibi diffiniatur ira dicemus ꝙ est motus talis talis corporis aut partis vt cordis vel sanguinis aut talis potentie. s. irascibilis ab hoc quia ab apparenti paruipen sione ⁊ gratia huius quia propter appetitum doloris in cō trario seu propter appetitum pene in vindictam. Intel ligendum ꝙ in hac diffinitione ire explicantur plures cau se ipsius. Primo causa materialis cum dicitur motus talis corporis quando sanguis accensus est vel partis. s. cordis quoniam ira in cor primo mouetur constringendo dum homo conturbatur: ⁊ postea dilatando dū querit pu/nitionem vel huius potentie. s. irascibilis pro quanto tali corpori vel parti exist vnita. Secundo causa effici/ens dum dicitur ad hoc. s. apparenti paruipensione. nam tunc aliquis irascitur dum videt se apparenter paruipēdi

Tertio causa finalis dum dicitur gratia huius. quia ꝓ pter appetitum pene in vindictam.

¶ Et ppter hec igitur iam physici est considera re de anima aut omni hutusmodi.

¶ Secundum corelarium. Ad physicum pertinet consi derare de anima. Probatur ad eundem pertinet consida rare operationem ⁊ illud cuius est operatio. sed passiones predicte sunt operationes anime ⁊ de illis considerat phy sicus. ergo de anima habet considerare. Item ad natu ralem pertinet considerare de passionibus: quia in earum diffinitionibus ponitur materia vt patebit secundo huius igitur ꝛcetera. Videndum est ergo vtrum omnis ani/ma sit actus ⁊ perfectio materie: aut non. Si sic: naturalis habet considerare de omni anima que est huius scilicet p fectio materie. Intelligendum primo Aristotilem dice re: aut omni aut huius propter intelligentias, supercelestes que a quibusdam dicuntur esse anime celorum: de quibus quo ad propter quid ⁊ secundum earum substantias non habet physicus se intromittere: sed solum quo ad quia est ⁊ per comparationem ad motum exquo non sunt perfecti ones materie aut corporis: nec secundū esse nec ſm earuꝫ primas operationes. Intelligendum secūdo ꝙ anima dupliciter potest diffiniri. Uno modo per intrinseca tan/tum: ⁊ talis diffinitio pertinet ad diuinum. Alio modo p extrinseca vt per proprium subiectum aut per operatiōes eius. ⁊ talis diffinitio pertinet ad naturalem: vt in secūdo huius patebit. Hic cadunt alique dubitationes. Pri/ma dubitatio est quia Aristotiles videtur sibi contrarius Nam superius in illa parte, Inquirimus autem, dixu ꝙ passionum anime quedam sunt propie: ⁊ quedam cōmu nes. hic autem velle videtur omnes esse cōmunes. argu it enim hic: Si aliqua operatio esset ppria aīe maxime est intelligere. sed intelligere non est operatio ci propria quia intelligere aut est fantasia: aut non est sine fantasia. cuꝫ er go fantasia sit operatio organica: non poterit fieri intelli/gere nisi corpus aliquo modo concurrat. Secunda du/bitatio est quia si solum forme ⁊ operationes que sūt perfe ctiones materie sunt physice cōsiderationis: vt hic innuit Ax. tunc sequeretur ꝙ de intellectu nō haberet physicus considerare vel se intromittere cum nullius corporis sit ac tus vt dicit Ax. in tertio huius ⁊ neqꝫ sit virtus in corpe vt ibidē Aucrrois asseru. consequens aut est falsum vt ꝓꝫ

Respondetur ad primā ꝙ dupliciter aliqua operatio di citur cōis aut ppria. Uno mō illa operatio dr ppria ani/me que in sola aia subiectiue recipitur. ⁊ illa cōmunis aie ⁊ corpori que in composito recipiuur vt in subiecto propin quo. ⁊ hoc modo concessit Ax. superius aliquam opera/tionē anime esse ppriam ⁊ aliquam communē. Alio mō dicitur aliqua operatio anime ppria ad quaꝫ nullo modo concurrit corpus siue corporeu tāquā subiectu vel organū aut tanquā obiectū. ⁊ illa appellat cōis ad quā corpus siue corporeum aliquo modo illoꝝ modoꝝ cōcurrit. ⁊ hoc mō do vult hic Aristotiles nullam operationem anime esse propriam. quia ad intelligere de quo maxime videtur ꝙ si

operatio aie ꝓpria tāq̄ obiectū concurrit phātasma: qđ ē corpus siue corporeū ⁊ extensione organi virtutis sensitiue interioris extensum: ⁊ hoc intelligit debet de aia ⁊ corpori est vnita. De aia autez intellectiua ſm se accepta: ſm Auerroim aliter esset dicendum. vt patebit in tertio huius. Et similiter post sepationem eius a corpore ſm catholicā fidem: tunc enim intelligit ꝓ spēs aut habitus in eo cōseruatos: aut ꝓ lumen ab intelligentia sibi immissū absq̄ cōcursu alicuius corporei: vt alibi habet inquiri. Ad secundam dubitationem Auerrois diceret q̄ licet intellect⁹ nō sit perfectio materie quo ad esse sicut alie forme materiales: est tamen quo ad suam operationem primā: ⁊ hoc sufficit vt de ipso quo ad quid consideret physicus. Ideo autem catholica diceret ipsum esse perfectionem corporis per informationem ⁊ quo ad esse: ⁊ nō solum quo ad operari: ⁊ q̄ est abstractus abstractōe oppoſita extensioni ⁊ eductioni de potentia materie ⁊ non aliter.

Differenter aūt diffiniet physicus ⁊ dialeticus vnūquodq̄ ipsoꝝ vt irā quid ē: hic quidē enī appetitū recōtristationis: aut calidi huiusmodi. Ille aūt feruorez sanguinis aut aliquid circa cor. hoc aūt alius quidē assignat materiam: alius vero speciem ⁊ rationez.

¶ Ostendit dialeticum ⁊ physicuz differenter se habere in diffiniendo has anime passiones: ⁊ duo facit: quia primo ponit hanc differentiā: secundat separat naturalē ab alijs artificibus: ibi secūda. Aut non est aliquis. Prima in tres quia primo ponit differentiam illam: secundo ostendit diffinitionem naturalem esse magis completam diffinitione dialetica. tertio distinguit diuersa genera diffinitionum: vt appareat que illarum sit naturalis: ibi secūda. Ratio quidem enim: ibi tertia. Sicut domus. Dicit ergo primo dicit q̄ physicus ⁊ dialeticus diuersimode diffiniēt vnāquāq̄ harum anime passionum. Vnde si debeat diffiniri ira dicet dialeticus ipsam esse appetitum recontriſta tionis ⁊ doloris in contrario. Naturalis autem dicet eaz esse feruorem sanguinis aut spiritus circa cor. ⁊ naturalis sic diffiniendo diffinit per materiam: dialeticus vero per formam. Intelligendum ſm commentatorem cōmento. xvi. q̄ naturales differunt a disputatoribus siue loicis in modo diffiniendi: quoniam disputatores diffiniendo dicunt formam tantum. naturales vero dicunt materiaz. nam cum naturalis sit artifex realis considerat formā ſm esse reale ⁊ vt hz esse in materia. Ideo eam per materiam diffinit: dialeticus vero qz est artifex rationalis diffinit accipiendo solum rationem ⁊ formam absq̄ hoc q̄ in talibus diffinitionibus ponat materiam.

¶ Ratio quidē enim hec spēs rei. necesse est hanc autē esse in materia huiusmodi si erit.

¶ Declarat diffinitionem naturalem esse magis completam diffinitione dialetica. cum enim dixerit dialeticum diffinire per forma tantum ⁊ naturalem per materiam: subdit q̄ ratio siue quidditas exprimenda per diffinitionē est species rei ideſt forma que est in re ⁊ in materia: ⁊ necesse est hanc si erit esse in huius materia. i. in materia ſignata proportionata: ⁊ qz sicut aliquid se habet ad cē ita ad cognosci ⁊ diffiniri. Ideo diffinitio de forma que est in materia nunq̄ erit perfecta nisi in eo donatur materia.

¶ Sicut domus ratio quidē quedaz talis: quia congregatiuū ꝓhibens corruptiones a vētis ⁊ imbribus ⁊ caumatibus. hec autem dicit latetes ⁊ lapides ⁊ ligna: alia vero in his spēm ꝓpter ista. que igitur naturalis harū vtrūq̄z circa materiam rōnez sunt ignorans autq̄ circa rōnē: somnū autem magis que est ex vtriſq̄z. illoꝝ aūtem quis vterq̄.

¶ Distinguunt diuersa genera diffinitionum: vt ostendat que est naturalis ⁊ que nō dicens: q̄ ē vna diffinitio domꝰ data solum per formam qđ est cooperimentum prohibēs corruptiones a ventis imbribus ⁊ caumatibus. Alia est que dicit solum materiam: vt q̄ domus est lapides lateres ⁊ ligna. Tertia vero est que dicit speciem ⁊ formam i his ideſt in tali materia: quia lapidibus lateribus ⁊ lignis et ꝓpter ista ideſt ꝓpter talem finem. ſ. vt ꝓhibeat corruptiones ⁊c. Et tunc querit Ax. que istarum diffinitionum est naturalis. aut illa que dicit materiam tantum: aut illa que dicit tantum formam: aut magis illa que dicit vtrāq̄z. ſ. tam materiam q̄z formam. Et respondet Ax. dicens q̄ vtraq̄z. i. vtraq̄ diffinitionum dicentium materiā est naturalis. siue dicat materiam tantum. siue materiam ⁊ formam. diffinitio autem dicens solam formam non est naturalis. Intelligendum primo ſm Egidiuz q̄ Ax. illam diffinitionem appellat formalem que est demonstrationis principium ⁊ que imponit alijs necessitatem. illam vero materialem que est demonstrationis conclusio ⁊ cui necessitas imponitur. Cum ergo finis imponat necessitatem agenti ⁊ agens forme ⁊ forma materie. sequitē q̄ diffinitio data per causam finalem efficientem ⁊ formalem. est formalis respectu diffinitionis date per materiam. quare Ax. loquendo de diffinitionibus non distinguit inter finem ⁊ formam. ⁊ omnes datas per illas causas appellat formales. vnde appetitus vindicte est finis ire. ⁊ ꝓhibere corruptiones a ventis ⁊c. est finis ipsius domus ⁊ tamen ab Ax. dicuntur diffinitiones formales. dicitur etiaz posse q̄ ille diffinitiones sunt formales q: dantur per formam. licet etiam dentur per finem quoniam forma ⁊ finis coincidunt in idem vt patet per Ax. secundo phyſicoruz.

Intelligendum secundo ſm commentatorem commē to. xvi. q̄ qui accipit materiā in diffinitione: ⁊ dimittit formam in diffinitione diminute accipit. qui autez accipit formam ⁊ dimittit materiaz extimatur q̄ dimittat aliquid nō necessarium. sed non est ita. quoniam forma debet accipi i diffinitionibus ſm dispositiones in quibus existit. Philosophus ergo qui diffinit per materiam ⁊ formam melius diffinit q̄z loicus qui diffinit per formā tantum. tamē diffinitio loica per formam tantum ē perfectior naturali que est per solam materiam. Vnde vt secundo posteriorum habetur triplex est diffinitio. Vna que est principium demonstrationis ⁊ hec dicit formam tantum. Alia est que ē conclusio demonstrationis: ⁊ hec dicit tantum materiam. Tertia vero que est tota demonstratio positione differēs ⁊ hec dicit vtrunq̄.

¶ Aut non ē aliquis qui circa passiones materie non separabiles. sed physicus circa omnes quecunq̄z huius corporis ⁊ huius materie opa ⁊ passiones sunt circa. quascunq̄ autē nō inquātū hꝰ alius vt de quibusdam quidem artifex est n contingat vt instructor aut medicus non separabiliū quidem i quātū autem non talis corporis passiones. sed extrinsece mathematicus ſm autez q̄ omnino separate primus phylosophus.

¶ Separat naturalem ab alijs artificibus in modo considerandi de passionibus seu formis. ⁊ tria facit. Primo q̄ dictum est. Secundo quia digressionem, fecerat reuertē ad principale propositum. Tertio continuat dicta dicendis ostendendo, qualiter de anima sit inquirendum: ibi secunda. Sed redeundum: ibi tertia. Intendentes autem.

De prima dicit q̄ non est aliquis qui consideret passiones ⁊ opationes corporis physici inseparabiles ab eo inquantū inseparabiles sunt nisi naturalis qui ꝓsiderat om

nes passiones materie naturalis: hz q̄ sunt passiones eiꝰ a principio q̄ ē natura. ¶Passiones aūt que insunt corpori naturali inseparabiliter sm q̄ inseparabiles sūt nō quidem p principiū q̄ ē natura z ex necessitate. Sed p arteꝫ z voluntatē z cōingenter cōsiderat artifex mechanicus sicut istructor. i. carpentarius z medicus. s. cyrrūgicus: qui cōsiderat formā instrumenti manualis. Sed passiones non sepabiles a corpore naturali sm ee sed solū sm diffinitionem cōsiderat mathematicus. Ea aūt que sūt sepata a corpore seu materia tā sm cōsiderationē q̄z sm esse cōsiderat primus phylosophus. ¶Intelligēdū q̄ naturalis differt ab artifice practico mathematico z diuino in cōsiderando: quoniā naturalis considerat insepabilia a corpe naturali: z sm esse z diffinitionē sicut formā carnis aūt ossis z sm q̄ sunt in corpe naturali a principio q̄ est natura. Artifex aūt practicus considerat passiones a corpe naturali insepabiles: vt supra que ei insunt nō a natura. sed p arteꝫ aut voluntatē sicut formā domus: aut alterius rei artificiali. ¶Mathematicus considerat formas z passiones insepabiles a materia naturali sm esse. sepabiles tamen hz diffinitionem sicut sunt linea z superficies z reliqua huiusmodi. in quoꝝ diffinitionibus sm q̄ de ipsis considerat mathematicus non cadit materia sensibilis. sed solū intelligibilis. Vnde q̄znis mathematicus abstrahat a materia sensibili. non tamen abstrahit a materia intelligibili. nō enī cōsiderat circulū absq̄z semicirculis qui sūt ptes eius quantitatiue: z ex consequenti materia intelligibilis z quantitas de qua est geometria respectu suarū passionū dicit materia intelligibilis. Diuinꝰ vero considerat abstracta a materia sensibiliū sm esse q̄z sm diffinitionem. z etiam a materia intelligibili: sicut deuz z alias intelligentias sepatas licet cum hoc consideret etiā materialia hz q̄dditates coꝝ.

¶Sz redeundū ē vñ venit sermo. Dicebamus aūt q̄ passiones anime non separabiles a physica materia aialiū inquātū tales existūt: furor z timor: z non sicut linea z planum.

¶Reuertit ad principale ppositum dicens q̄ passiones anime de quibus fiebat sermo inseparabiles a materia physica aialium sm q̄ inseparabiles sūt sic furor z timor. i. sunt inseparabiles tā sm esse q̄z sm diffinitionem z nō sunt sicut linea z planum. i. superficies: hoc est non sunt inseparabiles solum sm esse: non aūt sm diffinitionem.

¶Intendentes autē de aīa necesse est simul dubitantes de quibus bene dubitare oportet p trāseuntes primoꝝ opiniones cōprehendere quecunq̄z aliquid de ipsa enunciauerūt: vt bene quidē dicta accipiamus. Si vero aliquid non bene: hec vereamur. ¶Principiuz aūt qōnis apponere q̄ maxime vident ipsi inesse sm naturā. Animatuz igit ab inaīato in duobus maxime differre videt motu z sēsu. Accepimus aūt a ꝓgenitoribus fere duo hec de anima.

¶Continuat se ad tractatū dicens q̄ nos intēdentes determinare de aīa necesse est sil dubitātes. i. dubia mouentes de quibus dubijs abūdare oz p trāscūtes priorꝝ antiquorūopiniones cōprehendere quicūq̄z aliquid de ipsa aīa enunciauerūt. vt si qua fuerint ab eis benedicta de aīa ea accipiamus. Si vero aliquid nō bene illud vereamur z reuocemus. Hic occurrunt aliqua dubia. ¶Primū dubium ē vtrū loicus diffiniat solum p formam. Arguit q̄ nō. primo sic. Ille qui diffinit p materiam non diffinit solū p formā. sed loicus ē huiusmodi. igit ꝛc. ¶Patet ꝟña z maior. minor aūt arguit q̄ loicus diffinit silogismum p propositiones que sūt eius materia: z similiter demonstrationem p prima vera z imediata: z ita de alijs. quare ꝛc.

Secundo qui diffinit p compositum ex materia z forma non diffinit p solam formā. sed dialecticus est huiusmodi cū diffiniat hominem p animal rōnale z aīal est quid compositū ex materia z forma. quare ꝛc. Tertio qui diffinit p genus z differentiā non diffinit solū p formam cuz genus dicat materiā z differentiā formale. sed loicus est huiusmodi. igit ꝛc. Quarto si loicus diffiniret solū per formam: tunc non posset diffinire cōpositā ex materia z forma. cōsequens falsum: z pz ꝟña q̄ forma non predicatur de illo cuius est forma saltē in recto z diffinitio debet hoc modo de suo diffinito predicari. quare ꝛc. In oppositum est Ax. in littera. In hac qestione inueniuntur plures modi dicendi. ¶Primus est Alberti ponentis talē distinctionem de forma q̄ dupliciter sumit. Vno mō pro altera parte compositi que materiam informat z perficit. Alio modo sumitur pro re sumpta sub quibuslā suis formalibus rationibus seu intentionibus communibus abeā abstractis z forma diffiniti sic sumptā est eadem res cū toto diffinito. sumpta tamen sub ratione priorꝝ z notiorꝝ: vt hz q̄ importatur ꝑceptu sui generis aut aut ꝑceptu sue differentie. ptes enim diffinitionis sunt forme. Vnde licet genus sm q̄ est ps speciei se habeat vt materia: vt tamen dicit totū ic hz vt forma z ē forma generalis z differentia dicit forma. ppria. Tunc dicit q̄ loicus non diffinit per p formā primo mō sumptā vt ꝓant alique rōnes superius adducte. hz diffinit p formā sumptā secūdo modo. s. p genus z differentiā. Sed tunc est dubiuz quia cum metaphysicus etiā diffiniat p genus z differentiā: tunc inter eos nō erit differentia in diffiniēdo. Resp̄ō detur q̄ licet tā metaphysicus q̄z loicus diffiniat hoiem p animal rōnale. differenter nō ꝑsiderant illā diffinitionē: qm̄ metaphysicus considerat illam: vt dicit quidditatem innotitiam diffiniti z considerat ptes diffinitionis in ordine ad intentiones secūdas vt sm quā vna ē genus z altera differentia. Secūdus modus quē ponit Joannes Bandauus in quibuslā suis questionibꝰ. vbi vult q̄ loicus diffiniat per formam veram ipsius cōpositi. sed tamē non diffinit p eam: vt habeat rationem ptis. sed vt sub ea speculatur tota res cōposita qz vt sic hz rationem totius z importatur p genus z differentiam. Vnde sm eum forma substantialis dicit totā quidditatem cōpositi z materia nō est ps qdditatis ei⁹. sed solū ē differēs qdditatē p quā to est subiectū in quo forma fundat z substetiat. Tertius modus fuit aliquoꝝ dicentiū q̄ tā naturalis q̄z loicus potest diffinire p formā tm̄ z p materiā tm̄: z q̄ Ax. solū posuit differentias iter eos quātū ad diffiniendū aīe passiones volens q̄ dialeticus illas diffiniat solū p formā. physicus aut p materiā: qō pz p verba Ax. dū dicit. Differenter autem diffiniet physicus z dialecticus vnūquodq̄z ipsoꝝ. s. anime passionū: vt irā ꝛc. Quicqd tamen sit mihi videt q̄ loicus diffiniendo entia rationis aliquādo diffinit p materiam: vt primū argumentum ostendit. sed diffiniendo entia realia diffinit solum p formam qz diffinit ea solū p genus et differentiam. Quare aūt diffinitio data p genus z differentiam dicatur formalis tantum apparuit in questione qualiter diuersi id diuersimode exponunt. Aliōnes ad primam patet. Ad scōam sm Albertū patet q̄ aīal vt animal dicit totū solum sub simplici formali rōne accepti. vt de omnes intentiones quinque vniuersalium sunt simplices excepta intentione speciei. Secūdum Joānē Bādanum aīal dicit solā formā aialis: acceptā tamē vt hz rationē totius z sic quomodocūq̄z sumat animal: vt aīal aut est sub intentione generis: aut vt dicit solam quidditatez habentem rationem totius dicit solam formam z nō compositū ex materia z forma: licet tamen illa res q̄ē animal

sit composita ex anima ⁊ corpore ⁊ non sit simplex. Et p idem patet responsio ad rationes sequentes. Secūdus dubium est: vtrū naturalis diffiniat per materiā. Arguit q̄ non. primo sic. Si naturalis diffiniat p materiā: aut ergo p materiā intelligibilem: aut p materiam sensibilem p sufficientē diuisionem. non per materiam intelligibilem: quia p illam diffinit mathematicus: nec per materiam sensibilem: q̄ materie sensibilis est aggregatum ex materia ⁊ qualitatibus sensibilibus. Ideo si talis materia ponere tur in diffinitione naturali: tunc substantia naturalis diffiniretur p aliquod accidens ⁊ ex consequenti p additamē tum contra. Ax. vij. methaphysice. Et patet consequentia. quia illa diffinitio dicit dari per additamētū in qua ponitur aliquid quod est extra genus diffiniti. Secundo si naturalis diffiniret p materiam: tunc que nō habēt materiam non possunt diffiniri a naturali. consequens falsū: q̄ corpora celestia possunt diffiniri a naturali cum sint mobilia ⁊ sensibilia: ⁊ tamen non habent materiam: vt i pluribus locis asserit cōmentator. Tertio multe sunt diffinitiones nāles in quibus non ponitur mā. ergo ⁊c. Patet consequentia ⁊ assumptum arguitur de diffinitione nature posita in secundo physicox: quod est principiū ⁊ causa mouendi: ⁊ quiescendi. ergo ⁊c. Et de diffinitōe motus posita in tertio q̄ est actus entis in potentia ⁊c. Et de diffinitione temporis posita in quarto q̄ est numerus motus ⁊c. ⁊ pluribus talibus. Et confirmat: q̄ materia diffinitur a naturali: quod est illud ex quo primo fit aliquid cum insit: ⁊ tamen nō diffinitur p materiam: q̄ tunc idem diffiniretur per seipsum. quare ⁊c. Quarto illud q̄ ponitur in diffinitione rei naturalis debet esse notius ea cum diffinitio detur vt notificet diffinitum: sexto thopicorum. sed materia non est notior re naturali quia nō quo ad nos: cū sit nobis multum occulta ꝓpter eius potentialitatem. vt p̄z ex primo physicox. neq; etiam quo ad naturam cum sit minoris nobilitatis q̄z res naturales vt patz. quare ⁊c. In oppositum ē Ax. Ad dubium dicitur communiter q̄ naturalis diffinit p materiam sensibilem. Quod sic arguit potest. quia p illud diffinit naturalis q̄d ē ꝓprium subiectum forme naturalis. sed illud est materia sensibilis. ergo ⁊c. Patet ꝓña cum minori. ⁊ maior ē euidens q̄ per illud distinguitur naturalis ab artificibus in diffiniendo. Secundo per illud diffinit naturalis q̄d ē principium essendi ⁊ cognoscendi rerum naturalium. ⁊ q̄ quod distinguitur ab omnibus alijs. sed materia sensibilis est huiusmodi. quare ⁊c. Sciendum q̄ materia sensibilis potest capi dupliciter. Uno modo pro materia informata qualitatibus sensibilibus. Alio mō largius pro quocūq; per se ⁊ proprio diffinibili habente naturalem habitudinem ad motum vel quietem. Sciendum etiam q̄ naturalem diffinire per materiam sensibilem pōt intelligi dupliciter. Uno modo q̄ materia sensibilis exprimitur in sua diffinitiōe. Alio mō q̄ materia sensibilis detur intelligi per suam diffinitionem per quandam consecutionem propinquam. Et tunc dicit q̄ licet naturalis vt plurimum diffiniat per materiam sensibilem primo modo ⁊ fm expositionem. non tamen semp: vt plura argumenta conuincunt. Sed tamen naturalis semper diffinit rem naturalem per materiam sensibilem secundo modo: aut fm expressionem aut fm quandam proximam consecutionem. Et ratio est q̄ res naturalis vt sic includit aptitudinem ad motum. ⁊ ideo debet diffiniri p subiectū motus ⁊ tale est materia sensibilis. secundo modo. Et dicitur aut fm proximam consecutionem. q̄ licet in diffinitione naturali non semper ponatur expresse materia sensibilis. tamen datur intelligi ex propinquo vt p̄z in diffinitiōe temporis in qua per motum statim datur intelligi mobile ⁊ ita ste alijs. Quod autem hoc sit verum ostendit inductiue. Nam rerum que a naturali diffiniuntur. quedā sunt substantie ⁊ quedam sunt accidentia. Et substantiax quedam sunt perpetue vt corpora celestia. ⁊ talia sūt substantia motus circularis. Quedam aūt sūt generabiles ⁊ corruptibiles. ⁊ harum quedam sunt simplices sicut materia ⁊ forma ⁊ quedam compposite ex illis. ⁊ constat q̄ materia est subiectum receptiuum motus extendendo motum ad transmutationem substantialem. Et similiter substantia composita est subiectum motus vel quietis. quare hec omnia habent diffiniri per tale subiectum. ⁊ ex consequenti per materiam sensibilem; secundo modo sumptam cum per ipsam cognoscantur ⁊ distinguantur ab omnibus alijs. Similiter forma substantialis h̄z diffiniri p tale subiectum cū sit materia eius propinqua. Et idem dicendum est de accidentibus per se ⁊ proprijs rerum naturaliū sicut dicit Ax. de ira. ⁊ reliquis huiusmodi. Et per hoc respondetur ad rōnes. Ad primam patet quomō naturalis diffinit per materiam sensibilem. Et cum postea infertur q̄ substantia naturalis diffiniretur per additamentum. quidam hoc concedunt nec aliter diffinit naturalis. quoniā diffinitio quidditatiua pertinet ad methaphysicū. Alij negant consequentiam dicentes q̄ materia sensibilis secundo mō est ō intrinseca ratōe substantie nālis. nec oīs diffinitio que est per rem alterius predicamenti est p additamentum. sed vtra hoc oportet q̄ non sit de primo intellectu diffiniti. quod nō est in proposito. Ad fm patet q̄ corpora celestia habent materiam sensibilem secundo modo sumptam vel ipsamet sunt talis materia. Ad tertiam patet q̄ p omnes illas diffinitiones datur ex propinquo intelligi mobile q̄d est materia sensibilis sumpta. secundo modo. ⁊ hoc sufficit vt dicitur in questione. Et ad confirmationem dicitur q̄ nō inconuenit aliquid accipi i sua diffinitione. modo tamen notiori q̄z ipsum diffiniatur

Ad quartam dicitur q̄ licet materia prima non sit notior re naturali tamen materia secunda est bene ea notior ⁊ per talem diffinit naturalis. non autem per materiā primam: immo materia simpliciter prima. vt sic non ē de eius consideratione sed methaphysici. neq; enī considerat forman simpliciter. sed in ordine ad materiam sensibilē motum ⁊ transmutationem quare non diffinit p formā simpliciter sumptam. sed si diffinit p formam hoc est cum inclusione materie. Unde vt dicit Ax. in secundo physicorum consideratio naturalis de forma est. sicut consideratio ō simo. quare ⁊c. Et sic sit finis huius ꝓhemij ad laudem omnipotentis dei Amen.

¶ Finis expositionis Baictani super prohemium primi libri de anima.

¶ Dicunt enim quidam ⁊ maxime ⁊ primo esse animā id quod est mouens: existimantes autem quod non mouetur ipsum non contingere mouere: alterum eorum que mouentur animam sic arbitrati sunt esse. vnde Democritus quidem ignem quendam aut calorem esse dicit ipsaz. Infinitis igitur existentibus figuris ⁊ atomis que sūt species rotunde ignee ⁊ animam dicit: vt i aere moto que vocantur decisiones que videntur per portas in radijs: quarum omne semen elementa dicit Democritus totius nature: similiter aūt Leucippus horum autem sperica animam propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figure ⁊ mouere reliqua cum moueantur. ⁊ ipsa arbitrantes animā esse ⁊ efficiens in animalibus motum.

¶ Vnde ⁊ viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo q̄ corpora continet ⁊ extrudente figuras prebentes animalibus motum ex eo quod non est ipsos quiescere nullatenus auriliuin fieri de foris ingrediētibus alijs huiusmodi in respirādo. prohibere enim has ⁊ que insunt animalibus disgregari simul prohibens et constringens ⁊ comprimens. ⁊ viuere autem q̄z diu possunt hoc facere.

¶ Videtur autem ⁊ a pythagoricis dictum eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsorum animam esse que sunt in aere decisiones: alij autem has mouens. de his autem dictum est propter id quod continue videntur moueri: ⁊ si sit tranquilitas nimia. In idem autem feruntur ⁊ quicunqz dicunt animam esse quid se ipsū mouens. videtur autem omnes hi existimasse motuz maxime proprium esse anime: ⁊ alia quidem omnia moueri propter animam: ipsam autem a seipsa: propter nihil videre mouens quod non moueatur ⁊ ipsum.

¶ Similiter autem ⁊ Anaragoras animam dicit eē mouentem. ⁊ si aliquis alius dixit q̄ omne mouet intellectus non tamen penitus sicut Democritus: ille quidem enim dicat sim pliciter idem esse animam ⁊ intellectum: verum enim esse q̄ videtur. vnde bene facere Homerū q̄ Hector iacet aliud sapiens. non itaqz videtur intellectus tanquam potentia quedam que circa veritatem. sed idem dicit animam ⁊ intellectum.

¶ Anaragoras autem minus certificat de ipsa. Multotiens quidem enim causam eius q̄ bene ⁊ recte dicit esse intellectum. aliqui autem intellectum hunc esse animaz. In omnibus enim ipsum inesse animalibus magnis et parnis ⁊ honorabilibus ⁊ inhonorabilibus. non videtur autem fm prudentiam dictus intellectus omnibus similiter animalibus inesse. sed neqz omnibus hominibus.

¶ Quicunqz igitur in moueri animatum asperserunt: hi quidem maxime motum opinati sunt animam esse. Quicunqz autem ad cognoscere ⁊ sentire ea que sunt: illi dicunt animam esse principia. alij quidē facientes plura hec alij vero vnum hoc sicut Empedocles quidem ex elemētis omnibus esse: ⁊ vnūquodqz eorum animam dicens sicut terram quidem terra cognoscimus: aquam autē aqua: ethere autem ethera. sed ignem igne manifestum est: concordia autem concordia discordia autem discordiam.

¶ Eodem autem modo Plato in Timeo animā ex elementis facit cognosci enim simile simili: res autem ex principijs esse: similiter autem ⁊ in his que sunt de physiosophia dicta determinatum est. ipsum quidem animal ex ipsa vnius idea ⁊ ex prima longitudine ⁊ latitudine ⁊ alitudine. alia autem simili modo.

¶ Adhuc autem ⁊ aliter intellectum quidem vnum scientiam autem duo singulariter autem ad vnum plani autez numerum ad opinionem: sensum vero eum qui firmi. hi quidem enim numerum speciem ⁊ principia entium dicebant: sunt autem ex elementis. Judicantur enim res alie quidem intellectu: alie vero scientia: alie autem opinione anime vero sensu: spēs autem numeri hi rerum.

¶ Quoniam autem ⁊ montium videbatur anima esse ⁊ cognoscitiuum siquidem complexi sunt ⁊ ex vtriqz enunciantes animam esse numerum mouentem se ipsum. differunt autem ⁊ de principijs que ⁊ quot sunt. Maxime quidem corpore facientem ⁊ incorporea. his autem miscētes ⁊ ab vtriqz principia referentes. differunt autem ⁊ circa multitudinem. hi quidem vnum: illi vero plura dicunt.

¶ Consequenter autem his ⁊ animā assignant motum. enim fm naturam primorum existimauerunt non non irrationabiliter. vnde quibusdam visum est ignem esse: et enim hic in partibus subtilissimus est: ⁊ maxime elemētorum incorporeum: adhuc autem mouetur quia ⁊ mouet alia primo.

¶ Democritus autem dulcius dixit enuncians vtrunqz horum: animam quidem enim ⁊ intellectum idem. Istud autem primorum ⁊ indiuisibilium corpore esse: motuum autem propter subtilitatem partium ⁊ figuram. Figurarum autem nobilissimam que sperica dicu: hoc autem intellectum esse ⁊ ignem.

¶ Anaragoras autem videtur quidem alterū dicere animam ⁊ intellectum vt diximus prius. vtitur autem vtriqz ficut vna natura: verūtamen ponit intellectum principium maxime omnium solum: quia dicit ipsum eoz que sunt simplicem esse ⁊ immixtum ⁊ purum: assignat autez vtrunqz eidem principio ⁊ cognoscere ⁊ mouere dicens intellectum omne.

¶ Videtur autem Tales ex quibus reminiscimur motum aliqui animam opinari ꝓ idem dicit lapidem animā habere quoniam ferrum mouet diogenes autem sicut et alteri quidam aerem hunc opinans omniuz subtilissimū esse ⁊ principium ⁊ propter hoc cognoscere ⁊ mouere animā fm q̄ principium ex hoc reliqua cognoscere fm vero q̄ subtilissimū est motiuū esse. Eraclitus aūt principiū eē

dicit siquidem vaporem ex quo alia constituit ⁊ incorpora lissimum autem ⁊ fluens semper. Quod vero mouetur motu cognosci. in motu autez esse que sunt ⁊ ille arbitratus est ⁊ multi. Similiter autem his ⁊ Alchimeon opinari visus est de anima. dicit enim ipsam imortalez ꝓpter hoc ꝙ assimilatur imortalibus: hoc autem in esse ipsi tāquā mote semper. Mouerī enim ⁊ diuina omnia continue semper: lunā: solem: astra: ⁊ celū totum magis autez rudium ⁊ aquā quidā cnunciauerunt: vt Hippo. suadet enim visi sunt ex genitura: qm̄ omniū humida est: ⁊ nā ꝙ arguit sanguinem dicentes esse animaz: qm̄ genitura non est sanguis: hanc autem esse primam animam: alij autem sanguinem quēadmodum Critias ipsum sentire anime magis proprium opinantes. hoc autem inesse ꝓpter naturaz sanguinis. Omnia enim elementa propter terram iudicem acceperunt: hanc enim nulli protulerunt nisi si aliquis dixerit animam esse ex omnibus elementis: aut oīa.

Iffiniunt autem omnes animam tribus vt est dicere: motu: sensu: ⁊ i corporeo horum autem vnūquodqz reducitur ad principia: vnde ⁊ in cognoscendo diffiniētes ipsam: aut elementum: aut ex elementis faciunt: dicentes similiter inuicem preter vnū. Dicūt enim simile cognosci simili. qm̄ enim anima omnia cognoscit constituunt eam ex oībus principijs.

¶ Quicunqz quidem igitur vnā aliquā dicunt causā: vt elementū vnū ⁊ auimā. vnū ponunt: vt ignem: aut aerē: plura vero dicentes principia: ⁊ aiaz plura dicunt. Anaxagoras autem solum impassibilem dicit intellectuz ⁊ cōe oībus nulli alioꝝ habere: huiusmodi autē cū sit quō cognoscit: ⁊ propter quam causam: neqz ille dixit: neqz per ea ex his que dicta sunt conspicuum est.

¶ Quicunqz autem contrarietates faciunt in principijs ⁊ animam ex contrarijs constituunt. Quicunqz autem alterum contrariorum: vt calidum: aut frigidum: aut aliud huiusmodi aliud. animam similiter vnum aliquid horum ponunt: vnde ⁊ nominibus consequuntur: qui quidez calidum dicentes quia propter hoc: ⁊ viuere nominatum ē qui autem frigidum propter respirationem: ⁊ refrigerationem vocari animam. Tradita quidem de anima ⁊ propter quas causas dicunt sic hec sunt.

¶ Considerandum autem primum quidem de motu. Forsitan autem non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse qualem aiunt dicentes animam esse quod est seipsum mouens aut possibile mouere. sed vnū quodam ⁊ impossibilium in esse ipsi motum: ꝙ quidez igitur non necesse sit mouens ⁊ ipsum moueri dictum est prius.

¶ Dupliciter enim mouetur omne: aut enim ꝼm alterū: aut ꝼm seipsum. ꝼm autem alterum dicimus quecūqz mouentur ex esse in eo quod mouetur: vt naute: non enim similiter mouentur nauj. hec quidem enim ꝼm se ipsaz mouetur illi autem ex esse in eo quod mouetur. Manifestum autem in partibus est prius quidem enim motus pedum ambulatio: hoc autem ⁊ hominum est: non inest autem nautis tunc.

¶ Dupliciter autem vtiqz dicto moueri nunc intendimus de anima si per seipsaz mouetur ⁊ participat motu. Quatuor autem motus cum sint loci mutationis: alterationis augmenti. ⁊ decrementi: aut ꝼm vnum horum mouebit: aut ꝼm plures: aut omnes. Si vero mouetur non ꝼm accidens natura inerit motus ipsi: si autem hoc: ⁊ locus. omnes enim dicti motus in loco sunt.

¶ Si autem est substantia animę mouere seipsam nō ꝼm accidens moueri ipsi inerit sicut albo ⁊ tricubito: mouentur enim ⁊ hec ꝼm accidens: cui enim hec insunt mouetur illud corpus. vnde non est locus ipsorum. anime autem erit siquidem natura motu participat.

¶ Amplius autem: ⁊ si natura mouetur ⁊ violentia mouetur. ⁊ si violentia ⁊ natura: eodem autem modo se habet ⁊ de quiete: in quod enim mouetur natura ⁊ in hoc gaudet natura. in quod autem quiescit in hoc violentia: quales autem violenti motus anime erunt ⁊ quietes neque fingere volentibus facile est reddere. Amplius autem siquidem sursum mouebitur ignis erit. si vero deorsum i terra. horum enim corporum motus hi: eadem autem ratio ⁊ de medijs.

Voniam autem videtur mouerē corpus rationabile est his mouere motibus quibus ⁊ ipsa mouetur. si autem hoc ⁊ conuertentibus dicere verum ꝙ ꝼm ꝙ corpus mouetur hoc ⁊ ipsa. corpus autem mouetur ꝼm loci mutationem: quare ⁊ anima mutabitur ꝼm corpus: aut tota: aut ꝼm ptes translata. Si autem hoc contingit ⁊ exeunte iterum ingredi. adhoc autem sequitur resurgere mortua animalium.

¶ Motum autem ꝼz accidens si ab altero moueatur. depelletur enim vtiqz violentia animal. non oportet autem enim a seipso moueri inest in substantia hoc ab alio moueri nisi ꝼm accidens: sicut neqz quidem igitur ꝼm se bonum: aut propter seipsum: hoc quidem propter aliud eē: hoc autem alterius causa.

¶ Animam autem marime dicet aliquis vtiqz a sensibilibus moueri siquidem mouetur: at vero ⁊ si mouet ipsa se ipsam ⁊ ipsa mouebitur vtiqz: quare quoniaz omnis motus ex distantia est eius quod mouetur ꝼm ꝙ mouetur: ⁊ aia vtiqz distabit a substantia ipsius ꝼm se ipsam nisi ꝼm accidens se moueat. sed est motus ipsius substantie per se

¶ Quidam aūt ⁊ mouere animaz dicunt corpus in quo est sicut ipsa mouet: vt Democrit⁹ similiter dicens Philippo comediarū. Diascolo: ait enim Medalū fecisse mobilem ligneā venerē infundens argentū fusile. Silr aūt ⁊ democritus dicit: motas eni inquit idiuisibiles supas: propter id qō apte nate sūt nusquā mancre ōbereqz ⁊ mo

ner: corpus omne: nos aũt interrogabimus si ⁊ quiesce/
re facit hoc idez. quomodo aũt faciat difficile aut impossi/
bile dicere. omnino aũt non sic videtur aia mouere aial.
sed per voluntatez quandã ⁊ intellectũ.

¶ Eodem aũt modo ⁊ Timeus physiologizat aiaz mo/
uere corpus in eo enim q̃ est moueri ipsam: ⁊ corpus mo
uet propter id quod complexum est ad ipsum: constitutaz
enim ex elementis: ⁊ dispartitam ſm armonicos nume/
ros quatenus cum naturalem sensum armonie habeat: et
vt omne feratur ſm consonantes motus aspectu rectum i
circulum reflexit: ⁊ diuidens ex vno in duos circulos du
pliciter coordinantes. Iterum vnum diuisit in septem cir
culos tanquã essent celi motus anime motus.

¶ Primum quidem igitur non bene dicitur animã ma/
gnitudinem esse. eam enim que omnis talem esse vult q̃/
lis est aliquando vocatus intellectus. Non enim velut sẽ
sitiua est neqz vt desideratiua harum enim motus nõ cir/
culano est.

¶ Intellectus autem vnus ⁊ continuus est sicut intelli/
gentia autem sicut intelligibilia. Hec autẽ eo q̃ consequẽ
ter vnum sicut numerus sed non sicut magnitudo: pro/
pter quod quidem neqz intellectus ſit cõtinuus. sed haud
inptibilis aut non: sicut magnitudo aliqua continuus ẽ.
Qualiter enim intelliget magnitudo cum sit quãlibet p/
tium ipsius parte autem aut ſm magnitudinem aut ſz pũ
ctum si oportet ⁊ hoc dicere partem. siquidez igitur ſz pũ
ctum hec autem infinita: manifestum est quoniam nequa
quã pertransibit. Si vero ſm magnitudinem multoties
⁊ infinities intelliget idem videtur autem ⁊ semel contin
gens. si autem sufficiens quãlibet partium tangere quid
oportet circulo moueri: aut ⁊ omnino magnitudinem ha
bere.

¶ Si autem necessarium est intelligere tangentem toto
circulo quis est partibus tactus amplius quomodo intel/
liget partibile impartibili: aut inptibile ptibili. necessariũ
autem intellectum esse circulum hunc. Intellectus quidẽ
enim motus intelligentia: circuli autem circulatio. si igitur
intelligentia circulatio ⁊ intellectus vtiqz erit circulus cuz
huiusmodi circulatio intelligentia sit: semper autẽ aliquid
intelliget siquidem perpetua circulatio. Practicarum q/
dem enim intelligentiarum termini sunt: omnes enim al
terius causam sunt: speculatiue autem rationibus termi/
nantur similiter. Ratio autem omnis diffinitio est aut de
monstratio. Demonstrationes vero ⁊ a principio sunt: ⁊
habent quodãmodo finem syllogismum autem conclusio/
nem. si autem non concludantur. sed non reflectunt ite/
rum in principium accipientes semper medium ⁊ extre/
mitatem recte procedunt. sed circulatio iteruz in principiũ
reflectit. Diffinitiones autẽ omnes finite sunt. amplius
autẽ si eadem circulatio multoties est: opabit multoties
intelligere idem. Adhuc aũt intelligentia assimilatur cui/
dam quieti ⁊ statui magis q̃z motui: eodem modo ⁊ syllo/
gismus.

¶ Amplius aute qm̃ dicimus armoniam in duo respiciẽ
tes maxime quidẽ propria magnitudinum in habentib⁹
motum ⁊ positionem ⁊ compositionẽ ipso⁹ cum sic ꝓgru
ant vt nullum cõgeneum pretermittatur. hinc autem ⁊ co
rum que miscentur rationem neutro quidem igitur modo
rationabile est. cõpositio aũt ptium corporis multum inuc
stigabilis est: multe enim cõpositiones partium ⁊ multi/
pliciter sunt. cuius igitur ⁊ quomõ congruit accipere intel
lectum cõpositionem esse: aut ⁊ sensitiuum ⁊ appetitiuuz.

¶ Similiter aũt ⁊ inconuenies ⁊ rõnem mixtionis esse
animam. non enim eandem hz rationem commixtio cle/
mentoꝝ ſm quã caro: ⁊ ſm quã os. Accidet igitur mul/
tas animas habere ⁊ ſm o ẽ corpus: siquidem oia ex cle/
mentis cõmixtis sunt: cõmixtionis aũt ratio armonia ex
anima.

¶ Inuestigabit autez hoc vtique aliquis ab Empedocle
vnũquodqz. n. horum ratione quadam dicit esse: vtrum
igitur hec ratio anima est. aut magis alterum aliquod cuz
sit in ptibus. Amplius autem vtrum concordia cuiusliba
missionis causa aut eius que ſm rationem: ⁊ hoc vtrũ ra/
tio est: aut aliquid preter rationem.

¶ Hec quidem igitur habent huiusmodi dubitationes.
si vero alterum est a mixtione aia: quid igitur similis car/
nis esse interimitur ⁊ alijs ptibus aialis. Adhuc autem si
quidem non vnaqueqz ptium hz aiam: ⁊ si non est aia ra
tio cõpositionis quid est propter qõ corrumpitur aia defi/
ciente.

¶ Quod quidem igitur non armoniaz possibile est esse
animam: neqz circulariter moueri manifestum est ex di/
ctis. ſm aũt accidens moueri sicut diximus est ⁊ mouere
se ipsam: vt moueri quidem in quo est. hoc autem mouere
ab aia: aliter autem nõ est possibile moueri ſm loci ipsa.

¶ Rationabilius aũt dubitabit vtiqz aliquis de ipsa tãqz
que mouetur in huiusmodi ꝓsiderans. dicimus enim ani
mam tristari gaudere: cõsidere: timere. amplius autẽ ira
sci ⁊ sentire ⁊ intelligere. hec autẽ oia motus esse videnſ:
vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

¶ Hoc autẽ nõ est necesse. si enim ⁊ maxime gaudere:
aut dolere: aut intelligere motus sunt: ⁊ vnũquodqz mo/
ueri aliquid. moueri aũt est ab anima vt irasci aut nunc ei
quo corpus quodãmodo mouetur. Intelligere aũt forsi/
tan huiusmodi est alterum aliquod. hoꝝ autem accidunt
alia quidem ſm loci mutationem quorũdam modoꝝ: alia
autem ſm alterationẽ. qualia autẽ ⁊ quomõ alterius ratio
nis est.

¶ Dicere autem: irasci animam simile est ⁊ si aliquis di/
cat eam texere vel edificare: Melius aũt est forsitas si di
cere aiam miscere: aut addiscere: aut intelligere. sed hoiz
aia. hoc autem non tãquã motu in illa existente. sed aliqñ
quidẽ vsqz ad illam: aliqñ autem ab illa vt sensus quidẽ
ab his: reminiscentia vero ab illa: motus quidem sunt in
sensibilibus organis aut quietes.

¶ Intellectus aũt videt in fieri substantiam quedã exi/
stens ⁊ nõ corrũpi. maxime aũt corrũpet vnqz ab ea q̃ ẽ in
senio debilitate. nũc autẽ forsitas quẽadmodũ i sensitivis
accidit. Si enim accipiat senio: oculum iuuencm videbit

vtique sicut ⁊ iuuenis. quare senũ non est in sustinendo aliquid aiam sed in quo: sicut in ebrietatibus ⁊ infirmitatibus.

¶ Intelligere autem ⁊ considerare marcescũt alio quodam interius corrupto: ipsum autem impossibile est: Intelligere autem mare ⁊ odire non sunt illius passiones ꝙ habentis illum ꝑm ꝙ illum habet. quare ⁊ hoc corrupto neq; memmratur neq; amat. non enim illius erant: sed cõis ꝙ quidem destructum est. intellectus aũt fortassis diuinũ aliquid est ipassibile: qõ quidez igitur non possibile moueri animam manifestum est ex his. si autem penitus non mouetur manifestum quoniã neq; a seipsa.

¶ Multum autem his que dicta sunt in rationibus dicet animam esse numerũ mouentem seipsum. insunt. n. his ipossibilia primo quidem ex ipso moueri accidentia. ppria autem ex eo ꝙ dicunt ipsam esse numerũ. Quomodo enim oportet intelligere vnitatem motam: ⁊ a quo: ⁊ quomodo impartibilem ⁊ indifferentem existentem. si nanq; ẽ mota ⁊ mobilis differre oportet.

¶ Amplius autem quoniam dicunt lineam motam facere planum: punctum autem lineam ⁊ vnitatum motus linee erunt. Puctus enim est vnitas positionem habens. nũc rus autem anime iam alicui est ⁊ positionem habet. ãpliꝰ autem a numero si auferat quis numerũ aut vnitatẽ relinquitur alius numerus. plante aũt ⁊ animaliũ multa diuisa viuũt ⁊ videntur eandem animam habere.

¶ Videbitur aũt vtiq; nihil differre dicere vnitates aut corpora parua. Et nanq; ex Democriti speris si fiant puncta manent aũt sola quantitas erit aliquid in ipso. hoc quidem mouens: illud autem quod mouetur sicut in cõtinuo non. n. ppter hoc quod est magnitudine differre: aut paruitate accidit quod dictum est: sed quia quantũ. vnde nec esse est aliquid esse motiuũ vnitatum. Si autem in aia i mouens anima ⁊ in numero. quare non mouens ⁊ quod mouetur est anima: sed mouens solum.

¶ Contingit autem hanc vnitatem quodãmodo esse. oz enim quandam inesse ipsi differentiam ad alias. pũcti autẽ solitarij que vtiq; differentia erit nisi positio. Siquidem igitur sunt altere in corpore vnitates ⁊ pũcte: in eodẽ erũt vnitates. obtinebit enim locum puncti ⁊ tamen quid ꝓhibet in eodem esse si duo sunt: ⁊ infinitas quoꝝ enim locus indiuisibilis est ⁊ ipsa.

¶ Si autem in corpore pũcta numerus anime: aut si quoꝝque in corpore punctoꝝ numerus anime. quare si nõ omnia habent animam corpora: puncta enim in omnib⁹ videntur esse infinita. Amplius autem quomodo possible est separari puncta ⁊ absolui a corporibus nisi diuidant linee in puncta.

¶ Accidit autem sicut diximus siquidem idem dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus. sic autem sicut Democritus moueri dicit ab anima proprius incõueniens. siquidem enim est anima in omni eo qõ sentit corpore: necesse est in eodem duo esse corpa si corpus aliquod anima. Numerꝰ autem dicentibus in vno pũcto puncta multa: ⁊ omne corpus animã habere nisi quidam numerus differens fiat: ⁊ alius ab his qui in corpore punctorum.

¶ Accidit⁊ animal moueri a nnmero sicut ⁊ Democritum diximus ipsum mouere. Quid est enim differre dicere speras paruas: aut vnitates magnas: aut omnino vnitates ferri. vtrobique enim est necesse moueri animal i eo quod mouetur ipse.

¶ Complectentibus igitur in vnum numerꝰ ⁊ motũ hec quidem accidunt ⁊ multa alia huiusmodi. Non enim solum diffinitione anime huiusmodi impossibile esse: sed et accidens. Manifestum autem fiquis argumentauerit ex ratione hac reddere passiones ⁊ opera: vt cogitatiões: sensus: leticias: tristicias: ⁊ quecunque alia huiusmodi: sicut enim diximus prius neq; diuinare facile est ex ipsis.

¶ Tribus autem modis traditis ꝑm quos diffinitũt aiam Alij quidẽ motu enũciauerũt maxime in mouẽdo seipsam alij autem corpus subtilissimũ aut incorporalissimũ alioꝝ Hec autem quas dubitationes ⁊ subcõtrarietates habẽt ꝓteriuimus fere. relinquitur autem considerare qualiꝰ dicitur ex elementis ipsam esse. dicunt enim quatenus sentiat ea que sunt ⁊ vnũquodq; cognoscat.

¶ Necessarium autem est accidere multa impossibilia rationi. Ponũt enim cognoscere simile simili tanquam acsi animam res ponentes: non sunt autem hec sola. multa vero ⁊ alia. magis autem fortassis infinita numero que sunt ex his.

¶ Ex quibus quidem igitur est vnumquodq; horum cognoscere animam ⁊ sentire. sed compositum non cognoscet neq; sentiet: vt quid est deus: aut homo: aut caro: aut os. similiter autem quodlibet aliud compositoꝝ. non enim quolibet modo se habentia elementa horuꝫ vnumquodq; sed ratione quadam ⁊ compositione: quemadmoduꝫ dicit Empedocles: os: terra. quia humus coaptata in amplis diffusionibus duas ex octo partibus sortita est. quatuor vero vulcano dederunt. ossa autem alba facta sunt nihil igit̃ profectus elementa in anima esse nisi ⁊ rationes inerunt ⁊ compositio. Cognoscet enim vnumquodq; simile. os aũt aut hominem nihil nisi ⁊ hec inerunt. hoc autem quod impossibile sit nihil oportet dicere. quis enim dubitabit si inerit in anima lapis aut homo. similiter autem bonũ ⁊ non bonum. eodem modo ⁊ de alijs.

¶ Amplius autem quum multipliciter dicatur id quod est. significat enim aliud quidem hoc aliquid: aliud quantitatem: aut qualitatem: aut ⁊ quoddam aliud diuersorum predicamentorum vtrum ex omnibus erit anima: aut. si. sed non videntur cõmunia omniũ elementa esse. si igitur quecunq; substantiaꝝ sunt ex his solum. quomodo igitur cognoscet ⁊ aliorꝝ vnũquodq;: aut dicet vninscuiusq; generis elementa esse ⁊ principia propria ex quibus animam constare. erit ergo qualitas ⁊ quantitas ⁊ substantie. sed impossibile est ex quantitate elementis substantiam esse ⁊ non quantitatem dicentibus vtique ex omnibus hec ⁊ huiusmodi alia accidunt.

¶ Inconueniens autem est dicere quidem impossibile esse sile a sil'isentire: aut simile simili⁊ cognoscere e simile simili. Sentire autem pati aliquid ⁊ facere ⁊ moueri ponūt similiter autem ⁊ cognoscere ⁊ intelligere. Multas autem difficultates ⁊ dubitationes habente ipso dicere sicut Empedocles q̄ corporeis elementis singula cognoscuntur: ⁊ ad simile testatur: quod nunc dictum est. Quecunque enim insunt in animalium corporibus simplici ter terra: vt ossa: nerui. pili. Nihil sentire videntur. quare neq; similia: ⁊ tamen conueniret.

Amplius autem vnumquodq̄ne principiorum ignorā tia plurium intelligentia existet. Cognoscet quidem enim vnumquodlibet multa autem ignorabit omnia enim alia. Accidit autem ⁊ Empedocli incipientissimum esse deum Solus enim elementorum vnum non cognoscet discordi am: mortalia autem omnia: Ex omnibus enim vnumq̄ que est:

Omnino autem propter quam causam non omnia ha bent animam que sunt. quoniam omnia aut elementum: aut ex elemento: aut vno: aut pluribus: aut omnibus. Necesse est enim vnum aliquod cognoscere: aut quedaz: aut omnia.

Dubitabit autem vtique aliquis: ⁊ quid est vnum faciens ipsa. materie enim comparantur elementa. Maxime enim proprium est illud continens quodcunque est. anima autem aliquid melius esse ⁊ autiquius impossibile est: impossibilius autem adhuc intellectu. Rationabilissimū enim hunc esse nobilissimum ⁊ diuinum fin naturam. elementa autem dicunt esse prima entium.

Omnes autem⁊ qui ex eo sentit ⁊ cognoscit anima que sunt ex elementis dicunt ipsam ⁊ qui maxime motiuū non de omni dicunt anima. neque enim sensitiua omnia moti ua. videntur enim esse quedam animalium mouentia secundū locum. ⁊ tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autem ⁊ quicunque intellectiuum⁊ sensitiuum faciunt ex elementis. videntur enim plante viuere non participantes loci mutatione neque sensu ⁊ animalium multa intelligentiam non habere.

¶ Si autem aliquis ⁊ hec segregauerit posuerit̄que intellectum partem aliquam anime. Similiter autem ⁊ sensitiuum. neque vtique sic dicet de omni anima neque de tota vel vna. hec autem sustimuit ⁊ que est morpheicis vocatis carminibus ratio. dicit enim animam ex toto ingredi respiramentum que fertur a ventis. non possibile vtique plantis hoc accidere: neque animalium quibusdam signidem non omnia respirant.

¶ Hoc autem latuit sic opinantes. Si vero ex elemētis animam facere oportet nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis icipsam diiudicare ⁊ oppositam. Recto enim ⁊ ipsum est obliquum cognoscimus. Judex enim vtrorumque canon est recto: obliquus autem neque sui ipsius neque recti. ⁊ in toto autē quidem misceri ipsam dicunt. vnde fortassis ⁊ Thalestopinatus est oīa esse plena dijs. hoc autem habet quasdam dubitationes propter quam enim causam in aere aut in igne anima cum sit non facit animal iu mixto. ⁊ hoc in his melior esse putata. Queret. n. vtiq; aliquis: quā ob causam que in aere anima ea que in animalibus melior ⁊ imortalior.

¶ Accidit autem vtrobique inconueniens ⁊ irrationabile ⁊ nanque animal dicere ignem aut aerem magis irrationabilium est ⁊ non dicere animalia cū anima insit inconueniens est.

¶ Opinari aūt videntur animā esse ⁊ in his quoniā totū partibus similis specici. quare necessarium ipsis dicere ⁊ animā simul specici partibus esse si intercipi aliquid continentis in aialibus aiata aialia fiunt. Si aūt aer quidem discerptus similis speciei: aia aūt dissimilis partibus. hoc quidē aliquid ipsius existet videlicet aliud aūt non existet necesse est igitur ipsam similis partis esse: aut non vnum esse in qualibet parte oīs. Manifestū igitur ex dictis: qd neque cognoscere inest aie propter id quod est ex elemēti neque moueri ipsam bene neque dicitur.

¶ Quoniā aūt cognoscere inest aie ⁊ sentire ⁊ opiari ad huc concupiscere ⁊ deliberare ⁊ oīno appetitus. sic autem ⁊ secundū locū motus ab aia in aialibus. adhuc aūt augmentū ⁊ status ⁊ decernitur vtq; toti aie vnūquodque horum insit ⁊ omni intelligimus ⁊ sentimus ⁊ alioq; vnum quodq; facimus ⁊ patimur: aut partibus alteris altera ⁊ viuere igitur vtq; in aliquo horū fit vno aut in pluribus aut in oībus aut aliqua alia causa.

¶ Dicunt itaque quidā partibilē ipsam ⁊ alio quidē intelligere: alio aūt concupiscere. Quid igitur conuenit animā si partibilis est apta nata: non eni vtique corpus. videtur eni contrariū magis aia corpus continere. egrediente. respirat ⁊ marcescit.

¶ Si igitur alterq; aliquid vnā ipsam facit illud maxime erit aia: oportebit aūt iterq; illud querere vtq; vnū aut multipartiū sit. si quidē eni est vnū propter quid non morerus. nimā vnū. si vero diuisibile iterq; ratio queret quid est continens ⁊ sic vtique procedet in infinitū.

¶ Dubitabit aūt aliquis de partibus ipsius nā positionē habet vnaqueq; in corpore. si eni tota aia oē corpus continet conuenit ⁊ partiū vnāquanq; continere aliquid corporis. hoc aūt assimilatur ipossibili. qualē. n. partē aut quāo intellectus continebit graue est fingere.

¶ Videntur autē⁊ plante decise viuere. ⁊ aialiū quedam incisoq; tanquā candē habentia animā specie ⁊ si non numero: vnaqueq; quidē partiū sensū habet ⁊ mouetur secūdū locū in quoddā tēpus.

¶ Si autē non permaneret: nullū inconueniens est. instrumenta eni non habent quibus saluent naturā. sed nihilominus in vtraq; partiū oēs existunt partes. ⁊ similis speciei sunt ad inuicē ⁊ toti ad inuicē quidē sicut que non separabiles sunt: toti aūt aie tanquā indiuisibili existente

¶ Videtur autem ⁊ que in plantis aia principiū quoddā esse hac. n. solum cōmunicant ⁊ aialia ⁊ plante. ⁊ ipsa quidem separatur a sensibili principio. sensum aūt nullū fine hac habet.

Explicit textus libri primi de Anima.

Secundus

Incipit expositio Caetani sup ℔m de Anima Aristotilis.

Ue.quidē a prioribus tradita sunt ō aīa dicta sūt. Itez autem tāq3 ex principio rediamus:tentantes determinare quid est anima ⁊ que vtique erit communissima ratio ipsius.

¶ Postquā Ax.in primo libro determinauit de anima ℔m opiniones antiquoz:nūc de ea determinat ℔m opinionem ppriam. Diuiditur aūt hic liber in quatuor tractatus:in quoz primo Ax.inuestigat diffinitiōes anime. in secūdo determinat de eius potentijs ostendendo quali ter abeis sumantur diuersi gradus animatoz.in tertio determinat de potentia vegetatiua a qua sumitur primꝰ gradus animatoz.s. vegetatiuum. In quarto determinat de potētia sensitiua a qua sumitur secundus gradus animatorum: videlicet sensitiuum. In duobus autem tractatibus libri tertij in quo completur sermo de anima determinatur de potentia intellectiua ⁊ de potentia ℔m locū motiua:a quibus,alij duo gradus animatoz sumuntur:s. intellectiuū ⁊ ℔m locum motiuum. Secundus tractatus incipit ibi ¶ Potentiarum autem anime.tertius ibi Necesse partium autem debentem.quartus ibi Determinatis autē his. ¶ Primus tractatus continet duo capitula: in quoz primo inuestigatur diffinitio cōmunissiua ipsius anime.in secundo inuestigatur diffinitio eius,ppria ibi Quoniā autem ex certis. ¶ Primum capitulū diuiditur in duas partes:in quarum prima Ax.continuat se ad precedentia p̄mittendo intentionem suam.in secunda prosequitur de intentō ibi Dicimus vtique. De prima dicit ꝙ que ō aīa tradita sūt ab antiqꝭ sūt dicta.s.a nobis in primo libro nūc autem redeamus ad determinandum de anima tanquaz ex principio ⁊ ac si nihil de ea sit dictum ab antiquis quod contineat veritatem tentantes ostēdere quid ipsa sit:⁊ que sit eius ratio idest diffinitio communissima. Intelligendum ℔m commentatorem commento primo ꝙ in tractando de anima primo debemus inuenire diffinitionem que est magis vniuersalis omnibus paribus eius. Cognito enim vniuersalis semper debet precedere propriam. Sicut ergo anima communiter sumpta est nobis prius nota ꝙz aliquę species eius:ita oportet prius assignare diffinitionem anime communissimam nobis notiorem q̄z assignetur diffinitio ,ppria alicuius suaz speciez.

¶ Dicimus itaqꝫ vnum quoddam genus eorum que sunt substantiam. huius autem aliud quidem est sicut materia que ℔m se quidem non est hoc aliquid aliud autem formam ⁊ speciem ℔m quam iaz dicit ur hoc aliquid:⁊ tertiam que ex his. Est autez materia quedam potentia:species autem est entelechia:⁊ hoc dupliciter:hoc quidem sicut scientia: illud autem sicut considerare.

¶ Hic prosequitur de intento quia duo facit.⁊ primo inuestigat partes ponendas in diffinitione anime per viam visionis.secundo ex dictis illam concludit:ibi Necesse est ergo. ¶ Prima adhuc in duas.quia primo inuestigat partes ponendas in diffinitione loco generis. secundo inuestigat partes ponendas in ea loco differentie ibi Substantie autem marime. De prima Ax. ponit tres diuisiones ℔m ꝙ ita ponuntur in diffinitione anime ex parte generis ꝙ tenentia videlicet actus substantialis primus. ¶ Prima diuisio est entis in decem predicamenta puta substantiam quantitatem qualitatem ⁊c. ex qua vult habere ꝙ aīa est substantia. Secunda est diuisio substantie in materiam ⁊ formam ⁊ compositū quaz materia non est hoc aliquid idest ens actu per se exīs sed est ens in pura potentia. Forma aūt est illud per quod aliquid est hoc aliquid.s. ipsum indiuiduū:⁊ est endelechia.i.actus siue perfectio. tertiū est compositū ex his:⁊ ex ista vult habere ꝙ aīa ē actus. Tertia est diuisio actus in primum ⁊ secundum. vnde forma que est principium operationis est actus primꝰ sed operatio ab ea proueniens est actus secundus: sicut scientia est actus primus respectu considerationis:⁊ consideratio actus secundus. Ex ista vult habere ꝙ anima est actus primus: non secundus. Intelligendum primo ℔m Egidium ꝙ in diffinitionibus substantiaz compositaruz quia non sunt per additamenta.materiale se habet vt genus ⁊ formale vt differentia: vt patet in hac diffinitiōe hominis aīal rationale in qua animal est materiale ⁊ ē genꝰ: ⁊ rationale est formale ⁊ est differentia econtra autem est i diffinitionibus formaz substantialium ⁊ accidentium que sunt per additamentum ⁊ per aliquid quod est extra essentiam diffiniti vt puta per ipsum subiectum.quoniam in talibus formale se habet vt genus:materia vero vt differentia. Vnde si diffiniatur finitas ꝙ est cauitas nasi: cauitas que est formale pro genere ponitur ⁊ nasus qui est materiale pro differentia.quoniā licet oīs finitas sit cauitas:non tamen oīs cauitas est finitas sed solum illa que reperitur in naso:⁊ talis est diffinitio inuestiganda de anima vt apparebit. Intelligendū secundo secundū cōmentatorem cōmento secundo ꝙ est quasi manifestū ꝙ aīa collocatur in genere substantie.⁊ subdit: Ponere.n.aīaz accidens est inopinabile secundū ꝙ dat nobis prima cognitio naturalis.quoniā ad sensū percipimus aliquas operationes ab aīa prouenientes:que qd nullum accidens possunt reduci tanquā ad causaz efficientē principalē: sicut sunt nutritio augmentatio secundū oēz diametz sensatio. ⁊ reliqua huiusmodi. ¶ Postea dicit: Opinamur eni ꝙ substantia est nobilior accidente:⁊ ꝙ aīa est nobilior oībus accidentibꝰ existentibus.⁊ post accidit: Quoniā aūt est forma est:⁊ cū hoc est substantia. manifestū est eni ꝙ cōprehendit sensu. est autē substantia quia est pars subez silr psbꝰ subē cū autur: aufertur indiuidui substantia. Ex quibus colligun tur due rationes ad probandū ꝙ aīa non est accidens.

¶ Prima est.illud quod est nobilius omnibus accidentibus non est accidens.sed aīa est nobilior omnibus accidentibus.igitur. Secunda ratio.illud quod est ps substantie:non est accidens. sed anima est pars substantie. igitur.patet consequentia ⁊ maior.quia substantia non fit ex non substantijs:primo phȳsico.ꝛ. ⁊ minor arguitur.qa anima est pars cōpositi animati que cuz aufertur:ipsū animatū aufertur.quare ⁊c: Et nota ꝙ cōmentator dicit ꝙ aīa cōprehenditur sensu:quod verū est per accidens : aut quia habet habitudinē ad aliquod per se sensibile vt phantasma quantū ad intellectiuā:aut quia habet operationem sensibilē quantū ad vegetatiuam ⁊ sensitiuam. ¶ Potest etiam verificari per se saltē de anima materiali ponendo cā propriā speciē multiplicare: vt quidā posuerunt de qualibet forma substantiali perficiente materiā : quod tamen non creditur. Intelligendū tertio ꝙ forma dicitur forma pro quanto materiā informat.dicitur aūt species pro quanto dat indiuiduo specificū esse. Intelligendū quarto quod cōmentator per actū primū intelligit formā actu existentē:sed non operantē. ¶ Per actū aūt secundū intelligit formam actu operantem: Sed de hoc latius infra cō mento quinto.

¶ Substantie autem marime videntur esse corpora.

Inquirit particulas ponendas in diffinitiõe anime ex parte differentie se tenentes: ꝛ duo facit. primo hoc: secundo probat ꝙ anima non est corpus: ibi Quoniam autem est corpus. ¶Prima in tres sicut tres particulas inuestigat ibi secunda Et horum physica. ibi tertia ¶Physicorum autem. De prima dicit ꝙ de numero substantiarum corpora maxime videntur esse substantie. Intelligendum ꝙ hoc dictum Aristotilis diuersimode exponi consueuit. Dicit tamen Thomas ꝙ Ax. hic cõparat subas corpeas substãtias incorporeas ꝛ vult ꝙ substãtie corpoee sint magis substantie secundum famositatem ꝛ apparentiam sensualem q̃z substantie incorpoee. quoniam substantie corpoee percipiuntur per sensum: quod non contingit d substantijs incorporeis sicut sunt intelligentie celestes. non tamen sunt magis substantie secundum veritatem: immo e conuerso ẽ ꝙ substãtie abstracte exquo sunt maioris nobilitatis ꝛ perfectionis q̃z substantie corpoee sunt eis magis substantie. ¶Propterea dixit Ax. videntur: ꝛ nõ sunt dixit. Burleus autem vult ꝙ ibi comparantur substãtie composite ad materiam ꝛ formam in que prius diuisa fuit substantia. ꝛ quod Aristotiles intendebat ꝙ ex tribus illis substantia composita est magis substantia ꝑm famositatem ꝛ apparentiam ꝑm sensum licet ꝑm veritatem forma substantialis sit magis substantia cum sit perfectiõ materia ꝛ etiam substantia composita. Et hec fuit mens commentatoris comento tertio: ꝛ prima colligitur in principio cõmenti dum dicit Cum demonstrauit nobis. s. Ax. numerum substantiarum incepit declarararc uobis quescax sit, magis digna vt habeat hoc nomen. s. substantia. Secũda pars colligitur ibi dum dicit ꝙ corpora composita habent hoc nomen substantia magis ꝓprie ꝑm ꝙ est magis famosum. Tertia vo pars non habetur hic exꝑsse sed colligitur infra cõmento. vij. dũ dicit. hec enim nomina vnũ ꝛ ens: ꝫ predicantur pluribus modis. tamen ꝓma pfectio inomnibus istis. s. modis entis ꝛ vnius. s. forma magis digna est vt habeat hoc nomen vnum ꝛ ens q̃z illud quod est congregatum ex materia ꝛ forma. congregatum enim non dicitur vnum nisi per vnitatem existentem in forma: materia enim non est hoc nisi per formam. Idem vult commentator cõmento. viiii. ꝛ. iiij. physicox. commento. quarto ꝛ octauo metha.

¶ Et horum physica. hec enim aliorum principia.

¶ Hic inuestigat aliam particulam dicens ꝙ de numero corporum corpora physica idest naturalia sunt maxie substantie ꝛ magis q̃z corpora artificialia: quod probat. quia corpora naturalia sunt principia corporum artificialium. cum ergo corpora artificialia sint substantie solum ratione corporum naturalium que sunt eorum principia: sequitur ꝙ corpora naturalia sunt eis magis substantie. Intelligendum ꝑm Egidiũ ꝙ corpora naturalia sunt magis substantie propter duas causas. ¶Prima est quam Ax. tangit in littera. s. quia corpora naturalia sunt principia artificialium. nam sicut ars presupponit naturam: ita corpus artificiale, presupponit corpus naturale: sicut cultellus ferrũ. quare magis substantia erit ferrum q̃z cultellus. Secũda causa est. quia forme artificiales sunt accidentia vt habetur secundo physicorum ꝛ tota substantia rerum artificialium est corum materia. corpora autem naturalia nõ solum sunt substantie ratione materie sed etiam ratione forme. ergo sunt magis substantie.

¶ Physicorum autem: alia quidem habent vitam: alia autem non habent. Vitam autem habere dicimus id quod per se ipsum alimentum ꝛ augmentum ꝛ decrementum: quia omne corpus physicum participans vita substantia erit: substãtia autem sic sicut composita.

¶ Inquirit tertiam particulam dicens ꝙ corporum naturalium: alia habent vitam: ꝛ alia non habent vitam. Vitam autem habentia sunt que per se ipsa habent alimentũ: idest nutricationem augmentum ꝛ decrementum. ex quo infert ꝙ cum corpora naturalia sint, magis substantie q̃z artificialia ꝛ inter ea connumerantur corpora habentia vitã ꝙ omne corpus physicum habens vitam est substãtia nõ quidem simplex sed composita. Intelligendum primo ꝙ per primam particulam in qua dicebatur ꝙ corpora videntur esse maxime substantie vult habere Ax. ꝙ anima est actus corporis. ¶Per secundam vero vbi dicebatur ꝙ corpora physica sunt maxime substantie: vult habere ꝙ anima est actus corporis non cuiuscunque sed physici.

¶Per tertiam autem vbi dicebatur ꝙ corporum quedam habent vitam: ꝛ quedam non vult habere ꝙ anima est actus corporis physici non cuiuscunq̃ sed vitam habentis. Intelligendum secundo Ax. dicere ꝙ illud corpus habet vitam quod per seipsum habet alimentum ꝛ cetera. Et commentator dicit essentialiter, quia per habere alimentum ꝛc. per seipsum vel essentialiter intelligere debemus a principio intrinseco. Animata enim habent intrinseco nutriuntur augentur ꝛc. quia ab anima cum calore naturali que sunt eis intrinseca: quod dicitur ad differentiam quorundam inanimatorum que ab intrinseco augeri videntur: licet ímpropríe ꝛ per solam iuxta positionẽ. sicut lapides ꝛ reliqua huiusmodi. Vnde commentator commento tertio sic dicit: Et dixit essentialiter. quia inuenitur extra viuum aliquid quod assimilatur augmentatur diminuto ꝛ non est viuum.

¶ Quoniam autem est corpus ꝛ huiusmodi vitam habens: neq̃ vtique erit corpus anima. nõ est enim eorum que in subiecto corpus: magis autem est sicut subiectum ꝛ materia est.

¶ Hic probat ꝙ anima non est corpus dicens. ꝙ cum aliquid sit corpus quod non est corpus simpliciter sed habẽs vitam: quod oportet esse tale per principium existens in eo quod est anima: quod quidem principium in aliis corporibus vita carentibus non inuenitur. ex quo sequitur ꝙ anima non est corpus: quod sic arguitur. Nullum corpus est in subiecto sed magis est aliorum subiectum. sed anima est in subiecto quia est subiectiue in corpore viuentis in quo operatur. ergo anima non est corpus. Intelligendum secundum commentatorem cõmento quarto ꝙ Ax. non probat ꝙ anima nõ sit materia: quia hoc est per se notum. ex quo vlterius potest sic argui. Anima est substantia ꝛ non materia neq̃ compositum. ergo est forma substantialis. Dubitatur vtr substantia que est genus predicatur de materia ꝛ de forma. arguitur ꝙ non. Primo. nullum genus predicatur de suis principijs. sed materia ꝛ forma sunt principia predicamenti substantie. ergo ꝛc. patet consequentia ꝛ maior. quia principia generis nõ sunt in genere sed ante genus: ꝛ per consequens de ipsis non predicatur genus. minor etiam est nota. quia materia ꝛ forma sunt principia substantie compositc. Secundo genus est quoddam totum. ergo non predicatur nisi de toto. si ergo substantia que est genus predicatur de materia et forma cum etiam predicetur de substantia composita: sequẽ vnum totum esse plura tota. Tertio ꝫ analogia secũdã magis et minus perfectum et minus perfectum non tollat rationẽ generis: tamen analogia ꝑm causam ꝛ causatum tollit rationẽ generis. sed suba que predicat de mã ꝛ de forma predicatur de illis ꝑm causam ꝛ causatum cum mã non sit actu ꝛ substãtia nisi per formam ꝑm commentatorem. ergo ꝛc

Secundus

Propter has rones dicit Egidius q̄ suba generica si ꝑdicatur de mā ⁊ de forma in recto cū non fit p se in genere sube sed solū per reductionē tanquā illius ꝓncipia sicut ꝑctus ⁊ vnitas se habēt ad genus quātitatis. vnde nō dixit Ar. q̄ mā vel forma sit suba: sed dixit q̄ sunt ipsi⁹ sube qđ verū est quia sūt illius ꝓncipia. si ergo suba ꝑdicatur de mā ⁊ de forma illa ē analoga ⁊ non suba ꝑdicamentalis. Hanc opinionē asserit Alber. di. q̄ diuisio substantie in materiam formam ⁊ compositū est diuisio analogi i suos modos. ⁊ idē tenuit Bnalterius Burleus volens q̄ ꝓ se existere ⁊ substare accidentibus sit modus oiuz que sūt per se de genere sube. sed mā ⁊ forma non p se existunt. igitur ⁊c. Alij ītē modernoꝝ tenuerūt q̄ non solū suba ꝑ se existentes sunt p se de genere substantie: sed etiaz forma substantialis dicentes vlterius q̄ deus ⁊ materia prima sunt principia predicamenti substantie: quod non recipit compositionē ex materia ⁊ forma sed ex actu ⁊ potentia quali compositione forma substantialis est composita.

Exet hoc possunt solui due prime rationes superi⁹ adducte. Ad tertiam si argueretur de forma ⁊ composito sicut de forma ⁊ materia arguebatur. dicunt q̄ suba non ꝑdicatur de forma ⁊ composito ſm causam ⁊ cātū: sed ſm prius ⁊ posterius. ⁊ ad istud tendunt dicta ꝓbōꝝ. Sed hec dubio ista responsio non est sufficiens. quia vult ꝓbā. q̄ si tota forma est causa q̄ materia est ens actu ⁊ substātia q̄ ita est causa q̄ compositum est ens actu ⁊ substantia. ⁊ per cō sequens substantia predicatur de forma ⁊ composito ſm causam ⁊ causatum sicut predicatur de materia ⁊ forma: q̄re sequitur cum compositum sit per se in genere q̄ forma in illo genere non est per se collocanda. patet itaq̄ q̄ prima opinio est verior ⁊ magis tenenda.

Necesse est ergo animam substantiam eē sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis. Substantiam autem actus huiusmodi igitur corporis actus.

Concludit ex dictis diffinitionem anime. ⁊ duo facit. primo hoc. secundo ostendit eam esse conuenienter assignatam ibi Vniuersaliter quidem igitur. Prima in duas partes: ibi Hoc autem dicitur dupliciter. De prima dicit primo concludit diffinitionem anime. secundo eam declarat: ibi Hoc autem dicitur dupliciter. De prima dicit q̄ cum ita sit vt dictum est superius necesse est ergo animā esse substantiam sicut speciem ideſt formam corporis physici habentis vitam in potentia. vnde anima est substātia que est actus cum non fit materia neque compositum ⁊ est actus talis corporis. ſ. physici habentis vitam in potentia

Intelligendum primo ſm commentatorem commento quarto q̄ forma substantialis ⁊ forma accidentalis i hoc conueniūt q̄ ambe sunt in subiecto. ⁊ propter hoc quidam crediderunt omnem formam esse accidens. quia omis forma est in subiecto: esd errauerūt: ⁊ est dupler differentia i ter formam substantialem ⁊ formam accidentalem. Prima est quia accidens non est pars substantie composite. sed forma substantialis est pars substantie composite. Secunda differentia est quia esse in subiecto dicitur equiuoce de forma substantiali ⁊ accidente: quoniam subiectum accidentis est compositum ex materia ⁊ forma ⁊ est aliquid existens in actu non indigens in suo esse accidente. subiectum autem forme est materia que non est actu nisi p formam ⁊ ea indiget vt sit in actu ⁊ maxime primum subiectum quod non denudatur a forma omnino. Intelligē dum secundo q̄ commentator per habens vitam in potē tia intelligit habens formam per quam est in potentia ad operationes vitales. ⁊ sic corpus positum in diffinitione anime est corpus compositum ex anima ⁊ corpore: nec in conuenit id em diuersimode sumptum diffinire seipsum.

Egidius autem per habens vitam in potentia intelligit corpus quod est subiectum anime: quod licet habeat actu vitam capiendo pro actu primo seu pro esse viuentis: non tamen ponitur in diffinitione anime vt habeat actu vitam sic sumptam sed vt de se est in potentia ad eam. Est etiam tale corpus in potentia ad vitam sumptam pro actu secūdo s. pro operatione vitali cum non semper actu operet huiusmodi operationes que sibi secundario debentur ⁊ anime principaliter

Hoc autem dicitur dupliciter: alius quidem sicut scientia alius quidem sicut considerare. manifestum est igitur q̄ sicut scientia inexistere enim aiaz ⁊ sonus ⁊ vigilia est. ꝓportionale autem vigilantia quidem ipsi considerare somnus autez ipsi habere ⁊ non operari.

Hic declarat diuisionem ⁊ diuiditur in duas: quia primo facit hoc. secundo remouet dubium ibi Vnde nō oz. Prima in tres: quia primo declarat diffinitionem quantum ad id quod se tenet ex parte anime ⁊ quod ponitur loco generis. secundo quantum ad id quod se tenet ex parte corporis ⁊ quod ponitur loco differentie. tertio concludit hanc diffinitionem anime esse communissimam: ibi secunda Tale autem quodcunque. ibi tertia Si autem aliquod commune. De prima ostendit Ar. qualis actus sit anima dicens q̄ cum duplex sit actus: vnus sicut scientia: ⁊ est actus primus. alius sicut considerare ⁊ est actus secundus: manifestum est q̄ anima est actus sicut scientia ideſt primus ⁊ non secundus cuiusmodi sunt operatiōes ab ea prouenientes: sicut somnus ⁊ vigilia que inexistunt corpori animato per ipsam animam. harum tamen operationum quedam est sicut scientie secūdum quā quis habēs non operatur sicut somnus in quo fit vacatio ab operationibus sensus ⁊ motus. Quedam autem est similis ipsi cōsiderare sicut vigilia in qua sensus sunt in exercitio ⁊ mēbra motiua: in eodem tamen scientia est prior via generationis q̄z considerare ⁊ vniuersaliter actus primus q̄z actus secundus. Ex quo patet q̄ anima est actus primus corporis physici potentia vitam habentis. Intelligendum primo secundum commentatorem commento quinto: q̄ cum prius sit animam esse in corpore animato q̄z operari saltem via generationis q̄ anima qua quis habens non operatur est actus primus. Est enim actus primus ꝓma perfectio a qua non prouenit actio que innata est prouenire. Anima autem operans est actus secundus cum actus secundus sit postrema perfectio a qua prouenit actio que innata est prouenire sicut est de scientia in ordine ad actū considerandi. Quia ergo ad hoc q̄ corpus sit animatum oportet eam operantem esse. ideo benedictus est q̄ anima secundum esse physicum quod requirit in corpore naturali est actus primus ⁊ non secundus. Et quod dictum est q̄ non oportet animam esse semper operantem ⁊ in postrema perfectione: intelligi debet quantum ad sensum ⁊ voluntarium motū: non aūt quantū ad nutricationē quia anima nutritiua in animatis semper inuenitur in postrema perfectione nisi quis ponat q̄ sunt quedam animalia que aliquando non nutriuntur: sicut rane magne ⁊ quidā serpentes qui non thesaurizant. ⁊ tota hyeme in lapidib⁹ latent. vnde ſi hoc ponatur tūc perfectio siue actus dicetur vniuoce de anima nutritiua ⁊ sensitiua. si vero nō dicetur equoce siue analogice ⁊ hoc sufficit vt diffinitio inuestigata sit cōueniēs oī aie Sed tūc dubitat ꝓmo si aia nutritiua semp sit in actu. secundo quomodo respectu eius describi debeat actus primus. secundo quia videtur q̄ secundum descriptionem supertus datuz de actu ꝓmo q̄ aia sensitiua

actu operans non sit anima: quia tunc non est actus pri/
mus: vt patet ex illa descriptione. quare ꝛc. Ad pmuz
dici posset q actus primus respectu aie nutritiue sic posset
describi: qđ est pma perfectio a qua aliqua actio non ꝓce/
nit: puta nutricatio futura aut possibilis ab ea ꝓduci. nec
inconueniret eandem formam dici actum primuz respectu
operationis siende ꝛ actum secundum respectu sientis: vt
constat. Ad secundū dici posset q illa anima fuit actus
primus quod sufficit pro diffinitione. vel quod intelligit
in actu vel aptitudine. Intelligendum ſm Albertū q
animalia in hyeme in cauernis latentia ꝛ non thesaurizā
tia sicut sunt vrsi glyres ꝛ alia plura quāuis non sumāt ci
bum ab extra tūc: tamen nutriuntur ex humiditate phleg
matico viscosa in eis cōgregata tpe estiuo in quo vocatiora
reddūtur ꝓpter calorē coꝝ debilem ex calore continentis
vigorari. vide ab eo quia pulcherrima dicit.

¶ Talc autem quodcunq; organicū. organa aūt
ꝛ plantaꝝ partes sunt: sed penitus simplices: vt fo
lium fructiferi cooperimentum: fructiferum autē
fructus. radices vero ozi similes sunt. vtraq; enim
trahunt alimentum.

¶ Declarat quale corpus physicum sit illud cuius anima
est actus di. tale esse corpus organicum. ꝛ quia hoc est ma
nifestū in aialibus ꝛ latet in plantis: ideo ostendit partes
plantaꝝ de qbus minus videtur cum sint simplices ꝛ ho/
mogence ꝛ animalium eterrogenee, organicas esse: ꝛ ad
diuersa opera a natura esse ordinatas. vnde solum ordi/
natum est vt sit cooperimentum fructiferi. i. partis in qua
fructifeꝝ aūt factum est gratia fructus ꝛ radices similes ozi
in aialibus trahunt nutrimentū. medulla aūt cordi ꝓpor/
cionatur. ꝛ ita de reliquis. Intelligendum q non ē tan
ta distinctio organoꝝ in plantis sicut in animalibus: quia
aialia perfectiora sunt pluriū operationum perfectiorum:
ꝛ magis differentium ꝓductiua. ꝓpter quod indigēt plu
ribus organis ꝛ magis diuersis q̄z plante. Plante etiam
ex simili causa idigent partibus organicis quibus nō in/
digent corpora inaiata. ꝛ tu hoc totum declara.

¶ Si autem aliquod commune in omni anima o
portet dicere: erit. vtiq; actus primus corporis or
ganici physici.

¶ Ostendit diffinitionem datam oī aīe conuenire di. q si
aliqua sit diffinitio cōis omni aīe maxime erit ista: q ē ac/
tus primus suballs corporis physici organici. ſ. habentis
vitam in potentia. ꝛ sic supaddita est vna particula que de
ficiebat in eius diffinitione ad eius complementū: vz orga
nici. Intelligendū ſm commentatorē cōmento. vij. qđ
Aꝝ. dixit sub conditione excusando se a dubitatione: que
accidit in partibus istius diffinitionis: quoniam pfecto i
alia rōnali ꝛ in alijs partibus anime fere dicitur puta, equi
uocatione vt post declarabitur. ideo dixit q si fuerit cōces/
sū q aia habeat sermonē vsem cōprehendentē oēs partes
eius ille sermo erit iste hec cōmentator.

¶ Unde non oportet querere si vnum est anima
ꝛ corpus: sicut neq; cera ꝛ figura neq; oino vnius
cuiusq; materia. ꝛ id cuius est materia. hoc eni vnū
ꝛ esse quū multipliciter dicantur quod ꝓprie est
actus.

¶ Remouet vnā dubitationē di. q non oz querere neq;
dubitare vtꝝ ex anima ꝛ corpore fiat vnū: sicut neq; que/
rendū est vtꝝ ex cera ꝛ figura fiat vnū. ꝛ vlter ex forma
ꝛ materia cuiꝰ illa dr esse forma. Illā cū ens ꝛ vnū multipli
citer dicanr illud qđ ꝓprie ꝛ vere est ens ꝛ vnū ē forma.

Intelligendū q hanc partē aliter introducit albertus ꝛ
aliter ꝓn. ꝛ plures cum sequentes. albertus vult Aꝝ.
dicere q non est dubitandum vtrum anima sit idem q̄ co
pus sicut nec est dubitandū an figura sit idē q cera q̄ ad
inuicē sūt magis ꝓpinqua: qa forma ꝛ mā nunquā cōiunc
dūt in candē rē. vnde cuens ꝛ vnū ſm analogiā dicantur
de subā ꝛ accidente: ꝛ substantia diuidatur in materiam ꝛ
formam ꝛ compositum. inter hec tria nihil est primo ꝛ ꝓ/
prie ens nisi forma quia materia non habet esse actu nisi a
forma ꝛ similiter compositum. ideo impossibile est q for/
ma sit materia: ꝛ q anima sit corpus. materia enim no est
ad dandum esse sicut forma sed solum ad substentandum
esse et individuandum quorum nullum est principalit esse
Commentator autem dicit Aꝝ. velle q non est querere/
dum nec dubitandum vtrum anima ꝛ corpus fiant vnuz
siue constituant vnum sicut de cera ꝛ figura. Et figu
us hoc declarando dicit q cum quaritur vtrum ex anima
ꝛ corpore fiat vnum: quelitio potest tripliciter intelligi.

Primo quantum ad modum vnionis. ꝛ tunc dicit q
sicut agens coniungitur passo ſm eius virtutem actuan
a qua egreduur operari q vnum ꝛ idem est agentis ꝛ pa
tientie: tertio physicoꝝ. sic forma vnitur materie ſm esse
tiam. ꝛ anima corpori a qua egreditur esse quod est vnuz
ꝛ idem forme ꝛ materie ꝛ anime ꝛ corporis. quare ex anī/
ma ꝛ corpore per talem vnionem secundum essentiam fit
vnum esse quod est ipsum compositum animatum. Se
cundo potest intelligi questio quantum ad causam extrin
secam. ꝛ tunc dicendum est q moto: qui producit animaz
in corpore eam vnit corpori ꝛ facit vnum ex eis. ꝛ hi duo
modi non sunt ad propositum Aꝝ. Tertio pō: questio
intelligi quantum ad causam intrinsecam videlicet vtrum
sit aliqua causa intrinseca corpori animato alia ab anima ꝛ
corpore que vniat animam corpori. Et huic questioni
Aꝝ. respondet dicens: q non debemus querere aliquam
talem causam: quoniam nulla est talis causa sicut clauus
vel colla aut aliud simile que vniat animam corpori. ꝛ que
se habeat vt ligamentum ligans ꝛ coniungens vnum cū
reliquo. ideo frustra esset querere talem questionem cum
non sit aliquod intermedium inter animam ꝛ corpus vni
ens ea ad inuicem: sed ex hoc solum quod anima est actꝰ
ꝛ corpus quid in potentia. ideo ex eis fit vnum: Sed
contra hoc aliqui instant: quoniam prime qualitates ꝛ dis
positiones corpus preparantes vt recipiat animam sunt
quoddam medium per quod anima corpori vnitur: Pro
ptera dicunt Aristotilem velle q iurile esset querere vtrū
ex anima ꝛ corpore fiat vnum: quoniam icito, q anima ē
forma substantialis ꝛ q corpus animatuz est materia sua
propria statim scietur ex doctrina primi physicoꝝ ꝛ pri
mi de generatione que istam procedit quod anima vnitur
corpori ꝛ quod ex eis fit vnum. Posset tamen respon
deri quod Egidius intelligit de causa principali ꝛ essen/
tiali corpori animato ꝛ non tantum preparatiua vt sunt il
le dispositiones. Intelligendum secundum commen/
tatorem commento septimo: q si materia ꝛ forma esset vt
in composito existentia in actu: tunc compositum non di/
cretur vnum nisi sicut dicitur de rebus que sunt vnum
ſm contactū ꝛ ligamentū ꝛc. Ex quo haberi pōt q ex plu
ribus existentibꝰ i actu nō fit ꝓpe vnū sed oz vnū ē i actu
ꝛ altez in potentia vt ex eis fiat vere vnuz compositū ti
non dicitur ens aut vnum proprie nisi per formam: qua/
re forma est magis digna habere hoc nomen ens ꝛ vnum
quam congregatum ꝛ multo magis q̄z materia que ē ens
in potentia. nec hoc est scilicet existens in actu nisi per for
mam. Sed contra qđ est perfectius est magis ens. sed cō
positū est pfectius forma cū vltra pfectionē formc inclu/
dat pfectionem materie. ergo ꝛc. Item qđ est vnū ꝓ se est
magis vnū q̄z quod est vnum in alio. sed cōpositū ē vnū

per se quia seorsum existit: ⁊ forma est vnum in alio: quare ⁊c. Responsio patet intelligenti:

Uniuersaliter quidem igit dictū ē quid sit aīa. est enim substantia q̄ ſm rōnem hoc aūt est qō quid erat eē huiusmodi corpis: sicut si aliqō organoz physicuz eēt corpus vt dolabra. erat quidē enim dolabre eē substantia ipsius ⁊ aīa hec: diuisa aūt hac nō vtiqz amplius dolabra erit. sed aut equiuoce: nunc autez est dolabra. nō aūt huiuscemodi corpis quicquid ē eē ⁊ rō aīa: sed physici huiuscemodi corpis habentis in seipso principium motus ⁊ status.

¶ Ostendit diffinitionē anime esse cōuenienter assignatam. Primo ex pte generis. Secundo ex pte differentie ibi: Est autem non abiiciens animam. Prima in duas ſm q̄ dupliciter declarat vniuersaliter aīam esse actuz primum substantialem ibi. Considerare autem in partibus. De prima dicit q̄ vniuersaliter dictū est quid aīa est p diffinitionem eius communissimam ⁊ q̄ ē substātia ſm rōnem. i. a qua sumitur rō. ⁊ quod quid erat esse. i. qd ditas siue essentia corpis animati. Et qō anima sit actus substantialis primus corpis animati a quo sumit specificū esse ⁊ diffinitionem declarat Ar. p exemplum in artificialibus que sunt quo ad nos notiora q̄z naturalia. dicens q̄ sicut si dolabra que est corpus artificiale esset corpus naturale. tunc forma dolabre esset forma eius substantialis. qđ probatur: qz remota sua forma nō amplius erit dolabra nisi forte equiuoce. qđ non esset nisi illa forma esset substantia. Illud enim p cuius remotionem remouetur substātia est substantia. sic q: anima est forma corporis naturalis sequitur q̄ ipsa est forma eius substantialis. ⁊ per consequens actus eius substantialis primus. Nunc autem qa dolabra est corpus artificiale: forma eius nō est forma substantialis. qz forma substantialiter ⁊ vniuersaliter aīa non est forma nisi corporis naturalis habentis in se principiū motus ⁊ status. Ideo non oportet q̄ remota forma dolabre remoueatur dolabra. quantū ad id quod de substantia ptcipat: nec oportet q̄ remota forma artificiali securis remoueat ferrum q̄ est tota eius substantia: ⁊ ita de reliqs. Ex quibus p̄z vl̄r aīa esse actuz substantialē primū corpis animati. eo q̄ vl̄r ipsa remota a corpe animato ipsum remouetur ſm nomen ⁊ diffinitionem. Intelligendum ſm cōmentatorem cōmento octauo. q̄ differentia est inter formas naturales ⁊ artificiales. qm̄ naturales sunt substātie. ⁊ artificiales sunt accidētia. Ex hac differentia plures alie sequuntur. Prima est q̄ compositum artificiale non est substantia nisi ſm materiam que est tota eius substantia. sed compositum naturale est substantia ſm materiam ⁊ formam. Secunda differentia est q̄ cum aufertur forma artificialis non ꝓpter hoc aufertur sua materia. vt cum remouetur forma securis non ꝓpter hoc remouetur ferrum. Ideo tunc dicitur remanere securis. s. ſm suam substantiam licet non remaneat vt quid artificiale. sed cuz remouetur forma naturalis remouetur eius materia. s. ꝓpria ⁊ non remanet aliquid nisi equiuoce. Tertia differentia est q̄ cum auffertur forma naturalis. tunc auffertur individuum substantie ⁊ amittit nomen ⁊ diffinitionem. q̄ tunc auferunt genus ⁊ differentia. vt si auferat aīa sensitiua a carne non remanet caro nisi forte equiuocc. sz remota forma artificiali remanet individuū substantie noie ruz ⁊ etiā dicit remanere securis adhuc remanet ferrum ⁊ diffinitione vt remota acutie securis adhuc remanet securis. qz nomē rei artificialis. primo significat materiā: ⁊ secundario compositū. ⁊ econtra nomen rei naturalis. primo significat formam ⁊ cōpositū. secūdario q̄ ficut cōpositū naturale nō est in actu nisi p formā ⁊ eius materia hz eē p suā formā: sic cōpositum artificiale nō est in actu nisi p suā materiā. ⁊ similiter eius forma. qz ipsa est accidens: ⁊ accidens capit eē a suo subiecto. Deinde subdit cōmentator q̄ individuū substātie nō est hoc. s. aliquis actu nisi p suā formā. cū eius materia sit ens in pura potētia: ⁊ individuū artificiale nō est hoc aliquid in actu. s. substantiali nisi p suā materiā q̄ est substantia nālis cōposita: nō aūt p suam formā cū illa sit accidēs.

¶ Considerare aūt i ptibus oz qō dictum est. Si enim eēt oculus aial. aīa vtiqz ipsius visus esset. hic enī substātia est oculi que est ſm rōnem oculus autez materia visus ē quo deficiente nō est adhuc oculus nisi equiuoce: sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere qō est in pte in toto viuēte corpore proportionaliter nāqz se habet: sicut ps ad pte totus sensus ad totū corpus sensitiuum ſm q̄ huiusmodi.

¶ Idem ostendit p partes ipsius anime. quoniam eadē ꝓportio ptis anime ad ptē corporis ⁊ totius anime ad totum corpus. sed ita se hz ps anime ad ptem corporis q̄ ipsa est eius actus substantialis primus. ergo ⁊c. probatur minor: q: dato q̄ oculus esset aial ⁊ q̄ visus eēt anima ei⁹ tunc visus esset forma substantialis oculi dans sibi diffinitionem ⁊ specificum esse: quod p̄z quia remoto visu nō amplius remanet oculus nisi forte equiuoce: sicut lapide⁹ vel depictus. ergo sequitur q̄ oculus hz esse per visum tanqz p eius formam substantialem ⁊ actum primum: ⁊ ita ē de toto corpore in ordine ad totam animam: p̄z igitur q̄ anima est actus substantialis primus. Sed hic posset quis dubitare: q: videtur q̄ non oporteat remoto visu non remanere oculum. quoniam visus est accidens oculi: qz potentia eius visiua. sed non oportet remoto accidente q̄ nō remaneat substantia que est eius subiectum: sicut nō oportet q̄ remoto auditu non remaneat auris. igitur ⁊c. Ad istud potest dupliciter responderi. Primo qō Ar. supponit q̄ oculus sit animal: ⁊ q̄ visus sit anima eius: ⁊ vbi sic esset indubie ad remotionē visus sequeretur remotio oculi: sicut dicebatur de forma dolabre: ⁊ dolabra dato q̄ essz corpus naturale. Secundo dici potest q̄ oculus potest dupliciter considerari. Uno modo ſm substantiaz suam. Alio modo vt est membrum organicum ⁊ officiale. Si consideretur primo. modo nō oportet remoto visu oculum remoueri: ⁊ hoc probat argumentum. Si aūt secundo modo bene opbtet q̄ oculus vt membrum visiuum includit naturalem potentiam ad videndum: cū anima non possit esse immediatum principium opationis: q̄ re remota visiua potentia non remanebit oculus inquantum est membrum organicū ⁊ officiale.

¶ Est aūt nō obijciens aīam potētia ens vt viuat. sed q̄ habens. Semen autē ⁊ fructus potentia huiusmodi corpus est. sicut quidem igitur incisio ⁊ visio sic ⁊ vigilātia actus: vt autem visus ⁊ potentia organi anima: corpus autē quod potētia. sed sicut oculus pupilla ⁊ visus ⁊ ibi anima ⁊ corpus aial.

¶ Ostendit diffinitionem positā eē sufficientē ex pte corporis positi in ea. s. habentis vitam ⁊ potentiam ostendēdo tale corpus esse i potentia ad vitam p̄z actu secundo: quia ad opationes vitales non autem ꝓ actu primo. Et diuiditur in duas: qz primo facit hoc: secundo infert quid ex predicta diffinitione fit manifestum: ⁊ quid immanifestum ibi. Quod quidem igitur. De prima dicit q̄ quia dictum est q̄ anima est actus corporis habentis vitam in potentia: q̄ tale corpus cuius actus est anima non est abijciens animam. sed corpus animatum actu habens animaz

est tamen potētia ens vt viuat. idest vt exerceat operationes vitales. Semen autem animatū ⁊ fructꝰ plantarum nō solū sunt ī potentia ad opa: ſz etiā ad aiam. Jō nō sūt corpa actu aiata. sed solū potentia: quare nec coꝛ actus est aīa. Et qꝛ fecerat mentionē ō opationibus ⁊ potētijs. Dicit qꝫ sicut icisio ē opatio gladij ⁊ visio oculi sic vigilātia ē opatio aīe sensitiue: ⁊ sicut visus est potētia orgāi: sic aia est potentia corpis: ⁊ ipsū corpus aiatū est illud qō est ī potentia ad opationes: habens tñ aiam ⁊ actū primū. Dñ sicut oculus est pupilla ⁊ visus: sic aial est aia ⁊ corpus: qō intelligendū ē in predicatione causali. i. ex aia ⁊ coꝛpe.

Intelligendū qꝫ differentia est inter coꝛpꝰ aiatū ⁊ semē in habendo vitā in potentia seu in essendo in potentia ad opationes vitales: qñ semen ē in potētia remota ad opationes vitales ⁊ ī potētia abijciente actum ⁊ formā que debet esse illarū principium: vꝫ aiam. Jdeo est ī potentia tā ad actum primū q̄ꝫ ſm vite: ⁊ ꝓptera non est actu aiatū. Sed corpus aiatū est in potentia ꝓpinqua ad opationes vitales: qꝛ licet non operetur bꝫ tamen aiaꝫ ⁊ formā que debet esse illarū principiuꝫ. Jdeo illius aia dicit esse actus. Corpus igit cuius aia est actus nō bꝫ vitā in potentia remota: nec caret aia que est primū principiū vite. sed bꝫ vitam ī potentia ꝓpinqua: qꝛ bꝫ aiam que ē principiū opationū vitaliū. Et ꝑ vigilantiā nō intelligit Ar. vigiliam ꝓprie sumptā. sed opationes aie sensitiue que vt plurimū in vigilia exercent. Etsi quis instaret qꝫ corpus aiatuꝫ nunq̄ꝫ sit in potentia ad opationes vitales: cū semꝑ exerceat eas. Posset dici qꝫ licet sit actu respectu illarū quas facit tñ respectu fiendarum: aut fieri possibilium est in potentia.

¶ Quod quidem igitur non sit ānima sepabilis coꝛpoꝛe: aut partes quedam ipsius si partibilis aptа nata est: non īmanifestum est. quarundam enim actus partium ipsarum. at vero ſm quasdam nihil prohibet propter id quod nullius coꝛpoꝛis sunt actus. Amplius autez ímanifestum si sit coꝛpoꝛis actus anima sicut nauta nauis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur ⁊ describatur de anima.

¶ Nunc infert quid ex predicta diffinitione sit manifestū ⁊ quid immanifestum: dicens qꝛ ex predicta diffinitione ē manifestum qō anima non est sepabilis a coꝛpoꝛe: aut saltem alique partes eius: siue potentie. Sunt enim alique ptes eius de quibus est manifestū: qō sunt pfectiones coꝛpoꝛis: ⁊ quod sunt a coꝛpoꝛe inseparabiles: licet etiam alique eius partes: de quibꝰ posset alicui videri qō sint a coꝛpoꝛe separabiles. ꝓpter id quod nullius coꝛpoꝛis sunt actus. Sed vtrum anima vniatur coꝛpoꝛi ꝑ inherentiaꝫ ⁊ informationē aut non. sed soluꝫ vt motoꝛ mobili ⁊ nauta nauí: vt plato opinabatur ē hic in manifestum: nec ex p̄dicta diffinitione ⁊ eius manifestatione est hoc sufficiēter ⁊ exquisite determinatum. Deinde epilogat dicens. q̄ anima sic figuraliter. i. superficialiter ⁊ in vniuersali describatur ⁊ diffiniatur. donec in sequentibus eius diffinitio magis propria ⁊ sufficiens inuestigetur. nam semꝑ cōmunia debent precedere ꝓpria ⁊ specialia. Intelligendum q̄ꝫ aia ſm aliquas sui ptes est a coꝛpoꝛe insepabilis. ex eo qꝫ sūt organice ⁊ pfectiones materie sicut anima seu potentia vegetatiua sensitiua ⁊ ſm locuꝫ motiua. Aliqua tñ est pars siue potentia anime vt intellectiua. que qꝛ nullius coꝛpoꝛis tanquā orgāi est actus dicitur a coꝛpoꝛe separari sic qꝫ nec illa potentia est in orgāno coꝛpeo nec opatio eius: ⁊ ſm fidem licet homine viuente anima eius intellectiua suum coꝛpus informat eius operatio ab aliquo coꝛpoꝛeo vt ab obiecto dependeat. tñ post mortem eius remanet anima a coꝛpoꝛe nullo modo dependens. nec i esse do nec i opando. sed de hoc latius in tertio dicet. Intelligendū etiam qꝫ licet sit aliqualiter manifestum qꝫ anima coꝛpoꝛi vnitur ꝑ informationem saltem illa que est pfectio materie ⁊ non solum vt motoꝛ. qꝛ tamen in sequentibus hoc magis manifestabitur. ideo dicit hic esse immanifestum. Dubitatur vtruꝫ diffinitio assignata de anima sit sufficiens. Arguitur qꝫ non primo. Illud qꝫ est potentia passiua non est actus. cum de ratione potentie passiue sit pati. actua vero agere: sed anima est potentia passiua saltem sensitiua ⁊ intellectiua. ergo ⁊c. Secundo qō est accidens non est actus substantialis. sed aia est accidēs cum aduenit enti in actu. s. coꝛpoꝛi organico physico. igit ⁊c. Tertio actus secundus non est actus primus cū distinguatur ſm commentatoꝛem. sed anima est actus secundus cum ab ea semper proueniet actio. s. nutricatio. quoniam cessatio huius actionis est moꝛs. vt vult commentaꝛ octauo phyſicoꝛum. igitur ⁊c. Quarto qꝫ est actus materie non est actus coꝛpoꝛis cum materia non sit coꝛpꝰ sed anima est huiusmodi: qꝛ est forma substantialis ⁊ forma substantialis ē perfectio materie. quare ⁊c. Quinto illud qō est actus coꝛpoꝛis phꝫici est forma naturalis: per consequens natura. sed anima non est natura cum ea oppoſito distinguatur. igitur ⁊c. Sexto aliqua est aia que nō est actus coꝛpoꝛis organici. igitur ⁊c. Patet consequentia ⁊ assumptum arguitur de anima qua est in carne que est coꝛpus homogeneum ⁊ non orgāicū. Septimo qꝫ est actus coꝛpoꝛis habentis vitā in actu non ē actus coꝛpoꝛis habentis vitam in potentia cum idem respectu eiusdem non sit in actu ⁊ in potentia. sed anima est actus coꝛpoꝛis habentis vitam in actu. s. coꝛpoꝛis actu vitē tis vt notum est. ergo ⁊c. Respondetur qꝫ diffinitio inuestigata de anima est sufficiens tāq̄ꝫ diffinitio communis. qꝛ competit aīe conuertibiliter. ⁊ ipsam in vniuersali notificat ⁊ per eam distinguitur a quolibet alio. Vnde per actum distinguitur a materia que est pura potētia. Per substantialem distinguitur vniuersaliter ab accidē tibus ⁊ specialiter a suis potentijs naturalibus: que sūt accidentales. Per primum distinguitur ab operationibus suis que sunt actus secundi. Vel ſm commentatoꝛem a se ipsa vt operatur qꝛ anima diffinitur vt anima ab animando dicta ⁊ nō vt operatur. Per coꝛpoꝛis distinguitur ab habitibus intellectualibus qui sūt actꝰ animē ⁊ nō coꝛpis: ⁊ tamen sunt actus primi respectu operationum ab eis procedentium. Per phyſici distinguitur a formis artificialibus que sunt actus primi in ordine ad actiones earum. sed non sunt actus coꝛpoꝛis phyſici: sed artificialis. Per organici distinguitur a formis substantialibus coꝛpoꝛum inanimatoꝛum que dicuntur actus materie ⁊ non coꝛpoꝛis organici: immo nec coꝛpoꝛis qꝛ non requirunt distinctionem partium organicarum ſm complexionem compositionem figuram ⁊c. in suo subiecto sicut facit anima ꝓpter eius nobilitatem, ⁊ diuersitatem operationum que ꝑpter eius nobilitatem. Vnde visio non posset fieri per pedem. nec ambulatio per oculum. Jdeo anima dicta est actus coꝛpoꝛis ⁊ non materie. ⁊ econtra est de aliis formis substātialibꝰ. Per potentia. vitam habētis distinguitur a forma substantiali cadaueris. quod est organicum saltem ſm similitudinem. sed non est habens vitam idest operationes vitales in potentia scilicet ꝓpinqua. vt habet illud coꝛpus cuius actꝰ est anima. quare ⁊c.

Et ex hoc solui possunt argumenta superius adducta. Ad primum dicitur qō nō inconuenit idē esse potentia passiuā ⁊ actum respectu diuersoꝝ. sicut aia ē potentia passiua respectu coꝛpoꝛis q̄ recipit. ⁊ actus respectu coꝛpis qō informat. Ad ſm dr̄ qō aia non aduenit enti ī actu substātiale

vltimo quod requireretur ad hoc q̄ esset accidens. Ad tertium p̄z vt supra. Ad quartum d̄r q̄ est actus materie vt subiecti remoti ꝛ corpis vt subiecti ꝓpinqui. Ad quintum d̄r q̄ aia ē natura large capiendo. s. ꝓ principio motus vel quietis. sed non est natura stricte pro principio motus ad vnam differentiam tantum. Ad sextum dicunt quidam q̄ diffinitio data debet intelligi de anima tali que non est pars alterius ꝛ nō de aia partiali. Vel dici posset q̄ omnis anima est indiuisibilis ſm se ꝛ q̄ ea dē que est in carne est in osse ꝛ in neruo ꝛ in toto corpore organico: sed de hoc infra. Vel dici posset q̄ anima que est in carne est actus partialis totius corpois qđ est horganicum. Ad septimum d̄r q̄ licet corpus animatum beat vitam in actu capiendo pro actu primo: habet tamen vitam in potentia pro actu secundo: ꝛ sic capit i diffinitōe.

Uoniam aūt ex intrinsecis quidē certius aūt fit q̄ ꝛ ſm rōnē notiꝰ temptandū ē iterū sic aggredi de ipsa. nō enim ſm q̄ oz diffinitiuā rōnem ostendere sicut plures terminoꝝ dicunt: sed ꝛ cām inesse ꝛ demonstrare nunc autē sicut cōclusiones rōnes terminoꝝ sunt vt quid est tetragonismus equale alterā parte longioꝛi orthogonium eē equilaterale. talis autem terminus ratio conclusionis: dicens aūt quoniam tetragonis minus est medie inuentio rei causam dedit.

¶ Postquam Ax. in superiori capitulo inuestigauit diffinitionem communem anime. nunc in isto capitulo prosequitur inuestigando diffinitionem eius propriam. Et diuidit in duas partes: q̄ primo continuando se ad precedentia premittit modum quo in hac inuestigatione est procedendum secundo prosequitur ibi. Dicamus ergo primo. De prima dicit q̄ de numero incertorum illud quod fit nobis certum: fit certum nobis p aliquid certius eo ꝛ nobis notius ſm rationem. i. diffinitionem. Cum ergo ita sit ꝛ iam inuestigauimus diffinitionem communem anime que dicit solum quid est anima. ꝛ eam non perfecte notificat: ideo iterum est a nobis tendum aggredi de ipsa anima inuestigando propriā diffinitionem vniuq̄z partium eius que dicit propter quid ipsius ꝛ eam complere declarat: qđ fiet producendo ex posterioribus inesse nobis notioribus. Vnde perfecta diffinitio non solum debet dicere quid est ipsum diffinitum: sicut plures inueniuntur diffinitiones. sed oportet ipsaz dicere causam in esse. ꝛ demonstrare. i. propriā causam diffinitī: per quam ei insunt passiones: ꝛ de ipso demonstrāt. Et q̄ mentionem fecerat de diffinitionibus dicendo aliquam dicere solum quid est diffinitum ꝛ aliquam dicere propter quid. ostendit per exemplum in mathematicis tales dari diffinitiones: ꝛ quod dicens quid est cōclusio demonstrationis. Dicens autem propter quid est demōstrationis principium. vt si queratur quid est tetragonismus ꝛ dicatur q̄ est orthogonium equilaterale equale figure alterā parte longioꝛi hec diffinitio est dicens: solum quid est demonstrationis conclusio. Si autem dicatur q̄ est inuentio rei medie: tunc assignabitur diffinitio: dicens propter quid diffinitionis precedentis: ꝛ que est demonstrationis principium. Vnde q̄ quadratum fit inuentio rei medie: idest figura resultans ex ductu alicuius linee in seipsam q̄ est medium proportionale inter duas lineas extremas: ex quarum ductu vnius in aliam resultat. quadrangulus est cā q̄ quadratū fit equale quadrāgulo: vt post apparebit.

Ex quo innui videt q̄ diffinitio aie cōis dicens solum qđ demonstrari poterit p diffinitionē eius propriam inuestigandam: dicentē propter quid a priori quāuis prius aliter vt via diuisiua, fuerit inuestigata: vt patuit in capitulo precedenti. Intelligendū primo ſm commentatorē cōmento. xij. q̄ ad perfectam cognitionem anime non sufficit diffinitio inuestigata: q̄ illa notificat animam solum in genere. sed requiritur alia hic inuestiganda que notificat quālibet partem eius in spāli. Vnde sic dicit. Oportet q̄ sermo diffiniens perfecte non demonstret genus rei tantum: sicut faciunt plures diffinitiones. sed sermo diffiniēs debet demonstrare causam rei propriam, propinquam existentem in ea actu. s. formam non genus. Vnde vt communiter aiunt triplex est diffinitio. Una dicens soluz qđ. Alia dicens propter quid. ꝛ tertia dicens quid: ꝛ propter quid ex duabus primis composita. Prima est conclusio demonstrationis propric dicte: ꝛ secunda est eius principium ꝛ est perfectior prima. Tertia est tota demonstratio positione differens perfectior precedentibus: harum exēpla ex littera colligere potes. Intelligendum secundo q̄ in cōmento. xij. apud plures in vna parte eius inuenit transpositio que vt plurimū sic iacet. Et ista diffinitio quā modo querimus est similis diffinitionibus: que sunt quasi conclusio demonstrationis. Diffinitio āt vl̄is p̄dicta ē similis diffinitionib⁹ q̄ si q̄si demōstratio. Hic e trāspositio: ꝛ vbi ponit q̄si ꝛclo dmōstratōis dz poni q̄si demōstratio ꝛ econuerso: ꝛ q̄ ita sit p̄z per cōmentum sequens: vbi cōmentator sic dicit. Cū notificauit diffinitionez anime vniuersaliter: ꝛ notificauit quantum dant tales diffinitiones de cognitione rei: ꝛ q̄ diminute faciūt cognoscere nō pfecte cum sint vniuersales non accipientes causam propinquam ꝛ quasi conclusio demonstrationis: ꝛ q̄ diffinitio querenda in vna quaq̄ ptium anime est sim lis diffinitionibus ꝓprijs que sunt quasi principia demonstratiōis rē. Addit vlterius cōmentator in commento. xx. dicēs q̄ Ax. non intendebat q̄ ista diffinitio inducta in anima est conclusio demonstrationis. sed intendebat q̄ est ex genere istarum diffinitionum: scilicet que sunt conclusio demōstrationis: ſm q̄ tales diffinitiones sunt vniuersales: ꝛ ideo dixit sunt quasi conclusiones. Iste enim diffinitiones aut sunt conclusiones aut sunt similes diffinitionibus que sunt conclusiones. Neq̄z intendebat etiam q̄ diffinitio querenda hic in vna quaque partium anime est ex diffinitionibus que sunt quasi principium demonstrationis: ita q̄ sint manifeste per se quia sunt ignote apud nos: ꝛ via ad cognoscendum eas est ex posterioribus sicut dixit. sed intendebat q̄ est ex genere illarum diffinitionum: scilicet q̄ sunt principium demonstrationis. tales enim diffinitiones: aut sunt principium demonstrationis: aut sunt similes diffinitionibus que, sunt quasi principium demōstrationis rē. Vult igitur commentator q̄ diffinitio anime vniuersalis non est conclusio demonstrationis propric: quia diffinitio per quam concluditur: non est per se nota de diffinito. est tamen similis illis quia diffinitio per quam concluditur est per causam propriam ꝛ immediatā ꝛ similiter diffinitio eius propria non est principium demonstrationis proprie quia non est per se nota de diffinito. est tamen similis illis pro quanto est per causam propriam ꝛ immediatam in genere cause finalis. Intelligendum tertio q̄ egidius duplicem assignat causam: quare diffinitio communis dicitur quia. ꝛ propria ꝓpter quid. Prima est quia diffinitio cōmunis est imperfectior q̄z diffinitio propria. Secunda est quia passiones anime nō possunt demonstrari de ea per diffinitionem communem nisi demonstratione quia cum dicat causam remotam ipsa, sium ꝛ demonstratio que est p causam remotam est demōstratio quia. primo posteriorum. Per diffinitionem autē

propriam cum dicat causam propinquam: ⁊ immediatam ipsarum possunt demonstrari propter quid. quare ⁊c̄.

Ex hoc vlterius assignat causam: quare diffinitio communis dicitur conclusio demonstrationis: diffinitio autē propria dicitur principium supponendo vnum q̄ videtur velle commentator. s. q̄ Ar. nō inuestiget hic vnam diffinitionem propriam cum animam conuertibilem. sed q̄ inuestiget quattuor diffinitiones particulares quattuor speciebus anime proprias. s. vegetatiue q̄ō est primū principium vegetandi: sensitiue quod est primum principium sentiendi. f̄m locum motiue q̄ō est primum principiū f̄m locum mouendi ⁊ intellectiue quod est primum principiū intelligendi: hoc stante patet q̄ diffinitio communis non potest concludere affirmatiue aliquam diffinitionum propriam cum dicat causam remotam respectu earum ⁊ per causam remotam non cōtingit demōstrare affirmatiue: sed tantum negatiue. primo posteriorum. Vnde non sequitur hoc est actus primus substantialis corporis physici. ⁊c̄. ergo non est primum principium sentiendi. ⁊ ita de alijs per quamlibet autem diffinitionum propriarum potest concludi affirmatiue diffinitio communis vt constat. Cum ergo causa proprie sit illa ex qua sequitur aliud affirmatiue ⁊ non tantum negatiue: ⁊ principium ⁊ conclusio demonstrationis non dicantur proprie nisi de principio: ⁊ conclusione demonstrationis affirmatiue sequitur ꝓpositum: videlicet q̄ diffinitio communis est demonstrationis conclusio: ⁊ diffinitio propria est demonstrationis principium. Intelligendum quarto pro noticia litterę. q̄ p orthogonium debemus intelligere figuram quattuor angulorum rectorum. nam dicitur ab orthos grece latine rectum ⁊ gonus angulus. Et hoc est duplex. quoddam est equilaterale. idest quattuor equalium laterum ⁊ appellatur tetragonismus siue quadratum. Aliud est quattuor laterum inequalium sic videlicet q̄ omnia latera immediata sunt inequalia. ⁊ appellatur figura altera parte longior siue quadrāgulis. Si quis ergo vellet probare q̄ quadratum est equale quadrāgulo. hoc probaret p hoc q̄ quadratum est inuentio rei medie. i. figura inuenta siue resultās ex ductu alicuius linee in seipsam que est medium proportionale: inter duas lineas extremales: ex quarum ductu vnius in alteram resultat quadrangulus sicut in numeris hoc clarius apparet q̄ numerus quadratus est equalis q̄drangulari. quando quadratus resultat ex numero medio proportionali in seipsum ducto. ⁊ quadratus resultat ex ductu vnius extremi in alterum extremum. Sit igitur tres linee inequales adinuicem proportionales sic q̄ qualis est proportio maioris ad medium. talis est ꝓportio medie ad minorem ⁊ sic prima. vt. viij. secunda vt quattuor. Tertia vero vt duo. tunc quadratum resultans ex ductu linee vt quattuor in seipsam idest ex quattuor lineis vt quattuor erit equale quadrangulo resultanti ex ductu linee vt duo in lineam. vt. viij. i. ex duabus lineis vt duo ⁊ duabus lineis vt. viij. sicut numerus quadratus qui resultat ex ductu numeri quaternarij in seipsam est equalis numero quadrangulari qui resultat ex ductu numeri binarij in numerum octenarium. qrterq̄ est vt. xvi. vt sic arguaꝫ omne resultans ex medio proportionali iter duo extrema ducto in seipsum est equale resultanti ex ductu extremi i extremum. sed quadratum resultat ex medio proportionali iter duo extrema ducto in seipsum ⁊ quadrangulus resultat ex ductu extremi in extremum. igitur ⁊c̄. Et hec esset demonstratio per causam ⁊ propter quid i quarum prima diffinitio quadrati que dicit solum quidem cōclusio. ⁊ alia que dicit causam ⁊ propter quid est principium. Et similiter est in diffinitionibus anime q̄ diffinitio eius communis est demonstrabilis propter quid per diffinitionem propriam: quare sequitur q̄ diffinitio communis est demonstratio conclusio: propria vero est principium demonstrationis. Et quia q̄ō dictum est de diffinitionibus quadrationis. Et quia q̄ō dictum est de diffinitionibus quadrationis. Et quia q̄ō dictum est de diffinitionibus quad

cum nobis: tamen est notius qđ distiguaf p viuere dictā secūdo mō: q3 manifestiores sunt nobis opationes aie q3 ipsa aia. Et q3 opationes ille sunt quatuor generū: vt enumerat Ax. in littera. Jō dicunf quattuor esse aie fm speciē subalternā t principales eius potentie inanimatis diuersis a quibus quattuor gradus aiatoꝝ sumunf. Unde ab aia vegetatiua potentia t opatione sumif vegetatiuus, qđ inuenif in oibus viuentibus mortalibus: tc. primus gradus. Ab aia sensitiua potentia t opatione sumitur sensitiuum, qđ inuenif in oibus animalibus. t est gradus secundus. Ab anima fm locum motiua potentia t opatione sumitur fm locum motiuum, qđ inuenif solum i aiis libus pfectis. t est tertius gradus. Ab anima intellectiua potentia t opatione sumitur intellectiuum qđ in solis hominibus reperitur. t est quartus gradus. Et isti gradus se habent sicut includens t inclusum t sicut magis vle: et minus vle. sic q3 vbicūq3 est sensitiuum est vegetatiuū. et non conuerti. t vbicunq3 est fm locum motiuum. est sensitiuum in mortalibus: t nō conuertif. Et vbicunq3 est intellectiuum in mortalibus est fm locum motiuum t non conuertitur. sed de his amplius in sequentibus.

¶ Unde t vegetabilia omnia videntur viuere videntur ăt in se ipsis habentia potentiā t principiū huiusmodi p qđ augmentū t decrementuz suscipiunt fm cōtrarios locos. non enim sursum quidē augeanf: deorsum autem non est similiter in vtroq3 t penitus quecunq3 alūtur t viuunt in fine quo vsq3 possint accipere alimentum.

¶ Dicit si vegetabilia habēt vitā. Arguendo sic. Omia que in seipsis habēt principiū p qđ augentf t diminuūtur fm loca contraria hñt vitā. sed oia vegetabilia sunt huiusmodi. q3 ꝛ. t maior: q3 inanimata nō mouenf fm ꝓpriaz naturā nisi ad vnū locū: t minor declaraf. q3 vegetabilia oia augens vel diminuunf sursum t deorsum. t fm omnē differentiam positionis. Jdeo habent vitā t viuūt donec possint accipe alimentū. Intelligendū fm commentatorem cōmento. xiiij. q3 augmentatio diminutio t similiter nutritio attribuūf aīme t nō corpori inanimato simplici aut mixto: q3 hec non habent nisi virtutē vt moueantur ad vnum locū tantū vt leue sursum t graue deorsum. t illi motus fiunt ad loca contraria. quare tc.

¶ Separi ăt hoc ab alijs possibile ē. Alia aūt ab hac ipossibile in rebus mortalibus manifestū ē aūt in his que vegetant. neq3 enim vna ē in ipsis potētia alia aie viuere quidē igif ꝓp hoc principiū est i oibus viuentibus. Alial autē ꝓp primū t nāq3 que non mouenf neq3 mutantia locū habentia autem fm aialia dicimus t nō viuere solum. videnf ăt t huiusmodi multa cē aialium: manentia ăt cuz sint natura habēt soluz fm sensitiuum ăt tactus prio in est oīb9 sicut ăt vegetatiuuz pōt separi a tactu t ab oi sensu sicut t tactus a b alijs sensibus.

¶ Ostendit vegetatiuū separi ab alijs potentijs aie t nō econuerso i mortalibus quoniā in plantis inuenif solum potentia vegetatiua p quam viuunt t que ē principiū vi uendi oibus viuentibus mortalibus. aial aūt est aial p sensum primū qui ē sensus tactus. Et inueniunt aliqua aialia que licet habeant sensum: non tū mouent fm locum sicut sunt aialia impfecta t petris affixa. Tactus ergo q3 est magis sensuum pōt ab aliis separi t nō econuerso sicut vegetatiuū pōt ab alijs separi t nō econuerso.

Intelligendū fm cōmentatorē cōmento. xv. q3 q3 corpora supcelestia manifeste videntur moueri t intelligere: sed nō nutrire neq3 sentire. Jō dicit Ax. i rebus mortalibus. Dixit ergo Ax. i mortalibus vt pseueraret se a corporibus celestibus: que licet sint aiata. nō habent tū de potentijs anime nisi intellectiuā t motiuā seu desiderativaz. nō aūt vegetatiuā vel sensitiuam: t p corpus celeste intelligit. aggregatū ex orbe t intelligentia. Ex quo velle vī q3 intelligentia mouens celū sit aia vt de ea hic loqf. Ax. sicut aīa intellectiua t marie fm opinionē Auerrois. Et in fine cōmenti assignat cōmētator cām: quare Ax. plantis nō attribuit nisi potētiē vegetatiuā. hoc eni facit vt ꝺicat dicentibus plātis i est somnus t vigilia q3 hoc ē falsum: qm̄ somnus t vigilia nō sūt opationes aie vegetatiue. sed sensitiue. Jntelligendū secundo, fm cōmentatorē cōmento. xvj. q3 hoc nomen aial dicif de eo q3 hz principium sensus. i eo qđ hz principiū sensus: t nō in quātū hz principiū motus i loco. t ei9 signū est spōgia maris t multa ex habentib9 testā q̄ habent sensū t tū nō mouenf fz locum. t dicūtur aialia nō tātū viua. Cōmentator tū nō negaret q3 moueanf se dilatando: t constringendo. sed vult q3 non mouanf de loco ad locū t tū sentiunt: q3 si pungāgantur retrahunt se. hoc aūt fuit q3 impfecta sunt t habēt nutrimentū coniunctū: iō nō egent alijs sensibus a tactu: vt querant nutrimenta a lōge sicut oportuit in aialibus pfectis que habent nutrimentum remotū ab eis.

¶ Vegetatiuuz ăt dicimus ptē huiusmōi aie q̄ t vegetabilia pticipāt. aialia ăt oia videnf tangēdi sensum hñtia. ¶ Propter q3 autē cām vtruzq3 hoz qui accidit posterius dicemus. nūc ăt i tātū dictū sit solū q3 ē aial hoz q̄ dicta sunt principiuz t his determinata est negatiuo sensitiuo intellectiuo t motu.

¶ Declarat q3 potētia vegetatiua est qua vegetabilia oia pticipant. dicens q3 sicut omne aial habet sensum tactus. Jta omne vegetabile habet potentiā vegetatiuam. cause aūt hoz inferius ostendenf. Nunc aūt in tantū dictū sit q3 aia est principium hoz que dicta sunt: t eis determinatur seu diffiniur. s. vegetatiuo sensitiuo fm locū motiuo t intellectiuo. Intelligendū q3 Ax. hic p opa anime que sf nobis notiora q̄z substantia anime inuestigauit diffinitionem ipsius ꝓpriam que est q3 aia est principium. s. primū ad differentiam suarum potentiarū vegetandi sentiēdi fz locum mouendi t intelligendi. t p hanc possumus precedentem a priori demōstrare sic arguendo. omne primum principiū vegetandi sentiendi tc. est actus prim9 substantialis tc. sed oia aia ē huiusmodi. ergo tc. Sed hic dubitatur primo: q3 nō videtur q3 hec sit diffinitio aie ꝓpria seu specialis: q3 est ita cōis sicut precedens. Mā quecunq3 cōuertunf cū eodem tertio conuertuntur inter se. sed ambe diffinitiones aie conuertuntur cuz aīa communiter sūpta. ergo conuertuntur inter se. quare tc. Secūdo dubitatur quia videtur q3 diffinitio propria possit demōstrari a priori t demonstratione ꝓpter quid p diffinitionem communem. qm̄ diffinitio cōmunis est prius ineſſe q̄z ꝓpria t ē causa ipsius ꝓpinqua cū prius sit aiam esse actū corporis tc. q̄z q3 sit principiū vegetandi sentiendi tc. Et ex hoc q3 aia est actus in corpe. igitur tc. Respondeť ad primū q3 licet ille due diffinitiones conuertanf: prima tamen dicitur cōmunis. q3 notificat animam solum in genere. Alia vero dicitur propria: q3 per eam distincte notificantur diuerse ptes anime per suas ꝓprias opationes vel passiones. sic q3 ex ea haberi possunt particulares diffinitiones primarum specierum anime: vt q3 anima vegetatiua est primum principiū vegetandi. Anima sensitiua est primū principiū sentiendi. Anima fm locum motiua: est primum principiū fm locū mouendi. Anima intellectiua est primū principiū intelligendi. Nec inuestiganf hic so-

intu ille diffinitiones particulares: vt vult egidius. sed in uestigatur principaliter vna diffinitio propria cum alia cō uertibilis in qua ille quattuor particulares includunt: vn de si in totali diffinitione li t teneret copulatiue: nūc esset aggregatū ex illis quattuor diffinitionibus particularibus. si autem teneatur disiunctim vt debet teneri est vna diffinitio cum alia cōuertibilis. Ad secundū dicunt quidam q̄ ga cause sunt sibi inuicē cause: vt secūdo physicoꝝ colligitur cum diffinitio cōmunis sit data per materiam. ꝓpria autez p finem q̄ vtrāq; diffinitio potest sumi vt cā respectu alte rius: t sic vtraq; potest a'por t propter aliam demōstra re. Dici tamen posset q̄ quia finis est causa causarum t diffinitio data per causam necessitatem aliam dicitur for malis respectu diffinitionis date per causam necessitatem t econtra diffinitio data per cām necessitatem dicitur ma terialis. ideo simpliciter t absolute dicimus q̄ diffinitio, p pria dicit propter quid respectu diffinitionis cōis t cam a priori demonstrat. t non dicimus econuerso sicut cā ma gis t per prius dicitur de forma q̄z de materia cum forma sit perfectior materia t nobilior. quare tc.

¶ Utꝝ autē vnūq̄q; horꝝ est aīa aut ps aie: t si ps vtꝝ quidē sicvt sit separabilis ratione solum aut in loco. De quibusdam autem horꝝ nō est difficile videre: quedam autem dubitationem habent.

¶ Hic mouet duas dubitationes. t diuiditur in duas p tes: qa ꝓmo mouet t soluit has dubitationes. secūdo ostē dit qūo per diffinitionem ꝓpriam possit diffinitio cōis de monstrari: vel q̄ diffinitioni propie superaddenda ē diffinitio cōis vt completior diffinitio habeatur: ibi Quoniā quo viuimus t sentimus. ¶Prima continet duas ptes. quia primo mouet dubitationes. secūdo soluit ibi Sicut. n in plantis: De prima Aꝝ. mouet duas dubitationes d potentijs anime: ¶Prima est. vtrum vnumquodq; horum principiorꝝ t harum potentiarꝝ anime sicut sunt ve getatiuū sensitiuū tc. sit alia. s. tota aut pars eius potentia lis: t si sit pars tunc est secunda dubitatio. s. vnaquaq; ea rum sit separabilis ab alijs ratione solum t diffinitione: aut non: sed etiam loco t subiecto vt ¶Plato dicebat q̄ po nebat nutritiuam in epate: irascibilem in corde: t intelle ctiuam in cerebro. t subdit q̄ de quibusdaz harꝝ potētiarꝝ non est difficile videre q̄ non separantur loco t subiecto in eodem animato sicut nutritiua t augmentatiua in plā ta: t sensitiua t ſm locū motiua in aīali perfecto. Sed aliq̄ sunt de quibus est dubiū sicut de intellectiua t sensitiua. q dam enī dicūt intellectū esse sensum in homine t ab eo nō distinguī. alij autem ponū intellectū esse virtutem abstra ctam t sensum esse virtutem fundatam in organo. t p con sequens ab intellectu esse distinctū.

¶ Sicut enī in plantis quedā diuisa videnť z viuē tia separata ab inuicē tanquā existente in his aīa actu quidē vna in vnaquaq; planta: potentia aūt plura bus. Sic videmus t circa alias differentias aie ac cidere: vt i entomis decisis. t. n. ſm vtraq; ptiū de bet t motū ſm locū si autē sensuz t fantasia t appe titum vbi quidē. n. sensus ē t tristicia t leticia ē vbi autē hec sunt ex necessitate desiderium est.

¶ Soluit secundā dubitationē: ex cuius solutione habebi tur solutio ad ꝓmā. quoniā scito qūo separantur: vel non separantur hꝰi potentie scari poterit vtꝝ vnaquaq; earum sit tota aīa. s. ſm virtutem: vel non. sed potius pars eius t diuiditur in duas partes. quia ꝓmo ostēdit qūo potentie aiē non separantur ab inuicem. secūdo ostendit qūo ab inui cem separanť: ibi Quod aūt rōne altere. ¶Prima adhuc in duas. quia ꝓmo ostendit que sintť ille potentie de quibus est manifestū q̄ non separantur ſm subiectum in eodē viuē te. secundo ostendit que sint ille de quibus hoc est dubium ibi De intellectu aūt. De prima dicit q̄ in plantis t aia libus imperfectis non separantur potentie aie loco t sub iecto. ꝓbatur primo de plantis quaꝝ potentie sunt nutriti ua augmentatiua t generatiua. Iste enim potentie in plā tis non distinguūtur ſm subiectū ita q̄ vna inueniatur in vna parte plante t non alia sed sūt simul in tota planta ha bente vnā aīam in actu: plures aūt in potentia. qđ ꝑz. quia si diuidatur planta t partes diuise plantentur: ille nutrieť augebuntur t sibi simile generabūt: qđ non esset nisi oēs ille potentie simul in tota planta inuenirentur. Idē argui tur de animalibus imperfectis sicut sunt chotonia siue ann lesa. partes enim illoꝝ diuise remanent sensum habentes t motum ſm locum quia si purgantur se contrahūt. Vbi cūq; autem est sensus est fantasia t appetitus ex eo q̄ vbi cunq; est sensus ibi est delectatio aut tristicia: t delectatio tristicia non pūt esse absq; fantasia t appetitu. cū ergo sen sus motus ſm locum fantasia t appetitus inueniantur in vnaquaq; partium animalis anulosi deciſi sequit has oēs potētias simul esse in animali t nō esse distinctas ſm sub iectum. Intelligendū primo q̄ duplices sunt potentie aie. quedam vniuersales que inueniūtur in toto animato sicut sunt ille a quibus sumūtur quattuor gradus animato rum. t quedam particulares que solū in determinata pte inueniūť: vt sensus exteriores ꝓter tactum: t interiores p ter fantasiam impfectā. Ad ꝓpositum hic loquitur Aꝝ de potentijs vltibus dū dicit eas non distingui ſm subm t non de ꝑticularibus quia ille hūt subiecta distincta vt ꝑz

Intelligendū secūdo ſm ꝓm. cōmento. xx. q̄ duplex ē fantasia. s. perfecta t imperfecta. ¶Perfecta reperitur i aia li perfecto in quo habet determinatū organum. s. primum ventriculum cerebri: hec cognoscit in absentia sensibilū. Imperfecta aūt inueniť etiā in animalibus imperfectis nō habens organum determinatum sed est sparsa per totum vbi est sensus. t de hac loquitur hic Aꝝ. t hec non comp hedit nisi in ꝓsentia sensibilis t apud imutationē sensus exteriorꝭ ſm conuenientiā aut disconuenientiā cū delecta tione aut tristicia. Intelligendū tertio q̄ cū dicit Aꝝ. q aialia imperfecta habent motū ſm locum hoc debet intel ligi q̄ mouenť in loco dilationis aut constrictionis: non ta men ꝓmouentur ſm locū. i. de loco ad locū motu ꝓgressi uo: quia hic motus arguit tertiū gradū aiatoꝝ. s. ſm loctz motiuū in quo non sunt illa aialia.

¶ De intellectu autē z ꝓspectiua potentia: nihil adhuc manifestuꝝ est. sed videť genus altez aie eē t hoc solum cōtingere separi sicut ꝑpetuum a cor ruptibili. Relique autem ꝑtes aie manifestum est ex his q̄ nō sunt separabiles sicut quidam dicunt.

¶ Declarat que sunt ille potētie anime de quibus dubiū est an sint ab alijs separabiles dicens q̄ de intellectu scili cet agente t de potentia perspectiua idest speculativa quia de intellectu possibili non est adhuc manifestum an sit ab alijs potentijs anime separabiles scilicet vegetativa sensi tiua tc: vt infra ostendetur. sed tamen hoc genus poten tiarum anime videtur esse alterum a predictis: t hoc solū genus videtur contingere separari ab alijs potentijs ani me sicut perpetuum a corruptibili. Relique autem ani me vires siue potentie de quibus est dictum manifestum est q̄ non sunt ab inuicem separabiles ſm subiectuz in eo dem viuente; vt quidam dicunt videlicet platonici: neque etiam a corpore possunt separari. Intelligendum ꝓmo ſm commentatorem in commento vigesimoprimo. q̄ si dis positio intellectus sit talis scilicet vt dicit Aristotiles q̄ sit alterī generis ab alijs potentijs anime necesse est vt ille so lus inter oēs virtutes aie sit possibilis vt abstrahat a cor

ꝓze ⁊ non corrũpantur per suam corruptionem quemad modũ ſempiternũ abſtrahit. ⁊ hoc erit cũ qñqȝe opulaꝫ cũ illo ⁊ qñqȝ non copulaꝫ cũ illo igit quia intellectus ē virtus abſtracta ⁊ nõ organica ⁊ cetere alie potentie ſũt organice ipſe eſt ſeparatus ab illis. i. nõ affixus organo ſecũ. pot etiã ſeparari a corpe exquo ē ꝑpetuus ⁊ corpus corruptibile. ſed cetere aie vires quia organice ſũt non pñt ſeparari a corpe: nec etiam ad iuicẽ ſepaꝝ: vt ꝓplato dicebat. qa in codem viuo vbicũqȝ ē ſenſitiuũ ⁊ vegetatiuũ: ⁊ vbicũqȝ, ē ſenſus eſt appetitus concupiſcibilis vt ſupius dicebatur ⁊ nõ tñ in corde. Intelligendum ſecundo ſm commentatorem comento: xrij. q manifeſtum eſt ex ſermonibus predictis in diffinitione aie q alie partes anime non ſunt abſtracte. declaratum eſt enim in vnaquaqȝ eaꝝ q eſt perfectio naturalis corporis organici. perfectio enim eſt finis ⁊ cõplementũ perfecti. finis aũt non ſeparatur a finito. vnde neceſſe eſt vt ille partes aie ſint non abſtracte. alie ergo anime ab intellectiua ⁊ ſue potentie quia ſunt perfectiones corporis educte de eius potentia ab eo ſeparari non poſſũt: ſed corrumpuntur ad illius corruptionem.

¶ Quod autem ratione altere manifeſtum ē ſentitiuo enim eſſe et opinatio altez ſiquidem et ſentire ab ipſo et opinari. ſimiliter autem et aliozvnuz quodcȝ que dicta ſunt.

¶ Hic oſtendit qualiter potentie aie ſint ad inuicẽ ſeparabiles. ⁊ diuiditur in duas. quia primo oſtendit q tales potẽtie ⁊ ſi in eodem non ſeparentur ſubiecto: ſeparanꝫ tamen ſm diffinitionem ⁊ eſſentialiter. ſecundo oſtendit q in diuerſis ſeparantur non tantũ diffinitione ſed etiam ſubiecto: ibi Dõaũt quibuſdã. De prima dicit q huiuſmodi aie potentie ſunt ad inuicem alteratione. i. diffinitione q eſſentialiter diſtinguantur manifeſtũ eſt quoniam earum principales operationes ſunt diuerſe. nam ſenſitiuo ⁊ opinatiuo. i. intellectiuo eſt altez eſſe. i. altera diffinitio: ſicut ſentire eſt altez ab opinari. ⁊ ſimiliter eſt de vnaquaqȝ potentiaꝫ aliaꝫ dictaꝫ. ſ. q ab inuicem diſtinguũtur ſicut eorum opera ſunt diuerſa. Intelligendũ ſm pñm. cõmento. xrij. q eſt manifeſtũ per ſe q oẽs iſte virtutes ſũt diuerſe ſm ſenſum. i. ſm operationes earum ſenſibiles ⁊ intẽtionem ideſt diffinitionem ⁊ per conſequens eſſentialiter quia ergo potentie anime diuerſas habent diffinitiones ſequit q ad inuicẽ eſſentialiter diſtinguũtur ⁊ ex tertio qõ eſt vnũ numero ſunt eſſentialiter eadem inter ſe Et q potentie aie habeant diuerſas diffinitiones ꝓ quas diſtinguũtur ꝓz. quia habent operationes diuerſas ꝓ qs ⁊ actus per obiecta vt poſtea patebit.

¶ Quod autem quibuſdam animalium omnia inſint hec: quibuſdam vo quedam horum: alteris autem vnum ſolum. Hoc autem facit differentiam animlium: propter quam autez cauſam ſit factuz in poſterius: intendendum eſt. Similiter autem et circa ſenſus accidit: alia quidẽ habent omnes: alia vero quoſdam: quedam veró vnum maxime neceſſarium factum.

¶ Oſtendit q hec principales anime potentie in aiatis diuerſis non ſolum ratione: ſed etiam loco ⁊ ſubiecto ſeparanꝫ. di. quedam eſſe aialia in quibus hec omnes potentie inueniũtur ſicut ſunt homines in quibus inueniũtur vegetatiuũ ſenſitiuũ ſm locũ motiuũ ⁊ intellectiuũ. ⁊ quedam ſunt in quibus quedam inueniũtur ſed non omnes. nam in brutis ꝑfectis inueniuntur tres. ſ. vegetatiua ſenſitiua ⁊ ſm locũ motiua. Sed in imperfectis inueniũtur due tantũ. ſ. vegetatiua ⁊ ſenſitiua. ⁊ quedam ſunt animata vt plane in quibus vna ſola reperitur anima potentia ſcilicet vegetatiua Et hoc facit differentiam in animalibus. quia que habẽt plures earum ſunt alijs perfectiora. propter quam autem cauſam ſit talis diuerſitas in fine tertij huius poſterius videbitur. Et eodem modo contingit de ſenſibus exterioribus q quedam aialia habent omnes vt animalia ꝑfecta. quedam aliquos ſed non oẽs: vt talpa que non videt ſm pñm. ⁊ quedã habent vnũ tñ maxime neceſſariũ vt ſpõgia maris. ſ. tactũ. Intelligendũ q quattuor principales potentie aie de qbus dictũ ē ſũt genera ſub ſe ſpecies habẽtia Vnde ſub vegetatiua ponũtur nutritiua augmentatiua ⁊ generatiua. ſub ſenſitiua apprehenſiua appetitiua ⁊ in loco motiuo. ſub ſm locum motiua: motiua de loco ad locũ: deſideratiua ⁊ fugitiua. ſub intellectu intellectus agens: intellectus poſſibilis: ⁊ voluntas. Dubitatur an anima ſit tota in toto animato corpore ⁊ in qualibet ipſius parte Arguitur q non. quia ſi tota anima eſſet in qualibet parte corpis aiati: tũc facta diuiſione partium alicuius corpis aiati que poſt diuiſionẽ remaneãt viue: ſegꝫ q nota aia remanet in vtraqȝ ptiũ diuiſaꝝ. ⁊ ſic vnũ aiatũ numero eẽt multa aiata numero. ꝓns falſũ. ⁊ ꝓbaꝫ ꝓna. quia in illo aiato aũ diuiſionẽ eſt ſolũ vna aia. aut ergo facta diuiſiõe illa remanet in vtraqȝ illaꝝ medietatũ: aut oportebit in aliq eaꝝ aiam de nouo generari. ſed nõ pot dici q in aliqua vel in vtraqȝ illaꝝ medietatũ aia de nouo generet: qa tunc ꝑ ſolũ motum localẽ poſſet aia generari: qõ ē falſũ. ergo ſegꝫ q aia illius totius aiati remanet in vtraqȝ illoꝝ medietate cũ ergo illa fit vna numero cõſtituet vnũ aiatum numero ⁊ certũ eſt ꝓo illa ſunt duo animate numero. ergo ⁊c. In oppoſitum arguitur. aia ē in toto corpe aiato ⁊ in qualibet eius parte. ⁊ ſm nihil eius eſt in aliqua parte ſm q nõ ſit in oibus aliis. ergo ⁊c. ꝓna videtur nota ⁊ maior. qa quelibet pars corpis aiati eſt aiata: quod nõ eſſet niſi haberet in ſe aiam. minor ꝓbatur. qa ſi aia ſm aliqd ciuſ eẽt i vna ptẽ ſm q non eſſet in alia: tũc aia eẽt diuiſibilis. aut ergo in partes quantitatiuas: qa tũc haberet ptes diuerſaꝝ rõnũ. ⁊ nõ eſſet ſimplicis eſſentie ꝫ auctore ſex ꝓncipioꝝ. nec in ptes quãtitatiuas. qa tũc partes aie in nutricatõe ita bñ finerent ⁊ refluerẽt ſicut ꝑtes mãe: ⁊ ſic aiatũ non magis maneret idẽ nec augereꝫ magis ſm formã qȝ ſm mãz: ꝫ Aꝝ. primo de generatione. Itẽ in qlibet parte corporis aiati reꝑitur opatio imanens aie. ſ. nutricatio augmentatio ⁊c. ergo ⁊ ipſa aia. tenet ꝓna. qa opatio imanẽs nõ ſepaꝫ ab illo cuius ē opatio. quare ⁊c. In hac qõne plures inueniũtur modi dicendi. Vnus eſt recitatus a plus qȝ commentatore. ij. tegni. commento. xij. quem imitari videtur Albertus. ij. de anima. capitulo. vij. q anima per eſſentiam eſt tantum in corde vel illi proporcionabili in viuentibus non habentibus cor a quo eſt fons vite ⁊ caloris quo anima ſuſtentatur ⁊ operatur in corpore. In aliis autem partibus eſt per ſuas virtutes quas iſti influit ex corde mediante ſpiritu. ⁊ quibus in eis operatur operationes illi conuenientes. Et pro ſe adducit hic modus Ariſtotiles textum ab eo poſitum in libro de motu animaliũ vbi dicit: Exiſtimandum autem conſtare animal quemadmodum ciuitatem bene legis rectam. In ciuitate enim cum ſemel ſtabilitus fuerit ordo nihil opus eſt ſepato monarcho quem oporteat eſſe per ſingula coꝝ que fiunt. ſed ipſe quelibet facit que ipſius vt ordinatũ ē. ⁊ fit hoc poſt ꝫ propter conſuetudinem. in animalibus autem idẽ hoc ꝓpter naturam fit. ⁊ qa natũ eſt vnũquodqȝ ſic cõſtare ſicẽ ꝓpriũ opꝰ vt nihil opꝰ ſit i vnoquoqȝ eẽ aiam. ſz i quodã principio corporis exiſtẽte ipſa. alia qdẽ viuere eo q ad na ſũt. facere aũt opus ꝓpriũ p nam Ari. igit vocat quãdã

monarchū ipsam aie essentiā que singulis mēbris ordiat ꝓpriū opus ꝑ vires q̄s eis influit. ⁊ ipsa ꝑ sui essentiā corpis arcē inhabitat: sicut monarchus in medio ciuitatis cuius nō essentia sed potēcia tantū ad ciuitatis extrema puenit. Sed ꝺ opi. istā: nstat, pbādo q̄ aia ꝑ eēntiā ē i q̄libet ꝑte corpis aiati. ꝓmo qa aia nō dat eē alicui corpi nisi ſm q̄ ei vnit. sed aia dat eē cuilibꝫ ꝑti corpis. ergo aia ē i q̄libet ꝑte corpis. Secūdo aia nō opat nisi vbi ē. sed opatiōes aie appent i q̄lꝫ ꝑte corpis. ergo aia ē i q̄lꝫ ꝑte corpis Tertio potēcia rei no sepat ab essentia cū se beant sicut subiectū ⁊ ꝓpa passio. sed in q̄libet ꝑte corpis aiati ē potentia aie vt pz. ergo in q̄libet ꝑte ipsi⁹ ē aie essentia ⁊ nō tantū i corde. Quarto oē cōpositū qđ ē vere vnū: ē vnū ꝑ vnam formā vt pz ꝑ ꝓm. sed ex oibus ptib⁹ quātitatis corpis aiati cōstituit cōpositū qđ ē vere vnū. ergo illa⁹ oium ē vna forma. ⁊ talis nō vr eē nisi aia. ergo ꝛc. Propter hec ⁊ alia plura fuit ali⁹ modus dicēdi quē insegt Aut. ⁊ cū recitat plus q̄ꝫ ꝓm. ij. tegni. cōmento. xuij. di. q̄ aia ſm q̄ ē forma corpis nō vnit toti corpi mediante aliqua corpis ꝑte: nec mediantibus suis potentiis. sed im ediate vnit toti corpori ⁊ cuilibet sue parti. qm̄ aia est forma totius corpis ⁊ cuiuslibet sue ꝑtis: ⁊ forma imediate vnit suc māe vt ostensū est in ante dictis saltē loquēdo de mā, ꝓpa seu, ꝓpinqua vt est in ꝓposito. cū ergo aia sit vnita cuilibet parti corpis dans illi esse ⁊ spēm sicut ꝓpa ipsa⁹ forma. oz necessario q̄ aia per essentiā sit in q̄libet ꝑte corpis. alit ex oibus ptibus corpis nō fieret vnū nih ꝑ cōgregationē sicut domus. ⁊ pz ꝓna. qa bēret formas diuersas a qbus ſm esse ⁊ spēm diuersificarent. Nec tñ cōcedendū ē q̄ ipa pncipalius est i corde vel ꝑte ꝓportionali: sicut in loco ex quo exhaurit pncipale oiuꝫ suaꝫ virtū inſm. s. spēm ⁊ calorē. ⁊ ꝑ hoc possent dicta Aꝫ. moderari. Sed ꝺ banc viā adhuc posset istari. qa si aia ꝑ eēntiā eēt in q̄lꝫ ꝑte corpis cū sue Vtutes siue potēcie ab iuicē ⁊ ab aia specifice distincte ponāt cōseq essentiā aie sicut lūt, ꝓpe passiones statim seq vr q̄ ipse sint vbicūq; repit eēntia aie. sed ipa aie essentia est in qlibꝫ ꝑte corpis. ergo oēs Vtutes ei⁹ erūt in q̄libet corpis ꝑte ⁊ sic visiua potent a ⁊ auditiua erūt i pede. ⁊ ita de alijs. qđ falsū vr. Rñdent qdā q̄ potēcie organice de quibus dictū ē nō imediate fundāt in essentia aie sed i cōpōsito ex aia ⁊ organo depūtato ad illius opationē Alij cōcedūt totū ad qđ argumentū deducit q̄ potentia visiua est in pede ꝛc. ⁊ nō seq̄t vlteri⁹ q̄ ibi sit frustra lꝫ ibi aial nō possit videre. qa nō est adita nata illic opari pp defectū dispōnū que ad illa opationem sūt requisite. Ergo vlterius rñdeo ad argumentū pncipale cū dr q̄ si vbi qꝫ in corpore viuente esset aia ſm essentiā: tunc diuiso ali quo aiato in ꝑtes viuentes vnū aiatum numero esset plura aiata numero. negatur ꝓna. quia si teneamus animam habere ꝑtes quantitatiuas ex vna aia in actu ꝑ diuisionē sūt plures in actu: quia ꝑtes illius que ꝑus erant in potentia: efficiūt in actu. Si aūt teneam⁹ q̄ quelibet aia ſm se sit idiuisibilis nō hñs ꝑtes quātitatiuas vt melius vr ad saluandū vnitatem numeralē corpis aiati ⁊ cōtinuitatem motus augmenti: tūc dicere possumus q̄ aia illa ſm esse indiuiduale cōsurgit ꝑ talem diuisionem ⁊ due indiuidualiter generāt in ꝑtibus illis lꝫ essentia sit eadē q̄ ꝑus. nec istud incōuenit. sed icōueniens eēt q̄ ꝑ motū localē solū aliq̄ aia idiuidualis gnāret in mā in qua ꝑus nō fuerit ſm essentiam

¶ Quia aūt quo viuimus, ⁊ sentimus dupliciter sicut quo scimus. dicimus aūt hoc quidē sciam: illud aūt aiam. Utroq; enim hoꝫ dicimur scire silr ⁊ quo sanamur. alteꝫ quidē sanitas ē aliud aūt ꝑte quadā corpis: aut ⁊ toto horū aūt sciaq; ⁊ sanitas forma ⁊ spēs quedā. ⁊ rō: vt actus susceptiuoꝫ hec quidē sciētificī: illa vo sanabil. videt. n. i patiēte et dispositio, actiuoꝫ ieē act⁹

¶ Nūc demonstrat diffinitōz aie cōem ꝑ ꝓpriā. ⁊ duo facit. ꝓmo hoc. secūdo ex dictis infert ⁊ ꝓbat aliqs ꝛclones ibi Et pp hoc bene. Prima in duas. quia ꝓmo facit demonstratōz. secūdo eā declarat ibi Tripliciter enim dicta

De prima intendit talem rōnez. quoz ūcūq; duoꝫ vtro qꝫ dicimur esse aliquid vel opari: illud quo ꝓmo dicimur esse aut opari tale vel tale est forma ⁊ aliud est materia. sed aia ⁊ corpore viuimus sentimus ſm locū mouemur ⁊ intelligimus: ⁊ ꝓmo aia q̄ꝫ corpe. ergo aia ē forma corpis viuentis. ⁊ manifestū q̄ mediū ꝑ qđ ꝓceditur in hac demōstratiōe ē q̄ aia ē ꝓmū ꝓncipiū quo viuim⁹ ⁊ sentim⁹ ꝛc. qđ est diffinitio aie, ꝓpa. Cōclusio aūt ē q̄ aia ē forma corpis viuentis siue actus corpis phȳsici ꝛc. qđ est diffinitio anime cōis. de hac demōstratōe hoc mō, Pcedit Aꝫ: qa ꝓmo ponit declarationē maioris di. s. vno modo sicut forma ⁊ alterum mā: sicut qno scimus dr duobus modis: sicut duobus dicimur scire. quoꝫ alteꝫ ē scia: ⁊ alteꝫ aia. ⁊ silr quo sanamur dicitur de duobus. quoꝫ vnū est sanitas ⁊ alteꝫ ē ꝑs aliqua corpis vel totū corpus. ⁊ vtrobiq; vnū est forma ⁊ alterum materia. nam scientia ⁊ sanitas sunt formę actus susceptoꝫ. scientia quidem scientifici. i. aie in qua scientia recipit ⁊ sanitas corpis sanabilis. quoniā actus actuoꝫ semper sūt ⁊ recipiūtur in passo dispōsito ad eorum receptionem. deinde Aꝫ. ponit minorem ibi.

¶ Aia aūt ē hoc quo viuimus et sentimus et mouemur et intelligimus ꝓmo.

¶ Dr. q̄ aia ē ꝓmū ꝓncipiū quo viuim⁹ sentim⁹ ſm locā mouet ⁊ intelligim⁹. deinde infert conclusionem cū dicit

¶ Quare ro vtiq; quedā erit et spēs i ed non vt materia et vt subiectum

¶ Dr. q̄ aia se hz vt rō: ⁊ spēs. i. forma siue actus corpis ⁊ non vt mā siue subiectū. Intelligendū q̄ hz nos dicamur scientes scia ⁊ aia ⁊ sani sanitate ⁊ corpe hoc inter differenter. nā scimus scia formaliter ⁊ ꝓmo: aia aut mālr ⁊ secūdario, ꝑ quanto in se sciam hz. silr sanitate formaliter ⁊ ꝓmo sani dicimur. corpe aūt mālr ⁊ secundario ꝑ hoc q̄ hz in se sanitatem. ita ut ꝓposito viuimus sentimus ⁊c. opa vite exercemus aie ⁊ corpore. aia tanquā ꝓncipio actuo illoꝫ ⁊ tanquā ꝓmo ꝓncipio actuo illoꝫ ⁊ tanquā forma corpis viuentis in quo exercentur: corpe aūt tanquā subiecto in quo recipiūt. Sed hic ē dubiū vtrū subiectū formę coagat in aliquo mō actiue cōcurrat ad loꝛme opatōz. Ad hoc rñdet Egidius di. q̄ oē qđ agit: agit ſm q̄ est in actu. ⁊ quia actus principaliter dr de forma. ideo forma principaliter dicitur agere. quia aūt mā nō ē in actu nisi ꝑ formā cui conjūgit. ideo mā non ē ratio agendi. pz ex ꝓna: ⁊ q̄ ipsa habeat aliquo modo rōnem agendi. pz hoc q̄ actus actiuoꝫ non sunt nisi in patiente dispōsitoꝛ. ꝓna. non habet esse nisi in ꝓpria materia. Quare sicut ꝓpria materia requiritur ad esse ꝓprie formę: ita requiritur ad suum operari ⁊ ita ad suam opationē aliquo modo cognit. Tutioꝛ tamen rōsponsio esset distinguendo de materia q̄ capitur dupliciter. Uno modo ꝓ materia ꝓxima ab ei forma abstracta de qua loquitur Aꝫ. cui dicit q̄ omnū generabiliū ⁊ corruptibiliū est vna materia. ⁊ quia hec nullo modo est vna in actu: nullo modo ad opationem actue cōcurrit. Alio modo capitur materia secūda aggregata ex alia qua forma substantiali vel accidentali potentiali ad aliam ⁊ talis quia aliquo modo est in actu bene cognoscit ad formę operationem. ⁊ de hac loquitur Aꝫ. cum dicit q̄ i alia ⁊ alia specie est alia ⁊ alia materia.

¶ Tripliciter. n. dicta substātia sicut diximus quarū hec quidē spēs illud aūt materia aliud aūt ex vtrisq; hoꝫ aūt matia quidē potēcia/spēs aūt actus. po

stea ex vtriqz animatum non corpus est actus aie: sed ipsa corporis cuiusdam.

¶ Hic declarat suã rõnem dicendo eã valere. nã dictum fuit q̃ viuimus ⁊ sentimus ⁊c. aia ⁊ corpe ⁊ ex hoc nõ sequebaꝫ magis q̃ aia esset actus corpis q̃z econuerso. iõ subdit q̃ quia aia viuimus ⁊ sentimus ⁊c. aia vt specie ⁊ forma. corpore aũ tanquã mã. ideo aia est actus corporis ⁊ nõ econuerso. assumptũ aũt declarat p dicta supius. quia suba dr tripliciter: de mã: de forma: de cõposito ex vtriqz ⁊ istoꝝ materia est potẽtia passiua ⁊ receptiua. species vo est actus. compositũ ex vtriqz. cũ ergo aia sit subsẽtia ⁊ nõ sit sicut materia neqz compositũ ex vtriqz quia aia ẽ i subiecto ⁊ nullum eoꝝ est in subiecto. ergo relinquitur q̃ aia est actus ⁊ forma corporis: ⁊ non econuerso. Intelligẽdum q̃ qlibz ex aliquibus sit vere vnũ: oz q̃ vnũ illorũ sit forma alterius. quia ergo ex aia ⁊ corpore fit vere vnũ: oportz q̃ aia sit forma corporis vel econuerso. sed corpus non est forma aie. ergo ⁊c. Et notanter addit Aꝝ. in diffinitione ꝓpria aie primũ dicendo q̃ est p̃mũ p̃ncipiũ quo vivimus ⁊c. ꝓpter naturales eius potentias quibus nõ p̃ncipaliter sed instr̃aliter ⁊ secũdario vivimus: sentimus ⁊c

Intelligendũ secũdo q̃ p̃m: totã hanc partẽ alit̃ introducit. vult. n. q̃ Aꝝ. hic reuertat̃ itez ad ꝓbandũ q̃ aia ẽ est actus substalis. ⁊ q̃ hoc ꝓbet per duas demõstrationes quaꝝ p̃ma dicit esse tñ. ⁊ ponit cõmento: xvij. ⁊ est talis. Q̃libz aliqua actio cõpetit alicui rõne duoꝝ existentiũ in eo: necesse est vt vnũ illoꝝ sit forma ⁊ alterꝝ mã. sed operationes vitales cõpetũt corpori aiato rõne aie ⁊ corporis ex quibus existentiũ in illo. ergo necesse ẽ alterꝝ illoꝝ eẽ formã: alterũ vero mã. deinde sub illo sillo accipit aliã sic arguẽdo. cui cuilz enti attribuit actio pp formã q̃s pp mãz. sed corpori aiato attribuit actio ꝓpter aiam ⁊ corpus ⁊ p̃ncipalius ꝓpter aiam q̃s pp corpus. ergo aia est forma ⁊ corpus mã: Secũdã demonstrationẽ ponit cõmento. xv. quã dicit p̃m. dicere cãm ⁊ esse. qa nõ dicit solũ q̃ ita ẽ sed etiã cãm illius. ⁊ hec exprimit cãm precedentis ip̃robãdo aiam eẽ formã substalẽ ⁊ argumentis ponit cõmento. xxv. quã dicit p̃m. dicere cãm ⁊ esse. qa nõ dicit solũ q̃ ita ẽ sed etiã cãm illius. ⁊ hec exprimit cãm precedentis ip̃robãdo aiam eẽ formã substalẽ ⁊ argutisfic. Dis suba ẽ mã forma vel cõpositũ. sed aia ẽ suba. ergo ipsa ẽ mã forma vel cõpositũ. sed nõ ẽ mã quia ipsa est ens in potentia ⁊ anima non est ens in potentia sed in actu. nec etiam compositum animatũ. quia compositum animatũ ẽ i potẽtia p corp⁹ sru mãz ⁊ i actu p aiaz. g̃ relinq̃t q̃ aia ẽ act⁹ ⁊ forma substalis corpis ⁊ nõ corpus aie. qa aia ñ ẽ in actu p corp⁹. sed econuerso corp⁹ ẽ in actu p aiam. ⁊ illud p qd aliqd ẽ in actu ẽ actus illi⁹. ⁊ hec demõstratio datur cãm ⁊ eẽ: qa nõ solũ ꝓbat q̃ aia ẽ actus corporis: sed cum hoc dat cãm illius. s. qa corpus est in actu per aiam.

¶ Et ꝓpter hoc bene opinant̃ quibus videt̃ neqz sine corpore esse neqz corpus aliqõ aia. corpus quidem enim non est corporis autem aliquid est.

¶ Infert ex p̃missis duas conclusiones. ibi secũda. Et ꝓpter hoc bene in corpe. De p̃ma infert hãc conclusionẽ q̃lli bene opinati sũt q̃bus visũ ẽ q̃ aia non sit corp⁹ neqz sit sine corpe. nõ. n. ẽ corpus quia nõ ẽ mã sive subiectũ. sz est aliquid corporis quia est actus ipsius.

¶ Et ꝓpter hoc in corpore huiusmodi ⁊ nõ sicut priores ad corpus aptabant ipsam nihil diffiniẽtes in quo ⁊ quali ⁊ vere cum non videatur accipe qõ libet contingena sic autem fit ⁊ s̃m rationẽ. Omni usciuiuscqz eni actus in potentia existentis ⁊ in ꝓpria materia aptus natus ẽ fieri. q̃ quidẽ igit̃ act⁹ ẽ qui dãrõ ponit̃ habẽtis cẽ h⁹moi materia m ex his.

¶ Infert secundã conclusionẽ que ẽ q̃ aia ẽ in corpe h⁹i s. phỹsico organico. ⁊ non sũt sicut priores pbi de aia loquebant̃ ipsam adaptantes ad corpus ⁊ dicentes eã corpi vni ri nihil tñ determinãtes in qua vel q̃li corpe eẽt. ⁊ vere est istud sicut nos dicimus q̃ aia nõ vr̃ accipe qõcũqz corpus cõtingẽs ⁊ indifferent: sed determinatũ. ⁊ hoc ẽ rõnabile qa vniuscuiusqz actus natus ẽ fieri in ꝓpria ⁊ determinata mã. quare oz q̃ aia ẽ determinato corpe recipiar̃. Deinde epilogando concludit q̃ manifestũ ẽ ex his q̃ aia est act⁹ ⁊ rõ hñtis cẽ in potentia h⁹. s. vitã. Intelligendũ p̃mo q̃ aia ẽ actus agentis materie ⁊ cõpositi agẽtis qdẽ tanquaꝫ ipsam ꝓducẽtis. materie aũt siue corpis qa est pfectio illi⁹ cũpositi vo quia ip̃m in actu cõstituit. Intelligendũ secũdo s̃m p̃m. cõmento. xvj. q̃ diffinitões demõstrative i nate sũt dare eas oiuz que sũt in diffininito. ⁊ si diffinitio ñ est talis nõ ẽ diffinitio supple que sit nota demõstratio positione differẽs. pp qd aduerte q̃ triplex est diffinitio. que dã est solũ conclusio: ⁊ quedã ẽ solũ p̃ncipiũ demõstratõis ⁊ quedã est nota demonstratio vtualiter. In ꝓposito diffinitio vlis aie est sicut conclusio demonstratõis. ⁊ diffinitio ꝓpria est sicut p̃ncipiũ ⁊ diffinitio aggregata ex eis est virtualiter tota demonstratio differens solũ positione id ẽ ordine terminoꝝ: vt dicendo q̃ aia est actus subalis p̃mus corporis phỹsici organici potentia vitam habentis ꝓpter esse p̃ncipiũ vegetandi sentiendi s̃m locum mouendi ⁊ intelligendi.

Potentiaꝝ autem aie que dicte sunt alijs quidẽ insunt oẽs: alijs vo quedam harum quibusdam vo vna sola. ¶ Potentias vo dicimus vegetatiuum: appetitiuum: sensituum: motiuum s̃m locum: ⁊ intellectiuum.

¶ Iste est secũdus tractatus in quo determinatur de potentijs aie ⁊ de gradib⁹ aiatoꝝ q̃ ab ipsis sumũt̃ continens vnicũ ca. quod diuiditur in duas partes. in quaꝝ p̃ma cõparat potentias anime ad se inuicez. in secũda ostẽdit quo modo se habeat diffinitio data de aia ad singulas ptes ei⁹ ibi Manifestũ igit̃ est qñ. ¶ Prima in duas. qa primo enumerat potentias. secundo ostendit quomodo se conseruant. ibi Inest aũt plantis De p̃ma dicit q̃ potentiaꝝ aie⁹ que supra notiate qbusdã insũt oẽs sicut bõib⁹: qbusdã quedã haꝝ sicut alijs a ialib⁹: qbusdã aũt vna sola sicut plãtis. ⁊ tũc manifestat quid intendat p potentias aie: enumerando. v. p̃ncipales aie potentias di. q̃ ipse intelligit p potentias aie sicut vegetatiuũ sensitiuũ appetitiuũ motiuum s̃m locũ ⁊ intellectiuũ. Intelligendũ s̃m p̃m. cõmento xxvij. q̃ Aꝝ. non voluit incipere loqui in vnaquaqz virtutũ aie incepit primo enumerare eas esse. ⁊ q̃ quedã aialia hñt ꝓpe quasdã eaꝝ s̃m q̃ artifex ponit subiectũ sue artis ⁊ post subdit: Artifex. n. põt demonstrare subiectũ sue artis nec species eius. Vult igit̃ cõmentator q̃ sicut in libro phỹsicoꝝ non probat motum esse nec motum localem esse sed imponitur. ⁊ ita in scientia de aia nõ ꝓbatur q̃ aia sit neqz q̃ aia vegetatiua sit aut q̃ aliqua eius potentia sit sed supponũtur esse tanquã subiecta aut species subiecti isti⁹ scientie. quia nullus artifex ꝓbat suũ subiectũ esse aut partes eius subiectiuas: quod debet intelligi a priori. a posteriori aũt non inconueniret aliquem confirmare suum subiectum esse. vnde Auicenna in sexto naturalium per operationes aie ꝓbat ipsam esse.

¶ Inest autẽ plantis vegetatiuum solum. alteris ãt hoc ⁊ sensitiuum. si autẽ sensitiuũ ⁊ appetitiuuz ⁊ appetitus quidẽ. n. desideriũ ⁊ ira ⁊ voluntas sunt

¶ Ostendit quomodo potentie anime se conseruantur ⁊ ad inuicẽ se hẽant. ⁊ diuiditur in duas qa p̃mo facit hoc ꝑ vegetatiuo sensitiuo ⁊ appetitiuo. secundo de s̃m locũ motiuo ⁊ intellectiuo ibi Quibusdam autem. ¶ Prima i duas. quia p̃mo facit qd̃ dictum ẽ. secũdo q̃ oẽ habens sensũ

habet appetitū: ibi ¶ Aialia aūt. De ꝓma dicit q plātis. i. solum vegetatiuū alteris aūt aiatis sicut aialibus inest vegetatiuū ⁊ sensitiuū: ⁊ si inest eis sensitiuū iest etiā appetitiuū vnde vegetatiuū separari pōt a sensitiuo· sed sensitiuū nō pōt separari ab appetitiuo. deinde subdit q appetitiuū sūt sicut desideriū ira ⁊ volūtas: Intelligēdū q vbi nostra translatio hz volūtas translatio ꝟñ. habet voluptas. ⁊ ita ponit ꝟñ. cōmēto. xxvii. ⁊ sic sumēdo pz q vbicūq; ē sensitiuū ⁊ appetitiuū ſm oia eius membra. quoniā vbicūq; est sensitiuū desideriū. i. appetitus cōcupiscibilis seu cōplacentia in ꝓsequendo cōueniens ⁊ ira. i. appetitus irascibilis seu displicentia in fuga disconuenientis ⁊ voluptas seu delectatio. ⁊ similiter tristicia. Ex quibus pz ꝑmo q̄re Ar supius numerauit solū quatuor ꝓncipales potentias nō ponendo appetitiuū: hic aūt addū illis appetitiuū. nā cū ē gā supius enumerauit solū illas potentias a gbus sumūt diuersi gradus aiatoꝝ quas oz ad inuicē se habere taliter q ꝓcedens sit magis vtis q̄ sequens ⁊ ab ea ꝓsupponatur ⁊ nō eō. hic aūt enumerat appetitiuū vt ostendat q nō sic se hēat ad sensitiuū ⁊ per ꝟñs q non cōstituat gradū aiatoꝝ ab eo distinctū. ¶ Patet secūdo q hic non capitur ira ꝓ ebulitione sanguinis circa coꝛda hec nō inuenit nisi in aialibus ꝓfectis: sed capit cōiter. s. ꝓ displicentia. Si aut̄ i textu ponat volūtas: tūc dicere possum⁹ Ar. diuidet appetitū aialem in tres: duos sensitiuos. s. concupiscibilem ⁊ irascibilē: ⁊ tertiū intellectiuū vz voluntatē. Intelligēdū secūdo q ꝟñ. ꝓ appetitū intelligit appetitū cibi. vñ appetitus dr de desiderio ira ⁊ volūtate. ⁊ quia non erat manifestū q oē habens sensū hz appetitū: ideo Ar. hoc ꝓbat. ¶ Posset tñ hic dubitari qa dictū ē q in oi hñte sensū inuenit appetitiuū: vtr plantis insit etiā appetitus. Ad qđ rñdet q duplex ē appetitus in genere. s. nālis q sequit formā nāliter impssam sicut appetitus grauis ad cē deoꝛsū ⁊ talis inuenit in oi coꝛpe nāli. Alius ē appetitus aialis qui sequit formā apphensam ⁊ cognitionē. ⁊ hic itez ē duplex. quia qdam sequitur cognitionē sensus ⁊ appellatur appetitus sensitiuus qui diuidit in concupiscibilē ⁊ irascibilem. ⁊ hic inuenit solū in aiali. alius est sequens opationem intellectus ⁊ appellatur volūtas. ⁊ hic inuenitur solā in hōibus. Ad ꝓpositum applicando dr q plante non habent nisi appetitū nālem in quo cōuenit cum inaiatis. sz oē habens sensum hz appetitū aialē qualis nō inuenitur in aliquo inaiato. appetitus igit aialis ꝓ quē distinguitur aiatū ab inaiato inest animalibus ⁊ non plantis.

¶ Animalia autem omnia habent vnum sensum tactus cui autem sensus inest huic ⁊ leticia ⁊ tristicia: ⁊ dulce ⁊ triste: quibus hic ⁊ concupiscentia. ⁊ delectabilis enim appetitus hec.

¶ Probat qđ ꝓmiserat vz q omne habens sensum habz appetitum ⁊ quia omne habens sensum habet tactuz. ideo ꝓbat q omne habens tactum habet appetitū. ⁊ diuidit i tres sicut tres facit rōnes: ibi secunda Adhuc alimēti. ibi tertia Sapoꝛ vo. De ꝓma dicit q oia aialia hñt tactuz cui autem inest tactus inest leticia ⁊ tristicia. cui aūt hec insunt inest coucupiscentia ⁊ per ꝟñs appetitus cū concupiscentia fit appetitus rei delectabilis. Intelligenduz ſm ꝟñ. cōmento. xviii. q necesse est vt oē aial habeat sensū per quem conueniens apphendat ⁊ disconueniens ex nutrimentis vt expellat nociuū ⁊ attrahat iuuatiuū ⁊ cōueniens sibi ⁊ nature sue. ⁊ hoc fuit quia nutrimentū non existit potentia in pluribus rebus sicut est in plantis. ⁊ ideo plante non indigent sensu quo distinguitur cibum. necesse ergo fuit animalibus habere sensum tactus ⁊ non plantis. quia aialia sunt valde nobilia ⁊ indigent nutrimento multū perfecto quod potentia inuenttur in paucis reb⁹. iō paucis rebus ꝓt nutriri ⁊ multis ledi. plante aūt quia ig nobiles sūt plurib⁹ reb⁹ ꝓt nutriri ⁊ a paucis ledi.

¶ Adhuc aūt alimēti sensū habēt tactus. n. alimēti sensus. siccis. n. ⁊ humidisz calidisz frigidis aliis oia viuentia. hoꝝ aūt sensus tactus. sed aliozꝝ sensibiliū ſm accides. nihil. n. in alimentū cōfert sonus neqz colo⁹ neqz odoratus. humoꝛ aūt vnū aliqō est tangibiliū. Esuries aūt ⁊ sitis concupiscentiaz esuries q calidi ⁊ sicci: sitis aūt frigidi ⁊ humidi.

¶ Idem ꝓbat secundam rōnem. quia oē habens sensuz tactus habet sensum alimenti. sed cuicūq; inest sensus alimenti inest esuries ⁊ sitis ꝑ cōsequens appetitus ⁊ cōcupiscentia alimenti. igit ⁊c. q tactus sit sensus alimēti, ꝓbat Ar. quia oia viuentia nutriūtur calidis frigidis humidis ⁊ siccis quoꝝ est sensus tactus alimēti. ergo dz sumi respectu tangibiliū qualitatū. alia aūt sensibilia per accidens fiūt ad nutrimentū sicut sonus coloꝛ ⁊ odoratus. i. odoꝛ. sapoꝛ aūt si aliquid confert ad nutrimentū hoc est ꝓ quāto est quoddā tangibiliū. q aūt esuries ⁊ sitis sunt appetitus ꝓbat Ar. ex suis descriptionibus. quoniam esuries ē appetitus calidi ⁊ ficci: sitis vero frigidi ⁊ humidi. Intelligendū ꝑmo ſm ꝟñ. cōmento. xviij. q omne viuū non nutritur nisi per calidū frigidū humidum ⁊ siccum: cū nutrimentum est loco eius quod dissoluitur ex elementis ex quibus componitur necesse vt sensus nutrimenti sit sensus qui innatus est comꝓhendere has qualitates. ⁊ iste est sensus tactus. Sed contra quia si nutritio esset per se calido ⁊ frigido ⁊c. tūc calidum ⁊ frigidū ⁊c. essent obiecta per se potentie nutritiue. consequens falsum. quia sunt per se obiecta sensus tactus. Item nutrimentum est per se iectum potentie nutritiue. ergo uon calidum frigidū ⁊c. sunt obiecta virtutis nutritiue. quia aiatum cum sit mixtū non pōt imediate nutriri ex simplici. Et vlterius cū dicitur q nutrimentū est obiectū virtutis nutritiue. ergo nō calidū ⁊c. negatur ꝟña sicut non sequit: visibile est obiectū visus. ergo nō coloꝛ. qm coloꝛ ē obiectū visus absolutū ⁊ visibile respectiuū sicut calidum frigidum ⁊c. debite cōmittuz est obiectum absolutum potentie nutritiue ⁊ alimentum ē obiectum eius respectiuum cum includat respectū ad potentiā nutritiuā. Intelligendū secūdo ſm Alber q sāmes ē appetit⁹ calidi ⁊ ficci. calidi qdē penetrantis ⁊ adiuuantis digestiu ā ⁊ alteratiuā cibi cū ois digestio calido ꝓficiat. ficci aūt. i. cōstantis ex quo ꝑs deꝓdita debite restauret. Sitis vo est appetitus frigidi humidi. humidi qdez quia cū siccū per famem defideratiuū non fit per se ad me bza fluxibile neqz receptibile forme mēbri per humidū se cū admixtū vehat ad membza ⁊ reddatur bene formabile frigidi vo quia si cū hoc humido esset calidū: tūc calidū cōsumeret partē humidi ⁊ diminueret iuuamentū vehendi siccū. Medici tamen dicūt descriptiones illas intelligi debere cōparatiue. s. q fames est appetitus calidi ⁊ ficci respectu eius qđ appetitur per sitim. ⁊ econtra sitis est appetitus frigidi ⁊ humidi respectu eius qđ appetit ꝓ famem. De his aūt plura ad alium pertinet locum.

¶ Sapoꝛ vo vt delectamentum hoꝝ est certificā cum aūt de his posterius est nūc aūt intantū dictū sit q animalibus habentibus tactum ⁊ appetitus insit. De phantasia autem imanifestum posterius autem intendendum est.

¶ Quibusdam vo adhuc inest ⁊ ſm locū motiuū alteris autem intellectiuū ⁊ intellectus vt hominibus: ⁊ si alteꝝ huiusmodi est aut ⁊ honozabilius.

¶ Probat idem per tertiam rationē arguēdo sic, omne

tem eodē viuente tm aiatiuū existēte vna in essentia: vt habens gustum habet appetitū. ergo omne habens tactū hz appetitū. pz ꝟña. quia gustus est quidam tactus. assumptum declarat. quia sapor qui est obiectum. gustus est qdam delectamentum eox que appetunt per tamē vel titz qđ non esset nisi omne habens tactum habere appetitū De his aūt obiectis gustus t tactus t potentijs certificandū est posterius in capitulis proprijs. ꝟPro nūc aūt sufficiat. pbatum fuisse omne habens tactum habere appetitū De phantasia aūt qualiter se habeat ad potentias alias manifestum est. sed de hoc posterius determinabitur. ḡre tc. Intelligendum ſm cōmentatorē cōmento. xxviij. q sapor si existit in cibo ſm q est cibus est vnū modorum tangibilium t sensus gustus est aliquis tactus ꝟPrima pars patet: quia sapor sumitur dupliciter. Vno modo pro qualitate secūda resultante ex primis sicut sunt dulcedo amaritudo tc. t sic est obiectum gustus perfecti repti solum in radice lingue. t sic sapor est vnus modox tc. ga omne sic gustabile est tangibile t non conuertit. alio mō sumitur vapor. p cōuenientia vel discōuenientia alimenti tentie nutritiue cuiusmodi gustus. reperitur etiam in aiali bus pfectis. t sic sapor etiā est vnus modox rex tangibilitū ē quo hic loquitur ꝟm. Secūda pars pz. quia vbicūqz reperitur gustus reperitur tactus: t non e3. Intelligēdum secūdo ſm eundē q iste sensus. s. gustus existit in oī aiali sicut sensus tactus cū sit quasi species eius. prima ps pz capiendo gustū. p sensu perceptiuo conuenientie t discōuenientie in nutrimento: non aūt. p gustu perfecō discretino inter differentias saporx. secūda pars etiam ē nota ga sicut calidū nutritiuū non ē species calidi sed quasi species fic gustus non est spēs tactus sed quasi species. Intelligendū tertio ſm ꝟm. cōmento eodem q si sapor existit in cibo ſm q est cibus: tñ pme qualitates existūt in eo pmo t essentialiter. cuius signū est q cum aial desiderat cibū non desiderat nisi calidum frigidū tc. t non desiderat dulce et amax nisi ſm q coniūgunt cū istis qualitatibus primis. Aial ergo principaliter appetit calidū frigidū tc. vt sūt dare. cōmixta pro nutricatione. saporosum autem secunda rio. p quanto coniūgitur illis t facit illa delectabilia. iō sub dit q prime qualitates sunt cause saporx. t sapor est cā pro per quam animal vtitur cibo. ꝟpter delectationē cōiunctam cū eo: ꝟPrime igitur qualitates sūt cause inesse saporx. sed sapores sūt cāe vt calidū frigidū tc. appetant vel renuant. vñ appetit dulce t renuit amax. Intelligendū ḡro ga dicit q de fantasia ē imanifestū cum tñ superius dicerit q oē habens sensum hz fantasiam. ibi igit locutus fuit de fantasia imperfecta: hic ꝟro loquitur de fantasia perfecta. Quibusdā aūt. Q ñdit quo ſm locū motiuū t intellectiuū se habeat ad alias potentias dicens q quibusdam ālibus ꝑter vegetatiuū sensitiuū t appetitiuū inest ſm locum motiuum ita q alie potentie pñt ab eo separari t nō econuerso. t aliis etiam ꝑter ꝓdicta inest etiam intellect vel intellectiuū: vt hominibus t alijs si fuerit aliud habēs intellectum sicut homo aut etiam honorabilius homine

Intelligendum q per intellectum honorabilius hoīe intelligit intelligentias aut corpora supcelestia que de potentijs aie habent intellectiuam t desideratiuā. vel ſm Alber hoc dicit ꝑpter platonicos qui dixerūt demones eē animalia intellectualia homine nobiliora in regiōe aeris habitantia. Dubitatur vtr potentie anime ab inuicem t ab anima realiter distinguant. Ad partē negatiuam arguitur primo q potentie aie non sunt ab inuicem realiter distincte. Secundo q non distingnūtur ab essentia anime

ꝟPro primo arguitur multipliciter. ꝟPrimo sic ille potentie non sunt realiter distincte quarum est idem obiectū sed potentie anime sunt hm. igitur tc. patet consequentia cum maior. t minor ꝓbatur. quia idem est obiectum potentie nutritiue augmentatiue t generatiue. s. alimentum vt post patebit. similiter idē est obiectū sensus t intellect. s. vle. quoniā obiectū visus nō ē hoc visibile vel illud. sed visibile in cōi t tale est vle. t sīr est in alijs. etiam idem ē obiectum visus tui t visus mei vt pz. t idem est obiectum intellectus t voluntatis cū nihil sit nolibile gn illud sit intelligibile t econtra. quare tc. Secūdo si potentie anime realiter distinguerent hoc eēt ga hērent act distinctos vt velle vr Ax. supra vbi dixit q sensitiuū est altex ab opinatiuo. ga sentire est altex ab opinari. Sed arguo q ñ quia tūc actus diuersi specie nō possent ꝓuenire ab eadem potentia in spē nec a diuersis potentijs in spē posset ꝓuenire idem actus spē. ꝟña falsum. ga ab eadem potentia visiua ꝓuenit visio albi t visio nigri que sūt actus distincti spē. similit a visu hoīs t a visu canis qui differūt spē. ꝓuenit visio albi vni specici. quare tc. ꝟPro secūdo arguitur sic: Idē est ꝓncipiū essendi t opandi. sed aia per suam essentiā est ꝓncipiū essendi corporis aiati. ergo aia p suam essentiam est ꝓncipiū opandi eiusdem. sed illud qđ est ꝓncipiū opandi ē potentia vt pz. ergo aia p suā essentiā ē potentia t per ꝟña essentia aie nō distinguit realiter ab aia.

Secūdo si potentia aie distinguerentur realiter ab aia: tūc essent accidentia eius vt cōiter ponit. Sed arguitur q nō. ga nullū accidens ē differentia essentialis alicuius substātie vt pz. sed potentie aie sūt dr̄ie substantie essentiales: vt sentiū alias t ratiocinatiuū hominis. quare tc. In oppositū videt esse mēs Ax. p q iste cōclusiones teneant

ꝟPrima q potentie aie sūt ab inuicē realiter distincte ꝓbatur multipliciter. ꝟPrimo sic. nulla potēta actiua totaliter t potētia passiua totaliter sūt realiter idē. sed aliqua potētia aie ē totaliter actiua vt potētia vegetatiua: t aliq ē totalit passiua vt patebit. igit tc: Secūdo si oēs potentie aie eēnt realit idē: tūc vna destructa oportebit oēs alias destrui. ꝟña falsū. ga stat visū destrui remanētibus alijs aie potētijs vt auditū t ita d aliis. ḡre tc. Tertio illa realit distinguūt quox vnū ē nobilia alio. sed potētiax aie vna ē nobilior alia. igit tc. pz ꝟña t maior. t minor declaratur. qñ ex nobilitate actuū arguit nobilitas potentiax. sz vna potentia aie hz actū nobiliorē alia. igit tc. vñ pfectiones sūt actus potentiax cognoscitivax q̄z non cognoscitivax t inter potentias cognoscitivas pfectior est actus intellectus q̄z sensus: t sensus interioris q̄z exterioris t inter sensus interiores perfectior ē actus cogitative. Inter aūt sensus exteriores pfectior est actus ipsius visus ga spūalior est alijs

Inter actus potentie vegetatiue pfectior est generatio ideo infra appellatur opus viuentiū nālissimū vt viuētia sunt. ḡre int potētias aie vegetatiue pfectior reputat potentia gnātiua. sed de his infra. Quarto illa realiter distinguūtur quox vnū ē organicū t reliquū nō. vel si ābo sint organica requirunt diuersa organa in operando. sed potentie anime sunt hm vt patet. quare tc. Secūda cōclusio. potentie anime sunt realiter distincte ab omni anima. probatur primo sic. illa sunt realiter distincta que sūt in diuersis predicamentis. sed anima t sue potentie sunt huiusmodi. ergo tc. patet consequentia t maior. t minor declaratur. quoniam aia est in predicamento substantie per Ax. t ꝟm. supra. eius aūt potentie sunt in predicamento qualitatis. sūt enim eius virtutes vel idoneitates naturales quibus exit in opus ſm Simplicium t Alber. Cōstat autē tales esse nāles potentias de secūda spē qualitatis et ꝓprietates qnasdā ab aie essentia fluentes. quare tc. Secūdo. si potētie aie essent realiter idē cū ipsa aia tūc essent eedē inter se. ꝟña falsum vt pz ex dictis. t ꝓbat ꝟña: ga quecūqz sūt eadē vni numero sunt eadem inter se. Tertio illa non sūt idem realiter quox vno multiplicato reliquū remanet tm vnū non multiplicatur. sed potentie aie sūt in

patet ꝛ post ostenditur. igitur ꝛc. Quarto sicut se habet potentia materie ad materiam: ita se habet potētia forme ad formam per conuenientem similitudinem. sed in materia est potentia distincta ab eius essentia taꝫ absoluta q̄ꝫ respectiua vt patet ex doctrina primi physicoꝝ. ergo i forma substantiali ita est duplex potentia: quaꝝ vna est naturalis potentia vel ipotentia de seōa specie qualitatis: ꝛ altera ē respectus siue ordo ad opationeꝫ. cū igit aia fit forma substantialis: sequitur in aia esse tales potentias ab ea realiter distincta. quare ꝛc. Sed hic cadunt duo dubia. Pmū est quō potentie aie fluant ab eius essentia. secundum est qualiter distinguantur ab inuicem per actus ꝛ per obiecta vt Aꝝ. innuit. Ad primū respondetur ꝙ potentie aie fluūt ab essentia aie non ꝓprie ꝛ per motū sicut aqua fluit ex vase aut calor ab igne in calefactibile sed imꝓpe ꝙ quanto potentie aie dependent ab anima tanquam sua per se causa non quidem formali vel efficiente sed materiali ꝛ subiectiua sicut ꝓprie passiones fluere dicūtur a suis subiectis. Vtꝝ autem potentie anime dependent ab anima tanquā a sua causa finali: bona est inquisitio in qua diuersi varia opinant. Nam vult Joannes de Dādauo ꝙ sic cum aia fit perfectio suis potentiis. ꝛ agens principale seu respiciens respectu suaꝝ operationum. potentie autez aie sunt solum agentia seu recipientia secundaria: ꝛ velut instrumenta aie in operando deseruientia. Sualterius aūt Burleus oppositū asserit. quia finis sit p̄or in intentione: est tū posterior in esse ꝛ executione. aia aūt nō ē posterior suis potentijs sed prior vt patet: similiter opationes anime sunt eius fines licet sint imperfectiores ea. quare ꝛc

Ad secundū dr ꝙ potentie aie distinguit p sua ꝓpria obiecta formaliter sumpta ꝛ per actus suos respectu illorum maxime quantum ad nostram cognitionem. vnde quia color ꝛ somnus sunt prima obiecta formalia visus ꝛ auditꝰ: ꝛ videre ꝛ audire sunt actus coꝝ respectu illoꝝ obiectoꝝ: cum color ꝛ somnus videre ꝛ audire distinguāt specie. ex hoc cognoscimus ꝙ visus ꝛ auditus distinguūt specie.

Et preter hanc regulam affirmatiuam ē alia negatiua: ex qua arguitur distinctio numeralis aut specifica potētiarum. vnde sequitur hic actus producitur ab hac potentia ꝛ non ab illa. ergo numeraliter distinguūt. silr sequit hic actus est productibilis ab hac potentia ꝛ sibi similis i specie non est productibilis ab illa. ergo potentie ille specie distinguūtur. Vtꝝ autem potentie anime realiter distinguātur propter realem distinctionem suoꝝ actuum tanquam suoꝝ finium proprioꝝ: ita ꝙ distinctio actuum sit ꝑm esse causa realis distinctionis ipsarum potentiarum: alibi inquirendum est: ꝛ specialiter in secundo physicoꝝ vbi de causalitate finis tractatur ꝛ ea que illic declarantur supponāt ad presens. Ex quibus respondetur ad argumenta principalia. Ad primū de obiecto potentie nutritiue ꝛc. dicitur ꝙ ille potentie habent idem obiectum materialiter sūptum sed non formaliter vt post ostendetur. similiter non est idem primū obiectum intellectus ꝛ sensus. quia primū obiectum intellectus est ens: quod non est primū obiectuꝫ sensus sed aliquid inferius: visus esset tuus ꝛ visus meꝰ: quia non distinguūtur specie non distinguūtur per obiecta: sed per actus negatiue numero distinguūtur vt ostensum fuit in questione. De intellectu autem ꝛ voluntate dicunt quidam ꝙ habent diuersa obiecta prima. quoniam ens transcendens sumptū est primū obiectum intellectus. sed primum obiectum voluntatis est appetibile. qđ est inferius ad ens. Et si quis vellet tenere ꝙ omne ens ē appetibile: dicere posset ꝙ intellectus ꝛ voluntas habent idem obiectum materialiter: sed non formaliter: quoniam ens vt verū est primum obiectum intellectus. sed vt bonū p̄mū obiectū volūtatis. ꝛ hoc sufficit vt distinguātur p̄ obiecta. Ad secundū cum dicitur ꝙ si potentie anime ꝛc. conceditur. ꝛ cum postea argūtur ꝙ non quia tunc actus distincti specie non possent prouenire ab eadem potentia in specie. concedo respectu sui obiecti primi formaliter sūpti ꝛ non aliter. vnde videre ꝛ videre vt sic non distinguātur specie licet videre albū ꝛ videre nigꝝ distinguant specie. sed isti actus non sumuntur respectu visibilis in suis ꝓprijs rationibus. sed respectu albi ꝛ nigri que sunt obiecta visus secundaria ꝛ non prima. De visu aūt hominis ꝛ de visu canis an differat specie videtur dicendum ꝙ sic. habeant actus similes ꝛ obiecta eadem vel similia. ga sicut ficu ꝙ sint animaꝝ specie diuersaꝝ. hic tū fit sermo principaliter de distinctione potentiarū eidem aie deseruientiū. quia de deseruientibus animabus diuersis notum ē ꝙ distinguūtur. Ad tertiū conceditur ꝙ aia per essentiā suā est potētia que est principale operās ꝛ remotū. ꝛ quia hoc non sufficit ad opus cum substantia ꝓpter eius ꝑfectionē non posse operari absq̄ꝫ instrumento. ideo ꝓpter essentiam aie oꝝ ponere naturales eius virtutes ipsam consequēs sibi in operando deseruientes instrumentaliter quas potentias aie absolutas vocamus. ꝛ has dictum est ab aia realiter esse distinctas. ꝛ ꝓpter has ponende sunt etiam potentie respectiue que in aduentu actuum corūpuntur. aliter. nō actus numero posit eius corruptionem posset regenerari: contra Aristotilem secundo de generatione ꝛ corruptione. ꝛ patet consequentia. quia stat obiectum agens esse idē ꝛ passum idem vt in sensatione. si ergo potentia respectiua esset eadem: quod fit esset idem vt vult cōmentator duodecimo methaphysice. Ad quartum negatur ꝙ potētie anime sint differentie essentiales substantiaꝝ. sed tamen quia differentie essentiales substantiarum multotiens nō habent nomina ꝛ imposita: ideo nominantur nominibꝰ accidentium proprioꝝ illis substantijs. ꝛ sic est in proposito de sensitiuo: quare ꝛc.

Manifestum igitur est quoniam eodem modo vna utiq̄ erit ratio animez figura neq̄ enim ibi figura est preterea triangulum ꝛ figuras que consequēter sunt neque hic anima preter predictas est fiet autez vtique ꝛ in figuris ratio ꝙ communis que conuenit quidem omnibus prie autem nullius erit figure. similiter enim ꝛ in dictis animalibus.

¶ Hic ostendit qualiter se habeat diffinitio anime ad ꝑtes seu species ipsius anime. ꝛ diuiditur in duas. quia primo facit quod dictum est adducendo exemplum in diffinitione figure. secundo ex similitudine anime ad figuram ostendit species principales anime ad inuicem consequenter se habere secundum prius ꝛ posterius ꝛ secundum includens ꝛ inclusum. ibi secunda Silr se autē habēt. prima iterum in duas. quia ꝓmo ostendit quomodo se hēat diffinitio aie ad species suas. secūdo ex hoc reprehendit platonem. ibi vnde ridiculosū. De prima dicit ꝙ manifestum est ꝙ codē modo vna ē diffinitio aie sicut vna ē diffinitio figure. vnde in figuris non ē aliq̄ figura ꝓter triangulum ꝛ alias que ipsum consequūtur. ita in animalibus non est aliqua anima ꝓter vegetatiuā sensitiuā ꝛc. ideo sicut in figuris est dare diffinitionem cōmunem que conuenit omni figure ꝛ cuilibet siue speciei: sic ꝙ nullus earum est ꝓpria. ita in predictis animabus se habebit ꝙ danda est diffinitio communis omnibus animabus que nulli eaꝝ erit ꝓpria. Intelligendum ꝑm commentatorem cōmento. xxx. ꝙ diffinitio anime ꝛ similiter figure non est equinoca neq̄ vniuoca sed. est multipliciter siue analoga: sicut genus acceptū in ca. ſ. pfectio siue actus. vnde primo nō est equinoca quia tūc diffinitiones naturales ꝛ mathematice essent sophistice ꝓpter equiuocationem: consequēs fal-

sum. Deinde nō est vniuoca: quia tūc aut omnes aie cō/ uenirent in vnū nomen ⁊ eandem rationem eque ꝓmo ne aialitatis: aut omnes cōuenirent in candē essentiā spe cificam: sicut omnes homines cōueniūt in humanitate quox vtrūqz est falsum: quoniam non oēs anime conue niūt eque ꝓmo in diffinitione anime cū dicatur de illis ꝑm prius ⁊ posterius. per ꝓius enim dicit de vegetatiua qz sensitiua via ordinis ⁊ cōmunitatis. Iz econtra sit via perfectionis: ⁊ ꝓius de sensitiua qz de intellectiua codez modo. Similiter nō omnes aie concurrūt in candē es/ sentiā specificā sicut faciūt indiuidua solo numero dria: quia vegetatiua ⁊ sensitiua non solū numero differūt: sed specie ⁊ etiā genere subalterno. Est g talis diffinitio ana loga sicut sūt hec noia ens vnū actus ⁊ potentia: dicta de pluribus vno noie ⁊ vna rōne: sed inequaliter ⁊ non pu re vniuoce sicut species uel genus: nec pure equoce sicut quod dicitur de pluribus vno noie ⁊ diuersis rōnibus sicut canis.

¶ Unde ridiculū est querere cōmunē rationem ⁊ in his ⁊ in alteris que nullius erit eox que sūt ꝓ ꝓia ratio: neqz ꝑm ꝓpriam ⁊ indiuiduam speciez dimittentes huiusmodi.

¶ His que dixit accedit ad increpandū Platonē qui dabat diffinitiōes de vniuersalibus quas dicebat pticula ribus nō conuenire: ⁊ dicit q ridiculosū est querere diffi nitionē cōm in his. s. aiabus ⁊ alteris ab ipsis que diffi nitio nullius eox erit que sunt ꝓpria. i. spālia: ut Plato ponebat: neqz etiam ad pfecte diffiniendū sufficit assigna re diffinitionē ꝓpriam ⁊ speciei indiuidue conuenientez diuitendo diffinitionē cōmunē. vtranqz ergo inestigare debemus ⁊ cōmunē omni inferiori conuenientē ⁊ nulli eox ꝓpriā ⁊ ꝑm vnāquanqz speciem ꝓpriam ⁊ specialē.

Intelligendū q quia diffinitū ⁊ diffinitio cōuertuntur ⁊ de quo non ꝑdicatur diffinitū nō ꝑdicaꝫ diffinitio cum Plato posuerit vlia de quib⁹a singularibus separa de gb⁹ dicebat esse scientiam ⁊ dandas esse diffinitiōes cum talia vniuersalia de singularibus non predicentur sēsbaꝫ ad opinionē Platonis diffinitiones illas vniuersales sin gularibus non cōuenire. Huic aūt oppugnat Ax. dicēs neqz figurā cē. ⁊ per ꝓsequens oīs diffinitio que cōpetit aie uel figure vniuersaliter sūpte: cōpetit etiam suis ptcu laribus: cū de illis uerificeꝫ ⁊ diffinitū. vnde diffinitiōes iz ꝑncipaliter denē de vniuersalibus: secundario tamē cō petūt particularibus.

¶ Similiter aūt se habent ei qđ de figuris est ⁊ que ꝑm aniā sūt. Semper enī in eo qđ est conse quenter est potentia qđ ꝓius est in figuris ⁊ inani matis: ut tetragono trigonū est: in sensitiuo autez uegetatiuum.

¶ Nūc er similitudine aie ad figurā ostendit q ꝓncipa les spēs aie ad inuicē consequenter se habēt ⁊ sūt ordina te ꝑm ꝓius ⁊ posterius includēs ac etiā inclusum: ⁊ con/ tinet duas ptes. in ꝓma facit qđ dictū est. in secūda decla rat quod dixerat causam assignando ibi Propter quam ait causam. Prima ītex in duas: quia primo facit ꝟ. se/ cūdo infert corrolariū ibi Quare ⁊ ꝑm. De ꝓma dicit q sic se habet in aiabus sicut in figuris: nam in vtrisqz sem per in eo qđ est consequenter ⁊ posterius est potentia. i. virtualiter id qđ est ꝓius. vnde in tetragono qđ est poste rius trigono est virtualiter trigonū. qa quot angulos ha bet trigonū hz tetragonū ⁊ plures. Et similiter in sensiti uo est virtualiter vegetatiuū: quia quicqd pōt vegetatiuū pōt sensitiuū ⁊ adhuc plus. ⁊ ita de alijs intelligendū q

Ax vult ex hoc habere vnā rationē contra Platonem sumptam ex dictis ab eo: nā ipse dicebat q figuris ⁊ nu/ meris non correspondebat idea quia ꝓsequenter se hūt ⁊ ordinate vnū post aliud sic q ꝓius est causa posterioris ⁊ in eo virtualiter inclusum: ⁊ hoc putabat sufficere vt ō illis haberēt scientia ⁊ diffinitio: ita arguit Ax. Quia aie sic ordinate se hūt q in sensitiuo includit vegetatiuū ⁊ nō econuerso: ⁊ in ꝑm locū motiuo vegetatiuū ⁊ sensitiuū ⁊ nō econtra: ⁊ sic de intellectiuo sequit q in eis non est danda idea separata: ⁊ p ꝓsequēs nec diffinitio cōmunis que non cōpetat ꝑticularibus aiabus.

¶ Quare ⁊ ꝑm vnūquodqz querendum quid sit vniuscuiusqz: ut que plāte: ut que hominis: ut que bestie

¶ Infert ex dictis q quia sensitiuū sic addit supra vege/ tatiuū aliquid ꝓpriū ⁊ speciale ⁊ vnus gradus aiatox su pra aliū cū semper posterior addit supra priorē ⁊ ex ꝟ ipz includit ⁊ est eo minus cōmunis: ideo nō sufficit inuesti/ gasse diffinitionē aie cōmunē tantū: sed ꝑm vnāquodqz idest vnūquēqz gradū aiatox oz querere diuisum ei⁹ diffi nitionem ꝓpriam ⁊ specialem: ut que sit diffinitio anime plante. s. q est primū principiū vegetandi aut bestie. s. q est primū ꝓncipiū sentiendi: aut hois quod est ꝑmū princi piū intelligendi: ⁊ hoc fiet inuestigando diffinitionem aie ꝓpriam in qua ille includunt: ut visum ē supra. Unde tatur quia Ax. videtur hic assignare solū tres grad⁹ aia tox. s. plantā: bestiā: ⁊ hominē: ⁊ tamen dicebantur eē su per ius quattuor. Itē tantū tres sūt aie in genere. g tūn tres sūt gradus aiatox. pz ꝓsequētia ⁊ assumptū similiter quia aia cōiter supra primo diuidit in vegetatiuū sensitiuū ⁊ intellectiuū. Rndet q in oibus adinuicē ordinatis in quibus inueniunt extrema oz q inter illa assignet me/ diū: in spēbus aūt que sūt adinuicē ordinate inueniuntur extrema: quoniā aie intellectiua est supius extremū in no bilitate: ⁊ aia vegetatiua est extremū infimū. ⁊ in hoc diffe rūt: quia aia intellectiua recipit formā imaterialē imateri aliter: ⁊ aia vegetatiua recipit formā materialē materialr ideo oportet dare aiam mediā inter illas in pfectiōe que in vna condītione cōueniat cum vna illax aiax ⁊ in alia cū alia: ⁊ hoc est aia sensitiua que recipit formā imateria lem quia spāliter: sed materialiter quia cū cōditionibus materie. s. hic ⁊ nūc. Tres ergo sūt anime quax vna fa cit vegetatiuū: alia sensitiuū: ⁊ alia intellectiuū. Et ga sen sitiuū nō stat in indiuisibili sed magnā habet latitudinem cuius extremū imperfectius cōsidet brutis imperfectis que iz sentiant non tamen mouenē de loco ad locū. extremum aūt pfectius cōsidet brutis pfectis mobilibus de loco ad locū: ideo respectu sensitiui duo sumunē gradus aiatorū s. sensitiuū tm ⁊ vltra hoc ꝑm locū motiuū. Ax. g enume rauit duos gradus extremos ⁊ per mediā duos alios mo dos medios ei cōsidentes. Ex quibus sequit ⁊ quattuor fore aiatox gradus ⁊ quattuor aias ꝑm spēm: a quib⁹ su mūtur ⁊ dividendo aiam sensitiuā in duas spēs. s. sensiti uam tantū: ⁊ ꝑm locū motiuū. Ex quibus patet respō/ io ad argumenta.

Ropter quā autem causam consequēter sic se habent considerandū est. Sine enīz vegetatiuo sensitiuū nō est. a sensitiuo au tem separat vegetatiuū in plantis.

¶ Prosequit ostendendo qualiter partes ⁊ potētie aie habent adinuicē ordinē prioris ⁊ posterioris merito: cui⁹ ab eis sumūt quattuor aiatox gradus: in quox ꝓmo po/ nūtur plante que de potentijs aie non habent nisi vegeta tiuā: in secūdo sūt bruta imperfecta que vltra vegetatiuā ha bēt sensitiuā. in tertio sūt bruta perfecta que vltra illa duo habent motiua ꝑm loc̄ū. in quarto ⁊ vltimo sūt homines

qui vltra illa tria enumerata habēt etiā intellectū. Se cūdus ergo gradus includit p̄mū ⁊ nō ecōuerso: ⁊ simi liter tertius se hz ad secundū: ⁊ quartus ad tertiū. Et fm hoc diuidit hec pars in quattuor fm q̄ de p̄dictis quattuor gradibus determinat. secunda ibi Jtez eni. tertia ibi Et sensitiuoz. quarta ibi Vltimū aūt. De p̄ma dicit q̄ cū dictum sit aiata fm diuersitatem speciez aie esse adiunicē consequenter se habentia ꝓpter quā causam hoc cōtingat ⁊ qualiter hoc fiat est a nobis vlterius considerādū Et declarando p̄mū gradū aiatoz dicit q̄ sensitiuū nō est sine vegetatiuo: quoniā vegetatiuū ordinat ad conseruandū esse naturale viuentis ⁊ in mortalibus est substentaculū vite. sed vegetatiuū bene est sine sensitiuo vt pz in plātis. Plante ergo sūt in primo gradu aiatoz.

¶ Jtez autem sine quidem eo quod potest tāgere. alioz sensuum neq; vnus est: tactus autē sine alijs est. Multa eni animaliū neq; visum neque auditum habent neq; odoratus sensum.

¶ Declarat secundū gradū dicens. q̄ in aiali sine tactu non pōt esse aliquis alioz sensuū: sed tactus bene potest esse sine alijs. vnde inueniunt multa aialia non habētia visum auditū siue olfactū que tū habent tactū: sicut sūt aialia imꝑfecta carentia motu fm locū: ⁊ hec sūt in secūdo gradu aiatoz. Intelligendū q̄ sensus tactus est necessarius aiali quia est sensus ꝑceptiuus eoz que ꝑtinent ad consistentiā aialis ex quibus aial cōponit ⁊ nutritur. Alia aūt sensibilia non conferūt ad hoc nisi ꝑaccidēs: ideo alij sensus non sūt necessarij aiali. Et hz Ar. in littera non enumeret gustū: cōmētator tamen cōmēto. xxxj° ipsum enūcerat dicēs. Plura eni aialia carent visu auditu odoratu ⁊ gustu. ⁊ statim post dubitat ꝺ se dicens. Et iste locus indiget consideratiōe. extimat eni q̄ gustus est vnus modoz tactus fm q̄ dixit supius. deinde soluit tripliciter dicens. Sed si aliq̄d aial nutrit ⁊c. Prima solutio est q̄ non oē aial hz gustū. vnde aialia que nō nutriūt ꝑ sapida sed solū ꝑ calida frigida humida ⁊ sicca: vt sūt aialia imꝑfecta non hūt gustū distinctum a tactu quoniā ad illa ꝑcipiēda sufficit tactus. Illa vo que nutriunt per sapida bene hūt gustū distinctū a tactu per quē illa ꝑcipere pūt. Hic adduci pōt distinctio supius posita de duplici gustu: ut pz. Secunda solutio est q̄ oē aial habet gustū: sed nō oē aial habet gustū distinctū a tactu in fine. Ille gustus dicit distinctus a tactu in fine qui pōt ꝑcipere sapidū vel insipidum absq; hoc q̄ tactus ꝑcipiat calidum vel frigidū ⁊c. sed ille gustus dicit nō distinctus ⁊c qui non pōt ꝑcipere sapidū vel insipidū sed solum ꝑcipit conueniens vel inconuenies in nutrimento ꝑcipiendo calidū vel frigidū ⁊c. ⁊ hic ē idē cum tactu realiter sed restringit ad qualitates nutrimēti ⁊ de hoc debet intelligi Ar. dū dicit q̄ oē aial habet gustū: ⁊ q̄ gustus ē quidā tactus. Tertia solutio est tenēdo q̄ oē aial hz tactū sed nō oē aial hz gustū. vnde aial hūs os ꝑ quod sumit alimentū hz gustū. sed aial attrahēs nutrimentū ꝑ radices vt spongia maris nō hz gustum.

¶ Et sensitiuoz aūt alia quidē habēt fm locū motium: alia vero non habent.

¶ Declarat tertiū gradum dicens q̄ sensitiuoz aliqua habent motum fm locū ⁊ aliqua non. Animalia ergo ꝑfecta que habent motum fm locum sunt in tertio gradu. Hic dubitatur de vermibus an sint in tertio gradu viuētium. ⁊ arguit q̄ sic quia mouentur fm locum. Respondetur breuiter dicendo q̄ sunt in secūdo ⁊ similiter serpētes ⁊ cetera animalia que repunt: quoniam motus eorum componit ex dilatione ⁊ constrictione ⁊ est motus in loco: sed non est motus de loco ad locum sicut est progressiuus: qō requireret ad hoc q̄ esset in tertio.

¶ Vltimū aūt ⁊ minimū rationem ⁊ intellectuz vt homo aut huiusmodi aliud. Quibus enim inest rōcinatio cozruptibiliū his ⁊ reliqua omnia: quibus autē illoz vnūquodq; non omnibus rōcinatio: sed quibusdā quidē neq; imaginatio: alia autem hac sola viuūt. De speculatiuo autem intellectu alia ratio est. Quod quidez igit de hoz vnoquoq; rō hec ꝑpriissima anima. ⁊ de aia manifestum est

¶ Declarat quartū gradū dicens q̄ vltimū via generationis non aūt ꝑfectionis ⁊ minimū: quia indiuisibile in species ⁊ paucioribus aduenientibus est rōcinatiuū ⁊ intellectiuū. vnde cozporibus quibuscūq; cozruptibilibus inest rōcinatio: insunt ⁊ reliqua ⁊ non cōtingit imo sūt quedam aialia que non solū non habent intellectū imo neq; imaginationem. ⁊ aliqua que vtunt sola imaginatione in opibus suis absq; virtute altioꝛi quoniā non habēt. De speculatiuo aūt intellectu altera rō est q̄z de imaginatione cū abinuicē differant vt infra ostendet. Deinde cpllogat d. esse manifestū q̄ hec est ꝑpriissima rō de aia ⁊ de vnoquoq; hoz. i. ꝑtiū sua ar. s. actus p̄mus cozporis ⁊c. quo p̄ viuit sentit fm locū mouet ⁊ intelligit. Intelligendum p̄m o fm comentatorē cōmēto. xxxij° qō Ar. dixit q̄ quibuscūq; cozruptibiliū inest rōcinatio: reliqua oia insūt. addit cozruptibiliū vt p̄ seruaret se a cozporibus celestibus q̄ de virtutibus aie nō hūt nisi cōcupiscētiā. i. desideratiuā virtutē ⁊ intellectū. ⁊ hoc capiendo cozpa celestia quia sunt gregato ex intelligentia ⁊ oꝛbe. nā cozpa celestia quia sunt incozruptibilia nō indiguerūt potētia vegetatiua. ⁊ quia intelligūt ea que sūt fm se intelligibilia nō indiget sensu. hoies āt qa cozruptibiles sūt ⁊ intelligūt ea que sūt intelligibilia per alia ⁊ ꝑ depēdentiā ad sensū: ideo oibus alijs aie potentijs indiget tanq; ꝑparatoꝛijs ⁊ instrūmentis intellectui deseruiēntibus in opando qui est vltima ꝑfectio intētionē seu fantasiā quā dicit nō esse in quolibet aiali intelligit fantasiā ꝑfectā: imꝑfecta aūt in quolibet inuenit vt supius dixit. Intelligendū 3° fm comentatorē cōmēto. co dē q̄ intellectus speculatiuus de quo est hic sermo: est extra istā naturā. s. aie. extimat eni q̄ neq; ꝑs neq; pars aie ⁊ inuit nobilitatē eius ⁊ diuersitatē ad alias partes.

Opinandū est eni q̄ ex natura supioꝛi nature aie ⁊c. vbi quidā dicūt q̄ ꝑ intellectū speculatiuū intelligit intellectum intelligentiaz. Sed potest dictū cōmentatoris exponi etiā de intellectu hūano qui pōt dici extra naturā aie quia nō ē aia informās cozpus sicut alie: sed appropꝛiat ⁊ in opando ⁊ ē ꝑfectioꝛis nature vt post ostendet. Vnde dubitat vtz vegetatiuū sensitiuū ⁊ intellectiuū in hoie dicāt aias spē distinctas sicut faciūt in aiatis diuersis. Arguit q̄ sic. ꝑ plus differūt nutricatio ⁊ sensatio ⁊ filr sensatio ⁊ intellectio in hoie q̄z due nutricatiōes in plantis diuersaz spēz specie. sed due nutricatiōes in plantis diuersaz spēz specie distinguūt ⁊ arguūt aias spē distinctas. g̃ nutricatio ⁊ sensatio in hoie ⁊ filr sensatio ⁊ intellectio spē distinguūt ⁊ arguūt aias spē distinctas. pz ꝑma. ⁊ maioꝛ ⁊ minoꝛ etiā ē nō qa ꝑ nutricatiōes factas i plātis diuersaz spēz restarant ptes diuersaz specierum quod nō esset nisi different specie ⁊ prouenirent ab animabus distinctis specie. Secūdo sortes ⁊ eius caro sūt individua substantie diuersaz spēz: quia nec sortes ē caro: nec caro sortis est hō. g̃ hūt formas diuersaz spēz. sed forma sortis ē aia intellectiua eius ⁊ forma sue carnis ē aia ei⁹ vegetatiua. g̃ vegetatiuū ⁊ intellectiuū in sorte dicūt aias spē distinctas. ⁊ filr arguit ꝑ 3° q̄ sūt i diuersis gradibus aiatoz ꝺ distinguūt spē vt inuit Ar. i ita sed os ⁊ neruus sortis sūt in distinctis gradibus aiatoz

ga os ẽ in vegetatiuo ⁊ neruus in sensitiuo vt cõstat. ḡ di
stinguũtur specie. ⁊ ꝑ ꝯsequés cũ sint aiata sequit̃ ꝙ habẽt
aias distinctas specie quare ⁊c̃. Quarto si i boie ñ cẽt
nisi vna aia scõm essentiã q̃ cẽt in qualibet ꝑte. cui⁹ q̃ztitati
ua. tunc sequeret̃ ꝙ aia intellectiua cẽt in pede. ⁊ aia sensi
tiua cẽt in osse vel carne: ex quo cadẽ aia numero cẽt ve
getatiua sensitiua ⁊ intellectiua. ꝯns falsum. qz tunc pes
posset intelligere. qz in se posset habere intellectiõem ⁊ si
militer os vel caro sentire. quia in se posset habere sensa
tiõem: aliter frustra in osse vel carne esset aia sensitiua. q̃
re ⁊c̃. ℑn oppositũ est dns Albertus q ponit in vno
aiato esse tñ vnã aiam scõm essentiã. pluraliter tñ se
cundũ vires ⁊ potestates ei⁹ vt supius fuit oñsum de in
tentiõe Ar. in libro de motu animaliũ. Et põt argui
ꝛoe sic. Si in eodem aiato essent plures aie specie distin
cte cum qlibet eaꝝ cõstitueret indiuiduũ in ꝓpria specie
sequeret̃ ꝙ vnũ aiatum numero cẽt plura aiata specie di
stincta. ꝯsequens ẽ ipossibile: quia tũc idẽ indiuiduũ esset
ꝑse in diuersis spẽbus specialissimis eiusdẽ ꝑdicamenti:
⁊ sic disparate opposita simul de eodẽ verificarentur: qd̃ est
incõueniens. ℑn hac mã plures inueniũtur põnes. ℑmi
ma fuit quoꝝdã qui posuerũt in eodem cõposito substan
tiali tot esse formas substãtiales quot sũt ꝑdicata de eo gd
ditatiue ꝑdicabilia quaꝝ quasda generales esse dixerunt
vt forma p quã est substantia vel corpus. Alia ℞o speci
fica vel indiuidualẽ vt forma p quã est in tali spẽ vel tale i
diuiduũ ⁊ sic in hoie cẽnt aic plures magis cocs ⁊ mins
tuũ siue aial ⁊ aia p quã est corp⁹ sensi
bilis per quã est hic hõ ⁊ istis superadditur aia in
dualis per quã est hõ ⁊ socrates vel plato ⁊ cetera.

Secunda põ fuit alioꝝ qui dixerũt in plantis vnicã eẽ
aiam. s. vegetatiuã. in brutis aũt duas. s. vegetatiuã ⁊ sen
sitiuã ⁊ in hoibus tres ꝙ vegetatiuã sensitiuã ⁊ intellecti
uam sic ꝙ in mortalibus aia sensitiua ꝑsupponit vegetati
uam ⁊ intellectiua sensitiuam ⁊ non econtra sicut ꝯtrago
nus ꝑsupponit trigonũ ⁊ quaternarius ternariũ ⁊ nõ co
uertitur. Tertia po tenet ꝙ in plantis est solũ vna aia
que est vegetatiua. ⁊ in brutis imꝑfectis est solum vna aia que
est vegetatiua ⁊ sensitiua. ꝑter illã in eis fuit aie
brutis perfectis est solum vna aia que est sensitiua. ꝑter eius imꝑfectionez. sed in
illa est sensitiua ⁊ non vegetatiua: ⁊ ꝑter illã in eis fuit aie
plures vegetatiue specie differentes quaꝝ quelibet est for
ma partis sicut aia carnis aia ossis aia nerui ⁊ cetera. Et
ex hoc apparet qõ caro os neruus ⁊ cetera. ab inuicẽ spe
cifice essentialiter distinguũtur. in hoie aũt ꝑter tales for
mas partium ponit alias duas formas que sunt forme to
tius. s. sensitiuã eductam de potentia materie ⁊ intellecti
uam in qua plures diuersificati sunt. quia quidam. ponũt
eã creari de nouo ⁊ numeraliter multiplicari. Alij autem
ꝯsequentes Auerroym tertio de aia ponit eam vnicã in
oibus hoibus ingenerabilem ⁊ incorruptibilez. Quarta
põ est dñi Alberti ⁊ plurũ alioꝝ ꝙ in quolibet aiato ẽ tan
tum vna aia que habet plures virtutes quontã quicquid
põt aia imꝑfectior ⁊ magis vniuersalis. ꝑt aia ꝑfectior
⁊ minus vniuersalis ⁊ cum hoc excellentius ⁊ plus. vnde
quicquid põt aia vegetatiua põt aia sensitiua ⁊ excellenti⁹
quia ꝑfectior est nutricatio augmentatio ⁊ generatio facta
ab aia sensitiua bruti q̃s facta ab aia vegetatiua plante ⁊ cũ
hoc aia sensitiua bruti põt sentire q̃ nõ põt aia vegetatia
plante. Et similiter dicatur de aia intellectiua respectu aie
sensitiue. Et ex hoc ꝑz qualiter in sensitiuo est in potentia
vegetatiuum ⁊ intellectiuo sensitiuum loquendo de mor
talibus ⁊ non econtra sicut in tetragono trigoniũ vt supe
rius dicit Ar. Ex quibus argumenta superius adducta
solui possunt. Ad primum concedo ꝙ nutricatio ⁊ sen
satio in hoie plus differunt q̃s due nutricationes plantaꝝ
differentiaꝝ specie differunt spẽ ⁊ arguunt alias distinctas
spẽ. sed nego vlterius consequentiam cum arguitur ꝙ nu
tricatio ⁊ sensatio in hoie arguunt alias specie distinctas.
hoc enim non sequitur in eodez aiato sicut sequitur in ani
matis diuersis. sed solum sequitur ꝙ potentie quibus fiũt
ille opationes in hoie specie distinguũtur: ⁊ hoc cõcedit.

Ad secundũ dicitur ꝙ caro ossis non est per se in aliq
specie ꝑdicamenti subsantie cum non sit per se existens:
sed reducitur ad speciem sui totius tanquã eius ꝓncipiũ
materiale. Et vlterius dici potest ꝙ hec nomina caro os ⁊c̃.
sunt cõnotatiua determinataꝝ complexionũ naturalium ⁊
non pure substantialiũ. aliter caro esset os cum ꝑdicẽ eadẽ
aia sit in vtriq̃z. Ad tertiũ dicitur ꝙ illa que sunt in di
stinctis gradibus animataꝝ distinguũtur specie si fuerint
animata totalia. sed si fuerint partes eiusdem animati to
talis hoc non oportet: vt patet ex dictis. nam eadez anima
est in carne ⁊ osse fortis ⁊ similiter in neruo ⁊ tamen ner
uus est sensitiuus ⁊ non caro vel os. quia in neruo est po
tentia sensitiua ⁊ non in carne vel osse. Vel dici posset
ꝙ caro est sensitiua quia habet animam ⁊ potentiam sensi
tiuam non tamen potest sentire ꝓpter defectum dispositio
num que ꝓ sensatione sunt requisite. Ad quartum ꝑz
ex dictis quare ante ꝑs nõ intelligat videbitur infra.

¶ Necessariũ aũt est debẽtem de his ꝑscrutatio
nem facere: accipe vnũquodq̃z coꝝ quid ẽ: ℑpo
stea sic de habitis: aut de alijs inuestigare: si aũt opꝛ
dicere quid vnũqõq̃z iploꝝ: vt quid intellectiuũ:
⁊ sensitiuũ: aut vegetatiuũ: ℑprius ad hoc dicẽdũ
qd̃ sit intelligere: ⁊ quid sentire. ℑpriores. n. potẽ
tijs actus ⁊ opationes ꝑm rationem sunt: si aũt sic:
aut his ꝓpria opposita oꝛ cõsiderare de illis vtiq̃z
ℑprimũ opportebit determinare ꝓpter eandẽ
causam vt de alimẽto ⁊ sensibili: ⁊ intelligibili.

¶ Iste est tertius tractatus huius libri in quo determiat̃
de primo gradu viuentium. s. vegetatiuo. Continet autẽ
duo capitula: in quoꝝ primo ponitur ordo quo est ꝓceden
dũ in determinando de gradibus viuentiũ cũ hoc quedã
declarando de potẽtia vegetatiua. in secũdo determinat
de vegetatiuo oñendo que sint eius potentie opationes
ac etiã obiecta vt ex his sciat̃ substantie aie vegetatiue que
est eius ꝓncipale ꝓncipiũ: ibi secundũ capitulũ. qm̃ autem
cadẽ potẽtia. ℑprimũ ca. ꝓtinet duas ptes. ga primo oñdit
quo ordine fit ꝓcedendũ in determinãdo de vegetatiuo ⁊
aliꝭ modis viuentiũ. secũdo quedã ꝓambula declarat ꝺ
potentia vegetatiua ibi: q̃re primo de alimento. Deꝑria
dicit ꝙ debentẽ facere ꝑscrutationẽ de his. s. vegetatiuo
sensitiuo ⁊c̃. necessariũ ẽ ꝑus accipe gd sit vnũqodq̃z coꝝ:
postea aũt inuestigare de habitis. i. ꝓpter se hãtibus ⁊ alĩ
is ad ea spectantib⁹. ⁊ si oporteat diccrẽ vnoquodq̃z ipoꝝ
gd sit vt qd sit intellectiuũ sensitiuũ aut vegetatiuũ. ꝓius
dicendũ ẽ quid sit intelligere gd sentire ⁊ vegetare quo
niã actus. i. opatiões sũt ꝓriores potẽtijs ꝑm rõnẽ. i. diffi
nitionẽ ⁊ quo ad nostrã cognitionẽ. ⁊ si oporteat determi
nare de actibus ꝓius oportebit nos ꝯsiderare de oppoſi
tis. i. obiectis ꝓpter eandẽ cãm ga obiecta sũt ꝓpria acti
bus ꝑm rõnem sicut sũt alimentũ sensibile ⁊ intelligibile

Intelligendũ primo q̃ ꝑm. comento. xxxiij. exponit il
lam ꝓticulam de habitis dicens q̃ debemus ꝑscrutari ꝓ
mo quid est itellectus ⁊ quid est sensus ⁊ deinde post hoc
ꝑscrutari de vnicuiq̃z contingentibus in vtraq̃z istarum
virtutum vniuersalibus ⁊ ꝓprijs. verbi gra vtꝝ virtus
intelligibilis possit abstrahi aut non. Debemus ergo ꝓ
mo perscrutari de viribus aie quid vnaquecq̃z sit ⁊ postea
de contingentibus siue consequentibus eas: quoꝝ quedã
sunt coia vt vtꝝ intellectus sit ꝑpabilis aut mixtus ⁊ vtꝝ
sensus sit actiuus aut passiuus. ⁊ quedã sũt ꝓpria vt visũ

distantius ꝓcipere suū obiectum q̄z faciat tactus ⁊ tactum magis materialiter recipe q̄z aliquis alter sensus ⁊c. Debemus etiā ꝑscrutari de alijs qa de organis ipsax potentiax. Intelligendū secūdo �means ꝑm. cometo eodē ꝙ via ꝓcuiendi in cognitionē substantie aie ⁊ suax virtutū est ire ex eis que sunt magis nota apud nos: ⁊ sunt posteriora inesse ad ea que sunt magis nota apud naturam q̄ sūt ꝓiora inesse. Vult ergo ꝙ quia potētie aie sunt nobis notores sua substantia ⁊ actus potentiax ipsis potentijs ⁊ obiecta actibus ꝙ primo incipiamus a cognitōe obiectox sicut sunt alimentum sensibile intelligibile: ⁊ ex illis procedamus in cognitionē opationū. s. sentire vel itelligere. postea in cognitionē potentiax: vt sensus intellectus ⁊c. ⁊ vltimo in cognitionem aie �means substantiā suam. ⁊ appellat Ax. obiecta oppositā quia opponūt sicut actiuū ⁊ passiuū: vt inquit ꝑm. Hic sūt duo dubia. Primū quia Ax. dicit ꝙ primo oz scire quid sit vnaqueq̄ potentiax aie: et postea de consequētibus ⁊ aliis. Deinde dicit ꝙ ꝓius oz cognoscere actus q̄z potentias: ⁊ obiecta q̄z actus mō ista repugnare videntur. Secundū dubiū quia non videt ꝙ potentie cognoscant ꝑ actus tanquā ꝑ notiora �means rōnē seu diffinitionem: ⁊ fiūt actus per obiecta. Primo quia ea que sunt ꝓra in cognitōe sen diffinitōe. sed potētie sūt ꝓres in esse suis actibus. ergo ⁊c. Item ab eadē potē tia ꝓcuniūt actus distincti specie: vt ab intellectu intelligibili de equo ⁊ intellectio de lapide: ⁊ a potentijs specie distinctis ꝓcuniūt actus eiusdē speciei: vt a visiua hominis ⁊ a visiua equi que differūt specie cū sint formax diuersax spēx ꝓcuniūt visiones albi eiusdem spēi. ergo potētie ñ cognoscunt nec distinguūtur per actus. Secūdo arguit de actibus ꝙ non diffiniūtur nec distinguūtur ꝑ obiecta: qm̄ obiecta sunt effectus ipsox actuū. ergo obiecta habent magis diffiniri per actus q̄z econuerso. ꝓz ꝓña ⁊ assūptuz ꝓbatur de alimento quod patit ⁊ transmutat a virtute vegetatiua. ⁊ ꝑ ꝓñs ab ea causat. Item eiusdem obiecti sunt diuersi actus in specie vt sensatōes sensuū exteriox ⁊ interiox: ⁊ ad eundē actum diuersa obiecta concurrūt sicut ad actū visus nutrimentū sensibile intelligibile. quare ⁊c.

Ad ꝓmū rndet cōiter ꝙ in noticia ꝓpter qd ꝓius oportet scire quid est vnaquaq̄ virtus aie q̄z cognoscere opatōes ⁊c. sed in noticia qa ē: est econuerso. ⁊ hec est absolute quo ad nos ꝓior. Vel dici pōt ꝙ in dictis Ax. nō est repugnantia: qa potentie aie nō continue cōparant ad idem: sed ad diuersa: quoniā primo cōparant ad accidentia que ipsas consequūtur: postea vo ad actus ⁊ obiecta. igit ⁊c. Ad secundū dr ꝙ iz potentie sint ꝓres actibus in genere cāe efficientis. tñ actus sunt priores potentijs in genere cause finalis. cū ergo sint eis notiores saltē quo ad nos poterūt ea notificare ⁊ diffinire. Et sic dicendū ē de obiectis respectu actuū. Sed tñ aduerte ꝙ potētie aie sunt duplices. nā quedam sūt actiue in sua obiecta: vt potentie vegetatiue a quibus alimentū transmutat. ⁊ obiecta hax potentiarum sunt ꝓpinqua: vt chilus sanguis: aut humiditas secunda respectu eax ⁊ suox actuū sunt effectus. Alie aūt sūt passiue respectu suox obiectox: vt potentie sentitiue ⁊ obiecta istax potentiax respectu actuū suox nō sūt effectus: iz cāe in duplici genere cause videlz efficientis ⁊ finalis Sed tūc est dubiū qa ꝑm. dicit ꝙ debemus ꝓcedere ex posterioribus in esse: modo talia obiecta potentiax passiuax non sunt posterioza in esse suis actibus. sed ꝓra vt color ē ꝓus in actu q̄z visio ⁊ sic de alijs. Item ꝑm. obiecta appellat passiua quod non esset nisi oēs potentie aie essent actiue in sua obiecta. quare ⁊c. Hic simul respondet ꝙ obiectum potentie dupliciter sumitur: videlz absolute ⁊ respective. obiectū absolute sumptum nō semp est posterius in esse suo actu nec semp est passum a sua potentia vt argutum est de colore respectu actus videndi. Sed obiectū respective sumptū bene est posteriꝰ in esse ipo actu ⁊ passū a potentia. Vnde visibile in actu vt iacet sub relatioe ad visionem seu potentiam visiuam est posterius in esse ipsa visione ⁊ quodāmodo quid passum a visiua potentia. Vtutius dici pōt ꝙ cū dicit ꝑm. ꝙ in hac scientia ꝓcedimus ex posterioribus in esse hoc intelligendū est vt plurimum sed non semper. ⁊ cū obiecta appellat passiua intelligi debet non de oibus sed de obiectis potentiax aie vegetatiue vnde infra ostendet Ax. ⁊ declarabit ꝑm. ꝙ sensus patit a sensibili ⁊ intellectus ab intelligibili. igitur ⁊c. postea arguitur de distinctione potentiax ꝑ actus ⁊ actum per obiecta dictum est supra qūo potentie distinguūt affirmatiue per suos primos actus: ⁊ actus ꝑ sua prima obiecta formaliter supta. ⁊ qūo etiam distinguūtur negatiue in diuidualiter ⁊ specifice: quare ⁊ illuc habeatur recursus.

Hic tñ ponit Burleus distinctionē talē de potentijs aie ꝙ reperiunt in triplici differentia. Quedā enī sūt diste opposite vt auditus ⁊ visus: ⁊ iste distinguuntur affirmatiue per actus. ⁊ actus per obiecta. Quedā sunt inuicē subordinate sicut sensus exteriox ⁊ interior: ⁊ hec distinguūtur affirmatiue ꝑ suos ꝓmos actus ⁊ sua prima obiecta formaliter supta. Vnde quia sensibile est primū obiectū sensus cōis ⁊ nō est ꝓmū obiectū visus sed visibile. ideo sensus cōis ⁊ visus distinguūt. Alie aūt sūt potentie ex diuerso genere se habentes sicut apprehensiua ⁊ appetitiua ⁊ sicut intellectus ⁊ volūtas ⁊ tūc si adequent vna in apprehendo ⁊ altera in appetendo nō distinguent ꝑ obiecta qa habebūt idē ꝓmū obiectū re ⁊ rōne. Sed si apprehensiua in apprehendendo excedat appetitiuā in appetendo: tūc distinguūt per obiecta vt ime diate dicebat de alijs. ⁊ hoc q̄ ad nostrā cognitionē qa essentialiter ⁊ intrinsice distinguūt per suas differentias essentiales. Et ex his ꝓz rēsponsio ad obiecta.

¶ Quare primū de alimentoz generatione dicēdum est vegetatiua enim aia ⁊ alijs inest prima et maxime coia potentia est aie �means quam inest viuere omnibus: cuius sunt opera generare vti. Naturalissimū eni opex viuentibus est quecunq̄z perfecta ⁊ non ozbata: aut generationē spontaneam habent: facere altex quale ipsum animal quidem animal. planta autem plantam: quatenus ipo semper ⁊ diuino ⁊ imortali esse participent �means ꝙ possunt oia eni illud appetūt ⁊ illi⁹ causa agūt oia quecunq̄z agunt �means naturam

¶ Declarat quedam pambula ptinētia ad potentiā vegetatiuam. ⁊ cōtinet duas partes. qa ꝑmo ondit ꝙ generare sibi sile inest viuentibus ꝑ potentiā vegetatiuā. secundo ondit ꝙ aia est cā corporis viuentis in triplici genere cause ibi: Est aūt aia viuentis. Prima itex in duas. qa prio facit quod dictū est. secūdo quia mentionē fecerat de fine ponit vnā distinctionē de ipso ibi: Id aūt in quod cui⁹ cā

De prima dicit continuando se ad ꝓcedentia ꝙ quia ꝓut dicendū est de obiectis ⁊ actibus q̄z de potentijs ⁊ potētia vegetatiua ē prioz ceteris ⁊ magis cōis. ideo primo est dicendū a nobis de alimento qnod est eius obiectum ⁊ de generatione que est eius opatio. Dō vegetatiua potentia sit ceteris prioz ⁊ cōioz ꝓz. quia �means eā inest viuere oibus viuentibus ⁊ eius opa sunt vti alimento quantū ad nutritionē ⁊ augmentationē ⁊ generare. Dō aūt generare sit opus vegetatiue potentie. ꝓbatur: quia illud opus dō est naturalissimū in viuentibus �means ꝙ sunt viuentia perfecta ⁊ non ozbata neq̄z generationē habentia inest hꝰ. igit ⁊c. ꝓz ꝓña ⁊ maioꝛ. qa sicut sola potentia vegetatiua est cōis oibus

viuentibus inquantū viuentia sunt ⁊ sic opa eius: ⁊ p̄ con
sequens illud opus qđ est naturalissimū ⁊ pfectissimū int
opa cōia que insunt viuentibus ⁊c. inest eis per potentiaz
vegetatiuā. minor etiā est nota. nā cū res sint opatiōes cō
munes viuentiū. s. nutricatio augmentatio ⁊ fibi simul ge
neratio: vt q̄ aial generat aial: ⁊ planta plantā ⁊c. pfectiō
est inter eas generatio. Et tūc subdit ax. finem ꝓpt quē
aiata fibi simile generant ⁊ tributa est eis virtus generati
ua dicens hoc esse quatenus ptcipent ipso semp esse dino
⁊ imortali fm q̄ possunt. i. vt assimilentur in pmanentia
eternis. ga corporibus supcelestibus vt eis possibile fuit.
Omia enim naturalia hūc finē appetūt ⁊ agūt illius gratia
quicqd agūt. Intelligendū p̄mo fm Alber. tria cē opa
vegetatiue virtutis. s. nutricatio augmētatio ⁊ generatio
⁊ ita spēs vegetatiue potentie illis correspōdentes. s. nu
tritiua augmentatiua ⁊ generatiua. Nutritiuā aūt po
uerunt quia viuentibus vt possint longo tpe cōser
uari. Nam cū continue calor naturalis eox suū humiduz
resoluat ⁊ fiat in eis partiū deperditio nisi p̄ nutritiuā fieret
deperditi restauratio viuens piret. Dedit augmentati
uam quia viuens ꝓducit in parua quātitate vt possit de
bitam quantitatē attingere requisitā ad opationes pficien
das. Dedit etiā generatiuā vt viuens ex quo i individuo
ꝓpetuari nō pōt tātē ꝓpetuaretur in specie. Ex quo pz q̄
cōparando has opationes ad inuicez via cōmunitatis na
turalior est nutricatio q̄z augmentatio. ga nutricatio inest
oi viuenti ⁊ semp q̄diu existit. Augmentatio aūt solum
in tpe determinato. ⁊ simili mō augmentatio est naturali
or q̄z generatio: quia oi viuenti aliq̄n inest augmētatio nō
autem generatio. Sed econuerso est via perfectionis. ga
generatio est pfectior augmentatione ⁊ augmētatio nutri
catione. nam generatio ē rōne formē ⁊ in conseruatōe spē
cie ordinat. nutricatio aūt ⁊ augmentatio sunt rōne mate
rie ⁊ ordinant ad individui conseruationē. Sic iter in au
gmentatione fit partialis generatio sicut in nutricatione:
⁊ cū hoc pluris q̄z sit resolutū ꝓpter q̄d ꝓuenitur ad inte
gram quantitatē merito cuius pfectē ꝓuenient opationes
sensitiue aut intellectiue. Et patet ē dicendū si cōparentur
opationes vegetatiue ad opationes sensitiue aut intellecti
ue potentie. q̄ opationes sensitiue ⁊ intellectiue lz sint mi
nus cōes q̄z opationes vegetatiue: sunt tñ perfectiores ga
ordinantur in finē nobiliorē ⁊ p̄ eos viuens magis assi
milatur p̄mo ꝓncipio: ⁊ ita sūt naturaliores ad modum lo
quendi ax. hic. De istis tñ non loquit hic ax. sed soluz
de opationibus aie cōibus oibus viuentibus pfectis ⁊c.
vt p̄z ex dictis. Intelligendū secūdo q̄ dupliciter capit
generatio. Uno mō cōiter p̄ fibi filis ꝓductione qualuer
ignis dr ex straminibus ignē fibi filem generare: ⁊ talit
ex ista substantia ⁊ hoc cōpetit solis aiatis: ⁊ hoc modo hic
limit generatio. Intelligendū z° fm p̄m. cometo. 34
p̄ exponē illius partis textus Quecūqz pfecta ⁊ nō ozba
ta ⁊c. q̄ generatio fibi filis ab aiato fit tribus stantib⁹ cō
ditionibus. Quax ꝓma ē q̄ illud aiatum sit pfectū. i. ba
bens debitū tempus: ⁊ ꝓpter defectū hui⁹ conditiois pue
ri nō generant. Secūda ē q̄ illud aiatum nō sit ozbatū si
ue occatonatū. i. nō habeat aliquē defectū in aliquo natu
rali ꝓncipio requisito ad generationē. Et ꝓpter h⁹ ꝓditōis
defectū eunuchi ⁊ valde frigidi gnāre nō p̄nt. Tertia ē. q̄
illud aiatum nō habeat generationē spontaneā. i. fit geni
tā per se ⁊ nō equoce ⁊ a casu seu p accidens sicut genita p
putrefactionē que nō p̄nt sibi filē generare. hec aūt filitu
dinarie dicūtur genita sponte. Nā licut dū aliqs ex se faē
aliquid ⁊ nō ab aliquo interiori coactus illud sponte dicit
facere. sic genita per putrefactionē: quia nō habens gene
rans exterinsecū pticulare: sed sufficit ad illud virtus cele
stis cū dispōne materie dicūt esse genita sponte. Intelli
gendū quarto fm p̄m. eodē cometo q̄ ista virtus. s. gene
ratiua existit in viuo: vt generabile ⁊ corruptibile cōicent
cū sempiterno fm suū posse. Sollicitudo eni dina cū non
potuerit facere ipsum pmanere fm individuū inserta ē ei
in dando ei virtutē qua pōt pmanere in specie ⁊c. Huic
tñ repugnare videt q̄ dixit p̄m. xij. methaphysice: vbi di
xit q̄ deus nihil intelligit extra se. vilesceret eni intellectus
diuinus si intelligeret singularia: qa ergo deus nō cognos
cit singularia: vr̄ q̄ de illis nō hēat sollicitudinē neq; mi
sericordiā cū ista p̄supponāt cognitionē eius circa qō ha
benda est misericordia siue sollicitudo. Rūdet q̄ sic vi
sus nihil ē color materialiter ⁊ subiective: vt quantitatē ⁊
substantiā que colori subijciunt: quox p̄mū est sensibile cōe
⁊ reliquū p accidens: sicut deus nihil cognoscit terminative
⁊ p̄mo in se. quia tñ oia alia sue essentie subijciunt ⁊ in eis
relucent. ideo cognoscendo se oia alia materialiter ⁊ sub
iective cognoscit. Cū ergo dicat p̄m. q̄ intellectus diuinus
nihil intelligit extra se: debet intelligi terminative ⁊ p̄ spe
cies receptas ab eis: qa tūc esset in potentia ⁊ vilesceret.
Dextū p̄ ꝓpriā essentiā se intelligendo oia alia cognoscit
mō quo dictū ē. ideo pōt de illis sollicitus esse ⁊ misericor
diam habere.

¶ Id autem quid causa sit dupliciter est: hoc qui
dem cuius: illud vo quo. quoniam igitur cōmunica
re non possunt: ideo semper ⁊ diuina continuatōe
ꝓpter id quod nihil contingit corruptibiliū idem:
⁊ vnū numero permanere fm q̄ potest participa
re vnumquodq; sic communicat hoc quidem ma
gis: illud vo minus: ⁊ permanet non idem: sed vt
idem: numero quidem non vnum: specie autem
vnum.

¶ Ponit distinctionē de fine dicens q̄ illud cuius cā sit
aliquid. i. finis: dr dupliciter: quoniā aliquis ē finis gra
tia cuius ⁊ aliqs ē finis quo. Ubi gra. in ꝓposito ē ꝓpe
tuū ē finis gra cuius agūt oia que sūt fm naturā. sed cor
pora celestia in qbus ꝓuenit pmanētia ꝓpetua aut dispo
sitio pmanentie ꝓpetue sūt finis que fiūt ille actōes eorum
que sunt fm naturā. sūt eni corpa celestia finis quo: qa sūt
in quibus ē finis gra cuius. s. esse ꝓpetuū. cū ergo genera
bilia ⁊ corruptibilia nō p̄nt eadē numero semp pmanere
nō p̄nt fm idēptitatē numeralē pticipare esse dino ⁊ imor
tali. pticipant tamē illa fm q̄ sint eis possibile. s. fm idem
ptitatē specificā: q̄uis quedā corruptibilia ipso cē ꝓpetuo
participēt magis. Et quedā pticipēt minus. Permanēt
ergo quodāmō eadē ⁊ quodāmodo nō. pmanent eni ea
dem specie: ⁊ ita vt eadem. sed nō pmanent eadē numero

Intelligendū fm p̄m. comento. xxxv. p̄ expositōe illi⁹
partis: hoc quidem magis: illud vero minus. q̄ magis
⁊ minus intendit generatiuū ⁊ nō generatiuū. Unde
tam generatiuū q̄z nō generatiuū participat diuino esse ⁊
ꝓpetuo. Et qa vtrūq; pmanet fm speciem: magis tamen
generatiuū q̄z non generatiuū. quia generatiuū hz semp
hoc. est eni semp fm speciē. sed nō generatiuū nō hz semp
esse fm speciem. sed in maiori parte temporis ⁊ in pluri
bus subiectis. vnde inuenitur animal genitum per putre
factionē: cui simile in specie nō potest ex semine. ⁊ nō sp
inuenitur aliquod animal de illa specie: sed solum vt pluri
mum. quare ⁊c.

St autem anima viuentis corporis cā
⁊ principiū. hec autem multipliciter di-
citur: attamen anima fm determinatos
tres modos causa dicit: Eteni vnde motus causa
est: ⁊ cuius causa: ⁊ sicut substantia animato q̄ cor

poꝛ anima cauſa.

¶ Quia ſupius dixerat ☞. actiũ generationis eſſe a potentia ſiue aia vegetatiua. ideo oſtendit hic animã eſſe cãz corporis aiati in triplici genere cauſe. Et cõtinet duas pꝛtes: in quaꝝ pꝛima facit hoc. in ſecũda ex dictis remouet quoſdã antiquoꝝ errores: ibi Empedocles aũt. ¶Pꝛima adhuc in duas. quia pmo pmittit intentũ. ſecũdo declarat ibi Quod quidẽ igit. De pma dicit q aia eſt cauſa corpis viuentis ⁊ pncipiũ. Et hz hec multipliciter dicanť ga ꝙdru pliciter: attñ aia eſt cã ⁊ pncipiũ corporis viuẽtis ꝑz tres modos cauſaꝝ determinatos. ſ. in ſecũdo phyſicoꝝ. Oñ aia eſt cã vnde eſt pncipiũ motus corporis viuẽtis. i. efficiens: ⁊ cuius cã ideſt cauſa finalis. ⁊ ſicut ſubſtantia. i. cauſa formalis. Intelligendũ ſm pmm. comento. xxxvj. q cũ dicit q aia eſt cauſa agens motũ corporis aiati per motũ poſſumus intelligere motũ in loco ⁊ generationẽ: non quidẽ illius in quo eſt ſed alterius ei ſili⁹ in ſpecie ⁊ motũ in augmento ⁊ diminuttione: quia aia eſt cauſa agens iſtos tres motus in aiato. Aia etiam ẽ cauſa finalis eius: quia corpus ẽ ꝓpter aiam tanquã ꝓpter finẽ ſicut materia finaliter ordinať in formã ⁊ eſt cauſa ei⁹ formalis quia habet eſſe per eam.

¶ Quod quidẽ igitur ſit ſicut ſubſtantia manifeſtum eſt. Cauſa enī ipſius eſſe omnibus ſubſtãtia eſt: viuere aũt viuentibus eſt eſſe: cauſa aũt ⁊ pncipiũ hoꝝ anima. Amplius autem eius q potẽtia ratio actus eſt.

¶ Declarat qđ dixit ⁊ primo q aia eſt cauſa formalis corporis aiati ꝓpter duas rõnes: quaꝝ pꝛima ẽ. Illud p qđ aliquid eſt ens eſt eius forma. ſed corpus viuũ eſt ens per aiam. ergo aia ẽ forma corpis viuentis. ꝑz ꝫ̃a cũ maiori ⁊ minor ꝓbať. quia aia eſt cauſa ipſius viuere. ſed viuere viuentibus eſt eſſe. ergo aia eſt cã eſſe viuentiũ ⁊ per conſequẽs corpus viuũ eſt ens per aiam. Secũda rõ eſt hec. Aia eſt actus entis in potẽtia. ſed actus entis in potentia eſt forma entis in potentia. quare ↄ.

¶ Manifeſtũ autem eſt ⁊ q̃ cuius gratia aia cã ſicut enī intellectus gratia huius facit: codẽ modo ⁊ natura: ⁊ hoc eſt ipſius finis huiuſmodi autez in animalibus anima ⁊ ſm naturã. Omnia enī phyſica corpora aie iuſtrumenta ſunt ſicut animalium ſic ⁊ plantaꝝ tanquã gratia anime exiſtentia. Dupliciter dicit q̃ cuius gratia ẽ: ⁊ q̃ cuius: ⁊ q̃ quo. Scõo declarat q anima ſit cã finalis corporis animat i. quia illud ꝓpter quod natura facit corp⁹ aiatum eſt eius cauſa finalis. ſed ꝓp animam natura facit corp⁹ aiatum. ergo et cetera. patet ꝝſequẽtia ⁊ declaratur maior. q̃ ſicut ītellectus practicus non opatur niſi ꝓpter aliquid ⁊ illud propter quod operatur eſt finis artis et eorum que gratia illius fiunt. ſic natura nõ agit niſi ꝓp aliqđ et illud ꝓp qđ agit eſt finis nãe. ⁊ illoꝝ que ꝓpter illud fiũt a natura. q̃re ſi natura facit corpus aiatum ꝓpter aliquid. illud ꝓpter qđ ſit corpus aiatũ eſt finis ipſius. minor aũt ꝓbatur. ſ. q natura faciat aiata ꝓpter aiam ⁊ nõ ſolũ aiata ſed etiã oia alia corpa naturalia: quoniã oia corpora naturalia ſiue aiata ſiue inaiata ſiue ſint corpa aialiũ ſiue plantaꝝ ſũt inſtra aiã ⁊ ſunt ꝓpter animã. ſed oẽ qđ ordinať in aliud tanq̃z inſtrm ipſius: ordinať in illud tanquã in finẽ. ergo ↄ. Et tũc ſubdit diſtinctionẽ de fine ſupius poſitã q dupler eſt finis. ſ. finis gratia cuius ⁊ finis quo: finis gra cuius corpis ẽ aia ga corpus ẽ ꝓpter aiam. ſed finis quo ideſt in quo eſt finis gratia cuius eſt corpus aiatum.

¶ At vo ⁊ vnde pncipiũ qui ſm locũ motus aia eſt: non omnibus aũt viuentibus ineſt potẽtia hec

Eſt aũt alteratio ⁊ augmentum ſm animã. ſeuſus enī quedam alteratio eſſe videt: Nihil aute ſentit qđ non habet animã. Similiter aũt ⁊ de augmento ⁊ decremento ſe habẽt. nihil enī decrementum patitur neq̃ augmentať phyſice niſi alatur. aliť aũt nihil quod nõ cõcret vita.

¶ Tertio declarat q aia ſit cã efficiẽs motuũ qui fiunt in corpibus aiatis vt ſũt aiata dicens. q aia eſt cã vnde pncipiũ motus ſm locũ nõ tñ in oibus aiatis: ſed in quibuſdã vt pz. Et q ſit cã agens alterationis ꝓbat p hoc q ſentire videť quedã alteratio ⁊ hz eſſe ab aia ex quo nihil ſentit niſi q aiam hz. q aũt aia ſit cã agens augmenti ⁊ decrementi. ſilr pz p hoc q nihil angeť aut diminuiť naturaliter niſi alať. i. nutriat ⁊ nihil nutriť niſi viuat ⁊ habeat aiam. ergo iſti motus ſunt ab aia. Intelligendũ primo q cũ ☞. dicit q oia corpora naturalia ſunt inſtra aie p corpa naturalia intelligere debemus oia corpa generabilia ⁊ corruptibilia que dicũt inſtra aiã p quanto a natura ad ipſam ordinanť ⁊ in eius vſũ vel opationẽ tranſeũt vel ſũt apta nata tranſire. Vnde elementa ordinať in plantas ⁊ eoꝝ ꝓductionẽ ⁊ mixta inaiata ordinať in plantas ⁊ eoꝝ nutritionẽ. Plante aũt in aialia bruta cũ viuãt eis ⁊ nutriant. Aialia aũt bruta conſilr in hoie ordinati. ⁊ corpus humanũ in animã intellectiuã. Oia ergo corpora generabilia ⁊ corruptibilia tanquã inſtra ordinant in aias humanã ſicut finẽ coꝝ gra cui⁹. Adducte tñ ſm ꝫ̃a aliter cõpať corpus qđ ẽ altera pꝑs ad aiam ⁊ aliter corp⁹ cõpletũ ⁊ conſtitutũ ex corpe ⁊ aia. nã corpus qđ ẽ altera pꝑs cõparatur ad aiam ſicut ad finẽ gratia cuius. ſed corpus cõpletũ cõparatur ad aiam ſicut finis cuius quo. i. in quo ẽ aia que ẽ finis gratia cuius. vnde ſic dicit ꝫ̃m. in fine commenti. 37. Illud enī pp qđ iuenit aliquid de duob⁹ modis quoꝝ vnus ẽ illud ꝓpter qđ iuenit aliquid: ſicut ẽ, propter quod aie ad corpus. ⁊ alius ẽ illud cuius ẽ hoc, ꝓpter quod iuenit aliquid: ⁊ iſta ẽ ꝓpocio aie ad aiatũ. dicimus enī q aia ⁊ corpus virũq̃ nõ ſunt niſi ꝓpter aiatũ. Albert⁹ tñ dicit q aia ẽ finis quo corpis aiati: ga aia ẽ illud q corpetuũ eſt finis corpus aiati gratia cuius tantus. ſed eſſe illud: ſed gratia illius agat quicqd agit. Intelligendus ſcõo ſm ꝫ̃m. codẽ cometo qđ ☞. declarauit etiã cã. ſ. animã cẽ cãm mouentẽ ſm oẽs modoſ motuũ exiſtẽtes i aia to ſiue veros ſiue exiſtimatos cẽ motus. ⁊ p exiſtimatos cẽ motus intendit alterationẽ attribuã ſentibus ſiue ſenſationẽ. Hic tñ dubitať. quia ſenſano nõ ẽ effectiue aia ſenſitiua ſed ſolũ ab obiecto ex quo ſenſus ẽ virt⁹ paſſiua: vt infra patebit. Ad hoc dupliciter rñdet Burleus. Primo q ☞. ⁊ ꝫ̃m. non volũt q imutatio ſenſus ſit aia: nec volũt q ſit ẽa alteratio ſed loquũť ſub cõditione. ſi ſenſatio eẽt verus motus vr antiq̃ dixerũt nic eẽt ratio ⁊ eẽt effectiue ab aia: nec volũt q ſit ẽa alteratio ſed loquũť ſub cõditione. ſi reputant ſi conceſſerimus cã eſſe motũ erit panima. ſecũdo rñdet dicẽdo q ad hoc q fiat ſenſatio requirit duo. ſ. imutatio ſenſus ab obiecto ⁊ q ſpẽs ſenſibiles deferãť ad organũ quantũ ad primũ nõ concurrit aia. ſed bene quantũ ad ſecundũ. ſed de hoc latius infra.

¶ Empedocles aũt non bene dixit hoc addẽs augmentũ accidere plantis: deorſum quidẽ radicem mittentibus ꝓpter id q terra ſic fertur ſm naturam ſurſum aũt ꝓpter ignem. Similiter enī idem oium aut deorſũ bene accipit. Non enī idem oium ſurſum: ⁊ deorſum omnium. ſed ſicut caput animalis ſic radices plantaꝝ ſunt: ſi congruit inſtrumenta

cere altera ⁊ eadem operibus.

Increpat antiquos asserentes augmentationez non esse ab animo: sed ab aliquo elemẽtari principio. Et cõtinet duas partes: q2 p̃ increpat Empedoclen: secundo alios dicentes augmentatiõis principium esse ignem: ibi Videtur ãt. Prima in duas: q2 primo ponit opinionem Empedoclis ⁊ eã improbat per vnam rationem: secundo per aliam: ibi Adhuc ãt. De prima ponit opinionem Empedoclis dicentis augmentionẽ non fieri ab anima: sed per motum elementorum igredientiũ compositionẽ viuentis. Vnde dicebat plantas augeri deorsuz ex hoc q̃ partes graue vt terra ⁊ aqua mouentur deorsum naturaliter ſm radices caꝛ: augeri autem sursuz propter ignẽ ⁊ aerem ſm ramos sursum moueri ſm naturam: ⁊ hoc dixit nõ bene. Primo ex hoc q̃ nõ bene accepit sursum ⁊ deorsum in plantis: quoniã in plantis non accipiũt sursum ⁊ deorsum sicut in toto vniuerso ⁊ ſm motũ naturalẽ graue ⁊ leuium: vt ipse opinabatur. Nec radices sũt deorsum ⁊ rami sursũ in eis. sed magis econtra radices sũt sursum ⁊ rami deorsum. Qd̃ sic arguitur. Ita se habent radices in plantis sicut caput in aialibus. ⁊ sũt eiusdez nature. quoniã ex diuersitate ⁊ cõuenientia opationũ arguit diuersitas instroꝛ sed ad consilem opationẽ ordinant radices in plantis ⁊ caput in aialibus. s. ad nutrimenti assũptionẽ. ergo ⁊c. sed in aialibus caput est sursum ⁊ ps opposita deorsũ. ergo in plantis radices sunt sursum carum ⁊ rami sunt deorsum.

¶ Adhuc autẽ quis est continẽs in contraria que feruntur ignem ⁊ terrã: Distrahentur enim nisi aliquid sit prohibens. Si vo erit hoc est anima ⁊ causa alimenti ⁊ augmenti:

¶ Improbat positionẽ Empedoclis p aliam rationez ⁊ formaliter sic ſm Auerroym cometo. 37° supplendo litteram Aꝛ. admisso q̃ Empedocles dicebat. s. in plantis eẽ sursum ⁊ deorsum: sicut in mũdo adhuc oportebit ponere aiam esse principiũ augmenti ⁊ nõ potentia elementoꝛ: qd̃ sic arguitur. Illã nos videmus q̃ eadẽ pars viuẽtis imo quelibet ps organica sensibilis tpe augmenti simul augeẽt in sursum ⁊ deorsũ. Aut ergo illa pars est vnica aut non Si sit vnica ergo per vnicã formam: ⁊ sic vnica eius forma mouebit sursum ⁊ deorsum. ⁊ hoc non põt esse forma elementi neq3 in simplici neq3 in mixto cum ipsa moueat ad vnũ tantũ. Vnde mixtũ si moueat p naturã elementi'crescentis in eo mouebitur semp ſm naturam elementi pdominantis. oportebit ergo q̃ sit forma mixti. ⁊ talis in corpoꝛe aiato nõ est nisi aia. quare ⁊c. Si aũt illa pars habeat ptes diuersas quaꝛ vna moueat sursum ⁊ alia deorsuz a formis diuersis. aut ille ei ũt simplices habentes formas diuersas: aut erũt cõposite in quibus diuersa simplicia dominabũt. Et si ita ẽ tunc queriẽ quid detinet illa simplicia puta ignẽ terrã ⁊c. ne separenẽ ⁊ dissoluanẽ tendendo in ꝓpria loca. certe si ita esset: cito separenẽ nisi aliqd ꝓhiberet. cũ ergo nõ videanẽ separi: necesse ẽ illic esse aliqd̃ prohibens detinens ea. ⁊ hoc nõ põt esse nisi aia in corpoꝛe viuo. ergo aia est illa que regit corpus viuũ ⁊ efficit motus ꝓpꝛios ei. Cũ ergo augmentatio sit de illis sequiẽ augmẽtationem ⁊ reliqua huiusmodi esse ab aia vt sugius dicebaẽ ⁊ nõ a natura elementari vt Empedocles opinabaẽ.

Intelligendũ q̃ Alb. hic facit tres rõnes p̃ opinione Empedoclis. Prima ẽ talis. Si augmentatio fieret ab aia hoc eẽt qa attraheret nutrimentũ ad singula mẽbra ex quibus augmentarenẽ vt pz. hoc aũt falsum. quia tũc augmẽtatio esset motus violentus ⁊ non intẽtus a natura: quod manifeste falsũ ẽ. ⁊ pz ꝑma. qa motus tractus ẽ violentus vt vult Aꝛ. vij. phyſicoꝛ. Secũda rõ. elementa remanent in mixto ſm substantiã. ergo etiã retinẽt suos motus naturales: ⁊ p ꝑs ignis ascendit in corpe viuo ⁊ ira descendet ⁊ p hos motus erũt cã augmentatiõis. Tertia qa in oi aiato ptes inferiores habent nutrimentũ grossuz ⁊ terrestre. superiores vo subtile: ⁊ calidũ qd̃ nõ esset nisi fieret augmentatio p ascensũ elementoꝛ leuiũ ⁊ descensum elementoꝛ grauiũ. Et ex consilibꝰ cã dicebat q̃ in senibus ptes inferiores maiores nutriũt q3 superiores. ⁊ in mulieribus magis ingrossant ptes inferiores q3 superiores. Et ꝛñ accidit in iuuenibus ⁊ viris. nã in ꝑmis plus abundat nutrimentũ terrestre vel aqueũ: in secũdis vo subtile vel igneũ. qre ⁊c. His aũt rñdeẽ q̃ augmentũ ⁊ nutricatio fiũt ab aia ꝓncipaliter ⁊ nõ ab elementis: vt sũt gravia vel leuia. cõcedendũ ẽ tñ grauitatẽ ⁊ leuitatẽ nutrimẽti mãliter ⁊ disponẽ aliquo mõ cõcurrere ad augmẽtatiõz ⁊ vt magis hec ps q3 illa nutriaẽ vel augeatur: cum nutrimentũ leue sit magis patũ sursũ moueri q3 deorsũ gue aũt deorsũ q3 sursũ. Ad ꝑmã ergo rõnẽ negaẽ q̃ augmẽtatio sit motus violẽtius ⁊ q̃ nutrimentũ violenẽ trahaẽ ad mẽbꝛ. qñ lz tãctus q fit ab extrinseco ꝓncipio sit violẽtus tractus tñ qui fit a vtute intrinseca tracto ⁊ sibi naturali nõ ẽ violẽtus. Vnde sicut ferrũ nãliter mouẽ ad magnetẽ p vtutẽ quã magnes impſſit in eo sue forme cõuenientẽ pp qd̃ dicitur ferru trahi ad magnetẽ: sicut nutrimentũ passũ ab aia mẽbri p virtutẽ receptã mouẽ ad ipm ⁊ dicitur attrahi ſm naturã. Ad secundũ pz q̃ elemẽta sũt mãlia i in corpe viuo ⁊ sic nõ pñt esse ꝓncipale principiũ motiuũ ei ꝓpꝛioꝛ. sed tale est aia que ẽ eius formale ꝓncipiũ. Ad tertiũ dr̃ q̃ nõ ẽ vez q̃ oẽs ptes graues descendãt ⁊ leues ascendãt ex nutrimẽto: fient neq3 in corpe viuo sunt oẽs ptes graues deorsũ ⁊ leues sursũ: quoniã in capite sũt ossa valde grauia ⁊ in tibijs ẽ caro multũ leuioꝛ: ⁊ ita pz eẽ ꝺ ptibus nutrimẽti. Fuerũt q̃ partes graues in corpe aiato simul mixte cũ paribus leuibus sursũ vel deorsũ ſm exigentiã opationũ ipsius: qd̃ nõ eẽt si ꝓncipaliter a nã elemẽtari ⁊ nõ rõne aie sic disponerenẽt.

¶ Videẽ autem quibusdam ignis natura simpliciter causa augmenti ⁊ alimenti esse ⁊ nanq3 ipsuz videtur solũ corpoꝛ ⁊ elementoꝛ quod alitur ⁊ augmentatur. vnde ⁊ in plantis ⁊ in aialibus putabit vtiq3 quis hoc esse: quod operatur.

Hũc increpat opinionẽ dicentiũ ꝓncipiũ nutricatiõis ⁊ augmẽti eẽ solũ ignẽ. ⁊ cõtinet duas ptes. qa primo ponit opinionẽ cũ sua rõne. secũdo oñdit qd veritatis: ⁊ qd̃ falsitatis hec opio cõtineat ibi. hoc aũt cũ cã. De prima dicit q̃ quibusdã videẽ q̃ natura ignis simplr. i. principaliter sit cã alimenti. i. nutricatiõis ⁊ augmẽti. Et coꝛrõ fuit qa solus ignis de nũcro corpoꝛ ⁊ elemẽtoꝛ vr̃ ⁊ marie apparet eẽ illud qd̃ aliẽ ⁊ augmentaẽ cũ oia alia corpa alteret ⁊ cõuertat in sui substantiã. ⁊ ꝓpter hoc vr̃ q̃ in plantis/et aialibus ignis fit illud qd̃ talia opaẽ. s. nutricationẽ ⁊ augmentũ. Intelligendũ p̃ q̃ isti differũt a p̃cedẽti opioe in duobus. Primo q̃ p̃cedens opio ponit plura elemẽta esse ꝓncipia augmẽti: isti vo solũ ignẽ. secũdo qa illa dicebãt elemẽta quantũ gravia vel leuia esse ꝓncipiũ augmenti isti aũt volũt ignẽ eẽ ꝓncipiũ augmẽti inquantũ ẽ actiuus ⁊ alterativus. Intelligendũ secũdo ſm ꝑñ. cometo. rl q̃ isti arguebãt ex duabus affirmatiuis in secũda figura: quoniã sic arguebãt. Illud est principiũ augmenti ⁊ nutricationis qd̃ nutriẽ ⁊ augeẽ cõuertẽdo oia in sui naturã sed ignis nutritur ⁊ augeẽ ꝯuertẽdo oia in sui naturam q̃ ignis est ꝓncipiũ augmẽti ⁊ nutricatiõis. minoꝛ pz. quia ticut caro sibi oppositũ alterat ⁊ transmutat in sui substãtiaz ⁊ ex hoc reddiẽ quantitatis maioris q3 prius. sic ignis sibi appositum alterat ⁊ ex eo nutritur ⁊ maioraẽ. Intelligendum tertio q̃ Albertus supaddit duas rões. Primo opioe istoꝛ quibus ꝓbaẽ q̃ ignis nutritur ⁊ augeẽ. Prima est

talis. Illud in quo fit depditi restauratio ⁊ maiox ptium quã fuerint deperdite nutritur ⁊ augmentat. sed ignis ẽ hui⁹: aliter cito piret: cũ cõtinue ptes eius materiales ab eo evolent tendendo supius .qre ⁊c. Secũda rõ. Illõ corpus qõ ẽ porosum vr posse nutriri ⁊ augmentari: cũ ista fiãt p ingressum alterius corporis ad intra poros corpis augmentabilis. sed ignis ẽ corpus maxime porosum pp intensam eius ficcitatẽ ⁊ pspicuitatẽ. igit ⁊c. Quibus facile respondet ad primã negando q oẽ illud nutriatur/⁊ẽ in quo fit depditi restauratio ⁊c. hoc enĩ nõ sufficit ad propriã nutricationẽ ⁊ augmentationẽ: sed vltra hoc oz q fiat ꝼm quilibet ptẽ ⁊ q nutrimentum ingrediat ad singulas partes nutriti vel aucti. sic q quelibet pars nutriatur ⁊ augeatur. taliter aũt non fit in igne. sed materia ei⁹ppinqua inflãmatur ⁊ in ignẽ convertit ex quo priori iuxta posito vel continuato resultat ignis maior q̃z prior. quare i/propric ⁊ nõ p intus sumptionẽ sed sed p solã iuxta positionẽ ignis nutriti ⁊ augmẽtari dr. Ad secũdã negat q ignis sit porosus. lz fit perspicuus ⁊ ficcus. ⁊ vide de hoc sed alibi.

¶ Hoc aũt ⁊ cuz causa quidẽ quodãmodo est: nõ tamen simpliciter causa. sed magis aia. ignis enĩz augmentũ infinitũ est quousq̃z fuerit combustibile Natura aũt constantiũ omniũ terminus est ⁊ ratio magnitudinis aũt augmenti. hoc autez est aia: sed nõ ignis: ⁊ rationis magis q̃z materie.

¶ Hũc declarat quid veritatis ⁊ qd falsitatis hec opinio contineat. ⁊ vide Ax. Ignis est cã augmentatõis: sed nõ est cã pncipalis. Ex quo sequit q hec opinio hz aliquid veritatis ⁊ aliqd falsitatis. Veritatẽ hz in hoc qõ ponit ignẽ esse causam augmti. Falsitatez vo hz i hoc q ponit ignẽ esse pncipalẽ cãm ipsius. per ignẽ intelligendo naturalẽ calorẽ: quonã nautralis calor nõ est principalis causa augmentationis sed instrumentalis: cã aũt principalis ẽ aia Dicit ergo q ignis ẽ cũ cã quodãmõ. i. cã instrumẽtalis sed non ẽ causa simpliciter principalis sed magis anima ẽ huius. Et q ignis nõ sit causa principalis augmentationis declararat Ax. per hanc rõem. Ignis recipit augmẽtum in infinitum quousq̃z fuerit cõbustibile. g̃ si ignis sit principale principium augmentationis semper augebit ꝑquandiu habebit alimentum in quod agat ⁊ ita motus augmentationis ñ eẽt finitus ⁊ terminatus ad aliquam quantitatẽ certã in natura. sed hoc est falsuz quoniã motus augmentationis cuiuscũq̃z augmentabilis ẽ termi natus in natura. Omniũ enĩm natura constantiũ determinata est ratio ⁊ terminus magnitudinis ⁊ augmenti: ⁊ p consequens motus augmẽtatiõis non ẽ ab igne principaliter. Et subdit Ax. q terminus ⁊ ratio magnitudis ⁊ augmenti sũt attribuende aie ⁊ non igni ⁊ vniuersaliter forme ⁊ non mãe seu agenti instrali Intelligẽdũ ꝼm cõm cõm. xlij. p expõe h⁹ vltime ptis q alterare alimẽtũ ꝼm qõ ẽ altare tm̃ attribuit igni. sed ista alteratio ꝼm q hz timinũ debet attribui alteri virtuti cõiucte cũ igne. s. aie: sicut mollificare ferrũ ꝼm q est mollificare attribuitur igni. sed ꝼm q ista mollificatio habet terminũ notũ i vnoquoq̃z instro attribuitur virtuti artis. Circa hanc partẽ dubitatur qa Ax. hic dicit q augmentum ignis est in infinitũ per appositionem combustibiliũ: ⁊ per consequens non est dare maximũ ignem. Et post statim subdit dicens: q omniuz natura constantiũ est determinata ratio ⁊ termin⁹ magnitudinis ⁊ augmenti. Cũ ergo ignis sit constans per naturam: sequitur q habẽt certum terminũ in augmento. ⁊ p consequens erit dare maximũ ignem: quod prius dicto repugnat. Huic potest responderi dupliciter. Prio ꝼm doctrinam cõm. dicendo q cum Ax. dicit q ignis crescit i infinitum: non vult q ignis possit maiorari vltra omnez quantitatem finitam quia hoc est impossibile. sed intendit q ignis per appositionem combustibiliũ ꝼm magnam ꝑportionem potest crescere vltra omnem quantitatẽ corpis viuentis ⁊ corporis vere augmentabilis. ⁊ hoc sufficit p ratione sua ad ꝓbandum q in corpore viuo augmentum non est ab igne principaliter. Cum autem postea dicit q omniũ natura constantium ⁊c. intelligi debet illa ꝓpositio solum de corporibus alatis de quibus Ax. habet sermonem: qõ patet per verba cõm. sic dicentis. Et intendit per terminũ ⁊ mensuram vltima naturalia que inueniũtur in quantitatibus corpox augmentabiliũ. Licet etiã concederet cõm. vt patet ex dictis eius alibi q tales vltimi termini in magnitudine ⁊ paruitate sint assignandi in corporibus inanimatis. sed de his ad aliũ locum spectat inuestigare.

Secũdo potest responderi ꝼm Egidium dicendo q licet ignis non possit augeri in infinitum propter defectum defectum materie: quia nõ datur infinita materia cremabilis. ⁊ ex ordine vniuersi. quia lz aliqñ regnẽt stelle eius augmentatiue. aliqñ ẽ regnãt stelle ei⁹ corruptiue ñ permittentes ipm adeo multiplicari q alia corrũpat ⁊ ꝓuertat in sui naturam. ñ ex parte sue forme nõ repugnat ipsũ neq̃z geri in infinitũ cũ sit corpus homogeneũ: quod non habz de se terminũ neq̃z figuram neq̃z organa ad diuersa operara deputata. Sed non est sic de corpore viuente: quod cũ sit organicũ ⁊ terminatum termino ꝓprio ⁊ figuratum secundũ exigentiã opationũ aie: ex parte sibi repugnat quãcunq̃z crescere: imo habet terminũ si quẽ ptranire potest Ex quo pz q in viuente augmentũ non est principaliter ab igne: sed ab illo quod est causa terminationis eius in quãtitate ⁊ tale non est ignis ex quo sue nature non repugnat crescere in infinitũ vel vltra omnem quantitatem corporis augmentabilis. sed tale est aia que requirit organa sic finita vt in opationes sibi debitas exeat. Sicut etiã in arte terminatio in quantitate rei artificialis ꝓducte non est ab instrumentis artificis: vt securi vel malleo. sed est ab artifice q est pncipale opans in factione domus vel alterius artificialis. Ideo enim talis vel tãta domus ꝓducta est quia artifex talẽ vel tantam facere ꝑconcepit.

Voniam aũt eadẽ ẽ potẽtia vegetatiua ⁊ generatiua: de alimẽto necessarium ẽ determinare primũ. Sequatur enim ab aliis potentijs opere hoc.

¶ Iste est secundũ capitulum tertij tractatus in quo specialiter determinatur de vegetatiuo ꝼm ordinem prius dictum. ⁊ continet tres partes: In quax prima determinat de obiecto potentie vegetatiue. In secũda de actibus. In tertia de potentia ibi secũda Quando aũt nihil. in tertia. Quare hui⁹ aic. Prima in duas: quia primo ꝓmittit intentũ. secũdo ꝓsequitur ibi Videt autem. Circa prima dicit q quia eadem potentia anime. s. vegetatiua est vegetatiua ꝑ se desest nutritiua ⁊ generatiua ⁊ supple augmentatiua cũ hec omnes operationes circa alimentũ habeant fieri: ideo necessarium est primo determinare de alimento tanquaz de obiecto huius potentie. Nam hec potentia vegetatiua ꝓparatur ab aliis. s. sensitiua ꝼm locum motiua ⁊c. ope hoc s. qõ est circa alimentum cum ipsa circa alimentum operet ⁊ non alie. Intelligendum primo q cum dicit Ax. q eadem potentia anime est nutritiua generatiua ⁊c. intelligendũ est ꝼm genus vel quantum ad substantiam 'anime a qua fluũt: non autem ꝼm speciem. Intelligendũ secundo ꝼm cõm. comento. xlij. q subiectum idest obiectum potentie nutritiue augmentatiue ⁊ generatiue idem est. s. alimentum. Sed dubitatur quia potentie quax sũt diuersi actus habent diuersa obiecta. sed hax potentiax sũt diuersi actus. ergo habent diuersa obiecta ⁊ per cõsequens non est idem obiectũ eax. patet ꝓña cum minori. quia nu

rire generare augere sunt diuersi actus in specie. ⁊ maior est nota ex dictis supius: quia aliter actus nō distingueret obiecta. Respondetur q̄ sicut in arte vel scia ē duplex obiectū. s. materiale ⁊ formale ⁊ distinctio artium vel scientiaꝝ nō est per obiectū māle cū in illo diuerse artes vel scientie coincidere possint sed est obiectū formale: Ita est in potentijs aie. nam lignū est obiectū materiale artis dōi ficatorie ⁊ artis statuifice. aliter tamen transit in vsū vnius artis ⁊ aliter alterius ⁊ penes illud sumitur formale in ta li obiecto. Vnde eo vtitur domificator vt habet respectū ad formā statue. Similiter tam arithmeticus q̄z musicus considerant de numero. sed differenter. quia arithmetico considerat de eo absolute sumpto. Musicus vero considerat de eo vt est sonorus. Patet itaque q̄ ars domificatoria non distinguitur ab arte statuifica p lignū qđ est caꝝ obiectum materiale cū de eodem possint cōsiderare. sed per obiecta caꝝ formalia: ⁊ ex hoc q̄ vt est lignū habens respectum ad formam statue. ⁊ ita de alijs. Sic ē de potentijs aie vegetatiue que ponūtur tres a comentatore q̄ habent vnum obiectum materiale. s. alimentum. ⁊ per illud nō distinguūtur nec operationes earum: habēt tamen diuersa obiecta formalia in ordine ad diuersos fines per que distinguūtur. Propter quod aduertendū q̄ potentia nutritiua data est animato vt per ipsam debito tempore conseruetur. Idem in numero vt superius dicebatur. nam cum continue in ea fiat resolutio nisi p nutritionem fieret ex nutrimento deperditi restauratio cito pireret. Alimentum ergo vt est quid ideſt nutritiuū ⁊ restauratiuū est obiectū formale potentie nutritiue. Augmentatiua autē potentia data est vt viuens ad debitam quantitatem perducatur. hoc autem non fieret nisi plus restaureꝝ q̄z fierit dissolutum. ergo alimentū inquantū est augmentatiuū est obiectum formale augmentatiue. Generatiua vo potentia ordinatur ad conseruationem individui fin esse specificum. ⁊ hoc fit per alimentū quod superfluit ex eo quod transit in nutricationem ⁊ augmentū dum in semen cōuertitur ⁊ sequestratur ⁊ mittitur in locum generationis. Quare alimentum vt superfluo modo predicto ⁊ generatiuā dicitur formale obiectum generatiue. Quia ḡ alimentum vt nutritiuū non est alimentum vt augmentatum ⁊c. sequitur illas potentias esse distinctas ⁊ actus earum.

¶ Videt autem esse alimentū contrariuz contrario: nō omne aūt omni: Sed quecūq̄z contrariorū non solū generationem habent ex inuicē: sed ⁊ augmentū. Sunt enī multa ex inuicez: sed nō omnia augentur: vt sanum ex laborāte. Videnť neq̄z illa eodem modo ad inuicē esse alimentū. Sed aqua quidem igni alimentū est: ignis autē nō alit aquaz. In simplicibus quidez igitur corporibus hoc esse videť maxime: aliud quidē alimentum: aliud quod aliud.

¶ Prosequitur determinando de alimento. ⁊ primo ponit id quod apparet prīo aspectu de alimēto. secūdo circa illud mouet dubitationem. ibi Dubitationem autem. De primo dicit q̄ quibusdam videtur alimentum esse cōtrarium alito. sed tamen non omne contrarium alteri est alimentum. sed illoꝝ contrariorum vnū est alimentuz alteri quoꝝ vnū non solum potest ex alio generari sed ex eo quo potest augmentari. Vnde sanum ⁊ infirmum sūt cōtraria ⁊ vnum fit ex altero ⁊ tamen nullum coꝝ est alimentum alterius: quia nullum coꝝ potest alterum augmentare: quoniam sola contraria substantie sunt illa quoꝝ vnū auget aliud ⁊ est illi alimentum. Et adhuc hoc non reperitur vniformiter in contrarijs substantie q̄ vtrunque sit alterius alimentum: quoniam aqua ⁊ ignis contrariātur ⁊ aqua est alimentum ignis: sed ignis non est alimentum aque. Vnde in corporibus simplicibus maxime videť q̄ vnum contrariorum sit alimentum: vt aqua vel aer. alterum vo qō alitur: vt ignis. Intelligendum primo q̄z hic Ar. ponat illud quod cōmuniter apparet de alimēto: alii qui tamen ex hoc trahunt duas conditiones alimenti: q̄z prima est vt sit contrarium alito. secūda est vt sit aptum illud nutrire ⁊ augere. Intelligendū secūdo fm Alber. q̄z quas non sit verꝝ alimentū ignis cū nihil vere alatur nisi alatum: tamen causa ꝓpter quā antiqui dixerūt q̄ aq̄ alit ignem ⁊ non econtra est vera: si adaptetur ad verum alimentū ⁊ verū alitū quoniā causam tale assignabāt. Dicebant enī q̄ alimentū debet esse humidū vt facile patiat ab eo qō alitur ⁊ in eius spēm transmutareť. id aūt qō alitē debet esse actiuū in alimentū. ⁊ ei resistituū que maxime fuit per calidum ⁊ siccū. quia ergo aer ⁊ aqua sunt humida ⁊ facibiliter passibilia. ignis autem est calidus valde ⁊ siccus: quare multū actiuus ⁊ restitiuus: ideo dixerūt inter corpora simplicia aerē vel aquā esse alimentū: ignē vo eē illud qō alitur. Partier si ad alimentū vez ⁊ alitū hec aptenť: patebit alimentū pati ⁊ in aliti naturam cōuerti: ⁊ nō econtra ex cōsimilibus causis.

¶ Dubitationem autē habet. Dicunt enim hi quidem simile ali simili: sicut ⁊ augeri. Alijs autez sicut diximus contrario videtur ali contrariuz cōtrario tanquā impassibile sit simile a simili alimentum mutari ⁊ decoqui. Dubitatio autem omnis ī contrarium aut in medium.

¶ Mouet dubitationem circa id qō primo aspectu videť de alimento. ⁊ continet duas ptes: quia primo mouet argumentū ad vtrāq̄z ptē. secūdo solut ibi Adhuc autē. Dubitatio quā mouet ē ista. Vtz alimentū sit sile nutribili: aut ei contrarium. ⁊ arguit ad vtranq̄z partem. ⁊ prio ponit rōnem ꝓpter quā aliqui dixerūt q̄ alimentū est sile et non contrariū alito que ē hec. Simile alit suū simile ⁊ augmentat ipm. cōtrariū vo trāsmutat ⁊ nō alit. ḡ alimentū ē sile nutribili ⁊ nō ↄriū. Deinde ponit rationē ꝓpē quā alij dixerūt q̄ alimentū est ↄriū ⁊ nō sile nutribili que est ista. Nihil trāsmutatur a suo simili. sed omne qō trāsmutatur: transmutatur a suo contrario. sed alimentū trāsmutat a nutribili. ergo ei ↄtrariat. patet ꝓsequētia cū minor ex que alimentū cōuertitur in substantiā nutribilis: quod esse nō potest nisi ab eo transmutetur ⁊ decoquatur. maiō aūt est nota. ga ois trāsmutatio est de contrario in contrariū aut medium. ⁊ sic est ad medium est ad contrarium cū vtriq̄z extremoꝝ contrarietur: ⁊ per consequens sequitur q̄ forma que inducitur in alimento a nutribili est contraria forme alimenti. sed ipsa est similis forme nutribilis. ḡ forma nutribilis est contraria forme alimenti. ⁊ per consequens nutrimentū est contrariū nutribili.

¶ Adhuc autē patitur aliqd alimentum ab eo qō alitur: sed non hic ab alimento sicut nec instructor a materia. Sed ab illo hoc. instructor autē imitať solum in actum ex ocio. Utz autem sit alimentū quod vltimo aduenit aut quod primo habet differentiam. Si vero vtrunqz: sed hoc quidem nō coctum: illud coctum. vtrobiq̄z vtriq̄z cōtingit alimētum dicere. Inquantum enī nō coctum cōtrariuz contrario alitur: inquantum coctum: simile simili. Quare manifestuz qō dicunt quodāmodo vtriq̄z ⁊ recte ⁊ non recte.

¶ Nūc solvit hanc dubitationem ⁊ primo premittit quod dam quod valet ad solutionem predicte dubitatitationis: quod est q̄ non equaliter patitur alimentum a nutribili:

ꝛ nutribile ab alimẽto: imo alimentũ patiť a nutribili ꝛ cõuertitur in substantiã ei⁹. Nec oportet semp q̃ agens patiať a patiente eo modo quo patiens patitur ab agente vt oꝫ de carpentario ꝛ ligno in quod agit. Lignũ enim patitur a carpentario. sed carpentarius nõ patiť a ligno nisi dicam⁹ transmutationẽ que ex ocio ad opationẽ esse passionẽ. Deinde ponit solutionẽ dubitationis que consistit in isto q̃ alimentũ in principio est dissimile ꝛ contrarium nutribili. Jn fine aũt ẽ simile ꝛ non contrariũ ei. Dñ alimentum dť de eo qđ est coctũ. alimentũ coctũ ꝛ digestum est simile nutribili. sed alimentũ nõ coctũ ꝛ indigestũ est ei dissimile ꝛ contrariũ. Ex quo pꝫ q̃ opinio pus dicta habꝫ aliquid veritatis ꝛ aliquid falsitatis. nã illa que ponit q̃ alimentũ est tale: in hoc verũ dicit. sed dicit falsum in hoc qđ ponit alimentũ nullo mõ esse contrariũ nutribili. ꝛ eõ tra est de opinione huic cõtraria. Jntelligendũ primo q̃ ꝟm. comento. xxxv. dupliciter introducit hanc partez Adhuc aũt vsqꝫ ad solutionẽ dubitatiõis. Dimo vt continuať cũ parte imediate ꝑcedente: ꝛ sit remotio dubitationis quã quis facere posset contra opinionẽ dicentẽ q̃ alimentum est contrariũ alito. quoniã si ita esset tũc vtrunqꝫ pateret a reliquo ꝛ transmutaret in reliquũ. hoc aũt ẽ falsum: quia alitũ nõ transmutatur in alimentũ. Ad quã dubitationem rñdetur q̃ nutrimentũ patitur ab alito ꝛ ab eo substantialiter trãsmutať. sed alitũ nõ patitur eodẽ modo ab alimento. Nec oꝫ q̃ ab oi patiatur agens eodẽ modo quo patiens patiť ab agente: sicut dictũ est de ligno ꝛ carpentario. Secũdo ꝟm. hanc partẽ introducit vt continuetur. ꝛ ꝑmittit quoddam vtile valens ad solutionẽ dubitatiõis ꝑmisse ꝟm quẽ modũ prius expositum fuit. ꝛ huic magis adheret ꝟm. vt patet in antiqua translatiõe. Jntelligendũ secũdo ꝟm ꝟm. comento eodẽ q̃ nutrimentuz dť duobus modis. Vno mõ dť nutrimentũ de illo qđ adhuc non digerit nec trãsmutať in substantiã nutribilia. ꝛ tale est nutrimentũ in potentia. ſ. ad formam nutribilis. Alio modo dicitur de eo qđ est digestũ: ꝛ trãsmutať in naturaz nutribilis: ꝛ tale ẽ nutrimentũ in actu. ſ. ꝑ formã nutriti.

Quoniam autem nihil alitur non ꝑticipãs vita animatũ vtiq̃ erit corpus: qđ alitur i quantũ animatũ. quare ꝛ alimentũ ad aĩa tum est ꝛ non ꝟm accidens.

¶ Hic determinat de actibus potẽtie vegetatiue. Et dividit in tres sicut tres sunt eius actus. quoniã in ꝓma determinat de nutricatioue. in secũda de augmentatiõe. in tertia de generatione. ibi secũda. Est autem alterꝫ ibi tertia. Et generationis autem. De prima dicit q̃ ga nihil alitur seu nutritur nisi habens vitam cũ solum corpus animatum sit habens vitam. Corpus aĩatum est illud quod alitur inquantũ est aĩatũ. Et quia nutricatio fit per cõuersionem nutrimenti in substantiã aliti sequitur ipm alimentũ esse aliquid aĩatum. ſ. in potentia passiua. ꝛ hoc ꝑ se sibi cõpetit ꝛ inquantũ tale ꝛ non ꝑ accidẽs. Jntelligẽdũ ꝟm ꝟm. comento. xlvj. q̃ corpus nõ nutriť nisi ꝟm q̃ hꝫ aĩa: non ꝟm q̃ est corpus: quia tũc omne corpus nutriretur. Dost subdit. Jsta igitur actio attribuitur aĩe essentialiter ꝛ nõ accidentaliter: ꝛ partis anime substãtia: cui attribuiť ista actio non est nisi virtus que inata est habere istã actionem. Cum igitur cognouerimus hanc actionẽ ꝑprie tũc cognoscemus substantiã istius virtutis ꝑprie: ꝛ capit substantiam large pro essentia: ꝛ ꝑ virtutẽ intelligit potentiã vegetatiuam.

¶ Est autem alterꝫ alimento ꝛ in augmentato eẽ secundũ enim q̃ quantum aliquod animatũ est augmentatiuũ. ꝟm autem q̃ hoc aliquid ꝛ substantia alimentũ est. Saluat enim substantiã ꝛ vsqꝫ ad hoc est quoukqꝫ alatur.

¶ Determinat de augmentatione dicens q̃ est alterꝫ esse ꝛ altera ratio seu diffinitio ipsi alimento vt est nutritiuũ ꝛ vt est augmentatiuũ. nam nutritiuũ aliter alit: ꝛ aliter augmentat. quoniã ꝟm q̃ alimentũ est aliquod quantum est animatum augmentatiuũ. ꝟm aũt q̃ est hoc aliquid ꝛ substantia est congruũ nutricationi. Alimentũ enim saluat substantiam nutriti donec nutritũ possit sumere alimentum ꝛ eo alatur. Jntelligendũ ꝟm ꝟm. comento. xlvij. q̃ aliqd esse nutrimentũ aut nutritiuũ aliud est ab esse augmentatiuũ. Nutritiuũ dicitur ꝟm q̃ conseruat substanniã rei nutribilis ne corrũpatur. dat enim ei aliquid loco dissoluti. ꝛ ideo permanet in esse dũ nutritur. ꝛ cum cessat nutrimentum corrũpitur. Est vero augmentatiuũ ꝟm q̃ perficit quantitatẽ eius naturalem: quod diminuitur in principio propter necessitatem. Ex differentia ergo quam habet alimentum in eo q̃ alit ꝛ in eo q̃ augmentat: vt quantũ pũt patere quid est nutritio ꝛ quid augmentatio: vt q̃ nutritio est conuersio nutrimenti in substantiã aliti. sed augmentatio est deductio viuentis de minori quantitate ad quantitatez maiorem.

¶ Et generationis autem factiuũ natura qđ alit sed quale id quod alitur: iam enim est ipsa substãtia generat autẽ nihil ipsum se ipsum: sed saluat.

¶ Determinat de generatione dicens q̃ factiuũ generationis. ſ. potentia vegetatiua nõ est eius quod alitur. sed talis quale est illud quod alitur. quoniã potentia generatiua non est principiũ generationis illius quod alitur seu illius in quo est: sed alterius qđ est tale quale est illud i quo est ꝛ sibi simile in specie. Et q̃ ita sit patet ga substantia q̃ alitur ꝛ que generat est. quod aũt generať nõ ẽ: quare nihil generat seipm: sed aliquid bene saluat ꝛ nutrit seipsum ideo potẽtia vegetatiua bñ pũt nutrire ꝛ saluare illud in q̃ ẽ. Intelligendũ ꝟm Alber. ꝛ Egidiũ q̃ quantũ ad aliqd transit quid alimentũ cõuertiť in alitũ: ꝛ quantũ ad aliqd transit in semen. Illud qđ cõuertiť in alitũ: facit ad indiuidui cõseruationẽ. sed illud qđ trã fit in semẽ: facit ad cõseruatiõ spẽi. Semen ergo ẽ superfluũ alimenti ga ẽ superfluũ indiuidui duo in quo ẽ. sed nõ ẽ superfluũ spẽi ad cuius cõseruationẽ illius in q̃ est ordinať: ẽre semen nõ ordinať ad gnãtionẽ illius in q̃ est sed alterius similis sibi in specie. Et ex hoc pꝫ quare semẽ dť superfluitas vltimi alimenti. est eni superfluitas q̃ fit ex parte nutrimenti que superfluit vltra illam que trãsit in nutricatione ꝛ augmentũ: ꝛ est vtilis ꝑ generatione ꝛ ẽ vltimum alimenti: quia alimenti vltima digestione digesti. sed de hoc amplius alibi.

¶ Quare huiusmodi anime principiũ potentia ẽ possibilis. Suscipiens ipsam ꝟm q̃ est huiusmodi. Alimentũ autẽ preparat opationem. vnde prima tum alimento non potest esse. Quoniam aũt sunt tria quod alitur: ꝛ quo alitur: ꝛ alens. Alens quidẽ est prima aĩa. quod vo alitur est habẽs hãc corpus quo vo alitur: alimentũ.

¶ Hic determinat de potentia vegetatiua. ꝛ dividitur in duas ꝟm q̃ dupliciter notificat eam sibi secũda. Quoniaz autem a fine. De prima notificat potentiam vegetatiuam q̃ per actũ nutritionis dicens q̃ potentia vegetatiua q̃ est principium instrumentale anime vegetabilis: est potentia que potest saluare habens eã ꝟm q̃ hꝫ. Alimentũ aũt ꝑparat operationem. idest materia ꝑparata operationi huius potentie. Vnde priuatum alimento non potest esse id est diu inesse durare. Deinde subdit tria concurrentia ad nutricationem scilicet alens quod alitur: ꝛ quo alitur. Alens est prima anima ꝛ magis cõis. ſ. vegetatiua ꝛ est

potentia quod alitur est corpus animatū: & quo alīt est nutrimentū. Intelligendum ſm ꝓn̄. comento. xxxviij. q̄ iſte actiones. ſ. anime vegetatiue ſunt diuerſe ſm diuerſitatem ſuoꝝ finium licet ſubiectum ſit idem. ſ. nutrimētū Et eſt neceſſe vt iſte actiones ſint attribute alicui virtuti anime. & cum ita ſit neceſſe eſt vt hoc principium anime. ſ. virtus nutritiua ſit virtus que pōt cōſeruare ens in ſua forma ſm diſpōnē ꝛc̄. Ex quo ſegtur q̄ diuerſitas iſtarū opationū nō eſt ex diuerſitate ſui obiecti mālis: ſed ex diuerſitate ſuoꝝ finiū ꝓpinquoꝝ & ſuoꝝ obiectoꝝ formaliū ſūptoꝝ. Vnde qa nutritio augmētatio & generatio habēt fines diuerſos: iō diſtinguūt. nā finis nutritiōis ē reſtauratio depditi: & finis augmentatiōis ē attingentia quantitatis pfecte. finis vo generatiōis eſt plenatio ſpecici.

¶ Quoniā aūt a fine appellari oīa iuſtū eſt. finis aūt eſt generaſſe quale ipſum erit vtiq; prima aīa generatiuū quale ipſum

¶ Deſcribit ſeu notificat potentiā vegetatiuā p actū generatiōis. & diuidit in duas qa primo facit hoc. ſecūdo diſtinguit de agētibus cōcurrentibus ad nutricationez: ibi Eſt aūt quo alīt. Dc prima dicit q̄ qa iuſtū ē oīa a fine denoiari & finis potētie vegetatiue ē generare: ideo pria aīa vel potentia. ſ. vegetatiua ē generatiuū talis aīati quale ē ipm in quo ē hꝰ aīa vel potentia. Intelligendū vt ſuperius dicebaī q̄ tres ſūt actus potētie vegetatiue. ſ. nutricatio augmentatio & generatio & ſecūdus ē pfectio: primo & finalioꝝ: & tertius primo & ſecūdo. Vnde ſicut potentia nutritiua ordinaī in augmentatiuā & ambe in generatiuā ſic ē de actibus ipſaꝝ que ſūt ab aīa principaliter & a ſuis potentijs inſtrūaliter & ſecūdario: &, ꝓpterea ſimul loquitur Ax̄. de aīa & de potentia. Sed tūc poſſet quis dubitare quare Ax̄. diffiniuit potentiā vegetatiuā ab ope nutriendi & ab ope generādi & nō diffiniuit ipſam ab ope augmētandi: cū ſit augmētatio ſit opatio pfectioꝝ & finalioꝝ nutricatione. Reſpōdet q̄ cū aliq potētia bz plures opationes ſi diffinīt p vnā & nō p aliā hoc ex duplici cā pōt cōtingere Prima ſi vna illaꝝ opationū ineſt illi inſepabiliter & alteri nō. Secūda ſi vna illaꝝ opationū ē ceteris pfectioꝝ & finalioꝝ ꝓpter primā cām diffinita ē potētia vegetatiua p nutricationē que illi inſepabiliter ineſt & nō p augmentationē que aliq̄ nō ineſt. Propter ſecūdā cām diffinita eſt p generationē que ē ceteris pfectioꝝ & finalioꝝ vt dictuz ē: nō per augmentationē. quare ꝛc̄.

¶ Eſt aūt quo alitur dupliciter ſicut & quo gubernaī & manus & themō. hoc quidē mouens & motū illud autem mouēs ſolū. Dē aūt alimentū neceſſariū eſt decoqui. opatur autē decoctionem calidum Vnde omnē aīatū habent calorē Figuraliter qui dem igitur alimentū quid ſit dictū eſt. Certiſiandū aūt ē poſterius de ipſo in propriis rōnibus.

¶ Diſtinguīt de agentibus cōcurrentibus ad nutricationē dicens q̄ ſicut illud quo gubernaī nauis eſt duplex. ſ. manus & themon. & manus ē mouens nō motū. themon aūt eſt mouēs motū. ſic duplex ē principiū quo aliḡd aliud ſ. aīa que ē mouens principale & nō motū & calidū naturale: qđ eſt mouens motū & inſtrāle. Et q̄ caliduz ſit inſtrūm aīe in operando circa alimentū ꝓbat Ax̄. quia oē alimentū neceſſariū ē decoqui ſi debet tranſire in opationem aīe. ſed nō pōt decoqui niſi a calore: vt pz. ergo neceſſe eſt oē aīatum habere calorē. poſtea epilogat dicēs: q̄ figuraliter i. ſupficialiter ſic dictū ſit quid ſit alimentū. poſterius aūt certificandū eſt de ipſo in ꝓpriis rōnibus. Intelligēdū ſm ꝓn̄. comento. l. qđ declaratū eſt hic q̄ aīa nutritiua ē primū mouens in cibo: & q̄ agit in cibo p calorē per quem fit digeſtio. Vtꝝ aūt oporteat q̄ moueat & uō mouēatur a primo motore: hoc declaratū ē in ſermonibus vltibus. i. i octauo phyſicoꝝ. declaratū ē enī illic q̄ oīs primus motor ſi fuerit corporalis cōponitur ex motore nō moto & motoꝝ moto ſm q̄ cōponunt res ex materia & forma. Nam iſta ꝓpō oīs primus motor corporeus cōponit ꝛc̄. nō ē vera niſi in motu locali. Vnde in motu alterationis nonoz qđ primū alterans corporeū primo alteret ſe: & ita cōponatur ex alterante nō alterato & ex alterante alterato: ſicut in motu locali oīs primus motor corporeus mouet ſe. & iō componitur ex mouente nō moto & ex mouente moto. Cū igiī motus ꝓueniens ab aīa nutritiua in nutrimentū ſit motus alterationis nō videtur q̄ per illam ꝓpoſitionez que non eſt vera niſi in motu locali poſſit declarari q̄ primum mouens in alterattōe non moueatur: & q̄ alteꝝ ſit mouēs motum. Preterea exemplū Ax̄. de manu & themone eſt in motu locali: quare non videtur eſſe ad ꝓpoſitū cuz hic ſit ſermo de moto alterationis. Ad hoc reſpondet ꝓn̄. dupliciter. Primo declarando aliter q̄ actus nutriē dicōplex per duos motores: quoꝝ vnus eſt imobilius & alius mouens motus & aſſumit pro manifeſto q̄ propinquū alterans nutrimentum eſt corpus calidum & vlterius q̄ ipſum nō ſufficit ad cauſandū actionem alteratiuaz terminatam, niſi ſit illic aliqua virtus que non eſt corpus ſed in corpore. Et ex hoc ſequitur q̄ corpus quod eſt primum alterans corporeū componitur ex alterante: quod non alteratur. ſ. anima: & ex alterante alterato. ſ. ex naturali calore. & ſic pz qualiter actio nutrimenti completur per motorem non motum: & per motorem motum. Et ſm hanc reſponſionem non indigemus illa propoſitione declarata in octauo phyſicoꝝ. ſ. oīs primus motor corporeus cōponitur ꝛc̄. Aliter reſpondet ꝓn̄. declarādo q̄ in actu nutriendi eſt talis duplex motor. ſ. non motus & motus in ſequendo illud quod in principio dicebatur de propoſitione declarata in octauo phyſicoꝝ dicendo q̄ calor naturalis ſi alterat cibum niſi primo moueatur in loco: quoniam motus localis antecedit alios motus & maxime motum alterationis terminatum: quo ſcilicet res aliquando alteratur & aliquando non: vt eſt in propoſito. Vnde ſi ſpiritus q generatur in corde debet alterare nutrimentum diſtās ab eo oportet quod prius trāſmittatur ad ipſum quod fiet p motum localem. Spiritus enim non ſolum alterat ſed attrahit & expellit cibum. quia ergo hic motus alterationis ꝓſupponit motum localem: patet q̄ propoſitio Ax̄. octaui phyſicoꝝ que eſt de motu locali erit conueniens ad propoſitum declarandum. quia ſi corpus quod alterat prius mouetur localiter aut a ſe aut ab alio. Si a ſe: ergo componitur ex motore ꝛc̄. Si ab alio cum non ſit procedere in iſinitum: erit deuenire ad primum motorem corporeū: qui mouet ſe motu locali: qui etiam eſt primus motor corporeus in motu nutritionis. & talis componitur ex motore nō moto & motore moto. quare ꝛc̄. Ad illud autem quod dicebatur de exemplo dicit ꝓn̄. q̄ exemplum eſt largiī acceptum: quoniam manus nō eſt primus motor in gubernatione nauis ſed gubernator. & poteſt dici motor nō motus: non quia non moueatur. ſed quia non mouetur a motore exteriſeco. Hec inconuenit ad declarandū aliquid in motu alterationis adducere exemplum in motu locali.

Intelligendum ſecūdo ſm ꝓn̄. eodem comento ꝓ expoſitione illius partis. Certificandum autem eſt poſteriꝰ de ipſo in propriis rōnibus q̄ ſermo de nutrimento & augmento non perficitur niſi in pluribus libris. In libro autem de generatione & corruptione determinatus eſt motus augmenti & dimminutionis. In methauris autem determinati ſunt modi colorum & modi actionum vt decoqui & aſſari. & etiam in hoc libro declaratus eſt primus motor in iſtis motibus. & in libro de animalibus determinatū eſt quot ſūt inſtra iſtius virtutis in vnoq̄z aīali

ꝛ quomodo completur actio per ipsam in vnoquoqꝫ coꝝ ꝛ ꝑ quot mẽbra ꝛc. Vult igit ꝓmꝫ. q in multis libris naturalibus determinet de nutritiõe ꝛ augmẽto: ꝫ diuersimode quoniã de illis determinat in libro de generatiõe ꝛ corruptione ꝑ cõparationẽ ad motũ ostendendo q nutritio ꝛ augmentatio ẽ verus motus vel mutatio. Jn libro de aia ꝑ compationẽ ad aiam ostendendo q sunt principalit ab aia ꝛ non ab aliquo elemento. Jn libro methauroꝝ ꝑ cõparationem ad calorẽ naturalẽ ostendendo ꝑm diuersos modos caloris diuersas fieri digestiones: vt elixationem assationẽ ꝛc. Jn libro aũt de aialibus determinat de illis ꝑ cõparationẽ ad membra oñdẽdo nutricationẽ ꝛ augmẽtationẽ esse ꝑ mẽbra tanquã instra deseruiẽtia aie in operando: ꝛ quot sunt illa mẽbra ꝛ qualiter ꝓportionant in tali opatione. Alij aũt ꝑ ꝓprias rões intelligũt librũ de nutrimento ꝛ nutribili. in quo dicit Aꝝ. tradidisse ꝑ ꝓprias rões de ipso alimento. sed hic liber ad nos nondũ puenit. Dubitat vtꝝ nutritiua augmentatiua ꝛ generatiua sint diuerse potentie aie. Arguit q nõ. Primo ille potentie sunt eedẽ ꝛ nõ diuerse quaꝝ est idẽ actus. sed nutritiue ꝛ generatiue est idẽ actus. ergo ꝛc. ꝑz ꝓña ꝛ maior ex dictis. minor autẽ declarat. quoniã sicut nutritiua equi generat carnẽ vel os de alis ex nutrimento sic facit virtꝰ generatiua. vt ꝑz. ergo ꝛc. Secũdo nutritiua ꝛ augmentatiua sunt eadẽ potentia. ergo ꝛc. ꝑz ꝓña. ꝛ assumptũ ꝑ. bat: quia eadẽ potentia que generat plus de carne ꝙꝫ fuerit resolutũ põt generare tantũ ꝑcise ꝛ minus. sed generã do plus est augmentatiua: generando aũt tantũ ꝑcise aut minus est nutritiua. ergo ꝛc. 3° ad id facit lra Aꝝ. di. in ꝓncipio huius ca. q eadem potentia aie est nutritiua ꝛ generatiua. Jn oppositũ arguit. quia ille potentie sũt diuerse que habent opationes diuersas. ed nutritiua augmentatiua ꝛ generatiua sũt huiusmodi: cũ opatio nutritiue fit cõuertere nutrimentũ in substantiã nutritu: ꝛ opatio augmentatiue fit deducere ipm ad debitã quantitatẽ ꝛ operatio generatiue fit sibi sile generare: vt supius fuit ostensum. quare ꝛc. Pro qõne dicendũ q potentia nutritiua augmentatiua ꝛ generatiua etiã in eodẽ viuente sunt potentie ab inuicẽ spẽ distincte: qđ ꝓbari põt ex argumẽto statiz adducto. Sed ꝑ vlteriozi declaratiõe sciendũ q duplr sumit virtꝰ generatiua. Vno mõ ꝑ virtute ãdã aie que est in coꝛpe viuente que ex superfluo nutrimẽto mõ supius oñso generat semen. ꝛ hec saltẽ in aialibus pfectis habet organũ determinatũ. s. mẽbꝝ genitale. Alio mõ sumit virtus generatiua ꝑ virtute quadã in semine ꝓducta a virtute generatiua ꝑ modo accepta que speciali noie dicitur virtus formatiua q quẽ semen ꝫ nõ fit formaliter aiatũ est oia mẽbra in potentia actiua. ꝛ est ꝓductiuũ talis aiati quale est illud a quo fuit semen decisum si trãsmittat ad locum debitũ ꝑ generatione cũ debitis circũstantijs.

Hoc stante declarat primo q nutritiua ꝛ augmentatiua sũt virtutes diuerse ex qua duplici differentia inter eas reperta vt hic refert Albertus. Prima differentia ẽ qa nutritiua generat substantiã ꝛ inducit formã nutriti in mã nutrimẽti. sed augmentatiua generat quãtitatẽ viuẽti cõuenientẽ ad debitas opationes. vel saltẽ post nutrimenti conuersionẽ membra extendit ad maiores dimensiones.

Secũda differẽtia ẽ quia nutritiua quantũ ẽ de se cõplit nutrit ꝑm oẽm dyametꝝ: vel si inequaliter magis nutrit ꝑm latitudinẽ. sed augmentatiua magis augmentat ꝑz lõgitudinẽ ꝑm quam maxime attendit coꝛporis magnitudo

Tertia differentia est quia augmentatiua vtitur fortiori calido ꝙꝫ nutritiua: quoniã augmentatiua hz extendere mẽbra dura: sicut ossa cartilagines ꝛc. ꝛ facere nutrimẽtũ penetrare ad ipsa ad que fortius requirit calidũ ꝙꝫ ad conuertere nutrimentũ in substantiã nutriti qđ est opus nutritiue: vt satis ẽ notũ. Quarta differentia ẽ quia nutritiua semp nutrit deperditũ restaurando. augmentatiua autem non semper augmẽtat. sed habita cõuenienti quantitate que ꝑ augmentatiuã in tali viuente intendebat qđ ad mortem contingit cessat augmentatiua ab ope suo. Sit posset ostendi q nutritiua a generatiua que est in coꝛpore viuente: qm̃ nutritiua imediate inducit aiam in mã nutrimentali. Generatiua aũt que est in viuẽte imediate introducit formã seminis que nõ ẽ in aia in materia nutrumentali. Differt etiã a virtute formatiua que ẽ in semine. quia virtus nutritiua ẽ subiectiue in coꝛpe aiato: sed virtꝰ formatiua nõ. Secũdo virtus nutritiua nõ ꝓducit aiatũ ꝑ se existens eiusdẽ speciei cũ nutrito. vnde virtus nutritiua equi nõ ꝓducit equũ ꝫ ꝓducat carnẽ vel os. virtus aũt formatiua sic. quoniã virtus formatiua semis equi nõ solũ ꝓducit carnẽ vel os sed equũ totalẽ. Et ex hoc soluunt rões ante oppositũ adducte. Ad primã ꝑz de generatiua qõ distinguũtur a nutritiua. ꝛ similiter formatiua q est in semine hz opationẽ diuersam a nutritiua. s. ꝓducere indiuiduũ totalẽ ꝛc. Ad secundũ dr q virtus nutritiua transmutat nutrimentũ in substantiã nutribilis. cũ tẽpore augmenti ꝑ solã conuersionẽ nutrimenti nũqꝫ fieret augmentatio nisi mẽbra extenderent ꝑm ptes antiquas et nouas: qđ fit ꝑ virtutẽ augmentatiuã. ex quo ꝑz has virtutes esse distinctas. Ad auctoritatẽ aũt Aꝝ. dictũ fuit in ꝓncipio ca. qualiter intelligi habeat. quare ꝛc.

Determinatis aũt his dicamus cõiter ꝺ sensu. Sensus autez in moueri aliquid ꝛ pati accidit: sicut dictũ est. Videtur enim quedam alteratio esse. Aliũt autẽ quidam ꝛ simile a simili pati. Hoc aũt quomodo possibile aut impossibile: dictũ est in vniuersalibus õnibus de agere ꝛ pati.

¶ Jste est quartus tractatus huius secũdi continens. xj. capitula. in quoꝝ ꝓmo determinat vniuersaliter de potẽtia sensitiua. in secũdo ibi Dicendũ aũt est. Determinatur de sensibili sensibili vliter. in tertio ibi Cuius quidẽ. Determinat spãliter de visibili ꝛ visu ꝛ suis actibus. in qrto ibi Nũc quidẽ primũ. Determinatur eodẽ modo de audibili ꝛ auditu. in qnto ibi De odore aũt ꝛ olfactibili. Determinat silr de odore ꝛ olfactu. in sexto ibi Gustabile autem. Simili mõ determinat de gustabili ꝛ gustu. in septio ibi De tangibili aũt. Determinat pariter de tangibili ꝛ tactu. in octauo ibi Oportet aũt. Declarat quedã coia de sensibus ꝑticularibꝰ. in nono ibi Quod aũt nõ fit sensus Ponit numerus ꝛ sufficientiã sensuũ particulariũ. in decimo ibi Quoniã aũt sensitiuus. Determinat de sensu cõmuni. in vndecimo ibi Quoniã aũt duabus. Determinat de phantasia. Ex qbus oibus hẽbitur sufficiens determinatio de secũdo gr adu aiatoꝝ vz de sensitiuo. Primũ capitulũ diuidit in duas ptes: in quaꝝ prima ostendit q sensus est potentia passiua. in secũda ponit distinctio ꝺ potentia ꝛ actu ibi Diuidendũ aũt. Prima in tres: qa ꝓbat q sensus est potentia passiua. Secũdo ostenditur q sensus dicitur duobus modis ꝛ similiter sentire scilicet i actu ꝛ in potentia. Tertio declaratur modus ꝑm quem sensus in potentia efficiatur in actu ibi secũda. Quoniam autem sentire. ibi tertia Primum quidem igitur. Prima in duas ꝑm q tripliciter ostendit sensum esse potentiam passiuam ibi secũda Habet autem dubitationem. De prima dicit q determinatis his que dicta de vegetatiuo dicamꝰ communiter de omni sensu q sensus idest sentire accidit sibi in ipso moueri aliqd ꝛ pati: vt dictũ est. s. libro phyſi coꝝ. Ex quo videt q sentire sit alteratio quedã. ꝛ ex hoc sequitur q sensus sit Ꝟtus passiua cũ oia illa potẽtia sit Ꝟtꝰ

passiua cuius opatio in ea recipitur cū suo pati ⁊ alterari. Et quia locutus fuerat de passione: subdit q̄ dā aut nihil a fili pati. qō quō si possibile vel impossibile dictū ē in rōib⁹ vbibus de agere ⁊ pati potuis in p̄ de gnatione ⁊ inferius oñdet. Intelligendū ſm p̄. ñ. cometo. lij. q̄ sentire sit per aliquā passionē ⁊ motū in sensibus a sensibilibus nō per actionē sensiuā in sensibilia. Hoc eni est primū considerā dū de sensu. s. viz sit numeratus in virtutibus actiuis aut passiuis. Vult igit p̄. ñ. q̄ sensus patiat a sensibilibus ⁊ q̄ nō agāt in sensibilia: cuius oppositū dicebat Pla. ponēdo visionē fieri extra mittendo. ⁊ hoc est principiū considerandū in sensu quod est potentia passiua.

¶ Habet aūt dubitationez ꝓpter quid sensuum ipsorum nō sit sensus: et quare sine his que sunt extra non faciūt sensum in exīte igne et terra et aljs elementis: quoz est sensus per se aut ſm accidētia his. Hāc manifestū igit ē q̄ sensitiuū nō ē actu sed potētia tantū. vnde nō sentiūt: sicut combustibile non combuitur ipsum a seipso sine cōbstiuo. cōbureret eni seipsum et nihil indigeret actu ignē eē.

¶ Secūdo ꝓbat sensū esse potentiā passiuā p̄ solutionem duaz dubitationū: q̄re prima ē quare sensū nō est sensus ita q̄ sensus sentiat seipm. Secūda ē quare sensus nō sentiūt ignē extrinsecis sensibilibus cū habeant sensibilia eis consimilia sicut sunt ignis ⁊ terra ⁊ alia elementa in suis orga/nis existēta que sūt sensibilia p̄ se: aut ſm accidentia ipoz. Has dubitationes solunt dicēs manifestū esse sensum non esse in actu de se: sed in potentia tm̄. ideo sensus non sentiūt seipsos neq; aliqd aliud nō occurrēte exteriori sensibili a quo moueant ⁊ ad actū ducāt̄: sicut cōbustibile nō cōburit a seipso nō cōcurrēte extrinseco cōbustiuo. aliter cōbureret combustibile igne nō cōburente: qō nō ē verū. Ex hac solutioe pz expresse q̄ sensus ē potētia passiua. Intelligendū p̄mo ſm p̄. ñ. comento. lij. q̄ sensuū qdā attribuit ē in sua compōne vnicuiq; elementoz: ⁊ ista sūt sensibilia Vult itaq; p̄. ñ. vt dr̄ de sensu ⁊ sensato q̄ cuilibet organo sensus appropriat ſm p̄dominiū aliqō quatuor elemētoz. Vnde in organo visus p̄dominat aq̄. in organo auditus aer in organo olfactus ignis. in organo gustus ⁊ tactus terra. Cū igit ista elementa sint sensibilia tūc remanet secūda dubitatio supius mota quare sensus nō sensit elementuz: qō dñat in suo organo: vt visus aquā. ⁊ ita de aljs. hec dubitatio infra solueṫ magis cōplete. vbi assignabit causa quare sensibile positū supra sensū nō facit sensationē. Et similiter prima euacuabit in ca. de sensu cōi vbi oñdet q̄ nulla potentia organica ē supra se cōuertitiua. Intelligendū secūdo ſm p̄. ñmen. cometo allegato q̄ sensus nō est ē virtutibus actiuis que agūt ex se absq; eo q̄ indigeāt in actione que ꝓuenit ab eis motore extrinseco. sed ex virtutib⁹ passiuis que indigēt motore extrinseco: ⁊ iō nō sentiūt ex se quēadmodū cōbustibile nō cōburit ex se absq; motore extrinseco. s. igne. Et quēadmodū cōbustibile si eēt cōbustibile ex se tūc possibile esset vt cōbureret sine igne extrinseco in actu. sic sensus si sentirent ex se ſm q̄ suut virtutes actiue: tūc possibile esset vt sentirēt absq; extrinseco. Et debes scire q̄ ꝓ est prima dra qua virtutes aie differt abinuicez ⁊ est ꝓncipiū p̄sideratois de intellectu ⁊ de aljs virtutibus. Virtus aūt nutritiua manifestum ē ex predictis q̄ est virtutibus actiuis. Comentum est clare. Sz dubitatur circa textū p̄ q̄ Ar. dicit q̄ elementa sunt sensibilia p̄ se. hoc aūt videt falsū. quia sūt substantie ⁊ substantia est sensibilis p̄ accidens: vt patebit ni sequēti ca. Secūdo q̄a Ar. videt velle q̄ si sensus cēt potentia actiua q̄ sentiret se aut sentiret nō concurrēte sensibili extrinseco. hz nō sequla nō videt valere. q̄a cōbustiuū ē in potentia actiua ad cōburendū ⁊ tn̄ nō cōburit se nec pōt cōburere extrinseco cōbustibili deficiēte. ℟ndet ad p̄mū q̄ aliquid ē sensibile p̄ se ē dupl̄r. Uno mō q̄a p̄ se agit in sensū ⁊ isto mō elementa nō sūt sensibilia p̄ se. sed solū sensibilia ꝓpria ⁊ cōia vt in sequēti ca. apparebit. Alio mō quia ē p̄ se subiectū alicui⁹ qō p̄ se agit in sensū: ⁊ sic elemēta dicunt sensibilia p̄ se. iō notāter dixit Ar. loquēs de elemētis q̄ eoz ē sensus p̄ se aut ſm accidentia his ⁊c. Ad secundū dr̄ q̄ si ab aliquo nō pōt ꝓuenire actio aliqua nisi cōcurrat extrinsecū hoc cōtingit ꝓpter alterā duaz cāz. Prima si actio illa transeat in materiā exterioꝛē. secūda si illud cuius dr̄ illa actio nō sit in potētia actiua respectu illius: sed solum passiua. Ex hoc pz q̄ si sensus esset in potentia actiua respectu sensationis cū sensatio recipiat in eo ⁊ nō transeat i obiectū extrinsecū q̄ necessario sensus sentiret nō concurrente extrinseco: quia neq; tanquā actio neq; tanquā passiuo. Exemplū aūt qō adducit nō ē sile: quonia cōbustio nō recipitur in combustiuo sicut sensatio in sentiuo. sed i extrinsecum transit. quare ⁊c.

¶ Quia aut sentire dicimus dupliciter. potētia eni audiens et videns audire et videre dicimus: et si forte dormiens: et quid iam operans dupliciter utiq; dicetur et sensus. hic quide sicut potetia: ille vo sicut actu. similiter aūt et sentire quodq; potentia ens: et quod actu.

¶ Ostendit q̄ sensus dr̄ duobus modis: ⁊ sīl̄r sentire. s. in actu ⁊ in potentia. vñ dormiens dr̄ videns ⁊ audiens in potentia. sed actu opans dicitur videṡ vel audiens in actu ⁊ sensus nō opātus dr̄ sensus in potētia respectu sentire. sed sensus actualiter sentientis dr̄ sensus in actu. Intelligendū ſm p̄. cometo. lij. q̄ q est videṡ in obscuro est videṡ in potentia. sed ista potentia ē ꝓpinquor actui q̄z potētia que ē in visu dormientis. vterq; igit utoz ē in potentia ꝓpinq̄ ad actū videdi. sed in ꝓpinquiori ē ille qui ē in obscuro quia facilius pōt videre cū non indigeat nisi lumine vt videat. sed dormiēs idiget lumie ⁊ exp̄gefactoe

¶ Primum quidē igitur tanquā sit idem pati et moueri: et agere et mouere dicimus. et nanq; motus est actus quidam: imp̄fectus tn̄ sicut in alteris dcm̄ est. Uia aūt patiūtur et mouētur ab actio et actu ēte. vnde est quidem tanquam a simili pati: ē aūt ut a dissimili sicut diximus. patitur: quidez eni quid dissimile: passum aūt simile est

¶ Odit quō sensus in potentia efficiat sensus in actu p̄mittendo p̄ ex declaratis 3o physicoz q̄ idē motus ē agere ⁊ pati mouere ⁊ moueri respectu diuersoz. motus eni est actus imp̄fectus qui ē a motore imobili. ⁊ ſm q̄ est a motore dr̄ mouere ⁊ agere. ⁊ ſm qō ē imobili ē moueri ⁊ pati. Sensus g̃ hic mō reducit ō potētia ad actū q: vz trās mutat ab obiecto sensibili in eo ip̄ūmente spem ſnā ⁊ p/mutāte ip̄m de potentia sentiēdi ad actū sentiendi: vñ oia que patiūt ab aliquo ente in actu mouent. ⁊ id qō patitur quodāmō patit a sīl̄i ⁊ quodāmō a dissīl̄i. nā passū dū patitur ē dissile agenti. sed postq; passū ē sile ē illi. Intelligendū p̄ q̄ ꝓmen. textū comenti. lij. translatōis antique aliter introducit. vult eni Ar. oñdere diam esse inter sensum esse potentiam actiuam ⁊ ipsum esse potentiam passiuam. ⁊ ponit duas differentias inter esse actiui ⁊ esse passiui. Prima quia esse passiui ē esse i actu imp̄fecto p̄mixto cum potentia. Sed esse actiui est esse in actu pfecto. Scda quia passiuū ſm q̄ passiuū nō habet esse nisi ab actiuo: qa si actiuū non esset: nō esset passiuū. sed actiuū habet esse ex se. Intelligendū secūdo ſm comentatoē q̄ passiuū antequā patiat est contrariū agenti: ⁊ dū patit est admixtum

ex simile ⁊ contrario. nō enī cessat dū mouetur corrūpi in eo pars contrarij ⁊ fieri pars similis ⁊c.

¶ Dicendum autem de potentia ⁊ de actu nūc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. Est quidem enim sicut sciens aliquid: sicut si dicamus hominem quoniā homo scientiū ⁊ habentium scientiam. Est autem sicut iam dicimus scientem habentem gramaticam. Utrique autem horū nō eodem modo possibilis est. Sed hic quidem quoniā genus huius ⁊ materia est. Ille autem quia volēs possibilis est ꝯsiderare nisi aliquid ꝓhibeat exterī.

¶ Ponit distinctionē de potentijs ⁊ actu. Et diuiditur i tres: quia primo ponit distinctionē potentie. secūdo ponit distinctionem ipsius pati de quo ꝓius fuit locutus. tertio facit summā eorū que dicit in hoc capitulo de potentia ⁊ de pati ibi secūda Nō est aūt simpliciter. ibi tertia. Nūc autē tantū. ¶ Prima in duas quia primo ponit distinctionem potentie. secūdo declarat differentiam inter mēbra distinctionis ibi Iam autem considerās. De prima dicit dicendū esse de potentia ⁊ actu: de quibus nūc simplr id est vniuersaliter dicamus vt ꝓposito spectat q dupliciter aliquid dicit in potentia puta sciens vel aliud tale. Uno mō dicitur sciens in potentia sicut ignorās ⁊ carēs habitu scientifico qui ideo dr potentia sciens quia ē de nūcro hominū qui ordinant in scientiā. Alio modo dicit sciens in potentia hō hns habitū scie puta grāmatice: sed nō ꝯsiderans p cū. ⁊ isti nō sūt eodē mō in potentia. Mā ignorās dr in potentia sciens: ga genus suū. s. genus horum ē huius. q hz sciam ⁊ ē mā scie receptiua. sed alius sic est potentia sciens q cū vult pōt considerare nisi aliud exterius ꝓhibeat.

¶ Iam autem considerans actu ens per se ⁊ prio prie sciens hanc litteram a. Ambo quidē igitur primi fm potentiam scientes sunt. sed hic quidem p doctrinam alteratus est: ⁊ multotiens ex contrario mutatus habitu. hic autem ex eo quod habent sensum aut gramaticā non agere aut in agere alio mō

¶ Declarat differentiā inter scientē in potentia prio mō ⁊ secūdo mō dicēs. q actu ꝯsiderans per habitū scie quez hz in hanc litterā a in grāmaticalibus ē actu ⁊ ꝓpe sciens sed ambo primi. s. ignorās ⁊ hns habitū ⁊ nō ꝯsiderās sūt scientes solū in potētia sed differētes qm ignorās nō efficit actu sciens nisi fit alteratus p doctrinā ⁊ sciam quā accepit ⁊ multotiens mutat ē ex habitu ꝓio scie acqsite. sed hns habitū ⁊ nō ꝯsiderās nō alterat p doctrinā neqz sciam accipit, vt efficiat ꝯsiderās: sed solū mutat de nō agere i agere ⁊ deū ꝯsiderare in ꝯsiderare p habitū quē prius hēbat ⁊ hoc ē alio mō mutari ab illo quo mutat ignorās in habitū acqsitōc. Intelligendū fm comentatorē cometo. lvj. q sciens grāmaticū ꝯsideranteo in ea ē sciens fm vltimā perfectionē ⁊ tale dicim⁹ sciēs in rei veritate. ex quo sequitur primo q sciens in actu nō ē magis pfecte sciēs qz sciens in habitu tm. Forma. n. opatiōi vnita pfectioni mō se hz qz dū ē, absqz opatiōc. Segt secūdo q sicut duplex ē potētia. s. remota sicut ignorātis ⁊ ppinq sicut hntis habitū ⁊ nō cōsiderantis: ita duplex ē actus siue pfectio vz act⁹ primus ⁊ actus secūdus siue pfectio prima ⁊ pfectio vltima. Forma ē prima pfectio. sed opari ab ea ꝓueniens ē pfectio vltima vel vt dixit supius ꝓm. forma nō opans ē prima pfectio. sz opatiōi vnita ē pfectio vltima. Intelligendū secūdo fm ꝓm. eodē cometo q ignorās mutabilr ex potentia in actum cū alterabit p doctrinā ⁊ mutabit multotiēs ex habitu ad dispōnē ꝓriā ⁊ ex dispōne ꝓria ad habitū quousqz habitus fit firmus ⁊ firus. Et intēdit p habitū formā scie: ⁊ p dispōnē ꝓriā ignorantiā. Vbi aduerte q duplex ē ignorātia. s. negatiōis ⁊ dispōnis. prima ꝓuenit in nō hntib⁹ habitū scientem illi oppositū. secūda aūt inuenitur in habente errorem scientie: quare ⁊c.

¶ Non est autem simpliciter neqz agere neqz pati: sed aliud quidem corruptio que a contrario: aliud autem salus magis est q potentia ab eo quod ē actu. Et simili sic: sicut potentia se habet ad actū speculans enim fit habens scientiam quod vere nō est alterari. in ipsum enim additio est ⁊ in actum: aut alterum genus alterationis est.

¶ Ponit distinctionē ipsius pati ⁊ ꝓtinet tres ptes. In prima facit qdē dictū ē. in scda ostendit q ⁊ transitus de ignorātia ad habitū scie nō vere alterat siue patit sicut nec transitus de habitu ad actū ꝯsiderandi. in tertia q dicta sūt in his q spectant ad intellectū adaptat ad ea q spectāt ad sensū ibi. secūda. Vtrū nō bene ibi tertia Sensitiui aūt. De prima dicit q neqz agere neqz pati ē simplr in vno mō trium hz multiplr. Utrū vno mō dr pati de passiōe corruptiua: qa qs patitur a suo ꝓrio acgrēdo formā aliquā cū obiectōe formē illi ꝓrie. Alio mō dr de passiōe pfectiua q ē salus ⁊ receptio alicuius pfectōis absqz depditiōe alteri⁹ ab aliquo ente in actu nō ꝓrio sed silr illi i quo fit receptio sicut potētia se hz ad actū. Utrū speculās p habitū quē prius habuit nō vere alterat patit prmo mō cū nō trāsmutet a ꝓrio aliqd depdendo sed solū acgrit ⁊ ficipm deducit in actū ꝯsiderādi. aut si patit ē alterz genus passiōis a passiōe corruptiua qa ē passio pfectiua fo mō dicta. Intelligendū p fm ꝓm. cometo. lvj. q hoc nomē passio nō significat eandē intentionē simplicē sed qdā ē passio q ē corruptio patiētis a ꝓrio a quo patit vt passio calidi a frigido ⁊ būidi a sicco. cū. n. calidū agit i frigidū corrūpit frigidū ⁊ fit calidū. Alia aūt ē passio que est ruacio eius qō ē in potētia ei⁹ ab eo qō ē in actu. ⁊ hoc est duplex qa vel ē ruacio a nō ē ad pfectionē prmā sicut i puero q nō hz habitū aut ē ruacio a prma pfectiōe in fam sicut dum hns formā pus nō opās postea opat: ⁊ nulla istarū ē vera passio sed solū passio p mō supta. Intelligendū fo q licet potentia ⁊ actus opponāt relatiue: cū dicit Ax. q act⁹ assimilat potētie qa ē illi ꝓueniēs ⁊ ꝓporcionalis. qd. n. alterz ornat ⁊ perficit sicut actus se habet ad potentiā illi ē conueniens ⁊ ꝓporcionabile.

¶ Unde non bene habet dicere sapientem cum sapiat alterari: sicut neque edificatorem cum edificat. In actum quidem igitur ducens ex potentia ente fm intelligere ⁊ sapere non doctrinā: sed alteram habere denominationē iustum esse. Ex potentia autem ente addiscens ⁊ accipiens scientiam ab actu ente ⁊ didascalo: aut neqz pati dicendum sicut dictum est: aut duos esse modos alterationis: ⁊ eam que in priuatiuas dispositiones mutationem: ⁊ eam que in habitus ⁊ naturam.

¶ Dicit q trāsitus de ignorātia ad habitū scie nō ve alterat seu patit. d. q nō hns dr sapiente alterari cū sapiat ⁊ ad habitū scie trāsmutet: sicut nō hns dr edificatore alterari dum mutat ad actū edificādi. Silr ille q nus habit habitū scie sed fuit oblitus. si itez ex se veniat in actū fm intelligere aut scire nō dr doctrinari: sed iustū ē talē mutationē aliā denominatiōez hre. s. rememoratōz. sed ille q ex ignorantia accepit sciam a b aliquo actu ente ⁊ didascalo. i. ingrō hns fm doctrinatōz mutat: sed vt dictū ē nō ve patit seu alterat. Aut si talis pati dicat: tūc duos mōs alterationis ponam⁹. s. alterationē que ē mutatio i dispōnes puatiuas que ñ sūt ꝓria positiua: ⁊ hec ē alteratio perfectiua: ⁊ alterationem que ē in habitum ⁊ naturam idest in formam habentem contrarium positiuum: ⁊ hec est alteratio corruptiua.

Intelligendū circa illam partē. Accipiens sciētiā ab aliquo actu ente ⁊ dicit colo q̄ dupl̄r aliquis p̄t acgrere sciam aliquā. vno modo magistro docente ipsum ⁊ p̄ doctrinā. alio modo lumine intellectus agentis ⁊ p̄ intētionem ⁊ q̄ocūq; acquirat semper acquirit cā ab aliquo ente actu tali quale est addiscens in potentia. ⁊ hoc formaliter ⁊ virtualiter. vnde magister ē formaliter ⁊ actu talis p̄ habitū scie quem hz. Intellectus aūt agens est actu talis solū virtualiter p̄ quanto in virtute luminis eius fiunt nobis manifesta omnia p̄ncipia per se nota in quibus virtualiter cōtinent oēs cōclones. Et lz in vtraq; acquisitiōe fiat eodē modo p̄cessus de p̄ncipijs ad conclones ⁊ ens in potentia reducit ad actū ab aliquo ente actu: gatū hoc ē manifestū in acquisitiōe scie per doctrinā: ideo solum de illa ax. dedit exemplū. Dicit̄ dubitat̄ p̄ ga exemplū agere. sed recipe sciētiā est quoddā pati. ideo nō sequitur edificator dū edificat nō alteratur nec patit̄. g̃ nec recipiēs sciam patitur vel alterat̄. Sc̄o quia q̄ō hic dr̄ videtur cōtrariari ei q̄ supius dicebatur vbi asserebat ax. illum q̄ acquisiuit habitū scie esse alteratū per doctrinā ⁊ multotiēs mutatū ex habitu contrario. Tertio ga videt̄ q. aliqua actio scie sit vera alteratio ⁊ passio corruptiua vt q̄n aliqs habuerit habitū erroneū ⁊ p̄ rōnes ad oppositū factas acquisiuit habitū scientificū oppositū illi ⁊ erroneum amisit.

Rñdet̄ ad primā q̄ lz exemplū nō sit oīno sile: tamen in hoc est accipienda similitudo: q̄ō sicut edificator dū trāsit ad actū edificandi nihil deperdit: sic nec acquirēs habitum sciē merito hui⁹ aut transiens ad actū considerādi ꝓpterea nullus illoꝝ vere patit̄ aut alteratur. Ad sc̄m dicitur q̄ ax. vult hic q̄ acquirens sciam nō alterat̄ alteratione corrup tiua. supius aūt vult q̄ alteratur ip̄ope ⁊ pfective ⁊ ista nō repugnant. Ad tertiū dr̄ q̄ trāsiens de ignorantia negatiōis ad sciam nihil deperdit. trāsiens aūt̄ de ignorantia dispōnis bene p̄t aliquid depdere sed hoc cui q̄ esset passio ꝓpria sed ip̄opria ⁊ corruptiua. Ad illa nō erit passio ꝓpria ⁊ corruptiua plus requireretur q̄ p̄ forma habita corrūpatur. regreretur cui q̄ corrūpat̄ a forma aduenīēte que sit illi contraria ⁊ incōpossibilis q̄n tam ad simul esse in eodem subiecto qualiter nō est de habitibus duoꝝ ꝯdictoriorū. nā duo ꝯdictoria p̄t simul esse in eodē intellectu nec sunt oppositi quantū ad esse in sil: sed solum quantum ad rep̄sentationem ⁊ quantū ad coassensus cum idem intellectus non possit simul duobus assentire neq; habitus verus corrūpit habitū falsū: sed si i aduentu vnius corrūpitur alter hoc ē ex alia cā. s. ꝓpter defectū conseruantis: vt quia intellectus ipsius respuit nec p̄m ipm amplius considerat: sed eius opposito firmi⁹ adhereret. quare habitus ille continue ad cuane scientiā tendit donec ex toto ānihileatur.

¶ Sensitiui autem p̄ma quidem potentia mutatio fit a generante. cū autem generatum est habet iam sicut scia: ⁊ sentire. quod aūt p̄m actum sic dicit ipsi considerare. Differt autez quia huiusmodi actiua opationis extra sūt visibile ⁊ audibile. Similiter aūt ⁊ reliqua sensibiliū.

¶ Adaptat ad sensum que dicta erant circa scientiam ⁊ intellectum: ⁊ continet duas partes quia primo ostendit q̄ sicut circa intellectum est dare p̄mam perfectionem ⁊ secūdam: ita ꝓportionabiliter circa sensum: ponendo tamen differentiam inter mouens intellectum de prima in perfectione in secundam ⁊ mouens ipsum sensuz. Secūdo dat cām illius differentie ibi Causa autem. De prima dicit q̄ prima mutatio sensitiui per quam acquirit primam perfectionem est a generante ipsum tribuente ei virtutem sensitiuam. sed cum sensitiuum generatū est habet sicut scientiam: ita q̄ potentia sensitiua est primus actus sensitiui sicut scientia est primus actus intellectiui. Sentire vo qō est p̄m actum dicitur similiter ipsi considerare. quia sicut considerare est actus secūdus scientis: ita sentire est actus secūdus ipsius sentientis. Est tamē differentia in hoc q̄ que mouent sensum de prima perfectione in secundā videlicet operationem sunt ei extrinseca: vt visibile audibile ⁊ reliqua sensibilia. sed que mouent habentem habitū ad actum considerandi sunt intrinseca sibi. Intelligendum primo p̄m comentatorē comento. lx. q̄ prima transmutatio sentientis que est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem est transmutatio q̄ fit per agens: quod educit virtutes sensitiuas de potentia materie generans animal ⁊ non a sensibilibus: ⁊ innuit differentiam inter primam perfectionem factam in sensu ⁊ vltimam. Opinatur enīz q̄ prima perfectio sensus fit ab intelligentia agente: vt declaratur in libro animaliū. Secunda autem perfectio fit a sensibilibus. vult itaq; comentator q̄ prima perfectio sensus sit virtus sensitiua que tribuitur animali ab intelligentia agēte aut tanq̄z ab agēte vniuersali: aut quia tribuitur a virtute formatiua que est in semine: vt declaratur in libro de animalibus: que ideo appellatur intelligentia agens quia occulte ⁊ mirabiliter operatur in productione animalis sicut intelligentia. Secunda autem perfectio sensus est species sensibilis vel sensatio que tribuitur animali a sensibilibus. Intelligendū secundo p̄m comentatorem comento eodem q̄ prima pfectio sensus differtur a scientia scientis quando non considerat actu in hoc q̄ mouens primam perfectionem in sensu ⁊ extrahens eam in secundam sunt extrinseca sensata vt visibilia. sed mouens scientem de prima perfectione in secunda est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse. Illud ergo quod deducit sensum ad actum sentiendi est sensibile extrinsecum imprimendo sensui speciem suā sed illud quod mouet intellectum possibilem habentez habitum ad actum considerandi est aliquid copulatum anime p̄m esse vt declarabitur in parte imediate sequenti.

¶ Causa aūt quoniā singulariū quidem p̄m actuz sensus: scientia autem vniuersaliū. hec enim i ipsa quodammodo sunt omnia. vnde intelligere i ipsa est cum velit. Sentire autem non est in ipsa. Necessariū est autem esse sensibile. Similiter autem ⁊ hoc se habet in scientijs sensibilium: ⁊ ꝓpter eādem causam quia sensibilia singulariuz sunt: ⁊ exterioꝝ. Sed de his quidem certificare tempus fiet ⁊ in rursum.

¶ Declarat causam quare mouens sensum in secundam perfectionem est extrinsecum: mouens autem intellectum est intrinsecum dicens q̄ causa est. quia operatio sensus ē circa singularia que sunt illi extrinseca. sed scientia que est operatio intellectus est circa vniuersalia que sunt quodā modo in ipsa anima. propter quod anima habituata p̄t intelligere q̄ndocūq; voluerit. sed sensus siue anima nō potest sentire quandocunq; voluerit: cum ad actum sentiendi oportet sensibile presens esse. Vnde etiam in sciētijs sensibilium propter consimilem causam idem contingit scilicet q̄ anima non potest de illis scientiam habere nisi in eorum presentia: sed de his certificare tempus fiet in posterum. q̄ in sequentibus huius libri. Intelligendum primo secundum comentatorem comento. lx. q̄ sensus in actu non mouetur nisi motu qui dicitur comprehensio a reb⁹ particularib⁹ sensibilib⁹. ⁊ iste sūt extra aiam Intellect⁹ aūt mouet ad vltimā pfectionē a reb⁹ vlibus ⁊ iste sūt i aia. Et dixit ⁊ iste q̄si sūt i aia q̄ post declarabit

q; ea que sūt de ꝑma pfectione intellectus sūt quasi sensibi
lia de prima pfectione sensus. s. in hoc q; ambo mouent
t sunt intentiões imaginabiles t iste sūt vniuersales po
tentia lz non actu: t ideo dixit t isti quasi sūt in aīa a non
dixit sūt quia intentio vl̄is nō a lia ab intentiõe imagina
ta. Ex quibus ꝑz q; sensus mouet ad actū sentiendi a sen
sibilibus: t per consequēs q; nō oporteret dare sensuum
actiuū intrinsecū aīali cuius oppositū aliqui ponūt. Intel
lectus aūt mouet ad actuz considerandi siue intelligendi
tanquā a motore ꝓpinquo a rebus vniuersalibus lz mo
tor ꝑncipalis intellectus possibilis sit intellectus agēs vt
post ostendet. Patet vlterius q; vniuersalia que mo
uent intellectū ad vltimā perfectionē sūt intentiões ima
ginate: que quia nō sunt actu vl̄es sicut species intelligi
biles que sūt abstracte sed solū potentia: cū ex ipsis ltmie
intellectus agentis abstrahant spēs intelligibiles actu vni
uersales. ideo nō sunt in aīa. s. intellectiua sed sūt quasi in
aīa ga sūt in sensu interiori intellectui deseruiente ad actū
intelligendi. Et ex hoc ꝑz q; mouentia intellectū ad postre
mā pfectionē sunt copulata cū anima copulatione in esse
quoniā ꝑm esse vniunt aie sensitiue. t ista sūt intentiões
imaginabiles ut dictū est. Intelligendū secūdo q; com
tator mouet dubitationem circa illud qđ dictū est sensibile
mouere actū sentiendi. illud enī non apparet vex: qa effe
ctus spūalis debet habere agens spūale cū effectus assimi
letur agenti. sed sensatio est spūalis t forma sensibilis ma
terialis. quare tc̄. Ad hoc ponit comētator duas rn̄/
siones. Prima est q; sensatio est spūalis non rōne agen
tis sed rōne materie in qua recipit: quia enim recipitur i
sensu qui est spūalis vnde fic dicit. Et pōt aliquis dicere
q; sensibilia nō mouent sensus illo modo quo existūt extra
aiam. mouent enī sensus ꝑm q; sunt intentiões cū in ma
teria non sint intensiones in actu sed in potentia. Se/
cūda responsio est q; sensibile, pducit sensationē tanquam
agens instrumentale: t qđ est dare agens spūale extrinse
cū a sensibus aialiū a sensibilibus ꝑncipaliter, pducēs sen
sationē t ab illo capit sensatio suam spūalitatem sicut etiā
fuit necesse in intellectu quoniā phantasma quia ē mate
riale nō pōt vigore ꝓprio ꝓducere in intellectu possibili
speciē abstracta. quare oz ad illius ꝓductionē concurrer
intellectū agentem qui est abstractus. Ax. aūt hoc tacuit
in sensu quia latet cū sit virtus organica t magis appa
ret in intellectū qui est virtus abstracta. Vnde cōmenta
tor eodē comento rēnuendo primā responsionē fic dicit.
Et non pōt aliquis dicere q; ista diuersitas accidat ꝓpt
diuersitatem subiecti ita q; fiant intentiones ꝓpter mate
riam spūalē que est sensus non ꝓpter motorem extrinse
cū. Melius est enī existimare q; causa in diuersitate mate
rie est diuersitas formax: non q; diuersitas materie fit cā
diuersitatis formax. t cū ita sit necesse est ponere motorē
extrinsecū in sensibus aialiū a sensibilibꝰ sicut fuit necesse
in intellectu. Visū est igit q; si concesserimus q; diuersi/
tas formax ē causa diuersitatis materie q; necesse erit mo
torē extrinsecū esse. sed Ax. tacuit hoc in sensu quia latet
t apparet in intellectu t tu debes hoc ꝑsiderare qm̄ idiget
pscrutatione. Ex quibus verbis apparet cōmentatorez
non ponere sensum agentem ineristentez aie sensitiue vt
aliqui dicūt cū voluisse sed potius extrinsecū a sensibꝰ quē
plures putant esse quendam intelligentiam speciex sensi
biliū t sensationū principaliter producti. nā sicut dicit etiā
de intellectu agente respectu specierx intelligibiliū t intel/
lectionem.

¶ Nūc autem tantum sit diffinitū: quoniam cū
non simpliciter sit qđ potentia dicitur. Sed aliud
quidem sicut si dicamus puex posse militare. Alli
ud autem sicut in etatē existentem fic habent sen
sitiuum.

¶ Facit summā cox que dicta sūt de potentia t de pati
ostendendo qualiter se habeant ad sensum. Et continet
duas ptes. quia ꝑmo reassumit que dicta sunt de potentia
secūdo de alterari seu pati ibi Quoniā aūt innoiata. Di
ꝑma dicit q; nūc si tn̄ dictū de potentia quod non dicit sim
pliciter t vno modo sed multipliciter. quoniam aliquid
dicitur in potentia ꝓpinqua sicut in etate ꝓuerus habēs
artem militie t non opans ꝑm eam est in potentia ad mi/
litandū. Sic similiter est de sensitiuo qđ aliquando est in
potentia remota ad sentire aliquando ꝓpinqua ut supius
dicebatur. Animal enī est in potentia siue illud ex quo ge
neratur aial est in potentia remota ad sentire. sed animal
actu nō operans ꝑm sensum est in potentia ꝓpinqua.

¶ Quoniam aūt innominata est ipsox differen
tia determinatū est aūt de his quoniā altera t quo
modo altera. vti autem necesse est ipsa pati t alte
rari tanquā ꝓprijs nominibus. Sensitiuū autem
est. Patitur quidē igitur non simile ens: passum
autem assimilatum est: t est quale illud.

¶ Nūc reassumit quod dictū fuit de pati t alterari ipsō
sensus dicens q; alteratio seu passio que fit in sensu nō ha
bet ꝓpriū nomen impositū tamen ē altera ab alteratiõe
t passione ꝓpria t corruptiua. t iam ostensum est supra q;
sunt altera t quō sūt altera. Nūc aūt determinando o sen
su necesse est vti ipso pati t alterari sensus ac si ista sint ꝑ
pria nota ipsox. Et tunc describendo sensitiuū dicit ipsū
esse tale in potentia quale est sensibile in actu vt prius est
ostensum. Vnde sensitiuū dū patit a sensibili nō est simi
le illi: sed postq; passum est assimilatū est tale quale est il
lud. Intelligendū q; sensitiuū anteq; recipiat speciē t
intentionē quam in eo ipримit forma sensibilis non ē si/
mile illi sed potius dissimile: sed postq; recipit eam factū
est simile ei. ideo dicit q; sensitiuū est tale in potentia sic
est sensibile in actu. t nō dicit q; sensitiuū est potentia sen
sibile in actu: nam sensitiuū nō recipit sensibile: ideo non
efficit sensibile sed recipit intentionē sensibilis per quaz
efficit simile illi t tale quale est illud. vnde si color recipet
in visu t non intentio coloris: tūc idē esset esse coloris in
aīa t extra aiam. sed esse coloris extra aiam nō est compre
hensio. ergo esse coloris in aīa siue in visu nō est compre
hensio: qđ tamē est falsum. Et hoc ponit ꝑm. cometo. ixij
sub talibus verbis: Manifestū est igit ex hoc qđ dixim⁹
q; sciens simpliciter est illud qđ est in potentia ad intentio
nem quā determinauimus de potentia ꝑ intentionem rei
sensibilis in pfectione. i. illud qđ innatū est perfici ꝑ intē
siones rex sensibiliū: nō per ipsas res sensibiles: t si non
tūc esse coloris in visu t in corpe esset idē. t si ita esset tūc
esse eius in visu nō eēt comprehensio. Et ideo dixit est illud
quod est in potentia sicut sensatum in pfectione: t non di
xit illud qđ est in potentia sensatū: quoniā si ita esset: tunc
idē esset esse coloris in visu t in sua materia. Dubitaē
vtx sensus sit virtus passiua. Arguit q; non quatuor ro
nibus hic inductis ab Alberto ex intentiõe aliox. Pri
ma rō. qñqz aliqua sic se habent q; vnū est supius t aliud
inferius in ordine nature. si inferius ꝑm oēs sui potenti
as est actiuū: oz q; etiam supius ꝑm oēs sui potentias sit
actiuū: cū supioris magis sit agere q; inferioris. sed ani/
ma sensitiua in ordine nature est supior q; vegetatiua et
vegetatiua oēs suas poten ias habet actiuas vt patuit su
pra. ergo aīa sensitiua oēs suas potentias habet actiuas et
ꝑ consequēs nullus sensus est virtus passiua. Secun/
da rō. Inferius qđ est materiale non agit in supius qđ ē

sensitiuo vegetatiuum est sicut instrumētum: ⁊ sensitiuus formale. sed forma sensibilis ē inferior ⁊ materialis respectu aie sensitiue. ⁊ aia sensitiua ē supior ⁊ formalis. ergo forma sensibilis non agit in aiam sensitiuā nec ī suas potētias. ⁊ p cōsequens nulla potētia sensitiua ē passiua q; si esset passiua marie esset a forma sensibili. Tertia ratio quilibet sensus iudicat de suo sensibili ꝓprio ⁊ non decipit circa ipm. sed iudicare ē quedā actio. ergo qlibet sensus ē actiuus: ⁊ sic nullus erit passiuus. Quarta rō est experimētis gbusdā accipit quoniā oculi mēstruatarū mulierū inficiunt aerē ⁊ specula. ⁊ oculi basilisci spargunt venenū ⁊ visu interficiūt. q nō fieret nisi visus ageret in aerem. ⁊ ī obiectū extrinsecuz. ꝙre ⁊c. Ad oppositū sunt Arx. ⁊ cōmētator. ꝓpo qstione sciēdū q; circa ipaz varij reperiunt modi dicēdi. Quidā ponūt q; qlibet sensus est passiu⁹ ⁊ q; ē nullus ē actiu⁹ saltez respectu sensatiōis exterioris addētes vlteri⁹ formā sensibilē cū specie ab eo producta esse agētia sufficiētia ad ꝓducēdū sensationē. Alij dixerūt q; iz qlibet sensus sit passiu⁹ respectu sui actus tñ cū hoc etiā ē actiuus imaginātes formā sensibilē solū ipm mere speciē suam in organo sensus qua ipressa tūc sensus elicit suū actum ⁊ sic ipm deducit ad actualē sensationez.

Non nulli aūt respectu cuiuscūq; generis sensibilium duos sensus posuerūt inexistentes aie sensitiue. vnū actuum sensatiōis tñ. ⁊ alterz receptiuū eiusdez vt visuz actuum ⁊ visuz passiuū ⁊ ita de ceteris. quaz opinionū que fit magis tenēda: vide ī questiōe mea satis ꝓlixa quā supposui. Cōmentator tñ supius aliā opinionē tetigit quā nō expresse asseruit sed ipam sub dubio derelinquit q; fuit Gandus vnus motor spiritualis extrinsecus a sensibus ⁊ alius a sensibilib⁹ qui fit cā ꝓductiua speciei sensibilis ⁊ sensatiōis. ⁊ hic videt eē quedā itelligentia. nā cū specie sensibilis ⁊ sensatio sint effect⁹ spirituales non potuerūt ꝓduci nisi vigore alicui⁹ agētis spiritualis. talis aūt nō videt esse nisi qui dictus ē. ꝙre ⁊c. Hāc aūt opinionē subtiliter ipugnat Albertus dicēs nō cē necessariū vnā esse cām multitudinis que ē in multis non fm rōem vnam sed fm rōnes equiuocas. sed esse spirituale formae sensibilis nō vna rōe inuenit in oib⁹ cum vna sit spiritualior alia. Vnde ēlitas tangibilis fz esse materiale inuenit in medio ⁊ organo. sed qualitas visibilis solum scōm esse intentionale vel spirituale ⁊ que habēt ,ideꝫ medium sicut visibilia audibilia ⁊c: nō habent ipm scōm vnā naturam sed scōm diuersas vt infra patebit. ⁊ spiritualius hēt eē cū lor in medio ꝙz sonus ⁊ son⁹ ꝙz odor. ꝓpterea vent⁹ nō affert vl auffert colores sonos aūt affert vl auffert i ⁊ odores ex toto vt pz experientia. Vñ sensibile qđ sentit ꝓ medīū extrinsecū scōm aliud esse ē in corpore sensibili. ⁊ scōm aliud in medio vl organo qñ in corpe sensibili est tuale qđ in nullis plurib⁹ sensibus ē vnius rōnis. Et si querat quid tribuit sensibilib⁹ tale esse spirituale. Respondet q; hec ē fatua questio sicut fatuū ē querere qd tribuat luci quod luceat fm actum cū hic sit ꝓprius ei⁹ esse/rante. sed scōm esse spirituale scōm qđ habet esse sensibile se ipsam generat in medio vel organo sensus. cū ipa fit per se causa sui esse sensibilis in secundo modo dicendi per se. Tenendo itaqz oēm sensum esse virtutē passiuam respondetur rationibus ad oppositum huius supius adductis. Ad primā concedo q; anima sensibilis ē superior ⁊ nobilior vegetabili ⁊ tamen non oportet qđ si vegetabilis sit actiua q; sensibilis non sit passiua qz sensibilis non patitur a vegetabili. Vnde cum pati sensibile ⁊ agere vegetabilis sint diuersaz rationum non ordinā tur in natura sensibilis ⁊ vegetabilis secundum agere ⁊ pati: sed magis per hoc qđ vbicunq; est vegetatiuum ibi sicut motor principalis. Vñ nutritiua generat carnem que ē medium ī tactu. ⁊ generatiua ꝓducit organa sensibus deseruiētia quare ⁊c. Ad scōam respōdet Albertus q; forma sensibilis nō agit ī aiam sensitiuā. sed ī organum suuz. tñ non incōuenit qđ minus pfectum agat ī magis pfectum. Ad tertiaz dicit qđ licet qlibet sensus sit passiu⁹. tñ per formā sensibilis existentem in ipo p quam fit in actu agere pōt sicut hūs habitum pōt cōsiderare. Et si quis vellet tenere sensuz esse pure passiuum respectu sue ꝓprie cognitiōis dicere posset q; sensus non aliter iudicat de sensibili nisi qđ ipm cognoscit: ⁊ talis cognitio respectu eius est passio ⁊ nō actio. Ad quartā patet qđ visus non inficit speculum neqz venenat aerem. sz talia fiūt a vaporibus qui p oculos egrediunt ⁊ ab ipsis resoluunt cū sint iter ceteras ptes aialis porosiores ⁊ passibiliores.

Scendum aūt est fm vnum quēqz sensum de sensibilibus. ꝓio dicit aūt sensibile tripliciter quoz duo quidē dicim⁹ p se sentiri. vnū aūt secūdum accidens Duoz aūt aliud quidē ꝓprium est. aliud autem cōmune omnium.

¶ Istud est scōm capitulum huius quarti tractatus in q Ax. determinat de sensibili vniuersaliter. Et continet duas ptes. Quia p ponit vnam distinctionez de ipso sensibili. secundo declarat mēbra ipsi⁹ ibi. De prima cōtinuando ad precedentia. dicit p dicendū esse scōm vnū quēqz sensum de sensibilib⁹. Sensibile aūt est triplex. ⁊ illoz duo sunt sensibilia per se. ⁊ tertiū est sensibile p accidens. ⁊ duoz sensibilium p se: aliud vniuscuiusqz est ꝓprium aliud vero cōmune oīum. Intelligendū qđ hec diuisio sic pōt reduci ad bimēbrem. Omne sensibile aut ē sensibile p se: aut p accidens. Si per se iterum duplici ter q; aut ē. sensibile, ꝓprium: aut est sensibile cōmune.

¶ Dico aūt ꝓpriū quidē qđ non cōtingit altero sensu sentiri: ⁊ circa qđ non ꝓtingit errare vt visus coloris: ⁊ auditus soni: ⁊ gustus humoris. Tactus aūt plures habet differētias: sz vnusquisqz iudicat de his. ⁊ nō decipit visus qñ color. neqz auditus qñ sonus. sz quidē coloratū aut vbi: aut quid sonans. huiusmodi quidem igitur dicunt ꝓpria vniuscuiusqz.

¶ Declarat membra diuisionis. Et continet tres partes Quia primo oūdit quid est sensibile ꝓprium. Scōo qđ est sensibile cōmune. Tertio quid ē sensibile p accidens: ibi Fa. Cōia autem. ibi tertia. Secundum accidens aūt De prima dicit describendo sensibile ꝓprium qđ est illđ qđ non contingit altero sensu sentiri. sz vno tñ. loquendo de exteriori. ⁊ circa quod non contingit sensum illius perceptiuum errare. vnde color a solo visu est perceptibilis ⁊ sonus a solo auditu ⁊ odor a solo olfactu. ⁊ sapor a solo gustu. Qualitates autez tangibiles q; a solo tactu sūt pceptibiles plures differentias habēt vnicum nomen nō habētes. ⁊ circa hec sensibilia sensus pticulares nō errāt sed vnusquisqz recte iudicat de suo sensibili ꝓprio. ⁊ nō decipitur visus de colore quoniam color neqz auditus de sono qñ sonus ⁊ ita de reliquis. Errat aūt circa differētiā horum sensibiliū vt errat visus circa coloratum quid est aut vbi est. ⁊ auditus circa sonus qd sit aut vbi. ⁊ consilr de alijs. Ista igitur sensibilia que dicta sunt sunt ꝓpria sensibilia sensuū exterioꝝ. Intelligendum primo scōm cōmētatorem cōmto. lxiij. q; vnusquisqz sensuū iudicat suum sensatum ꝓprium ⁊ non errat in eo ī maiori parte. Visus. n. non errat in colore, vtrum sit albus vel niger. neqz auditus in voce. vtrum sit grauis aut acuta.

sed isti sen[illegible]s errant in cōprehēdendo differentias idiui duox istox sensibiliuz. Verbi gra in ꝓprehēdendo istud albū quod ē nix. aut differentias locoruz illox. verbi gra vt cōprehēdāt qō istud albū ē supius aut iferius. ¶Dos sumus igit dicere copulando tertiuz cū cōsito in ꝓposito tria quoꝝ ꝓmum ē q sensus exterior nō decipit circa obiectuz ꝓpriuz primū ⁊ adequatū vt visus qm color ⁊c.

Secōm ē q sensus exterior nō errat circa sensibile ꝓprium nō adequatū in maiori pte vt visus. vtrū color sit albedo vl nigredo. Errat tn qnqz ꝓpter defectuz alicui⁹ trium cōditionū ad rectum iudiciū de spēb⁹ cōtentis sub primo obiecto requisitox. que sūt debita approximatio obiecti. debita dispositio medij. ⁊ debita organi dispositō. Vñ ꝓpter defectum prie albū visum a longe iudicat nigrū. ⁊ ꝓpter defectuz secunde album visuz per vitrū viride iudicatur viride. Et propter defectū tertie itericus oia exterius ab eo visa iudicat citrini coloris. Quā uis Albertus dicat q in nullo horx iudiciox sensus exteriozis sit error. quoniā sensus exterior nō iudicat de sensibili fm esse reale siue materiale qō hz in corpe sensibili. quia vt sic nō hz esse sensibile. sed solū fm esse intentiōale aut spirituale qō habz in medio vl organo sensus. Vñ licet color visus ab iterico i corpe sensibili sit albedo. in oculo tamen habz esse alteratū ad citrinitatē. ideo talis iudicat sicut est i rei veritate. sed hec opinio cōmuniter nō tenet. Tertium est q sensus exteriox illis etiam conditiōib⁹ stantibus frequenter decipit circa differentias sui sensibilis proprij. vt quid ē coloratū aut vbi ⁊c. Intelligendum scdo fm comentatoreꝝ i expositione illius partis textus. Sed quid coloratū est aut vbi ⁊c. q Ax. non intendebat q sensus comprehēdit essentias rex sicut quidaz extimauerūt. hoc enim ē alterius potētie que dicit intellectus sed intendebat q sensus cū ho ccomprehendit sua sensibilia propria comprehēdit intentiones idiuiduales diuersaꝝ in generibus ⁊ specieb⁹. Cōprehendit igitur intētionez hui⁹ hominis individualis ⁊ intentionē huius equi individualis: ⁊ vniuersaliter intentionē vniuscuiusq decē predicamentox individualiuz: ⁊ hoc videtur esse propriū sensib⁹ hois. Vnde dicit Ax. in libro de sensu ⁊ sensato q sensus alioꝝ aialium nō sunt sicut sensus hois: aut silr huic sermoni. Et ista intentio individualis est illa quā distinguit virtus cogitatiua a forma imaginatiua: ⁊ expoliat cā ab eis que sunt adiuncta cū ea ex istis sensibilib⁹ cōibus ⁊ propriis: ⁊ reponit cā in memoratiua: ⁊ hec eadem est illa quam ꝓprehendit imaginatiua. sed imaginatiua comprehendit eam cōiunctam istis sensibilib⁹ licet eis cōprehensio. s. cogitatiue virtutis sit magis spiritualis: vt alibi determinatum est. Et quibus dictis tria elici possunt. ¶Primum est differentia sensus ad intellectum qū intellectus cōprendit essentias rex vniuersaliter ⁊ abstracte: sensus cōprehendit solum individualiter ⁊ signate. Secundū est differentia inter sensus hominis ⁊ sensus aliorum aialium cōiter loquendo de sensu. Nam sensus hominis cognoscunt differentias individuales oium decez predicamentox vt sortem: cum hac quantitate cū hoc colore: cum hac paternitate: ⁊ reliquis huiusmodi. Sensus aut est brutoꝝ ⁊ aliquas differentias individuales cognoscat nō tn oium predicamentorum: vnde nō cognoscūt differētias individuales substantie: aut relationis: aut alias plures. Tertium est inter cogitatiuam humanā ⁊ imaginatiuam. nā cogitatiua humana cognoscit intentionem individualē non sensatam p sensum exteriorez ⁊ eam distinguit a forma imaginata prius cognita per sensum exteriorem: ⁊ expoliat intentionem individualem a sensibilib⁹ propriis ⁊ cōibus ci adiunctis. ¶Potest. n. cogitatiua cognoscere sortem: vt hic homo nō apprehendendo eum: cum hac quantitate aut cum hoc colore: ⁊ ita de reliquis ⁊ intentionez individualē taliter expoliatam reponit in memoratiua. Imaginatiua autem intentionē individualem non pōt taliter expoliare: qz semp dū ea cō prehendit cum sensibilib⁹ ci adiūctis ipsaz cōprehendit.

Ex quo sequitur q cōprehensio cogitatiue ē magis spiritualis: qz imaginatiue: qm licet cogitatiua nō possit singulariter cognoscere: cum paucioribus tamen cōditionibus potest cognoscere qz aliqua alia virtus sensitiua.

¶Cōmunia aūt: motus: quies: numerus: figura magnitudo huiusmodi enim nullius vnius sūt propria: sz coia omib⁹. Tactui. n. motus aliqs sensibiliū ⁊ visui p se quidē igit sūt sensibilia hec sz accidēta.

¶Ostendit q sunt sensibilia cōia dicēs q sensibilia cōia sunt motus quies numerus figura ⁊ magnitudo. hec. n. nullius sensus sūt ꝓpria. sed oibus his accidit q sit cōia. Vnde motus est sensibilis a tactu ⁊ visu ⁊ ita de aliis: ⁊ hec sunt sensibilia per se. Intelligendū p fm comentatorem ꝓm. lxiij. q Ax. nō intendit q vniquodqz illoꝝ quinqz est cōe vnicuiqz sensuuz: vt intellectui Themistius ⁊ fm qō apparet. sed tria eox. s. motus ⁊ quies ⁊ numerus sūt cōia oibus. figura aūt ⁊ quantitas sūt cōia tactui ⁊ visui tm. Quidā tamen dicunt q oia sensibilia cōia sunt cōprehensibilia ab oibus sensib⁹: ⁊ q hoc vult Ax. vt dixit Themistius. Sed motus quies ⁊ numerus sunt ꝓprehensibilia distincte ab oibus sensibus. figura autez ⁊ magnitudo sunt ꝓprehensibilia distincte soluz a visu ⁊ tactu ⁊ confuse ab aliis tribus sensib⁹. Intelligendum secundo ꝟz comentatorē ꝓm. codē: q sensibilia ꝓpria ⁊ cōmunia sunt attributa sensib⁹ essentialiter vt manifestuz est. nō. n. possumus attribuere cōprehensionem sensuuz eis alio modo ab eo fm quez sunt sensum: fm q post subdit. Ista enim sūt cōprehensibilia sensuum: fm q sunt sensus nō fm q sūt aliqui sensus. Vult igitur comentator q sensibilia ꝓpria ⁊ cōmunia sunt sensibilia per se. q2 sunt sensibilia a sensib⁹ in quantū sensus: ⁊ nō vt aliq̄ sensus modo inferius declarando.

¶Hic dubitat circa textuz: vtrū quinqz ⁊ nō plura sint sensibilia cōia. s. motus quies ⁊c. Et prio arguit q non oia illa sunt sensibilia cōia: q2 omne sensibile cōmune ē sensibile per se sensu exteriori: sed non omnia illa sunt huiusmodi. igit ⁊c.

¶Pater ꝓma cum maiore ex Ax. ⁊ Comentatore hic. ⁊ minoꝝ probat: q2 licet de magnitudine ⁊ figura illud posset saluari: non tamen videt posse saluari de numero qui est indiuisibilib⁹ constituit: que a sensu exteriori non cōprehenduntur: similiter nec de motu de quo non habemus nisi mutatum esse: quod ponitur indiuisibilis ⁊ a fortiori nec de quiete que est priuatio ⁊ non ens. Deinde arguitur q sint plura illis q per spectiemis: qui ponit ea decem ⁊ nouē. Secundo dubitatur circa comēti. q2 eo vt contradictio. ¶Nā dicit in fine comenti q sensibilia cōia sunt sensibilia a sensibus. fm q sunt sensus. Et ex hoc sequitur q oia sensibilia cōia sunt sensibilia ab oibus sensibilibus: q2 vt habet primo posteriox: fm q ipsuz ꝓcluditur de omni: ⁊ de oi includit vniuersalitatem subiectorum ⁊ temporum ⁊ tamen in principio ꝓm. dicitur expresse oppositum huius. s. aliqua sensibilia cōmunia esse solum comprehensibilia a duobus sensibus contra Themistium.

¶Respondet ad primuz q plura illis quinqz sunt sensibilia communia: sed Ax. hic solum determinat de illis que sunt necessario subiecta immutationis sensibilium propinquum necessitate propinqus aut remota. Vnde necesse est magnitudinem ⁊ figuram vniri colori. vt visum immutet: magnitudinem quidem necessitate propinqua ⁊ immediate figuram vero necessitate remota q mediante magnitudine. Et silr se habet motus respectu soni: cū sonus necessario in motu fundatur: ⁊ eodem modo motus

ꝛ quies se hñt respectu alioꝝ sensibilium ꝓpriorꝝ cuꝫ ipa necessario in eodem subiecto vniañ cum motu vel cum quiete. ꝛ sic̃r omne subiectū sensibilis ꝓprij est vnum vl multa. vñ per numerꝝ ēt vnitatem intelligere debemus. Alia vero sensibilia cōmunia nō necessario vniuñ sensibilibus ꝓprijs ad hoc vt imutēt. sicut similitudo dissimilitudo. pulchritudo ꝛ turpitudo ꝛ reliqua huiusmodi. Non nulli aūt hec alia ad illa quinqꝫ reducunt. Sed cuꝫ dicit̃ postea ꝙ numerus motus ꝛ quies nō sunt ꝓ se sensibilia sensu exteriori. dico ꝙ sentiuñ ꝓ se sensu exteriori cū concursu tñ sensus interioris. Vnde pluralitas ꝛ distinctio non cōprehenduñ sensu nisi concurrat interior. sic̃r neqꝫ motus. ad cuius cognitionē oꝫ cognoscere priꝰ ꝛ posteriꝰ sibi iuicem succedētia qđ nō fit nisi ꝓcurrat memoratiua ꝛ altera virtus interior cognoscitiua: idē est de gre vnū vel multa motuꝫ vel quietū qꝫ ipm cōprehendere vnitatem vel numerꝝ motū vel quietē. Vtrū aūt fit eadem causa qua tam sensibilia ꝓpria qꝫ cōmunia sint sensibilia ꝓ se aut alia ꝛ alia post apparebit. Ad hm dicitur ꝙ cū ponit commentator ꝙ sensibilia cōmuna sentiuntur a sensibus inquantū sensus nō plus volunt nisi ꝙ sensibilia cōmunia sentiuñ a sensibus ꝓ naturā cōmunē oibꝰ aut pluribus sensibus oium aut plurium aialiuꝫ specie differentiū ꝛ non sentiuñ a sensibꝰ vt aliqui sensus vel aliꝰ motus ges ꝛ numerus sentiuñ per naturā cōmunē oibꝰ sensibus. sed magnitudo ꝛ figura sentiuñ per naturam cōmunem solum visui ꝛ tactui. Et per hoc ꝙ dicit̃ ꝙ non sentiuntur a sensibꝰ vt aliqui sensus differunt sensibilia cōmunia ab intentionibus indiuidualibꝰ que sentiuntur a sensibꝰ vt aliqui sensus vt patebit in comento sequēti.

¶ Secundum accidens aūt dicitur sensibile: vt si album sit Diarij filius: hm accidens etenim hoc sentitur: quoniam accidit albo hoc qđ sentit̃. vnde nihil patitur hm ꝙ huiusmodi est a sensibili. sensibilium aūt hm se ꝓprie ꝓpria sensibilia sunt: ꝛ ad que substantia acta nata est vnuscuiusqꝫ sensus.

¶ Nunc ostendit quid sit sensibile per accidens dicens ꝙ sensibile ꝓ accidens est illud quod accidit sensibili ꝓ se vt diarij filius dicit̃ sensibilis per accidens qui accidit albo qđ est sensibile per se. dato ꝙ diarij filiꝰ sit albus. vñ a sensibili per accidēs vt sic nihil patitur sensus. Et subdit ꝙ sensibilium ꝓ se sensibilia ꝓpria sūt ꝓ sensibilia. sensibilia aūt cōmunia sunt secundo sensibilia. ꝛ mediantibꝰ sensibilibus ꝓprijs. Vñ ꝓ sensibilia ꝓpria vnuscuiusqꝫ sensus particularis substantia apta nata ē notificari ꝛ diffiniri. vt in ꝓsequendo patebit. Intelligendū ꝙ cōmentator cōmēto. lxv. mouet duas dubitationes. Prima cōtra hoc qđ dictuꝫ est de sensibilibus per accidens: quia si sensibile per accidens ē illud qđ accidit sensibili per se cū sensibilia cōmunia vt motus figura ꝛc. accidant sensibilibus ꝓprijs que sunt sensibilia per se. sequit̃ ꝙ sensibilia cōmunia sunt sensibilia ꝓ accidens. Secūda dubitatio mouet̃ contra id qđ dictum est de sensibilibus cōmunibus ꝙ sunt sensibilia ꝓ se: qꝛ si sensibilia cōmunia sunt sensibilia per se. quia sentiuñ ab omnibus sensibus. cū igitur ꝙ intentiones indiuiduales sentiañ ab oibus sensibus: sequitur ꝙ intentiones indiuiduales sūt sensibilia ꝓ se. pūs falsum. qꝛ nec sunt sensibilia ꝓpria nec cōmunia. Has dubitationes solut commentator dicens. Et possumus dicere in hoc duos sermones quoꝝ vnus ē ꝙ ista cōmunicatio magis videt̃ necessaria ineſſe proprioꝝ sensibiliū. Verbi gratia quantitatis. Color. n. nō denudat̃ ab ea ꝛ similiter calor ꝛ frigus que appropriañ tactui. color. n. ū est necesse: vt sit i Socrate aut Platone. neqꝫ necessitate ꝓpinqua neqꝫ remota. Est igit̃ tanta cōmunicatio sensibiliuꝫ cōmuniū cū ꝓprijs ꝙ sunt necessario subiecta imutationis coꝝ: siue ad hoc vt imutent vt supius dicebatur. Vñ nisi color esset i magnitudie imutare nō posset. ꝛ propter hoc sensibilia cōmunia sūt sensibilia per se. ſz nō est tāta cōmunicatio idiuiduoꝝ subſtātie cū accidentibus ꝓprijs. Nā licet accidentia propria ꝓ suo esse naturali requirāt subſtantiā nō tamen de se ea idiget̃ ad hoc vt immutent. Dato. n. ꝙ color eēt in quātitate absqꝫ subſtātia. vt in sacramēto altaris cōtingit. nihilominus mediū imutaret ꝛ organū ꝓp qđ subſtantia ⁊ est solū sensibilis ꝓ accidēs. ꝛ p hoc soluit̃ dubitatio ꝓia. Post subdit solucndo dubitationē sc̃dam. Et ēt sensibilia cōmunia vt ō clarabit̃. sunt propria sensui cōmuni quēadmodū ista sūt ꝓpria vnicuiqꝫ sensum ꝛ cōprehensio intentiōis idiuidualis licet sit actio sensus cōmunis. ꝛ ideo plures indigent in cōprehensione intentionis indiuidualis vti pluribus vno sensu. vt vtitur medici in sciendo vitā eius q extimatur habere repletionem venarū. tamē videt̃ ꝙ ista actio ē sensus cōmunis. nō sc̃dm ꝙ est sensus cōmunis. sed secūdum ꝙ est sensus alicuius animalis. Verbi gra aialis intelligentis. ¶ Iste igit̃ est etiam alius modus modoꝝ hm accidens. sc̃dm ꝙ accidit sensibus comprehendere differentias idiuiduaꝝ hm ꝙ sunt indiuidua nō sc̃dm ꝙ sunt sensus simplices. ſz sc̃dm ꝙ sunt humani ꝛ precipue differentie substantialis. videtur. n. ꝙ comprehensio intentionum indiuidualiuꝫ substātiaꝝ de quibus intellect̃ considerat est ꝓpria sensibus hominū. Vult itaqꝫ comentator ꝙ sensibilia cōmunia sunt sensibilia ꝓ se. quia sūt sensibilia a sensu cōmuni sc̃dm ꝙ sensus cōmunis. i. a sensu cōmuniter sumpto seu ꝓ naturā cōmunem oibus aut pluribus sensibus omnium vel plurium animaliuꝫ vt superius dicebat̃. Differentie aūt indiuiduales ꝛ maxime substantiales dicuntur sentiri per accidens. quia non sentiūt̃ a sensu inquantum sensum simpliciter. sed in quantū sensus animalis intelligentis. cum solum sensus humani ꝓpter cogitatiuꝫ que ē intellectui valde propinqua possūt comprehendere intentiones indiuiduales decem predicamentoꝝ. Dubitatur vtrū sensibilia cōia sint sensibilia ꝓ se. Arguit̃ ꝙ non. Primo. Quod est sensibile per aliud non est sensibile ꝓ se. sed quodlibet sensibile commune ē sensibile ꝓ aliud. s. ꝓ sensibile ꝓprium secū coniunctum igitur ꝛc. Secūdo si sensibilia communia essent sensibilia per se aut per se primo: aut ꝓ se. non primo. Non ꝓ se primo qꝛ illa sunt sensibilia ꝓpria vt dicit commentator. Nec per se non primo: qꝛ tunc essent eadem essentialiter cum sensibilibꝰ ꝓprijs que sunt sensibilia per se primo.

Tertio omne sensibile per se potest propriam speciem imprimere in sensum. qꝛ vt dicit Ax. in littera a sensibili per accidens vt sic non patit̃ sensus: ergo per oppositum a sensibili per se debet pati posse sensus. sed sensibile commune non potest propriā speciē multiplicare vt videtur manifestuꝫ de motu ꝛ quiete ꝛ numero: quare ꝛc. Quarto arguit̃ specialiter de quiete: ꝙꝛ sicut se habet ꝓpriatio sensibilis ꝓprij ad sensibile ꝓprium: sic se habet priuatio sensibilis communis ad sensibile commune per conuenientem similitudinē. sed priuatio sensibilis ꝓprij est sensibilis solū per accidēs. ab eo sensu a quo sensibile ꝓpriū est sensibile per se. ergo ꝛ priuatio sensibilis cōmunis sed quies est ꝓpriatio motus qui est sensibile cōmune: quare ꝛc. patet consequētia ꝛ maioꝝ ꝛ minoꝝ habebitur infra ab Ax. vbi ostēdit ꝙ tenebra filētium ꝛ huiusmodi sunt sensibilia soluꝫ per accidēs. In oppositū ē Ax. i littera ꝛ cōmentator qui assignauit duos modos hm quos sensibilia communia sūt sensibilia ꝓ se oppositos duobꝰ modis

quibus aliquid dicit sensibile per accidēs. Uñ dupliciter aliquid ē sensibile per accidens. ¶Primo quia non sensibile sm se: sed accidentaliter conūgitur sensibili p/prio sic q̄ non est necessario sumn subiectuz imutationis necessitate ꝓpinqua vel remota: ⁊ sic individua substantie vt sortes vl' plato sunt sensibilia per accidēs. Secūdo modo aliquid dicitur sensibile p accidens. quia ē sensibile a sensibus non vt sensus. sed vt sensus alig vt hominis tñ. ⁊ sic differēte individuales sunt sensibiles per accidēs. Et duobus modis bis oppositis sensibilia cōia sunt sensibilia per se. ¶Primo q̄ sunt necessario subiecta imutationis sensibilium ꝓpriox. Secūdo q̄ sunt sensibilia a sensib⁹ scōm q̄ sensus ⁊ nō vt aliqui sensus. Sed tunc posset aliquis dubitare quomodo sensibilia propria sunt sensibilia p se. ⁊ vtrū eadem sit causa essendi sensibile per se in sensibilib⁹ ꝓprijs ⁊ cōmunibus. Et quātum ad hoc inueniunt varij modi dicēdi. Sanctus Thōas dicit q̄ quia sentire consistit in pati ⁊ alterari ipsius sensus: illud quod facit differentiā in tali alteratiōe est sensibile p se: quod aūt in tali alteratione nullā differentiam facit esse sensibile p accidens: In alteratione aūt sensus dupliciter aliquid potest facere differentiā. Uno modo quantuz ad speciem que sensui imprimit: ⁊ sic sensibilia ꝓpria faciūt differentiā circa alteratiōez sensus: quia aliam speciez imprimit color: ⁊ aliam sonus: ⁊ ita de alijs. Alio modo potest aliquid facere differentiam circa alterationē sensus nō quantum ad speciē sed solum quantū ad modum actionis: ⁊ isto modo sensibilia cōia faciunt differentiā in alteratione sensus: quoniam aliter alteraī sensus a sensibili proprio secundū quod ē in magnitudine maiori vel minori motu vel quiescente vnius figure vel alterius: ⁊ ita de alijs. Ex quibus sequit q̄ est vna generalis ratio oībus sensibilibus per se: quare sunt talia. s. facere differentiam circa alterationē sensus. licet differāt in rationibus spiritualibus sensibilia ꝓpria a cōibus: vt statim declaratū fuit. Hec tñ via plerisq̄ solet morderi. ¶Prio quia color coniūctus motui aut nihil imprimit in visu nisi quod imprimit sine motu aut etiā imprimit aliquid aliud

Si nihil tunc motus nullam faciet diuersitatem circa talem imutationē. si aliquid illud nō potest esse nisi spēs motus ꝓpria distincta a specie ꝓpria coloris ⁊ per consequens nō solum sensibilia propria diuersificant alterationem sensus quantū ad speciem sed etiam sensibilia cōmunia contra positionem. Secūdo visus cognoscit colorē magnitudinez figuram ⁊ motus per cognitiones diuersas vt videtur manifestum. sed cognitiones sic diuerse nō producunt per vnam speciem vt notum videt. ergo producuntur per diuersas: ⁊ p ons sequitur q̄ omnia illa sensibilia siue propria siue cōmuna hūt species propriaſ. Et prio isto facit auctoritas Ax. infra illo capitulo. Quod āt non sit sensus: vbi loquens de sensibilibus cōibus dicit q̄ omnia hec motu quodaz sentimus. Ad hec similia potest responderi. Ad primuz dicendo q̄ color motus eādem speciem imprimit in sensu quam imprimeret dato q̄ quiesceret. sed eam iprimit alio modo: ⁊ hoc facit diuersitatem circa illam imutationem. Unde dum color quiescit imprimit speciem suam continue in eādem partē oculi. sed dum monetur eam imprimit successiue in partibus diuersis. ⁊ fit'r aliter seu sm alias es figillat oculum dum coniungitur vni figure. ⁊ aliter dum coniungitur alteri. ita de alijs. Ad sm concedo q̄ visus diuersis cognitionibus cognoscit colorem motuz ⁊c. sed tamen omnes ille fiunt mediante sola specie coloris que deseruit ad omnes illas cognitiones ordine quodam: q̄ per prius sm naturam concurrit ad cognitionē coloris: ⁊ per posteri⁹ ad cognitionem sensibilium coniunctox colori. Ad auctoritatem Ax. concedo q̄ sensibilia cōia cognoscunt motus facto in sensu. sz ille non fit a sensibilibus communibus p suas species: sz fit per speciem sensibilis proprij cui conjunguntur. Egidius autē tenet q̄ nō solum sensibilia propria agunt in sensus. sed etiam sensibilia cōia quoniā sunt propria materia sensibiliū proprioz: ⁊ propria materia coagit cum sua forma: licet actio sit principaliter a forma: ⁊ secundario a materia. sed tñ sensibilia cōia eaſdem producunt proprias species: q̄ non habent: sed illas easdem producunt quas producunt sensibilia propria quib⁹ vnitur modo iam dicto. ⁊ hoc nituntur declarare p rationes q̄ pro nunc breuitatis causa relinquo ⁊ sic omne qđ est productiuum spēi sensibilis i organo sensus ē sensibile p se. ⁊ hoc faciunt tā sensibilia propria q̄z cōia. licet differenter

Alber. aūt quem Joannes de Bandano isequitur videtur q̄ omne sensibile per se sit productiuum ꝓprie speciei in organo sensus: ⁊ q̄ ex hoc dicaī sensibile per se cui non puto ex toto esse assentiendū q̄ non video quam speciem habeat motus: cum de ipo non sit simul nisi mutatum esse qđ est indiuisibile: ⁊ de quiete qui est mor⁹ priuatio ipsimet asserunt ab ipsa veritate coacti q̄ propriam speciem nō habent. Plumerus ēt qui ex vnitatibus in diuisibilibus ē compositus speciē propriam multiplicare nō poterit: quare magis tutum apparet primā vel secundam positionem imitari q̄z istaz: nisi quis auctoritati tanti viri minus afficeretur. Lomentator vero cometo. lxiij visus est tenuisse vnam esse causam oībus sensibilibus per se q̄ re sint talia alia a predictis. s. q̄ sunt sensibilia a sensibus sm q̄ sunt sensus ⁊ non secundum q̄ sunt aliqui sensus: quod tñ indifferenter intelligi habet de sensibilibus cōibus ⁊ ꝓprijs: qñ sensibilia cōia a sensibus particularibus ⁊ ꝓprijs sm q̄ sunt sensus cōiter ⁊ per naturam generis sensus: vt supra expositum fuit. sed sensibilia sunt sensibilia a sensibus particularibus: secundum q̄ sunt sensus particulares ⁊ per naturam speciei sensus: vt color: est sensibilis a visu vt visus ⁊ nō solum a visu hominis. sed etiā equi ⁊ canis: ⁊ ita de alijs: ⁊ sic se hz sonus respectu auditus: ⁊ pariter dicendum i alijs. Et hoc etiam voluit commentator: cometo. lxv. dum dixit. Et etiam sensibilia cōia vt declarabitur sunt propria sensui cōmuni. i. sensui vniuersali supto: quēadmodum ista. s. sensibilia ꝓpria fiūt ꝓa vnicuiq̄ sensuū. His habitis respodeī ad rationes ante oppositum factas. Ad prima concedo q̄ illud qđ est sensibile per aliud formaliter non est sensibile per se. sed sensibile cōe non est huiusmodi cum sm naturam suā sit sensibile: tamen sentitur per aliud effectiue. s. per speciem sensibilis ꝓprij secum coniuncti que primo ordine nature facit coniunctionem sensibilis ꝓprij ⁊ secundario sensibilis cōis. Ideo sensibilia propria fiūt primo sensibilia: ⁊ sensibilia cōmunia secundario: vt dicit cōmentator in fine comenti. lxv. Ad secundā patet q̄ sensibilia cōmunia sunt sensibilia p se secundo: ⁊ negatur cōsequentia cum infertur q̄ essent eadez essentialiter cum sensibilibus ꝓprijs: que sunt sensibilia per se primo: quoniaz sensibilia propria sint primo sensibilia primitate principalitatis: nō tñ sunt primo sensibilia primitate cōitatis: quod tamen requireret si illa ꝓpria deberet valere. Et si quaratur quod est obiectiū primo sensibile primitate cōitatis.

Rñdetur quod illud non habet vnuz simplex nomen sed potest circūscribi: q̄ est forma per se nata diuersificare alterationes sensus: ⁊ tunc concedo q̄ sensibile cōe est essentialiter idem qđ forma per se nata ⁊c. Ad tertiam negatur qđ omne sensibile per se sit productiuum speciei i sensu: sed sufficit q̄ producat speciem vel diuersificet per actionem eius in sensu: qđ de sensibili per accidens non contingit. Ad quartam negatur maior si oīmoda simultudo itelligaī: qñ cause ex qb⁹ aliqd dicit p se sensibile cōpetūt quiete: ⁊ si tenebre vel silentio: vt patet ex dictis.

Cius quidem est visus: hoc est visibile: visibile autem est color quidez. ⁊ qđ vere est dicere. inominatuz aũt existit ens: manifestum aũt erit ingredientibus marie visibile. n. est color. hoc aũt est in eo qđ ſm se visibile. ſm se autem non ratione: sed qñ in seipso habẽt causam essendi visibile.

¶ Istud est tertium capitulum quarti tractatus in q̃ Ax. determinat de visibili ⁊ visu ⁊ continet duas partes: i q̃x prima determinaſ de colore ⁊ de his que requiruñ ad ꝟ videatur. In secunda determinaſ de visibilibus inominatis: ibi Non omnia autem. Prima pars diuidit in tres. In prima Ax. determinat de colore. In secunda de dyaphano. In tertia de lumine: ibi secũda. Est igitur aliquid dyaphanũ. ibi tertia. Lumẽ aũt. Prima in duas qz in prima oñdit quid est color vt est visibilis: ibi Dis. n. color. De prima dicit ꝙ visibile est illud cuius tanq̃z proprij obiecti est visus. Visibile aũt est color. ⁊ aliud innominatum: de quo manifestum erit posterius. Color enim est visibilis ex eo qđ ẽ eius: ſz qñ color habet in se causam visibilitatis. Intelligendũ primo ſm cometatorez comẽto. lxvj. ꝙ visibilium quoddã est color. ⁊ quoddaz est sibi sile: qđ est ex rebus que videntur in obscuro: ⁊ tale non hz nomen cõe ei ⁊ colori: nec hz nomen simplex cõe oibus talibus. sed appellatur nomine composito: quod est sicut genus coz: ⁊ dicuñ illa q̃ videñ in obscuro: ⁊ non in lumine: vt est q̃litas visibilis: que est i testa conche marie exiccata. ⁊ alia huiusmodi. Ex quo sequitur ꝙ multiplicia sunt ꝓpria visus obiecta non prima. Unum quidem qđ tantum videtur in lumine. vt color. ⁊ aliud quod tantum videt in obscuro. vt qualitas visibilis qua in nocte quercus putrida: noctiluca. ⁊ reliqua huiusmõi lucere videñ. Aliud aũt est ꝙ tã in obscuro: q̃z in lumine visu cõprehendit. vt ꝙ illa que visibilia innominata appellanſ nõ per candez lux in corpore lucido existens. Et ex hoc vlterius sequit qualitatem numero. sed per diuersas in lumine colorata apparent ⁊ in obscuro lucentia. vtrũ autem illa qualitas per quã visibilia inominata in obscuro lucere videntur. sit lux opacata minus tamẽ q̃z in corpore colorato: nec ita pura sicut in sole vel igne: aut sit qualitas secunda differens specie nõ tñ a colore. sed etiam a luce vel lumine. bona ẽ speculatio de qua infra tangeſ. Intelligendo se cundo secunduz cometatorez ꝙ ista propositio color ẽ visibilis est per se non quidem i primo modo dicendi p se. in quo predicatuz est de essentia subiecti diffiniẽs ipsum. sed in secundo modo i quo subiectuz ponit in diffinitione predicati: qñ color est causa seu icludit causas visibilitatis sue proprie passionis.

¶ Omnis. n. color mouens est eius qđ ſm actuz dyaphani: ⁊ hec est ipsius natura. Unde quidem nõ est visibile sine lumine. sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Propter qđ de lumine primo dicendum est.

¶ Ostendit quid est color: vt est visibilis: dicens ꝙ omnis color est motiuꝰ dyaphani secũduz actuz. i. actualiter illuminati: ⁊ hec est eius natura: propter qđ non est visibilis color absq̃z lumine. ſz omnis cuiuscũq̃z sit color tñ in lumine potest videri: quare d lumine est prio dd. i. prius ꝙ de visibili innominato. Intelligenduz ꝙ comentator comento. lxvij. mouet dubitationem super hoc qđ dicit Ax. ꝙ color non est visibilis absq̃z lumine que est ꝙ aut per illud Ax. vult ꝙ colores in obscuro sunt in actu: ⁊ ꝙ si lux requiritur in videndo eos: hoc non est nisi propter medium: vt dyaphanuz i potentia fiat dyaphanum in actu: aut vult ꝙ lux sit necessaria in videndo colores propter duo. ſ. vt colore s qui in obscuro sunt in potentia fiant in actu: ⁊ vt dyaphanum in potentia fiat dyaphanum in actu. Hec ergo est questio vtruz lux sit necessaria in videndo colores soluz propter medium: vt ꝓ lumen disponatur ad recipiendum speciem coloris: aut sit necessaria non solum propter illud. sed etiã vt colores qui in obscuro sunt soluz in potentia ad mouendũ deducantur ad actum per formam aliquam a luce receptam.

Ad hanc dubitationem ponit comentator opinionem Auenpace qui dixit ꝙ lux non requiriſ ad visionem coloris: vt dyaphanũ in potentia fiat in actu ꝓ receptiõe coloris seu specierum eius. sed vt colores qui in obscuro sunt in potentia fiant in actu modo premisso. Et ꝙ nõ sit necesse esse actu illuminatũ dyaphanum. vt a colore moueatur Auenpace sic arguebat. Dis illuminatio est aliqs color: cũ color non sit nisi admixtio corporis lucidi cũ corpore dyaphano. ſz nihil recipit colorem ſz qđ habet colorem: qz nihil recipit aliquid nisi ſz qđ caret illo. ergo dyaphanum non recipit colores ſz qđ est actu illuminatum. ⁊ per ꝓns non est necesse ipsum esse illuminatum vt moueaſ a colore. Et cum dicit Ax. ꝙ color est motiuus dyaphani ſm actum. non exponebat Auẽpace. i. actualiter illuminatum. ſz ꝙ color est motiuus dyaphani de potentia ad actuz. Deindẽ arguit cometator ꝓbando Auẽpace quantum ad duo. Iã primo dicebat ꝙ dyaphanuz illuminatum non mouet a colore: postea asserebat ꝙ lux tribuit colori formã per quam mouet. Contra primũ arguit per rationez Alexandri. Videmus. n. ꝙ multotiẽs parietes ⁊ terra colorantſ colore plantaꝝ apud transitum nubium super eas: qđ esse non posset: nisi aer medius tali colore colorar etur cũ non fiat actio in distans nisi ꝓ medium. ſz aer prio tũc est actu illuminatus. ergo tẽ. Et respõdendo ad argumẽtuz Auẽpace cuz dicit ꝙ recipiẽs colorem dz esse absq̃z colore: qz recipiẽs debet esse denudatuz a natura recepti. hoc cõcedatur: imo hec ꝓpositio ẽ per se manifesta. qz nihil recipit se aut ẽ causa alicuius i recipiẽdo ipsuz: ⁊ ea vtitur Ax. tã in receptiõe spirituali q̃z materiali. recipiens enim vt recipiẽs non hz aliquid de specie recepti. Et si in recipiẽte aliquo inuenitur aliqd de specie recepti: illud non erit cã illius receptionis: vñ remissa caliditas non est causa receptionis caliditatis intensioris in proprio subiecto. Sed cum dicit Auẽpace ꝙ illuminatio est aliquis color: hoc negat cometator. d. ꝙ licet color causetur a corpore lucido: tñ differt ab eo essentia ⁊ diffinitione. Color. n. ẽ vltimũ dyaphani terminati. i. cõmixti cum opaco terrestri. Unde ex cõmixtione lucidi ignei cũ dyaphano aero vel aqueo ⁊ opaco terrestri duz elementa veniunt ad mixturam coloris causaſ. in cuius productione lux se hz tanq̃z formale: ⁊ dyaphanitas opacitati permixta velud materiale: propter qđ colorata corpora sũt visus terminatiua. Ideo color dr esse vltimuz non qz tñ sit in extremo dyaphani terminati. ſz qz tñ in extremo videtur ⁊ mouet. lux autem est complemẽtum dyaphani non terminati. i. non cõmixti cum opaco terrestri. Et hic non distinguit comentator lumen a luce. sed lumen lucem appellat quod dicitur cõplementum dyaphani non terminati: quia ſm omnem partem tã centraleẽ q̃z extremalem mouet ⁊ potest videri. lux autez si fuerit in corpore spisse substantie terminat visum: vt patet in luce solari. sed si fuerit in corpore raro: visum nõ terminat: vt patet de luce ignis in propria spera. Vtrũ aũt lux ⁊ lumẽ essentialiter differant: post apparebit. Patet igitur ꝙ licet recipiens colorem dz esse denudatũ a colore non tñ esse denudatuz a lumie. sed magis oz ipsuz lumẽ habere. Cõtra secũdũ

arguit comentator. Illā Ax. accipit pro prīo q̄ color ē visibilis p se: t q̄ hec propositio color est vibilis ē ꝓpositio essentialis in qua subiectū est cā predicati: sicut dicendo q̄ homo nō est risibilis: non q̄ō predicatū sit causa subiecti sicut in illa homo ē rationalis. Et ex hoc sequit̄ q̄ lux nihil tribuit colori: per q̄ō moueat t sentiatur: qm̄ si ita esset tunc comparatio visibilitatis ad colorem nō esset prima t essentialis. sed secūda t accidentalis. s. median te hitu sibi dato a luce ei aduentitio t accidentali: ꝓ̄s fal sum: t cōtra Ax. vt pax ante fuit ostensum. t hoc voluit Ax. cum dixit colores nō esse visibiles absq̄ lumine. s. q̄ lumē requiritur ad disponendum susceptiuū coloris. sed non vt faciat colores in actu: cum ipsi de se sint visibiles. Vnde cum Ax. cōparauit lucem intellectui agenti: t colores vniuersalibus in potentia: dum dixit q̄ ita se hz intellect⁹ agens ad vniuersalia sicut lux ad colores. Istō exemplum non est simile oīo t acceptam ē large similitudo: qm̄ exemplox non requiritur verificatio sed manifestatio

Et in hoc est similitudo q̄ sicut vniuersale in potentia siue phantasma non mouet intellectū possibilem absq̄ p̄ sentia intellectus agentis: sic color non mouet dyaphanū absq̄ presentia lucis. sed in alio ē dissimilitudo: quoniam intellectus agens facit vniuersalia actu intelligibilia de potentia intelligibilibus: vt ostendetur in tertio. Lux autem nō facit colores actu visibiles ex potentia visibilibus vt fuit ostensum. Sed circa dicta comentatoris dubitatur q̄ videtur q̄ lux sit necessario ad videndū colores propter ipsos colores t nō propter medium: qō probatur p signum: quoniā si color in obscuro ponatur t oculus in lumine non videbitur color. Si autem econtra oculus sit in obscuro t color in lumine: tunc videbitur color quod esse nō potest nisi q̄ est necessariū non propter medium hz propter colores. Huic respondet̄ tenendo comentatorem: q̄ causa illius diuersitatis non ē illa que tangitur in argumēto. hz causa est q̄ species immediate seu de ꝓprio a forma materiali decisa participat multū de materialitate ideo non potest recipi nisi in medio multum illuminato.

Illa autem que mediate t a remotis multiplicatur est ultimum spiritualis cum spiritualior forma producatur a minus materiali q̄z a magis materiali: quā recipi potest in medio minus illuminato. Si ergo color sit in obscuro non potest suam speciem in illo producere quia color nō sit in actu. sed solum ex medij in dispositione: quare nec speciem multiplicabit in medium distans illuminatuz in quo ponitur oculus cum distans non agat in distans nisi agendo in inter medium. Sed si color ponatur in medio illuminato in eo suam speciem cābit: t illa multiplicabit aliam speciem ea spiritualiorem minori indigentem medij illuminatione in medium remissius illuminatum: t sic ꝓ̄ter vsq̄z ad oculuu: quare tunc videbit color.

¶ Est igitur aliquid dyaphanū. Dyaphanū aūt dico: qō est quidez visibile: non aūt ꝼm se visibile: vt si simpliciter est, dicere. hz propter extraneuz colorem: huiusmodi autez est aer t aqua: t multa soli doz: non. n. ꝼm q̄ aqua: neq̄z secūduz q̄ aer dyaphanuz est. hz qm̄ est natura eadez in his vtrisq̄z: t imperpetuo superius corpore.

¶ Determinat de dyaphano. d. dyaphanum esse illud qō est visibile non per se t ꝼm proprium colorem. sed per accidens t p colorem extraneum: huiusmodi autem sunt aer t aqua t plura de numero corpox: sicut cristallum t vitrum: t reliqua huiusmodi. Vñ aqua non est dyaphana ꝼm q̄ est aqua: neq̄z aer secūdum q̄ aer. sed hec omnia sunt dyaphana per quandam naturam cōem in istis reptam: t in corpore superceleſti. Intelligendum q̄ corp⁹ dyaphanum: siue perspicuum est corpus quod ē lumiuis receptiuum. Et talium quoddā est puium siue trāsparēs non terminās visum vt aer vel aqua. quoddaz autem est non transparens terminans visuz: vt si fuerit lucidum t spisse substantie: aut coloratuz: vt vitrum viride vel azurinum. Ax. aūt hic loquitur de dyaphāo primo sumpto qō est proprium mediuz videndi. t non de dyaphano secundo modo dicto. Et sīr cōmētator comento. lxviij. dū dicit q̄ dyaphanum innatuz est recipere colores: cuz nullum proprium habeat in se: t hoc intelligi dz realiter vel intentionaliter. Intelligenduz secundo ꝼm Alber. q̄ corpa supercelestia: vt ignis aer aqua: sunt dyaphana q̄ quandā naturā cōem innominatam in illis reperiam: q̄ non est pure vniuoca nec pure equiuoca. sed ꝼm ꝓ̄us t posterius dicta. per ꝓ̄ius. n. dicitur de supercelestibus: tanq̄z de causa t posterius de inferioribus tanq̄z de causatis. Ideo dicit comentator in de substantia orbis. q̄ quicqd est hic t ibi est quasi equiuocc.

Amen aūt est huiusmodi act⁹ dyaphani ꝼm q̄ diaphoni potentia aūt in quo hec est t tenebra lumē autem: vt color est dyaphani: secūduz q̄ actu dyaphanum ab igne aūt huiusmodi: vt q̄ sūrsum corpus. Et. n. hic aliquid inest vnum: t idem.

¶ Determinat de lumine. Et diuiditur in duas partes quia ꝓ̄io ostendit quid sit lumē. Secundo remouet quasdam falsas opiones de ipso: ibi Quid igit̄ est dyaphanū

De prima dicit q̄ lumē est actus dyaphani ꝼm qō est dyaphanū. s. actu. Vñ dyaphanū in potentia est illud in quo est hoc. s. dyaphanitas t tenebra: lumē autem est vt color dyaphani: qō est ꝼm actum. i. actu illuminatum ab igne aut corpore supercelesti.: quibus inest luciditas per vnam naturam illis cōicatam. Intelligendū primo secunduz comentatorē comento. lxix. q̄ dyaphanuz aliquando est in actu: aliquando est in potentia: tunc est in actu quando est actu illuminatum: q̄ lumen est quasi forma respectu dyaphānitatis: t dyaphanitas quasi materia. Tūc est in potentia quādo illa natura cōis dyaphanitatis ē cā obscuritate: tūc. n. est priuata luce t est in potētia ad ipsaz sicut materia dicitur esse in actu per formaz dum cath hz t in potentia ad ipsaz anteq̄z habeat eam. vnde lumē est sicut color dyaphani ficut. n. color est actus dyaphani terminati. ita lux vel lume est actus dyaphani non terminati. Intelligenduz ꝼo. secundum comentatorem eodem cōmēto: q̄ natura dyaphanitatis: que ē i corpe celesti semper ucnitur celū dyaphanū i potētia ficut cōtingit de corpibus q̄ sunt hic inferi⁹: q̄ q̄nq̄z sunt illuminata t q̄nq̄z nō. q̄ lucidū q̄nq̄z ē eis pñs: t q̄nq̄z nō. hz illa natura celestis semper ē illuminata: q̄ lucidū sp ē ei pñs. Intelligēdū tertio. q̄ ptiū celi q̄dā sūt dyaphāe vt orbes: t q̄dā lucide: vt sūt stelle q̄ sūt ptes dēsiores orbiū suoz. Sic ergo ē vna nā cōis: p quā orbes celestes aer t aq̄ dyaphana dicūt: ita ē vna natura cōis: p quāptes stellare t ignis luciduate priuāt sen lucida noiant. Vtrū aūt stelle alie a sole ꝓpriā habeāt lucē: aut oēs lumē a sole recipiāt ū hic hz alibi hz igni.

¶ Quidē igit̄ dyaphanuz: Et quid lumē dictum est: q̄ neq̄z ignis est: neq̄z oīo corpus neq̄z defluxus corporis illius: esset. n. vtiq̄z aliquod corpus: t sic si ignis aut huiusmodi alicuius pñtia i dyaphano: neq̄z. n. possibile duo corpora in eodez ee. Ideatur aūt lumē contrarium esse tenebre: est autez tenebra priuatio huius hitus ex dyaphano: quare palam q̄ huius pñtia lumē est.

¶ Remouet falsas opiniōes ō lumie. Et pīet duas pq̄ q̄ ꝑ facit b: ꝼo assignat cāz cuiusdā dicti supi⁹: ibi Est aūt

coloris. ℙria ī duas: ſz q duas rōes ſa c ad ip̄obatiōz il lax opinionū: ibi ℞a. Et n̄ recte Empedocles. De p̄ria adducit rōz p̄iaz ꝯ tres opiocs ātiq̄x ꝺ lumie i qb⁹ erra bāt. p̄ria fuit q̄rūdā q ponebāt tres ſpēs ignis. ſ. carbonē flāmā t lum̄. Secūda fuit Empedoclis ponēs lumē eē corp⁹ protēluz de celo ad terrā Tertia fuit Democriti di centis lumen eſſe quaſdam deciſiones corpoꝝ athomaliuz deſluentium a corpore lucido. Ad quālibet autem haꝝ opinionū ſequenatur lumen eſſe corpus: ideo contra oēs ꝓbat Ax. q lumen non ſit corpus dupliciter. Et primo ſe continuando ad p̄cedentia dicit qꝺ dictū eſt quid ſit diaphanum: t qd ſit lumen. Sed nūc p̄obatur q lumen non eſt ignis neq3 oino corpus neq3 deſluxus corpis arguendo ſic. Si lumen eſſet ignis vel corpus aut deſlux⁹ corporis lumen eſſet corpus. ſed ipoſſibile eſt lumen cē corp⁹ ergo t̄c. patet ꝓsia cū maiori ex dictis. t p̄obatur minor ga ſi lum̄ cēt corp⁹ cū lum̄ ſit iſtl' cū corpe diaphāo tūc duo corpora eſſent ſimul ſm penetrationē. ꝯis eſt ipoſſibile. g illud ex quo ſequit qꝺ eſt lumen eē corpus. Quod autem lumen ſit ſimul cū corpore diaphano: ꝓbatur. ga lumen ē actus t forma ſiue habitus in corpore diaphano: nō for/ ma eſt ſimul cum eo cuius eſt forma. Et q lumen ſit for/ ma ipſius diaphani: ꝓbatur. quia tenebra t lumen oppo/ nūtur p̄riatiue. ſed tenebra habet fieri circa diaphanum cū ſit p̄uatio luminis in diaphano. ergo t lumen habet fie rī in diaphano t recipit tanquā habitus eius. t patet ꝓsia quia p̄uatiue oppoſita habent fieri circa idem.

¶ Et non recte Empedocles. ná ſi aliquis alius ſic dicit. q feratur lumen t extēdatur in medio ter re: t continētis. ℕos autem lateat. hoc enim eſt t extra eam que in ratione veritatē: t extra ea que vi dentē. In paruo eni ſpacio lateret nos. Ab oriente aūt in occidens lateret magna quidē eſt queſtio

¶ Ponit ſecundā rōnem ꝓbantem q lumen nō fit corpus dicens q nō recte dixit Empedocles: neq3 aliqs alius ſi dixit ſicut ipſe. ſ. q lumen ſit corpus: t q per aduentum ſolis ſupra emiſperū noſtr̄ feratur lumen. i. localiter mo ueat t extendatur in ſpacio medio inter terram t cōtinēs corpus ſiue celū. naz vbi ſic eſſet tūc oīs illumiatio cēt motus localis: aut ſaltem nō fieret abſq3 motu locali. ſed oīs motus localis fit in tpe. ergo oīs illuminatio fieret in tempore. ꝯis falſum quia illuminatio fit ſubito t inſtanti ſiue lumis multiplicatio fit ſubito t in inſtāti: vt p3 ad ſenſum Et ga Empedocles ad hanc rationē reſpondebat: concedendo q oīs illuminatio ſit in tpe: ſed tamen multotiēs latet non ꝓpter motus velocitatē ſeu tpis breuitatem. Hāc reſponſionē remouet Ax. di. q hoc ē extra eam veritatē que eſt in rōne t extra illud: qꝺ apparet ad ſenſum. ga q ſucceſſio motus facti in quo ſpacio ꝓpter eius velocitatez aut paruitatē tpis ipſum menſuramis nos lateat hoc poſſibile eſt. ſed q ſucceſſio motus facti p maximū ſpaciū: vt eſt ab oriente in occidens nos lateat ꝓpter cauſam aſſignatam. Eſt quidem multum magna queſtio ſeu dubitatio t potius impoſſibile. Intelligendum q lumen multiplicari in tempore t ſucceſſiue. t hos nos latere eſt extra ſenſum: quia ad ſenſum apparet oppoſitum. Eſt etiam extra veritatem que ē in ratione. quia t ſi illud accidere poſſet dum illuminatio fieret per ſpacium breue. non tamen lateret dum fieret per maximum ſpacium: vt eſt ab oriente in occidens ſicut eſt in ſoni multiplicatione. naz quia ſonus ſucceſſiue producitur licet dum multiplicatur per ſpacium paruum videatur ſubito multiplicari. dum tamē ad longum auditur diſtantiam apparet ſucceſſiue multiplicari. Unde ſi quis a longe percuſſerit arborem pluries t ſaciat ſonum: cuius videbitur ictus ſecundus q3 primus ſonus auditur: t ex hoc euidenter apparet generationē ſoni fieri ſucceſſiue. Ita in propoſito eſſet de lumine ſi eius multiplicatio fieret ſucceſſiue. Ex qbus p3 Empedoclē in duobus erraſſe. primo in ho cqꝺ dixit lumen eſſe corpus ſecundo in hoc qꝺ dixit lumis multiplicationem in tpe fieri.

¶ Eſt autem coloris ſuſceptiuum q ſine colore: ſoni autem abſonum: ſine colore autem abſonum: ſine colore autem diaphanum. t iuiſibile autez qꝺ vix videtur: vt qꝺ tenebroſū eſt: huiuſmōi autē diaphanum quidem eſt: non quum ſit actu diaphanuz ſed cum potentia. Eadem eni natura quandoque quidem tenebra: quandoque autem lumen eſt.

¶ Aſſignat cauſam cuiuſdam dicti ſuperius vbi dixerat q color eſt motiuus diaphani ſm actum dicēs q ſuſceptiuum coloris eſt quod eſt ſine colore: t ſuſceptiuum ſoni ē quod eſt ſine ſono. quia ergo diaphanuz eſt de ſe ſine colore: ideo non poteſt recipere omnem colorem t eſt inuiſibile per ſe per p̄priū colorem: ex quo non habet aut vix videtur ideſt p accidens: vt tenebroſum t ſicut p̄uatio. Et diaphanum non eſt viſibile per accidens, vt p̄uatio: dum eſt in actu per lumen quia tūc habet habitum p quez videtur: ſed dum eſt diaphanum in potentia ſeu tenebroſum. vnde eadem natura eſt quandoqz tenebra ideſt p̄uata lumine: t quandoqz lumen ideſt habens habitum luminis: vt diaphanitas aeris vel alterius talis. Intelligendum q aliquid poteſt dici viſibile per accidens dupliciter. Uno modo quia non videtur per p̄priū t naturalem eius colorem: ſed extraneum t aduenticium. t ſic dixit ſuperius Ax. diaphanum illuminatum eſſe iuiſibile per ſe: t eſſe viſibile ſolum per accidens. Secūdo modo aliquid dicitur viſibile per accidens quia eſt p̄uatiue oppoſitum alicui viſibili p̄prio quod eſt viſibile per ſe. ſic medium actu illuminatum non eſt viſibile per accidens. ſed dum eſt tenebroſum t diaphanum in potentia. Unō idem ſenſus habet cognoſcere habitum t p̄uationem ſibi oppoſitam: vt auditus eſt ſoni t ſilentij. ſoni per ſe t ſilentij per accidens. ℙer auditum enim iudicamus ſonū dum auditus ab eo actualiter imutatur. ſilentium Uo dux non imutatur ab eo. Et ſimiliter eſt de viſu quod percipit lumen dum ab eo mouetur. Judicat autem tenebraz dum a lumine non imutatur ſtantibus alijs ad hoc requiſitis: t ſic viſus comprehendit lumen per ſe: tenebram aūt per accidens. Utrum autem tales p̄uationes ſolo ſenſu exteriori cognoſcantur aut concurrente ſenſu interiori infra oſtendetur vbi de iſto loco tractabitur. Intelligēdū ſecūdo ſm ꝯm. comento. lxxj. q natura diaphanitatis in corporibus generabilibus t corruptibilibus recipit vtrā/ que diſpoſitionem: ſic q aliquando inuenitur obſcura: t aliquando illuminata. t huiuſmodi natura in corporibus celeſtibus ſemper eſt illuminata: t nunquā recipit obſcuritatem: Et ſi quis obijciat de luna que tempore eclypſis obſcuratur t magis t minus illuminatur ſm diuerſitatē ſituū eius ad ſolem. ℙAd hoc dupl'r reſpōdet comentator ℙPrimo q ſi teneamus q luna ſit pure diaphana t nō lucida illud quod dictum eſt habet veritatem de oīb⁹ corporibus celeſtibus p̄ter ꝯz de luna: ita q oportet excipere lunam. Secūdo r̄ndet q illud qꝺ dictū ē ꝺz itelligi ſolū de diaphanis p̄ris nō hītib⁹ luciditatē. Luna aūi forte ē ex illis duab⁹ naturis. i. diaphāitatis t luciditatis. t logr ꝯm. dubitatiue pp duas opiones: luna p̄ma ponit q nullū corpus celeſte habet ꝓp̄riā lucē niſi ſol. t q cia alia ſūt pure diaphana t a ſole lumē recipiētia. t huic deſeruit reſponſio p̄ma. Alia ponit q aſtra hīnt lucē ꝓp̄riā: tñ remiſſz nō bene p̄ceptibilē ſenſu. t q amplius lumen recipiūt a ſole per quod manifeſte videntur: t huic adheret r̄ñto

secunda: quoniam tunc luna haberet naturam lucidi ratione propie lucis ⁊ diaphani prout a sole illuminaretur. ⁊ ppter defectum huius luminis in toto vel parte fieret eius obscuratio aut in lumine diminutio propter presentiam ℣o ipius fieret lunc totalis vel maior illuminatio.

Dubitatur vtz lumen sit corp⁹. Arguitur q sic. ℣ primo: omne quod mouetur localiter ẽ corpus. vj. physicoz sed lumen mouetur localiter descendendo a sole ad nos: dum sol ascendit supra emisperiũ nostz: vt patet ad sensũ ergo ⁊c. Secũdo omne qđ figuratur est corpus: cũ figuratio non inueniatur nisi in corpe. sed lumen figuratur vt patet p quintã ꝓpõnem pspectiue. Incidentias radiosas pangularia foramina transeũtes in obiectis corpibus rotũdari ⁊c. ergo ⁊c. Tertio oc̃ qđ generat corp⁹: ẽ corpus cũ effectus debeat sue cause ꝓportionari. sed lumẽ generat corpus: vt pz in speculis concauis cõburẽtibus a quibus lumen reflexũ ad aliquod faciliter cõbustibile generat ignẽ. quare ⁊c. Quarto oc̃ quod refrangit̃ ⁊ reflectitur est corpus: cũ iste sint corpis ꝓprietates. sed lumẽ est huiusmodi vt pz tertio methaurozum ⁊ p pspectiuos. ergo ⁊c. Ad oppositũ est Az. in tertiu. Dic primo videndũ est quid sit lux: lumen: ⁊ color. ⁊ qualiter differũt. Secũdo est respondendũ ad questionem. ℣ro primo dicendũ q lux est qualitas visus ꝓprie imutatiua existens i corpore lucido nõ dependẽs ab alio in fieri ⁊ cõseruari. et si fuerit pura: eius subiectũ nõ habet cum opaco terrestri cõmixtionẽ: vt est qualitas visibilis aut solis aut ignis. Lumen aũt est qualitas a luce decisa: ⁊ in diaphano multiplicata: quod de se lucẽ nõ habet neqz colorem notabilis imẽsionis: vt in aere aut alio huiusmodi lucido in fieri ⁊ conseruari dependens. color autem est qualitas secũda mixtionem consequẽs elementoz ⁊ actionẽ ⁊ passionem qualitatũ primaz ⁊ debitam cõmixtionẽ lucidi ignei cum diaphano aereo aqueo ⁊ opaco terrestri: vt superius dicebat Ex quo sequit̃ q lumẽ est species lucis repsentatiua ab ea specifice differens sicut species coloris specifice differt a colore: quãuis inter species qualitatũ sensibiliuz soli lumini cõpet q sentiatur. Sequitur vlterius q color specifice differt tam a luce q̃z a lumine. Vnde Az. describẽs lumẽ dixit q est actus diaphani: fm q est actu diaphanũ. Et in de sensu ⁊ sensato describẽdo colorẽ dicit q est extremitas pspicui in corpe terminato. Et ℣ñ. inquit supius q lumẽ actus diaphani nõ tmiati. color aũt ẽ act⁹ diaphani tmiati ⁊ hec est cõis philosophantiũ sententia in proposito. Alij ℣o alias opiniones nisi sunt babuisse. Nam vult Albertus: q lux ⁊ lumen non differant essentialiter: sed solũ q̃n tum ad modũ essendi. Vnde fm eum eadem forma est i corpore lucido ⁊ in medio ⁊ organo. sed fm esse diuersa ⁊ fm hoc varias recipit denominationes. Dicitur enim lux vt est in suo principali subiecto vt sole vel igne. ⁊ dicitur lumen vt est recepta in aliquo diaphano non habente de se lucem: vt aere vel aqua ⁊ huiusmodi. Lumen dicit radius vt fm rectum incessum multiplicatur Splendoz ℣o appellatur vt ab aliquo obstaculo sensibiliter ⁊ manifeste refrangitur: vt a speculo marmore vel ere terso ⁊ polito: aut aliquo tali. Et similiter dicit de colore ⁊ specie eius qđ non differũt essentialiter. sed quelibet forma p se sensibil' in corpore sensibili habet esse materiale siue reale ⁊ scipaz multiplicat vel generat in medio seu organo sensus fm eẽ intentionale vel spirituale. Vult etiam q color quantum ad suum formale non sit nisi lumen qđ influitur ad extremitatem perspicui siue diaphani terminati. Ideo color si habet esse formaliter nisi in extremo: ex quo ad pfundum corporis terminati non influitur lumen ⁊ in tenebra non est formaliter color in corpore colorato: sed solum quantũ ad eius materiam que est ex eius mixtione calidi frigidi humidi ⁊ sicci. Vbi autem corpus esset perspicuũ siue diaphanum fm totum sic q non fit terminatum per cõmixtionem opaci terrestris ⁊ in pfundo recipiat lumen ⁊ nõ tantum i extremo tale corpus illuminatũ appellaretur ⁊ nõ ꝓprie coloratum quãuis quandoqz ex lumine color causetur opaco terrestri ⁊ non cõcurrente sed p perspicuo ex eius dẽsitate lumen frangente vel reflectente: vt in iride apparet.

Ex quibus velle videtur q lumen ⁊ color non differũt essentialiter: sed solum fm esse. ⁊ similiter color non habz species contrarias nisi fm esse. Et p isto vide que scribit secũdo physicoz tractatu. ij. ca. iij. vbi sic dicit. Lux que ẽ vna in essentia fm quod est in aere ⁊ in corpore terminato ẽ color: ⁊ tamen in aere est lumen ⁊ in corpore terminato ẽ color albus vel viridis vel niger fm diuersitatem corporis terminati: ⁊ in omni corpore terminato est vna essentia lucis: non tamen est vnus color ꝓpter diuersitatem eius qđ habet in diuersitate specie. ⁊ ꝓpter hoc dicit Az q lux est color hipostasis: ⁊ hipostasis omniũ colorẽ vna: ⁊ id quod est formale est in omnibus coloribus vnuz. sed tamen quia recipiens diuersimode recipit esse lucis varia tur. ⁊ ideo diuersificantur colores: ⁊ hoc modo loquendo vna est essentia formalis contrariorum colorz albi vz nigri ⁊ ꝓpter esse diuersum efficiuntur species contrarie coloꝝ ⁊c. Egidius autem tenuit in ꝓposito colorem esse lucẽ opacitatem extinctam siue obumbratam. ⁊ hanc voluit pmanere in corpore colorato posito in obscuro ⁊ esse per totum corpus coloratum ⁊ non tantũ in extremitate ⁊ fz varias ꝓportionem lucis ad opacũ dixit varias species colorum causari. Vnde vbi multum fit de luce ⁊ paz de opaco resultat albedo: ⁊ vbi econuerso fuerit. s. multũ de opaco ⁊ parum de luce resultat nigredo. Vbi autẽ medio modo fuerit medius cãdiꝫ color. ⁊ indubie fm hanc viã color nõ differt essentialiter a luce vel lumine. sed accidentaliter tantum: nec habet species essentialiter distinctas sed solum accidentaliter: vt ex dictis est manifestum. ℣ro secundo autem ista conclusio teneatur q lumen non ẽ corpus ⁊ possit pbari rõnibus positis ab Az. in littera que dimittunt̃ ex quo superius habite sunt. vna tamen alia adducat que est talis. Si lumen esset corpus aut de genere substantie: aut de genere quantitatis per sufficientem diuisionẽ. non de genere substantie: quia tũc substantia esset per se sensibilis cum lumen sit per se visibile. ℣ñs falsum ⁊ cõtra Az supra. Nec enĩ est corpus de genere quantitatis: quoniaz tũc omnia corpora naturalia essent illuminata cum omnia habeant in se quantitatem corpoream. ℣ñs falsum quoniã tunc aer existens in camera obscurissima esset illuminat⁹. quod implicat contradictionem. Ad rationes. Ad primam cum dicitur q omne quod mouetur localiter est corpus. Conceditur si mouetur per se. sed negatur q lumen moueatur localiter a sole ad nos quando sol oritur: quia tunc accidens transiret de subiecto in subiectum. Vnde imaginari debemus q lux que est in sole generat lumen i corpore sibi contiguo: ⁊ illud lumen generat aliud in corpore sibi immediato. ⁊ sic consequenter vsque ad terram ⁊ talis luminis multiplicatio vnius ex altero fit subito q̃n tum est ex parte luminis cum lumini nihil fit contrarium: ⁊ non successiue neqz per motum localem. Et dico notanter quantum est ex parte luminis: quia licet lumẽ sit ex sui natura subito multiplicabitur: ⁊ aliquando subito ad centram distantiam multiplicetur: sicut si luminosum sit in centro duarum parasidum fm circumferentias se contingentium: quarum vna incipiet ab altera superelevari eque distanter: tamen contingit ipsum successiue multiplicari ꝓpter varias causas: vt quia luminosum successiue presentatur medio illuminabili: aut quia obstaculum successiue remouetur: aut quia medium successiue subtiliatur: sive disponitur ad eius receptionem. Et ita de alijs.

Ideo concedere habemus q̄ q̄z cito aliqua pars solis est supra orizontē nostr̄z tam cito totū medium illuminat: quod sufficit illuminare: l̄z postea per ascensū partis maioris fiat illuminatio maior ad distantiā maiorē. Vnde aliud est lumen successiue multiplicari ⁊ successiue intendi. ⁊ stat lumen subito multiplicari ⁊ successiue intendi. ⁊ hoc voluit Ar. contra Empedoclem. Ad secūdam cū dicitur q̄ oē qđ figurat ē corpus vez ē si p se figurat. vbi aūt figuret accidens illud nō oz. lumen aūt per accidēs figuratur. aliqñ ſm figurationē lucidi ipsum multiplicantis. vnde luminosū sphericū impedimento deducto ꝓducit lumen ſm figurā sphericā. aliqñ figurat ſm signrationē subiecti: in q̄ recipit quia oē accidens extensū ad extensionē subiecti sicut est lumen figurat ſm figurationē ipsius. Aliquando ꝓ figurat ſm figurā loci p quā transit: quare radius transiens p foramen triāgulare si in parua distantia post foramen ab obstaculo reflectat incidentiā triāgularē causabit: quāuis si a remotis talis fieret reflexio incidētia causaret rotūda: ⁊ eo maior quo remotius fieret p foramen. Cauſam hoz vide a pspectiuis ga nō ptinēt ad hunc locum

Ad tertiū cū dr̄ q̄ oē qđ generat corpus: est corpus. cōceditur si ē generās ꝓncipale: aliter nō oporteret. lumē āt nō concurrit ad gnationē ignis vel alterius corporis tāq̄z agens principale: ga illud nō ē corpus luminosū: sed solū vt agens instrale. Ad quartā cū dr̄ q̄ frangi ⁊ reflecti nō cōpetūt nisi corpi. vez ē ꝓprie: tñ methaphorice ⁊ similitudinarie cōpetūt alteri a corpe. ⁊ sic cōpetūt lumini. nā corpus dr̄ frangi qñ in plures ptes dimidiē. radius aūt transiens p media diuersa in raritate ⁊ densitate nō est diuisus in ptes. dr̄ tñ frangi a pspectiuis ga nō seruat rectū icessū sed aut diuertit a ꝓpendiculari aut ad ipsam se cōuertit pp q̄d ref maiores aut miores iudicant q̄z si videret p mediū vniforme. quare denarius positus in vase pleno aq̄ maiō apparet. Silr si corpus velociter motū ueniat obstaculuz ga idē corpus numero quod moueba ad obstaculū appropinquando postea remouet plus elongando. sed dū reflectit radius ab obstaculo nō est idē radius numero incidēs ⁊ suus obstaculū ⁊ reflexus ab eo. sed ē alius numero l̄z geni tus a priori. De his tamen alibi habenda est speculatio.

On omnia aut̄ visibilia sunt in lumine: sed solū vnuscuiusq̄z ꝓprius color. Quedam enim in lumine quidē non vident. in tenebra aūtem faciūt sensum: vt que ignea vident ⁊ lucentia. non autem noiata sunt vno nomine vt quercus putride: cornu: capita pisciū: ⁊ oculi. Sed nulli coz videtur ꝓprius color ꝓpter quā causam hec videntur alia ratio.

¶ Hic determinat de visibilibus innoiatis. ⁊ continz duas ptes. ga primo facit qđ dictū est. secūdo ex dictis reprehendit Democritū: ibi secūda Nō enī bene. Prima iterū in duas: ga primo facit qđ dictū est. secūdo facit sūmā coz que dicta sūt ibi Nūc aūt in tantū. De prima dicit q̄ nō omnia visibilia sūt visibilia in lumine. sed solū vnuscuiusq̄z proprius color supple ē visibilis in lumine tantū. quedā autez sūt visibilia que nō videt in lumine. in tenebra aūt videt vt que apparent ignea siue lucētia. ⁊ hec non sūt nomina ta vno nomine sicut sūt putredines quercus: cornu: capilla quorūdā pisciū: squāme: ⁊: oculi. ⁊ nullus coz ꝓprius color videt in tenebra: ꝓpter quam aūt causaz hec cōtingāt alia rō est ptinens ad libz de sensu ⁊ sensato. ⁊ non hic.

Intelligendum primo q̄ ista visibilia quercus putrida cornu ⁊c. dicūtur visibilia innoiata quia non habent vnū nomen simplex ipsis adequate conueniens. ⁊ ista non sūt colorata tantū vt illa que solum videntur in lumine neq̄z sūt lucida tantū vt sol vel ignis. sed sūt colorata ⁊ lucida. ⁊ ratione coloris vident in luce ⁊ ñ i tenebra ⁊ rōe lucis videt in tenebra ⁊ non in lumine. ideo hūt in se diuersas q̄litates visibiles vt superius dicebatur. Et si queratur de causa huius diuersitatis l̄z Ar. dicat cā ad hūc locum nō spectare. Dici pōt q̄ rōne coloris videntur in luce ⁊ ñ i obscuro sicut cetera colorata: ga color indiget forti lu e si dz medium imutare. sed ratione lucis in obscuro videntur. quia lux illa medium sufficit imutare ⁊ organū visus. Nō autem videntur in lumine. quia vt dicit ꝓm. cometo. ltrij In eis est parum de natura lucidi que latet veniente luce maiori ꝓpter eius paucitatem sicut accidit in lucibus puis cum fortibus. Vnde maius lumen obfuscat minus. ⁊ propterea in die stelle nō vident que tñ vident in nocte quoniā motus maiores ipediūt minores vt in multis potest videri. Intelligendū secūdo ſm ꝓm. q̄ natura coloris ē a natura lucis ⁊ lucidi: quoniam lux est visibilis p se ita q̄ q̄ non indiget alio disponente medium ad receptionē suarum speciez. sed ipsa medium illuminat ⁊ ipm illuminādo in eo suā speciem causat cū lumen sit species lucis. colō aūt est visibilis mediante luce: quia lux requiritur ad visionē coloris ad disponendū mediū vt recipiat speciē eius.

¶ Nūc autem in tantū manifestū sit: quoniaz qđ quidem in lumine videtur color est. Unde non videtur sine lumine: hoc enī erat ipsi colori esse. motiuū esse ſm actum diaphani: actus autem diaphani lumen est. Signū aūt huius manifestum. si quis enī ponat habens colorem sup ipsum visum nō videtur. Sed color mouet diaphanū puta aerem. ab hoc autem iam continuo existente monetur quod sensitiuū est.

¶ Recolligit determinata dicēs q̄ nūc intantū dictū sit q̄ illud qđ videt in lumine est color. vnde color non videtur absq̄z lumine. ⁊ hoc est cē ipsi colori ⁊ naturale. s. ipsū esse motiuū diaphani ſm actū. actus aūt diaphani est lumē. et signū huius. s. q̄ color sit naturaliter motiuus diaphāi ſm actū nec aliud possit mouere nisi moueat. diaphanū illuminatū ē ga si qs ponat coloratū imediate sup visū nō videbitur. quia inter coloratū ⁊ visum nō erit mediū illuminatū quod a colore moueat. ergo si color debet videri: oz q̄ moueat mediū illuminatū puta aerē vel aliqđ tale ⁊ mediū motū a colore mouebit vtrūq̄z ipm sensitiuū siue orgānū visus cū quo bēat cōmunitatē. i. mediationem.

¶ Non enī bene dicit hoc Democritus opinat⁹ si esset vacuū q̄ mediū ꝓspici vtiq̄z certe: ⁊ si fornica esset in celo. hoc enī impossibile. est patiente aliquid sensitiuo sit ipsi videre. ab ipso igitur qui videtur colore impossibile est. Relinquitur autem q̄ a medio quare necesse ē aliquod esse medium. Vacuo autem facto non aliquid certe. Sed oīno nihil videtur ꝓpter quā quidē igitur causam colorem necesse est in lumine videri dictū est. Igit̄ aūt in vtrisq̄z videtur ⁊ in tenebra ⁊ in lumine ⁊ hoc ex necessitate. Diaphanū enī ab hoc lucidū fit.

¶ Hic Ar. reprehendit Democritū. ⁊ duo facit. Primo ℞. secūdo oñdit q̄ sicut inē colorē ⁊ visū oz cē mediū si color debet visū imutare ⁊ q̄ visibile positū supra visū nō sacit sensationē: ita ē in alijs sensib⁹ ibi Eadē aūt rō. De prima q̄ Democrit⁹ nō bñ dicit in ℞ qđ opinat q̄ si eēt vacuū inē visibile ⁊ visū q̄ ipm melius videret: ⁊ q̄ ꝓ vacuū videret⁹ fornicā dato q̄ eēt i celo. ℞. n. ē ipossibile: qa videre fit ipso vilu patiēte aliqd a visibili. sed ipossibile est visum imediate pati a colore. ergo oz q̄ visus imediate patiatur

a medio. ⁊ p̄ꝫis neceſſe ē aliq̄d eſſe mediū inter viſibile ⁊ viſū: qđ mediū patiat a viſibili ⁊ agat in viſū. Vacuo aūt exiſtente inter colorē ⁊ viſum nō aget color in mediū neq; mediū in viſum. quare tūc nihil oīno videbit. Pro pter quā aūt cauſam neceſſe ſit colorē videri in lumine dictū eſt ſupra. Ignis aūt in vtriſq; vī. ſ. in lumine ⁊ in tenebra: ⁊ hoc accidit ex neceſſitate ga ab igne diaphanū fit lucidū. Intelligēdū p̄mo ſm p̄m. cometo. lxxiij. q̄ ad viſionē tria neceſſario cōcurrūt. ſ. mouens nō motū ⁊ illō eſt color. ⁊ motū non mouens: ⁊ illud ē viſus. ⁊ mouens motum: ⁊ illud eſt medium inter colorem ⁊ viſum quod mouetur a colore ⁊ mouet viſum. Ex quo ſequitur q̄ per vacuum nō poſſet viſus videre: ga vacuum nō poſſet mouere neq; moueri. ⁊ idē eſt intelligendū in ſenſatione alioꝝ ſenſuū. vnde p̄ tangens p̄m. intelligit mouēs: ⁊ per tactū intelligit motū. Intelligēdū ſecūdo q̄ p̄m. mouet dubitationē ꝺ Ax. nā poſſet aliq̄s putare Ax. velle q̄ in viſione regrit mediū: ga color diſtat a viſu. ⁊ tūc poſſet ſic arguere i viſiōe regrit mediū ga color diſtat a viſu. g̃ ſi color immediate pōeret ſupra viſū poſſet videri: ga tūc nō reqreret mediū ex quo color nō diſtaret a viſu. Huic reſpondet p̄m. q̄ Ax. non intēdit, pbare qđ viſus idigz medio: quia color diſtat a viſu. ſed intendit, pbare q̄ viſus ñ pōt videri colorem diſtincte ſi inter vtrūq; ſit vacuū. Ad quod, pbandū accipit q̄ nō videt niſi per mediuz: ⁊ illud arguit ex duobus ſignis: quorum vnū eſt q̄ color poſitus ſuper oculo non videtur. aliud eſt q̄ color non videtur: ſine lumine ⁊ lumen non eſt niſi in diaphano. ergo inter viſū ⁊ colorē oportz eſſe diaphanū illuminatū. mediū ergo nō requirit ex pte viſus in ſc: ſed ex pte viſibilis nō potētis imutare viſū niſi p̄us imutet mediū ⁊ cā huius inferius oſtēdit. Intelligendū tertio ſm p̄m. q̄ ignis videt in obſcuro ⁊ in luce ābobus: ga congregatū ē in eis vtrūq; ſ. quia facit mediū diaphanū in actu ſm qđ ē lucidus ⁊ mouet ipm ſm qđ ē color in corpe Mōvnlt p̄m. q̄ in igne ſit lux ⁊ color. ſed q̄ eius lux ſupplet vices coloris p quanto imutat diaphanū illuminatū.

¶ Eadē autem ratio ē de ſono ⁊ de odore. nihil enī ipſoꝝ tangens ſenſitiuū facit ſenſum. Sed ab odore quidē ⁊ ſono media mouente: ab hoc autem ſenſitiuoꝝ vtrūq;. ¶ Cū autem ſup ipſum ſenſitiuū aliquis apponit odorans aut ſonans: neq; vnū ſenſum faciet. De tactu autem ⁊ guſtu habēt ſe ſimiliter. nō autem videt, ꝑpter quā āt cām poſterius erit manifeſtū. ¶ Mediū ſono quidē aer eſt. Odori autē innominatū. Cōmunis enī quedā paſſio eſt ab aere ⁊ aqua: ſicut diaphanū colori. ſic eſt habēti odorē quod ē in vtriſq; his. Vident enī animaliū aquatica habere odoris ſenſum. ſed homo quid ez ⁊ pedibus ambulantiū quecūque reſpirant ipoſſ ībilia ſunt odorare niſi reſpiranti a: ¶ Cauſa autem ō his poſterius dicetur.

¶ Oſtendit q̄ ſicut inter viſibile ⁊ viſum oportet eſſe medium ſi viſibile debet videri: ⁊ q̄ color poſitus ſup oculo non videt. ſic cōingit in ſenſibilibus alioꝝ ſenſuū: dicēs q̄ eadē ratio eſt de ſonor de odore: ſicut de colore q̄ nullū corꝝ tangēs ſenſitiuū facit ſenſū. ſed ab odore ⁊ ſono p̄io mouetur media ⁊ a medijs motis poſtea mouent ſenſitia ſed cū ſuper ſenſitiuū ponatur odor aut ſonus nulla fiet ſēſatio. ⁊ ſimiliter ē in tactu ⁊ in guſtu lz nō videat ⁊ cauſa ꝑpter quam non ita videtur de tactu ⁊ guſtu erit poſteri⁹ manifeſta in capitulis ſuis. Mediū autem ſono ē aer. ſed mediū odori ē inoīatum ⁊ eſt quedā natura cōmunis aeri ⁊ aque rōne cuius ambo ſunt media odori: ſicut diaphanitas eſt natura cōis pluribus corporibus que ſūt media ipſi coloꝝi. ⁊ q̄ non ſolū aer ſed etiā aqua ſit mediū odori, pbat Ax. quia nō ſolū aialia que ſunt in aere odorāt: ſed etiam aialia aquatica differēter tñ. quia aialia aquatica odorant non reſpirando. ſed hō ⁊ alia aialia pedibus ambulantia quecūq; reſpirant nō poſſunt odorare niſi reſpirando: ⁊ cauſa huius poſterius dicetur in capitulo de odore. Intelligendum primo q̄ quia guſtando ⁊ tangendo non requiritur mediū extrinſecū notabilis quātitatis ſicut in ſentiendo p alios ſenſus. ideo videt q̄ illis ſenſibus ſine medio ſentiamus. ſed tamen non eſt ita: quia vt infra oſtendetur requiritur mediū intrinſecū. ſ. caro. Intelligēdū ſecūdo ſm p̄m. comento. lxxvj. q̄ medium in voce eſt aer non aqua: quia animalia que ſunt in aqua non ſentiūt niſi per voces cadētes in aere extra aquam. Apparet enim q̄ vox non fit ex pcuſſione corꝝ in aqua. ecouerſo de odore. Vult igit p̄m. q̄ ſonus nō habet eſſe realiter niſi in aere ex cuius refractiōe cauſatur lz ſpecies ſoni poſſit q̄ aquā multiplicari p quas poterit in aqua ſentiri ecōtra autem de odore qui pōt eſſe realiter non ſolū in aere ſed etiaz in aqua. Sed cōtra videt q̄ ſonus poſſit cāri ex pcuſſione corꝝ in aqua ſicut pcutiendo cū remo lapidē exiſtentez in fundo aque, aut alio tali mō. Dicit q̄ in aqua potest cāri ſonus tanquā in cōtinente: ſed nō tanquā in ſubiecto imo ſemp erit ibi aer in quo ſonus fundabit. ⁊ hoc voluit p̄m. Intelligendū tertio ſm p̄m. eodē cometo q̄ ſicut aer ⁊ aqua non recipiūt colorē niſi rōne nature cōis que ē in eis. ſ. diaphanitatis. ſic aer ⁊ aqua nō recipiūt odorē niſi rōne cuiuſdā alterius nature cōmunis que ē in eis: ⁊ ſi la nō habet nomen: tamen videtur q̄ ſit hūditas. vnde ſicut color habet duplex eſſe. ſ. naturale qđ habet in diaphano terminato: ⁊ extraneū quod habet in diaphono terminato. ſic odor habet eſſe naturale in humido ſapozabili: ſicut ⁊ habet eſſe extraneuz in humido non ſapozabili: ſicut aer ⁊ aqua. ⁊ ſicut diaphonū recipit colorē ſm q̄ in ſe nullum habet colorem: ſic illa natura cōmunis aeri ⁊ aque recipit odorem ſm q̄ in ſe nullum habet odorem. Vbi tatur vtr color ſit primū obiectum viſus. Arguit q̄ non ga oē primū obiectum alicuius potentie cōphendit in ſe oīa obiecta per ſe non puma ciuſdē potentie. ſed color nō cōphendit in ſe oīa per ſe viſibilia quia nō lucē neq; lumen neq; ſenſibilia cōmunia que oīa ſunt per ſe viſibilia ergo ⁊c. Pro queſtione p̄mittendū p̄mo q̄ color multipliciter ſumitur. Vno modo ſumitur ꝑprie pro actu diaphani terminati. ⁊ ſic ſumitur hic ab Ax. ⁊ in de ſenſu et ſenſato dum dicit q̄ color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato. Secūdo ſumitur color cōiter, p actu diaphani ſiue terminati ſiue interminati. ⁊ ſic extendit ſe vltra colorē ꝑprie dictū ad lucem ⁊ lumen: quod lz directe p cedens a luminoſo non videat ſed ſit ſpecies tantū: tamē reflexū habet rationē obiecti viſibilis: vt ad experientiam ſepe videmus ⁊ taliter ſumpſit colorem Ax. in libro d ſenſu ⁊ ſenſato dū dixit q̄ oīa corpora colore pticipant. Secūdo p̄mittendū q̄ aliquid eſſe primū obiectū alicuius potentie cognoſcitiue eſt dupliciter. Vno modo q̄ ſit primū primitate principalitatis: ⁊ hoc eſt illud quod eſt nobilius inter omnia per ſe cognita ab illa potentia. Secundo modo q̄ ſit primum primitate communitatis: ⁊ hoc eſt illud quod continet in ſe adequate omnia per ſe cognita ab illa potentia. His premiſſis ponantur iſte concluſiones.

Prima concluſio. Lux ſolis eſt primum obiectum viſus primitate principalitatis. patet: quia eſt nobilior inter omnia per ſe viſibilia. Secunda concluſio. Color pro prie ſumptus nullo modo eſt primum obiectum viſus. patet: quia nec p̄mitate p̄ncipalitatis nec p̄mitate cōitatis qa non continet in ſe lucē neq; lumen que ſūt per ſe viſibilia

Tertia conclusio colo⁹ cõiter sumptus non ẽ primũ obiectum visus ꝓmitate coitatis. ꝑz: quia nõ cõtinet sensibilia cõia que sũt per se visibilia. Quarta cõclusio. Color cõiter sũptus est ꝓmũ obiectũ visus ꝓpriũ ꝓmitate cõmunitatis: ꝑz: qa continet adequate oia ꝓpria p se visibilia siue oia a solo visu per se cognoscibilia loqnẽdo de sensibus exterioribus. Quinta conclusio. Forma apta nata diuersificare p se alterationẽ. visus ẽ primũ obiectũ visus absolute ꝓmitate cõitatis. ꝑz quia talis forma adequate cõprehendit in se oia per se visibilia tã ꝓpria q̃s cõmunia: vt notũ est ex dictis supius. ⁊ per hoc soluit ratio ad oppositũ addncta. quare ⁊c̃.

Hanc autẽ primũ de sono ⁊ olfactu determinemus. Est autẽ duplex sonus. hic quidem enim actu quidam: ali⁹ autẽ potẽtia. Alia enim non dicimus habere sonũ: vt spongiã: lanam: ⁊ pilos. Quedam autẽ habẽt vt es ⁊ que cunq; plana ⁊ lenia sũt: quoniam possunt sonare. Hoc aũt est ipsius medij: ⁊ auditus facere sonum actu.

Istud est quartũ capitulũ huius quarti tractatus i quo Ax̃. determinatur de sono ⁊ auditu. ⁊ continet duas ptes ꝓncipales: in qua⁹ prima determinat de sono in vniuersali. in secũda determinat in spãli de quadã specie soni: q̃ dr vox ibi Vox aũt sonus. Prima in tres. quia ꝓmo determinat de generatione soni. secũdo de medio audiendi sonũ. tertio de differentijs soni. ibi secũda Vacuũ eni ibi tertia Vtr aũt. Prima ps adhuc diuidit in quinq; ptes Jn prima ponit quedã distinctio soni. in secũda enumerat illa que requirũt ad generationẽ soni. in tertia declaratur qualia debent esse pcutiens ⁊ pcussum vt causet notabilis sonus. in quarta ondit qõd fit mediũ audiẽdi sonũ. in quinta determinat de sono reflexo q dicitur echon ibi secũda Fit aũt. ibi tertia Sicut aũt diximus. ibi q̃rta Amplius audit aũt. ibi quinta Echon aũt. Prima dicit ꝓmo determinãdũ esse de sono ⁊ olfactu: ꝓus tamen de sono q̃s de olfactu ⁊ tũc ponit distinctionẽ soni q⁹ dupler est sonus. s. son⁹ in actu ⁊ sonus in potentia. Vnde corpora quedã habẽt sonũ ⁊ quedã nullo mõ hñt sonũ neq; actiua neq; passiua vt cuti corpora mollia velut sũt spõgia lana ⁊ reliq̃ h⁹. Et corpora hñtiũ sonũ quedã habẽt sonũ in potẽtia actiua vt es: ⁊ reliqua corpa dura plana ⁊ lenia que ex hoc solo dicũtur hñe sonũ qa pñt sonare. i. sonũ efficere. quedã aũt habent in se sonũ in actu ⁊ formaliter ⁊ hoc realiter vel intẽtionaliter vt medũ ⁊ auditus. iõ dicit q̃ medij ⁊ auditus ẽ facere sonũ in actu. i. hñe in se sonũ actu factũ. Intelligendũ ꝑ ꝑm. cometo. lxxvij. q⁹ Ax̃. vr ordinare considerationem de virtutibus sensus ꝑm nobilitatẽ nõ ꝑm naturã. iõ ꝓpo suit sermonẽ de visu alijs sensib⁹: deinde de auditu deinde de odoratu. Auicẽna aũt ꝑriũ facit in. vj. nãliũ. qa ordinauit sensus ꝑm naturã ⁊ nõ ꝑm pfectionẽ primo determinãdo de tactu q ẽ nãliter ꝓr ceteris: lz mãlior ⁊ ipfectior ⁊ postea de gustu ⁊ sic ꝑ ordinem. Dubitat vtr corp⁹ molle possit sonũ cãre. Arguit q⁹ sic. qa fortiꝰ scindẽdo pannus q ẽ corpus molle cãtur sonus vt ad expientiã ꝑz. In oppositũ ẽ Ax̃. in lra ⁊ arguit rõne. qa ad causandũ sonũ requirit expulsio ⁊ fractio aeris q̃ corpus molle efficere ñ põt q̃re ⁊c̃. Ridet q⁹ corpus molle nõ põt p se facere sonũ nõ bilis intẽtionis. ⁊ hoc vult Ax̃. p accidẽs tñ facere põt: vt in casu argumẽti ꝑ quãto ad scissionẽ pãni segit velox motus ptiũ aeris in sequẽtiũ pãnũ ne dẽt vacuũ se collidẽtiũ ⁊ frangẽtiũ. Ex tali ẽ refractõe ptiũ aeris ad iuicẽ p se sequit sonus. sed ex scissiõe pãni solũ p accidẽs. q̃re ⁊c̃.

Fit autem ꝑm actum semper sonus alicuius ad aliquid ⁊ in aliquo. Percussio eni est faciens vnde ipossibile est cũ sit vnum facere sonũ. Alterat. n. est verberans: ⁊ quod verberatur. Quare sonãs ad aliquid sonat. tangit eni aliquid: quom autẽ ictu tangit sonat: Jctus aũt nõ fit sine motu.

Enumerat illa que regrũt ad gnãtionẽ soni vel vt plurimũ ocurrũt dicẽs q⁹ son⁹ q sit ꝑm actũ sp ẽ alic⁹. s. verberãtis ad aliqd. s. Vberatũ: ⁊ in aliquo. s. medio Vberantis ⁊ Vberati. Vñ pcussio ẽ facere sonũ ⁊ ipossibile est cũ sit vnũ tantũ fieri sonũ: quoniã oz alterẽ Vberans ⁊ alterat qõ verberat, ꝓpter qõ sonãs ad aliqd sonat. s. ad Vberatũ quoniã ictu tãgit ipm ⁊ cũ Vberatũ ictu tangit a Vberante sonat. Jctus aũt nõ fit sine motu. ⁊ vt supplet ꝓm. motus nõ fit sine medio. igit ad generationẽ soni tria oz cõcurrere. s. pcutiẽs: pcussũ ⁊ mediũ. Dubitat ꝓmo vtr sp ad generationẽ soni oporteat illa tria cõcurrere. s. pcutiens: pcussum: ⁊ mediũ. Arguit q⁹ nõ. qa h Vba fortiter ducat ꝑ aerẽ cãbit sonus ⁊ tñ ibi nõ iueniũtur nisi duo. s. Vba ⁊ aer. Ridet q⁹ in casu argumẽti cãtur sonus: quia ptes aeris velociter insequẽtes virgã ne dẽt vacuũ ad iuicem se pcutiũt ⁊ collidũt ⁊ cõgregate post virgã et resistũt in eius reflexione ⁊ refrangũt ab ea ⁊ in eis fit sonus ⁊ fic aer ille fractus ⁊ cõgregatus ac etiã repcussus supplet vices duor. s. pcussi ⁊ mediũ. Dubitat secũdo q̃re Ax̃. determinat de gnãtõe alior sensibiliũ sicut dñminat d gnãtõe soni. Ridet q⁹ aliq̃ sensibilia hñt ee ꝓmanẽs ⁊ fiũt ꝑ veram rationẽ. Vnde de generatiõe qualitatũ ꝓmaꝝ que sũt qualitates elementor ꝓncipaliter determinat in libro de generatiõe ⁊ corruptiõe. De generatione q⁹ colorꝭ odorꝭ ⁊ saporis: qa fiũt qualitates secũde resultates exꝑmis determinat in libro de sensu ⁊ sensato. De gnãtiõe aũt soni qa non est ꝓmanẽs ⁊ fit ꝑ motũ localẽ nõ fuit cõueniens in aliquo il lor locor determinare: sed magis in hoc loco.

Sicut autem diximus non cõtangentiũ ictus est. Nullũ enim sonũ faciũt pili: ⁊ si percutiũtur sz es: ⁊ quecunq; lenia ⁊ cõcaua sũt. es quidẽ quoniã lene est. cõcaua autem ex repcussione faciunt multos post ictus primũ in potenti exire q̃ motũ est.

Ondit qualia debẽt ee pcutiens ⁊ pcussum vt fiat nõbilis sonus dicẽs q⁹ sicut diximꝰ nõ ex ictu quor cũq; cor por indifferenti fit sonus: qa pili si ad iuicẽ pcutiant non faciũt sonũ sed es ⁊ q̃cũq; corpa dura ⁊ lenia. i. plana ⁊ cõcaua si pcutiant faciũt sonũ. Vnde es q̃ñ ẽ lene. i. planuz multũ aerẽ refrãgendo facit sonũ. Corpa aũt cõcaua repcutiendo aerẽ ⁊ faciẽdo in eo multos ictus post ꝓmuz ipso aere interꝰ moto nõ potẽti exire in eo vehemẽtẽ sonũ iducũt. Intelligendũ ꝑ ꝑm. comento. lxxviij. q⁹ pcussũ ex quo fit sonus ex duob⁹ modis aut lene dur sicut cuprũ aut cõcauũ. Sonus igit fit a leni pp expulsionẽ aeris apd pcussionẽ a ptibus eius cãliter. post subdit q⁹ ita ẽ d sono in hac intentiõe sicut ẽ de reflexione radior que fortiꝰ apparet in corpibus duris: qa equaliter existũt in eis q̃p congregat in eis vna actio: vt hoies qui attrahũt ponderosũ A corpibus aũt cõcauis ꝓpter reflexionẽ aeris in eis frequẽter: qa nõ põt aer exire ab eis. ⁊ sic expellit sicut expellit pila a piete. Corpa igit plana equaliter expellendo aerez bene sonãt. Corpa aũt aspa faciũt plures paruas actiones expulsiones ex qbus nõ fit vna actio: ideo nõ bene sonant. Et in hac est simile sicut in luminis reflexione: quod si a corpore terso ⁊ polito reflectatur ⁊ fit notabilis splẽdor ꝓpter vnionem radiorum reflexorum quibus vna actio attribuitur sicut dñ plures hoies trahũt idẽ pderosũ. Vbi vo reflexio fieret a corpe aspo ⁊ inequali tãtus splẽdor non fieret ꝓpter segationẽ radior reflexor: vt patet ad sensũ

Intelligendū secūdo ſm Ariſ. ec dē comento q ſonus non ſit in aere ita q aer qui expellitur a pcutiente mouet ꝓ ſe ſingulariter donec puenīat ad auditū. Sed debes ſcire q illud quod fit in aere de percuſſione corpoꝝ ad inuicē eſt ſimile ei quod fit in aqua quādo lapis ꝓijcitur in aqua de circulatione. ſ. quia fit in aere apud pcutientem figura ſperica aut ꝓpe ſpericam: cuius centꝝ eſt locus pcuſſiōis per expulſionem aeris ab illo loco equaliter aut ꝓpe. Et ſignū eius eſt q poſſibile eſt audiri in quolibet pūcto aeris cuius remotio a pcutiente eſt eadem: ⁊ eſt remotio naturalis actus a cuius remotiōi nō audiri pōt illa vocꝝ iō ois percuſſio habet ſperam terminatam: ⁊ ſic eſt de odoꝝ ⁊ de colore. ſ. quia mouent aerē ex oībus partib⁹ ſm iſtaꝝ figuram ſpecificā. Patet iraq; q ſicut ſi quis ꝓijciat lapidem in aqua ille facit circulū in aqua circa ſe. ⁊ ille circul⁹ facit aliū maiorem ⁊ ſic vltra vſq; ad certam diſtantiam. Sic in generatione ſoni aer expellitur circulariter circa locum pcuſſiōis: ⁊ ille aer circulariter expulſus expellit aliū circa ſe faciendo circulum maiorem: ⁊ ſic vltra vſq; ad diſtantiam determinatā. Cuius ſignū eſt: quia ſonus audiť circulariter circa locū pcuſſionis. Et ſimiliter dicendū eſt de oībus aliis ſoꝛmis ſenſibilibus q multiplicanť realiť: quia vel intentionaliter ſm ſpericam figuram. Sꝛ cōtra⁹ dato q eſſent duo equaliter vociferantes in diſtantia moderata vterq; aliū audiret: qō tū non cēt ſi ſonus ſm tales circulationes multiplicarenť: quoniam cū circulatōes ille fierent a terminis oppoſitis in terminos oppoſitoſ cū pucnirent ad punctū mediū diſtantie ſe impedirēt: nec ad punctū mediū diſtantie ſe impedirent nec vlterius procedere poſſent. Ad hoc dicūt quidam q circulationes ille poſſent ſe non impedire ⁊ vlterius ꝓcedere ꝓpterea ga in puncto medio vna poſſet alteram ſupequitare. Aliter dici pōt q dato q ille circulationes ſe impediant in pūcto medio: ex hoc tamen non ſequiť q ſonus qui eſt in vna ſi poſſit audiri in loco in quo alia incepit: qaꝛ vna illaꝝ circulationū non poſſit ſonū cauſare in aere in quo eſt alia: nececonuerſo. tū ſonus vnus pōt ſuam ſpeciem multiplicare per aerem alterius vſq; ad auditū ⁊ ecōuerſo. quia ꝛ ſonus realis requirat motū in aere ſibi ſubiecto ⁊ determinatus ſonus determinatū motum. ſpecies tamen ſoni in aere quieſcente: vel aliter moto poteſt multiplicari. Imaginabiť ergo q a corpoꝛe ſonāte generetur ſonus in aere ab eo refracto. ⁊ q ab illo ſono multiplicaťr ſpēs eius ad aerem diſtantiorē nō refracū ab eodem ſonāte ſic q licet vbicūq; eſt ſonus ſit ſpecies ſoni: tamen ad aliquā diſtantiam puenit ſpēs ſoni ad quā non puenit ſonus.

¶ Amplius auditur in aere ⁊ in aqua. ſed minus in aqua: non eſt autem ſoni ꝓprius aer neq; aqua. Sed oportet firmoꝝ fieri repercuſſionem ad inuicem: ⁊ aere. Hoc autem fit cū permaneat pcuſſus aer: ⁊ non ſoluatur. vnde ſi velociter ⁊ fortiter pcutiatur: ſonat. Oportet enī ꝓeoccupare motum ſe rientis fracturam aeris: ſicut ſi congregationē aut cumulū lapilloꝝ pcutiat aliquis latū velociter.

¶ Declarat qō eſt mediū audiēdi ſonū dicens q ſon⁹ auditur in aere ⁊ in aqua. ſed minus in aqua. qa eſt groſſioꝝ ⁊ nō receptiua ſoni realis ſed ſolū intentionalis. ſed neq; aer neq; aqua ē ꝓprius effectiuus ſoni. ſed oꝛ ad ſoni cauſationem fieri pcuſſionem firmoꝝ. i. corpoꝝ duroꝝ ad inuicem ⁊ ad aera. ⁊ hoc fit cū aer percuſſus pmaneat. ſ. reſiſtendo expellenti ipm ⁊ nō ſoluatur faciliter ei cedendo. Vnde ſi aer velociter ⁊ fortiter pcutiatur ſonat. i. ſonū recipit quoniā oꝛ motū ferientis ꝓoccupare. i. ꝓcurire fracturam aeris. ⁊ hoc accidit ſicut ſi aliquid velociter latū pcutiat cumulū lapilloꝝ. Intelligendū ꝓmo q ad ꝓductionem ſoni oportet motū corpoꝛis pcutientis eſſe ita velocem q anticipet aeris fracturam ita q aer pcutiatur: ita fortiter antequā ſoluatur ⁊ cedat. vnde vnū corpus poſſet ita plane poni ſuper aliud q aer cederet ⁊ diuideret abſq; violentia ⁊ tūc nō fieret ſonus. Intelligendū ſecūdo q ſimile eſt de corpoꝛibus ſe pcutientibus ⁊ facientibus ſonū ſicut de cumulo lapidū qui nō eſt natus bene ſonare. nam ſi fortiter pcutiatur faciet ſonū quia tūc aer velociter ⁊ cum violētia refrangitur ⁊. ſed ſi motu lento id faciat ga tūc aeri nulla violentia inferetur nullus generabitur ſon⁹. Dubitaťr vtꝛ ſonus ſit realiter in aere vt in ſubiecto. Arguitur q nō. quia idem nō eſt ſubiectū alicuius qualitatis ſenſibilis ⁊ mediū ſentiendi eam vt videtur manifeſtum. ſed aer eſt mediū audiendi ſonū vt dicit Aꝛ. in littera. ꝗ nō eſt eius ſubiectū. Ad oppoſitum eſt Aꝛ. ⁊ Ariſ. Antequam reſpondeatur. ad hoc queſitum ꝓmo videndus ē modus quo ſonus generatur. ⁊ ſm q colligitur ab Aꝛ. in lra: Sonus vt plurimū generaťr cōcurrentibus duobus corpoꝛibus duris ſe inuicem pcutientib⁹ ſm ſuperficiē nō bilis quātitatis ⁊ motu veloci ⁊ impetuoſo ex quo aer mediūs fortiter ⁊ violenter pellit ⁊ refrangit. ⁊ p talem violentiam aeris fractionē tanquā per diſpoſitionē ꝓpinquā a pcutiente ⁊ pcuſſo in tali aere quedam ſenſibilis q̄litas ꝓducitur pceptibilis p auditū que cōuter ſonus vocatur. Et ſm q̄ dicit Aliber. ad ſoni ꝓductionem oꝛ quatuoꝛ concurrere pcuſſiones. Prima ē pcuſſio corpoꝛis pcutiētis ſecūda ē pcuſſio corpoꝛis pcuſſi. ⁊ ex iſta ſecūda cauſantur due alie. ſ. tertia qua a pcuſſo pcutiť aer ſibi ꝓximus. ⁊ ꝗr ta qua ille aer ꝓus pcuſſus pcutit aliū aerē. Cū aūt ſint tales pcuſſiones tūc neceſſe ē vt aliqua ps aeris media inť pcutiens ⁊ pcuſſum conſtringať ⁊ vniatur reſiſtendo ⁊ in illa fit ſonus. Vnde quia aer eſt faciliter rarefactibilis ⁊ condenſabilis eſt mā idonea ad ſoni receptionē: qō nō cōtingit de igne ꝓpter eius ſubtilitatem: nec de aqua ⁊ terra ꝓpter caꝝ groſſitatē. Quod oporteat corpoꝛa ſonū cauſantia eſſe dura. pꝛ quia mollia ad inuicē percuſſa non ſonoꝛa. Ideo dixit Aꝛ. q oꝛ firmoꝝ pcuſſiones fieri ad inuicem ⁊ ad aera. Qō oporteat illa ſe pcutere ſm ſuperficiem notabilis quantitatis pꝛ. quia ſi ſm valde paruā ſuperficiem fiat contactus ſonus non fiet. ꝓpterea dicit Aꝛ. infra. Non igitur ſicut dictum eſt omne ſonat qō verberaťr ⁊ verberatans vt ſi obijciať. Acus acui ſonat. quod etiā oporteat pcuſſiones illas cē veloces manifeſtū eſt. quoniā ſi lente eſſent nō fieret ſonus. ⁊ quantū ad pcuſſiones corpoꝛ ſonātium dixit Aꝛ. Oportet enī ꝓoccupare motū ferientis fracturam aeris. qō aūt oporteat aerē fortiter pcuti ⁊ infrāgi per ſignū pōt oſtendi: quia corpoꝛa que in ſua cōpoſitione multū habent de ſubtili aereo melius ſonāt: quia talia ſunt trementia ⁊ ex hoc acrem melius refrangūt: ⁊ marime ſi fuerint concaua vt cāpana. Et ex hoc apparet quare aurum argentum ⁊ es ſunt corpoꝛa valde ſonoꝛa. ſtagnū autem ⁊ plumbū ſurdū habent ſonū. nam ꝓprima plus habēt de ſubtili aereo. ſecūda vo de aqueo. ⁊ ſimile ē de lapidibus ⁊ ligniſ. vnde fagus optime ſonat quoniā multū habet aeris conſtantie ⁊ ficcitatis. Buſſus aūt nō ſic ſonat: quia plus habet de groſſo terreſtri. Et ideo loquēs de aere in quo fit ſonus dixit. Vnde ſi velociter ⁊ fortiter pcutiať ſonat. cū cautela tū dictū fuit ſupra ſonū vt plurimū fit cauſari. quia nō incōueniret ipm fieret non concurrente niſi vno corpoꝛe duro: imo etiā abſq; concurſu alicuius corpoꝛis duri: ſi hoc fiat rarius: aut ꝓpter mixtionem alteratiōis cū motu locali: vt in ſono tonitrui. aut ꝓpter magnam motꝰ velocitatem ſicut accidit in flatu ventoꝝ ⁊ tempeſtatibus marīs: in quibus ex colliſione partium aeris ad inuicem aut aque ſonus cauſatur. Et ſcias vt dictum eſt ſupra q ſi pcutiatur fundus aque ⁊ illic ſonus generetur non in aq̄ ſed in aere ſubiectiue fundat: cuius ſignū ſunt ampulle ad

aquē superficiē eleuate. Et ex hoc patet responsio ad que
situm. s. q; sonus realiter est in aere sicut in subiecto. ⁊ nō
in corporibus sonantib⁹ licet ab illis fit effective. qđ patet
quia nisi sonus esset realiter i aere tūc eius perceptio non
impediretur vel iuuaret̄ per ventū: vt est manifestum de
colore qui non hz esse in medio nisi intentional'r. ꝓsequēs
falsum q; experimur q; si ventus veniat̄ a loco soni ver/
sus auditū melius sentitur. si aūt econtra sentitur deteri⁹
⁊ hoc est quia sonus realiter ē in aere vt i subiecto. Ad ra
tionē aūt in oppositum dicit̄ q; non conuenit idem cor/
pus esse in subiectum alicuius qualitatis sensibilis ⁊ me
dium sentiendi eam sēm partes diuersas. Vñ non i to/
to aere est sonus realiter vt superius fuit ostensum. ſz pro
pe corpora sonantia hz esse sonus realiter ⁊ ad longingo
rem distantiam intentionaliter multiplicatur ⁊c.

Chon aūt fit cum ab aere vno facto ꝑ
pter vas determinās ⁊ ꝓhibens diffūdi
iterum aer repellitur sicut spera. Vide
tur aūt semper fieri echon: ſz certus: q; accidit in sa
no: sicut ⁊ in lumine: ⁊ ēim lumen semp repcutit̄:
ſz non sic repcutitur: sicut ab aqua aut aere: aut ab
aliquo alio leuium. Quare tenebram facit: qua lu
men determinamus.

¶ Nunc ostendit qualiter generatur sonus reflexus qui
appellatur echon. dicēs q; echon fit cū ab aere vno. i. cō/
tinuo fracto ꝑpter vas. i. obstaculum cōcauum determi/
nans ⁊ prohibēs aerem iterū. i. vlterius diffundi siue ꝑ
tendi iterum aer ille repellit̄ sicut spera. Videt̄ aūt sen. q
fieri echon sed nō certus. i. manifestus. q; accidit i sono
sicut in lumine. Nō lumen semp repcutit̄ siue reflectitur
qñ si non semp reflecteret̄ lumē: tunc extra locum ad quē
pertingunt radij solis incidentes nullibi fieret lumē sed
tenebra qđ non cōtingit. Non tamē semp ꝑcuntur lu
men sensibiliter ⁊ manifeste. sicut duz repercutitur ab aq̄
aut ere aut ab aliquo de numero corpor leuium ideſt pla
nebram qua terminamus lumen. Intelligendum primo
secundū cōmētatorem comento. lxxx. q; simile est de refle
xione circulationū factarum i aqua ⁊ factaꝝ in aere. Maz
si lapis ꝓsiciat̄ in aqua facit circa se circulos modo dicto
superius q si anteq̄z cōpleat̄ inuenant obstaculū qđ ꝓhi
beat corr vlteriorē ꝓcessum tunc reflectent̄ ab obstaculo
versus locū in quo prio cecidit lapis motu opposito mo/
tui ꝑ. sic silr si aliqđ corpus solidū pcutiat̄ aliud in aere ⁊
faciat sonum sicut i illo aere fractiones i modum circulor
sic q; a corpore sonāte fiet fractio circularis i aere illi con
tigno ⁊ ab illo primo circulo fiet secundus circulus ma
ior prioꝝ i aere sequēte. ⁊ sic vlteri⁹ cōtinue pl⁹ clōgādo a
corpore sonāte. ⁊ si contingat q; anteq̄z finiant̄ tales aerīs
circulationes per qs in eo ꝓducitur sonus successiue ꝑm
succession illaꝝ circulationū sen circularū fractionum
q; obuient alicui obstaculo solido ⁊ concauo habenti aerē
diu retentum ad modū vasis. vt domui antique in habi/
tare. aut puteo antiq̄. ꝑfundo aut cauernositati montis ⁊c.
tunc illi circuli aeris ab illo obstaculo reflectētur versus
locum ꝓme percussionis ⁊ iterato refrangent̄ sēm simi
les circulationes ꝑ motū prioꝝ oppositu factas. ex qua re
fractione reflexa causabit̄ sonus sēdus. ꝑ silis ⁊ fiet talis
reflexio sicut reflectit̄ pila ad parietē ꝓiecta. q̄ silitudo se
cundū cōmentatorē intelligi dz nō q; idem aer continue ꝑ
impellat̄ ⁊ postea repellatur sicut cadē est pila in ꝑ motu
⁊ in sēdo. q; hoc dictis repugnat. ſz q; sicut pila dū reflecti
tur mouet̄ motu silī ꝑ motui. sic aer sēm consimilē fra/
ctionem ⁊ figurationē prio ipellitur ⁊ postea reflectit: ⁊
ex hoc contingit q; ille sonus sēdus qui dicit̄ echon est simi
lis primo. vnde cū dicit̄ q; echon fit cum ab aere vno ⁊c.
per aerem vnum intelligere debemus aerē terminatum
⁊ inclusum in corpore a q̄ continet̄ ⁊ ꝓhibet̄ ab exitu siue
ab vlteriori ꝓcessu. ⁊ illud ē obstaculuz reflectēs vt pz
ex dictis. ⁊ b ē alia expositio huius ptis ab illa que prius
posita fuit. Ex qbus euidēter colligi pōt comentatorez
velle q; sonus echon ē alius numero a sono ipm precedē
te cui assimilatur quoniam sicut motus quo aer primo mo
uetur versus obstaculū non ē idem motus numero cum
motu sēdo quo obstaculo reflectit̄. imo illi motus sūt oppo
siti ⁊ reflexi. inter quos necessario cadit ges media. ⁊ octa
uo physicor colligitur. sic nec sonus primus qui cōsequi
tur motū primū erit idem numero cū secūdo sono qui se/
cūduz motū cōsequit̄: nec cum eo ꝓtinuabit̄. ſz erunt di/
uersi soni q̄z vnus ſ. queat̄ ad alium cum pausatione iter
media. Vtrū aūt sint eiusdem speciei vel nō ad pñs non
est opus determinare. Et hoc qđ dicit comentator veruz
est qñ echon est realis. v de tali intelligēdus ē dum dicit
q; echon est iteratio soni conseruando suaz figurā. Et q;
dum audit̄ echon auditur idem sonus iteratus. i. similis
quasi respondēs prio. Sed quando echon ē intentional'
aliter ē dicendū. nā tunc echon ē idem sonus numero cū
prius audito. ꝓtingit. n. eundem sonum numero ab eodē
audiri bis prio recte ⁊ postea reflexe. ⁊ dum audit̄ reflexe
est echon intentionalis. sicut etiam idē visibile pōt ab eo
dem vidente videri duab⁹ visionib⁹. vna recte ⁊ alia re/
flexa mediante speculo aut aliquo tali. Et q; simile ꝓtin/
gat in sono sic declarat̄. qñ ponamus q; fiat fortis sonus
iuxta cauernam mōtis vel aliud tale. sic tñ q; circulatiōes
aeris in quo ē sonus excludant terminent̄ ad illam cauer/
nam ita q; nō ꝓcederent vlterius dato q; illic nullū esset
obstaculum. tunc nō fiet repercussio illi⁹ aeris ab obsta/
culo vt motū est. ⁊ sic non causabitur sonus reflexus sed
solum rectus. species tñ illius soni recti ab obstaculo re/
flectent̄ ꝙ sus locum prie percussionis. Ideo homo illic
existēs illum sonū bis audiet. prio per species recte mul/
tiplicatas. deinde ꝑ illas species ab obstaculo reflexas. ⁊
sic illi erit echon intētiōalis in quo precise sonus primus
audiet̄. Intelligenduz secūdo q; simile est de reflexiōe
soni ⁊ de reflexione luminis. nam reflexio luminis aliqñ
est fortis ⁊ vt si reflectat̄ lumē ab ere vel marmore terso ⁊
polito ⁊ ex tali reflexione causat̄ quidam splendor ita lu/
cidus sicut locus quez aspicit sol. Aliquando aūt talis re/
flexio est debilis vt si fiat ab acre vel ab alio reflectente ꝺ
biliter. ⁊ ex tali reflexione fit vmbra in qua est lumen di/
minutum. aliter in ea nō possemus videre. vnde lumen
intensum terminat̄ ad locū vmbre. Similr est in soni re/
flexione q; aliquādo fit fortis reflectio ex forti aeris reper
cussione. ⁊ tūc fit echon manifestus. Aliquādo aūt fit de/
bilis sic. q; nō ꝑcipitur echon. ſz solum sonus ex recta fra
ctione causatus. Et dicit comentator qđ licet sonus sēdus
figuram sphericam ꝓducat. Illa tñ figura nō est ꝑfecte
sphericitatis. quoniā son⁹ fortis ⁊ maiorem distantiā mul
tiplicatur ⁊ audit̄ secūduz differentiā positionis ad quam
tendit aeris ipulsio siue refractio quam sēm positiōis op
positaz illi. sicut si corpus sphericū haberet vnam medieta
tem lucidam ⁊ aliā opacam ſt multiplicaret lumē spherice
circa se. sed intentius ⁊ ad distātiam longinquiorē ad la/
tus ptis lucide quā ptis oppposite. quare multiplicatio illa
non esset perfecte sphericitatis.

¶ Vacuum enīz recte dicit̄ ꝓpriuz audiendi:
videtur. n. esse vacuum aer: hoc aūt est faciēs audi
re cum moueatur continuus ⁊ vnus: ſz pp id qđ
frangibilis est non sonat nisi lene sit qđ ꝑ cutit̄: tūc
aūt vnus fit: simul enim ꝓpter planum: vnū ēim

est lenis planum. sonatiuus quidem igit: q̄ motiuum vnius artis continuitate vsq; auditus.

¶ Determinat de medio audiendi sonus. Et diuiditur in duas. q̄ primo determinat de huiusmodi medio. ostendendo quomodo imutet a sono. In secūda idem facit de organo ipius auditus: ibi sēda, Auditus aūt cōnaturalis

De prima dicit q̄ vacuus. i. aer ab antiquis sic appellatus recte dicit ꝓprium medius audiendi sonus. aer. n. videtur esse vacuū quia non ē visibilis: et aer est faciens audire cum moueat continuus et vnus qui pp hoc q̄ frangitur ē. i. facilitet diuisibilis non sonat nisi corpus q̄ i eo percutitur sit lene. i. planū: tunc enim fit in eo vnus sonus quia simul fit ꝓpter planū. i. quia superficies ē plana. nam planum. i. superficies corporis lenis est vnum. Et q̄ qñ superficies corporis percussi ē vna et regularis oēs ptes aeris vna: percussione simul et vniformiter refrangunt et fortis fit sonus. Ideo dicit Ar. q̄ sonatiuū corpus est quod est motiuū vnius aeris cōtinuitate vsq; ad auditus

Intelligendū primo secūdus comentatorem comento lxxxi. q̄ necesse est in faciendo sonū q̄ percussum sit lene. quia vnus sonus non fit nisi ab vno motu qñ corpus percussus fuerit lene. tunc ergo motꝰ qui fit i aere fit ab vna percussione. qñ in simul expelluntur partes aeris a superficie eius qñ superficies rei lenis ē vna quapropter et percussio erit vna q̄. ꝓpter et sonus erit vnus superficies autē aspera nō est vna sed plures superficies. quapropter nō fiet illic vnus sonus omnino ꝓpter diuersitatem et vniformitatez earum. et q̄ vna ea non sufficit in faciēdo sonum nec oēs insimul fiunt vna percussio. comētus ē satis clar ex dictis superius.

Secūdo intelligendū scōm comētatorē comēto. lxxxij. q̄ necesse ē ex hoc quod declarauimus vt agens sonū fit mouēs vnum aerem motū vno motu continuo quousq; perueniat ad auditum. Et intendit per hoc q̄ dixit vnus nō vnum ꝓpter distinctionē ab alijs partibus aeris. sed vnum ꝓpter vnum motū continuus. Ex dictis Ar. ibi Sonatiuum qdem igit. et comentatoris hic putant aliqui eos velle q̄ si sonus debet audiri oporteat q̄ aer frangat et q̄ sonus producatur motu continuo a corpore sonante vsq; ad auditum. quod ego verum esse nō puto. quoniā sonus campane nullo flante vento ad tantā distantiā auditur ad quantā non sufficeret campana aerem mouere.

Voluerunt ergo Ar. q̄ comentator ex dictis cor nullus esse ꝗa ꝓprium medium audiendi sonum sicut aer quia nullum aliud ē quod sit ita natus frangi motu continuo ad longinquā distantiam. et vsq; ad auditus sicut ipe sed tñ voluerūt q̄ hoc sit necessarium. Vel dicetur et melius q̄ ipsi voluerunt q̄ necesse ē aerem motum continuo moueri vsq; ad auditus non simplr vt sonus audiatur. sz vt fortiter audiatur. sicut ēt dixerūt oportere corpus percussum esse planum vt fiat sonus q̄ nō est verum simpliciter. sed solū vt bonꝰ. siue intensus fiat sonus.

¶ Auditus aūt cōnaturalis est aeri: pp id autem q̄ in aere est: moto exteriori q̄ infra mouetur: pp q̄ quidem nō vbiq; audit aāl: neq; vbiq; trāsit aer. Non eim vbiq; habet aerem mouenda ps: et aātum. sicut pupilla humidum.

¶ Nunc ostendit quomodo organū auditus a sono immutetur. Et diuidit in duas. quia ꝑ facit q̄ dictus est. scōo ostendit qlis sit aer exterior. aer itiori ꝓcauitate auris cōtentus qui ē organū audiēdi ibi. Per se qdez igit. De prima dicit q̄ auditus ē cōnaturalis aeri. i. hz aerez cōnaturalem siue corpꝰ aereū a ꝓdominio ꝑ suo organo. et propter id q̄ sonus ē in aere exteriori moto q̄ ē intra. s. aer cōnaturalis in concauo auris existens ab illo aere exteriori moto mouet. pp q̄ non vbiq; audit aial ꝓnetz vbi penetrat aer exterior. q: nō vbiq; pars mouenda a sono: et ipm aiatuz hz talez aerem cōnaturalē sicut humidū quod ē in pupilla nō est vbiq; in aiali. sz solum in pte determinata. s. in oculo. Intelligēduz ꝑ scōm comētatorē comento. lxxxij. q̄ sensus auditus copulat cū sono. q: in eo existit aer continuus cū aer extrinseco. q si non esset nihil sentiret. Post subdit. Et q: necesse est vt in hoc sensu sit aer cōtinuꝰ cū aere extrinseco in quē cadit percussio, ideo aial non potest audire in omni loco. sed in locis i quibus nihil diuidit inter aerem percussuz et aerem i sensu auditus neq; ex omni mēbro ꝓprio audit. sz ex omni. mēbro in q̄ transit aer. s. auris. Adhuc post subdit. Et silr ē dispositio videnti in cōparatione ad humorem glacialē. s. quod visio nō aptatur ei nisi per mēbruz in quo ē humor ꝺpharus aptus ad recipiēduz colores. Verbi gra humor glacial et cē. Ex ꝗbus verbis apparet comentatorem velle q̄ sicut organū tactus et gustus ē de natura terre et organum olfactus de natura ignis et organū visus de natura aque. sic organū auditus est de natura aeris: et appellatur aer cōnaturalis: non q: fit aer sed q: ē corpus aereum a ꝑdomio. et ē a q̄daz subtili pellicula circūdatum miringa vocata: q hz cōtinuitatem cū neruo ad concauū auris a cerebro transmissuz. Albertus tñ vult q̄ organum auditus non sit talis aer. sed potius neruus ꝑ concauuz auris expāsus. Intelligēduz secūdo scōm Albertū. q̄ licet auris nō sit organum auditus. tñ deseruit auditui. Et licet natura latera auris dura vt percussa ab aere in quo ē sonus bene ꝓcutiant organuz auditus. Et fecit eius exteriora lata vt multum hauriant sonuz. Et fecit eius foramen tortuosum vt aer iterior ꝓhibeat exire et corpora extrinseca ingredi ꝓhibeantur. que auditus organū corrumpere possent. vel saltem auditum ipedire. Fecit ēt natura ꝑ aures purgationē capitis a q̄dam: super fluitate colerica. que sui caliditate et ficcitate auditus timpanū et latera auris in ficcitate et duricie hz conseruare. vt illic melior fiat impressio soni: sicut pellis timpani et chorde musicorum melius sonāt extense qz remolite.

¶ Per se qnidez igit insonabilis aer propter id q̄ facile cessabilis est. Luz vero ꝓhibeat defluere huiusmodi motus sonus est. Hic aūt est in auribus edificatus: cū hoc q̄ immobilis sit: quatenus certe sentiat oīs differētias motꝰ. Propter hoc aūt et in aquaz audimꝰ: qñ non ingreditur ad ipsuz cōnaturalem aerem. Sz neq; in aurem pp reflexiones ipsius. Cū aūt hoc accidat: nō audit. Neq; si miringa: sicut que in pupilla pellis: laboraz.

¶ Ostendit qualis sit aer exterior qui ē mediuz audiendi. et qualis sit interior qui est auditus organi. et diuiditur in duas. q: primo facit hoc. secundo ostēdit per signum q̄ aer cōnaturalis hz quedam motū sibi ꝓprium. ibi Sz signum. De prima dicit q̄ aer exterior per se ē insonabilis ꝓpter id q̄ facile ē cessibilis. i. facilis ē diuisibilis. sz cū ꝓhibeatur diffluere huius motus sonus ē. i. in huius motu fit sonus tanq̄z in materia soni ꝓpinqua. sz hic aer qui est in auribus hedificatus ē. s. in auribus cum hoc q̄ immobilis ē q̄tenus certe sentimus. i. vt sentiamꝰ oēs differentias motus siue sonoz cōsequētium motus factos in aere exteriori. Et pp hoc q̄ audimus per talez aerem hedificatum i auribus: accidit q̄ audimus in aqua. qñ non ingredit aq̄ ad ipz aerem cōnaturalem destruēdo ipz. immo neq; ingreditur aqua in aures pp reflexiones ideo tuositates auris: vel repercussiones factas ab aere cōnaturali moto ꝓtinue motu ei ꝓprio. sed cū accidat aquā ingredi in aurem non audit aial neq; eriaz audit si miringa laboret. sicut non videt si laboret seu infirmet pellis que ē

in pupilla. Intelligendū primo scdm comentatorem co/
mentū. lxxxiij. q; sicut aer exterior non habet ex se aliquē
sonum vt possit oēm sonū recipere: sic aer cōnaturalis q
est in auribus nō habet aliquē motum vt possit sentire p
fecte oēs modos motus factos in aere extrinseco. Juxta
qō aduertendū est q; sicut organū tactus non ē denudatū
simpliciter ab oibus qualitatib⁹ tangibilib⁹. sed solū ab
excellentijs quas habet pcipere. sic organū auditus nō ē
denudatū ab omni i..ou cū habeat motū sibi proprīū. vt
dicit cōmētator in comento sequenti. ē tamē denudatum
ab omni motu simili motui facto in aere exteriori. t hoc
sufficit vt oēs illos motus possit pcipere. t hec est intētio
cōmētatoris hic. Intelligendū scdo q; sicut homo amit
teret visum si ꝓpter infirmitatē pellis pupille amitteret
humidū aqueū oculi qō ē organum visus. sic homo amit
teret auditū si perderet aerem cōnaturalem ꝓpter fractio
nez miringe ꝓtinētis ipm ex introitu aque vel aeris ipe/
tuose motu aut alio modo. Cōmētator tñ per miringaz
intelligit pelliculam cooperiētem cerebrū: t tenendo aerē
cōnaturalem esse organum auditus. qō hic dicitur est sa/
tis notū. qm̄ vt dicit cōmētator animal carēs istis instru/
mentis caret istis sensibus. Sed tenendo viā Alberti q;
organum auditꝰ sit neruꝰ expansus ad ꝓcessū auris hoc ē
difficilius. Attamē dici potest q; ad auditū requritur talis
aer. q; licet nō sit organū auditus ipse tñ auditus ē adeo
cōnaturalis aeri q; no pōt imediate moueri. nisi a sono vt
eius spē in huius. i. aere ab aere exteriori ꝓducta. Pos
sumus ēt dicere mediā do quodaz modo q; organū audi/
tus est aer cōnaturalis quia aggregatū ex miringa pellicu
la auditui deseruiente t corpore aereo in ea incluso. sed
tñ non fit auditio nisi in neruo per illā pelliculam disse/
minato scdm partem q̄ cū illo neruo cōtinuatur sicut ocu
lus est organū visus: t tñ non fit visio nisi i humore gla
ciali saltem inchoatiue qō dico ꝓpter illos q volunt q; vi
sio pficiat i crustatōe neruoꝝ opticoꝝ a cerebro ad oculos
descendentium. ℌ de hoc alibi est ingrendus.

¶ Sed signum est audiendi: aut non sonare sem-
per aurem sicut cornu. Semp. n. quodaz proprio
motu aer mouetur in auribus: iz sonus extraneus:
t non proprius ē. t propter hoc dñt audire vacuo
t sonanti: q; audimus in hñte determinatū aerez.

¶ Probat per signum q; aer cōnaturalis hz quēdā mo/
tus ꝓprium dicens q; signū est audiendi aut nō audiendi
per talem aerem cōnaturalem ꝓtinuo motū motu ꝓprio
aurem sonare sicut cornu. s. supposita manu vel alio den
so vel duro. quod accidit qm̄ semper aer cōnaturalis q ē
in auribus mouetur q̄dam motu proprio: sonus tñ quem
percipimus ē extraneus huic aēri t nō proprius. cum sit
subiectus i aere q est ante ipm t non in eo. Et propter hꝰ
dicunt antiqui nos audire vacuo. i. aere exteriori tanq̄z
medio t sonanti. i. aere intraneo quē sonatiuum dicebāt
tanq̄z organo. qm̄ audimus habentes talē determinatum
aerem organicū in cōcauo auris. Intelligendum q; si
manus superponat auri audietur sonus ad modum cor/
nu. qō accidit q; aer cōnaturalis continuo mouetur motu
inundationis: aut a natura sua aut a colore naturali auri
re ante se. qui ꝓbibitus exire ab obstaculo repercutit a la
teribus auris t in eo fit sonus. Cōmētator tamen cōme
to. lxxxiij. aliter introducit hāc partem. Vult enī q; Ax.
hic probet per signū q; detur talis aer organicus in cōca
uo auris ꝓ signum est hoc q; habentes auditum acutum
semper audiunt quēdam tinnitum in auribus vt medici di
cunt. sicut fit dum qs apponit cornu ad aurem. talis autē
tinnitus nō potest esse nisi in aere qui est in aure. Et
causa eius est quia aer qui est i aure semper mouet motu
proprio. ad quem motum sequitur ille tinnitus. t quia iste
motus est ꝓprius illi aeri cōnaturali. t distinctus a moti
bus exterioribus qui sūt extranei ipi organo auditus. Jō
iste motus organi auditus non impedit motus fiendos
in eo a motibus t sonis exterioribus. Dubitatur vtrū
sonus sit motus aeris. t videtur q; sic per Ax. in lra di/
centem q; cum ꝓhibeatur aer diffluere huius motus so/
nus est. ℌn oppositum arguitur q; nullum sensibile ꝓ
prium est cōe vt patuit supra. sed sonus est sensibile pro/
prium auditus: t motus aeris ē sensibile cōmune. ergo t̄c.
Item illa non sunt idem quoꝝ non sunt eedem differen
tie. sed sonus: t motus sunt huiusmodi. igit̄ t̄c. ℌ Patet cō
sequentia cum maiori. t minor declarat. quia differentie
soni sunt acutum t graue. differentie aūt motus sunt ve/
lox t tardum: modo acutum t graue nō sunt velox t tar/
dum. sed ex eis causant. Unde ex velocitate motus aeris
causatur acutum in sono t ex tarditate motus aeris causa
tur graue in sono. Ex quo patet q; sonus non ē motꝰ ae/
ris. sed ex eo causatur t ꝓpositio Ax. habet intelligi i pre
dicatione causali: vt patuit circa litteram. Est tamē aduer
tendum q; alie qualitates sensibiles q; sunt permanentes
licet ꝓducant per motuz: nō tamen habent esse completū
nisi post motum quē terminant. t ꝓpterea remanēt i sub
iecto motu cessante. sonus aūt q; est successiuus a motu
dependēs non tantū in fieri. sed etiam in cōseruari absq;
motu esse non pōt: imo sicut mediante motu aeris ꝓdu/
citur sonus in aere modo superi⁹ posito. sic dum motus
ille deficit sonus deficere necesse est. qm̄ concomitat̄ so/
nus motum illuz sicut ꝓpria passio suum subiectum. Exq̄
vlterius sequit̄ q; sonus nō solum habet partes quātita/
tiuas sil̄ existentes i quas diuiditur ad diuisionem aeris
moti. sed etiam hz ptes sibi inuicem succedentes que non
sunt simul in qs diuiditur ad diuisionez temporis ipsum
mensurantis. t ille copulant̄ ad eūdem terminum comu/
nem ad quem copulantur partes motus qui est suuz in/
mediatum subiectum scilicet admutatuz esse: sicut partes
loci copulantur ad eundez terminum comunem ad quez
copulantur partes corporis locati. Vel possumus dicere
q; copulantur ad ꝓprium indiuisibile quod vocari potest
sonatuz esse. Et ex hoc etiam patet q; idez sonus numero
potest simul a diuersis audiri. q; licet sonus non possit eē
absq; motu. tamen species soni per mediū gescens potest
multiplicari. neqz opz sonum realiter peruenire vsq; ad
auditum vt superius dicebat. quare ab eodez sono pote/
runt diuerse species multiplicari per partes aeris distin/
ctas ad varios auditus. t per cōsequēs idem sonus simul
a diuersis potest audiri. Et si obijciat probando q; non
oportet sonum audiri per speciem ab eo multiplicatam. q;
si auditus esset vbi est sonus realiter perciperet ipsum t
tamen non perciperet per speciem eius. q; obiectuz t eiꝰ
species non sūt simul. Huic dicitur q; auditus non sen/
tiret sonum sibi imediatū quia sensibile posituz supra sen
sum non sentitur. sed sentiret sonum distantez per speciez
multiplicatam per mediū auditui imediatum. neqz incon
uenit spēm vnius soni esse sil̄ cum alio sono.

Trum aūt sonanti verberans: aut qō
verberat: aut vtrunqz modo aūt altero

Est. n. sonus motus possibilis moueri
hoc modo: quo quidez saltantia a lenibus cum ali
quis traxerit. Nō igitur sicut dictum est. Omne
sonat qō verberatur: t verberās: vt si obitiat̄ acus
acui: sed oz qō percutitur regulare esse: vt aer subi
to dissiliat t moueatur.

¶ Nunc determinat de differentijs soni. Et duo facit.

quia primo mouet vnam dubitationem ⁊ soluit. secundo ꝓsequitur de intento. ibi sed3 differentie aũt sonantium.

De prima mouet hãc dubitationẽ. Vtrũ Yberanus sit illud qđ sonat: aut qđ verberaf. Et soluit dicendo q⁹ aut vtrunq3. ſ. sonat mõ autez altero. qñ verberãs sonat aerem impellẽdo. verberatum aũt ipm detinendo ⁊ resilire faciẽdo. Ideo subdit q⁹ sonus est mot⁹ possibilis moueri hoc mõ quo quidẽ mouentur saltantia a lenib⁹. cum aliquis truserit. i. fortiter percusserit corpora lenia. Vnđ sicut dictum ẽ non omne qđ verberatur aut verberat sonat. vt si obiiciatur acus acui non sonat. ſz oz vt fiat son⁹ qđ percutitur regulare esse. vt aer subito dissiłat ⁊ moueatur. Intelligendũ primo secũduz comẽtatorez comento. lxxxv. q⁹ quẽadmodũ motus reꝛ cuasarũ. i saltantiuz attribuitur percutienti sedm agens ⁊ percussio sm subiectum: ita sonus qui est motus aeris tali mõ attribuit percutienti ⁊ percusso. Et per hoc nõ vult comẽtator q⁹ pcussum sit subiectuz. i. materia soni. sed intendit q⁹ pcussum se habet sicut subiectũ siue passuz respectu percussiõis ad quã sequitur sonus. Intelligendũ secdo q⁹ vt dictum ẽ supra. ad hoc qđ fiat fortis sonus oz ipm percussuz plures habere conditiones. ¶Prima est q⁹ sit durum. Secũda est q⁹ sit planũ vel cõcauũ. Tertia est q⁹ sit lene ⁊ regulare. Quarta est q⁹ in sui cõpositione hz multuz de subtili aere Quando hec oia cõcurrũt ex parte pcussi. tunc si ad ipm pcutiens impellat aerem fortꝛ ⁊ impetuoso motu pcussuz ipm detinebit nõ permittendo ipm vlterius transire ⁊ faciet ipm saltare ⁊ resilire. ⁊ aer sic saltans ⁊ resilens intensum ⁊ notabilem recipit sonum.

¶ Differentie aũt sonantiuz in sono sm actum ostendunt: sicut. n. non videnf colores sine lumie: sic neq3 sine sono acutum: ⁊ graue.

¶ Determinat de differẽtijs soni. Et diuidit in tres. primo ostẽdit qualiter sint accipiẽde differentie sonãtiuz ⁊ sonoꝛ. Secundo oñdit q⁹ nomina sonantiuz ⁊ sonozum sũt accipienda a nominib⁹ q̃litatuz tangibilium. Tertio ostẽdit q⁹ differentie sonantiuz ⁊ sonoꝛ habent similitudinez cum differentijs tangibilibus. ibi secũda. Hec aũt dicuntur. Ibi tertia. Et videntur similitudinẽ. De prima dicẽ q⁹ differentie sonantium sicut sunt acutũ ⁊ graue ostendũtur. i. manifestantur in sono scdm acutum. qñ sicut non videntur colores sine lumie. sic neq3 sine sono sentiunf acutum ⁊ graue. Intelligẽduz sm comentatorem comẽto. lxxxvj. q⁹ quẽadmodũ differentie colorꝛ non cõprehẽduntur sine essentia colozis in actu ⁊ illud erit apud presentiam lucis. sic acutum ⁊ graue i sono q̃ sunt prime differentie soni nõ cõprehẽduntur sine essentia soni in actu. Ex quo pz q⁹ per sonum in actu non soluz cognoscimus acutum ⁊ graue scdm q⁹ cõpetunt corporibus sonãtibus. sed etiam secũduz q⁹ sunt differentie soni. Vnde dicimus illam chordaz esse acutã q3 facit sonũ acutum. ⁊ illam gravem quia facit sonum graue. ⁊ sicut non cognoscimus aliquem colorem esse albedinẽ aut nigredinez nisi ille color sit ⁊ visum imutet. sic non cognoscimus acuticm aut grauitatem soni nisi sit sonus acutus aut grauis imutans audituum.

¶ Hec aũt dicunf sm methaphoram ab illis que tanguf. Acutũ eim mouet sensum in pauco tempore multuz. graue aũt i multo tpe paucũ. Neq3 tñ velox est acutuz: graue aũt tardum: ſz fit hoc quidem pp velocitatem huius motus: illud aut propter tarditatem.

¶ Ostendit q⁹ noia sonantiuz ⁊ sonoꝛ sumũtur a nominibus q̃litatum tangibilium. dicens q⁹ hec. ſ. differentie sonoꝛ dicuntur sm methaphoraꝫ. i. similitudinem ab illis que tanguntur id est a qualitatibus tangibilibus: qñ sic in tactu acutum est qđ mouet in pauco tẽpore multum. ⁊ graue qđ in multo tempore mouet paucuz. sic est in auditu. Sz tamen velox nõ est acutum: neq3 tardum est graue. sed acutum sit pp velocitatem hui⁹ motus. ⁊ graue sit pp eius tarditatem. Intelligendum q⁹ acutuz ⁊ graue aut fiunt ex vno motu: aut ex pluribus motibus. Si fiãt ex vno motu. tũc ad hoc q⁹ sonus sit acutus. oz motũ esse velocem. ad hoc aũt qđ sit grauis opz motũ esse tardum. ⁊ hoc est illud quod vult Aꝛ. Vñ q3 velox ⁊ tardũ sunt dific motus ⁊ acutum ⁊ graue sunt differentie soni. sicut sonus nõ est mot⁹ sed cãtur ex motu. sic acutum ⁊ graue ñ sunt velox ⁊ tardum. ſz causatur ex eis. Vbi aũt acutum ⁊ graue fiãt ex pluribus pũbus motibus. tũc vt sonus sit acutus. requiriſ motus esse ipissos: vt aũt sit grauis reqritur motus esse raros. Vnđ ad experiẽtiaz pz q⁹ chorda bene tensa. q3 plures facit motus i aere ⁊ magis spissos sonum facit acutiorem si pcutiaf q̃s fi esset male tensa. qñ dum est male tensa pauciores ⁊ rariorꝛ facit motus ⁊ minus aerem refrãgit. ⁊ ex ñti sonum magis grauez faciẽ.

¶ Et videf similitudinez habere circa tactum cũ acuto ⁊ hebeti. Acutuz. n. quasi pungit: hebes quasi pellit pp id qđ mouet hoc quidẽ in pauco: illud autez multo. Quare accidit hoc quidẽ velox: illud autez tarduz esse. De sono igiſ hic determinatũ sit.

¶ Declarat q⁹ differentie sonoꝛ siue sonantium: habent similitudinem cũ differentijs tãgibilibus dicens q⁹ differẽtie sonoꝛ videnf habere similitudinẽ cum acuto ⁊ hebeti que sũt circa tactum. Vñ acutum i tactu ẽ qđ pungit. hebes vero est qđ pellit. pp hoc q⁹ acutuz mouet i pauco tempore multum: hebes vero i multo tempore mouet paucũ: quare accidit hoc quidem. ſ. acutum esse velox: illud aũt scilicet hebes esse tardum. ſz q3 vt supra oñsum ẽ acutum in sono. sequitur motum velocem: ⁊ graue motũ tardum opz aliquam esse similitudinẽ inter differentias sonozum ⁊ differentias qualitatum tangibiliuz. ⁊ sic fit determinatiuum de sono i vniuersali. Intelligẽdum p q⁹ ea que dicuntur de differẽtijs corpoꝛ sonanũ. etiam debent intelligi de differentijs sonoꝛ. ⁊ econuerso. qñ differentie sonoꝛ proportionabiliter ꝺsequũtur differentias corpoꝛ sonantium. nam corpus sonãs non dicitur acutuz. nisi q3 facit sonum acutum neq3 dicitur graue nisi q3 facit sonuz graueẽ. Et ideo de his indistincte siue indifferenter Aꝛ. dicta intelligi debent. Intelligendum secũdo sm Aꝛistotelem q⁹ acutum in tangibilibus nõ proprie dicitur velocitas ⁊ hebes siue graue non proprie dicitur tardum. quia tardum ⁊ velox sunt propietates motus. ⁊ acutum ⁊ graue non sunt motus sed acuto attribuitur velox propter velocitatem sui motus in penetrando id qđ tangit. ⁊ hebeti attribuitur tardũ pp tarditatem sui motus in penetrando i tactum. ⁊ in hoc acutum ⁊ graue in sonis habent similitudinem cum acuto ⁊ graui in qualitatib⁹ tãgibilibus. quoniam illum sensum acuti in tactu nos qui multum pungit velociter penetrando in auditum. ⁊ illuz dicimus grauem qui pellit sicut si lassatus sit. Vñ sonus acutus in pauco penetrat ad auditum. Sonus aũt grauis vix pungit in multo tempore. quare accidit acuto esse velox. graui autem tardum. Et subdit q⁹ acutum est sonus in aere constricto moto fortiter quare penetrãdo leditur auditum. sed graue est in multo aere lente pulso: ideo nõ ledit auditum. ⁊ hoc clare patet in fistulis sonantibus in q3 bus que sunt strictiores acute sonant. que vero sunt ampliores sonant grauissime tẽ.

Dx aũt sonus quidam est a lati: in anima tum. n. nullũ vocat: sed secũduz simi

litudinem dicit vocare vt tibia: z lira: z quecunqz alia in aiatoz extensionem hñt z melodiam z locutionem. Assimulatur. n. quia z vox hoc habet.

¶ Nunc determinat in spāli de voce inuestigando eius diffinitionem. Et diuidit i duas. q3 prio inquirit particulas ponendas i diffinitione vocis. Scdo ex dictis illam concludit. ibi secūda. Quare percussio. Prima i quattuor. q3 primo ostendit q vox ē sonus factus ab aia. Scdo q est sonus aeris respirati. Tertio q ille aer ē respiratus i his partib9. i. circa has partes q3 circa coz z pulmonē. Quarto q ille aer sic respiratus pcutitur ad vocalem arteriam in vocis p3ductione. ibi scda. Multa aūt aialium. Ibi tertia. Vox aūt sonus. Ibi quarta. Organum aūt respiratoris animati. s. solius qđ nō est nisi q3 est ab anima. Vnđ nullum inaiatum ppie vocat. i. facit vocem. z si aliqđ in aiatoz dicitur vocare. hoc est impropie. z p̄m similitudinem ad vocē aiati. sicut tibia z lira z reliqua huiusmodi dicuntur vocare quia faciūt sonū habentem extensionem melodiam z locutionē ipropie tñ q3 assimilant voci quia ppie hec habet. Intelligendū q vox in tribus differt ab altis simplicib9 sonis. Primo ē quia vox habet extēsio ad vocis formationez z articulationem nō cito trānsit. sed habet quādam ptensionem p̄m aic appetitum. sonus aūt simplex nō sic extenditur sed labit cito. Secundum est q3 vox hz melodiam a consonantia. simplex autē sonus cū ex simplici ictu. fiat melodiam que consurgit ex diuersitate z debita ppozione sonoz in acutie z grauita te habere non pōt. Tertium est q3 vox hz locutionē. i. distinctionem z interruptionē i partibus propter varias aeris repercussiones ex q̄ discretione hz vox q̄ fit locutio sine oratio. hoc aūt in simplici sono nō reperitur. Et quia ista tria scdm similitudinem in sonis tibie z lire reperiūt. ideo impropie talia vocare dicunt. Vñ cōmentator comēto. lxxxvij. dicit. z ista instrumēta. s. tibia z lira in vocisando sūt similia aialibus. Hec. n. tria. s. extensio melos z locutio existunt in aiali in veritate. in istis vero per similitudinem.

¶ Multa aūt animaliū vocem non hñt: vt que sūt sine sanguine z sanguinem hñtium piscez. hoc qui dicūtur vocare vt qui in Acheleo sonant brachiis aut quodam altero huiusmodi.

¶ Ostendit q vox fit ex percussiōe aeris respirati quod patet per hoc q vocē non habēt nisi respirantia vñ multa sanguine. z aliqua de numero habētium sanguinē. vt pisces vocem non habent z hoc rōnabiliter si quidem propter hoc sanguinē. vt piscez sūt aialia q̄ne vocem nō habent vt illa que sunt sine sanguine. z aliqua de numero habētium sanguinē. vt pisces vocem non habent z hoc rōnabiliter si quidem propter hoc q vocē non habēt nisi respirantia vñ multa

ꝛ locutiõez. ſz qõ ineſt homini a natura ẽ illi naturale. er go ꝛc. In oppoſitũz ẽ qõ ſcribit̃ ꝑ perÿerminias: v bi dicit̃ ꝙ ſicut nec littere omniꝫ eedez. ita nec voces. Vult ergo ꝙ littere ꝛ voces ſũt ad placitũz ꝛ per ꝓñs loqui erit ad placitũz ꝛ nõ a natura. Huic rñdet Egidius dicẽs ꝙ aliquid in ſuo vniuerſali ẽ naturale: quod tñ ſpecialiter ſumptũz eſt ad placitũz. ſicut punire fures ẽ naturale. ſz punire ens per ſuſpendiũ vel detruncatiõez ẽ ad placitũz nam naturalia ſunt eadez apud oẽs. que vero ſũt ad placitum diuerſificantur. mõ apud oẽs puniunt̃ fures licz nõ apud oẽs puniunt eodem mõ. Sic in ꝓpoſito loqui eſt naturale homini. qz quilibet homo hz naturalem inclinationẽ. vt loquat ꝛ per ſermonez alteri: ꝛrimat qõ mente ꝓcipit. ſed ꝙ talis expreſſio fiat ꝑ hec verba vel illa hoc ẽ ad placitum. Ideo cuilibet homini ineſt loqui qz naturale eſt. ſz nõ cuilibet homini ineſt loqui hoc ydyoma vl illud qz loqui hoc ydyoma vl illõ nõ eſt naturale. ſz ad placitum: ꝛ per hoc ſoluta ſunt argumenta. Et ſi quis vellet dicere poſſet qõ ſicut vox addit ſupra ſonũ quãdam dãr ticulationẽ fractionis aeris in quo fit vox factam in cana pulmoni ſic locutio addit ſupra vocem quandã dearticu/ lationem ꝛ figurationez ipius ad placitũz factam cũ lin/ gua. ꝛ ſic locutio licet quãtũ ad ſuum materiale qõ ẽ vox ſit naturalis. tñ quo ad ſuuz formale qõ ẽ dearticulatio ꝛ figuratio ad placitum facta nõ eſt naturalis.

¶ Organuz aũt reſpirationis vocalis arteria eſt Cuius aũt cauſa hec ꝓ eſt pulmo hac. n. parte ꝓ hñt calorem pedibus gradientia alijs. indiget aũt reſpiratione: ꝛ circa cor locus primus. Unde ne ceſſe eſt interꝝ reſpirante igredi aerem.

¶ Oſtendit ꝙ aer reſpiratus ſiue attractus in ꝓductiõe vocis percutit ab aĩa ſiue pulmone ad vocalẽ arteriaz. di cens ꝙ organũ reſpiratiõis ẽ vocalis arteria ꝛ pulmo eſt illa ꝑs aiati: cuius cã eſt ipa vocalis arteria qñ aialia pe dibuſ gradientia hac pte ideſt circa hãc partẽ. que ẽ pul/ mo plus habẽt plus calorem alijs aialibus. Vñ locuſ primus q indiget reſpiratione ideſt attractiõe aeris ẽ cir ca cor. cui ſcilicet approꝑinquat pulmo. quare neceſſe eſt aerem ingredi iterius ad illum calorem cõtemperandũ ipo aiali reſpirante. Intelligendũ ſm comentatorem cometo. lxxxix. ꝙ ꝓpter calorem cordis idiget aial hoc. ſ. an belitu ad imittenduz aerem frigiduz ꝑus ad refregi/ randuz. ꝛ ꝓpter calorem pulmonis. Secũdo indiget vt extrahat ipſum ꝛ hoc quod dixit neceſſariuz eſt. Prima cim neceſſitas in anhelitu ẽ ad imittendum aerẽ frigidũ ſecunda ad extrahendũ. Prima aũt ẽ ꝓpter cor ꝛ ſcda ꝓpter pulmonẽ: qñ niſi eẽt calor pulmonis nõ idigeret aial ad extrahendũ aerem frequẽter quare ꝛc. Et poſt ſub dit̃ ſi igit prio deſiderat ad extrahẽdũ aerem caliduz ꝛ fa ctum inutilez ad ſuum refrigeriũ tunc motus ei⁹. ſ. aeris dum expellit̃ non ẽ ex pectore tantuz vt opinat̃ Balien⁹ ſed etiã eſt ex pulmone. Patet igitur ꝙ motus anhelitus eſt principalit ad refrigerandũ calorem cordis: qõ ẽ mem brum alijs calidus ꝛ qz pulmo eſt ꝓpe cor. ideo ſecũda/ rio indiget refrigeratiõnẽ ꝑ ipm anhelitum. Primuz maxime fit per attractionẽ aeris frigidi ꝛ ſcõm ꝙ expul/ ſionem aeris calidi. Et vult comentator ꝙ motus anheli tus non eſt ſolũ ex pectore vt opinatus eſt Balienus ſed ad ipſuz etiam pulmo concurrit.

¶ Quare percuſſio reſpirati aeris ab anima que eſt in his ꝑtibus ad uocalem arteriam vox eſt.

¶ Concludit ex dictis diffinitionem vocis. Et diuidit̃ in duas. ꝙ primo facit hoc. ſcõo declarat vel addit vnaz particulam ad cõplenduz diffinitionem vocis ibi'. Non enim omnis. De ꝓia dicit ꝙ vox eſt ꝑcuſſio reſpirati aeris ab aĩa que in his ꝑtibus ideſt que circa hãs partes ſcilicet cor ꝛ pulmonez aerem reſpirat ꝛ attrahit que per/ cuſſio aeris ſic reſpirati fit ad vocalem arteriã. i. cannam pulmonis. ꝛ debet intelligi iſta ꝓpoſitio in predicatiõe cũ li quia vox nõ eſt ꝑcuſſio ſed fit ex tali percuſſiõe. Jn telligenduz ꝙ aer attrahit̃ ſeu reſpirat̃ ꝑ os ꝛ cannaz pul monis ad pulmonẽ ꝛ cor. ꝛ poſtea per candez viã expel litur ꝛ retromittit̃. ꝛ dum ſic expellit̃ percutitur ad voca/ lem arteriam ꝛ vox in eo cauſat̃. Vñ per hoc ꝙ dicitur ꝙ vox eſt percuſſio aeris reſpirati, differt vox a ſono aialis facto cum aere nõ reſpirato. vt percutiẽdo vnam manuz cuz alia. Et per hoc qõ dicit̃ in his partib⁹ datur intelligi me broz percutiẽs. Et per hoc qõ dicit̃ ad vocalez arteriã datur intelligi mẽbrum ꝑcuſſuz. Et ꝙ particulam aũt que ſtatim addit̃. ſ. cũ imaginatione ꝛ appetitu ad aliquid ſi/ gnificandũ differt vox a ſonis factis ab aĩa in aere reſpi/ rato nõ precedente imaginatiõe ꝛ appetitu per talem ſo/ num aliquid ſignificandi qui nõ ſũt voces ſicut tuſſis ſibi lus ꝛ reliqua huiuſmodi.

¶ Non eim omnis aialis ſonus vox eſt: ſicut dixi mus. Eſt. n. ꝛ lingua ſonare: ꝛ ſicut tuſſientes. ſed oz aiaꝫ eſſe verberãs: ꝛ cum imaginatiõe aliqua Significatiuus. n. quidam ſonus eſt vox: ꝛ non re ſpirati aeris ſicut tuſſis: ſz iſto verberat cũ qui eſt arteria ad ipſam. Signuz aũt eſt non poſſe voca/ re reſpirantẽ: neqz expirátez: ſz detinentez. mouet eiz iſto retinens. Manifeſtum aũt ꝛ ꝙ piſces hñt vo. e. non eim hñt guttur: hanc aũt ptem nõ hñt: quia non recipiunt aerem: neqz reſpirant. Sz qui dicunt ſic: peccant: ꝓp quam igitur cauſam altera ratio eſt.

¶ Addit particulam cõplente vocis diffinitionem. Licet aliqui velint ꝙ declaret illam ab aĩa dicẽs ꝙ ſi percuſſio aeris reſpirati dz eſſe vox oz ꝙ fiat ab aĩa. vt aĩa ideſt cuz imaginatiõe ꝛ appetitu ad aliquid ſignificandũ. Vñ non omnis ſonus aialis ẽ vox ſicut dixim⁹. qñ eſt. i. contin git hominem ſonare lingua aut facere ſicut muſcicies non precedente imaginatione ꝛc. ꝛ tunc talis ſonus non erit vox. ſz ſi dz eſſe vox oportet verberãs eſſe aiatum. ꝛ id fa cere cum imaginatiõe aliqua precedente qñ vox eſt qui/ dam ſonus ſignificatiu⁹ ꝛ nõ eſt ſolũ aeris reſpirati abſq; imaginatione ſicut tuſſis. ſz aia dũ vult vociferare vtitur iſto aere reſpirato ꝛ verberat illuz qui ẽ in arteria ad ipas Et ſignũ ꝙ vox fiat cum imaginatiõe ꝛc. eſt non poſſe vo care reſpirantem. i. attrahentem aerem neqz expirantem ideſt emittentez. ſz ſolum detinentem ipm. qñ retinẽs ae rem iſto retẽto mouet eum ad vocis formationẽ. Et quod manifeſtum ẽ ꝙ piſces ſunt ſine voce qñ non hz guttur quod eſt inſtrumẽtuz requiſitum ad vocem. ꝛ hanc ptem non habẽt quia non recipiunt aerẽ neqz reſpirant. Vnde qui dicunt piſces reſpirare peccãt. ꝓp quã autem cauſam piſces non reſpirant altera rõ eſt no pertinens ad hunc li brum ſz ad libꝝ de animalib⁹. Intelligendum primo ſecũdum cometatorẽ comento. lxxxx. ꝙ neceſſe eſt ineſſe do vocem vt percutiẽs habeat aiam imaginatiuaz. quia non omnis ſonus factꝰ ab aiali eſt vox. vt ſonus qui fit ſine voluntate. i. appetitu apud tuſſim ꝛ apd motũ linguæ Sed vox eſt ſonus qui fit cum imaginatione ꝛ volũtate ideſt appetitu ꝛ poſt ſubdit ꝙ iſta. ſ. vox cõplent duabus virtutibus aie. qꝝ vna eſt cõcupiſcibilis. ꝛ altera imagi/ natiua. Ex quo patet ꝙ cõpleta diffinitio vocis erit iſta. Vox eſt percuſſio reſpirati aeris ab aĩa que eſt in his ꝑ/ bus ad vocalez arteriam cuz imaginatione ꝛ appetitu ad

aliquid significandum. Intelligendum ꝺo secundum cometatorez eodem cometo ꝙ primu mouens in voce est aia imaginatiua ⁊ cocupiscibilis. ⁊ tꝺ vox est sonus illius primi mouetis ⁊ nō est sonus mouetis aerem anbelatuz scilicet tanqz primi mouetis non est sonus vt sonus qui fit apud tussiz ſz motus in voce. ſ. primu est aliud ab isto mouente. quod. ſ. imediate mouet aerem expellendo licz non moueat nisi ꝙ ipm. Et per hoc nō vult aliud comentator nisi ꝙ preter mēbra expulsiuz aeris qꝺ est primuz mouēs imediatū in anbelitu ⁊ aliud mouēs in voce quod est primu. ſ. virtus imaginatiua ⁊ appetitiua que mouēt mēbra expulsiuꝫ ad expellenduz. Intelligendū tertio ꝺm cometatorem ꝙ nos non possumus vociferare dum spiramus aut expiram⁹. i. attrahimus aut emittimus aerez. mouens eiz in anbelitu instrumēto non vtit alio i illa hora ab instrumento prie motionis in percussione que facit sonum sed impossibile est vt vnum vno instrumēto vtat in diuersis actionib⁹ in una hora. Et post subdit ꝙ nos nō mouemus acrem motu vocis per hoc mēbra ꝙ inspirat ⁊ expirat nisi qn̄ inclusert⁹ ipm anbelitus ⁊ reddit erimus ipm. ſ. membra ociosum ab ista actione que ē anbelitus qa ergo cāna pulmonis ⁊ pulmo sūt instrumeta ꝺ seruiētia ad anbelitum aie ⁊ vocem. ⁊ vnā non pōt vta simul eodē instrumēto ꝓ diuersis actionibus sequit ꝙ quā ꝺo aia vtit tali mēbro pro anbelitu pro tūc non pōt vti eo pro voce nec econuerso. Dubitat vtra ois vox sit sonus significatiuus vt dicit in littera. Arguit ꝙ nō ꝙ Boetiꝰ in ꝺiuisionib⁹ dicentem ꝙ aliqua vox. est significatiua ⁊ aliqua non. Rndetur ꝙ dupler est significatio vocis scilicet naturalis ⁊ ad placitum. Naturalis est que inest voci per se ⁊ hec sitra est dupler. Quedā essentialis q̄ vox seipsa representat. Et quedā accidentalis q̄ vox significat aliquid extra se sicut risus gaudiuz ⁊ gemit⁹ tristitia. Et hec est eadem apud oēs saltem essentialis. Vñ si prosera tur vna vox ipa in q̄stuz est quedā qualitas sensibilis sui ipsius representatiua non hādo respectū ad eius significatum consimilē ꝺceptum de se in quolibet audiēte generabit. Significatio ad placitum inest voci ab extra exi/positione ⁊ hec nō est eadez apud oēs. Vnde hec vox bō apud quosdam significat hominē ⁊ apud alios nō significat hominē. ſz beluam. Dicit ergo ad dubiuz ꝙ omnis vox est sonus significatiuus aliquod illoꝝ modoꝝ qa qñ cunqꝫ aia ꝓducit vocem ꝓ ipam intendit aliquid significare. ⁊ aliquando ipsamet vt si dicam⁹ capio hoc nomen bō. ꝓ subiecto tē. aliqñ intendit significare suuz significatum naturale accidentale. vt dum ꝓducit risum vl plo rantum ad significandū letitiaz vl tristitiam. Et aliquādo intendit significare suū significatiuū ad placitum. vt si dicamus ille bō qnē vides ē sapiēs, vel bene indutus tē:

Ad boetium aūt dicitur ꝙ aut voluit ꝙ aliqua vox est significatiua alicuius extra se ⁊ aliquādo non. Aut ꝙ accepit vocem large ꝓ omni sono ꝓducto ab ore alicuius qualiter non sumitur in ꝓposito. quare tē.

¶ Odore aūt ⁊ olfactibili minus bene ꝺ terminabile est dictis. Non. n. manifestum est quale quid sit odor: sicut sonus: aut visibile vtrum lumē. Causa aūt est: qꝛ sensum hunc non habemus certum: ſz peiorem multis aialibus. ſ. Praue eiz odorat bō. Et nihil odorat odorabiliū sin leticia ⁊ tristicia. sic ē. si exīte certo eo qꝺ sē sentire: ⁊ ñ ꝙ manifestas ipsis esse differētias colorez nisi terrentium: ⁊ non terrētium: sic aūt ⁊ odores hominum genus.

¶ Istud est quintum capi^m. huius tractatus in quo determinat de odore ⁊ olfactu. Diuiditur aūt in tres ptes. In qua ꝓria determinat de obiecto olfactus. In secunda de medio. In tertia de orgāo. Secūda ibi. est aūt olfactus. Tertia ibi. Est aūt odor. ſPria in duas. qꝛ prio ostendit ꝙ est difficile bñ ꝺterminare de odore ⁊ suis speciebus. Secūdo docet qualr spēs odorez sumi debeant. ibi Videtur. n. De pria dicit ꝙ de odore ⁊ olfactibili minus bñ est determinabile a nobis dictis sensibilibus. ſ. colore ⁊ sono. qm̄ non ē nobis manifestum quale quid sit odor sicut nobis manifestus ē sonus. ⁊ sicut nobis mānifestum est visibile vtrum sit lumē vel color. Cā aūt est qꝛ sensum hunc nō hēmus certum. ſz peiorem multis aialibus praue. n. odorat bō: ⁊ nihil odorat odorabiliū sine leticia: ⁊ tristitia. i. nisi excellentia que pcipit cū leticia ⁊ tristicia. sicut. i. tanqz nō existente certo eo ꝙ sentim⁹ idē odoram⁹ Hoc aūt est rationabile. qm̄ sicut sortes oculis. i. habētes oculos duros vt pisces accidit sentire colores ⁊ ipis permanifestus nō esse differentias colorez nisi terrentium ⁊ ñ terrentiuz. sic bouum generatio sentit odores. Intelligendum ꝓ ꝺm cometatorē cometo. lxxxij. ꝙ cā pp quaz intellectus difficile cōprehēdit differentia ſ odorū est quia iste sensus. ſ. olfactus debiliter cōprehēdit differētias odorum sensibiles. Cōprehēsio. n. differentiarez rez sensibilium a sensu ē cā in cōprehensione eaz ab intellectu. ⁊ iō qui caret sensu. ſ. aliquo a natiuitate caret intellectu illius generis sensibilium ⁊ idē dicit ꝓ posteriorez. Intelligendū secꝺo secūduz cometatorē ꝙ multa aialia videntur cognoscere sua nutrimēta p differentias odorez sicut nos per saporem. ⁊ non in hoc tñ excedunt nos illa aialia. ſ. in comprehendendo eas. ſ. ꝺras odorum. sed in cōprehēꝺendo eas a remoto spatio. Intelligendū tertio ꝙ ex applicatione sensibilis multū ꝙueniētis ad sensum cātur leticia. Ex applicatione aūt multū ꝺisconueniētis ad sensū cātur tristicia. Ex applicatione vero modicū cōuenientis ⁊ disconueniētis neqz leticia neqz tristicia cātur. cuz ergo homo per olfactum nō pcipiat odores nisi cum leticia vel tristicia sequitur ꝙ per olfactū nō percipit nisi excellentes ⁊ valde intensos odores. Vñ intensos odores ⁊ bñ redolentes pcipit cum delectatione. fetentes aūt cum tristicia remissos vero ⁊ inter hos medios nō percipit. ſPropterea dicit Aꝛ. ꝙ hēmus sensum olfactus incertū ⁊ prauuz qꝛ non pcipit odores nisi cum leticia aut tristicia. i. nisi extremos seu valde intensos. Intelligendū quarto ꝙ cū dicit Aꝛ. ꝙ aialia habentia oculos duros sicut pisces nō cōprehendūt differentias colorez nisi terrentiuz ⁊ nō terrētium. Istō diuersimode cōsuevit expōi Egidius ꝓ colores terrentez ⁊ non terrētes intelligit colores extremos. Mā sicut pisces qui hūt oculos duros in quibus difficulter ipimitur spēs sensibilis non vidēt nisi colores extremos. i. extensos ⁊ fortiter mouētes. sic bō qꝛ habet malū olfactum pp nimiā frigiditatem ⁊ humiditatez sui organi ipedientis bonā imutationē ab odore nō pcipit nisi extremos ⁊ excellentes odores. Cometatoꝛ aūt ꝑm. lxxxiij per colores terrentes ⁊ nō terrentes itelligit ꝙueniētes ⁊ inconueniētes. ſ. multū ⁊ in idem redit. Albertus Vo ꝙ colores terrentes itelligit colores excellentes quos illa aialia cum terrore vident. Et per colores non terrentes aialia cum terrore vident. Et per colores non terrentes intelligit colores illis aptos. quos illa aialia pp malitiam sui visus vidēt absqz terrore. Causa aūt quare aialia aq̄tica excellentia visibilia vident cum terrore ꝺm Albertuz est ista. quoniā talia aialia hūt oculos valde humidos humiditate aliena. cū ergo intense albuz vel lucidum ad talem oculum spēm suā multiplicat. illa humiditas mouet ⁊ discurrit in oculo ⁊ spēm albedinis vel lucis intense receptam diffundit ⁊ diuaricat siue ingrossat. pp qꝺ repꝛesentat illud visui magne ⁊ mōstruose ꝗztatis ⁊ ex hoc cū

terore videtur. Et ex hui⁹ causa contingit q⁹ si homini ex sono excitato subito lumez candele obijciatur ei videntur esse sicut lumen corruscatiois vel magni incendij ⁊ sōm visuz terrebitur. Illā humiditas indigesta in sono i ei⁹ oculis multiplicata ex subito luminis aduēnu p oculos diss currēs idem operabit qō operari dicebatur humiditas extranea in oculis pisciuz multiplicata. Sed hic dubitaf virū homo habeat peiorez odoratuz alijs aialib⁹. Arguit qō nō. Prio ille odorat⁹ est melior alijs qui plures spes cies odoz cognoscit. sz odoratus hois est huius respectu odoratuum alioz aialium. ergo ⁊c. patet ꝑña ⁊ maior mi nor declaraf. qm̄ hō per suuz odoratum cognoscit oēs spe cies odoruz quas alia aialia cognoscunt q⁹ si daretur aliq̄ species odoris q̄z odoratus hominis nō posset cognosce re tunc homo nō posset de illa scientiaz habere: vt patet su pra ex dictis per ꝑñ. ⁊ sic daret aliqua res que eet hōi nā liter ignota: qō est falsū. Patet ergo q⁹ odoratus hois co gnoscit oēs species odoz quas bruta cognoscūt. sed cum hoc hō per suū odoratū mutias spēs odoz cognoscit quas bruta aialia non pūt cognoscere: sicut sunt odores delecta biles ſm se vt floz ⁊ alioz h⁹i. qm̄ istas cognōscere est ꝓ priū hois: vt vult Ax. in libro de sensu ⁊ sensato. igit̄ ⁊c.

Secūdo illa potētia ē pfectior ⁊ melior que ē nobilioris aie ⁊ habet organū melius dispositū ad opandū alijs par tibus. sed odoratus hois ē potētia nobilioris aie q̄z potens tie alioz aialiū: vt pz ⁊ hz organū melius dispositū: qō ꝓ bat. qa quāto recipiens ē magis denudatū ab eo qō dz re cipe: tanto ē melius dispositū ad illius receptionē. ideo di cit Ax. q⁹ receptiuū soni dz esse absonū ⁊ receptiuū colo ris dz esse abscolor. sed ꝓpriū subiectū odoris est calidum ⁊ siccū vt post ostendet. g̃ quāto organū olfactus ē magis frigidū ⁊ humidū: tanto est magis passiuū ab odore ⁊ illi⁹ receptiuū. sed hō hz organū olfactus frigidius ⁊ humidi⁹ ceteris aialibus vt post ostendet. g̃ habet ipm melius dis positū vt ab odore patiatur. quare ⁊c. In oppositū est Ax. Ad dubiū respondet ꝑmittēdo ꝑ de intentōe Ax in de sensu ⁊ sensato q⁹ dupler est odor. Quidam enim est odor ſm se delectabilis: ⁊ quidam est delectabilis per acci dens: Ille odor est ſm se delectabilis qui est delectabilis non p hoc q⁹ fit nutrimento coniūctus. ⁊ talem odorē sol⁹ hō ꝑcipit qō fecit ꝓuida natura vt per ipm ei succurratur ne cadat in egritudines reumatices in quas facilius apt⁹ est cadere alijs aialibus ꝓpter ipsum habere cerebz ma ius alijs in respectu ad molem totius corporis ⁊ frigidi⁹ ⁊ humidius saltē quātitatiue. Ille vo odor est delectabil⁹ p accidens qui ex hoc delectabilis q⁹ coniūctus est nutri mento cuius ostendit cōuenientiā qō est delectabile. ⁊ hos odores cognoscūt per olfactū non solū hoies: sed etiā bru ta ⁊ aliq̄ bruta melius q̄z hoies: qō pz in canibus venati cis: qui per odorem insequūtur feram: qō homo nō possz facere. ⁊ vultures ⁊ tigrides per magnam distantiam iue niūt escam: qō facere hōi nō est concessum. Et hec omnia clare ostendunt animalia illa percipere illos odores sub gradibus valde remissis sub quib⁹ ab homine nullo mō possent sentiri: quod etiam ad odores ſm se delectabiles extendendum est. s. q⁹ aliquod brutum comprehendit per fecte ⁊ distincte aliquem odorem nutrimentalem sub gra du adeo remisso q⁹ homo per suū odoratum nullū odorez sub eodem gradu existentem comphendere posset. Et ꝓ portionabiliter dicendum est de odore tristali: ex quibus alia expositio adduci posset ad illud quod Ax. dicit cū vo luit q⁹ homo non odorat nisi cum dlectatiōe ⁊ tristicia. Te nendo tamen cum dictis ꝓius q⁹ lz aliqua bruta melius ⁊ distinctius odorent nutrimētales odores q̄z faciat homo odores quoscunqz. tamen homo lōge melius olfacit odo res ſm se delectabiles vel tristabiles q̄z nutrimētales odo res. Tunc enim dictum Ax. sic exponitur videlicet q⁹ ho mo non odorat scilicet cērte ⁊ perfecte nisi cum delectatōe ⁊ tristicia. Idem nisi odores ſm se delectabiles vel trista biles. Odores autem nutrimentales non recte neqz per fecte odorat: ⁊ nisi comparando ad ipsos sapores vt post ostendetur. Ex quibus tandem patet responsio ad du bium scilicet q⁹ homo multis animalibus peiorem habet olfactum: cuius causa cōmuniter talis assignatur. quoniā homo habet maius cerebrum alijs animalibus frigidius ⁊ humidius modo quo dictum est. habet etiam carunculas māmillares que sunt organum olfactus cerebro val de propinquas ⁊ quasi cōtiguas propter que a cerebro ipi organo olfactus magna frigiditas ⁊ humiditas commu nicatur: ⁊ multo plus in homine q̄z in alijs animalibus: ⁊ ex consequenti per hanc excessiuam frigiditatem ⁊ humi ditatem. multo plus indisponitur organum olfactus i ho mine vt bene patiatur ab odore. nam cum odor fundetur in calido ⁊ sicco: oportet vt organum olfactus si debet esse bene passibile ab odore ⁊ sibi ꝓportionale non est multū frigidum ⁊ humidum. quia ex hoc redderetur minus re sistens odori vt cōmuniter dicitur. Cum ergo in homie fit frigiditas ⁊ humiditas q̄z in alijs animalibus: vt decla ratum est. sequitur in homine organum olfactus esse dete rius dispositum: ⁊ ex consequenti hominem habere olfa ctum peiorem. ⁊ econtra animalia que habent cerebz sic cum siue non multum frigidum ⁊ humidum: melius odo rant. Ad quod facit q⁹ cerebrum est multum frigiduz hu midum ingrossantur humiditates ⁊ opilantur vie siue cō stringuntur per quas debet odor ad sensum olfactus ꝑue nire. ꝓpter quod redditur illud animal deterioris olfac⁹. Et tunc ad rationes. Ad primam negatur maior quo niam lz homo per odoratum plures species odoz cogno scat: illas tamen quas canis seu vultur cognoscit: perfe ctius cognoscit. quia homo cognoscit solum gradus inte sos ⁊ ex primo: illa autem bruta percipiūt odores sub gra dibus valde remissis ⁊ ex maiori distantia: ⁊ hoc est perfe ctius olfacere. Ad secundā dicit q⁹ odoratus hominis ē essentialiter perfectior q̄z odoratus alioz animaliū. sz red ditur accidentaliter deterior quantum ad operandum pro pter maiorem sui organi indispositionem: vel minus bo nam dispositionē ꝓ operatione olfactiua. Et dicit vltery⁹ q⁹ organum olfactus non habet recipere caliditatem ⁊ sic citatem sed odorem vel speciem eius. ⁊ ideo non oz ipsum esse denudatum a caliditate vel ficcitate sed ab odore. vez tamen est minus calidum ⁊ siccū q̄z subiectū odoris.

Videtur enim ⁊ analogiā habere ad gustū ⁊ similiter species humoz cuz his que sūt odoris. Sed certiorē habemus gustū pro pter id quod ipse quida tactus est. hūc autem habz homo sensum certissimū. In alijs enim deficit ab aialibus multis. Secundū autem tactū differēter certificat: vnde ⁊ prudentissimū animaliū est. Si gnū autem in genere hominū ſm sensum ingenio sos esse: ⁊ nō ingeniosos. ſm aialiū aūt nullū. Du ri enim z carne inepti mente. molles autem carne be ne apti.

Hic docet sumere species ipsorum odorum. ⁊ diuidit in tres. quia primo ostendit q⁹ differentie siue species odo rum habent similitudinem cum speciebus saporum cuz hoc declarando q⁹ species saporum sunt nobis certe. secūdo do cet sumere species odorum nobis incertas ſm differētias siue spēs saporum nobis certas. tertio ostendit quali odoratus est odorabilis ⁊ nō odorabilis: ibi secūda Est aūt humor. ibi tertia Adhuc aūt ficut. De ꝓma dicit q⁹ odoratus vi detur habere analogiam. i. similitudinē ad gustū. ⁊ sicut spēs

bñor.i. saporꝫ videnꝫ hꝫ silitudinẽ cũ his spẽbus que sũt odoris. Sed nos habemus certiorẽ gustum q̃z olfactum pp id q̃ gustus est gdã tactus. hũc aũt sensuz. s. tactu hõ hz certissimũ vnde hõi alijs sensib⁹. s. visu auditu ⁊ olfactu deficit a multis animalibus. sed fm tactum differẽter certificatur ab eis: quia tactum hebet certiorem alijs animalibus. vnde homo est prudentissimum animalium: cuius signum est. quia in genere hominum fm hanc sensum dicimus homines esse ingeniosos vel nõ ingeniosos. fm autem nullum alium sensum a tactu iudicamus de ingenio hominis. homines eni duri carne: inepti sunt mente. molles aũt carne: bene apti mente sunt Intelligendũ p̃mo fm p̃ñ. comento. lxxxiij. q̃ lz iste sensus. s. tactus sit pfectior in homine q̃z in alijs animalibus: tamen non segtur ex hoc vt sit in alijs sensibus perfectior: imo diminuũtur in eis a multis animalibus. Et sic vult p̃ñ. q̃ homo omnia alia animalia in tactu ⁊ gustu qui est quidam tactus excedit. sed in alijs tribus sensibus a multis animalibus excedit. Ex quo patet q̃ in parte falsa sunt carmina nictrificatoris qui dixit. Nos sus auditu: linx visu: simia gustu Vultur odoratu: pcellit aranea tactu. Et quantũ ad illud quod dicitur de aranea dicit Albertus illud vex non esse ga nihil spisse pellis frigide complexionis ⁊ viscosam habens humiditatem vt est aranea excellit tactu: sed potius ipsam quasi stupidam habet: quod patet experimento: qa si lento igne tangatur non cito sentit. Et ad motiũ illoꝝ qui dicunt araneam excellere tactu ex hoc signo: qa ad magnam distantiam sentit vermiculos tangentes fila rhetis sui: qđ non nisi ex bonitate tactus videtur accidere Respondet dicens q̃ aranea non sentit tactu illos vermiculos sed sentit motum sui rhetis in parte vbi est: quia mota pte illius rhetis a verme: totum rhete mouetur cum fit contimũ: quo motu percepto ex naturali instinctu mouetur ad capiendum vermiculos vt nutriatur ex eis. Intelligendum secũdo fm p̃ñ. q̃ propter bonitatem istius. s. tactus est homo subtilior ⁊ discretior omnibus animalibus fm q̃ complexio cõueniens illi bonitati istius sensus cõuenit discretioni intellectus. Et signũ cõuenientie cõplexionis istius sensus ad complexionẽ intellectus est: quod ctiã in genere hominũ quando iste sensus fuerit bonus: tunc homo erit discretus ⁊ ecõuerso. Et bonitas discretionis nõ videtur consequi bonitatem alioꝝ sensuum. homo eni bonus visus potest esse indiscretus. ⁊ similiter boni auditus. sed boni tactus semper videtur esse discretus. Vult p̃ñ. q̃ quia homo habet meliorem complexionẽ alijs animalibus temperatiorẽ ⁊ magis redactam ad medium: q̃ ideo habet meliorem tactum cũ tactus consistat in mediocritate qualitatum tangibilium: vt post ostendetur. Et quia eadẽ complexio que facit ad bonitatem tactus: facit ad bonitatem prudentie ⁊ discretionis. sequitur sicut homo est melioris tactus alijs animalibus: ita est maioris prudentie et discretionis. Et q̃ complexio faciens ad bonitatem tact⁹: facit ad bonitatem discretionis intellectus declarat hoc signo. quia in specie hominũ ille qui habet melioꝝ tactũ: habet meliorẽ intellectũ: ⁊ econtra. Sed quia bonitas alterius sensus stat cũ distemperamento cõplexionis: qa homo distemperatus potest esse boni visus aut auditus ex quo alij sensus non consistũt in mediocritate qualitatũ primaꝝ. ideo ex bonitate alterius sensus a tactu: nõ sequitur bonitas discretionis ⁊ intellectus. Sed circa ista dubitatur. primo vtꝝ ex bonitate tactus possimus arguere bonitatem intellectus. Secũdo vtꝝ ex mollicie carnis possimus arguere temperantiã complexionis: ⁊ ex consequẽti bonitatem tactus ⁊ intellectus. Tertio vtꝝ ex bonitate alterius sensus a tactu possimus arguere bonitatem itellectus. Contra p̃mũ dictum arguitur. quia quãto alicuius sensus est materialior: tanto est minus deseruiens intellectui qui est immaterialis. sed tactus est materialior alijs sensibus. ergo vel nihil vel minus alijs sensibus intellectui deseruit. quare ex eius bonitate non potest argui bonitas intellectus. Contra secundũ dictum arguitur. qa si mollicies carnis argueret bonitatem tactus ⁊ intellectus cum mulieres habent carnes molliores viris: tunc essent eis prudentiores ⁊ melioris intellectus. consequẽs falsum ⁊ contra Aꝝ. p̃mo polit. coꝝ dicentẽ, consiliũ pueri eẽ imperfectum: mulieris autem inualidũ. Contra tertiũ arguitur p̃mo q̃ ex bonitate visus magis argui posset bonitas intellectus q̃z ex bonitate tactus: quia visus plures rerum differẽtias nobis ostendit. p̃mo metaphisice. Secũdo idem videtur de auditu cum sit sensus disciplineꝫ: vt colligitur loco allegato. Respondetur ad p̃mũ tenendo ea que dicta sunt q̃ bonitas tactus arguit bonitatem intellectus quia arguit temperantiam complexionis ⁊ corpus temperatum est bene dispositum vt deseruiat anime ad operandum fm prudentiam ⁊ intellectum. q̃re ⁊c.

Immo dicit Albertus q̃ aliqui possunt habere complexionem adeo temperatam ⁊ equalem q̃ videbunt quidam dij terrestres quasi omnia per seipsos intelligentes esse. Et huius bone cõplexionis signa sunt tenuitas vnguiũ ⁊ subtilitas capilloꝝ. hec enim arguũt spiritus cordis eẽ subtiles ⁊ lucidos: qui venientes ad cerebꝝ optime deseruiũt virtutibus animalibus: ex quaꝝ bonis operationib⁹ prudens ⁊ ingeniosus efficitur homo: nisi per inertiam destruat aptitudinem sue nature. Ad secundũ dicit q̃ carnes mulieꝝ ꝓprie non sunt molles: sed lasse. Vel possumus dicere q̃ duplex est mollities. Quedaꝝ que sequitur temperamentũ ⁊ debitã cõmixtionẽ humidi cum sicco: et hec magis reperitur in viris. Alia est que sequitur abundantiam flegmatis: ⁊ hec arguit complexionem frigidam ⁊ humidam ⁊ non bonitatem tactus seu mentis: ⁊ talis inuenitur in mulieribus. Ad tertium conceditur q̃ directe in plurium cognitionem deducitur intellectus per visum ⁊ auditum q̃z per tactum. sed ex hoc non sequitur q̃ per bonitatem visus vel auditus magis debeamus arguere bonitatem intellectus q̃z per bonitatem tactus: qa nõ ex hoc dicitur intellectus melior quia plura intelligit: sed quia de his que intelligit potest melius iudicare: ⁊ per discursum veritatem inquirere. sed quilibet habens bonum tactum hoc potest facere ꝓpter temperantiam complexionis: vt patet ex dictis. Non autem quilibet habens bonũ visum bonum auditũ tẽ. ergo ex bonitate alterius sensus a tactu non possumus arguere bonitatem intellectus sicut ex bonitate tactus.

¶ Est autem sicut humor hic quidem dulcis: ille vo amarus: sic ⁊ odores sunt. Sed alia quidẽ hñt ꝓporcionabiliter odorem ⁊ humorem. Hic autem dulcem odorem ⁊ dulcem humorem: alia vo contrarium. Similiter autem ⁊ acer ⁊ austerus et acutus: ⁊ pinguis est odor. Sed sicut diximus propter id quod non multum permanifesti sũt odores sicut humores: ab his acceperũt nomina fm similitudinem rerum: Dulcis quidem enim a croco et melle: acer autem a thimo ⁊ huiusmodi. Eodem autem modo ⁊ in alijs.

¶ Hic docet sumere species odorum fm species saporuz dicens q̃ sicut humor idest sapor est hic quidam dulcis: ille vero amarus: sic sunt ⁊ odores scilicet hic dulcis et ille amarus. Sed tamen est differentia inter sapores ⁊ odores in hoc q̃ aliqua corpora habent proporcionabiliter odorez ⁊ saporem: vt dulcem odorem ⁊ dulcem saporem. ⁊ ita de amaro intelligatur. Aliqua vero corpora habẽt contrariũ. s. odorẽ dulcẽ ⁊ saporẽ amaꝝ vel ecõuerso. ⁊ sic se habent dulce ⁊ amaꝝ q̃ dicũt odores ⁊ nõ solũ sapores. sil'iter est

odor acer ⁊ austerus ⁊ acutus ⁊ pinguis: q̄ sunt medij odo
res. ⁊ bi aliquando ꝓportionantur saporibus ⁊ aliquādo
contrariantur: vt dictum ē de dulce ⁊ amaro: que dicunt
odores vel sapores extremos. sed sicut diximus ꝓpter id
q̄ non multum ꝑmanifesti sunt nobis odores sicut humo
res idest sapores: odores acceperūt nomina ab his. s. sa
poribus ꝑ̄ cor̄ similitudinem. s. odor̄ cum saporib⁹. nā
dulcis odor dicitur a croco ⁊ melle que habent saporē dul
cem ꝓportionatum suo odori. acer autem a thimo herba
vel alio huiusmodi. ⁊ eodem modo est in alijs Hic du
bitatur primo: ga cr̄quo sapores sunt nobis notiores odo
ribus debuit Ar. prius determinare q̄z de odoribus⁹: cu
ius tamen contrarium fecit. Secūdo dubitatur quare
aliquando odor ꝓportionatur sapori in eodem corpore: ⁊
aliquando contrariatur. Ad primū dicunt quidam q̄
odor in confuso est nobis magis notus q̄z sapor: imo ali
q̄ per odorē de sapore iudicamus. sed in noticia distincta
nobis magis est notus sapor q̄z odor: ꝓpterea sumimus
species odor̄ ꝑ̄ speciem saporum: vt vult hic Ar. aliter
dicūt alij q̄ Ar. hic determinat de sensibus ⁊ sensibilib⁹
ꝑ̄ ordinem nobilitatis. Et quia odor est qualitas per fe
ctior q̄z sapor: sicut odoratus est perfectior gustu. ideo ⁊c.

Ad secundū dicit Egidius q̄ sapor fundatur in humi
do aqueo grosso aliqualiter digesto. odor vero in sicco ae
reo subtili aliqualiter contēperato. quando ergo humidū
aqueum est bene digestum subtile aereū est bene contēpe
ratum: ibi erit dulcis sapor ⁊ dulcis odor: ⁊ quando oppo
sito modo se habent ibi erit sapor amarus ⁊ odor amarus
sed si humidū aqueū sit bene digestum ⁊ subtile aereū non
fit bene contēperatū aut ecōuerso: tunc non ꝓportionabit
odor sapori. ⁊ pariter dicendū est de saporibus ⁊ odorib⁹
medijs. hec tamen specialius inquiri habent. i. in libro de
sensu ⁊ sensato.

¶ Adhuc autē sicut auditus ⁊ vnusquisq̄z sensuū
hic quidem audibilis ⁊ non audibilis: ille vo visibi
lis ⁊ non visibilis: ⁊ olfactus odorabilis ⁊ non odo
rabilis. Non odorabile autem aliud quidem ꝑ̄ id
quod omnino impossibile est habere odorem: aliō
vo ꝙnū̄ habens ⁊ prauū. Similiter autem ⁊ nō gu
stabile dicitur.

¶ Ostendit q̄ odoratus est odorabilis ⁊ non odorabilis
dicens q̄ vnusquisq̄z sensuū est oppositor. vnde sicut au
ditus est audibilis ⁊ non audibilis: ⁊ visus visibilis ⁊ nō
visibilis. sic olfactus est odorabilis ⁊ non odorabilis. non
odorabile autem tripliciter dicitur. primo modo q̄ impossi
bile est habere odorem vt celum aut elementū pur. secun
do modo q̄ habet parū odorem seu remissum. tertio mō
q̄ habet prauū odorem vt fetidum. ⁊ similiter triplicī di
citur non gustabile. ⁊ ita de alijs. Intelligendum ꝑ̄
ꝓm̄. comento. lxxxvj. q̄ vnusquisq̄z sensuum comprehē
dit suum sensibile ꝓprium ⁊ eius priuationez. Verbi gra
tia quia auditus comphendit audibile ⁊ non audibile ⁊c.
vult ꝓm̄. q̄ quia eadem potentia est oppositorum q̄ eodez
sensu sentiamus suum sensibile ꝓprium ⁊ eius priuatio
nem. Vnde eoipso q̄ nihil audimus iudicamus silentiuz
siue inaudibile: quod nullum habet sonum. ⁊ dum remis
se audimus: percipimus inaudibile quod prauū habet so
num. ⁊ dum prane audimus: percipimus inaudibile q̄
prauū habet sonum. ⁊ sic in alijs. Sed hic est dubium: ga
percipere silentium non videtur esse auditus sed alterius
virtutis superioris cum hoc fiat per discursum. Item
nullus sensus exterior sentit nisi dum imutatur cum senti
re consistat in quodam pati. sed tempore silentij auditus a
nullo imutat. ergo tūc non sentit ⁊ per consequēs nō sen
tit silentiū. Respondet q̄ in veritate auditus nō sentit
silentiū neq̄z visus tenebrā: vt argumēta p̄dicta ostendūt
⁊ dicta auctor̄ que istud videntur oīdere sic habent mode
rari vz q̄ aīal concurrente auditu silentiū iudicat ⁊ cōcur
rente vsu iudicat tenebrā ⁊c. Istud tamen iudiciū fit per
discursum virtutis superioris sic arguendo. Sum in dispo
sitione in qua audirem sonū si hic fieret. sed non audio. er
go hic non fit sonus. ⁊ per consequēs silentiū. ⁊ similī mō
dicatur in alijs. talem aūt discursum cū veritate non pot
facere surdus: sed solū habens auditū. ergo talis cognitio
silentiū acquirit cū concursu auditus.

Et autem olfactus per medium aut aere
aut aquam: ⁊ nanq̄z aquatica videnť odo
rem sentire. Similiter ⁊ quecunq̄z cū san
guine ⁊ sine sanguine sicut ⁊ que in aere. Etenim
hoz quedam a longe occurrerit ad alimentuz: que
ab odore mouentur

¶ Hic Ar. determinat de medio sensus olfactus. ⁊ diui
dit in duas: quia primo ostendit q̄ est medium in olfactu
Secūdo mouet vnam questionem ibi Vnde ⁊ dubiū. Ve
ꝓma dicit q̄ olfactus est ꝙ mediū vt aerem aut aquam. nā
aialia aquatica videntur sentire odorem in aqua siue tue
rint cū sanguine siue sine sanguine sicut ⁊ aialia que sūt in
aere sentiūt odorem in aere. Cuius signū est q̄ quedā aia
liū que sunt in aere que ab odore mouent a longe currūt
ad alimentū per odoratum: sicut apes vt dicit comentator

Dubitatur vtr odor sit realiter in medio. s. aere vel aq
Arguitur q̄ sic. Primo illud q̄ multiplicatur sucessiue
per mediū multiplicatur in eo realiter. sed odor successiue
multiplicatur per mediū. igit. ⁊ patet consequentia cū mi
nor. quia si vnum corpus incipiat fetere prius sentietur
odor de ꝓpe q̄z in distantia remotior. ⁊ maior est nota ga
multiplicatio spūalis fit subito: vt patet in multiplicatione
speciei coloris vel lumis. quare ⁊c. Secūdo illud cui⁹
multiplicatio impedit per ventos multiplicat realiter. odor
est h⁹. quare ⁊c. p̄z ꝓña ⁊ maior. ga multiplicatio spēi colo
ris quia ē spiritualis non impeditur per ventos. minor p̄z ad
expientiā. nam si q̄s fuerit ꝓpingor loco vnde flat ventus
⁊ corpus odorifer distantius, minus bene percipiet odor
q̄z si esset econtra: quod non esset nisi quia ventus odoris
multiplicationē hz impedire vel aduuare. quare ⁊c. In
oppositū arguit p ꝓm̄. comento. lxxxvij. dicentez q̄ sicut
color habet duplex esse. s. esse in corpe colorato ⁊ hoc ē esse
corpale. ⁊ esse in dyaphano ⁊ hoc ē esse spūale. ita odor hz
duplex esse. s. in corpe odorabili ⁊ esse in medio: ⁊ hoc est
ē corpale. s. in corpe odorabili: ⁊ illud spūale. s. in medio
⁊ illud nāle. s. pmū: ⁊ hoc extraneū siue auenticiū. s. secūdū
Et ꝓfirmat ga in nullo simplici elemēto sūt q̄litates secūn
de resultātes ex mixtiōe ⁊ actiōe ⁊ passiōe qualitatū ꝑmaz
sed odor ⁊ sapor sūt q̄litates secūde. g̃ nō sūt in aere vel aq
sed odor ⁊ sapor sūt q̄litates secūde. g̃ nō sūt in aere vel aq
lxxxviij. q̄ ꝓbitudo que ē int odores ⁊ sapores ē: quia nō
inenit odor nisi in habente saporem: vt declaratū est in de
sensu ⁊ sensato. ⁊ p ꝓña sequit q̄ sicut sapor ē passio mixti
ita ⁊ odor. In hac dubitatiōe inuenit plures modi dicē
di. Vnus ē imitatus ab Auicenna sexto naturalium q̄
odor nullo mō hz esse spiritualiter in medio sed solū realit
non ga odor realis fit in aere vel aqua vt in subiecto: ꝙz so
lū ex hoc q̄ a corpe odorabili resoluūtur qdā fumi subtiles
cōiter dicti fumales cuaporationes in ḡbus est odor realis
qui medio se inuiscent. ⁊ ex his puenientibus vsq̄z ad olfa
ctū odor sentit. Et pp hoc dixit Ar. in de sensu ⁊ sensato
odorem esse fumalem cuaporationem. Hic autez modus
ꝑ se multa adducit expimenta. Primū ē q̄ pomū odo
rifer diu odoratū corrugat ⁊ leuius efficit. qō nō ē nisi ꝙ
extractionē partiū subtilium ab eo in quibus est odor.

Secundum est q̄ sunt plura corpora quorum odor sentiri non potest nisi igni fuerint exposita a quo subtilientur ⁊ in fumos conuertantur qui ad olfactum odorem deportant sicut sunt thus suffur ⁊ reliqua huiusmodi.

Tertium est de ecruis qui a canibus fugati dum ad locum peruenerunt in quo appetunt quiescere faciūt plures saltus vt fumus ab eis exalans intercipiatur ne per olfactum a canibus reptantur: ⁊ hoc faciūt ex instinctu nature

Quartum est q̄ odores ventorū inficiūt animalia quod non fieret nisi cum substantia venem deportarētur. Hāc opinionem iprobat ꝓñ. ꝓñ. lxxxvij. duab⁹ rōib⁹. Prima est quia vultures ⁊ tygrides per sensum odoris veniunt per quingenta miliaria ad locū plij: quod accidit in terra grecoꝝ ꝓpter cadauera illic mortua. ⁊ tamen non per totum illud spacium fuerūt multiplicati fumi habētes odorem illoꝝ cadauerum: quia superius ostensum est q̄ multiplicatio formę sensibilis fit ſm figuram ſpericam. modo si illa corpora fuissent conuersa in ignem cuius raritas est maxima non potuissent circulariter totum illud spaciū implere: ⁊ ſm per totū illud spaciū fuisset receptus odor illorū cadaueꝝ. ergo alicubi poterat percipi odor ille vbi nō erat fumus ab illis cadaueribus resolutus. quare sequitur q̄ i aliqua parte medij est odor intentionaliter solum ⁊ nō realiter. Secūda ratio est: quia dū resoluitur fumalis evaporatio a corpore odorifero aut aer cedit: aut non. non est dicendū q̄ cedat ꝑ totum spacium qō est inter corp⁹ odorifer⁹ ⁊ odoratum: vt patet ad sensum. ergo si per totum illud spacium esset fumus: tūc sequeretur q̄ duo corpora essent ſm. simul ſm penetrationem. ſ. fumus ⁊ aer. consequens impossibile. quare sequitur q̄ cum per totum illud spacium possit odor sentiri q̄ alicubi est odor spiritualiter solū absq; tali fumo. Alius autem est modus respondendi comentatoris qui vult q̄ odor habeat esse reale in corpore odorifero. in medio autem vt in aere vel aqua solum esse spirituale. Concederet etiam comentator. q̄ a corpore odorifero possunt fumi resolui ⁊ immisceri medio ei propinquo. in quibus est odor realis: imo aliquod est corpus cui⁹ odor sentiri non potest absq; tali euaporatione: vt de thure ⁊ huiusmodi dicebatur. sed non est necesse fieri talem euaporationem vt odor sentiatur: vt patet dum corpus odoriferū sentitur in aqua frigida. Et si fiat euaporatio a corpore odorifero ab illis fumis in quibus est odor realis multiplicabuntur species odoris ad partem medij distantiorē absq; tali fumali euaporatione per quas illic poterit odor sentiri Ex hoc patet q̄ euaporatio non est necessaria ad sensationem odoris: sed facit ad hoc vt melius sentiatur ⁊ ad maiorem distantiam. Est igitur odor alicubi realiter solum i corpore odorifero. alicubi solum spiritualiter vt in parte medi, remota a corpore odorifero: alicubi partim realiter ⁊ partim spiritualiter vt in aggregato ex parte medij ⁊ fumali euaporatione prope corpus odoriferum ⁊ forte non est remotum q̄ odor vnius fumi multiplicet speciem suaz per alium fumum: sicut sonus qui est in vna ꝑte aeris multiplicat speciem suam per aerem in quo est alius sonus. ⁊ illi videtur Albertus assentire volens fumalem euaporationem aliquando habere medij rationem. Et ex his facile solui possunt experimenta Auicenne si quis bene intuetur. Et ex eodem fundamento solui possunt rationes principales: quoniam successio in multiplicatione odoris: ⁊ eius impedimentum per ventos est ratione fumalium euaporationum in quibus est odor realis que successiue a corpore odorabili resoluūtur: ⁊ non ratione specieruz odoris sicut est de sono ⁊ speciebus ab eo multiplicatis.

¶ Unde ⁊ dubium videtur. Si omnia quidem que sub odore fiunt: similiter odorent. Homo aūt spirans odorat: non respirans autem sed expirans aut retinens spiritum nō odorat neq; a longe neq; ꝑpe neq; si in nasum intus apponatur. ⁊ hoc quidem in ipso positum quo sentitur in sensibile esse omnibus cōmune est. Sed sine respiratiōe nō sentire ꝓprium est hominum. Manifestum autem est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant alteꝝ vtiq; quendam sensum habent ꝓter eos qui dicti sunt.

¶ Mouet vnum dubium q̄ cū aliqua aialia odorēt respirando ⁊ aliqua non. ⁊ illa que odorant respirando sentiūt odorem per odoratum. Utrum illa que odorant non respirando sentiunt odorem per aliquem aliū sensum ab odoratu. ⁊ diuiditur in tres partes. in prima mouet dubium. in secunda arguit ad partem oppositaz. in tertia soluit ibi secunda Sed impossibile est. ibi tertia Videtur autē hominibus. De prima dicit q̄ videt dubium. Si omnia quidem similiter odorent idest percipiant odorem per cōsimilem sensum vt per odoratum. Et arguit q̄ non quia homo sentit odorem dum est respirans. non respirans autē idest attractens spiruum idest aerem. sed expirans idest expellens aut retinens non odorat neq; a longe neq; a ꝑpe: neq; si intus in nasum ponatur odorabile. ⁊ hoc quidem positum in ipso quo sentitur in sensibile esse est commune omnibus sensibus. Sed non sentire scilicet odorez sine respiratione est proprium hominum. Manifestum est autem hoc tentantibus ⁊ experientibus in seipsis: quare sanguinem non habentia quoniam non respirāt alterū quendam sensum habent: quo scilicet sentiunt odorez preter eos qui dicti sunt: videlicet visum auditum ⁊ olfactum

Dubitatur vtz fit proprium homini non sentire odorē sine respiratione. Dicit Albertus q̄ hoc est proprium homini: quia competit omni homini sed non cōpetit soli homini sed etiam pluribus alijs animalibus respirantibus. Egidius autem vult q̄ illud sit proprium hominī quia cōpetit omni homini ⁊ soli: propter quod dicit q̄ aliqua sunt animalia que non indigent respiratione neq; vt odorent: neq; vt bene odorent vt carentia sanguine que habent organum olfactus valde discoopertum. Aliqua sunt que nō indigent respiratione vt odorent simpliciter: sed vt bene odorent. vt animalia alia ab homine que non habent organum olfactus penitus discooperti; nec penitus discoopertum sicut anhelantia. Aliqua Vo iunt que que idigent respiratione non solum vt bene odorent sed simpliciter vt odorent. ⁊ hec sunt homines quibus solum hoc competit quia habent organum olfactus totaliter coopertum. Et si queratur quare homo habet plus olfactū coopertū q̄z aliud animal dicit hoc esse ex magnitudine sui cerebri pl⁹ habentis de frigiditate ⁊ humiditate ex quibus humiditates ingrossantur replentes ⁊ opilantes vias olfactus: qō non ita contingit in alijs animalibus. Albertus autem vult q̄ animalia que non sentiunt odorem nisi respirando habent quandam pelliculam organum olfactus cooperientē que de se motum non habet. propterea indigent attractione aeris per quez illa pellicula aperiatur: vt species sensibilis ad olfactum ingredi possit.

¶ Sed impossibile est liquidem odorem sentiūt Odorabilis enim sensus ⁊ mali odoramēti ⁊ boni odoramēti olfactus est. Amplius autem ⁊ corrumpi videtur a fortibus odoribus: ex quib⁹ homo corrumpitur vt sulphure ⁊ huiusmodi. Olfactuz quidem igitur habere necessarū est: sed nō respirāre

¶ Arguit ad partem affirmatiuam probando duabus rationibus q̄ omnia odorantia sentiūt odorem per odoratū

Et quia immediate ante argutum fuerat per alium sensum sentire odorem non respirantia q̄z per odoratum. dicit illō esse impossibile siquidem odorem sentiunt. s. q̄ sentiant p alium sensum ab odoratu: quoniam olfactus est sensus et mali odoramenti z boni odoramenti. Amplius animalia non respirantia videntur corrumpi a fortibus odoribꝰ ex quibus homo corrumpitur: vt sulfure z huius. ergo necesse est non respirantia habere olfactum per quem sentiant fortes odores sicut respirantia. Intelligendum q̄ vnusquisq; sensus exterior habet suum ꝓprium sensibile z corrumpitur ab excellentijs eius. quia ergo tam respirātia q̄z non respirantia sentiūt odores qui est proprium obiectum olfactus: sequitur q̄ vtraq; sentiūt ipsum per olfactum. z in hoc stat ratio prima. Et quia fortes odores qui corrumpunt hominem vel simpliciter vel ſm olfactū: etiā corrumpunt animalia nō respirantia: oportet animalia nō respirantia olfactum habere z super hoc radicatur ratio secunda.

¶ Videtur autem hominibus differre hoc sensitiuum ad ea que alioꝝ animaliuꝫ sicut oculi ad ea que duorum oculoꝝ sunt. Hec quidem enim habent phragma: z sicut velamen palpebras: quas aliquis non mouens neq; retrahens non videt. fortia ãt oculis nihil huiusmōi habent: sed mox vidēt que fiunt in lucido. Sic igitur z coloratum alijs quidē fine operculo est sicut oculis. Alijs vō āerem recipientibus habere cooperimentum: quod respirantibus discooperitur ampliatis venis z porris. z ꝓpter hoc respirantia non odorāt in aqua. Necessariū enim odorem pati respirantia. hoc autem facere in humido est impossibile.

¶ Soluit dubium per q̄oddaz simile dicens q̄ hoc sensitiuū olfactus videtur differre in hominibus ad ea sensitiua olfactus que sunt in aliquibus alioꝝ animaliū. s. non respirantibus: sicut oculi hominū videntur differri ad ea organa visiua que sunt aialium durorum oculoꝝ. hec quidem. s. oculi hominū habent fragma. i. coopimenta z palpebras sicut velamen quas aliquis non mouens neq; attrahens non videt. fortia autem oculis nihil huius habēt s. cooperimentorum sed. mox vident que sunt in lucido. Sic igitur z sensitiuū z odoratiuū. i. organum odoratus alijs quidē aialibus. s. non respirantibus fine operculo ē sicut oculus. alij vō aialibus aerem recipientibus. i. respirantibus sicut sūt hoies necesse est habere coopimentū quod ipsis respirantibus discooperitur ampliatis venis z porris. i. vijs ad olfactum transeūtibus per aeris ingressum. Et ꝓpter hoc respirantia non odorant in aqua quia necessarium est respirantia pati odorem scilicet respirādo z hec ea facere in humido est ipossibile. In hoc ergo stat solutio dubij q̄ ꝫ aliqua aialia sentiant odorem respirando z aliqua non: hoc non arguit q̄ sentiant odorē hec vel illa per alium sensum q̄z per olfactum: sed solum ex illo sequit q̄ hūt organū olfactus diuersimode dispositū sicut cōtingit etiā de organo visus. Intelligendū q̄ ꝟm. comēto. c. mouet dubiū circa hanc similitudinē: quoniā non videt hūtia olfactū coopertū ita se habēt ad habentia ipsum discoopertū sicut se habent hūtia oculos velatos ad ea que habent ipsos nō velatos. quia si ita se haberent tūc cū habentia oculos velatos meliorē visum habeant q̄z nō habētia ipsos velatos: sequeret q̄ habentia olfactū coopertum essent meliorīs olfactus q̄z hūtia ipsū discooptū qđ tñ ē falsum. Rñdet breuiter q̄ Ar. nō adducit illā similitudinem quantū ad bonitatē vel malitiā sensus sed solū quo ad organi dispōnē. z quantū ad hoc q̄ sicut habentia oculos velatos nō videt nisi velamina remoueant. hūtia ãt cos nō velatos talij remotiōe nō indigent. sic hūtia olfactū coopertū nō sentiūt odorē nisi discoopiant: z hoc fit per respirationē. sed hūtia ipm discooptū remotione cooptimenti non egent: z ꝓ ꝟm neq; respiratiōe ad hoc vt sentiāt odorem.

¶ Est ãt odor sicci sicut hūor hūidi. Odoratiuū ãutem sensitiuum potentia huiusmodi est.

¶ Hic determinat de organo olfactus di. q̄ odor ē sicci sicut sapor hūidi. odoratiuū ãut z sensitiuū. i. organū odoratus ē potentia hꝰ. i. est tale in potētia qualis ē odor i actu. sicut vꝫ oē passiuū ē tale in potētia qle ē ſm actiuū i actu.

Intelligendū ſm ꝟm. comento. c. q̄ odor attribuit abū̄dantie ptis sicce in odorabili sicut sapor attribuit abū̄dantie ptis hūide in gustabili. nā ad gnātionē odoꝝ z saporꝝ in mixto q̄ttuor elemēta cōcurrūt: differentia. ga calidū z frigidū z siccū in ꝓductiōe saporꝝ sūt agentia tantum sed humidū ē actiuū z passiuū: nō q̄cūq; sed solū aqueus grossum. ideo hūidū aqueū in mixto ē ꝓprium saporis subiectū. sed in gnātiōe odoris calidū frigidū z humidū sūt solū agentia. siccū vō ē actiuū z passiuū: nō q̄libet sed siccū igneū subtile q̄re siccū igneū in mixto ē ꝓprium subiectum odoris. z hec intendit cōmentator per sua ꝟba. quare z.

Stabile autem est quoddam tangibile: z hec est causa quare non sit sensibile p medium extraneum corpus. Neq; enim tactus est corpus in quo est humor: quod est quid gustabile in humido sicut materia. hoc autē quoddaz tangibile.

¶ Hoc ē sertū ca. hꝰ tractatus in quo determinat de gustabili z gustu. z cōtinet tres ptes. in q̄ꝝ prima determinat ō medio gustus. i secūda de obiecto. i tertia de organo. secunda ibi. Sicut ãt visus. ibi ītia Aſm ãt hūidū. Prima i duas: ga ꝑmo Ar. adducit duas cās pp q̄s gustabile ē quod dā tāgibile. secūdo cas declarat ibi Vñ z si in aq̄. De ꝑma dicit q̄ gustabile ē qđdā tangibile z hꝰ hec ē vna cā. quia gustabile nō fit sensibile. i. nō sentit ꝓ corpus extrancum tanquā p mediū. neq; n. tactus. s. sentit p mediū extrancū: sz ābo hi sensus sentiūt tangēdo: qđ nō ē de sensibus alijs. Secūda cā ē: ga oē corpus in q̄ ē sapor g ē qđdā gustabile hz ipsum in hūido sicut in sua mā ꝓpa. hoc ãt hūidū ē qđdā tāgibile. Intelligendū ſm ꝟm. cōmēto. c. j. q̄ corpꝰ in quo exīstit sapor nō ē gustabile nisi ſm q̄ ille sapor exīstit in eo hūore cuiꝰ ꝓportio ad illū saporē ē sicut ꝓportio māe ad formā. z iō iste sensus. s. gustꝰ nō ꝟphendit saporē nisi ꝟphēdat hūorē cū sit ipossibile vt denudet ab eo z ꝓhendere ē aliqd tāgere. vñ iste sensus. s. gustꝰ vꝫ aliqs tactus. Sed stati dubitat. vtꝝ gustꝰ sit qdā tactus vt sepe dicūt Ar. z ꝟm. Arguit q̄ nō. ga si gustꝰ cēt qdā tactꝰ: tūc gustus cēt idē cū tactu. z sic nō cēnt nisi q̄ttuor sensus exteriores. ꝟñs falsū. z ps ꝟña: sicut seqt hō ē qđdā aial. ḡ ē idē cū aiali. z ita de alijs. Ad hꝰ pōt rñderi q̄ gustus capit duobus modis. vno mō ꝓ sensu aliméti. alio mō ꝓ sensu discretiuo saporꝝ. si ꝓ mō capiat: sic gustus repit in quolibet aiali: sic ē idē realiter cū tactu: nō tñ cū eo conuertitur: ga nō quilibet tactus ē gustus sed solū tactus partis deputate ad discernendū nutrimentū cōueniēs vel disconueniens. z iō gustus sic sūptus nō ē absolute tactꝰ sed ē qdā tactus: ga est tactus contractus z determinatus tam ex pte obiecti q̄z ex pte organi. q̄n talis gustus vt sic nō hz cō prehendere omne tangibile. sed solum tangibile nutrimētale nec reperitur per totum organum tactus: sed solum i parte eius vt dictū ē. Si ãt capiat gustus ꝓ illo qui de saporibus iudicat: dicendum est tale non inueniri in quolibet animali: sed solū in aiali pfecto. z hic differt specifice z

formaliter a tactu neqz est tactus. potest tamen dici quidā tactus tribus de causis. prima est quia sentit tangendo sicut tactus. secūda est quia gustabile est quoddam tangibile materialiter: quoniam sapor qui est obiectum gustabile est in humido vt in subiecto q̄ est quoddam tangibile. tertia quia gustus est quidam tactus materialiter. est enim in tactu lingue vt in subiecto t fūdamento t non alibi. Et ex hoc respondetur ad argumentum negando illam consequentiam. gustus est quidam tactus. ergo est tactus: quia gustus secūdo modo sumptus non dicitur quidam tactus quia sit pars eius subiectiua sed solum ex causis nunc declaratis.

¶ Unde si in aqua essemus sentiremus vtiqz appositum dulce. Non autez esset tunc nobis sensus per medium sed in eo quod miscetur humido sicut in potu. Color autem non sic videtur eo q̄ miscet̄ neqz de fluxionibus vt quidem igitur medium nihil est vt autez color visibile: sic gustabile humor ē. Nihil autem facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatē vt salsū bene eni liquidū ipsum est t liquefactiuū lingue.

¶ Hic declarat causas quare gustabile est quoddam tangibile. t primo primam que sunt q̄ gustabile sentitur: non per medium extraneū sed tangendo dicens. q̄ si nos esse mus in aqua vtiqz sentiremus dulce appositū ei t tunc nō esset nobis sensus illius dulcis per mediū extrinsecuz: sed sentiremus dulce in eo quod miscetur humido aqueo per tacti lingue secum vsqz ad gustum sicut in potu. Color aūt non sic videtur in eo qd̄ miscetur medio: neqz in defluxionibus. i. per defluxiones. Vt quidem igitur mediū nihil est. i. inquantum ad medium non est comparatio inter vinum t gustum. quia visus requirit medium extrinsecum: gustus autem non. sed quantum ad rationem obiecti ē cōparatio: quia sicut color est quid visibile. sic humor idest, sapor est quid gustabile. Postea declarat causam secundaz que fuit q̄ sapor est in humido sicut in propria materia: quod est quoddam tangibile dicens q̄ nihil facit sensū humoris idest saporis sine humiditate. sed omne tale habet humiditatem aut actu aut potentia propinqua vt salsum. ipsum enim est bene liquidum idest faciliter humectabile t liquefactibile t liquefactiuū lingue. Intelligendū pr̄ sm Albertum q̄ lz gustus non habeat mediū extrinsecum: habet tamen duplex medium intrinsecum. Unum quod non est pars animalis: t est humiditas salinalis in ore t lingua existens. Aliud est quod est pars animalis t est extremitas lingue t fauci in qua diffusi sunt nerui gustui. Primū mediū nō ē necessariū sicut secūdū: sed tamen ad bene esse gustus q̄ quanto partes corporis saporosi magis permixte humiditati salinali subtiliantur t fluide efficiunt vt per seipsas possint ad gustum penetrare: Intelligē/dum secūdo sm̄ comentatorem comento. c. ij. q̄ nihil recipit sensus saporis qui dicitur gustus nisi sapor sit in humore: t humor est in saporoso aut in actu aut in potentia. Verbi gratia: salsum quod est humidum in potentia prompta velociter dissoluitur t dissoluit humores qui sunt in lingua. t ideo preparauit naturam saliuam in ore: t p̄parauit branchos in homine ad congregandum istam humiditatem vt ea mediante gustaretur sicca. vnde dicimus q̄ sapor non est sapor in actu. s. quantum ad immutādū nisi in corpore humido in actu.

¶ Sicut autem visus visibilis est t inuisibilis: tenebra autem inuisibilis est: iudicat autem t ipsam visus. Adhuc autem valde splendidi est. eteni hoc inuisibile est alio āt mō a tenebra. Silr āt t auditus soniqz t silentij: quorum aliud audibile: aliud non audibile t magni soni: sicut visus est splendidi. Sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo sic t magnus t violentus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut t in alijs impossibile aliud autem quāuis aptum natum non habēt: aut praue: sicut quod sine pedibus est t sine gradu dicitur. Sic autem gustus gustabilis quidem t non gustabilis. hoc autem est paruum. aut prauum habens humorem: aut corruptiuū gustus

¶ Nunc determinat de obiecto gustus. t diuidit̄ i duas: quia primo determinat de obiecto gustus absolute. secūdo vt est quidam tactus: ibi Videtur autem principiū. De prima dicit q̄ sicut visus est visibilis quoniā tenebra est inuisibilis t ipsum inducat visus adhuc sensus est valde splendidi: quod est inuisibile lz alio modo q̄z tenebra. Similiter auditus est soni t silentij: quorum aliud est audibile. s. sonus: aliud inaudibile. i. silentium. Est etiā auditus magni soni sicut visus t splendidi. t sicut paruus sonus est quodammodo inaudibilis. sic et magnus et violentus sonus est inaudibilis. Inuisibile autem aliud quidem dicitur sicut t in alijs: qō oīno ipossibile ē videri. Aliud autem q̄ quāuis aptum natum sit videri: non tamen habet. s. q̄ bene videatur aut praue videtur. Unde inuisibile dicitur multipliciter sicut qō sine pedibus t quod sine egressu dicitur multipliciter. Sic autem gustus ē gustabilis t non gustabilis. hoc autem. s. non gustabile ē habens parnum humorem. i. saporem: aut prauū aut gust9 corruptiuū. Intelligendum q̄ tripliciter aliquid dicitur sine pedibus vel sine gressu. primo modo quia non ē natuz habere pedes aut gressum sicut lapis. secūdo modo quia licet sit natum habere pedes seu gressum non habet vt homo carens pedibus. Tertio modo quia lz habeat pedes t gressum habet tamen male: vt habens debiles aut tortos pedes. Sic in proposito non gustabile dicit̄ tripliciter. primo quia non potest gustari propter carentiam saporis. t sic elementum purum est non gustabile. secundo q̄ debiliter t praue gustatur propter remissionem sui saporis. tertio q̄ non potest bene gustari ꝓpter intensionez t fortitudinē sui saporis rōne cuius ē gustus corruptiuū.

¶ Videtur autem principium esse potabile t nō potabile. gustus enim quidam tactus: Dz hoc quidem vt prauū t corruptiuū gustus: illud sm̄ naturā Est autem cōmune tactus t gustus potabile.

¶ Determinat de obiecto gustus vt est quidam tactus dicens q̄ videtur autem principium. s. immutationis gust9 esse potabile. gustus qdē eni ambo. s. percipit. sed hoc quidem scibile non potabile vt prauum t corruptiuum gust9 Illud autem scilicet potabile sm̄ naturam idest vt naturale t conueniens. Est autem potabile idest humidum saporosum commune tactus t gustus. Hic dubitatur vtrū humidum sit obiectum commune tactus t gustus. Arguitur q̄ non. quia potentie distinguūtur per actus: actus per obiecta. t per consequens potentie distincte habēt actus t distincta obiecta. sed tactus t gustus sunt potentie distincte: vt supra dictum est. t infra ostendetur. ergo habēt act9 distinctos t obiecta distincta. sed hūdū ē, ꝓpū obiectum tactus: vt post apparebit. ergo non est obiectū gustus: semper loquendo de gustu perfecto qui iudicat de saporibus. In oppositum videtur hic Ar. t comentator supra comento. c. j. vbi dicit q̄ gustus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem cum sit impossibile vt denudetur ab eo. tē. Ad hanc dubitationem dicit Egidius premittendo primo q̄ sicut determinata forma

p̄ suo esse requirit determinatam materiam: sic p̄ suo operari p̄pter quod agere l3 p̄ncipaliter attribuatur forme: secūdario tamen attribuitur materie: quia ergo humiditas est p̄prium subiectum saporis qō requirit sapor non solū vt sit sed vt agat in gustum: sequitur q̄ l3 agere in gustuz p̄ncipaliter competat sapori: secūdario tamen competit humiditati f̄m q̄ est saporis subiectum. Ex quo vlterius p3 q̄ humiditas est obiectum cōe gustui ⁊ tactui: ⁊ quod p se sentitur ab vtroq3 quāuis differenter: quoniam tactus sentit humiditatem primo ⁊ principaliter. gustus autez secūdario p̄ quanto est saporis subiectuz. Sed indubie hec sententia non apparet inibi vera. vnde contra eam arguit primo sic. Nullum sensibile p̄prium vnius sensus exteriorꝭ sentitur per se ab alio sensu exteriori sed solum per accidens: vt sepe Ar. dicit. sed humiditas est p̄prium sensibile tactus. ergo ⁊c. Secūdo omne sensibile p̄ se a pluribus sensibus exteriorib⁹ est sensibile cōe vt patuit supra ergo si humiditas per se sentiretur a gustu cū etiam per se sentiatur a tactu: sequeretur q̄ esset sensibile cōe. cōsequēs falsum. ergo ⁊c. Ideo aliter respondeo dicendo q̄ humiditas per se sentitur a tactu: ⁊ per accidens a gustu. Et ad dictum Ar. hic dico q̄ per potabile non intellexit humiditatem: vt opinatur Egidius. sed intellexit humidum saporosum: ⁊ hoc per diuersas qualitates sensibiles est commune tactui ⁊ gustui: q̄ ita sit patet per commentatorē commento. c. iij. in expositione illius partis sic dicentem. Et potabile est commune tactui ⁊ gustui scilicet quia f̄m humiditatem que est in eo est tangibile ⁊ f̄m saporem est gustabile. Ad cōmentatorem cum dicit q̄ gustus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem: verum est materialiter ⁊ ratione tactus qui est eius subiectū: quare post subdit commentator: Et comprehendere humorē est aliquod tangere. vnde iste sensus scilicet gustus est alt quis tactus scilicet materialiter. Sicut igitur est ex parte obiecti: ita est ex parte actus ⁊ ex parte potentie: cum ista inuicem proportionentur. Sapor autem qui est p̄prius obiectum gustus non est in quolibet tangibili: sed solum in humido commixto: ita q̄ omnis sapor est in aliquo tangibili ⁊ non conuertitur: sic omne gustiare p̄supponit tangere ⁊ non conuertitur. vnde impossibile est gustum sentire saporem quin tactus qui est eius subiectum sentiat humidum: quod est subiectum illius saporis. Et similiter omnis gustus est in aliquo tactu ⁊ non conuertitur. ⁊ sicut p̄ius natura est humidum q̄z sapor: sic p̄ius natura ē tangere q̄z gustare: ⁊ tactus q̄z gustus. Propter q̄ sciendum q̄ licet tactus ⁊ gustus lingue habent vnum organum materialiter. quia tamen sunt potentie distincte in illo organo habent diuersas dispositiones facientes illud plura organa formaliter. ⁊ sicut tactus est materia gustus sic dispositio tactiua est materialis respectu dispositionis gustatiue: quia tamen dispositio gustatiua non est in quolibet neruo: sicut dispositio tactiua sed solum in neruo lingue. ideo licet in quolibet neruo sit tactus: non tamen in ql̄ibet est gustus: sed solum in neruo lingue. Ad argumentum autem super quo Egidius fundari videtur si sic argueretur. Illud quod necessario est subiectum immutationis alicuius sensibilis p̄prij est sensibile per se a iensu cuius illud dicitur sensibile p̄prium. sed humiditas ē necessario subiectum saporis qui est sensibile p̄prium gustus. ergo ⁊c. patet consequentia ⁊ minor. maior autē colligitur de intentione commentatoris supra vbi posuit vnaz ex causis. quare sensibilia cōmunia sunt sensibilia per se. quia sunt necessario subiecta immutationis sensibilium p̄ priorum ⁊c. Respondetur dicendo q̄ maior non ē vniuersaliter vera: quoniam magnitudo est necessario subiectum imutationis soni vel odoris: ⁊ tamen non per se sentitur ab auditu vel olfactu: quoz illa sunt sensibilia p̄pria cum solum sentiantur per se a visu ⁊ tactu p̄ commentatorē. Sic in p̄posito dicitur q̄ sufficit q̄ humiditas per se sentiatur a tactu qui est subiectum gustus. Et ex his patet ciriius q̄z supra quomodo gustabile est quoddam tangibile ⁊ gustus est quidam tactus. ⁊ qualiter principiū immutationis gustus sit potabile siue humidum saporosū. quare ⁊c.

Quoniam autem humidum quidem ē gustabile: necesse sensitiuum ipsius neq3 humidum esse actu neq3 impossibile fieri humidum. Patitur enim aliquid gustus a gustabili f̄m q̄ gustabile est. Necessariuz est ergo humectatum fore qō possibile humectari saluatum: non humidum autem sensitiuum gustatiuum. Signum autem neq3 siccam existentem linguā sentire neq3 multum humidam. Hic enim tactus sit primi humidi: sicut cum aliquis qui ante gustauit fortem humorē gustet alterum: ⁊ vt laborantibus amara omnia videntur p̄pter id quod lingua plena humidi humiditate sentit.

Determinat de orgão gustus. ⁊ diuiditur in duas partes. quia primo ostendit quale debeat esse huius organi: secūdo distinguit species sapor: ibi Species autem humoz. De prima dicit q̄ quia gustabile est humidum: sic q̄ oportet organum gustus pati ab humiditate que est p̄prium subiectum saporis si debeat pati a sapore. ideo necesse est organum gustus non esse actu humidum de se tali humiditate saporosa vt possit omnes recipere neq3 impossibile fieri humidum tali humiditate. Nam gustus patitur aliquid a gustabili f̄m q̄ gustabile ē. ideo necessariuz est organum gustus fore humectatum humido potabili post passionem: quod ante passionem possibile erat ab eo humectari. Ipsum autem sensitiuum gustatiuum saluatū in sua naturali dispositione necessarium esse non humidū tali humiditate. Signū autē s. q̄ organū gust⁹ non debz esse humidum humiditate potabili neq3 possibile humectari tali humiditate ē linguā existentem siccam non sentire saporem. quia non potest recipe eius humiditatem neque existente multum humida fit tactus primi humidi. i. sensatio tactiua illius p̄ne humiditatis multe que impedit receptionem seu sensationem tactuam aliaz humiditatū ⁊ ex consequenti gustationem saporem aliaz humiditatū cum gustus non possit sentire aliquē saporem nisi tactus i quo est gustus sentiat humiditatē illius saporis. Vnde in tali multa humiditate lingue accidit sicut accidit cū aligs g̃ ãte gustauit forte humorē. i. saporem statim gustet alterum saporis. Et sicut ctiã accidit laborantibus febre colerica: q̄bus oia que gustant videnť amara p̄pter id qō sentiunt lingua plena huius humiditate. s. amara. Intelligendū p̄mo q̄ sicut organum auditus habet aliquem motum sibi p̄prium per quē in quia dissimilis est motibus exteriorib⁹ non impeditur a perceptione illorum. sic lingua habet aliquam humiditatem sibi naturalem: que quia dissimilis ē humiditatibus exteriorib⁹ non impedit linguam a recte ptic ne aliaz humiditatum Patet ergo q̄ lingua debet ē saluata in sui naturali humiditate non multum sicca nec multū humida. quia a multa siccitate redderetur indisposita ad patiendum ab humiditatibus ⁊ saporibus. Et similiter per multam humiditatem impedretur modo quo dictū ē quia fortius sensibile impedit minus siue debilius. Et iz f̄m Albertum: nimia humiditas lingue non finit suppentes sapores in eam penetrare. sed potius eos lauat a lingua ⁊ abstergit: propter quod in patientibus defectum

Secundus

phlegmatis aquei ad os omnia insipidi saporis apparēt.

Intelligendū scdo ſm ꝓm. comento. c. iiij. q̄ q̄ gustarit aliquē saporem ⁊ sua lingua fuerit humecta in humore accidentali: tūc nō cōprehendet humorē saporis ꝓprium ni si admixtum cum qualitate illius primi humoris. ⁊ sic accidet necessario vt non comphendat saporē: quia non cōphendit materiam saporis in dispositione illa ſm quā est materia illius saporis hoc est qđ prius dicebatur q̄ habēs linguam valde humidam humiditate extranea si aduenit sapor aliquis nō sentiet illū quia nō sentiet distinctē humiditatem que est propria materia illius saporis: sed aut non sentiet aut confuse simul cū alia humiditate.

¶ Species autem humorum sicut ⁊ in coloribus simplices quidem contrarie sunt: sicut dulce ⁊ amarum. Habite autem sunt cum hac quidem pigue cum illa vo salitū: media aūt hoꝝ erit acre: ⁊ austerꝝ ⁊ ponticum ⁊ acutum fere enim he videntur esse humoꝝ differentie. Quare gustatiuū est potentia huiusmodi. gustabile est factiuū actu huius.

¶ Distinguit species saporū dicens q̄ species saporum sicut ⁊ in coloribus simplices quidem ⁊ contrarie sunt sicut dulce ⁊ amarum. habite quidem his. i: consequenter habentes ad istas sunt cum hac quidem. s. dulci pingue. cui illa vero. s. amaro salsum. media autē hoꝝ. s. dulcis ⁊ pinguis ex vno latere ⁊ amari ⁊ salsi ex altro sunt: acre ⁊ austerum ⁊ ponticum ⁊ acutum. Fere enim hec videnť esse humorum ideſt saporum differentie siue species. Et tunc ex dictis infert quare gustatiuum ideſt organum gustus ē potentia huius ideſt isti sapores cum sit in potentia passiua ad eos. sed ipsi sapores siue gustabile est factiuū huius s. organi gustus actu ideſt in actu: organū enim reducitur a gustabili de potentia ad actum. Dubitatur vtrum species saporum sint septem vel octo vel sub alio numero. ⁊ similiter vtrum dulcedo ⁊ amaritudo sint species extreme ⁊ omnes alie sint medie inter eas: vt Ax. ⁊ Comentator hic asserunt. In qua dubitatione tres reperiuntur famose positiones. Prima fuit Ax. quam Comentator et Albertus ac plures alij insequūtur q̄ dulcedo ⁊ amaritudo sunt saporꝝ extremi simplices ⁊ maxime contrarij: et q̄ omnes alij sunt medij ex ipsis extremis compositi sub gradibus remissis sicut albedo ⁊ nigredo in genere colorum sunt colores extremi. ⁊ omnes alii medij ex extremis sub gradibus remissis compositi. Et comentator enūerat q̄q̄ sapores medios inter dulcedinem ⁊ amaritudinem. s. pinguem: qui est magis propinquus dulcedini: ⁊ salsum qui est magis propinquus amaro. ⁊ inter pinguem ⁊ salsum posuit tres scilicet acutum stipticum ⁊ acetosum Ax. inter pinguem ⁊ salsum ponit quattuor scilicet acrem austerum ponticum ⁊ acutum. Albertus autem ponit quq̄q̄ s. stipticū ⁊ ponticum: quos dicit magis appropinquare dulcedini: ⁊ acrem ⁊ acutum ⁊ acetosum quos dicit magis appropinquare amaro. Secūda positio fuit Balieni q̄ posuit nouem species saporum extremas dixit non cē saporem dulcem ⁊ amarum. sed acutum ⁊ ponticum cuius fundamentum fuit quoniam calidum ⁊ frigidum diuersimode se habentia ad humidum passum a ficco sunt cause ipsorum saporum. ergo ſm excessum caloris supra frigus vel econuerso. aut eorum temperamentum habent distinguī species saporum. In comparatione tamen admixtionem humidi cum ficco siue ad modum substantie mixti i se saporem habentis. Et ex hoc fundamento potest colligi numerus specieruꝝ saporum: ⁊ que sint extreme: ⁊ que medie: Nam omne saporum aut est calidum in complexione: aut frigidum: aut temperatum. Si est calidum hoc tripliciter: quia aut est subtilis substantie: aut grosse: aut mediocris. si est calidum subtilis substantie: eius sapor est acutus: ⁊ hic sapor est extremus et latere caliditatis. si est calidum grosse substantie: eius sapor est amarus. si est calidum mediocris substantie: eius sapor est salsus. Si autem corpus saporosum fuerit frigidum: iterum tripliciter. aut subtilis substantie: aut grosse: aut medie. Si frigidus subtilis substantie: tunc eius sapor est acetosus. si frigidū grosse substantie: eius sapor erit ponticus. Et hic est alius sapor extremus maximum consequens dominium frigiditatis. Si frigidum mediocris substantie: eius sapor ē stipticus. Si vero corpus habuerit complexionis temperamentum: aut est subtile: aut grossum: aut mediuꝝ. si subtile sapor eius est vnctuosus. si grossum est dulcis. si mediocre: est insipidus. Et licet hec positio sit satis apparens: comentator tamen comento. c. v. ipsam nititur improbare

Primo quia ſm istam positionem nunquam idem sapor in specie sequeretur aliquando dominium caloris: et ⁊ aliquando dominium frigoris: vt patet. consequens tamen est falsum. ergo ꝛc̄. Quod consequens sit falsum: ꝓbatur. quia sicut albedo aliquando sequitur caliditatem. ⁊ aliquando frigiditatem: sic dulcedo ⁊ similiter amaritudo ⁊ ita de alijs. Vnde in quibusdam fructibus antequam maturescant inuenitur amaritudo ⁊ illa sequitur frigiditatem: ⁊ in rebus combustis inuenitur amaritudo: ⁊ illa sequitur caliditatem. Similiter in quibusdam fructibus immaturis inuenitur dulcedo quāuis sint frigide aut insipidi qui postea per complementum digestionis efficiuntur amari. ⁊ quedam sunt calida in quibus apparet dulcedo sicut mel ⁊ reliqua talia. Secūdo arguit comentator: ibi Et signum eius q̄ isti sapores. Sicut corpus non transfertur de albedine in nigredinem vel econuerso nisi per aliquem aliorum colorum. ⁊ non semper fit talis transmutatio per omnes alios colores: nec semper per eundem: ſz arguimus q̄ albedo ⁊ nigredo sunt colores extremi: ⁊ q̄ omnes alij sunt inter eos. sic dum fructus plantarum trāsferuntur de amaritudine ad dulcedinem transferuntur p alios saporꝝ ſm q̄ pertinet illi amaro vel illi dulci quod non fieret nisi dulcedo ⁊ amaritudo essent sapores extremi ⁊ omnes alij medij inter eos. Tertio ibi. Et si concesserimus. Arguit comentator contra experientiam super qua substentatus est Balienus; qui dixit omne amarum esse calidum: quia omne amarum inducit calorem in corpore hominis: ⁊ ita de alijs. quoniam licet concesserimus sic esse respectu corporis hominis: vt dixit Balienus. ex hoc non sequitur tamen sit esse ex natura aeris: ⁊ ex parte ipsorum saporum: quia aliquid est calidum respectu hominis: quod est frigidum respectu leonis. ⁊ aliquid est frigidum respectu hominis: quod respectu alterius animalis est calidum. ⁊ per consequens non debemus simpliciter asserere hunc saporem vel illum esse calidum vel frigidū quia taliter operatur in corpore hominis. Ex quo viterius concludit comentator quod videtur q̄ saporꝝ magis sequatur humiditatem ⁊ siccitatem q̄z caliditatem ⁊ frigiditatem. quare necesse est opinari aliquam complexionem terminatam ex qua fit amaritudo ⁊ aliam ex qua fit dulcedo: ⁊ q̄ iste due complexiones sunt contrarie ſm hūc modum. Tertio positio est Auicenne qui in omnibus videtur conuenire cum Balieno preter q̄z in sapore insipido. quoniam insipidum dicitur quod nullum habet saporem: vt aqua. ⁊ ꝓpterea ponit solum octo species saporuꝝ quarum tres sequūtur manifestum dominium caloris: et ille calor qui est in extremo caloris est acutus sicut sapor zizyberis: post eum in calore sequitur amarus: ⁊ post amarum salsus. Tres autem alie sequuntur manifestum

dominiũ frigoris. ⁊ ille q est in extremo frigiditatis ẽ pon
ticus: vt sapor fructus maxime crudi post cũ in sapore se/
quitur stipticus: ⁊ post stipticũ acetosus cõmunis acetosi/
tati creste ⁊ acetositati acti. Inter has sex sũt alie due me/
die. ſ. dulcis ⁊ pinguis. sed dulcis olus attinet calori q̃s pi
guis. Et sustinendo Balienũ ⁊ Auicennã respondetur
ad rationẽ Auerrois. Ad pmã dico q amaritudo sp
sequitur calidũ ⁊ dulcedo temperamentũ vel parũ ab
eo p calorem declinat. ⁊ nego q illi fructus immaturi sint
amari imo sunt pontici vel stipitici. ⁊ de alijs nego q sint
dulces possunt tamen cẽ insipidi: aut ꝓpter abundantiaz
humidi aquei autem ꝓpter grossitiẽ substantie cox impe
dientem impssionem in gustũ. Ad secundam dicit q il
la rõ bene arguit q dulcedo ⁊ amaritudo non sũt sapores
immediati ⁊ q habent multa media. sed ex hoc non sequit
q sint simpliciter extremi. Ad tertiam ſm Balienum
facilius est responsio: qa ipse posuit complexionem homi
nis tẽperati esse mediũ in vniuersa substantia. ⁊ per con
sequens in ordine ad illam cetera habent graduari ⁊ mẽ/
surari sic q omne qđ calefacit hominẽ est absolutũ calidũ
denominandũ: ⁊ quod infrigidat frigidum. ⁊ ita de alijs
⁊ cetera.

Et tangibili autẽ ⁊ tactu eadem ratio. Si
eni tactus non est vnus sensus: sed plures
necessariũ ⁊ tangibilia sensibilia plura eẽ.

Habent autem dubitationem vtr plures sint aut
vnus: ⁊ quidem est sensitiuum tangibile vtr caro
⁊ in alijs ꝓporcionale: aut non. Sed hoc quidem
est medium: primum autem sensitiuuz aliud quod
dam est intus.

¶ Istud est septimũ capituluz huius tractatus in quo de
terminatur de tangibili ⁊ tactu. Continet autem hoc capi
tulũ tres partes. in quax pma determinatur de tactu ⁊ eⁱ⁹
organo. in secũda de medio. in tertia de obiecto: ibi secun
da. Dubitabit aũt quis. ibi tertia Tangibiles quidẽ igit.
Prima adhuc in duas: quia pmo mouet duas dubitatio/
nes. secũdo de illis ꝓsequitur ibi Dis eteni sensus. De
pma dicit q eadem ratio est de tangibili ⁊ tactu: qa si tact⁹
non est vnus sensus sed plures: necessariũ est ⁊ tangibilia
⁊ sensibilia plura eẽ. ⁊ supplc si: tactus est vnus tangibile
est vnũ ⁊ ecouerso. Et tũc mouet dubitationes. di. habet
autem dubitationem vtr plures sint tactus aut vnus. Et
qd est sensitiuũ tangibile. Vtr caro in habentibus carnẽ
⁊ in alijs animalibus non habentibus carnẽ ꝓporciona
lem carni aut non. sed hoc quidem. ſ. caro vel ꝓporciona
le carni est mediũ. Primũ autem sensitiuũ siue organum
tactus ⁊ aliud quoddã intus. ſ. neruus vel proporcionale
neruo. Intelligendum primo ſm pñ. comento. cvj. q
vtr tangibile sit vnũ aut plura: vno est dubiũ sicut est de
tactu ⁊ sermo in eis idem est. ⁊ inuit per hoc cãm propter
quam latet hoc in hoc sensu ⁊ nõ latet in alijs sensib⁹. De
illis eni quia mãifestũ fuit q sensibile eox est vnũ in gene
re sicut color son⁹ ⁊ odor. ſ uit etiã manifestũ cos cẽ vnũ
in genere puta visũ auditum ⁊ olfactũ. In hoc aũt sensu. ſ
tactu quia ignoratũ fuit de suis sensibilibus. ſ. q sint vnũ
in genere, fuit etiã ignoratũ de suo sensu. ſ. q sit vnus.

Intelligendũ secũdo q aliqua aialia habent sanguinẽ
⁊ aliqua non: sed habent humiditatẽ ꝓporcionalem san/
guini. habentia sanguinẽ: habent carnẽ ⁊ neruũ. sed ha/
bentia humiditatem ꝓporcionalẽ: habẽt ꝓporcionale car
ni ⁊ neruo. ⁊ ideo loquit Ax. sub diffinctione.

¶ Omnis eteni sensus vnius contrarietatis esse
videtur: vt visus albi ⁊ nigri: auditus grauis ⁊ acu
ti gustus amari ⁊ dulcis. In tangibili autem multe
sunt contrarietates: calidum ⁊ frigidum: humiduz
siccum: durum molle: ⁊ alioz quecunqz sunt huiusi
modi. Habet autem solutionem quandam ad hãc
dubitationem: ⁊ q in alijs sensibus sunt contrarie
tates plures: vt in voce non solum acumen ⁊ graui
tas. sed ⁊ magnitudo ⁊ paruitas: ⁊ asperitas vocis
⁊ similia alia. Sũt autem circa colorem differẽtie
huiusmodi altere. sed q sit vnũ subiectum: sicut qu
ditun sonus: sic tactui non est manifestum.

¶ Prosequitur de dubitationibus supius motis, ⁊ diui
dit in tres. quia pmo arguit ad vnã partẽ dubitatiõis pri
me. secũdo pertractat dubitationẽ secundã: cuius solutio
est necessaria ad solutionẽ prime dubitatiõis. tertio innuit
solutionẽ prime dubitatiõis ibi secũda Vtr aũt. ibi tertia
Demonstrat aũt. De prima sic arguit Dis sensus vn⁹
videnr esse vnius ꝓtietatis: vt visus albi ⁊ nigri: auditus
grauis ⁊ acuti: gustus amari ⁊ dulcis. sed tactus nõ ẽt vn⁹
contrarietatis sed plurũ: qđ ꝓbatur. quia in tangibilibus
plures insũt contrarietates: vt calidũ humidũ frigidum et
siccũ duox molle. ⁊ cõtrarietates alioz quecũqz sũt huius si
cut grauis leuis asperi lenis. ergo ⁊c. Ad hanc autem
rationẽ adducebant aliq quandã solutionẽ dicentes q in
alijs sensibus sũt plures cõtrarietates quãuis qlibet eorũ
sit vn⁹ vt in voce nõ solũ sunt acumen ⁊ grauitas: sed etiã
magnitudo ⁊ prauitas ⁊ lenitas ⁊ aspitas vocis ⁊ alia talia
vt claritas ⁊ obscuritas. Similiter circa odorẽ sunt huiusꝰ
modi differentie altere a ꝓdictis. ſ. q̃s albũ ⁊ nigrũ: vt inte
sum remissum pulchrum turpe ⁊c. ⁊ tũc supplendũ est q
simili modo lz in tactu sũt plures cõtrarietates ex hoc non
sequitur vt nõ sit vnus. Hanc solutionẽ remouẽdo di
cit Ax. q nõ est manifestũ q sit vnũ subiectum. i. gen⁹ ob
iectum tactui sicut sonus auditui. q. dicat q lz vni sensui
plures cõueniant contrarietates: hoc nõ tollit illius vni/
tatem dũmodo omnes ille habeant vnum prorsum ge/
nus quod sit obiectum illius sensus sicut color visus. ⁊ so
nus auditus. Sed q omnes contrarietates tactus habe/
ant tale genus non videtur neqz est manifestum. propter
apparet q tactus non sit vnus. Intelligendum primo
ſm pñ. comento. cvij. q si fuerit declaratum q sensus ta
ctus est in carne: ita q portio carnis ad ipsum sit sicut por
portio oculi ad visum. manifestum est q sensus tactus est
vna virtus: quoniã vnum instrumentum non est nisi vni
us virtutis. Si autem fuerit declaratum q ista virtus fue
rit plures vna. necesse est vt caro sit quasi medium ⁊ vt nõ
sit quasi instrumentum. Sed hic dubitatur quare seq
caro est instrumentum tactus. ergo tactus est vnus ⁊ ta/
men non sequitur neruus est instrumentum tactus. ergo
tactus est vnus cum ſm comentatorem antecedens sit ve
rum ⁊ consequens falsum: ⁊ tamen videtur q si prima cõ
sequentia valeat q secunda debeat valere: quoniam me/
dium per quod tenet prima consequentia ſm comentatorẽ
est: quia vnum instrumentum non est nisi vnius virtuis
modo tantam vnitatem videtur habere neruus sicut caro

Respondetur negando q tanta vnitas sit in neruo sic
cut in carne: quoniam caro est vna materialiter ⁊ formali
ter per vnicam complexionem per quam est caro, sed ner
uus licet sit vnum materialiter: est tamen plura formaliter
quia vltra complexionem per quam est neruus habet plu
res dispositiones tactiuas distinctas specifice ſm numeꝛ
tactuum specie distinctorum in ipso existentium quibus in
strumentaliter deseruit in operando. Sed adhuc possz
aliquis arguere q non solum in neruo sed etiam in carne
sunt tales diuerse dispositiones: quoniam sicut est de me/
dio extrinseco ita, vr cẽ de medio intrinseco: sed in medio
extrinseco diuerse sunt dispositiones ad recipiendum spe

species sensibilium diuersorum sensuum ergo in medio intrinseco similiter erit. ⁊ per consequens ex quo secundū comentatorem alius est tactus calidi ⁊ frigidi ⁊ alius humidi ⁊ sicci sequitur q̄ i carne alia erit dispositio per quā recipit species vnius contrarietatis. ⁊ alia per quam recipit species alterius contrarietatis. quare ⁊c̄. Tota deductio patet cum maiori. ⁊ minori colligitur de mente Arist. qui vult q̄ aer ratione dyaphanitatis sit receptiuus specierum coloris ⁊ ratione alterius materie sit receptiuus specierum odoris. ⁊ ita de alijs. Huic respondetur negando maiorem. nec est simile in hoc de medio extrinseco. ⁊ de medio intrinseco q̄ media extrinseca non sunt principaliter propter sensus. nec sunt media illorum secundū proprias naturas. sed per naturas superadditas in quibus diuersificantur vt tangebatur arguendo. sed medium intrinsecum videlicet caro est principaliter propter tactus conseruationem vt possit eo mediante alias vtilia prosequi ⁊ nociua fugere. ⁊ est medium secundum propriam naturam. Ideo caro secundum eius propriam complexionem est receptiua speciem omnium tangibilium qualitatum. quare ⁊c̄.

Intelligendum secundo secundum comentatorem comēto. cviij. q̄ Aristo. intendit hic per subiectum contrariorum genus quod diuiditur in hec contraria. ⁊ hoc quod dixit manifestū est. necesse est enī si ponamus q̄ vnus sensus comprehendat multos modos contrarietatis vt genus subiectum illis modis sit vnum quoniam necesse est aliquid esse cōmune illi multitudini quod cōprehendatur ab illo vno sensu. Et si non erit hic aliq̄ per quod ille sensus poterit dici vnus. quoniā vnus sensus non est vnus nisi per vnam intentionem. Quilibet vnus sensus debet habere vnū genus quod sit suum proprium obiectum adequate comprehendēs omnia cōtraria ab illo sensu proprie cognoscibilia. ⁊ quia non est vnum genus adequate comprehēdens omnia contraria propriæ tangibilia. ideo tactus non est vnus. Sed contra arguitur sic non plus differunt quattuor qualitates prime tangibiles q̄z caliditas ⁊ frigiditas. sed caliditati ⁊ frigiditati correspondet vnum genus adequate illis cōtrarijs ergo etiam quattuor qualitatib⁹ primis tangibilibus. patet consequentia cum maiori ex quo humiditas minus repugnat caliditati q̄z frigiditas ⁊ similiter siccitas. ⁊ idem dicendum est de ipsis respectu frigiditatis. minori etiā patet. quia aliter respectu caliditatis ⁊ frigiditatis non dare tur vnicus tactus cuius oppositū vult comentator. q̄ multiplicat sensus tactus secundum multiplicationem primarum contrarietatum qualitatum proprie tangibiliū ⁊ generum illis adequate correspondentium. Itez minus cōueniunt lux ⁊ color proprie sumptus q̄z quattuor qualitates prime. sed luci ⁊ colori competit tale genus. aliter visus non esset vnus sensus. ergo ⁊c̄. Ad primū respondetur quod caliditas ⁊ humiditas plus differunt quantum ad inmutandum organum tactus q̄z caliditas ⁊ frigiditas. quia caliditas ⁊ humiditas requirunt in illo diuersas dispositiones vt supra ostensum est. ⁊ non caliditas ⁊ frigiditas. ⁊ hoc sufficit vt caliditati ⁊ frigiditati possit vnū genus proximum correspondere ⁊ non in omnibus quattuor. Ad secundum dicitur similiter q̄ licet lux ⁊ color plus differant essentialiter q̄z qualitates prime. minus tamen differunt quantum ad inmutandum medium ⁊ organum. quia color inmutat mediante luce. sed caliditas nō inmutat mediante siccitate. ergo ⁊c̄. Vnde si quis diceret q̄ est vnum genus adequate correspondens quattuor qualibus primis. ⁊ q̄ illud est inominatum. Contra cuilibet generi vno ad plura contraria correspondet tantum vna prima contrarietas per Aristo. primo physicoꝝ. sed illi communi precise ad quattuor qualitates primas non correspondet tantum vna prima contrarietas. sed due quarum nulla est ad aliam reducibilis. ergo illud cōmune nō est genus. Et similia argumēta ⁊ solutiones adduci possent dato q̄ ponerentur plures tactus q̄z duo. ⁊ plura propria tangibilia q̄z quattuor prime qualitates. Intelligēdum tertio sm comentatorem eodem comento q̄ necesse est si tactus est vna virtus vt modis contrariorum quos cōprehendit sit vnum genus subiectum eis quod dicitur dē eis vniuoce: vt sonus qui dicitur de modis sonorum ⁊ colore de modis colorum. sed contraria tactus non videntur habere genus quod dicatur de eis nisi equiuoce. quale eim quod dicitur de calido ⁊ frigido graui ⁊ leui non dicitur nisi pure equiuoce. Et illud quod dictum est de equiuocatione reperitur in hoc nomine quale quod dicitur de sapore ⁊ colore frigore ⁊ calore ⁊ odore. omnia enim hec nominata sunt in predicamento qualitatis. ⁊ graue ⁊ leue ē in predicamento substantie. ⁊ ideo necesse est vt virtus cōprehendens contrarietatem que est in graui ⁊ leui non sit virtus comprehendens contrarietatem que est in calido ⁊ frigido. ergo ⁊c̄. Ex ḡbus apparet velle q̄ preter duos tactus correspondentes duabus contrarietatibus qualitatum primarum datur tertius correspondēs graui ⁊ leui. sed de hoc infra. Et cum dicit qō graue ⁊ leue sunt in substantia forte illud dixit. quia putauit q̄ grauitas ⁊ leuitas essent forme substantiales elementorum vt tenuit in libro celi ⁊ mundi. Vel secundum Albertum graue ⁊ leue oriuntur a raro ⁊ denso que super substantiam nō addūt nisi quendam situm in partibus materie.

¶ Vtrum autem est sensitiuum intus: an non: ſz mox caro: nullum videtur esse signum fieri seu ſuz simul cum tactu. Et enim nunc si aliquis circa carnem extenderit pellem: hymen faciens. similiter sēsum mox tactum insinuat: ⁊ tamen constat q̄ non est in hoc sensitiuum. Si autem ⁊ cum naturale fiunt: citius vtiq̄ pertingerit sensus.

¶ Hic pertractat dubitationem secūdam ⁊ continet tres partes. In prima soluit rationem illorum qui dixerunt q̄ caro est instrumentum tactus. In secunda ostendit q̄ caruem esse nobis continuam facit in proposito difficultatem. In tertio soluit dubitationem ostendendo q̄ caro est medium in tactu ⁊ non instrumentum vel organū. ibi secunda. ¶ Propī quod talis pars. Ibi tertia. Ex acre quidē. De prima dicit q̄ vtrum sensitiuum tactus est intus scilicet neruus aut non sed mox caro nullum videtur esse signum fieri sensum tangibilis simul cum tactu idest statim cum tāgit carnem quoniam dato q̄ nunc aliquis circa carnem extenderit pelliculam aliquam faciens ymē idest cooperimentum similiter inſinnat mox sensum tact⁹ idest per contactum tangibilis ad illam pellem statim fit sensus. ⁊ tamen constat q̄ sensitiuum idest organum tactus non est in hoc cooperimento. Et si quis instaret dicendo q̄ nō est simile quia caro est nobis continua ⁊ illa pellicula discontinua dicit Ax. q̄ hoc non obstat quia dato q̄ illa pellicula fieret nobis cōnaturalis ⁊ continua sicut caro tunc non esset organum tactus ⁊ tamen statim ea tacta fieret sensus. sed tunc per eā citius pertingeret sensus idest melius fieret q̄z fiat dum est distantia. Intelligendum q̄ non sequitur statim tacta carne fit sensatio tactiua. ergo caro est organum tactus. sed magis sequitur oppositum quia vt dixit Aristo. supra hoc est cōmune omni sensui q̄ sensibile superpositum organo eius non facit sensatiōem.

¶ Propter qō talis pars colorīs videt sic se habere sicut si circulariter nobis actus natus essz aer Videremur vno quodam sentire: ⁊ sonum ⁊ odorem ⁊ colorem. ⁊ vnus quidem sensus esset audi⁊ᵒ

⁊ visus: ⁊ olfactus. ¶Nunc autem quoniam determinatum est ꝑ quod fiunt motus manifesta sūt predicta sensitiua altera esse. in tactu autem hoc quidem nunc in manifestum est.

¶Declarat ꝙ carnem esse nobis continuam facit difficultatem in cognoscendo. virum ipsa sit organum vel medium tactus. ⁊ ex consequenti vtrum tactus sit vnus vel plures. dicēs propter quod ideſt propter ea que dicta sūt talis pars corporis videlicet caro videtur sic se habere. sicut si aer circulariter esset nobis aptus natus ideſt naturaliter continuatus tunc enim videremur vno quodam scilicet organo. quia aere sentire ⁊ sonum ⁊ odorem ⁊ colorem ⁊ videretur vnus quidem sensus esse auditus ⁊ visus ⁊ olfactus. ¶Nunc autem quoniam illud propter quod tanquaz propter medium fiunt motus predictorum sensuum est determinatum ⁊ distinctum a nobis. manifesta sunt predicta sensitiua illorum sensuum esse altera ⁊ similiter sensus illos. In tactu autem quia medium eius est nobis continuum. hoc quidez nunc in manifestum est quoniam caro videtur esse organum tactus. ⁊ ex hoc tactꝰ videtur esse vnus ⁊ non plures.

¶Ex aere quidem enim aut aqua impossibile est constare animatum corpus: oportet enim firmuz esse. Relinquitur autem mixtum ex terra: ⁊ ex his esse vt vniuersaliter caro ⁊ proportionale. Quare necessariuz est ⁊ corpus esse: qō medium tactui aptum natum per qō fiant sensus cuz sint plures.

¶Soluit hanc dubitationem scōam ostendendo ꝙ caro est medium in tactu ⁊ non organum. sed eius organum est intus vt puta neruus sub carne existens. Et dicit ꝙ ex aere quidem aut aqua impossibile est constare animatuz corpus scilicet tangz ex parte quantitatiue oportet eiz ipm esse firmuz ⁊ constans. quare relinquitur ipm esse intrū ex terra ⁊ ex his. ſ. aere ⁊ aqua ⁊ vniuersaliter est caro vl' proportionale ei quare necessariuz est ⁊ corpus esse quod est medium tactui. quod est aptum natum nobis. i. naturaliter continuatum per qō fiant sensus. ſ. tactus cum sit plures. Intelligendum ꝙ in hoc stat solutio ꝙ medium in tactu est nobis coniunctum sed tale non potest esse nisi caro vel proportionale. ergo cē. Causa autem quare medium in tactu est nobis coniunctum: est vt melius ⁊ efficatius sentiamus excellētias tangibilium que habent corrumpere non solum tactum sed etiam animal: quod non contingit de excellentijs sensibilium alioꝝ sensuum Ideo sensus alij non indiguerunt medio intrinseco.

Et ex eadem causa tactus non fuit in vna parte animalis tantum sed per totum disseminatus vt per quamlibet partem possemus corruptiua sentire ⁊ ea fugere.

¶Demonstrat autem ꝙ plures sint qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia sentit lingua secūdum eandem partem ⁊ humorem. Siquidem igitur ⁊ alia caro sentiret humorem: videretur vnus ⁊ idem esse sensus gustus ⁊ tactus: nunc autem sūt duo propter id qō non conuertitur.

¶Soluit primā dubitationem dicens ꝙ tactus qui est in lingua demonstrat ꝙ sunt plures tactus. qm animal sentit omnia tangibilia secundum eandem partem scilicet liguam ⁊ humorem ideſt saporem. si quidem igitur ⁊ alia caro sentiret humorem ideſt saporez videtur vnus ⁊ idē sensus esse gustus ⁊ tactus. nunc autem sunt duo ideſt videntur esse duo propter id quod nō conuertitur. Nam secundum oēm partem secunduz quā sentit animal gustabilia sentit tangibilia ⁊ non econuerso. Sicut ergo iudicatus tactum in lingua esse differentem a gustu propter differētiam obiectoꝝ quāuis conueniant in organo. ita omnibꝰ partibus corporis debemus iudicare tactus diuersos ꝑꝑ differentiā tangibilium qzus in organo non diuersificentur. cū per omnē partem qz ꝓcipimus calidū ⁊ frigidum ꝓcipiamus humidum ⁊ siccum ⁊ ceteras tangibiles qualitates ⁊ econuerso. Intelligendū ꝙ qz aliubi est tactus vbi nō est gustus. ideo tactus videt esse altꝰ a gustu. Causa tamen qre est alius est qz cōtrarietas gustabiliuz ē alia a cōtrarietatibus tangibilium sic ꝙ plures sunt prie contrarietates tāgibilium quaꝝ nulla est ad alteram reducibilis ⁊ qbus plura genera correspondēt cū ꝙ tactꝰ sint plures. Dubitatur ꝓio vtruz tactus sit plures sensus. Arguit ꝙ non. qz tunc plures essent sensus exteriores qz quinqz contra Ax. infra. Item vnum instrumentuz non est nisi vnius virtutis ꝑ cōmentatore. sed tactus habet tātum vnuz istrumētum. siue illud ponatur caro siue neruus siue aliud. ergo cē. In oppoſiū videtur esse Ax. ⁊ expressius cometator ⁊ fere oēs exponitores in isto cōueniunt ꝙ in eodez aiali sunt plures tactꝰ spē distincti. sed de numero nō concordāt. Sciendū est ergo ꝙ quidam posuerunt tantum vnā potentiam tactiuaz ipam tñ direrunt cū diuersis dispositionibus sui organi saluabāt tactum aliquo modo esse vnū. ſ. qztum ad potentiam aliquo modo esse plures. ſ. quātuz ad organi dispositiones. ex quo sustentabāt omnes auctoritates tactum esse vnum aut plures inuentes. Alij autez posuerūt tantum duas potentias tactiuas iuxta mentez Auic. dicentes vlterius oia alia tangibilia esse sensibilia coia vel reducibilia ad ea vel ad primas qualitates quas solas dicūt esse propria tactus obiecta. Vñ grane ⁊ lene reducunt ad motū sine quo nō percipiunt asperū ⁊ lene ad figuram duꝝ ⁊ molle ad siccū ⁊ humiduz. ad qō asperum ⁊ lene ctiā reduci possunt vt ponit Albertus. Auctoroys vero tertiū tactum addere vidēt. ſ. ꝓceptiuū grauis ⁊ leuis. Et Albertus insequēdo Auicēnaz addit quartū ꝓceptiuum dissolutionis cōtinuitatis ex verbere contingentis aut alio modo talꝰ sibi oppoſite consolidatiōis. Hec enim oia dicit esse primo tangibilia ⁊ non p aliquā ꝓiorem naturā. Addit etiam quintuz quo. ſ. ꝓcipitur delectatio qne est in veneris. sed hic nō est vniuersalis sicut ꝓiores se partis determinate. Nō nulli vero addūt sextū tactum quo. ſ. percipit cōuenientia ⁊ discōuenientia ciboꝝ ⁊ potu siue delectatio ⁊ sibi oppoſita displicētia qui ſ da retur esse particularis. Nunc tū dari negat Albertus volens cibuz ⁊ potum non p alios tactus sentiri qz eos qui sunt calidi frigidi ⁊ humidi ⁊ sicci. Et quibus patet quid sit dicēdum ad dubitationē. Ad argumēta vero ad primū cum dicit Ax. sensus exteriores esse tantū quinqz. hoc intellexit eos distinguēdo solum ꝑm organorum distinctione ⁊ nō formaliter. quia sic sunt plures. Ad secundum patet ex dictis superius. Dubitat scdo vtruz caro sit organuz tactus. Arguit ꝙ sic. ¶Ꝓio illud est organum tactus quod pars aialis existens habet cōplexionem magis redactam ad mediuz cū in tali mediocritate qualitatum firmaꝝ tactus consistat. cum enim non possit ab eis absolui debet medium optinere vt excellentias ꝓcipere possit. sed copło carnis est magis ad medium redacta qz nerui aut alterius talis quod possit poni organum tactus vt ꝓz. ergo cē. Secundo si caro nō esset instrumentum tactus sed medium: tūt ꝓius immutaretur caro qz ꝑ tactus. ⁊ per ꝓius non statim tacta carne sentiremus cuius oppositum videmus in experientia. Tertio nos tangimus secundum quālibet parte ergo scdm qz liber partez debet esse organus tactus. ſz nihil est qō magis diffunditur ꝙ totum corpus aialis qz caro. igitur cē. Quarto si

caro non esset organus tactus. hoc marie esset asseren/dum ex signo dato ab Ax. quod est q̄ statim tacta carne sentimus ꝛ sensibile positus supra sensum non sentitur. Sz dato isto silr argui posset quod neruus nō esset organum tactus q̄r neruo imediate tacto fit sensus. vt pz si pūgat. quare ꝛc. Ad idem adduci potest auctoritas Ax. in libro de aialibus ꝛ Auicēne sexto naturalium. Jn oppositum ē hic Ax. qui vult q̄ caro sit medium i tactu. ꝛ non organum. sz illud ē intus sub carne ꝛ illud ē neruus vt cōmentator exp̄it. Jn hac dubitatōe due p̄cipales inuente st̄ positiones. Una ē Auicēne tenentis q̄ caro neruosa est organū tactus ꝛ non neruus simplr. ad quaz sustinēdam motus fuit rōibus superius inductis. Alia ē quaz Ax. ꝛ commentator hic tenent quod neruus ꝛ non caro ē organum tactus. Caro autem est medium. Et Albertus Ad huj⁹ dubitatōnis declarationem dicit q̄ p carnem intelligi dz id quid ver̄ caro ē vel simile ei. Silr autem carni triplr accipi dicit. Primo modo dicitur simile cani qō ē loco carnis i aialibus carentib⁹ sanguine Secundo modo dicitur simile carni quod hz cōplonem similem cōplexioni carnis siue vicinā cuiusmodi dicunt ee dentes. ꝛ dētes alijs ossibus diutius crescunt ꝛ i senio quandoq̄z extracti restaurant qō non accidit ex alio nisi q̄r in complexione carni vicini existunt: que sola iter partes aialis p totam vitam ex nutrimēto restaurata ifluere ꝛ essluere videt. Tertio mō dicitur fizile carni quod carni ē valde cōmixtum sicut de quibusdam neruis cōtingit pp qō in cōplone carni assimilant quomodocūq̄z accipit simile carni potest esse medium tactu. Vñ dētes sunt medium i tactu. Et silr neruj carni imixti plus hūt rōnem medij q̄z organi. Ex quib⁹ soluūtur argumenta in oppositum facta. Ad primū, dicit q̄ neruus hz cōplonē ipatiozez ꝛ pfectiozē q̄z caro ꝛ magis ꝓportionatā i operatione tactiua. Ad scōm dicendus q̄ caro p̄ius imutat a tangibili q̄z tactus priozitate causalitatis. sz non priozitate ēporis. vt declarat cōmentator in lectiōe sequēti. Ad tertium dicit q̄ medīū intrinsecus in tactu plus dz diffundi p corpus q̄z tactus ꝛ illud ē caro. Ad q̄rtuz dicit Albertus q̄ si tagant nerui ꝓpinqui cerebzo a quo oīunt qui carni nō sunt mixti. q̄r tales sunt simplr organū tactus non fiet sensus. sz si tangant nerui carni mixti. q̄r tales medij rationi habēt fiet sensus. Alij dicūt q̄ quocūq̄z neruo tacto fit sensus. sz nō i pte ꝓxima. q̄r illa se habet vt mediū sz in pte distante. Vnō caro solum hz medij rōi. neruus aūt cum hoc q̄ est organū medij etiā lo^m potest supplere. Ad auctoritatem aūt Ax. in libro de aialibus dicit cōmentator cōēto. cviij. q̄ sermo Ax. hic ē cōtrarius sermoni eius in libro de aialibus. Vñ ille sermo fuit ēm ei appariit illic. s. q̄ sciuit de mēbris a aliumin illo tempore. tūc enim adhuc nesciebat neruos. Jdeo illic dixit q̄ instrumentum tactus ē caro. sz sermo quē ponit hic dat instrumēta esse illis aialib⁹ intra carnē. ꝛ hoc conuenit ei quod post apparuit p anotomiā. s. q̄ nerui habent introitū in tactu ꝛ motu. quod igitur sciuit hic. Ax. ratione apparuit post sequentibus cum sensu.

Ubitabit autem aliquis: si omne corp⁹ profundum habēt. hec autem est tertia magnitudo: quoz autem corpoz medium est aliqō corpus non contingit ipsa ad inuicem se tangere. humidum autem non est sine corpore neq̄z humectam: sz necesse est aquaz esse: aut habere aquam: que non tangunt ad inuicem in aqua nisi sicca extrema sint: necessarie est aquaz habere medium: quo repleta sint vltima: si autem hoc verum: impossibile est tangere aliquid aliud in aqua

Eodez autem modo est in aere. similiter se habēt aer ad ea que sunt in ipso. ꝛ aqua ad ea que sunt in aqua. latet autem magis nos: sicut ꝛ que sunt in aqua animalia si humectum tangit humectum.

Hic determinat de medio tact⁹. Et diuidit in duas q̄r p̄io detinet de medio extrinseco ꝛ p accidēs. scōo d̄ medio intrinseco ꝛ per se ibi secunda. Omnino aūt. Prima iterꝝ in duas. q̄r prima probat q̄ ad tactuz cōcurrit mediuz extrinsecū. secūdo q̄ztum ad hoc cōpat tactuz ad alios sensus ibi. Utrū igit oium. Dc p̄ia dicit q̄ dubitabit aūt quis. s. si tactus fiat per mediū extrinsecuz. Ad hoc autez declarandū accipit q̄ omne corpus hz profunduz. hec aūt scilicet ꝓfunditas ē tertia magnitudo quoꝝcūq̄z aūt duorum corpoꝝ mediuz est aliquod corpus non cōtingit ipsa ad inuicem se tangere. s. imediate. humiduz aūt nō est sine corpore neq̄z humectū. sed necesse ē aquam esse aut habere aquā que vero ad inuicem tāgunt in aqua nisi sint sicca extrema necesse ē aqua habere medium quo repleta sunt vltima. Si aūt hoc verꝝ est ipossibile ē vnum corpus tangere aliud siue medio in aqua. Et eodē modo ē in aere. similiter enim se habet aer ad ea que sunt in ipo ꝛ aqua ad ea que sunt in aqua. Latet aūt magis nos q̄ humectū tangit humectum. i. q̄ inter corpa se tangētia in aere sit medium q̄z de tangētibus se in aqua. sicut aialia que sūt in aqua supple magis nos latent pp ipius spissitudinē q̄z aialia que sūt i aere. Jntelligendū p̄ q̄ in hoc stat rō Ax. inter omnia corpora se tangentia i aqua mediat aqua. ꝛ inter oia se tangentia i aere mediat aer. ergo oīs tactus fit p medium extrinsecū. patet consequētia quia oīs tact⁹ fit in aere vel aqua. ꝛ assumptū silr ꝓ scōa pte. quia ita se habz aer ad ea que sunt in aere sicut aqua ad ea que sūt in aqua Sed ꝓ p̄ia ꝓbatur. q̄r inter oia corpora se tangentia in aqua reperit humiditas media. sz hūiduas non ē sine corpore. q̄re ꝛc. Et per hūiduz intelligit Ax. corpus hās ꝓpriam hūiditatem. p hūeꝝ vero qō humiditate aliena si ue extranea ē rozatum siue suffusuz. Jntelligendū secundo q̄r dicit Ax. q̄ tangentia se in aqua necesse est habere aquā mediaz nisi extrema coꝝ sint sicca. Exponit albertus. i. q̄r extrema coꝝ non sūt sicca vt ad experientiam patet. Egidius aūt exponit nisi extrema coꝝ sint sicca pp approximationē coꝝ p̄i⁹ factaz ad inuicē in aere. tūc cim sz essent i aqua mediaret mī aer vt p̄i⁹. neq̄z posset ingredi aqua inter ea ꝓpter illoꝝ cōmixtionē ad inuicez ꝛ stricturam: ꝛ tūc extrema illoꝝ viderent sicca q̄zuis eēnt humida vl humecta humiditate aerea. q̄r humiditas aerea pp aeris subtilitatem nō est ita sensibilis sicut humiditas aquea sz vbi fiat cōiunctio corpoꝝ in aq̄ tunc necesse est humiditatē aquā mediare. Jntelligendū tertio q̄ Ax. ꝛ cōmētator hic vident inuere q̄ est impossibile duo corpora dura ad inuicē imediate se tangere in aere vel in aqua que ꝓpositio sic moderari dz q̄ impossibile est duo corpora dura discontinua ad inuicē imediate se tangere secūduz superficies extrinsecas in aere vel in aq̄. Et dicitur dura q̄r liquida bene p̄t imediate se tangere. Et dicitur discontinua. q̄r continua imediate se tangunt. sicut medietates virge semiuiue ꝛ semimortue. Et dicit ēm superficiē quia superficiē imediate potest tāgere planuz ēm p̄ctum Et illa propositio fit intellecta ꝓbat. quia si non esset vera detur oppositum q̄ sit possibile duo corpora dura discontinua ꝛc. Et ponatur in esse q̄ duo corpora dura discontinua ēm superficies. Verbi gratia planas ad inuicem imediate se tangunt in aere vt duo lapides ꝛ incipiat nunc vnus ab altero supleuari. ꝛ tunc quero vtꝝ imediate post hoc aer circūstans replebit totū spacium qō erit medium inter lapides vsq̄z ad certū coꝝ vel non. si sic dabit motus in non tempore ex quo subito totū spaciū ptrasibit.

si non tunc daretur vacuus medium inter illos lapides
& vtrūqz istoꝝ est impossibile &c. Si quis ūi vellet oppo
situm sustinere ad hoc argumētum dicere posset. q illud
spacium subito replebitur non per motum sed per subitā
mutationem. sicut fiato vacuo terra in eo posita non mo
ueret. sed subito moueret pp defectū resistentie. Aliter di
cunt alij q infinita velocitate mouebit aliqua pars illius
aeris versus centrū. imaginātes q quāto aliq ps aeris ē
propinquior lapidib⁹ tanto velocius mouebit. & quanto
distantior vsqz ad certū terminum tanto tardius. cuz igit
in infinitum ꝓpinq fit aliqua ps aeris sequit q infinita
velocitate mouebit aliqua ps aeris & etiā totus aer cathe
gorematice. q quecūqz velocitate mouebit ꝑs mouebi
tur totum. Sed contra viā Aꝝ. & cōmētatoris arguitur
ꝓio. quia ea data segt q graue stabit sursum nō ipeditus
per tempus & nō descendet qō est inconueniens. & ꝓbatur
ꝫsequētia. q ponat q super terra sit vnus lapis planus
qui sit. b. & in aere sit vnus alius illi dyametraliter sup
positus q sit. a. sic q. a. descendat versus. b. & tūc in fine
motus aut. a. imediate tangit. b. aut nō si sic cōtra positio
nem si diceretur q nō tunc sequit quod iferebat. Item
istud videtur esse falsum. q maioris potētie est ille lapis
ad descendendū q̄z ille modicus aer sit ad resistendū. igi
tur &c. Itē in principio motus plus est de aere ifra. a.
& maioris resistentie q̄z in fine. sz in principio ille aer non
sufficit impedire descensuz. a. ergo nec etiam in fine do
nec deueniat ad cōtactum imediatū ipius. b. q̄re &c. Se
cundo qñ securis scindit ligna ꝑz q ferrum imediate tan
git lignū. qñ si mediaret aer tunc aer esset imediatū scin
dens. quod nō ē verisimile. Ēnā quia videmus q aliquā
do corpus durū figit in alio taliter q cū maxima violen
tia vix extrahi pōt. hoc añt non fieret si inter illa corpora
esset aer medius. cū ipse faciliter cedat & impellat vel ex
pellatur. Ad hec & similia respondet ꝑmittendo ꝓio
q dupliciter aliqua corpora dicunt se tangere i aere vl in
aqua. vno mō imediate vt qñ non mediat aliud corpus.
Secundo mō mediate vt quando aliud corpus mediat
quod tū est minimuz a natura vniuersali & ex ordine vni
uersi deputatum mediare inter corpora dura: ne alterum
duoꝝ impossibilium sequatur vt ostensuz est supra. Et tūc
ad primum argumentuz negatur conclusio qñ medium
est minimuz a natura deputatum. & iō non solum ipsum
sed etiam vniuersalis natura resistit. quare &c. Et ad se
cundam confirmationē similiter dicit q non solū ille mo
dicus aer resistit. sed etiam vniuersalis natura. Ad tertiā
dicitur q in fine motus resistit vniuersalis natura. que ñ
resistit in principio. quare &c. Ad secundū principale dici
tur q licet aer mediat inter ferrum securis & lignū. tñ se
curis est mediatum scindens aerem est lignum. & princi
pale est artifex ea vtens. & per idem patet ad aliud. qñ li
gnum constringens aeruz & corpus in eo fixum & non ce
dens est causa difficultatis extractionis.

¶ Utrum igitur oīz similiter sit sensus: an alio
rum aliter sicut nunc videtur: gustus quidem & ta
ctus in tangendo: alij autem a longe: hoc autem nō
est: sed durum & molle per altera sentimus. sicut &
sonabile & visibile: & odorabile. sz alia quidem a lon
ge: alia vero: ꝓpter qō latet: quoniam omnia qui
dem sentimus ꝑ medium. sed in his latet: & quidez
sicut diximus prius: & si per pellem sentiremus oīa
tangibilia ignorato. quoniam prohibet: similiter
vtiqz hēr⁹. sicut & nunc & in aqua & in aere. ¶Pu
tamus. n. non ipsa tangere: & nihil esse per mediū.

¶ Comparat tactum ad alios sensus. & diuidit in duas.
quia primo ostendit tactum sentire per mediuz extrinsecū
sicut alij sensus. Secundo assignat differentiā inter tactū
& alios sensus in sentiendo ꝑ medium extrinsecū. ibi. Se
cunda differt. De prīa dicit vtrum igitur oīz sensuū sit
sit sensus. s. per mediū extrinsecuz aut alioꝝ aliter. sicut
nunc vī gustus qdem & tactus sentire vident in tāgendo
alij aūt sensus sentire vident a longe & ꝑ medium extrin
secum hoc aūt nō est. s. q gustus & tactus sentiant nō con
currente medio extrinseco lz videatur. lz durum & molle
per altera sentimus. i. ꝑ mediū extrinsecum sicut & sona
bile & visibile & odorabile. Sz alia qdem sensibilia senti
mus a lōge. vt tria nunc dicta: alia Vo a ꝓpe vt tangibi
le & gustabile. pp qō latet h talia sentire ꝑ medium extrin
secuz. Sz oia qdem sentim⁹ ꝑ mediuz extrinsecū. lz i his
latet eqdez. s. tangibili & gustabili. sicut dixim⁹ prius pp
mediꝫ puritatez. vbi i alijs manifestuz est pp mediꝫ magni
tudinē. Vñ in tangibili & silr gustabili ꝑaccidit sicut si per
pellem subtilē nobis circūpositaz sentiremꝰ oīa tāgibilia
ignorato qñ ꝓbabz. s. imediate tāgere tunc putaremꝰ oīa
tangere sine medio extrinseco. silr vtiqz habemus sicut &
nunc in aqua & aere. putamus. n. nūc ipsa tangere imē
diate & nihil esse sensatū ꝑ medium extrinsecum.

¶ Sed differt tangibile a uisibilibus & sonatiuis
qñ illa quidem sentimus: ex eo q medium mouet
aliquid nos. tangibilia vero non a medio: lz simul
cum medio: sicut per Clipeum percussus. non cīz
Clipeus percussus prius percussit: lz simul acci
dit vtraqz percuti.

¶ Ostendit differētiaz inter tactuz & alios sensus in sen
tiendo ꝑ mediū extrinsecū. d. q differt tāgibile a visibili
bus & sonatiuis. qñ illa qdez. i. visibilia & sonatiua senti
mus ex eo quod mediū mouet aliqd. i. fit aliquid nos. tā
gibilia aūt sentim⁹ moti non a medio. lz simul cū medio
ab ipsis tangibilib⁹: sicut pcussus ꝑ clipeum. non. n. clipe
us pcussus prius q̄z clipeatus pcussit clipeatuz. sed acci
dit vtrūqz. s. clipeum & clipeatum silr pcuti a pcutiente.

Intelligendum ꝑ fm comentatorem comento. cxv. q
actio medij in hoc ꝓsensu. s. tactus non est sicut actio me
dij in illis. s. visu auditu & olfactu. sed tangibilia differūt
a coloribus & sonis: & supple odorib⁹ in h q indigēt me
dio. q sensibilia i illis tribus. s. sensib⁹ prio agūt in medi
um: deinde medium i nos. tangibilia aūt immediate agunt in
nos & in mediū. Sed debes hic intelligere per silr. nō q
in eodem tempore patitur mediuz & sensus a tangibili
bus. & in illis. s. tribus sensibus duobus temporibus. ex
timatur. n. q aer & visus alterantur a colore in eodem i
stanti. sed intendit hic ꝑ prioritatem & posterioritatez in il
lis. s. tribus sensibus. prioritatem fm cām. s. quia sensibi
le est causa remota in motione sensus. & medium est cau
sa ꝓpinqua. In tactu autem mediuz & sensus mouentur
in simul a tangibili. sed medium nihil facit in hoc. sed est
aliquod accidens ex necessitate q̄ non est necesse in esse
sensus: sicut medium est necessariū in esse alioꝝ. Et post
subdit: simul. igitur debemus intelligere priationez prio
ritatis & posterioritatis in causa nō in tempore. Mediuz
igitur extrinsecum in visu auditu & olfactu est medium ꝑ
se & prius: imutatur q̄z sensus non tēpore sz causalitate:
ita q eius imutatio est causa per se & necessaria imutatio
nis sensus sine qua non tēpore sz causalitate:
ctu & gustu medium extrinsecum cōcurrit solum per acci
dens nec est causa per se & necessaria imutationis sensus
sine qua non fieret eius imutatio: imo si non esset mediū
extrinsecum melius fieret: sed concurrit solum ex necessi
tate corporꝫ in aere vel aqua existentiū. que non possunt i
mediate se tangere: vt dictum est. Idēo tangibile simul

mouet medium ⁊ tactus non tempore ꝯ causalitate: ita q̄ mutatio medij non est per se causa mutationis tactus: licet concurrat per accidens. ꝯ mouēs ꝓmū per se tā medij extrinseci q̄z aialis tāgentis est obiectum tāgibile: iter quod ⁊ aial non mediat aliud mouēs per se ꝓmius.

Intelligenduz scdo q̄ cōmētatoz mouet cōtra se dubiū xit tactū nihil sentire nisi p̄ medium extrinsecuz dicēs. Dicunt. n. q̄ nos etiā ꝓcesserimus q̄ tangibilia nō cōprehenduntur in aqua ⁊ in aere nisi mediātibus istis. ſ. aqua ⁊ aere quid possumus dicere in cōprehēsione q̄litatuz tangibilium. in istis duobus medijs: quasi dicant ipsi q̄ q̄litates tangibiles aeris ⁊ aque cōprehenduntur per tactum absq̄ ꝓcursu medij extrinseci. Et huic respondēs cōmētator dicit q̄ omne aial qđ innatuz est esse in aqua aut aere non sentit aliq̄s qualitatem calidi aut frigidi i eis si fuerit in simplicitate q̄z debēt habere: q; est locus ei⁹ naturalis ⁊ locus est similis locato: vt declaratū est in sermonibus vniuersalibus: ⁊ iā declaratum est q̄ sensibile ꝯtrarium est ante passionem: ⁊ cū ita sit aial non sentit calorem aut frigus in aere aut in aqua. nisi qñ cū eis admiscenť corpora calida aut frigida. Illa ergo corpora sūt alia ab aqua ⁊ ab aere naturali. ⁊ post subdit. Et si aer ⁊ aqua continens aialia haberent qualitatē ꝯtrariā: tunc ipedirent ꝓprietatē qualitatuz cōtrariaꝝ ab aialib⁹. Et ꝓpter hoc qđ dixim⁹ non est opināduz aquaz calefieri dum fuerit aqua pura: neq̄z q̄ aer infrigidet dum est aer pur⁹: sed hoc accidit ꝓpter corpora ad mixta cum eis calida aut frigida: ta q̄ frigiditas est accidens inseparabile aque sicut calor igni. Duo principaliter hic dicit comentator in hoc comento. ſ Primū est q̄ q; aer ⁊ aqua sūt loca naturalia aialium: ⁊ locus naturalis est similis suo locato ⁊ eius ꝓximus. Ideo aer ⁊ aqua non agunt in aialia p̄ suas qualitates primas: q; si sic tunc per eas ipedirentur aialia a cognitione excellentiaꝝ aliaꝝ tangibiliū. sed si aialia i aere vel aqua existenna sentiunt calorem vel frigus nō sentiūt tales qualitates que sūt acris vel aque. sed sunt in quibusdam corporibus acri vel aque cōmixtis: sicut si exaltationes aque cōmisceantur: ⁊ vapores acri ⁊ qualitates illoꝝ corporum sentiunť per aerem vel aquā tanq̄z per medium simplicē ⁊ pura nō pōt calefieri: q; frigiditas est eius ꝓpria passio: ⁊ similiter aer ipo remanente puro nō potest infrigidari: ⁊ ita de alijs: q; caliditas est ꝓpria passio ei⁹ ⁊ si ad actum aqua apparet calida vel ignis frigidus hoc est per admixtionē corporuꝝ calidoꝝ cū aqua: vel frigidoruz cum igne: ⁊ tale aggregatū non ē aqua pura vel ignis purus: ꝯ apud vulgum sic denominet. Hec tamē dicta impugnat Albertus: ⁊ ꝓio ꝓimuz. qñ qualitates elementoꝝ sūt simplices vel saltem i excellentiā: qualitates aūt mixtoꝝ ⁊ maxime aialium sunt refracte: ⁊ ad mediuz reducte: vt patet ex libro de generatione. ergo sequitur q̄ aer ⁊ aqua hēnt qualitates ꝯtrarias qualitatib⁹ aialium ⁊ per ꝯns habent ea alterare: ⁊ possunt per tactum ab eis sentiri. Nec est verꝝ q̄ locus naturalis alicuius nullo modo habet aipsuz alterare. sed minus alterat q̄z locus ꝓter naturam. Secundum etiā impugnat ꝓio: q; aqua calefacta nullo corpore ab ea recedente ifrigidatur ex natura eius ꝓpria: quod nō esset nisi cadez aqua essz modo calida mō frigida absq̄ admixtione corporuꝝ calidoꝝ.

Secūdo nisi ignis purus absq̄ tali admixtione posset infrigidari: ⁊ aqua pura calefieri: tunc inter elementa nō posset esse alteratio: ⁊ per ꝯns nullum elementum posset immediate ex altero generari ꝯtra Ax. 6o de generatione. Dicit ergo q̄ non est vtrum q̄ tactus non sentiat nisi p̄ medium extrinsecum: vt videť innuere comentator. sed non sentit corpus constans quin concurrat medium extrinsecum: ⁊ hoc dicunt Ax. voluisse tenentes hanc vīā: duz dicit: duꝝ ⁊ molle per altera sentimus ⁊c. Sed Johanes Jandonus supplet ⁊ moderat ista dicta cōmētatoris dicendo ꝓ primo q̄ cōmētator vult q̄ aer vel aqua ꝑm q̄ est locus naturalis alicuius aialis hz qualitates adeo p̄pinquas ⁊ fixes qualitatib⁹ illius aialis q̄ ab illis nō patitur neq̄z eas sentit. ſ Ꝓio secūdo dicit q̄ aqua pura illa puritate quā dz habere: ꝑm q̄ est locus naturalis aialis non pōt ipsa remanēte fic pura calefieri caliditate cognoscibili per tactum illius aialis: ⁊ similiter suo modo dicatur de aere. Vtrū autem aqua pura ipsa remanente pura ⁊ absq̄ cōmixtione alicuius corporis calidi secum possit calefieri ⁊ pari modo ignis infrigidari. dicit ad hunc locum non spectare. Et ex his solui vult posse ad argumenta superius inducta: quod q̄liter verum sit subtiliter considerantis industrie relinquatur.

> ¶ Onino videtur caro ⁊ lingua: sicut aqua ⁊ aer ad visum: ⁊ auditum ⁊ olfactū se habent: sic habere ad sensitiuuz sicut illoꝝ vnūquodq̄z: ipso autez sensitiuo tacto: neq̄z ibi: neq̄z hic fiet vtiq̄z sensus: vt si quis ponat corpus album in oculum vltimum. Quare ⁊ manifestum q̄ mens sit tangibilis sensitiuum sic eim vtiq̄z accidet q̄ quidem in alijs. Apposita einm sensitiuum non sentiunt: super autem carnem posita sentiunt: quare medium tactui caro.

¶ Dic determinat de medio intrinseco: ⁊ per seipsius tactus dicens: q̄ omnino autem. i. vlr videtur caro q̄ztum ad tactum: ⁊ lingua quātuz ad gustuz sic se habere ad sensituum tactus ⁊ gust⁹ sicut aer ⁊ aqua se hñt ad visum auditū ⁊ olfactum: ⁊ supple videť tactus ⁊ gustus sic se habere ad suū sensibile sicut vnūquodq̄z illoꝝ. ſ. visus auditus ⁊ olfact⁹ sē hz nā ipso sensitiuo tacto. ſ. imediate a sensibili neq̄z ibi. ſ. visu auditu ⁊ olfactu: nec hic. ſ. tactu ⁊ gusta fiet vtiq̄z sensus: vt si quis ponat corp⁹ album in oculum. i. sup oculū vltimuz. i. imediate nō videbiť corpus albū: quare manifestum est: q̄ sensituuz tangibilis idest organuz tactus fit int⁹: q; neruus est, ⁊ nō caro. Vñ in tactu idē accidit sicut in alijs sensibus. Haz in alijs sensibus apposita sup sensituum non sentiūt. sed super carnem posita sentiūt aialia per tactum: quare sequiť q̄ caro non est organū tactus sed mediū. Intelligenduz q̄ sic aer ⁊ aqua sunt media per se ⁊ necessaria in trib⁹ primis sensibus ad hoc vt sentiāt vt ꝓius ostensuz est: ⁊ hoc iest eis non per naturam ꝓpriam alicuius illaꝝ trium sensuum. sz per naturam eis cōem. vt dicit comentator: ita caro ⁊ lingua sunt media per se ⁊ necessaria tactus ⁊ gust⁹ quibus indigent vt coꝝ sensibilia sentiant. Aer verō ⁊ aqua respectu tactus ⁊ gustus sunt solum media per accidens. Dubitatur vtrum sensibile positū supra sensum faciat sensatiōem. Arguitur q̄ sic. primo ꝺ visu: q; aliq̄s percipit vaporem existentez in oculo: ⁊ oculo cōpresso videtur fulgor in eo cristēs. Et mediante speculo visus videt oculum in quo est. Et visus videt aerē illuminatum vsq̄z ad visum. quare ⁊c. Secūdo arguitur de auditu qui percipit sibilluz in aure. Tertio arguitur de olfactu qui percipit odorem realiter pernenientem vsq̄z ad ipsuz

Quarto arguitur de gustu febricitātis: qui dulcia ⁊ reliqua alterius saporis iudicat amara. qđ non ex alio videtur cōtingere nisi q; a sapore ꝓprij organi ipm percipiēdo ipeditur a perceptione aliaꝝ saporuꝝ. Quinto arguitur de tactu: q̄n calefacta carne que est mediata organo tactus percipimus illius caliditatem. Similiter dum neruus pungitur dolorose sentit pūgentem: ꝯ sit sibi imediatus: ⁊ ita de alijs. Ad hoc dubium dicit ꝯn. cxvi. q̄ in

omnibus·ſ. ſenſibus cum ſup ipm ſentiens fuerit poſitus ipm ſenſibile non ſentiet oino: aut ſi ſentiet male ſentiet:

Alij autem dicunt ſimplr q nullo modo ſentiat. Et hoc tribus de cauſis declarat Egidius. Prima eſt quia organum ſenſus difficilius recipit impſſiones q̃s medium t q: generatio vniuoca eſt facilior t habilior q̃s generatõ equinoca: cum genereratio ſpeciei a ſpecie ſit vniuoca generatio aũt ſpeciei a forma ſenſibili ſit equinoca. Ideo licet in organo ſenſus non poſſit fieri generatio equiuoca que eſt difficilior. ſ. ſpẽi a forma ſicut in medio: tñ in ipſo fieri põt generatio vniuoca. ſ. ſpẽi a ſpecie: t hoc ẽ ſoluꝫ quando inter ſenſibile t organuꝫ ſenſus ẽ mediuꝫ. ergo dum ſenſibile eſt imediate ſm eſſe materiale ſuper organo ſenſus non fiet ſenſatio. Secũda cauſa eſt q: ſpẽs ſenſibilis ſpũalior modo recipitur in organo ſenſus q̃s i medio. ſed ſpẽs ꝓducta imediate a forma ſenſibili eſt minus ſpiritualis q̃s ꝓducta ab alia ſpecie. ergo in organo ſenſus nõ poteſt imediate recipi ſpecies a forma ſenſibili quare oportebit q forma ſenſibilis prius agat ſpẽm i medium q̃s producat aliã ſpeciem in organo ſenſus. q̃re tẽ.

Tertia cauſa eſt q: ſenſus ꝓſiſtit i quadam mediocritate. ergo ſicut eſt mediocritas i diſpoſitione organi ſenſus: ita oportet q ſit mediocritas ex parte obiecti qõ nõ ſit minus intenſum nec minus intenſum nec minus remiſſum. Et ſimiliter exparte approximatiõis q no ſit minus diſtans nec minus propinquũ. Ad rationes i cõtrarium. Ad primã dicitur a gbuſdaꝫ q viſus non videt vaporem exiſtentem in oculo: ſed bõ per viſuꝫ iudicat ſe videre quoddã nigrum ſm illam partẽ in qua eſt vapor ꝓpter priuationem viſionis ſm eam ex ꝓhibitione tranſitus ſpẽi ad ipam facta a vapore recte eo mõ quo iudicamus tenebrã in abſentia luminis. Alr etiam poſſet reſponderi ad hãc rõem. ſed hic ſufficiat. Cõpreſſo autem oculo apparet fulgor ex concurſu ſpirituum ad ipſum qui ſunt lucidi: uon tñ fit viſio in parte ꝓtacta a ſpirtibus. ſꝫ in parte diſtante. Viſus etiam p ſpeculum videt colorem ſuperficialem oculi in qua non eſt viſus. ſꝫ ab eo notabiliter diſtat cum ſit ſolum in neruis opticis: aut in humore cryſtallino aut in vtroqꝫ. Videt etiam aerẽ illuminatum ſm partem diſtantem ab oculo t non imediatã tẽ Ad ſecundam dicĩ q ſibilus cãtur in aure ex aſcenſu vapor ſeu ventoſitatum ad aurem venientium t aer eſt illic extentem agitantium t ad latera auriuꝫ percucientiũ. Et cũ auditur nõ eſt in aere imediato timpano auditus. ſed diſtat ab eo. Ad tertium dr q qñ odor realis puenit ad olfactum: ille qui imediatus eſt ei non ſentitur. ſꝫ paꝫ remotus. Ad quartũ dicitur q amaritudo quam febrici tans percipit ẽ in vapore putrido ex calore febris ad os elevato: qui cõmixtus humiditati ſaliuali: que poſtea cuꝫ cibis miſcetur: omnia facit amara iudicari. Ad quintum dicĩ q cum nervus calefit caliditas illa que eſt i nervo aut carne illi immediata non facit ſenſationẽ in parte illa: ſꝫ magis eſt illius impeditiua. ſed a caliditate extrinſeca multiplicaĩ ſpecies ad nervum illum per quam ipſa ſentitur: vel ab alia parte diſtante. Vnde dicimus nos ſentire ignis caliditatem t per vnam partem noſtraꝫ ſentimus caliditatem vel frigiditatem alterius partis diſtantis. Ad id autem qõ dicitur de punctura nerui patet q pars nerui immediate tacta a pungente non ſentit. ſꝫ ps diſtans inter quam t illud qõ pungit mediat caro. Et cõmuniter dicitur q ſi caperetur nervus vndiqꝫ carne diſcoopertus t pungeretur non ſentiret.

¶ Tangibiles quidez igitur ſunt differẽtie corpotis ſecundum q corpus. Dico autem differentias quibus elementa determinant calidum frigidum: humidum: t ſiccum de quibus prius dictum eſt in his que de elementis. Senſitiuum autem ipſarum q tactiuum: t in quo ſenſus vocatus tactus eſt primo q potentia huiuſmodi pars ẽ. Sentire enim pati quoddaꝫ eſt. Quare faciens quale ipſum actu huiuſmodi illud facit cuꝫ ſit potentie.

¶ Nunc determinat de obiecto tactus: t diuidit in tres: quia primo oſtendit que ſint qualitates tangibiles. Secundo infert quoddaꝫ ex dictis. Tertio oſtendit q tactus eſt tangibilis t non tangibilis. ibi ſecunda. Vnde ſimiliter calidum ibi tertia. Amplius aũt. De prima dicit q tangibiles qualitates ſunt differentie corporis ſecundũ q corpus: t ſunt differentie quibus elementa determinãtur ſeu diſtinguũtur: vt calidum frigiduꝫ humidum ſiccũ de quibus prius dictum eſt in his que de elementis. i. in libro de generatione t corruptione. Senſitiuum autem ipſoꝝ tangibilium eſt id quod eſt tactiuuꝫ: t in quo eſt primo ſenſus vocatus tactus: quod. ſ. tactiuum ſiue organũ tactus eſt pars animalis que eſt potentia huius. ſ. qualitates tangibiles: nam ſentire eſt quoddã pati: quare ſentibile eſt faciens ipſum ſenſitiuum tale quale ipſum ẽ actu t facit illud. ſ. ſenſitiuum huiuſmodi. i. in actu cum ſit tale potentia. Intelligendum ſm comentatorem comento. cxvj. q tangibilia vlr ſunt differentie exiſtẽtes in ombus. ſ. communes omnibus generabilibus t corruptibilibus t itelligo p differentias ḋas vniuerſales: a quibus nullum corpus fugit: t ſunt prime differentie exiſte in quattuor elementis. ſ. calidum frigidum ſiccum t humidum: t que ſunt ex eis vt aſperum t durum tẽ. Ergo patet q differentie tangibiles ſunt differenne corporis ſm q corpus non ſimpliciter ſed generabile t corruptibile: vt excludantur corpora celeſtia t iſte ſunt caliditas frigiditas tẽ. q̃ prio inſunt elemẽtis: t ſcũdario inſũt mixtis ratione elementoꝝ. Ideo ſunt communes omnibus corporibus generabilibus t corruptibilibus.

¶ Unde ſimiliter caliduꝫ t frigiduꝫ: aut durum t molle non ſentimus: ſꝫ excellentias tanquã ſenſu velut medietate quadaꝫ exñte eius que in ſenſibilibus contrarietatis. Et pp hoc diſcernũt ſenſitiua ſenſibilia: medium·n·diſcretuꝫ eſt. Fit·n·ad utrũ q̃s ipſoꝝ alterum vltimoꝝ·t oꝫ ſicut debens ſentire album t nigruꝫ neutruꝫ ipſoꝝ debere eſſe actu p otentia vero vtrũq̃s·ſic autem t in alijs. t in tactu neq̃s calidum neq̃s frigidum. Amplius autem ſicut viſibilis t inuiſibilis erat quodãmodo viſus Similiter autem t reliqui oppoſitoꝝ ſic tactus t tangibilis t intangibilis. Intangibile aũt paruaꝫ omnino hñs differentiam tangibiliuꝫ: vt paſſus ẽ aer·t tangibiliuꝫ excellentie ſicut corruptiua ſecundum quidem igitur vnum quẽq̃s ſenſuuꝫ dictum eſt figuraliter.

¶ Infert ex dictis q ſimiliter caliduꝫ t ſimiliter frigidũ aut durum t molle ideſt ſiccum t humidum non ſentimus. ſed excellentias tanq̃s ſenſu tactu exiſtente velut q̃dam medietate eius contrarietatis: eius que eſt in ſenſibilibus eius. Et propter hoc q ſenſitiua ſcilicet tactus conſiſtunt in quadam mediocritate diſcernunt ſenſibilia ſecundum eorum excellentias: medium autem eſt diſcretionum extremoꝝ t ad vtrunq̃s ipſorum comparatum ſit alterum vltimoꝝ ideſt tenet locum alterius extremi. Et oꝫ ſicut debens ſentire album t nigrum neutrum ipſoꝝ

esse actu. sed potentia vtrunqz: ⁊ ita in alijs sensibus: sicī actu oz organū ei⁹ neqz calidū nz frigidū eē actu. sz vtrum sz i potentia. Intelligendum prio q̄ q̄ organū tact⁹ ē ⁊ que debēt sentiri p tactū cū nihil sit in potētia passiua ad sibi simile ex quo illud habet actu: sequit q̄ tactus non pōt sentire qualitatē similē illi que ē in suo organo: ꝓpterea i tulit ex dictis ar q̄ silr calidū ⁊ silr frigidū non sentiu⁹: ⁊idem dicit de duro ⁊ molli: qō quidā intellīgūt vt verba iacent. Alii p duz intelligūt siccū: ⁊ per molle intelligunt humidū. Intelligendū secūdo ſm ꝓm. comēto. c. xviii. q̄ sensus tactus cō. ꝓhendit tanū intensiora ex rebus tā gibilibus. econtra alijs sensibus cū suis sensibilibus: qa ssi sensus bene comphendūt mediocria sensibilia ⁊ intensiora nō bene comphendūt. Intelligendū tertio ſm cō mentatorē q̄ sensus tactus ipossibile ē vt careat simplicī calido frigido sicco ⁊ humido sicut fuit in visu coloze ⁊ in auditu carere sono. ⁊ ideo isti sensus comphendūt sua sensibilia ſm totum. sensus aūt tactus comphendit extrema: quia tactus consistit in quadā medietate ⁊ temperātia qua situatū primaz: illas sub illis gradibus mediis nō compze hendit: sed solū sub gradibus intensioribus. sed qa oziga/ nū visus nullū habet ꝓprium colorē: ideo visus oēs colores pōt p se pcipere: ⁊ silr auditus oēs sonos. olfactus aut oēs comēto. c. xviiij. q̄ oz vt tangēs sit neqz caliduz neqz frigidū ſm modū qui possibilis est in eo. s. vt ista sint i eo ſm mediū aut ꝓpe cū impossibile ē vt denudetur ab eis oino: sicut fuit impossibile in illis alijs. s. visu ⁊ auditu. s. vt denudet a suis sensibilibus tē. Amplius autē ostē dit q̄ tactus est tangibilis ⁊ intangibilis dicens. Amplius aūt sicut visus erat quodāmodo visibilis ⁊ inuisibilis: vt ostensū fuit supza. ⁊ silr relīq sensus sūt oppositoz: sic tactus est tangibilis ⁊ intangibilis. Intangibile autē dicit multipliciter. Uno mō dr intangibile qō oino ē habens paruā. i. debilē differentiā tangibiliū: vt passus est aer. se cūdo mō dicit intangibile sicut excellentie tangibilium ⁊ si cut coꝛruptiua ipsius tactus: ⁊ suppleri posset tertius modus quo aliquid dr intangibile: quia oio puatū qualitatib⁹ tangibilibus. ⁊ tūc epilogat di. q̄ ſm vnūquēqz sensū sic dictum est de sensibilibus figuraliter. i. vniuersaliter vel superficialiter: quia de his sufficientiorē ⁊ doctrinā magis spectat tradere pertinet ad lbz de sensu ⁊ sensato. q̄re tē.

Portet aūt vniuersaliter de omni sensu accipere: quoniā sensus est susceptiu⁹ spēciez sine materia: vt cera ānuli sine ferro ⁊ auro recipit signum. Accipit autez aureum aut ereum signum: sed non inquantum auz aut es. Similiter autem ⁊ sensus vniuscuiusqz ab habēte colorem aut humorem: aut sonum patitur: Sed non inquantū vnūquodqz illoz dicitur: sed inquantum huiusmodi est ⁊ ſm rationem:

¶ Istud ē octauū ca. b⁹ tractatus: in quo Ar. declarat q̄dam cōmunia oibus sensibus. ⁊ diuiditur in duas ptes: in quaz ꝑma facit qō dictū est. in secunda mouet vnaz dubitationē: ibi Dubitabit aūt aliqs. ꝓma in duas ſm q̄ dicit q̄ oz vlr de oi sensu accipe quoniā est susceptiū spēciez sensibiliū sine mā: sicut cera recipit figurā annuli sine ferro ⁊ auro. accipit aūt aurrū aut ereū signū: sed non inquantū auz aut es. silr aūt ⁊ vniuscuiusqz sensus patitur inquantū vnūqōqz illoz dicit. s. lapis vel lignū vel aliūd habente colorē aut humorē. i. saporē aut sonū. sed non inquantū dr b⁹ i. s. coloratū vel saporosū ⁊ ſm formā sensibilē. Intelligendū ꝓmo q̄ Egidius triplicite declarat q̄ sensus sit receptiuus speciez sensibiliū sine materia consilr dispositā: vt est in corpe sensibili. ideo sensus non efficit simpliciter ipm sensibile: vt in actōe reali contingit: sicut dū ignis cōuertit aerē in sui naturam: quoniā tūc aer recipit formā ignis cū mā consilr dispositā: quare tūc efficitur ignis. sed sensus solū recipit intentionē forme pte sensibil absqz hoc q̄ efficiat ipm sensibile. Secūdo ex obiecti. nā sz in actōe reali mā coagat cū forma tū in actōe spūali sola forma dr agere. cū ergo obiectū sensibile ꝓducit spēm in sensū cū illa sit actio spiritualis: sola forma sensibilis agit. ideo sensus recipit speciē sensibilē sine materia. s. agentis coagente cū forma sensibili ad illā receptiōz.

Tertio ex modo sensibilis in sensū. Nā cum sensibile agat spiritualiter ⁊ nō realiter: vt sensibile ē per illā actionē recipit sensus speciē sensibilē sine materia. i. modo spirituali ⁊ intentionaliter ⁊ nō realiter ⁊ ſm esse materiale: gt habet esse in sensibili corpze. Illā itaqz litteram: Silr autem tē. exponit Egidius insequēdo modū ſm vt expōsita fuit. Cōmētator aūt insequit modū tertiū. s. q̄ glibz sensus ē receptiuus speciei sensibilis sine mā. i. intentionaliter ⁊ nō ſm esse materiale: vt statim patebit. Intelligendū secūdo ſm ꝓm. comento. c. xxj. q̄ receptio formaz sensibiliū ab vnoquoqz sensu est receptio abstracta. si enim reciperet eas cū materia: tūc idē esse hērent in aia ⁊ extra animā. ⁊ ideo in aia sūt intentiones ⁊ comphensiones: ⁊ cē aiaz nō sūt comphensiones neqz. sed res māles non comphense oino. Post subdit q̄ sensus non patit ab eo. s. colore: aut sono ſm qō est color aut sonus. quoniā si ita esse contingeret q̄ cū recipet ipm esset color aut sonus nō intentio: ⁊ ꝺ intendebat cū dixit. Sed non ſm qō dicitur vnusquisque sed ſm q̄ est hec intentio. intentio enī colozis alia est a colore. ⁊ dixit ſm q̄ est in hac dispōne ⁊ intēnōe obseruādo se ab intentiōibus q̄s recipit intellectus. ille enī sunt vniuersales: iste autem sūt iste. i. particulares.

¶ Sentiuū autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est quidem igitur idem sed esse alterum est. Magnitudo quidē enī quedaz erit q̄ sensus patitur. Nō tamen sentitiuo esse: neqz sensus magnitudo est: sed ratio quedā ⁊ potentia illius.

¶ Secundum commune omni sensui: quod est esse idem subiecto cum suo organo ⁊ differre ab eo ratione. Diuiditur autem in duas partes. in quarum prima facit quod dictum est. in secunda infert quedam ex dictis: ibi Adanisestum autem. De prima dicit q̄ primum sentituz id est organum sensus in quo est huius potentia scilicet sentitiua est quidem. igitur idem scilicet organum cum potentia sentitiua subiecto. sed esse diffinitiuum ipsorum est alterum quidem enim id quod patitur ⁊ habet in se sensum s. organum eius erit quedam magnitudo: non tamen sensus: neqz esse sentitiuo est magitudo vel esse magnitudinis ita q̄ sensus non est magnitudo neqz diffinitio sensus est diffinitio magnitudinis. sed sensus est ratio idest forma ⁊ potentia illius scilicet magnitudinis. Intelligendum secundo ſm comentatorem comento. c. xxij. q̄ illud qō sentit est aliquid corporis ⁊ non sentit ſm q̄ corpus est neque sensus est corpus: sed intentio ⁊ potentia illius corporis: quod est primum sentiens. Tria dicuntur sentire scilicet anima sentitiua ⁊ organum: ⁊ quodlibet istorum est aliqd corporis: ⁊ quod sentit non sentit ſm q̄ corpus: quia non omne quod sentit est corpus: neqz sensus est corpus: sed est potentia illius corporis puta organi: quod est primum sentiens. Et ex his velle videntur Ar. ⁊ Comentator q̄ sensatio primo fundetur in composito.

¶ Manifestū aūt ex hīs: z ꝓpter quid sensibiliū excellētie corrūpūt sēsitiua. Si nāqz sit fortior sensitiuo motus soluitur ratio: hoc aūt erat sensus sicut z symphonia: z tonus pcussis fortiter cordis.

Hic infert duo: ibi secūdū Et ꝓpter qd. De prima dicit q ex his ē manifestū ꝓpter qd excellētie sensibilium corrūpūt sensitiua. si nāqz motꝰ a sensibili ꝓcuriēs fit fortior sensitiuo. i. organo sensus soluit rō. i. destruit ꝓportio debita ad sensū requisita. sensus aūt erat hec. i. cōsistebat in tali rōne z ꝓportiōe sicut z symphonia. i. consonātia z tonus destruit cordis fortiter pcussus. Dubitat quomodo excellēs sensibile corrūpat sensū. Dicendū q excellens sensibile tripliciter corrūpit sensū. Primo quantū ad iudiciū ꝓtūc habendū de illo sensibili. Secūdo quantū ad iudicia habenda de alijs sensibus: z hoc vsqz ad tēpꝰ. tertio quantū ad potentiā sensitiuā z sp. mā aspiciēdo intē se splendidū: vt solē corrūpit iudiciū hīdū de ipso p visum quia nō possumus de ipso bene iudicare. Corrūpit etiam iudiciū habendū de alijs sensibilibus vsqz ad tēpus: quia vsqz ad certū tēpus nō possumus de alijs p visū bene iudicare. sed qcqd videmꝰ cū quadā viriditate vel luciditate nobis apparet. Corrūpit etiā qñqz quantū ad potentiā sensitiuā cū ex tali intuitu aliqñ hō cecus efficiat. Cause autez horꝝ in tertio huius diffusius declarabūtur.

¶ Et ꝓpter quid plante nō sentiūt habentes quādam partē aīalē: z patiētes a tāgibilibus. Et nāqz frigescūt z calescūt. Causa eni non habere medietatem neqz huiusmodi principiū p ssibile recipe species sensibiliū: sed pati cum materia.

¶ Infert secūdū dicens. Et ꝓpter qd plante nō sentiunt habentes quandā ptem aīalem: ga aiam vegetatiuā z patientes a tangibilibus z nāqz frigescūt z calescūt. Cā eniz huius ē nō hīre medietatē neqz hꝰi ꝓncipiū: quod possibile ē recipe spēs sensibiliū sine materia. sed solum cōtingit eas pati cum mā. Intelligendū q plante nō habēt cōplexionē redactā ad illam mediocritatem quā recipit sensus cū sint nimis terrestres: iō non habēt sensū neqz recipiūt formas sensibiles nisi sm esse materiale sicut lapis vt alia inaiata. z hec ē causa quare non sentiūt.

¶ Dubitabit aūt aliquis si patiat aliquid ab odore: quod impossibile est olfactū habere: aut a colore non possibile videre. similiter aūt z in alijs. Si aūt olfactibile odor: si aliquid facit olfactū odor facit. Quare impossibiliū olfactū habere nihil possibile pati ab odore. Eadez aūt ratio z in alijs: neqz possibiliū: sed inquantū vnūqqz sensitiuū.

¶ Mouet vnā dubitationē. z diuidit in tres quia primo mouet vnā dubitationē arguendo ad vnā partē. secundo arguit ad aliā. tertio soluit respōdendo rōnibus factis in oppositū: ibi secūda Sed tangibilia. ibi tertia Ergo ne illa De prima dicit q dubitabit aūt aliqs si aliquid patiatur ab odore: qō ipossibile est olfactū habere: aut a colore non possibile videre. Similiter aūt z in alijs. z tunc arguit ad partem negatiuam. Primo si pro quia odor est olfactibile si aliquid facit olfactum idest olfactionem odor facit: quare impossibiliuꝫ olfactum habere nihil impossibile ē pati ab odore. Eadem autem ratio est z in alijs impossibilium est. s. q non habens aliquem sensum patiatur a sensibili illius sensus. sed vnūquodqz patitur a sensibili in quātum habet sensitiuū illius sensibilis. Secūdo arguit ad idem dicens.

¶ Simul autē manifestum est: z sic neqz lumen z tenebra: neqz sonus: neqz odor nullū facit in corpora. sed in quibus ē: vt aer quicunqz tonitrui scindit lignum.

¶ Simul autem manifestum est idem. z sic neqz enim lumen z tenebra neqz sonus neqz odor nullum. i. nihil facit in corpora nō habentia sensum per se. sed illa sri quibus ē ipsum sensibile possunt per se agere in talia corpora sicut aer motus qui cum tonitruo scindit lignum. Intelligēdum sm pm. comento. c. xxv. q Ar. quasi opinatur q tactus est aliquod contingens rebus contrarijs tangibilibus z non opinantur q olfactibile est aliquod contingens rebus contrarijs tangibilibus: z non opinatur q olfactibile est aliquod contingena odori neqz visibile colori. sic opinatur q olfactum est quasi ipse odor z visibile ipse color z audibile ipse sonus. z ideo fuit necesse apud ipsū vt ē quod patiatur ab odore sit olfaciens z sic a colore videns z a sono audiens. z non fuit necesse vt omne quod patitur a tangibili sit tangens: z hoc indiget magna inquisitione. Ipse enim quasi opinatur q sensuum quidam sunt in capitulo actiuo relationis per se: z quidam sunt in capitulo actiuo z passionis per se: z accidit eis relatio. Vult pm. q odor est per se visibilis z sonus est per se audibilis: z odor ē p se olfactibilis. z ideo nihil patit a colore nisi habeat visū vel per se ordinetur ad visionem inquantum sic patitur. Et simili modo nihil patitur a sono nisi habeat auditum vel per se ordinetur ad auditionem: z pariter dicendū est de odore. hoc autem est: quia hec sensibilia solum agunt intentionaliter: z talis actio p se ordinatur in sensatione ideo hec sensibilia. s. visibile audibile odorabile sūt per se relatiua: z similiter visus auditus z olfactus. Qualitas activa prima cum sit actiua realiter non est per se tangibilis: sed est per se actiua cum possit agere in id quod non habet tactum: neqz per se ordinatur in operationem tactuam z tamen accidit relatio ad id in quod agit inquantum tangibilis est z similiter suū oppositum est per se passiuus tactuꝰ vero per accidens. accidit enim qualitati prime dum agat in tactū vel per se ordinatum ad ipsum. z similiter accidit ei quod patitur ab ea q sit tactus vel ad ipsum per se ordinatum. Et pariter dicendum est de sapore z gustu: ly de hoc sit dubium vt patet ex cōmentatore in comento sequenti. ideo dicit comentator q quidam sensus sunt in capitulo relationis per se. s. visus auditus z olfactus. Et similiter dicendum est de obiectis eoꝝ. z quidam sunt in capitulo actionis z passionis per se. s. tactus z gustus q sunt per se in capitulo passionis z sua obiecta in capitulo actionis. sed eis accidit relatio eoꝝ admīcē sm medū iam dictum. s. sm q sunt tangibilia vel tactiua tē. Albertus tamen vult q sensibile formaliter sumptum z vniuersaliter ꝓ quocunqz sensibili non agit nisi in sensum ad quem dī relatiue. sed sumptū mālter pōt agere in non habente sensum z sic loquitur de omnibus vniformiter.

¶ Sed tangibilia z humores faciūt. Si eni non a quo vtiqz patient inaiata z alterabuntur.

¶ Arguit ad partem affirmatiuam dicens: q tangibilia z humores ideſt sapores faciunt scilicet alterationem i corporibus non habentibus sensum. quia si non a quo vtiqz patientur z alterabuntur corpora inanimata: quasi dicat a nullo. Intelligendum q comentator comento. c. xxvi. mouet dubium de sapore dicens: Et hic quod dixit in tangibilibus est manifestum: sed in saporibus indiget considerationē. Potest enim aliquis dicere q sapor est ipsū gustabile sicut odor est ipsum olfactum. Post soluit dicēs Sed videmus vt dicit Plat oq sapores habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni z infrigidationi: verbi gratia. Eraspērare qō est pontici z lenificare quod est vnctuosi: z multa alia tē. Vult igit idē esse iudiciū de sapore sicut de tangibile: z gustus q dam tactus sicut de tactu cum sapor sit quoddam tangibile: z gustus q

¶ Ergo ne ꝛ illa faciũt aut non oẽ corpus passiuũ ab odore ꝛ sono: ꝛ patientia indeterminata nõ manent: vt aer. fetet eni sicut patiens aliquid Quid igitur est odorare ꝓter pati aliquid aut odore sentire. Aer aũt patiẽs hoc sensibilis fit.

¶ Solut ad dubitationẽ respõdendo rõnibus in oppositum factis dicens: Ergo nec illa. s. alia sensibilia a tangibili ꝛ gustabili faciũt. s. alterationem in corpora non habentia sensum: tunc respondet ꝙ non omne corpus ẽ passiuũ ab odore ꝛ sono: ꝛ supple colore sicut ẽ passiuũ a qualitate tangibili. sed patientia ab odore ꝛ sono sũt corpora indeterminata ꝛ fluxibilia faciliter passibilia que nõ manent vt aer qui quandoq; fetet tanquam aliquid patiẽs ab odore: quia recipit ipm̃ miscibiliter aut spũaliter. Et per hoc rñdet ad dubitationẽ ꝙ odor ꝛ sonus ꝛ relqua sensibilia agũt in corpora nõ habentia sensũ. Solueb etiã secũda rõ quia cũ dicebaꝫ ꝙ odor ꝛ sonus nihil faciũt in corpora ĩanĩata per se ꝙ hec non agũt in quecũq; corpa inaĩata: vel ꝙ sic agũt in corpora fluxibilia que sunt media in sentiendo ea. ideo supra dicebaꝫ ꝙ ista sũt per se relatiua: ꝛ ꝙ nõ agũt nisi in sensũ vel per se ordinatũ in sensũ suam opatõz

¶ Postea Ax. rñdet ad ꝑmã rõnem di. Quid igit̃ est odorare ꝓter pati ab odore. odorare aũt aliquid est sentire. aer patiens hoc. s. ab odore: mox sensibilis ẽ. Cũ ergo aer patitur ab odore. odorare aũt aliquid est olfactibile ꝛ facit olfactũ. ergo si aliquid olfactũ habere impossibile est pati ab odore. Rñdet negando primã ꝑmiam: quia in plus se habet pati ab odore olfacere. nam ly oẽ olfaciens patiaꝫ ab odore: nõ tamẽ oẽ patiens ab odore olfacit. Vel põt olfacere quoniã aer patitur ab odore. ꝛ per talẽ passionẽ nõ olfacit sicut habẽs olfactũ: sed efficit quid olfactibile. Intelligendũ ẽz ꝑmissum. c. xxvij. ꝙ si aliquis quesierit ꝛ dixerit cũ olfactione fit passio ꝛ receptio odoris a medio fit passio etiam que differentia inter vtrã passionẽ. dicimus enim ꝙ igitur aer patiatur velociter a sensibili efficitur per hãc passionem sensatum illi sensui. sensus aũt fit per hanc passiõz

¶ Et quecũq; quidem ipsi tangentes sentim⁹ tactu sensibilia sunt: quem existimus habentes:

¶ Hic probat ꝙ non deficit nobis aliquis sensus secundo modo scilicet distinctus genere a quinq; sensibus enumeratis. ꝛ quod non est dandus sextus sensus. Et hoc ꝓbat tribus demonstrationibus ꝛm commentatorem: quarum prima sumitur ex parte mediorum. secunda ex parte organorum. ꝛ tertia ex parte sensibilium: ibi secunda Simplicium autem. ibi tertia Quare si non sit. De ꝑma parte Ax. intendit hanc rationem. Omnis sensus sentit per carnem tanquam per medium: aut per aerem: aut per aquam. sed nos habemus omnes qui sentiũt per carnem. ꝛ similiter omnes qui sentiunt: sentiunt per aerẽ vel per aquam. ergo ꝛc. ℘batet consequentia ꝛ maior: qa omnis sensus sentit per medium intrancum vel extraneũ Si intrancum sentit per carnem. Si extraneuz sentit per aerem vel aquam. Sed minor probatur: quia omnes sensus qui sentiunt per carnem sunt gustus ꝛ tactus qui solũ sentiunt tangendo. ꝛ hos omnes habemus. Similit̃ omnes sensus qui sentiunt per aerem vel aquam sunt visus auditus ꝛ olfactus: ꝛ hos omnes habemus. Et ꝙ illi tres sensus sint omnes sensus qui sentiunt per aerem vel per aquam: probat Aristotiles premittendo duas propositiones. ℘ma est ꝙ si per vnum medium sentiantur sensibilia diuersa gẽ: necẽ e hñs sensitiuũ ꝓportionatũ illi medio cẽ cognoscitiuũ vtriusq; illoꝝ. Vbi gra. Mediũ sẽtiẽdi colorẽ ꝛ sonũ ẽ aer. iõ hñs organũ sensus ꝓportionatũ aeri erit ꝑ illud cognoscitiuũ coloris ꝛ soni. scõa ꝓpõ ẽr ꝙ si ꝑ plura media sentiuñ idẽ sensibile sicut color ꝑ aerẽ ꝛ ꝑ aquã hñs organũ sensus ꝓporme alteri illoꝝ mediorum aut ãbob⁹ potit sentire illud sensibile. ꝛ ex his ñ vult Ax aliud hr̃e nisi ꝙ ad sentiẽdũ ꝑ mediũ extrisecũ oz organuz sensus eẽ ꝓportionatũ illi medio extrinseco ꝑ qõ sẽtit. et ex his postea arguit sic. Omis sensus q sẽtit ꝑ aerẽ vl ꝑ aquã hz organũ ꝓporme aeri vel aq; vel ãbob⁹. ꝛ ꝑ ꝑis ꝑcise tot sũt sensus sentiẽtes ꝑ mediũ extrinsecũ quot mõis põt sumi organũ medio extrinseco, ꝓportionaꝫ a q tñ ꝛ sic ẽ organũ visus: aut aeri

Quoniam autẽ non sit sensus alius ꝓter quinq;. Dico autez hos visum: auditum olfactum: gustum: tactũ. Ex his credet aliquis. Si eniz omnis cuius est sensus tactus: ꝛ hũc sensum hẽm⁹. Oẽs eni tãgibiles ĩquãtũ tangibiles passiões: tactu nobis sensibiles sunt. Nec neq; aliquidem deficit aliquis sensus: ꝛ organum nobis aliquod deficere.

¶ Hoc ẽ nonũ ca. quarti tractatus: in quo Ax. ostendit numerũ sensuũ exteriorũ ꝓbando ꝙ nõ ẽ dare sc̃tũ sensũ exteriorẽ: ꝛ ꝙ sũt tantũ quinq;. ꝛ de toto ca. intendit hãc rationẽ. Nos hẽmus oẽs sensus exteriores: sed non habemus nisi quinq;. ergo ꝛc. ꝑz ꝑma ꝛ minor. maiorẽ aũt Ax. ꝓbat ĩ ꝓbando ꝙ nobis nõ deficit aliqs sensus ꝛ intẽdit talẽ rõnem. Si nobis deficeret aliqs sensus: aut cẽt ciusdẽ generis cum aliquo eorum quos habemus qui cognosceret aliquod sẽsibile. quod nullus noster sensus põt cognoscere: einsdẽ tamen generis sensibiliũ cũ his quos nostri sensus cognoscũt: vt verbi gratia: ꝙ nobis deficeret aliqs visus qui aliquã spẽm coloris videret quam noster visus videre non posset: aut esset alterius generis a sensib⁹ quos habemus: ita ꝙ cẽt aliqs sensus exterior q nec cẽt visus nec auditus nec gustus nec tactus. sed neutro illoꝝ mõz nobis deficit aliqs sensus. ℘ ꝛc. ꝑz ite ꝑma ꝛ maior ex sufficienti diuisione. minorẽ aũt Ax. ꝓbat ꝑ oñdẽdo ꝙ nobis ñ deficit aliqs sensus ꝑmo mõ: ꝛ secũdo ꝙ nobis non deficit aliqs sensus modo secundo: ibi Et quecunq; quidem.

De ꝑma dicit. Si. n. oĩs qualitas cuius ẽ sensus tact⁹ sentitur a nobis: ꝛ hũc sensum. s. tactũ hẽmus. oẽs. n. tangibiles passiones in quantũ tangibiles sũt nobis tactu sensibiles. nõ nobis nõ deficit aliqs tactus. Et sili modo arguendũ ẽ de aliis sensibilibus ꝛ sensibus. s. exquo oẽs colores ꝑm speciẽ sentimus ꝛ sonos ꝛ odores ꝛ sapores: qõ nobis non deficit aliqs visus nec aliqs auditus olfactus vel gustus: qui. s. comꝓhendũt aliquã speciem sui generis sensibilis q; noster sensus nõ possit comꝓhẽdere. Necesse est figdẽ deficit nobis aliquis sensus ꝛ organũ aliquod nobis deficere: quod tamẽ falsũ ẽ vt post ostenderẽ. Intelligendũ ꝑm ꝑmissum. cõẽto. c. xxvij. ꝙ manifestũ est ꝙ oẽ qõ sensus tactus põt cõprehendere ex sensibilibus nos possumus comꝓhendere ꝛ nihil deficit nobis ex eis que innata sunt comꝓhendi ab hoc sensu. ꝛ sili de vnoquoq; sensu. s. ꝙ non deficit in nobis in aliquo aiali habenti iustũ sensum aliquod sensibiliũ que inata sũt comꝓhẽdi ab eo ita ꝙ nullus põt dicere ꝙ potest inueniri aliqs tactus in animali q comꝓhendit tangibile: qõ nos non possumus comꝓhẽdere. Manifestũ est eni per se ꝙ oẽs qualitates tangibiles sunt sensibiles a nobis ꝛ comꝓhense ꝑ tactũ. ꝛ similiter est de qualitatibus visibilibus ꝛ audibilibus ꝛ olfactiuis. Ex hoc patet contra quosdã ꝙ quãlibet spẽm odoris olfactus nr̃ põt ꝓcipere ly nõ qõlibet indiuiduũ illius.

tanū ⁊ sic organū auditus: aut ambobus ⁊ sic ē organuz olfactus. ḡ sequit̄ q illi tres sensus sunt oēs qui sentiūt p aerē vel per aquā. quare ⁊c. Dicit ḡ Ax. Et quecūqz ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sūt quē existimus habentes sub tactu includendo gustū: ⁊ sub tangibili gustabile. ⁊ per hoc vult habere q nos habemus sensus qui sentiūt per carnem. Deinde dicit:

¶ Quecūqz vo p media ⁊ nō ipsa tangentes sim pliçibus. Dico autem vt aere ⁊ aqua. habent aūt sic: vt si quidē p vnū plura sensibiliā: altera adinuicē genere: necesse hūtē huiusmodi sensitiuū vtrorūqz sensitiuū esse: vt si ex aere ē sensitiuū ⁊ est aer mediū soni ⁊ coloris. Si vo plura einsdē sint vt coloris ⁊ aer ⁊ aqua. vtraqz enī dyaphana ⁊ qō alterz ipsoz ē habēs solū. Sentiet id quod p vtraqz: aut quod ab ambobus.

¶ Scilicet extrinseca sentimus ⁊ nō ipsa tangentes sentimus simplicibus tanquā mediis. Dico aūt vt aere vel vt aqua: ⁊ tūc pmittit pmā ppōnē di. Habet aūt sic vt sigdē per vnū. s. mediū fuerint plura sensibilia existentia altera adinuicē genere necesse est hūtē hoc sensitiuū. i. organum sensus illi medio ꝓportionatū vtroqz illoz sensibiliū esse sensitiuū: vt si sensitiuū fuerit ex aere cū aer sit mediū soni ⁊ coloris necesse ē ipm esse cognoscituū coloris ⁊ soni.

Post pmittit ppōnē secundā dicens: q si plures sint media einsdē sensibilis sicut aer ⁊ aqua coloris. vtraqz enī sūt dyaphana. ⁊ tūc qō ē hūs solū alterz ipsoz. i. oragnuz solū alteri illoz medioz ꝓportionatū sentiet illud sensibile quod p vtraqz media est sensibile: aut qō ambobus mediis hz organū ꝓportionatū supple sentiet illud sensibile. ⁊ ex his vlterius ꝓcedendū in rōne: vt factū ē supza. vñ Ax. in hoc ca. breuiter ⁊ trūcate loquit̄: ita vt Auicenna dixerit seipm nō intellexisse. Intelligendū pm pm̄. comento. c. xxix. q manifestū ē q cū posuerimus q oē aial non sentit nisi per mediū quod ē caro aut aer aut aqua. si p vnū istoz medioz cadūt plura sensibilia plura vno i genere: necesse ē vt oē aial sentiens per illud mediū non habeat de sensibilibus nisi ea que inata sunt reddi ab illo medio. si duo: duo. si tria: tria. Et intendebat p hoc q cū media sint detinsta in numero. s. caro aut aer aut aqua. ⁊ sensibilia que reddūt etiā ista media. i. que per ista media mltiplicanť sint pm numez istoz sensibiliū que reddunt media aialibus que inata sunt sentire per hec media. Et manifestū est q oē qō reddit̄ per carnē ē aut tactū aut gustabile: aut per vtraqz ē: aut sonus: aut color: aut odor. Oē igitur sentire ē aut gustare aut tangere aut audire aut videre aut olfacere. ⁊ per consequens ois sensus est aut gustus aut tactus aut auditus aut visus aut olfactus. quare non ē dandus sextus sensus nec nobis deficit aligs sens⁹ exquo illos gnqz habemus. Sed circa litterā dubitatur primo. qa dictū ē si plura sensibilia cognoscanť per idez mediū habens organū conforme illi medio cognoscet illa plura sensibilia per illud organum. hoc non videtur verum quia p aerem cognoscūť color ⁊ sonus: ⁊ organū auditus est conforme aeri ⁊ tamen per ipm non possumus cognoscere colorē ⁊ sonū: sed solūmodo sonū. Secādo dubitaťur: quia dictū est q organū olfactus est ꝓportionatū aeri: ⁊ aque hoc falsum apparet cū in libro de sensu ⁊ sensato dictum est ipsum esse de natura ignis. Ad primum dicit Egidius q illa ppō sic habet intelligi. qō si plura sensibilia cognoscanť per idem mediū habens organum conforme illi medio. s. pm qō est mediū vtriusqz illoz sensibiliū per illud organū cognoscit illa sensibilia. Sed non est sic de organo auditus. nam aer iz sit mediū in colore ⁊ sono: non tamen p eandē dispōnem sed p diuersas. quoniā pm q dyaphanus est mediū in colore. ⁊ pm q rarefactibilis ⁊ condensabilis est mediū in sono: organū aute auditus est illi conforme nō pm q dyaphanus sed pm qō rarefactibilis ⁊ condensabilis. ideo per ipm cognoscit̄ sonus ⁊ nō color. Aliter dicūt alij q Ax. per organū intelligit̄ vnū vel plura. nos aūt habemus organū auditus cōforme aeri vt est mediū soni ⁊ habemus organū visus conforme aeri vt est mediū coloris. nā aer pm q dyaphanus ē mediū coloris ⁊ organū visus est dyaphanū: ⁊ aer pm q est rarefactibilis est mediū soni. ⁊ organum auditus est talis dispositionis. quare ⁊c. Ad secundū dicitur q organum olfactus est ꝓportionatum aeri ⁊ aque. quia in aialibus terrestribus magis tendit ad naturam aeris. in aialibus vero aquaticis magis tendit ad naturā aque. vel si aliq̄ sint aialia naturaliter olfantia in aere ⁊ in qua illa habebūt organū olfactus pticipans de natura vtriusqz illoz elementoz non ita aereum: sicut habuantia tantum in aere: nec tā aquaticum sicut habentia tantum in aqua. Ad illud autem quod allegatur ex libro de sensu ⁊ sensato q debet esse ignee nature: forte illud dicitur respectiue comparando ad organū visus ⁊ auditus. sed de hoc dicetur in pcessu.

Sipliciū aūt ex duob⁹ his sēsitia solū sūt ex aere ⁊ aqua. Pupilla quidē. n. aque: auditus vo aeris. olfactus aūt hoz alterius ē. Ignis aūt aut nullius est aut cōis oibus. Nihil. n. sine caloze sensitiuum est. Terra vo aut nullius ē: aut in tactu marie miscet̄. Nec aūt ⁊ nō quedā habēt aialia. Oēs igit̄ sensus habenť a nō impfectis neqz orbatis. videtur enim ⁊ talpa sub pelle habens oculos.

¶ Hic probat q non est dādus sextus sensus ex parte organoz. Et primo supponit vnū quod est manifestum per se. s. q sensus sentientis per mediū intrinsecū sunt tantus. duo. s. tactus ⁊ gustus. ⁊ tunc arguit q sensus sentientis p mediū extrinsecū sunt tantū tres. ⁊ sic habetur intentū videlicet q sensus exteriores sunt tantū qnqz. vnde arguit sic. Tot sunt sensus sentientes p mediū extrinsecum quot sunt eorum organa. sed eoz organa sunt tantum tria. ergo ⁊c. minoz pbat. quia tot sunt organa illoz sensuū quot modis elementū aliqō pōt pdominari in aliquo illoz organoz. sed solum tribus modis potest elementū aliquod pdominari in aliquo eorum. ergo solum tria sunt organa illorum sensuum. nam aut pdominatur aqua: ⁊ sic est organum visus: aut aer ⁊ sic est organum auditus: aut aer ⁊ aqua in alio tamen ⁊ alio animali vt supra dicebatur. ⁊ sic est organum olfactus. Vnde dicit Ax. q sensitiua id ē organa sensuum qui sentiunt per medium extrinsecū sūt solum ex his duobus ō numero simplicium eorum ex aere ⁊ aqua. Pupilla enim aque auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius: quia in animalibus terrestribus est aeris: ⁊ in aquaticis est aqua. Ignis autem nullius est proprie organi autem communis omnibus organis quantum ad participationem sue qualitatis scilicet caliditatis. Nihil enim sine caloze est sensitivum. Terra autem aut nullus est scilicet organi a predominio quantum ad qualitates suas que sunt frigiditas ⁊ siccitas: cum iste vite opponantur: aut in tactu maxime miscetur quantum ad molem ⁊ substantiā: qa organū tactus maxime in digest firmitate ⁊ sirione. Vnde relinquit nullū esse sensitiuū. s. per mediū extrinsecū extra aerem ⁊ aquam. hec autem omnia nūc sensitiua: ⁊ quedā aialia habent. s. animalia perfecta. ideo infert oēs igitur sensus habent ab aialibus niſi impfectis neqz orbatis. vnde ⁊ talpa videtur habens oculos sub pelle. Intelligendū pm pm̄. comento c. xxx. q non est sensus sextus. s. sentiens p mediū extrin

secũ extrinsecus ab aqua ⁊ aere quantũ ad suũ organum non sit corpus extrinsecũ simpler ab istis duobus corpori bus. s. q̃ possit dominari in organo talis sensus: quia im possibile est inuenire instrm sensus talis ex igne aut ex ter ra, sed nec possibile est ex aqua aut ex aere. ut ex vtroq3. et cũ materie instrorũ sensuũ sunt terminate in nũero necesse est vt sensus sint tria. Sic igitur esset sextus sensus cõtigẽt quãũ elementũ esse vel gntã causam. sensus enĩ qui sũt ex aere aut ex aqua sũt aut visus aut auris aut nasus. Orga nũ igit olfactus est frigidũ ⁊ humidũ quantũ ad comple/ xionem accidentalẽ quã hz ex ꝓpinquitate eius ad cerebꝝ ⁊ plus in animalibus habitantibus in aqua q̃z in aere. hz quantũ ad eius complexionẽ naturalẽ tendat ad calidum ⁊ siccum: quare dicit esse de natura ignis. Intelligẽdũ ẽm ꝓm. comento. c. xxxj. q̃ si sensus sextus esset oporteret vt inueniretur in homine q ui est cõpletissimũ aialiũ. esset enĩ necessario ꝓpter melius. ⁊ hoc est manifestũ de solici tudine nature in dando sensus aialibus adeo q̃ ꝓpter hũ dedit talpe oculos ⁊ cooperuit eos cute: cũ nõ indigeat eis ĩ maiori parte sui opis ⁊c. Ex hoc põt confirmari ratio talis. Si esset sextus sensus ille inueniret in hoĩe qui ẽ ꝑ/ fectissimũ aialiũ. sed hõ nõ hz sextũ sensum. ergo nõ dat ꝓ ꝓña ⁊ minor. maior declarat ex hoc q̃ natura ẽ valde solicita in dando sensus aialibus perfectis nõ solũ necessa rios: sed etiã faciẽtes ad bene esse. Vnde talpe dedit ocu los quos cute cooperuit quia eis nõ indiget in maiori parte sue operationis. Et vult ꝓm. vt ꝓz inspiciẽti comentum. c. xxxj. q̃ talpa non vigeat hz habeat oculos: quia visiõe nõ egeret cũ habitet sub terra. quare si videret sua visio esset superflua. Albertus tamen vult q̃ talpa dũ est supra terram hz non videat visibilia coĩter occurrentia: tamen videt lu mẽ solis reflexũ a pelle suos oculos coperiẽte: ⁊ hoc ꝓcipit se esse sup terrã. ⁊ ẽm hoc posset dici Auerroys modera ri. habuit aũt talpa oculos cute cooptos ne a terra sub qua habitat offenderent ⁊ vt forte lumẽ possent tolerare ⁊ fuit nõ pilosa vt eẽt magis pspicua nõ ꝓhibẽs lumis preceptõz

Clare si non altex aliqõ est corpus ⁊ passio que nullius est eoꝝ que sunt hic corporum neq3 vnus vtiq3 deficiet sensum.

¶ Nicoñdit q̃ nobis nõ deficit aliqs sensus siue qõ nõ ẽ dãdus sextus sensus ex pte ipsoꝝ sensibiliũ. Diuidit aũt in duas ptes. q̃ ꝓmo facit hoc ex pte sensibiliũ. ꝑoꝝ. se/ cũdo ex pte sensibiliũ cõiuz ibi At vo neq3. De prima dicit q̃ si nõ ẽ aliqõ altex corpus ab his que in hoc mũdo ꝓpinq̃ ⁊ si nulla ẽ passio siue q̃litas sensibilis que nulli sit coꝝ corpoꝝ que sũt hꝰ neq3 vnus vtiq3 nobis deficiet sensus. s. supple ñ ẽ aliqõ altex corꝝ nz q̃litas sẽsibil. q̃ rẽ

¶ At vo neq3 cõmuniũ potest esse sensitiuum ali quod ꝓprium: que vnoquoq3 sensu sentimus non ẽm accidens vt motus: status: figure: magnitudis: numeri vnius. Hec enim omnia motu sentimus: vt magnitudines motu. quare ⁊ figuraz: Magni tudo enim quedam ⁊ figure est. Quiescens autem in eo qõ non mouetur. Numerus vo negatione continui.

¶ Probat idem ex pte sensibiliũ cõiuz ⁊ diuidit in duas q̃ ꝓmo facit hoc. secũdo dat cãm q̃re sensibilia coĩa senti/ unt pluribus sensibus. Ingret aũt. Prima in tres ẽm q̃ erit. De ꝓma sic arguit. Si ꝓp sensibilia cõia oporteꝛ dare sextũ sensuũ hoc iõ eẽt q̃ sensibilia cõia eẽnt. ꝓa illi sexto sensui. sed sensibile ꝓprium vnius sensus sentit ꝑ acci dens ab alijs sensibus. q̃ si sensibilia cõia eẽnt. ꝓpria illi se xto sensui sentirent ꝑ accidẽs ab alijs sensibus. ꝓñs falsũ q̃ sentiũt ꝑ se: Dicit ergo. At vo neq3 cõiuz. põt eẽ aliqd sensitiuũ ꝓprium que vnoquoq3 sensu sentimus: non ẽm accidẽs: vt mot⁹ status figure magnitudis nũeri vni⁹ hec. n. oĩa sentimus motu ⁊ transmutatõe facta in organo sensus. ⁊ ꝓñs non ꝑ accidens: vt magnitudinẽ motum quare ⁊ figurã. q̃ figura enĩ ẽ quedã magnitudo mãlr qes cens aut sentum⁹ in eo qõ nõ mouet. Numer⁹ aũt sentitur negatõe. i. ꝙuatõe ꝓtinui: ⁊ supple vnũ sentit in eo qõ est qd cõtinuũ. Intelligendũ ẽm ꝓm. comẽto. c. xxxiij. q̃ comꝑhensio getis ẽ ꝑ comꝑhensionẽ ꝙuationis mot⁹. cuz enĩ ꝓhenderit motũ eẽntialiter. ꝓhendit ꝙuationẽ eius eẽntialr. s. getẽ. Comꝑhensio vo nũeri ⁊ multitudis a sẽ sibus ẽ comꝑhensionẽ ꝙuatõis cõtinui: aut qõ ẽ magnitu do ⁊ iã declaratus ẽ q̃ cõtinuũ comꝑhendit eẽntialr. ergo ⁊ sua ꝙuatio cõprehendit essentialit. Quare aũ sensibilia cõmunia hz aliqõ alioꝝ fit ꝙuatiuũ sentiũt ꝑ se: ⁊ ꝙuatiõis sensibiliũ ꝓpriox sentiũt ꝑ accidens dictũ ẽ supra. Sed dubitat q̃a Ax. enũerat sex sensibilia cõia addendo his q̃ enũerauit supius vnũ: qõtñ supra nõ fecit: dr q̃ vnũ iclu dit in nũero ⁊ reducit ad ipm. Sciendũ tñ q̃ duplex est nũerus seu multitudo. Quedã ẽ rex ꝓtinuax abinuicem diuisax sicut duox lapidũ aut triũ hoĩz. ⁊ talis est nũer⁹ ꝑdicamentalis. ⁊ de hoc logt hic Ax. cũ dr q̃ nũer⁹ cognos cit negatõz cõtinui. ⁊ sibr vnũ qõ ẽ eius ps vel ꝓncipium cognoscit in eo qõ cõtinuũ:. Alia aũt ẽ multitudo rex indiuisibiliũ vt duax itelligẽtiax. ⁊ talis ẽ nũer⁹ trãscẽdẽs q̃ nõ cognoscit negatõe cõtinui nec sibi correspõdens co/ gnoscitur in eo qõ continuũ. ⁊ de tali nõ est sermo hic: q̃a non est sensibile cõe sed solũ numerus ꝓmo mõ sũptus.

¶ Et ꝓpꝛijs vnusq̃q3 enim vnũ sentit sensus. q̃ re manifestum est quoniam impossibile eẽ cuiuslibet ꝓprium sensum esse hoꝝ vt motus.

¶ Adducit secũdã rõnẽ que ẽ talis. Vnũ sensibile ꝓpriũ nõ sentit ꝑ se nisi vno sensu exrioꝛi. sed sensibilia cõia sen tiũt ꝑ se plurib⁹ sensib⁹ exrioꝛib⁹. q̃ nõ sũt sensibile ꝓpriũ alic⁹ sensus exrioꝛis. ⁊ ꝓñs nõ ẽ ponẽdus sextus sens⁹ exterioꝛ. Dicit ergo. Et ꝓpꝛis. i. quãtũ ad sensibilia ꝓpꝛia vnusquisq3 enĩ sensus sentit vnũ. s. tantũ sensibile ꝓprium ꝙ se. quare manifestũ ẽ quoniã impossibile ẽ cuiuslibet hoꝝ vt motus getis ⁊c. esse sensum ꝓpriũ.

¶ Sic enim erit: erit sicut nũc visu dulce sentim⁹ hoc autem est quoniã amboꝝ habentes existimus sensum quo cum conciderit: cognoscimus. Si vo non: nequaquã vtiq3. Sed aut ẽm accidens sentie bamus: vt Cleonis filium: non quia Cleonis est: sed quoniam albet. Nunc autem accidit filius Cle onis esse. Cõmuniũ autem habemus iam sensum Cõmunem non ẽm accidens: Non igitur est pro prius. Nequaq̃. n. vtiq3 sentiremus: Sed aut sic sicut dictum est Cleonis filium nos videre. adiui cem enim ꝓpꝛia ẽm accidens sentiunt sensus: non ẽm q̃ ipsi sunt: sed ẽm q̃ vnus eum simul fiat sen sus in eodem. At colera quidem amara ⁊ rubicũ da. Non enim alterius dicere q̃ ambo vnũ ꝓpter qõ ⁊ decipit. Quod si sit rubicũdũ coleraz opiat eẽ

¶ Adducũt rõz tertiã ꝓmittẽdo ꝑ distinctiõz de sensibili ꝑ accidẽs dicẽs. q̃ sic erit ꝺ sensibilib⁹ cõib⁹ si hẽant sensũ ꝓ/ prium ⁊ ab ali s sensib⁹ sentiãt ꝑ accidẽs: q̃ tũc sentiãt ꝑ ac cidẽs sic nũc sẽtim⁹ dulce visu. s. ꝑ accns. ih aũt ẽ q̃m ãboꝝ s. dulcis ⁊ albi existimus habentes sensum cum coincide/ rint in eodem subiecto cognoscimus scilicet visu ipsum dulce. si vo nõ. s. habuerimus amboꝝ sensũ vt dulcis per

gustum ⁊ albi per visum nequaquã vtiqꝫ. ſ. ſentiem⁹ dulce visu. Sed aut ſentiebamus ſm accidẽs. ſ. ſenſibilia cõmunia: vt Cleonis filium ſentimus per accidens quoniã ſentimus ipſum non quia Cleonis filius eſt ſed quoniam albus: huic autem. ſ. albo accidit filius cleonis eſſe. Vult ergo Ax. q̃ ſi ſenſibilia cõmunia ſentirentur per accidẽs hoc eſſet altero duoꝝ modoꝝ: aut ſic viſum ſentitur dulce per accidens: ⁊ vniuerſaliter omne ſenſibile ꝓpriũ vniuſ ſenſus ſentitur per accidens ab aliis ſenſibus: aut ſicut cleonis filius ſentitur per accidens: ⁊ vniuerſaliter ſubſtantia individualis cui accidunt ſenſibilia ꝓpria que ſunt ſenſibilia per ſe. Et tũc ꝓbat Ax. q̃ ſenſibilia cõmuuia nullo illoꝝ modoꝝ ſunt ſenſibilia per accidens dicens q̃ ſenſibiliũ cõmuniũ habemus iam ſenſum cõmunem nõ ſm accidens. i. ſenſibilia cõmunia a nobis ſentiuntur pluribus ſenſibus non ſm accidens. Non igiꝫ eſt coꝝ aliquis ſenſus ꝓpr̃ius. nequaquam enim vtiqꝫ ſentiremus. ſ. ea per ſe pluribus ſenſibus ſeu aliis ab illo ſenſu coꝝ ꝓpr̃io ꝓpr̃io aut ſic ſicut dictum eſt nos filiũ cleõis videre: aut ſuppone dulce. quia per accidens enim ſenſus ſent. ũt adinuicem ſenſibilia coꝝ ꝓpria ſm accidens nõ ſm q̃ ipſi ſũt tales ſenſus. ſed ſm q̃ vnus. ſ. ſenſus ſentit ſenſibile ꝓpriũ alterius ſenſus cum ſimul ſiat ſenſus. ſ. illius ſenſibilis ꝓpr̃ij in eodem ſubiecto a ſuo ſenſu ꝓpr̃io: vt contingit de colera ſi ſit amara ⁊ rubicunda. Non enim eſt alter⁹ ſenſus. ſ. alicuius vnius ſenſus dicere ⁊ cognoſcere q̃ ambo ſ. amaꝝ ⁊ rubicundum ſunt vnũ: quia nullus ſenſus exterior cognoſcit ambo illa ꝓpter quod ⁊ decipiꝫ ſenſus multotiens ex hoc q̃ ſi ſit rubicundũ coleram opinaꝫ eſſe. Vnde ly aliquando contingat q̃ rubicundum ſit colera nõ tamen ſemper. Intelligendum ꝑmo q̃ aliter per accidẽs ſentitur dulce per viſum ⁊ viſum: ⁊ aliter filius Cleonis. quia dulce ſic ſentitur per accidens viſu q̃ poteſt alio ſenſu per ſe ſentiri. ſ. guſtu. ſed filius Cleonis nullo ſenſu exteriori poteſt per ſe ſentiri. Et ex hoc patet q̃ ſenſibilia cõmunia nullo illoꝝ modo ſunt ſenſibilia per accidens. quia nullum ſenſibile per accidens ſiue ꝑmo modo ſiue ſecũdo eſt ſenſibile per ſe pluribus ſenſibus exterioribus. ſed ſenſibilia cõmunia ſunt ſenſibilia per ſe pluribus ſenſibus exterioribus. quare cõ. Intelligendo ſecũdo ſm ꝓm̃. comento. c. xxxiiij. q̃ nos non ſentimus per viſum q̃ hoc ẽ dulce niſi ꝓpr̃ius acciderit nobis in aliquo tempore q̃ comꝓhenderimus q̃ mel eſt citrinũ ⁊ per guſtum q̃ eſt dulce. cum ergo ſecũdo ſciemus ipſum per ſolum viſum eẽ citrinum: ſtatim comꝓhendimus ipſum eſſe dulce ⁊ mel. poſt ſubdit q̃ comꝓhendere per viſum hoc eſſe dulce fuit quia cum viſu fuit coniũcta in eadem re. i. reſpectu virtus vni⁹ generis. ſ. ſenſus cum virtute viſus. ſ. ſenſus guſtus. Judicare autem per viſum iſtum eſſe filium Socratis: accidit quia accidit q̃ in aliquo tempore fuit coniũcta cum viſu alia virtus. ſ. genere a virtute viſus. virtus enī qua comꝓhendimus ipſum eſſe Socratem aut filiuꝫ Socratis ſuperior eſt ad virtutem ſenſus. ſ. exterioris. ⁊ ideo iſte modus videtur magis accidentalis q̃ꝫ ſecũdus. i. alius. vnõ ſimpliciter dixit ipſum eſſe accidentalem ⁊ cõ. Vult ergo ꝓm̃. q̃ v. ſus non iudicat dulce per accidens' niſi ꝓpr̃ius in eodem ſubiecto fuerit coniunctum rubicũdo vel alicui tali ⁊ viſus comꝓhenderit rubicundũ per ſe ⁊ guſtus dulce: tũc virtutes vnius generis vniuntur reſpectu eiuſdẽꝫ: qa ab eodem imutantur ly ſm formas diuerſas. Similiter viſus non comꝓhendit filiuꝫ Socratis per accidẽs niſi ꝑus aliqua virtus ſuperior ⁊ alterius generis. ſ. cogitatiua vl intellectus comꝓhenderit ipſum per ſe ⁊ viſus viderit per ſe album vel aliud tale in filio Socratis repertum: ⁊ tunc vnictur viſus non cum vi tute eiuſdẽ generis quantũ ad ꝑ a qua imutantur: ſed cuꝫ virtute alter⁹ generis. ⁊ quia filius Socratis a nullo ſenſu ꝑticulari eſt ſenſibilis per ſe ſicut dulce ⁊ alia huiuſmodi: ideo magis accidẽtalis ẽ modus quo filius Socratis dicitur ſenſibilis per accidẽs q̃ꝫ modus quo dulce dicitur per accidens ſenſibile. Ex quibus patet vlterius q̃ omnis ſenſatio alicuius per accidens ꝓ/ ſupponit ſenſationem per ſe eiuſdem vel conſimilis habitam ab eodem ꝙ non oporter q̃ habita ſꝑ eandem virtutem vt patet.

¶ Inquiret aliquis cuius cauſa plures habemus ſenſus. Sed ⁊ non ſolum uni aut quatenus minus lateãt conſequentia ⁊ cõmunia: vt motus ⁊ magnitudo ⁊ numerus. Si enim eſſet viſus ſolus ⁊ ipſe alibi laterent vtiqꝫ magis: ⁊ viderentur eſſe idem omnia ꝓpter id quod conſequũtur ſe adinuicem ſimul color ⁊ magnitudo. Nunc autem quoniam i aliquo ſenſibili comunia ſunt: manifeſtum facit q̃ aliud quidam vnũquodq̃ ipſoꝝ eſt.

¶ Mouet dubitationem de ſenſibilibus cõmunibus dicens. Inquirit autem aliquis cuius cauſa habemus plures ſenſus ꝓceptiuos per ſe ſenſibiliũ cõmuniũ ⁊ nõ vniſolũ. Et tũc ſoluit: aut ideo ſi eſt quatenus ſenſibilia ad ſenſibilia ꝓpria ⁊ cõmunia minus nos lateant: vt motus magnitudo ⁊ numerus. Si enim eſſet ſolus viſus ꝓceptiuus ſenſibilium cõmuniũ ⁊ ipſe etiam eſſet albi ſicut eſt laterent vtiqꝫ magis ſenſibilia cõmunia. ⁊ omnia viderẽt eſſe idem cum colore ꝓpter id quod conſequitur ſe adinuicem ſimul color ⁊ magnitudo. Nũc autem quoniam in altero ſenſibili a ſenſibili ꝓpr̃io ſunt ſenſibilia communia ⁊ quia per ſe ſentiũtur a pluribus ſentiũtur a pluribus ſenſibus: quod non contingit de aliquo ſenſibili ꝓpr̃io hoc facit manifeſtum q̃ vnũquodq̃ ipſoꝝ eſt aliud quoddam alteꝝ ⁊ diuerſum. nam optime ſequitur magnitudo vel motus ſentitur per ſe pluribus ſenſibus. ſed color ſentitur per ſe ſolo viſu. ergo color non eſt magnitudo neq̃ꝫ motus. ⁊ ita de alijs. Intelligendũ ſm ꝓm̃. comento. c. xxxv. q̃ color ⁊ quantitas conſequuntur ſibi inuicem ſi fiat quod color nõ inuenitur niſi in ſuperficie ⁊ ſuperficies i corpe ⁊ color nõ inuenitur niſi in ſuperficie ⁊ ſuperficies i corpe cõ.

Dic dubitatur ꝑmo quomodo ſenſus exterior cognoſcat quietem cognoſcendo non mouert alicuius. Secũdo quomodo numerus ſentitur a ſenſu exteriori negatiõe cõtinui. Tertio vtꝝ ſenſibilia cõmunia ſint, ꝓpria alicuⁱ⁹ ſenſus. Ad primũ reſpondetur q̃ quies eſt ꝓpriatio motꝰ nec̃ꝫ poteſt cognoſci niſi cognoſcatur motus quia rectũ ẽ iudex ſui ⁊ obliqui. motus autem cognoſcitur ex hoc q̃ aliquid fuit ⁊ obliquſ. motus autem cognoſcitur ex hoc q̃ aliquid cognoſcitur aliter ſe habere ſm prius ⁊ poſterius⁹: aut ſm ſitum aut ſm quantitatem aut ſm quantitatem. ideo cognoſcetur quies in cognoſcendo aliquid non aliter ſe habere ſm prius ⁊ poſterius: ⁊ hoc eſt ipſum non moueri. quare bene dictum eſt q̃ quieſcens cognoſcitur in hoc q̃ nõ mouet: tñ motũ oporꝫet quietẽ cognoſcit ſenſus exterior qn ẽt ꝓcurrat ſenſus interior: vt ſupra dicebaꝫ. Ad ſecũdũ dr̃ q̃ ſenſus exterior dũ a pluribus imutatur abinuicẽ diſcontinuis ⁊ non facientibus vnũ illoꝝ numeꝝ aut multitudine comꝓhendit quia ab vnis diuerſas recipit imutationes ex quibus non fit vna. ideo ſenſus exterior cognoſcit numeꝝ ex negatione ſeu ꝓpriatione continuitatis ⁊ vnitatis illoꝝ a quibuſ imutaꝫ: nunquã tamẽ cognoſcit numeꝝ q̃ cognoſcat vnitatem: quia ipoſſibile eſt cognoſcere multa quin cognoſcatur vnũ. ſed non cognoſcit vnitateꝫ omniũ illoꝝ quoꝝ numeꝝ comꝓhendit cuꝫ illa non ſint vnũ ſed cognoſcit vnitatem alicuius eoꝝ in eo q̃ eſt quid continuũ ⁊ non diſcretum. Ad tertium dicit quidam q̃ ſenſibilia cõmunia ſunt ꝓpr̃ium obiectum ſenſus cõmunis. ſed hoc eſt impoſſibile quia ꝓpr̃ium obiectum alicuⁱ⁹ ſenſus quicunq̃ ſit ille eſt primo cognoſcibile ab illo ſenſu. ⁊ quicquid aliud cognoſcitur ab eo: cognoſcitur mediãte il

sed sensibilia coia nō sunt primo cognoscibilia a sensu cō
muni cum prius ab eo cognoscant sensibilia propria sen
suum exteriorū. & mediantibus eis ōducāt in cognitionē
sensibilium communiū sicut fit in sensibus exterioribus a
quibus sensus cois imutatur. ḡre &c. Ideo aliter dicēdū
est vz q sensibilia cōmunia nullius sensus sūt proprium
obiectum & q ꝓprium obiectū sensus cois est genꝰ ꝓpm
quum ad oia obiecta ꝓpria sensuum exteriorū qō non hz
nomē impositum. ſz de his in sequētibus latius dicetur.
vbi de sensibus interioribꝰ aget ostendendo quc sint ipo
rum opera & obiecta.

Uoniam aūt sentimus qō videmus & audimus: necesse est aut visum sentire quia videt aut altero. Si aūt altero: aut ipso erit quia videt aut altero. ſz idem erit visus. & subiecti coloris. Quare aut duo eiusdem erūt aut idem eiusdem.

¶ Istud est decimū capitulum q̄rti tractatus in q̄ agitur de sensu cōmuni. Cōtinet aūt duas partes principales. In quaꝝ pria inuestigat natura sensus cois ex hoc q sentimus nos sentire. In secūda vo per hoc q sentimꝰ diuersitatem inter sensibilia ꝓpria diuersoꝝ sensuuꝫ exterioꝝ ibi secūda. Unusquisq; quidem igitur sensus. De pria dꝝ. mouet istā questionē vtruꝫ eodē sensu sentiamꝰ & sentia mus nos sentire aut non ſz altero. Ubi gra vtruꝫ visu videamus colorem & sentiamꝰ visionē coloris sic q visus sentiat se videre colorem & ita de alijs aut alio sensu sentimus colorē. & alio sentimus nos sentire colorem vt q visu videamus colorē & alio sensu a visu sentiamꝰ visionē coloris. De hac aūt questione dꝝ. sic ꝓcedit. q. p argūit ad partem affirmatiuā. Eo ad ptem negatiuam tertio soluit rationi facte adoppositꝫ ibi secūda. Habet aūt dubitationem ibi tertia. Manifestum igit. Pria adhuc in duas sicut pro pte affirmatiua duas ratiōes facit ibi secūda. Amplius autem. De pria p mouet questionē dicēs. Quoniaꝫ aūt sentimus qō videmꝰ & audiuimus necesse est sic sentientē se videre vel audire aut visu sentire. q. videt aut altero. s. sensu si aūt altero aut ipo erit q videt qui sentit se videre est aliquo mō alter a seipso vt videt & sic erit altero scōm qd. aut hoc erit altero simpliciter. Et tūc dꝝ. adducit primā rationem ꝓbantez q nō altero sensu simpliciter sentimus & sentimꝰ nos sentire. q. si altero sensu videremus colorē & sentiremus nos videre ipm cuꝫ illo sensu quo sentimꝰ nos videre colorez sentiamꝰ colorem. tunc duo sensus eēnt eiusdez obiecti q. coloris. s. visus & ille alter sensus quo sentiremꝰ visionē coloris. qd tñ. est falsum. Dicit ḡ. sed idez. s. sensus erit visus. i. visionis & subiecti coloris idest obiecti qō est color. ḡre aut duo. s. sēsus erūt eiusdem obiecti aut idē sensus erit eiusdez. i. sentiet suum actuꝫ & sentiet se sentire. Intelligendū q ista ratio nō est demōstratiua nā adducit ad hoc q idem cēt obiectum diuersoꝝ sensuuꝫ & hoc nō ē inconueniēs. Uñ licet diuersoꝝ sensuuꝫ quoꝝ nullus ordinat ad alium nō sit idem obiectum ꝓpriū & p se tñ diuersoꝝ sensuuꝫ q̄ꝝ vnus ad alium bene pōt esse idem obiectū ꝓpriū & per se q̄uis non sit ade quātuꝫ respectu vtriusq; illoꝝ. verbi gratia q. nullus sensus exterior ordinat ad alium. iō q ē ꝓpriū obiectuꝫ visus vz color nō percipitur per se ab auditu & ita de alijs. sed q. oēs sensus exteriores ordinātur vt sensum cōmunē post ostendet. Ideo oia ꝓpria obiecta sensuuꝫ exterioꝝ per se cognoscuntur a sensu cōmuni tanq; contenta sub suo primo & ꝓprio obiecto vt pz supra. nam quicqd potest virtus inferior pōt superior cū hoc plus. Cum ergo sensu cōmunis sit superior ad oēs ꝑticulares sensus pōt cognoscere omnia sensibilia ꝓpria & communia que ipi cognoscere possunt & vltra hoc sensatō nes sensuum exterioꝝ & differentias suoꝝ ꝓprioꝝ obiectoꝝ q ipsi ꝑticulares sensus cognoscere non pñt. ḡre &c.

¶ Amplius autem si & alter sit visus sensus: aut i infinitum procedat: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

¶ Adducit secūdam rationē. d. āplius aūt si alter sit sensus visus. i. visionis supple ab eo sensu qui videt aut infinitum ꝓcedit i sensibus & sensationibꝰ aut aliquid ipi sui ipsius erit iudex. i. sentiet suam sensationē: ḡre in ꝑ. i. sensu hic faciendus est. s. ipm sentire suā sensationē. Intelligenduꝫ q si ponamus visuꝫ videre colorē & ipm nō cō prehēdere se videre colorē. ſz hoc fieri p aliū sensum. tūc queraꝫ de illo alio sensu aut sentit se sentire aut non si dicatur q non. tūc sequit q eius sensatio sentiet p alium sensum sicut prius dicebatur de visu tunc queraꝫ de illo tertio sensu vtꝝ sentiat se sentire vel non. & sic vltra ꝓceden do sequit aut q ibitur in infinituꝫ i sensibus quoꝝ vnius sensatio sentiet ab altero. aut erit status ad aliquē sensum qui sentiet se sentire. Sz si ponamꝰ aliquē sensuꝫ sentire suā sensationez melius ē hoc facere i principio non multiplicando entia absq; necessitate. ḡ visus nō solum videt colorem sed etiā visionez coloris. quare &c. Et hec ratio nō est demonstratiua q. est deuenire ad vltimū sensuꝫ cuius sensatio non cognoscitur ab illo sensu & in homine cognoscit p intellectuꝫ q. intellectꝰ ē immaterialis & supra se cōuersiuus & pōt suam intellectionē itelligere. vt oñdet tertio huius. alr autem est de sensu ſz de hoc in questione videbitur.

¶ Habet aūt dubitationem: si. n. visu sentire videre est videtur aūt color: aut habens hunc: si videbit aliquis q est videns: & colorem habebit primū videns.

¶ Arguit ad ptem oppositaꝫ dicens id qō dictuꝫ ē habere dubitationē. Si eiz visu sentire ē videre aūt videt nisi color aut hñs colorē. tūc sequit q si aliquis videbit qō videt q primū vidēs. i. organuꝫ visus habebit colorez. In hoc ergo stat rō q si visus videret se videre cū visus nihil videat nisi colorem vel hñs colorē tunc visio esset, color & organū visus eēt coloratuꝫ: qd tamen ē falsum.

¶ Manifestum igitur qm̄ non est oio visu sentire. Et nāq; cum non videmus visu discernimus & tenebras & lumē. sed non similiter.

¶ Soluit dubitationez p̄missam oñdendo q aliquo mō eodē sensu sētimus & sentimus nos sentire. & aliq mō altero modo iferius declarādo. Et diuidit i duas partes scōz q ratione factā ad ptē negatiuā dupl'r soluit. ibi Amplius aūt. De pria soluit rōez nunc factā. p negādo q nihil videt nisi color vel hñs colorez. Dicit ergo q manifestum est qm̄ visu sentire nō est vnuꝫ. i. non dr vno mō tñ & nāq; cum nō videmus. s. colorez visu discernimꝰ tenebras & lumen. ſz non similr. patet igit q visu cognoscimus tenebraꝫ & lumē quoꝝ nullū est color vel hñs colorez ḡre illā p̄missa fuit falsa. Intelligēduꝫ p̄m comentatorem cōmēto. cxxxviij. q nos iudicamus p visum non videndo coloratuꝫ cum iudicamus obscuritatem esse obscuritatem & lucez esse lucez ſz neutrum habet colorem ſz nō eodem mō iudicamꝰ per visuꝫ obscuritatez & lucez. iudicamus eim p visum lucez p se. & obscuritatem q. est priuatio lucis. Amplius aūt. Secundo soluit illā rationē. Et diuidit in duas: q. primo ponit solutionez cum vna eius declaratiōe. Secundo adducit aliam declarationem. ibi. Sensibilis aūt actus. De prima adducit sēdam solutionem talem q id ad qō deductuꝫ & p inconueniēti non est inconueniēs. s. q visio sit aliquis colore & q. organum visus sit aliqō coloratum. Unde dicit.

¶ Amplius aũt ⁊ videns tãquaz coloratuz ẽ: sen
sitiuũ.n. susceptiuuz est sensibilis sine materia vnũ
qõqz: vnde ⁊ abcũtibus sensibilib⁹ insunt sensus:
⁊ fantasie quibus sentiunt.

¶ Et videẽs est tanqz coloratuz qõ declarat. qz vnũquod
qz sensitiuuz ẽ susceptiuũ sensibilis sine materia qõ ꝓz qz
abeuntibus sensit ulib⁹ insunt sensus ⁊ phãtasie. i. opatio/
nes sensitiue qbus ipa sensitiua sentiũt: qõ nõ fieret nisi in
organis sensuuz reciperent ⁊ reseruarent spẽs sensibiliũ
sine materia qbus sensibilia sentiunt in ipoz absentia ⁊c.
Intelligẽduz ꝑ ꝓz cõmẽtatorez qz possum⁹ ꝓcedere visio
nem esse coloreז: videẽs. n. qsi cõprehendit colorem efficaz
q. coloratum equomõ ⁊ cã in hac ẽ qz sentiẽs recipit sensi
bile ⁊ affin dlaz ei. visus etiã recipit coloreז quẽ recipit cor
pus extra aiam. ſz diuersũ in hoc qz receptio sentiẽtis est
non materialis ⁊ receptio corꝑis extra aiam ⁊ materialis

Intelligendũ ẽo ꝑ solutione hui⁹ dubitatiõis qõ sen/
sus cõis se hz sicut centrũ respectu sensuuz ꝓticularium.
Sensus aũt ꝓticulares se hñt sicut circũferentia. Vñ sic
oẽs linee ꝓtracte a circũferentia circuli ad centrum termi
nant ad ipm centruz ⁊ in eo vninunt. sic oẽs imutatiões q̃
fiunt in sensib⁹ ꝓticulib⁹ terminant i sensuz cõem ⁊ in
eo vninunt. Vñ sensibilia exteriora imutãt ꝓticulares sen
sus vt color visum: sonꝰ audituz ⁊ ita de alijs. Sensus aũt
exteriores imutati imutãt ipm sensuz cõmunez. ⁊ sensus
cõis imutatus a visu ei vnitur ⁊ dr quodãmõ visus. dif
fert ſm hoc ab auditu ⁊ imutatus ab auditu ei vnitur ⁊ di
cit q̃dãmõ auditus. ⁊ ſm hoc differt a visu. ⁊ sic in alijs
suomõ. Ex qbus sequit ꝓmo qz eẽ sensus cõis sentiat ea a
qbus imutatur ⁊ ipe imutatur a sensatiõib⁹ sensuuz exte/
rioꝝ qz ipi hñt cognoscere nõ soluz obiecta sensuũ exterio
rum que ꝑ sensationes illas repꝛesentant. ſz etiã ipsas sen
satiões sensuuz exterioꝝ vt visionẽ q̃ ei⁹ i visu ⁊ auditio/
nem que ẽ in auditu ⁊ sic de ceteris. Sequit secũdo qz
sicut sensus ꝑticularis cognoscit drãz cõtentoꝝ sub suo
sensibili ꝓꝓio. vt visus drãm albi ⁊ nigri ⁊ auditus gra
ui ⁊ actui ⁊c. sic sensus cõis cognoscit conuenientiã ⁊ diffe
rentiam diuersoꝝ sensibiliuz ꝓꝓioꝝ. vt qõ albuz est dul
ce. album nõ est amarũ ⁊c. Et vlteri⁹ tertio sequit qõ eo/
dem visu videmus passiue ꝑ vt imutat a ꝯlore ⁊ senti/
mus nos videre actiue ꝑ vt imutat sensuz cõem. Vnde
nunqz ꝑ sensum cõem sentim⁹ nos videre coloreז nisi vi
sus imutaretur a colore ⁊ ipm videret ⁊ visus videẽs co/
lorem ꝑ visionez i ipso existentem imutaret sensum cõem

Sequit q̃rto qz eodez sensu cõi sentim⁹ colorem ⁊ sen
timus nos sentire coloreז. Vñ sensus cõis imutãs a visu
vidente coloreז sentit illum colorem ⁊ sentit ẽt visionẽ co
loris q̃ est in visu. Ex quib⁹ vlterius sequit qz altero sen
su sentim⁹ colorem ⁊ sentimus nos sentire colorem ⁊ hoc
ſm qd. qõ ꝓz dupliꝛ. ꝓmo qz visus vt ipo sentimus nos
videre colorem actiue ꝓut imutat sensum cõem aliq̃ mõ
alter a se ipso vt eo imutato a colore passiue sentim⁹ colo
rem. Secũdo qz visu sentimus colorem ⁊ sensu cõi sen
timus nos sentire illuz q licet sit alius a visu tñ ꝓt dici q̃
dãmõ idez ei ipso vt ab eo imutatur v supra dictũ est. q̃re
non simpliꝛ alius vt ipso sentim⁹ nos videre coloreז sed
solũ ſm quid. Sed ex oib⁹ his ꝓmiſſis ꝓsequitur qz aliquis sen
sus sentiat suã ꝓꝓriaz sensationẽ. Sz hic dubitatur qz
Ar. arguit ad vtranq; ꝑtem nec expresse vr quid velit.
Vtrũ aliqs sensus cognoscat suã ꝓꝓriaz sensatiõez. Ar/
guit q. sic. ꝓmo visus cognoscit suam visionẽ. ergo ⁊c.
ꝓz ꝓña. assumptum ꝓbat qz visus cognoscit tenebrã per
Ar. in lra ⁊ ꝓñ. ſz visus ñ cognoscit tenebrã nisi cogno
scendo se nõ imutari a lumie. vt ꝓz ergo visus cognoscit
se nõ imutari a lumine dũ ab eo nõ imutat. ſz visus non
põt cognoscere se nõ imutari a lumine. nisi ꝓius cogno
uerit se imutari a lumie. cũ negatio cognoscat ꝑ affirma/
tionez. ergo visus cognoscit se imutari a lumie dũ ab eo i
mutat ⁊ ꝑ ꝓñs cognoscit suaz imutatiõez a lumie. ſz eius
imutatio a lumine ẽ visio qua videt lumẽ vel saltez ad il
lam imutatiõez. consequit ergo visus cognoscit suaz visio
nez. Secũdo sicut se hẽt itellectus ad intelligere sic se hẽt
sensus ad sentire tertio hui⁹. ſz intellectus cognoscit suuz
intelligere: vt illic oñdit. ergo sensus cognoscit suuz senti
re. Et ꝑ hac ꝑte adduci possent rões facte ab Ar. in lra
que breuitatis cã relinquunt. In oppositũ arguit sic.
nulla virtus materialis ⁊ extensa ẽ ꝓuersiua supra se ⁊ ꝑ
ꝓñs nulla talis põt suuz actuz i ea imanẽtem cognoscere
sed glibet sensus ẽ hui⁹. ergo ⁊c. patet cõsequẽtia cuz mi
nori. ⁊ maior declarat. qñ ex hoc qz aliq̃ virtus est alliga
ta materie nõ ẽ libera nec supra se ipam conuersiua. Jõ
nec se nec aliquid i eo cristẽs põt cognoscere. Similr cuz
aliq̃ virtus ẽ extensa non põt se supra se cõuertere. qz aut
vna ꝑs conuerteret ad aliã: aut totum ad totũ. Jlõ primũ
qz tunc non esset cõuersio ad se. ſz ad aliud nec ſm. qz tũc
qlibet ꝑs cõuerteretur ad qualibet ꝑtẽ: ⁊ sic oẽs ꝑtes cẽt
simul nec totũ eẽt extensuz. cui⁹ oppositũ supponit. Ad
dubiũ breuiter dicendũ qz nullus sensus põt cognoscere
suam ꝓꝓriã sensationẽ siue fuerit interior siue exterior ꝓp
rationẽ nunc factam. Et i hoc differt sensus ab itellectu.
qz itellectus cum sit virtus immaterialis ⁊ inextensa põt se
supra se ipm cõuertere ⁊ cognoscere se ⁊ actuz suuz vt ter
tio huius patefiet. Verũtamen sensus interior põt co/
gnoscere sensationẽ sensus exterioris. Et vnus sensus in
terior põt cognoscere sensationem alterius sensus iferio/
ris sibi subseruiẽs. vt extimatiua vl cogitatiua imagina
tiue vl sensus cõis. Jtẽ qz nullus cognoscat suã sensa/
tionem põt fieri qui. oẽ qõ cognoscitur ab aliquo sensu ꝑ
se dz aliquid agere i sensum cũ sentire consistat i quoddã
pati ipius sensus a sensibili. Sz nulla sensatio agit in sen
suz cui⁹ est sensatio: qz nullus actus agit i ꝓꝓrium subie/
ctum. ergo ⁊c. Amplius nullus sensus sentit nisi suuz
obiectum. ſz sensatio nõ ẽ obiectuz sensus ſz eius opatio
quare ⁊c. Ad rationes oppositũ. Ad ꝓmã dictũ fuit su
ꝓra qz visus ꝓꝓrie loquẽdo nõ cognoscit tenebrã. ſz aial
ꝓra qz visus ꝓꝓrie loquẽdo nõ cognoscit tenebrã. ſz aial
hñs visum debite disposituz ad videndũ lumẽ duz ipm
nõ videt iudicat tenebrã ꝑ virtutẽ superiorem ꝑ quã illa si
cat visum nõ imutari a lumine. Ad secũdaz dr qz illa si
militudo nõ est oio vera ſz q̃tũ ad hoc dz cõcedi qõ sicut
intelligere est opatio itellectus ad quã passiue cõcurrit ⁊
respectu cui⁹ patiẽ ꝑfectuz: sic se hz sentire respectu sensus.

Ensibilis aũt actus ⁊ sensus idem est: ⁊
vnius. Esse autem ipsorum non idem.

Dico aũt vt sonus ſm actum ⁊ auditus
secũduz actum. Est. n. auditus hñtia non audire:
⁊ hñs sonum nõ semp sonat. Cum aũ opetur pos
sibile audire: ⁊ sonet: possibile sonare. tũc ſm actũ
auditus simul sit: ⁊ ſm actum sonus. Quoz dicet
vliqz aliquis hoc quidem auditiõez esse: hoc verũ
sonationem.

¶ Nunc adducit Ar. secũdam declaratione ad oñden/
dum visionẽ esse quẽdaz coloreז ⁊ organũ visus esse quo
dãmõ qd coloratum. s. spiritualr ⁊ intẽtionalr. Et diuidi
tur in duas ꝑtes. qz ꝑ facit qd dictum ẽ. ꝓ soluit ex dictis
q̃sdam dubitatiões. ibi. Cñ aũt vn⁹. ꝓmia pars adhuc
diuiditur i duas. qz ꝑ oñdit qz sensibilis ⁊ sensitiui ẽ vn⁹
⁊ idem actus ſm rem licet differãt rõe. Secundo oñdit qz
talis actus q̃ põt dici actio ⁊ passio non est subiectiue i age
te ipm vt in sensibile sed in patiente qz in ipo sensitiuo. ⁊

et his duobus apparebit veritas quesita. ibi. scđa. Si igi
tur est motus. Dicit g de pria q̄ sensibilis aūt actus t sen
sus ſm actuz t audꝰ secūduz actū. i. habēt eundez actū
realiter. Est. n. auditum habentis nō audire t hns. s. so
num. s. in potētia actiua nō semp sonat t tunc nō est ipoz
idem actus. Sz solū duz actu opant. ideo dicit cum aūt ope
retur possibile audire t sonet possibile sonare. tunc ſm ul
tus auditus ſm actū t sonus secūduz actū. quoz. s. auditus
timi ſm actū dicet vtiqz aliquis hoc qdem. i. hūc actum
esse additionē vt recipit i auditu. hoc vero. i. hūc eundē
actum esse sonationez vt producitur a sono. Intelligē
dum q̄ sensibile t sensus vt sonus t auditus dupplr ac
cipit. Uno mō in potentia vt qñ nō opātur. Alio mō
in actu vt qñ opantur. Et dū opantur tunc ipsoz est idez
actus realr. Vñ eadē est opatio numero qua sonus imu
tat auditum t audit⁹ imutat a sono: t ita de alijs. Sz tñ alia
est ratio t diffinitio illius opationis vt est a sono t effecti
ue. t alia vt subiectiue recipit in auditu. nam vt est a sono
dicitur actio t sonatio vt autem accipit in auditu dicitur
passio t auditio.

¶ Si igitur motus t actio: t passio in eo qō agit
necesse e : t sonum t auditum: qui secūduz actum i
eo q̄ est secūdum potentiam esse. Actiui. n. t mo
tiui actus in patiente fit: vnde non necesse est mo
uens moueri. Sonatiui quidem igit actus aut so
nus est sonatio est. Auditiui aūt aut auditus auditio
est. Bupliciter. n. auditus t dupliciter sonus. Ea
dem aūt ratio est t in alijs sensibus t sensibilibus.
sicut. n. actio t passio in patiente: t non in agente.
sic sensibilis actus t sensitiui in sensitiuo est. Sed
in quibusdam quidez t nominatum est vt sonatio
t auditio. in quibusdam aūt non nominatuz est. sz
alterꝰ: visio. n. dicit visus actus. Que vero est co
loris non nominatū est. Et gustatiui gustus est. hu
moris aūt non nominatum est.

¶ Dfendit q̄ ille actus q est sensibilis t sensitiui nō est
in sensibili cum in sensitiuo sicut vlr motus non est i mo
tore vt sic sed in moto. Et dicit igitur est motus t actio t
passio in eo qō agitur. i. mouet seu patit necesse est sonuz
t auditum q sunt ſm actum esse. s. q̄ztum ad suā opationez
in eo qō e ſm potētiam. s. passiuam respectu illius qō est
ipm audituum. Et hoc pbat. Actiui. n. t motiui actus i
patiente fit. vnde nō est necesse oē mouēs moueri cū non
fit necesse motuz e in motore sz in moto. Et subdit sonati
ui quidē igit actus e sonus aut sonatio. auditiui aūt actus
aut auditus est auditio. Dupl'r. n. audit⁹ dr t dupliciter
sonus. s. actu i potētia. eadez aūt ratio e in alijs sensibus
t sensibilib⁹. sicut. n. actio t passio sūt in patiēte t non in
agente loquēdo d actiōe t passione reali t corruptiua. sic
aqua sensibilis t sensitiui q est actio t passio spiritualis e
in sensitiuo. Sed in qbusdam. s. actibus t nominatum e
t dest repitur dupler nomen. vnum respectu agētis aliud
respectu patientis sicut in actu soni t auditus q vt fit a so
no dicitur sonatio. t vt recipitur in auditu dicit auditio.
In quibusdaz aūt actib⁹ non nominatuz est nisi alterꝰ. i.
non reperitur nisi vnuz nomē. Actus. n. visus quē re
cipit a colore dicit visio vt repitur visu. q in vero est colo
ris. i. in q̄ztum est a colore nō nominatuz e id est non ha
bet nomē impositio t actus gustatiui vt gustatiui est dicit
gustus siue gustatio vt aūt est humoris. i. saporis non no
minatum est. Intelligēduz p ſm comentatorē comēto
xxxix. q̄ sonus t auditus qui sunt in actu. i. actus audiē
di sunt in eo qō est in potētia sonās. s. passiua quātum ad
sonum in actu. s. pcussuz sicut ēr aer t qō est in potentia au
diens. s. sensus audiēs quantuz ad actum audiendi. sonꝰ
igitur ēst subiectiue i care t nō in corpore pcutiente a quo
pducitur. t silr auditio est in auditu t nō in sono. In
telligenduz scđo ſm cōmētatorez comento. xxxx. q̄ sicut
actio t passio sunt in ptiente nō in agente. ita actio sensū
t sensibilium sūt in prio sentiēte: cuz sensibilia sint vtutes
agentes. sensus aūt agentes t patientes. Primū aūt sen
tiens est patiēs tm sensatio itaqz non solum est in sensu.
sed etiam i organo qō est primū sentiēs cum ordie nature
prius imuteť. Ex quo sequitur q̄ ad sensationē ocurrunt
tria. Unū est mouēs non motū. s. sensibile. Aliud ē mo
tum non mouens. s. organū. Et tertiū est mouens t mo
tum. t hoc est sensus q mouetur a sensibili t mouet sen
sus interiores. t pro isto facit qō dicit cōmētator i cōmto.
imediate precedente dū dicit q̄ sensus mouet virtutes in
teriores sicut sensibilia q̄ sunt extra aiam mouent sensus.
Posset etiam cū dicit comentator q̄ sensus sunt agētes t
patientes alr exponi. vz q̄ sensus sunt agētes t patientes
respectu ppriaꝝ sensationum imaginādo vt tenet. Alber
tus q̄ cū in suis organis receperūt spēs sensibiles t sensi
bilibus ex se eiciūt actus suos t in seipis suas sensatiōes
pducūt. Intelligendum q̄ vt tactuz fuit hec ratio sup
duabus rationib⁹ videtur fundari. Quaꝝ pria est q̄ sen
sibilis t sensitiui est vnus t idem actus. sicut agētis t pa
ientis t mouentis. t mori est vnus actus ſm rem licet
sit alius rōe. Secūda ppositio ē q̄ talis actus est subie
ctiue i sensitiuo t nō in sensibili. sicut actio t passio t mo
tus est i moto t nō in motore p se t ſm q̄ huiꝰ. vt dclara
tum est tertio phyficoꝝ. Ex his sequit q̄ duz color agit in
organū visus q̄ idem ē actus coloris t organi visus p pri
mā ppōem qui actus vt recipitur in visuz vel in eiꝰ orga
no: dicit vlsio t lz ſm q̄ est a colore nō hz nomē in ligua
greca dici nō pōt coloratio. t talis actus est subiectiue i or
gano visus p ppōem scđam. ergo segtur q̄ coloratio re
cipit in organo visus. sed oē illud in q̄ recipitur coloratio
coloratur t efficitur qd coloratū. ergo organū visus est qd
coloratuz t visio est aliquis color qđ erat declarāduz. t di
citur notāter q̄ visio ē aliquis color t q̄ organum visus
est aliqd coloratum t non dr absolute q̄ visio est color t
organum visus coloratum ad denotāduz q̄ ista sunt talia
solum spiritualiter t nō realit vt supius dixit comētator.

¶ Quoniam aūt vnus quidem est actus sensibi
lis t sensitiui: esse aūt alterum est: necesse est simul
corrumpi t saluari sicut dictum auditum t sonum
t humorem igitur t gustuz t alia similiter. Dicta
aūt secundum potentiaz non necesse est. Sz prio
res philosophi hoc non bene dicebāt nihil oppinā
tes neqz album: neqz nigrum esse sine visu: neqz
humorez sine gustu. sic quidez non dicebant recte.
sic aūt non recte. Dupliciter dicto sensu t sensibi
li: his quidem secunduz potentiam: illis non secun
dum actum. De his quidem accidit qō dictum ē
sed in alteris nō accidit. sed illi simpliciter dicebāt
de dictis nō simpliciter.

¶ Solut duas dubitationes. ibi secūda. Si aūt simpho
nia. De pria dicit. Cū aūt quidem est actus sensibilis t
sensitiui esse autem alterꝰ est necesse ē igit simul corrupi t
saluari sicut dictum est auditum t sonū t humorem. i. sapo
rem t gustū t alia silr. s. dicta ſm actum. dicta aūt ſm po
tentiam nō necesse est. s. sic corrupi t saluari. Sed priores
philosophi hoc nō bene dicebāt nihil opinantes neqz al
buz nz nigrū sine visu esse. i. nisi q̄ videbāt esse tales po
tentes vel esse in apparendo vz humorem. i. saporem eē

sine gustu. ¶ Dñi si quidem. i. vnō mō dic' bant recte sic autem. i. absolute dicebant nō recte dupl'r. n. dicto sensu ⁊ sensibilis. s. fm actum ⁊ potētiaz. bis o' aidem. s. dictis fm actū accidit qō dictum est q' simul sū' uaī ⁊ sil' corrūpit ꝫ in alteris q' dictis scōm potētiam n'o accidit hoc. Sed illi antiqui simpl'r dicebāt absq; distīctiōe q' sensus ⁊ sensibile simul saluāt ⁊ simul corrumpr'ntur. ideo peccabant

Intelligendū secūdum Alber'um q' sensibile ⁊ sensus sumpta scōm actuz dicuntur ad' inuicem correlatiue. ideo simul saluantur ⁊ simul corrumpunt. Dñi bene sequit' color est in actu imutans visum ergo visus ē actu imutans a colore ⁊ ecōuerso. sonus est actu imutans auditum ergo auditus est actu imutatus a sono ⁊ ita de alijs. ⁊ sil'r negatiue. Sed sensus ⁊ sensibile sumpta scōm potētiam non dicuntur ad inuicem correlatiue: quare nō sil' saluant' nec simul corrumpunt'. Dñi non sequit' color est: ergo visus est nec sil'r sequitur nullus visus ē: ergo nullus color est. q̄re antiqui qui simpl'r dicebāt q' sensus ⁊ sensibile simul saluantur ⁊ sil' corrūpuntur volentes nullū sensibile esse nisi qō per sensum p̄cipitur errabāt dimittentes distinctionem vbi distinctione vti oportebat.

¶ Si aūt symphonia vox quedam est: vox autez ⁊ auditus est sicut vnum: ⁊ est sicut non vnum aut idem: ꝓpositio aūt est symphonia: necesse est ⁊ auditum rationem quādam esse. Et propter id corrumpit vnumq̄q; excellens acutum: ⁊ graue auditum: ⁊ in humoribus gustuz: ⁊ in coloribus visuz fortiter fulgidum ⁊ opacuz. ⁊ in olfactu fortis odor ⁊ dulcis ⁊ amarus tanquaz ratio quedam sit lesus. Vnde delectabilia quidem sunt dum dicunt' sincera ⁊ mixta entia ad rationez vt acutum: aut dulce: aut salitum. Delectabilia. n. tunc. oīo aūt magis q̄ō mixtum est symphonia: q̄z acutum: ⁊ graue Tactus autem calefactibile ⁊ figurabile. sed sensus ratio est: excellentia autez contristant: aut corrumpunt.

¶ Soluit secūdam dubitationem que est q̄re excellentie sensibilium corrūpit sensus dicens. Si aūt symphonia q̄dam vox ē. s. ꝓportionata ⁊ cōmensurata. vox aūt ⁊ auditus est sicut vnum ⁊ idez. s. quantuz ad realem idēptitatem sui actus ⁊ est sicut non vnū ⁊ idē pp diuersitatem eius fm rōez. Symphonia aūt est quedā ꝓportio. i. symphonia que ē obiectū ꝓportionatū auditus ⁊ hz ipm immutare: ꝓsistit in q̄daz debita ꝓportiōe. quare necesse est ⁊ auditū rationē quādam esse. i. cōsistere i quadā ⁊ cōmē surata ꝓportiōe. Et pp id q' sensus ē quedā ratio' ⁊ ꝓportio vnūquodq; excellēs acutum ⁊ graue in sonis corrumpit auditum destruēdo illā ꝓportionē in q̄ saluaī auditꝰ. Et in humoribus. i. i saporibꝰ excellentie corrūpunt gustum. simili mō ⁊ in coloribꝰ fortiter fulgidū ⁊ fortiī opacum corrūpit visuz i olfactu fortis odor vt odor dulcis aut amarus tanqz sensus sit quedā rō. i. quedā ꝓportio que i mediocribus sensibilibꝰ saluaī: i excellentibꝰ aūt corrūpit

Dñi sensibilia sincera. i. simplicia ⁊ mixta etiam duz dicunt' ad rōem ⁊ mediocritatez sūt quidē sensui delectabilia vt acutum aut dulce aut salituz delectabilia. n. tūc sunt scilicet duz sunt mediocria ⁊ marie dū sunt inuicem ꝓportionabiliter mixta ⁊ ad mediū deducta oīo aūt. i. vniuersaliter q̄ō mixtū est magis ē symphonia ⁊ ꝓportionatum q' acutū ⁊ graue si fuerint simplicia ⁊ excellētia. Tactus aūt calefactibile ⁊ frigorabile supple sunt delectabilia si ad tempamētū mediocz fuerint ducta. ꝫ hoc accidit q' sensus ē quedā rō siue ꝓportio. excellentia aūt sensibilia q' destruunt illā ꝓportionez quā requirit sensus cōtristātipos sensus aut corrūpunt. Intelligēdum p̄ fm p̄dm. cometo cxxxiiij. q' necesse ē vt auditꝰ sit aliq̄ ꝓportio ⁊ nō dicit ꝓportio simpl'r. q' extimaī q' ista ꝓportio q̄uis sit in capitulo relatiōis tñ ē ꝓportio agēs. ⁊ ꝓportiones in eo q' ꝓportiōes sūt nō sunt agētes. ꝫ in eo q' q̄litates. sensus igit' numeranī in relatiōe vno mō ⁊ in q̄litate alio modo. Sensus ḡ nō est ꝓportio simpl'r. ꝫ quedā ꝓportio. i. consistens in q̄daz ꝓportiōe ⁊ tēpantia q̄litatuz p̄dax. Et ista virtꝰ que ē sensus fm q' ē naturalis potētia receptiua sensatiōis aut actiua ⁊ sensuz ulteriorē ē in predicamēto q̄litatis. ꝫ scōm q' ꝓsistit in tēpamento q̄litatuz primax. est in p̄dicamēto relatiōis. Intelligēduz scōo secūduz commentatorē eodē cometo q' esse sensus naturalis ē i, ꝓportione tēpata ⁊ cū illa ꝓportio fuerit corrūpet' sensus. cum in illa ꝓportiōe sit forma sensus quēadmodū sanitas ē in ꝓportiōe termiata inter q̄ttuor q̄litates: ⁊ cū illa, ꝓportio fuerit corrupta corrūpet' sanitas cū forma. sanitas ē i hac ꝓportione tēpata. Licet igit' sanitas sit forma supaddita tēpamēto q̄litatum primax. q' nō ipm p̄supponit tanq̄z eius ꝓpriū subiectuz. io destrui illo destructo. Et sil'r ē de sensu respectu tēpamēti in q̄ fundaī. vt pz ex dictis cometatoris. Sz hic oriī dubiū quō excellentie sensibiliū aliox a tāgibilibꝰ corrūpūt tēpamēta ipox sensuū ex p̄sti ipos sensus cū illa sensibilia in organa sensuz nō videāt agere nisi spiritualiter ⁊ ad actionez spūalez nō sequit' corruptio cū sit alteratio pfectiua. Dñi color nō ꝓducit i oculo colorē realē ꝫ spēm tm̄. ⁊ sil'r sonus i organo auditus ⁊c. ⁊ odor in organo olfactus ⁊ sapor i organo gustus ⁊c.

Ñndeī q' excellētia sensibilia ex sola actione spirituali nunq̄z corrūperēt sensus verūm ipos corrūpunt q' actiōi spirituali p̄iūgitur actio realis aut ad ipm p̄segī. Intē se. n. fulgidū disgregat visuz ⁊ inordinatuz motū i spiritibus ponit ad quē ipox sequtur resolutio. Mā cuz spiritus lucidi sint suo gaudētes simuli celerit' ad extra inouentur fulgido p̄sentato. Sil'r hoic diu i tenebris morāte ipz excecari cōtingit. q' spiritꝰ p tenebras ab oculo repelluntꝰ q̄ er defectu spirituū ifrigidato accidit meatū quo spūs ad oculuz deferunt' ꝓstringi ⁊ opillari. q̄re ad oculū nō p̄sit spiritꝰ visui a cerebro āplius mitti. Fortis etiā sonus siue grauis fuerit siue acutꝰ cū forti motu aeris Visus auditū cātur. ex quo auditus organū ledi ꝓsueuit. Immoderatꝰ etiā color cū intēsa caliditate aut cū intensa frigiditate multiplicat ⁊ sapor nō imutat nisi cū būiditate vt oñsum fuit supra. Et vl'r ex actiōe fortī spūali sequit in spiritibꝰ motus extraneus ⁊ alteratio realis ad quā sequit' sensus corruptio aut debilitatio.

Musquisq; quidem igit' sensus subiecti
ue sensibile est: qui est in sensitiuo inq̄ā
tuz sensitiuum: ⁊ discernit subiecti sensi
bilis differentias: vt album quidem ⁊ nigrū visus.
dulce vero ⁊ amaruz gustus. similiter aūt se habēt
hoc ⁊ in alijs.

¶ Hic inestigat Ax. naturā sensus cōis p ꝫ q' sentimꝰ dīaz iter sensibilia ꝓpa diuersox sensuuz exterioz. Et cō tinet duas ptes: q' prio oñdit q' glibet sensus p̄icularis cognoscit dīam cōtētox sub suo ꝓpio obiecto. Secūdo oñdit q' ex hoc q' sentiunꝰ dīaz inter obiecta ꝓpria diuersox sensuuz exterioz quā p sensus exteriores cōprehēdere nō possumꝰ. q' os vltra sensus exteriores dari aliques alium sensuz cōem ꝓceptiuz oium coz q̄ sensus exterioꝝ res cognoscere p̄sit. ibi. Dñi aūt ⁊ albuz. De ꝓria dic q' vnusquisq; qdem igit' sensus q est i sensitiuo. i. organo sensus inquātū sentiuum ē subiecti. i. obiecti sensibilis ⁊ discernit subiecti sensibilis dīas. vt visus qdem discernit

album ⁊ nigꝝ ⁊ dr̃am ipoꝝ. gustus vero dulce ⁊ amarū Silr aūt se hz hoc ⁊ in alijs sensibus exteriorib⁹ ⁊ sensibilibus ꝓpꝛijs ipoꝝ. Intelligendū scd̃m cōmētatorē cōmēto. cxxxiiij. q vnusquisqz sensuz iudicat suum subiectuz ꝓpꝛiū qd̃ ēēt ei scd̃m q est illud sentiēs ⁊ iudicat cum hoc dras ꝓpꝛias que sūt in illo subiecto ꝓpꝛio. Verbi gr̃a q: visus iudicat colorem ꝓpꝛium qui ē subiectus ꝓpꝛiū ei scd̃m q ē visus ⁊ iudicat dras ꝓtrarias existentes in eo. Verbi gr̃a album ⁊ nigrū ⁊ media silr. Et similiter auditus iudicat sonū qui est suus subiectus ⁊ grauе ⁊ leue ⁊ media que sūt differentie soni Ax. ⁊ cōmentator obiectum sensus appellāt subiectū ꝓꝓ duo. Primo q: sensus nō solum patit ab obiecto. hz etiā iudicat de eo. sicut ergo obiectū scientie dr̃ eius subiectus q: subiicitur suo iudicio dr̃ eius subiectus. Secūdo q: materialia ex eo q: ipfectio/ra sunt ꝓpꝛijs ꝓpꝛijs eius subiectiuntur: ⁊ dicunt esse ipoꝝ subiecta. forme aūt sensibiles in obiectis habet esse naturale. in sensib⁹ Xo habent esse ꝓpꝛiale: ideo obiecta sensuum eoꝝ subiecta appellari possunt.

¶ Quoniam aūt ⁊ albus ⁊ dulce: ⁊ vnūqōqz sensibilium ad vnūqōqz discernimus quodam ⁊ sentimus q: differūt: necesse igit̃ sensu. sensibilia. n. sūt Quare manifestum qm̃ caro non est vltimus sensuum. Necesse. n. esset tangēs ipsum discernēs discernere.

¶ Ostendit oportere dari sensuz cōem ex eo q sentim⁹ differentiā inter diuersa sensibilia ꝓpꝛia exteriorꝝ sensuū ⁊ continet duas ptes: q: primo facit hoc. ſo mouet dubitationē: ibi At vero ipossibile. Prima iterꝝ in duas: quia primo facit quod dictum ē,: scd̃o inuestigat ꝙditiōes sensus cōis: ibi Neqz vtiqz. De pꝛia dicit. Qm̃ aūt ⁊ albū ⁊ dulce ⁊ vnumquodqz sensibiliū ad vnūquodqz discernimus. i. distinguim⁹ quodā. s. principio ⁊ sentimus q: differūt necesse igit̃ sensu. s. aliquo illa sentire ⁊ differētiam ipoꝝ. sensibilia. n. sunt: quare manifestū ē: qm̃ caro non ē vltimū sensitiuuz i quo fit vltimū iudiciuz de sensibilibus: nec est illud quod hāc differentiā cognoscat: qm̃ si sic tunc necesse esset duz aliqd esset tāgens ipm sensitiuū discernēs. s. carnem discernere ⁊ distinguere ipa sensibilia sicut albū ⁊ dulce: quod tm̃ ē falsuz. Intelligēduz q hec rō sumpta ē p locū a maiori: hoc mō albuz ⁊ dulce sunt sensibilia. g̃ dr̃a albi ⁊ dulcis ē sensibilis: hz nullus sensus particularis pōt cognoscere dr̃am albi ⁊ dulcis: ⁊ cuilibet obiecti sensibilis ad quodlibet obiectū sensibile ergo p̄ter particulares sensus est dare aliquē vlteriorem sensuz vt sensuz cōem p quē has differentias possumus cognoscere: ⁊ iste sensus cōis pōt dici vltimū sensitiuuz: q ad ipm immutanť oēs imutatiōes sensuuz exterioꝝ: vt declaratū est supra. Nō nullus sensus particularis possit cognoscere dr̃am albi ⁊ dulcis ⁊c̄. Arguit̃ q si aligs posset marie esset tactus q est fūdamentuz oiuz sensuuz: ⁊ sic tactus p carnem attingēs hec obiecta sensibilia statim discernere posset differētiā inter ea. hoc aūt ē falsum: q: nec p carnez nec ñ tactū possum⁹ ꝓcipe dr̃am dulcis ⁊ albi ⁊c̄ ⁊ p ꝙns tact⁹ nō est vltim⁹ sensus p quē tales dras sentiamus. q̃re ⁊c̄. Intelligēduz fm ꝓm. cōmēto. cxlv. q virtus qua visus iudicat albuz esse aliud a nigro ē alia a virtute visus: quēadmodū virtus qua iudicat ipm videre videť alia a virtute visibili. dr̃a. n. inter sensibilia ē sensum cōem q pōt dici quodāmodo visus: vt patuit supra q sensus cōis. q: qcqd pōt virtus inferior pōt superior: ⁊ cum hoc plus.

¶ Neqz vtiqz seperatis cōtingit discernere q alteruz sit dulce ab albo: hz oportet aliquo vno vtra qz manifesta esse. sicut. n. ⁊ hoc quidem ego: illud aūt tu sentis. manifestuz vtiqz erit: qm̃ altera adinuicem sunt. Oz aūt vnum dicere qm̃ alterum. Alterꝝ. n. dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare sicut dicit: sic ⁊ intelligit: ⁊ sentit. Nō igitur nō possibile seꝑatis iudicare seꝑata palam.

¶ Innuit̃igat duas cōditiōes sensus cōis: quarꝝ vna est q sensus cōis ē virtus vna non seꝑata. scd̃a ē q in vno tēpore nō seꝑato: ⁊ simul iudicat dr̃am obiectoꝝ. ibi secunda. Nō aūt neqz i seꝑato. Dicit ō pꝛia. neqz vtiqz scilicet seꝑatis. s. virtutib⁹ ꝓpꝛijs vtiqz discernere q alterum sit dulce de albo. hz oz aliq̃ vno. s. sensu iteriori vtra qz manifesta esse: hoc aūt ex⁹ oñdit̃. fic. n. cēt si p diuersas virtutes sentirem⁹ albū ⁊ dulce sicut ē: ⁊ si ego gdez sentio hoc. s. dulce: tu aūt sentis illud. s. albū: manifestum vtiqz erit. tūc qm̃ altera adinuicē sūt dulce ⁊ albuz. sed tm̃ hec alteritas siue dr̃a nō erit nota alicui nr̃m: nisi aligs nostrū cognoscat vtraqz: nō dicit. O pz aūt vnū. s. nostrū dicere: qm̃ alterꝝ. n. est dulce ab albo. Idē ḡ nostꝝ fic dicē. s. apprehēdēdo albū ⁊ dulce ⁊ iudicādo albū alterꝝ a dulci: sic ⁊ idem intellect⁹ itelligit. s. albū ⁊ dulcē duz itelligit differētiā int̃ ea. ⁊ idē sensus iterior. s. sensus cōis sic sentit. s. ambo illa obiecta duz iudicat illa altera ēē ad inuicē aut eadez i subiecto hz dr̃ant fm formā. quelibet ergo talis virt⁹ oz esse vna. q̃re subdit q igit̃ nō possibile sit iudicare q/daz seꝑata. i. diuersa seꝑatis ⁊ distinctis virtutib⁹. quarū vna cognoscat vnū tm̃. ⁊ alia solū aliud palā. s. ē dict̄.

Intelligēdū fm ꝓm. cōmēto. cxxxvj. q quēadmodū necesse ē vt idem hō dicat hoc eē aliud ab hoc. sic necesse vt virt⁹ que iudicat dulce eē aliud ab albo sic eadē virt⁹.

Intelligēduz secūdo q Albert⁹ ⁊ plures alij alit̃ hāc partē introducūt nam ꝓtinuat eaz cū pte ꝙmediate ꝓceden te faciētes vnā rōem ꝓbātem dari sensuz cōem ex hoc q sentim⁹ dr̃am iter diuersa sensibilia ꝓpꝛia ⁊ hāc nō sentimus p aliquē vnuz sensuz exteriorem vt ꝓbať ibidez ne qz p plures sensus exteriores vt hic ꝓbať p similitudinē duoꝝ horum diuersa sentiētiū. ergo segť q vltra sensus exteriores oz dari aliquē aliuz sensum. p quē huiusmodi dr̃am sentiam⁹. ⁊ hic ē sensus cōis. q̃re ⁊c̄.

¶ Quod aūt neqz i seꝑato tempoꝝe hinc. sicut eim idem dicit q alterꝝ bonum: ⁊ maluz: sic ⁊ quādo alterum dicit qm̃ alterꝝ tūc ⁊ alterum: nō fm accidens ipsuz qm̃. Dico autem puta nūc: dico quoniam alterꝝ non tm̃ quoniam nūc alterum. Sed sic dicit ⁊ nunc ⁊ qm̃ nunc simul ergo. Quare in seꝑarabile ⁊ in inseꝑarabili tempoꝝe.

¶ Declarat q sensus cōis dum iudicat alietatez ant idēptitatez diuersoꝝ obiectoꝝ cōꝓhendit ambo illa simul ⁊ nō in temporib⁹ diuersis. dicens. Nō aūt neqz in seꝑato tēpoꝝe. s. cōꝓhendit sensibilia cum cōparat inter ea hinc est manifestuz. Sicut. n. idez dicit q alterꝝ est bonū ⁊ malum siue dulce ⁊ albuz. sic ⁊ qñqz est idez i quo dicit alterꝝ esse dulce ab albo. qdaz eim alterꝝ. s. est. Idco tūc ⁊ alterꝝ scilicet iudicat ⁊ hic nō fm accidēs accipiť ipm qm̃. Dico aūt q qm̃ accidit fm accidens puta cū nunc dico qm̃ alterꝝ non tm̃ quoniā nūc alterꝝ. sed tūc sumiť qm̃ nō fm accidens cū iudicās alietatez ⁊ nūc sic dicit. s. esse alterꝝ ⁊ quoniam ē nūc hz alterꝝ iudicā. s. ergo alietate simul ⁊ in eodez tēpoꝝe ꝓꝛehendit extremoꝝ quare sequiť q virtus sic iudicās ē quid iseꝑabile. i. vna ⁊ eadem virt⁹ ambo cōꝓhendēs ⁊ simul ⁊ iseꝑabili tēpoꝝe ⁊ non diuisim i diuersis temporibus. Intelligendū fm cōmētatorem eodē cōmēto q ē ꝓꝛehēsio. s. diuersitatis inter aliq̃

cum hoc q̄ est vnius virtutis ꝺz etiam esse in codez instāti manifestuz est qm̄ quēadmodū vnus hō ꝺici bonum esse aliud a malo: sic cū ꝺixerit i altero duox esse aliud i aliq̄ instanti manifestū ē q̄ in istāti in qno ꝺicim⁹ q̄ altex eox ē aliud in illo eodem ꝺicim⁹ in altero esse aliud cuz alietas fit aliqua relatio: t relatiua isimul existunt i actu. Et non intelligo p istās hoc istans qō ꝺicit accidentaliter in eo q̄ illud ē ꝺiuisibile: sicut istans in q̄ ꝺicim⁹ rōe extrinseca cē aliud cū fuerit cōprehēsuz ratiōe itrinseca esse aliud. In stans. n. in quo ꝺicim⁹ ipm esse aliud ē aliud ab istanti in quo cōprehēꝺit ipm esse. aliud tē. Duo principalr ꝺi rendit ꝓm. Primū est q̄ sicut alietas aliquox cū sit rlo p supponit ea simul cē in codez instāti: ita cognitio illi⁹ alietatis ab aliq̄ virtute regrit illā virtutez: illa adinuicē: alia simlr in codez instanti cognoscere. Secūduz ē: q̄ hic capitur instās ꝓ instanti p se: t nō ꝓ instāti p accidens. Et p instās per se intelligit cometatoꝛ istās ꝺiuisibile. Per instās aūt p accidēs: intelligit istans ꝺiuisibile qō ē tempus. Dato ergo q̄ sensus cōis in ꝓia medietate vni⁹ hore apprehēderet dulce t nō album: t in secūda medietate eiusdē hore apprehenderet albū t nō dulce nō possz hoc stante in illa hora apprehēdere ꝺram inter illa: q̄ nō apprehēderet ea in codez instāti p se. sz soluz p accidens: vbi aūt apprehenderet ea i codez istanti indiuisibili: tunc posset apprehēdere ꝺram ipox. Et hoc itellerit cometatoꝛ cū ꝺixit: q̄ p istās per accidēs itelligit instās ꝺiuisibile in quo ꝺicim⁹ rōe extrinseca esse aliud: vt q̄ dulce qō fuit in ꝓia medietate hore ē aliud ab albo qō fuit i scda cū fuerit cōprehēsuz rōe intrinseca esse aliud: t tale istans ꝺiuisibile in quo ꝺicimus ipm cē aliud ē aliud ab instāti ꝺiuisibili: t p se: in quo aligd ꝓprehēꝺit cē aliud. Themist⁹ tñ aliam expōem ꝺedit: q̄ in ꝺeclaratiōe lre tradita fuit volēs: q̄ tunc qñ vel tēpus accipit p accidēs cū respicit solū id quod ꝺicit. sz tunc sumit p se qñ ñ soluz quod ꝺicit alietatem respicit. sz etiā ipm cē alietatis. nā accidit rebus alteris q̄ nunc ꝺicant altere. sz nō accidit reb⁹ alteris q̄ ꝺuz sunt sint altere Ybi gra. Sumat hec propositio: soz. ꝺicit nunc q̄ albū est aliud a ꝺulci. si nūc ꝺetermiat soluz illud Ybuz ꝺicit: tūc accipiet qñ vel tēpus p accidēs: t non oz ad tale nunc ꝺicere albū t ꝺulce fil'esse aut simul fuisse apprehensa: sz si li nūc ꝺetermiat nō soluz illud Ybuz ꝺicit: sed etiā illud Ybū est: tūc accipiet qñ vel tēpus p se: t erit sēsus q̄ sortes nūc ꝺicit q̄ albuz nūc est aliud a ꝺulci: t ad tale nūc ꝺicere regrit albū t ꝺulce fil'esse t fil'apprehēꝺi.

¶ At vero ipossibile est simul ſm contrarios motus moueri idez aut indiuisibile: t indiuisibili tempore. si. n. ꝺulce sit mouet sensum aut intellectuz: amax autem ꝓtrarie: t album aliter.

¶ Mouet ꝺubitatiōez circa ꝓꝺicta t ꝺuo facit. prio mouet: secūdo soluit. ibi. Ergo simul qꝺez. Dicit ꝺe pria ꝺictuz est q̄ sensus cōis est vna virtus iꝺiuisibilis iꝺicās cōtraria esse ꝺiuersa, in iꝺiuisibili tēpore. sz hoc est ipossibile: q̄ tūc sequit idez iꝺiuisibile i indiuisibili tēpore simlr moueri scōz motꝰ ꝓtrarios: qꝺ pz: si. n. ꝺulce sic mouet sēsuz aut itellectuz amax aūt ꝓtrarie t albū alr t contrario modo q̄z nigx: cum hec fil'moueāt sensuz cōem: sequit q̄ sensus cōis fil'mouet ſm cōtrarios motus: si ergo est iꝺiuisibilis habetur ꝓpositum. Intelligēꝺuz ſm Egiꝺium q̄ ꝺuplici ꝺe cā Ax. sepe fil'loquit ꝺ sensu t itellectu in isto capło. Pria q̄ nō soluz p sensuz cōem. sz per itellectuz possum⁹ cognoscere ꝺram ꝺiuersox obiectox. Secunda q̄ ad huc nō est posita ꝺra inter intellectū t sensuz exquisite: sz hoc fiet in sequēti capło.

¶ Ergo simul quidez t numero indiuisibile: t ipse parabile qō iudicat ſm esse aut sepatum. Est igit quodāmodo qō ꝺiuisibile ꝺiuisa sentit. est aūt q̄ i ꝺiuisibile. ſm esse quidez. n. ꝺiuisibile: loco autez: t numero iꝺiuisibile. Aut non possibile potētia quidem. n. idem t iꝺiuisibile cōtraria ſm esse aūt non sed in opari ꝺiuisibile. t impossibile est t albuz t nigrum esse simul. Quare neqz spēs pati iploz: huiusmodi est sensus: t intelligentia.

¶ Soluit ꝺubitationē t ꝺuo facit: q̄ prio ponit quādam solutionē quā remouet. Secūdo pōit veram solutionem. ibi. Sz sicut qō vocant. De pria ponit talez solutionē q̄ sensus cōis ē vnus loco t subiecto. sz est plura ſm esse t formaliter: t q̄ est aliquo mō pla pōt simul moueri ſm ꝓtrarios motus. Dicit itaqz ergo quod iuꝺicat. s. sensus cōis simul qꝺem t numero iꝺiuisibile t ꝺ seꝑabile: ideſt subiecto. ſm esse aūt ideſt formaliter seꝑatū. s. est. Igit est quodāmodo qꝺem ꝺiuisibile id quod sentit ꝺiuisa. est autez qꝺem iꝺiuisibile. s. alio mō ſm esse quidē enim ꝺiuisibile: loco āt t numero iꝺiuisibile. Et tūc remouendo hanc solutionez subdit aut. aut nō est possibile. s. hoc qui ꝺem enim idem t iꝺiuisibile. s. scōm subiectū bene ē simlr in potētia ad cōtraria. scōm aūt esse ideſt i actu nō contingit aliquod tale simlr habere cōtraria. sz id quod ē in opari recipiēꝺo motus contrarios oportet esse ꝺiuisibile ſm subiectū. Et ipossibile ē albuz t nigrū. t reliqua inuicem contraria simul esse i eodem subiecto ꝗre neqz possibile est aliquod iꝺiuisibile scōm subiectuz simlr pati seu recipe spēs ipox cum spēs t motus contrarioꝝ inuicez contrarient. sed sensus. s. cōmunis t intelligētia est huiusmoꝺi q̄ simul patiť ab obiectis ꝓtrarijs. ergo nō est qd vnū t indiuisibile ſm subiectum vt ꝺicebat. Intelligenduz ſm Albertuz q̄ ista ꝺubitatio posset faciliter solui ꝺicendo q̄ species t imutatiōes formax contrariax non fiūt cōtrarie: ideo pñt simul esse in codez. Sed tñ q̄ intētio ē ꝺ videre quomō sensus cōmunis est vn⁹ t quomō non ioꝝ aliter respondet ꝺato q̄ imutatiōes formax contrariarum sint contrarie: t prio ꝺando solutionem ad hoc em ponit ꝺicendo q̄ sz sensus communis sit vnus organo siue subiecto: est tñ plura formaliter imaginādo q̄ licet virtutes sensuuz exterioꝝ sint ꝺiuise i organis exterioꝝ: vnium tñ in organo sensus cōis: sic q̄ sensus communis non ē aliqua vna virtus. sz ē aggregatū ex visu auꝺitu olfactu gustu t tactu existētibus i mediate anteriori primi ventriculi cerebri a quo oriunt nerui concaui pueniētes ad organa exteriora: t per illos ꝺeferūtur spūs t virtutes sensitiue ad illa organa a ventriculo illo anteriori tanqz a prio fonte omniū sensuum exterioꝝ. Et hāc solutionem Ax. impugnat in lra tanqz insufficiētez t aliā aꝺiungit naturaz sensus cōis ꝺeclarātem ꝺe qua statim ꝺicetur.

¶ Sed sicut q̄ vocant quiꝺaz punctuz aut vnuz: aut ꝺuo: sic t iꝺiuisibile. secūduz qō quiꝺez igitur iꝺiuisibile. vnum ꝺiscernēs ē t simul. ſm vero q̄ ꝺiuisibile bis vtit eoꝺem signo simul inquātuz qui ꝺem igit prio ꝺuobus vtitur tertio ꝺuo iuꝺicat: t seperata sunt vt i sepato. inquātum vero vnuz uno t simul. De pria quiꝺez igitur secūꝺū q̄ ꝺicim⁹ posse sentire alias ꝺeterminatuz sit hoc modo.

¶ Dat verā solutiōem oſtendendo seu sum cōmunez posse simul a formis contrarijs imutari: q̄ non ē penitus vn⁹ licet. n. sit vnus formaliter: vt supius ostensum est: tñ est plura oꝛganice cum oia organa sensuum exterioꝝ sibi ꝺeseruiant: t eis mediātibus imuteť p q̄zto cuz prioꝝ oꝛgano habent cōtinuitatem: ideo sic ꝺicit. Sed licut id qō quiꝺem vocāt punctū est aut vnū aut ꝺuo: sz ꝺiuersimode

ſicꝛ indiuiſibile eſt ſenſus cõmunis ꝛ ſupple diuiſibile: lic: taliter ꝛ aliter ſcõm q̃ quidẽ eſt indiuiſibilis eſt diſcernens vnum ꝛ ſimul: ſcõm vero qõ diuiſibile tunc vtitur aliquis bis eodẽꝫ ſigno ſimul. i. principio ſenſitiuo. Inquantuꝫ qdem igiť aliquis vtitur eodẽ termino ꝓ duobꝰ dno iudicat ſenſus cõmunis: ꝛ ſepata ſũt ꝛ ſepato modo de illis iudicat. Inquãtuꝫ vero vnum numero plura cognoſcit ꝛ ſimul poſtea epilogat: ꝛ pꝫ totũ tẽ. Intelligẽ dum ꝑ q̃ qꝛ ſunt difficile itelligere quomõ ſenſus cõis eſt vnus vno mõ ꝛ plã alio mõ. Jdeo Ar. hoc declarauit addẽcendo exemplũ de pũcto exiſtente i medio circuli ad quẽ omnes linee ꝓcedẽtes de circũferentia ad centrũ terminãtur. Nam talis punctus eſt quodãmodo vnum ꝛ quodãmodo plura. eſt enim vnus ſecũduꝫ ſe. ſꝫ ſecũdum q̃ eſt terminus alteriꝰ ꝛ alterius linee diuerſificať cuꝫ alio ſit ipm eſſe terminũ vnius linee: ꝛ aliud ipũ eſſe terminũ alterius. Sic ꝓportionaliter in ſenſu cõi contingit: nã ꝯꝫ ſe acceptus eſt vnꝰ formaliter. ſꝫ ſm q̃ per diuerſa organa ſenſuuꝫ exterioꝝ a diuerſis ſenſibilibus imutanť diuerſificatur ſm ſubiectum. Vñ ſi omnia organa ſenſuuꝫ exterioꝝ dicunť organa ſenſus cõmunis ꝓp cauſaꝫ ſuperius dictã. Et ſenſus cõmunis ſm q̃ eſt plura recipiens diuerſoꝝ ſenſuuꝫ imutatiões plura iudicat. Diuiſiꝫ ꝛ põt variꝫ motibus moueri. ſꝫ ſm q̃ eſt vnus ſimul iudicat diuerſoꝝ differentiã vno iudicio. Ex quo pꝫ qualiť Ar. dicta intelligi debeãt. ſ. q̃ ſenſus cõmunis ſm q̃ eſt indiuiſibilis ẽ diſcernẽs vnũ. i. vnam differentiaꝫ ꝛ ſimlť ſcõm vero q̃ diuiſibilis bis vtiť aliquis eodem ſigno ſit ideſt eodem ſenſu a diuerſis organis ſenſuuꝫ exterioꝝ imutato: ſicut bis vtimur eodẽ pũcto ſi ipꝫ accipiamuſ vt terminus diuerſaꝝ linearꝝ ꝛ inquãtum aliq̃s vtitur eodem termino ꝓ duobuſ ideſt ſcõm q̃ ſenſus cõis a diuerſis organis ſeu ſenſibus imutať duo iudicat. i. diuerſa ꝛ ſeparata ꝛ ſeparato. ſ. iudicio. Inquantum Ho ſenſus cõmunis eſt idem numero iudicat diuerſa ſimul ꝛ vno iudicio. Et idem voluit comentator cõmẽto. cxxxviiij. duꝫ dixit. Et ſecũduꝫ q̃ vtitur rebꝰ que ſũt de ea. ſ. virtutẽ ſenſus cõis quaſi extrema de lineis. ſ. ſenſibus in quantũ habens hanc ſimilitudinemꝫ: q̃ ſic eſt diuiſibilis ꝛ plura iudicat res diuerſas iudicijs diuerſis: ꝛ ſm q̃ eſt vna iudicat res diuerſas vnico iudicio. Intelligẽdum ſcõo q̃ ſenſus cõis diuerſimode poteſt dici vnus ꝛ plura. Uno modoꝰ põt dici vnus ſubiecto q̃ꝫ ad ꝓpriuꝫ organuꝫ ꝛ plura ſm formas quas recipit a ſenſibilibus diuerſoꝝ ſenſuuꝫ exterioꝝ a quibus diuerſificať ſecũdum eſſe: qm̃ aliud eſſe hꝫ vt informať ſpecie coloris: ꝛ aliud vt informa ſpecie ſoni: ꝛ ſic de alijs. Alio mõ põt dici vnus formaliter ꝛ plã organis ſenſuuꝫ exterioꝝ ſibi deſeruiẽtibꝰ. Et cõmẽtator magis acceptat hũc modum ſcõm dicens. Et quaſi opinať. ſ. Ar. q̃ virtus primi ſentiẽtis melius eſt vt dicatur eſſe vna forma ꝛ multa iſtrumẽtis copulatꝫ cum ea ꝑ que tranſeunt motus ſenſibilium quouſq̃ copulentur cum ea q̃ꝫ dicere ipam eſſe vnaꝫ ſubiecto ꝛ multam ſcõm formas que deſcribunť in ea. Illud eim eſſe eſt diſſimus ei ſecũduꝫ q̃ eſt iudicãs. ſ. eſſe vna forma: illud aũt ſcilicet eſſe multa iſtrumẽtis ſecundum q̃ eſt recipiẽs tẽ.

Ita q̃ vult cõmẽtator q̃ ſenſus cõmunis põt duplr cõſiderari. Uno modo vt recipiẽs: ꝛ ſic eſt plura iſtrumẽtis aliquo mõ. Alio modo vt eſt iudicãs diuerſa eſſe diuerſa: ꝛ ſic ẽ vnꝰ ſecũduꝫ formã. vnde q̃ꝛ recipere aliquid eſt aliud a iudicare illud. Jdeo iſta iueniunť in ſenſu cõi modis diuerſis. Ex quibus pꝫ quomodo ſenſus cõis eſt vnus ꝛ quomodo plura. Intelligẽduꝫ tertio q̃ ſenſus cõis dicit primuꝫ ſentiẽs: q̃ꝛ vt Themiſtius ait ſtat i medio ſicut rex: ꝛ ab eius organo ꝓfluũt ſpũs ſenſitiui ad ſenſus exteriores ei ſenſibilia denũciantes vt in ipo iudicium de eis pficiať: ꝛ ideo dr primꝰ viſus primus audꝰ: ꝛ ita de alijs. Intelligẽduꝫ quarto ſm ꝓm̃. eodem comento: q̃ iſta viriꝰ. ſ. ſenſus cõis iudicat intentiones q̃ꝫ ꝓprie recipit ꝛ eaꝝ priuationes: ꝛ ſilr ẽ de virtute rationabili. ſed differunt in hoc q̃ iſta virtus eſt intentionum materialium: illa aũt eſt intẽtionuꝫ non mixtaꝝ cum materia: vt poſtea declarabitur. Conueniunt igitur ſenſus cõmunis ꝛ intellectus: q̃ꝛ cognoſcũt ſenſibilia ꝛ eoꝝ priuationes ſed differunt: q̃ꝛ ſenſus cõis cognoſcit cũ conditionibus materialibꝰ: vt hic ꝛ nunc. ſed intellectus cognoſcit abſtracte ſine talibus conditionibus.

Uoniam aũt duãbus differentijs diffiniunt maxie aiam motum qõ ſm locum ꝛ in eo qõ eſt itelligere ꝛ diſcernere: ꝛ ſẽtire: videť aũt ꝛ intelligere: ꝛ ſapere tanq̃ꝫ quodam ſentire eſſe. in utriſq̃ enim bis aia iudicat aliud: ꝛ cognoſcit eoꝝ q̃ ſunt.

¶ Iſtud eſt. xj. ꝛ vltimuꝫ capm̃ q̃rti tractatus: in quo deť minatur de fantaſia: ꝛ continet duas ptes. in quaꝝ prima Ar. diſtinguit intellectuꝫ a ſenſu. in ſecũda aũt determinat de fantaſia oſendendo q̃d ſit: ibi ſecũda. Si igiť fantaſia. Prima in duas: q̃ primo oſtdit antiquos credidiſſe intellectuꝫ eſſe ſenſuꝫ. Secũdo ipꝛobat oſtendendo itellectũ eſſe differentẽ a ſenſu. ibi ſecũda. Et tñ oportuit. Prima adhuc in q̃ttuor diuidi ꝓſueuit ſm q̃ quadruplr oſtdit antiquos credidiſſe itellectuꝫ eẽ ſenſuꝫ. Prio ex differẽtijs aiaꝝ. Secũdo ex opinijõe Emp. Tertio ex Homeri opinione. Quarto ex mõ cognoſcendi quẽ aie attribuebant ubi ſecũda. Et antiq: ibi tertia Jdẽ aũt bis. ubi q̃rta Oẽs enim hi. De prima dicit q̃m aũt antiqui maxie diffiniũt ideſt diſtinguũt aiam duabꝰ differentijs. ſ. motu ſm locũ ꝛ in eo qõ eſt itellige re ꝛ diſcernere ꝛ ſentire. Intellige/re aũt ꝛ ſapere vr eſſe tanq̃ꝫ qõdã ſentire: i vtriſq̃ꝫ. n. bis aia iudicat aliqd ꝛ cognoſcit eoꝝ que ſũt. Intelligendũ q̃ ſi aia non diſtingueret niſi duabꝰ dr̃ijs ſicut dixerunt antiq. ſ. motu ſm locũ ꝛ cognitiõe: tũc ſequeretur q̃ oẽs cognitiones ptinerẽt ad eandẽꝫ dr̃am aie ꝛ eſſent vna cognitio ſm ſpẽꝫ. cuꝫ g̃ tã intelligere q̃ꝫ ſentire ſit cognoſcere: tũc itelligere eſſet ſentire: ꝛ itellectus eẽt ſenſus.

¶ Et antiq̃ ſapere ꝛ ſentire idem eſſe aiunt: ſicut Empedocles dixit ad pñs voluntas augetur: ꝛ in hominibus ꝛ in alijs: vnde ſemper ſapere altera preſtat.

¶ Jdẽ oſtdit per opinionẽ Emp. dicẽs: Et antiq̃ ſapere ꝛ ſentire idẽ eſſe aũt: ſicut dixit Emp. qui voluit q̃ ad pñs. ſ. tẽpus volũtas augeť in hoibus ꝛ i alijs ſi alia habent intellectuꝫ vnde eis pñs tps ſm q̃ diuerſificať ſemp preſtat ſapere altera qõ ſupple nõ eſſet niſi intellectuſ eẽt ſenſus. Intelligendũ prio q̃ Ar. dixit ꝛ i alijs. ſi alia ab homine habẽt intellectuꝫ ꝓpter duo: aut ꝓpter ponẽtes coꝛpa celeſtia eſſe aialia itellectualia: aut pp pigmeos qui ſunt aialia hoibus ſimilia: niſi q̃ ſunt diminuti i q̃ꝫtate: ſunt. n. longitudinis vniꝰ cubiti ꝛ a multis ponunť hẽre intellectuꝫ ꝛ differre ſpecie ab hoibꝰ. Intelligendum ſcõo: q̃ q̃ volũtas eſt appetitꝰ intellectꝰ pñs cognitionemꝫ ſi potẽtia volitiua eſſet oꝛganica: itellectus eẽt organicus: ꝛ ꝑ pñs eſſet idem cũ ſenſu. Dicere aũt q̃ volũtas augeatur aut minuať. ſ. ꝑ ſe ſm pñs tempus: cũ tps ſeq̃ť motum celi: eſt dicere q̃ volũtas ꝑ ſe ſubijciať motui celi ſed omne quod ꝑ ſe ſubijcitť motui celi eſt coꝛporale ꝛ oꝛganicũ. ergo ſm illud voluntas erit oꝛganica: ꝛ ſilr ſi diuerſitas tẽporis facit nos ſapere altera ꝑ ſe: tunc ſequitur q̃ nouum ſapere ꝑ ſe ſubijcitur motui celi: cuius tempus eſt paſſio: ꝛ ꝑ conſequẽs erit opatio oꝛganica: ꝛ idem cuꝫ ſentire ꝛ intellectus cuꝫ ſenſu. Patet itaq̃ꝫ quomodo ex opinione Emp. ſequiť q̃ dicebať. Aduerte tñ q̃ licet

intellectus ⁊ voluntas ⁊ similiter coꝝ operatiõeſ non per ſe ſubijciantur motui celi: tñ intelligere ⁊ velle ꝑ accidẽs ei ſubijciunt̃ ꝑ quanto a fantaſmate dependẽt: ꝙ motui celi per ſe ſubijcitur. ⁊ ex hoc nõ ſequit̃ ꝙ ſint opatiões oꝛganice ſicut lequereꝯ ſi per ſe ſubijcerent̃. ¶ Intelligenduꝫ tertio ꝑm cõmẽtatoꝛez. ſcomento. cl. ꝙ Empe. dixit ꝙ ſenſus eſt idem cum intellectu: ⁊ ꝓpter hoc intellect⁹ ſemp tranſmutat̃ in eis. ſ. hoib⁹ ſicut tranſmutat̃ ſenſus: ⁊ itẽ/ dit ꝑ tranſmutationẽ erꝛoꝛẽ qui accidit vtriqꝫ virtuti: aut oblitionẽ ⁊ alia accidẽtia i qbus extimat̃ habere cõicatio nem: cõmẽtuꝫ eſt claꝛ.

¶ Idem aũt his vult: ⁊ illud qõ eſt homeri. Talis. n. intellectus eſt i terrenis hominibus qualem ducit in diem pater virorũqꝫ deorũqꝫ.

¶ Oſtẽdit idem ꝑ opiones Homeri dicẽs. Idez ãt his ⁊ id qõ eſt Homeri. nã ſm euꝫ talis itellectus i terrenis hoibus q̃lez ducit i die pr̃ virorũqꝫ ꝑ ⁊ deoꝛ. Intelligendũ ꝙ ꝑ hoc qõ dicebat. home. ꝙ hõ hꝫ i die talẽ intellectuꝫ ſeu talez intellectionẽ q̃lez dicebat ei pr̃ hoiuꝫ ⁊ õoruꝫ. i. ſol cui⁹ dñuꝫ potiſſime ẽ in die. Habetur. n. voluiſſe intellectũ ꝑ ſe ſubijci motui celi: ⁊ ꝑ ꝯñs eſſe virtutem oꝛganicã nõ differentez a ſenſu: ⁊ dicit̃ ſol pr̃ hominum: qz hõ generat hoicm ex matia. ⁊ ſol dr̃ pr̃ deoꝛ. i. planetaꝛ: qz oẽs alij planete ab eo recipiũt lumẽ: q̃re ⁊c.

¶ Omnes. n. hij intelligere coꝛpoꝛeuꝫ ſicut ſenti re opinantur. Et ſentire ⁊ ſapere ſimile ſimili ſicut ꝑm ꝓncipia rationibus determinauimus.

¶ Oſtendit idez ex mõ cognoſcẽdi quem antiq aie attribuebãt dicẽs. Oẽs. n. hi. ſ. antiq dicebãt aiaꝫ intelligere coꝛpoꝛe ⁊ itelligere gd coꝛpoꝛeũ: vñ opinant̃ aiam ſapere ſiſi ſi'i ſicut ⁊ ſentire: ſicut determinauimus in rõib⁹ ꝓncipioꝛ. i. factis in ꝓio libꝛo: ⁊ tũc ſuppleduꝫ eſt ꝙ qz hoc eſſe nõ poſſet niſi itellectus eẽt ſenſus. ĝ antiq crediderũt itellectuꝫ eſſe ſenſuꝫ. Intelligẽdum antiquos opiatos fuiſſe oẽm cognitionẽ tã itellectualez q̃ꝫ ſenſualem fieri ꝑ aſſimilationẽ cognoſcentis ad cognitũ: ⁊ iõ poſuerũt aiaꝫ eſſe cõpoſitam ex oib⁹ rebus ſcõm ſpẽm: vt oib⁹ reb⁹ aſſimiliaret̃ ⁊ res oẽs poſſet cognoſcere: vt ꝙ eſſet cõpoſita ex igne terra aere aq̃ ⁊c. ⁊ ꝙ ꝑ ignez in ea exĩtem ignem cognoſcebat ⁊ per terraꝫ terrã: ⁊ ita de alijs: ⁊ hoc ſi vez eſſet ꝓꝫ ꝙ intellectus eſſꝫ coꝛpalis oꝛganic⁹ ſicut ſenſus. cũ ĝ intellect⁹ nõ ponat̃ differre a ſenſu niſi ꝑ hoc q̃ itellectus nõ eẽt oꝛganic⁹ ⁊ ſenſus: ſic manifeſtuꝫ ẽ ex dictis illis antiquoꝛ ſequi intellectũ eſſe ſenſum.

¶ Et tñ oꝛtuit ſimul ipſos de deceptione dicere: magis ꝓpꝛiuꝫ. n. eſt aialibus: ⁊ plurimuꝫ temp⁹ in hoc ꝓficit aia. Unde neceſſe aut vt qdam dñt omnia que videnſ̃ eſſe vera: aut diſſimilis tactum deceptionez eſſe. Hoc. n. contrarium ei qõ ſimile ſimili cognoſcere. Videt̃ aũt ⁊ õceptio ⁊ ſcientia contrarioꝛ eadem eſſe.

¶ Imꝓobat hãc antiquoꝛ opionez: ⁊ diuiditur in duaſ ptes: qz ꝓio oñdit ꝙ aia nõ cognoſcit ſimile ſibi: ⁊ ꝙ cognitio nõ fit per ſimilitudinẽ coꝛpoꝛalẽ cognoſcẽtis ad cognituꝫ: vt antiq dicebãt. Secũdo oñdit intellectũ nõ eſſe ſenſuꝫ: ibi. Qõ quidẽ igit̃. De ꝓia dicit ꝓtinuãdo ad precedẽtia: ꝙ antiq ꝑhi dando moduꝫ quo aia cognoſcit ſolum dixerũt quomodo aia ſcit ⁊ cognoſcit. ſz nõ dixerũt qualr̃ aia ignorat ⁊ decipit̃: tñ dicẽdo de aie cognitõe oꝛtuit ipos ſimul dicere de ei⁹ deceptione: qz magis ꝓ ꝓium eſt aialib⁹ ignorare q̃ ſcire: ⁊ aia plimuꝫ temp⁹ ꝑficit in hoc. i. in ignorantia ſeu deceptiõe q̃ in ſcia. ꝑz. n. ꝙ per plus temporis hõ eſt ignorãs q̃ ſciens. Et tũc ſubdit quãdam reſpõſionez quaꝫ qs ad hoc adducere poſſet dicẽs: ꝙ neceſſe eſt ſi volumus ipſos ſaluare: aut dicere vt quidã dicũt omnia que videnſ̃ eſſe vera: ⁊ ꝙ aia nũq decipiat̃: aut dicere deceptionez eſſe tactum. i. fieri ꝑ tactu diſſimilis. hoc. n. ſ. decipi per tactũ diſſimilis ẽ contrariũ ei qõ eſt cognoſcere ſiſi'. i. per tactum ſil's. Sz hãc rñſionez remouet Ax. dicẽs: ꝙ cadez vr̃ eſſe deceptio ⁊ ſcia ꝓtrarioꝛ. cũ ergo ſiſi'e ⁊ diſſiſi'e ſint ꝓtraria: ſi ſimile ptinet ad ſciaz etiã diſſimile: ⁊ ſi diſſiſi'e ptinet ad deceptioez etiam ſiſi'e. Intelligẽduꝫ ꝙ ſi iſti antiqui de quib⁹ logr̃ Ax. de iſufficiẽtia redarguerenſ̃: qz dixerũt q̃lr̃ aia ſcit ⁊ cognoſcit: ⁊ non dixerũt qualiter ignorat ⁊ decipiſ̃: duplr̃ poſſent reſpondere. Uno mõ dicendo: vt qdam antiquorum voluerũt ꝙ vez eſt in apparendo: ⁊ ꝙ qcqd apparet eſt vez ⁊ nõ aliud: ⁊ ꝑm hũc moduꝫ aia nunqꝫ ignoraret aut decipeſ̃: qz non opz antiquos loq de aie deceptione.

Alio mõ dicere poſſent ꝙ ſicut aia cognoſcit attingendo ſiſi'e: ſic decipitur attingẽdo diſſiſi'e: ⁊ ſic nõ oꝛtuit antiquos dicere q̃lr̃ aia decipiat̃ ſeu ignoraꝛ: qz cũ dixerũt cognitionẽ fieri ꝑ ſimile: ex hoc ſatis intelligere dederũt deceptionem fieri ꝑ diſſiſi'e. Primã reſpõſionez Ax. nõ improbat: qz eſt manifeſte falſa. Sz improbat ſcdam oſtẽdẽdo ꝙ ſi ſimile facit ad ſciẽtiã ſimiliter diſſiſi'e: ⁊ ſi diſſiſi'e facit ad deceptionez etiam ſimile: qz cõtrarioꝝ eadez eſt diſciplina.

¶ Nõ quidez igitur non idem ſit ſape ⁊ ſentire: manifeſtum eſt: hoc quidez eim in omnibus eſt. illud autem in paucis aialiuꝫ eſt'. ſz neqꝫ intelligere in qua eſt ⁊ recte: ⁊ non recte. Recte quidem pruidentia ⁊ ſcia aut opio vera. non recte autem contraria hoꝝ neqꝫ hoc eſt idem cũ ipſo ſentire. Sensus quidem eim ꝓpꝛioꝝ ſemper verus eſt: ⁊ in omnibus ineſt aialibus. intelligere aut contingit ⁊ falſo: ⁊ nulli ineſt cui non ⁊ ratio.

¶ Oſtendit intellectuꝫ non eſſe ſenſum. Et duo facit: qz primo hoc ꝓbat per hoc ꝙ intelligere nõ eſt ſentire. Secundo per hoc ꝙ opinari qõ ſequitur indiciuꝫ intellectus non eſt fantaſiari quod ſequitur indiciũ ſenſus: ibi. Ifantaſia eim. Qõ intelligere non ſit ſentire ꝺupl'r ꝓbat. Primo qz ſentire ineſt omnibus aialibus: non autem intelligere. Secundo qz contingit intelligere recte ⁊ non recte. ſentire autem ſemper eſt recte: ideo dicit. Qõ quidez igitur non idem ſit ſapere ⁊ ſentire: manifeſtum eſt. hoc quidem enim. ſ. ſentire in omnibus eſt. ſ. animalib⁹. Intelligere in paucis eſt animaliũ. Sed neqz illud vz. Intelligere in quo eſt recte ⁊ non recte: recte quidem ꝓpter tia ⁊ ſcientia aut opinio vera non recte autem contrario/rum neqꝫ hoc eſt idem cum ipſo ſentire. ſenſus quidem ꝓpꝛioꝝ ſemper verus eſt: ⁊ ommib⁹ animalib⁹ ineſt Intelligere enim contingit ⁊ falſo: ⁊ nulli ineſt cui non ineſt ⁊ ratio. Intelligendum ꝑm comentatoꝛem comẽto. cliij. ꝙ ſenſus ſemper dicit verum in rebus ꝓpꝛijs ⁊ falſum in vniuerſalibus. intellectus vero econtrario. ſ. vez in vr̃ibus ⁊ falſuꝫ in ꝓpꝛijs: ⁊ etiã in rebus ꝓpꝛijs magꝫ durat ſua veritas q̃ꝫ intellectus i reb⁹ vr̃ib⁹. Propter qõ ſciẽduꝫ ꝙ circa illud i qõ potẽtia cognitiua fertur ĩmediate nõ cadit erroꝛ ſz bene cadit erroꝛ circa illud i qõ fertur mediate. qz ergo ſenſus ĩmediate ferr̃ in ſenſibile ꝓpꝛium ⁊ mediãte ſenſibili ꝓpꝛio fertur in ſenſibilia cõmunia: vt patuit ſup. hic ẽ ꝙ ſenſus reſpectu ꝓpꝛioꝝ ſẽp ẽ verus: reſpectu aũt cõiuꝫ ꝑ ſepe falſificat̃ vt magnitudiez iudicãdo maioꝛẽ aut minoꝛẽ q̃ꝫ ſit: ⁊ eſſe motã iudicãdo geſcere: ⁊ ita de alijs. Ecõtra vo qz intellect⁹ immediate ferr̃ in cõia: vt in ꝓia ꝓncipia ⁊ dignitates ⁊ mediãtibus eis fertur i ꝓpꝛia vt in ꝓticulares cõcluſiones. iõ itellect⁹ non erat circa intelligibilia ꝓpꝛia ⁊ particularia. Et

subdit comentator q magis durat veritas sensus i rebus propijs qz intellectus in rebus vniuersalibus: qō indiget consideratione.

¶ Fantasia enim alterz est a sensu z ab intellectu Et hoc non fit sine sensu: z sine hac non est opinio Quod autem non est eadem phantasia et opinio manifestum. hec quidem enim passio in nobis est: cum volumus. ¶ Pre oculis enim est facere sicut i recordatiuis positi: et idolum sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. necesse enim falsū aut verum dicere.

¶ Ostendit q opinio non est phantasia. z diuiditur i duas sicut duas ad hoc facit rationes. ibi secunda Amplius autem. Dicit de prima premittēdo primo q phantasia est quid alterum a sensu z ab intellectu. z hoc scilicet phantasia non est sine sensu: z sine hac non est opinio. Quod autem non est eadem phantasia z opinio manifestum est. hec enim passio scilicet phantasia in nobis est cum volumus. pre oculis enim est facere scilicet phantasmata ad libitum nostrum: ac si illa phantasmata essent ante oculos nostros: sicut positi in recordatiuis idest volentes recordari sunt facientes sibi idolum ad placitum. Opinari autez non in nobis est quandocunqz volumus. quia necesse est opinantem idest illum qui debet opinari habere rationem dicentem verum vel falsum. Intelligendum fm commentatorem commento. c. liij. q imaginari idest phantasiari aliud est a sentire scilicet sensu exteriori: z distinguere per intellectum idest intelligere z imaginari non fit absqz sentire: z absqz imaginari non fit conciliari idest opinari.

Et quasi innuit hic alietatem illarum trium virtutū fm prius z posterius in natura. si enim sensus fuerit non sequitur vt sit imaginatio. sed si imaginatio erit sensus erit. z similiter si intellectus erit: imaginatio erit. z non econuerso. Patet igitur q phantasia non est sine sensu capiendo phantasiam pro operatione virtutis phantastice cū sit nobis factus a sensu fm actum vt post ostendetur. sic opinio nō ē sine phantasia. nam si nos intelligeremus absqz phantasmate: tunc absqz discursu z simplici intuitu quidditates rez cognosceremus: quare tūc de illis non opinionez sed scientiam haberemus. ideo si per intellectum quis debet opinari: oportet ipsum phantasiari. Intelligendum secūdo q ad hoc q aliquis phantasietur. non oportet q habeat rationem dicentem verum aut falsum. ideo in potestate nostra est phantasiari cum volumus. sed debentē opinari: necesse habere rationem dicentē verum aut falsum. z quia non est in potestate nostra opinari: z quānis ratio faciens opinari possit esse indifferenter vera vel falsa: tamē ab illo opinante oportet q credatur esse vera.

¶ Amplius aūt cum opinamur difficile aliquod aut terribile statim compatimur. Similiter autem est z si confidendum fm phantasiam autem similiter non habemus sicut si essemus considerantes in pictura difficilia et confidentia. Sunt autē et ipsi usacceptationis differentie scientia et opinio et prudentia et cōtraria horz de quoz altera sit ratio De eo autem quod est intelligere quoniaz alterz est altero quod est sentire: huius autem aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. De phantasia determinantes sic et de altero dicendū est.

¶ Adducit rationē secūdam dicens: Amplius autez cū opinamur difficile aliquid aut terribile statim cōpatimur idest tristamur. similiter aūi est z si aliquod confidendum opinamur: quia tūc letamur. Secūdū phantasiā autez sil nos habemus quantū ad tristiciam vel leticiam sicut si essemus considerantes confidentia z difficilia in picturis: qa tūc non multum letamur aut tristamur. Et subdit se excusando ab vteriori determinatione de his acceptionib⁹ intellectus dicens. Sūt aūt z differentie acceptionis ipsi⁹ intellectus scientia z opinio z prudentia z cōtraria horz. q quoz differentia sit altera ratio ptinens ad. vj. ethico. postea epilogat dicens. De eo aūt qō est intelligere quoniam alterz est ab eo qō est sentire dictū ē. hui⁹ aūt. s. sequentiū in diciū sensus z iudiciū intellectus aliud videt esse fantasia z aliud opinio. De phantasia sic determinantes vt statim fiet: postea de altero. s. intellectu dicendū est. Intelligē dū pmo q ad opinionē habitam de aliquo tristabili vl cōfidendo sequit fortis passio in appetitu: vt tristicia gaudiū timor vel spes: qō accidit: quia credimus ita esse sicut opinamur. sed ad phantasiā de aliquo tali non sequitur fortis passio fm Pla. quia raro credimus sic esse in re sicut fantasiamur. z multotiēs formam⁹ uobis idola fm phātasiā qbus scimus in re nihil correspōdere: z dū fingim⁹ mōtē smaragdū: palatiū aureū. z ita de alijs. Intelligendum fm pm. comento. c. liij. q imaginatio est alia a consilio z estimatione: quoniā cū nos estimauerimus aliqō timorosū futurz quoquo modo patimur nō passiōc acsi illud timorosū eēt pns. z sil cū nos estimauerimus aliqō audactiuū futurz statim patiemur: sed nō patiemur passione quali illo audactiuo existente pnti. cū aūt imaginati fuerimus illō timorosū statim patiemur quasi esset pns Et quia pm. per imaginationē intelligit phantasiā z per consiliū opinionē z per estimationē cogitationem vel estimationē z vult idē ee iudiciū de estimatōe z cōsilio quantū ad ppositū spectat: iō cū dicit cū aūt imaginati fuerim⁹ illud timorosū statiz patemur cē. videt cōtradicere textui q vult q ad imaginatiōz seu fantasiā non sequat passio. Rndet q consiliū z estimatio respiciūt futurz. imaginatio aūt pns z ad consiliuz z estimationē sequt fortis passio. sed ad imaginatiouē aut nō segtur aut debilis. z p hoc pōt tolli apparens cōtradictio.

I igitur phantasia est fm quam fantasma aliquod nobis fieri dicimus: etsi nō aliqō fm metaphorā dicimus vna quedā potentia est hax autem habitus fm quaz discernim⁹ aut verum aut falsum dicimus. huiusmodi autē sūt sensus: opiuio: scientia: et intellectus:

¶ Hic determinat d fantasia z cōtinet duas ptes. i qz pma sepat fantasiā a qbusdā cū qb⁹ hz cōueniētiā. in scda ondit qd sit fantasia ibi Sz qm moto hoc. pma i duas: qa p enūerat illa cū qbus fantasia hz cōueniētiā. in scdo ondit q nullū eoz ē fantasia. ibi Od qdē igit. Dicit de pma. Si igit fantasia ē fm quā dicim⁹ nobis fieri aliqd fantasma. i. aliqz apparitōz: z si ñ aliqd fm metaphorā dicim⁹. s. cē fantasiā sz logimur d ea pp̄e z ñ metaphorice. Fantasia ē vna quedā potētia hax aut hit⁹ fm quā discernim⁹ aut vex aut falsū h⁹ aūt sūt sensus opio scia z intellect⁹. Intelligēd q ois illa potētia p quā nobis aliq appēt ee: ē potētia p quā discernim⁹ vex aut falsū. sz fantasia pp̄e dicta ē po⁹ p quā aliq nobis cē appēt cū dicat a phāos qō ē apparitio. igit p ea discernim⁹ vex aūt falsū. z ga p hec qtuor vz sensū opionē intellectū z sciam discernim⁹ ēt vex aut falsū. iō aliqō istoz fantasia ee videt. z h capit itellect⁹ ñ p potētia itellectiua sz p habituali cognitōe ipoz pncipioz vt distinguat 5 sciam q est habitualis cognitio conclusionum: quod patet per comentatorem comento. c. lv. dum dixit: Et intendit per intellectum vt mihi videtur primas propositiones. z per scientiam illud quod prouenit ab eis. Et dixit potentia aut habitus: quia aliquod enumeratorum est potentia. aliquod vero est habitus: vt scientia z intellectus.

Sed tunc posset aliquis dubitare qre cū sint plures alij

habitus intellectuales sicut sapientia prudentia ars nō scit Ax. mentionem de eis sepando cas a fantasia. Respondeť q hoc fecit: ga illi alij habitus intellectuales suo tpe nō erant noti. de eis tñ spālem fecit mentionem in. vj. ethi. Vel possimus dicere q oēs differentie eox que habent esse in intellectu danť intelligi per hec tria que h enumerat Ax. s. per opinionē scientiā t intellectū: ga omnis cognitio intellectus vel ē certa vel dubia. Si dubia: datur intelligi per opinionē. Si certa: vel est de pncipijs: et sic datur intelligi per intellectū. vel ē de conclusionibus: t sic datur intelligi per scientiā: lz scia ppe sit circa speculabilia non abstracta: et scientia circa speculabilia abstracta.

Ars vero est circa factibilia. t prudentia circa agibilia: t sm hoc hi habitus intellectuales ad inuicem habent distingui. vt colligi pōt ex. vj. ethi.

¶ Quod quidē igiť non sit sensus manifestum ex his est. Sensus quidē enī aut potentia aut actus ē vt visus t visio. Fantasiať aūt aliquid t nullo hox existente: vt que in somnijs.

¶ Ostendit q nullū quattuor enumeratox est phantasia t continet tres ptes: in quax pma ostendit q phantasia nō est sensus. in secūda q nō est scia neqz itellectus. in tertia q nō est opinio. ibi secūda At vo neqz. ibi tertia: Relinquiť videre. De pma itex in qnqz diuidiť sm numerū qnqz rōnū quas fecit ad ꝓbandū fantasiā nō esse sensum: intelligendo per sensū: sensum exteriorē: quia notuz est q phantasia ē sensus interior si capiať ꝓ potentia vel cuius operatio si capiať ꝓ operatione. De pma intendit talem rationem q phantasiā nobis apparent aliqua in somnis: vt dum dormimus t somniamus. sed neqz per sensū in actu nec per ipm in potentia nobis apparet aliqd in somnis. ergo phantasia nō ē sensus in actu: nec ē sensus in potentia Dō in somnis nihil apparet nobis per sensū in actu. patet: quia tūc sensus sunt ligati t nō sūt in actu. q ctiaz nihil apparet per sensū in potētia notū ē: quia sensus in potentia non opatur: ideo per ipm nihil apparet. Dicit ergo q quidē igitur phantasia non sit sensus: manifestū est ex his quia sensus quidē enim aut ē potentia aut actus. i. aut sumitur in potentia aut in actu: vt visus dicit sensum in potentia: t visio dicit sensum in actu. Fantasiatur aūt aliqd t nullo hox existente. s. illo per qō aliquid appareat: vt que in somnis. i. vt ē in phantasia que est in somnis.

¶ Postea sm potentiā sensus quidē semp adest viuentibus t non orbatis: fantasia autem non.

¶ Secūda rō. Animalibus nō orbatis semp inest sensus in potentia. sed illis nō inest semp phantasia in actu. ergo tc Et hec rō solū ꝓbat q phantasia in actu non ē sensus i potentia. Dicit igiť. postea sensus quidē sm potentiā semp adest in viuētibus t nō orbatis. phantasia aūt. s. in actu ñ semper adest.

¶ Si vo ei quod actu idē: omnibus vti contingeret bestiis fantasiā inesse. Videtur aūt nō bestiis: vt formice: aut apī: aut vermi.

¶ Tertia rō: Orbibus bestijs aliqñ inest sensus in actu. sz nō oībus bestijs aliqñ inest phantasia. ergo tc. minor ꝓbatur: ga formice apī aut vermi t talibus animalibus imꝑfectis nūqnā inest phantasia. dicit ergo. Si vo phantasia est idē ei sensitiuo qō actu oībus vtiqz bestijs cōtingeret fantasiā inesse. vr aūt nō vt formice aut apī aut vermi.

¶ Postea hi quidē veri semp. fantasie autē plures false.

¶ Quarta rō. Sensus respectu ppriox semp sūt veri. sz phantasie vt plurimū sūt false. ergo phantasia nō ē sensus ideo dicit: Postea hi qdē. s. sensus sūt semp veri. s. respectu obiectox ppriox. fantasie aūt plures false.

¶ Amplius āt non dicimus cū opemur certe circa sensibile quoniam videtur hoc nobis homo. Sed magis cū non manifeste sentimus: tūc t aut verus aut falsus. Et quidē diximus apparent t dormientibus visiones.

¶ Quinta rō: Cū certe sentimus dicere possumus sic eē t nō solū q sic apparet. sed cum manifeste phantasiamur nō possumus certe dicere sic esse sed solū sic apparere: vt pz in somnis. ergo phantasia nō ē sensus: dicit. Amplius aūt cū opamur. s. certe cōtra. i. circa sensibilia q sensū non dicimus qm hoc vr nobis hō. sed magis hoc facimus cū nō manifeste sentimus: t tūc sensus ē aut verus aut falsus sed supple cū certe sentimus sensus semp ē verus t dicimus q hoc ē hō: t ita de alijs. Sed cū manifeste phantasiamur nō dicimus sic eē sed sic apparere. t qō quidē dicimus apparēt t dormiētibus vihōes manifeste ꝓ fantasiā sm quas nō certū ē sic esse sed solū sic eis apparet. Intelligendū q sensus exterior nūquā decipit circa suū sensibile ꝓpriū stantibus tribus cōditiōibus. s. debita dispōne organi: debita dispōne medij: t debita approximatiōe obiecti. t tūc certe sentim⁹ iudicādo q hoc est albū vel aliqd aliud tale. Vbi aūt aliqua istax cōditionū deficeret nō sentiremus certe: vt si visibile eēt longinquū aut mediū tenebrosū. t tūc de illo dubitaremus dicēdo q nobis videť q hoc sit tale. Per phantasiā aūt etsi manifeste circa aliquod sensibile opemur nō dicimus sic esse sed sic apparere: qō in dormientibus maxime accidit. Sed circa rōnē tertiam dubitať. ga ibi dicit Ax. q Vmes apes t formice nō hnt phantasiā. t h⁹ oppositū vr supius dixisse: vbi voluit: q cuicūqz inest sensus: illi inest delectatio t tristicia appetitus t phātasia. Huic rñdet Alber. d. q lūbrici terrestres t muscе t talia valde imꝑfecta aialia nō hūt fantasiā. s. pfectā. apes aūt t formice bene hūt h⁹i fantasiā. cū talia aialia artificiose openť casas t sibi ꝓuideant in futux t in communе openť. Et vlteri⁹ dicit textū Ax. ex vicio translatoris corruptū fuisse q nō intellexit noia aialiū que Ax. dixit nō hre fantasiā: t loco illox posuit apes t formicas. Illa aūt aialia imꝑfecta bene dicit hre aliquā imaginationē sive estimationē t ex pñti fantasiā imꝑfectā. t de hac fuit locutus Ax. supra: hic aūt solū loquiť de fantasia pfecta.

Cometator aūt cometo. c. lvj. ad h⁹ declarationē dicit hec Vba: Estimať. n. q nō oē aial imaginať. i. fantasiať: t est aial qō nō mouecť ad sensibilia nisi apud pñtiā cox imaginātur i. fantasianť. apes Vo ꝓp artificiū in faciendo suas casas: formice aūt ꝓp depositionē nutrimēti repti t ei⁹ cōgregationē in loco determinato: sed nō curať de exēplo. Exq pz Albertū secutū fuisse cōmentatorē nisi in hoc vltimo: quia vbi comentato: dixit Ax. non curasse de exēplo diuoluit exēplificare de aialibus nō hūtibus fantasiā enumerando apes t formicas que hūt fantasiā. Albertus hoc iponit vicio translatoris. Egidius Vo illis posterior inuere videť q aialia in triplici dria reperiunť. Quedā enī sūt que nō cōꝑhendūt sensibilia nisi in cox pñtia: sicut aialia valde imꝑfecta t hec hūt fantasiā simplr imꝑfectā que repit vbicunqz ē sensus tactus. t sm hanc comphendit cōueniens t discōueniens. Alia autem sunt animalia valde perfecta que cōprehendunt sensibilia in corum absentia: dato etiam q nō sint in actuali exercitio: nec sint presentia alia sensibilia ad illa ordinata. t ista habent phantasiam perfectam simpliciter que habent determinatum organum in cerebro vr post apparebit. Alia vero sunt animalia, media inter ista in perfectione: que licet comphendant sensibile in cox absentia: non tamen de eis memorantur nisi dum sunt in actuali exercitio t pentibus aliis sensibilibus ordinatis ad illa: t ista habent phantasiam imperfectam non tñ simpliciter

In primo ordine sunt lumbrici ⁊ muscę. In vltimo sunt homines equi ⁊c. sed in medio qui fuit vltimo recitat⁹ sūt apes ⁊ formicę. Nam apes sciūt per memoriaz reuerti ad locum in quo inceperant fabricare⁊ formice ad locū i q̄ ice perant grana recondere. sed tamen hoz non memorātur nisi dum sunt in actuali exercitio faciendi casas vel recondendi grana: ⁊ p̄sentibus alijs sensibilibus que ad illa oz/dinantur. Ar. ergo cum dixit supra omnia animalia habere phantasiam intellexit de imperfecta simpliciter que i eodem organo reperitur cū tactu: imo a quibusdā dicitur esse realiter idem cum eo. Cum aūt hic dicit q̄ apes ⁊ formice non habent fantasiam intellexit de pfecta simpliciter.

¶ Atvo negz semper vera dicentiū negz vna erit vt scientia: aut intellectus. est enim fantasi ⁊ vera et falsa

¶ Ostendit q̄ phantasia non est scientia nec intellect⁹: ga scientia ⁊ intellectus semper sunt vera. phantasia autez potest esse falsa. ergo ⁊c. ideo dicit: At vo negz vna ⁊. nul/la phantasia erit de numero seuq̄ dicentiū vera: vt scientia aut intellectus: est enim phantasia ⁊ falsa.

¶ Relinquitur igitur videre si opinio sit. Fit enī ⁊ opinio ⁊ vera ⁊ falsa. sed opinioni quidez inheret fides. Non enim contingit opinantem de quibus videtur non credere. Bestianum nulli inest fides: phantasia autem multis.

¶ Ostendit q̄ phantasia non est opinio. ⁊ duo facit: quia primo ostendit q̄ phantasia non est opinio simpliciter sūpta. secūdo ostendit q̄ non est aliquid compositum ex opinione ⁊ sensu. ibi secūda Manifestum ergo. Primuz ꝓbat duabus rationibus: quaz prima est ista. Cuilibet opinioni inheret fides. sed non cuilibet phantasie inheret fides. ergo phantasia non est opinio. pz consequētia ⁊ ma/ior: quia non contingit non opinantem nō credere ea que opinatur. ⁊ mino⁹ declaratur: quia nulli bestiaz iest fides multis aūt inest phantasia. igitur ⁊c.

¶ Amplius: si omnem opinionem consequatur fides: fidem autem suasum esse: suasionem autem ratio. Bestiaz autem quibusdam phantasia inest: ratio vo non.

¶ Secūda ratio omnem opinionem sequitur ꝛō seu non omnem phantasiā sequit ratio. ergo ⁊c. patet itez ꝓsia. na ior. ꝓbatur. quia omnem opinionem sequit fides omnem autem fidē sequitur persuasum esse: ⁊ ad omnem psuasuz esse sequitur ratio. ergo ⁊c. Mino⁹ etiam nota est: ga multis bestijs inest phantasia quibus tamen non inest ratio. Dicit ergo continuādo se ad p̄cedentia q̄ cum phantasia non sit sensus scientia vel intellectus. relinquitur igitur videre si opinio sit: enim ⁊ opinio est vera ⁊ falsa sicut phantasia. Et tunc arguit q̄ non dicens. Sed opinioni qdez inheret fides. Non enī contingit opinantem non credere ea de qbus videtur sibi. bestiaz aūt nulli iest fides. phāta sia aūt multis bestijs inest. Amplius: Si ꝓ quia oēm opinionem sequitur fides siue credulitas. fidē aūt sequit̄ suasionē aūt sequitur rō. bestiaz aūt quibusdā phantasia quidē ineſt: ratio aūt non. Intelligendū q̄ nullus aliquid opinatur nisi per rationem aliquā illud sibi ꝓsuadeatur. ad psuasionē aūt sequit̄ fides siue credulitas. idcobene dictū ē q̄ opinio nō est sine fide: ⁊ fides nō ē sine persuasione: ⁊ psuasio nō est sine rone. Et hic non capitur fides. ꝓprie. ꝓ firma crudelitate siue hesitatione acquisita ex sola auctoritate dicentis: sed cōiter. ꝓ firma crudelitate siue hesitatione acquisita ex ratione psuasiua.

¶ Manifestum igitur quoniam negz opinio cuz sensu: negz per sensum: negz complexio opiniōis ⁊ sensus erit phantasia. Propter hoc ⁊ manifestum q̄ non alia quedaz est opinio. sed illa que qui dem cuius est sensus. Dico autem ex albi opinione ⁊ sensu complexio phantasia est. Non enim ex opinione quid est albi: ex sensu autem boni. Apparet igitur ē opinari quod quidem sentitur nō ꝑm accidens.

¶ Ondit q̄ phantasia nō ē aliqd compositū ex opione et sensu. ⁊ cōtinet duas ptes: qa ꝑ enumerat modos qb⁹ pōt intelligi q̄ phantasia sit qd compositū ex opione ⁊ sensu oñ/dendo qs illoz modoz sit ꝓbabilior. in secūdo oñdit q̄ fā/tasia nō est aliquod tale cōpositū ibi: Apparet aūt. De pri/ma dicit q̄ manifestū ergo est qñ phantasia neqz erit opio cū sensu. negz opinio per sensū: negz cōpositio opinionis ⁊ sensus. Et ꝓpter hoc etiā manifestū ē q̄ phantasia nō ē alia quedā opinio idest alterius obiecti ab eo cui⁹ ē sensus Sed illa que quidē est illius obiecti cuius ē ⁊ sensus. Di/co aūt q̄ si phantasia ē cōpositio ex opinione ⁊ sensu ipse ē cōpositio ex opinione albi ⁊ ex sensu albi. gratia exempli. Non eni est ex opione quidem albi ex sensu autem boni. Apparere igitur ꝓ phantasiā ꝑm hoc ē opinari eius obiecti: qō quidē sentit nō ꝑm accidēs. sed ꝓ se. Intelligendū ꝓmo q̄ opinio ⁊ scia sunt de cōclusionibus ⁊ p hoc distinguūtur ab intellectu q est de ꝓncipijs: ⁊ opinio distinguit a scia: ga scia acqrit̄ ꝓ rōnem demonstrativā: opinio vo ꝓ rōnē ꝓbabilem. si ergo phantasia eēt cōposita ex opinione ⁊ sensu. hoc tripliciter itelligi posset. primo q̄ sit opinio cū sensu. i. opinio essentialiter cui ānectit̄ sensus. secūdo q̄ sit opinio ꝓ sensū. i. sensus essentialiter cui ānectitur opio. tertio q̄ sit cōpositio opionis ⁊ sensus. i. q̄ sit essentialit̄ ex opio ⁊ sensu: magis rōnabile ē q̄ sit cōposita ex opione ⁊ sensu ciusdē obiecti q̄z diuersoz: vt dr̄ in lr̄a. Intelligēdū secūdo ꝑm ꝓñ. comēto. c. lviij. q̄ imaginatio. i. phantasia nō ē aliqua istaz virtutū. s. dictaz: quomā si esset cōposita ex eis: cōtingeret vt vere diceret de ea ꝓpetates illaz virtutū. s. sensus ⁊ opionis ex qbus componit̄ modo medio Compositū. n. ex aliqbus necesse ē vt in eo exist̄at quoquo modo exīstia in cōponentibus. Patet aūt ex dictis q̄ ꝓpe/tates sensus ⁊ opionis nō cōpetūt fantasie. pz etiā ex comē/tatoze hic q̄ illa quattuoz supra numerata. s. sensus opio: ⁊c. pñt indifferenter sumi ⁊ ꝓ virtutibus ⁊ ꝓ habitibus. ideo subdit Ar. locutus fuit sub disiūctione

¶ Apparent ⁊ falsa de quibus simul acceptionez veram habeut. ⁊ videtur sol vnius pedis: sed creditus est maioz esse habitatione. Accidit igitur aut abiicere sui ipsius veram opinionem quam habebat saluatam saluare non oblitum neqz decedentē aut si ad hunc habent eandem necesse veram ⁊ falsam. Sed falsam facta est cum lateat transeudēs res. Non ergo vnū aliquod horum est: neqz ex bis phantasia.

¶ Adducit rōnē ad ꝓbandū q̄ fantasia nō sit cōposita ex opione ⁊ sensu: ga multotiēs hēm⁹ opionē veram ⁊ sensuz falsū de eodē: vt pz i q̄ntitate solis q ad sensū vī ē vnius pedis: ⁊ p opionē credit̄ ē maioz tota ītabitabili. si g̃ ex tali opione ⁊ sensu debeat ꝓstitui vnū vt fātasia: oporteb̄it q̄ opio q̄ ē vera ga ꝓformēt̄ sensui falso. B ām,ē nō potūt ni si opio illa efficiāt falsa. Sed isto dato tūc alīo istoz ꝓtigit s. vel q̄ opinio vera efficiatur falsa facta tamen mutatione in re opinata: nec in ipso opinante: aut q̄ eadē opinio fil erit vera ⁊ falsa. sed vtrūq̄z istoz ē impossibile. ergo impossibile ē q̄ ꝓ bantasia sit cōpositā ex opinione ⁊ sensu.

Dicit ergo: Apparent autem ⁊ falsa aliqua ad sensū ꝺ quibus simul habent boies verā acceptationem. i. opinionem. nam ⁊ videtur sol vnius pedis secundum sensum sed creditus est per opinionem esse maioꝛ habitatione. i. terra habitabili. Accidit igitur aut abijcere sinipsius verā opinionem quam habebat salua re de qua habebatur opinio non oblitus. s. ipsum opinantem neqꝫ decredentem: aut si adhuc habet. s. opinionem veram eandem necesse ē veram ⁊ falsam esse. sed opinio vera facta est falsa cuꝫ res transidens. i. transmutata de qua habetur opinio lateat ipsum opinantem. Fantasia ergo non est aliquod vnū hoꝝ ꝓius dictoꝝ neqꝫ ex his est composita. Intelligenduꝫ ꝙ cum idem non possit simul esse veꝝ ⁊ falsum: si fantasia esset composita ex opinione ⁊ sensu: oporteret ꝙ ābo eēnt vera vel ꝙ ambo essent falsa. si ergo sensus esset falsus et opinio vera oporteret ꝙ opinio conformaret se sensui falso: quod esse non posset nisi opinio vera efficeretur falsa. Opinio autem vera efficitur falsa dupliciter. Uno modo per mutationem factam in re opinata vbi lateat opinantē sicut si soꝛ. sedente opinareris ipsum sedere: ⁊ tunc in aduertente surgeret: ⁊ vt plurimū hoc modo opinio vera efficitur falsa. Alio modo opinio vera efficeretur falsa ꝑ mutationem factam in opinante vt quia oblitus est opiniōis vere ⁊ accipit opinionem falsam illi oppositam: aut ga nō amplius credit opinionem veram ꝓpter aliquam ratiōeꝫ ad oppositum faciam ⁊ acquieuit opinioni false. Quare ꝑꝫ ꝙ illud ad quod deducit ratio Ax. tanquā ad incōueniēs est impossibile ꝑ vtraqꝫ parte. s. ꝙ phantasia est cōposita ex opinione ⁊ sensu: tūc staret ꝙ opinio vera efficeretur falsa nulla facta mutatione in re opinata vel in ipso opinante et ꝙ eadem opinio simul sit vera ⁊ falsa. Sed hic posset aliqs dubitare quoniā dictū est ꝙ si opinio vera ⁊ sensus falsus debent constituere phantasiā: tūc oportet ꝙ opinio vera conformetur sensui falso: ⁊ ex ꝓñti ꝙ opinio vera efficiatur falsa. quia nisi opinio ⁊ sensus sint ad inuicem conformia nūquā ex eis constituetur aliquod vnū tertium. videtur aūt hoc necessariū quia talis conformitas opinionis ⁊ sensus potest aliter fieri. Potest enim vt videtur ⁊ sensus falsus cōformari opinioni vere ⁊ sic cōstituere phātasiā. Ad hoc respondet ꝙ si opinio vera ⁊ sensus falsus debent fieri ad inuicē conformes: oꝫ ꝙ opinio conformet sensui ⁊ nō sensus opinioni: qꝺ patet ex ꝺuplici causa Prima ē ga in multis nō pōt haberi sensus verus in quibus pōt haberi indifferenter opinio vera ⁊ falsa: vt ꝑꝫ de qnātitate solis. nūquā enī per visū pōt apparere tante q̄n titatis sicut ē. ideo opinio vere intelligibilibus pōt fieri falsa ⁊ conformari sensui falso. ecōtra aūt fieri non pōt ex quo sensus falsus verificari non pōt. Secūda cā e ga phantasia est motꝰ factus a sensu ꝫm actū ⁊ est similis illi vt post apparebit. si ergo opio debet esse de cōstitutione phātasie que conformat sensui ⁊ assimilat: oꝫ ꝙ opinio trahatur ad modū sensus ⁊ efficiat illi conformis. Patet itaqꝫ ꝙ phātasia nō est opinio cāta ex sensu neque sensus causatus ex opione neqꝫ aggregatū ex opinione ⁊ sensu. quare ⁊c.

Sed quoniam accidit moto hoc moueri alterum ab hoc. Fantasia autem motus videtur esse: ⁊ non sine sensu fieri. Sed ī his que sentiūt et quoꝝ sensus: est autem motum fieri ab actu sensus: et hunc similem necesse esse sensui erit vtiqꝫ phantasia ipsa motus non sine sensu contingens. Neqꝫ enim sentientibus ine esse: et multa est ꝫm ipsam facere: et pati habens.

Hic ostendit quid est phantasia. ⁊ continet duas partes. in quaꝝ ꝓma ponit eius descriptionē. in secūdo caꝫ declarat. ibi: Et esse veram aut falsam. De ꝓma ponit talē descriptionem phantasie: ꝙ phantasia est motus factus a sensu a sensibili moueri alteꝝ. s. virtutem phantasticaꝫ ab hoc. s. sensu phātasia aut motus videtur esse ⁊ nō sine sensu fieri. sed in his que sentiūt ⁊ quoꝝ est sensus supple est phantasia. Est autem. i. contingit motū phantasie fieri ꝙ ab actu sensus. i. ab eo quod est sensus actu. ⁊ hūc modum necesse ē esse simile sensu. i. motu sensus erit vtiqꝫ ī motu phantasie cōtingēs ñ sine sēsu nꝫ ꝓtingēs i esse ñ sentientibus Et hūs eam est. i. contingit multa facere ⁊ pati ꝫm ipsam.

Intelligendum primo ꝙ Ax. hic describit phantasiam determinatam siue perfectam: quod patet. quia supius dixit non animalia habere phantasiam: quod de imperfecta veritatem non habet. Capit enim phantasiam pro operatione ⁊ non ꝑ virtute. quia sensitiua interior non est motus factus a sensu. sed eius operatio est talis motus ga fit cum sensus mouetur a sensibilibus: sic sensus interior mouetur ab exterioꝛ facto in actu. Et hic duo dicta colligi possunt ex cōmentatore comento. c. lx. Primū quidē dicit. Et imaginatio videtur esse virtus mobilis ⁊ passiua ab alio: ⁊ ꝙ impossibile est vt sit sine sensu. sed est in rebus sensibilibus ⁊ in animalibus habentibus sensum ꝓfectus Videnꝫ ergo velle ꝙ phantasia de qua est hic sermo solus inueniatur in animalibus perfectis. Secundum colligitur paꝫ post dum dicit: Necesse est vt imaginatio i actu nihil aliud fit nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu ꝫm modum ꝫm quem sensus perficiuntur per sensibilia que sunt extra animam. Et ista est notificiant phantesse ꝑ operatiōe. Deinde ponit notificationē eius ꝑ virtute dicens. Et supple necesse est ꝙ ꝓma perfectio istius partis anime sit virtus que innata est sc assimilare sensationibus que sunt in ipso sensu communi. Post subdit. Sed Ax. ꝓpalauit in hoc sermone ꝓcedens. s. notificationem phantasie ꝑ operatione ⁊ tacuit consequens. s. notificationē phantasie ꝑ virtute siue potentia. quia est manifestum: ⁊ quia post declarabit ipse. s. consequens modo perfectioꝛ. ideo dimisit eum in hoc loco. Si tamen vellemus ꝙ hic describeretur phantasia ꝑ virtute per suam ꝓpriam operationem vi inuit Alber tus: tunc deberet intelligi non in ꝑdicatione idemptificatiua sed causali. sic vꝫ phantasia est motus ⁊c. i. virtus in qua est motus ⁊c. Sed expositio commentatoꝛis melioꝛ apparet

Intelligendum secundo ꝙ Aristotiles hic per phantasiam capiendo ꝑ virtute intelligit vnū cōmune ab imaginatiua cogitatiuam in homine ⁊ estimatiuam in brutis: quod patet. quia multotiēs dicit ꝙ phantasia reseruat species sensibilium: ⁊ hoc est opus imaginatiue. Aliquando autem dicit ꝙ phantasia quedam est rationalis ⁊ ꝙ est principium motus ꝫm locum simul cum appetitu ⁊ ita de aliis que sibi non competeret nisi phantasia comphenderet aliquid tanquam ꝓficuum ⁊ prosequendum: aut tanquā noꝛ ꝓpria cogitatiue in hominibus ⁊ estimatiue in brutis: vt ostendetur. Aliter enim esset Ax. diminutus in determinando de virtutibus interioꝛibus cum in nullo loco determinaret de cogitatiua siue estimatiua virtute. Possumus ergo dicere ꝙ Ax. in precedenti capitulo determinauit de sensu communi: hic vno sermone determinat ō imaginatiua ⁊ cogitatiua siue estimatiua quas phantasiam appellat. De memoratiua autem determinat in libꝛo de memoria ⁊ reminiscentia. licet aliqui velint ꝙ per phantasiaꝫ Ax. intelligit omues virtutes interiores sequentes sensum communem. ⁊ per sensum sensus exteriores simul cū sensu communi in quo eoꝝ iudicia perficiuntur. Et ꝫm hoc clara esset diffinitio phantasie ⁊ cetera.

Intelligendum tertio ꝙ ista descriptio phantasie ex tribus partibus integratur. Quarum ꝓma est ꝙ est motus

factus a sensu fm actum: ꝛ per hoc differt ab operationi/
bus sensuum exterioꝝ que non fiunt a sensu sed a sensibi
li. conuenit autem cum operatione sensus communis et
aliarum virtutum interioꝝ. Et cum dicitur q̄ est mo/
tus factus a sensu fm actum indigi debet qui est vel qui fu
it in actu: quia per species acceptas a sensu qui fuit in actu
potest imaginatiua aut cogitatiua operari nullo sensu pꝛo
tunc in actu existente: vt patet in somniantibus. Mā post
q̄z sensus exterioꝛ cristens in actu immutauit sensum cō/
munem: ꝛ sensus communis imaginatiuam: ꝛ imaginati
ua cogitatiuam: ꝛ cogitatiua memoratiuaz. stat species sen
sibiles reseruari in imaginatiua vel memoratia: nullo sen
su exterioꝛi pꝛo tunc sentiente: vt in dubio patefiet ꝛ ab il/
lis moueri poterit cogitatiua. Secūda particula descri/
ptionis est similis illi: ꝛ per hoc q̄ motus phantasie id est
imaginatiue ꝛ cogitatiue vel estimatiue fit a motu sensus:
ꝛ illi est similis non solum quo ad obiectum repꝛesentatū
sed ꝛ quo ad modum reputandi qui est indiuidualis dif/
fert a specie intelligibili ꝛ intellectione: que quia repꝛesen/
tant vniuersaliter non assimilant hoc modo motui sensus

Tertia particula est fm quam animalia habentia cam
multa agunt ꝛ patiuntur scilicet apprehendendo obiectuz
sub ratione conuenientis vel disconuenientis proficui vl
nocui. ꝛ per hoc differt ab operatione sensus communis
qui non apprehendit conueniens vel disconueniens ꝛ ab
operatione memoratiue que nō est cognoscitiua. Ex quo
patet q̄ phantasia pꝛo operatione fm q̄ hic capitur est mo
tus imaginatiue ꝛ cogitatiue virtutis vel imaginatiue ꝛ
estimatiue. Sed posset hic aliquis dubitare: quia supe
rius posuit Ax. differentiam inter opinionem ꝛ phanta/
siam dicens q̄ fm opinionem multum cōpatimur aut cō/
fidimus, ꝛ fm appetitum mouemur non autem fm phan
tasiam. sed sic sumus nos habētes sicut si in picturis aspi/
cerem⁹ terribilia aut confidentia cē. hoc autez repugna
re videtur illi quod hic dicitur q̄ fm phantasiam anima/
lia multa agunt ꝛ patiuntur. Respondetur q̄ habentes
vt homines magis mouentur fm appetitū ꝛ agūt ꝛ patiūt
per opinionem que est sequēs iudiciū intellectus q̄z p phā
tasiam que est sequens iudiciū sensus. ꝛ hoc voluit Ax. su
pꝛa: q̄n̄ homines vt plurimū non stant in determinatiōe phā
tasie: sed pcedunt ad determinationem ipsius intellectus
sed bruta que non habent intellectum stant in determina/
tione phantasie capiendo phantasiā vt supꝛa ꝛ fm eā mul
ta agunt ꝛ patiuntur. quare cē.

Et esse veram ꝛ falsam. Hoc autem accidit p
pter hoc q̄ sensus proꝛioꝝ quidem est verus:
aut q̄z pauciss̄imum habens falsum. Secundo au
tem de accidere hoc ꝛ hoc iam contingit mentiri.
Quod quidem enim album non mentitur. Si au
tem hoc album aut aliud: mentitur. Tertio autez
communiū consequentium accidentia: quibus in
sunt ppꝛia. Dico autem vt motus ꝛ magnitudo
accidunt sensibilibus: circa que est maxime iam de
cipi fm sensum.

Declarat descriptionē phantasie. ꝛ primo quo ad pri/
mam partem. secūdo quo ad alias duas ibi Quoniā autē
visus. De prima Ax. probat q̄ phantasia est motꝰ sa/
ctus a sensu fm actum per hanc rationem. Omne illud
quod verificatur ꝛ falsificatur fm veritatem ꝛ falsitatē sen
sus in actu: vel est sensus in actu vel est motus ꝛ effectus
causatus ab eo. sed phantasia verificatur ꝛ falsificatur fm
veritatem ꝛ falsitatez sensus in actu ꝛ non est sensus i actu
ergo est motus factus a sensu fm actum. maiorem non p
bat Ax. quia est de se manifesta. Sed minoꝛem quo ad p
mam partem tripliciter ꝓbat. s. phantasia verificatur ꝛ fa
sificatur fm veritatem ꝛ falsitatem sensus fm actum. pri/
mo ex parte sensibilium proꝛioꝝ. secundo ex parte sensi/
bilium per accidens. tertio ex parte sensibilium cōmuniū
dicens. Et supple contingit ipsam phantasiam esse veram
ꝛ falsam. hoc autem accidit propter hoc q̄ proꝛiorum qui
dem sensus est verus: aut q̄z pauciss̄imum habens falsum
sicut ergo sensus respectu proꝛiorum est vt plurimum ve
rus ꝛ raro falsus: quia non nisi deficiente aliqua conditio
nū requisitarum ad rectum iudicium sensus: ita est ō phā
tasia quod non est nisi quia respectu proꝛioꝝ phantasia
verificatur ꝛ falsificatur fm veritatem ꝛ falsitatem sensus
fm actum. Secundo autem de accidere hoc idest circa
sensibile per accidens ꝛ hoc iam contingit mentiri. s. ipaz
phantasiam fm q̄ circa ipsam mentitur sensus quoniam
quod quidem album non mentitur sensus: nec phanta/
sia ꝛ circa alia sensibilia propria stantibus conditionibus
debitis. Si autem hoc album aut aliud vt filius Cleo/
nis aut Dyarij. ꝛ circa huiusmodi sensibilia per accidēs
bene mentitur sensus ꝛ similiter phantasia. Tertio au
tem respectu cōmuniū ꝛ consequentium corpoꝛa natura/
lia quibus insunt accidentia ppꝛia. Dico autem vt motus
ꝛ magnitudo ꝛ reliqua sensibilia cōmunia que accidūt coꝛ
poꝛibus sensibilibus. ista sunt illa circa que est maxime iā
decipi fm sensum ꝛ etiam fm phantasiam: quod non ē p/
pter aliud nisi quia phantasia quo ad veritatem vel falsita
tem insequitur sensus.

Motus autem ab actu factus differt a sensu
qui ab his tribus sensibus. Et primus quidem pꝛe
sentis sensus verus: alij autem pꝛesentis⁊ absentis
erunt vtiq⁊ falsi: ꝛ maxime cum pꝛocul sit sensibile

Hūc ꝓbat fm partē minoꝛis. s. q̄ phantasia nō sit sen
sus fm actū: qa illud qō plus falsificatur q̄z sensus ꝗz actū
non est sensus fm actus. sed phantasia plus falsificet q̄z
sensus fm actū. ḡ ꝛē. Dic ḡ. Motꝰ aūt factus ab actu id ē
phantasia que ē motus factus a sensu in actu differt a sen/
su qui est ab his tribus sensibus. i. q est fm hos tres mō
dos sentiendi. Nam secundum hos tres modos sen/
tiendi vz sensibilia p accidens ꝛ cōia differt phātasia a sen
su: qa in oibus illis plus falsa ē phantasia q̄z sensus. vnde
ꝛ p̄mus qdē sensus q ē sensibiliū ppꝛioꝝ respectu obiecti
pñtis: semp erit verus. Alij aūt sensus q sūt sensibiliū per
accidēs ꝛ cōiuz erūt vtiq⁊ falsi respectu obiecti pñtis ꝛ ab
sentis ꝛ maxime cū sensibile sit ꝓcul. i. distans. Et tūc sup
pleat rō q̄ qa pñtia ꝛ ꝓpinqua obiecti faciūt ad ꝟitatem
cognitiōis. absentia ꝟo ꝛ longinqua faciūt ad eius falsi/
tatē cū per phantasiā comphēdam⁹ obiecta absentia ꝛ ad
magis longinquam distantiam per sensum. ideo phanta/
sia plus falsificatur q̄z sensus.

Siquidem igitur nihil alium habent que dicta
sunt nisi fantasia: hoc autem est quod dictum est.
Fantasia vtiq⁊ erit motus a sensu secundum actū
factus.

Hic ponit conclusionē dicens. Si qdē igitur nihil alī
ud habet ea que dicta sūt de phātasia. hoc aūt est qō dictum
est vz q̄ phantasia verificat ꝛ falsificatur fm veritatem ꝛ
falsitatem sensus in actu: ꝛ q̄ ab eo deficit in veritate phā
tasia vtiq⁊ erit motus a sensu facta fm actum. Intelligē
dū ꝑmo fm pñs. cometo. c. lxj. q̄ cōtingit vt in imaginatōe
accidat vez ꝛ falsū cū sit motꝰ a sensu qui ē in actu ex hoc
qō narrabo de hoc qō accidit in sensu. Sensus. n. quidē ē
verus in maioꝛi pte: ꝛ est sensus q ē ꝛcꝛ ppꝛiaꝝ Vbi gra
tia. hoc est album aut nigrum ꝛ quidem est falsus in ma/
ioꝛi parte, ꝛ est duobus modis scilicet sensus sensibilium

accidentaliū. verbi gratia q̄ iste albus est Sortis vel ꝑla
tō. ⁊ sensus sensibilium cōiuz. verbi gratia: quātitas ⁊ mo
tus quoniā in his duobus modis sensibilium cadit error
⁊ cū ita fit: necesse est vt imaginationi accidat de hoc illud
qđ accidit sensui ⁊ plus ⁊c. Comentum est dax ex dictis.

Intelligendum secūdo ꝑm Egidium q̄ due sunt cau
se propter quas plus falsificatur fantasia q̄z sensus. ꝑri
ma est quia phantasia causatur a sensu ⁊ maior accidit de
fectus in effectu q̄z in causa. Secūda est quia sensus nō
cōphendit sensibilia nisi in presentia. fantasia autez cō
prehendit sensibilia in eorum absentia ꝑm quem modum
maior accidit falsitas non solum respectu sensibilium per
accidens vel communiū: sed etiam respectu sensibiliū ꝑ
priorum. Et cum dicitur supra q̄ sensus ꝑpriorum semp
est verus intelligitur stantibus debitis conditionibus: ga
aliqua earum deficienti ipsum falsari contingit: vt hic in
nuit Ax.

¶ Quoniam autem visus maxime sensus est: ⁊
nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine nō
est videre. Et quoniam ímanent ⁊ símiles sunt sen
sibus: multa ꝑm ipsos operātur animalia. Alia qui
dem quia non habent intellectum vt bestie. Alia
vo ex velamento intellectus aliquando passiōe aut
egritudine: aut somno vt homines De fantasia
quidem igitur quid est: ⁊ ꝓpter quid est dictum sit
intantum.

¶ Hic declarat alias duas partes diffinitionis fantasie:
ſ. q̄ est motus similis motui sensus ⁊ q̄ ꝑm eam aninalia
multa agunt ⁊ patiuntur. Et quia prima est clara ex dictis
nam ex quo modus fantasie fit a sensu in actu fine a motu
ipsius sensus ⁊ effectus sue cause assimilatur saltem ꝓpin
quius sequitur motum fantasie motui sensus assimilari.
Ideo instat Ax. in declaratione alterius partis que ē ma
gis dubia premittendo primo causam ꝓpter quam fanta
sia est sic nominata dicens: Quoniam autem visus ē ma
xime quia perfectissimus inter omnes ⁊ nomen a lumine
accepit ipsa fantasia: quoniam sine lumine non est videre
⁊ quoniam ímanent ⁊ perseuerant motus fantasie ⁊ sūt si
miles sensibus idest motibus factis in sensu animalia in q
bus isti motus fiunt multa operantur ꝑm ipsos motꝰ fan
tasie. Alia quidem quia non habent intellectuz vt bestie:
alia vero ex velamento intellectus aliquando passione id
est animi vt ira vel gaudio. aliquando egritudine: vt i fre
nesi. ⁊ aliquando somno: vt homines. De fantasia qui
dem igitur quod est dictum est intantum. Intelligēdū
primo q̄ phos apud grecos idem est q̄ lumen. ⁊ quia i lu
mine omnia apparent visui qui est perfectissimus sensuz
a phos deriuatum est phanos: quod idem est q̄ apperitio
Phantasia ergo quia dicitur a phanos quod est appari
tio a lumine diciur nomen sumpsisse: ⁊ sumendo nomen
a lumine fine quo nihil videt visus dicitur ex consequen
ti etiam habuisse nomen a visu. Intelligendum secūdo
q̄ quia animalia magis operantur ꝑm iudicium virtutis
superioris q̄z inferioris cuz intellectus sit superior ad fan
tasiam si animalia aliqua operantur ꝑm phantasiam ⁊ nō
ꝑm intellectum. Hoc ex duplici causa accidere potest. pri
ma si talia animalia non habent intellectum vt bestie. Se
cunda si habeant eum velatum ⁊ impeditum vt homines
⁊ hoc tripliciter potest contingere. primo forti passiōe ani
mi: vt ira timor vel huiusmodi. nam contingit aliquez esse
taliter iratum vt fere nihil intelligat. Secundū hoc cōt in
gere potest ex egritudine vt quia est ebrius vel frencticus
nam patientes tales egritudines magis per phantasiā mo
uentur q̄z per intellectum. Tertio hoc potest contingere
somno in quo vt plurimū ligatur intellectus ⁊ viget phan
tasia. Ad clariorē intelligentiā ⁊ complementū supius
dictoꝝ dubitandū videtur de numero sensuū interioꝝ ⁊ ō
diuersitate suaꝝ operationū ⁊ distinctione obiectoꝝ suoꝝ:
in qua materia ⁊ si varie apud modernos reperiant opio
nes: quia tamen antiqui in o a melius senserūt: nō ad opio
nes ipsoꝝ me transferā declarando quid in hac re sensē
rint bi tres clarissimi viri. ſ. Auerrois Auicenna ⁊ maiō
Albertus posteriores illis ꝑm ittendo tamen aliqua ad om
nes illoꝝ opiniones vtilia. Et primū quidem est q̄ vir
tutes sensitiue sunt duplices: quedam enim sunt apprehen
siue de foris: ⁊ quedam sūt apphensiue deintus. Ille dici
tur apphensiue que in media tra sensibilibus imutantur nō
pcedente imutatione alterius sensus que eadem cā dicunt
sensus exteriores dicūtur etiā sensus ꝓticulares quia vna
quaq̄z eaꝝ determinata est ad cognoscendum tantū vnum
genus sensibilium propriorum: vt visus ad cognoscendū
solum colorem: auditus solum sonum: ⁊ ita de aliis. Et
iste sunt quinq̄ de quibus diuisim in propriis capitulis tu
pra determinatum fuit scilicet visus auditus olfactus gu
stus ⁊ tactus. Ille vero dicuntur apprehensiue deintus
que non imediate imutantur a sensibilibus sed preceden
te imutatione alterius sensus que ex eadem causa dicitur
sensus interiores. ⁊ has Auicenna appellat virtutes oc
culte comprehensiuas priores autem manifeste cōphen
siuas. ⁊ de his tractauit Ax. in duobus capitulis immedi
ate precedentibus. Secundo premittendum ꝑm Alber
tum q̄ forma sensibilis aliud esse habet in corpore sensibi
li: ⁊ aliud in anima aut virtutis aut organis eius. Nam i
corpore sensibili habet esse naturale: in anima vo habet
esse abstractum ꝑm q̄ est eius cognitio sensibilis aut intel
ligibilis aut species tali cognitioni immediate deseruiens
huius autem abstractionis forme sensibilis quatuor gra
dus reperiuntur. Primus est quo forma abstrahitur
a materia: sed non abstrahitur a presentia materie nec ab
eius appendiciis: ⁊ hoc modo habet esse forma sensibilis
in sensibus exterioribus ⁊ in sensu communi qui recipiut
species sensibiliuu sine materia cum hoc omni sentiat sit
commune: sed tamen non recipiunt nisi cum presentia ma
terie quia non nisi presente sensibili ⁊ cum conditionibus
siue appendiciis materie que sunt hic ⁊ nunc ⁊ reliqua hu
iusmodi. Secundus gradus abstractionis est quo for
ma abstrahitur a materia ⁊ ab eius presentia sed non ab
appendiciis materie. ⁊ hoc modo non reperitur forma
in virtute imaginatiua que retinet species sensibilium in
ipsorum absentia. Tertius gradus abstractionis est du
virtus apprehensiua ex specie forme sensate elicit speciem
intentionis non sensate per sensum exteriorem sicut dum
estimatiua ouis ex cognitione coloris lupi motus figure ⁊
reliquis huiusmodi sensibilibus elicit speciem inimicine
iudicando ipsum inimicum ⁊ fugiendum: ⁊ ita de alijs.
Quartus ⁊ vltimus gradus abstractionis est dum for
ma abstrahitur a materia ⁊ eius presentia ⁊ eius appendi
ciis. ⁊ hunc modum abstractionis habet forma in intel
lectu qui solus inter animе vires recipit vniuersaliter: vt
in tertio patefiet. Tertio premittendum q̄ eorum que
cognoscuntur per sensus interiores quedam dicuntur for
me sensate: ⁊ quedam dicuntur intentiones non sensate.
forme sensate sunt sensibilia ꝓpa et cōia que per sensus ex
teriores cognoscuntur. Intentiones autem non sensate
sunt quedam proprietates que inueniuntur in individuis
substantie simul cum sensibilibus formis ⁊ non cogno
scuntur per aliquem sensum exteriorem: sed bene possunt
cognosci per aliquem ex sensibus interioribus simul cum
formis sensibilibus: vt post ostendetur. huiusmodi autem
sunt bonitas ⁊ malicia: amicitia inimicitia: paternitas filia
tio: mansuetudo filiatio: quando vbi: ⁊ reliqua huiusmō.

Secundus

Quarto ꝓmittendum ꝙ non est eiusdem virtutis organice bene recipere species: ⁊ eas bene conseruare: qm̃ ad ꝙdlibz virtus sit bñ receptiua spēz regrīt dñium bene recipere passiones lz eas male retineat: vt patet de aqua ⁊ cousimilibus. Sed ad hoc vt virtus talis bene conseruatiua requiritur econuerso dominium super humiditatem: quoniã siccum lz cum difficultate recipiat cum tamen receperit diutius retinet: vt pz in lapidibus ⁊ huiusmodi. His ꝓmissis dicendũ est cum Auerroim vt infra patebit comento sexto tertij d̃ aia: quatuor sunt virtutes sensitiue interiores. ¶Dr ima ẽ dicta cõmunis eo quia sit cõmunis fm ꝓdicatiõez omnium sensibiliũ cuius opatio est cognoscere omnes sensibilia sensuũ exteriorũ tam ꝓpria q̃s cõmunia ⁊ posse inter ea conuenientiam ⁊ differentiam ⁊ cũ hoc cognoscere sensationes sensuũ exteriorũ vt patuit supra in ꝓtio. ꝓprio. Et hic sensus non conseruat species cessante eius cognitione cuius sedes est medietas anterior ꝓmi ventriculi cerebri. Secũda virtus interior est imaginatiua que non est cognoscitiua. sed habet reseruare species sensatorũ per sensum cõmunem in ipso ꝙ absentia ⁊ cessante eius cognitione: quod non facit sensus cõmunis. ⁊ hac de causa dicit thesaurus formarũ sensibiliũ cuius sedes ẽ posterior medietas primi ventriculi cerebri. Tertia est virtus cogitatiua in homine ⁊ estimatiua in brutis que ex speciebus ⁊ cognitione formarũ sensatarũ elicit species et cognitionem intentionũ non sensatarũ vt ex cognitione huius Sortis huius magnitudinis ⁊ figure ⁊ alioꝝ eius sensibiliũ ꝓpriorũ ⁊ cõmuniũ peruenit in cognitionẽ sue amicitie sue filiationis ⁊ mansuetudinis ⁊ reliquorũ taliũ. Hec virtus est illa que cõponit formas cũ formis aũt intentiones cũ intentionibus: aut intentiones cum formis iudicandũ hoc album esse: hoc dulce: hunc amicum esse: hũ aut hoc album esse: hunc filiũ: ⁊ ita in alijs: cuius sedes est medius ventriculus cerebri. Cogitatiue autem virtuti multa alia valde notabilia attribuit cõmentator in pluribus locis eius excellentiã declarantia: de quibus ab eo volente queratur in ꝓprijs locis. Quarta ⁊ vltia est virtus memoratiua cuius est reseruare species non solum formarũ sensibiliũ sed etiam intentionũ non sensatarũ cum differentia ꝓteriti temporis in ipsoꝝ absentia ⁊ cessante omni cognitione: quod non facit cogitatiua. quia nõ est eiusdem virtutis organice bene recipere ⁊ bene retinere: cuius sedes est posterior ventriculus cerebri: ⁊ appellatur thesaurus intentionũ non sensatarũ: ⁊ est soluz reseruatiua. Sunt ergo fm Auerroim quattuor virtutes interiores: due cognoscitiue solũ vt sensus cõmunis ⁊ cogitatiua vel estimatiua: ⁊ alie due solum reseruatiue ⁊ nõ cognoscitiue vt imaginatiua ⁊ memoratiua. Exquo sequit quod cognitiones que fiũt in actu memorãdi vel reminiscẽdi quas fiũt in somniantibus lz fiant per species reseruatas in memoratiua vel imaginatiua: sunt tamen sensatiões cogitatiue vel estimatiue virtutis autem sensus communis. Dtr autem sicut species reseruate in memoratiua ꝓpriũ possunt mouere cogitatiuam sic species in cogitatiua existentes possint mouere imaginatiuã. ⁊ ille que sunt i ima ginatiua possunt mouere sensum cõmunẽ: difficultas est quidam enim tenent ꝙ sic imo quod plus est volunt ꝙ species existentes in sensu cõmuni vel organo eius possint imutare sensus exteriores ⁊ consequenter sensus cõmunis ⁊ sensus exteriores fm talem imutationem reflexam possunt sentire sensibilia in eoꝝ absentia: quia hoc facere non possent fm imutationem rectã immediate a sensibilibus ꝓuenientem. Et fm hoc saluant qualiter dormientes non facta perfecta opilatiõe in meatibus cerebri possunt per sensus exteriores sentire ⁊ opera vigilantium exercere. Ego tamen puto ꝙ tutius sit tenere oppositum: quia si species existentes in organo cogitatiue posset mouere imaginatiuam cum in organo cogitatiue sit species intentionis non sensate imaginatiua illam recipere posset: immo nulla species esset in memoratiua quin sibi similis esse posset in imaginatiua. ⁊ ita posset imaginatiua cum differentia preteriti reseruare: quod non est concessum. Dicendum etiam est ꝙ sicut sensus exteriores non componunt nec diuidunt: sic nec sensus cõmunis sed iudicat album dulce vel album non amarum. ⁊ ita in alijs absq; copula verbali. Cogitatiua autez videtur non solum componere ⁊ diuidere sed etiam ratiocinari circa individua sicut intellectus circa vniuersalia: licet quidam velint ꝙ solius intellectus sit componere ⁊ dividere ⁊ discurrere de propositione ad propositionem. Cogitatiua vero vel estimatiua discurrit non formando ꝓpositiones: vt fortis amicus. ergo inuatiuus ¶Plato inimicus ergo nociuus. Hec addere volui ad bonitatem doctrine. Auicenna autem has virtutes quinque esse fatetur: quarum prima est. Sensus communis ⁊ in hac conuenit cum priori opinione. Secunda apud eum ẽ fantasia que est solum reseruatiua formarum sensatarũ eo modo quo apud sensum fuerunt sicut precedens opinio dicit de imaginatiua. Tertia est virtus que vt ei imperat estimatiuam: vel vt ipsamet ad suam operationem peruenit operationem appellatur imaginatiua: vt autem ei imperat intellectus dicitur cogitatiua. ⁊ hec virtus ẽ cognoscitiua sensatorum per sensum communem ⁊ figmenta componit: vt montem aurum seu smaragdinum ircocerunm ⁊ reliq̃ huiusmodi. Quarta virtus est estimatiua que non solũ cognoscit formas sensatas: sed etiam intentiones non sensatas componendo ⁊ diuidendo: vt in priori positione dicebatur de cogitatiua. Et harum duarum virtutum locus est medius ventriculus cerebri inter quas est duplex differentia. ¶Prima quia hec vltima cognoscit intentiones non sensatas quas precedentes non cognoscit. Secunda quia ad huiusmodi apprehensionẽ sequũtur iudicia fm q̃ non solum bestie: sed etiam homines plerunq; se regunt in operationibus suis iudicando hoc esse vtile ⁊ ꝓsequendum: illud vero nociuum ⁊ fugiendum illum esse filium ⁊ diligendum illum vero inimicum ⁊ odiendum. ⁊ ita d̃ alijs. Ad apprehensionem autem prioris talia iudicia nõ sequũtur. Quinta est memoratiua cuius operatio ⁊ fedes est: vt dictum est supra. Albertus vero licet has virtutes dicat esse quinque: non tamen omnino conuenit cum Auicenna. ¶Prima igitur fm ipsam est sensus cõmunis ⁊ in hac conueniũt omnes. Secunda est imaginatiua que non solum reseruat species formarum sensatarum dato ꝙ non sit in presentia: sed etiam eas cognoscit ⁊ maioꝝ est eius bonitas in retinendo q̃s in recipiendo. Econtra Vo sensus communis maioꝝ est bonitas in recipiendo q̃s retinẽdo. Tertia virtus est estimatiua que solũ nõ formas sensatas: sed etiam ex eis elicit intentiones non sensatas iudicando istum esse filium ⁊ ei esse miserendum illũ esse inimicum ⁊ ab eo esse fugiendum: hoc esse proficuum et prosequendum illud nociuum ⁊ fugiendum. ⁊ ita de aliis propter quod hec virtus non solum est cognoscitiua: sed etiam motiua fm locum ⁊ has tres virtutes dicit reperiri in quolibet animali habente vnum vel plures de sensibꝰ exterioribus. Quarta virtus est phantasia cuius opus est componere formas cum intentionibus ⁊ formas cum formis ⁊ intentiones cum intentionibus: quod ad duos fines ordinat. Vn⁹ ẽ maioꝝ cognitio ꝑticulariũ q̃ bñ põt ab alia sensitiua in qua per affirmationem vel negationẽ hoc

iudicatur esse hoc & hoc iudicatur non esse illud. Alius finis est opus circa pricularia taliter cognita eligendo vnū & refutando aliud. Et hec virtus reperitur solum in aialibus perfectis fm quā multa ex eis per modum artis faciunt casas & sibi ꝓuident de nutrimento per longum tempus. & ita de alijs. Quinta est virtus memorativa de q̄ dictum est supra. Et fm Albertum tres sūt interiores virtutes tantum cognoscitive. s. sensus cōmunis: estimativa: & fantasia. & vna tantum reservativa. s. memorativa & vna cognoscitiva & reservativa & illa est imaginativa. Et in hoc sit finis huius libri secūdi.

Gratias altissimo deo qui huic scripto Gaetani super secundo libro de anima finem imposuit

Incipit expositio clarissimi & celeberrimi philosophi Gaetani Thienensis super tertio libro de anima Ax philosophox principis grecox sapientissimi.

Ea prte autem anime qua cognoscit anima & sapit: sive sepabili existente sive nō sepabili fm magnitudinem: sed fm rationez considerādum quam habent differentiam: & quomodo quidem sit ipsum intelligere.

¶ Iste est tertius liber de aia in quo Ax. determinauit de vegetativo & sensitivo. Nūc ꝓsequitur determinando de aliis duobus gradibus animatox. s. intellectivo & fm locum motivo. & fm hoc continet hic liber duos tractatus in quox primo determinat de potentia intellectiua. in secūdo Vo de potentia fm locum motiua. ibi incipit tractatus secūdus Quoniam autem anima fm duas. vnde licet fm locum motuū sit cōmunius & prius q̄z intellectiuū: qa tñ motū fm locum nō ꝓuenit a potentia fm locuz motiua nisi ꝓ quanto dirigitur in operando per appetitum & intellectum practicum vt post apparebit. ideo prius determinat de potentia intellectiua q̄z de potentia fm locum motiua.

¶ Primus tractatus diuiditur in sex capitula. in quorux primo notificat intellectum possibilem per comparationē eius ad sensum. in secūdo determinat de obiecto intellect⁹ possibilis. in tertio determinat de intellectu agente ostendendo eius necessitatem. in quarto determinat de operationibus intellectus possibilis. in quinto notificat intellectū possibilem per comparationem ad fantasmata a ꝙbus mouetur. in sexto facit recapitulationem ꝓpus dictox. secundū capitulū incipit ibi Quoniam autem aliud est magnitudo tertium incipit ibi Quoniam autem sicut in omni natura quartum incipit ibi Indiuisibilium quidem igitur intelligentia. qntum ibi. Videtur autem sensibile ex potētia existente. sextum ibi. Nūc autem de anima. ¶ Primum capitulum diuiditur in duas partes. in quax prima Ax. ꝓmittit intentionē suā. in secūda ꝓsequit. ibi secūda Si igitur intelligere. De prima intendit q̄ de parte anime intellectiua sive separetur ab alijs anime partibus subiecto & ratione sive ratione tantum sunt duo consideranda principaliter. ¶ Primū est quomodo differat intellectiua ab alijs partibus anime. secundū est qualiter fiat ipm intelligere quod est operatio ei⁹. Dicit ergo de parte autez anime qua cognoscit anima & sapit sive ꝓparabili existēte sive nō sepabili fm magnitudinem. s. ab alijs partibus anime: ſz solum fm rationem & diffinitionem considerandum est: quam habet differentiaz ad alias anime partes: & quomodo qdē fit ipsum intelligere. Intelligendū primo q̄ multipliciter alique dicuntur partes anime. Vno modo dicuntur alique partes anime essentiales quomodo vult commentator vt postea patebit q̄ intellectus agēs & intellect⁹ possibilis sint due substantie indiuisibiles & eterne essentialiter constituentes animam intellectiuam. Secūdo modo dicuntur alique partes anime potentiales fm quē modum dicuntur alique partes anime intellectiue potentiales: quia possibilis sunt partes anime intellectiue potentiales: quia naturales ꝓtentie ab eius essentia manentes. Tertio modo dicitur pars anime de ptc eius subiectiua fient aia intellectiua dicit pars anime in cōmuni. & quodlibet horum modox potest sumi pars aie in ꝓposito fm varias opiniones. Intelligendū secūdo q̄ Ax. per partem aie qua cognoscit & sapit intelligi partem anime intellectiuam. & per cognoscere intelligit cognoscere practicum. per sapere Vo cognoscere speculatiuū. Sed in translatione quam commentator exponit dicit tertus cognoscit & intelligit vbi dicit comentator comento primo. Et videtur q̄ intendebat per cognitionem speculatiuam. & per intellectum: cognitionem operatiuam: cū intellectus. s. operabilium sit cōmunis oibus: cognitio autem speculabilium non. Alij dicunt q̄ per cognoscere intelligit apphendere. per intelligere ꝓtum. per sapere Vo iudicare quod sequitur ad eius apphensionem. Alij dicunt q̄ per cognoscere intelligit apphensionem simplicium. per sapere Vo apprehensionem compositox fm affirmationem & negationem. Et posset addi expositio quarta q̄ per cognoscere intendit noticiam ꝓncipiox. per sapere autem noticiam conclusionū & quelibet est tolerabilis. Intelligendū tertio q̄ dixit sive sepabili existente sive non ꝓpter opinionem ¶ Platonis qui posuit anime partes sive potentias in codez indiuiduo ab inuicem differre non solum fm essentiam & diffinitionē: sed etiam fm subiectum ponendo intellectuam i cerebro: concupiscibilem in corde: nutritiuam in epate &c. vt alias fuit ostensum. Vult ergo Ax. q̄ sive illa opinio ¶ Platonis sit vera sive non: q̄ illud non facit diuersitatem in ꝓposito qn semper de parte anime intellectiua sint illa duo consideranda. s. qualiter differat ab alijs anime partibus & quomodo fiat ipsum intelligere. Intelligendū quarto fm comentatorē comento eodem q̄ necesse est vt virtutes diuerse in his duobus diuersentur. s. in prima & vltima perfectione & in actione & passiōe ꝓpria: & cum in his duobus fuerint diuerse: manifestū est q̄ necesse ēt diuersitatem in qualitate actionis si fuerint actiue: aut passionis si fuerint passiue: aut vtroqz si fuerint vtrūqz. & p diuersitatem eaz in effectum in prima pfectione intelligit diuersitatem eaz in effectia. per diuersitatem autem in vltima perfectione intelligit diuersificabuntur in modo agendi aut patiēdi: quia aliter agit calidum & aliter frigidum: aliter patitur quod rarefit & aliter quod condensatur. Ax. ergo intendit inquirere de potētia intellectiua qualiter differat a virtute sensitiua in ꝓpria cum eius operatio in passione consistat.

Si igit est intelligere sicut sentire aut pati aliquid utiqz erit ab intelligibili: ut aliquid hᵒmōi alterans ad sensibila: sic intellectuum ad intelligibilia.

¶ Prosequitur de intento: primo ostendendo qualiter intellectus differat a sensu comparando intellectum ad sensum: & continet duas ptes: quia primo cōparat intellectū ad sensum fm cōuenientiam: secūdo fm differentiam ibi Non de neqz miscerī. ¶ Prima itez in duas fm q̄ duas conuenientias ponit inter intellectum & sensuz. ibi secūda necesse est inqz. ¶ Prima cōueniētia intellectus ad sensum est q̄ sicut sentire qō est, ꝓpria operatio sensus non est pie pati: sed est aliquid simile passioni. sic intelligere qō est

propria operatio intellectus possibili de quo hic determinatur nō est propie pati. ſz est aliqd ſile passioni. Dicē itaqz igit ſi pro qz intelligere est sicut sentire. aut intellige re vīqz erit aliquid pati ab intelligi aūt erit aliqd huius modi alterx. ſ. ſile passioni: t qz sic ē qd itelligere nō ē pro pie pati. ſz est ſile passiōi. Jō subdit impassibile ḡ opz. ſ. ipm intellectū: susceptiuuz aūt speciei. ſ. itelligibilis: t po tentia huius spēi. ſ. receptiua. ſz non hec. i. de se nō habēs actu aliquā spēm: t oz silr se habere sicut sensituz ad sen sibilia: sic intellectiuū ad intelligibilia. Intelligendum primo qd Arx. bi intēdit ondere qd intellectus possibilis ē virtus passiua. Et qz primꝰ huius pcrutatiōis ē scire in q genere ē intelligere: vt dicit ꝓ ñ. cometo. ij. iō prius iue stigat vtrū intelligere sit passio sicut sentire an actio: t si ē passio vtx fit cū trāsmutatiōe vt est passio sensus: aut nō.

Et soluēdo ad ista vult qd intelligere sit receptio tm. i. passio pfectiua absqz trāsmutatiōe que fit cū abiectiōe cō trarij: qō est qz intellectus nō ē corpus nec virtus i corpe. sensus aūt qz ē virtus in corpe: ꝓt pati non soluz per ſe cuius ſz etiā corruptiue. qz excellens sensibile corrūpit se. sum: vt superius fuit ostensuz. In hoc ergo ſz Arx. ē conuenientia inter intellectuz t sensuz: qd sicut sensus nō hz de se aliquā spēm sensibilez ſz est. i. potētia passiua ad reci piendū eas ab obiecto sensibili t sentire ñ est ꝑprie pati. licet corruptiue. ſz est ſile. qz est pati pfectiue. sic intellect⁹ possibilis nō hz de se aliquā spēm intelligibilē. ſz est i po tentia passiua ad recipiēdū eas ab obiecto intelligibili: t intelligere nō est ꝑprie pati. ſ. corruptiue. ſz ē ſile qz ē pa ti pfectiue: iō dixit Arx. qd ipassibilem oz ipm esse intellectū qō intelligi hz de passione corruptiua: t ex hoc inuitur in alio esse drām inter intellectū t sensuz: vt dicit ꝓ ñ. qz intel lectui nō accidit trāsmutatio corruptiua ab intellecto: qz si est virtus in corpe: sensui aūt bene accidit trāsmutatio cor ruptiua a sensato. qz est virtus i corpe. Quomō vo itelli gi debeat sensuz esse virtutem in corpe: t nō intellectū p⁹ apparebit. Intelligēduz vo secūdū ꝓ ñ. conuēto tertio qd illa particla: t silr se habeat pōt dupl'r introduci. Prio vt sit sic ꝓclusio ex precedētib⁹ ꝓclusa. Secūdo vt p ipam cōfirmentur ꝓmisse: t se hēat per modum principij. vz qd cum intellectus sic se habeat ad intelligibilia sicut sensus ad sensibilia: t sensus nō corrūpit a sensibili ꝓportiona to: t est susceptiu⁹ spēz sensibiliū nullā hēns de se actu. ḡ similr intellectus nō corrūpitur ab intelligibili: t est su sceptiuus spērum intelligibiliuz nullaz de se hēns i actu: t tunc in sermone erit trāspositio. Et subdit ꝓ ñ. qd est manifestuz p se aut ꝓpe qd intellectus hz hāc ꝓportionez scilicet ad intelligibilia sicut sensus ad sensibilia: t qd hoc est quasi primū ad sciēdū ipm esse nō passiuuz neqz trans mutabilez. ſ. corruptiue.

¶ Necesse est itaqz quoniaz omnia intelligit im mixtum esse sicut dicit Anaragoras vt imperet. hoc autem est vt cognoscat despectum: intus ap parens ꝓhibebit extraneum: t obstruet.

¶ Ponit secūdaz ꝓueniētiā inter intellectū t sensum: t dimittit in duas. Prio facit hoc. Secūdo ꝓcludit ex dictz naturā possibilis intellect⁹: ibi. Quare neqz ipſi⁹. Se cunda incōueniētia intellect⁹ t sensus ē: qd sicut oz sensuz esse denudatū ab omnib⁹ formis sensibilib⁹: vt possit oēs illas cognoscere: sic oz intellectū esse imixtuz t materia lem t denudatū ab oib⁹ formis materialib⁹. vt possit oēs formas materiales cognoscere: ideo dicit. Necesse ē itaqz quniā intellectus possibilis oia materialia intelligit ipsuz imixtum esse. i. imaterialem sicut dixit Anaragoras: sed Anaragoras dixit ipm esse imaterialez: vt imperet omni bus materialibus. Hoc aūt est idest ideo est imaterialis vt cognoscat omnia materialia: qz si esset materialis: tūc intus enim apparēs. i. forma materialis in eo existens ꝓ hibebit extraneuz. i. aliam formā materialem in eo recipi: t obstruct. i. impediet ei⁹ cognitionē. Intelligendum primo qd d alio intellectu loquebat Anaragoras t de alio hic determinat Arx. Nam anaragoras loquebat de itelle ctu diuino: ponebat. n. vnum chaos cōfusuz ꝑcessisse mū di generationē: t quod deus sequestrādo entia ex illo cha os mundum generauit. Vt ergo intellectus diuinus ple ne dominaret omnibus materialib⁹ ipm posuit penitus imaterialem. Aristoteles aūt hic deter minat de itellectu humano: t vult ipz esse imaterialez. i. non organicū neqz eductū de potētia materie: vt omnia alia materialia intelli gere possit. Et qd oportebat intellectū humanuz esse: im mixtū t imaterialem ad hoc qd intelligat oia materialia: d clarat Egidius tripliciter hoc ex parte rex cognitax: naz si intellectus esset materialis: cū semp materia habeat de terminare t particularizare formaz: tunc intellectus vl d terminaret ad certuz genus cognoscibiliuz: vl saltem im pediretur ne possz oēs materiales formas cognoscere si cut patet in visu tactu t reliquis huiusmodi. Jtā visus q est materialis determinat ad genus coloris inter omnia sensibilia ꝓpria: qz tū nullum colorem in suo organo ha bet non ipedit a cognitione alicuius coloris. Tactus ve ro quia ꝓsistit in media ꝓportione tangibiliuz qualitatuz non solū determinat ad tangibilia. ſz etiam impeditur ne omnia tangibilia cognoscere possit: qm̄ similiter calidum t similiter frigidum non pōt cognoscere. Eodem modo si intellectus esset virtus materialis: vel determinaretur ad determinatū genus formax materialiuz cognoscendū vl saltem impediret ne omnes materiales formas posset cognoscere. Secūdo idem ondit ex parte modi cogno scendi ipsius intellectus: quoniā si intellectus esz materi alis nō reciperet nisi individualiter cū hic t nunc: ex quo individuatio ē ratione materie: t per consequēs non co gnoscere nisi singulare. ꝓs falsum: qz nos ponimus dif ferētiam inter singulare t vniuersale. ergo p aliqs vnam virtutez vtrūqz cognoscimus. vt patet ex dictis in capitu lo de sensu cōmuni: t non nisi per intellectū. ex quo sen sus ē solum singularium. ergo intellectus cognoscit vni uersale. Tertio idem declarat ex parte potentie cogno scentis: qz intellect⁹ ē incorruptibilis: vt p⁹ ostenditur: t patet etiam qz suum obiectuz ꝓprium. s. vniuersale ē incorruptibile. sed omnis virtus materialis ē corruptibilis ergo tc. Intelligēduz secūdo qd hic reperit dupler ītra eādem tm̄ sentētiam cōtinēs. Una dicit intus apparēs. n. ꝓhibebit extraneū t obstruet: t huic concordat translatio antiqua: t sic exposita fuit. Alia. n. dicit despectum appa rere ꝓhibebit extraneū t obstruet: quā continuando cum precedente exponit Albertus dicēs qd intellectus possibil est imixtus: vt cognoscat omne despectum ab ipo. despe ctuz vocat id cuius forma nō informatur. Mas. n. formas omnes despicit intellect⁹ tanqz indignas sibi quasi ꝓhi bentes ipm intelligere. Si. n. esz aliqua forma informa tus ad hoc qd esset hoc aliquid: tunc hoc ipm ꝓhiberet ne appareret ei in cognoscendo alienū t cōtrarū ab illa for ma t impediret omnis rei cognitionē que obiicitur qz cō trarium t diuersuz ab illa forma recipi in eo nō possz: eo qd neqz cōtraria neqz dispata possunt esse in eodem. t id quod inesset ei non haberet in potētia: t iō si esset aliqua forma mixta impediret ne potētia intelligeret omnia ma terialia. Hec sunt verba ci⁹ in quibus non multuz de uiat a cōmentatore cometo. iiij. dum dixit loquēdo d intel lectu possibili. Jl ecesse ē vt sit nō mixius corporib⁹: neqz corpus vt cōprehēdat omnia t recipiat ea. Si. n. fuerit mixtus: tunc erit aut corpus aut virtus in corpore. t si fue rit altex istox duorum habebit formā ꝓpriam que impe diet cum recipere aliqs formam alienam tc. Sicut igitur

si oculus haberet aliquem colorem per illum impediretur ne reciperet colores alios realiter ⁊ spiritualiter. ⁊ ex consequenti non posset illos cognoscere cuz omnis huiusmodi cognitio fiat per receptionem. sic si intellectus haberet in se aliquam formam materialem sibi propriam per illaz impediretur a receptione reali ⁊ spirituali ⁊ ex consequẽti cognitione aliarum formarum materialium. ⁊ idem sequitur si intellectus ponatur talis forma materialis. Intelligendum tertio sm commentatorem cõmento eodem: q; Ax. hic declarauit duo de intellectu possibili. s. ipsũ esse in genere virtutum passiuarum ⁊ ipsum esse non transmutabilem scilicet corruptiue: quia neqz est corpus neque virtus in corpore. ⁊ hec duo sunt principiuum omniũ que dicuntur de intellectu. ⁊ primum sic confirmatur: Omnis virtus que mouetur ab eo cui attribuitur idest ab obiecto respectu cuius operatur est passiua. sed intellectus est huiusmodi cum moueatur ab intelligibilibus. erog intellectus est virtus passiua. patet consequentia ⁊ maior. qa hec est differentia inter virtutes actiuas ⁊ passiuas: quia actiue mouent illud cui attribuũtur idest suum obiectum. passiue autem mouentur ab eo cui attribuũtur idest a suo obiecto. minor etiam patet. quia intellectus mouetur a reb9 intelligibilibus mediantibus intentionibus imaginatis: quas communiter phantasmata appellamus: sicut sensus mouetur a sensibilibus: quia tamen res intelligibiles non mouent intellectum possibilem nisi moueantur ab intellectu agente qui aufert eas a materijs faciendo de potentia intellectis actu intellecta. ideo anima intellectiua est actiua ⁊ passiua. nam sm q; intellecta mouent eam est passiua. Sed secundum quod intellecta mouentur ab ea est actiua Quare necesse ẽ ponere in anima rationali has duas differentias scilicet virtutem actionis: ⁊ est intellectus agẽs qui ad intellectionem actiue concurrit: ⁊ virtutem passionis ⁊ est intellectus possibilis qui ad eam passiue cõcurrit ⁊ vtraqz harum virtutum est neqz generabilis neque corruptibilis vt post apparebit. Intelligendum quarto secundum commentatorem eodem comento: q; Ax. hic probat q; intellectus possibilis non est corpus neqz virtus in corpore ex quo postea habetur q; ipse non est transmutabilis propter: cum omne tale sit corpus vel virtus in corpore. Et ista demonstratio Ax. fundatur super duabus propositionibus. Quarum prima est q; intellectus materialis sive possibilis recipit omnes formas materiales scilicet spiritualiter quantum ad species ipsarum: quod patet ex quo omnes cognoscit. Secunda est q; omne recipiẽs aliquid necesse est vt sit denudatum a natura recepti ⁊ vt sua substantia non sit substantia recepti in specie. Nam si recipiens esset de natura recepti: tunc reciperet se ⁊ moueus esset motum. vnde recipiens colorem oportet esse sine colore. ⁊ ita de alijs. Ex his propositionibus arguitur sic. Omne quod est corpus vel virtus in corpore habet aliquam formam materialem: quia corporeitas ⁊ virtus in corpore sunt forme materiales. sed intellectus possibilis nullam habet formam materialem. ergo nec est corpus neqz virtus in corpore. minor probatur: quia intellectus possibilis recipit omnes formas materiales. sed omne recipiens est denudatum ta natura recepti. ergo intellectus possibilis est denudatus ab omnibus formis materialibus. quare ⁊c. Sed hic dubitatur vtz omne recipiens sit denudatuz a natura recepti in specie: vt asserit cõmentator esse de intentione Ax. Arguitur q; non. primo quia vnus oculus recipit seipsum spiritualiter aut proprium colorem dum videt se per speculum visiõe reflexa. ergo ⁊c. Et si dicetur q; pars oculi in qua est virtus. s. pupilla non videt se sed aliam exteriorem vt coniunctiuã vel corneam. Contra: quia pupilla sive humor christallinus exquo est corpus mixtum habet colorem ⁊ tamen recipit colorem eiusdem specici: vt si visus existens in vna pupilla videret aliquod corpus similiter coloratum, igitur ⁊c. Secundo. Tactus in suo organo habet qualitates primas vt caliditatem frigiditatem ⁊c. ⁊ tamen recipit alias eiusdem speciei ex quo eas sentit: vt patet ad experientiam. ergo ⁊c. Ad hoc dubium posset responderi addendo intellectu inquem dat Joannes Jandonus illi proposition commen. Dicit enim cam sic intelligi debere videlicet q; omne recipiens est denudatum a natura recepti essentialiter sic q; nihil est idem est idem essentialiter cum eo quod recipit: vel cuius speciem recipit: nã si aliqd eẽt idẽ cẽntialr cũ eo qõ recipit vel cui9 spẽz recipit: tũc idẽ reciperet seipsum realiter vel spiritualiter: tunc ⁊ idem re spectu eiusdem: ⁊ sm idem esset mouens ⁊ motum: quod est impossibile. Et hec videtur voluisse commentator dũ dicit quod si recipiens esset de natura recepti: tunc res reciperet se ⁊ mouens esset motum. ⁊ istud sufficit ad ostendendum q; intellectus possibilis non sit aliqua forma materialis: quia omnes recipit sm species suas. Sed tamen videtur. q; licet declarato illius propositionis sit vera in se: non tamen sufficit ad expumendum mentem cõmentatoris qui vult non solum q; nihil sit idem essentialiter cum eo quod recipit vel cuius speciem recipit: sed etiã q; nihil habeat in se aliquid de specie illius quod recipit: quod patet per eum versus finem commenti dũ dicit dando intellectum illius propositionis. Propositio enim dicens q; recipiens debet esse denudatum a natura recepti: intelligit illius speciei recepti non a natura sui generis: et maxime remoti: ⁊ maxime eius quod dictum est per equivocationem. ⁊ ideo diximus q; in sensu tactus invenitur medium inter contraria que comprehendit. contraria enim alia sunt in specie a medijs. Ecce quomodo vult cõmentator q; nullum corpus recipiens habet in se aliquid d̃ specie recepti licet possit habere aliquid ciusdẽ generis: ⁊ maxime remoti: ⁊ adhuc magis si fuerit genus equivocũ vel analogum. Et respondendo ad argumentum qõ possz fieri de tactu dicit q; tactus habet medium qualitatum tangibilium ⁊ recipit solum extrema contraria. modo medũ differt specie a contrarijs extremis. ideo tactus est denudatus a specie recepti. Sed hoc qõ dicit commentator d̃ tactu non videtur esse verum: quia tactus habet caliditatem ⁊ frigiditatem ⁊ alias huiusmodi qualitates tangibiles sub gradibus medijs ⁊ recipit eas sub gradibus intensioribus. gradus autem intensior ⁊ remissior in caliditate non variat speciem. ⁊ similiter in alijs ⁊c. Ad id quidã respondem dicendo q; dupler est differentia specifica qualitatis: quedam essentialis: ⁊ quedam accidentalis. Dicũt ergo q; caliditas intensa ⁊ caliditas remissa quamuis non differant sm speciem essentialiter: differunt tamen sm speciem accidentaliter exquo habent gradus diuersos. ⁊ hoc sufficit pro intentione comentatoris vt dicũt. Aliter posset responderi ad propositionem commentatoris vt dictũ fuit supra in capitulo de visibili dando sibi hunc intellectũ videlicet q; nullum recipiens debet habere aliquid de specie recepti vt recipiens est. ⁊ q; sit causa illius receptionis absolute: tamen potest habere ⁊ tu applica ad propositum de intellectu naturali. Et ex hoc soluitur ad rationes. Ad primam dicunt aliqui q; pupilla non est colorata: sed lucida. Et si fieret argumentum de corpore similiter lucido: adduci posset responsio secunda qua respondebaf ad argumentum de tactu glosando propositionem commentatoris. Aliqui dicunt ipsam non tenere nec esse vniuersaliter veram. Ad secundam satis patet ex dictis.

¶ Quare neqz ipsius est esse naturam neqz vnã sz aut hoc q; possibilis sit vocatus itaqz aie intellectus. Dico aũt intellectum: quo oppinaf: ⁊ intel

ligit aīa. ¶Nihil ē actu eoꝝ que sūt ante itelligere. ¶Hunc concludit ex dictis naturam intellectus possibilis dicens ipsum nullam habere naturam rerum materialium ab eo intelligibilium. sed solum habet naturam ipsarum receptiuam secundum species suas quarum nullam habet in actu ante suum intelligere. Vnde sic dicit. Quare neqꝫ ipius. s. intellectus possibilis est idest contingit esse naturam neqꝫ vnam: idest aliquam rerum naturaliū: quia superabū dat negatio. sed aut pro nisi q̄ itaqꝫ anime intellectus est vocatus possibilis. i. nisi naturam qua est receptiuus rerum materialium. Dico autem intellectū quo anima opinatur ꝛ intelligit q̄ dicit ad differentiā virtutis cogitatiue que dicitur intellectus passiuus: ꝛ hic nihil est actu eorum que sunt ab eo intelligibilia ante intelligere. Intelligendum primo secundum comentatorꝫ commento quinto q̄ illud ex anima qō dicitur intellectus materialis: nullam habet naturam ꝛ essentiam qua constituatur. s. in esse secundum q̄ est materialis nisi naturam possibilitatis cum denudetur ab omnibus formis materialibus ꝛ intelligibilibus. Et iuxta hoc posset dubitari.

Vtrum intellectus possibilis sit aliquo modo ens in actu vel ens in pura potentia. sed de hoc videbiter post.

Intelligendum q̄ comentatoꝛ in hoc comento post textus declarationem facit vnaꝫ longam digressionem que incipit ibi. Et cum ista est diffinitio. ꝛ potest diuidi in sex partes. In prima ponit diffinitionem intellectus materialis ꝛ differentiam inter ipsum ꝛ materiam primam. In secunda que incipit ibi. Hoc idem indurit. ponit ꝛ improbat opinionem Theophrasti ꝛ Themistij de intellectu materiali agente ꝛ speculatiuo. In tertia que incipit ibi Hoc igitur est vnum impossibilium. mouet questiones contingentes in hac materia secundum opinionem suam quam dicit esse Aristotelis. In quarta que incipit ibi. Alexandri autem substentatur. ponit ꝛ reprobat opinionem Aler. de intellectu. In quinta que incipit ibi. Abubacher autem ꝛ Auēpace. idem facit de opinione Abubacher ꝛ Auēpace. In sexta que incipit ibi. Et cum omnia que possunt dici. soluit questiones contingentes circa ipsum intellectum secundum propriam opinionē. De prima igitur dicit q̄ ista est diffinitio intellectus materialis scilicet q̄ est illud qō est in potentia omnes intentiones formarum materialium vniuersalium: ꝛ hec ex hac diffinitione ponit duplicem differentiam inter intellectuꝫ materialem ꝛ materiam primam. Quarum prima est q̄ intellectus est in potentia ad omnes intentiones formaruꝫ vniuersalium. materia autem prima est in potentia ad omnes formas indiuiduales sensibiles]. Secunda differentia est q̄ intellectus materialis cognoscit formas quas recipit: quia recipit formas vniuersales. sed materia prima non cognoscit formas quas recipit: quia recipit formas indiuiduales: ꝛ ista scilicet secundum esse reale: ꝛ nullus tale sic recipiens cognoscit. Sensus tamen cognoscit licet recipiat formas indiuiduales: quia recipit spiritualiter tantum. Et ex his concludit comentatoꝛ q̄ intellectus materialis non est hoc aliquid. id. est neqꝫ indiuiduum neqꝫ corpus neqꝫ virtus in corpore: quia si esset hoc aliqd tunc non reciperet nisi formas indiuiduales ꝛ consequenter forme recepte in eo non essent intellecte in actu sed solum in potentia: quo dato non distingueret naturam formarū secundum q̄ sunt forme apprehendendo eas vniuersaliter. Ex quibus tandem patet q̄ intellectus materialis non est de genere materierum in quibus materia prima est inclusa: ꝛ est materia secunda: neqꝫ est prima materia: quia si esset illarum materierum reciperet eodem modo sicut ipse: hoc autem est falsum: quia ipse recipiunt indiuidualiter. Intellectus autem materialis recipit vniuersaliter: vnde diuersitas nature recepti facit diuersitatem nature recipientis: ꝛ hoc mouit Ax. ad ponendum hanc naturam intellectus materialis esse aliam a natura materie: ꝛ a natura forme: ꝛ a natura congregati. Et hoc idem.

¶Ponit opinionem Theophrasti ꝛ Themistij recitando tria que ipsi dixerunt: ꝛ primum est q̄ intellectus materialis est eternus non generabilis neqꝫ corruptibilis: ꝛ hoc probauerunt per rationem: quia omne generabile ꝛ corruptibile est hoc indiuiduum. Sed intellectus materialis non est hoc: vt ostensum est. ergo ꝛc: Secundo q̄ hec fuit intentio Ax. vt patet ex eius demōstratione: ꝛ etiam ex verbis suis: cum dixerit ipsum esse impassibilē simplicem ꝛ mixtum: que generabili ꝛ corruptibili non possunt competere. Secundo dixerunt q̄ intellectus speculatiuus est eternus: quorum ratio fuit: quia intellectus materialis est eternus ꝛ intellectus agens eternus. sed cum recipiens fuerit eternum ꝛ agens fuerit eternuꝫ: necesse est q̄ factum ex his sit eternum: ꝛ hoc est intellectus speculatiuus. ergo ꝛc. Tertio dixerunt q̄ intellectus speculatiuus non est nisi intellectus agens secundum q̄ perficit intellectum materialem: sic q̄ intellectus speculatiuus sit quasi compositus ex intellectu materiali: ꝛ ex intellectu agente. ideo voluerunt q̄ intellectus agens ex qō est eternus non dicitur agens nisi similitudinarie: ꝛ similiter intellectus speculatiuus cum sic eternus non dicitur factus nisi similitudinarie: ꝛ non in rei veritate: quoniam factio non est nisi vbi est generatio in aliquo tempore ꝛ vbi in aliquo tempore aliquid sumit esse possi non esse.

Et similitudo secundum quam intellectus speculatiuꝰ dicitur factus est ista: quia sicut generabilia ꝛ corruptibilia sunt composita ex materia ꝛ forma: ita intellectus speculatiuus est compositus ex intellectu materiali: ꝛ ex intellectu agente. Et similitudo secundum quā intellectus agens dicitur agens est: quia intellectus agens habet rationem actus ꝛ forme. Et dicunt q̄ causa propter quam intellectus agens intelligit quandoqꝫ: ꝛ quandoqꝫ non est mixtio eius cum intellectu materiali. Et propter ꝑ solum fuit coactus Ax. ad ponendum intellectum materialē: non quia intellecta speculatiua sunt generata. Et q̄ intellectus speculatiuus non sit nisi intellectus agens vt perficit intellectum materialē confirmauerunt sic: quoniam intellectus agens est in anima nostra': quia nos denudamus formas a materijs ꝛ facimus eas esse intellectas in actu postqꝫ erant intellecta in potentia. sed intellectus speculatiuus est ille qui facit de intellectis in potentia intellecta in actu. ergo intellectus agens ꝛ intellectus speculatiuus non sunt intellectus omnino diuersi. Qō autem intellectus speculatiuus facit de intellectis in potētia intellecta in actu probatur: quia intellecta causantur in nobis ꝛ augumentatur secundum augumentationem intellectus speculatiui: qō non fieret nisi intellectus speculatiuus essꝫ causa agens huius actionis. ¶Postea comentatoꝛ arguit contra hanc opinionem. ¶Primo quia si essꝫ vera tunc proportio intellecti in actu ad intellectum materialem non essꝫ sicut proportio sensati in actu ad sentiēs cuius oppositum vult Ax. ꝛ probatur consequētia: quia secundum hanc opinionem ab intellecto in actu nihil est factum de nouo in intellectu materiali. sed in sentiente ē aliquid de nouo factum a sensato in actu. Secundo arguit sic: si formare per intellectum esset eternum: vt illi dixerunt: tunc formatum p intellectum esset eternum. i. si recipere in intellectu materiali esset eternum: tunc receptum in eo essꝫ eternum. sed tale receptum in eo dependet in conseruari a formis sensibilibus. ergo forme sensibiles existentes extra animam essent eterne: ꝛ p cōsequēs ēent in actu intellecte ꝛ non materiales omnino qō repugnat nature illarum formarū. Tertio arguit ꝛ ē confirmatio priorū rationis. Si intentiones i intellectu

materiali essent eterne: tūc forme imaginate essent eterne cum intellectus nihil intelligat sine forma imaginatiua: et si forme imaginate essent eterne: tūc sensationes eēnt eterne ex simili causa. ⁊ si sensationes essent eterne: tunc sensata essent eterna. consequens autem est falsum. ⁊ patet vltima consequentia. quia sensationes sunt eiusdem nature cum sensibilibus. ideo si sensibilia fuerint generabilia et corruptibilia etiam sentationes erunt generabiles ⁊ corruptibiles nisi esset possibile ꝙ natura corruptibilis efficeretur eterna: quod non cōtingit. ℣oc igitur est vnū. nūc ꝓmū. mouet questiones que accidūt in hac materia ℙrima est quomodo intellectus materialis est eternus: ⁊ tamē intellectus speculatiuus non est eternus. quia cū agēs fuerit eternū etiam patiens videtur esse eternū. Secunda questio que est magis difficilis est quomodū intellect⁹ materialis potest esse vnus omniū hominū vt segtur ex doctrina ₳ꝛ. ℳam intellectus materialis est eternus ex quo est immixtus: ipassibilis ⁊c. ⁊ in eternis non ponūtur indiuidua sub vna specie. ideo est vnus oīuz hominū. Contra hoc tamen arguit cōmentator. ℙrimo quia intellectus materialis est prima perfectio hois: vt patet ex diffinitiōe anime. intellectus autem speculatiuus est postrema eius ꝓfectio. sed postrema perfectio est numerata vt constat. ergo etiam prima perfectio. vnde si eadem esset pfectio omniū hominū cum homo habeat esse in sua ꝓpria pfectiōe: sequeretur ꝙ omnes homines haberent vnū ⁊ idem esse ⁊ sic ego essem per esse tui ⁊ tu esses ꝓ esse mei: quod tamē est falsum. Secūdo arguit quia si intellectus materialis esset vnus omniū hominū: tunc sequeretur ꝙ hō vt Socrates vel ℙlato esset ens antequā esset: quod implicat. ⁊ ꝓbatur consequentia. quia quandocūqz est prima pfectio alicuius illud est ens. sed prima perfectio sortis vel platonis fuit antequā ipse fuerit si intellectus materialis est vnic⁹ ⁊c. ergo ⁊c. Tertio arguit quia dato illo: homo nō eēt generabilis nec corruptibilis in eo ꝙ homo. patet ex quo forma per quā est homo non est generabilis nec corruptibilis. nullum enim compositum dicitur generabile vel corruptibile nisi ꝓ generationē ⁊ corruptionē ꝓprie forme

Quarto arguit ꝙ si intellectus materialis eēt vnicus: tūc quicquid vnus homo addisceret quilibet alter addisceret: ⁊ quādocūqz aliquis homo obliuisceretur eiusdem. cōsequens falsum. quare ⁊c. Alexander substentatur. hic ponit opinionem Aler. qui dixit ꝙ intellectus materialis ē generabilis ⁊ corruptibilis ⁊ ꝙ generatur ex mixtiōe elementorum ⁊ actione ⁊ passione qualitatum primarum ad innicem: ⁊ ꝙ habet instrumentum corporeum sicut sens⁹. Quod autem sit possibile ꝙ ex elementis adinuicem mixtis generatur virtus ita nobilis sicut sunt sensus ⁊ intellectus: declarat Aler. quoniam ex prima mixtione qualitatum primarum adinuicē que est valde parua generantur entia valde diuersa. vnde ex mixtione caliditatis cum siccitate generatur ignis: ⁊ caliditatis cum humiditate generatur aer: ⁊ ita de alijs. ergo ex multa mixtione elementorum ⁊ qualitatum primarum sicut est illa que fit in corpore hominis poterunt generari virtutes adeo differentes ab elementis vt sunt sensus ⁊ intellectus. ℑstam opinionem Aler. improbat commentator dicens eam conuenire verbis ₳ꝛ. nec eius demonstrationi. Verbis quippe ₳ꝛ. non conuenit cum dicat ₳ꝛ. ꝙ intellectus materialis est abstractus ⁊ ꝙ non habet instrumentum corporale ⁊ ꝙ non est passiuus. Demonstrationi etiam non conuenit: quia ₳ꝛ. demonstrauit ꝙ intellectus materialis nō est corpus neqz virtus in corpore sic arguēdo: Omne qđ est corpus vel virtus in corpore habet aliquam formā materialem. ergo ⁊c. minor probatur. quia intellectus materialis recipit omnes formas materiales. sed omne recipiens est denudatum a natura recepti. ergo ⁊c. ℭubdit tamen commentator ꝙ Alexander aliter intellexit verba ₳ꝛ. ⁊ eius demonstrationem dicens ꝙ ₳ꝛ. ibi non loquitur de intellectu materiali: sed de ipsa preparatione que ē in eo volens ipsam esse impassibilem immixtam ⁊c. ⁊ ꝙ nec est corꝓ⁹ nec virtus in corpore preparatiōz intelligēdo potentiam que est in intellectu ad recipiendum intentiones intelligibiles. Sed contra hoc dictum Alexandri arguit commentator. ℙrimo illud quod est commune omni preparationi non appropriatur preparationi que est in intellectu materiali. sed non esse corpus nec virt⁹ in corpore est commune omni preparationi. ergo non appropriatur preparationi que est in intellectu materiali. ⁊ per consequens ₳ꝛ. non loquitur ibi de tali preparatione. Secundo arguit ꝙ ₳ꝛ. ibi loquitur de subiecto ꝓparationis puto de ipso intellectu materiali: quoniam propositio qua vtitur ₳ꝛ. in sua demonstratione scilicet omne recipiens debet esse denudatum a natura recepti habet predicatum quod non potest verificari de ipsa preparatione sed solum de eius subiecto: quoniam preparatio non est recipiens sed ipsum preparatum. quare omnia verba ₳ꝛ. ō intellectu materiali ⁊ non de eius preparatiōe intelligi ꝺebent. Et dicit commentator ꝙ aliquid non esse corpus neqz virtutem in corpore dicitur quattuor modis diuersis ℙrimo dicitur de subiecto intellectorum quod est intellectus materialis. Secundo modo dicitur de ipsa preparatione que est in materijs ⁊ hic modus est propinquus modo ꝝ quem dicitur ꝙ priuatio simpliciter neqz est corꝓ⁹ neqz virtus in corpore. Tertio modo dicitur de materia prima. Quarto modo dicitur de subiectis abstractis. ℙo ista commentator ponit vnam rationem Aleran. propter quam dicebat ꝙ intellectus materialis habet instrumentū corporale ⁊ ꝙ est generabilis ⁊ corruptibilis. ⁊ est ista diffinitio anime ꝙ est actus primus corporis physici organici ⁊c. est vniuersalis ⁊ vnuoce competens omni anime. ergo sequitur ꝙ intellectus materialis est actus corporis: sicut alie partes corporis. sed alie partes anime sunt generabiles ⁊ corruptibiles. ergo etiam intellectus materialis Et confirmatur quia esse actum ⁊ formam corporis vnuoce competit omni anime. sed in altijs partibus anime ex eo ꝙ sunt forme ⁊ fines hominum non competit separari ab habentibus eas. ergo etiam intellectus materialis non est forma separata sicut dicitur de nauta ⁊ naue. sed ē forma corporis que est generabilis ⁊ corruptibilis: sicut corpus cuius perfectio quemadmodum est de alijs anime partibus. ℑuic rationi respondet commentator dicēs ꝙ illud quod fingit Alexander est falsum scilicet ꝙ diffinitio vniuersalis dicatur vnuoce de omnibus partibus anime: quoniam ₳ꝛ. in secundo huius dixit ꝙ de quibusdā partibus anime est manifestum ꝙ sunt actus corporis eo dem modo. sed hoc non est manifestum in omnibus imo videtur ꝙ sit aliqua pars anime que sit perfectio separata sicut nauta est perfectio separata ipsius nauis. Abubacher autem opinionem abubacher ⁊ auempace: qui dixerunt ꝙ intellectus materialis est virtus imaginatiua ꝝm ꝙ est preparata vt intentiones que sunt in ea sint intellecte in actu. ⁊ hoc dixit abubacher vt fugeret inconueniens contingens alexandro scilicet ꝙ subiectum recipiens intellecta fit corpus vel virtus in corpore: quoniam si ita esset tunc contingeret alterum duorum scilicet ꝙ aut idem esset esse formarum in anima ⁊ extra animam. sed extra animā non sunt comprehensiones. ergo nec in anima: ⁊ sic anima erit non comprehensiua aut sequitur ꝙ intellectus materialis habeat instrumentum corporale ⁊ ꝙ sit virtus in corpore sicut sensus quorum vtrunqz est falsum. Commentator tamen antequam impugnet hanc opinionē ostēdit ꝙ est magis inopinabile quod sequitur ad opinionem alexandri dicens: illud esse hoc quod dixit alexander. s. ꝙ

prime preparationis anime ad intellecta ⁊ ad alias postremas perfectiones sunt res facte a complexione nō a motore extrinseco: cuius oppositum est famosum ex opinione Ax. ⁊ omnium peripateticorum. Et primus preparationes aie intelligit commentator primas eius pfectiones sicut sunt intellectus ⁊ sensus. Nam constat Ax. velle has virtutes anime comprehensiuas: aut non produci de nouo: aut dari a motore extrinseco vt a generante. Vnde contra Alexandrum arguit sic commentator: A substantia elementorum ⁊ natura eorum non potest fieri virtus distinguens comprehensiua. sed si esset possibile vt a natura elementorum ⁊ sine motore extrinseco fierent tales virtutes: tunc esset possibile vt postrema perfectio: vtputa ipsa intellecta essent aliquod factum a substantia elemētorum: vt fiunt color ⁊ sapor ⁊ relique qualitates secunde: consequens falsum. Postea commentator arguit contra Alcempace probando q intellectus materialis non ē ipsa virtus imaginatiua ⁊c. quia intentiones imaginate mouent intellectum. Sunt enim illud cuius proporcio ad virtutem rationalem est: sicut proporcio sensati ad sentiēs si ergo ipse essent illud per quod intellectus materialis est recipiens intellecta: tunc res reciperet se ⁊ mouens esset motum: quod est inconueniens. Item intellectus materialis vt prius ostensum est non habet aliquam formam materialem nec ipsa est aliqua forma materialis. sed virtus imaginatiua ⁊ intentio imaginata est forma materialis. ergo intellectus materialis non est virtus imaginata. Et cum omnia que possunt dici: hic Commentator mouet ⁊ soluit questiones contingentes circa intellectum secundum opinionem suam quam dicit esse Ax. Prima questio est quomodo intellecta speculatiua essent eterna non generabilia ⁊ corruptibilia. quia quando agens ē eternū ⁊ recipiens ē eternū et factū ē eternū. Secunda qō est forsitan earum est quomodo postrema perfectio in hominē est numerata ad numerationem individuorum hominis scilicet intellectus speculatiuus. et tamen prima perfectio scilicet intellectus materialis est vna in numero omnibus hominibus. Tertia questio est Theophrasti q cum intellectus materialis sit ens si non est forma neque compositum ex materia ⁊ forma: tunc sequitur q sit materia prima mā consequens falsum. qa prima non est cōprehensiua neq; distinctiua. intellectus autem materialis sic. quare ⁊c. Ad istas questiones respondet commentatō premissis quibusdam. Et primo ad primam que erat: Quomodo intellectus materialis est eternus: ⁊ similiter intellectus agens. ⁊ tamen intellectus speculatiuus nō est eternus. ⁊ dicit q intellecta speculatiua constituuntur per duo subiecta. quorum primum est generatum: ⁊ aliud nō: quod declarat per simile. quoniam formare per intellectum idest cognoscere est sicut comprehendere per sensum. cō/ prehendere autem per sensum efficitur per duo subiecta: v verbi gratia: Videre illorum vnum est subiectum per quod sensus fit verus ⁊ illud est sensatum extra animam vt color. Aliud autem est subiectum quod recipit in se actū videndi vtquia virtus visiua. Vnde commentator p subiectum intelligit principium. ⁊ constat q videre habet duplex principium. Vnum effectiuum ⁊ est color. ⁊ altō materiale per quod est exiliens ⁊ est virtus visiua. ergo similitudo intellecta speculatiua constituuntur per duo subiecta siue principia: quorum vnum est subiectum per quod sunt vera ⁊ est principium propinquum eorum productum: sicut sunt forme que sūt in virtute imaginatiua. Aliud autem est subiectum siue principium per quod intellecta speculatiua sunt vnum entium in mundo: ⁊ illud est intellectus materialis in quo subiectiue fundantur. In hoc ergo stat responsio Commentatoris q quia intellecta speculatiua immediate dependent ⁊in fieri ⁊ conseruari a duplici principio scilicet ab intellectu materiali ⁊ intentionibus imaginatis: licet intellectus materialis sit eternus: quia tamen intentiones imaginate sunt generabiles ⁊ corruptibiles. hinc est q intellecta speculatiua sunt generabilia ⁊ corruptibilia. Et per intellectum speculatiuum intelligit intentionem causatam in intellectu materiali a forma imaginata concurrente tamen lumine intellectus agentis tanquam agentis vniuersalis siue aggregatum ex intellectu materiali ⁊ tali intentione. Et quia commentator comparauit ad intellectum ad sensum dicens q sicut sensibile mouet sensum ad suum actū: ita intentio imaginata mouz intellectum ad suum actum. Ideo dicit q ista proporciones magis inuenit pfecta int obiectū visus ⁊ visū ⁊ obiectum intellectus ⁊ intellectum q̄s inter obiectum alterius sensus ⁊ suum sensum. Quoniam quemadmodum color qui est obiectum non videtur nisi in presentia lucis faciens ipsum in actu postquam erat in potentia quantum ad immutandum medium ⁊ organū. Ita intentiones imaginate non mouent intellectum materialem nisi efficiātur intellecte in actu postquam erant intellecte in potentia. ⁊ hoc fit per irradiationem in eis factam per lumen intellectus agentis vt post ostenderur. Et ista fuit necessitas ponendi intellectum agentem vt scilicet abstraheret formas a materijs ⁊ mediante intentione imaginata singulari ipsam suo lumine irradiando produceret speciem intelligibilem vniuersalem in intellectu materiali per quam efficitur in actu ⁊ deducitur ad actualem intellectionem. ⁊ hoc est facere de potentia intellectus actu intellecta. Aduertendum tñ q licet in hoc fit similitudo q ſic visus nō mouetur a colore nisi in presentia lucis sit intellectus materialis non mouetur ab intentione imaginata nisi in presentia luminis intellectus agentis.

¶ In alio tamen est dissimilitudo: qa lumen nullam formam tribuit colori per quam efficiatur in actu: sed requiritur solum propter medium vt dictum fuit in capitulo de visibili Quoniam color est per se visibilis. Intellectus autem agens bene tribuit intention imaginate aliquaz formam per quam efficitur in actu. aliter non posset mouere intellectum materialem: quia materiale vigore ppio non potest mouere immateriale. Deinde commentator soluit questionem secundam. prius tamen adducit rationes probantes q intellectus materialis sit vnus omnium hominum: ⁊ q non sit numeratus secundum numerationez individuorum speciei humane. Prima ratio. si intellectus materialis esset numeratus ⁊c. tunc esset hoc aliquid aut corpus aut virtus in corpore. sed omne tale est intētio intellecta in potentia: ⁊ intentio intellecta in potentia mouet intellectum materialem. ergo idem moueret se ⁊ mouens esset motum consequens falsum. Secunda ratio si intellectus materialis esset numeratus tunc esset corpus vel virtus in corpore ⁊ reciperet se vt iam conclusum est ⁊ si reciperet se non reciperet se nisi secundum q diuersa seu diuisa idest virtus individualis est tunc esset idem cum sensu: vel nulla esset differentia inter esse forme in anima et extra animam. Nec consequentia vltima sic declaratur qa si intellectus materialis non recipit formas nisi secunduz q sunt diuerse tunc non recipit nisi individualiter. et per consequens vel est corpus vel virtus in corpore. Si est virtus in corpore cum omnis virtus in corpore cognoscitiua sit sensus exterior vel interior tunc sequitur q intellectus materialis sit idem cum sensu. Si autem est corpus cum corpus non recipiat formas nisi secundum esse corporale: vt lapis recipit caliditatem ⁊ aer frigiditatem: tunc sequitur q intellectus materialis non reciperet formas nisi corporaliter sicut recipiuntur in corpore animato. ⁊ a for-

tiori idem esset de sensu. Ex quo vlterius sequitur q̄ idez esse haberet forma in anima ꝛ extra animam. s. esse corporale ꝛ vtrunqz istorum est falsum.

¶ Postea arguit comentator quo ad partem oppositam probando q̄ intellectus materialis sit numeratus quia si esset vnus omnium hominum tunc quandocunqz aliqs homo acquiret aliquam scientiam quilibet alter acquireret eandem. consequens falsum. ꝛ probatur consequētia. quia eadem est proportio prime perfectionis hominis ad individua humana ꝛ postreme eius perfectionis cum individua humana non habeant continuationem cum postrema per fectione nisi propter earum cōtinuationem cū prima.

¶ Unde intellecta non continuantur nobiscuz. nisi quia intellectus materialis in quo recipiuntur continuatur nobiscum sicut ē de sensatione ꝛ sensu. ergo sequitur q̄ si eadem est prima perfectio omnium hominum q̄ etiam ē de postrema perfectione siue sit perfectio virtutis anime aut virtutis corporis. cum ergo sciētia sit postrema hominis perfectio sequitur q̄ eandem est omnium hominum ꝛ q̄ cum vnus homo acquirat aliquam scientiam quilibet alter acquirit eam.

¶ Tertio ad idem arguitur quia illis dato sequitur q̄ nō sit nisi vnus homo numero. ꝓns derisibile ē. ꝛ probatur consequentia. quia in animatis quorum prima perfectio ē substantia separata impossibile est q̄ in vna spē inuenian tur plures vno individuo sicut patet i corporibus celestibus in quibus motor appropriatur tantum vni mobili. Unde si vni motori plura mobilia attribuerētur aliquod eorum esset ociosum. quia vnum agens non vtitur simul pluribus instrumentis in eodem genere instrumentorū: sicut vnus nauta non mouet plus vna naui in eadem hora. ergo similiter si intellectus esset vnic⁹ ꝛ separatus nō haberet nisi vnuz corpus cui a ꝓpriaretur. ꝛ sic nō cēt nisi vnus homo.

¶ Et confirmatur hoc per id quod dicit Ar. in primo de celo q̄ si esset alius mundus esset aliud corpus celeste ꝛ ex consequenti alius motor: quod non est propter aliud nisi quia vnus motor non potest imediate mouere simul plura mobilia ꝛ per consequens nec vnus intellectus potest mouere simul plura corpora humana. quod tamen contigeret si vnicus esset omnium hominum intellectus qualis igitur est via ad dissoluendum istam questionem difficilem. Deinde commentator soluit hanc questionem difficilem cuius solutio stat in hoc q̄ quanuis secunda perfectio hominis. s. intelligere sit numerata. non tamen propter hoc sequitur q̄ prima perfectio. s. intellectus materialis siue substantia anime intellectiue sit numerata. quia intelligere non solum dependat ab intellectu. sed etiam ab intentione imaginata siue ab actu cogitatiue. ꝛ quia huiusmodi intentio imaginata est numerata ꝛ plurificata. ideo ipsa intellectio est numerata ꝛ plurificata. Intellectus autem materialis aut etiam anima intellectiua non depēdet in suo esse ab intentione imaginata nec ab aliqua alia virtute seu intentione existente in nobis. immo habet esse abstractum propter quod non multiplicatur multiplicatōne corporum humanorum. Et pro his dicit cōmētator q̄ homo nō est actu intelligens nisi per continuationem intellectus in actu cum eo intellectus autem in actu continuatur cum homine per continuationem sue intentionis imaginate cum intellectu materiali. Unde ex hoc q̄ intentio imaginata causat speciem intelligibilem vel intellectionē in intellectu materiali copulatur cum homine in quo ē illa intentio materialis imaginata tam intellectus materialis qz intellectus in actu producens in intellectu materiali. Et dicit commentator q̄ cum materia ꝛ forma copulantur ad inuicem congregatum ex eis fit vnum ꝛ mixtume fit vnum ex intellectu materiali ꝛ intentione intellecta in actu cum inuicem congregantur. quia quod componitur ex eis non est aliquod tertium aliud ab eis sicut est in alijs compositis ex materia ꝛ forma. Ex quibus verbis communiter dicitur esse de intentione commentatoris q̄ ex intellectu materiali ꝛ ex intellectu i actu fit magis vnū qz ex materia ꝛ forma.

¶ Et hoc a diuersis multipliciter declaratur. quia ex eis non fit aliquod tertium aliud ab eis. Uno modo q̄ ex intellectu materiali ꝛ specie intelligibili per quam fit in actu fit magis vnum qz ex materia ꝛ forma. quia ex eis nō fit aliquod vnum tertium: aliud ab eis quantum ad causalitatem super propriam actuz sicut fit ex alia compositis ex materia ꝛ forma. nam aggregatum ex intellectu materiali ꝛ spē intelligibili non habet aliud genus causē respectu actus intelligendi qz habeat aliquod illorum de per se. qz omnia concurrunt in genere cause materialis: licet intellectus materialis sit principale subiectum ꝛ species intelligibilis sit dispositio ipsum preparans ad receptionem. In alijs autem compositis illud non accidit. Unde quia respectu motꝰ alia causalitatē hz forma a materia cū materia fit solū cā materialis ꝛ subiectiua. forma vo effectiua. imo cōpositū ex materia ꝛ forma rōne materie ē causa mālis motus ꝛ nō forma. ꝛ rōne forme ē cā eiꝰ, effectiua ꝛ nō materia. ꝓpter qđ cōpositū respectu motus aliaz hz cālitatem qz habeat materia ꝛ similr qz hēat forma. Alio mō exponit p intellectū i actu itelligendo intellectionē q̄ ex itellectu māli ꝛ itellectu i actu nō fit aliqđ tertiū aliō ab eis quantū ad opationē imanentē. i. q̄ hēat opationē imanentē aliā ab vtroqz. scilī alijs cōpositis ex mā ꝛ forma resultat vnū tertiū qđ hēat ꝓpriū motū tāqz opationē imanentē aliā a mā ꝛ a forma. Postea quisdā iterpones q̄ clara sunt. declarat cōmētator quenctia ꝛ differentias iter prepationē que ē i virtute imagiatia ꝛ aliās preparationes q̄ sūt i virtutibus aie cōphēsiuis alijs ab intellectu. Conuenientia ē d quelibet carū est numerabilis ꝛ genera bilis ꝛ corruptibilis fm numerationē gnationē ꝛ corruptionē idiuiduoꝝ. Sz differētia ē q̄ ꝓpatio que ē i imaginatiua ē ꝓpatio i motore vt sit motor. hz ꝓpatio q̄ ē i alijs ē ꝓpatio i recipiēte vt sit recipiēs. ꝛ talis ē illa q̄ ē in intellectu māli. Et hec ꝓpatōes differūt sicut celum ꝛ terram. ¶ Ex quo sequit ꝫ Quempace q̄ intellectus materialis non est virtus imaginatiua secundum q̄ tē. quia in vno eorum est preparatio actiua respectu intellectus materialis imaginatiua. In altero vero quia in intellectu materiali est preparatio passiua.

¶ Ex quibus vlterius infert commentator q̄ in anima intellectiua sunt due partes ex quibus essentialiter constituitur.

¶ Quarum vna est intellectus possibilis in quo recipitur intelligere se habet sicut in materia. Et altera est intellectus agens qui facit de potentia intellectis actu intellecta. ꝛ se habet sicut forma ꝛ vtraqz earum est vnica. tamen respectu omnium hominum abstracta secundū esse a materia indiuisibilis ꝛ neqz generabilis neqz corrupti bilis. Et preter hos duos intellectus datur itellectus speculatiuus factus ab eis qui est aliquo modo eternus ꝛ aliquo modo non est enim eternus quantum ad substantiā recipientis quod est intellectus materialis ꝛ est generabilis ꝛ corruptibilis quantum ad intentionem recepta que est formalis in eo scilicet speciem intelligibilem vel intellectionem. et quia intellectus materialis est vnus in omnibus hominibus ideo intellectus speculatiuus est vnus in omnibus quantum ad subiectum recipiens. sed est pluri ficatus in diuersis quantum ad intentiones rece-

ptus in eis cum in alio ⁊ alio homine fit alia ⁊ alia ſpe/
cies intelligibilis a ſua intentione imaginata cauſata. ⁊ ex
conſequenti alia ⁊ alia intellectio.

¶ Dicit etiam commentator q̄ licet intellectus ſpeculati/
uus reſpectu huius indiuidui vel illius ſit generabilis et
corruptibilis vt ſupra dictum eſt. ſimpliciter tamen loquē
do ⁊ in ordine ad totam ſpeciem humanam ipſe eſt eternꝰ
quia licet quelibet intentio imaginata aliquando corrum/
pitur ⁊ ſimiliter quelibet ſpecies intelligibilis vel intelle/
ctus ſemper tamen eſt aliqua intentio imaginata in imagi
natiua alicuius. ⁊ ex conſequenti ſpecies intelligibilis ⁊ in
tellectio in intellectu materiali. Ex quo ſequitur q̄ hoc
modo prima principia ſunt eterna ⁊ ſcientie ⁊ artes. Vn/
de triſtimandum eſt philoſophia inuenitur in maiori par
te ſui ſubiecti in omni tempore ſicut homo inuenitur ab ho
mine ⁊ equus ab equo. quoniam ſicut intellectus agens
nunquam quieſcit a generando ⁊ cauſando ſimpliciter lo
quendo ipſa intellecta licet non ſemper in hoc indiuiduo:
ita intellectus materialis nunqnam ceſſat abſolute loquen
do ab intellectione: quamuis aliquando ceſſat reſpectu vni
us indiuidui.

¶ Tandem commentator accedit ad ſoluendum tertiam
queſtionem oſtendendo intellectum materialem non eſſe
formam materialem neq; materiam: dicens. q̄ ſicut ens
ſenſibile diuiditur in proporcionabilia illis ſcilicet in pro/
portionale forme ⁊ proporcionale materie. licet ergo intel
lectus materialis non ſit forma nec materia: eſt tamen p̄/
portionale materie. Et ſubdit q̄ in omni intelligentia ab
ſtracta excepta prima que omnino eſt liberata a potentia ⁊
que nihil intelligit extra ſe eſt aliquid ſimile forme ⁊ aliqd
ſimile materie. ⁊ ſi non ſic eſſet: non eſſet in eis multitudo
Vnde niſi eſſet hoc genus entium quod ſcimus in ſcien/
tia anime ſcilicet intellectus poſſibilis non poſſemus intel
ligere multitudinem in ſubſtantijs abſtractis.

¶ Ad horum autem declarationem aduertendum q̄ cuꝫ
dicit commentator q̄ prima intelligentia que eſt deus ni/
hil intelligit extra ſe. non debet intelligi q̄ deus nihil intel
ligit niſi ſe vt quidam volunt. ſed debet intelligit q̄ deus
nihil intelligit quin illud intelligat intelligendo ſe: quoniā
deus ſeipſum intelligit per eſſentiam propriam ⁊ intelli/
gendo ſe intelligit omnia alia que in ſe virtualiter cōtinet.

Intelligendum autem inferiores licet intelligant ſe p̄
ſe ipſas ⁊ inferiores ſecundum commentatorem. ſuperiores
tamen intelligentias intelligunt per ipſas ſuperiores.
Et cum vlterius dicit commentator q̄ in qualibet intelli/
gentia infra primam eſt aliquid ſimile forme ⁊ aliquid ſi/
mile materie per hoc non vult ipſas componi ex duabus
partibus diuerſis. ſic componitur anima intellectiua cum
quelibet rarum ſit ſubſtantia ſimplex carens partium di/
uiſione. Sed imaginari debemus q̄ deus eſt actus purꝰ
nullam habens potentialitatem. intellectus autem noſter
poſſibilis eſt de ſe pure potentialis. Intelligentie vero i
termedie ſunt quodammodo in actu ⁊ quodammodo in
potentia. ſunt enim in actu reſpectu inferiorum quarum
ſunt perfectiones. ſunt autem in potētia reſpectu ſuperio
rum a quibus perficiuntur. ⁊ ſic in eis idem eſt quod eſt
potentia ⁊ actus: ſed diuerſimode. ⁊ ex hoc dicitur compo
ni ex potentia ⁊ actu. Ex quo vlterius patet q̄ in eis nō
eſt intellectus poſſibilis qui nobis appropriatur. ſed dicū
tur habere intellectum poſſibilem propter conuenientiam
aliqualem earum cum noſtro intellectu poſſibili in poten
tialitate ⁊ dimminutione perfectionis reſpectu prime intel
ligentie. Cum vero poſtea dicat commentator q̄ niſi eſ
ſet intellectus poſſibilis intelligentijs non eſſent multe.
patet ex dictis qualiter debeat intelligi. nam ſi nulla intel/
ligentia eſſet potentialis reſpectu alterius nulla eſſet imp/
fectior altera. ⁊ per conſequens non eſſent diuerſe in ſpe/
cie. ⁊ cum in eternis non ponantur plura indiuidua ſub
eadem ſpecie: tunc tantum eſſet vna intelligentia. Et ex
eodem fundamento patet q̄ ſi nos nō cognoſceremus in/
tellectum poſſibilem non cognoſceremus earum potentia
litatem maiorem vel minorem aut ſecundum receſſū a pri
ma intelligentia. aut ſecundum propinquationem ad no/
ſtrum intellectum poſſibilem qui eſt infimus in perfectio
ne in genere abſtractorum ⁊ ex conſequenti non cognoſ/
ceremus earum diuerſitatem ſpecificam nec multitudinē

Vlterius dicit commentator q̄ intellectus materialis i
telligit intellectum agentem. quia cum intellexerit formas
materiales dignius eſt vt intelligat formas non materia/
les. Vnde reſpectu intellectus agentis ad intellectum ma
terialem eſt ſicut reſpectus lucis ad dyaphanum: ⁊ reſpe/
ctus formarum materialium ad intellectum materialem
eſt ſicut reſpectus coloris ad dyuphanum. ſicut ergo lux ē
perfectio dyaphani: ſic intellectus agens eſt perfectio ma/
terialis. ⁊ ſicut dyaphanum non mouetur a colore niſi ſu
erit illuminatum: ſic intellectus materialis non recipit in/
tellecta q̄ ſunt hic niſi pficiat̄ p lumē intellectus agēris quo
niam non ſolum requiritur q̄ intentiones imaginate illu
minentur ab intellectu agente ſi debent mouere intellectū
poſſibilem: ſed etiam requiritur q̄ intellectus poſſibilis il
luminetur ab intellectu agente vt recipere poſſit ab intēn/
tionibus imaginatis. Et ſubdit commentator q̄ cum in/
tellectus materialis fuerit nobis copulatus ſecundum qō
per intellectum agentem: tunc nos crimus copulati cum i
tellectu agente. ⁊ hec diſpoſito dicitur intellectus adeptus
de qua infra dicetur eomento. xxxvj.

¶ Vlterius commentator recipit dubium contra vnita/
tem intellectus materialis: dicens q̄ ſi res intellecta in te
⁊ in me fuerit eadem omnibus modis. quia etiam quantū
ad ſpeciem intelligibilem ⁊ actum intelligendi: tunc ſequi
tur neceſſario q̄ cum ſcio aliquod intellectum tu ſcis etiaꝫ
illud ⁊ alia huiuſmodi impoſſibilia. Si autem res intelle/
cta in te ⁊ in me fuerit vna in ſpecie ⁊ due ſecundum indi
uiduum: tunc res intellecta habebit rem intellectam que p̄
cederet in infinitum: conſequens inconueniens. Hanc
conſequentiam non declarat cpmmentator. Poteſt tamē
ſic declarari. quia ſi in te ⁊ in me ſunt due ſpecies intelligi
biles hominis: verbi gratia vel intellectiones eiuſdē ſpe
ciei ⁊ diuerſe numero: tunc ab eis contingeret abſtrahere
aliquam ſpeciem intelligibilem eis communeꝫ: abſtrahas
tu vnam ⁊ ego animam ſimilem tue: cum etiam iſte con/
ueniant in ſpecie ⁊ differant numero cōtingeret ab eis ab
ſtrahere alias duas conſimiliter: ⁊ erit procedere in infini
tum. Arguitur etiam q̄ illo dato diſcipulus non addiſ/
ceret a magiſtro niſi ſcientiam que eſt in magiſtro eſſet ge
nerans ⁊ cauſans ſibi ſimilem in diſcipulo. ſic vnus ignis
geperat alium ignem ſibi ſimilem in ſpecie: ⁊ hoc eſt im/
poſſibile: quia tunc ſcientia eſſet virtus actiua. conſequēs
falſum. ⁊ dicit cōmentator q̄ hec omnes dubitationes ſol
uunt̄ dicendo ſicut prius fuit oſtenſum q̄ res intellecta a/
pud te ⁊ apud me eſt multa fm ſubiectum per quod eſt ve
ra ideſt fm principium eius preſuppoſitum per quod intel
lectus ſit verus ſiue cui conformatur intelligere conformi
tate que eſt veritas ⁊ eſt forma imaginationis: ⁊ eſt vna
fm ſubiectum per quod eſt ens ideſt ſecundum principiū
eius preſuppoſitum per quod habet eſſe ⁊ in quo ſubiecti/
ue fundatur. ⁊ intellectus materialis: non plus dicit com
mentator pro ſolutione iſtarum dubitationum. ſed de his
in queſtione plenius diſcutietur. Vltimo quedam ad/
ducit contra Auempace que de ſe ſunt ſatis manifeſta.

Dubitatur pro declaratione omniū p̄dictoꝝ. Vtrū aīa
intellectiua ſit forma ſubſtantialis corporis humani ſcom

in operando vt in plerisq; locis inuit ꝓm. Et arguit primo q; anima intellectiua non sit informans corpus humanum ⁊ ei vnita secundum esse sed solum appropriata.

Postea vo arguitur oppositum scilicet q; ipsa non sit forma abstracta ⁊ sempiterna ⁊ in omnibus hominibus tantum vna. Ad primum autem multipliciter arguit.

Primo si anima intellectiua esset forma substantialis corporis humani ꝑm esse vnita tūc quereretur de illa opinione vtrum sit idem cum substantia anime: aut accidēs eius. si dicatur q; sit idem cum substantia anime: tunc sequitur q; cum post mortem hominis cuius illa est anima non sit amplius illa vnio q; tunc non erit substantia illius anime. ⁊ per consequens illa anima erit corrupta. consequens falsum. quia anima intellectiua separatur ab alijs partibus anime sicut perpetuum a corruptibili, vt Ar. sepe fatetur. Si autem dicatur q; illa vnio sit accidens anime: ani separabile: aut inseparabile. Si separabile cū anima non constituat hominem in esse specifico nisi suo corpori fuerit vnita: tunc sequitur q; anima constituat hominem in esse specifico per accidens separabile: quod satis derisendum videtur. Si autem sit accidens inseparabile cum post mortem alicuius hominis non sit vnio suc anime ad eius corpus. sequitur q; anima eius tunc non erit ⁊ sic corrumpitur: quod iterum est falsum. ⁊ patet consequētia. quia impossibile est q; proprium subiectum alicuius accidentis inseparabilis remanet illo accidēte corrupto.

Secundo arguitur sic. Si anima intellectiua esset forma substantialis corporis humani ꝑm esse vnita: tunc ipa esset forma materialis. quia omnis forma que est perfectio materie est materialis. consequens falsum. quia tunc non reciperet omnes formas materiales cum nihil recipiat vel speciem suiipsius vt supra. probatum est: consequenter sequitur q; non cognosceret omnes formas materiales. cuz omnis eius cognitio fiat per receptionem. consequens falsum. ergo ⁊c. Tertio arguitur. Si anima intellectiua esset forma perficiēs materiam: tunc sequeretur q; ipa'cēt extensa saltem per accidens ad extensionem corporis ⁊ haberet partem extra partem: quod suc nature repugnat cum ponatur indiuisibilis ⁊ inextensa. Et probatur consequentia supponendo tria: quorum primum est q; nihil est figuratum nisi sit extensum: hoc patet. secundum est q; mā ꝑma non potest esse subiectum proprium alicuius accidentis ꝓprij ⁊ determinati ⁊ exconsequenti non potest cē subiectum ꝓprium figure proprii hominis. hoc etiam patet tertium est q; in homine non sunt plures forme substātiales sibi proprie: quarum quelibet det sibi specificum esse. patet quia talia forma in vno composito est tantum vna.

His stantibus tunc si anima intellectiua est forma substantialis ⁊c. aut ipsa est aliquo modo subiectum figure, ꝑprie hominis: aut nullo modo. si sic. ergo est figura: quia omne subiectum figure est figuratum: ⁊ omne figuratum est extensum per primam suppositionem. ergo ipsa est extensa. quare ⁊c. Si dicatur q; nullo modo anima intellectiua est subiectum figure ꝓprie hominis: tunc queritur qō sit eius proprium subiectum: aut est materia prima ⁊ hoc non per secundam suppositionem: aut est compositum ex materia ⁊ vnica alia forma substantiali hominis ⁊ hoc nō per tertiam suppositionem. oportet ergo necesse dicere q; subiectum proprium illius figure, est compositum ex materia ⁊ anima intellectiua. ⁊ per consequens q; anima intellectiua partialiter est subiectum illius figure. quare ⁊c.

Quarto arguitur si anima intellectiua esset forma substantialis corpori humano ꝑm esse vnita tunc sequeretur q; ipsa esset corruptibilis. consequens falsum. ⁊ probatur consequentia. quia omnis forma que requirit determinatas dispositiones in materia corrumpitur ad illarum corruptionem vt patet inductiue. sed omnis forma vnita materie requirtur determinatas dispositiones in sua materia quia vniuscuiusq; actus in potentia ipso actu existente in ꝓpria materia aptus natus est fieri per Ar. secundo huius. ergo omnis forma vnita materie ē corruptibilis. quare ⁊c. Quinto arguitur. quia dato illo sequitur q; corruptio hominis non esset transmutatio substantialis sed solum accidentalis. consequens falsum. ⁊ probatur consequentia. quia illa transmutatio non est substantialis in qua nulla substantia corrumpitur. sed in corruptione hominis nulla substantia corrumpetur si opinio est vera. igitur proba tur minor quia non forma substantialis eius, scilicet anima intellectiua: quia ipa est incorruptibilis nec materia eodem modo. quare ⁊c. Sexto arguitur q; illo dato anima intellectiua esset corruptibilis: quia cum destruitur ratio essendi alicuius illud amplius non est. sed ratio essendi anime intellectiue destruitur cum homo corrumpitur. ergo tunc ipsa amplius non est. quare ⁊c. probatur minor. quia ratio essendi anime intellectiue si esset forma substantialis dans esse homini est q; sit illud quo aliquid est homo: cum forma sit illud quod dat esse rei cuius est forma. sed cum homo corrumpitur eius anima intellectiua nō est amplius illud quo aliquid est homo vt patet. ergo tunc eius ratio essendi destruitur. Septimo arguit q; si anima intellectiua esset forma materialis indiuiduata ⁊ multiplicata multiplicatione indiuiduorum humanorum: tūc ipsa non reciperet nisi indiuidualiter cum hic ⁊ nunc: consequens est falsum. quia tūc non posset intelligere vniuersaliter. ⁊ patet consequentia. quia forma materialis non recipit nisi indiuidualiter. Octauo arguitur: Si anima intellectiua esset forma ⁊c. tunc ipsa esset intellecta in potentia. sed omne intellectum in potentia mouet animam intellectiuam ad actum intelligendi dum ab ipsa intelligitur. ergo anima intellectiua moueret seipsam. cōsequēs falsū.

Nono arguitur q; si illo dato sequeretur q; manus intelligeret. consequens inconueniens. ⁊ probatur consequentia. quia anima intellectiua est indiuisibilis vt communiter ponitur. si ergo ipsa esset forma substantialis ꝑm esse vnita corpori humano tunc ipsa esset in toto corpore humano in qualibet eius parte quantitatiua. quia aliter non talis pars viueret esset animata quod est falsum.

Ex quo postea arguitur sic. Anima intellectiua est in manu. sed vbicunque est anima intellectiua ibi est potentia intellectiua que immediate fundatur in substantia. ergo potentia intellectiua est in manu. sed in quocūq; est potentia intellectiua in illo recipitur intelligere dum ille homo intelligit. ergo in manu recipitur intelligere. sed omne illud in quo recipitur intelligere: intelligit. ergo manus intelligit. Hec valet si dicatur q; licet potentia intellectiua sit in manu in ipsa tamen nō recipitur intelligere vt est in manu quia ibi non est phantasma. quare non sequit q; manus intelligat quia saltem sequeretur q; cerebrum intelligit cum ibi sit anima cum potentia intellectiua ⁊ etiam phantasma: quod tamen non est verum cum solum anima intellectiua ⁊ homo per eam dicatur intelligens loquēdo de istis inferioribus. Decimo arguitur q; sequeret q; idem indiuisibile simul mouetur ⁊ quiescit vt simul moueatur ⁊ non mouetur: quod implicat. ⁊ probatur consequentia ponendo q; pes vnius hominis quiescat ⁊ manus eius moueatur: tunc si eadem anima indiuisibilis informat materiam pedis ⁊ materiaz manus statim sequitur q; illa moueatur ad motum manus vel non mouetur ad quietez pedis. quarc: Ex his itaq; rationibus alijs similibus conantur aliqui ostendere, animam intellectiuam nō esse formam corpori humano secundum esse vnitam dantem homini specificum esse ⁊ multiplicatam secundum multiplicationem indiuiduorum humanorum. sed dicit ipam esse

formam abstractam ꝺm esse ab omni materia ⁊ ab omni corpore ⁊ solum appropriari corporibus humanis in operando: sicut nauta appropriatur naui ⁊ intelligentia orbi: quod mouet ⁊ ponunt eam ingenitam ad incorruptibilem ⁊ vnitam respectu corporum humanorum. Et hec fuit opinio commentatoris cõtra quã multipliciter argui solet

Primo sic. Anima intellectiua est ꝓma perfectio hominis vt patet ex diffinitione communi data de anima ab Ar. intelligere autem secunda perfectio eius. cum igitur secunda perfectio hominis sit in alio ⁊ in alio homine alia ⁊ alia sequitur ꝙ ꝓma perfectio sit alia ⁊ alia. vnde si eadem esset ꝓma perfectio omnium hominũ cum homo capiat esse a sua ꝓma perfectione: sequeretur ꝙ idem esset esse omnũ hominũ. quare ergo esset per esse tui ⁊ tu esses per esse mei: quod est impossibile. Secundo arguit ꝙ illo dato sequeretur ꝙ sortes fuit antequã esset generatus. probatur. quia quandocunq; fuit forma substantialis alicuius tunc ille fuit. sed intellectus qui est forma substantialis sortis fuit antequam sortes esset generatus ergo ẽ eternus per positionem. ergo ⁊c. Tertio arguitur ꝙ Sortes non est corruptibilis inquantum homo. probatur. quia ipse est hõ per intellectum qui ẽ incorruptibilis. Quarto arguitur ꝙ quandocunq; ego acquirerem aliquam scientiam tu eandem acquireres: ⁊ quandocunq; perderem aliquam scientiam tu eandem perderes. ⁊ patet consequẽtia ergo idem intellectus est tuus ⁊ meus ꝑ positionem.

Quinto arguitur sic. omnis perfectio que est substãtia separata non habet nisi vnũ perfectibile vt patet in motoribus celestibus. si ergo anima intellectiua esset substãtia separata non haberet nisi vnũ perfectibile. ⁊ p consequẽs non esset nisi vnus homo. consequẽs est falsum. Sexto arguitur. quia tunc sequeretur ꝙ natura generis alicuius est indiuiduata. patet quia animalitas in homine ẽ indiuiduata cum sit forma materialis ⁊ tamen rationalitas non est indiuidusta. ⁊ sequitur vlterius ꝙ species humana est composita ex indiuiduato ⁊ non indiuiduato: quod non videtur verum. Septimo arguitur ꝙ tunc sequeretur ꝙ vnius virtutis respectu eiusdẽ obiecti simul erũt distincti actus: quod videtur impossibile. quia vnus visus numero respectu eiusdem visibilis non habet simul plures visiones: ⁊ consequẽtia patet vbi sortes ⁊ plato simul intelligant idem intelligibile. Octauo arguitur ꝙ data illa positione destruetur iustitia diuina: quia tunc nõ semper bonꝰ aliquando ꝓmiarentur ⁊ mali aliquando puniẽtur cum videamus aliquos bonos q̃z viuũt pati aduersitates: ⁊ econtra aliquos malos continue habere prosperitatem. In illa materia inter omnes tres inuente sunt fuisse opiniones. quarum prima Aler. ponentis animam intellectiuam esse formam materialem generabilem ⁊ corruptibilem ⁊ numerabilem sicut cetere forme que de potentia materie ab agente naturali producuntur de qua in commento visum fuit. Secunda opinio fuit Auerrois q posuit animam intellectiuam esse formam abstractam ꝺm esse a materia appropriatam tamen corporibus humanis in operando cum in intelligendo a phantasmate humano dependeat tanquam a motore ꝓpinquo ⁊ hanc posuit vnitam tantum in omnibus humanis corporibus eis idistãs ⁊ assistens vt intelligentia orbi quod mouet ingenitam et incorruptibilem. Et eam dixit essentialiter cõponi ex duabus substantijs indiuisibilibus. quarum vna dicitur intellectus agens: reliqua Vo intellectus possibilis. Et intellectum possibilem dicit habere solum naturã potentialitatis ⁊ receptionis respectu intelligibiliũ. Intellectum Vo agentẽ vult esse causam actiuã, speciex intelligibiliũ in intellectu possibili vna cũ phantasmatibus. ꝙ phantasma intelligendo actũ triũ virtutũ interiox intellectui ministrantiũ i. imaginatiue cogitatiue ⁊ memoratiue. Et ponit intellectũ possibilẽ ꝓfici per intellectũ agentẽ sicut materia ꝑ formã ꝓficit: ⁊ intellectũ agentẽ esse naturã quandã intelligibilẽ inferioris gradus ꝓfectionalis ad intelligẽtias celestes ⁊ supiorꝭ ad intellectũ possibilẽ. Vlterius vult vltra animã intellectiuã in hoĩe aliã cẽ aiam sensitiuã ꝺ potẽtia materie eductam generabilẽ ⁊ corruptibilem ⁊ mãliter multiplicatam atq; hũano corpori vnitã ꝺm esse per quã hõ ponit in esse specifico ⁊ ẽ generabilis ⁊ corruptibilis: de q̃ etiam visum ẽ in cõmẽto. Fuit ⁊ tertia positio ceterꝭ tutior ⁊ magis credendo nõ solũ ga fides catholica xp̃iano; eã tenet sed etiã ex se ipsa. ga ponit aiam humanã nõ generali ab agente ꝑticulari educẽte eã de potentia mãe sed ab agente supnãli vꝭ deo ipsa creari ex nihilo. ⁊ mãe ab agente ꝑticulari ꝓdisposite infundi ⁊ corpori hũano vniri ꝙ cẽ Et dicit vlterius ꝙ ipsa ẽ indiuisibilis ⁊ multiplicabil ꝺm corpox multiplicationũ qbus vnit ⁊ imortalis. ⁊ q ab eo substantia fluũt potentie plures vꝭ intellectus agens quo actiue cõcurrit ad spẽs intelligibiles ⁊ intellectiones ⁊ intellectus possibilis quo ad ꝓdicta passiue concurrit ⁊ volũtas qua velle ⁊ nolle libere potest. hanc aũt opinionem defendendo faciliter responderi posset ad argumenta ad eius oppositũ facta quãuis qdã heretica prauitate decepti ea putent cẽ demõstratiua. Ad ꝓmũ ergo cũ queritꝭ de vniõe aie intellectiue ad corpus vtx sit idẽ cũ substantia aie vel accidens eius ꝺr ꝙ ẽ accidens sepabile respectu aie ly sit i sepabile respectu indiuidui. Et cũ postea arguit ꝙ tũc aia intellectiua constituet hoĩem in esse specifico ꝑ accidens sepabile. Rñdet ꝙ hoc nõ ẽ inconueniens tanquã p causã sine qua nõ licet tanquã p aliqd quod nõ sit de essentia hominis: sicut forma substantialis ignis non cõstituit ignez sine caliditate ⁊ tamen caliditas nõ est de essentia ignis.

Ad secũdũ cũ iferꝭ ꝙ tũc aia intellectiua cẽt forma mãlis respondet ꝙ dupliciter aliqua forma dicitur mãlis. Vno mõ cõiter ga mam informat. ⁊ hoc mõ concedendũ ẽ ꝙ aia intellectiua ẽ forma mãlis ad dictam intelligẽtiam x celestẽ q̃x nulla ẽ aliquo mõ pfectior materie. Alio mõ ⁊ ꝓpe dicit ⁊ sic forma mãlis ẽ solũ illa q vigore disponũ qualitatiuarũ ab agente naturali de potentia mãe educit. ⁊ hoc mõ aia intellectiua nõ ẽ forma mãlis: vt ꝓz ex dictis. sed quelibet alia forma substantialis que est in materia bene ẽ hoc mõ forma mãlis ⁊ quãlibet talẽ aia intellectiua põt cognoscer ꝑ receptionẽ sue spẽi. quare ⁊c. Ad tertiũ cum inferꝭ ꝙ aia intellectiua cẽt extensa: negat ꝓña. ad ꝓbationẽ admitto oia suppposita. Et cũ post ea queritꝭ de figura ꝓpria hois ꝙ sit eius ꝓpriũ subiectũ. ꝓmo dici posset ꝙ illa figura nõ est accidẽs ꝓpriũ hoiuꝭ cũ in alio inueniat. s. i cadauere post hois mortẽ: aut forte in lapide silr figurato ab arte vel a natura figura similis in specie illi q est in hoĩe reperiri põt. Aliter etiam dici posset admisso q̃z talis figura sit accidens ꝓpriũ hõi ꝙ ipse hõ est, eius ꝓpriũ subiectum ex hoc nõ sequit ꝙ aia intellectiua afit aliquo mõ subiectum illius figure: sicut risibilitas est accidens ꝓpriũ hoꝭ: ⁊ tñ aia intellectiua nullo modo est subiectum risibilitatis. ⁊ ita de alijs multis. Ad quartum patet ex dictis. quoniã negãda est consequẽtia cũ inferꝭ ꝙ aia intellectiua esset corruptibilis. Et cũ arguit ꝙ oĩs forma que regrit determinatas dispõnes in materia corũpit ⁊c. dicitur ꝙ dupliciter aliqua forma potest acquirere determinatas dispositiones in materia. Vno modo simpliciter ad hoc ꝙ ipsa sit. de tali ẽ verum ꝙ corrumpitur illis dispositionibus corruptis: vt est de qualibet forma educta de potẽtia materie. ⁊ hoc modo anima intellectiua non requirit determinatas dispositiones in materia cum possit esse absque materia ⁊ dispositionibus eius: vt patet post separationem eius a corpore. Alio mõ põt aliqua forma requirere determinatas dispõnes in mã non vt ipsa sit sed vt sit in materia. ⁊ hoc modo anima intellectiua requirit determinatas dispositiones in

materia. ⁊ de tali forma non oportet ipsa corrumpi ad illa rum dispositionum corruptionem. sed soluz sequitur q̄ de finat materiam informari: quod conceditur de anima intel lectiua post mortem. Ad quintum negatur consequen/tia. ⁊ dicitur q̄ in corruptione hominis aliqua substantia corrumpitur scilicet homo: licet nulla suarum partiū essen tialium corrumpatur. quoniam corrumpitur per separatio nem earum ab inuicem. tamen homo non sic proprie cor/rumpitur sicut alia quorum forme substantiales corrum/puntur sicut nec sic proprie generantur. Ad sextum di/citur q̄ ratio essendi simpliciter anime intellectiue non est esse illud quo aliquid ē homo sicut ē de aliis formis substā tialibus que sunt proprie materiales vt q̄ ratio cēndi sim pliciter anime equi est q̄ sit illud quo aliquid est equus. et ita de alijs. sed illa est ratio essendi anime intellectiue in corpore humano: ⁊ ideo cum non est illud quo aliquid est homo non amplius est in corpore humano. Ad septi/mū dicitur q̄ licet nulla forma que est proprie materialis possit recipere nisi cum hic ⁊ nūc ⁊ quo ad esse ⁊ quo ad re presentare: anima tamen intellectiua quia non est proprie materialis sed solum cōmuniter recipit vniuersaliter q̄n/tum ad representare licet recipiat cu n hic ⁊ nunc quantū ad esse. ⁊ per hoc differunt species recepte in anima intel/lectiua ab illis que recipiuntur in sensu vel organo aut me dio inanimato. quoniam species recepte in anima intelle/ctiua licet sint res singulares: tamen vniuersaliter repre/sentant. sed species recepte in sensu ⁊ in medio sunt res sin gulares ⁊ solum singularia representant. vbi autē, in itel ligentijs infra primam ponantur species vt vult auctor ō causis ille sunt vniuersales in essendo ⁊ representando.

Ex quo patet q̄ anima intellectiua est medium inter sup/celestia ⁊ ista inferiora generabilia ⁊ corruptibilia per par ticipationum conditionum vtriusq; extremoꝝ in quo su/periora cum inferioribus coniūguntur. ꝓpter quod dicit Albertus q̄ ipsa est in orizonte eternitatis ⁊ temporis ⁊ q̄ ipsa est super naturam ⁊ infra intelligentiam per hec q̄ ō monstrans ipsa in perfectione medium gradum obtinere inter superiora ⁊ inferiora. Ad octauū dicitur q̄ aliqd esse intellectum in potentia dupliciter potest intelligi. vno modo q̄ non sit actu intellectū sed possit esse actu intellectū ⁊ sic anima intellectiua potest esse intellecta in potentia; ⁊ non oportet omne tale mouere animam intellectiuam ad actum intelligendi: sicut patet de substantijs sepatis ⁊ alijs que non habent proprium phantasma nec intelliguntur p proprias species alioꝝ um scilicet suorum effectuum vt post ostendetur. Secundo modo potest intelligi aliquid esse in tellectum in potentia quia habet vel habere potest ꝓpriuz phantasma a quo abstrahi potest species intelligibilis per quam vel ratione cuius fieri potest actu intellectum ⁊ om ne tale est motuū intellectus seu anime intellectiue ad in/telligendum aut completiue aut dispositiue: sed hoc modo non est intellecta in potentia anima intellectiua: sed solum ꝓprie materiales que cadunt sub sensu exteriori vel interi ori. ⁊ licet non sit possibile idem esse totale mouens ⁊ tota le motum respectu eiusdem ⁊ fm idem: non tamen incon uenit aliquid mouere se ⁊ esse mouens ⁊ motum ⁊ fm idē ⁊ respectu eiusdem fm diuersas eius potentias vnde ani/ma intellectiua respectu spēi intelligibilis ē mouēs ⁊ mota agens ⁊ recipiens. sed fm diuersas potentias vt superius ostensum est: nec sola anima intellectiua est mouens: sed etiam phantasma. Et si queratur quare oportet animaz intellectiuam actiue concurrere ad speciem intelligibilem ⁊ itellectionē et nō oz animā sensitiuā ad spēm sensibilē ⁊ sensationem actiue concurrere. Dicitur q̄ causa est quia fm q̄ intellectiua abstracta est ⁊ non organica. phantasma au tem est materiale ⁊ organicum. ideo non potest in aiam intellectiuam agere proprio vigore: quare oportet animaz intellectiuam secum cogere. sed non sic est de anima sensi/tiua: quia cum materialis sit organica pati potest ab obie/cto materiali non concurrente alio gente. Ad nonū ne gatur consequentia cuz infertur q̄ manus intelligeret aut cerebrum: quia intelligere est operatio que subiective reci pitur in sola anima intellectiua. ideo nihil denominatur i telligens nisi ipsas vel primum in esse constitutum p eam quod est totus homo ⁊ non aliqua pars eius. Aliter autē de ipso s̄ntire quod in determinata parte recipitur orga/nica vt visio sit in oculo quod non est in aure. quare nō so lum animal sed etiam oculus dicitur videre. Ad dece/mum concedūt aliqui q̄ idem indiuisibile simul mouetur ⁊ quiescit per accidens in casu posito nec hoc inconuenit. sed illud esset impossibile per se. puto tamen q̄ simpliciter loquendo illud posset negari: concedēdo q̄ illa anima mo uetur per accidens ⁊ negando q̄ quiescat vel non moue/at. Nec sequitur. pes quiescit. ergo anima que est in pede quiescit: sicut nec sequitur pes non mouetur. ergo anima que est in pede non mouetur. quia aliter duo inuicem cō tradicentia simul verificarentur ideſt q̄ illa anima mouef ⁊ q̄ illa anima non mouetur. Ex quibus patet q̄ argu menta illa que aliqui putant insolubilia de leui soluuntur. Sed si quis Auerroi nimis afficeretur aut probabili ei? opinionem defendere vellet quanq̄z falsissima sit et similis figmento posset ex eius argumentis ad argumenta alia in eius oppositum adducta taliter respondere. Ad primū igitur cum dicitur q̄ secunda perfectio hominis est nume rata ergo ⁊ prima. negatur consequentia: quia secunda q̄ fectio puta species intelligibilis vel intelligere depēdet ab intentionibus imaginatis ⁊ numeratur per earum nume rationē quod non contingit de prima hois pfectōe. Vnde non inconuenit vni prime perfectioni correspondere plu res secundas perfectiones vt vni intellectui plures actus intelligendi. Et cum postea arguitur q̄ si vna esset prima perfectio omnium hominum cum homo capiat esse a sua prima perfectione: vnum esset esse omnium hominū. Dī q̄ dupler ē prima pfectio hois. Vna appropriata i ope/rando: ⁊ ē anima intellectiua ⁊ ab hac non capit homo esse specificum. Alia est prima perfectio hominis inherēs cor pori humano ⁊ dans et esse specificū: ⁊ hec ē anima sensiti ua eius nobilissima inter omnes animas de potentia ma/teric eductas que anima cogitatiua appellari potest ꝓpter pfectissimam ipsius virtutem que est virtus cogitatiua: ⁊ hoc non ē vna in pluribus hominibus sed numeratur fm numerationē indiuiduoꝝ speciei humane. Propter qd cū in alio ⁊ alio homine fit alia ⁊ alia anima cogitatiua: se quitur q̄ alterius ⁊ alterius hominis est aliud ⁊ aliud ē quare non sequitur q̄ ego sum p esse tui nec quod tu sis p esse mei. Ad secundum patet per idem: quia cum Sor tes sit Sortes ⁊ homo per suam animam cogitatiuam cū sua anima cogitatiua non fuerit ante eius productionem ex quo ipsa est generabilis ⁊ corruptibilis: sequitur q̄ nec ipse fuerit ante quam esset generatus. Ad tertium si/militer patet q̄ Sortes est corruptibilis secundum q̄ ho/mo ex quo est homo per animam cogitatiuam qui est cor ruptibilis. Ad quartum negatur consequentia cum in fertur q̄ quandocunque ego acquirerem aliquā scientiā tu acquireres eandem ⁊ cetera. quia nulla scientia dici tur ab aliquo acquiri vel deperdi nisi fuerit dependens a suis phantasmatibus ⁊ a suo actu cogitandi. modo licet idem sit intellectus tuus ⁊ meus: tamen stat q̄ de aliquo cogitē. ⁊ non tu et q̄ a meo actu cogitandi producatur spe cies in elligibilis in intellectu ⁊ ex hoc deducatur ad in/telligere; ⁊ non ex tuo actu cogitandi: ⁊ tunc illa scien/tia acquireretur mihi: ⁊ non tibi. ⁊ per illam ego nomi/nabor intelligens vel sciens: ⁊ non tu. ⁊ proportionabi/liter dicatur in deperditione. Ex quo patet quod non

non valet hec consequentia. ista scia acquirit in intellectu tuo. ergo acquirit tibi. nec ista. Sr: ista scientia deperditur ab intellectu tuo. ergo a te deperditur. sed ad inferendum illaz consequentiã ex illis antecedentibus oporteret addere illis antecedentibus q̃ sit dependens a tuis phãtasmatib⁹.

Ad quintũ cum dicitur q̃ omnis perfectio que est substantia separata non habet nisi vnũ pfectibile. potest dici q̃ verũ est si est eternũ vt est in supercelestibus. sed vbi pfectibile fuerit generabile t corruptibile: necesse est illi perfectioni separate t eterne plura pfectibilia correspondere. sic est in pposito de intellectu t humanis corporibus.

Del potest dici q̃ illa maior est vera loquendo de perfecti bili primo. ideo cõcedo q̃ anime intellectiue est solũ vnuz primũ pfectibile: t illud est species humana que tantũ vna perfectibilia secũdaria: vt sortes vel plato non inconuenit esse plura.

Ad sextum conceditur illud ad quod argumentũ deducit. vnde in homine ppter debitum ordinem vniuersi imateriale videtur cum materiali vt non fiat trãsitus de extremo ad extremũ nisi per medium.

Ad septimum quidam negant conclusionem illatam dicentes q̃ cũ diuersi homines intelligant idem intelligibile ipsum intelligant eadem intellectione numero non habentes. p inconueniens q̃ intellectio causata a phantasmatibus vnius hominis possit fieri ipsis pcedes a phantasmatib⁹ alteri⁹ homis.

Sed aliter potest dici concedendo conclusionẽ vbi mo ta. ppinqua fuerint diuersa sicut est in casu argumẽti cũ alia sint phantasmata in sorte t alia in platone que monẽt intellectum ad intelligendum idem intelligibile. Vbi vo nulla esset diuersitas in moroze ppinquo: tunc bene verũ est q̃ eadem virtus respectu eiusdem obiecti non haberet simul nisi vnum actum.

Ad octauũ respondetur negando q̃ periret iustitia diuina. t dicitur q̃ malus turpit operando acquirit vicia que sunt mala t sibi punitio suorum operum malorum. Bonus autem ex operibus laudabilib⁹ virtutis acquirit que sunt sibi bona t premium suoz per bene operatorum. Licet ista positio sic possit colorari: mihi tamen videtur salua pace sic fingentium q̃ non. possit cui pio sequitur q̃ nullus homo potest intelligere. consequens est impossibile. quia intelligere est ppria perfectio hominis sm q̃ homo per quam attingit suum vltimum finem videlicet felicitatem: vt colligitur ab Ar. decimo ethicorum t probatur consequentia. quia nullũ compositũ pcise ex anima cogitatiua t corpore intelligit. sed omnis homo est pcise compositus ex anima cogitatiua t corpore vt per opinionem patet: ergo quo anima intellectiua est pars essentialis hominis. ergo nullus homo intelligit. maior ꝓbatur: qa hic inferius nihil intelligit nisi anima intellectiua: vel pars eius aut compositum includens aliquod istorum tanquã ipsius partem: vt patet ex sufficienti diuisione. sed compositũ pcise ex anima cogitatiua t corpore non est aliquod illorũ. ergo t̃c.

Secundo sequitur q̃ rationale non est pcipa differentia hominis essentialis t constitutiua. consequẽs impossibile cum ponatur in eius diffinitione pure quiddi tiua dum dicitur q̃ est animal rationale: quia certum est q̃ rationale in illa diffinitione non ponitur ꝓ genere. ergo ꝓ differentia. t probatur consequentia. quia oĩs differentia essentialis alicuius cõpositi ex materia t forma substantiali sumitur ab eius forma substantiali componente illud in specie determinata cum non ex alia causa talis differentia dicatur differentia specifica. sed rationale non sumitur a forma substantiali hominis reponente ipsum in propria specie: ergo rationale est differentia hominis specifica t essentialis. patet consequentia cuz maiori. t minor declaratur: quia rationale sumitur ab anima intellectiua: vt patet. t sm opinionem anima intellectiua non forma potens hominem in specie. q̃ t̃c.

Tertio sequit q̃ contraria sunt simul in eodem subiecto. primo q̃ est cõtra naturam contrariorum. probatur consequentia. quia licet ꝓ positiones contradictorie non sunt contrarie quantum ad esse simul in eodem subiecto: tamen assensus firmi duorum contradictoriorum bene sunt contrarij t invicem incompossibiles: ideo vnus homo nõ potest simul duobus contradictorijs assentire. ℙ Ponamus ergo q̃ Sortes firmiter per intellectum assentiat huic contradictorio Sol est maior terra habitabili. t q̃ pro tunc ℙ Plato similiter assentiat alteri contradictorio scilicet q̃ nullus sol est maiõ terra habitabili: tunc patet q̃ illi duo assensus sunt simul i eodem intellectu sm opinionem t sunt contrarij. ergo t̃c

ℙ Plura alia huiusmodi inconuenientia adduci possent que breuitatis causa relinquũtur. ℐsta enim satis psuadere videntur idoneo ad philosophandum q̃ opinio illa non sit vera. Sustinendo opinionem commentatoris ad huc dubitandum videtur: vtrum intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiua: aut sit aliquod ens actu de se

Et primo arguitur q̃ intellectus possibilis sit aliqs act⁹ siue ens actu. primo sic: Omne subiectum quod immediate recipit formam accidentalem determinataz est ens actu. intellectus possibilis est huiusmodi. ergo t̃c. patet consequentia cum maiori: quia in hoc differt subiectum primum forme substantialis t forme accidentalis determinate: qa subiectum forme substantialis est ens in pura potẽtia. subiectum vero forme accidentalis determinate est actus vel ens actu. Et dicitur determinate propter dimensiones indeterminatas que immediate fundãtur in materia prima. minor etiam patet: quia intellectus possibilis recipit species intelligibiles t intellectiones. Secundo si intellect⁹ possibilis esset ens in pura potentia cui vniretur intellectus agens: tunc intellectus agens nobis vniretur in principio contra commentatorem in commento trigesimosexto huius tertij. Tertio si intellectus possibilis eẽt ens in pura potentia: aut esset equalis perfectionis cum materia prima aut minoris aut maioris non equalis perfectionis quia tunc essent eiusdem nature t specici cum ea. nec minoris quia tunc esset non ens cum materia prima sit in infimo gradu perfectionali entis. ergo sm commentatorem primo physicorum est medium inter non ens t ens actu. si autem est maioris perfectionis: tunc habetur propositum. quia cum materia prima sit medium inter non ens t ens actu: sequitur q̃ cum recedit a materia prima eundo versus actum primum qui est deus statim trãsitur in actum siue ens actu. quare t̃c. In oppositum arguitur probando q̃ intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiua. ℙ Primo sic. illud quod recipit omnia entia in actu non est aliquod ens actu. sed intellectus possibilis recipit omnia entia in actu. ergo t̃c. patet consequẽtia t maior. quia omne recipiens est denudatum a natura recepti. ℙ Minor autem probatur. quia intellectus possibilis intelligit omnia entia in actu. sed intellectus possibilis nõ intelligit nisi illud quod recipit. ergo t̃c. Secundo. Illud de cuius potentia aliqua forma educitur non est actus cum hoc proprium sit materie. sed de potentia intellectus possibilis aliqua forma educitur scilicet species intelligibilis. ergo t̃c. Tertio illud ex quo cum actu puro constituitur vnum per se est pura potentia passiua. sed potentia passiua est huiusmodi vt patet ex dictis. ergo t̃c. ℐnueniuntur due opiniones diuerse. Aliqui enim dicunt q̃ licet intellectus possibilis sit in pura potentia passiua respectu specierum intelligibilium: tamen de se est actus et forma ex quo est pars anime intellectiue que aliquo modo est forma corporis humani. Et volunt vlterius q̃ habet aliquam actionem: vt elicere actionem ex specie: componere: dividere: t discurrere de vno ad aliud.

Hanc tamen actionem habere non posset: nisi prius

patiatur ⁊ recipiat ab intellectu agente ⁊ phantasmatibus ꝓpter quod magis dicitur potentia passiua q̄z potētia activa ex quo sua prima operatio est passio. Alij autem posuerunt intellectum possibilem esse potentiam mere passiuam dicentes virtutem ipsum ad omnes operationes statim nominatas solum passiue concurrere: ⁊ habent pro se Ar. dicentem intellectum possibilem nullam habere naturam nisi illam qua possibilis vocatus est. Et cōmentatore ponendo differentiam inter ipsum ⁊ materiā primaz non dixit ipsum esse actum vel ens actu: quod tamen dicere debuisset: quia illa sufficet maxima differētia inter ea reperta: ⁊ fm̄ hanc viam responderi posset ad argumēta in oppositum facta. Ad primū cum dicitur Omne subiectum ⁊c. dicitur primo q̄ illa minor non est vera vniuersaliter nisi de formis accidentalibus realibus seu corporalibus quales non sunt ille que in intellectu recipiūtur. Dicitur. secūdo q̄ species intelligibiles nō immediate recipiuntur in illa substantia que est intellectus possibilis. q̄z mediante quadam eius naturali virtute in ea fundata recipiuntur que ꝓpter nominū carentiam etiā intellectus possibilis appellatur ⁊ ꝓporcionabiliter in substantia intellēctus agentis potest poni quedam virtus actiua illi passiue correspondens que intellectus agens potest nominari: d· h̄ tamen nihil habemus a cōmentatore expressum quanuis aperte dicat in nulla celesti intelligentia accidens aliquod reperiri. Ad secundum dicūt aliqui sequentes commētatorem q̄ intellectus agens siue possibilis dupliciter nobis copulatur. Vno modo fm̄ essentiam. Alio modo fm̄ operationem adhuc dupliciter. vno modo pfecte. alio mō imperfecte. si loquamur de copulatione fm̄ essentiam per indistantiam ⁊ assistentiam ad corpus: cui copulari dicunt sic in ꝑmo instanti esse hominis alicuius suo corpori copulantur: q̄z per prius secundum naturam intellectus possibilis q̄z intellectus agens: vt patebit comento. xx. Sed si fit sermo de copulatione secundum operationem imperfectam: sic prius copulatur nobis intellectus agens: qa abstrahere quod est operatio intellectus agentis prius fit in nobis q̄z intelligere quod est operatio intellectus possibil' Si vo mentio fiat de copulatione fm̄ operationem perfectam: sic prius copulatur nobis intellectus possibilis. ⁊ h̄ vult cōmentator comento supra allegato. quia intellectus agens non copulatur nobis perfecte sic q̄ efficiatur adeptus nisi post completam generationem intellectus in habitu in intellectu possibili. sed d̄ his latius infra. Ad tertium dicitur q̄ intellectus possibilis est maioris perfectionis q̄z materia prima. ⁊ negatur postea consequentia· cuz infertur q̄ esset actus vel ens actu: quoniam perfectio correspondens potentie passiue non stat in indiuisibili: q̄z habet gradus diuersos: ⁊ maior competit intellectui possibili: minor vo materie prime.

C Unde neq̄z misceri ē rationabile ipsum corpori. Qualis enim aliquid vtiq̄z fiet aut calefactus: aut frigidus: si organum aliquod erit sicut sensitiuo nūc autem nullum est

C Hic Ar. notificat naturam intellectus possibilis per differentiam eius ad sensum: ⁊ diuiditur in quinq̄z ptes sicut gnq̄z differentias ponit inter intellectū ⁊ sensum. secūda ibi Et bene iam dicentes. tertia ibi. Quoniam autem non similis. quarta ibi Cum autem sic singula .gnta ibi: Est quidem igitur. Prima differentia inter intellectū ⁊ sensum est q̄ sensus est virtus organica: ⁊ intellect⁹ nō. ideo dicitur. Vnde nec est rationabile ipsum. s. intellectuz misceri corpori. si enim intellectus misceret corpori ⁊ aliquod organicū erit ei sicut sensitiuo vtiq̄z fiet ei ipse. i. aliq̄liter qualis: ⁊ aut quid calidū aut frigidum: quod tamen ē falsum. quare nūc aūt nullū est. s. organum ipsi intellectui.

Sed posset aliquis dubitare de conditionali qua Ar. facit in littera que est hec: Si intellectus esset virtus organica ipse esset aliqualiter qualis vt calidus vel frigid⁹ quo modo valeat. Huic respōdet Egidius assignādo tres rationes. Prima ratio est: quia sicut forma que recipit in materia mediante quantitate extenditur extensione quātitatis: vt p̄z de colore ⁊ reliquis huiusmodi sic q̄ non solum corpus. in quo est colō est extensū: sed etiā colo: est extensus: ita forma que recipitur in materia mediante caliditate frigiditate ⁊ reliquis primis qualitatibus a gb⁹ mixtum corpus mixtum denudatur omnino dicitur aliqualiter calida vel frigida ⁊ non solum corpus sibi subiectum. ita si intellectus esset virtus organica ipse reperiretur in materia mediante caliditate frigiditate ⁊c. ergo ipse esset aliqualiter calidus ⁊ frigidus Secūda ratio est quia non solum materia est subiectum caliditatis ⁊ frigiditatis sed compositum: ⁊ per consequens compositum ex organo ⁊ intellectu si habet organū est subiectum caliditatis ⁊ frigiditatis: quod esse non potest nisi intellectus sit aliquo modo calidus vel frigidus. Tertia ratio est: quia sicut potentia que est in organo dicitur organica: ita potentia que est in organo calido vel frigido dici debet potētia organica calida vel frigida. Intelligendum primo q̄ cōmentator cometo. vi huic parteim aliter introducit· dicit enim Ar. hic facit fecundam demonstrationem ad ostendendum q̄ intellectus materialis neq̄z est corpus neq̄z virtus in corpore. Et arguit sic: Si intellectus materialis esset virtus in corpore. s. mixto vt esset corpus humanū: tunc esset aliqua dispositio ⁊ aliqua qualitas: ⁊ per consequens aut esset qualitas attributa complexioni in co q̄ complexio aut esset qualitas in complexione ⁊ addita complexioni. hanc consequentiaz ꝓbat cōmentator dicens esse declaratam q̄ omnis virtus corpore. s. mixto fm̄ q̄ huiusmodi aut attribuitur patris qualitatibus. s. forme complexionis: aut est virtus existens in forma complexionali: vbi cōmen. capit qualitatem largo vt extendit se ad formam complexionalem ⁊ per qualitate attributam complexioni seu formam complexionalem inducit adinuicem ⁊ per qualitatem seu formam existentem in complexione ⁊ additam complexioni: intelligit formam que inducitur in materia complexionata a motore extrinseco cuiusmodi sunt virtutes sensitiue que dantur a generante. ⁊ certum est q̄ si intellectus esset virtus in corpore compositum ex elementis q̄ aut esset forma consequens mutuā actionem elementoz ad inuicem non concurrente alio motore particulari extrinseco. aut esset forma inducta in materia mixta ab aliquo exteriori particulari agente. ⁊ sic patet consequentia cōmentatoris. sed consequens est falsū ꝑ virtutes in corpore: neq̄z etiam est corpus vt patet ex quo ē act⁹ ergo illud ex quo sequitur est falsum. s. q̄ intellectus sit virtus ⁊ forma. ergo ⁊c. Quod consequens sit falsum arguit commentator ⁊ primo ostendit q̄ intellectus non est forma addita complexioni: quia si sic tūc esset virtus organica: consequens est falsum. quia ꝑ hoc ostensum est q̄ non est dare sextuz sensum aliud ab instrumentis gnq̄z sensuū loquendo de instrumentis sensuū exteriozū: ⁊ q̄ non est dare sextuz sensum exteriorem. Vnde dicit commentator q̄ si intellect⁹ est virtus animalis in corpore. i. virtus cognoscitiua organica: aut esset sextus sensus. s. exterior: aut esset consequens sextum sensum siue aliquid cuius ꝓporcio ad sensū sextuz esset sicut ꝓporcio imaginatiue ad sensum cōmunem ⁊ h consequens est manifeste falsum: quia ex quo nullus esset sextus sensus. intellectus non est sextus sensus nec ad sim habet aliquam ꝓporcionem. sed consequentia probatur q̄z sit multum occulta. Nam si intellectus esset virtus cognoscitiua organica: aut esset aliquis de quinq̄z sensibus exteriozibus: aut esset sensus cōmunis aut imaginatiua aut co

sitatiua: aut memoratiuā: aut sertus sensus: aut aliq̄ vir/
tus se habēs ad sertū sensum sicut imaginatiua ad sensuz
coem: ⁊ que sic immutarent̄ a serto sensu sicut imaginatia
immutant̄ a sensu cōi: vt pz ex sufficienti diuisione: sz itelle
ctus nō e aligs de quinqz sensibuz exteriozib⁹: qm̄ bruta
specta hnt quinqz sensus exteriores: ⁊ tm̄ nō habent itellec/
tum: similr nō est sensus cōis qr̄ intellect⁹ cognoscit sub/
stantias ⁊ relatōes ⁊ multa talia que nō cognoscit sensus
cōis et nō est imaginatiua vel memoratiua. qz iste fit solū
seruatiue ⁊ itellect⁹ est cognoscitiu⁹: nec et ē virtus co/
gitatiua: qz itellectus cognoscit vniuersaliter ⁊ virtus co/
gitatiua solū indiuidualr. sequit̄ ergo q̄ si itellectus ē vir/
tus cognoscitiua organica q̄ sit sertus sensus vel se hns
ad sertū sensū sicut imaginatiua ad sensū cōem. ℙDo/
minicus cōmentator ostendit q̄ itellectus nō est forma cōple/
tionalis siue virtus attributa cōpletioni: qz aia sensitiua
nō est huiusmodi. ergo a fortiori nec ipse intellectus. Et
q̄ aia sensitiua nō sit forma cōpletionalis ꝓbat̄ qz si sic cū
quelibet talis forma nō recipiat nisi realiter ⁊ corpaliter:
tunc sequeret̄ q̄ aia sensitiua cū recipet formā lapidis et
ipsum cognosceret recipet eā sm esse erale ⁊ corpale: ⁊ p
hns idē effet cē forme lapidis i aia ⁊ extra aiam. sed i aia
est cōprehensio: ⁊ sic lapis esset cōprehendens: qđ ē fal/
sum. ℙDeinde cōmētator adducit dubiū quoꝝdam de
eo qđ dicit̄ q̄ itellectus nō est virt⁹ organica: qr ipsi opi/
nant̄ q̄ intellectus ⁊ virtus cogitatiua sunt idez: sed sm
medicos ⁊ philosophos virtus imaginatiua cogitatiua ⁊
memoratiua sunt ℣tutes organice ⁊, hnt determinatas p
tes in cerebro i quibus situant̄. ergo itellectus ē virtus
nō organica. Ad hoc respondet cōmentator dicens nō ē
verum q̄ itellectus ⁊ virtus cogitatiua sunt idē: qr virt⁹
cogitatiua nō distinguit nisi indiuidualiter itellectus autē
distinguit vniuersaliter. vñ virtus cogitatiua non est nisi
virtus que distinguit intentiones rei sensibilis a suo idolo
imaginato. ⁊ ista virtus ē illa cuius ꝓportio ad has duas
intentiones. s. ad intentionē rei ⁊ ad intētionē sui idoli ē sicut
ꝓportio sensus cōis ad intentiones quinqz sensuū: ⁊ per
idolum rei imaginate intelligit formā sensatā: p intentio/
nē aūt idoli intelligit intelligit intētionē nō sensatā. In
telligendū secundo sm cōmentatorē q̄ ℣ax. in libro de
sensu ⁊ sensato posuit vi. tutes indiuiduales distinctas in
quatuor ordinibus. In primo posuit sensum cōem: deinde
de virtutem imaginatiuā: deinde cogitatiuā ⁊ memorati/
uā: ⁊ posuit rememoratiuā magis spiritualē: deinde co/
gitatiuā: deinde imaginatiuā: ⁊ post sensibilē. i. sensum
cōem. Et cū dicit cōmentator q̄ memoratiua ē magis
spiritualis ꝙz cogitatiua intelligz quantū ad receptiōez
specierum sensibiliū ordine recto a sensibus, multiplicata
rum: ex quo nō sequit̄ q̄ memoratiua, sit pfectior cogita/
tiua cū virtus cogitatiua sit nobilissima virtutū: ⁊ ordine
reflexo dū cogitatiua immutatur a memoratiua recipiat
spēs magis spūales ꝙz habeat memoratiua. ℙDer liburz
autem de sensu ⁊ sensato intelligere debemus quos natu
rales: inter quos, primus ⁊ principalis est liber sic nomi/
natus. vnde ℣ax. in libro de memoria ⁊ reminiscētia po
nit: q̄ reminiscentia passio est corporalis: ⁊ certum est q̄
reminiscentia est opatio virtutis organice: cuz reminisci
soli homini cōpetat quāuis fiat p species in memoria re/
seruatas: ⁊ si virtus cogitatiua est corpalis ⁊ organica et
indiuidualis: a fortiori sequitur ita esse d̄ aliis tribus que
sunt minoris nobilitatis. s. d̄ sensu cōi imaginatiua ⁊ me
moratiua: que qualiter i cerebro fluentur ⁊ que sint opa
ipsarum in fine secundi huius diffuse fuit discussū. In
telligendū tertio q̄ cōmentator soluit argumentū Balie
ni ꝓpter quod fuit motus ad dicendū: q̄ virtus cogitati/
ua est intellectus: vnde arguebat sic: Intellectus appro/
priatur homini ⁊ virtus cogitatiua similiter. ergo virtus
cogitatiua est intellectus: ⁊ dicit cōmentator q̄ argumen
tum nō valet: qz peccat p fallaciā cōsequentis cum argua
tur ex duab⁹ affirmatiuis in secunda figura: sicut nō segt̄.
hō est animal ⁊ equus est aial: ergo equus est hō.

¶ Et bene iam dicentes, sunt animam eē locuz
specierū. nisi q̄ nū tota sed intellectiua neqz actu.
sed potentia spēs.

¶ Secūda differentia inter intellectū ⁊ sensum est: q̄ itel
lectus recipit i se primo species intelligibiles: sed sensus
nō recipit i se primo species sensibiles: cū ipse recip̄ant̄
primo i organo sensitiuo: aut in cōposito ex organo ⁊ sen
su. vnde dicit ⁊ supple antiq bene sunt. iā dicentes aiam
esse locum specierū: nisi q̄ nō tota. i. sm omnes eius po/
tentias: sed intellectiua. s. solum. i. solū sm potentiā intel
lectiuam que nec est actu ō se: sed potentia tātū habens hu
iusmodi species. Intelligendū primo: q̄ qz aia hūana
est medium inter formas abstractas ⁊ formas simpliciter
materiales: iō habent aliquas potentias nō organicas: vt
sunt intellectus agens intellectus possibilis ⁊ voluntas:
⁊ aliquas hz organicas ⁊ materiales: vt sunt potentia ve
getatiua ⁊ sensitiua: ⁊ iō qđ recipitur mediāte potentia in
tellectiua i sola aia subiectiue recipitur in qua imediate fū
datur huiusmodi potentia. sed qđ recipit̄ mediātibus po
tentijs alijs que in cōposito radicātur ⁊ nō precise in aia
incōposito ⁊ nō in anima recipi dicunt̄. qz ergo species i
telligibiles recipiuntur mediāte potentia intellectiua: et
species sensibiles mediāte potentia sensitiua: hic est̄ q̄ spe
cies intelligibiles i aia species vero sensibiles i cōposito.

Et iō dixit ℣ax. q̄ anima est locus specierum: sed nō
tota. i. non sm omnes eius potentias sed solū intellectiua
idest tantum secundum potentiā intellectiuaz. Ex quo
sequit̄ q̄ species intelligibiles sum in aia intellectiua: sed
species sensibiles nō sunt i anima sensitiua sicut in totali
subiecto: sed in ipso cōposito. Intelligendum secundo
secūdū cōmentatorem q̄ ℣ax. dixit aiam esse locum specie
rum: qz anima assimilatur loco i recipiendo quāuis non
sit omnino similis receptio vtrobiqz sed locus differt ab
aia intellectiua in hoc q̄ locus nihil est eorum que existūt
in eo cū sint separata secūdū esse: nec locus sit subiectum
locati. anima autem rationalis materialis quia quantum
ad intellectum possibilem est forme existentes in ea mate
rialiter ⁊ subiectiue: qz est subiectum earum non actu ō se
sed in potentia. Et fecit hoc ℣ax. s. q̄ dedit aliqualem dif/
ferentiam inter locum ⁊ intellectū cū dixit. Nec in acta sz
in potentia tē. ne aliquis intelligat ex hac descriptione:
q̄ genus receptum in ea sit genus verum non rhetoricū:
sed quilibet homo cogitur in talibus rebus que non be/
ne intelliguntur nisi per consimilitudinem: vt notificet ea p
talia genera rhetorica.

¶ Quoniam autem nō similis sit impassibilitas
sensitiui. et intellectiui manifestum est ex organis
et sensu. sensus enim non pōt sentire ex valde sen
sibili: vt sonum ex magnis sonis: neqz ex fortibus
odoribus ⁊ coloribus: neqz videre: neqz odorare.
Sed intellectus cuz intelligat aliquod valde intel
ligibile non minus intelligit infima. sed ⁊ magis
sensitiuum quidem enim non sine corpore est hic
autem separatus est.

¶ Differentia tertia inter intellectum ⁊ sensum est q̄ ex
cellens intelligibile non corrumpit intellectum: sed excel
lens sensibile corrumpit sensum. Nunc dicit: quoniam
autem non sit similis impassibilitas sensitiui ⁊ intellectiui
manifestum est ex organis ⁊ ex sensu: qz non solum orga
num sensus verum ⁊ ipse sensus patitur siue corrumpit̄

ab excellenti sensibili: qđ non accidit ipsi intellectui. sensus enim non potest sentire ex valde sensibili. i. post valde sensibile: vt auditus nō potest audire sonum ex magnis sonis. i. post magnos sonos: neq; visus ꝛ olfactus pōt videre ꝛ odorare ex fortibus odoribus ꝛ coloribus. i. post fortes odores ꝛ colores. Sed intellectus cū intelligit aliqd valde intelligibile non corrūpit aut impeditur i suo actu intelligendi: sed vigorat neq; minus intelligit infima intelligibilia sed ꝛ magis. Cāz aūt huiusmodi diuersitatis subdit Ax. dicens hoc esse: q; sensitiuum gdez. n. non sine corpe est sine organo. hic aū. s. intellectus sepatus est ab organo corporeo: ꝛ hec est cā quare sensus patitur corruptiue ꝛ non intellectus. Intelligendū primo fm commentatorem cōmento septimo: q; hec est cōditio necessaria necessarijs demōstrationibus. s. vt apparētia sensui non differant ab eo qđ videtur p rōnez. Et idē dicit in octauo physicoꝝ: ꝛ primo celi ꝛ mundi. Cum ergo Ax. declarauit q; intellectus non miscet corpori post voluit notificare q; hoc cōuenit apparentib⁹ sensui dicēs: q; non est similis impossibilitas sensus sicut intellectus: q; sensus corrumpitur ab excellenti sensibili: sed intellect⁹ non corrumpit ab excellenti intelligibili. Intelligēdū secundo fm cōmentatorem q; possumus ponere hunc sermonem demonstrationē teratim p se. s. ad ꝓbandum q; intellectus nō est virtus i corpe arguēdo sic. Omnis virtus in corpe transmutatur essentialiter in sua opatione ꝓpria. sed intellectus nō trāsmutatur essentialiter in sua ꝓpria opatione. ergo intellectus non est virtus i corpe. maior patet inductiue de visu auditu ꝛ huiusmodi: que essentialiter ꝛ imediate trāsmutātur ab imoderatis obiectis et in suis opationibus debilitant. sic q; visus imediate post aspectum fortiter fulgidi visibile debile non pōt cōprehēdere nec auditus imediate p⁹ fortes sonos debiles sonos pcipere pōt. minor etiā declarat: q; intellectus i intelligendo nō transmutatur essentialiter nec in opando imediate debilitat: q; si sic tunc cū intellexisset excellens intelligibile ipediret: nec statim intelligere posset infimum intelligibile qđ tamen est falsum. Et si arguerēt q; intellect⁹ transmutat: q; in intelligendo fatigat ꝛ debilitat: ſvt patz in studiosis. Respōdet cōmentator: q; hoc nō est essentialiter ꝛ immediate. sed solum accidentaliter mediate ꝓpter transmutationē factam in virtute cogitatiua imaginatiua ꝛ memoratiua: que deseruiunt intellectui i opando: qbus essentialiter ꝛ imediate accidit transmutatio: q; sūt virtutes in corpe. Et subdit cōmentator q; imaginatia cogitatiua ꝛ memorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis ꝛ iō non indiget eis nisi in absentia sensibilis.

Sed huic aduersari vī q; dicit infra Ax. vbi vult q; necesse est quēcunq; intelligentē phantasma aliqđ specularī: qm̄ p phantasma intelligere habemus actū alicuius illarum triū virtutum: sicut etiā p phantasiaz illas tres virtutes intelligere hēmus: vt dictum est supra Ad istud respondendo vī q; nō est intentio cōmentatoris: q; intellectus in intelligendo nō indigeat illis virtutibus nisi in absentia sensibilium: ꝛ q; pūtibus sensibilibus intellect⁹ i mediate possit moueri a sensu cōi: vel a sensu exteriori sz dicere intendit q; ad sentiendū sensibilia nō indigemus illis virtutibus: nisi dum sensibilia sunt absentia: qm̄ sensibilibus pūtibus ea sentire possumus p sensus exteriores ꝛ sensum cōem. Dubitatur ad melioꝝ doctrinā quā/uis de hoc sepe dictuz sit: quō excellens sensibile corrūpit sensum aut impedit siue impficit ei⁹ cognitionē respectu sensibiliū mediocriū. Ad qđ dubiū respondet q; excellens sensibile sensum imutans si remouetur ꝛ statim sensibile aliud sensui obijciatur ipedit eius cognitionē: q; species illius fortis sensibilis i organo sensus impresse remanent p tempus ꝛ impendiūt iudiciū siendū per species alterius sensibilis. Et hoc ꝓbusdam signis pōt ostendi. primum est q; si hō velociter remoueat digitum vnus digitus videt plures digiti. Secundū est q; si homo velociter ducat acum videt acus facere circulū. Similiter si baculus ignit⁹ velociter circūducat videbitur circulus igneus: qđ non est ꝓpter aliud nisi q; spēs multiplicate a baculo ignito dū erat i situ priori, remanent p tempus in organo visus cū speciebus que multiplicabunt ad ipsū duz baculus ignitus erit in situ posteriori: ꝛ pariter i alijs dicendum videt. Vnde si qs intueat solē ꝛ postea aspiciat visibile debile nō cōprehendet ipsum sub ꝓprio colore sz apparebit tendere ad albedinē: qđ accidit ꝓpter lumē in oculo impressum aliquādiu in eo teneri post remotionez visus a sole. Et ex simili cā qui siarent diu i molēdinis multarum rotarū cū recedunt pnum sonum pcipere nequeunt: sed videt eis priorem sonum audire: q; maiores motus ipediunt minores. Sciendū tñ q; excellens sensibile non solum impedit aut diminuit opationem sensus quā haberet respectu alterius sensibilis: imo aliquādo ipsum totaliter tollit ꝛ corrūpit quoniā ex longo solis intuitu pōt qs effici cecus ꝛ ex auditione fortis soni pōt effici surdus: ꝛ simili modo in alijs cōtingere pōt: hoc autez non ꝓuenit ex sola mutatione intentionali: sed et ex alterratione reali ꝛ motu illam concomitāte: ꝛ ad illā sequente ꝓ quem destruitur ro ꝛ debita ꝓportio qualitatum primarum: i qua sensus consistit ꝛ saluatur: vt supius Ax. dixitqđ q; sensus est virtus organica. Intellectus aute ab excellenti intelligibili nō impeditur in operando neq; corrumpitur: q; non est virtus organica: sed redditur vigorosior: ꝛ cum intellexerit excellēs intelligibile melius poterit: intelligere infimū. Ex quo tamen non sequitur q; in opationibus intellectus sit ꝓcedere in infinitum: quia in opatione intellectus non contingat debilitatio meriti sui potest tamen contingere propter lassitudinem ꝛ debilitatem contingentem in virtutibus sensitiuis interioribus intellectui ministrantibus: ꝛ sibi ad suum opus deseruientibus: de quibus in commento loquitur commentator.

¶ Cum autē sic singula fiāt vt sciens dicitur: qui secundum actum hoc autem confestim accidit cū possit operari per se ipsum.

¶ Quarta differentia intellectus ꝛ sensus est q; ex spēbus intelligibilibus generatur habitus i intellectu: hz ex speciebus sensibilibus non generatur habitus in sensu. Dicit ergo: Cum autem intellectus possibilis sic fiat: singula intentionaliter recipiendo singula eorum. tunc dicit vt sciens qui est fm actum. s. primum per quem est in potentia ꝓpinqua ad actum postremum. hoc autē confestim accidit cum possit operari per seipsum. s. deueniendo ad actum secundum absqz indigentia motoris extrinseci.

Intelligendum primo: q; duplex est actus quo intellectus possibilis qui de se est pura potentia efficitur in actu scilicet primus ꝛ secundus. Actus primus est species intelligibilis siue habitus in intellectu existens quoz nullū est formaliter cognitio: sed p quodlibet eorum disponitur intellectus ad actum secundū. Actus vero secundus est intellectio qua intellectus formaliter cognoscit. Quomodo autem differant species intelligibiles ꝛ habitus intelligibilis. ꝛ vtrum actiue aut passiue concurrant ad actualem intellectionem post apparebit.

¶ Intelligendum secundo fm commentatorem commēto octauo: q; per hoc q; dixit Ax. apparet q; est differentia inter virtutes agentes propinquas ꝛ remotas. Propinque enim actu sunt que agunt per se: ꝛ ad hoc vt agāt non indigent extrahente eas de potentia i actū. Remote

autem indigent tali extrabente: Et capit commentator agere large ꝓ operari: ⁊ ꝓ hoc innuit ꝙ intellectus de se est in potentia remota ad intelligere ⁊ indiget aliquo motore extrinseco reducente ipsum de potentia ad actum primum sed cū fuerit in actu tali ꝓ spēm intelligibilē vel habitum intellectualem: ⁊ tunc est in potentia ꝓpinqua ad intelligere: nec indiget aliquo extrinseco motore deducente ipsum ō potēta ad actum. Quis aūt sit motor ꝓducēs speciem intelligibilē: aut intellectionē in intellectu possibili i sequentibus ostendetur.

¶ Est quidem igitur ⁊ tunc potentia quodāmodo non tamen similiter ⁊ āte addiscere aut inueni re: ⁊ ipse autem se ipsum tunc potest intelligere.

¶ Quinta differentia intellectus ⁊ sensus ē ꝙ intellectus habituatus pōt seipsum intelligere: sed sensus nullo mō pōt seipsum sentire iō dicit cōtinuando se ad pcedēta. ꝙ ē quidē igitur tunc ipse intellectus quodāmō i potentia. ſ. post receptionē specierū ⁊ habituū intellectualiū: nō sic similiter: sicut ante addiscere aut inuenire: ⁊ ipse aūt seipsū tunc potest intelligere. Intelligendū primo ꝙ intellectus possibilis antecēz recipiat spēm intelligibilem ē i potentia remota ad intelligere. sed cū hz spēm intelligibilez aut habitum intellectualē si nō actu intelligat: tunc ē i potentia ꝓpinqua ad intelligere. Habitum aūt itellectualē dupliciter quis pōt acqrere. Uno mō ꝑ doctrinā addiscendo ab alio. Alio mō ꝑ inuentionē a seipso: qualiter cunqz vero intellectus hēat habitū siue ꝑ doctrinā siue inuentionē: tunc nō est eodem mō in potentia sicut aī: quia ante erat in potentia remota ad considerandum: sed cum hz habitū ⁊ nō considerat: tunc est in potentia ꝓpinqua: ⁊ pōt exire i opus nō concurrente motore extrinseco: vt dictum ē supra. Intelligendū secundo ſm cōmentatorem: ꝙ in hoc differt intellectus possibilis ab alijs formis abstractis in intelligendo se ꝙ intellectus possibilis intelligit se accidentaliter. ſ. ꝙ spēs intelligibiles rex extrinsecarum quas i se recipit: qm̄ intelligit se prius intelligēdo alia ⁊ ꝑ spēs alioꝝ: vt patebit in dubio. Alie aūt formе abstracte: vr intelligentie celestes intelligunt se essentialiter: ꝙ ꝑ ꝓprias essentias ⁊ non ꝑ spēs intelligibiles inis substātijs supadditas: cū in eis nulla sint accidētia. Unō dicit: Et cū intellectus fuerit i hac dispōne. ſ. ꝙ sit habitus: tunc ipse intelligeret se secūdū ꝙ ipse nō est aliud ni si forme rerū inquātū extrahit eas a materia quasi igitur se intelligit ipse mō accidentali: vt dixit Alexander. i. ſm ꝙ accidit intellectus rex: ꝙ fuerint ipse. i. essentia eius materialiter ⁊ subiective. Et hoc est ecōuerso dispositiō in formis abstractis. Ille. n. cum intellectu earū nō sunt aliud ab eis in intentione ꝑ quā sunt intellecta istius intellectus ⁊ iō qz in eis idem est intellectio ⁊ intellectus intelligunt se essentialiter. ⁊ nō accidentaliter: ⁊ hoc pfectius inueniтur in primo intelligente qō nihil itelligit extra se. Deus ergo magis essentialiter intelligit se qz alie intelligentie: qz alie intelligentie intelligunt extra se ⁊ nō deus: qō qualiter sit intelligendū patuit supra in cōmento quinto.

¶ Intelligēdū tertio ſm cōmentatorem ꝙ possumus exponere istum locum secūdū ꝙ Alfarabius dixit i suo tractatu de intellectu ⁊ intellecto: ⁊ est: ꝙ cum intellectus fuerit in actu erit vnum entium ⁊ poterit intelligere seipsū ꝙ intentionem quam abstrahet a se secundum ꝙ abstrahit intentiones rerum que sunt extra aiam ⁊ sic intellectū hēbit intellecta. Et nos postea perserntabimur de hoc vrū sit possibile an non. Imaginabatur itaqz Alfarabi ꝙ cum intellectus est in actu ꝑ speciem intelligibilem alterius entis vel habitum intellectualem: tunc potest abstrahere speciem intelligibilem a sua substantia ipsius re presentiuam ꝑ quam potest seipsū intelligere. Ex quo infert commentator ꝙ intellectus habebit intellecta: qui sicut intellectus poterit abstrahere vnam talem spēm a se vel intellectionem ita poterit abstrahere duas vel tres: qō vtrum sit possibile: dicit commentator se velle post cōsiderare. Dubitatur vtrum intellectus possibilis seipz possit itelligere. Arguit ꝙ nō: primo si intellectus possibilis intelligeret se: aut ergo per suam essentiam: aut ꝑ spēm ꝓpriā: aut ꝑ speciem alterius ꝑ sufficientē diuisionem. non ꝑ suam essentiam: qz tunc semper itelligeret se sicut dicitur de intelligentijs celestibus: ⁊ hoc nō est verū vt pz. neqz per speciem propriam: qz nihil propriam speciem habet nisi habet propriū phantasma a quo abstrahatur: sed intellectus possibilis nullum habet phantasma ex quo non est sensibilis: quare ⁊c. Nec etiam intelligit per spēm alterius: qz spēs alterius non ducit in cognitionē ni si illius cuius est similitudo: cum autē ipsa non sit similitudo intellectus possibilis: sed solum illius alterius cuius est species: sequitur ꝙ solum in illius alterius noticiam ducat. Secundo nihil potest intelligi ab intellectu possibili qō non potest ipsum mouere: cum intelligere ei⁹ consistat in quoddā pati ⁊ moueri ab intelligibili: sicut sēтire accidit in pati ⁊ moueri a sensibili per Ax. sepe: sed i tellectus possibilis non potest seipsum mouere: quia tūc idem respectu eiusdem ⁊ ſm idem esset simul agēs ⁊ patiens in actu ⁊ in potentia: quod ē impossibile: quare ⁊c. ¶ Tertio: qō non est sensibile non est intelligibile ab intellectu possibili: cum necesse fit ipsum si debeat intellige re phantasma aliquod speculari: ⁊ ſm Ax. ita se habeant phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum: sz intellectus possibilis non est sensibilis: vt dictuz est: quare ⁊c. Quarto: intellectus possibilis nihil intelligit nisi per receptionem cum de se sit sicut tabula nuda seu rasa in qua nihil est depictum: sed intellectus possibilis nō recipit se: cum recipiens debeat esse denudatum a natura recepti: ⁊ intellectus possibilis nō denudatu' a seipso: quare ⁊c. In oppositum est Ax. in littera. Pro dubio premittendum primo ꝙ sicut sensus multipliciter dicitur sic intellectus sumi potest multipliciter. Uno modo pro aīa intellectiua. Alio modo ꝑ potentia intellectiua. Tertio ꝑ aggregato ex potentia intellectiua: ⁊ eius potentia ad intelligere. Quarto aūt ꝑ spē intelligibili actu intelligendi vel habitu intellectuali: ⁊ pluribus alijs modis de quibus infra patebit. Ad propositum applicando sicut potentia sensitiua non proprie sentit: sed ē illud quo instrumento anima sensitiua siue aīa sentit sic potentia intellectua non proprie intelligit cum ſm communem viā fit accidens consequens substantiam anime intellectiue: sed est illud quo vt instrumento anima intellectiua intelligit. Et hec est dupler. Una actiua intellectionis. ſ. intellectus agens: ⁊ altera passiua. ſ. intellectus possibilis: im proprie tamen loquendo cōiter concedunt intellectū possibilem intelligere: qz est illud quo imediate recipit intelligere in anima intellectiua: ⁊ sub hoc sensu ꝓponit questio: vel per intellectum possibilem possumus intelligere aīam intellectiuam cum eius naturali virtute qua est i tellectionis receptiua ⁊ reuertetur in idem: Premittendū secundo ꝙ i intellectu possibili diuersa accidētia recipi possunt. ſ. spēs intelligibilis intellectio ⁊ habitus intellectualis. Species intelligibilis representat intellectui illud cuius est spēs ⁊ nō est cognitio eius sed eam pcedit ſm naturam. Intellectio vo est cognitio intellect⁹ mediante specie causata i eo qua formalr ⁊ actu itelligens denominatur. Habitus autem intellectualis est quedaz qualitas generata i intellectu ex actibus itelligendi: que nō est cognitio actualis: sed intellectum habilitat ad prōpte ⁊ facliter cōsiderandum de illis que per actus itelligēdi prius cognouit: quāuis nō incōueniret ex vno actu

intelligendi multum intenso habitum intellectualē causa ti. Et ex his ꝑz differentia inter ſpēm intelligibilē ⁊ intellectionem ſi gs bene aduertit: licet nōnulli ſpēm intelligibi em firmatā in intellectu habitum eſſe dicant: ſz hoc nō erit vninocce cū habitu ꝓprie dicto. Premittendū tertio: q licz alia intellectiua ſm veriorē opinionem ſit in formans corpus humanū ⁊ ei inherens: q tamen nō eſt educta de potentia materie bz aliquas potentias immateriales ⁊ nō organicas: de quarū numero ē intellectus poſſibilis: vt dictum ē ſupra: ⁊ q eſt cognoſcitiuus modo ſuꝑius oſtenſo. Ideo pōt cōuertere ſe ſupra ſe ſiue alia per ipſum: qđ non cōpetit ſenſui. q ē virtus organica: vt patuit in capitulo de ſenſu cōi. Premittendū quarto: q duplex eſt cognitio noſtri intellectus. Vna eſt ſimplex ⁊ inductiua: vt intellectio lapidis ꝑ hunc conceptum lapis: et ita de alijs. Alia eſt diſcurſiua vt que acquirit ꝑ diſcurſū ꝓcedendo ab effectū ad cām vel ecōuerſo. His premiſſis ad dubiū rñdet ponēdo aliquas ꝯcluſiones. Prima ꝯclo: intellectus poſſibilis ſeipſū intelligere pōt. Phaſ ꝯclo: intellectus poſſibilis pōt intelligere oē ens: ſed ipſe eſt ens. ergo ⁊c. ꝑz ꝯſia: ⁊ minor. maior etiā arguit: q intellectus poſſibilis pōt intelligere oē cōtentū ſub ſuo adeq to obiecto: ſed oē ens eſt cōtētū ſub ſuo adequato obiecto vz ſub ente: quare ⁊c. Sed ℨ: dato iſto ſequeretur q intellectus poſſibilis intelligeret ſeipſū ꝑ eſſentiam ꝓpriaz ℨ cōmentatorem commento octauo: q vult q intelligat ſe mō accidentali ſecūdū q accidit intellectis rerū q fuerint in eſſentia eius. i. ſpēbus intelligibilibus aliarum rerum q fuerint in ſua eſſentia tāqz in ſubiecto: ⁊ ꝓbatur conſequentia: q: medium inter aliqua extrema eſt ꝓpinquius vtriq extremoꝝ qz ſint extrema inter ſe: ⁊ ꝑ conſequens ſi extrema ſunt idē: ſequit a fortiori medium eſſe idem cū vtroqz extremoꝝ: nunc aūt intellectio eſt medium inter intellectum ⁊ intelligibile: cū intellectus attingat intelligibile per intellectionem. ſed ſi intellectus intelligat ſeipſum: intellectus ⁊ intelligibile ſunt idem: vt ꝑz. ergo intellectio erit idem cū intellectu. quare intellectus intelliget ſe intellectione que eſt idem cuz ſua eſſentia: ergo ⁊c. Ad hec reſpondetur cum dicitur: q medium inter aliqua extrema eſt ꝓpinquius vtriq extremoꝝ ⁊c. q hoc eſt verum de medio ſm ſitum: aut ſm formam: ⁊ q eſt medium inter extrema realiter differentia: ⁊ non ſolum ſm rationem q̄liter non eſt in ꝓpoſito. Secunda cōcluſio intellectus poſſibilis non intelligit ſeipſum per eſſentiam ꝓpriā: nec per ſpeciem ab eius phantaſmate abſtractaz. Prima ꝑs ꝑz per cōmentatorem loco allegato. quia hoc eſt ꝓpriū intelligentijs omnino a materia liberatis. Secunda ꝑs ſimiliter eſt nota q: intellectus non habet ꝓprium phantaſma ex quo nō cadit ſub ſenſu. Sed hic dubitatur q: ex hoc ſequi videtur q intellectus poſſibilis nō poſſit recipere omnes formas materiales quantum ad ſpecies ſua s: quod eſt contra commentatorem ſuperius: q: tunc nō omnes illas formas materiales poſſet cognoſcere. ⁊ ꝓbatur conſequentia: q: nulla forma materialis habet ꝓpias ſpēs in intellectu niſi habeat ꝓprium phantaſma a quo illa fuerit abſtracta: ſed aliqua eſt forma materialis q̄ non habet ꝓprium phantaſma. igitur ⁊c. ꝑz conſequentia cum maiori ⁊ minori. Arguitur hic virtute cogitatiua que eſt forma materialis: ⁊ tñ nullū bz phantaſma ex quo a nullo ſenſu cognoſcitur. q: non a ſe nec ab aliquo alio ī ſeriori: q: quicqd virtus inferior pōt cognoſcere etiā ſuꝑior pōt cognoſcere: quare ſi virtus cognoſcitiua poteſt cognoſci ab imaginatiua vel ſenſu cōi et a ſeipſa poſſet cognoſci: qđ eſt falſum expreſſe: q: nulla virtus materialis ⁊ organica ſeipſam cognoſcere pōt. Huic dicunt qdaz q virtus cogitatiua pōt cognoſcere oēs formas materiales excepta iſta virtute cogitatiua imaginantes vlteriꝰ q omnes tales formē ꝓprias ſpecies multiplicant ꝑ mediū ⁊ ꝑ organa ſenſuum ſiue fuerint ſubſtantiales ſiue accidentales: nō tñ omnes huiuſmodi formas ꝑ earum ſpēs quilibet ſenſus poteſt cognoſcere: q: nō quilibet eſt tante perfectionis: ⁊ recipit ſpēs adeo ſpūales q̄ ſit ſufficies ad illud: ſed hoc ſolum cōpetit virtuti cogitatiue que ſenſitiuarum virtū ē nobiliſſima. Ex quo ꝑz q̄ quelibet forma materialis alia a cogitatiua habere pōt ꝓprium phantaſma ⁊ ꝓpriam ſpēm in intellectu ꝑ quam intelligi pōt.

¶ De virtute autem cogitatiua: dicunt q: cum pia imediate moueat intellectum: quāuis ꝓprium non habeat phantaſma ex quo non mouet ſeipſam: poteſt tu in ipſum ꝓpriam ſpēm imediate multiplicare ꝑ quam intellectus ipſam intelliget. Et ex hoc ꝑz ſm eos reſponſio ad dubitationem. Mirum tñ ſatis videtur q forma ſubſtantialis ꝓpriam ſpeciem multipliciter ꝓpter qđ alij dixerūt q virtus cogitatiua non cognoſcit aliquam ſubſtantiam ſm ſe: ſed vltra accidentia que ſūt ſenſibilia ꝓpria vel cōmunia bene cognoſcit aliquas intentiones non ſenſatas ꝑ ſpēs quas elicit ex ſpēbus formarum ſenſatarum: que ſunt differentie individuales ſubſtantiarum materialiuz in hanc bonitatem vel hanc maliciam: hanc paternitatem vel hanc filiationem: hanc actionem vel paſſionem. ⁊ ita de alijs: ⁊ non ſolum in abſtracto ſed etiā in concreto: vt iſtum patrem: iſtum amicum ⁊c. ⁊ ſecūdū iſtum modum dicunt recipere cognitionem oium ſubſtantiarum materialium. ſ. ſm conceptus accidentales: ⁊ iſte cognitiones ſunt individuales gbus confuſe ⁊ ſimul cognoſcitur ſubſtantia cum accidentibus quibus ſubijcit cōt nomine phāraſma appellantur: ⁊ ab illis abſtrahuntur ſpēs intelligibiles: q̄ quidditates ſubſtātiarum vniuerſaliter repreſentant eas ab accidentibus individuantibus demudando qđ eſt opꝰ intellectus agentis ⁊ illis ſpēbus abſtractis ille quidditates ſubſtantiarū vniuerſaliter intelligunt. Et ſicut cogitatiua ex noticia formē ſenſate deducit in noticiam intentionis non ſenſate: ſic intellectus ex noticia ſpecici intelligibilis que eſt effectus phantaſmatis deduci poterit in cognitionem phantaſmatis: ⁊ tandem cogitatiue viſutis: cuius ipſum phantaſma eſt ꝓpria operatio. Tertia cōcluſio a quibuſdā probabiliter ponit. intellectus poſſibilis ſeipſum intelligere pōt ꝑ ſpēm eius elicitam a phantaſmate non dependentem: ꝓbatur q: virtus cogitatiua ex ſpecie formē ſenſate elicere poteſt ſpēm intentionis nō ſenſate: vt ſepe dictum eſt. ergo a fortiori intellectus qui eſt multum nobilior q̄z virtus cogitatiua ex noticia ſue ꝓprie opationis elicere poterit ſpēm ſue eſſentie repītati/uam rqui.re ⁊c. Quarta cōcluſio communiter ponit: intellectus poſſibilis ſiue alia intellectiua hūs intellectū poſſibilem ſeipſum intelligere pōt ꝑ ſpecies aliorum. Hec concluſio declarat ꝑ modum aſſignando quo iſtud fiat. nam poſq̄z intellectus poſſibilis ſiue alia humana recepit ſpecies aliorum ⁊ ea cognouerit vt lapidem, lignū vel alia huiuſmodi materialia ſenſibilia: tunc poterit ſe convertere ſup actum ꝓprium ex quo eſt virtus materialis ⁊ ipſum intelligere. ſ. ſup ſpeciem intelligibilem ⁊ actum intelligendi. poſtea ſup ſuam potentiam qua recipit ſpecies intelligibilem ⁊ intellectionem ⁊ ipſam cognoſcere ⁊ tandem ſuper ꝓpriam ſubſtantiam que eſt ſubiectum illius potentie. ſic q ꝑ eandem ſpeciem anima intellectiua intelligit obiectum extrinſecum: ⁊ ſeipſam: differenter tamen ⁊ ſm prius ⁊ poſterius: quoniam intelligit obiectum extrinſecum ꝑ illam ſpeciem ꝑ quanto ipſa eſt eius effectus vt ſui phantaſmatis in genere cauſe efficientis ipſius repreſentatiua. Intelligit autem ſe ꝑ illam ſpeciem prout eſt forma quedam ſibi inherens ⁊ eam ꝓficiens: ⁊ ab ea ſicut a ꝓprio ſubiecto ⁊ eius materia dependēs ⁊ non ſolum poteſt anima intellectiua ſeipſam ſimplici in-

tellectione cognoscere: sed etiam cõplexa affirmatiua vel negatiua vt q̃ ẽ substantia impassibilis corruptiue: receptiua tamen specierũ intelligibilium: t q̃ neq; est corpus neq; virtus in corpe. s. de eius potentia educta t reliqua talia. Ex qbus rñdet ad argumenta ad oppositum facta. Ad primũ dictũ est q̃ intellectus intelligit se p̃ species alioꝝ: t cũ arguit q̃ non: q; spẽs alioꝝ non dicunt nisi in noticiam illoꝝ quoꝝ sunt species. dicendum: q̃ verum ẽ primo t imediate: sed secundario t mediate possunt ducere in cognitionẽ alterius: vt supra oñsum est. Et si queratur vtrum spẽs intelligibilis t similiter intellectio intelligant intellectione ab eis distincta: puto dicendum q̃ spẽs intelligibilis: q; nõ est formaliter cognitio bñ intelligitur intellectione ab ea distincta. Intellectio autẽ q; ẽ formaliter cognitio intelligit seipsa: aliter iretur in infinitũ: qđ inconueniẽs reputatur. Ad secundũ negatur q̃ intellectus non intelligat nisi q̃ mouet seipsum p̃ mouẽs intellectum intelligendo illud quod in eo imprimit spẽm intelligibilem. Et dicitur vlterius p̃ argumento q̃ licz nõ sit possibile: q̃ idem respectu eiusdẽ sit totale agens t totale recipiens: tñ idem ſm diuersa põt respectu eiusdem esse agens t recipiens simul i actu t i potentia. Vñ aia intellectiua est simul agens t recipiens spẽm intelligibilẽ t intellectionẽ: ſm tñ diuersas potentias: q; est agens p̃ intellectum agentẽ: vt post ostendet: t recipiens p̃ intellectum possibilem vt dictum est supra. Ad tertiũ cũ dicit q̃ illud qđ non est sensibile: non est intelligibile: verũ est primo: sed secundario t precedente cognitione alteriꝰ tale bene est intelligibile: t cũ dicit. Necesse est intelligentẽ phãtasma aliquod speculari. Rñdeo q̃ nõ oportet intellectum speculari phantasma cuuslibet: qđ intelligit sed sufficit q̃ speculetur phantasma aut illius quod itelligit: aut alterius ad quod illud hz per se habitudinez. Ad quartum pz similiter q̃ intellectus licz nõ recipiat spẽm sui recipit tñ spẽm alterius. s. qđditatis phantasiate ad quã habet p̃ se habitudinẽ sicut mobile ad suum motorez: t hoc sufficit vt seipsum intelligat: sicut etiam p̃ spẽm motus p̃ ducti ab intelligentia ad quem habet p̃ se habitudinem sicut causa efficiens ad eius effectum procedendo ab effectu ad cãm deducitur in noticiam ipsius intelligentie: vt infra dicetur: vbi de hoc inquiritur.

> Quoniam autẽ aliud est magnitudo t magnitudinis esse: t aqua t aque esse. t sic in multis alijs non autem in omnibus: quibusdaz enim idẽ est esse carnis aut carnem cẽ aut ergo alio. aut aliter habente discernit.

¶ Istud est secundum capitulũ huius tractatus in quo Ar. determinat de obiecto intellectus possibilis ostendẽdo q̃ qđditas est primũ obiectum intellectus. Diuidit ãt in duas ptes: q; primo ostendit q̃ intellectus primo cognoscit ipsam quiddditatem tãqz eius ꝓprium obiectum. Secundo mouet dubitationes ibi: Dubitabit autem vtiqz. Prima iterum in duas: q; primo premittit intentum: secundo declarat: ibi Caro enim non sine mã. De prima dicit q̃ cum i multis differat indiuiduum ab eius qđditate: hz non i oibus: ideo aia a principio cognoscitiuo cognoscit indiuiduum t qđditatẽ i his i qbus differũt: quia indiuiduũ cognoscit sensu t q dditatem intellectu: aut si eo idẽ principio vtrũqz cognoscit. s. intellectu hoc ẽ aliter et aliter: vnde dicit. Quoniã aũt aliud est magnitudo t magnitudinis esse t aqua t aque esse: t sic i multis alijs: q; i oibus habentibus formã i materia dicitur res seu indiuiduum ab eius qđditate: nõ autem in oibus sic ẽ. In quibusdã enim idem est caro t carnis esse. i. res t eius qđditas: q; ergo sic est q̃ in multis differt res ab eius qđditate: sequitur q̃ in istis aia aut alio principio cognoscitiuo discernit rem: t eius qđditatem: aut eodem aliter se habẽte. Intelligendum primo ſm Egidiuz: q̃ in oibus habentibus formã i materia differt res seu indiuiduum ab eius qđditate: t q; tã mathematicalia q̃z naturalia circuncernunt materiã quãuis diuerſimode: q; mathematicalia circuncernunt materiã intelligibilẽ: naturalia vero mãm sensibilẽ: iõ in oibus his differt indiuiduũ ab eius quidditate: q; ergo magnitudo qđ mathematicũ dicit: t aqua qđ naturale. Idco differt magnitudo. i. indiuiduum magnitudinis a magnitudinis esse. i. ab eius qđditate: t sic aqua t aque esse: t q; si sic est: iõ in his aia alia virtute cognoscit indiuiduum: t alia ipsaz qđditatẽ q; sensu cognoscit indiuiduum t itellectu qđditatem: aut si eadem virtute videlicet intellectu, vtrũqz cognoscit hoc erit aliter t aliter: q; intellectu cognoscit qđditatem directe t primo aspectu: indiuiduum autẽ cognoscit p̃ reflexionem conuertendo se ad phantasma existens in sensu. Intelligendum secundo q̃ caro capit̃ p̃ viuo. Viuum autem nõ solum reputur in rebus materialibus: sicut sunt plãte t alia sed etiã reperitur i rebus imaterialibus: qm̃ intelligẽtie que sunt imateriales viuere dicunt: q̃zuis. ergo viuuz et viui esse vt reperiunt in rebus materialibus differãt vt tñ in materialibus repiuntur viuum t viui esse non differunt vt Ar. ponit i ſra. Sed hic posset aliqs dubitare quomõ in rebus materialibus differt res ab eius qđditate t nõ in rebus imaterialibus. Respõdet q̃ si vera esset opinio Auero is. s. q̃ i nulla itelligentia sit aliqđ accidens. tunc nulla eẽt i ꝓposito difficultas. ſz si teneam q̃ in qualibet intelligentia infra primã est aliqđ accidẽs. vt pleriqz fatent. dicẽtes quãlibet talẽ intelligentiã cõponi ex essentia t esse aut q̃ i eis est cõpositio substãtie t virtutis: tunc difficultas est maior. Et hãc viã sequendo dicit Egidius q̃ cũ dicitur q̃ i rebus imaterialibus res nõ est aliud a sua qđditate nõ hz intelligi q̃ i eis nõ sit aliud preter qđditatẽ: q; hoc nõ est verũ nisi de prima intelligẽtia i qua nulla est cõpositio: sed intelligi debet q̃ i eis indiuiduum nõ est aliud a qđditate quantum ad virtutem cognoscitiuam: sic videlz q̃ indiuiduum nõ cognoscit per aliam virtutem q̃z qđditas sed qcqd i eis est p̃ solum intellectum cognoscitur. secus aũt est in rebus materialibꝰ q̃ i eis indiuiduum cognoscitur sensu t eius qđditas intellectu t sic est aliud a qđditate quãtum ad virtutẽ cognoscitiuam: cũ ipsa sola intellectu cognoscatur. Ad huiꝰ aũt declarationem notat ipse q̃ i substantijs materialibꝰ sũt duplicia accidentia. s. sequentia principia specici vt sũt accidentia ꝓpria. t ista non cõprehenduntur sensu t sequẽtia principia indiuidui vt sunt accidentia cõmunia t ista cõprehendunt sensu. t q; ista sunt accidentia materialia i diuiduantia: iõ immaterialibus induiduum cõprehenditur sensu. In substantijs aũt i mãlibꝰ nõ sunt nisi accidẽtia sequentia formã t principia speciei querere i ipsis nihil est qđ cognoscit sensu. Et ex hoc vult vlterius hre q̃ licet i substãtijs materialibꝰ indiuiduatio sit rõne materie in qua sunt accidentia indiuiduãtia: t p̃ cuius diuisionez forma que i ea recipit̃ indiuidualiter multiplicat̃. tñ i substantijs imaterialibus i quibus nihil est qđ nõ pertineat ad speciem t ad qđditatem indiuiduatio est rõne forme. Vñ quelibet intelligentia infra primã seipsa iudiuiduat̃ t est hoc aliqd. de hoc tamen amplius ingrere ad aliuz ptinet locum. Intelligendum tertio q̃ cõmentator commento nono alr introducit hanc ptem. Vult enim q̃ cuz Ar. posuerit supius differentiam inter sensum t intellectum materialem. q̃ hic ponat differentiam inter intellectum materialem t virtutem imaginatiuam. t intelligendo p̃ imaginatiuã virtutez id qđ Ar. itelligit p̃ phãtasiã. ¶ Nam cũ imaginatiua moueat intellectum t extimet

q̄ mouens ⁊ motum sint eiusdem speciei videt q̄ intellectus sit virtus imaginatiua. hoc aūt remouet Ar. ⁊ ostēdit q̄ sunt diuersa. q̄ virtus imaginatiua solum cōprehēdit indiuiduo. Intellectus aūt materialis cognoscit qdditates. ergo sequit q̄ sunt diuerse virtutes. Vñ dicit commentator q̄ cū fuerint declaratum q̄ entia sensibilia diuidunt in duplex esse. s. in hoc singulare ⁊ suam formaz. i. qdditatē necesse est vt virtus experimentatiua. i. cōprehēdit suaz cōprehendat ea aut p duas virtutes aut p vnam. ſz duabus dispositionibus diuersis. cum duabus aūt virtutibus erit quādo cōprehendit vtrāqz istarum p se. s. formam singulariter ⁊ seorsum in indiuiduuz singulariter. p vnam vero virtutē ⁊ dispositionem diuersam: vt quādo cōprehendit alietatem inter duo. s. indiuiduū ⁊ qdditatē. Vult ergo cōmentator q̄ indiuiduū ⁊ quidditas dupliciter possint cōprehendi. Vnomō seorsum ⁊ diuisim ⁊ sic cognoscūtur diuersis virtutibus vel possunt cognosci. s. indiuiduū sensu ⁊ quidditas intellectu. Aliomō cōprehendūtur simul ⁊ quantum ad alietatem que est inter ea. ⁊ sic comprehenduntur per vnam virtutē. s. intellectum. q̄ solus intellectus pōt illā adictatē comprehēdere intellectui tñ comprehendit qdditatem ⁊ indiuiduū sub dispositionibus diuersis. sicut sensus cōis comprehendit sensibilia ꝓpria per dispositionem diuersam sensus pluralis. i. sensus exteriorus qui ē plures sensus. Iam dicit commentator intellectus coprehendit formam. i. quidditatem p se ⁊ nō precedente comprehensione eius in co q̄ quidditas est p sensū. Et comprehendit indiuiduū mediante sensu. i. precedente eius cōprehensione sm q̄ est indiuiduū per sensum. Egidius tñ aliter hoc dictum exponeret. s. q̄ intellectus comprehendit qdditatem q̄ prio aspectu p spēm in eo existentem. Indiuiduum aūt mediante sensu. i. conuertendo se ad phantasma existens i sensu. sed de hoc post discutiet. s. quō intellectus comprehendat quidditatem ⁊ indiuiduum.

¶ Caro enim non sine materia sed sicut simuz hoc in hoc. sensitiuo quod igitur calidum ⁊ frigidū iudicat: ⁊ quorum ratio quedam, caro alia autem aut separato: aut, sicut circūflexa sicut hz ad se ipsū cum extensa sit carni esse decernit.

¶ Declarat qō dixerat. s. q̄ tam in rebus naturalibꝫ q̄z mathematicis indiuiduū ⁊ quidditas cognoscūtur alia ꝑ virtute vel eadem aliter se habente ⁊ duo facit. q̄ primo declarat hoc in naturalibus. secūdo i mathematicis. ibi. Item rum aūt. Dicit ergo de prima. Caro enim nō sine materia est sed est sicut symū. ⁊ hoc in hoc. i. forma determinata materia sensibili ōterminata. qō pz quia anima 'gdē igitur iudicat sensitiuo. i. per sensum calidum frigiduz et alia quoꝝ ratio quedam est caro. i. in quoꝝ quadam ratione ⁊ proportione forma carnis consistit. ⁊ q̄ sic est alio āt aut separato. s. principio aīa cognoscit indiuiduuz ⁊ quidditatem seu carnem ⁊ carnis esse. aut si eodē principio vtrū qz cognoscit. tunc aīa in cognoscendo carnē ⁊ indiuiduū se hz sicut circūflexa ad se ipsam quc cum sit extensa discernit ⁊ cognoscit carnis esse ⁊ quidditatē. Intelligendū primo sm Egidium q̄ hic capiuntur viuū ⁊ viui esse alter qz supra. Illā supra capiebant vt reperiūtur i rebꝰ abstractis. hic aūt vt recipiūtur i rebus materialibꝰ. qualit sumendo viuū seu caro est sicut symum: qñ sicut symum determinat sibi spālem materiā sensibilē vt nasū: sic caro determinat sibi spālem ꝓportionē calidi frigidi humidi ⁊ sicci. ⁊ q̄ ista iudicātur p sensū. iō dicit materiā sensibilem. Et ꝓpter hoc aīa alia virtute cognoscit carnem et carnis esse. q̄ carnē cognoscit sensu. sed carnis eē cognoscit intellectu. vel si ābo cognoscit intellectu hoc erit diuersimode q̄ intellectus cognoscit quidditatē extense. i. directe ⁊ primo aspectu p spēm vniuersalem receptam in intellectu. Indiuiduū aūt cognoscit circūflexe reflectēdo se ad eius phantasma qō est in sensu. cū in se spēm singularem nō recipiat intellectus. Intelligendu secūdo q̄ cōmentator cōmento decimo illam ꝑtem aut sicut circūflexam se hz ad seipsam ⁊ē. aliter introducit. qñ totum illud refert ad modū intelligendi quidditatem. ⁊ vult q̄ intellectus diuersimode se habeat in intelligendo quidditates eiusdem rei. quoniam in intelligendo primam quidditatem que est in indiuiduo. s. spēm spālissimam hz dispositionem linee recte. q̄ ipsam primo apprehendit per spēz intelligibilez abstractam a phātasmate indiuidui illius spēciei. sed i intelligendo quidditatez illius quidditatis ⁊ sic viterius abstrahendo quidditatez magis cōem a quidditate minus cōi donec ad quidditatem simplicem generis generalissimi non habentem viterius qdditatem hz dispositionem linee sperales. quia quodāmodo procedit ab eodē in idem cū superiora i inferioribus includātur vt dicit cōmentator. Et necesse est vt forma. i. quidditas exprimētetur. i. cognoscat p aliquā virtutē q̄z per intellectum ⁊ hoc erit ex hac virtute. aut per dispositionem similem linee recte: cū intellexit primaz formam existentem in hac re singulari aut sm dispositionez similem linee sperali quando fuerit reuersa querendo intelligere ēt quidditatem illius forme, deinde quidditatem illius quidditatis quousqz ꝑueniat ad simplicem quidditatem in re ⁊ē.

¶ Item autem in his que abstractione sūt rectū sicut symum cū continuo enim est. Quod autem quid erat esse: ⁊ recto alio. Sit enim dualitas: altero itaqz aut aliter habente se indicat: Omnino ergo sicut separabilis res ⁊ materia: sic ⁊ que circa intellectum sunt.

¶ Idem declarat in mathematicis dicens. Iterum autē i his que sūt i abstractōe rez circūcernit māi intelligibilē. sicut ⁊ symū materiā sensibilē cū cōtinuo enim supplē rectū. q̄ aūt quid erat esse. s. ipsius recti sit p q̄z est alterū ab ipso recto vt alterū ē recto esse ⁊ rectū. iō alio. s. principio cognoscit rectū a recto esse. sic. n. dualitas quidditas recti tunc sequit q̄ altero itaqz principio cognoscit dualitatem ⁊ rectū q̄z cognoscit rectū sensu ⁊ dualitatē intellectu. aut iudicat' siue cognoscit vtrūqz eodē principio. s. intellectu. qualiter tñ se habente vt supiusz i naturalibus dicebatur.

¶ Et subdit omnino ergo. i. vniuersaliter sicut res sunt sepabiles a materia sic ⁊ que circa intellectū sicut ergo res circūcernūt vel nō circūcernunt materia sic sūt itelligibiles ab intellectu. Naturalia ergo q̄z circūcernūt mām sensibilē cōsiderat ab intellectu cū materia sensibili ⁊ mathematicalia q̄z nō circūcernūt materiā sensibilē sed intelligibilē ab intellectu cōsiderenť nō cū materia sensibili ſz intelligibili substantie aūt abstracte q̄z nullo mō circūcernunt materiā absqz materia eōcipiunť. Intelligendū primo q̄ p ea que sūt i abstractione Ar. intelligit mathematicalia que hz nō circūcernunt materiā qualē ⁊ sensibilē. vt calidā vel frigidā sicut materialia. circūcernūt tamē materiā quātā que dicitur materia imaginabilis siue itelligibilis cū nē, sint abſqz cōtinuo sm Ar. i ſra quarcis indiuiduū est aliud a quidditate ⁊ p ꝯs cognoscitur alia virtute vel eadē aliter se habentē. Et cum dicit Ar. dualitatem esse qdditatē recti loquit mō Platonis q̄ posuit numeros qdditates mathematicoꝝ volens vnitatem eē qdditatem pūcti. q̄ diffiniebat p vnū dualitatē qdditatē recti: q̄ linea recta, diffinit p duo cū dicit q̄ est longitudo sine latitudine cuius extrema sūt duo pūcta, trinarium aūt dixit esse quidditatē curui. q̄ ad curuū tria exiguntur. s. duo extrema ⁊ medium discrepans ab vtrisqz. In-

eligendum secundo sm cōmentatorem cōmento vndeci
mo q dispositio habita ab intellectu que diuersat i eo qñ
cōprehendit formas rex primas sensibiles est ci p sensus
t dispositio que diuersat i eo p comprehensionē quidd
tatis t forme ē ei dispositio diuersa i se nō p sensus. t iō
assimilat Ax. ipsum lince sepabili hac dispositione. Sicla
to aūt lince extense. t p hanc dispositionē itelligit formas
rex mathematicarū cū nō accipiat intelligēdo eas magni
tudinem sensibilē. Voluit ergo Ax. q intellectus in iuel
ligendo haberet dispositionē lince sepabilis modo superi
us exposito. Plato autē voluit q haberet dispositionez
lince recte incipiendo ab intelligibilibus ex illis, pceden
do ad sensibilia semp prius intelligendo magis vniuer/
salia qz minus vniuersalia. Sed hic dubitaī vtrū qd
ditas siue vniuersale sit primum obiectum intellectus.
Arguitur q nō primo illud non est primū obiectū intelle
ctus qđ non est primo cognitū ab intellectu. sed qdditas
est huiusmodi. ḡ t ē. patet 7sequentia cū maiore t minor
declaratur quoniā illud est primo cognitū ab itellectu qđ
primo mouet ipsum. sed hoc est singulare siue indiuiduū
qđ representaī p phantasma existens in sensu t non. qd/
ditas vt pz. quare t ē. Et confirmaī minor qz intellect9
p prius illud cognoscit qđ est facilius cognoscibile. sed in
diuiduū ē huius. ergo t ē. Vnde Ax. in primo posterio
rum. Vniuersalia sunt difficillima ad cognoscēdū. quia
sunt a sensu remotissima singularia aūt facilia qz sunt sen
sui ppinquissima. Secūdo si quidditas esset primū ob
iectum intellectus tunc sequerēt q indiuiduum nō posz
intelligi cōsequens falsum. qz intellectus ponit differen/
tiā inter qdditatem, t indiuiduū. ergo intelligit vtrūqz. et
phaturconsequentia. qz diuersoz obiectoz sunt diuerse
virtutes cognoscitiue cū potentie distinguāt̄ per actus
t actus p obiecta. sed indiuiduum differt a quidditate: vt
pz ergo si quidditas esset primum obiectum intellectus i
diuiduū non posset ab eo cognosci. Tertio illud qđ nō
est sensibile non est intelligibile. sed quidditas non ē sen
sibilis. ergo t ē. pz 9ña t maior qz vt habebitur infra ab
Ax. intellectus nihil itelligit sine phantasmate. phantas/
ma aūt ē similitudo seu cognitio rei sensibilis in sensu exi
stens. minoz etiam pz per cōmentatorem secundo huius
vbi dicit q sensus nō cōprehendit qdditates rerū. In
oppositū videtur esse Ax. in littera vt communiter dici/
tur. Pro dubio intelligendū primo q aliquid esse pri/
mum obiectū intellect9 multipliciter intelligi pōt. Pri
mo primitate cōitatis t est illud qđ adequate continet oia
intelligibilia. Secundo primitate immutationis t hoc est
illud quod primo mouet intellectum. Tertio primitate ex
clusionis t ē illud qđ a solo intellectu cognoscit. t tale di
cit q pōt intellectus obiectum, pprū. Quarto primitate p/
fectionis t hoc est illud qđ est nobilius inter oia intelligi
bilia. Et penes hanc distinctionē poni possunt infra scri
pte conclusiones. Prima cōclusio ens trāscedenter sū
ptum est primum obiectū intellect9 primitate cōitatis. pz
quia adequate omnia intelligibilia continet. Secunda
cōclusio ponit a quibusdam, indiuiduū vel singulare ē pri
mum obiectū intellectus primitate immutationis. patz se
cūdā eos quia intellectus primo mouet ad phātasmate ip
sius indiuidui representatiuo t p consequens obiectū pri
mo intellectū inutās est ipsū singulare. Ex hac conclu
sione sequit primo q prima spēs q recipit i itellectu pos/
sibili ē spēs singularis. Secūdo q itellectus p9
intelligit singulare qz vniuersale t plura filia possent in/
ferri. Sed ō hanc cōclusionē sic argui solet. primū ob
iectum t potentia debēt ad inuicē proportionari. sed singu
lare t intellectus nō proportionāt̄ cū singulare sit materia
le t intellectus abstractus. ergo t ē. Item si intellectus
possibilis primo intelligeret singulare non oporteret po/
nere intellectū agentem ō Ax. in capitulo sequenti t p/
batur cōsequentia qz intellectus agens non ponit nisi vt
abstrahat quidditatē a conditionibus materialibus impe
dientib9 cognitionē itellectus possibilis. sed si cōditiones
materiales essent primo intellecte ille nō ipedirent cogni
tionem intellectus possibilis. ergo non oporteret ponere
intellectū agentem vt a conditionibus materialibus ab/
straheret qdditatē. quare t ē. Tertia 7clo ō imediate p
cedentē cōitet ponit. qdditas i phantasmate relucentis ē
primū obiectū itellectus primitate imutatōnis. Ista cō
clusio q est de mēte cōmentatoris sic arguit. Illud ē primū
obiectū imutās itellectū cuius spēs prio recipit i itellectu
sed qdditatis i phātasmate relucens est hui9. igit t ē. mi/
nor pbaī qz spēs itelligibilis qne prio recipit i intellectu
aut est spēs singularis aut vniuersalis qdditatis rei imu
terialis repsentatiua aut vniuersalis qdditatis rei mālis ha
bentis pprū phātasma. Primū dici nō pōt qz ex quo
intellectus nō ē hic t nūc i ipso nihil recipi pōt qđ sit hic.
t nūc nec ēt sēm qz imaterialia nō itelligūt primo ab in/
tellectu sed i postremo vt post oñdet. ergo relinqt tertiuz
ex sufficienti diuisione t sic pz tertia 7clo. Ex quo primo
sequit q quelibet spēs q recipit i itellectu ē vniuersalis.
segt secūdo q intellectus p9 itelligit vniuersale qz singu
lare. Sed ō hoc arguit pbādo q si itellectus prio in/
telligit vniuersale q nūqz pōt itelligere aliqđ singulare.
qz vniuersale ē aliqualiter idifferens ad oīa sua singula/
ria t p 9ña p cognitionē vniuersalis nō magis ducet i/
tellect9 i cognitionē vni9 singularis qz alterius. sequitur
ergo q aut simul ducet i cognitionē oīum singulariū. qđ
est falsū. aut nulli9 t hoc ē ppositū. Forte dr q lz cogni
tio vniuersalis sit necessaria, dispositio intellectui ad in/
telligendū singulare illius vniuersalis ipsa tū nō sufficit:
sed t regrit cōuersio itellectus ad phātasma illius singu/
laris t qz nō cuilibet singularis phātasma ē i sensu. qz
alicuius. iō intellectus post cognitionē vniuersalis illud
singulare itelliget ad, cuius phātasma se cōuertet. Sed
tunc ē dubiū qd ē ista cōuersio t qualiter fiat. Vñ, videt
q intellect9 ita cōuertat se ad phantasma i principio sicut
post itellectionē vniuersalis qz tā intellect9 ageus qz pos
sibilis semp sunt sufficienter pītes ipsi phātasmati t ni/
hil aliud videt regri ad huius cōuersionez. quare sequit
q itellectus ita itelliget singulare in principio sicut vni/
uersale. Et pp hoc dicūt alii q intellect9 p candē spēm in
telligit singulare t vniuersale indifferēter tū. qz vniuersa
le itelligit p spēm vniuersalē sēm se sumptā t vt est vni
uersalis repsentatiua t candē intelligit singulare vt est cō/
formis phātasmati a quo causata est t i cōseruari depen/
dent. Sed ō istos arguit qz hoc dato sequerēt q itelle
ctus prius itelligeret qdditatē qz idiuidu ū cuius oppositi
ū ipsi dicūt. Volunt eni q itellectus prius intelligit accī/
dens qz substantiā t q prius itelligit indiuiduū sumptuz
p suppposito cū accidentibus sensibilibus indiuiduātib9
qz qdditatē. Et sequela sic arguit qz intellectus prius itel/
ligit illud qđ intelligit p spēm absolute sumptā qz qđ in/
telligit p eam sumptā i relatiōe ad aliud videlicet ad phā
tasma cui est cōformis intelligit indiuiduū vt opinio po/
nit. ergo itellectus prius itelligit qdditatē qz indiuiduuz
pz 9ña t maior declaratur qz ē absolutū alicuius pri9 ē
qz ē respectiuū ciusdem t p 9ñs prius est spēs sēm se
sumpta t, put est, qdditatis representatiua qz sumpta i or
dine ad aliud t vt est conformis phantasmati: quare pri9
intelliget intellectus illud qđ p ipsam absolute sumptā in
telligit qz qđ intelligit, p eā sumptā i retatione ad aliud.

Item arguit secundo si intellectus intelligit singula/
re singulariter, aut intellectione singulari aut vniuersali.
non intellectione singulari qz sm eos in intellectu nō est
aliquod accidens induiduatum cum hic t nunc. nec itel/

lectione vniuersali q; p intellectionē vniuersale itellectus
solū vniuersaliter cōprehendit. Dñ uon apparet veri/
simile q; sola cognitōe vniuersali singulare singularit cō
prehendaf. ,ppter hec t alia huiusmodi deffendēdo opi/
nionem supius positā q3 tenet fides nra de aia itellectiua
mihi vr dicendū q; non incōueniret tenere secūdam con/
clusionē premissā de mō itelligendi ipsius itellectus. Et
argumenta ad eius oppositū adducta faciliter solui pūt.

Ad primū igitur dr q; hz intellectus nō sit materialis si
cut plura itelligibilia ipsa tñ adinuicē ,ppozcionātur sicut
mouens t motū t sicut actiuū t passiuū mō quo supra fu/
it ostensū. Ad 2m dr q; nō ponit intellect⁹ agens vt re
moueat cōditiones indiuiduātes sed vt cōcurrat ad ,pdu
ctionem speciei itelligibilis quam phantasma se solo non
posset ,pducere qñ materiale nō pōt agere in imateriale
nisi virtute alterius agentis imaterialis. Quarta con
clusio qdditas est primū obiectū intellectus primitate ex/
clusionis p3 ex quo a solo itellectu cognoscit. Quita cō
clusio deus est primū obiectū itellectus primitate pfectio/
nis p3. q; est pfectissimū iutelligibiliū. Ad rōnes i op/
positū. Ad primā p3 ex dictis qualiter vtraq3 ps pōt defē
di. s. q; prius intelligat singulare t q; prius itelligat vni/
uersale. Ad cōfirmationē dr q; absolute singularia sūt
facilius cognoscibilia. q; facilius cognoscimus p sensum
q; est singularū q3 p intellectū q dr esse vniuersalium. Et
hoc voluit Ax. i auctoritate predicta. Sed tñ 2m candez
virtutē que pōt vtrunq3 cognoscere videlicet 2m intelle/
ctū facilius cognoscunt vniuersalia q3 singularia apō ter
tiam cōclusionē licet oppositū sit dicendū 2m secūdā con/
clusionē vt patuit i questione. Ad secundam dr q; 2ma
valeret si qdditas cēt primū obiectū intellectus primitate
cōitatis t si sensus t intellectus nō essent virtutes inuicē
subordinate quoz neutrū est verū. Ad tertiā dicit q;
mlta sūt itelligibilia: sunt itelligibilia que nō sunt sensibi
lia vt substantie abstracte accidentia que sūt in aia intelle/
ctiua t reliqua huiusmodi. Sed qualiter intellectus i itel
ligendo dependeat a phātasmate prius ,p pte dictum fuit
t post amplius inquirctur.

¶ Dubitabit autem vtiq3 aliquis: si intellectus
simpler est t impassibilis: t nulli nihil hz cōe sicut
dicit Anaragoras quō intelligere pati aliquid est
Inquantum aliquod commune vtriq3. hoc qui
dem agere: illud vero pati videtur.

¶ Hic Ax. mouet quasdam dubitatōes t diuidit in du
as ptes. q; primo mouet. secūdo soluit ibi. Aut pati. ¶Pri
ma adhuc i duas 2m q; duas dubitatōes mouet ibi secū/
da. Amplius aūt. De prima mouet dubitationem pri/
mam que est quomō intellectus intelligit, cū intelligere cō
fistat in qōdā pati t intellectus ex quo ē simpler t ipassi/
bilis pati non possit. Vnde dicit. Dubitatur aūt vtiq3 a/
liquis. Si intellectus simpler est t ipassibilis t nulli ni/
hil habet cōmune. i. cum nullo cōmunicat i materia sicut
dixit Anaragoras: quomodo intelliget si intelligere ē pa
ti aliquid. nam hoc qdem. s. agens videf agere. Illud ve
re. s. patiens videf pati inquantuz aliquod est commune
vtriq3. Intelligendū q; agens t patiens dz cōicare i
materia vt declarat i primo de generatione. Cum ergo in
tellectus sit mixtus materie nō videtur cuz alio i materia
cōicare. t p 2ns a nullo poterit pati. Et q; intelligere ac/
cidit in quodā pati sequitur q; intellectus nō poterit intel
ligere cuius tñ oppositū ostensum est supra.

¶ Amplius autem si intelligibilis t ipse: aut enī
alijs inerit intellectus: si non secundum aliud ipse
intelligibilis est: vnum autem aliquid intelligibile.
Si autem sit mixtum aliquid habebit quod facit i
telligibile ipsum sicut alia.

¶ Mouet secundā dubitationem que est quomodo in/
tellectus est intelligibilis q; aut est intelligibilis p se ipsū
aut p aliquid aliud additū sue essentie. Si p seipsum tūc
sequit q; etiā oia alia intelligibilia sunt intelligibilia seipa
cū esset intelligibile sit eiusdē rōnis i omnibus intelligibi
libus. Sed nunc q; est intelligibile p seipsu. intelligit zer
go omnia alia itelligibilia intelliget. Si aūt sit intelligi
bilis p aliud sicut alia itelligibilia tunc sequit q; sicut alia i
telligibilia nō intelligunt sic nec ipse intelliget. Et p3 2ma
vt prius. q; esse itelligibile est eiusdē rōnis in oibus mō
vtrūq3 istoz est falsū: dicit ergo. Amplius aūt si intelligibi
lis est t ipse. s. intellectus aut enī alijs inerit intellect⁹. ita
q3 alia intelligibilia intelligent si ipse itellectus ē intelligi
bilis nō 2m aliud sed p seipsum qñ esse intelligibile ē ali
qd'vnū spē t eiusdē rōnis in oibus intelligibilibus. Si
aūt intellectus sit qd'mixtū. i. hēat aliqd ānexū q; sit in
telligibilis tūc intellectus hēbit i se aliqd qō facit ipsum i
telligibilē sicut alia intelligibilia. t seq vr q; sicut alia nō
intelligent sic nec ipse intelligat.

¶ Aut pati secundum commune aliquid diuisiz
est prius. quoniam potentia quodammodo est in
telligibilia intellectus: sed actu nihil anteqnam in
telligat: oportet autem sic. sicut in tabula nihil est
scriptum actu. quod quidem accidit itellectu.

¶ Soluit predictas dubitationes. Et primo primā secū/
do secūdam ibi. Et ipse aūt. Soluendo primā dicit q; du
pler ē passio. s. corruptiua t pfectiua. qō patif pria passiōe
oz hre mām. 2z qō patif scda passione vt facit itellect⁹ nō
oz hre mām. Dicit igit aut t ē nota solutōis pati qdē 2m
cōe aliqd diuisū est pri⁹ i secūdo dui⁹. s. in corruptiuū et
pfectiuū t itellect⁹ hz nō patiat corruptiue ex quo ē i mate
rialis tñ patif pfectiue qñ intellectus ē potētia ipsa itelli/
gibilia. s. passiua quātū ad spēs ipsoz. 2z actu nihil ē oz
añq3 itelligat. Et subdit oz aūt sic esse sicut i tabula in qua
nihil ē scriptū qō fidē accidit in intellectu. Intelligēdū
q; cementator sup hac solutione facit cōmentū. x. quartū, i
quo disgredit aliqualiter. ,p cuius declaratōe prio cōside
randū 2m ipsū q; receptio que fit i intellectu māli ē diuer/
sa ab illa que fit in reb⁹ materialib⁹. qm pria materia nō
est cā receptōis simplr cū non sit cā receptionis abstracte
t vniuersalis que ē sine abiectōe 3rij 2z est cā receptionis
transmutabilis que ē receptio alicui⁹ forme singularis cū
abiectiōe forme illi cōtrarie. sed cā receptionis simplr est
ista nā. s. intellect⁹ possibilis. Ex quo infert q; ex hoc mō
s. receptionis simplr fuit possibile q; corpora celestia reci/
perent formas abstractas t intelligerentur eas capiendo
corpora celestia ,p agregatis ex orbibus t intelligentijs si
bi appropriatis t q; intelligentie abstracte pficerentur ad
inuicē. qm itelligentia iferioz recipit hoc mō intelligentiā
supioxem ad quam est potentialis sicut minus pfectum ē
maius pfectum. t p eam pficitur t ipsam intelligit p sub
stantiam ,ppriam illius intelligentie supioris. Et nisi cēt
talis modus receptionis simplr non esset illic recipiens
neqz recceptibile. Vnde videmus q; id qō est liberatū ab
hac natura intellectus possibilis est p⁹mum intellectus
qō ē de⁹ q; ad nihil ē potentia cū sit act⁹ purissim⁹. Et
ponendo hāc nām intell's possibil' intelligere possimus
multitudinē in formis abstractis. t quō in eis intellus ē
idē cū itell'o. Et hoc totū patuit supiori 2m ēto.
gēdū scdo q; cū Ax. posuit modū passionis i intellu ma
terialis esse aliū ab eo q; fit in rebus materialibus qm pas/
sio intellectus ē receptio tñ sine trāsmutatōe p quā aliqd
ab eo auferaf. 2z passio rex māliū ē receptio cū trāsmuta/
tione p q3 aliqd ab eis depdit. Cōsequenf ulud declarat

[ ]

per exemplū acceptum ex rebus sensibilibus: qō ꝫ non sit omino verum: habet tamen multam similitudinem cum eo quod dicitur de intellectu. ⁊ talis modus doctrine est necessarius in huiusmodi rebus occultis ꝫ sit rhetoricus. exemplum aūt est ꝙ sicut tabula nuda dū pingitur recipit picturam ab ꝫ transmutatione per quam aliquid deperdat sic intellectus possibilis dum deducitur de potentia ad actum recipit species intelligibiles sine transmutatione per quas aliquid ab eo auferat. In hoc ergo est similitudo ꝫ nō. quia sicut tabula nuda recipit picturam quam nō habet in actu nec in potentia ꝓpinqua actu: ita intellect⁹ possibilis recipit species intelligibiles quas nō hz in actu nec in potentia ꝓpinqua actui ⁊ per potentiā ꝓpinquam actui intelligit dispositionem mediam inter potentiam remotam ⁊ vltimū actum. ⁊ hanc non habet intellectus possibilis cū illa sit intentio intellecta in potentia que non est in intellectu possibili sed in virtute imaginatiua. Et si arguretur ꝙ similiter virtus sensitiua antequā recipiat speciez sensibilem non hz eam in actu nec in potentia ꝓpinq actui negatur ꝓña. qm̄ virtus sensitiua est in dispone media inter potentiam remotam ⁊ vltimū actum cum sit in actu respectu potentie remote qui fuit in eo ex quo animal fuit generatum ⁊ in potentia respectu ipsius speciei sensibilis. Intellectus aūt materialis non est in tali dispone cum sit pura potentia in genere intellecte nature nec habeat in suo genere potentiam remotiorem respectu cuius sit in actu. In alio ꝓo est dissimilitudo inter intellectū materialem ⁊ tabulam nudā. quia tabula nuda hz de se formam per quam est in actu. sed intellectus materialis est potentia pura.

Intelligendū ꝙ Alex. voluit ꝙ Ax. in hoc exemplo comparet intellectū mālem ꝑparationi que est in tabula nō ipsi tabule: ⁊ ꝙ per intellectum materialem intellexit ꝑparationem que est in eo non subiectū ꝑparatum. Unde oēs sermones quos hic ponit Ax. de intellectu materiali vult intelligi debere solum de ꝑparatione ⁊ non substantia eius.

Sed contra Alex. arguit cōmentator dupliciter ostēdēdo ꝙ Ax. non loquitur solū de ꝑparatione. Primo ga impossibile est cognoscere aliquā ꝑparationem nisi etiā cognoscat subiectum ꝑparatū cum ꝑparatio fit ꝑuatio aliqua que nullam habet virtutem ꝓpriam nisi per naturam subtecti. ⁊ per ꝑparationem intellligit potentiam ad recipiendū aliquid: que ideo dicitur ꝓuatio quia semper est cum ꝑuatione ⁊ talis diuersificatur ꝑm diuersitatem subiecti.

Secundo dato ꝙ sit possibile cognoscere naturam ꝑparationis absq; hoc ꝙ cognoscatur naturati ꝑparati adhuc Ax. non denominaret nobis naturam ꝓprie ꝑparatiōis que est in intellectu. quia recipere sine transmutatione est cōmune omni ꝑparationi in quocūq; subiecto fuerit. Unde Ax. aut intendit demonstrare naturam ꝓprie ꝑparationis que est in intellectu aut ꝑparationis simpliciter: non naturam ꝓprie ꝑparationis que est in intellectu quia ē impossibile illam demonstrari sine natura subiecti cum preparatio propria vnicuique subiecto currat cursu perfectionis ⁊ forme illius subiecti: nec naturam preparationis simpliciter: quia tūc quod dicit Ax. non esset ꝓprium intellectui. ⁊ hoc totum est perturbatio. multa alia hic subiūgit cōmentator que ex dictis comento quinto sunt manifesta. Intelligendum quarto ꝙ opinio posita a comentatore in declarando Ax. fuit opinio Ax. ⁊ si non fuisset eius opinio adhuc esset vera. quia tamen est valde difficil' credendum est ꝙ nisi Ax. eam inuenisset fuit difficile aut forte impossibile ꝙ aliquis alter eam inuenisset nisi fuisset alter talis qualis fuit Ax. Unde dicit cōmentator comento quartodecimo se credere ꝙ iste homo. s. Ax. fuerit regula in natura ⁊ exemplar quod natura adinuenit ad demonstrandum vltimam perfectionem humanam in materijs. Ulterius addit alia de opinionibus Alfar ⁊ Auē pace impossibilitate continuationis intellectus nostri cum substantijs abstractis de qua infra comento. xxxvj. diffuse tractabitur.

¶ Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In visu enim que sunt sine materia idem est intellectus ⁊ quod intelligitur: scientia nāq; speculatiua ⁊ sicut scibile idem est.

¶ Soluit questionem secundam. ⁊ duo facit. quia primo ostendit ꝙ intellectus noster sic est intelligibilis qō etiam intelligit. secūdo ostendit ꝙ intelligibilia materialia sic sūt intelligibilia ꝙ non intelligūt ibi secūda. Nota autem sem per. Dicit de prima. Et ipse aūt. s. intellectus possibil' est intelligibilis sicut alia intelligibilia materialia per aligd a se distinctum ⁊ tamen intelligit licet intelligibilia materialia non intelligant. Cuius ratio est quia in his quidē enī que sunt sine materia sicut est intellectus possibilis idē est intellectus ⁊ quod intelligitur. ⁊ scientia autem speculatiua ⁊ sic scibile idem est. Sed hic dubitatur quomodo i separatis a materia idem est intellectus ⁊ quod intelligitur ⁊ scientia speculatiua cum re scita. Nam licet hoc dicat Ax est de substantijs abstractis que intelligunt se per ꝓprias essentias: non tamen videtur esse verum de intellectu nostro possibili qui intelligit alia ⁊ se per species alioꝝ ab eis abstractas ⁊ non per propriam essentiam ostensum est supra. Ad hoc dicendum ꝙ in omnibus separatis a materia aliquo modo est idem intellectus ⁊ quod intelligitur ⁊ scientia cum re scita loquendo de scientia quam habēt de seipsis: quod non contingit in rebus materialibus vt postea patebit. Sed tamen hoc est diuersimode: quoniam in substantijs abstractis intellectus ⁊ quod intelligitur ⁊ scientia ⁊ res scita sunt vnum ⁊ idem essentialiter. sed respectu intellectus nostri illa non sunt idem essentialr. sed dicuntur esse idem quia constituūt idem per vnionem vni⁹ cum altero sic vnitur perfectio cum perfectibili ⁊ forma cū suo subiecto. Unde per intellectum debemus intelligere tellectum in actu qui est in ꝓposito est species intelligibil' vel actus intelligendi. ⁊ constat ista esse in intellectu possibili vt in subiecto ⁊ cum facere vnū. Propter qō vltrius sciendum ꝙ licet per eandem speciem intelligibilem ⁊ per eandem scientiam ⁊ maxime speculatiuā intellectus noster habeat cognitionem de rebus materialibus ⁊ de se ipso vt superius ostensum est in vna dubitatione. hoc tñ est aliter ⁊ aliter. quia de rebus materialibus habet cognitionem per talē speciem per abstractiones ab eis quia materialia non sunt intelligibilia de se in potentia ⁊ efficiūtur actu intellecta per abstrationem h⁹i speciei a suis phantasmatibus per lumen intellectus agentis vt post ostendetur sed de se ipso habet intellectus noster cognitionem p talez speciem p informationem ⁊ ex hoc ꝙ ipsam sibi habet vnitam. Ex quo vlterius patet quare intellectus noster est sic intelligibilis ꝙ etiā intelligit: quia intelligibilis est itellēctū in actu sibi vnitū formaliter ⁊ omne tale intelligit.

¶ Non aūt semper causa consideranda. In habētibus aūt materiā potentia vnūquodq; intelligibiliū: quare quidē illis non inerit intellectus. sine materia enī potentia est intellectus talium. illud autē intelligibile erit.

¶ Nūc ostendit ꝙ intelligibilia materialia sic sūt intelligibilia ꝙ non intelligūt. dicens ꝙ considerandā est cā nō semp intelligendi. ꝓpter quam non oē intelligibile intelligit vt patet de intelligibilibus materialibus ⁊ h⁹cā ē ga i hūtib⁹ materiā vnūquodq; intelligibiliū ē intelligibile solū in potentia. quare quidē illis nō inerit intellect⁹. s. i actu nec poterūt intelligere: ga intellect⁹ talū ē potētia sine mā illud aūt. s. obiectum. s materiale bene erit intelligibile.

Intelligendū ꝓmo q̄ quia species intelligibilis ⁊ actus intelligendi sunt forme actu abstracte ⁊ vltes ideo non pñt esse nisi in re actu abstracta ⁊ vlti. quia vnaquęq; ꝓpa forma ꝓ suo esse requirit suū ꝓpriū obiectū. quia ergo intelligo ipossibilis est potentia actu abstracta ⁊ vniuersalis, vt ostensum est. ideo pōt in se recipere spēm intelligibilem ⁊ actū intelligendi. ⁊ per ꝑs pōt intelligere. res aūt materiales quia non sunt actu abstracte ⁊ vltes. sed indiuiduales non pñt in se habere speciem intelligibilē sine actu intelligendi. quare nec intelligere pñt. vnde sicut nihil potest calefacere nisi sit formaliter calidū actualiter vel virtualiter. sic nihil pōt intelligere nisi habeat intellectū in actu vl poſſit habere aut ipm met fit intellectus in actu. Intelligendū secūdo q̄ ꝑm. comento. xv. ⁊ comento. xvi. Albertus cū sequens totam hanc litteram aliter exponūt. dicunt enī Ax. ꝓmo hic soluere dubitationem secundam que est qūo intellectus noster est intelligibilis dicendo q̄ est intelligibilis sicut sunt intelligibilia ipsa materialia. s. p intensionem diuersam a sua substantia. in hoc tamen est differētia. quia in ipso intellectu est intentio que est actu intellecta quia abstracta ⁊ vlis. quare non solum est intelligibilis sz etiam intelligere potest. In rebus autem materialib⁹ nō est intentio seu forma intellecta nisi in potentia quia indiuidualis. ideo lz sint intelligibiles non tamen possunt intelligere. Quod aūt intellectus noster sit intelligibilis per intentionem ab eo diuersam ⁊ non per se. seu per suā substantiam demonstrat Ax. per hoc. quia in his que intelligūt se per se sicut sunt intelligentie celestes intellectus est idem cum intellecto: ⁊ scientia speculatiua cum re scita. ergo si intellectus noster est intelligibilis per se: tunc respectu eius idem ēsset intellectus ⁊ intellectū ⁊ scientia ⁊ res scita: quod est impossibile cum habeat in se intellectum in actu ⁊ scientiā que sunt distincta a sua substantia. Dein de volunt q̄ in illa parte Mon'aūt semper intelligēdi Ax assignat cām quare intellectus noster nō semper intelligit di. q̄ causa ē quia intellectus noster non intelligit nisi habeat in se intentionē intellectam in actu: sed non habet i se intentionem intellectam in actu nisi per abstractionez ab intellectis in potentia rez materialium que non sunt de se actu intellecte. ⁊ huiusmodi sunt intentiones imaginate: q̄ re oportet si intellectus noster debet intelligere q̄ fiat abstractio ab intentionibus imaginatis rez materialium sed non semper fit talis abstractio cum non semp sint intentiones imaginate in virtute imaginatiua vt pz. ergo nō semper intellectus noster intelligit. Sepe varias expositiones adducat vt vnusquisq; eligat sibi magis placentem. Sed hic occurrit dubitatio vz vtr intentio imaginata rei materialis siue phantasma sit ꝓncipiū per se ⁊ imediate produ ctiū speciei intelligibilis in intellectu p quam ipse sit intelligibilis ⁊ etiā intelligere possit. Arguit q̄ non. primo nullum materiale potest ꝓducere rem imaterialem: qa cā ⁊ effectus debent adinuicem ꝓporcionari. sed phantasma est materiale: species aūt intelligibilis imaterialis: vt sepe dicit ꝑm. quare ⁊c. Secūdo si phantasma ꝓduceret speciem intelligibilem cum species intelligibilis ꝓducat intellectionem in intellectu: sequeretur q̄ phantasma esset nobilius intellectu. consequens falsum. ⁊ mino⁹ patet. quia sicut se hz species sensibilis ad sensationē: sic se habet species intelligibilis ad intellectionē per cōuenientē similitudinē. sed species sensibilis est principiū imediate per se productiū sensationis in ipso sensu: vt in secundo huius patuit. ergo spēs intelligibilis est ꝓncipiū p se ⁊ imediate ꝓductiū intellectionis in intellectu. ꝑña. aūt ꝓbatur: quia oē illud est alio nobilius cuius est nobilior opatio nobilissima opatione altertius. sed si fantasma ꝓduceret spēm intelligibilē hēret nobiliorē opationē nobilissima opatione intellectus. ergo esset nobilio⁹ intellectu. pz ꝑña cū maiori. mino⁹ declarat. qa si fantasma ꝓduceret spēm intelligibilē cū spēs intelligibilis ꝓducat intellectionē vt statī ostenduit: sequeret q̄ fantasma actiue cōcurreret ad intellectionez q̄a q̄cqd ē cā cāe ē cā cāti in eodē genere cāe. cū aūt nobilissima opatio intellectus possibilis sit recipe intellectionē ⁊ passio vt voluit Ax. ⁊ ꝑm. ⁊ agere aliqd sit nobilio opatio q̄z recipe illud. iō sequit q̄ nobiliorem cālitatem lup intelligere ⁊ ex ꝑñti nobiliorē opatiōz haberet fantasma q̄z intellectus: qđ erat declarandū. Tertio si fantasma ꝓduceret spēm intelligibilē in intellectu p quā intelligeret: tūc sequeret q̄ aīa intellectiua dū esset a corpe separata post mortē bois nō posset intelligere. ꝑñ falsū. qa tunc frustraret⁹ ei⁹ opatio nobilissima in q̄ consistit eius felicitas imo videtur q̄ tūc melius debeat intelligere cū molle corpea non gra neā nec sensuū blandimentis diuertat vt sepe accidit dum corpi est vnita. ꝑña aūt pz. qa tūc nō hz fantasmata a qbus recipiat spēm intelligibilē. Jn oppositū arguit. qa ois effectus nou⁹ dz habere aliqđ agens ipius imediate ꝓductiuū. sed spēs intelligibilis de nouo ꝓducit in intellectu. ergo ipsius est aliqđ agens imediatū ⁊ illud nō est intellectus possibilis. qa ipse est solū in potentia passiua ad spēm intelligibilem p Ax. in lra. nec intellectus agens: qa ipse est cā vlis ꝓductiua oiuz specierū intelligibiliū: ⁊ talis ꝓdiget aliquo agente ꝓticulari a ꝓpinquo determinate ei⁹ cālitatem magis ad ꝓductionem vnius speciei intelligibilis q̄z alterius. sed tale agens ꝓticulare determinās ꝓpriā quū nō vr esse nisi fantasma rei mālis. iō ⁊c. Pro dubio ꝓmittendū ꝓmo q̄ Vtutes sensitiue interiores ministrantes intellectui p sua opatōe dicūtur esse tres. s. imaginatiua cogitatiua ⁊ memoratiua. Sūt. n. fm ꝑm. quasi res que parant mām artificij ad recipiendū actiones artificis. De his aūt est dubiū que earū imediate intellectui deseruiat quū ꝓmo vr q̄ imaginatiua cū sepe dicit ꝑm. intellectū monere ab intentionibus imaginatis. Secūdo vr q̄ memoratiua cū dixit supra ꝑm. eā esse magis spūalem. Tertio vr q̄ cogitatiua cū sit ceteris pfectior ⁊ intellectui ꝓpinqor: ꝓm natūrā pp qđ dr a ꝑm. esse rōne aliquā qđ de aliis nō fatetur. sed de isto post apparebit. qa difficile est ⁊ satis occultum. Premittendū secūdo q̄ p intentiones imaginatas hucusq; fantasmata hēmus intelligere actus Vtutū interiorū intellectui ministrantiū ⁊ opari potentiū p notabile tps in absentia sensibiliū q̄ dicūtur vtia in potentia nō passiua sed actiua: vt statim patebit. Vñ dicit ꝑm. q̄ ꝓpatio crās in intentionibus imaginatis ad rez intellectā fiendā est ꝓpatio i motore vt sit motor. Premittendū tertio q̄ spes intelligibiles generant ⁊ corrūpunt in intellectu possibili. ꝓma patuit supra p Ax. dicentē intellectū possibilē esse species intelligibiles nō actu sed potentia. s. receptiua. Et secūda fit⁹ est nota: quia oē generabile ē corruptibile: ⁊ oē corruptibile de necessitate corrumpetur: primo celi ⁊ mundi. Premittendum quarto q̄ species intelligibiles remanent in intellectu cessante eius cognitione. patet q̄ aliter p fecte dormiens post acquisitionem habitus scientifici non esset magis in potentia propinqua ad actum considerandi q̄z ante addiscere aut inuenire contra Ax. in littera. ⁊ patet ꝑña. quia tunc nihil remaneret in intellectu per qđ rederetur dispositior ad considerandum q̄z ante cum ab eodem dependeant in conseruari habitus intellectuales ⁊ species intelligibilis eiusdem rei: quare corrupta specie intelligibili: necesse est etiam habitum sibi correspondentem esse corruptum: vt parum ante arguebatur. His premissis communiter apud omnes tenetur ista conclusio responsiua q̄ phantasma est ꝓncipium per se ⁊ immediate productum speciei intelligibilis in intellectu possibili. Sed de virtute sensitiua interiori que sit illa cuius phantasma siue operatio immediate moueat intellectū ad speciem intelligibilem bene est diuersitas inter doctores

mã vt vult Joannes Jandonus q̃ respectu cuiuscũq; intellectionis ꝓmo facte in intellectu possibili due recipiañt dispões ipsum ad vltimũ actũ. s. intellectionẽ ꝓpantes. ꝓma quidem ẽ spẽs intelligibilis que in eo, producit a specie reseruata in imaginatiua aut memoratiua ẏtute. ꝛ hec ẽ dispositio remota ad actũ intelligendi que remanet in intellectu cessante eius intellectiõe sicut remanet species imaginatiua aut memoratiua a qua cõsernañ. Secũda aũt dispõ est qualitas quedã spũalis que ꝓducit in intellectu ab actu cogitandi ẏtutis cogitatiue hito de eadem re cuius species in imaginatiua cõseruañ aut memoratiua. ꝛ hec est dispositio ꝓpinqua ad intelligere quã cũ fuerit ꝓparatus intellectus possibilis statim in eo recipiť actus intelligendi ꝛ hec deficiente ꝓ cessationem cogitatiue a cogitando deficit intelligere. ꝛ ꝓma dispõ largo vocabulo dici põt hitus intellectualis ga remanet in intellectu post eius intellectionem ꝛ intellectus sp hz agens cõseruans sufficientis pñs. s. speciem imaginatiue vel memoratiue ẏtutis: qđ non cõtigit de lumine ꝓducto in medio a corpẽ luminoso ꝛ reliqs hꝰ quãuis ꝓpe loquendo de hitu intelligibili vt facit Ax. in vi. ethicoꝝ non dicañ nisi de habitibus ꝓductis in intellectu ex actibus intelligendi cuiusmodi nõ sũt species ille vt pz. Ex qbus oibus tenendũ est apud hanc viã q̃ species imaginatiue aut memoratiue est illud phantasma qđ ꝓmo ꝛ imediate mouet intellectũ ad spẽm intelligibilẽ que ꝓmo in ea recipitur quãuis talis species nõ sufficiat ad actũ intelligendi recipiendũ vt dictũ est ꝓus. Tenendũ est vlterius q̃ phãtasma nõ est ꝓncipiũ actiuũ intellectiõis pfectiuũ vel cõpletiuũ. ga illud est intellectus agens vt pꝰ apparebit: sed solũ dispositiuũ ꝛ ꝓparatiuũ. ꝛ ꝓpter q̃ species intelligibilis nõ cõcurrit effectiue ad actũ intelligendi: sed solũ mãliter ꝛ dispositiue: ꝛ plura alia inferri possent ꝑm hanc viã. Alij aũt tenuerũt oppositũ vz q̃ solus actꝰ cogitatiue ẏtutis imediate mouet intellectũ possibilẽ ꝓducẽdo in eo spẽm intelligibilẽ. Volentes vlteriꝰ q̃ fantasma siue actus cogitatiue ẏtutis ꝛ spẽs intelligibilis ab eo ꝓducta effectiue cõcurrãt ad intellectiõz nõ tñ ꝓncipalit: sed solũ secũdario ꝛ instrãliter. ꝛ defendendo hanc viã rñdeť ad argumenta ad oppositũ facta. Ad ꝓmũ cũ arguiť q̃ mãle nõ põt ꝓducere imãle vex est in ẏtute ꝓpa: sed i ẏtute alterius imãlis nõ incõuen t. ꝛ sic est in ꝓposito: quo niã fantasma agit ꝓ lumen receptũ ab intellectu agentẽ q ẽ imãlis: sed de hoc infra. Ad secũdũ cũ arguiť q̃ fantasma esset nobilius intellectu. negať ꝟña. ꝛ cõcedit q̃ spẽs, intelligibilis actiue concurrit ad intellectiõz ꝛ silr ipsum fantasma hẽret nobiliorẽ operationẽ nobilissima operatione intellectus possibilis hec negeť. ꝛ cũ vlterius negeť q̃ agere aliquid est nobilior opatio q̃z recipe illud idẽ. si ergo fantasma ageret intellectionẽ cũ intellectus possibilis solũ recipiat eã sequiť ꝓpositũ. Dic possũ dupliť rñdere. ꝓmo dicendo q̃ nõ oẽ agere est nobilius q̃z recipe respectu eiusdẽ effectus qñ hz agere ꝓncipaliter sit nobilius q̃z recipe ꝓncipaliter nõ tñ agere instrãliter. nõ fantasma ꝛ spẽs silr intelligibilis solũ instrãliť agũt intellectionẽ ꝛ intellectus agens est agens ꝓncipale: intellectus aũt possibilis est ꝓncipale recipiens. qnare, ꝛc. Aliter possum dicere q̃ hz respectum proprie intellectionis que recipitur in intellectu possibili nobilioris sit opatio fantasmatis q̃z intellectus possibilis vt argumentũ pñadet: tñ intellectus possibilis postquã habituatꝰ est hz opationes nobiliores sua ꝓma intellectione ad quas concurrit actiue tanquã agẽs ꝓncipale ꝛ fantasma sine speciẽs intelligibilis aut hitus intellectualis ad illas solũ instrãliter cõcurrit: ficut sũt syllogizare cõponere ꝛ diuiderc ꝛ reliqua talia. ꝛ ꝑm hoc cõiter concedendũ foret q̃ intellectus possibilis nõ est ita passiuus qn sit ctiã aliquo mõ actiuus. Ad tertiũ cũ inferť q̃ aia intellectiua a corpe sepata nõ intelligere. negeť silr ꝟña. qñ taia sepata non mouet ad actũ intelligendi a fantasmatibus sicut dũ corpori ẽ vnita. qualiter aũt tũc intelligat. ꝛ ꝓ qđ post ostendetur.

Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid hoc quidem materia vnicuiq; generi hoc autem est potentia omnia illa: alterum aũt causa ꝛ factiuũ quod in faciendo omnia vt ars ad materiam sustinuit: necesse ꝛ in anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri: ille vo in omnia facere: sicut habitus quidem ꝛ sicut lumen. quodam eni modo ꝛ lumẽ facit potentia existentes colores actu colores

¶ Hoc est tertiũ ca. hꝰ tractatus in quo Ax. determinat de intellectu agente. ꝛ diuidit in qnq; ptes. in qua ꝓma Ax. ostendit necessitatem intellectus agentis. in secunda ponit eius ꝓprietates cõparando ipm ad intellectum possibilem ſm cõuenientiã ꝛ diam. in tertia determinat ꝺ intellectu in actu. in quarta ponit q̃sdã conditiões pmittentes ad totam partem intellectiuã. in qnta remouet vnũ dubiũ. ibi secũda. Et hic intellectus. ibi tertia. Idẽ aũt. ibi quarta Sepatus aũt est. ibi qnta Non reminiscitur aũt. De ꝓma intendit Ax. hanc rõnem. in oi genere rex naturaliũ in quo est aliquid q̃q; in potentia: q̃q; in actu: necesse ẽ ponere aliquid quod est oia fieri illius generis: ꝛ aliquid quod est oia illa facere. sed aia intellectiua est res naturalis que quandoq; est in potentia ad intellectum: ꝛ q̃q; in actu. ergo necesse est in anima intellectiua esse aliquid qđ est oia fieri ꝛ recipere. s. intellectus possibilis: ꝛ aliquid qđ est oia intelligibilia facere: ꝛ hoc est intellectus agens. ergo oz dare intellectũ agentem. tota deductio pz. ꝛ minoꝝ nota ex capitulis ꝓcedentibus. maior etiam pz. quia omne passiuũ qđ est aliqñ in potentia ꝛ aliqñ in actu indiget aliquo actiuo qđ reducat ipm de potentia ad actũ. ꝛ hoc nõ solũ est verũ in naturalibus: sed etiam in artificialibus. vñ ars est oia artificialia facere: materia aũt arti subiecta ẽ oia artificialia fieri. ideo dicit. Quoniam autem in omni natura est aliqd hoc quidem vt materia vnicuiq; generi id ẽ ſm vnũquodq; genus ꝛ hoc est potentia omnia illa. s. passiua ꝛ receptiua. Alterum aũt est qđ est cã ꝛ factiuũ omnium illius generis qđ in faciendo oia illa: ita se hz ad id qđ est oia illa fieri: sicut ars ad materiam sustinuit. Cũ ergo ita sit in aia intellectiua: ideo concludit q̃ necesse est etiam in anima has esse differentias. s. intellectum possibilem qui est oia intelligibilia recipere ꝛ intellectũ agentem qui est oia intelligibilia facere. Et hic intellectus qui est oia intelligibilia facere est hitus quidã ꝛ quedã pfectio sicut lumen quodãmodo facit colores exñtes potentia actu colores. sic intellectus agens facit intellecta in potentia actu intellecta

Intelligendũ ꝓmo ſm ꝟñ. comento. xvij. q̃ quemadmodũ necesse est in vnoquoq; genere rex naturaliũ generabiliũ ꝛ corruptibiliũ esse tria ex natura illius generis ꝛ ei attributa. s. agens ꝛ patiens ꝛ factum: ita debet esse in intellectu. s. q̃ detur intellectus agens: intellectus recipiens: ꝛ intellectus factus. iste est intellectus in actu. s. species intelligibilis vel intellectio aut aggregatũ ex ea ꝛ intellectu possibili. Intelligendũ secũdo ſm ꝟñ. comento. xviij. ga Ax. dixit q̃ intellectus agens est habitus quidã q̃ hec ẽ diffinitio habitus. s. vt habens habitũ intelligit per ipsum quod est sibi ꝓprium ex se ꝛ qñ voluerit absq; eo q̃ indigeat in hoc aliquo extrinseco. Et per hoc quod dicit quando voluerit nõ intendit ꝟñ. q̃ actus voluntatis semper ꝓcedat actũ intelligendi intellectus habituati: quia tũc in actibus intelligendi procederetur in infinitum. sed intelligi debet quando voluerit. i. sine presentia intelligibilis exterioris necessario requisita. ꝛ eodẽ mõ intelligi põt dictum dicit q̃

intellecta vniuersalia sunt redacta ad voluntatem nostrã. ⁊ similiter Ax. cum dicit q̃ intelligere est in nobis cũ volumus ⁊c̃. Intelligendum tertio ſm ꝓm̃. q̃ non possumus dicere q̃ ꝓportio intellectus agentis in anima ad intellectum materialem est sicut proportio artificis ad artificium omnibus modis. Ars enim imponit formam in tota materia absq; eo q̃ in materia sit aliquid existens de intentione forme antequã artificium fecerit eam: ⁊ non ẽ ita in intellectu. quoniam si ita esset in intellectu tunc homo nõ indigeret in componendo intelligibilia sensu neq; imaginatione imo intellecta ꝓuenirent in intellectum materialem ab intellectu agente absq; eo q̃ intellectus materialis indigeret aspicere formas sensibiles. Neq; etiã possum⁹ dicere q̃ intentiones imaginate sunt sole mouentes intellectum materialẽ ⁊ extrahentes eum de potentia in actum quoniam si ita esset: tunc nulla differentia esset inter vniuersale ⁊ indiuiduũ. ⁊ tunc intellectus esset de genere virtutis imaginatiue. Duo hic ponit cõmentator. Primũ est q̃ nõ est omnino similis ꝓportio intellectus agẽtis ad intellectum materialem ⁊ artis ad materiam in qua indu/cit formam artificialem. quoniam ars inducit formam artificialem in sua materia absq; hoc q̃ forma illa prefuerit. sed intellectus agens nunquam inducit aliquam formam in intellectu possibili quin illa perfuerit ſm esse intentionale in imaginatiua virtute a cuius phantasmate intellectus materialis mouetur. ⁊ ꝑ hoc vult commentator: inuere q̃ solus intellectus agens non sufficit ad mouendum intellectum possibilem: sed cum eo requiritur etiam intentio imaginata siue phantasma. Secundum quod ponit cõmentator est q̃ sola intentio imaginata non sufficit ad mouendum intellectum materialem ⁊ deducendo ipm̃ de potentia ad actum. sed requiritur etiam intellectus agens qa si sic: tunc non esset differentia inter vniuersale ⁊ indiuiduum: ⁊ intellectus esset de genere virtutis imaginatiue: ⁊ q̃ hec incõuenientia sequerentur declaratur: q̃ si sola intẽtio imaginata moueret intellectum materialem cum ipa sit indiuidualis: tunc intellectus materialis solum reciperet indiuidualiter: ⁊ per consequens non comprehenderet nisi indiuiduum. sed ipse comprehendit omne ens: quia omne ens est intelligibile. ergo omne ens esset indiuiduum ⁊ nullum esset vniuersale. ⁊ si nullum esset vniuersale: patz q̃ nulla esset differentia inter vniuersale ⁊ indiuiduum. ⁊ eodem fundamento sequeretur q̃ intellectus materialis esset de genere virtutis imaginatiue. quia omnis virtus cogitatiua que recipit solum indiuidualiter est virtus sensitiua. ergo si intellectus reciperet solum indiuidualiter: sequitur q̃ esset sensus. ⁊ omnis talis est de genere virtutis imaginatiue cum ipsa sit sensus vt patuit supra. quare ⁊c̃.

Intelligendũ quarto ſm ꝓm̃. q̃ quemadmoduz visus non mouetur a coloribus nisi quando fuerit in actu. quod non completur nisi luce ꝓsente cũ ipsa sit extrahens cos de potentia in actũ: ita etiã intentiones imaginate nõ mouẽt intellectum nisi qñ fuerint intellecte in acta: quod non perficitur in eis nisi aliquo pñte quo sit intellectus in actu. In hoc ergo ẽ acceptanda similitudo. quia sicut colores non possunt mouere visum nisi lumen corporale sit ꝓsens q̃ faciat colores ꝓs extãtes in potẽtia esse in actu quantũ ad visus imutationẽ. sic intentiones imaginate non pñt mouere intellectũ possibilẽ nisi fiant intellecte in actu postquã erãt intellecte in potentia ꝑ pñtiam lumis intellectus agentis. Sed in alio est dissimilitudo. quia lumen corporale nõ tribuit coloribus formã aliquã per quã fiant in actu. sed regrit solũ ꝓpter disponere mediũ vt patuit in secũdo h⁹. Intellectus aũt agens non impꝫmit lumen spũale intellectui possibili quo disponat ad receptionẽ speciei intelligibilis: sed etiã intentionibus imaginatis vt eo mediãte ꝓducere possint spẽm intelligibilẽ. Cũ. n. intentiones imaginate sũt indiuidualés nõ pñt ꝓducece spẽm intelligibilem que ẽ abstracta ⁊ vlis nisi per virtutẽ agentis abstracti ⁊ vlis: ⁊ illud est intellectus agens. ⁊ ꝓpter hoc intellectus agẽs dr denudare formas a materijs ⁊ abstrahere species intelligibiles ab intentionibus imaginatis ⁊ facere de potentia intellectis actu intellecta que omnia reuertuntur in idem

Intelligendũ qnto ſm cõmentatorem q̃ fuit necesse attribuere has duas actiones anime in nobis. s. intelligere intellectũ: ⁊ facere eũ. quãuis agens ⁊ recipiens sint substantie eterne ꝓpter hoc q̃ he due actiones reducte sũt ad nostrã voluntatẽ. s. abstrahere intellecta itelligere ea. Abstrahere. n. nil aliud est q̃z facere itẽtiones imagiatas itelligibiles ab ymaginatiua ꝓut erant in potentia. Intelligere enim nihil aliud est q̃z recipe has intentiões. abstrahere igitur est opatio intellectus agentis. intelligere vo intellectus possibilis. ⁊ he due operationes sunt reducte ad voluntatẽ nostram modo supius exposito: vel ad nostrã voluntatem. i. cogitationẽ. aut si volumus loq; ꝓprie de volũtate intelligi debet de possibili ⁊ nõ de necessario aut quantũ ad continuationẽ illa⁹ opationũ nõ autem quantũ ad ea⁹ receptionẽ Post subdit. Cũ igit inuenimus idẽ transferri in suo cẽ de ordine in ordinem. s. intentiões imaginatas que dicũt transferri de ordine in ordinẽ in suo esse ꝓ quanto forme imaginate prius sũt in sensu postea in esse ſm esse intentionale: ⁊ vnũ illo⁹ esse habet ordinem ad aliud vt patet Diximus q̃ necesse est vt hoc fiat a cã agente ⁊ recipiente. recipiens igit est mãlis ⁊ agens est efficiens. ⁊ cũ inuenimus nos agere ꝑ has duas virtutes intellectus cũ voluerimus ⁊ nihil agit nisi ꝑ suã formã. iõ fuit necesse attribuere nobis has duas ꝟtutes ⁊ intellectus q̃ est abstrahere intellectũ ⁊ creare. n. necesse est vt ꝓcedat in nobis itellectus q̃ est recipe eũ. ⁊ hoc quantũ ad opationem absolute vt ex/positũ est supra. Deinde respondet ad vnũ dictũ Aler. vt sermone⁹ sũt illa q̃ vlia nullũ hñt esse extra aiam: qđ intendit Dla. qñ ita esset nõ indigeret ponere intellectũ agẽtem. Dla. ergo qa posuu vlia extra aiam esse, actu abstracta ⁊ a suis singularibus sepata. ⁊ ꝑ ꝓñs actu intelligibilia nõ indiguit ponere intellectũ agente qñ sicut actu cali/dũ aut frigidũ qa est actu sensibile sufficit ad imitrandũ actũ absq; hoc q̃ ponat aliqs sensus agens si sic vlia ẽnt extra aiam actu intelligibilia sufficerent absq; alio agente mouere intellectũ possibilem. Ax. aũt qa non posuit vlia que sũt obiecta intellectus possibilis esse extra aiam nisi in potentia ⁊ in suis singularibus exñtia. qa talia nõ sũt actu intelligibilia sed solũ potentia indiguit ponere intellectus agentem q̃ abstraheret a cõditionib⁹ mãlibus ⁊ faceret ea actu intelligibilia de potentia intelligibilibus. sed de hoc post inquiretur.

¶ Et hic intellectus seperabilis ⁊ impassibilis et imixtus: substantia actu ens. Semper enim honorabilius est agens patiente ⁊ principium materia.

¶ Hũc ꝓbit ꝓpetates itellectus agentis q̃ sũt ꝙtuor: ⁊ intribus ꝓmis conuenit cũ intellectu possibilũ. ꝙrta aũt diferuenit di. Et hic intellect⁹. s. agens est sepabilis qa ñ ꝓportionic⁹ ⁊ ipassibilis corruptiue ex eadẽ cã. ⁊ imixt⁹ qa ñ ꝓportus ex rebus mãlibus vt antiq posuerũt. ⁊ est substãna actus ens. i. essentia qdã actiua ⁊ ꝑ ꝓñs exñs i actu vbi itellectus possibilis est pura potentia receptiua. ⁊ ex hỹ segr q̃ intellect⁹ agens est pfectior⁊ nobilio⁊ intellectu possibili. ignen est nobilius patiente ⁊ ꝓncipiũ effectiuũ ipsa materia.

Intelligendũ ꝓmo ſm ꝓm̃. comento. xix. ꝓ declaratõe quarte ꝓpriotatis q̃ in intellectu agente non est potentia ad aliquid sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendũ formas. Intelligentia. n. agens nihil intelligit ex eis q̃ sũt hic. ⁊ hỹ qdã modificãt addendo cum receptione

sicut facit intellectus ꝓssibilis. sed alio modo. s. ꝑ substantiam ꝓpriã. Alii aũt illud dictũ intelligunt vt iacet. Intelligendũ secundo q ꝺm. facit vnam demonstrationẽ ad ꝓbandum intellectũ agentem esse non mixtũ similẽ demonstrationi que fit ad ꝓbandũ intellectũ possibilem eẽ nõ mixtum. Demonstratio de intellectu possibili est talis: Si intellectus possibilis esset mixtus ⁊ non abstractus a materia tunc haberet aliquam formam materialem: vel ipse eẽt forma materialis ⁊ tũc sequeret alterꝝ dnorꝝ: aut q ipse reciperet ⁊ tunc motor esset in eo idem cũ moto. aut q nõ recipiet oẽs formas materiales. ⁊ vtrũqz istorꝝ est impossibile vt ꝑz ex dictis superius. consequentia autem ꝓbat: ga intellectus possibilis aut intelligeret se: aut non. si sic cum oĩs forma materialis materialiter intellecta ab intellectu possibili moueat ipsum ⁊ fit in eo modo similitudinis ⁊ receptionis vt dixit supra cõmentator: sequit̃ primũ. s. q intellectus possibilis reciperet se ⁊ mouens esset motũ. si nõ tũc non reciperet se ⁊ ipse esset forma materialis. ergo nõ reciꝑet omnes formas materiales. ⁊ hoc ẽ secundũ. Si nullis potest fieri demonstratio de intellectu agente. ga si intellectus agens esset mixtus tũc sequitur q aut intellectꝰ agẽs intelligeret ⁊ crearet se. i. faceret de se intellecto in potentia intellectũ in actu: aut q non crearet omnes formas. i. non faceret de omnibus intellectis in potentia intellecta in actu. ⁊ vtrũqz istorꝝ est impossibile. Primum quidem quia nullũ materiale potest facere vigore ꝓprio se actu abstractũ ⁊ intellectũ. ⁊ ꝺm q sicut intellectus possibilis ẽ oĩa intelligibilia fieri: sic intellectus agens est omnia intelligibilia agere. ⁊ patet consequentia quia intellectus agẽs aut intelligeretur ab intellectu possibili: aut non. si sic omnis forma materialis intellecta ab intellectu possibili efficit ab intellectu agente intellecta in actu de intellecta in potentia. ergo intellectus agens faceret se intellectum in actu ꝺ intellecto in potentia. Si autem non intelligeretur ab intellectu possibili cum omnia intelligat facta intellecta in actu de intellectis in potentia: tũc sequitur q intellectus agens non faceret se intellectum in actu de intellecto in potentia: ⁊ per consequens non faceret de omnibus intellectis i potentia intellecta in actu: Et dicit cõmentator q mirũ est q omnes concedũt hanc demonstrationem de intellectu agente. sed non omnes concedũt aliam de intellectu possibili: cũ tamen sint adeo similes q concedentẽ vnam oportet aliam concedere. ⁊ hoc dicit obuiando Alexandro: q dixit intellectum agentem esse abstractum: intellectum aũt possibilem esse mixtum ⁊ materialem. Postea subdit cõmentator vnam aliam rationem ad ꝓbandum q intellectus materialis non est mixtus: quẽ est ista. Nulla virtus que iudicat sine comꝑhendit res infinitas ꝺm numerũ est mixta cum materia. sed intellectus materialis comꝑhẽdit res infinitas ꝺm numerꝝ. ergo non est mixtus. patet consequentia ⁊ minor. quia intellectus materialis comꝑhendit infinita in numero in ꝓpositione vniuersali. ⁊ maior ꝓbatur. quia omnis virtus comꝑhensiua indiuidualis et mixta non iudicat nisi infinita. ergo per oppositũ sequitur q si aliqua virtus iudicat infinita q illa non est mixta. Et dicit cõmentator q Auempace credidit q virtus ꝑ quam iudicamus infinita esse intellectus agens. ⁊ hoc non ẽ verum. quia iudiciũ ⁊ distinctio non attribuũtur in nobis nisi intellectui materiali. Intelligendũ tertio ꝺm cõmentatorẽ q intellectus agens differt a materiali in eo q agẽs semp est actio. materialis aũt est vtrũqz ꝓpter res que sũt hic. Dicit ergo velle cõmentator q intellectus agens est ita agens q nullo modo recipiens: ⁊ q intellectus materialis ẽ vtrũqz. s. agens ⁊ recipiens: lz magis sit recipiens qz agens. quia nũquã est agens vt cõtingit post primã intellectionẽ dũ discurrit cõponit ⁊ diuidit q tũc fit recipiẽs sed aliqñ est recipiens qñ nõ est agens vt accidit in prima

eius intellectione. Vel aliter exponitur q intellectꝰ agens semp est pura actio quia sp intelligit res quas intelligit. intellectus aũt materialis est vtrũqz ga aliqñ intelligit ⁊ aliqñ non. Intelligendũ quarto ꝺm cõmentatorẽ q opinandum est ꝺm Ax. q vltimus intellectuũ abstractorꝝ in ordine est iste intellectus materialis. actio enĩ est diminuta ab actione illorꝝ cum actio eius magis videatur eiꝰ passio qz actio: non quia aliud per quod differat iste intellectus ab intellectu agente nisi per hanc intentionẽ tantũ. quoniã quẽadmodũ non scimus multitudiné intellectuũ abstractorꝝ nisi per diuersitatem actionũ eorꝝ. ita etiam nõ scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente nisi per diuersitatem actionũ suarꝝ. Et quẽad modum intellectui agenti accidit vt quandoqz agat in res existentes hic: ⁊ qñqz non. ita isti accidit vt quãdoqz iudicet res existentes hic: ⁊ quandoqz nõ. sed differũt tamen i hoc q iudiciũ est aliquid in capitulo ꝑfectionis iudicis actio aũt non est ꝺm illũ modũ in capitulo perfectionis agentis. Considera igitur hoc quoniam hec est differentia inter hos duos intellectus: ⁊ nisi hoc esset nulla esset alietas inter eos. Postea exclamat cõtra Alex. ⁊ totum patet preter hoc q iudiciũ quod est operatio intellectus possibilis ẽ in capitulo perfectionis iudicis. sed intellectus agentis actio quam facit in res que sunt hic non est eodem modo in capitulo perfectionis agentis. Et hoc sic intellecto q operatio intellectis possibilis recipitur in eo subiectiue tanqz eius perfectio. sed opatio intellectus agentis quam facit in res que sunt hic non sic recipitur in eo vt in subiectorꝝ. sed in rebus que sunt hic dũ abstrahit eas a conditionibus materialibus. Hic dubitatur vtr ad ꝓducendũ speciẽ intelligibilẽ ⁊ actũ intelligendi i intellectu possibili ꝑter phãtasma sit necessariũ ponere intellectũ agentẽ. Arguit q ñ. ꝓmo si oporteret ponere intellectũ agentem aut ageret immediate in intellectũ possibilẽ: aut mediãte fantasmate. nõ põt dici q immediate: ga tũc fantasma non ageret in intellectũ possibilẽ cõtra supius dicta. ⁊ ꝓbatur consequentia ga nõ immediate: ga illud esset intellectus agens. nec mediate ga tũc fantasma eẽt nobilius intellectu agente: quũ in eẽtialiter ordinatis agens remotũ est nobilioꝝ agẽte ꝓpinquo nec põt dici q intellectꝰ agẽs agat in intellectũ possibilẽ mediãte fantasmate: ga tũc intellectꝰ agẽs aliqd ipsumeret fãtasmati ꝑ qd̃ secũ cõcurreret ad actũ ergo sũt ꝺm esse distincta sicut artifex aliqd ipsimit securi dũ ea vtit in operatiõe. ⁊ ita de aliis. hoc aũt ẽ falsũ. ga tũc fantasma fit eũ virtute recepta ab intellectu agẽte eẽnt agẽs ꝓpinquũ spẽl in telligibilis recepte i intellectu possibilirqd vr ipossibile: ga ergo fantasma ẽ mãle ⁊ indiuiduatũ nõ recipitur in se nisi virtutẽ mãlẽ ⁊ indiuidualẽ ⁊ talc nõ põt eẽ ꝓpinquũ ꝓncipiũ ꝓductiuũ rei abstracte ⁊ vtis vt ẽ spẽs itelligibil'. Secundo sic. sensibilia se hñt ad sensũ sicut fantasmata ad intellectũ ꝑ Ax. ⁊ ꝺm. sed sensibilia sũt sufficiẽtia ad mouẽdũ sẽ sũ ⁊ educẽdo ipm de potẽtia ad actũ absqz hoc q deꝭ sensus agẽs vt patuit sc̃o hꝰ. g̃ fantasmata sũt sufficientia ad mouẽdũ intellectũ possibilẽ ⁊ ipsimẽdũ spẽm itelligibilez ⁊ itellectõz absqz h q deꝭ itellectꝰ agẽs. Tertio si vtis haberẽt eẽ aiam si idigerem ꝰ põere itellectũ agentẽ ꝑ ꝺm. fm ꝓs. sed vtis hũt eẽ extra aiam vt ẽ cõis doctrina cũ sint in suis indiuidus q̃ sũt extra aiam. ẽre ⁊c̃. Quarto si põeret itellectꝰ agẽs ille sp cẽt sufficieni ñis ⁊ ꝓportionatꝰ intellectui possibili. sed agẽte ⁊ patiẽte ꝓportionatus imuscẽ ⁊ sufficieni approximatis: necesse ẽ q fit actio. g̃ intellectus agens sp ageret in intellectũ possibilẽ spẽm intelligibilẽ ⁊ actũ itelligendi. ⁊ ꝑ ñis itellectꝰ possibil sp itelligeret. ꝓs falsũ. g̃ ⁊c̃. In oppositũ sunt Ax. ⁊ cõmentator volentes i aia itellectiua has duas esse virtutes. s. itellectũ possibilẽ ⁊ intellectũ agentẽ. vñ arguit sic. oĩs potentia passiua que aliqñ est in potentia ⁊ aliquãdo in actu indiget aliqua

potentia actiua reducente ipsam de potētia ad actum. sed intellectus possibilis est potentia passiua que est aliquādo in potentia ⁊ aliqñ in actu respectu sue operationis. ergo i diget aliquo agente extrahente ipsum de potentia ad actū sed tale non est solum phantasma cum sit materiale ⁊ intellectus possibilis imaterialis. ergo preter phantasma necesse est intellectū agentem abstractū ⁊ imaterialem qui faciat intentionē abstractam ⁊ vniuersalē in intellectu possibili. Tota duductio pz cum minori. maior etiam est manifesta. quia eoipso q̄ daret aliqua potentia passiua cui nulla actiua coresponderet deducens ipam de potentia ad actū: sequeret q̄ illa potentia passiua nūquā deduceretur ad actum ad quem esset finaliter ordinata. quia non a se nec ab alio: ⁊ sic esset ppetuo frustra: quod est inconueniens.

Ad hanc dubitationem inueniūtur plures modi dicēdi: qui oēs in hoc cōueniūt q̄ ad hoc q̄ intellectus possibilis corpori vnitus recipiat speciem intelligibilem ⁊ actum intelligendi requirūtur duo motores: vnus materialis qui ē phantasma: ⁊ alius imaterialis ⁊ hic est intellectus agens Quod requiratur motor materialis patet. quia ex quo operatio intellectus possibilis impedit ipedimento corporis: vt in litbargicis ⁊ phantasticis ēvidere. sequitur q̄ motor corporeus ad illam concurrit. Quod etiam requirat motor imaterialis ex hoc potest ostendi. qa operatio intellectus possibilis est abstracta ⁊ imaterialis. ergo necessario indiget aliquo agente imateriali cuius virtute materialia ⁊ intellecta abstracta solū in potentia efficiantur abstracta ⁊ intellecta in actu. ⁊ hoc non est nisi intellectus agēs. In alio aūt differūt. quoniā aliqui volūt q̄ phātasma ē agens ꝓximū respectu speciei intelligibilis ⁊ intellectus agēs remotum. sed respectu intellectionis agens ꝓximum ē ipse intellectus agens sic q̄ species intelligibilis non concurrit effectiue ad actū intelligendi: sed solum ꝓparatiue.

Alii aūt volūt q̄ phātasmata vna cum specie intelligibili sint agentia ꝓpinqua ipsius intelligere ⁊ q̄ intellect⁹ agens sit agens remotum. Et utrq; in alio diuersificantur. quia aliqui volūt q̄ intellectus agens imprimat eius virtutem phantasmatibus rōne cuius ꝓducere possunt speciē intelligibilem. ⁊ sic dicūt intellectum agentem facere ō potentia intellectis actu intellecta. quia ex phantasmatibus ſi/dinidualibus ⁊ intellectus solū in potentia ꝓducit species intelligibiles vniuersales ⁊ actu intellectas. Alii autez voluerūt intellectū agentem hoc facere nisi imprimendo. sed solum p eius presentiam ad phantasmata ipsa virtualiter contangendo. Sed ququid ō hoc sit mihi videtur fore satis ꝓbabile q̄ intellectus agens sit agens remotum respectu intellectionis sicut respectu speciei intelligibilis: ⁊ q̄ sicut species sensibilis est ꝓximum agēs sensatōis. sic spēs itelligibil ⁊ ꝓximū agēs itellectōis ⁊ q̄ fātasma ad itellectōz imediatius cōcurrit q̄z intellect⁹ agēs ⁊ tenēdo istud respondet ad rōnes factas ante oppositum. Ad primā concedo q̄ phantasma vna cum virtute recepta ab intellectu agente imediate ꝓducūt speciez intelligibilem. ⁊ cum dicitur q̄ illa virtus est indiuidualis ⁊ per consequens non potest esse imediatum principium rei vniuersalis ⁊ abstracte. Dicit Joannes Jandonus q̄ licet illa virtus sit indiuidualis: est tamen tante spūalitatis q̄ sufficit ad ꝓductionem rei abstracte ⁊ vniuersalis. Ad secundam cum dicitur sicut sensibilia ad sensum sic phantasma ad intellectum respondetur q̄ non est oino similitudo. in hoc enim tenet similitudo q̄ sicut sensibilia sunt obiecta sensuū deducentia ipsos de potentia ad actū. sic phantasmata sunt obiecta intellectus possibilis ⁊c Sed i alio est dissimilitudo. qa sensibilia sunt actu sensibilia extra animam ⁊ materialia sicut sensus. ideo possunt ipsos mouere deducto alio agente secū concurrente. phantasmata autem quia sunt materialia ⁊ indiuidualis non sunt actu intelligibilia nec actu abstracta sicut intellectus possibilis: q̄re non possunt in ipsum agere nisi concurrat aliud agens quod abstrahat ea a materia ⁊ faciat ea actu intelligibilia ō potentia intelligibilibus: quod fit imprimendo eis virtutez per quam possint agere speciem vniuersalez ⁊ actu abstractam ⁊ intellectam. ⁊ hoc non est nisi intellectus agens.

Ad tertiam dicitur q̄ vniuersalia non habent esse extra animam in actu vt dixit ꝑPlato hic q̄ sint de se actu abstracta ⁊ a singularibus separata quia tūc essent de se intellecta nec indigeremus ponere intellectum agentē. sed sūt in suis singularibus existentia ⁊ in materia. ideo non sunt intellecta nisi in potentia. quare indigent aliquo faciente ipa actu abstracta ⁊ actu intellecta. ⁊ ille est intellectus agens: vt plane vult cōmentator tertio huius cometo octauo vbi dicit q̄ intellectus agens facit vniuersalitatem in rebus. ⁊ hec ēt necessitas ponendi intellectū agentem. s. vt faciat ō potentia intellectus actu intellecta. quia sola phātasma hoc facere non sufficerent: vt patet ex dictis. Ad quartū dicitur q̄ intellectus agens non est totale agens ⁊ se sufficiens ad mouendū intellectum possibilem corpori coniunctū sed requiritur etiam aliud agens corporeū. ⁊ illud est intentio imaginatiua sūt fātasmata vt supꝝ dixit ꝑm. ⁊ qa non sp i sensu intiori seu phantasmata. ideo nō semper mouetur intellectus possibilis ad intelligendum.

¶ Idem autem fm actum scientia rei: quare vno fm potentiam tempore prior in vno est: oratio autem neq; tempore. sed non aliquando quidem intelligit: aliquando aūt non intelligit.

¶ Hic determinat de intellectu in actu pouendo eius proprietates que sunt tres. ꝑPrima est q̄ intellectus hue scientia fm actum est idem cum re scita. Secūda est q̄ scientia fm potentiam est prior tempore in eodez indiuiduo q̄z scientia fm actum simpliciter: aut ē ecōtra q̄z scientia fm actū est prior tpe scientia fm potentiam. Tertia est q̄ intellect⁹ in actu non aliquando intelligit ⁊ aliquando non sed semper intelligit cuius oppositum est de intellectu in potentia Ideo dicit q̄ scientia fm actū est ideꝫ rei scire. scientia vo que est fm potentiam in vno indiuiduo est ꝓior tpe. s. scientia in actu. oino aūt ⁊ simplr scientia in potentia negz i tpe s. est pus scientia in actu. sed magis est ecōuerso q̄ scientia in actu simplr est ꝓior tpe scia in potentia. sed nō aliquādo qdem intelligit ⁊ aliqn vo non intelligit. s. intellectum i actu sed ip intelligu. Intelligēdū q̄ intellectus in actu aliquā sumit ꝓ specie intelligibili vel actu intelligendi ⁊ aliquā ꝓ aggregato ex aīa intellectiua ⁊ specie intelligibili vel actu intelligendi. si primo modo sumat tunc intellectus siue scientia in actu est idem cū re scita. s. sil quantū ad mutuā relationem coz adinuicem. quia si scientia fm actuz est res scita est se vel in suis causis. ⁊ si res est actu scita eius scientia est quod non contingit de scientia ⁊ scito in potentia Si autem sumatur secundo modo tunc intellectus in actu est idem cum re scita quantum ad actum ipsoz. quia eoꝝ est idem actus sicut sensus ⁊ sensibile in actu sūt tidē quia habent eundem actum. Commentator tamen hanc particulam continuat cum littera precedente immediate. Et vult q̄ in ea ponatur vna alia proprietas intellectus agētis in qua differt ab intellectu possibili que est quod scientia in actu que intellectus agens scit seipsum est idem cuz eo cum sciat se per substantiam suam. sed scientia in actu qua intellectus possibilis scit se non est idem cum eo: sed est accidens ei supperadditum vt patuit supra.

Secundo proprietas est satis clara. quoniam indiuiduum est prius tempore potentia sciens q̄z actu scieus: simpliciter tamen loquendo actu sciens precedū tempore id quod est sciens potentia: Cum omnis potentia

sciens efficiatur actu sciens ab aliquo actu sciente formaliꝫ vel virtualiter. formaliter quidem scientia que ī acquiritur per doctrinam. virtualiter vero īscientia que acquiritur per intentionem ex lumine intellectus agentis qui non est formaliter sed solum virtualiter. Tertia ꝓprietas etiam ē nota.

¶ Separatus aut em est solum in hoc ꝙ vere est ⁊ hoc solum īmortale ⁊ perpetuum.

¶ Hic ponit quasdam conditiones que adaptari possūt ad totam partem intellectiuam dicens sepatus autem est. s. intellectus. ⁊ hoc solum est id quod vere est ⁊ hoc solum est mortale ⁊ perpetuum. Intelligendum ꝙ iste condiciones verificari possunt tam de intellectu possibili q̄z de ī tellectu agente. nam vterq; eox īmortalis ⁊ non organicus. similiter vterq; eox vere est: quia ita est quod nō potest non esse lz magis vere sit intellectus agens q̄z iutellectus possibilis. quia illud quod est ens in actu magis vere est q̄z illud quod ens sin potentia. etiam vterq; eox ē immortalis ⁊ perpetuus ex quo sunt vires īmediate conseq̄ntes essentiam anime intellectiue que est ꝓpetua ⁊ īmmortalis. ⁊ dicitur solum ad excludendū vires anime sensibilis ⁊ vegetabilis quibus ista non competunt

¶ Non reminiscimur autem quia hoc quidē impassibile. Passiuus vero intellectus corruptibilis ⁊ sine hoc nihil intelligit anima.

¶ Remouet vnum dubium quod est tale: Si intellectus est perpetuus ⁊ īmortalis videtur ꝙ post hominis mortez debeat reminisci eox que sciuit in vita. huic respōdet Ar. dicendo ꝙ intellectus post mortem hominis non reminiscitur: quia reminisci est operatio virtutis organice ⁊ passione ꝓpria passione cuiusmodi non est intellectus. Dicit ergo ꝙ intellectus non reminiscitur quia hoc quidem. s. intellectus est quid passibile. Et subdit ꝙ passiuus vero intellectus ideſt virtus cogitatiua que dicitur intellectus propter eius ꝓpinquitatem ad verum intellectum est corruptibilis cum sit virtus organica ⁊ materialis. ⁊ sine hoc. s. intellectu passiuo intellectus humanus corpori coniunctus: nihil intelligit. sed de hoc infra videbitur. Intelligēdū primo ꝙ memorari ⁊ reminisci ꝓprie loquendo sunt operationes virtutis sensitiue interioris que fiunt per species reseruatas in memoratiua. ⁊ quia intellectus non est talis virtus sibi non potest competere memorari vel reminisci qualiter autem fiant ⁊ quomodo differūt videndum est in libro de memoria ⁊ reminiscentia. Dix vero intellectus post hominis mortem tenent scientiam eox que in vita dicit: ⁊ quomodo bona est inquisitio. ⁊ forte de hoc in seqntibus aliquid dicetur. Intelligendum secūdo ꝙ commentator comento. xx. exponit totam literaz que incipit Quo ſm potētiā vsq; ad finēca. adducendo plures expositiones. ⁊ diuiditur totum comentū in qnq; ptes. in ꝑma ponit expositionē Alex. in secūda ibi Themistius autem in telligit. ponit expōnē Themistij. in tertia ibi Nos aūt cū videmus. ponit vnā expositionē ꝓpriā. in quarta ibi: Et pōt exponi. ponit aliā. in qnta ibi Et debes scire. cōparat plures opiones ad iuicē De ꝑma ponit expōnē Alex. volentis ꝙ cū Ar. d. quo ſm potentiā. intēdit ꝙ ꝓpatio que ē in intellectu māli ad recipiendū intellecta in vno indiuiduo ē prior tpe intellectu agente. sed tñ simplicit loquendo intellectus agens ē ꝓpetuus: ⁊ illa ꝓparatio ē corruptibilis. Et cū dicit sed nō aliqñ qdē intelligit rē. Logr de intellectu agēte q sp intelligit se. Et cū vlterius dicit ꝙ ē sepatus ⁊ hoc solū ē qō vere ē ꝓpetuū ⁊ īmortale logr etiā de intellectu agente q solus int aīe ptes ē īmortalis. postea cū dicit nō reminiscit aūt. Soluit vnā qōnē de intellectu agēte ſz ꝙ copulat nobis ⁊ intelligimus p illū que ē ꝙ si intelligimus p intellectum agentē cū intellectus agēs sit eternus: vr ꝙ post mortē ita p ipm debeamus intelligere sicut ante Et huic rñdet Ar. dicendo ꝙ intellectus agens nō copulat nobis nisi mediante itellectu māli. sed post mortē hois alicuius nō est eius itellectus mālis ex quo ē generabilis ⁊ corruptibilis. ergo tūc sibi nō copulat intellectus agens: q̄re nec p eū tūc intelligit. Themistius aūt. Hic pōit expōnē themistii q p intellectū in potētia intellexit intellectū mālē abstractū ⁊ incorruptibilē vt ē oñsū. Per intellectum aūt in actu intellexit intellectū agentē ſm ꝙ cōtinuat cū intellectu māli. ⁊ hic ē intellectus speculatiuus ſm eū. ⁊ vult ꝙ in vno indiuiduo intellectus mālis ē prior tpe intellectu speculatiuo. simplicit tñ intellectus speculatiuus ē prior tpe intellectu māli. ⁊ cū dicit Ar. Et non qñq; itelligit ⁊ qñq; non logr de intellectu agente ſm ꝙ cōtinuat cū intellectu materiali. ⁊ vult ꝙ intellect⁹ agens sic acceptus sp intelligit. ⁊ cū vlterius dicit ꝙ est sepatus ⁊ ꝙ hoc solū ē ꝓpetuū rē. loquit de intellectu agente ſm ꝙ ꝓficit intellectū materialē. Et silr lra sequens nō remisce rē. intelligi hz de intellectu agente ſm ꝙ ē forma in nobis ⁊ talis ē intellectus speculatiuus ſm eū vt dictū ē: Vñ di. themistius ꝙ si itellectus speculatiuus esset corruptibilis tūc de nouo nō quereret hec qō: qa manifestū esset ꝙ nō reminisceret post mō tē. cū ergo hic qō de eo querat manifestū ē Ar. velle intellectū speculatiuū esse eternū. ⁊ qa initiū h⁹ sermonis fuit ō intellectu agente iō opinatus ē Themistius Ar. velle ꝙ intellectus speculatiuus sit intellectus agens vt tangit intellectū materialē alia adiūgit de hac opione que sūt de se manifesta. Nos aūt cū videmus. Hic ponit vna expō ꝓpa ꝑm. q vult ꝙ cū dicit Ar. q intellectus ē sepatus nō mixtus neq; passibilis logr de intellectu agente. ⁊ in istis conditionibus cōicat secū intellectus materialis. Et cū dixit ꝙ intellectus in potentia in vno indicio ē prior tpe intellectu in actu cōpat intellectū materialē intellectui agēti. nā intellectus materialis respectu vnius indiuiduí ē prior ſm esse aut generationē q̄z intellectus agēs lz non ſm continuationē quantū ad opationē. simplr tñ ⁊ absolute loquēdo intellectus materialis nō ē prior intellectu agente aliquo mō: sed eo posterior oībus modis. Deinde cū dicit. et nō ē qñq; intelligēs ⁊ qñq; nō logr Ar. de intellectu materiali q cū fuerit acceptus nō respectu idiuidui. sed totius spēi siue simplr nō qñq; intelligit ⁊ qñq; nō nisi spēs būana aliqñ deficiat: sed sp intelligit. ⁊ silr est de intellectu agēte. Et cū dicit. Et cū fuerit abstractus est tantū ñ mortalis intendit dicere ꝙ intellectus materialis cū fuerit abstractus nō respectu h⁹ indiuiduí vel h⁹. sed simpliciter ⁊ respectu totius speciei nō ē mortalis. ⁊ p hoc ꝙ dicit iste tñ est nō mortalis intendit excludere intellectū in habitu a nō mortalitate. Postea cū dicit nō remisceret. remouet dubiuz qa dictū ē ꝙ intellectus materialis ē eternus. ⁊ silr sūt eterna. iō posset aliqs quere q̄re nō rememoratur p⁹ mortem cognitionē habitaz in hac vita. Et huic rñdet Ar. dicens ꝙ rememoratio nō ē nisi intellectus passiuo siue virtute imaginatiua q̄ ē gnābilis ⁊ corruptibilis. Vnde dicit ꝑm. Et dicetur dissoluendo ꝙ rememoratio fit per virtutes comprehensiuas passibiles. s. materiales. ⁊ sūt tres virtutes. quaz esse est declaratum in ō sensu ⁊ sensato. s. ymaginatiua ⁊ cogitatiua ⁊ rememoratiua rē. Vide totum sequens quia pulchz est. Et potest exponi. hic ponitur alia expositio commentatoris que est ꝙ cum dicit Ar. Et non est quandoq; intelligens ⁊ quandoq; non vult ꝙ intellectus materialis cū fuerit accept⁹ ſm ꝙ intelligit nō formas materiales generabiles ⁊ corruptibiles. sed formas abstractas a materia tunc non est quandoq; intelligens ⁊ qñq; non sed semper intelligit vt dum intelligit intellectū

agentem cum copulatur secum post completam generatio
nem intellectus in habitu. Et cum dicit q̄ est separatus et
immortalis loquitur de intellectu materiali ſm q̄ perficitur
per agentem. ⁊ hoc accipiendo in respectu speciei ⁊ non in
diuidui. vel loquitur de intellectu materiali ſm q̄ copula
tur nobiscum per naturam. Ex quo innui videtur per cō
mentatorem q̄ intellectus possibilis non solum continua/
tur nobiscum ſm operationem sed etiam per naturam. et
quantum ad primam continuationem prius continuat̄ no
biscum intellectus agens. Sed quantum ad secundā p̄s
continuatur nobiscum intellectus possibilis vt dictum fu
it supra: Et subdit commentator eodem commento q̄ quā
do quis intuebitur intellectum materialem cum intellectu
agente apparebunt esse duo vno modo ⁊ vnum alio mo
do. sunt enim duo per diuersitatem actionis cuius cū actio
intellectis agentis sit generare ⁊ actio intellectus materia
lis sit informari. sed tunc vnum idest constituūt vnum pu/
ta animam intellectiuam ſm q̄ intellectus materialis per
fic̄itur per agentem ⁊ intelligit ipsum: ⁊ hoc modo dicim⁹
q̄ intellectu idest anima intellectiua continuata nobiscum
apparent duc virtutes: quar̄ vna est actiua ⁊ alia passiua:
Propter quod Alexander bene assimilauit animam intelle/
ctiuam igni: qui etiam sicut ignis agit in corpora per eius
virtutem a quibus etiam patitur. sic anima intellectiua p
intellectum agentem agit in ipsa intellecta a quibus recipit
intellectum materialem. ¶Postea cum dicit: Non reminiſ
citur. ⁊c. Soluit questionem que fecit antiquos exp̄positores
credere intellectum qui est in habitu esse eternum. ⁊ Alex.
opinari intellectum materialem esse generabilem ⁊ corru/
ptibilem: ⁊ est quomodo intellecta speculatiua sunt nō ēt/
na ex quo intellectus agens est eternus ⁊ intellectus mate
rialis est eternus. Ad quam questionem respondent q̄
causa in hoc est quia nihil intelligimus sine intellectu pas/
siuo idest sine virtute imaginatiua que est generabilis et
corruptibilis. Vnde intellecta speculatiua non dependēt
solum ab intellectu agente ⁊ intellectu materiali: sed etiam
a phantasmatibus que sunt generebilia ⁊ corruptibilia et
quod dependet a generabili ⁊ corruptibili est generabi/
le ⁊ corruptibile. quare ⁊c. Vlterius ponit commenta
tor distinctionem de intellectu q̄ dicitur quattuor modis.
s. de intellectu materiali. de intellectu agente de intellectu i
habitu ⁊ de virtute imaginatiua. Et debes scire. Hic
commentator comparat ad inuicem opinionem ¶Platōis
Themistij ⁊ suam. ⁊ patet. Hic dubitatur vtrum intel
lectus humanus sit perpetuus. Arguitur q̄ non. ¶Pri
mo si intellectus humanus esset perpetuus cum homo sit
corruptibilis: sequeretur q̄ intellectus remaneret p⁹ ho/
minis mortem a corpore separatus. Sed arguitur hoc cē
falsum multipliciter: quia cum mundus fuerit ab eterno:
ſm Ax. ⁊ infiniti homines precesserunt: tunc sequeretur
q̄ infiniti intellectus essent per se existentes. consequens i
possibile quia frustra talis intellectuum multitudo infini/
ta cum ad nullum finem ordinaretur a natura. Similiter
ſm Ax. in eternis non ponūtur plura indiuidua sub vna
specie quia sufficienter conseruatur per vnum. sed si intel
lectus esset perpetuus ipse esset eternus. quia vt ꝓbat Ax
primo celi ⁊ mūdi. omne eternum est perpetuum ⁊ econ/
uerso. quare ⁊c. Sed si intellectus post hominis mortem
remaneret a corpore separatus: tunc quereretur an illa se
paratio esset illi naturalis aut violenta. non violenta quia
tunc habet nobilius esse nec etiam naturalis quia tūc vnio
eius ad corpus non esset sibi naturalis: quod tamen ē fal
sum. Tertio illo dato sequeretur q̄ talis intellectus esset
ociosus. consequens inconueniens. ⁊ ꝓbatur consequen
tia. quia tunc non posset attingere eius finem videlicet in
telligere: quod sic arguitur. Quia si intellectus separatus
posset intelligere aut intelligeret per substantiam ꝓpriam
aut per species intelligibiles seu habitus in eo conserua/
tos: non per substantiam ꝓpriam. quia hoc solum comp̄
tit intelligentijs superceleſtibus. nec per species intelligi
biles seu habitus intellectuales: quia omnia illa dependēt
in conseruari a phantasmatibus: aliter nunquam corrum/
perentur: quia non per corruptionem subiecti: nec a cōtra
rio. si ergo aliquando corrumpitur hoc erit per defectum
agentis conseruantis: ⁊ tale non potest esse in phantasma a
quo producta fuerunt. sed post hominis mortem non re/
manserunt aliqua eius phantasmata. ergo nec species in
telligibiles vel habitus intellectuales. quare ⁊c. Secū
do arguitur principaliter sic: Omnis destructio compoſi/
ti naturalis est per destructionem suc forme naturalis cuz
materia sit corruptibilis primo physicorum. sed homo est
compositum naturale quod aliquādo destruitur. ergo eius
forma naturalis quod aliquando destruitur. ergo eiꝰ for/
ma materialis quod aliquando destruitur. sed talis nō est
niſi intellectus seu anima intellectiua cum per ipsam dif/
ferat homo ab aliis animalibus. ergo intellectus aliquan
do destruitur ⁊ per consequens non est perpetuus. Ter
tio p̄cipaliter: Omnis forma que diuersificatur in ope/
ratione diuersitate complexionis corporis est forma com/
plexionalis que destruitur ad destructionem corporis ⁊
eius complexionis vt patet. sed intellectus humanus est
huiusmodi. ergo ⁊c. ꝓbatur minor. quia per Ax. secūdo
de anima: Molles carne sunt bene apti mente: duri autē
inepti. quare ⁊c. In oppositum sunt Commentator et
Ax. ⁊ ratione arguitur sic: Si intellectus humanus esset
corruptibilis: aut per se: aut per accidens. ¶Non per se ga
omne per se corruptibile aut habet contrarium aut est cō/
positum ex contrarijs. sed intellectus nō habet contrariū
nec est compositus ex contrarijs cum sit simplex. ergo nō
est corruptibilis per se. nec etiam est corruptibilis per acci
dens. s. ad corruptionem alterius quod fit corruptibile p
se: quia si aliquod esset tale: illud esset corpus quod est ei⁹
subiectum ꝓpriam. modo intellectus non est corruptibil
corruptione corporis: quia omne quod est corruptibile cor
ruptione corporis alteratur alteratione corporis per se vel
per accidens. sed intellectus non alterat alteratione corpo
ris ergo est impassibilis vt dicit Ax. Ad dubiū ref/
pondetur p̄mittendo primo q̄ intellectus multipliciter su/
mitur. Vno modo sumitur ꝓ anima intellectiua. alio mo
do ꝓ potentiis eius naturalibus quibus actiue ⁊ passiue
concurrit ad speciem intelligibilem ⁊ actum intelligendi:
que dicuntur intellectus agens ⁊ intellectus possibilis.

Tertio modo ꝓ intellectu in actu vel habitu speculati/
uo seu practico per intellectum in actu intelligendo speciē
intelligibilem vel actualem intellectionem: ⁊ per intellectū
in habitu habitum intellectualem. Quarto modo ꝓ in
tellectu passiuo sine virtute cogitatiua que dicitur intelle/
ctus ꝓpter eius ꝓpinquitatem ad intellectum ꝓprie dicti
in perfectione. ¶Isto p̄misso ſt hec prima conclusio.
Intellectus hūanus primo mō vel secundo sumptꝰ est ꝓ
petuus ⁊ immortalis: patet ex dictis multoticns. Secū
da conclusio. Intellectus humanus tertio modo sumptus
est generabilis ⁊ corruptibilis. q̄ sit generabilis patet: qa
anima intellectiua in sui principio est sicut tabula nuda in
q̄ nihil ē scriptum. Quod sit corruptibilis arguitur. quia
omne quod in conseruari dependet ab aliquo corruptibi/
li est corruptibile. sed intellectus in actu vel habitus ē hu/
manus ex quo p̄supponit phantasma a quo conseruari dependet
quod est corruptibile. ergo ⁊c. Tertia conclusio. intelle
ctus passiuus est generabilis ⁊ corruptibilis. hoc satis pa
tet. Sed de modo ſm quem anima intellectiua post eiꝰ se
parationem a corpore itelligit varij diuersa senserūt. ¶Pla
to posuit q̄ omnium rex species in a nima intellectiua cō
creantur a deo. sed dum corpori infunditur eius molle im
pediturab operatione ſm species illas. per studium tamē
⁊ exercitium deducitur ad actualem cognitionem eorum

que prius scinit ⁊ reminiscit prius scitor. postꝫ aũt cor/pus egressa est nõ amplius eo oppressa p spẽs secũ. con/cretas intelligit sicut prius faciebat ante eius infusionem in corpe Auicẽna aũt voluit intellectũ agentem esse de cimã intelligẽtiã spere generabiliũ ⁊ corruptibiliũ appro priatã ⁊ ꝑm esse sepatã ab intellectu possibili que dicebat cẽ aiam intellectiuã. Et vlterius ponebat q ꝑ irradi/tionẽ factã ab illa decima itelligentia sup phantasmata oi um hominum poterãt oĩes intellectus vniri corpibus ⁊ ab eis moueri ⁊ intelligere, p cor cõuersionem ad illã intel ligentiam sic q intellectus corpi vnitus non recipit a phã tasmate nisi dispositionẽ que tunc est sibi necessaria vt cõ uertat se ad illã decimã intelligentiã a qua receptat spem intelligibilẽ p qꝫ intelligat. Sed dũ intellectus possibi lis est a corpe sepatus nõ indiget dispositione a phantas/matibus. sed ex seipso põt se ad illã decimã intelligentiã conuertere ⁊ ab ea recipe spẽm intelligibilẽ. ⁊ intelligeꝛ. ⁊ hunc dicebat esse modũ p quem intellectus sepatus in/telligit. Alij voluerunt q aia sepata intelligat p essen tiam ꝓpriã sicut intelligentia celestis. Albertus vero innuere vr q intellectus possibilis post eius sepationem a corpe intelligat p lumina ab illis intelligentijs celesti/bus recepta ⁊ p eius cõuersionẽ ad intellectũ agentem.

Cõmuniter tñ dicitur q intelligit p spẽs ⁊ habitus q i eo remanserunt nõ in actu cõpleto sicut dũ erat vnit9 cor/pori. qz quantum ad illud dependent a phantasmatib9. ſz in actu semipleno ⁊ incõpleto ꝑm quez modũ possunt nõ dependere a phantasmatibus ⁊ ꝓpetuari ⁊ sufficere, p in telligere intellectus sepati qꝫuis non sufficiant, p intelle/ctione intellectus vnitꝰ corpori qñ tunc ꝑbus indiget.

Et ex hoc pz quare intellectus hois habituati non sem p intelligit cã est q indiget spẽ existente in actu completo que quantum ad hoc dependet ab actu cogitatiue. iõ duz cogitat illud de quo cogitat vel ad ipsum per se habitudi/nem hz intelligere põt ⁊ non alr. ⁊ qz nõ semp cogitat iõ nõ semp intelligit. Albertus tamen dicit q sola speci/es non sufficit intellectui vt intelligat. Sed vlterius req/ritur conuersio intellectus ad illam spẽm. ⁊ qñ referat eã ad rem cuius est spẽs ⁊ qsia non semper ista facit. iõ ⁊c:

Ad rõnes in oppositum ad primam negetur q mun/dus fuerit ab eterno. sed fuit nihilo creatus a deo. Et rõ nes Ax. facte octauo physicoꝝ ⁊ primo celi ⁊ mundi qli ter solui debeant illic inquiratur. Et ad secundã confir/mationem concedi potest q sepatio anime a corpore ẽ vi olenta iõ alias fiet reunio. Ad tertiam pz ex dictis.

Ad secundam rõnem principalem negetur maior qñ homo destruit nõ per destructionem sue forme substãtia/lis. sed p sepationem eius a corpore. Ad tertiam simi liter negetur maior. qz opatio intellectus diuersificat per diuersitatem cõplectionis corporis non p se sed p accidẽs solum ⁊ rõne sensus interioris sibi deseruientis nõ ope rando. quare ⁊c.

¶ Adinuisibilium quidem igitur itelligẽ tia in his est circa que non est falsum i quibus autem et falsum iam ⁊ verum est: compositio quedam iam intellecti uum est.

¶ Hoc est quartum capitulũ huius primi tractat9 i quo Ax. determinat de opibus intellectus possibilis. ⁊ diui/ditur in duas. qz primo distinguit duplicẽ opationẽ intel lectus possibilis. secũdo de vnaquaqz earum determinat ibi. Sicut coꝝ quẽ vnũ sunt. Dicit de prima q quidẽ igitur intelligentia indiuidualium. i. intellectus simplici/um ⁊ cõpleꝝ est in his circa que non est falsum. nã cir ca simplicẽ intellectus apprehensionẽ nõ est veritas nec falsitas sicut dũ comprehendit hominem per hunc simpli cem conceptum hõ ⁊ ita de alijs. sed illa in quibus falsuꝫ ⁊ vꝛum est iã quedã cõpositio intellectuũ est. i. circa intel lectum cõpleꝝ ⁊ cõpositoꝝ est veritas vel falsitas. Dũ quandocũqz intellectus complere apprehendit enuncian do aliqd de aliquo p ꝓpositionem affirmatiuã vel nega/tiuam vt q hõ est aial vel hõ non est aial necessario in ta li apprehensione est veritas vel falsitas. Intelligẽdũ q Ax. hic enumerat ⁊ distinguit duplicẽ opationẽ intel/lectus possibilis. Vna est simpler eius apprehensio quã Ax. appellat intelligentiam indiuisibilium ⁊ ꝓmentator formationẽ in qua nec est veritas nec falsitas. alia est ap/prehensio eius cõplexa cũ affirmatione alicuius ꝺ aliquo vel negatione alicuius ab aliquo in qua est veritas vel fal sitas. ⁊ hec ab Ax. vocat intelligentia cõpositoꝝ. a com/mentatore aũt appellat fides q dũ intellectus ei assentit eius dicitur esse fides. Tertiã aũt intellectus opationẽ addit Joãnes grãmaticus que est discursus de premissis ad ꝛcl'onem. sed illã nõ ponit Ax. qz vt dicit cõmentator cõmento. xxi. Famose differentiã p quas diuiditur actio intellectus. sunt due actiones quarũ vna dr formatio alia vero fides. Et ſz cõpositio large dicat tã de ꝓpositio/ne negatiua qꝫ affirmatiua ꝓprie tñ dr solũ de ꝓpositiõe affirmatiua qñ ꝓprie negatiua ꝓpositio nõ cõpositio. ſz diuisio dici dz.

¶ Sicut eorum que vnum fiunt. Sicut Empe. dixit. Vere multorum quidem capita sine cerui ce. Sine cervice germinauerunt: postea composi ta sunt concordia: sic ⁊ hec separata composita sũt vt assimetrũ ⁊ diametruz: ⁊ vt simetrum: ⁊ diame tron.

¶ Determinat de his opationib9 intellectus. ⁊ tria facit qz primo determinat de intelligentia cõpositoꝝ. scõo de i telligentia indiuisibiliũ. tertio cõparat huiusmodi opatio nes ad innicẽ ibi scda. Indiuisibile ibit erma. Est aũt dcõ. ¶ Prima adhuc i duas qz prio ostendit quõ intellect9 com ponit res adinnicẽ. secũdo quõ cõponit eas cũ tpe ibi. Si aũt factoꝝ. De prio Ax. ostendit quõ intellectus compo nit res adinnicẽ p quoddã simile sũptũ ex opinione. Em pedoclis q opinabat q i principio gnationis mũdi gene rabãtur ptes animaliũ plantarũ ab iuicẽ diuise pp unimi/citiã que erat iter eas vt capita de p se ⁊ colla de p se ⁊ ita de alijs. ¶ Postea Vo p amicitiã congregabant vt capita cũ coll' ⁊ crura cum pedib9 ⁊c. Sic est circa cõpositionez intellectus qz intellectus prius intelligit res simples per simplices earũ cõceptus. postea vero adinuiccm compo/nit. Vnde prius intelligit diametrũ ꝺ p se ⁊ similiter assi metrũ deide adinnicẽ ꝓponit cruciãdo vnũ ꝺ reliquo vt diametrũ nõ assimetrum iõ dicit q sic ẽ ꝓpositio coꝝ quẽ apud itellectũ ꝓpon ũt sicut ẽ ꝓpositio coꝝ que sũt vnũ. ſ. entiũ dũ ex multis fit vnũ quẽadmodũ Empedocles di/xit q vere multoꝝ gdẽ capita sine cervice germinauerũt. postea ꝓposita sũt ꝓcordia: sic ⁊ hec que sũt i intellectu pri us sapata postea ꝓposita vt assimetros ⁊ diametros.

Intelligendũ q si opinio Empedoclis Ya fuisset simi le ẽsset de ꝓpositione entiũ ex suis ptib9 apud nãm. Et p pter hoc solũ iducit Ax. istã similitudinẽ. ſ. ad manifestã dũ ꝓpositã suã nõ q velit opinionẽ. Empedoclis veraz eẽ qz exẽploꝝ nõ regrit verificatio sola. Voluit ergo Empe. nãm ꝓdurisse i principio entia p ptes. ſz non entia tolalia vt frõdes sine ramis ⁊ ramos sine radicib9 ⁊ capi ta aialiũ sine cernicib9 ⁊ pedes sine crurib9 ⁊ ita ꝺ alijs. hec aũt sic sepata postea p amicitiã ꝛiungebãt nõ sp fiebat taliũ ꝛuenies ꝓpositio. ſz aliqñ fiebat discõueniẽs. Dũ qñ debita solia debitis ramis ꝛiũgebãt. ⁊ debiti rami de/bitis radicib9 ⁊ debita capita debitis collis ⁊ sic vlteri9 de cẽs fiebat ꝓpositio ⁊ poterat tale viuẽs diu saluari ⁊ sibi

simile generare qñ aũt folia vitis cõiungebat ramis oli ue aut membrũ alterius vnius speciei cũ membro alterius speciei hũc indecẽs fiebat taliũ ptiũ cõpositio ⁊ tale animatũ non poterat diu viuere: sz cito pibat. Hec solũ ponebat talem posse fieri propositionẽ sed ẽt volebat aliqñ ptes plante cõponi cũ ptib⁹ alijs vt ptes vitis cũ ptibus bonis ⁊ ficũ oliuigene. ⁊ ita de alijs ⁊ talis erat pessima cõpositio. Si mili mõ est in intellectu qñ intellect⁹ prius hz i se simplices rerũ cõceptus ab inuicẽ separatos vt cõceptũ diametri non cõmunicabilis alteri cõceptui ⁊ silr cõceptũ lineẽ. i. cõmensurabilis coste ⁊ cõceptũ assimetri. i. nõ mẽsurabilis coste et sic de reliqs. postea vo hos cõceptus ad inuicẽ cõponit si ue cõiungit i propositõe affirmativa aut negativa ⁊ duz fit cox decens cõpositio i illa cõpositõe hz cẽ veritas vt si fi at propositio talis diameter ẽ assimet. dũ aũt fit cox cõpositio mala ⁊ indecẽs i ea ẽ finitas vt accidit i hac cõpositõe diameter ⁊ assimet. Ex quo pz similitudinẽ istam esse valde conformã ⁊ manifestandũ Ax. mentem.

¶ Si autem factorum: ⁊ futurorum tempore eo intelligens ⁊ componens. falsum enim in compositione semper est. ⁊ nãqz si albuz non albo. aut si non album albo componit: contingat autem ⁊ dividentem differentie omnia. sic ergo est non soluz falsum aut verum. qz albus Cleon est: sed ⁊ quod erat aut erit vnũ: aut faciens hoc intellectus e vnũ quodqz.

¶ Hic declarat qualiter intellect⁹ cõponit res cũ tempore ⁊ intendit ostendere qz cõponere res cũ tẽpore spectat ad intelligentiã compositoz ⁊ hoc siue cõponant cũ tẽpore pñti siue cõponãt cũ tempore pterito aut futuro: ad qõ phandũ innuit talẽ rõnem. Cõponendo res cũ tempore pñti multotiens accidit ibi falsitas vt si album dicatur nõ esse album aut nõ albũ dicat esse albũ sicut qz agnus nõ ẽ albus aut qz cervus ẽ albus. sed falsitas nõ reperitur nisi i cõpositione intellectus. ergo cõponere res cũ tempore pñ, spectat ad intellectũ cõponentẽ. Et similiter dicat si si at cõpositio rez cũ tẽpore pterito vel futuro. Dicit ergo si aũt intellectus factoz. i. preteritoz ⁊ futuroz tẽpus cointelligens est ⁊ cõponẽs. s. est intellectus res pteritas vt futuras cũ tpe pterito vel futuro ⁊ supple sic cõponẽdo accidit ibi falsitas. falsum enim i compositione semp ẽ et nõ in simplici intelligentia. Et nãqz si intellectus album ⁊ nou albũ componit aut nõ album. s. fm tempus pñs ibi erit falsitas contingit aũt fm divisionem dicere oia. i. contingit intellectũ oia divisa invicem componere. Sic ẽ est nõ solũ falsum aut verũ qz cleon est albus. sz ⁊ qz erat aut erit. hic aũt intellectus. s. cõpositus est faciens vnum qõqz intelligibiliũ prius divisoz vnum p compositionez vnius coz cũ altero. Intelligendũ primo fm commẽtatorem commento vigesimo secũdo qz si intellecta singularia. i. divisim habita fuerit rez que innuate sunt eẽ aut in pterito tempore aut futuro tunc intellectus intelligit. cũ illis rebus tempus i quo sunt ⁊ postea componit ipsũ cuz eis. ⁊ indicat qz ille res fuerunt aut erũt. Intellect⁹ ergo prius intelligit sortẽ de p se ⁊ albedinem de⁊ per se. postea intelligit tempus pteritum i quo sortis fuit in albedo fuit in sorte. deinde componit res illas cũ tempore pteri, to dicendo qz sortis tunc fuit albus. Intelligendũ secõdo fm cõmentatorem commento eodem qz sicut possum⁹ dicere negationem ⁊ affirmationẽ esse compositionẽ sic possumus dicere vtrãqz esse divisionem. hz affirmatio magis videatur hoc nomen compositio ⁊ negatio hoc nomẽ divisio. qñ in negatione componit pdicatũ cũ subiecto. i affirmatione aũt primo divisit intellectus predicatũ a subiecto vtrũqz divisim componendo ⁊ post cõponit ea. Taz ergo propositio affirmativa qz negativa põt dici compositio ⁊ divisio. compositio qz i vtraqz componit pdicatũ cũ subiecto mediãte copula Xabili. divisio aũt qz in vtraqz ẽ pdicatũ a subiecto indistinctum. qz tñ i propositione negativa est negatio p quã predicatum removetur a subiecto et non in propositione affirmativa: hinc est qz magis propositio negativa dr divisio qz compositio. ⁊ econtra propositio affirmativa magis dicitur compositio qz divisio. Intelligendũ tertio fm commentatorem qz veritas ⁊ falsitas non accidunt compositioni i propositionibus i gbus predicatũ est nomẽ. s. solũ. sed i eis ẽt in gbus predicatũ est Xbum. v. g. Sortes aũt fuit aut erit. Et commentator propositiones de tertio adiacente vocat propositiones in quibus pdicatũ est nomen. propositiones aut de secũdo adiacente vocat propositiones i gbus predicatum est verbum. Et ipse non expõit hãc lram omnino sicut expõsita fuit. sed vult Ax. hic ostendere qz veritas ⁊ falsitas non inveniunt nisi in compositione intellectus. ⁊ hoc declarat tam i compositione rerũ adinvicem qz in compositione rerũ cum tempore. Et tunc fm eum dicunt res adinvicem componi qñ compositione pdicatũ est nomen vt dicendo homo est aial. qz i ista aial componit cũ homine. sed tunc cõponunt res cu tpe qñ predicatũ est verbum vt dicẽdo sortis fuit aut sortis erit qz tẽpus iportatũ p verbum componit cũ sor. quantũ ad id qõd explicatur in cõpositione. Sz tenentes aliã expositionẽ dicũt qz i eadem compositõe cõponunt tres adinvicem ⁊ cũ tepore. sed in ordine ad divisa qz respectu subiecti ⁊ predicati solum fit compositio rerum adinvicem sed respectu coz i ordine ad copulam verbalem denotante tempus fit cõpositio rerum cũ tẽpore. Intelligendũ quarto fm commẽtatorem qz illõ qõ facit hec intellecta singularia. i. divisim esse vnũ p compositionez post qz erant mediatẽ intellectus materialis. Iste enim distinguit intellecta singularia. i. divisum ⁊ componit confimilia. i. convenientia p affirmationem ⁊ divisit diversa. i. disconvenientia p negationem. Oportet enim vt virtus comprehendẽs simplicia ⁊ composita sit eadẽ.

¶ Indivisibile autem quoniam dupliciter potẽtia aut actu est. nihil prohibet intelligere indivisibile cum longitudinem intelligat. Indivisibilis. nbile cum longitudinem intelligat. Indivisibilis. nbile actu aliquid est: ⁊ in tempore indivisibili: Similiter enim tempus divisibile ⁊ indivisibile longitudinis est: non enim est dicere aliquid in medio intelligere vtrũqz. non enim est nisi dividatur. sed aut potentia seorsum: aut vtrunqz intelligens dimidioz dividit ⁊ tempus simul tunc. aut in longitudine. si vero est sicut ex vtrisqz ⁊ i tempore ẽ qz i vtrisqz.

¶ Hic determinat de intelligentia indivisibilium. ⁊ tria facit qz prio ondit quõ intelligit indivisibile fm actũ. secõ quo intelligit indivisibile fm formã. tertio quõ intelligit indivisibile simplr. secõa ibi. O ẽ aũt. Tertia ibi. Mõctũ autem.

De prima ondit quõ intellect⁹ intelligit cõtinuũ fm se accẽptũ ⁊ quõ intelligit ipsũ vt accipit divisũ i pte qñ continuũ hz sit divisibile potentia. ẽ tñ indivisibile fm actũ qz ẽ actu vnũ ⁊ idivisũ. Et vult qz qñ intellect⁹ intel. i. gitur. v. g. lõgitudinẽ fm se sũptã tũc intelligit indivisibile. s. actu ⁊ i tpe indivisibili eodẽ mõ. Mã intelligit ipsã lõgitudinẽ totã ⁊ in dẽ instanti. sed cũ intellect⁹ intelligit longitudinẽ dividendo ipsã in ptes i duas medietates tũc intelligit divisibile ⁊ i tpe divisibili intelligendo prius vnã medietatẽ longitudinis i vna pte temporis ⁊ postea aliam medietatẽ longitudinis in alia pte temporis. Unde intellectus similiter divisit vel non divisit longitudinem ⁊ tempus. iõ dixit. Qñ aũt indivisibile dicitur dupliciter. est enim indi

uisibile potentia aut actu nihil ꝓhibet intellectum intelligere indiuisibile. ſ. actu cū longitudinē itelligat ſūptam ꝑ ſe enim ipſa longitudo ē indiuiſibilis actu ⁊ i tpe indiuiſibili. ſ. cū tunc intelligit itellectus. Vñ tempus i quo intelligit longundo eſt ſilr indiuiſibile ⁊ diuiſibile longitudini. Non igit eſt dicere ꝙ itelligere vtrūq; .i. totā longitudinē ſimul ſit intelligere aliqd i medio temporis nō enim ē .i. contingit hoc niſi diuidat ipſa longitudo. ſ; aut potentia. ſ. ſoluꝫ eſt diuiſibilis ipſa longitudo ⁊ non actu dū intelligit tota ſimul aūt ꝑ ſed intellectus intelligens ſe orſū vtrūq; dimidiorꝫ longitudinis ⁊ eni dividit tunc tēpus ſimul vt i longitudine. Si vero ē .i. contingit itellegere longitudinē ſicut aliqs qđ eſt ex vtriſq; .i. ſicut vnū cōtinuū actu indiuiſū tunc eſt .i. contingit ꝙ longitudo ſiue linea ſic accepta intelligatur in tpe quod eſt ex vtriſq; .i. in tpe vno continuo ⁊ actu indiuiſibili. Hic dubitat vtrum intellectus poſſit ſimul plura itelligere diuerſis intentionib⁹. Arguit ꝙ ſic. Primo dū intellectus cōponit ꝓdicatū cū ſubiecto ſimul intelligit ſignificatum ꝓdicati ⁊ ſignificatū ſubiecti ex quo talis cōpoſitio fit ſubito ⁊ i inſtanti. ſed talia ſignificata ſunt plura aut poſſūt eſſe vt ꝑz indiſtinctis intellectionib⁹ intelligūtur. ſ. intellectione ꝓdicati ⁊ intellectione ſubiecti. ergo intellect⁹ pōt ſimul plura intelligere diuerſis intellectionib⁹. Secundo maioris virtutis ⁊ potentie ē intellect⁹ q̄; ſenſus. ſed idē ſenſus poteſt ſimul ſentire ſenſibilia diuerſa diſtinctis ſēſationibus. ergo ⁊c. ꝑz Ꝓña cū maiori. minor declarat ꝙ idem viſus pōt ſimul videre albedinē carte ⁊ nigredinē līe que non eadem viſione. ſ; diſtinctis ſpē comprehēdūtur. Tertio poſſibile eſt ꝙ i cogitatiua ſint ꝓbātaſmata diuerſorꝫ obiectorꝫ ſufficientia ad mouendū intellectū poſſibilē ⁊ eque forta tunc queritur vtrū ab aliquo illorꝫ moueatur intellectus poſſibilis recipiendo ſpēm itelligibilez ⁊ intellectionē aut nō. non pōt dici ꝙ non cū nihil videatur deficere. ſi aūt dicat ꝙ ſic cum non ſit maior rō ꝙ moueat ab vno q̄; ab altero ſegr ꝙ ſimul ab vtroq; mouebit ad i telligendū quidditates illis correſpondentes diuerſis intellectionib⁹. iō ⁊c. Quarto ois virtus que cognoſcit differentiā iter aliqua ſimul cognoſcit vtrūq; illorꝫ ſub ꝓꝓrijs rōnibus. ſed intellect⁹ cognoſcit differentiā int albedinē ⁊ ingredinē. ergo ſimul illa cognoſcit ſub ꝓꝓrijs rationibus ⁊ ꝑ Ꝓñs ꝑ ꝓꝓrios conceptus ⁊ intellectibus diſtinctis. In oppoſitū videtur eſſe Ax. hic ꝙ vult ꝙ ſi intellectus diuidit longitudinē in ptes intelligendo eas diuerſis intellectionibus ꝙ tunc ēt diuidat tempus intelligēdo vnā ptem longitudinis i vna pte temporis ⁊ aliam in alia qđ non oporteret ſi eas ſimul diuerſis intellectionib⁹ intelligere poſſet. Et idem velle videt ſcđo thopicorꝫ vbi dicit. Contingit aūt multa ſcire: intelligere aūt non. Et quarto methaphiſice dū di. nihil .n. contingit intelligere nō intelligentē vnum. Ad iſtud dubiū reſpondetur cōiter tenendo ptem negatiuā ꝓꝑ auctoritates hūc allegatas. Et rōnes plures adducunt ꝑ ſanctū Thomam ⁊ alios ad iſtud ꝓbandum. Quarum prima ē talis. Omnis virtus indiuiſibilis que cū ad aliqd ſe ꝓuertit ad id totaliter ſe conuertit non poteſt ſimul plura intelligere diſtinctis intellectionib⁹. ſed intellectus eſt huiuſmodi. vt accipit ex libro de cauſis. ergo ⁊c. Secūda ſicut ſe hz ad diuerſas figuras ſic ſe hz intellectus ad diuerſas ſpecies intelligibiles ⁊ intellectiones. ſed vna cera non pōt ſimul figurari diuerſis figuris. ergo nec idē intellectus poterit ſimul informari diuerſis intellectionibus. Tertia virtus virtutis non poteſt ſimul eſſe niſi vnus actus ꝑ Ax. in de ſenſu ⁊ ſenſato. ſed intellectio ē act⁹ intellect⁹. ergo ⁊c. Quarto diuerſe ſpēs eiuſdē generis nō poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto ſm idem eius. ſed intellectiones diuerſarum rerum ſm ſpeciem ſunt diuerſe ſpecies eiuſdem generis vt intellectio albedinis ⁊ intellectio nigredinis. quare ⁊c. Ego autem puto ꝙ oppoſitum huius determinationis non ſit minus ꝓbabile ꝑꝑ qđ ipſum defendens reſpondeo ad iſtas rōnes. Ad primā cum dicit. Omnis virtus indiuiſibilis que cum ad aliquid ſe conuertit ad illud totaliter ſe conuertit negat iſta maior ſi ſic intelligat ꝙ ad illud totaliter ſe conuertit ſic ꝙ non ad aliud vt eſt ad ꝓpoſitū argumenti. imo eadem virt⁹ indiuiſibilis pōt ſimul ad diuerſa ſe conuertere ſicut idē punctus indiuiſibilis pōt ſimul eſſe terminus diuerſarū linearum A ſecundā dicit ꝙ non eſt oīo ſimile de cera i ordine ad figuras ⁊ de intellectu in ordine ad ſpēs intelligibiles ⁊ intellectiones qm̄ cera eſt corpus ⁊ figura eſt qualitas corpalis ⁊ neceſſe eſt ſi cadē cera debet habere diuerſas figuras ꝙ eadem ꝑs eius ſit in diuerſis ſitibus. ⁊ hoc non eſt poſſibile ſimul. Intellectus autem eſt in corpore⁹ ⁊ ſimiliter accidentia que in eo reperiunt. ideo intellect⁹ poteſt ſimul diuerſa accidentia recipe. quare quod ꝑ ſimili accipit non eſt ſimile. Ad tertiam cum dr ꝙ vni⁹ virtutis non poteſt eſſe ſimul niſi vnius actus verum eſt reſpectu eiuſdem obiecti ꝓpinqui. ſed reſpectu diuerſorum obiectorꝫ non conuenit ſimul eſſe plures actus vnius virtutis vt accidit in ꝓpoſito. Ad quartum negetur maior quia tunc diuerſe ſcientie non poſſunt ſimul eſſe vere intellectu: quod tm̄ eſt falſum. Ad auctoritates Ax. ad primam reſpondet ꝙ illud dictum Ax. intelligi debet de contingenti ⁊ non de neceſſitate. contingit enim intellectum diuidentem longitudinem ſimul diuidere tempus. ſed non eſt neceſſarium. Ad ſecundam dici poteſt ꝙ Ax. ibi videtur nnuere ſolutionem ad hoc argumentum videlicet. Omne ſcire eſt intelligere. ſed eſt multa ſcire. ergo eſt multa intelligere. ſed omnis ſciens ſcit multa. ergo omnis intelligens intelligit multa. certum eſt ꝙ non valet Ꝓña qz licet omnis ſcientia ſit multorꝫ ex quo eſt ō cōplexo. quare dicit Ax. ꝙ contingit multa ſcire vlr intelligendo. i. ꝙ omnis ſciens ſciat multa. ſed non contingit multa intelligere vniuerſaliter. i. ꝙ omnis intelligens intelligat multa. Ad tertiam ꝑz ꝙ qui non intelligit vnū nullum ens intelligit ⁊ ꝑ Ꝓñs nihil.

¶ Quod autem non ſecundum quantitatem in diuiſibile: ſed ſpē: intelligit ⁊ indiuiſibili tempore ⁊ indiuiſibili anime ſecundum accidens autem: ⁊ nō inquantum illa diuiſibilia: quod intelligit ⁊ in quo tempore: ſed inquantum indiuiſibili.

¶ Hunc oſtendit Ax. quō intelligit indiuiſibile ſm formam ⁊ duo facit. primo qđ dictum eſt. ſecundo compatit diuiſibile ſm formam ad indiuiſibile ſm actum quod eſt indiuiſibile ſm quantitatem continuam ibi ſecunda ineſt autem. Dicit de prima. Quod aūt indiuiſibile ē nō ſm quantitatem. ſed ſpecie intelligitur indiuiſibili tempore ⁊ indiuiſibili aīe conceptu. ſm accidens aūt contingit i diuiſibile ſm ſpēm ſeu formam eſſe. ſed indiuiſibile diuiſibile ſm ſpēm qđ intellectus intelligit ⁊ tempus in quo tempore ipſum itelligit intelliguntur ab intellectu i quantum ſunt indiuiſibilia ⁊ non inquantū illa diuiſibilia ſūt. Vnde in hac lra eſt tranſpoſitio vt dicit commentator.

Intelligendum ꝙ per indiuiſibile ſm quantitatē intelligit Ax. illud quod eſt vnum ſm quantitatem continuā ſiue ſit pmanens ſiue ſucceſſiuum. ⁊ hoc eſt indiuiſibile ſecundum licet potentia ſit diuiſibile ſicut vna linea vnum tempus ⁊c. Per indiuiſibile autem ſm ſpēs intelligit id quod ē vnum ꝑ vnam formā qđ ideo dicitur indiuiſibile ſm formam qz eſt actu vnum ⁊ non plura formaliter ſicut vnus homo vnus equus ⁊ ita de alijs. Et tale licet ſit diuiſibile ꝑ accidens ꝑ diuiſionem ſubiecti quod ſue forme ſubijciturt amen poteſt intelligi totum ſimul. ⁊ in tempore indi-

uisibili siue in instanti ⁊ tunc intelligit tãq̃ indiuisibile ⁊ non tãq̃ diuisibile. sicut intelligit dum diuiditur in ptes prius intelligendo vnam ptem ⁊ postea aliam ⁊ tunc intelligitur in tempore diuisibili. Ex quo ꝑz q̃ possibile est q̃ aliquid sit indiuisibile ſm formam quod tñ est diuisibile ſm quantitatẽ. sic vnus cubus est indiuisibilis ſm formam mõ quõ dictum est qui est tñ est diuisibilis ſm quantitatem cũ habeat ptes quantas actu continuatas adinuicem siue non continuatas quantitative sicut sunt carnes ossa ⁊c.

Qð ꝑz quia dicitur quinto methaphisice cõtinua sunt quoꝝ motus est vnus. sed stat vnam ptem equi moueri reliqua non mota. ergo non continuantur adinuicem.

¶ Ju est autem vtiq̃ his aliquid indiuisibile. ſz forte non separabile: quod facit tempus vnum. ⁊ longitudinem: ⁊ hoc similiter in omni est ⁊ continuo. ⁊ tempore ⁊ lõgitudine.

¶ Comparat huiusmodi indiuisibilia adinuicem ostendendo q̃ tam vnũ ſm formam q̃z vnum ſm quantitatẽ est vnũ ꝑ aliquod indiuisibile ſz differenter. Dicens ſ inest aſit vtiq̃ his de quibus nũc dictũ ẽ aliqð idiuisibile qð facit ea vnũ. sed forte indiuisibile qð facit tẽpus vnũ ⁊ longitudinem vnã nõ ẽ separabile ⁊ hoc similiter est in omni continuo ⁊ tpe ⁊ lõgitudine. sed supple nõ sic est de indiuisibili qð facit vnũ ſm formam q̃ tale aliquãdo ẽ separabile. Intelligendũ primo q̃ tã vnũ ſm formã q̃z vnum ſm quantitatẽ est vnũ ꝑ aliquod indiuisibile. Vnde linea est vnũ ꝑ punctũ qð continuat eius ptes adinuicẽ ⁊ tẽpus ꝑ ĩstans. modo puncti sunt indiuisibilia tã actu q̃z potentia diuisione reali. Equus aũt vel lapis est vn⁹ ꝑ eius formã que ꝑ se indiuisibilis ẽ licz ꝑ accidẽs fit diuisibilis ad diuisionẽ subiecti. ⁊ omnia ista indiuisibilia sunt ĩ aliquo diuisibili vt instãs in tpe punctus ĩ linea forma in materia ⁊c. ſũt ab eis inseparabilia ⁊ rõne istoꝝ indiuisibiliuꝫ illa quoꝝ ſũt indiuisibilia dicũtur vt supra ostensũ fuit. Intelligendũ secũdo q̃ differẽtia que est inter vnũ ſz formã ⁊ vnũ ſm quantitatẽ nõ ẽ separbile. sed indiuisibile qð facit vnũ ſm formã est separbile. A modernis expositoribꝰ sic cõsueuit intelligi. ſ. qð indiuisibile qð facit vnũ ſm q̃z titatẽ nõ est separbile. i. non ẽ cã separationis ⁊ diuersitatis denominatõis totius continue ⁊ suarũ ptiũ quãtitatiuarũ ĩmo oẽs ptes cõtinui ſm q̃ ſũt ptes continui ⁊ suũ totum candẽ habent denominationẽ qñ quelibet ps tpis ẽ tps ⁊ quelibet ps linee ẽ linea ⁊ vlr quelibet ps quãtitatiua ꝯtinui ẽ cõtinua siue fuerit accidẽs siue substantia. Sed in diuisibile qð facit vnũ ſm formã aliquãdo ẽ separbile. i. ẽ cã separationis ⁊ diuersitatis denominatõis totius ⁊ suarũ ptiũ quãtitatiuarũ qñ ĩ talibꝰ nõ oẽs ptes quãtitatiue habent candẽ denominationẽ cũ toto vt est vnũ ſm formã. Vnde non quelibet ps quantitatiua bois est hõ nec quelibet ps quantitatiua equi ẽ equus ⁊ ita de aliis. Cõmentator autẽ commento vigesimo quarto hoc aliter inter intelligit nõ ponendo differentiã talem qð totuz potest, patere ex notabili precedente.

¶ Punctum autem ⁊ omnis diuisio: ⁊ sic indiuisibile monstratur sicut priuatio: ⁊ similis ratio ĩ aliis est vt quomodo malum cognoscet aut nigrũ: contrario enim aliquo modo cognoscit.

¶ Hic ostendit quõ intelligit diuisibile simpliciter sicut est punctus. ⁊ diuiditur in duos q̃. primo facit hoc. secũdo ostendit q̃ intellectus q̃ intelligit aliquid ꝑ priuationẽ alterius siue ꝑ formam sibi cõtrariã est de se quid in potẽtia ⁊ non in actu ibi. O portet aũt. Dicit aũt de prima punctum aũt ⁊ omnis diuisio ⁊ qð est sic indiuisibile. ſ. simpliciter sicut punctus monstratur. i. intelligitur sicut priuatio que intelligitur ꝑ habitũ sibi oppositũ ⁊ similis rõ est ĩ aliis priuatiuis vt quõ cognoscit intellectus malũ aut nigrũ ⁊ respondens dicit q̃ intellectus cognoscit malũ aut nigrũ aliquo mõ suo cõtrario. i. ꝑ suũ contrariũ. nã malum cognoscit ꝑ bonã qð est suũ contrariũ ⁊ similiter nigrum ꝑ albũ. Intelligendũ primo q̃ punctus dicit punctus ꝑ diuisio punctus quidem vt caret ptibus. diuisio vero ꝑ q̃z to sup eo fit diuisio linee Intelligendũ secũdo ſm commentatorẽ cõmento vigesimo quinto q̃ vniuersaliter oẽs priuationes nõ cognoscũtur nisi ꝑ cõtraria. ſ. ꝑ cognitionem habitus ⁊ ꝑ cognitionẽ defectus habitus ⁊ hic uterq̃ debat ꝑ nigredinem priuationẽ albedinis. Ita enim est de sensibus in istis rebus sicut de intellectu quẽadmodũ enim fuit dictũ illic q̃ visus cõprehendit obscuritatẽ ꝑ cõprehensionẽ defectus lucis ita intellectus cõprehẽdit priuationem ꝑ cõprehensionem defectus forme. Iste ergo erit ordo ĩ cognitione sensus ⁊ intellect⁹ qñ primo cognoscũt formam. secũdo cognoscit defectuz forme. tertio cognoscit illius priuationẽ. Vnde intellectus prius cognoscit aliquam magnitudinẽ. deinde cognoscit aliquid non habere ptes qð determinat ipsam magnitudinẽ ⁊ ꝑ tes eius cũ non sit infinita. vltimo aũt cognoscit punctũ qð magnitudine est priuatum. Et quibus ꝑz primo q̃ hic non capit priuatio ꝑ cõtrario positiuo minoris pfectionis q̃ tale potest cognosci non precedente cognitione cõtrarij pfectionis. sed capitur ꝑpie ꝑ carentia forme positiue in subiecto apto nato ad eius receptionem. Patet secundo q̃ punctus non est priuatio cũ sit principiũ quantitatis continue. sed tamen intelligi potest sicut priuatio ſi accipiatur vt caret continuitatẽ. ⁊ priuatio nomine importatur ꝑ continuum autem tunc intelligitur vt fit sibi oppositum vt habitus priuationi: sicut dictũ est prius.

¶ O portet autem potentia esse cognoscens: et esse in ipso: ſi vero alicui non ĩ est contrariũ ipsũ cognoscit se ipsum. ⁊ actu est ⁊ separabile.

¶ Hñc ostendit q̃ intellectus qui cognoscit aliquid per suũ contrariũ est quid in potentia dicens. O portet autẽ huius intellectum qui cognoscit aliquid per suum contrarium esse in cognoscens potentia ⁊ esse in ipso aliquomõ ipsum contrariũ ꝑ quod aliud cognoscitur. ſi vero alicui intellectui nõ ineſt ꝯtrarũ per quod aliquid cognoscit vel potentialitas ad recipiendũ aliquod contrarioꝝ ipsum se ipsum cognoscit: ⁊ est actu separabile vt est intellectus intelligentiarũ ⁊ maxime cause prime. Intelligendũ primo ſm cõmentatorem: q̃ oportet vt intellectus cognoscẽs habitũ ⁊ suam priuationem sit eadem virtus in se quẽadmodũ cognoscens obscuritatem ⁊ lucẽ est eadem virtus visus. Et q̃ ista virtus cognoscens comprehẽdat priuationem comprehendẽdo ex se esse in potentia cum fuerit in potentia: ⁊ comprehendat ex se vtrũq̃z. ſ. esse in potẽtia ⁊ esse in actu: ⁊ ista est dispositio intellectus mãlis. Vult igitur q̃ ſi aliqua virtus debet comprehendere priuationem ꝑ cõceptũ ſimplicem ⁊ affirmatiuum cuiusmodi ſũt tenebra cecitas ⁊c. q̃ illa comprehendat se esse ĩ potentia ꝑz: quia aliter non comprehenderet se venire de notitia habitus in notitiam priuationis ⁊ notãter dicitur per cõceptum simplicem ⁊ affirmatiuam: q̃ de comprehendẽbus per cõceptũ complerũ ⁊ negatiuũ: vt pleriq̃ debet de sensibus illud nõ expedit: q̃ nullus sensus est supra se cõuertibilis: ⁊ talis virtus etiã debet comprehendere se aliquãdo esse in actu ⁊ aliquãdo ĩ potentia cum comprehendat aliquãdo se habere notitiam habitus: ⁊ nõ adhuc priuationis. sed ipsam postea acquirere ex consequenti ⁊ per deductionem: vt post apparebit. Intelligendum secũdo ſm commentatorem: q̃ ſi fuerit aliquis intellectus qui nõ inuenitur quandoq̃z intelligens in potẽtia ⁊ quãdoq̃z

intelligens in actu: tunc ille intellectus non intelliget priuationē omnino: immo nihil intelliget extra se: ⁊ hoc est vnum eorum quibus diuiditur ille intellectus. s. materialis ab intellectu agente. s. q̄ in hoc intellectu materiali inueniuntur vtrāq; in agente autem actus tantum non potētia. Ex quibus velle videtur commentator: q̄ nulla intelligentia intelligat priuationem: ⁊ q̄ nulla intelligētia intelligat aliquid extra se: quia quelibet est semper actu intelligens: tenendo tamen quālibet intelligentiam intelligere priuationes vt multi asserunt dictum commentatoris sic posset glosari videlicet q̄ nulla intelligentia intelligit priuationem omnino. s. per notitiam distinctaz a notitia habitus sibi oppositi. sicut facit intellectus possibilis: quoniam quelibet intelligentia per propriam essentiam intelligit vtrunq; videlicet habitum ⁊ priuationem. Et cum dicit q̄ nihil intelligit extra se: sic moderari potest q̄ nihil intelligit quin illud intelligat intelligendo se. sed de isto amplius supra commento quinto.

¶ Est autem dictio quod aliquid de alio: sicut affirmatio vera est: aut falsa: omnis intellectus autem non omnis. sed qui est ipsius quid est: sed in hoc q̄ aliquid erat esse: verus est. ⁊ non aliquid de aliquo sed sicut videre proprij verum est. si autem homo album aut non: non verum semper. sic autem se habent quecunq; sine materia sunt.

¶ Dic comparat intellectum simplicium ad intellectum compositorum: ⁊ duo facit. primo hoc. secundo resumit q̄dam dicta superius ibi. Idem autem est. Vult de prima q̄ hec sit differentia inter intellectum simplicium ⁊ intellectum compositorum: quoniam intellectus simplicium semper est verus. sed intellectus compositorum non semper est verus. sed ē aliquando verus ⁊ aliquando falsus vnde di. Est autem omnis quidem dictio. i. compositio in qua aliquid dicitur de aliquo: sicut affirmatio aut supplenegatio vera aut falsa. sed non omnis intellectus est verus vel falsus. sed intellectus simplex qui est ipsius quod quid est. s̄m hoc q̄ aliquid erat esse. i. ipsius quidditatis ⁊ essentie rei verus est. s. semper: sed intellectus compositus in quo aliquid dicitur de aliquo non semper est verus. s̄z est aliquando verus ⁊ aliquando falsus. Et hoc declarat per simile dicens q̄ sicut videre respectu proprij obiecti visus semper est verum: sic intellectus simplex de ipso: q̄ quid est semper est verus. Videre autem si ille qui est albus sit homo aut non: non est verum semper. sed est aliquando falsum: ⁊ similiter est de intellectu composito. Et postea subdit: q̄ quecunq; aut sunt sine materia sic se habent. s. q̄ semper sunt vera ⁊ nunq̄ falsa. Intelligendum q̄ commentator commento. xxvj. illam litteram: sic autem se habent quecunq; sine materia sūt. dupliciter exponit. Vno modo q̄ sicut visus respectu sensibilis proprij semper est verus. Circa autem sensibile non proprium: ⁊ maxime per accidens non semper est verus. sed multotiens falsificatur: sic se habet circa intellectum materialē: qui est a materia separatus q̄ ipse i actione eius propria: que est formatio ⁊ simplex quidditatis cognitio: semper ē verus. sed in actionibus eius per accidens ⁊ non proprijs in quibus aliquid de aliquo dicitur non semper est verus. sed multotiens falsus. Et hec expositio magis adheret translationi antique que est in numero singulari: videlicz ita etiam est dispositio eius quod est abstractus a materia: ⁊ hanc expositionem imitatur Egidius. Alio modo caz exponit commentator dicendo q̄ sicut visus respectu obiecti proprij semper est verus: sic est de dispositionibus intellectuum abstractorum a materia siue ipsarum intelligentiarum que in suis actionibus semper vere ⁊ nunq̄ false: cum in eis non inueniatur actio per accidens: que est cum compositione predicati cum subiecto. sed solus actio per se simplex ⁊ intuitiua: quia suum intellectū est abstractum a materia: ⁊ huic consonat translatio noua que ē in numero plurali. ⁊ eam Albertus insequit.

¶ Idem autem est s̄m actus scientia rei: que vero s̄m potentiam tempore prior ē in vno omnino autem neq; tempore fiunt enim ex actu ente oia.

¶ Resumit quedam superius dicta di. Scientia autem s̄m actum est idem rei scite: scientia vero que est s̄m potentiam in vno est prior q̄z scientia in actu. Omniuo autem. i. vniuersaliter neq; tempore. s. est prior scientia in potentia: scientia in actu. sed potius econtra enim omnia que sunt in actu, postq̄z fuerunt in potentia sūt talia ex eo quod est actu: ⁊ hec omnia supra sunt declarata. Sed circa dicta cadunt duo dubia litteralia. Primum est quia videtur q̄ Ax. ibi contradicat. Nam in principio capituli dixit: q̄ circa intellectum simplicium non cadit veritas vel falsitas. hic vero ponendo differentiam inter intellectum simplicium ⁊ compositorum di. q̄ intellectus simplicium semper est virtus: ista autem repugnare videntur.

Secundum dubium est: quia Ax. videtur velle q̄ punctus cognoscatur per continuum sicut priuatio cognoscitur per habitum sibi oppositum: hoc autem est falsū: quia proprius cognoscitur punctus q̄z continuum: ⁊ per consequens non cognoscitur per continuum: probatur assūptum: quia per Ax. in prologo libri phi. principiata cognoscuntur ex cognitione suorum principiorum ⁊ electorum. sed indiuisibilia sunt electa ⁊ principia diuisibilium sicut punctus linee vnitas numeri instans temporis. quare ⁊c. Item quod ponitur in diffinitione alicuius prius cognoscitur cum diffinitio notificet diffinitum. sed indiuisibilia ponuntur in distinctione diuisibilium sicut punctus in diffinitione. ergo ⁊c. Ad hec respondetur. Ad primum dicendo q̄ veritas dupliciter sumi potest. s. communiter ⁊ proprie. Communiter sumitur pro quacunq; conformitate cognoscentis ad cognitum: ⁊ hoc modo sumitur hic dum dicitur q̄ intellectus simplicium semper ē verus. Proprie autem sumpta sumitur pro conformitate alterius partis contradictionis: de qua potest esse dubitatio vel certitudo ad ipsam rem: ⁊ hoc modo sumitur supra cum dicitur: q̄ solum circa intellectum compositorum est veritas aut falsitas: similis distinctio poni potest ō falsitate ⁊ sic remouetur instantia. Sed adhuc contra hoc aliquis posset instare probando q̄ non quilibet intellectus simplex est verus primo modo veritatem capiendo. quia si sic. tunc cuilibet conceptui simplici intellectus posset in re aliquid correspondere: consequens falsum de his conceptibus chimera bifcocerruus. ergo ⁊c. Respondet q̄ dictum Ax. solum habet intelligi de intellectionibus simplicibus immediate a phantasmatibus dependentibus: conceptus autem chimere ⁊ bircocerui non sunt huius. sed immediate dependent a compositione intellectus componentis adinuicem diuersos conceptus disparatos absq; copula verbali: sicut conceptum birci cum conceptu cerui ⁊c. Alij tamen dicunt q̄ illis terminis vocalibus: vel scriptis chimera bircocerruus nō correspondent i mēte conceptus simplices. sed compleri. Ad s̄m dubium conceditur q̄ continuum prius cognoscatur q̄z punctus caret continuitate ⁊ partium diuisibilitate: sicut vniuersaliter habitus prius cognoscitur q̄z priuatio. Modus autem s̄m quem intellectus ex notitia habitus deducitur in notitiam priuationis ei oppositē talis esse videtur: quoniam intellectus primo recipit in se speciem habitus per quam ipsum cognoscit: deinde intellectus factus in actu per speciem habitus ⁊ eius cognitionem redditur vigo-

rioꝛ ꝙz prius: ⁊ efficitur potens deducere se ad cognoscendum omne illud quod habet ordinem aut habitum illum. Cum ergo priuatio sibi opposita habeat ordinez ad ipsum sicut negatio habet ordinem ad affirmationem. iō intellectus habita notitia habitus ⁊ positiui per discursū deducitur in noticiam priuatōis seu priuatiui. Ex quo patet ꝙ per eandem speciem cognoscitur positiuum ⁊ priuatiuum: successiue tamen ⁊ per prius positiuum ꝙz priuatiuum. ¶Patet etiam ꝙ lz intellectus non possit intelligere non ens fm ꝙ opponitur enti transcendentis sūpto: quia tunc intelligeret non intelligibile: quod implicat: tamen bene potest intelligere hunc terminum nō ens intelligit solum ens negatiue tamen. Ad rationes ergo in oppositum. Ad primam dicitur ꝙ in notitia perfecta que vltimo habetur principia prius cognoscuntur ꝙz principiata. ⁊ hoc vult ibi Ax. sed in notitia imperfecta que in nobis est prioꝛ contingit econtra. Et similiter respondetur ad aliam.

Videtur autem sensibile ex potētia existente sensitiuo actu agens: non enim patitur neqz alteratur: ide alia hec species motus: motus enim imperfecti actus: simpliciter autez actus aliter est qui perfecti.

¶Hoc est quintum capitulum huius primi tractatus: in quo Ax. determinat de intellectu possibili per comparationem ad phantasmata a quibus mouetur: ⁊ diuiditur in duas partes: quia primo ostendit qualiter sensibile mouet sensum. secundo assimilat motuz intellectus motui sēsus: ostendendo ꝙ ita se habent phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum: secunda ibi. Sentire quidem igitur. De prima vult ꝙ sensibile deducit sensum ꝺ potentia ad actum: ⁊ ꝙ motus qui fit in sensu a sensibili non est verus motus qui est actus imperfecti: sed est motus improprie dictus qui est actꝰ perfecti. vnde dicit. Sēsibile autem videtur ex sensitiuo existente in potentia esse agens actu. i. reducens sensum de potentia ad actum: nō enim patitur neqz alteratur proprie. Vnde hec species motus que fit in sensu est alia a motu proprie dicto. Motus enim proprie dictus est actus imperfecti ⁊ eius quod fluit successiue de contrario in contrarium ⁊ de forma in formam donec perficiatur vt in tertio physicorum fuit ostensum. Simpliciter autem aliter est actus siue motus ille q est actus perfecti cuiusmodi est ipsum sentire. Intelligendum primo ꝙ transmutatio que fit in sensu a sensibili siue fit receptio speciei sensibilis siue sensationis non est motus proprie dictus propter duas causas. ¶Prima est quia semper in motu proprie dcō aliqua forma abijcitur a subiecto cum fit de contrario in contrarium ⁊ in aduentu vnius contrarij alterum abijciatur. In transmutatione autem sensus non oportet aliquam abijci formam: quia forma que inducitur scilicet species sensibilis vel sensatio non habet contrarium. Vnde visus potest recipere speciem coloris aut visionem nihil deperdendo: ⁊ ita de alijs: ⁊ si in mutatione organi tactus reali aliquid obijciatur illud non per se facit ad eius immutationem spiritualem. sed magis impedit propter quod quāuis prima immutatio sit verus motus: non tamen secunda. Alia causa est: quia in omni motu proprie dicto forma que inducitur successiue: inducitur immutatione autem sensus forma que inducitur vt species sensibilis aut sensatio subito inducitur ⁊ in instanti. Intelligendum secundo ꝙ cōmentatoꝛ commento. xxviij. mouet vnam questionem ⁊ soluit quomodo est ⁊ quomodo aliquid immateriale potest recipere cum causa receptionis sit materia. Soluit dicendo ꝙ materia non est causa receptionis simpliciter. sed solum indiuidualis qualis nō est illa que fit in immateriali.

¶Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere solum ⁊ intelligere.

¶Assimilat motum qui fit in intellectu motui sensus: et duo facit: quia primo assimilat vnum motum alteri quantum ad simplex iudicium ⁊ simplicem apprehensionem. secundo assimilat vnum motum alteri prout ibi habet eē delectatio aut tristitia: prosecutio vel fuga: ibi. Cum autem delectabile. Dicit de prima ꝙ sentire quidem igitur quod est simplex apprehendere ⁊ iudicare fm sensuz est simile ipsi dicere solum ⁊ intelligere idest iudicare et apprehendere solum p intellectuz: quasi velit dicere Ax. ꝙ sicut sensus aliquando apprehendit ⁊ iudicat absqz hoc ꝙ ibi sit delectatio aut tristicia ꝓsecutio vel fuga: sic ⁊ circa intellectum contingit. vnde per dicere intelligit iudicare per intellectum: per intelligere autem apprehendere.

Intelligendum primo ꝙ sensus ⁊ intellectus in multis operationibus assimilātur. ¶Prima est simplex obiecti apprehensio, non iudicando ipsum conuenies vel disconueniens: ⁊ ad talem apprehensionem siue fit in sēsu siue in intellectu non sequitur delectatio aut tristitia et ex consequenti nec prosecutio vel fuga. Secunda est apprehensio complexa cum confirmatione aut negatione iudicando obiectū esse conuenies vel disconueniens: ⁊ ad talem apprehensionem cuiuscunqz fuerit potentie sequitur delectatio si obiectum sub ratione conuenientis apprehendatur: tristitia vero si apprehendatur sub ratione disconuenientis. Ex delectatione autem prouenit appetitus ad prosecutionem. ex tristitia vero ad fugam ⁊ tādem per subordinationem motiue virtutis ad apprehensiuam ⁊ appetitiuam fit motus prosecutionis: vt delectabile attingatur: aut fuge vt tristabile caueatur. Sensus ergo ⁊ intellectus assimilantur in simplici obiecti apprehensione complexa iudicando obiectum esse conueniens vel disconueniens in delectatione vel tristitia ⁊ in prosecutione aut fuga. ⁊ hoc vult hic Ax. declarare. Intelligendo secundo ꝙ cōmento. xxviij. hanc similitudinez intelligere ad sentire aliter introducit. Vult enim ꝙ in hoc sit simile ꝙ sicut sentire est per se actio perfecta ⁊ sine tempoꝛe ⁊ absqz hoc ꝙ ipsum precedat actio diminuta ita est de intelligere vnde tam per sentire qz per intelligere cum fiant subito ⁊ in instanti acquiritur forma perfecta ⁊ non forma diminuta que transeat ad vlteriorez perfectionem sicut fit in motu proprie dcō: ⁊ hoc maxime verum est de actionibus primis ⁊ simplicibus sensus ⁊ intellectꝰ carētibus compositione ⁊ diuisione: vt supplet Albertꝰ.

¶Cum autē delectabile: aut triste: aut affirmās: aut negans. prosequitur aut fugit ⁊ est delectari: ⁊ tristari agere sensitiua medietate ad bonum aut malum: inquantum talia ⁊ fuga: aut ⁊ appetitus: hec que fm actum: ⁊ non alterum appetitiuum: fugitiuum: neqz abinuicem: neqz a sensitiuo: sed esse alterum est.

¶Nunc assimilat motum intellectus motui sensus fm ꝙ in his motibus habet esse delectatio aut tristitia ꝓsecutio vel fuga: ⁊ diuidutur in duas: qꝝ primo ostendit quō hec habeat esse in sensu. secundo quomodo in intellectu: ibi In intellectiue autem anime. Dicit de prima: Cum autez delectabile aut triste apprehendit sensus aut affirmans aut negans ipsum esse conueniens vel disconueniens tūc ꝙ

sequitur aut fugit. ⁊ est delectari ⁊ tristari agere mediante virtute sensitiua ad bonum aut ad malum inquantum talia. Fuga autem ⁊ appetitus prosecutionis que sequuntur apprehensionem delectabilis vel tristabilis per sensum: sunt hec que sunt secundum actum. quoniam statim cum sensus apprehendit conuenies vel disconueniens cum delectatione vel tristicia: animal actu appetit prosequi vel fugere. ¶Post subdit ⁊ q̄ non est alterum appetitiuum ⁊ fugitiuum neque abinuicem neque a sensitiuo secundum subiectum. sed esse eorum diffinitum est aliud. Intelligendum primo q̄ in illa particula: ⁊ est delectari ⁊ tristari ⁊c. inuenitur duplex littera. vna dicit: Et est delectari ⁊ tristari agere sensitiua mediante. ⁊ hec exposita fuit. Alia dicit: Et est delectari ⁊ tristari agere sensitiua mediante. ⁊ exponitur idest sensu communi qui se habet sicut medium ⁊ centrum respectu sensuum exteriorum. nam sicut iudicia sensuum exteriorum complentur in sensu communi sic etiam in eo completur delectatio ⁊ tristicia que sequitur ex illo iudicio. Et dicitur ad bonum aut ad malum. quia licet proprie loquendo solum intellectus comprehendat bonum aut malum secundum quod est bonum vel malum: tamē sensus dicitur esse ad bonum siue ad malum pro quanto delectatur vel tristatur prosequitur aut fugit comprehendendo bonum vt delectabile ⁊ malum vt tristabile secundum quod commentator exponit. Intelligendum secūdo q̄ commentator commento decimonono illam partem Et fuga autem ⁊ appetitus hec que secundum actum aliter exponit. Vult enim ibi Aristoteles innuere differentiam inter appetitum sensualem ⁊ appetitum intellectualē que est q̄ appetitus sensualis semper est secundum actum idest respectu obiecti presentis. Intelligendum tertio q̄ per appetitiuum ⁊ fugitiuum debemus intelligere virtutem desideratiuam delectabilis ⁊ fugitiuam tristabilis que est vna ⁊ eadem virtus realiter: licet differat ratione ex diuersitate actuū respectu delectabilis ⁊ respectu tristabilis. quoniam respectu tristabilis appetit fugam: ⁊ respectu delectabilis prosecutionem. Vnde sicut est eadem virtus grauitatis per quam grue tendit ad locum deorsum ⁊ recedit a loco sursum. sic per eandem virtutem appetitiuam desideratur delectabile ⁊ abominatur tristabile Appetitiuum ergo ⁊ fugitiuum non sunt altera abinuicez neqz secundum subiectum neqz realiter sed solum ratione

Deinde subdit Aristoteles q̄ non sunt altera a sensitiuo: quod intelligi debet solum secundum subiectum: quia realiter differunt: ⁊ non solum ratione: quia sensitiuuz est cognoscitiuum. appetitiuum autem non est cognoscitiuuz sed subordinatur cognoscitiuo ⁊ in actualiter operando p̄ supponit cognitionem. ⁊ per hoc distinguitur appetitus animalis a naturali qui non sequitur cognitionem. Aristoteles autem dixit appetitiuam ⁊ sensitiuam non esse alia ab inuicem secundum subiectum contradicendo ¶Platoni q̄ posuit potentias anime adinuicem distingui: non solum ratione. sed etiam secundum subiectum dicendo intellectiuam esse in cerebro concupiscibilem: in corde nutritiuam in epate. ⁊ q̄ sensitiua ⁊ appetitiua sint simul secundū subiectum Aristoteles superius secundo huius ratione firmauit. quia vbicunqz est sensus ⁊ maxime tactus ibi est delectatio ⁊ tristicia secundum q̄ obiectum facit conueniens vel disconueniens: vbicunque autem est delectatio ⁊ tristicia ibi est appetitus. ergo vbicunqz est sensus ibi est appetitus.

¶Intellectiue autez anime phantasmata vt sensibilia sunt: cum aut bonum aut malum affirmat: aut negat: ⁊ fugit: aut prosequitur. ꝓpter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

¶Hic ostendit quomodo ex apprehensione delectabilis aut tristabilis per intellectum fiunt delectatio vel tristicia: ꝓsecutio vel fuga sicut in sensu: ex hoc quia sicut sensibilia se habent ad sensum in mouendo ipsum: sic phantasma se habet ad intellectum. ⁊ diuiditur in duas. quia p̄mo facit hoc. secūdo quia mentionem fecerat de intellectu: quedam circa ipsum determinat. ibi secūda Et oino in actiōe. ¶Prima adhuc in duas qa p̄mo premittit intentum. secūdo declarat ibi Sicut enim aer. Dicit ō prima q̄ intellectiue aūt anime phantasmata sunt vt sensibilia. cum autē anima per intellectum affirmat aut negat bonum aut malum: tūc fugit aut ꝓsequitur ꝓper quod anima intellectiua neq̄quā intelligit sine phantasmate. Intelligendum p̄mo ꝑm cō mētatorē comento. xxx. q̄ ꝓporcio imaginationū ad intellectū materialem est sicut ꝓporcio sensibilium ad sensum. vnde sicut sensus non sentit nisi ꝑsentibus sensibilibus a quibus mouet recipiendo speciem sensibilem: sic intellectus materialis non intelligit nisi p̄sentibus imaginationib⁹ a quibus mouet ⁊ recipit speciem intelligibilē ⁊ qa species intelligibilis actualis intellectio dependet ab imaginatōe non solū in fieri sed etiā in conseruari. ideo subdit p̄m. q̄ intellecta vniuersalia colligata sunt cū imaginibus ⁊ corrupta per corruptionē eor. Intelligendū secūdo ꝑm p̄m. q̄ ꝓporcio intelligibiliū ad imagines est sicut ꝓporcio coloris ad corpus coloratū non sicut ꝓporcio coloris ad sensum visus sicut estimauit Auēpace. Vult igitur cōmentator q̄ intentiones actu intellecte ita se habeant ad imagies siue phantasmata ficut se habet species vel intentio coloris ad corpus coloratū: ⁊ non sic se hūt ad sensum visus. qm̄ intentiones actu intellecte non recipiūtur subiectiue i phātasmatibus: sicut intentio coloris subiectiue recipit in visu sed ipse effectiue ꝓducuntur a phantasmatibus ficut intētio coloris effectiue ꝓducitur a corpore colorato. sunt autē subiectiue in intellectu materiali: quia vt dicit cōmentator: sicut sūt abstracta a mā: ita indigēt subiecto abstracto a materia. ideo subdit: Sed intellecta sunt intentiones formarum imaginationis abstracte a materia ⁊ indigent necessario in hoc esse habere materiam aliam a materia quam habebant in formis imaginationis. Et q̄ intentio actu intellecta siue species intelligibilis non recipiatur in imagine vt dixit Auempace. sic ergo arguit p̄m. quia imagines efficiunt intellecta vt iam ostensum est. ergo si imagines ea receperunt: tunc res reciperet se ⁊ motor esset motum ita q̄ idem respectu eiusdem ⁊ ꝑm idem esset motor et motum. ⁊ hoc est impossibile.

¶Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit: ipsa autem alterum: ⁊ auditus similiter. Sed vltimuz vnum ⁊ vna medietas: esse autem ipsi plura: quo autem discernit: quo differt dulce ⁊ calidum: dictū est quidem ⁊ prius dicendum autem ⁊ nunc. Est enim aliquid vnum. sic autem ⁊ trinus: sed hoc in proporcionali: aut numero ens vnuz habent se ad vtrunqz sicut illa adinuicem. Quo enim differt nō homogenea iudicare aut contraria vt album ⁊ nigrum.

¶Declarat que dixerat ⁊ dno facit. quoniam primo declarat phantasmata sic se habere ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. secundo autem declarat q̄ intellectus apprehendens aliquid delectabile vel tristabile prosequitur aut fugit. ibi secunda Species quidem igitur. ¶Prima iterum in duas. quia primo facit quod dictum est. secundo dicta sua in terminis manifestat. ibi: Sit igitur sicut.

Dicit de prima q̄ sicut aer. s. alteratus a colore fecit pupillam oculi hui⁹. s. qualem tr coloratam per impssionē speciei coloris in ipsam t ipsa pupilla altera facta seu altera alterum fecit qualem. quia sensum commanē t auditus simi liter imutatus a sono imutat sensum cōmunem t vl̄r quilibet sensus particularis imutatus a suo sensibili imutat cōmunem sensum. sed ipse sensus cōmunis est vnū vltimuz t vna medietas ad quam terminantur imutationes omniū sensuum particularium: sicut omnes linee ducte ō circunferentia circuli ad centr̄ terminatur ad ipsum centrū. est ergo sensus cōmunis terminans omnes illas imutationes vnum per essentiam. sed ipsi sunt plura esse. vnō vt dictum est prius in capitulo de sensu cōmuni. Dicēdū autem est. t nunc ille sensus quo anima discernit quo differt dulce t calidum t est sensus cōmunis. est enim aliqd s. formaliter licet per se diuersificetur. t sic est termin⁹ vn⁹ omniū immutationū sensuum exteriorum. t hoc in propō tionali. i. ꝓpoꝛcionabiliter se habet circa intellectum sicut circa sensum. quoniam intellectus est ens quid vnum numero se habet ad vtrunqz intelligibiliū ab eo sicut illa se habent adinuicem. s. sensus t sensibilia. quo enim differt iudicare non homogenea idest qualiter differt iudicare sēsibilia diuersoꝛ generum: aut contraria eiusdem generis vt album t nigrum: supple non facit diuersitatem in ꝓposito: quia vtrobique sicut se habent sensibilia ad sensum. sic se habent phantasmata ad intellectum. Intelligendum q̄ sicut sensus cōmunis ad quem terminantur imutationes omniū sensuum exteriorum est vnus fm rem. fz diuersificatur fm esse fm q̄ est terminus immutatiōis vnius sensus t secundum q̄ est terminus immutationis alterius sensus: t sic intellectus materialis est vnus secūduz subiectum ad quem terminantur imutationes omnium phantasmatum t omnium intelligibilium. diuersificatur tamen secundum esse t rationem secundum q̄ est terminus immutationis vnius phantasmatis t alterius. hoc autem non esset nisi phantasmata ita se haberent ad intellectum sicut sensibilia se habent ad sensum siue fuerint diuersoꝛ generum: vt color t sonus. siue eiusdem generis t cōtraria: vt album t nigrum. vnde sicut per sensum immutatum a sensibus particularibus possum⁹ cognoscere differentiam coloris t soni t albi t nigri. sic per intellectū immutatum a phantasmatibus illoꝛum sensibiliū possum⁹ differentias illas cognoscere. t hoc vult hic Ar̄. declarare. quare tc̄.

¶ Sit igitur sicut .a. album ad .b. nigrum .g. ad .d. sicut illa adinuicem: quare t permutatim .g.d. vni sint existentia: sic se habebunt sicut t .a.b. idem quidem esse autem non idem t illud similiter. Eadez ratio est t si .a. quidem dulce sit: t .b. vō album.

¶ Manifestat quod dixit in terminis ponendo q̄ a sit album: b vero nigrum: g sit phantasma albi t d phantasma nigri. tunc arguitur sic: Sicut a se habet ad b: sic g se habz ad d. ergo permutatim cōparando ista ad potentias suas sequitur q̄ sicut a b immutant eandem virtutem. s. sensum cōmunem: ita g d imutant eandem virtutem. s. intellectū: quod non esset nisi sic sensibilia se habent ad sensum: ita phantasmata se haberent ad intellectum. t sicut dictum est de albo t nigro que sunt eiusdem generis t suis phantasmatibus: ita arguerctur de sensibilibus diuersoꝛ generū a phantasmatibus suis. Dicit ergo. si igitur sicut a albū ad b nigrum g ad d. s. se habet sicut illa adinuicez. quare t permutatim. sicut igitur g d vni sunt existentia Vtuti tā quā eius motiua. s. intellectui hec: sic se habebūt a b que ēt sunt motiua vnius Vtutis. s. sensus. Idem quidem ē sensus fm rem qui imutatur ab a b. esse autem eis vt imutaī ab vno illoꝛ non est idem cum esse eius vt imutaī ab altero t illud similiter. i. t similiter est de g d respectu intellectus vt patuit supra. t eadem ratio est siquidē dulce sit b vero album.

¶ Species quidem igitur intellectus in phantasmatibus intelligit. t sicut in illis determinatuz est ipsi imitabile t fugiendum t extra sensum: cum in phantasmatibus fuerit mouetur vt sentiens quod fugibile est. quia ignis contrarium cognoscit videns quod mouetur quoniam impugnans est. aliquādo autem que sunt in anima phantasmatibus aut intellectibus t tanquā videns ratiocinatur t deliberat futura ad presentia: t cum dixerit vt ibi letum aut triste: hic fugit: aut imitatur.

¶ Nunc declarat q̄ intellectus appḥendendo aliqd delectabile aut tristabile affirmat aut negat t p̄sequitur vel fugit dicens q̄ intellectiuū quidem igitur intelligit species: i formas vel quidditates materialium in phantasmatibus. Et sicut in illis phantasmatibus determinatum est sic ipsi intellectui determinatum mutabile t fugiendum t extra sensum cum in phantasmatibus idest cum sensibile quod est extra sensum idest ab sens fuerit a phantasmatibus representantibus ipsum per modum terribilis: tunc intellectus mouetur vt sentiens fugibile: t a fortiori idem accidit cum sensibile est presens sensui. t exemplificando de vtroqz dicit hoc esse. quia intellectus videns q̄ ignis monetur t accenditur in habitatione cognoscit communiter id ē vt cōmuniter faciunt omnes. quoniam talis ignis est impugnās idest ignum impugnationis t p̄lij. Aliquādo aūt non p̄sentibus sensibus tanquā videns phantasmatib⁹ aut intellectibus que sunt in aīa rōcinatur t deliberat futura vt p̄sentia. t cum dixerit. i. cognouerit respectu futuroꝛ aliquid letū aut triste vt ibi. t sicut facit respectu p̄sentiū hic fugit. s. triste aut imitaī. s. letū. Intelligendū secūdo fm q̄ sicut intellectus p̄sentibus sensibus pōt comphendere aliqd letū aut triste t imitari aut fugere. sic facere pōt absentib⁹ sensibus vt cōparando futura ad p̄sentia t iudicando de ipsis ac si p̄sentia essent. Intelligendū secūdo fm ꝙm. commento. xxxiii. q̄ virtus cogitatiua sicut declaratū est in libro de sensu t sensato quando inuabit se cum informatiua. i. imaginatiua t rememoratiua innata est p̄itare ex imaginibus rez aliquā quā nūquā sensit in ea dispone fm quaz esset si sensisset eam fide t informatione. i. cognitione cōplera t simplici. t tūc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vl̄i. Et intentio cogitationuz nihil aliud est q̄z hoc s. vt virtus cogitatiua ponat rem absentem a sensu q̄si presentatam dest p̄sentem. t ideo comphensibilia humana diuiduntur in hec duo. s. in comprehensibile cuius p̄incipiū est sensus: t comprehensibile cuius principium est cognitio. i. incomprehensibile presens t incomprehensibile absens. vel fm aliquos in formam sensatam vel i intentiōez non sensatam. sed prima expositio plus deseruit ꝓposito. Et si quis quereret exemplum quomodo virtus cogitatiua adiuta per imaginatiuam t rememoratiuam pueuit ad cognitionem alicuius p̄ius nunquā sensati ab illo cogitāte tale potest adduci. Dato enim q̄ bonus naturalis cogitet de grandine futura in estate: t per virtutem memoratiuam memoretur se vidisse post talem calorem estiuum. et post talem nubem frequenter secutam fuisse grandinem. t per virtutem imaginatiuā imaginetur descensum grādinis tunc per virtutem cogitatiuam potest iudicare recte vero iudicio grandinē esse cito futurā ac si eam videret actu cadere. Intelligendū tertio fm ꝙm. q̄ non debz aliquis dicere q̄ virtus cogitatiua componit intelligibilia singularia idest diuisim intellecta. quia tam declaratum est q̄ intellectus materialis componit ea. cogitatio enī nō ē nisi i distinguēdo idiuidua illoꝛ intelligibiliū t p̄itaī ea i actu

quasi essent apud sensum ꝛ ideo quando fuerint in ꝓsentia apud sensum: tunc cadet cogitatio ꝛ remanebit actio intellectus in eis. i. respectu eoꝝ. Cogitatiua ergo comꝑhēdit indiuidua sensibilia etiam dato ꝙ sint absentia ꝛ futura et ea ꝓsentat intellectui ac si essent ꝓsentia cōparando ea ad ꝓterita vt paꝝ ante fuit ostensum: que cum fuerint ꝓsentia apud sensum tunc cadet cogitatio non ꝙ nullo modo tunc cogitet de eis cogitatiua: sed quia non amplius cogitabit ea esse futura ꝛ remanebit actio intellectus in eis. i. respectu eoꝝ dum imutabitur per actum cogitatiue.

¶ Et oino in actione: ꝛ quod sine actione est veꝝ ꝛ falsum in eodem genere est cum bono ꝛ malo. sed in eo quod simpliciter differt ꝛ a quodam.

¶ Hic Aꝝ. quedam determinat circa intellectum. ꝛ diuiditur in tres partes. quia ꝓmo ostendit quomodo intellectus speculatiuus differt a practico. secūdo ostendit quo modo intellectus intelligit mathematica ꝛ naturalia. tertio querit vtꝝ intellectus possit intelligere abstracta simpliciter vt sint intelligentie. ibi secūda Abstractione autem dicta. ibi tertia Vtꝝ autem contingat. De ꝓma vult ꝙ intellectus practicus ꝛ intellectus speculatiuus sūt idē subiecto. sed tamen differūt sicut vniuersale differt a particulari. vnde dicit. Et omnino in actione. i. intellectꝰ practicus cui competit agere ꝛ operari: ꝛ quod sine actione. s. intellectus speculatiuus cui competit speculari ꝛ non agere: supple sunt idem genere ꝛ subiecto: quod patet. qa verum enim ꝛ falsum que spectant ad intellectum speculatiuum est in eodem genere cum bono ꝛ malo que spectāt ad intellectum practicum. sed differt i eo ꝙ simpliciter differt a quodam. i. differt intellectus speculatiuus a practico sicut simpliciter differt a quodam ꝛ vniuersale a particulari quoniam intellectus speculatiuus considerat res vt habet esse simpliciter ꝛ vniuersale: intellectus autem practicꝰ cōsiderat res vt habet esse quoddam seu particulare. Intelligendum primo ꝙ per intellectum speculatiū Aꝝ. intelligit actum intelligendi vel habitum intellectualem qui sunt de ipsis vniuersalibus ꝛ speculabilibus cuius finis ē veritas vel aggregatum ex intellectu materiali ꝛ aliquo eorum. Per intellectum autem practicum intelligit cōsimilia de rebus particularibus habita a nobis de operationibus cuius finis est opus extrinsecum seu bonum. Ex quo patet ꝙ per id quod est in actione intelligi habet intellectꝰ practicus: per id autem quod est sine actione intellectꝰ speculatiuus. Intelligendum secūdo ꝙ illa verum ꝛ falsum sunt in eodem genere cum bono ꝛ malo dupliciter cōsueuit exponi. Uno modo exponitur a commentatore comento. xxxiij. dicendo ꝙ verum ꝛ falsum bonum ꝛ malū sunt in eodem genere ꝑdicamenti. quia omnia ista sunt cognitiones que sunt de genere qualitatis. nam aliqua cognitio est vera ꝛ falsa, aliqua: aliqua bona ꝛ aliqua mala. silr verum est quoddam malum. Alio modo exponitur ꝙ veꝝ ꝛ falsum que diuidunt intellectum speculatiuum sunt i eodem genere. idest in eodem subiecto. s. intellectu materiali differunt tamen formaliter vt dictum est supra.

¶ Abstractione autem dicta intelligit sicut simus ſm ꝙ simum non separate. Inquantum autē curuū si aliquod intellexit actu hinc carne intelexit in qua curuum sicut mathematica non separata tanquā si separata sint intelligit cū intelligat illud. Omnino aut intellectus qui ſm actū res est intelligens

¶ Ostendit qualiter intellectus intelligit mathemathica ꝛ naturalia dicens. ꝙ abstractione autem dicta idest mathematica que abstracta dicuntur intellectus intelligit abstrahendo a materia sensibili sicut simum ſm ꝙ simum est intelligit non separate non abstrahendo a materia sensibili: inquantum autem est curuum si aliquod intellexit actu: sic carne vtiqꝫ ipsum intellexit in qua est curuum. Sic mathematica licet non sint separata tanquam separata sint intelligit cum intelligat illud idest aliquod illorum. omnino autem idest vniuersaliter intellectus qui est secundum actum est sicut res scilicet intellecte. Intelligendum ꝙ Aristoteles per ista que dicit non vult aliud nisi ꝙ res intelligūtur ab intellectu abstracte vel non abstracte a materia ſm ꝙ in sua ratione includunt vel non includunt materiam. ꝛ quia naturalia in sua ratione includunt materiam sensibilem vt simum carnem nasi: ꝛ ita de alijs. ideo naturalia non possunt abstrahi a materia sensibili sed semper cuꝫ ea intelliguntur. Mathematicalia vero licet secundum esse semper reperiantur in materia sensibili: quia tamen i sua ratione eam non includunt sed solum materiam intelligibilem videlicet quantitatem. ideo sic materia sensibili intelliguntur: non autem sine materia intelligibili. vnde curuum quod formam mathematica dicit. sed secundum esse in carne nasi reperiatur. quia tamen eam in sua ratione nō includit sed quantitatem. ideo sine carne nasi intelligi potest. sed non sine quantitate. qualiter autem non separata possunt intelligi separate per abstractionem intelligendo vnum ꝛ non aliud absqꝫ mendacio ꝛ falsitate: non autem per negationem vnum ab alio re nonendo: in secūdo physicoꝝ plenius habet inquiri.

¶ Vtꝝ autem cōtingit aliquod separatoꝝ intelligere ipsum existentem non separatū a magnitudine aut non: considerandum posterius.

¶ Nunc querit vtrum intellectus possit intelligere abstracta simpliciter vt ipsas intelligentias dicens. Vtrum autem contingit ipsum intellectum nostrum existentez nō separatum a magnitudine intelligere aliquid separatoruꝫ idest aliquam substantiam separatam: aut non considerandum est posterius scilicet in methaphifica. Intelligendum primo ꝙ solutio istius questionis pertinet ad methaphysicum vbi tractatur de intelligentijs. sed tamen in nulla ipsius parte habemus hanc questionem solutaꝫ ab Aristotele quia illius scientie complementum ad nos non peruenit: aut quia translatum non fuit: aut quia morte preuentus sententiam illam non perfecit. Albertus autem dicit Alpharabium tradidisse Aꝝ. hanc questionem soluisse in decimo ethicoꝝ vbi tractat de felicitate contemplatiua caꝫ ponendo in contemplatione dei ꝛ aliarum intelligentiaꝝ

Sed dubitatur quia hic dicit Aꝝ. intellectum nostrum non esse separatum a magnitudine superius dixit ipsū ee immixtum ꝛ immaterialem: ista autem aduersari videntur.

Dicendum ꝙ intellectus diuersimode est separatus et non separatus a magnitudine. nam superius dictus fuit separatus a magnitudine: quia non est organicus nec actus est de potentia materie vt cetere forme materiam perficientes. hic autem dicitur non separatus a magnitudine aut quia eam perficit: ꝛ aut informat: aut saltem quia eam presuppouit in operando: vt dictum est supe. Intelligendum secundo ꝙ Commentator super hoc tertu commento trigesimosexto facit vnam longam digressionem i qua pertractat hanc questionem scilicet vtrum intellectus materialis secundum quod est copulatus nobis possit intelligere substantias separatas: que incipit ibi Oportet igitur primo perscrutari. Et diuiditur principaliter in duas partes: in quaꝝ prima recitat opiniones alioꝝ de ista questione. in secunda autem ponit opinionem ꝓpriā. ibi Dicamus igitur quoniam. Prima diuiditur in tres ptes in prima ponit opinionem Alexan. in secūa pōit opinionē

Themistij. in tertia ponit opinionem Auempace. ibi secunda. Dicamus igitur q; Themistius. ibi tertia Auẽpace autem. De pma ponit opinionem Alex. ostendendo pmo q; si intellectus materialis dicatur esse generabilis et corruptibilis. vt facit Alexander ꝓ nullo modo poterim⁹ p ipsam continuari cum substantiis abstractis. Et arguit sic. In rebus liberatis a materia intellectus est intellectū omnibus modis vt superius ostensum est. ergo si substãtia generabilis ⁊ corruptibilis intelligeret formas abstractas ⁊ efficeretur idem cum eis: tunc natura contingens efficeretur necessaria: ⁊ hoc est impossibile. quare ⁊c̃. Ad hoc forte responderet aliquis dicendo q; Alexander voluit q; existentia intellectus adepti in nobis quo intelligimus formas abstractas non esset informatio facta de novo in intellectu materiali: neq; ante non erat: itaq; intellectus agens non efficitur de novo forma intellectus possibilis sed copulatur nobiscū adeo q; sit forma nobis non in ꝓncipio sed postquã intelligimus alia entia. Sed cõtra hoc arguit pm̃. quoniã si ista copulatio esset facta postquã non erat vt est necessariū: tunc oportebit vt in illa hora in qua ponitur esse sit transmutatio in recipiente aut in recepto aut in vtroq;. sed impossibile est vt sit transmutatio in recepto. s. in intellectu agente. ergo erit in recipiente. s. in intellectu materiali. ⁊ si in intellectu materiali fuerit trãsmutatio que ante non erat ⁊ non nisi per vnionem intellect⁹ agentis secum vt forma postquã non videbatur. q̃re ⁊c̃ Unde nisi esset talis nova receptio intellectus agentis nobis ꝓpria non esset differentia inter continuationem eius nobiscū ⁊ cum alijs entibus ⁊ inter continuationem eius in vna hora ⁊ in alia hora nisi ponamus continuationem intellectus agentis nobiscum esse per alium modum q̃z p receptionem. ⁊ quis est iste modus quasi dicat non alius.

Postea dicit q; Alex. ꝓpter scientiam istius modi videtur ambigere in hoc. ⁊ dicit in libro suo de aia qõ intellectus qui intelligit abstracta non est intellectus materialis nec intellectus in habitu. quia intellect⁹ qui intelligit abstracta est neq; generabilis neq; corruptibilis. sed tam intellectus materialis q̃z intellectus in habitu ſm cum ẽ generabilis ⁊ corruptibilis. quare ⁊c̃. Deinde cum declarauit q; intellectus qui est in nobis itelligit formas abstractas non est generabilis neq; corruptibilis dixit ipsum eẽ intellectu adeptum ſm Ar. ⁊ voluit istum intellectum nõ esse virtutem neq; habitum aic: sed esse nobis ab extrinseco. Sed hoc arguit pm̃. querendo qd intelligat Alex. p intellectũ adeptũ. aut enim intelligit intellectum agentem. aut alium intellectũ. si intellectum agentem: tunc remanet adhuc dubitatio de modo continuatiõis eius nobiscum d̃ novo ⁊ quomodo in postremo intelligimus per ipsuz substantias abstractas ⁊ non in ꝓncipio. Si intelligit intellectum alium ab agente: similiter remanet dubitatio vt ꝓus de modo quo nobiscũ continuatur vt sic arguatur. Si in hac hora intelligimus substantias abstractas per intellectum agentem ⁊ prius non intelligebamus. ergo in hac hora intellectus agens nobiscum alio modo copulatur q̃z prius. sed ille novus modus copulationis non est nisi nova receptio. ergo intellectus agens de novo recipitur in nobis vel in aliquo existente in nobis sed omne quod recipit de novo est generabile ⁊ corruptibile. ergo intellect⁹ agẽs de novo recipitur ab aliquo generabili ⁊ corruptibili. et p consequens natura corruptibilis recipit naturam eternaz abstractam ⁊ vniversalem. Ex quo vlterius sequitur q; natura contingens efficitur necessaria: quod est impossibile. ⁊ patet consequentia. quia abstractum ⁊ vniversale nõ recipitur nisi in re materiali ⁊ incorporea. ⁊ per conseq̃ns eterna ⁊ necessaria. Postea commentator adducit quedam dicta Alexandri que posui supra in quodam suo tractatu de intellectu que superius dictis repugnare videtur: dixit enim illic q; cum intellectus qui est in potentia fuerit completus: tunc intelliget agentem. quoniam sicut potentia ambulandi quam habet homo in natiuitate venit ad actum ambulationis post tempus in quo perficiuntur ⁊ complentur membra quibus fit ambulatio: ita intellectus qui est in potentia cum fuerit perfectus intelliget ea que sunt ſm suam naturam intellecta ⁊ facite sensata esse actu intellecta quia est agens. Ex quibus omnibus vult q; intellectus materialis non in principio sed in postremo intelligat intellectum agentem ⁊ alias substantias abstractas: q̃ repugnant dictis in libro de anima. Post in breui colligit commentator dicta Alexandri dicens q; cum aliquis aggregauerit omnia dicta Alexandri videbit ipsum opinari q; quando intellectus qui est in potentia fuerit perfectus: tunc intelligentia agens copulabitur nobiscum ⁊ per eam intelligemus res abstractas ⁊ faciemus res sensibiles esse actu intellectas ſz q; ipe est forma in nobis. Et videtur intendere per hunc sermonem q; quando intellect⁹ materialis fuerit perfectus habitibus speculatiuis. ⁊ intellectus in actu fuerit perfectus per cognitionem omnium intelligibilium: tunc copulabitur cum eo iste intellectus agens ⁊ fiet forma in eo. ⁊ tunc intelligemus per ipsum intellectum agentem res alias abstractas: non q; intellectus materialis ꝓus intelligat agentem. ⁊ ꝓpter tale intelligere fiat continuatio intellectus agentis cum eo. sed ꝓus fit continuatio. ⁊ per talem continuationem intellectus agẽtis cum intellectu materiali postea intelligimus per ipsuz intellectum agentem res alias abstractas. Et q; hec fuerit mens Alexandri declarat commentator per quedam verba ab eo posita in suo tractatu de intellectu vbi dixit q; quando intellectus qui est in actu ideſt agens fuerit causa ſm formam intellectus materialis in actione eius propria. s. in abstrahendo ⁊ informando ideſt itelligendo vnã quamq; formarum materialium in ascendendo apud illã formam ideſt continue melius ⁊ plura intelligendo ex plure lumine recepto ab intellectu agente: tunc intellect⁹ agens erit adeptus qui non est pars animę neq; virtus animę. sed fit in nobis ab extrinseco quando nos intellexerimus per ipsam. quoniam tunc erit vltima forma in nobis. Fundamentum ergo Alexandri est q; intellectus agens est primo causa agens intellectum materialem ⁊ intellectum qui est in habitu. ⁊ ideo non copulatur nobis cũ primo. sed cum intellectus materialis fuerit perfectus tunc agens fiet forma materialis ⁊ copulabitur nobiscum: ⁊ intelligemus per ipsum res alias abstractas: non tamen q; intellectus qui est in habitu intelligat hunc intellectum agentem. quia intellectus in habitu est generabilis ⁊ corruptibilis. intellectus aũt agens est neq; generabilis neq; corruptibilis. Sed contra hoc arguit commentator vt ꝓus fic. quoniam ſm istam opinionem intellectus agens ẽ de novo forma intellectus in habitu postquam non fuit ⁊ hoc prouenit, ab aliqua dispositione facta de novo in intellectu in habitu que prius non erat: que quidem dispositio est cã q; itellect⁹ agẽs ẽ forma itellectus i habitu p⁹ q̃z ſ fuit ⁊ ista dispõ vl ẽ receptio noua. vel alia dispõ ſi est receptio noua ergo recipiens est novũ. ⁊ sic illud quod est generabile et corruptibile recipiet eternum ⁊ assimillabitur ei. ⁊ per consequens generatum fiet eternum: quod est impossibile.

Si autem sit alia dispositio a receptione querit commentator que sit illa quasi dicat q; non pot esse alia a receptiõe ¶ Et subiungit Commentator ad hoc opinionem Alpharabii in sua Michomachia: qui dixit quod est impossibile quod corruptibilis recipiat eternum. ⁊ quia intellect⁹ materialis est corruptibilis vt opinabatur. i. co intellectus materialis nec recipit intellectum agentem. ⁊ ex cõsequẽti

hec alias substantias abstractas. vnde ponit q intellect⁹ agens non comparatur ad nos sicut forma: sed solum vt agens. h⁹ tñ contrariū dixit in epla sua de itellectu vbi voluit q intellect⁹ mālis pōt itelligere substātias abstractas

Deinde ponit cōmentator vnam rationem contra ponentes intellectum materialem esse eternū t q posset intelligere substantias sepatas. quoniā ex his statim sequi videtur q semp in ptcrito intellexit eas t semp in futuro itelliget eas: cuius contrariū cōiter ponit quoniā tunc puer i primo instanti sue natiuitatis intelligeret substantias sepatas. t pz ꝑña. quia in primo instanti natiuitatis pueri secum copulatur intellectus mālis. sed q̄zcito intellectus mālis copulatur nobis tā cito sibi t ex ꝑñti nobis copulat intellēs agens: ergo tc. Hanc tamen rationem ꝑñ. dupliciter soluit. Primo dicendo q intellectus mālis nō copulatur nobis in pncipio. quia nō copulat nobis nisi per ei⁹ copulationem cū formis imaginatis. t hoc non est in primo instanti esse pueri. Secūdo soluit dicendo q modus copulationis intellectus materialis nobiscū est alius a mō copulationis intellectus agentis cū intellectu māli. t p ꝑñs aliqui copulat intellectus materialis q ,p tunc copulet intellectus agens. Et dicit ꝑñ. q si esset idem modus copulationis vtriusq; intellectus sed in alia t alis dispōne: tūc quereretur que esset illa dispositio t assignari non posset.

Addit vlterius cōmētator aliqua t dicit Auēpace multum curiosum fuisse in solutiōe huius qōnis t declaratōe possibilis continuationis hois cum substantijs separatis: que quia facilia sunt brcuitatis causa relinquūtur. Dicamus igitur q Themistius. Dic narrat opinionē Themistij adducendo rationem suam per quam ,phat q intellectus materialis potest intelligere substantias abstractas que tenet per locum a maiori. t arguit sic. Intellectus materialis potest abstrahere formas a materijs t intelligere eas. ergo a fortiori pōt intelligere formas que de se sūt abstracte a materia. patet ꝑña. quia intellectus materialis cū sit abstractus maiorem cōuenientiam t similitudinē habet cum formis alijs abstractis q̄z cum formis materialibus.

Pro hac rōne dicit cōmentator q aut intellectus materialis est corruptibilis: aut non. si intellectus materialis sit corruptiblis t virtus in corpore. consequentia illa non valet: sicut a simili non sequitur. Lumē solis est de se magis visibile q̄z color: quia color non videtur nisi per lumen solis. sed visus potest aspicere colorem. ergo magis pōt aspicere lumen solis. patet qa non valet consequentia ,ppt hoc q visus est admixtus materie. Si autem intellectus materialis fuerit incorruptibilis t non admixtus materie: tunc illa consequentia erit bona. quia in comphendentibus que non sunt admixta materie quod intelligit minus perfectū intelligit etiam magis perfectum: t non econuerso. Et hoc sic solet exponi q in separatis a materia quod habz naturale desiderium ad intelligendum minus perfectum habet naturale desiderium ad intelligendum magis pfectum: t non econuerso. quia cognitio rei nobilioris est nobilior t ad eam est maior inclinatio fm naturam. Sed statim contra Themistium mouet cōmentator vnam dubitatiōez que est talis. Ex quo intellectus materialis potest intelligere intellectum agentem t alias substantias separatas q̄ re intellectus agens non continuatur nobis in principio quando nobiscum continuatur intellectus materialis: sed solum in postremo. Hanc questioni adducit cōmentator vnam rōnem Alex. superius positam que est q oē ens generatum quando puenerit ad finem in sua generatione ad vltimam perfectionem tunc perueniet ad finem t ad cōplementum in sua actione. Si fuerit ex entibus actiuis aut in sua passione si fuerit ex entibus passiuis: aut in vtroque si fuerit vtrunq; sicut patet de ambulante t ambulatione. sed intellectus in habitu est vnum ens generatum. ergo necesse est q cum venerit ad finem in sua generatione q tunc veniat ad finem in sua actione. sed actio eius est causare intellecta t intelligere ea. ergo necesse est q cum intellectus in habitu fuerit in vltima perfectiōe q habeat illas duas operationes perfecte. sed perfecto in creando intellecta est facere de omnibus intellectis in potentia intellecta in actu t complementum in intelligendo est intelligere omnia tam non abstracta q̄z abstracta. ergo necesse ē q cū intellectus in habitu venerit ad complementum in sua generatione q intelligat substantias abstractas licet eas ante non intellexerit. quare tc. In hoc ergo stat respōsio ad illam dubitationem q quia intellectus materialis non in sua vltima perfectione in principio. sed in postremo cū non intelligat substantias abstractas nisi dum est in vltima perfectione. ideo non est in principio. sed solum in postremo eas intelligit. Contra hanc rationem Alexādri statim arguit commentator. Primo q Alexan. fundatur super vna propositione satis dubia: Non enim est p se manifestum quod complementum operationis intellectus in habitu que est intelligere sit intelligere res abstractas quoniam hoc non videtur verum nisi hoc nomē imaginari vniuoce de rebus abstractis t rebus materialibus sicut hoc nomen ambulare dicitur vniuoce de perfectiori t imperfectiori. Vnde manifestum est q si forme abstracte essent imaginabiles sicut forme materiales cum ita se habeat intentiones imaginate ad intellectum materialem sicut sensibilia ad sensum: tunc intellectus materialis intelligeret formas sicut intelligit formas materiales. Secundo arguit commentator contra Alexandrum quomodo creare intellecta idest facere de intellectis in potentia intellecta in actu: quod est operatio propria intellectus agentis attribuī potest intellectui in habitu generabili t corruptibili vt facit Alexander: quasi dicat non nisi quis dicat q intellectus in habitu sit intellectus agens secundum q perficit intellectum materialem: vt dixit Themistius. aut ponat q forma postrema in nobis que abstrahimus intellecta t intelligimus ea est composita ex intellectu qui est in habitu t intellectu agente vt Alexander facit t Auempace. t videtur esse de intentione Aristotelis. Etiam dato q creare intellecta attribuatur intellectui in habitu ex cōplemento huius actionis non sequitur nisi complementum actionis que est intelligere illa intellecta scilicet que facta sunt de potentia intellectis actu intellecta. t hec sunt intellecta materialia t non sequitur complementum actiōis que est in intelligendo substantias abstractas que semper sunt de se actu intellecte: quia tale intelligere impossibile ē vt attribuatur alicui generato vt est intellectus in habitu: nisi per accidens. quia si sic: tunc generabile t corruptibile fieret eternum vt argutum est: quod est impossibile.

Item arguit commentator contra dicentes q forma q̄ extrahimus intellecta de potentia ad actum est intellectus in habitu compositus cum intellectu agente. quia tunc intellectus agens indigeret in actione sua intellectu in habitu: t cōponeretur cum eo. sed intellectus agens est eternus t intellectus in habitu est corruptibilis. ergo eternum in sua actione indigerent corruptibili t cum eo componeretur vt ex eis vna actio proueniret: quod non videtur possibile. De hoc autem dicit commentator se postea consideraturum. quoniam ista positio que ponit q forma postrema in nobis qua extrahimus intellecta t facimus ea ē composita ex intellectu agente t intellectu in habitu videtur esse principium t fundamentum eius quando postea dicetur de possibilitate continuationis nostre cum rebus abstractis secundum mentem Aristotelis. Auempace autem. Hic ponit opinionē Auempace qui supposuit primo aliquas propositiones. Prima fuit q intellecta

speculatiuus sunt facta. Secūda q̄ omne factum habet qd/ditatem. Tertia q̄ intellectus natus est extrahere quidditatem cuiuscunq; habentis quidditatem. Ex quibus segr̄ q̄ intellectus innatus est abstrahere formas intellectorum ꝛ quidditates eorum. Et ex isto postea ꝓbauit q̄ intellectus materialis potest intelligere formas abstractas Ad hoc autem ꝓbandum duas fecit rationes vnam in libro d̄ anima: ꝛ aliam in epistola continuationis intellectus cum homine. In libro de anima ꝓpositoni ꝓxius concluse adiunxit istam. s. q̄ intellectus rerum non accidit multitudo nisi per multiplicationem formarum spiritualium cuz quibus sustinebuntur in vnoquoq; indiuiduo id est speciebus intelligibilibus vel actibus intelligendi non accidit multiplicatio nisi per multiplicationem phantasmatum i/diuiduoz a quibus dependent. ꝛ ꝓpter hoc fuit q̄ intellectum equi apud me est aliud q̄z intellectum equi apud te. Et ex hoc vlterius sequitur per conuersionem oppositi q̄ illud intellectum quod non habet formam spiritualē a qua sustentetur est vnum apud me ꝛ apud te id est ꝓ illa species intelligibiles

volnerimus. Et ista opatio que ē abstrahere ⁊ creare intellecta q̄ est opatio ꝓpria intellectus agētis ē ꝓior i nobis q̄z opatio que ē itelligere q̄ ē opatio ꝓpria intellect⁹ possibilis Et iō dixit Alex. q̄ dign⁹ est describere itellectū p actionē q̄z p passionē q̄ i passione ꝙuenit intellectus cum multis alijs ex virtutib⁹ alijs. sed de hoc dictum ē supra.

Secūdo p̄mittit q̄ itellecta dupliciter fiūt i nobis. s. naturaliter ⁊ volūtarie. illa itellecta dicūt fieri i nobis naturaliter quox cognitionē intellectus natus est recipere per suam naturam sine discursu precedente ⁊ quibus intellectus discentire non potest cognitis terminis sicut sunt ꝓprie propositiones ⁊ prima principia de quibus nesciimus ex necessitate quando extiterunt in nobis ⁊ accepim⁹ eorum cognitionem ⁊ vnde aut quomodo: lz de necessitate sint in nobis ab aliqua quod ē intellectus liberatus a materia ⁊ est intellectus agens. Illa vero intellecta dicunt i nobis fieri voluntarie que est in nobis acquirātur ex primis propositionibus per discursum precedentem tāq̄z cōclusiones ex illis demōstrate. Et he ideo voluntarie acquiri dicuntur quia nō statim sunt intellectu manifesta. lz oz precedere discursum ad ea credendum neq̄z intellect⁹ eis assentit nisi p voluntatem siue ex proposito ad ea credenda sufficiens fuerint rōcinatus itellectu agēte ad hoc coopante. Vnde nō potest aliquis dicere q̄ prime propositiones non habeant causalitatē super intelligentia voluntaria ꝓpterea q̄ nullus ea firmiter credit nisi ipsa reducat in principia per se nota neq̄z etiam sole prime ꝓpositiones sufficiuntur cum declaratum sit omnium talium intellectorum agens esse vnum ⁊ eternum. Ex quo sequitur q̄ est necesse vti intellectum speculatiuum sit aligd generatum ab intellectu agente ⁊ p̄ris ꝓpositionibus.

Tertio p̄mittit q̄ quandocūq̄z aliqua actio prouenit a duobus agentibus diuersis necesse est vt vnū illorū sit quasi materia ⁊ instrumentū respectu alteri⁹. aliud aūt quasi forma ⁊ agens principale. cum ergo intellectus i habitu siue noticia conclusionis sit in nobis ab intellectu agente ⁊ primis propositionibus vt declaratum est sequit̄ aut q̄ prime propositiones sunt quasi materia respectu intellectus agentis ⁊ intellectus agēs quasi forma aut q̄ prime ꝓpositiones sunt quasi instrumentum ⁊ intellect⁹ agens quasi efficiens principale ⁊ hoc est multuz simile si ponatur q̄ prime propositiones sunt sic materia siue q̄ sint sic instrumentum. Et similiter siue ponatur q̄ itellectus agens sit sicut forma siue sicut agens principale.

Quarto circa hoc mouet cōmentator vnum dubium q̄ si ponatur q̄ prime propositiones sunt quasi instrumentū intellectus agentis tunc sequitur q̄ actio eterna intellect⁹ agentis prouenit a duobus quox vnum est eternū et aliud non est eternuz. s. prime propositiones. ⁊ hoc est i possibile q̄ instrumentum eterni debet esse eternuz. Et si dicatur q̄ prime ꝓpositiones sunt eterne tunc sequitur q̄ intellecta speculatiua siue conclusiones sunt eterna cui⁹ oppositum dictum est supra. Si autem dicatur q̄ prime ꝓpositiones sunt sicut materia sequitur idem q̄ prius. s. q̄ sint eterne ⁊ similiter intellectus speculatiuus. q̄ impossibile est q̄ generabile ⁊ corruptibile sit materia eterna.

Pro solutione istox dicit commentator q̄ cum dicit̄ q̄ prime ꝓpositiones sunt quasi materia vel quasi instrumētum intellectus agentis non dz intelligi q̄ sint vera materia aut verum instrumentum. s. ꝓpinquum ⁊ immediatum. sed q̄ assimilantur materie ⁊ instrumento ita q̄ proportio inter intellectum agentem ⁊ primas ꝓpositiones ē sicut ꝓportio forme ad materiam ⁊ agentis principalis ad instrumentum. Et hoc vlteriuſ declarat commentator conclusiones ⁊ similiter intellectus in habitu est similis materie in ordine ad intellectum agentem ⁊ intellect⁹ agens simlis forme sicut q̄ respectus intellectus agentis ad intellectum in habitu est sicut respectus forme ad materiam lz intellectus agens sit eternus ⁊ intellectus in habitu generabilis ⁊ corruptibilis. Vnde sic arguit commentator. Quorūcunq̄z duorum habentiū idem subiectū vnum est pfectius alio necesse est vt respectus pfectionis ad unpfectius sit sicut respectus forme ad materiam. sz intellectus agens ⁊ intellectus speculatiuus siue in habitu habent idem subiectum vz intellectum materialem ⁊ intellectus agens est pfectior intellectu in habitu. ergo respect⁹ intellectus agentis ad intellectum in habitu est sicut respectus forme ad materiam pz ꝓma ⁊ maior. minor autem declaratur ꝓ prima pte pr ꝓ secunda est manifesta. nā clarū est q̄ intellectus speculatiuus siue in habitu est in intellectu materiali vt in subiecto ⁊ mediante intellectu speculatiuo intellectus agens continuatur cū intellectu materiali ⁊ ei vnitur vt forma. ergo sequit̄ q̄ tam intellectus speculatiuus siue in habitu q̄z intellectus agens sunt vt in subiecto in intellectu materiali q̄z⁹ intellectus agens sit efficiens intellectum speculatiuum sicut lux ⁊ color fm esse intentionale habent idem subiectum vz diafanū ⁊ tamē lux efficit ipsum colorem. i. spēm coloris apud quoſdā opinionem. His premissis declarat commentator modū fm quem intellectus materialis intelligit substātias bstractas fm q̄ nobis vnitur ⁊ vult q̄ intelligat eas p intellectum agentē sibi vnitū vt forma qđ accidit in postremo ⁊ non in principio. Quod aūt intellectus agens nobis vniatur vt forma, pbat commentator. q̄ illud p quod aliquid agit p suam ꝓpriam actionem est forma eius. sed p intellectum agentē agimus actionem nobis ꝓpriam. s. intelligere. ergo intellectus agens est in nobis vt forma. Modus aūt p̄q̄ nobis copulatur est talis q̄m intellecta speculativa ⁊ similiter intellectus materialis in quo recipiunt̄ copulatur nobis p formas imaginabiles siue ꝓphantasmata existentia in nobis a qbus fiunt intellecta speculativa ⁊ in esse dependent. Intellectus vero agens copulatur cū intellectus speculatiuis vt fuit ostensum ⁊ mediantibus intellectis speculatiuis copulatur cū intellectu materiali nobis vnito ⁊ sic nobis copulatur. Nam nā intellect⁹ agens q̄z intellectus speculatiue in eodē subiecto recipiuntur ea comprehēdente. s. intellectum materiali. Vnde quando omnia intellecta speculativa fuerint in nobis in potentia tunc intellectus agens erit copulatus nobis in potentia ⁊ quādo omnia fuerint in nobis in actu tūc intellect⁹ agēs erit nobis pfecte copulatus in actu ⁊ quando aliqua fuerint in potētia ⁊ aliqua in actu tūc intellectus agēs erit nobis copulatus fm ptē ⁊ fm ptem non quod non dz intelligi quantū ad copulationem fm substantiam. sed quantum ad copulationem fm cognitionē q̄ anteq̄z intellect⁹ agens operatur in nobis non cognoscitur a nobis in actu ⁊ cū ꝓdurerit in nobis omnia intellecta speculativa tūc pfecte cognoscet a nobis fm omnes eius virtutes actiuas ⁊ causalitates ⁊ cū vero aliqua produxerit ⁊ aliqua non tūc cognoscetur a nobis fm aliquas virtutes actiuas ⁊ causalitates quox actuum ⁊ fm aliquas non. Vel exponatur de copulatione intellectus agent. s fm lumē ipsius. vt facit Albertus ⁊ tūc dicit̄ moueri ad continuationem. s. cōpletam eius nobiscū ⁊ cū iste motus erit cōpletus. tūc intellectus agens erit copulatus nobis oibus modis q̄ tūc intelligemus ipsum fm oēs eius virtutes actiuas ⁊ causalitates oium suox actuū ⁊ proportio eius ad nos i illa dispositione est sicut proportio intellectus in habitu ad nos ⁊ cū ita sit necesse est q̄ intellectus materialis cui copulatus est agens vt forma seu homo p intellectū materialem intelligat p substantias intellectus agētis sibi propriꝰ oīa entia sicut intelligit per intellectū in habitu quando fuerit continuatus cū formis imaginabilibus oīa entia. Et hoc uno fm hūc modū assimilatur deo in eo q̄ aliquo modo ē

omnia entia. s. fm esse intentionale ⁊ quantum ad eorum cognitiones ⁊ ex eo q̄ aliquo modo scit omnia entia ⁊ entia fm q̄ sunt in deo nihil sūt nisi scientia eius nec cā entiū prima ⁊ principalissima ē aliud q̄z scientia dei. Et ex hoc p̄z quō intellectus agens continuatur nobis in postremo ⁊ non in principio q̄ non continuatur nobis vt forma nisi cū omnia intellecta speculatiua fuerint in nobis in actu ⁊ hoc non est i principio vt p̄z. sed in postremo. ergo solū in postremo nobis vnitur vt forma ⁊ cū sic vnitur tunc p ipsum intelligimus oīa que intelligimus ⁊ agimus p eius actionem sibi p̄priā v̄z intelligere. Ex quo vlterius apparet q̄ intellectio intellectus agentis nō est aliqua scientiarū speculatiuarū. sed ē aliquid currens cursu rei generate naturaliter a disciplina sciētiarū quasi dicat q̄ scientia que est substantia intellectus agentis naturaliter sequitur in nobis scientias speculatiuas p quarū adeptionem nobis cōiungitur lumen ⁊ substantia intellectus agentis tā q̄z cogitatio nostra vt supra ostensum ē ⁊ tunc dicitur intellectus adēptus. Vnde nō ē remotū q̄ homines adiuuēt se in hac intentione ⁊ adeptione intellectus sicut iuuant se in adeptione scientiarū speculatiuarū per quas acquiritur continuatio intellectus agentis. p ītellecta aūt falsa nō cōtinuatur nobis intellectus agens q̄ non intendūtur naturaliter. sed fiunt a casu vt monstra. Vnde vt alpharab⁹ dixit respectus intellectus agentis ad hominem nō est respectus agentis tm̄. sed agentis ⁊ forme. Dubitatur tamen circa hec dicta vtrū intellectus possibilis corpori vnitus intelligere possit substantias separatas. Arg. q̄ nō. primo sic q̄cūq̄z aliqua adinuicem compārtur sicut p̄ppium agens ⁊ p p̄ppium passuz oz q̄ actio actiui sit equalis passioni passiui. sed intellectus agens ⁊ intellectus possibilis se habent sicut propriū agens ⁊ propriū passum. ergo actio intellectus agentis adequatur passioni intellectus possibilis. cū igitur actio intellectus agentis sit abstrahere ⁊ passio intellectus possibilis intelligere vt patuit supra. sequitur q̄ intelligere intellectus possibilis adequatur abstractioni intellectus agentis ⁊ per ꝯs nihil potest intellectus possibilis intelligere nisi q̄d potest intellectus agēs abstrahere. sed constat q̄ intellectus agens nō pōt abstrahere substantias separatas cū sit de se actu abstracte nec habeat phantasmata a quibus abstrahi possint. ergo nec intellectus possibilis eas poterit intelligere. Secūdo si intellectus possibilis corpori vnitus posset intelligere substantias separatas ⁊ eas cognoscere aut notitia quia aut notitia propter quid non notitia quia quoniam Aristo. sexto metaphy. eadem est via cognoscendi si est sine quia est ⁊ quid est. sed intellectus noster nō potest de substantijs separatis cognoscere quid est. ergo nec etiam quia est. Et q̄ non possit cognoscere quid ē declaratur q̄ talis cognitio acquirit p notitiam accidentium proprietatuz vt habitum est primo huius. sed de substātijs separatis nulla cognoscimus p̄pria accidentia cū mouere intelligere ⁊ reliqua huiusmodi sint accidentia ca᷒ communia. quare ⁊c. Nec valet si diceretur q̄ de deo cognoscimus aliqua que sunt sicut accidentia eius p̄pria vt q̄ est primū simpliciter inde pendens infinitus ⁊c. q̄ obiectum ⁊ potentia debēt adinuicem p̄portionari. sed finitum ⁊ infinitū non p̄portionantur vt p̄z. ergo intellectus noster qui est finitus nō potest intelligere deū qui est infinitus. Etiam nō potest intellectus noster habere notitiam propter quid de substantijs separatis tamē vt dicit A᷒. scdo methaphisice ita se habet intellectus noster ad manifestissima i natura sicut sūt substantie separate sicut oculus noctue ad lumen solis quod verum non esset si de ipsis notitiam propter quid que est ceteris pfectissima posset haberi. Et confirmatur quia notitia p̄pter quid est p cām. sed substantiarum separatarū nullam cognoscimus cām ⁊ maxime dei qui est prima cā rum igitur ⁊c. In oppositum est cōmentator commento trigesimo sexto huius tertij. Et arguitur ēt rōne quoniam omnis cognitio fit per assimulationem cognoscētis ad cognitum ⁊ per ꝯs quod est magis simile nostro intellectui est ab eo magis cognoscibile. sed substantie abstracte magis assimilantur ei q̄z substantie materiales ⁊ ipse potest cognoscere substantias materiales. ergo a fortiori cognoscere poterit substantias abstractas. Vnde dicit cōmentator secundo methaphysice q̄ si substantie abstracte non possent intelligi ab intellectu nr̄o tūc natura ociose egisset q̄ fecisset aliquid naturaliter intelligibile quod a nullo posset intelligi. sed in modo fm quam intellectus possibilis corpori vnitus intelligere potest substantias separatas inter scribentis est maxima discrepantia vult. n. commentator Auerois q̄ intellectus possibilis possit intelligere substantias separatas intuitiue ⁊ fm earum quidditates intellectus agentis sibi vnitum vt forma post cōplete generationem intellectus in habitu: nam cū intellectus agens seipsum intelligat p substantiam propriam ⁊ intelligentias superiores per ipsas sibi aliqualiter vnitas sequitur q̄ cum intellectus agens erit factus forma intellectus possibilis q̄ tūc intellectus possibilis p ipsum intelligat quicquid intellectus agens intelliget ⁊ simili modo quod tamen erit ordine quodā. qm̄ primo intellectus possibilis intelligit omnia materialia deinde actum propriuz proprium postea se ipsum deinde intellectum agentem et consequenter ascendendo intelligit intelligentiam orbis lune. postea mercurij postea veneris ⁊ sic gradatim donec perueniat ad vltimam intelligentiam que ē deus gloriosus. ⁊ hoc mō intellectus ascendit in intelligendo de forma in forma dum est factus adeptus i quo statu ponit hominis vltimam felicitatem. Hec tamen opinio a nō nullis multipliciter mordetur. Primo quia si intellectus agens esset substantia separata vt ꝯz hec positio tunc nō veretur nobis fm suam substantiam. sed solum lumen eius fm q̄ ptcipatur intellectus speculatiuus ⁊ non quantum ad alias actiones intellectus agentis vt possumus p hoc intelligere substantias separatas sicut dū videmus colores illuminatos a sole non vnitur nobis substātia solis vt possimus agere actiones solis. sed solum nobis vnitur lumē solis ad visionē colorus. Secūdo arguunt q̄ dato q̄ intellectus agens nobis vniretur fm substantiam suam tamē vt ponit Auerrois non vnitur nobis nisi per intellecta speculatiua rerum materialium ⁊ p ꝯs per ipsum sic vnitum non erimus potentes itelligere nisi materialia. Tertio intelligere omnia materialia vix contingat alicui in hoc mundo vel paucis si ergo in tali adeptione intellectus esset felicitas humana sequeretur q̄ pauci ad felicitatem puenirent humanā contra A᷒. primo ethicoꝝ dicentem q̄ felicitas est bonum cōmune q̄ potest prouenire omnibus non orbatis ad virtutem. Quarto q̄ felicitas non fit in continuatione intellectus agentis nobis cum ostendunt p A᷒. in. x. ethicoꝝ volentē q̄ felicitas ē opatio fm virtutem perfectam ⁊ q̄ maxima felicitas consistit in cognitione maximoꝝ intelligibilium p̄z sapientiā que est optima virtute ⁊ principalissima scientiarum speculatiuarū. quare ⁊c. Propter hec ⁊ alia multa tenuerūt aliqui in hac difficultate oppositum cōmentatoris premittentes. primo q̄ duplex est notitia simplex ⁊ intuitiua vt cognitio que visus comprehendit colorem. alia est cōplexa ⁊ discursiua p augmentationem acquiritur vt primus motor est eternus. Et ex hac sequitur alia distinctio. s. q̄ de aliquo dupliciter potest haberi notitia. vno mō quātū ad quidditatem ⁊ essentiam eius. alio modo quātū ad eius esse ⁊ operationes. Premittit secūdo q̄ intellectus noster possibilis est infinitus in genere nature intellectualis adeo q̄ ē natus moueri naturaliter ad itelligendū a p̄hā

taſ natibus exſtitibus in nobis ⁊ q; quod naturale eſt non aliter aſſueſcit ideo q̄;dū eſt virtus corpori nihil intelligē. e pōt niſi ad aliud intelligēdū moueri poſſit ab aliquo phātaſmate. Hic premiſſis iſtas ponūt concluſiones. Prima cōcluſio. Intellectus poſſibilis non pōt de ſubſtā tijs ſepatis intuitiua notitiā habere ⁊ eam ſm earum qd ditates diſtincte cognoſcere ſm q; corpori eſt vnit⁹. Iſta concluſio arguitur ſic. Intellectus poſſibilis ſm q; ē vni tus corpori nihil poteſt intelligere: nec aliquo mō niſi ſm q; pōt moueri ab aliquo phantaſmate. ſed nullū in nobis poteſt eſſe phantaſma qđ poſſit mouere intellectum poſſi bilem ad intelligendū intuitiue: ⁊ diſtincte quidditatē ſub ſtantie ſepate. ergo ⁊c. ꝺz ꝺña ⁊ maior ex ſecūdo premiſſo mino; aūt p;obari poſſet p argumenta facta in principio queſtionis. Secūda concluſio intellectus poſſibilis de ſubſtantijs ſepatis notitiam diſcurſiuā ⁊ quantum ad ea rum eſſe vel opationes poteſt habere vt corpori eſt vnit⁹. Iſta concluſio p; qm̄ per eternitatem motus celi probari poteſt motores corpo; celeſtium eſſe imptibiles a magni tudine ſepatos ⁊ continuo mouentes. vt poteſt colligi ex octo phy. igitur ⁊c. Sed contra iſtam ꝓpoſitionē mul tipliciter inſtant defenſores precedentis opinionis ⁊ me liones eo; rationes ſunt due. Prima rō nulla forma im pedit;r a ſua opatione nobiliſſima p; eius vnionez ad ſu am ꝓpriam materiam. q; tunc illa vnio non eſſet natu ralis. ſed intelligere diſtincte quidditates ſepatoū ⁊ ma xime dei eſt opatio nobiliſſima aie intellectiue vt colligit decimo ethico; ⁊ corpus humanum eſt ſua materia pro pria vriq;. ergo p vnionem anime intellectiue ad corpus non impeditur quin poſſit diſtincte cognoſcere quiddita tes ſubſtantiarum ſepatarum. Et forte dicitur ad maiorē q; nulla forma impeditur perpetuo a ſua opatiōe nobiliſ ſima p; eius vnionem ad ſuam ꝓpriam materiam lz ali quando poſſit impediri modo. ſic ē de anima intellectiua que lz impediatur a ſua nobiliſſima operatione dum cor; pori eſt vnita quia tamen aliquando ſepatur ab eo iō tūc poteſt diſtincte intelligere poteſt quidditates ſubſtantiarum ſe paratarum. Sed contra hanc reſponſionem fic argu. q; ſi anima intellectiua poteſt diſtincte intelligere quiddi tates ſubſtantiarū ſepatarū. aut ergo per ſuam ſubſtantiā aut per ſpeciem a phantaſmate abſtractam aut per ſpeciez recepta a ſubſtantia ſepata. Si per ſubſtantiam ſuam tūc cum vnio anime intellectiue ad corpus non impediat ei⁹ ſubſtantiam ſequtur q; non impedirct ipſam a tali intelle ctione. Si per ſpēm abſtractam a phantaſmate cuz vnio anime intellectiue ad corpus non impediat receptionē ta lis ſpeciei. ſed magis ſit neceſſaria ſequitur q; nec impe diat huiuſmodi intellectionem. Si autez ſit intelligat per ſpēm receptam a ſubſtantia ſepata q; vnio anime intelle ctiue ad corpus talem receptionem impedire nō pōt ex quo ſpēs ſubſtantie ſepate non requirūt in ſubiecto diſpoſitio nes cōtrarias illis que reperiūtur in corpore humano ni ſi fingatur iterum habetur intentum vt prius. igitur ⁊c. Secūda rō. Quidditas ſubſtantie ſepate aut eſt idem re aliter cum eſſe eius aut aliud. ſi idem. ergo ſic intellectus vnitus corpori intelligit eſſe ſubſtantie ſepate ſic intelligit eius quidditatem. Si aliud tūc queratur ab aduerſarijs an ipſi cognoſcant illam alictatem aut non. Si nō tūc lo quuntur de eo quod non cognoſcūt quare phantaſtice ⁊ linee rōne. ſi ſic ⁊ non per ſenſum vt p;. ergo per intelle ctum. ſed intellectus non pōt cognoſcere diuerſitatem in ter aliqua niſi cognoſcat vtrūq; illorum vt patuit ex capi tulo de ſenſu cōi. ergo intellectus corpori vnitus intelli git non ſolū eſſe. ſed etiam quidditates ſubſtantie ſepate. Tertia via in hac materia mihi occurrit que videt ſa tis ꝓbabilis vz dicendo q; anima intellectiua corpori vni ta diſtincte poteſt intelligere quidditates ſubſtantiarū ſe paratarum non per vnionem intellectus agentis ad intel lectum poſſibilem vt poſuit commentato;. ſed ſumēdo alt ud fundamentum. Mā ſuperius fuit oſtenſum q; virtus cogitatiua ex ſpēbus formarum ſenſatarum elicere poteſt ſpēs intentionum non ſenſatarū ⁊ non ſolum cogitatiua in homine. ſed etiā extimatiua in brutis. Vnde extimat ua ouis ex cognitione coloris figure ⁊ motus lupi ac reli quoz talium elicit ſpēm inimicitie. Cum ergo intellect⁹ ſit virtus altior ⁊ nobilior q̄z cogitatiua a fortiori ſequitur q; ipſe vnitus corpori ſimile facere poterit. ſ. ex ſpēb⁹ ſeu notitijs effectum ſubſtantie ſeparate ⁊ ſuarum opationuz ⁊ ꝓprietatum elicere ſpeciem ſue quidditatis repreſentati uam per quam ipſam quidditatem ſubſtantie ſepate intel ligere poteſt ſicut cum intellectus cognouerit de prima i telligentia q; eſt ens ſimpliciter primum ⁊ indepēdēs ac tus puriſſimus vigoris infiniti ac reliqua talia. ex his eli cere poterit ſpēm quidditatis diuine repreſentatiuaz ⁊ pi ter in alijs eſt dicendum. Ex quibus ſequitur q; ſm ordi nem nature non quilibet intellectus poteſt hoc facere. ſed ſolum exercitatus in ſcientia diuina. Ex infuſione autem ⁊ gratia ſupernaturali etiam litterarum ignarus quiddi tates ſubſtantiarū ſepatarum cognoſcere poteſt vt pluri bus ſanctis hoibus contingit. ſed de tali cognitione non loquiſ in propoſito. Et ex his ad argumenta ſuperius adducta p; rñio. Ad primum concedi poteſt q; paſſio i tellectus poſſibilis adequatur actioni intellectus agentis non q; oē intelligibile fit abſtrabibile q; aliquid intelligi tur quod non poteſt intelligi p ſpēm abſtractam. ſed ta men elicitam vt dictum eſt ſupra. ſed q; ſi intellectus poſ ſibilis vnitus corpori ꝺz aliquid intelligere o;z q; concur rat aut precedat abſtractio intellectus agentis illius intel ligibilis vel alicuius alterius ad quod illud per ſe habitu dinem habeat. Ad ſm concedendū eſt q; intellect⁹ no ſter vtroq; mō poteſt cognoſcere ſubſtātias ſepatas ⁊ cā dicitur q; non pōt de eis cognoſcere quid ē. ergo nec q; ē negetur aſis ⁊ modus ē declaratus. Et cum vlterius ar guitur q; intellectus noſter nō pōt de deo notitiam habe re quia finitum ⁊ infinitum non ꝓportionantur: dicendū q; lz non ꝓportionent ſe in eo ſm q; vnum ē finitum ⁊ ali ud infinitum ꝓportionātur tamen adinuicem vt motum ⁊ mobile. Et ſimiliter dicitur q; de ſuſtantijs ſepatis pōt habere notitiam pp; quid cā vna ſit cā alterius. ⁊ auctori tas allegata ex ſecundo methaphy. non arguit impoſſibi litatem. ſed ſolum difficultatez immo dicūt aliqui q; ꝺ deo poſſumus habere talem notitiam quia lz non habeat cau ſam ſibi tamen aliqua predicata attribuuntur habentia in ter ſe ordinem prioris ⁊ poſterioris ⁊ ſe habentia vt cau ſa ⁊ effectus. ſed de hoc inqueredū ē alibi. Ad argu menta facta cōtra alias vias ex fundamētis ſuis facile po teſt reſponderi quod breuitatis cā relinquo. ⁊ hec pauca congregare volui de iſto queſito difficili ad iuniorum in troductionem.

Hanc autem de anima dicta recapitu lantes dicamus iterum: qm omnia ea que ſunt quodāmodo ē anima: aut .n. ſenſibilia que ſunt: aut intelligibilia: ē autem ſcientia quidez ſcibilia quodammodo: ſen ſus autem ſenſibilia: qualiter autem hec ſūt opor tet inquirere.

¶ Iſtud ē ſertū capitulum huius primi tractatus in quo Ar. recapitulat prius dicta de anima. Et continet duas ptes. In quarū prima Ar. oſtendit q; anima ē quodammō oia. In ſecūda vero oſtendit q; anima nō intelligit abſq; phantaſmate. ibi ſecūda. Quoniam aūt neq;. Prima in duas quia primo facit qđ dictum ē. Secundo

declarat quod dixerat ibi. Secatur igitur scientia. Dicit de prima q̄ nunc aūt dicta de anima recapitulātes itez dicamus q̄ aīa ē quodammō oia ea que sunt: qđ p̄z quia ea que sunt aūt enim sunt sensibilia aut intelligibilia. ē aūt scientia quidem siue intellectus quodāmodo ipsa scibilia sensus aūt ipsa sensibilia q̄liter aūt hoc sit oportet ingrere.

¶ Secatur enim scientia ⁊ sensus in res: que quidem potentia est in ea: que sunt potentia: que vero actu: in ea que sunt actu. anime autez sensitiuū ⁊ quod scire potest: potentia hec sunt hoc quidem scibile: illud vero sensibile. Necesse est autez: aut ipsa aut species esse. Ipsa quidem igitur non sunt non enim lapis in anima est sed species. quare anima sicut manus est: manus enim organum organorum: ⁊ intellectus species specierum. ⁊ sensus species sensibilium.

¶ Declarat qđ dixerat ostendendo q̄ anima ē quodammō omnia entia. premittendo primo q̄ intellectus ⁊ sensus diuidere p̄m potentiam ⁊ actum sicut res intelligibiles ⁊ sensibiles. Vnde dicit secatur igitur. i. diuiditur scientia siue intellectus. ⁊ similiter sensus in res. i. sicut res intelligibiles ⁊ sensibiles vt scientia que quidē ē potentia in ea intelligibilia que sunt potentia. que aūt actu i ea que sunt actu ⁊ pariter ē de sensu respectu sensibilium ideo subdit. Anime aūt sensitiuū. i. sensus i potentia ⁊ qđ scire potest. i. intellectiuus in potentia sunt hec. s. sensibilia ⁊ intelligibilia in potentia hoc quidem. s. qđ pōt ē ipsū scibile: illud aūt. s. sensitiuum ē ipsum sensibile. Et q̄ intellectus ⁊ sensus sint res intelligibiles ⁊ sensibiles modo similitudinis ⁊ receptionis vt dixit cōmētator. i. habeant res illas in se intentionaliter probat dicens. Necesse est autem ipsa. s. intelligibilia ⁊ sensibilia esse in anima ex quo ipsa d̄ nouo cognoscit aut species ipsoz cū quelibet talis cognitio fiat per receptionē cogniti aliquo modo. Ipsa quidem igitur intelligibilia ⁊ sensibilia non sunt in anima p̄m esse materiale. erunt ergo in ea p̄m esse intentionale ideo dicit. Non enim lapis in anima est. sz eius species est in anima quare sequitur q̄ anima est sicut manus. manus enim est organum organorum ⁊ similiter intellectus est species specierum. s. intelligibilium ⁊ sēsus est species specierum sensibilium. Intelligendum primo q̄ omnia que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia ⁊ anima per sensum est quodammodo omnia sensibilia. per intellectū vero omnia intelligibilia vt statim ostēdam fuit ideo anima est quodammodo omnia entia ⁊ dicitur quodammō q̄: non est omnia entia p̄m esse materiale. sed solum p̄m esse intentionale p̄ quanto omnium entium recipit speciem seu cognitionez. Et quia sicut res sensibiles diuiduntur per actum ⁊ potentiam quia quedā dicuntur sensibiles actu q̄: actu sentiuntur quedam vero potentia q̄: non actu sentiuntur. sed possunt sentiri. ita sēsus diuiditur p̄ actū ⁊ potentiam ⁊ sensus in actu dicit̄ q̄ actualiter sentit. in potentia vero qui non sentit actualiter sed pōt sentire. ideo vult Ar. q̄ sensus in actu sit omnia sēsibilia in actu. sensus vero in potentia sit omnia sensibilia in potentia. Et similiter est de intellectu ⁊ intelligibili vz q̄ intellectus in actu ē omnia intelligibilia in actu ⁊ intellectus in potentia est omnia intelligibilia in potentia. Vnde dicit cōmentator vt res quarū differētie sūt cedē.

Intelligendū secūdo q̄ sicut manus dicitur organum organoz quia quodlibet organum potest recipere ⁊ qđlibet organo vti: ita intellectus possibilis dicitur species specierum intelligibilium: q̄: quālibet speciem intelligibilem in se recipere potest ⁊ ea vti in intelligendo: ⁊ sensus dicitur species specierum sensibilium: quia cuiuslibet sensibilis speciem in se recipere potest ⁊ ea vti in sentiendo.

¶ Quoniam autem neqz res nulla est preter magnitudines: sicut videntur sensibilia separata i speciebus sensibilibus intelligibilia sunt: ⁊ que abstractione dicuntur: ⁊ quecunqz sensibilium habitus ⁊ passiones: ⁊ ob hoc neqz non sentientes nihil nihil vtiqz addiscet neqz iteliget. Sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasma autem sicut sensibilia sunt: preter q̄ sunt in materia.

¶ Hic ostendit q̄ anima non intelligit absqz phāntasmate: ⁊ duo facit. primo hoc. secundo distinguit phantasma ab intellectu: Est autem phāntasma. De prima vult q̄ sicut sensus non sentit nisi in presentia sensibilis: ita intellectus non intelligit nisi in presentia phantasmatis: q̄n sicut supertus habuimus est: ita se habent phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. ideo dicit. Quoniaz autem neqz nulla res est primo intelligibilis ab intellectu preter magnitudines sensibiles: sicut videntur. i. intelliguntur sensibilia separata. i. abstracta per intellectum in speciebus sensibilibus. i. phantasmatibus sensibilia sunt ⁊ que abstractione dicuntur vt mathematica ⁊ quecunqz sunt habitus ⁊ passiones sensibilium vt naturalia. Vnde tam mathematica q̄z naturalia non possunt intelligi sine phantasmate propter quod subdit: ⁊ ob hoc neqz non sentiēs nihil vtiqz addiscet nec intelliget superfluit nemo sed cum aliquis per intellectum speculetur necesse est ipsum simul phantasma aliquod speculari. i. phantasiari: ⁊ huius causa est. quia phantasmata sunt sicut sensibilia preter q̄ phantasmata sunt sine materia: sensibilia autem sūt cum materia. Intelligendum primo q̄ q̄: intellectus mouetur ad intelligendum a phantasmatibus: ideo illud dicitur primo intelligibile via generationis quod habz p̄ primum phantasma. hoc autem est magnitudo sensibilis: q̄ re magnitudo sensibilis primo intelligibilis dici debet: nō tamen vt habet esse in hoc particulari vel illo. sed vt ē abstracta per intellectum agentem aut simpliciter vt mathematicalia: aut ab hoc ⁊ ab alio vt naturalia. Intelligēdum secundo p̄m commentatorez commento. xxix. q̄ cū corpus qđ est vniuersalius intelligibilium abstrahitur ab intellectu p̄m velocitatem. sed est ens in rebus sensibilibus: necesse est vt forme sint existentes in intellectu p̄z velocitatem ⁊ rem velocis transmutationis non firam ⁊ q̄ ille eedem sint existentes extra animam in rebus sensibilibus p̄m q̄ habitus existit in habente habitum ⁊ res fixa est in re patiente. Ex quibus verbis duo videtur posse concludi: quorum vnum est q̄ eadem forma est in re sensibili extra animam ⁊ in intellectu: sed hoc est diuersimode: quoniam in re extra animam est realiter ⁊ p̄m esse signatum: in intellectu vero est intentionaliter ⁊ p̄m esse abstractum ⁊ vniuersale. Aliud est q̄ huiusmodi forma est in re sensibili fixa ⁊ velut habitus: q̄: non dependet in conseruari ab aliquo agente particulari: in intellectu vero est sicut res velocis transmutationis non fixa: quoniā continue ab aliquo particulari agente in conseruari dependet videlicet a phantasmate.

¶ Est autem phantasia alteraz a dictione: ⁊ negatione. Complexio enim intellectuum est verū aut falsum. Primi autem intellectus quidem differrent: vt non phantasmata sint: aut neqz alij phantasmata: sed non sine phantasmatibus.

¶ Distinguit phantasma ab intellectu per intellectum intelligendo actum intelligendi ⁊ primo ab intellectu cōpositorum dicens: Est autem phantasia capiendo p̄z operi

ratione alterius a dictione. i. affirmatione ꝛ negatione: cō
positio enim intellectuum est quod verum aut falsuz: qđ
supple nō est de phantasia. primi autem intellectus q: sim
plices ꝛ incompleri quid. i. in quo differunt vt non sint
phantasmata. Respondet ꝛ dicit: Aut neqz alij. i. neqz i
tellectus simplices. neqz alij. s. cōpositi sunt phantasma/
ta: sed non sunt sine phantasmatibus. Intelligenduz q
intellectus compositi differunt a phantasmatibus: q: intel
lectus componendo dicit rem esse: aut non esse: ideo ē ibi
veritas aut falsitas: sed ex hoc q de aliquo phantasiā: nō
propter hoc dicimus illud esse vel non esse. quare non est
ibi veritas vel falsitas. Intellectus autem simplices dif/
ferunt a phantasmatibus. Phantasmata autem sunt de
rebus particularibus. Commentator vero per primos i
tellectus non intelligit simplices intellectus apprehensio
nes. sed primas propositiones que sunt prima principia
complera. per dictionem autem ꝛ negationem intelligit
propositiones affirmatiuas vel negatiuas que ex illis con
cluduntur. Hic dubitatur vtrum intellectus humanꝰ
corpori vnitus intelligere possit absqz phantasmate. Ar
guitur q sic multipliciter. Primo ad hoc q intellectus i
telligat sufficit ipsum habere speciem intelligibilem: per
quam fit in actu. sed intellectus habituatus habet speciem
intelligibilem non dependentem a phātasmate. ergo pōt
intelligere nō concurrente phantasmate: pz ꝟña cum ma
iori. minor vero est nota ex quid nominis ipsius habitus
secūdo si intellectus noster ſm statum pñtis vite in intelli
gendo indigeret phantasmate: tunc sequeretur quia non
intelligeret nisi illa quorum phantasmata essent in sensu:
consequens falsum: quia intelligit se ꝛ substantias separa
tas a materia que phantasmata non habent cum non ca/
dant sub sensu. tertio non minus dependet sentire a sen/
sibili qz intelligere a phantasmate: p Ax. in littera. sed sē
sus aliquando sentit absente sensibili: vt pz de sensu inte/
riori. ergo intellectꝰ sine phantasmate intelligere poterit.
In oppositum ē Ax. hic ꝛ sepe superius. Ad hāc du
bitationem sicut ad precedentē reperiuntur diuersi modi
dicendi. Primus est qui colligi potest de mēte Auer/
rois: q: lz intellectus noster intellectione noua ꝛ ſm q vui
tas est corpori non possit intelligere absqz phantasmate:
ipse tamen absolute acceptus intelligit intellectione eter/
na nullatenus a phantasmate dependente. Prima pars
huius conclusionis sic arguitur. Quoniam si intellectus
alicuius hominis nunc intelligit aliquid qđ prius nō itel
ligebat hoc esse non potest: nisi quia ipse intellectus nunc
immediate immutatur ab aliquo existente in illo homine
a quo prius non immutabatur aliter non esset ratio qua/
re magis nūc intelligeret qz prius. sed illud existens i ho
mine a quo intellectus immediate imutatur non pōt esse
nisi phantasma. ergo ad hoc q noster intellectus corpori
vnitus intelligat de nouo necessarium est cōcurrere phā/
tasma: pz deductio cū maiori. minor etiam est clara: quia
illud non potest esse spēs existēs in sensu exteriori vel cō
muni cum non sit tante spiritualitatis vt foret opportunū
ad hoc q intellectꝰ immediate imutaret. erit ergo species
vel cognitio alterius interioris: ꝛ talis phantasma com/
muniter appellatur ꝛ a commentatore intentio imagina/
ta. Secūda pars etiam pz ex fundamento opinionis com
mentatoris de vnitate ꝛ sepatione intellectus: quoniam
vt patuit supra vult q intellectus agens sit substantia ab
stracta ꝛ eterna continue se intelligens per essentiam pro
priam. Similiter lz intellectus non semper sit adeptus in
respectu vnius individui: tamen in ordine ad totam spe/
ciem humanā semper est adeptus: q: respectu totius mul
titudinis hominum phia ē perfecta. sed quandocunqz in
tellectus est adeptus agens vnitur possibili vt forma et
possibilis intelligit agentem eadem intellectione nume/
ro qua agens intelligit seipsum. s. per essentiam intellectꝰ
agentis: ꝛ pz talem intellectionem esse eternam ad quaz
phantasma nullo modo cōcurrit. quare ꝛc. Et huic qz/
uis non in toto concordat Albertus dicens: q: lz ante sta
tum adeptionis non contingat intellectū intelligere absqz
phantasmate: tamen post statum adeptionis bene potest
videlicet postqz intellectus possibilis totum lumen intel/
lectus agentis adeptus fuerit. Vnde tunc aggregatum
ex vtroqz dicetur intellectus adeptus. Secūda opinio
est sancti Thome di. esse impossibile intellectum nostruz
corpori coniunctum aliquid actu intelligere nisi ad phan/
tasma se conuertat: quod duabus euidentijs ostēdit: qua/
rum prima quoniam cum intellectus sit potentia nō vtēs
organo corporali nullo modo in suo actu impediretur p
lesionem organi corporalis nisi ad eius actum requirere
tur actus alicuius potentie vtentis organo corporali. sed
certum est q intellectus in suo actu impeditur per lesionē
organorum virtutum sensitiuarum interiorum. ergo itel
lectus p: suo actu indiget actu alicuius sensus interio/
rum: ꝛ talis dicitur phantasma. igitur ꝛc. pz consequen/
tia ꝛ maior: minor autem ad experientiam declaratur. nā
intelligendo non solum de nouo scientiam acquirendo.
sed etiam vtendo scientia preaccepta per lesionem organi
virtutis imaginatiue: vt in freneticis accidit: aut memora
tiue vt in litargicis accidit. Secunda cuidētia est quia
quando aliquis conatur aliquid intelligere format aliqua
phantasmata per modum exemplorum in quibus quasi i
spiciat quod intelligere studet: ꝛ propter hoc cum aliquez
volumus facere aliquid intelligere proponimus sibi exē
pla de quibus phantasmata formare possit ad intelligen/
dum. Vlterius addit q quia potentia cognoscitiua p
portionatur cognoscibili: ideo intellectus angeli qui tota
liter a corpore est separatus proprium obiectuz est substā
tia intellectualis a corpore est separata: ꝛ per huius intel/
ligibile materialia cognoscat. sed intellectus humani qui
corpori est coniunctus obiectum proprium est quidditas
in materia corpali existens: ꝛ per huiusmodi rerum visi/
bilium quidditates siue naturas inuisibilium rerum ali/
qualem accipit cognitionem. Et quia de ratione quiddi/
tatis rei materialis cum non fit absqz materia corporali ē
q sit existens in aliquo individuo: ideo ab intellectu no/
stro corpori coniuncto cognosci non potest: nisi vt est exi/
stens in aliquo particulari: non autem per sensum ꝛ ima
ginationem comprehendimus particulare: quare necesse
est ad hoc q intellectus noster intelligat quidditatem rei
materialis que est suum proprium obiectum: vt ad phan
tasma se conuertat ꝛ speculetur naturam vniuersalez exi
stentem in particulari vbi obiectum proprium nostri in/
tellectus esset substantia separata vel quidditas rei sensi/
bilis non existens in particularibꝰ: vt Plato posuit: tūc
oporteret q intellectus noster in intelligendo se conuer/
teret ad phantasma. Tertius modus fuit quorundaz mo
dernorum qui in intellectu possibili duplices posuerunt
species. s. abstractas ex phantasmatibus per actionem in
tellectus agentis: ꝛ ſm tales non potest intellectus intelli
gere quin concurrat phantasma: ꝛ hoc semper accidit in
principio dum intellectus incipit intelligere. Alias autez
species posuerunt elicitas ex precedentibus per operatio
nem intellectus possibilis facti in actu: ꝛ ſm tales potest
intellectus intelligere non concurrente phantasmate: q
tales non dependent a phantasmate sicut priores: sed re/
manere possunt in intellectu cessante omni operatione sē
sus: ꝛ hoc declarant per eos qui extasim patiuntur qui si
pungantur non patiuntur ex eo q a sensibus sunt abstra
cti: ꝛ tamen intelligunt cum post reuersionem ad opera
sensuum multa mirabilia dicant que ignorauerant prius.
Volunt ergo isti q lz semper in principio quando in/

tellectus incipit intelligere concurrere' phantasma tamē in ꝓcessu postq̄z factus est in actu etiam ante adeptionez intelligere potest absq3 phantasmate. Ex quibus omnibus patet qualibet intelligi habeat qō hic dicit Ar. videlicet ꝙ necesse est quēcunqz intelligentem phantasma aliquod speculari: quoniam ſm primum modum intelligi habet de intelligente intellectione noua: ⁊ secundū ſm vt verba iaceāt ⁊ ſm tertium in principio quando intellectus incipit intelligere. Ad rationes autez in principio adductas respondetur. Ad primam responderi pōt ſm vnam viam dicendo ꝙ species reseruate in intellectu nō sufficiunt ad hoc vt actualiter intelligat. sed requiritur ēt conuersio intellectus ad phantasma per quam fiant i actu completo: vt dictum fuit supra. Vel potest dici ſm aliā viam ꝙ requiruntur phantasmata tāq3 agentia a quibus species totaliter in cōseruari dependēt. Et cum arguitur ꝙ tunc non essent habitus i intellectu. respondetur negādo cōsequentiam: quia l3 habitus intellectuales dependeant i conseruari a phantasmatibus: quia tamē conseruās q3diu est: semp est eis sufficiēter presens quod non contingit de lumine ⁊ luminosis reliquis huiusmodi: ideo non obstat quin illi sint habitus. Ad secundam cū arguitur ꝙ tunc non intelligeret intellectus: nisi illud cuius phantasma esset in sensu. negetur consequentia. Et apud viam sancti Thome sufficit ꝙ nunq3 intelligat intellectus corpori vnitus: nisi in sensu sit phātasma illius quod intelligitur: aut alterius ad quod ipsum intellectum habitudinem habeat. De modo vero ſm quem intellectus vnitus corpori intelligit substātias sepatas patuit supra p cōmentatorem qui vult ꝙ postq3 i intellectu possibili est cōpleta generatio intellectus speculatiui siue i habitu: ꝙ intellectus agens vniatur sibi vt forma totum suum lumen ei communicādo: ⁊ tunc possibilis itelligit agentem per substantiam ipsius intellectus agentis: ⁊ quia intellectui agenti vniuntur intelligentie superiores vt intelligentia lune immediate: ⁊ mediante ea intelligētia immediate superiori: ⁊ sic ascendēdo vsq3 ad primum ⁊ eas per seipsas intelligit: ideo mediante intellectu agente intelligētie vniuntur cum itellectu possibili: ⁊ ab eo per seipsos itelligūtur. Et sic ſm cum intellectus possibilis ſm statum vite presentis cognitione intuitiua aut mere substantiali substātias separatas intelligere potest. Sanctus autē Thomas in hoc Auerroi aduersatur dicens itellectum nostrū corpori coniunctum nullo mō substantias separatas cognitione intuitiua ac mere substantiali intellige posse. sed solum per discursum ⁊ ſm aliqua ipsis attributa procedēdo ab effectu ad causam ad quam cognitionem phātasma effectus concurrit. Vnde ſm cum cognoscuntur quo ad quia est per motum celi vniformē ⁊ semper continuum ꝙ non potest esse nisi a substantia abstracta ⁊ immateriali ⁊ penitus infatigabili: postq3 vero intellectus erit a corpore separatus: tunc poterit perfectissime substantias sepatas itelligere per lumina ab eis recepta. hec recitare volui ad declarationem maiorem. Ad tertium dicitur ꝙ Ar. per sensum ibi intelligit sensum exteriorem qui non sentit nisi presente sensibili: l3 sensus interior vltra sensū communem sentiat non presente sensibili.

Quoniam autem anima ſm duas differenitas est potentias que animalium est: ⁊ discretio ꝙ intelligentie opus est: ⁊ sensus ⁊ adhuc in mouendo ſm locum motum: de sensu quidez ⁊ intellectu determinata sint tanta: de mouente autem quid forte sit anime speculandum est. vtrum vna quedam pars ipsius sit separabilis aer magnitudine aut rōne: aut omnis anima: ⁊ si pars aliqua: vtrum propria quedaz sit preter consuetas dici: ⁊ ductas. aut harum vna aliqua sit.

¶ Postq3 Ar. in precedenti tractatu determinauit de intellectiuo: nunc in hoc tractatu. secūdo huius tertij determinat de ſm locum motiuo: ⁊ continet quattuor capitula de quorum primo determinat de principio motiuo ſm locum inquirendo ⁊ arguendo. in secūdo de eo determinat ſm veritatem. in tertio comparat adinuicem aliquas animae potentias id est vegetatiuam ⁊ sensitiuam. in quarto ostendit ꝙ est impossibile corpa alijs esse corpus simpliciter ibi ſm capitulum. Videntur autem duo hec. ibi tertiuz. Vegetabilem quidem ibi quartum. Quod autez impossibile. Primum capitulum principaliter diuiditur in duas partes: in quarum prima ponuntur ⁊ improbantur distinctiones antiquorum de potentijs anime. In secunda disputatiue inquirit de principio ſm locum motiuo: ibi. Et etiam de quo. Prima pars adhuc diuiditur in duas: quia primo premittit intentum continuando se ad precedentia. Secundo adducit distinctiones antiquoruz de potentijs anime: ibi. Habet autem dubitationez. Dicit de prima. Quoniam autem anima que est animalium est diffinita id est distincta ſm duas potentias: quia ⁊ discretio quod est opus intelligentie ⁊ sensus id est sentire sūt illa ex quibus arguimur animam animalium ſm dictas potentias scilicet intellectum ⁊ sensum diuersificari ad/huc anima animalium distinguitur in mouendo motum ſm locum per potentiam ſm locum motiuam: de sensu quidem ⁊ intellectu determinata sint tanta. De mouente autem potentia speculandum est quid forte sit anime. Et primo vtrum sit vna quedam pars ipsius anime separabilis ab alijs: aut magnitudine id est subiecto: ⁊ non solū ratione vt posuit Plato: aut ratione scilicet solum id est diffinitione: aut sit omnis id est tota anima. Secundo si potentia ſm locum motiua sit pars aliqua anime vtrū sit pars anime propriaq3 vel ꝓ etiam sit preter partes conductas dici ⁊ dictas aut sit vna aliqua harum scilicet consuctarum dici vel dictarum.

¶ Habet autem dubitationem mox: quomodo oportet partes anime dicere: ⁊ quot. modo enim quodam infinite videntur. ⁊ non soluz quas dicūt quidam determinantes rationatiuam: ⁊ irrascibilem ⁊ appetitiuam. hi autem rationem habentes: ⁊ irrationabilem.

¶ Adducit distinctiones antiquorum de potentijs anime ⁊ diuiditur in duas: qr primo ponit illas distinctiōes. secundo eas reprobat: ibi. De prima dicit: ꝙ mox autem habet dubitationem quomodo oportet dicere. i. distinguere partes potētiales anime: ⁊ quot sunt: quia quodam enim modo videntur esse infinite huiusmodi partes ⁊ non solum ille quas quidam dicunt determinantes. i. distinguentes potentias anime i ratiocinatiuam ⁊ in rifibilem ⁊ appetitiuam. i. concupiscibilem. Hi autem. s. alij in rationem habentem ⁊ irrationabilem Intelligendum primo qr Ar. dicit ꝙ potentie anime quodammodo videntur esse infinite: qr potentie anime dupliciter possunt distingui. Uno modo ſz genera sua. alio modo ſm species specialissimas. Si distinguantur ſm sua genera sic sūt pauce nūero vt patuit supra. Si autem distinguantur ſm species specialissimas hoc iteruz dupliciter fieri potest. vno modo ſm se: ⁊ sic nō sunt valde multe vt post apparebit. alio modo possunt distingui ſm specificam distinctionem suoꝝ accidentium. ⁊ sic

sunt valde multe ⁊ quodāmodo infinite non q̄ in rei veritate sint infinite: sed videntur esse infinite. quia earū numerus non nisi cum magna difficultate ꝑpter ipsaꝝ multitudinem sciri potest. Intelligendum secundo q̄ Aristoteles duas posuit distinctiones antiquorum de potentijs anime. Prima fuit Platonis ſm commentatorē ⁊ q̄ potentiarum anime alia est rationalis alia irascibilis: ⁊ alia concupiscibilis. Secunda fuit quorundam aliorum antiquorum q̄ potentiaruꝫ anime alia est rationalis ⁊ alia irrationalis.

¶ Secundū enim differentias ꝑ quas has sepāt ⁊ alie videnť ꝑtes maiorē his differentiā habentes de quibus ⁊ nūc dictum est. Vegetatiua autē que cum plantis inest ⁊ omnibus viuētibus ⁊ sensitiua quā neq̄ sicut irrōnabile neq̄ sicut rōnem habētez ponet quis vtiq̄ facile.

¶ Reprobat illas distinctiones: ⁊ diuiditur in tres sicut eas reprobat ꝑ tres rationes ostendendo eas esse insufficientes ⁊ nō cōprehendere omnes potētias aīe: ibi secūda Adhuc aūt phātastica. ibi tertia Adhuc aūt appetitiua. ō ſma adducit p̄mā rōnem que est talis. Potentia vegetatiua que inuenit in plantis ⁊ potētia sensitiua que inuenit in brutis sūt potētie aīe quaꝝ nulla ē rōnalis vel irrōnalis: cōcupiscibilis vel irascibilis. quare ⁊c. Dicit ergo. ſm enī dictas ꝑ quas sātiq̄ sepant ⁊ distinguūt has aīe potentias ⁊ alie videnť ee ꝑtes aīe potentiales hūtes maiorē differentiā his potētijs de q̄bus ⁊ nūc dictū est in distinctiōib⁹ illoꝝ antiquoꝝ. vegetatiua. n. potētia que ⁊ in plātis inest ⁊ oibus alijs viuētibus. ⁊ sensitiua. ſ. brutoꝝ sicut irrōnabile sit h⁹. qñ neq̄ ſm rōnē hūtem ponet qs vtiq̄ facile. ſ aliquaꝝ ipsaꝝ ee. Sed hic dubitať vtꝝ oīs potētia aīe sit rōnalis vel irrōnalis. ⁊ vť q̄ sic auctoritate Aꝝ. i ethi. ponētis illā distinctionē tanquā sufficientē. Rūdet Egidius di. q̄ sicut rōnale ⁊ irrōnale si sumāť vt sūt differētie diuisiue ō genere substantie diuidit idē genus puta aīal nec cōpetūt nisi aīali: sic si sumanť vt sūt differētie diuisiue potentiaꝝ aīe diuidūt solū potētias eiusdē aīe. ſ. aīe humane Propter q̄d aduertendū q̄ potentiaꝝ aīe quedā ē rōnalis p essentiā vt intellectus ⁊ volūtas. quedā ē rōnalis per ꝑticipationē vt sensus ⁊ appetitus q̄ sūt contūcti rōni ⁊ apti ei obedire. quedā vo ē irrōnalis p ꝑticipationē: vt vegetatiua hois que conūgiť rōni: sed nō ē apta ei obedire. In alijs aūt viuētibus ab hoīe nō repiť potētia ꝑpe rōnalis aut irrōnalis. Er quo ꝑz q̄ nō dať potētia irrōnalis p essentiā: ⁊ ex hoc apparet rūsio ad dubiū vz q̄ illa distinctio potētiaꝝ aīe sit sufficiēs ad ꝓpositū Aꝝ. in li. ethi. vbi logitur solū de potētijs aīe hūane: nō tñ est sufficiens ad ꝓpositū Aꝝ. hic q̄ logť nāliter de potentijs aīe. Apparet vlterius q̄ nec distinctio alia Pla. est sufficiēs. q̄a si cōcupiscibile ⁊ irascibile capianť vt distinguūt ō rōnē nō reperiūť nisi in hoīe: quare insufficiētio est distinctio Pla. q̄z alia. q̄a lz alia nō ꝓphendat oēs potētias aīe hūane: ista āt nec ꝓphendit oēs potētias aīe nec oēs potētias aīe humane sed solū potentias aīe hūane rōnales p essentiā vel ꝑticipationem vt ꝑz ex dictis.

¶ Adhuc autem ⁊ phantastica que per esse quidem ab ommbus altera est. Cui autem harum eadem vel altera sunt habent multam dubitationem si aliquis ponat sepata" anime.

¶ Adducit secūdā rōnem que ē q̄ potētia phantastica q̄ē in bruts ē potētia aīe ⁊ tñ nō est aliqua illaꝝ enumerataꝝ p illos antiquos. quare ⁊c. Dicit ergo: Adhuc aūt phantastica potentia que per se quidē. i. diffinitionem est altera ab omnibus alijs potentijs anime: cui autem haꝝ potentiaꝝ anime. ſ. rationali vť irrationali sit eadem vel alterā multam habet dubitationem. ⁊ pro etiam si aliquis ponat partes anime sepatas. ſ. loco subiecto: vt posuit Plato ⁊ non solum ratione. Intelligendum q̄ phantasia q̄ est in brutis non est rationalis nec irrationalis: vt ꝑz ex dictis nec concupiscibilis nec irascibilis: ⁊ si hoc veꝝ est vbi distinguatur ab alijs potentijs anime ratione adhuc magis hoc verum erit vbi distinguatur ratione ⁊ etiā subiecto. Dic tamen dubitatur quia videtur q̄ phantasia canis sit rationalis per participationem. quia canis disciplinatus per phantasiam obedit domino suo qui est agens cum ratione. ergo ⁊c. Respondetur q̄ sicut bruta non habent ꝓpie disciplinam: sic nec habent obedientiam ꝓprie loquendo de obedientia cum sit virtus moralis que in solo homine reperitur. Si tamen large loq̄ndo concedere vellemus bruta perfecta habere prudentiaꝫ ⁊ obedientiam ex eo q̄ per phantasiam determinate operantur sicut per naturam inclinantur aut ab aliquo instructa sunt operari debere: tunc dicere debemus q̄ nō ex hoc solo dicitur aliqua potentia rationalis per participationeꝫ quia potest vel est apta obedire rationi. sed quia coniungitur rationi ⁊ est apta ei obedire vt dictum fuit supra. sic autem non est de phantasia canis vt patet. quare ⁊c.

¶ Adhuc autem ⁊ appetitiua que ⁊ ratione ⁊ potentia altera videtur vtiq̄ esse ab omnibus: ⁊ incōueniens vtiq̄ hanc sequestrare. Irrationatiuā. n. volūtas sit. ⁊ in irrationabili concupiscentia ⁊ ira. Sit autem trig in anima: in vnoquoq̄ erit appetitus.

¶ Ponit tertiam rationem que magis videtur procedere contra distinctionem Platonis que est talis. Triplex est potentia appetitiua scilicet voluntas concupiscibilis et irascibilis. ergo male ponit solum dupliceꝫ. dicit igitur: Adhuc autem appetitiua que ⁊ ratione ⁊ potentia scilicet actiua vtiq̄ videtur esse ab ommbus alijs potentijs anime. ⁊ inconueniens est vtiq̄ est hanc sequestrare scilicet solum in duas partes cum sint tres: quod patet. quia in ratiocinatiua aūt aīa sit volūtas. in anima autem irrationali quia sensitiua sit concupiscentia ⁊ ira ideſt concupiscibilis ⁊ irascibilis. si autem hec tria sunt in anima ideſt hec tres Vtutes appetitiue: tunc in vnoquoq̄ homine exquo habet animam ratiocinatiuam ⁊ sensitiuam erit appetitꝰ triplex ſ. vnus intellectiuus ⁊ duo sensitiui. Dic dubitať. qualiter in homine triplex reperitur potentia appetitiua: ⁊ triplex reperitur appetitus: ⁊ quomodo distinguūtur. Dicendum q̄ sicut appetitus naturalis sequitur formam naturaliter impressam vt appetitus ad locum deorsum grauitatem. ⁊ ita de aliis. sic appetitus animalis sequitur formam ab anima apprehensam. ⁊ quia apprehensio anime est dupler scilicet intellectiua ⁊ sensitiua: ideo prima facte est dupler potentia appetitiua scilicet anime itellectiue que dicitur voluntas: ⁊ anime sensitiue. ⁊ similiter duplex est appetitus videlicet intellectiuus qui sequitur cognitionez intellectus ⁊ sensitiuus qui sequitur cognitionem sensus. Sed vlterius potentia appetitiua anime sensitiue. ⁊ similiter appetitus sensitiuus est dupler. ſ. concupiscibilis ⁊ irascibilis. ⁊ he due potentie appetitiue sic distiuguūtur. quoniam sicut ignis non per eandem virtutem mouetur sursum ⁊ agit in contraria que possunt ipsum impedire in tali motu sed per aliam ⁊ aliam. Vnde per leuitatem mouetur sursum per caliditatem agit in cōtraria ipsius a tali motu ipeditiua. sic animalia nō ꝑ eādē Vtutē appetitiuā desiderant ꝓpter cōuenientia ⁊ aggredi resistentia ⁊ ipeditiua ne cōsequāť bonū desideriū: sed ꝑ diuersam. vt vbi gra:

Leo per vnam virtutem appetitiuaz desiderat moueri ad cibum sibi conuenientem. t hec dicitur concupiscibilis. p aliam vo desiderat aggredi bestias que nituntur ipsũ impedire ne talem cibum adipiscatur: t hec dicitur irascibilis t quelibet istarum habet psecutionem t ppriam fugam: quoniam sicut graue per eandem virtutem recedit a loco sursum t accedit ad locum deorsum. s. grauitatem: sic al'p eandem virtutem appetituam desiderat t psequitur qđ fuit apphẽsibile tanquã conueniens. abominatur autem t fugit quod fuit apprehensum tanquã disconueniens desiderium. ergo est psecutio ipsius concupiscibilis t abominatio eius fuga. Similiter per eandem virtutem al'audet t aggrediditur impeditiua ipsius a bono desiderato dum sperat posse ea superare. t timet non aggrediendo dñ de victoria desperat sic q audacia t spes sunt persecutio ipsi9 irascibilis: timor autem t desperatio sunt fuga ipsius. Et si queratur quare appetitus intellectiuus est vnus t indiuisus: sensitiuus autem est diuisus t plurificatus. Respondetur q huius causa est: quia intellectus apphẽdit bonum sub ratione vniuersali: sensus vo sub ratione particulari. modo vniuersale agregat que particularia diuidũt

Et si vlterius queratur vtrum detur volũtas actiua et voluntas passiua sicut datus intellectus agens t intellectus possibilis. Quidam tenent q sic. sed melius videt esse dicendum q eadem volũtas est actiua t passiua respectu eiusdem actus. s. volitionis vel nolitionis quem agit t recipit in seipsa: nec in hoc requirit aliud determinans nisi seipsam. De hoc tamen alibi plenius inquirendum.

¶ Et etiam de quo nunc sermo instat: quid forte mouens fm locum animal est. Secundum quidẽ igitur augmentum: decrementum motum qui omnibus inest. Videbitur vtiqz mouere generatiuuz t vegetatiuum. de respiratione autem t expiratione: t sono: t vigilia posterius prospiciendum. Habent enim dubitationem multam. Sed motu fm locum quid sit mouens animal fm processiuũ motum considerandum.

¶ Hic inquirit de principio motiuo fm locum dubitãdo t arguendo. t diuiditur in duas partes. quia ṕmo cõtinuat se ad dicenda. secũdo exequitur de intento: ibi Quod quidem ergo. De ṕma dicit q etiam inquirendum ẽ de eo de quo nũc instat sermo videlicet q sit mouens al'motu sefm locum. fm quidem enim augmentum t decrementuz motum mouetur animal per principiũ quod inest omnib9 s. viuentibus. vnde generatiuum t vegetatiuum quod inest omnibus viuentib9 videbitur vtiqz mouere. s. animal motu augmenti t decrementi. De respiratione autez t expiratione t somno t vigilia posterius perspiciendum ẽ habent enim t hec dubitationem multam. sed de motu fz locum quid est mouens animal fm motum ꝓgressiuum ẽ considerandum.

¶ Quod quidem igitur non vegetatiua potentia manifestum. Semper enim ꝓpter aliquid motus hic: t aut cum phantasia aut appetitu est. Nihil enim non appetitens: aut fugiens mouetur: sed aut violentia.

¶ Prosequitur de intento t diuiditur in quatuor partes in quarum prima arguit q principium motus progressiui in animali non est potentia vegetatiua. in secunda q ñ est potentia sensitiua. in tertia q non est intellectus. i quarta q non est appetitus. ibi secunda Similiter autem neqz ibi tertia At vo neqz ratiocinatiua. ibi quarta At vo neqz appetitus. De prima arguit q potentia vegetatiua non sit principium motus ꝓcessiui. t arguit sic: Omnis motus processiuus fit per appetitum t phantasiam aliqui9 extrinseci distantis ab animali. sed potentie vegetatiue non competit phantasia nec appetitus. ergo potentia vegetatiua non est principium motus processiui. patet consequentia cum minori t maiori declaratur in littera. Et confirmatur hec ratio. quia si potentia vegetatiua esset principiũ talis motus cum plante habeant potentiam vegetatiuã: tũc. sequeretur q plante motu progressiuo mouerentur. t per consequens haberent organa necessaria ad talem motum vt pedes vel alas. consequens falsum. quare tẽ. Dicit ergo q quidem ergo non vegetatiua potentia scilicet sit principium motus processiui in animali est manifestum. semper enim hic motus est propter aliquid t est aut cum phantasia quantum ad obiecta absentia: aut cum appetitu quantum ad obiecta presentia; quod probatur. quia nihil nonappetens delectabile: aut fugiens idest abominãs tristabile mouetur hoc motu: sed aut violentia scilicet mouetur.

¶ Amplius t plante vtiqz essent motiue tali motu t vtiqz haberet al quam partem organicam ad motum hunc. Similiter autem neqz sensitiuum. Multa enim sunt animalium que sensum quidẽ habent: manentia autem sunt t immobilia per finẽ. Si igitur natura frustra facit nihil: neqz in necessarijs nisi in orbatis t imperfectis. Huiusmodi autem animalium perfecta t non orbata sunt. Signũ autem est: quia generatiua sunt t augmentum habent t decrementum: quare t habent vtiqz partes organicas ꝓcessionis.

¶ Secundo arguit q potentia sensitiua non sit principiũ motus processiui. t arguit sic. Aliqua habent potentiã sensitiuam que tamen non sunt mobilia tali motu. ergo tẽ assumptum patet de animalibus multis: que licet sint mobilia in loco fm dilationem t constrictionem: non tamen sunt mobilia motu processiuo de loco ad locum. dicit igitur: Similiter autem neqz sensitiuum scilicet est principiũ motus processiui. quia multa enim sunt animaliuz que sensum quidem habent: manentia autem t immobilia sunt pfinem idest vsqz ad finem vite eorum. Et quia aliquis posset cauillare dicendo q talia animalia licet habeant principium motus fm locum videlicet potentiam sensitiuaz nõ tñ mouẽtur tali motu. quia nõ habent organa ad ipsum requisita vt pedes vel alia huiusmodi. hoc remouet dicens. Igitur si ꝓ quia: natura nihil facit frustra neqz deficit in necessarijs nisi in impfectis t orbatis in ꝓpria specie. huius aũt animaliũ de quibus argutũ est perfecta sunt in sua specie, t non sunt orbitates in eis. signũ autem huius est. quedam eorum sunt generatiua t habent augmentum et decrementum: t breuiter omnia que competunt ꝓprie speciei. quare si haberent potentiam fm locum motiuam t ꝓ etiam haberent vtiqz partes organicas ꝓcessionis. Aliter enim aut natura in eis aliquid tecisset frustra. s. dando eis potentiam fm locum motiua que nunquam posse secundum locum mouere aut defecisse in necessarijs non dando eis organa quibus potentia fm locum motiua indiget vt creat ad opus.

¶ At vero neqz ratiocinatiua t vocatus intellectus est mouẽs. Speculatiuus quidem igitur nihil speculatur actuale. neqz dicit de fugibili t ꝓsequi

bili. Semper autem motus aut fugientis aut ꝓsequentis aliquid est. Sed neq; cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi iam precipit aut ꝓsequi aut fugere: puta cum multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile nō iubet ãt timere: sed cōmouetur. Si autem delectabile altera aliqua pars.

¶ Tertio arguit q̄ intellectus non est ꝓncipium motus ꝓcessiui. ⁊ diuiditur in duas. quia primo arguit de intellectu speculatiuo. secundo de intellectu practico: ibi Amplius ⁊ precipiente. De prima dicit Ad vo neq; ratiocinatiua. i. intellectiua potentia ⁊ vocatus intellectus est mouens ad motu processiuo. ⁊ hoc primo arguitur de intellectu speculatiuo. quia speculatiuus quidem enim intellect⁹ nihil speculatur actuale: idest agibile cum non ordinet ad opus: neq; dicit aliquid de fugibili ⁊ ꝓsequibili: idest nō precipit profectionem vel fugam que fit per motum processiuum. semper autem motus processiuus est fugientis aut prosequentis aliquid. Et subdit ad maiorem declarationem fuerit aliquid huiusmodi fugibile aut prosequibile. Neq; pro non iam precipit aut prosequi aut fugere puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile nō iubet autem timere illud terribile sed cōmouetur si debet esse fuga terribilis per virtutem aliam ab intellectu speculatiuo. Si autem delectabile aliquis prosequatur mouetur aliqua altera pars videlicet epar. ⁊ hoc dicit ꝓpter opinionem Platonis: qui posuit virtutem irascibilem in corde ⁊ concupiscibilem in epate. In hoc ergo stat vis huius rationis q̄ quia intellectus speculatiuus non precipit prosecutionem aut fugam que fit per motum processiuū. ideo non est ꝓncipium istius motus.

¶ Amplius ⁊ precipiente intellectu: ⁊ dominante intelligentia fugere aliquid aut ꝓsequi non mouetur: sed ſm concupiscentiam agit: vt incontinēs ⁊ totaliter videmus. quoniam habens medicatiuā non sanatur tanquā alterius ꝓprium sit agere ſm scientiam: sed non scientie.

¶ Idem arguit de intellectu practico dicens. Amplius ⁊ precipiente intellectu scilicet practico ⁊ dicente aliquē fugere intelligibilia ab eo. aliquid autem prosequi non mouetur. ſ. ille homo exequendo quod precipit practicus intellectus cauendo mala ⁊ imitando bona. sed multotiens secundum concupiscentiam sensualem agit ⁊ operatur oppositum: vt incontinens. Ex quo patet q̄ intellect⁹ practicus non est principium talis motus. ⁊ istud confirmat Aristoteles alia ratione dicens: Et totaliter autem videmus quoniam habens artem medicinatiuam non sanatur multotiens enim medicus egrotans non operatur vt precipit ars medicine vitando nocua ⁊ iubendo proficua. ſz oppositum facit in sequendo appetitum sensualem: quare tunc non sanatur tanquam agere secundum scientiam aliterius quidem sit proprium scilicet appetitus: sed non sentire Intelligendum q̄ ratio stat in isto: si intellectus practicus esset ꝓncipium motus processiui: tunc homo semper operaretur vt preciperet practicus intellectus consequens experimur falsum in incontinentibus ⁊ medicinis egrotantibus.

¶ Ad vo neq; appetitus huiusmodi motus dict⁹ est. abstinentes enim appetentes ⁊ cōcupiscentes non operantur quorum appetitum habent: sed cōsequūtur intellectum.

¶ Quarto arguit q̄ appetitus nō sit motus processiuus dicens: Ad vero neq; appetitus est dominus huius mot⁹: quia si sic: tunc homines in actionibus suis semper sequerentur appetitum. consequens falsum. abstinentes enim sunt appetentes appetitu sensuali: ⁊ concupiscentes venerea vel alia huiusmodi delectabilia: ⁊ tamen non operantur ea quorum habent appetitum sed: sequuntur in suis operationibus intellectum cuius ratio dicat oppositum

Dubitatur hic vtrum intellectus speculatiuus ⁊ intellectus practicus sint potentie anime realiter distincte. Arguitur q̄ sic. ¶Primo ex distinctione suorum actuū quia intellectus speculatiuus non precipit fugam aut prosecutionem. intellectus autem practicus sic per Aristotelem in littera. Secundo ex distinctione suorum obiectuum. q̄ obiectum intellectus speculatiui est ens seu verum speculabile. intellectus autem practici obiectum est verum operabile a nobis. Tertio ex parte suorum finium. quia finis speculatiui intellectus est veritas: finis autem practici est operatio extrinseca. In oppositum arguitur. quia si intellectus speculatiuus ⁊ practicus essent potentie realiter distincte: tunc sequeretur q̄ eiusdem anime essent quattuor intellectus scilicet duo agentes ⁊ duo possibiles: quorum alteri essent speculatiui ⁊ alteri practici. consequens est nō concessum. ⁊ consequentia est manifesta. ¶Pro dubio premittendum primo q̄ intellectus speculatiuus seu practicus tripliciter potest capi scilicet pro potentia intellectiua: pro habitu intellectuali: ⁊ pro aggregato ex vtriſq;.

¶Premittendum secundo q̄ ex parte obiectorum intellectus ⁊ voluntas distinguuntur. quoniam obiectum intellectus est ens seu verum. obiectum autem voluntatis est bonum. ¶Premittendum tertio q̄ species intelligibilis multiplicia habent nomina sed diuersis respectibus nam dicitur intellectus in actu vt per eam intellectus possibilis ducatur de potētia ad actum. ⁊ dicitur intellectus in habitu pro quanto remanet in intellectu post actualem consideratione. dicitur autem intellectus speculatiuus: vt ordinatur in cognitionem entis speculabilis: vt sunt celū: elementum: ⁊ alia huiusmodi speculabilia: que vt talia nō sunt a nobis operabilia. sed dicitur intellectus practicus: vt in cognitionem entis practici ordinatur operabilis a nobis secundum q̄ huiusmodi. sicut sunt sanitas: domus: ⁊ reliqua talia. ⁊ additur secundum q̄ huiusmodi. quia non inconuenit eandem rem esse ens speculabile ⁊ operabile diuersimode. vnde ad eandem sanitatem efficiendam concurrit ars ⁊ natura. vt est ab arte: est ens operabile. vt vero est a natura: ens speculabile dicitur esse. ¶Premittendum quarto q̄ non solum species intelligibiles firmate i intellectu habitus nominantur: sed etiam quedam qualitates in intellectu producte ex frequentatis actibus eius humiliantes ipsum ad prompte ac faciliter producendum cōsimiles actus: vt sunt habitus virtutum intellectualium licut ex libro ethicorum colligi potest. ⁊ hec verius habitus intellectuales nominantur q̄z species intelligibiles. Quibus premissis teneri possunt iste conclusiones ¶Prima conclusio talis est: Capiendo intellectum speculatiuum et intellectum practicum solum pro potentia intellectiua non distinguuntur realiter: sed solum ratione. q̄ distinguūtur ratione patet. sed q̄ non distinguantur realiter probatur. quia intellectus possibilis est practicus ⁊ speculatiuus. ergo ⁊ c̄. patet consequentia. ⁊ assumptum probatur. quia intellectus possibilis est omnia fieri. ergo recipit habit⁹ speculatiuos ⁊ practicos ⁊ cognoscit speculabilia ⁊ operabilia sed vt cognoscit speculabilia: dicitur speculatiuus: operabilia autem practicus. ergo ⁊c̄. Secunda conclusio.

Intellectus speculatiuus ⁊ intellectus practicus sumpti pro habitibus intellectualibus realiter distinguuntur.

¶Patet de habitibus scientiarum speculatiuarum: sic

sunt methaphysica mathematica ⁊ naturalis ⁊ de habitib⁹ scientiax practicax vt sunt sciẽtie morales medicina ⁊ alie huiusmodi qui realiter distinguuntur. Tertia conclusio sequitur q̃ intellectus speculatiꝰ ⁊ intellectus practic⁹ sumpti p̃ aggregatis ex potentia intellectiua ⁊ habitu intellectuali realiter distinguũtur. patet quia includũt formas realiter distinctas. Quarta conclusio responsiua intellectus speculatiuus ⁊ intellectus practicus non sunt potẽtie anime realiter distincte patet ex dictis. Rationes autẽ ad oppositum facte solum q̃ ꝑbant distinguũtur ratione. ⁊ hoc est concedendũ vt patet ex dictis.

Identur autẽ duo hec mouentia: aut appetitus: aut intellectus. Si aliquis phantasiam posuerit sicut intellectuꝫ quendam Multa enim enim ꝓter scientiam sequũt phantasias ⁊ in aliis animalibus non intellectiua: neqꝫ rõe: sed phantasia vtraqꝫ. hec ergo motiua fm locũ intellectus ⁊ appetitus.

¶ Istud est secundum capitulum huius tractatus in quo Ax. determinat fm veritatem de principio motus fm locum. ⁊ continet duas partes ꝑncipales: in quarum prima ostendit que sunt principia mouentia motu fm locum. secundo determinat numerum ⁊ ordinem eorum que concurrunt ad talem motum ibi Quoniam autem tria sunt.

Prima in duas: quia primo facit quod dictum est. secundo reuertitur ad improbandum distinctiones potentiarum anime superius positas ibi Diuidentibus autem.

Prima adhuc in duas. quia primo ostendit q̃ intellectus ⁊ appetitus sunt mouentia animal motu fm locum. secundo reducit hec mouentia ad vnum mouens ibi Appetibile enim. Prima iterum in duas. quia primo premittit quod intendit. secundo declarat ibi Intellectus autem. De prima dicit q̃ videtur autem hec duo mouentia motu fm locum. s. aut appetitus aut intellectus. ⁊ hoc si aliquis posuerit phantasiam sicut quandam intelligentiam ⁊ eam comprehendat sub intellectu. dico autem si aliquis posuerit phantasma ⁊c. quia multa enim operantur homines ꝓter scientiam in quibus sequuntur phantasias suas ⁊ in aliis animalibus ab homine non est intelligẽtia neqꝫ ratio sed phantasia. vtraqꝫ ergo hec sunt motiua fm locum. s. intellectus ⁊ appetitus. Intelligendum q̃ sicut ad apprehensionem intellectus multotiens sequit motus. sic ad apprehensionem phantasie multotiens sequitur motus. quare si volumus phantasiam tolerare sub intellectu ꝓpter aliqualem eorum similitudinem ad inuicez: tũc erunt duo principia motus ꝓcessiui. ⁊ vniuersaliter cui⁹cunqꝫ motus fm locũ. s. intellect⁹ ⁊ appetitus sed si volum⁹ distinguere intellectum a phantasia: tunc erũt tria principia. s. intellectus phantasia ⁊ appetitus.

¶ Intellectus autem qui ꝓpter aliud ratiocinat ⁊ qui practicus est. Differt autem a speculo fm finem: ⁊ appetitus ꝓpter aliquid omnis e⁊c. Cuius enim appetitus: hoc principium practici intellect⁹ vltimũ autem principium actionis: quare rationabiliter hec duo videntur mouentia: appetitus ⁊ intelligentia practica.

¶ Declarat quod dixerat ostendendo q̃ intellectus practicus ⁊ appetitus quia sunt ꝓp aliqd. s. ꝓpter opus extrinsecũ sunt principia motus fm locum dicens. Intellectus autem qui raciocinatur ꝓpter aliquid ⁊ qui est practic⁹ differt autem a speculatiuo fine. quia finis intellectus speculatiui est veritas. finis autẽ intellectus practici est opus: ⁊ omnis appetitus est ꝓpter aliquid enim hoc cuius est appetitus. s. finis est principium practici intellectus. vltimũ autem est principiũ actionis. quare rationabiliter hec duo videntur mouentia. s. appetitus ⁊ intelligentia practica.

Intelligendum ꝑmo fm commentatorẽ cometo. xlviii quod illud quod domiatur in isto motu ⁊ appropriatur ei non est cognitio cum multotiens moueamur ab desiderio lz intellectus videt nos nõ debere moueri neqꝫ etiaꝫ quod dominatur in isto motu est desiderium: quia multi homines desiderant sed non consequuntur desiderium sed intellectum Et quo patet q̃ nec solum intellectus nec solũ appetitus est principium motus fm locum: sed ambo simul sunt principium in tali motu. ꝓpter quod subdit cõmentatoꝛ motus localis impossibile ẽ attribui alteri istarum virtutum singulariter. Et apparet etiam q̃ vtraque illarum habet introitum in mouendo. motus enim nõ fit sine desiderio nec sine intellectu aut imaginatione. Patz ergo q̃ si debet fieri motus fm locum: oportet q̃ concurrant intellectus vel phantasia qui comprehendant finem illius motus. ⁊ appetitus faciendi talem motum ꝓpter illum finem: ꝓpter quod dicit Albertus q̃ sufficiens vniuersalis causa illius motus est aggregata ex duobus quorum vnum determinat ⁊ precipit motum: ⁊ est intellectus practicus vel phantasia loco illius ⁊ alterum exequit motum ⁊ est appetitus. Vnde quotiens cunqꝫ appetitus intellectui vel phantasie consenserit motum ꝑcipientibus: tũc erit motus ⁊ talis qualis est consensus appetitus ad intellectum vel phantasiam. Intelligendum secundo ꝑ noticia illius littere illud cuius per appetitus principium intellectus practici ⁊ vltimum est principium actionis: vt habetur secũdo physicoꝛ. finis in operationibus est sicut principium in speculabilibus. nam sicut intellectus speculatiuus ꝑmo habet noticiam principioꝛ deinde per principia venatur conclusiones. sic intellectus practicus ꝑmo accipit ipsum finem cuius est appetitus: deinde per ipsum inuestigat ea que sunt ad finem ⁊ vltimum inuestigatuꝫ erit ꝑncipium tue actionis. verbi grat'a. appetitus desiderat sanitatem tanquam finem: tunc intellectus practicus accipit hunc finem videlicet sanitatem tanquã ꝑncipium: ⁊ ꝑ ipsum inuestigat ea que sunt ad finem: arguendo sic. Hoc corpus est sanandum. sed non potest sanari nisi per talem herbam. ergo talis herba est inueniendo. sed non potest inueniri nisi cũdo ad hortum. ergo cundum est ad hortum. hoc igitur q̃ cundum est ad hortum est vltimo inuestigatũ ⁊ ab isto incipit actio quia ꝑmo itur ad hortũ postea repit herba ⁊ vltimo inducitur sanitas. patet ergo quomodo sanitas que est finis cuius est appetitus est ꝑncipiũ a quo incipit discurrere intellectus practicus inueniendo ea que sũt ad finem: ⁊ vlterius qũo vltimum idest vltimo inuentum per talem discursum est ꝑncipium actionis. i. illud equo incipit opatio per quam debet induci finis intentus.

¶ Appetibile enim mouet: ⁊ ꝓpter hoc intelligẽtia mouet: quare principium hoc est quod ⁊ phantasia ãt cũ moueat: nõ mouet sine appetitu. Vnũ igitur mouens quod appetimus.

¶ Hic reducit plura mouentia ad vnum principale mouens. ⁊ continet tres partes. in prima facit quod dictum ẽ in secunda declarat quod dixerat. in tertia ostendit quomodo in talibus mouentibus potest esse rectitudo ⁊ quomodo non. ibi secunda Si enim duo. tertia ibi Intellectus quidem igitur. De prima Aristoteles reducit intellectum ⁊ appetitum ad ipsum appetibile tanquam ad mouẽs ꝑncipale dicens: Appetibile enim mouet ⁊ propter hoc intelligentia mouet. quia quod est appetibile est principiũ scilicet principale huius motus: quod mouet omnes alios motores. ⁊ propter hoc intellectus ⁊ appetitus mouent ⁊ phantasia autem cum moueat nõ mouet sine appetitu ⁊ ni si mota fuerit ab appetibili cuius est appetitus. vnum igit est mouens principale scilicet illud quod est appetibile.

Intelligendū ſm ꝓ̄m. comento. xlix. q̄ intellectus quā do appꝫhendit aliquid deſiderabit per ſciam ⁊ mouebit p deſiderium neceſſe eſt vt iſte intellectus ſit mouens ſm q̄ eſt deſiderans nō ſm q̄ eſt appꝫhendens neq; ſm q̄ deſiderium eſt alia virtus ab intellectu que etiam eſt mouens ⁊c. Dult cōmentator q̄ intellectus non mouet ſolū ſm q̄ cognoſcit: ſed ſm q̄ determinatur a potentia appetitiua ⁊ potentia appetiua non mouet in eo q̄ alia virtus ab intellectu: ſed in eo q̄ eſt coniūcta intellectui. quia potentia appetitiua non appetit niſi qđ̄ pus cognitū fuit ctiā nunq; attinger et finē niſi potentia cognitiua repiret media que eum duceret ad illum finem ⁊c̄.

¶ Si enim duo intellectus ⁊ appetitus mouebāt ſm cōmunem vtiq; aliquam ſpeciem mouebant: nūc autem intellectus non videtur mouēs ſine appetitu. voluntas enim appetitus eſt. Cum autem ſm rationem mouetur: ⁊ ſm voluntatez mouetur. appetitus autem mouet p̄ter rationez. concupiſcentia enim appetitus quidam eſt.

¶ Declarat quod dixerat oſendendo q̄ intellectus ⁊ appetitus mouent ꝓpter eundem finem. ſ. appetibile. Dicit er go: Si enī duo. ſ. intellectus ⁊ appetitus mouebant vtiq; ſm aliquam eōcu ſpeciem. i. formā mouebant. nūc autem intellectus non videtur mouens ſine appetitu. Volūtas enim appetitus eſt cū aūt aliquis ſm rationem mouetur ⁊ ſm voluntatem mouetur. appetitus aūt mouet p̄ter rationem. Concupia enī quidē eſt quidam appetitus In telligendum ſm ꝓ̄m. comento. l. q̄ motor qui eſt deſidera tus qui eſt vnus cōtinget vt illud quod mouebitur ab eo quod eſt mouens animal. ſ. vtus deſideratiua ſit vnum ⁊ hoc eſt aut intellectu aut imaginatio ſm q̄ vtrūq; eſt deſi derans. ⁊ ſi mouens aīal eſſet duo. ſ. intellectus per ſe: et vtus deſideratiua per ſe ſm q̄ ſunt diuerſa: tunc motus vnius non p̄ueniret ab eis niſi accidentaliter. ſ. p̄ naturaz eōem iſtis duabus vtutibus que eſſent alia ab vtraq; il lāz. ſicut enim manus dextera leuat pōdus accidentaliter q̄a ſine ea poſſet leuare manus ſiniſtra. ⁊ eō. ideo eis attri buit vna virtus cōis que leuat pondus p̄ ſe. ſ. vtus leua tiua. ⁊ ſic etiā de intellectu ⁊ appetitu ſi gliber illorum ſine alio poſſet mouere al' qđ̄ non mouet niſi accidentaliter: et eſſet alia vtus eis cōis que moueret p̄ ſe. pp qđ̄ vlteri⁹ ſub dit q̄ intellectus nō vꝫ mouere niſi voluntarie ſicut imagi natio non videtur mouere ſine deſiderio ⁊ differētia inter volūtatē ⁊ deſideriū eſt. q̄a q̄ volūtas ⁊ deſideriū mouent tūc volūtas mouet ſm cognitionē. i. cognitionē intellect⁹ Deſideriū aūt mouent non ſm cognitionē: ſed ſupple ſecū dū imaginationem. Hic dubitatur p̄mo qūo intellectus ⁊ appetitus mouent ſm aliquā ſpēm eis cōem. Ad qđ̄ videt Egidius p̄mittendo p̄mo q̄ quotienſcūq; ad aliquā actionē concurrūt plura agentia illud qđ̄ ē p̄ncipalius ē q̄ ſi forma ⁊ ſpēs alterius vt ſi ad mouendū viſum concurrit lux ⁊ color: qa lux ē p̄ncipalior i mouēdo viſū q̄; color erit lux q̄ſi ſpēs ⁊ forma coloris. ⁊ ex hoc lux dꝫ qđā cōis for ma ad ſe ⁊ ad colorē. nā lux mouet viſū ſub ꝓ̄pa forma. co lor vo mouet viſū ſub forma lucis. lux ergo ⁊ color mo nent viſū ſub aliqua forma cōi vt ſub forma lucis: ita intel lectus ⁊ appetitus mouēt ſub aliq̄ cōi ſpē qa appetitus eſt p̄ncipalior cā illius motus. Intellectus vo mouet p̄ appe titū p̄ qđ̄ ſub ſpē appetitus fit talis motus. ideo intellect⁹ ⁊ appetitus mouent ſm ſpēm eis cōem. ſ. ſm appetitum.

Aliter tñ ⁊ melius rñderi pōt dicendo q̄ finis ē illa ſpe cies cōis ſm quā mouetur intellectus ⁊ appetitus: vt ha betur ſecūdo phyſico⁊. finis ⁊ forma coincidūt. ⁊ p̄ Ax. ſe q̄ forma ⁊ ſpēs idē ſunt. Cū ergo intellectus ⁊ appetitus mouent ꝓpter eundem finem. ſ. appetibile: ſequitur q̄ ſi nis eſt illa forma ſeu ſpēs cōmunis ꝓpter quam ābo mo uent. Dubitaſ ſecūdo qūo intellectus non mouet ſine appetitu. ſed appetitus mouet ſine intellectu: cuius oppo ſitū ſepe dictū fuit ab Ax. ⁊ a ꝓ̄m. Reſpondeſ q̄ intel lectus capitur dupl'r. ſ. p̄ſe ⁊ cōiter. Iſ p̄ſe ſūptus diſtin guitur a phantaſia. ſed ſūptus cōiter includit phantaſiam vt dictū eſt ſupra. ⁊ ſil'r dupliciter capi pōt appetitus. vno modo p̄ appetitu ſenſitiuo. ſ. diſtinguendo ipſum contra volūtatem ſm quem modū a ꝓ̄m. appellatur deſiderium. Alio modo cōiter vt includit tam appetitū intellectiuū q̄z ſenſitiuū. tūc dicitur q̄ intellectus ⁊ appetitus capianſ cōi ter neutꝫ eoꝝ mouet ſine altero. quia ſola appꝫhenſio obie cti ſub ratione p̄ficui vel nociui non ſufficit ad motum ſed oꝝ concurrere appetitiuū ad illum motum. nec appetitus aīalis de quo eſt ſermo ꝺ aliquo obiecto ꝑpōt haberi niſi ip ſum p̄cognitum fuerit. ⁊ hoc voluerūt ſupra Ax. ⁊ ꝓ̄m. ⁊ ſimiliter deſcendendo ad magis ſpālia dicere habemus q̄ intellectus ꝓ̄pe ſumptus non pōt mouere ſine voluntate eius differentiā determinante neq; volūtas abſq; intelle ctu cū volūtas non feratur niſi incognitū per intellectum Et p̄portionabiliter dicendum eſt de phantaſia ⁊ appeti tu ſenſitiuo. Sed ſi intellectus p̄pe ſumatur ⁊ appetit⁹ cōi ter vt hic Ax. facere videtur: tūc p̄z verū eſſe qđ̄ dicit. ſ. q̄ intellectus non mouet ſine appetitu: appetitus tamen mo uet ſine intellectu. ⁊ verificatur p̄ appetitu ſenſitiuo bruto rum ⁊ frequenter in hōibus incōtinentibus ſit motus i ſe q̄ſi concupiſcentias ſenſuū contra rectū dic tamen rōnīſ ip ſius intellectus. Vtx aūt q̄ñ intellectus ⁊ appetitus con formantur in mouendo ⁊ fit motus intellectus reducaſ ad appetitum tanquam ad p̄ncipalius mouens vel econuer ſo poſt inquiretur.

¶ Intellectus quidem omnis rectus eſt: appetit⁹ aut ⁊ phantaſiā rectaꝝ non recta. vnde ſemper qui dem mouet appetibile. Sed hoc eſt bonuz: aut ap parens bonum. actuale autem eſt contingens ⁊ ali ter ſe habere. Quod quidem igitur huiuſmodi po tentia mouet anime: que vocatur appetitus mani feſtum eſt.

¶ Oſtendit quomodo in talibus mouentibus poteſt eſſe rectitudo ⁊ non rectitudo ⁊ quomodo non di. Intellectus quidem igitur omnium p̄ncipiorum eſt rectus ideſt om nes habitus p̄ncipiorum operabilium eſt rectus. Ap petitus autem ⁊ phantaſia ſunt aliquando recta ⁊ aliquan do non recta. vnde ſemper quidem mouet appetibile. ſed hoc. ſ. appetibile eſt bonum. ſ. exiſtens aut apparēs bonū Non omne. ſ. bonum exiſtens vel apparens mouet intel lectum practicum vel phantaſiam practicam. ſ. bonum ac tuale ideſt agibile quod dependet ex operibus noſtris: bo num autem actuale eſt bonum contingens aliter ſe habeꝫ ⁊ tunc concludit dicens q̄ quidem igitur huiuſmodi potē tiam anime que vocatur appetitus mouet manifeſtum eſt

Intelligendum p̄mo q̄ ea in que fertur intellectus im mediate ſunt p̄ncipia que quia ſunt ſicut locus ianue i do mo quem nullus ignorat. ideo in eis non cadit error neq; deceptio ſiue fuerint ſpeculabilia ſiue agibilia ſeu practica: vt q̄ omne bonum eſt p̄ſequendum: omne malum ē eui tandum. ⁊ ita de aliis. ꝓpterea dicit Ax. q̄ omnis intelle ctus eſt rectus. phantaſia autem ⁊ appetitus q̄nia ſunt cir ca bonum particulare qđ̄ aliquando eſt exiſtens bonum ⁊ aliquando apparens ⁊ non exiſtens. ideo phantaſia aliq̄n eſt recta ⁊ aliquando non ⁊ ſimiliter appetitus. ⁊ idem ac cidit intellectus cum non ſtat in p̄ncipijs vniuerſalibus ſed ſub eis accipit particularia: quia in particularibus que accipit vel concludit poteſt eſſe rectitudo vt ſi arguat ſic: Omne bonum eſt faciendum. hoc eſt bonum. ergo hoc ē faciendum. patet enī q̄ ſi illud qđ̄ demōſtratur in minoꝝ eſt bonū ibi eſt rectitudo: ſi vero non: ibi non ē rectitudo.

Intelligendum secundo ꝙ non omne bonum indifferenter mouet intellectum practicum vel appetitum. ga nō bonum commune omnibus quod est semper existens i actu vt dicit commentator. sed bonum operabile a nobis qđ quia contingens est cum nostre operationes sint circa generabilia. ideo possibile est tale bonum aliter se habere

¶ Diuidentibus anime partes si ſm potētias diuidant ⁊ separant valde multe fiunt vegetabile: sensitiuum: intellectiuum: consiliatiuum: adhuc appetitiuum. hec enim plus differunt abinuicem q̄z cōcupiſcibile ⁊ irascibile.

¶ Reuertitur ad ꝓbandum distinctiones particularum anime superius positas. ⁊ diuiditur in tres. quia primo facit quod est. secūdo soluit rationem superius adductaz cōtra veritatem. tertio epilogat. ibi secūda Quoniam autē. ibi tertia Specie quidem igitur. Dicit de prima ꝙ antiquis diuidentibus partes anime ſi ſm potentias eas diuidant ⁊ separarent. tunc valde multe ⁊ longe plures sūt q̄z direrint illi antiqui. ſ. vegetabile: intellectiuū: consiliatiuū adhuc appetitiuū. hec enim plus differūt adinuicem q̄z cōcupiſcibile ⁊ irascibile. Intelligendum ꝙ intellectiuum differt a consiliatio quia intellectiuum potest esse necessariorum ⁊ non solum futurorum. sed est presentium et preteritorum. consiliatiuum autem est solum futuroꝝ ⁊ possibilium aliter se habere ⁊c.

¶ Quoniam autem appetitus fiunt cōtrarij adinuicem. hoc autem accidit cum ratio ⁊ concupiſcentia contrarie fuerint. Fit autem in ipſis sensuz habentibus. Intellectus quidem igitur ꝓpter futurum retrahere iubet. Concupiſcentia autem ꝓpter ipſum iam. videtur enim ꝙ iam delectabile ⁊ ſimpliciter delectabile: ⁊ bonum ſimpliciter. ꝓptera non videtur quod futuꝝ.

¶ Soluit vnam rationem factam superius que contra veritatem nunc declaratam fuerat deducta. Nam quia vegetatiuū sensitiuū est intellectus speculatiuus non sunt principia motus ꝓgressiui sine ſm locum est manifestuz similiter tunc practicus intellectus non est causa per se sufficiēs seu ꝓpinqua in tali motu: sed magis appetitus vt dictum ē supra quomodo posito appetitu statim sequitur motus: nisi aliud ꝓhibeat ⁊ eo remoto remouetur. ideo solum ad vltimam rationem que de appetitu arguebat est respondēdū. Dicit ergo: Quoniam autem appetitus in nobis fuerint adinuicem contrarij. hoc autem accidit cum ratio ideſt appetitus intellectiuus qui sequitur rationem ⁊ concupiſcentie sensuales fuerint inuicē contrarij. sunt autem hi appetitus contrarij in habentibus sensum ideſt cognitionē tēporis quia in hominibus. Intellectus quidem enim propter futurum malum iubet retrahere ab operatione inhonesta vt est coitus vel crapula. Concupiſcentia autē ⁊ sensus iubet ꝓsequi ꝓpter ipſum iam ideſt ꝓpter illud quod nūc apparet. videtur enim ei ꝙ iam idem nūc apparet esse delectabile ⁊ bonum ſimpliciter: ꝓptera ꝙ non videt ab ipso sensu nec percipitur maluz quod est futuꝝ vt est egritudo vel aliud tale. Intelligendum primo ꝙ ratio ſupius facta ſtabat in iſto homines continentes appetūt delectabilia ⁊ tamen non ꝓsequūtur ea quorum habent appetitum sed sequūtur intellectum. ergo appetitus non est dominus in motu ꝓgressiuo. Respondet Ax. negando ꝓñam. quoniam in homine sunt contrarij appetitus. ſ. intellectiuus ⁊ sensitiuus vnius trahit ⁊ vincit altez. ⁊ quādo vincit appetitus sensitiuus: tunc homo mouetur secundum ipſum. sed quando vincit appetitus intellectiuus: tūc agit ſm rationem ⁊ appetitum intellectiuum. Ex quo patet ꝙ non sequitur: homo continens non agit ſm appetitum sensitiuū. ergo non agat ſm appetitum. quoniam licz non agat tunc ſm appetitum sensitiuum: agit tamen secūdum intellectum sequentem rationem intellectus. Intelligendum secūdo ꝙ homo febricitans per intellectum iudicat esse abstinendum a fructibus vel aqua frigida ꝓpter vitare futurum malum quod inde potest contingere. sensus vero cum non sentiat niſi ꝓsens bonum ⁊ quod ē delectabile ⁊ bonum vt nūc dicat esse bonum ſimpliciter. iudicat esse ꝓsequendum ⁊ vtendum delectabilibus. et hoc patet qualiter in hominibus habentibus cognitiones temporis ſm diuersa iudicia sensus ⁊ intellectus appetitus contrarij fiūt ⁊ aduersantur ad inuicem appetitus intellectiuus ⁊ appetitus sensitiuus. quare ⁊c.

¶ Specie quidem igitur vnum erit mouens appetibile: aut appetittiuū: primum autem omnium appetibile. hoc enim mouet cum non mouetur eo ꝙ sit intellectiuum aut imaginatiuum: numero autem plura mouentia.

¶ Epilogat dicens: Quidem igitur vnum erit mouens specie. i. formaliter. ſ. appetibile aut appetitum. primū autem omniū mouentium est appetibile: quod declarat. ga hoc enim mouet cum non mouetur. mouet dico non qualitercunqz: sed eo ꝙ sit intellectum aut imaginatum nunc ro autem plura mouentia sunt sed vnum est principale

Intelligendum ſm cōmentatorem comento. liiij. ꝙ primus motor in hoc motu est res appetita ſm ꝙ est appetita. res enim appetita ꝓcedit alia mouentia ⁊ hoc motu: ga illa mouet ⁊ non mouetur ⁊ ista est dispoſitio primi motoris. commentum est clarum. Hic dubitatur. Vtz intellectus vel phantaſia sit principalis mouens al'motu secundum locum q̄z appetitus vel econuerſo. Et arguitur ꝙ intellectus vel phantaſma. Primo ſic. In mouentibus eſſentialiter ordinatis quod est vniuersalius mouēs est principalius mouens q̄z minus vniuersale vt colligit ex li. de cauſis. ſed intellectus vel phantaſia ⁊ appetitus sunt mouentia eſſentialiter ordinata vt patet ex dictis. ⁊ vniuersalius mouens est intellectus vel phantaſia q̄z appetitus cum intellectus vel phantaſia non concurrāt ad motum secundum locum niſi per appetitum determinentur vt fuit oſtensum ⁊ agens determinans aliud sit eo minꝰ vniuersale. quare ⁊c. Secundo quandocūqz ad cundē effectum concurrūt duo motores ⁊ operatio vnius ꝓſupponit operationem alterius: illud cuius operatio ꝓsupponit ab opatione alterius est eo prius ⁊ principalius. hec ē manifeſta: sed ad ꝓducendum motum ſm locum concurrunt intellectus vel phantaſia ⁊ appetitus ⁊ operatio appetitus que est actualis inclinatio ad motum ꝓſupponit operationem intellectus vel phantaſie. ſ. cognitionem obiecti cuius est appetitus. ergo ⁊c. Patet deductio⁊ minor declaratur quantum ad partem secundam. quia per hoc diſtinguitur appetitus animalis a naturali quia a aliis, ſcz̄ cognitione ⁊ non naturalis. ⁊ hoc voluit Ax. in fine huius capituli: dicens ꝙ appetibile mouet in eo ꝙ intellectum ⁊ imaginatum. Tertio ſi appetitus esſet principalius mouens: hoc non esſet niſi quia esſet mouens immediatum ⁊ primū effectum ipſius motus ⁊ quaſi omnes velle videntur. ſz̄ hoc est falſum. quia ꝓpinquius mouens est operatio ſm locū motiua existens in muſculis ⁊ lacertis qui sunt instrumenta deſernientia ad motum ſm locum. In oppoſitū sunt quaſi oēs volentis appetitum esse principalius mouēs q̄z intellectus vel phantaſia: ⁊ ꝙ intellectus seu phantaſia reducitur ad appetitum ⁊ non econuerſo. Et iſtud Ex nititur declarare. dicit enim ꝙ sicut intellectus est indifferens ad oppoſita intelligendo cum per eandem formā apprehenſam aliquando iudicet fugam: ⁊ aliqñ ꝓſecutionem

sic est indifferens ad opposita in mouendo ꝛ veri⁹ loquẽ do intellectus non plus facit nisi ꝙ nobis ostendit aliqd. sed in potestate nostra ẽ si volumus istud ꝓsequi vel fu/ gere qꝛvt dicitur tertio ethicoꝝ nos sum⁹ domini nostra/ rum opationũ a principio vsq; ad finem. cũ ergo intelle/ ctus sit de se indifferens ad opposita si debet concurrere ad opus. oꝫ necessario ꝙ a volũtatibus determinet vt ma gis fiat prosecutio q̃ fuga vel econuerso. ꝛ similiter vide tur de phãtasia ꝛ appetitu sensitiuo. quare sequitur ꝙ ap/ petitus est principalius mouens. Amplius vt dicitur no no methaphysice potentie rõnales sunt ad opposita. ſ; q̃ diu est aliquid ad oppositа tãdiu est in potentia vt agat et si debet ꝓcedere ad opus oꝫ ꝙ determinet ꝑ aliquid. cuꝫ ergo posse agere oppositа competat nobis ex intellectu nũ q̃ poterimus actu ꝓgredi ad opus nisi posse ad opposi/ ta determinetur ꝑ volũtatez. ꝛ ꝙ ꝓ̃s sequitur cũ volũtas determinet intellectũ ꝙ ipsa est mouens principale in mo tu ſm locum ꝛ ꝙ intellectus reducit ad eam. Alij ve/ ro ad idem aliã addurerũt declarationem dicentes ꝙ in/ tellectus ꝛ appetitus considerari possũt in duplici latitu/ dine. Videlicet i latitudine essendi. ꝛ in latitudine operã di. In prima latitudine intellect⁹ est prior appetitu ꝛ ap/ petitus reducitur ad ipsũ sicut posterius ad suum prius si bi essentialiter preordinatũ. i. secũda latitudine contingit econtra ꝙ intellectus reducitur ad appetitũ sicut in deter minatum ad suũ determinans ꝛ sic via causalitatis respe/ ctu motus prior est appetitus quaꝫ intellectus ꝛ similiter q̃ phantasia. Vnde imaginatur ꝙ in moto ſm locum ap petibile primo mouet appetitũ sub rõne boni veri vel ap parentis. Secũdo appetitus motus mouet intellectũ pra cticum vel phantasiam practicam ad inueniendus media quibus appetibile posset attingi. Tertio intellectus vel phantasia mouet mẽbra. Quarto membra mouent mate riam circa quam opantur inducendo finem intẽtum.

Sed mihi videtur quicquid sit de conclusione in se ꝙ vtraq; istarũ declarationum accipit fallax fundamentuꝫ. Nam prima declaratio Egidij sup isto fundari videtur ꝙ qꝛ intellectus est agens vniuersale ꝛ indeterminatum respectu motuũ diuersoꝝ ꝛ in opando magis vnũ q̃ ali/ ud determinatur per appetitiuũ. ideo appetitus est princi palior cã huiusmodi motuum q̃ intellectus ꝛ constat ꝙ to tum oppositũ sequit si quis rõnem prima in principio du bij positam bene consideret. qꝛ semper agens posterius ꝛ determinans ẽ sicut instrumentale. prius vero ꝛ determi natum est sicut principale. Secũda etiaꝫ declaratio mẽ titur cũ ponit ꝙ appetibile prius mouet appetitũ q̃ intel/ lectũ vel phantasiam cũ appetitus animalis presupponat cognitionem appetibilis vt dictum est supra. Et illius op positũ vult Aꝝ. dicens ꝙ appetibile mouet in eo ꝙ intel lectum aut imaginatum ¶ Pro meliori itaq; euidentia p̃ dictorum intelligendũ primo ꝙ potentie anime in triplici genere reperiũtur. quedã enim attribuũtur aie vegetati/ ue: quedã aie sensitiue: ꝛ quedam aie intellectiue. ¶ Poten tie aie vegetatiue sũt duplices. ſ. ministrantes ꝛ ministra/ re. Ministrantes sunt quattuoꝝ vꝫ attractiua retentiua di gestiua ꝛ expulsiua. Ministrate sũt tres nutritiua augmẽ tatiua ꝛ generatiua. ¶ Potentie aie sensitiue sunt duoꝝ ge nerum quedam exteriores ꝛ quedam interiores. Exterio res sunt duplices. ſ. cognoscitiue ꝛ nõ cognoscitiue cogno scitiue sũt quinq; vꝫ. Visus auditus olfactus gustus ꝛ ta ctus. Non cognoscitiue sũt due appetitiua ꝛ motiua. Ap petitiua ẽ dupler. ſ. concupiscibilis ꝛ irrascibilis. Et simili ter motiua ẽ dupler vꝫ motiua i loco ꝛ motiua de loco ad locũ. ¶ Potentie aũt sensitiue interiores sũt quattuoꝝ vt sen sus cõis imaginatiua cogitatiua vel, extimatiua ꝛ memo/ ratiua. ¶ Potentie vero anime intellectiue⁹ sũt tres vꝫ itel/ lectus possibilis ꝛ intellectus agens ꝛ volũtas. Sũter/ go septem spẽs potentiarum anime vegetatiue ꝛ tredecim spẽs potentiarũ aie sensitiue ꝛ tres aie intellectiue. q̃uis multi non ponant potẽtiã motiuã realiter distingui ab a petitiua. ¶ Intelligendũ secũdo ꝙ dupler est appetitus ſ. genere. ſ. intellectiuus q dicit voluntas ꝛ sensitiuus qui diuiditur in cõcupiscibilem ꝛ in rascibilem. Et distinguũ tur hi appetitus primo ex pte finis qꝛ finis appetitus ſ. n sitiue ẽ delectatio corpalis. sed finis appetitus intellectiui est delectatio spũalis que maxime consistit in contempla/ tione substãtiarũ separatarum. secũdo differunt ex pte obie cti qꝛ obiectũ appetitus intellectui ẽ bonũ simpliciter. sensi tiui vero bonũ vt nũc. tertio differũt ex pte opationis qꝛ opatio appetitus sensitiui sequit cognitionẽ sensus. opa/ tio vero appetitus intellectui seqtur cognitionem intelle/ ctus quoniã sicut sensus ꝛ desiderĩũ sunt potentie aie sen sitiue sic intellectus ꝛ volũtas sũt potentie aie intellectiue. vt ꝑz ex dictis. ¶ Intelligendã tertio ꝙ motus hz duplicem motũ. ¶ Primus incipit a rebus exterioribus ꝛ termi/ natur ad aiam. Secũdus incipit ab anima ꝛ terminat ad ipsas res. hoc ꝑz quoniam spẽs rerũ que inducũt co/ gnitionem de eis primo multiplicantur a rebus ad sẽsus ꝛ a sensu ad intellectũ ꝛ hic primus motus proueniens a rebus ad aiam per quem aia accipit cognitionẽ de rebus postea vero cũ anima cognouerit res ꝛ eas iudicauerit ꝓ ficuas vel nociuas. tũc ꝙ appetitum mouetur ꝓsequendo vel fugiendo. ꝛ hic ẽ motus secundus incheoãs ab anima ꝛ terminatus ad res. ex quo ꝑz ꝙ res cuius ẽ appetitus ꝛ terminus a quo primi motus ꝛ terminus ad quem mot⁹ secundi. Quibus premissis dici põt modũ quo fit mo tus ſm locum in aiali esse talem. Nam inter mouentia p ticularia primũ mouens quod a nullo mouet est appetibi le. ipsum aũt appetibile mouet intellectũ practicũ vel phã tasiam a quibus iudicat bonũ ꝛ ꝓsequendũ vel malum ꝛ fugiendum. deindẽ p̃ naturalem subordinationem virtu tis appetitiue ad virtutẽ cognoscitiuã mouetur virt⁹ ap/ petitiua ꝛ deducitur ad actũ appetendi ꝓsecutionem vel fugam a ꝗbus motũ imperantibus postea mouetur vir/ tus motiua que ẽ in musculis ꝛ lacertis que i operãdo il/ lis subordinat ꝛ hec sic motu tãdem mẽbra mouet ſm exi gentiã finis desiderati ꝛ fit motus ſm locũ. Vnde hz bo/ num vniuersale sit ꝓprium obiectũ volũtatis ꝛ appetitus sensitiui bonũ pticulare cenũ q̃ tamen mouet voluntas nisi respectu boni pticularis sicut nec intellectus practicus nisi respectu boni pticularis. qꝛ opationes ꝛ motus sunt tñ circa pticularia. Et hoc voluit Aꝝ. cũ dixit ꝙ non omne bonũ mouet. sed actuale qđ est contingens aliter se habe re. Et ex quibus ꝑz ꝙ via causalitatis motus ſm locũ pri or ẽ intellectus vel phantasia q̃ appetitus ꝛ non solũ q̃/ tum ad eẽ. Vnde licet appetitus aliquãdo moueat intelle ctum vel phantasiam ad inueniendũ media quibus appe tibile possit attingi hoc tamen nõ est semp qꝛ stat illa esse precognita ꝛ illud nũq̃ facit appetitus nisi ꝓius deduct⁹ fuerit ad actũ appetendi ꝑ cognitionẽ intellectus vel phã asie vt nuper fuit ostensum Auctores vero cum dicũt intellectũ vel phantasiam reduci ad appetitum tã q̃ ad pri icipalius mouens ꝙ mouens principalius intelligũt mo/ uens determinans ꝛ quod est immediatius mouẽs ꝛ hoc est concedendum ꝛẽ.

¶ Quoniam autem tria sunt: vnum quidez mo uens: ſm aut quo mouet: ꝛ tertium quod mouet. mouens autem dupler: aliud quidem ĩmobile: ali ud quod mouetur. est autem ĩmmobile actuale bo num. mouens autez ꝛ quod mouetur appetitiuũ. mouetur enim quod appetitur ſm ꝙ appetit ꝛ ap petitus: actus aut motus quidem est: quod autem

mouetur alias est. quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeum vnde in communibus anime et corporis operibus considerandū est de ipsis.

¶ Nunc declarat numerū ordinem eorū que concurrunt ad motum ſm locum et diuiditur in duas· quia primo facit hoc. secundo determinat de organo principali motus ſm locum ibi. Nunc autem vt in summa. Dicit ō prima qm̄ autē tria sunt concurrentia ad motum ſm locum. Vnum quidem est mouens. ſm autē est quo mouet ipsum mouens. et tertium est qō mouetur. Mouens aūt est duplex aliud quidem īmobile: aliud aūt quod mouetur. Est aūt mouens īmobile actuale bonū siue ipsum appetibile. mouens aūt qō mouet̄ est ipsum appetitiuum. i. virtꝰ appetitiua: vt p appetitiuum datur etiam intelligi intellectꝰ vel phantasia et virtus motiua que qz in eodē est organo cum appetitiua non exprimit̄ propter breuitatem. Illud enim qō appeti mouetur ſm q̄ appetit. et appetitus actus aut motua quidē est. quod autem mouetur ē animal. quo vero mouet appetitus est organo iam hoc est corporeum. Vnde considerandū ē de ipsis organis motus in operibus cōibus anime et corporis. i. in libro de causis motus animalium ī quo determinatus de operibus cōibus aie et corpori. Intelligendū qō appetitus aliquando sumit̄ p potentia et aliquando pro opatione sumptus pro operatione dicitur ab Ar. esse quidā motus qz non est motus absolute et proprie acceptus. sed motus quidem. i. improprie dictus qui est motus pfectiuus quomodo sensatio et intellectio etiam dicuntur esse motus.

¶ Nunc autem vt summa dicatur mouens organice. vbi principium: et finis illud velut omni glingiscimus. hoc est gilbosum et concauum: hoc quidē finis. illud vero principium. vnde aliud quod quiescit: aliud vero mouet̄: ratione quod altera entia: magnitudine vero, in separabilia. omnia enim pulsu et tractu mouentur. propter quod oz sicut in circulo manere aliquid et hic incipere motum.

¶ Determinat de principali organo motus localis facti ab animali et diuiditur ps sequens in quattuor ptes. in q̄rum prima facit qō dictum est. in secūda ostendit quomodo animalia mouentur p appetitum. in tertia mouet questiones de animalibus imperfectis. In quarta specialiter ostendit qualiter homines mouent̄ p phantasiam et appetitum ibi secunda. Omnino quidem igitur ibi tertia.

Considerandum autē ibi quarta. Sensibilis quidem igitur. De prima ostendit cor esse principale organū motus localis ipsius animalis dicens. nunc autē vt in sūma dicatur mouens organice. s. principale est cor vbi idem ē principium et finis motus velut glingiscimus. i. sicut est in circhio hic enim. s. in corde est gilbosum et concauū hoc quidem. s concauum est finis motus illud vero. s. gilbosum est principium et econuerso. Vnde in corde aliud quidem quiescit aliud mouetur et principium et finis et motus et quiescens sunt quidē entia altera rōne. i. diffinione magnitudine vero siue subiecto sunt inseparabilia oia enim. i. omnes ptes cordis mouentur pulsu et tactu. et propter qō oz sicut in circulo manere aliquid in medio aialis et hinc incipere motū eius et istud est cor. Intelligendum primo q̄ cor continue mouetur pulsu et tactu siue ſm dilationez et constrictionem inter quas mediant parue quietes et dilatio procedit et concauo ad gilbosū ipsius. constrictio vero econuerso. Et hoc pz quomodo in corde idem ē principium et finis motus. qm̄ concauus est principium dilationis et finis constrictionis: et econtra conuexum siue gilbosum est principium constrictionis et finis dilationis. p

pterea dixit Ar. q̄ principium et finis et motū et quiescēs licet sint altera rationē magnitudine tm̄ siue subiecto sunt inseparabilia cū eadem ps cordis sit principium et finis motus et aliquando mota aliquādo quiescens. Intelligēdus secundo q̄ non solum respectu proprij motus cordis idē est principium et finis motus. sed etiā respectu motus totius aialis ipsum cor manens in medio velut centrum est illud a quo incipit motus animalis quantum ad expulsionem. et ad quod determinatur quantū ad attractionē. Vnde motus progressiuus compositus est expulsione et attractione vt habet videri in libro de causis motus animalium. Et ad huius declarationē imaginari debemus esse in motu aialis sicut in motu circuli. dato enim q̄ motor circuli sit in centro ipsius et illic quiescens teneat circulum cū vna manu ex vno latere et cū alia ex altero volendo circulū de dextro ad sinistrum. tūc pz q̄ ex centro erit principiū motꝰ expulsiōis circuli ſm latꝰ dextre et pz latꝰ sinistre et it finis eiꝰ attractiōis ad centrū. Sic i motu aialis primo expellitur membrū vt brachium vel tibia mediante neruo et principium expulsionis ē ex corde tāq̄ ex membro principaliori et qō est principiū primum organicū omnium vitalium opationum que fiūt in corpore animalis et ad ipsum etiā est finis attractionis et hoc voluit Ar. cum dicit ꝓpter quod oz sicut in circulo manere aliquid et hic incipere motum. Ex quo pz Albertum iniuste reprehendere cōmentatorem in hoc passu dicendo eum mentitum fuisse cum posuit in omni motu locali animalis cor esse illud quiescens a quo est principium expulsionis et ad qō est finis attractionis cum oporteat tale quiescens esse coniunctum membro qō debet expelli vel attrahi et constat cū non cōiungi tibie vel brachio que tali motu dicuntur moueri. ꝓpter quod oportet membra ſm locum mobilia ꝓprias habere īmobilia a quibus fiat expulsio et ad que fiat attractio sicut manus mota expellitur et retrahit̄ ad membrū attrahit immobile et brachium motum expellitur et retrahitur ad cubitū i motum et adiutorium motū expellitur et retrahitur ad humerum motū. et ita de alijs. Ad hoc enim diceretur q̄ Aucrrois non negaret dari illa plura et diuersa immobilia ꝓpria respectu diuersoꝝ membroꝝ. sed vlteriꝰ posuit vnū īmobile commune respectu oium mēbroꝝ īsequendū Ar. opinionē de cordis principatu sup oia mēbra tale nō oz imediari oibus aliis mēbris attractis et expulsis sicut oz de īmobili ꝓpio et mēbro quod expellit ab eo aut ad ipsum attrahitur tē.

¶ Omnino quidem igitur sicut predictum est in quantum appetitiuum animal sic ipsius motiuus est. appetituum autem non sine phantasia: phantasia autem omnis autem rationalis: aut sensibilis est: hac quidem igitur de alia animalia participāt.

¶ Ostēdit quomodo aialia mouent̄ p appetitū dicēs oio qdē igit sicut predictū ē aial inquantū ē appetitiuū sic est mortuum sui ipsius. appetitiuū aūt non ē sine phantasia. Omnis aūt phantasia aut ē rōnalis aut sensibilis. Hoc quidē igitur. s. phantasia sensibili et alia aialia ab homine pticipant. Intelligendū q̄ sicut supius Ar. sub intellectu collocauit phantasiam: ita hic sub phantasia collocauit intellectum. nam phātasia dicitur ab apparitione et qz per intellectum aliqua nobis apparent: ideo intellectus dici potest phantasia per phantasiam: igitur rationalem intelligere debemus intellectum. per sensibilem vero phantasiam que est vna ex viribus anime sensitiue. Albertus tamen per phantasiam rationalem non intelligit intellectum. sed phantasiam rationi intellectus obedientem: et p phantasiam sensibilem intelligit phantasiam que sensus concupiscentiam imitatur.

¶ Considerandum autem ꝛ ō imperfectis: quid mouens est: quibus tactus solum inest sensus: vtrum contingant phantasiam inesse his aut non: aut ꝛ concupiscentie. videtur enim leticia ꝛ tristitia inesse: si aut hec ꝛ concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomō vtiqz inerit. aut sicut mouentur indeterminate: ꝛ hec insunt quidem: indeterminate autem insunt.

¶ Hic mouet quandam questionē de aialibus imperfectis dicens. considerandū aūt ꝛ de impfectis animalibus ꝗbus inest solū sensus tactus quid est mouēs ea localiter ꝛ vtrū contingat phantasiam inesse his aut nō ꝛ similiter vtrum cōcupiscentia. i. appetitus concupiscibilis eis insit aut non ꝛ ꝓbat ꝙ sic dicens. Videtur enim letitia aut tristitia inesse eis ꝙ si approximetur conueniens dilatant se sup illud quod est signum letitie. Si nō disconueniēs cōstringit se ꝛ hoc ē signum tristitie. si aūt hoc. s. letitia ꝛ tristitia eis insūt ꝛ concupiscentiam. i. appetitum cōcupiscibilem necesse est inesse ꝛ tūc interrogat phantasia aūt quomodo vtiqz in erit ꝛ respondendo dicit aut sicut ista aialia mouentur indeterminate apprehendendo determinatum locū ad quem debent moueri ita ꝛ hec. s. cōcupiscentia ꝛ phantasia insūt quidem in determinate aūt insūt.

Intelligendū ꝙ animalia de quibus est hic sermo dicūtur impfecta non ꝙ sint impfecta in propria spē cum constet eis nihil deficere quod sit regsitū ad pfectionem proprie speciei. sed imperfecta dicūtur in genere aialiuz quia pluribus carent sensibus qui habentur ab alijs aialibus pfectis neqz habeant solū tactum sicut sunt alia petris asira. ꝛ reliqua huiusmodi. Et habent huiusmodi aialia phantasiam indeterminatam ꝛ impfectam non distinctam saltem organice a tactu pp quod sicut non apprehendūt determinate locū ad quem debeant moueri sic ꝛ indermina te mouētur. Animalia aūt pfecta habent phantasiam determinatā que proprīū habent organū in cerebro per quā determinate apprehendunt locum ad quem cupiunt moueri. i. vt delectabile ꝓsequantur aut a quo cupiant ꝓcedere vt tristabile fugiant. iō sicut determinataz habēt phantasiam sic determinate fm locū mouenť. Cōmentator aūt hanc ponit differentiam inter aialia habentia phantasiam determinatam ꝛ indeterminatam dicens ꝙ anima/lia habentia phantasiam determinatam mouenť ad sensibilia apud coz absentiam. sed habentia phantasiā indeterminatam non monenť ad sensibilia nisi apud presentiam ipsoz. de hoc tamen superi⁹ dictum est satis.

¶ Sensibilis quidez igitur phantasia sicut dictū est. ꝛ in alijs animalibus in est: deliberatiua autem in rationalibus in ē. vtrum enim aget hoc aut hoc iam rationis est opus. ꝛ necesse immensurare. maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. ꝛ causa hec eius: ꝙ oppositiones non putari habere. quoniā eā que sillogismo non habet. hec autem illam. propter quod deliberatiuum non hz appetitus.

¶ Hunc specialiter ostendit qualiter hoīes mouentur ꝓ phantasiam ꝛ appetitum. ꝛ diuiditur in tres ptes in quarum prima ostendit ꝙ phantasia i hoibus differt a phantasia in alijs aialibus. In secūda ostendit quō in hoibus moueat appetitus. In tertia vero quō in eis mouet ratiocinatio ibi secūda. Vincit aūt aliquādo ibi tertia. Scientificum aūt. De prima dicit sensibilis quidem igit phantasiam sicut dictū est ꝛ alijs animalibus. s. ab homine inest. deliberatiua aūt phantasia ē in rationalibus. i. hoibus solum. Vteum enim agens sit hoc aut hoc deliberare istud iam rationis est opus ꝛ necesse est tunc vno aliquo mensurare que nobis obijciunť qō sit regula ad inueniendū quod sit magis agendū. rōnem enim ꝓ illaz regulam maius bonū imitatur quare pōt ex pluribus phantasmatibus sibi occurrentibus facere ꝛ eligere vnum per sygollismū ꝛ hoc est cā eius quod non oz putari brutuz habere opinionē quoniā non habent cā rōnem que ē ex sillogismo. hoc aūt. s. rōnale aut aial illam rōnem habet ꝓpter quod appetitus in brutis nō hz deliberatiuum.

Intelligendū ꝙ phantasia seu ratio deliberatiua acciqit vnū quo vt regula seu mensura mēsurat plura sibi occurrentia ꝛ illud ꝙ iudicat magis bonū ꝓ sillogismū i concludit magis esse faciendum verbi gra. Primo accipit rō deliberatiua hoc principiū. Omne magis bonū ē magis eligēdū: quo principio accepto si occurrant ei plura bona quodlibet illoz huiusmodi principio mensurabit ꝛ quod iudicabit magis bonū concludet magis esse faciendus ex pluribus phantasiatis propositionibus talē faciendo sillogismū. Omne magis bonū est magis faciēdū. sed hoc est magis bonum. ergo hoc ē magis faciendū: ꝛ tunc appetitus mutabitur de desiderando ꝛ eligendo magis bonum. Et ꝙ opinio causať ex rōne deliberatiua ꝛ sillogistica qua vnū preeligitur alijs ꝛ bruta non habent rōnez deliberatiuā ꝛ sillogisticam cum in solis hominibus reperiatur. iō bruta opinionē non habent neqz appetitū deliberatiuum. i. consequentem deliberationem.

¶ Vincit autem ꝛ mouet aliquando deliberationem: aliquando autem mouet seipsum sicut spera appetitus appetitum: cum incontinentia fuerit natura aut semper que sursum principalioz est: et mouet. vt tribus lationibus iam moueatur.

¶ Ostendit quomō in hominibus mouet appetitus. nā cum duplex sit appetitus i hoīe. s. intellectus ꝛ sensitiuus quando vnus vincit ꝛ supat alium tūc hō mouet ab appetitu vincente. dicit ergo. Vincit aūt aliqñ appetitus sensitiuus ꝛ mouet deliberationē appetitiuū intellectiuū vt in continentibus ꝛ tunc ab appetitu sensitiuo hō mouetur. Aliqñ aūt appetitus deliberatiuus mouet se ipsū. i. per se ipsū appetitū sensitiuū. sicut spera celestis supioz mouet inferiorem: ꝛ hoc accidit cum hō fuerit inconuentia. quoniam tūc mouet ab appetitu intellectiuo ꝛ talis motus ē ordinatus. semp aūt natura que sursum principalioz est ꝛ mouet ita vt motum ab ea tribus lationibus moueatur.

Intelligendū primo ꝙ qz ordo nature est ꝙ semp inferiora regantur ꝛ moueant a superioribus ꝛ nō econtra. sicut pz de speris celestibus i ꝗbus supioz mouet inferiorē ꝛ nō cōuertitur. iō cū intellectus sit supioz ad sensū ꝛ appetitus intellectiuus ad sensitiuū cū phantasia ꝛ appetit⁹ sensitiuus regulantur a recta rōne intellectus ꝛ cōformātur appetitiui i intellectiuo. tūc mouet appetitus intellectiuus ꝛ motus sūt ordinati ꝛ regulati vt debēt vt pz in virtuosis. qñ aūt contingit oppositū ꝙ phantasia ꝛ sensibilis appetitus vincūt rōnem intellectus ꝛ appetitū intellectiuū tūc fit motus fm appetitiuum sensitiuū ꝛ rōnem intellectus ꝛ talis est puersus ꝛ inordinatus vt est videre i hoīe vitioso. Intelligendū secūdo ꝙ dixit Az. ꝙ semp natura ꝗ que sursum ē principalioz ꝛ mouet trib⁹ lationibus. Istud exponit Albertus dicēs ꝙ natura supioz que ē in hoīe. s. intellectus mouet trib⁹ motib⁹ vicissim. primo discernendo vniuersale decretū motus supra qō omne tale faciendū ē ꝛ hec est ratio seu opinio vniuersalis que est sicut principium. secundo sub ipso vniuersali mensurando phantasma ꝓticulare ꝛ hoc fit sumendo mīnorem ꝓticularem sub principio vniuersali. tertio impulsum faciēdo ad opus ꝓ appetitū. Alij aūt dicūt ꝙ sicut i speris celestibus inferioz mouet a supioz sit vt moueat triplici motu vt hz

videri in astrologia. sic appetitus sensitiuus dum est conformis rōni ⁊ regulatur ab illa mouet triplici motu. i. motu proprio motu appetitus intellectiui ⁊ motu rōnis. qm̄ ratio mouet appetitū intellectuum. ⁊ appetitus intellectiuus mouet appetitū sensitiuum. Appetitus aūt sensitiuus mouet seipsum ad ꝓsecutionē: vel fugam ꝑm̄ preceptum ⁊ desiderium voluntatis.

¶ Scientificum autē non mouet: sed manet quoniam autem hec quidem vniuersalis existimatio ⁊ ratio: alia vero particularis: hec quod enim dicit q̄ oportet talem tale agere: hec autem q̄ hoc quidem tale. ⁊ ego talis: iam hec mouet opinio non que vniuersalis aut vtraq3. sed hec quidem quiescens magis: hec autem non.

¶ Nunc manifestat quomō i hominibus mouet rō. cuz enim rō sit duplex. s. speculatiua ⁊ practica ⁊ vtraq3 sit itez duplex. v3 vniuersalis ⁊ pticularis rō speculatiua nō mouet q3 nō impat ꝓsecutionem vel fugam nec rō practica vniuersalis mouet imediate. sed solum ratio pticularis practica. dicit ergo. Scientificū aūt. i. rō speculatiua non mouet. sed manum cū nihil dicat de fugibili aut prosequibili. qm̄ aūt hec quidem existimatio. i. opinio ⁊ rō practica ē vniuersalis. alia vero pticularis. hoc quidē enim. s. rō practica vniuersalis dicit q̄ oz talē tale agere vt q̄ cuilibet regi est obediendū quilibet pater ē honorandus. ⁊ ita de alijs. hec aūt. s. rō practica pticularis dicit q̄ hoc quidē ē tale. s. res vel pater ⁊ q̄ ego sum tali. s. subditus vel filius ⁊ hec opinio seu rō practica pticularis iā mouet ⁊ non rō practica que ē vniuersalis aut vtrūq3. i. vtraq3 rō practica tā vniuersalis q̄z pticularis mouet. sed hoc quidē. s. rō practica vniuersalis est magis quiescens. hoc aūt. s. rō practica pticularis nonsi. est gescens. sed magis mouēs.

Intelligendū ꝑm Egidium q̄ sicut fiunt syllogismi in speculabilibus sic etiam fiunt in operabilibus. Intellectus igitur practicus talem faciet syllogismum. cuilibet regi est obediendum iste est rex. ergo ille est obediendus quandiu statur in principio vniuersali illo scilicet cuilibet regi est obediendū nō sit motus q3 i cōi acceptione principioꝝ oēs conueniunt tā opantes q̄z non opantes. sed cū sub principio vniuersali accipit illa pticularis ille ē rex statim fit motus ad obediendū. Ex quo p3 q̄ ꝓpositio vniuersalis non mouet nisi ci addatur ꝓpositio pticularis q3 motus ⁊ opatōes sunt circa pticularia ꝓptercā dixit Ax. q̄ rō practica pticularis mouet ⁊ non vniuersalis vel q̄ si vtraq3 mouet magis ⁊ imediatius. mouet pticularis. vniuersalis aūt magis videtur esse quiescens cum de se non sit sufficiens admouendum ⁊c̄.

Egetabilē quidem igitur animam necesse est habere omne qōcunq3 viuit. ⁊ habet animā a generatione vsq3 incorruptionez. necesse ē enim qō generatū augmentum habere ⁊ statum. ⁊ decrementū. hoc autem sine alimēto est impossibile necesse igitur inesse vegetabilem potentiaz in omnibus generatis ⁊ corruptibilibus.

¶ Istud est tertiū capitulū huius secūdi tractatus in quo Ax. compat adinuicem potentias anime magis vniuersalis. s. potentiā vegetatiuā ⁊ potentiā sensitiuam ostendendo q̄ potentia vegetatiua est magis vniuersalis q̄z potentia sensitiua. Et ꝑm hoc diuiditur istud capitulum i duas ptes in quarū prima ostendit q̄ oē viuens generabile ⁊ corruptibile habet potentiā vegetatiuam. In secūda ostendit q̄ non omne tale viuens h3 potentiam sensitiuam. sed solum aīal ibi. Sensum aūt non necesse. De prima intendit q̄ necesse est omne viuens generabile et corruptibile habere potentiam vegetatiuam. qō sic arguitur. Il ecesse ē omne viuens generabile ⁊ corruptibile habere in augmentū statū vel decrementū. sed ista non pōt habere: nisi vtit alimento ⁊ impossibile ē vti alimento: nisi q̄ habet potentiam vegetatiuā: ergo necesse est oē viuens generabile ⁊ corruptibile habere potentiā vegetatiuam. qicit ergo. Vegetabilē igitur quidem. aiam necesse est habere oē quodcūq3 viuum ⁊ h3 animam a generatione vsq3 ad corruptionem. necesse est enim id qō generat habere augmentū ⁊ statū ⁊ decrementū. hoc aūt impossibile est aliquem habere sine alimento. igitur necesse est vegetabilem potentiam inesse omnibus viuentibus generabilib9 ⁊ corruptibilib9 ⁊ dr̄ gnābilib9 ⁊ corruptibilib9 ꝓp pp corpa supcelestia q̄ viuūt. ⁊ tñ ō potētijs aie ī hūt nisi itellectiuā ⁊ desideratiuā: vt sepe asserit ꝑm̄. Hic dubitatur vtrum viuens sit aliquando in tpe status. Arguit q̄ non: primo sic. Calor naturalis viuentis q cōuertit nutrimentū in substantia nutriti: aut est fortis aut non ē fortis. Si est fortis: tunc facit augmētū plus restaurando q3 fuerit resolutū. si non est fortis: tūc fit diminutio ex hoc q̄ illud qō restauratur ē minus prius resoluto. sed inter calorem cē fortē ⁊ non esse fortē non dar̄ medium: vt p3. ergo inter tempus quo viuens auget ⁊ tempus quo ipsum diminuitur non cadit tempus mediū: ⁊ per ꝑs non dar̄ tempus status in quo viuens neq3 crescat neq3 diminuatur. Secūdo si daretur tempus status i quo calor naturalis precise tantū sufficeret restaurare quantum deperditur: fit illud tēpus vnius anni grā exempli ⁊ tunc querit vr̄ in fine illius anni calor sit eque fortis sicut i principio vel fortior vel debilior. Si datur q̄ eque fortis vel fortior ergo sicut in principio sufficiebat p vnum annū tantuz restaurare quantum resoluebatur: ita sufficiet i fine illi9 anni: ⁊ ita p duos annos immo in infinitum duraret status quod p3 similiter arguendo de tertio anno ⁊ de quarto: ⁊ sic in infinitum: qō tamen est falsum. Si vero dicatur q̄ in fine illius anni calor fit debilior q3 in principio. ergo in aliqua ꝓportione: ⁊ p consequens prius etiam erat debilior: iz in minori ꝓportione cum non fiat transitus ō extremo ad extremum: nisi per medium. sed i principio anni non poterat calor restaurare nisi tantum quantū resoluebatur. ergo prius quando fuit debilior q3 in principio anni nō potuit restaurare tantum quātum resoluebatur: ⁊ p consequens tunc fuit diminutio ⁊ nō status cuius oppositum supponebatur. In oppositum est Ax in litera ⁊ omnes medici in idem conueniunt: quod ⁊ rōne fic potest ꝓbari. Inter omnes motus cōtrarios cadit quies media. sed motus augmenti ⁊ diminutionis sunt motus contrarij. ergo inter augmentum ⁊ diminutionez cadit q̄ es media. sed oīs quies mensuratur tpe. ergo inter tempus quo aliquid augetur: ⁊ tempus quo ipsum diminuit est tempus medium: in quo neq3 augetur neq3 diminuitur. sed continue sub equali quātitate cōseruatur: ⁊ hoc ē tempus status. quare ⁊c̄. Tota deductio p3: ⁊ assumptum colligitur quinto ⁊ octauo phyſicoꝝ. Pro dubio premittendū primo triplicem esse viuentis etatem. s. pueritiam iuuentutem ⁊ senectutem. Pueritia dicitur illa etas in qua merito ꝓportionis caloris naturalis ad suum humidum est aptum plus restaurari q3 resoluatur. Iuuentus aūt dicitur illa etas in qua merito proportionis caloris naturalis ad suum humidum est aptum precise tantuz restaurari quantum resolutur. Senectus vero dicitur illa etas in qua merito ꝓportionis caloris naturalis ad suum humidum minus est aptum restaurari q3 resoluatur

ꝑ hoc er dictis medicorum. ¶Premittendum secundo q̄ quādiu stat vita in corpe animato generabili ⁊ corrupti bili tādiu calor eius naturalis agit in suum humidū ipsuꝫ exsiccando ⁊ terrestrificando donec ad tantā siccitatē perueniat q̄ non ē amplius sufficienter ipsius caloris pabulantū ⁊ conseruatiuum: ⁊ tunc deficit vita. prius tamē remittitur calor naturalis in gradu q̄ totaliter extinguatur ⁊ prius definit augmentum facere q̄ remittatur in gradu: colligitur hoc vt precedens. ¶Premittendū tertio q̄ virtus ⁊ calor corporis ⁊ viuentis generabilis ⁊ corruptibilis ipso naturaliter se habente continue fortificantur vsq̄ ad mediū iuuentutis quāuis calor intendatur in gradu: ⁊ postea continue debilitant vsq̄ ad primū nō ee colligitur vt supra. Ex his ad dubiū dicendum est q̄ omne viuens generabile ⁊ corruptibile qō ex puericia puerniet ad senectutē prius pueniet ad iuuentutem siue ad etatem que dicitur status: qō argumento Auicenne sic pōt ꝓbari: Virtus in puericia sufficit conseruare calorem ⁊ facere augmentum ⁊ aliquando neutrū sufficit facere vt in senectute. ergo prius tantū alterum illoꝝ sufficit facere. tenet consequentia: q̄ non est transitus de extremo ad extremum nisi ꝑ mediū. sed nō potest dici q̄ aliquando faciat augmentuꝫ ⁊ non cōseruet calorem: q̄ hoc est impossibile cū calor non diminuatur nisi in senio. ergo aliquando sufficit cōseruare calorem ⁊ non sufficit facere augmētū: ⁊ hoc est tempus status. igitur ⁊c. Ad rōnes factas in principio. Ad primam cū queritur an calor naturalis sit fortis: aut non. Respondeꝯ q̄ non semp. Dum calor est fortis facit augmentū: q̄ definit augmentare nō propter eius debilitatē. sed propter terrestritatem humidi reddentem ipsum ineptum ad extensionez que requiritur ad veram augmentationem: vt alibi hꝫ videri. Ad ſm cum queritur vtrū in fine temporis status virtus ⁊ calor sit ita fortis sicut in principio hoc pōt concedi: lꝫ in medio sit fortior: ⁊ cuꝫ postea arguit. ergo sicut in principio poterat p annum tantū restaurare quātū resoluebaꝯ. ita oportebit i fine: negaꝯ ꝟña: quoniam disparitas ē ex ꝑte humidi. nā in principio illius anni non erat humidū ita terrestre gracum maiori terrestritate suū calorem posset cōseruare sub gradu sub quo prius fuit. in fine vero illius anni erit humidum i extremo intensiori latitudinis siccitatis cum qua potest calorem conservare: ⁊ q̄ continuo efficitur siccꝰ: ideo immediate post finē non amplius sufficiet humiduꝫ calorem cōseruare sub eodē gradu. sed continue diminuetur: quare nec poterit tantū reseruare quātū ꝑ tūc resolvetur. sed continue minus. igit ⁊c.

¶Sensum autem non necesse. in omnibus viuentibus. neq̄ enim quorum simplex corpus contingit habere tactum: neq̄ sine hoc possibile eē nullum animal: ne q̄ quecunq̄ natura susceptuꝫ specierum sine materia.

¶Declarat q̄ nō omne viuēs generabile ⁊ corruptibile hꝫ potentiam sensitiuam: ⁊ diuidit in duas ptes. In prima facit hoc. In secūda ostendit q̄ necesse est omne animal habere sensum: ibi. Animal aūt. Dicit de prima q̄ sensum aūt non necesse in omnibus viuentibus esse: q̄ non in plantis: neq̄ enim quorūcunq̄ corpus est simplex vt sunt elementa contingit habere tactum: ⁊ ꝑ consequēs nec aliquem sensum neq̄ sine hoc. s. tactu possibile est nullum animal esse ⁊ supfluit negatio. neq̄ supple contingit sensus habere quecūq̄ nō sunt susceptiua specierū sensibiliū sine materia vt lapides ⁊ reliqua huiusmodi. Intelligendū q̄ vt ꝑz ex prehabitis tactus ē media ꝓportio qualitatum primarū. ideo quecūq̄ habēt qualitates primas i sua excellentia tactum habere nō possūt ⁊ hoc siue fuerit simplicia vt elementa: siue mixta. sed nimis terrestria: vt lapides ⁊ plante que propter niniam terrestritatem sunt receptiua specierū sensibiliū sine materia: ⁊ que non possunt habere tactū nullum sensum pōt habere cū sit altioꝫ fundamentū: vt post apparebit. Cōmentator tamen per corpa simplicia intelligit corpa supercelestia que sunt aiata ⁊ sensum non habent. prior tū expositio videtur magis conformis his que sequunt.

¶Animal autem necesse sensum habere: si nihil frustra facit natura: propter aliquid enim omnia que sunt natura subsistunt. aut confidētia sunt eorum que sunt propter aliquid. Si igitur omne processiuum corpus non habet sensum corrumpetur vtiq̄: ⁊ ad finem non vtiq̄ veniet qui est nature opus: quomodo enim aletur: manentibus quidez enim existit q̄ vnde natura sunt.

¶Declarat q̄ necesse est omne animal habere sensū: et diuidit in duas ptes: q̄ primo declarat de omnibus aialibus mobilibꝰ motu ꝓcessiuo. Secūdo illud declarat vniuersaliter de oibus animalibus: ibi. At vero si sensum. ¶Prima adhuc in duas: q̄ primo facit quod dictum est. secūdo remouet vnam instantiam queri posset ꝫ rōnem suam: ibi. Nō potest aūt. De prima intendit talez rōnē. Si animalia mobilia motu processiuo non haberent sensum quo possent ꝓcipere corꝝ corruptiua sibi approximata ⁊ ea fugere: ⁊ corꝝ saluatiua: ⁊ ea ꝓsequi ⁊ a longe sibi querere alimentū ex quo nutriantur: tunc talia aialia cito corrumperentur neq̄ pucnirent ad finem ad quē a natura ordinantur: ⁊ ꝑ consequens facta fuissent frustra. consequens falsū cum natura mihi faciat frustra. Dicit ergo. Animal aūt necesse est sensum habere si natura nihil faciat frustra. omnia enim que sūt natura subsistunt ꝓpter aliquod. i. propter aliquem finem: aut sunt concedentia. i. consequentia corꝝ que sunt propter aliqd: sicut pili q oriuntur in corpe animalis in locis nō determinatis: vt supplet cōmentator. Si igitur omne corpus ꝓcessiuū nō hꝫ sensum corrūpetur vtiq̄. s. scito: ⁊ nō vtiq̄ veniet ad finem qui est opus nature: quomodo enim aletur sibi cibū querendo: si nō habeat sensum: quasi dicat: nullo mō hoc erit possibile: ex quo talia animalia habent nutrimentum ⁊ remotū manentibus quidē. i. aialibus non mobilibus de loco ad locū existit i loco sue generationis aliquod quod ē. n. ꝓpter qō ⁊ vnde nata sūt nutriri. Intelligendū q̄ aialia perfecta cuiusmodi sūt mobilia motu ꝓcessiuo habent nutrimentū distans. tō natura eis dedit non solū sensus qui sentunt ꝑ medium intrinsecū vt fugerent corruptiua ⁊ prosequerentur conuenientia: sicut sūt tactus et gustus. sed etiam dedit alios sensus qui sentiunt ꝑ mediū extrinsecū: vt a longe possent sibi querere nutrimentum: aliter cito pirent neq̄ puenirēt ad opationes ꝑfectas: que sunt finis ad quem a natura ordinantur: ⁊ sic frustra fuissent producta: qō non debet cōcedi. Animalibus autē imperfectis ⁊ nō mobilibus de loco ad locū: sensus illos nō dedit cum habeant nutrimentum coniunctum: ⁊ sufficit eis habere solum tactum ⁊ gustum.

¶Non potest autem corpus habere quidem animam: ⁊ intellectuꝫ discretiuum: sensuꝫ autem nō habere non mālouz existens. generabile autem At vero neq̄ in generabile. quare enim nō habebit: aut enim marime melius aut corpori. nō autē neutram est: hoc quidem nō magis intelligit. hoc autem nihil erit magis propter illud. Nullum ergo habet animam corpus non manēs sine sensu.

¶Remouet vnam instantiam que posset fieri contra dicta. Nam dicebatur q̄ necesse est animal processiuum

habere sensum vt posset cuitare corruptiua ⁊ prosequi cō/ uenientia. Contra hoc posset aliquis instare dicēdo ꝙ illud non expedit. qz nihil processiuum potest illud facere per solum intellectum non habendo aliquē sensum. Hāc cauillationem remouet Ar. dicens: ꝙ est impossibile cor pus alijs processiuum siue generabile siue ingenerabile habere intellectum ⁊ non habere sensum. Dicit ergo. Non potest autem corpus habere quidem animam ⁊ in/ tellectum discretiuum: sensum autem non habere corpus dico non mansiuum. i. processiuum exīs autem genera/ bile: aut vero neqz ingenerabile: quod probat per talem rationem. Si corpus animalis processiuum haberet itel/ lectum ⁊ non sensum: quare enim non habebit. s. sensum qz si non habebit hoc erit propter melius. Sed arguitur ꝙ non: qz aut enīz hoc erit melius anime aut corpori. nūc autem neutrū est. hoc quidem enim. s. anima non magis intelligit propter non habere sensum cū eo māgnat ad in telligendū: vt patuit. supra hoc aūt. s. corpus nihil erit ma gis. i. melius propter illud qō caret sensu. nullū ergo cor pus non mouens. i. processiuum hz animam sine sensu.

Intelligendū ꝙ Ar. dicit ꝙ omne corpus processiuum habens intellectum hz sensum siue fuerit generabile siue ingenerabile: ⁊ addit siue ingenerabile propter opinionem Platonis: qui posuit aiam intellectiuam coniungi corpo ri materiali ⁊ grosso qō palpamus mediante quodam cor pore subtili ⁊ simpliciori: qō ponebat esse ingenerabile et incorruptibile. Nam pz ꝙ si cēt tale corpus ꝙ esset imme diatum subiectū anime intellectiue: ꝙ in eo essent qualita tes prime magis ad mediū refracte qz in corpore grosso ⁊ materiali ⁊ cōplexio nobilior ⁊ p consequens melior: tacꝰ quare nec in ipso posset cē intellectus absqz sensu: commē tator tamen ⁊ Albertus aliter introducūt reducendo ista ad corpora supcelestia: vt pz per eos.

¶ At vero si habz sensum necesse est corpus esse aut simplex aut mixtum. Impossibile autem ē eē simplex. tactum enim non haberet. est autem ne cesse hunc habere. hoc autem ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatuz est. corpus autem omne tangibile. tangibile autem quod sensibile tactu necesse ⁊ animalis corpus tactiu ī esse si debet saluari animal. Alij enim sensus per altera sentiunt: vt olfactus: visus: auditus. Tacti uum autem nisi habeat sensū non hec poterit qui dem fugere: illa autē accipere. si vero hec impossi bile est saluari animal. propter quod ⁊ gustus est: si cut tactus quidem alimentum aut corpus tāgi im possibile. Sonus autem ⁊ color ⁊ odor non alunt neqz faciunt augmentum: neqz decrementū: qua re necesse est ⁊ gustum tactum esse quēdam. quia tangibilis ⁊ vegetatiui sensus est.

¶ Probat vniuersaliter ꝙ necesse est oē animal habere sensum ⁊ continet duas ptes: in quaruz prima facit quod dictum est. In secūda ostendit ex dictis ꝙ tactus ⁊ gustus sunt necessarij omni aiali. alij autem sensus nō sūt neces/ sarij. sed faciunt ad bene esse: ibi. Hi qdē igitur. De pri ma intendit ꝙ necesse est omne animal habere sensū. qz necesse est omne animal habere tactum ⁊ similiter gustū: vt est quidā tactus. Dicit ergo. At vero si sensum hz. s. corpus animalis necesse ē ipsum esse corpus aut simplex aut mixtum. impossibile aūt est ipsū esse corpus simplex: cuius cā est: qz tactū enim nō haberet: est aūt necesse ē cor pus aialis habere hūc. s. tactum: hoc aūt est manifestū ex his statim dicendis. Qm. n. animal est corpus animatū. omne aūt corpus. s. generabile ⁊ corruptibile ē tangibile. tangibile aūt corpus ē qō est sensibile tactu: quare neces/ est ⁊ animal esse corpus tactiuum si aial debet saluari.

Alij enim sensus a tactu sentiūt p altera. i. p media ex/ trinseca: vt olfactus: visus: auditus: ⁊ ab eoz sensibilib⁹ non corrūpitur animal: ideo non ē necesse aial illos sen/ sus habere. qualitates aūt tangibiles si fuerunt excellētes bene corrūpunt aial. quare necesse ē ipsū habere tactū ī la rum preceptiuū: propter quod subdit. Tactus aūt nisi hēat sensum ipsum anima nō poterit hoc quidē fugere. s. cor/ ruptiua. alia vero accipe seu psequi. s. nocumenta ⁊ salua tiua. si vero hoc sic se hēat impossibile erit aial saluari pp quod ⁊ gustus ē sicut quidam tactus. est enim sensus ali/ menti. alimentū aūt est corpus tangi possibile. Ideo etiā gustus ē necessarius animali. Sonus aūt ⁊ color ⁊ dolor nō alunt neqz facūt augmentū neqz decrementū: iō sen/ sus illoz sensibilū non sunt sensus nutrimēti: nec quidē tactus sicut gustus: ꝓpterea subdit dicens. Quare ⁊ gu/ stum necesse ē quēdam tactū esse: qz est sensus tangibilis ⁊ vegetatiui. i. nutritiui: qz ipsius nutrimenti. Intelli/ gendū primo ꝙ si animal non haberet tactum nō sentiret tangibilia: ⁊ ita non fugeret corruptiua quādo sibi appro ximarent vt ignem vel aliud tale: neqz psequeret conue/ nientia. hoc aut stante nō posset animal diu saluari. sed ci to periret. oportet ergo si animal debet durare ⁊ ad finem suum peruenire ipsum habere tactū. Intelligendu se/ cundo ꝙ qz omne animal vtitur nutrimento quo nutritur augeť ⁊ inesse conseruať: ⁊ iō oportuit omne animal ha/ bere gustum non quidē discretiuum saporuz: qz ille in so lis animalibus pfectis reperitur. sed discretiuuz nutrimē ti ſm tangibiles qualitates: qui qualiter conueniat vel di stinguatur a tactu: supertius secundo huiꝰ diffuse fuit oste sum. ⁊ huiusmodi gustum non oportet plantis inesse qz/ uis alimēto vtanť pp ipsarū imperfectionem.

¶ Hi quidem igitur necessarij sunt animali: quo ⁊ manifestū ꝙ non possibile sine tactu animal eē. Alij autem propter bonum ⁊ generi animalium iam non cuicunqz. sed quibusdam vt processiuo necesse inesse. Si enim debet saluari non solū oz tactum sentire: sed ⁊ de longe.

¶ Ostendit ex dictis ꝙ tactus ⁊ gustus sunt necessarij omni animali ⁊ non alij sensus. Et diuidit in tres ptes. in prima facit quod dictū est. in secunda ostendit quomō alij tres sensus sentiūt p medium extrinsecum sua sensibi lia. in tertia ex his que dixerat redarguit opinionez Pla tonis ponentis visionem fieri extramittendo: ibi secūda. Hoc autem erit: ibi tertia. Unde ⁊ de repercussione. De prima dicit. Hi quidem igitur sensus. s. tactus ⁊ gustus sunt necessarij animali quo. i. propter quod ⁊ manifestuz est ꝙ non est possibile animal eē sine tactu ⁊ similiter gu/ stu: vt est quidam tactus. Alij autem sensus insūt anima/ li propter bonum ⁊ non de necessitate: ⁊ iam non necesse est inesse cuiquam generum animalium. sed quibusdam animalibus vt animali processiuo. si enim oportet animal processiuum saluari oportet ipsum non solum sentire ta/ ctu. i. tangendo per tactum ⁊ fustum. sed de longe per ali os sensus: vt supra fuit ostensum.

¶ Hoc autem erit si per mediuz sensitiuum fue rit: eo ꝙ illud quidem a sensibili patiatur: ⁊ moueat tur ipsum ab illo. Sicut enim mouens ſm locum vsqz alicubi permutare facit: ⁊ depellens alterum

facit vt pellatur: ꝛ eſt per medium motus ꝛ primū quidem mouens depellit ꝛ non depellitur. vltimū autem ſolum depellitur non pellens. medium aūt vtraqz: multa autez media ſic ꝛ in alteratione. pꝛeter q̄ vnum manens in eodem loco alterat: vt ſi i cerā tinxerit aliquis vſqz ad id mota eſt: vſquequo tinxit. lapis autem nihil: ſed aqua: vſquequo ꝓcul aer autem ad plurimuz mouetur ꝛ facit ꝛ patitur ſi maneat ꝛ vnus ſit.

¶ Declarat quomodo viſus auditus ꝛ olfactus ſentiunt a longe ſua ſenſibilia dicens. Hoc autez erit. ſ. q̄ animal pꝛoceſſiuum ſentiat a lōge p̄ ſenſus alios a tactu ꝛ guſtu ſi ſenſitiuum fuerit ſentiens per medium extrinſecum: eo q̄ illud quidem. ſ. medium a ſenſibili patiatur ꝛ mouea ipſum aūt. ſ. ſenſitiuum ab illo. ſ. medio: ꝛ hoc declarat a ſimili in motu locali dicens. Sicut enim mouens ſm̄ lo/cuz facit aliquid permutare aliud ſicut alicubi. i. ad aliquē locum ꝛ depellens altez facit vt depellat aliud ꝛ talis motus eſt per medium ꝛ primum quidem mouens depellit ꝛ non depellitur. vltimum aūt motum depellitur ſolum ꝛ non depellit. Medium autem vtraqz: q̄ depellit ꝛ depellitur. Multa autem media. i. non differt in pꝛoſito: ſiue multa ſint media: ſiue vnum tantum q̄ ſemper mediū eſt mouens ꝛ motum. Idē oſtendit in alteratione dices. Sic in alteratione. ſ. eſt ſicut in motu locali pꝛeter q̄ in alteratione vnum manens in eodem loco alterat: quod nō contingit de coꝛpoꝛe qđ mouet aliud motu locali: vt ſi in cera tinxerit aliquis vſqz ad id mota eſt cera vſquequo tinxit. lapis autez nihil recipit talis impꝛeſſionis pꝛopter duriciem eius. ſed aqua pꝛopter ciuſ molliciem eſt huiuſmodi impꝛeſſionis receptiua vſquequo ꝓcul. i. ad maiorem diſtantiam q̄z cera. Aer autem ad' plurimum. i. ad maiorem diſtantiam q̄z aqua ꝛ facit mouere ꝛ patitur pꝛopter eius raritatez ſi maneat indiuiſus pꝛopter obſtacula ꝛ fit vnus. Intelligendum q̄ ſicut in motu locali quando vnum mouet aliud per medium: vt dum homo mouet lapidem mediante baculo homo eſt pellens tm̄ ꝛ non pulſus ꝛ lapis vel aer eſt pulſus tm̄ ꝛ non pellens. baculus vero eſt pulſus ab homine ꝛ pellens lapidem. Sic eſt in alteratione: q̄ primum alterans eſt alterans non alteratū ꝛ vltimum alteratum eſt alteratum non alterans. mediū vero eſt alteratum ꝛ alterans: vt pꝛz i alteratione cere: dū tingitur ſucceſſiue ab aliquo alterante. Nam alterās pꝛimum non alteratur ꝛ pꝛe cere vltimo alterata nō alterat. pꝛtes vero pꝛius alterate ſunt alterantes partez vltimo alteratam ꝛ alterate a pꝛimo alterante. in hoc tamen eſt differentia in motu locali ꝛ in motu alterationis q̄ pellens i motu locali ſi fuerit coꝛpoꝛeum mouet localiter: quia coꝛpus non poteſt mouere aliud localiter: niſi moueatur. ſz alterans poteſt manere continue in eodem loco. Cuz ergo tranſmutatio ſenſuum a ſenſibilibus ſi quedam alteratio ſpūalis: ideo dum ſenſus ſentiunt per medium extrinſecum: pꝛimo ſenſibilia impꝛimunt ſuas ſpecies i mediū: poſtea medium immutatum a ſenſibilibus impꝛimit eoꝝ ſpēs in ſenſum, ꝛ fit ſenſatio. ꝛ ſic in tali alteratōe ſenſibilia ſunt mouentia non mota ſenſus vel oꝛganum eſt motum non mouens reſpectu ſenſationis exteꝛioꝛis. medium vero eſt mouens ſenſum vel oꝛganum. ꝛ motum a ſenſibili: ꝛ hoc voluit hic Ar. declarare.

¶ Unde ꝛ de repercuſſione eſt melius: q̄z viſum egredientem repercuti aerem pati a figura: ꝛ colore vſquequo quidem fit vnus. In leui autez ē minus. pꝛopter quod iterum hic viſum mouebit. Si cut vtiqz ſi in cera ſigillum ingrederetur vſqz ad finem.

¶ Ex nunc declaratis redarguit opinionem Platonis ponentis viſionem fieri per egreſſum radioꝝ ab oculo ad obiectum viſibile ꝛ eoꝝ repercuſſionem ab obiecto viſibili ad oculum ipſum obiectum viſibile viſui repꝛeſētatiuum. Nam pꝛz ex dictis non fieri hoc modo viſionez. ſed eo q̄ obiectum viſibile multiplicat ſuam ſpeciem per medium ad ipſum viſum. Dicit ergo. Unde ꝛ de repercuſſione viſus quam poſuit Plato melius eſt aerem pati a figura ꝛ a colore ꝛ reliquis huiuſmodi vſquequo quidem fit vnus ꝛ continuus q̄z viſum egredientem ab oculo repercuti a viſibili vt poſuit Plato. in leui autem vt i aere plano vbi non eſt obſtaculum ipſe eſt vnus pꝛopter quod iterum hoc. i. aer motus a viſibili mouebit viſum ſicut vtiqz ſi in cera ingrederetur ſigillum vſqz ad finem.

Intelligendum q̄ melius eſt ponere viſionem fieri p̄ receptionem ſpēꝝ viſibiliū in viſu ad ipſum ab obiecto per medium multiplicatarum q̄z ponere ipſaz fieri p̄ radios egredientes a viſu ad rem viſibilem ab ipſa advi ſum repercuſſos: quoniam omne agens agit per formaz per quam eſt in actu: viſus autem non eſt in actu per radios ab eo egredientes. ſed bene eſt in actu p̄ ſpecies ab obiectis viſibilibus i eo impꝛeſſas: ideo pꝛ illas poterit agere viſiones ad hoc ſi ponamus ſenſum agentem. Si autem teneamus ſenſibilia eſſe actiua ſenſationum exteꝛioꝝ vt magis puto: tunc pꝛz euidentius veruz eſſe qđ dicitur de hoc tamen in pꝛincipio libꝛi de ſenſu ꝛ ſenſato latius diſcutiendum.

> Quod autem impoſſibile ſit ſimpler eē vniuerſalis coꝛpus: manifeſtum eſt: dico autem puta igneum aut aereum. ſine quidem enim tactum: neqz vnum contingit animalium ſenſum habere. coꝛpus enim tactiuum animatum omne ſicut dictum eſt.

¶ Iſtud eſt quartum capitulum ꝛ vltimum huius ſecūdi tractatus in quo Ar. pꝛobat q̄ eſt impoſſibile coꝛpus animalis eſſe coꝛpus ſimpler: ꝛ diuiditur in duas partes in quarum pꝛima pꝛoponit quod intendit. in ſecunda declarat: ibi. Alia autem. De pꝛima intendit q̄ quia omne coꝛpus animalis habet tactum ꝛ tactus non poteſt reſeruari in vno ſimplici elemento: ideo impoſſibile eſt coꝛpus animalis eſſe coꝛpus ſimpler: vt ignem vel aerem: ꝛ ita de alijs. Dicit ergo. Quod autem impoſſibile ſit coꝛpus animalis eſſe ſimplex manifeſtū eſt ex dicēdis. Dico autem: puto aut igneum aut aereuz: aut aliud tale: quod pꝛz quia ſine quidem enim tactu neqz vnum. i. nullum contingit animaliuz ſenſum habere cum tactus ſit fundamētum omnium aliozum ſenſuum. Coꝛpus enim animalis omne eſt tactiuum. i. habens tactum ꝛ animatum ſicut dictum eſt: tunc ſupplenda eſt ratio ſic. Omne coꝛpus animalis habet tactum: ſed tactus non poteſt ſaluari in vno ſimplici elemēto. ergo nullū coꝛpus animalis eſt ſimplex

Intelligendum q̄ quia tactus eſt fundamentum omnium aliozum ſenſuum ꝛ ceteris materialioꝝ: ideo tactus poteſt eſſe in animali ſine alijs ſenſib⁹. ſed alij ſenſus nō poſſunt eē ſine tactu pꝛopter quod ſequitur q̄ coꝛpus qđ non habet tactum nullum habet ſenſum.

¶ Alia autem pꝛeter terrām: ſenſitiua quidē vtique fient. omnia autem eo q̄ pꝛ alterum ſentire faciunt ſenſum ꝛ per medium: tactus autem eſt in angendo ipſa: pꝛopter quod ꝛ habet hoc nomen:

ꝛ tamen alij ſenſus tactu ſentiunt: ſed ꝑ altera. hic autem videtur ſolus per ſe ipſum.

¶ Declarat ꝓpoſitum ꝛ tria facit: qꝫ primo oſtendit qua re tactus habuit hoc nomen. ſecundo declarat qꝫ in vno ſimplici elemẽto nõ põt ſaluari tactꝰ: ꝛ ꝑ ꝯſequens neqꝫ corꝑ aialis. tertio manifeſtat qꝫ quãcuto aialia priuãtur tactu ne ceſſe eſt ea mori: ibi ſecũda. Quare huius: ibi tertia. Manifeſtũ igitur. De prima vult qꝫ ſolus tactus ſentit immediate tangendo ſuũ ſenſibile abſqꝫ cõcurſu medij extrinſeci: iõ habuit tale nomen dicit igitur. Alia aũt. ſ. ſenſibilia a tangibilibus ſenſibilia vtiqꝫ fiẽt ꝑ altera. i. ꝑ media extrinſeca. oĩa aũt alia ſenſibilia ſentiũtur eo qꝫ faciunt ſenſum ſentire ꝑ alterũ. i. ꝑ mediũ extrinſecũ. tactus aũt eſt in actu i tangendo ſua ſenſibilia imediate: ꝓpter qõ ꝛ habet hoc nomen tactus: ꝛ tñ alij ſenſus ſentiunt tactu. i. tangẽdo: ſed ꝑ altera ꝛ cõcurrente medio extrinſeco: hinc autẽ ſolus. ſ. tactus videꝫ ꝑ ſeipſum ſentire ꝛ abſqꝫ cõcurſu medij extrinſeci. Intelligendũ qꝫ qꝛ omne ſenſibile ſentiꝫ ꝑ hoc qꝫ ab eo multiplicaꝫ eius ſpẽs vſqꝫ ad ſenſum ideo qõlibet ſenſibile dicitur ſentiri a ſuo ſenſu tangendo. ſed tamẽ qꝛ inter alios ſenſus a tactu ꝛ ſua ſenſibilia cadit medium extrinſecũ iõ non dicũtur ſentire tãgendo imediate ꝓpter qõ nec tactꝰ appellãꝫ. tactꝰ aũt lz ſẽtiat ꝑ mediũ extrinſecũ qõ eſt ꝑs alijs vt patuit. ſecũdo huius qꝛ tamen non concurrit mediũ extrinſecũ niſi ꝑ accidens: vt ſupius fuit oſtenſum: iõ ſentire dicit tangẽdo imediate ꝑ priuationẽ mediĳ extrinſeci ad eius opationẽ eſſentialiter regſiti ꝓpter qõ ꝛ habuit hoc nomen tactus.

¶ Quare huiſmodi elementorum nullum vtiqꝫ erit corpus aialis. Neqꝫ itaqꝫ terrenum: omniũ enim tangibilium tactus ẽ. ſicut medietas ꝛ ſuſceptiuus ſenſus. Non ſolum quecunqꝫ differentie terre ſunt: ſed calidi ꝛ frigidi ꝛ aliorum omnũ tangi poſſibilium. Et propter hoc oſſibus ꝛ capillis: ꝛ huiuſmodi partibus nõ ſentimus: quia terree ſũt ꝛ plante ꝛ ob hoc neqꝫ vnum habent ſenſum quia terree ſunt: ſine aut tactu: neqꝫ vnum poſſibile eſt alium eſſe. hic autem ſenſus non eſt neqꝫ terree: neqꝫ alius elementorum nullius.

¶ Declarat qꝫ in vno ſimplici elto non põt ſaluari tactꝰ neqꝫ corpus animalis dicens. Quare nullũ huiuſmõi elemẽtoꝝ vtiqꝫ erit corpus animalis: neqꝫ itaqꝫ terrenũ erit corpus animalis de quo magis videꝫ: ꝛ a fortiori neqꝫ alterius elto ꝝ: qꝫ aꝫ qꝛ omniũ enim tangibilium qualitatũ tactus eſt ſicut medietas que nõ reperitur in aliquo eltorum cum habeant eas i excellentia: ꝛ tactus eſt ſenſus ſuſcepti uus non ſolũ differentiarũ quecũqꝫ ſunt differentie terre: ſed calidi ꝛ frigidi ꝛ aliorꝝ omnium poſſibilium tangi. i. ſentiri ꝑ tactũ. Et propter hoc oſſibus ꝛ capillis ꝛ huiuſmodi ptibus non ſentimus: qꝛ terre ſunt ꝛ plante etiam ob hoc nullum habent ſenſum: qꝛ terre ſũt. ſine aũt tactu neqꝫ vniti. i. nullũ aliud ſenſuum poſſibile eſt cẽ i aliquo corpore. hic aũt ſenſus. ſ. tactus nõ ẽ neqꝫ terre neqꝫ nullum alterius elꝝ: vt nuper probatuꝫ eſt: ꝛ ſuperfluit ne gatio: vt i pleriſqꝫ locis cõſuetus eſt Ax. facere. qꝛ forte i greco ad ornatũ confert. Intelligendũ qꝫ tactus conſiſtit in quadã tẽperantia ꝛ mediocritate oĩum tangibilium qualitatũ: vt ſecundo huius fuit oſtenſum. ſed nullũ elementoꝝ hꝫ oĉs tangibilium differentias: etiam eas quas hꝫ non i mediocritate hꝫ: ſed i excellentia: ideo nullũ elementoꝝ põt tactum habere: ꝛ ꝑ ꝯſequens neqꝫ alium ſenſum. Ex quo infert Ax. qꝫ corpora que ſunt terrea a predominio nõ habent tactum cũ carcant mediocritate tangibiliũ qualitatum. Sed contra hoc dubiũ occurrit: qꝛ in omni mixto pfecto predominatur terra: quod pꝫ: qꝛ ſi nature ſue dimittatur moueꝫ deorſum. ſed corpus animalis eſt mixtum pfectum: ergo in ipſo dominatur terra: ꝛ tamen habet tactum. quare ꝛc. Ad hoc reſpondetur Alberꝰ dicens: qꝫ i corpore animalis dominatur terra arithmetrice: qꝛ plus hꝫ de terra abſolute cꝫ de aliquo alioꝝ elemento. ſed in eo nõ dominaꝫ terra geometrice cũ proportionaliter habeat de quolibet quattuoꝝ elementoꝝ quantum cõpetit ſibi vt ſentiat: quod nõ contingit de alijs mixtis. Aluer dici põt qꝫ terram dominari i aliquo mixto congit dupliciter. Vno modo ſm mollẽ ꝛ ſm qualitatẽ localiter motiuam. Alio modo ſm virtutes ꝛ ꝗlitates alteratiuas Primo mõ dominaꝫ terra in corpore aialis vt argumentũ ꝓbat: ꝛ tale dñium non tollit ſenſum. Secundo modo non dominaꝫ terra in corpore animalis: qꝛ tale dominiuꝫ tollit ſenſum: ꝛ de iſto hic loquiꝫ Ax.

¶ Manifeſtum igitur quoniam neceſſe hoc ſolo priuata ſẽſu animalia mori. Neqꝫ ꝫ hũc poſſibile eſt habere non animal exiſtẽs neqꝫ cũ ſunt animalia. animalium neceſſe ẽ habere ꝓter hũc.

¶ Oſtendit qꝫ animalia neceſſario moriunꝫ cũ tactu priuantur: quod de nullo alio ſenſu contingit: ꝛ continet duas ꝓtes: in quarum prima facit quod dictum eſt. In ſecũda infert aliqua tãqꝫ ſequentia ex dictis ibi. Et ꝓpter hoc De prima dicit. Quod manifeſtũ eſt igitur qm̃ neceſſe ẽ animalia hoc ſolo ſenſu. ſ. tactus priuata mori. neqꝫ enim eſt poſſibile non exiſtẽs animal habere hũc. ſ. tactum: neqꝫ cum ſit animal neceſſe eſt ipſum alium ſenſuꝫ habere ꝓter hunc vꝫ tactũ. Intelligendũ qꝫ qꝛ tactus aut cõlegẽ immediate eſſentiam anime ſenſitiue: aut tempamentum requiſitum vt ipſa in animalis corpore conſeruetur: ideo ſi deſtruitur tactus hoc erit aut qꝛ anima ſenſitiua deſtruitur vel a corpe remouetur: aut qꝛ deſtruitur tempamentũ ſine quo non põt in corpore cõſeruari. ſed quodcũqꝫ iſtorum contingit: neceſſe ẽ animal mori: vt pꝫ. ergo cuꝫ animal priuatur tactu ipſum neceſſarũ eſt mori. Sed hic dubitaꝫ: qꝛ ſupius dixit Ax. duos ſenſus eſſe neceſſarios animali. ſ. tactum ꝛ guſtũ: hic aũt ſolum tactũ dicit neceſſariũ eſſe: mõ hoc repugnare videꝫ. Ad hoc pꝫ rñſio ꝑ dicta ſupius qm̃ guſtꝰ dupliciꝫ ſumi cõſueuit. Vno mõ ſumẽdo ꝑ ſenſu diſcretiuo ſapoꝝ ꝛ guſtꝰ ſic ſũptꝰ nõ ẽ neceſſariꝰ aialiꝭ ꝛ hoc mõ cũ hic accipit Ax. Alio mõ ſumiꝫ guſtus vt ẽ ſẽſus alimẽti: ꝛ vt ẽ diſcretiuꝰ calidi frigidi humidi ꝛ ſicci: nõ ſimpliciter. ſed vt reperiunꝫ i alimẽto ſm quom modũ dicꝫ qdã tnes nõ diſtinctꝰ ab eo realiter: ſed ſolũ ꝛ rõnẽ ꝛ guſtꝰ ſic ſũptus ẽ neceſſariꝰ aialiꝭ ꝛ hoc mõ locutus ẽ ſupra de guſtu. Et ex hac diſtinctione pꝫ ſolo dubitanꝺ ſi quis diligenter animaduertat.

¶ Et propter hoc quidem alia ſenſibilia excellẽtia non corrumpunt animal: vt color: ꝛ odor: ꝛ ſonus. Sed ſoluꝫ ſenſus niſi ſm accidens: puta ſi ſimul cum ſono depulſio fiat: ꝛ ictus: ꝛ anuſis. ꝛ odore alia mouẽtur que tactu corrumpũt ꝛ humor: autem ſm qꝫ accidit ſimul tactiuum eẽ ſi corrumpit. Tangibiliũ autẽ excellẽtia. vt calidorum ꝛ frigidorum: ꝛ durorum corrumpit animal. Omnis quidẽ enim ſenſibilis ſuperfluitas corrumpit ſenſum: quare ꝛ quod tangi poteſt tactum. hoc aũt tactu determinatuꝫ ẽ viuere. Sine enim tactu monſtrum eſt. qꝫ impoſſibile eſt animal eſſe. Vnde tangibilium excellentia non ſolũ corrumpũt ſenſum ſz animal. quia neceſſe ſolum habere hunc.

¶ Hic infert aliq̃ ex dictis ſequẽtia ꝛ diuidit i duas: ſicut duo hic infert: ibi ſecũda. Alios aũt ſenſus. De prima i

ter q̄ excellētie sensibiliū alioꝝ a tāgibilib⁹ : licet corrum pāt alios sēsus a tactu: nō tū corrūpūt p seipsū aīal. ſz ſi corrūpūt hoc ē p accidēs: ſz excellētie tāgibiliū nō solū p se corrūpūt tactū. ſz ēt ipsū aīal hoc ſequēt ex prīo⁹ declaratis : q̄ si solus tactus ē necessari⁹ aīali: ſequēt q̄ illud q̄ō p se corrūpit tantū vt sūt excellentie tāgibiliū p se corrūpit aīal: q̄ō āt corrūpit aliū sensū nō oz corrūpe aīal: ex quo fine eo pōt alī cē ſz ſi corrūpit illud erit p accīs rōne alteri⁹ ſecū āneri: vt pz ex tactu: ſō dicit. Et pp hoc qdē. ſ. q̄ alij sēsus a tactu non sūt necessarij aīali alia sēsibilia a tāgibilib⁹ excellētijs suis nō corrūpūt aīal: vt color odor t son⁹. ſz solū sensus nisi ſz accīs: puta ſil'cū sono Vbi gra tonitrui fiat⁹ depulsio t ict⁹ ille sonus tonitrui poterit corrumpere. animal per accidēs rone motus aeris vel fulminis cui coniungitur .

Ex visu t odore animalia mouentur: que. ſ. visus t odor corrumpunt animali a tactu ideſt tangendo siue inq̄n tum sunt tangibilia t non inquantū sunt visibilia vel odorabilia. humor autem ideſt sapor sic corrumpit animal ſm q̄ simul accidit ipsum esse tactiuum ideſt tangibile t non solum vt est gustabile: tangibilium autez excellentie vt calidorum frigidorum t durorum corrumpunt animal scilicet per se. Omnis quidem cruz superfluitas sensibilis corrumpit sensum: quare t quod tangi potest ſi superfluens fuerit: corrumpit tactum. hoc autem. ſ. tactu determinatuz est viuere ipsi animali. monstratuum est autem q̄ impossibile est animal esse sine tactu. vnde ideſt ꝓpter quod excellentia tangibilium solum corrumpunt sensus tactus sed ēt animal. quia necesse est ipsum animal solum habere hunc sensum. ſ. tactum. Sed posset quis dubitare quomodo visus t odor corrumpunt animal sicut ea que corrumpunt tactu. Huic respondeo q̄ cōmuniter dicitur q̄ basiliscus interficit hominem visu: t q̄ in India sunt quidā serpentes qui aspicientes poma ea taliter venenant q̄ ea gustantes postea moriuntur: quod non est intelligendum vnde t verba proferuntur. ſ. q̄a visibus illorum animalium aliqua transmutantur ad res visas ſm q̄ visus sunt. quia de ratione visus non est aliquid imprimere in obiecto: sed magis ab eo recipere vt declaratum est. Sed debem⁹ imaginari istud contingere ꝓpter hoc q̄ dum illa animalia aspiciunt aliquid ab eorum oculis valde porosis vapores alicui venenosi eralant t egrediuntur qui aeri cōmiscentur t ipsum inficiūt t venenant per partem post partem vsq̄ ad certam distantiam t cum aer sic infectus peruenerit ad hominum visus contingit ipsum per anhelitum t reliq̄s corporis porositates attrahi ab eo t sic vapores illi ab oculis illoꝝ animalium egressi hominem tangentes interficiunt: t poma venenant ad ea peruenientes: quod non facerent nisi ad contactum venirent. Et similiter est de corpore odorem habente aut saporem: quod potest venenare t interficere non ſm q̄ odorabile vel gustabile tantū: sed ſm q̄ simul accidit ipsum esse tangibile per resolutionem partium venenosaꝝ ab eo peruenientium ad illum qui venenatur. t hoc voluit Ar. cuz dixit: Et a visu t odore animalia mouentur que tactu corrūpunt.

¶ Alios autez sensus habet animal sicut dictum est non ꝓpter esse; sed ꝓpter bene vt visum. quis in aere t aqua vt videat. Omnino autem quantū in diaphano. gustum autem habent ꝓpter delectabile t triste vt sentiat quod in alimento t concupiscat t moueatur. auditum autem vt significetur aliquid ipsi. linguam autez habet quatenus significat aliquid alteri. Finis.

¶ Infert aliud quod est q̄ solus tactus est necessari⁹ aīali alij autem sensus non sūt simplr necessarij animali: sed faciunt ad bene esse. Dicit ergo: Alios autem sensus a tactu habet animal sicut dictum est: non ꝓpter esse ideſt non ꝓpter hoc q̄ sint necessarij ad esse animalis: sed ꝓpter bene esse vt visum est. quia vt videat que sunt in aere t in aq̄ omnino autem ideſt vniuersaliter. quoniam videat i diaphano gustum habet ꝓpter delectabile t triste : vt sentiat delectabile t triste quod est in alimento: t concupiscat alimentum t moueatur ad ipsum. Auditum autem habet vt ipsi aliquid significetur ab alio per sermonem. linguā autem habet quatenus significet aliquid alteri per vocum ꝓlationem. Sed dubitatur vtrum alii sensus a tactu sunt necessarij animali. t videtur q̄ sic. quia multa sunt animalia que habēt ea ex quibus sunt apta nutriri in loco sue generatiōis. ideo talibus aīalibus sunt necessarii sensus alii a tactu vt sibi a lōge possint q̄rere alimētū. Rñdet q̄ sens⁹ alij a tactu nō sūt necessarij simplr aīali: ſz solū sūt necessarij cuidam aīali. ſ. animali processiuo debenti sibi querere cibum a longe. tactus autem est simpliciter necessari⁹ animali quia cuilibet animali. Item sensus alij a tactu nō sunt necessarij animali processiuo nisi ad diu durandum. tactus autem est necessarius simpliciter ad esse . Item sensus alij a tactu sunt necessarij animali processiuo quodammodo per accidens. ſ. vt possit sibi querere alimentū tactus autem est ei necessarius per se ꝓ quanto qualitates tangibiles quarum tactus est perceptiuus sunt per se d cō positione animalis. non autē sic est de q̄litatib⁹ sensibilib⁹ paliosensus. Et hoc sit finis t cōplementū expositiōis libri de anima ad laudem dei omnipotentis. Amen.

Preclarissimi philosophi Bactani Thiennensis Vicentini: cōmento in tria volumina Ar. de Anima deo fauente maximo finis impositus est Henrici de sanco Urso impensa ingenioq̄ diligenter impresso t sollerti cura emendato: Vicen. Anno ab incarnatione domini. M. ccc. lxxxvj. xj. Kal'. octobris.

Incipit questio de Sensu Agente disputata per Bactanum de Thienis artium ⁊ medicine doctorem famosissimum.

Veritur vtrum pro sensatione causando oporteat ponere sensum agentē Arguitur ꝙ sic primo argumento quo vtitur Aristoteles io principio tertij de anima ad probandum necessitatē intellectus agētis. Arguit enim sic. In omni natura in qua est aliquid quod est omnia fieri est aliquid est omnia facere: hanc relinquit pro manifesta. sed in natura intellectus est aliquid quod est omnia fieri videlicet intellectus possibilis qui respectu formarum intellectuum est pura potentia cum nullam naturam habeat nisi ꝙ possibilis sit vocatus ⁊ sit ante intelligere tanquam tabula media in qua nihil est scriptum. ergo in natura intellectus dabitur etiam aliquid quod est omnia facere. tale autem est intellectus agens qui est honorabilior intellectu possibili ⁊ substantia actu ens: vt innuit Ax. quare ⁊c̄.

¶ Similiter in proposito arguitur: In omni natura in qua est aliquid quod est omnia fieri: est etiam aliquid qō est omnia facere. sed in natura sensus est aliquid quod est omnia fieri vt sensus passiuus. vnde Aristoteles secundo de anima loquens de sensu dicit: Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere: quoniam sensus quidez est susceptiuus specierum sine materia. ergo in natura sensus etiam est aliquid quod est omnia facere. sed tale non potest esse nisi sensus agens: ergo oportet dare sensum agentem.

¶ Secundo nullum agens materiale potest vigore proprio producere effectum spiritualem ⁊ nisi concurrēte alio agente spirituali cum semper effectus alicui sue cause proportionetur: ⁊ propter hoc phantasma quod est materiale non potest producere speciem intelligibilem que est abstracta ⁊ spiritualis in intellectu possibili nisi concurrēte intellectu agente qui est spiritualis. sed forma sensibilis ē materialis: species autem sensibilis est spiritualis ⁊ sensatio etiam in sensu causata. ergo ad producendum speciem sensibilem ⁊ sensationem in sensu preter formam materialem sensibilem: oportebit concurrere aliud agens spirituale. ⁊ hoc dicetur sensus agens. quare ⁊c. forte ad hoc diceretur ꝙ illa spiritualiter effectus est ratione materie in qua recipitur que est spiritualis videlicet anime sensitiue ⁊ non ratione agentis.

¶ Sed hoc remouet commentator secundo de anima cō mento sexto dicens: Et non potest aliquis dicere ꝙ ista diuersitas accidit per diuersitatem subiecti ita ꝙ fiant intentiones propter materiam spiritualem que est sensus non propter motorem extrinsecum. melius enim est extimare ꝙ causa in diuersitate materie est diuersitas formarum. ⁊ cum ita sit necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus qui faciat intentiones que sentit potentia in sensibili actu intentionis alium a sensibilibus sicut fuit necesse in intellectu. Visum est igitur ꝙ si concesserimus ꝙ diuersitas formarum est causa diuersitatis materie ꝙ necesse erit motorem extrinsecum esse. Sed Aristoteles tacuit hoc in sensu. quia latet ⁊ apparet in intellectu. ex quib⁹ verbis possumus duo colligere. Primum est ꝙ sensus ē spiritualis quia forma que in eo recipitur est spiritualis. ⁊ non econuerso. Secundum est ꝙ est dare sensum agentem extrinsecum a sensibus passiuis alium a sensibilibus. sed de isto infra dicetur. Et confirmatur eadem ratio. quia nullum agens principale per se producit effectum eo nobiliorem ⁊ ꝙ suam speciem transcendat. sed operationes vitales cuiusmodi sunt visio auditio ⁊c. transcendunt speciem obiecti materialis extrinseci ⁊ sunt eo nobiliores. ergo habent aliud agens a sensibilibus ⁊ speciebus eorum: ⁊ hoc erit sensus agens. quare ⁊c̄.

¶ Tertio: Nobiliori forme nobilior operatio debetur: ꝫ potentia sensitiua est nobilior potentia vegetatiua. ergo sibi debetur nobilior operatio. cum ergo agere sit nobilius ꝫ pati ⁊ operatio vegetatiue sit agere: vt asserit Aristoteles secundo de anima ⁊ primo de generatione. sequitur a fortiori ꝙ operatio virtutis sensitiue est agere: ⁊ per consequens virtus sensitiua ad suam propriam operationem que est sensatio concurrit actiue: quare est dandus sensus agens. Et confirmatur. quoniam cuiuslibet forme est agere. sicut enim proprium materie est pati: sic proprium forme est agere. sed anima sensitiua est forma. ergo habet istam actionem sibi propriam. talis autem non potest esse nisi sentire vt patet. ergo sentire est affectiue ab anima sensitiua sic erit dare sensum actuum. Confirmatur secundo idem sic: Omnis actio immanens est in agente. ꝫ sensatio est actio immanens vt vult Aristoiles nono methaphysice qui declarans ꝙ actio immanens est in agente. dicitur exemplificando vt visio est in vidente. ergo sensatio est in agente ipsam. cum ergo sit in anima sensitiua sequit animam sensitiuam agere sensationem: ⁊ per consequens in ipsa esse sensum agentem. Vnde sicut anima sensitiua non potest recipere sensationem nisi sit disposita per sē sum passiuum sic. Nec poterit ad eam actiue concurrere nisi disponatur per sensum actiuum. nulla enim substātia potest immediate ad operationem propriam actiue aut passiue concurrere. sed sensum aliqao indiget intermedio vt inductiue potest ostendi. ⁊ hec idem voluisse videt Aristoiles secundo de anima dum dixit ꝙ anima est causa corporis viuentis in triplici genere cause scilicet in genere cause formalis efficientis ⁊ finalis. Non autem est eius causa efficiens quia ipsum efficiat vt patet: sed dicitur esse causa eius effectiua quia est causa effectiua motuum proprior corpori animato. ⁊ hoc declarando Aristoiles inducit exemplum de triplici genere motuum scilicet de motu ꝑgressiuo ⁊ de augmentatione propria ⁊ de ipsa sensatione quā alterationem quandam dicit videri: ⁊ hoc asserit etiam cōmentator dicens ꝙ anima est causa mouens omnium motuum corporis tam verorum ꝫ estimatorum per mot⁹ estimatos intelligendo motus improprios ⁊ perfectiuos: cuiusmodi sunt sensatio ⁊ intellectio.

¶ Quarto ꝓncipaliter arguit sic: Nisi daret sensus agēs ex actu sentiendi maior argueretur perfectio ipsius obiecti ꝫ sensus. consequens falsum vt constat. ⁊ probatur consequentia. quia quandocunque ad aliquem effectum duo concurrunt: vnum actiue ⁊ reliquum passiue ex illius perfectione. maior concluditur perfectio actiui ꝫ passiui cum a principio actiuo maior sit causalitas supra ipsum effectum ꝫ a principio passiuo. Sed si non daretur sensus agens ad actum sentiendi concurreret sensus solum passiue ⁊ obiectum actiue. ergo ex actu sentiendi maior perfectio argueretur ipsius obiecti ꝫ sensus: quod erat probandum.

¶ Quinto arguit vnus doctor. Si daretur sensus agens sequeretur ꝙ species sensibilis esset nobilior ipso sensu. consequens falsum. quia virtus sensitiua est virtus anime illi propria. species autē sensibilis in medio repit

vt in argumentis. quarē ꝛc̄. ⁊ consequentiam arguit sic. quandocunq; aliqua duo habent eandem nobilissimā operationem illud est alio simpliciter nobilius quod ad illam nobiliorem habet cālitatem. hec est manifesta. qa potentie cognoscuntur p actus: ⁊ illa potentia dicitur alia nobilior quia nobiliorē habet operationem: aut si eandem hz opationē nobilissimā supra illā nobiliorem habet causalitatez sed si non datur sensus actiuus: tunc species sensibilis immediate ⁊ per se producit sensationem in sensu. ⁊ sic sensatio erit nobilissima operatio vtriusque scilicet speciei sensibilis ⁊ sensus. cum ergo ad illam nobiliorem habēt causalitatem species sensibilis q̄z sensus ex quo sensus cōcurreret solum passiue ⁊ species sensibilis actiue. sed nobil⁹ est agere q̄z pati: tunc de necessitate sequeretur speciē sensibilem esse nobiliorem sensu: Hanc rationem ponit ille doctor per verba satis prolixa premittēdo quattuor suppositiones: vis tamen eius est ista. Et si diceretur q̄ agens principale respectu eiusdem nobilissime operatiōis bene est nobilius passo: non autem agens instrumentale sicut est species sensibilis. Contra hoc similiter arguet de forma materiali sensata que ponitur agens principale sensationis apud negantes sensum agentem q̄ illa esset pfectior q̄z sensus sicut esset albedo aut alia sensibilis forma quod tamen est falsum.

¶ Sexto predictus doctor ad idem sic arguit: Aliquid est per se ⁊ immediatum principium affectiuum sensationis ⁊ illud aut est species sensibilis aut sensus agens: vt patet aduertenti ex sufficienti diuisione. sed illud non est species sensibilis. ergo est sensus agens. quare ꝛc̄. q̄ illud nō sit species sensibilis probatur sic: Nihil potest esse per se ⁊ immediatum principium actiuum ⁊ receptiuum vnius et eiusdem vt patet. sed species sensibilis est per se ⁊ immediatum principium receptiuum sensationis: ergo non productiuum. probatur minor quoniam ipsius sensationis est aliquod immediatum ⁊ per se principium receptiuum: ⁊ illud aut est species: aut sensus vt constat. sed non est sensus. ergo est species. q̄ non sit sensus probatur. nam vnū ⁊ idem non potest esse principium immediatum per se receptiuum diuersorum quorum vnum ad aliquid per se ordinatur sicut videtur esse manifestum. cum ergo species sensibilis per se ordinetur in ipsam sensationem ⁊ sensus per se ⁊ immediate recipiat speciem sensibilem vt omnes fatentur. sequitur q̄ non recipit immediate ipsam sensationem: quod fuit probandum. Ex quo vlterius sequit. q̄ sensus recipiet sensationem mediante alio ⁊ nō nisi mediante alio ⁊ non nisi mediante specie. quare ꝛc̄. In deductione huius rationis predictis doctor longis vtitur verbis que breuitatis causa omittuntur. Ad oppositum et pro parte negatiua questionis multipliciter arguitur primo sic. Omnis virtus que non exit in actum nisi p agēs extrinsecum est passiua per Aristotelem nono methaphysice dicentem q̄ potentia passiua est principium transmutandi ab altero inquantum alterum est. sed omnis sensus est huiusmodi vt patet intuenti. quare ꝛc̄. Et confirmatur quia omnis virtus actiua cuius operatio non transit i materiam exteriorem potest exire in actum non concurrente aliquo extrinseco. cum ergo operatio sensus non trāseat i materiam exteriorem si esset virtus actiua posset exire in actum non concurrente obiecto extrinseco: quod tamen ē falsum. Secundo. si daretur sensus agens tunc sensitiuum esset in potentia essentiali ad sentire quia omne qđ reducitur ad actum abagente per se est in potentia essentiali ad illum: vt colligitur octauo physicorum ⁊ quarto celi. sed si esset sensus agens per se productiuus sensationis: tunc sensitiuum reduceretur ad actum sentiendi p agens per se. quare ꝛc̄. consequens tamen est falsum: quia sicut graue in actu non est in potentia essentiali ad vbi deorsuz sed accidentali solum: sic in proposito est de sensitiuo in actu. vnde antequam sensitiuum generetur dicitur esse in potentia essentiali ad actum sentiendi. quia si dat ipsum recipere oportet sensitiuum essentialiter transmutari. sed postq̄z est in actu est solum in potentia accidentali. quia si debz recipere ipsum sentire non oportet ipsum transmutari essentialiter sed solum accidentaliter recipiendo speciez sensibilem. Et ex hoc patet distinctionem positam a Joanne de Bandauo de potentia essentiali inutilem ⁊ superuacuam fore. Tertio si esset sensus agens: tunc non omnis sensus esset susceptiuus specierum sine materia cōtra Aristotelem loco superius allegato Oportet autem vniuersaliter accipere hec videlicet si dicatur vt Joannes de gandauo respondet quod Aristoteles in secundo de anima solum determinat de sensibus passiuis. quoniam vt dicit cōmentator secundo de anima comento secagesimo: magis latet q̄ detur sensus agens q̄z vt detur intellectus agens. sed Aristoteles in secundo de anima inuestigatur intellectum agentem. ergo a fortiori in secundo de anima vbi determinat de sensu debuisset inuestigare ⁊ notificare sensū agentem si daretur. quare ꝛc̄. Et pro hac parte sūt auctoritates non pauce Aristotelis ⁊ commentatoris. Dicit enim Aristoteles. Sensus autem in ipso moueri ⁊ pati accidit. Item in illo capitulo: Diuidendum autem de potētia ⁊ actu loquens de ipso sentire dicit: q̄ huiusmodi operationis actiua sunt extra visibile audibile ⁊ reliqua sensibilium. ⁊ in multis locis secundi de anima dicit q̄ sensus reducitur a sensibili de potentia ad actum: quod non esset nisi consequens esset virtus passiua ⁊ non actiua. Cōmentator autem dicit q̄ necesse est si sensus essent virtutes actiue vt sentirent ex se ⁊ non indigerent sentire aliquo extrinseco. Ita dicit q̄ motēs primam perfectionem in sensu quidam sunt extrinseca sensata. ⁊ post addit q̄ sensus nō mouetur nisi motu qui dicitur comprehensio a rebus particularibus sensibilibus ⁊ ille sunt extra animam. ⁊ cōmento quinquagesimotertio inquit: Cum declarauit q̄ sensus est ex virtutibus passiuis non actiuis. ⁊ illa habent dupliciter esse scilicet esse in potentia antequam virtutes eius q̄ficiantur a motore extrinseco: ⁊ esse in actu quando fuerūt perfecte ⁊ intente venientes ꝛc̄.

¶ In hac questione talis ordo seruabitur. qupniam primo premittentur aliqua preambula: deinde ponentur cōclusiones de quesito. Quantum ad primum sciendum est primo q̄ de sensu agente an detur: varie opiniones fuerunt. Quidam enim dixerunt dari sensum agentē extrinsecum sensibus passiuis quem dixerunt intelligentiaz quandam esse. Vnde sicut poluerunt intelligentiam primum mobile mouentem esse intellectum agentem. sic voluerunt vltimam intelligentiam scilicet mouentem orbem lune esse sensum agentem. hi tamen bipartiti fuerunt quoniam aliqui voluerunt obiectum sensibile in medio ⁊ organo speciem sensibilem causare: deinde intelligentiam agentem mediante sensibili specie sensationem in sensu p̄ducere. Alij vero quibus minus est credendum dixerunt intelligentiam agentem speciem sensibilem producere. deinde sensibile mediante tali specie sensationem efficere. ⁊ hanc dicunt fuisse opinionem Auerrois secundo de anima commento quinquagesimonono dicentis Aristo. exponendo. Opinatur enim q̄ prima perfectio sensus fit ab intelligentia agente vt declaratur in libro animalū.

Secunda autem perfectio fit a sensibilibus: deinde subdit in fine commenti. sed prima perfectio sensus differat a scientia scientis que est in actu quando non cōsiderat i hoc q̄ mouens p̄mam perfectionem in sensu ⁊ extrahēs cā in secūdā sūt extrinseca sensata vt visibilitas ⁊ motēs scientē

de prima perfectione in secundam sunt extrinseca sensata vt visibilia ⁊ mouens scientem de prima perfectione in secundam ⁊ aliud copulatum cum anima copulatione i esse Vult ergo commentator vt dicunt q̄ sicut habitus intellectiuus seu species intelligibilis est prima eius perfectio: sic species sensibilis est prima perfectio sensus. ⁊ hec fit ab intelligentia agente: ⁊ sic intelligere in actu est secunda perfectio intellect⁹: sic sentire est secunda perfectio sensus. ⁊ hec fit ab obiecto sensato. differentia tamē ē quantum ad agēs inter secūdā perfectiōz scī⁹ ⁊ haz'pfectiōz intellectus qm̄ agēs secundam perfectionem sensus ⁊ extrahens eam ex prima est extrinsecum videlicet obiectum sensibile. sed agens secundam perfectionem intellectus est ei intrinsecum ⁊ copulatum secundum esse. est enim intellectus agens qui copulatur possibili sicut forma materie vt declaratum est in tertio de anima.

¶ Sed contra ambas opiniones sic arguitur: Omnis intelligentia supercelestis respectu horum effectuum particularium est agēs vniuersale: ⁊ semper inter agens vniuersale ⁊ effectum particularem oportet esse aliud agēs particulare intermedium limitans agens vniuersale magis ad hunc particularem effectum q̄z ad alium. ergo sequitur q̄ nulla intelligentia supercelestis est principium immediate productiuum speciei sensibilis aut etiam sensationis. igitur ⁊c̄. Item contra secundum modum quem attribuunt commentatori arguitur sic: Nobiliori cause nobiliori effectus debet attribui. sed intelligētia est nobilior ⁊ magis spiritualis q̄z forma sensibilis. ergo intelligentie nobilior ⁊ spiritualior effectus debet attribui q̄z forme sensibili cum ergo sensatio sit nobilior ⁊ magis spiritualis q̄z species sensibilis potius debet assignari sensatio intelligētie q̄ spiritualior tanquam eius proprius effectus q̄z species sensibilis ⁊ contra species sensibilis magis attribuitur forme sensate tanquam immediate eius effectus q̄z ipsa sensato.

Et cum dicunt illam esse opinionem Commentatoris: hoc est negandum. quoniam vult commentator q̄ secunda perfectio sensus est sentire ⁊ illam faciunt sensata' extrinseca sicut ⁊ speciem sensibilem. sed non vult q̄ prima perfectio sensus sit species sensibilis: sed q̄ sit ipsa potentia sensitiua in anima existens mediante qua sentit vt naturali ei⁹ potentia receptiua. q̄ hec fit eius intentio apparet expresse in principio illius commenti dum commentator dicit: Et prima transmutatio sentientis que est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem est transmutatio que fit per agens quod educit virtutes sensitiuas de potētia materie generans aiāl ⁊ non a sensibilib⁹

¶ Mirandum est ergo de istis hominibus qui ita false imponunt commentatori illud cuius oppositum dicit expresse. Et cum vlterius inquit commentator q̄ prima perfectio sensus fit ab intelligentia agente. istud sic debet intelligi scilicet q̄ prima perfectio sensus fit a generante quod dicitur intelligentia pro quanto agit propter determinatum finem directum ⁊ regulatum ab intelligentijs ⁊ superioribus vt alibi habet videri. De eo vero quod dicit commentator commento sexagesimo: q̄ necesse est ponere motorez extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus infra dicet.

Secunda opinio fuit Joannis de Bandano ponentis in anima sensitiua duplices naturales potentias quarum quasdam dicit esse sensus passiuos: quasdam vero actiuos de qua in conclusionibus ponendis disputetur. Tertia fuit opinio Joannis Bridani ponentis animam sensitiuaz per essentiam propriam absque aliqua naturali potentia illi superadducta specie sensibili in organo inducta ad sensationem actiue ⁊ passiue concurrere de qua etiam post determinabitur. Aduerte tamen q̄ licet Joannes Bridanus ponat speciem sensibilem recipi subiective in organo ⁊ non in anima sensitiua. Alij tamen dicunt ⁊ forte verius q̄ species sensibilis recipitur etiam in composito in anima sensitiua cum secundum Aristotelem sensus sit susceptiuus specierum sine materia. Quarto opinio que veritati propinquior apparet ⁊ mentibus auctorum cōformior ponit q̄ nullo modo non sit dare sensum agentez respectu sensationum sensuum exteriorum intrinsecum aut extrinsecum. ⁊ q̄ obiecta sensibilia sunt sufficientia ad producendum speciem sensibilem in sensu ⁊ tandem sensationem mediante sensibili specie absque concursu alteri⁹ particularis agentis.

¶ Premittendum primo q̄ sensuū quidam exteriores ⁊ quidam interiores.

¶ Premittendum secundo q̄ dupler est sensatio scilicet exterior ⁊ interior. sensatio exterior est illa que fit in sensu exteriori: sicut visio auditus olfactio gustatio ⁊ tactio. Sensatio vero interior est illa que in sensu interiori causatur: sicut apprehensio sens⁹ cōmunis aut cogitatiue

¶ Premittendum tertio q̄ sensus equiuoce sumitur. Nam aliquando sumitur pro anima sensitiua: ⁊ aliquando pro potentia in ea existente mediante qua sentit: aliquando vero pro ipso sentire hoc patet ex varijs dictis auctorum.

¶ Quantum ad secundum sit hec prima conclusio. Nulla intelligentia est sensus agens respectu omnium sensationum exteriorum aut sensibilium exteriorum tanquaz agens principale propinquum. Ista conclusio ponitur contra opinionem primam cuius probatio ex illius opinionibus improbatione accipiatur breuitatis causa. Dicit autem respectu sensationum exteriorum. quoniad ad sensationem interiorem quandoq̄z concurrit intelligentia tanquam agens principale ⁊ propinquum. vnde tempore sōni multiplicat intelligentia suum lumen spirituale nedum ad intellectum immo etiam ad sensum interiorem: qui cuz sit spiritualior sensu exteriori est illius amplius susceptiu⁹ tunc ergo ipso per sensibilium species non distracto sicut i vigilia contingit causat in eo intelligentia per lumē quod sibi imprimit actum sentiendi: ⁊ tunc somnia causant que diuina a medicis appellantur. Et aliquando tempore vigilie taliter causatur sensatio in sensu interiori hominis habētis animam elevatam non immersam materie a passionibusq̄z semotam: vt colligi potest de mente Auicen. Quarta sexti naturalium ⁊ Alberti in libro de somno ⁊ vigilia. Ex conclusione etiam differentia qua queritur an somnia cōserant ad curam. Secunda. Nullus sensus exterior ad sensationem particularem actiue concurrit: sed obiectū extrinsecum cum specie ab eo causata. Ista conclusio ē bipartita: cuius prima pars a quibusdam sic arguitur. Si i anima sensitiua preter sensum passiuum poneretur alt⁹ sensus ad sensationem exteriorem actiue concurrens: aut ille esset cognoscens: aut non cognoscens. non potest dici q̄ esset cognoscens: quia tunc superfluerent sensus passiui q̄ tunt cognoscentes. nec etiam est non cognoscens: quia tūc sensus passiuus esset eo perfectior cū cognoscens, sit perfectius non cognoscente. hoc autem est falsum. Huic respōdet Joannes de Jan. dicens q̄ lz sensus passiuus inquātū cognoscens pfectior sit sensu actiuo inquātū nō cognoscit tñ sensus actiu⁹ simplr ⁊ sm subam ē pfectior q̄z sensus passiu⁹ nec vlr cognoscēs ē simplr nobilio⁹ nō cognoscēte Sed hec rñsio nō valet. qm̄ p mō ē vez q̄ sensus passiu⁹ cognoscat cū sit q̄litas de secūda spē q̄litatis vz nālis potentia vt ipse fatet. nulla aūt q̄litas cognoscit. vñ mirādū ē de eo qō dixerit sensū passiuū cognoscere tenēdo alia q̄ ipe cōcedit. Et si aliqs auctor dicit sensū exteriorē inducere siue cōgscere capit sensū, p alia sensitiua ⁊ ñ pcise p ei⁹ potētia nāli Ité arguit q̄ vlr cōgscēs simplr ⁊ sm subam ē nobilior ñ cōgscēte saltz si fuerit eiusdē gnis nālis vt vtrūq̄z corruptibile aut vtrūq̄z incorruptibile qm̄ ex pfectōe opatiōis arguit

perfectio potentie siue fuerit actio siue passio. sed cognosce re est opatio nobilior q̄s sit aliqua operatio illius quod nō cognoscit. ergo cognoscens est nobilius non cognoscēte. vnde multi concedūt q̄ formica est nobilior corpe celesti intelligentia secluso. hoc tñ concedere nō oz. quia celum ⁊ formica non sunt eiusdem generis naturalis cum celum incorruptibile sit. formica aūt sit corruptibilis. Sed aliter est de sensu actiuo ⁊ de sensu passiuo si ambo ponantur in anima sensitiua: quia tunc ambo corruptibiles essent. ideo si passiuus esset cognoscens ⁊ non actiuus infallibiliter se queretur q̄ passiuus esset simpliciter nobilior sensu actiuo quod tamen ipse negare conatur. ideo pro cadez parte alter sic arguitur. Si esset sensus agens respectu sensatiōis exterioris tunc contingeret alias sentire sensu exteriori absente sensibili. consequens falsum. ⁊ contra Aristotelē p̄batur consequentia. quia agente naturali appropinquato passo necessario fit actio: vt colligitur ex primo de generatione. sed absente sensibili ⁊ dato sensu agente tunc alias habet in se virtutem actiuam sensationis exterioris ⁊ passiuam. ergo tunc fiet sensatio. quare ⁊c̄. Et si dicatur q̄ requiritur species sensibilis que producitur ab obiecto vt disponat sensum passiuum ad recipiendum sensationem: vt ponit predictus Joannes. Contra hoc argumentum q̄ talis species possit produci a sensu agente. Nam omne agens quod sufficit aliquam formam inducere i subiecto sufficit etiam illud subiectum disponere p̄o receptione illius forme vt patet in alijs tam inanimatis q̄z animatis: vt in bruto ⁊ planta ⁊ igne ⁊ alijs talibus. sed per ipm in anima sensitiua est sensus agens sufficiēs inducere sensationem in sensu passiuo. ergo etiam sufficiet ipsum disponere p̄o illius receptione ⁊ per consequens speciez sensibilem in eo causare. Et confirmatur. quia sicut se habet intellectus agens ad intellectum possibilem in productione intellectionis: ita se haberet sensus actiuus ad sensum passiuum in productione sensationis. Sed intellectus agens producit in intellectu possibili speciem intelligibilem que intellectio causatur nullo extrinseco concurrente. ergo similiter sensus agens producet in sensu passiuo speciem sensibilem qua sensatio causatur. tenet consequentia cum maiori ex conuenienti similitudine. ⁊ minor colligitur ex tertio de anima. Secunda pars illius conclusionis sic p̄batur. Omnis effectus particularis in actu requirit aliquod agens particulare in actu ⁊ instrumentum aliquod ipsius agentis. sed sensatio exterior est effect⁹ particularis in actu. ergo requirit agens principale particulare in actu ⁊ instrumentum aliquod ipsius agentis. tale autem agens principale particulare aut est intelligentia aliqua aut virtus aliqua existens in anima sensitiua: aut ipa anima: aut obiectum sensibile per sufficientem diuisionē. sed non est aliqua intelligentia vt asserit prima conclusio nec virtus aliqua anime sensitiue vt patuit per primā partem huius conclusionis etiam si daretur sensus agens nō esset agens principale sed instrumentum anime sensitiue: vt tenent ipsum ponentes. nec etiam est anima sensitiua: vt in sequenti conclusione ostendetur. ergo relinquitur vltimum dandum esse videlicet illud esse obiectum sensibile ipsius autem instrumentum non potest esse nisi species sensibilis ab eo producta. quare ⁊c̄. Exquo sequitur cōtra Joannem de Bandano q̄ species sensibilis concurrit actiue ad actum sentiendi ⁊ non tantum dispositiue siue passiue vt ipse multotiens ponit. Tertia conclusio. anima sensitiua in ordine ad sensationes exteriores est potentia pure passiua. hec conclusio p̄batur. Si anima sensitiua concurreret actiue ad sensationem exteriorem cum nulla substantia sit principium immediate productiuum alicui⁹ siue operationis sed semper indiget aliquo instrumento si bi naturaliter inexistente: tunc in anima esset aliqua virtus naturalis qua vterentur vt instrumento in productione sensationis. talis autem esset sensus agens quem tamen non dari p̄batum est in prima parte secunde conclusiōis. hoc stante tunc arguitur sic. Anima sensitiua non concurrit actiue ad sensationem exteriorem vt nunc argutum est ⁊ ad eandem concurrit passiue vt omnes fatentur. ergo anima sensitiua ad sensationes exteriores pure passiue concurrit. ⁊ per consequens in ordine ad ipsas est potentia pure passiua.

¶ His habitis respondetur ad rationes ante oppositum factas. Ad primum cum dicitur q̄ in omni natura in qua est aliquid ⁊c̄. Respondeo q̄ Aristoteles non vult illam propositionem esse vniuersaliter veram: sed cum hac modificatione scilicet q̄ illud quod est omnia fieri possit ⁊ duci ad actum non concurrente actiuo extrinseco. hoc enī stante: tunc in eadem natura bene erit aliquid quod ē omnia agere vt est de intellectu. quoniam licet in principio cōcurrat phantasma causatum ab obiecto exteriori: post tamen habituationem potest intellectus moueri ad intellectum: nullo particulari extrinseco concurrente cum tunc in potestate nostra sit intelligere cum voluerimus. Sic autem non est de sensu exteriori quia semper in suo actu sentiendi presupponit obiectum extrinsecum. Ad secundū cum arguitur q̄ materiale non potest vigore proprio producere spirituale. hoc est negandum immo forma materialis sensata ex se producit se spiritualiter in medio aut organo producendo speciem sensibilem aut sensationem non concurrente alio particulari agente nisi forte per accidens si tenemus subiectum forme secum cogere: Et ad cōfirmationem cum dicitur q̄ nullum agens principale agit vltra propriam speciem. verum est in generatione vniuoca: sed in generatione equiuoca vt in proposito non in conuenit aliquod agens aliquid perfectius se producere immo Burleus in quodam suo quolibeto tenet q̄ qualitas potest vigore proprio producere formam substantialem ⁊ tanquam agens principale particulare vt caliditas formā substantialem ignis. ⁊ ita de alijs.

¶ Attendendum tamen p̄o argumento q̄ non omnino ita se habet sensibile ad sensum sicut intelligibile ad intellectum. Nam intelligere videlicet phantasma siue intentio imaginata sic se habet ad intellectum possibilem: quod nō est de se sufficiens ipsum mouere. quia phantasma est materiale ⁊ extensum. intellectus autem possibilis est abstractus ⁊ inextensus. ideo phantasma non est de se in actu respectu intellectionis ⁊ sufficienter dispositum. sed in potentia solum propter quod oportuit p̄o intellectione causanda seu specie intelligibili in intellectu possibili preter phantasma concurrere intellectum agentem qui irradiaret phantasma ⁊ faceret ipsum in actu ⁊ ex eo abstraheret speciem intelligibilem. sensibile autem est de se in actu respectu speciei sensibilis aut sensationis fiende. quoniam licet potentia sensitiua sit ens spiritualius q̄s sensibilis forma: est tamen potētia organica ⁊ extensa sicut forma sensibilis: quare in ea potest recipi species sensibilis ⁊ consequenter sensatio absque aliqua abstractiōe ⁊ absque concursu alterius agentis particularis spiritualioris q̄s sit forma sensata p̄sertim cum species sensibilis ⁊ similiter sensatio sint extense ⁊ materiali conditione participantes.

¶ In hoc capit similitudo. quia sicut intelligibile mouet intellectum: ita sensibile mouet sensum.

¶ Ad tertiam cuz dicitur q̄ nobiliori forme nobilior operatio debetur. hoc conceditur ⁊ vlterius dico q̄ nobilior ē operatio potentie sensitiue q̄s vegetatiue sit actio. Nec vniuersaliter agere est nobilius q̄s pati nisi fuerint eiusdem rationis.

Vbi autem fuerint diuersarum rationum fiat econuersio: s. q̄ passio certa actione sit nobilior vt in ꝓposito quoniaz passio sensus est sine transmutatiõe materie cum sit passio spiritualis que est salus ⁊ perfectio absqz contrarij abiectione. agere autem vegetatiue potentie est cum alteratione corruptiua ⁊ cum transmutatione materie. quare est imperfectius q̄z sit pati ipsius sensus. Et ad confirmationem primam cum dicitur q̄ cuiuslibet forme est agere: hoc negat Burleus capiendo agere ꝓprie quãuis concedendũ sit capiendo cõmuniter agere videlicet hoc modo q̄ cuiuslibet forme est habere actum secundum siue illum a se habeat siue ab alio. ¶Dossemus tamen concedere q̄ cuiuslibet forme est ꝓprie agere: ⁊ q̄ sensus exterior ꝓprie agit non quidam in productione sensationis exterioris cũ ad illam pure passiue concurrat. sed in productione speciei sensibilis aut sensationis in sensu communi. quoniam sensus communis immutatur a sensu exteriori informato sensatione. Aristoteles autem virtutem vegetatiuam vocat actiuam ⁊ sensum vocat virtutem passiuam nominãdo virtutes illas a suis operationibus primis. vnde l3 vtraqz illarum agat ⁊ patiatur: vegetatiua tamen virtus per prius agit q̄z patiatur: ⁊ econtra virtus sensitiua per prius patitur a sensibili q̄z agat vt patet ex dictis. Ad confirmationem secundam cum dicit q̄ omnis actio immanens est in agente. concedo capiendo agens communiter ꝓ operante ⁊ actionem communiter ꝓ operatione siue talis operatio sit actio siue sit passio. ⁊ hoc modo cepit Aristoteles loco ibidem allegato. Vnde sensatio est operatio sensus quãuis non sit effectiue a sensu sed a sensibili. si tamen caperetur agens ꝓprie ꝓ producente. ⁊ similiter actio: tunc non est verum q̄ sensatio sit actio immanẽs.

Sunt tamen aliqui dicentes q̄ sensatio exterior non est actio ĩmanens sed sensatio interior que est effectiue a sensu in quo subiectatur est inmanens actio vt dum cogitatiua discurrit aut dicit vnum ex alio sicut prima intellectio que fit in intellectu possibili non est actio immanens quia ad illam non concurrit actiue intellectus possibilis. sed aliq̄ posterior q̄z efficit silogizando vel abstrahendo debet dici immanens actio. Et vlterius ꝓ auctoritate Aristotelis concedo q̄ anima sensitiua est causa actiua sensatiõis non quidem exterioris sed interioris. Ad auctoritatez autem commentatoris dicendum q̄ commentator non dicit q̄ anima est causa effectiua omnium motuum ꝓprio rum corpori animato: sed omnium modorum talium motuum. Vnde littera commentatoris trigesimosecundo: secundo de anima sic iacet. Declarauit etiam eam scilicet animam esse causam mouentem secundum omnes modos motuum existentes in animato siue veros siue estimatos. ⁊ ad veritatem huius sufficit q̄ alicuius sensationis sit causa effectiua. ⁊ sic de aliis modis motuum ꝓprioz corpori animato. Sed ad id quod superius dicebatur cõmentatorem velle dari sensum agentem extrinsecum a sensibus passiuis alium a sensibilibus. Respondetur q̄ licet commentator ad illam partem declinare videatur illud tamen sub dubio relinquit dum loquens sub conditione sic dicit. Visum est igitur q̄ si concesserimus q̄ diuersitas formarum est causa diuersitatis materie: q̄ necesse erit motorem extrinsecum esse. deinde subdit: Tu autem debes hoc considerare quoniam indiget perscrutatione. ¶Videtur igitur mihi q̄ commentator imaginatus fuerit esse satis probabile q̄ cum obiectum sensibile sit materiale ⁊ sensus spiritualis. ⁊ similiter species sensibiles ⁊ sensatio que in ipso producuntur cum spiritualitate forme producte nõ fiat ex spiritualitate subiecti q̄ ad illius productionem vna cum obiecto sensibili concurrit motor extrinsecum spiritualis qui est causa spiritualitatis forme producte sicut intellectus agens est causa spiritualis speciei intelligibilis: ad cuius productionem non sufficeret phantasma quod ẽ materiale. ⁊ iuxta hanc phantasiam sicut ꝓ intellectiõe causanda ponimus duplicem motorem scilicet phantasma qd̄ est vniuersale in potentia ⁊ quodammodo habet esse in intellectu agente scilicet per eius abstractionem ⁊ reductionem ad actum ab intellectu agente qui secundum esse vnitur possibili. sic respectu ipsius sensatiõis duplicẽ ponim⁹ motorẽ extrinsecũ tm̃ a sensu passiuo in quo sensatio causat videlicet obiectum sensibile ⁊ intelligentiam agentem ipsum sensibile dirigentem ⁊ secum concurrentem tã ad speciei sensibilis q̄z etiam sensationis productionem. hanc tamen intelligentiam particulariter ad species sensibiles ⁊ sensationes concurrere non video esse opportunum ⁊ oppositum teneo in questionis determinatione. Ad quartam rationem principalem nego q̄ ex actu sentiendi maior arguatur perfectio obiecti q̄z sensus. ⁊ ad probationez eius negatur maior immo ex actu sentienti magis arguitur perfectio in sensu q̄z in obiecto: quia actus sentiendi recipitur in sensu ⁊ intrinsece perficit ipsum ⁊ mediante sensu est per ipsum anima cognoscens formaliter qualiter nõ contingit de obiecto sensibili. Ad quintam rationez putatam Achillem a priori tamen parum discrepantem. Respondeo negando sequi q̄ species sensibilis sit perfectior sensu. Et ad probationem cum dicitur quandocunque aliqua duo habent eandem nobilissimam operationem tc̃ negetur ista maior. bene tamen concedo q̄ illud est nobilior causa illius cum quo tamen stat q̄ aliud sit ens semper perfectius quia per illam operationem magis perficitur. Dico igitur q̄ quia species vel forma sensibilis nobiliorẽ habet causalitatem supra sensationem q̄z sensus quod est nobilior causa illius. quia nobilior causa est agens q̄z materia. sed quia sensus per sensationem magis perficitur q̄z species seu forma sensibilis tanquam per nobilissimã vtrius̃que operationem ex hoc sequitur sensum esse absolute ⁊ simpliciter perfectionem specie vel forma sensibili. Aliter posset responderi concedendo maiorem. sed negando q̄ sensatio exterior sit nobilissima operatio sensus exterioris cum sensus exterior actu sentiens immutet sensum cõmunem ⁊ ad eius primam operationem actiue concurrat que vt patet nobilior est q̄z exterior sensatio. Ad sextaz ⁊ vltimam rationem respondetur q̄ species sensibilis est principium immediate ⁊ per se productiuum sensationis in sensu ⁊ non sensus agens: ex quo talis non datur ⁊ negetur vlterius q̄ species sensibilis sit principium immediate per se receptiuum sensationis immo illud est sensus. ⁊ cum arguitur q̄ non ⁊ vnum ⁊ idem non potest esse principium immediate per se receptiuum diuersorum quorum vnum per se ordinatur ad aliud. Ad hoc respondetur dicendo q̄ illorum quorum vnum per se ordinatur ad aliud: vt materia aut efficiens. si vt materia de illis propositio est vera. Vnde quia quantitas per se ordinatur ad colorem vt materia. ideo non aliquod subiectum esse vtriusque illorum immediate receptiuum. sed si recipit colorẽ ipsum recipit mediante quantitate. ⁊ ex consequenti quantitas in eo immediatius fundatur. Si vero vnum illorum ordinetur ad aliud vt efficiens idem subiectum potest esse vtriusqz immediate receptiuum. ⁊ sic est in proposito. naz species sensibilis per se ordinatur ad sensationem vt efficiens ⁊ non vt materia: ⁊ tam species sensibilis q̄z sensatio immediate recipitur in sensu mediante sensatione disponente ipsum ad talem receptionem nec econuerso. ⁊ ex dictis intelligi potest patere.

Incipit de questionibus cõmunibus disputata p Bac
canum de Thiennis artium ⁊ medicine doctorem.

Queritur: Utr sensibilia cõmunia sint sen
sibilia per se. Ad partẽ negatiuã arguit
primo sic. Quandocũq; aliqua passio cõpe
tit aliquibus uni per se ⁊ primo: ⁊ alteri p se
⁊ non primo. ⁊ tunc illud cui competit p se
⁊ non primo identificatur illi cui competit
per se ⁊ primo. sed uisibilitas competit colori per se ⁊ pri
mo capiendo colorem large cum sit primum obiectum ui
sus. ergo si competeret magnitudini aut alteri sensibili cõ
muni per se ⁊ non primo ut cõmuniter ponitur: tũc seque
retur q; color ⁊ magnitudo essent idem. consequens est fal
sum: ut patet. consequentia tenet ⁊ maior est manifesta. ga
dum passio competit alicui per se ⁊ non primo: tunc illud
est superius uel inferius ad illud cui competit per se ⁊ pri
mo sicut patet de risibilitate que competit alteri aut sorti p
se ⁊ non primo. quia alias esset superius ad hominem ⁊ sor
tes est inferius ad hominem cui competit predicta passio
per se ⁊ primo. notum autem est q; superius identificatur suo
inferiori: ⁊ econuerso. Secundo arguitur specialiter d
motu ⁊ quiete qui non sunt sensibilia per se: quoniam nul
lum per se sensibile a sensu exteriori potest ab eo cognosci
nisi pus in eius presentia sit. ⁊ per consequens nisi propriaz
speciem in sensum imprimat. quia aliter posset compre
hendi in eius absentia. sed quies nullam speciem imprimit
in sensum cum sit pura priuatio. similiter nec motus cũ de
eo non habeamus simul nisi mutatum esse quod ponitur
indiuisibile. ergo non sunt sensibilia per se. q; autem mo
tus non multiplicet speciem permutatum esse ut quidam
voluerunt: probatur. nam illo dato sequeretur q; aut idem
motus numero infinitis visionibus totalibus videret ab
eodem oculo in quantũcunq; modico tempore: aut q; vide
retur per speciem infinite intensionis: ⁊ sic esset infinita in
tensio visio: quod probatur utraq; eius parte est impossibile. ⁊ p
batur consequentia. quia qua ratione unum mutatum esse
multiplicat speciem eadem ratione ⁊ aliud. Aut ergo ille
species ⁊ visiones eis mediantibus causate remanebunt
per tempus in oculo: aut quelibet solum per instans.
Si secundum cum infinita erunt talia instantia in quantũ
cunq; modico tempore sequitur prima pars disiũctiue illate
s. q; infinitis visionibus idem mutatum esse videbit ⁊c.
Si primum tunc sequitur q; ex illis infinitis speciebus re
sultabit species infinite intensa. ⁊ sic visio infinite: quod ẽ
altera pars disiũctiue. In oppositum est Ax. secundo
de anima ca. de sensibilibus ubi ponit tam sensibilia pro
pria q̃z cõmunia esse sensibilia per se. quia sunt necessario
subiecta immutationis sensibilium propriorum. Idem etiaz
affirmat Albertus assignans aliam causam uidelicet quia
per propias species sentiuntur. Et sanctus Tho. dicit q;
sunt sensibilia per se: quia modificant immutationes sensibi
lium propriorum sic q; per eorum variationem sensibilia propria di
uersimode immutant. Et ratione sic potest hoc persuade
ri. Sensibilia cõmunia per prius sunt sensibilia q̃z sensi
bilia propria. sed sensibilia propria sunt sensibilia per se. ergo
⁊ sensibilia cõmunia. probatur maior. quia sensibilia a sen
su ut sensus per prius sunt sensibilia q̃z sensibilia a sensu
ut quidam sensus. sed sensibilia cõmunia sunt sensibilia a
sensu ut sensus: ⁊ sensibilia propria ut quidam sensus ut di
cit cõmentator. quare ⁊c. Pro hac questione primo est
premittendum q; sensibile est triplex: videlicet proprium com
mune ⁊ per accidens. Sensibile proprium est quod nõ con
tingit altero sensu sentiri. ⁊ circa quod non cõtingit sen
tiri ab omnibus ⁊ cui ea quod non contingit sensum errare
ut color ⁊ sonus. Sensibile cõmune est quod cõtingit a plu
ribus sensibus sentiri: ut magnitudo ⁊ figura que sunt sen
sibilia a visu ⁊ tactu ut numerus motus ⁊ quies que sunt
sensibilia ab omnibus exterioribus sensibus. sensibile per
accidens est illud quod ex hoc solum est sensibile. quia est
subiectum sensibilis per se quãuis non comprehendat a sen
su exteriori prim eius conceptum. ⁊ sic substantia dicitur sen
sibile per accidens: ut Diarij filius. Colligitur hec distin
ctio ab Ax. secũdo de aia ca. de sensibilibus Secundo
premittitur q; nullum indiuisibile seu priuatum multiplicet
propriam speciem in medio: aut organo sensus. patet hic.
quia species est qualitas positiua diuisibilis ⁊ extensa per
medium prim figuram pramidalez aut speralem multipli
plicata ut volũt perspectiui. modo nullum indiuisibile aut
priuatiuum potest aliquod diuisibile aut positiuum multi
plicare quia tunc de vigore proprio ageret ultra speciẽ suaz
quod propter impossibili reputatur. Tertio premittitur q; sen
sus exterior solum incomplexe apprehendit absq; composi
tione ⁊ diuisione. patet hoc. quia componere ⁊ dividere cõ
petit solum sensui cõmuni ⁊ aliis virtutibus interioribus
ut colligitur secũdo ⁊ tertio de anima. His premissis ad
questionem sit hec prima conclusio. Sensibilia cõmunia
non multiplicant species propias. sed cognoscuntur a sen
sibus exterioribus per species sensibilium propriorum que eis
sunt cõmunia. hec conclusio propter prima parte arguitur sic.
Nullum indiuisibile aut priuatum multiplicat speciem p
priam per secundum suppositus. sed numerus est accidens
indiuisibile vel aggregatum ex his. ⁊ quies est motus pri
uatio. ergo nullum horum speciem proprią multiplicat ⁊ ipsa sunt sen
sibilia cõmunia. quare ⁊c. Et consimiliter licet non sit
sic manifestum dicere possumus de aliis sensibus cõmu
nibus ⁊ presertim de motu de quo simul nihil habemus nisi
mutatum esse ut dicebatur prius. ⁊ sic prima pars patet. ⁊
secunda probatur: quoniam sensibilia communia cognos
cuntur per sensus exteriores ⁊ non nisi per species orga
nis sensuum impressas. quod patet. quia interposito obsta
culo non causaretur eorum sensatio. sed non cognoscuntur
per species propias exquo tales non habent ut probatur ẽ
ergo cognoscuntur per species sensibilium propriorum que
eis contiguntur. tenet consequentia. quia aliud videt pos
se speciem imprimere in sensum nisi aut sensibile proprium
aut commune. ⁊ principale assumptum tollitur ab Ax. loco
allegato in primo suppositio ubi ipse enumerando sensibi
lia per sensus exteriores enumerat sensibilia communia
Secunda conclusio. Numerus formaliter sumptus no
comprehenditur per sensum exteriorem: sed multitudo rer
numerata. hec conclusio propter prima parte est manifesta. quo
niam nullum indiuisibile vel ex indiuisibilibus aggrega
tum sensus exterior potest comprehendere propter eius ma
terialitatem. sed numerus formaliter sumptus est huius
modi. ergo ⁊c. Et secunda pars patet quoniam per sensũ
exteriorem comprehendimus multitudinem dum in eo plu
res immutationes causantur a diuersis obiectis in eius or
ganum imprimentibus. Tertia cõclusio. Motus ⁊ ges
seu moueri ⁊ quiescere non sentiuntur a sensu exteriori ni
si concurrat sensus interior. hec cõclusio probatur sic. Mo
tus ⁊ quies non comprehenduntur nisi comprehendendo pri
us ⁊ posterius respectu loci. ⁊ quiescere est rem non sicali
ter se habere prim prius ⁊ posterius: prius autem ⁊ poste
rius sic habere prim prius ⁊ posterius: prius autem ⁊ poste
rius sic sibi invicem succedenda non comprehenduntur nisi
fiat reseruatio per memoriam. ⁊ compositio vel diuisio p
estimativam aut cogitativam iudicando rem esse in alio si
tu q̃z prius fuit vel non esse. quare sequitur ad talem com
prehensionem semper concurrere sensum interiorem.
Quarta conclusio. Sensibilia cõmunia sunt per se sen
sibilia a sensibus exterioribus quia ab eis cognoscuntur p
primos ipsorum conceptus. hec conclusio arguitur. quoniam
sensibilia cõmunia sunt per se sensibilia a sensibus exteri
oribus: ut vult Ax. loco sepe allegato diuidens sensibile

per se a sensu exteriori i sensibile propriū ⁊ cōr. Aut ergo sunt per se sensibilia: qr multiplicant proprias spēs. Aut qr sunt necessario subiecta imutationis sensibilium ꝓpriorum. Aut qr diuersificant eor modos imutandi. Aut qa ꝓcipiunt a sensibus exterioribus ſm ꝓprios cor conceptus p sufficientē diuisionē: sed non primo mō: vt ꝓbatū est: nec secūdo modo qr quies nō necessario subijcit colori ad hoc vt imutet cū color motus sentiatur: nec motus ex simili cā: nec ēt tertio mō qr dispositiones medij aut organi diuersificant modos imutandi sensibiliū propriorū: q̄uis non sint p se sensibiles. relinqtur ergo quartū ꝫ: q ideo sensibilia cōia sunt sensibilia per se: qr p proprios cor cōceptus a sensibus exterioribus sentiūtur. Ad rationes in oppositū. Ad primaz dicitur q aliud pōt dici primo visibile dupliciter. Vnomō primitate imutationis: ⁊ sic color est primo visibilis: qr per prius imutatur visus a colore q̄z ab aliquo alio. Secūdomō dicit aliud primo visibile primitate adequationis: ⁊ sic color nō dicit primo visibilis cū aliud a colore sit p se visibile: vt magnitudo figura ⁊c. Sed hoc mō dicit primo visibile iportatum p hanc orationem forma apta nata comprehendi a visu ſm proprium eius conceptū. Et ex hoc respōdet ad argumentuz cū dicitur. Quandocūq aliqua passio cōpetit aliquibus. ⁊c. Verū est capiendo primo ꝓ primitate adequatōis: sed sic color non est primo visibilis: vt dictū est. Si aūt capiat primo pro primitate imutationis: illa maior est neganda.

Ad secundā pz ex dictis in questione. Ad aliud cū arguitur ꝓ alia pte questionis q sensibilia cōia p pri⁹ sūt sensibilia q̄z sensibilia propria concedit primitate cōitatis: qa a pluribus sensibus sunt sensibilia: nō aūt primitate imutationis: ideo sensibilia ꝓpria: qr primo imutant dicūtur sensibilia per se ⁊ primo: ⁊ sensibilia communia q̄ eis immediate vniuntur' sunt sensibilia p se ⁊ non primo.

¶ Questio de intellectu disputata per Baetanum de tiē nis artium ⁊ medicine doctorem feliciter incipit.

Veritur vtrum intellectus humanus sit ꝑpetuus. Arguit q non primo. Omnis forma extensa ad extensionem corpis est corruptibilis: intellectus humanus est huiusmodi. ergo ⁊c. ꝓbatur minor: qm̄ anima intellectiua aut est forma extensa: aut ē forma indiuisibilis ⁊ inextensa. sed ipsa nō ē forma indiuisibilis ⁊ inextensa. ergo est forma extēsa: pz ꝫ cū maiori ex sufficienti diuisione. Et minor ꝓbatur: qm̄ dato oppositō sequit ista cōclusio. s. q aliqd alicui termino fixo cōtinue per certum tempus efficeret propinquiꝰ a quo p idem tempus cōtinue efficeret distantius: ꝫ̄ est ipossibile: ⁊ sequela sic probat. Et ponam⁹ socratē suo capiti quiescenti propinquiorem facere. sinistram vero distantiorē: ⁊ tunc sequitur si alia socratis est indiuisibilis p totū corpus sit infixa: ⁊ ad ꝫmotū manus dextere continentie p illam horam efficit suo capiti quiescenti propinquior ⁊ eō ad motum manus sinistre p idem tempus efficiet continentie ab eodem distantior. quare ⁊c. Itē si anima intellectiua indiuisibilis exīs p corpus humanū infunderet aut successiue aut simul p totum induceretur. Si successiue ⁊ prius ad vnā ptem q̄z ad aliam: tunc sequitur q aliquid moueret localiter nec p se nec p accīs. ꝫ̄ impossibile: ⁊ ꝓbatur ꝫ̄a: ⁊ sit vnum corpus pedale: p quod debeat infundi aia intellectiua successiue sic q infusio incipiat i a: ⁊ terminet versus b extremū: ⁊ tūc arguit sic. In principio infusionis dū illa aia est in a extremo: ipsa distat a b extremo: ⁊ in fine infusionis erit i eodē ipso quiescente. ergo mouebitur localiter ⁊ nō p se cum nō sit corpus nec p se exīs nec etiaz per accīs: qr omne motum localiter p accīs mouetur ad motum alterius moti p se. sed ibi non est aliud ad cuius motum moueat ex quo corpus cui infunditur ponit quiescere. ergo ⁊c. Similiter segr q aliquod continuū diuideret in infinitum pz de corpe successiue ab illa aia informādo p ptem ante ptē in infinitū. Nam sicut ꝓcedet informatio sic fiet discōtinuatio saltim formalis' ptis tunc informate a pte que pro tunc informata non erat. quare ⁊c. Si dicatur q aia intellectiua simul p totum humanū corpus infundetur. Contra qr per idē posset simul p distincta corpora infundi: ⁊ tunc redibit positio Auerrois de vnitate intellectus. Vnde dato q eadē aia humana distinctis corpibus simul infunderet tunc esset difficultas datis duab⁹ talibus cōpositis: vtrū essent vn⁹ homo ex vnitate aie intellectiue: aut duo ex diuersitate corpor. Et similis ꝫ̄et difficultas de monstro qō vidit Albertus magnus: puta de duobus corpibus humanis que post terga adinuicē cōiungebantur taliter q separari nō poterant: vtrū vnita aia informarent aut diuersis: ⁊ vtrū essent duo homines aut vnus.

Et similiter due aie possent simul eidē corpori infundi ⁊ tunc vbi sic esset dubiū forer: vtrū essent ibi duo homines i corpe cōicantes pp duas aias intellectiuas. Aut esset vn⁹ hō duas hās aias. Sicut etiam appet de homine in cui⁹ corpore malignus spūs ingredi dr. Nam i illo remanet aia prior suum corpus informans: ⁊ recipit nouam que idem corpus informare v' def: ex quo mediāte illo opatur opationes diuersas ab opationibus prime aie producendo. Vnde rusticanum corpus litterarū penitus ignarū p ingressum spūs in ipsum persepe litterali loquit sermone d futuris ꝓnosticatur: ⁊ talia exercet opa que aie prime nūc attribui nō possunt. Contra hoc ēt est medicor sniа ponentiū mēbra principalia prius aiari q̄z alia ⁊ maxime cor qō ponitur primo viuere ⁊ vltimo mori. Secūdo principaliter arguit. Si aia humana cēt ꝑpetua cum homo sit corruptibilis. tunc sequeret ipsum corrūpi p sepationē aie a corpe: g post eius morte i esse sepato remaneret. sed arguit q nō: qm̄ talis sepatio aut cēt materialis ipsi aie: aut violenta nō violenta: qr quandocūq aliqd transmutatur de cē impfectiori ad cē pfectius. illa transmutatio non est violenta. sed in sepatione aie intellectiue a corpe ipsa trās mutat de esse impfectiori ad cē pfectius cum perfecti⁹ esse habeat dū est a corpore sepata q̄z bēbat dum erat eidē vnita: qr tūc mole grauabat. ergo sequit q talis sepatio nō ē sibi violēta: nec ēt est sibi naturalis. Mā quorūcūq duor oppositor vnū ē alicui naturale: reliquū ē sibi violētū. ſz sepatio aie a corpe ⁊ vnio aie ad corpus sūt oppositi. ergo si sepatio aie a corpe esset sibi naturalis: tūc vnio ipsi⁹ ad corpus cēt sibi violēta. ꝫ̄s ē falsum: qr post secūdā vnio nē aie intellectiue ad corp⁹ que ſm catholicos fiet i die iudicij ipsa imꝑpetuū remanebit sibi vnita: mō nullū violentum ꝑpetuū p Ax. primo celi. ergo segr q talis vnio non erit sibi violēta. Itē si aia intellectiua remaneret a corpe sepata: tūc cēt dubiū quō paterer ab igne materiali sic ponūt theologi ipsā pati. Tertio principaliter arguit. Si intellectus human⁹ cēt ꝑpetuus: ⁊ ex cōsequenti indiuisibilis ⁊ infusus p corpus hūanū: tūc sequeret q semel corrupti naturaliter possit reuerti idē i numero ꝫ Ax. secūdo de genera. ⁊ ꝓbat ꝫ̄a ponēdo socratē vna ptē sue carnis comedere ex q̄ eadē ps restauraret: ⁊ tūc segtur illā ptem pri⁹ corrūpi in eius absciſione ⁊ residuo deinde iterum regenerari in secūda informatione eiusdē materie ab eadez forma. Itē iuxta hoc cēt difficultas ꝫ viā catholicorū: dato q vn⁹ hō interficiatur. ⁊ alter de suis carnib⁹ comedat assumendo de eius materia cum qua moriatur: quomodo in resurrectione que fiet in die iudicij vniuscuiusq illor aia suuz corpus informabit: ex quo corpora illa i ma terta saltim ptialiter communicabunt. Quarto principaliter arguitur. Nam si intellectus humanus esset perpetuus: tunc brutum perfecti⁹ sibi simile generaret q̄z homo. ꝓbatur quia brutum in generatione sibi similis ge-

nerat formam substantialem: hō aūt non generat aiam i/
tellectiuam cū desoris venat. sed solū disponit materiam:
modo pfectius est generaro formam substantialē q̄; dis/
positiones materie introducere tm̄: ꝑñs aūt falsa vr. qua
re ꝛc̄. Quinto principaliter. Si intellectus humanus
ꝛc̄. tunc sequeret q̄ quelibet intellectio in eo causata eēt in
finite intentionis: ꝛ ex ꝑñti infinite pfectionis: ꝑñs falsus
est. probaī ꝑña supponendo primo q̄ intellectio sit quali/
tas gradualis intensibilis ꝛ remissibilis. supponendo se
cundo q̄ intensio fiat p additionē ptis gradualis qualita
tis ad ptem gradualem in eodē subiecto prio vtraq; rema
nente: hec p; exercitatis in phia: qbus stantib⁹ arguit sic.
Si a intellectio que est i intellectu tuo esset adequate extē/
sa p vnum pedale: ipsa esset aliquante intensionis: ꝛ sic per
medietatē sic q̄ medietas que eēt in vno semipedali esset
addita alteri medietati alterius semipedalis: tūc eēt in du
plo intensior: ꝛ sic in infinitū: vt p; calculanti cū adiutorio
suppositionum premissarū. ergo sequit q̄ si esset in subie/
cto indiuisibili esset infinite intensa. sed iā ponitur in ani/
ma indiuisibili. ergo ꝛc̄. ꝛ hoc pōt a simili declarari sicut
de caliditate arguit calculator. ꝛ alijs qualitatibus materia
libus. In oppositū ē Ax. secūdo de anima ponēs dif/
ferentiam inter intellectum ꝛ sensum ꝛ alias potētias ani
me organicas dicens. Sepatur aūt hoc ab hoc. s. intelle/
ctus a sensu sicut perpetuum a corruptibili. Et tertio ō ani
ma loquens de intellectu humano dicit. Sepatus aūt ē so
lum hoc quod nature ē: ꝛ hoc solū ē immortale ꝛ perpetu
um. Et idem asserit cōmen. Querrois i magna digressio
ne cōmenti quinti tertij de anima. ꝛ pluries alibi: quod ꝛ
rationibus sic pōt psuaderi. primo q; nulla forma corru/
ptibilis ē reflexiua supra se. sed intellectus humanus ē re
flexiuus supra se cum seipsū intelligat. ergo ꝛc̄. Secun
do q; omnis virtus corruptibilis ledit ab excellenti obie/
cto: vnde excellens sensibile corūpit sensum. sed intelle/
ctus nō ledit ab excellenti intelligibile. sed magis pficitur
quare ꝛc̄. Tertio q; ois virtus corruptibilis senescit in
tempore: intellectus aūt noster nō senescit in tempore. sed
amplius vigoratur. iō ꝛc̄. ℣ro hac questione ꝓmit/
tendum primo q̄ forme de genere substantie in triplici re
periunt gradu. quedā enim est forma materia informans
ꝛ de eius potentia educta vt forma bruti ꝛ plante: ꝛ hec ē
generabilis ꝛ corruptibilis: alia ē forma oīo liberata a ma
teria: que nō materiam informat nec de eius potentia est
educta: vt intelligentia motūs celi: ꝛ hec a philosophis
ingenerabilis ponitur ꝛ incorruptibilis. alia est forma in
ter has media cū nō sit transitus de extremo ad extremum
maxime distans nisi p medium: ꝛ hec materiā informat.
sed nō est educta de eius potentia. econtra aūt non daī. s.
q̄ sit aliqua forma educta de potentia mate ie que ipsā nō
informet: vt in phia expertis pōt patere. ℣ro ꝓmittēdum
secundo q̄ intellectus multipliciter sumit. Aliquando enī
accipitur ꝑ anima intellectiua cuius ꝓpria operatio est in/
telligere cum discursu. Et aliquando ꝑ intellectu agente
aut possibili q̄ sunt naturales potentie consequentes essen
tiam aie intellectiue qbus ipsa redditur potens ad spēm i
telligibilem ꝛ intellectionem actue ꝛ passiue concurrere.
Aliquando vero sumit intellectus ꝑ intellectu in habitu
vel actu speculativo seu practico: p intellectū in actu intelli
gendo actum intelligendi quo intellectus actu intelligit: ꝛ
p intellectum in habitu habitum i intellectu causatū quo ē
in potentia ꝓpinqua ad intelligere p intellectum specula/
tiuum actum seu habitū intellectus cuius finis est veritas
p intellectum vero practicū illum cuius finis est opus.
Mis premissis sit hec prima conclasio. Anima intelle
ctiua est per creationem deo ꝓducta ꝛ materie infixa. ꝓba
tur sic anima intellectiua est forma materiā informans: ꝛ
non educta de eius potentia. ergo ē a deo creata ꝛ infusa
materie. p; ꝑña: q; ex hoc q̄ materiam est informans ha/
buit initiū ꝛ non p naturalem generationem cū nō fit edu
cta de potentia materie. ergo p creationē. creatio autem so
li deo attribuitur: quare p; ꝑña ꝛ assumptus probatur: q;
aliqua est forma informans materiā non educta de eius po
tentia: ꝛ talis non est intelligentia nou forma extensa: vt
p; ex primo premisso. ergo sequitur hoc solum de aia itel/
lectiua verificari. Secūda cōclusio. Intellectus in actu
vel habitu speculatiuus seu practicus est generabilis ꝛ cor
ruptibilis: ꝓbaī omnis actus vel habitus qui i anima ꝑ
ducitur post eius vnionem cū corpe est generabilis ꝛ cor
ruptibilis. sed intellectus i actu vel habitu speculatiu⁹ vel
practicus est huiusmodi cum aia intellectiua in sui primor
dio sit sicut tabula nuda in qua nihil scriptum ē per Ax.
ꝛ Querro tertio de anima. quare ꝛc̄. Tertia cōclusio.
Anima humana cū suis naturalibus potentijs est perpe/
tua ꝛ immortalis: ꝓbatur. Omnis forma substantialis q̄
ꝑ sui esse nō presupponit dispositiones materie ē immor
talis anima humana est huiusmodi. ergo ꝛc̄. p; ꝑña cum
maiori: q; forma substantialis nō corrūpitur: nisi ad corru
ptionem dispositionū ad sui esse requisitarū: ꝛ minor etiam
p;: q; ls aīa humana presupponat dispositiones corporis:
vt ipsum informet: nō tamen eas presupponit: vt hēat eē
ficut notū est de ea postq̄; fuerit a corpore sepata. Ad
rationes principales. Ad primam dicitur q̄ intellectus hu
manus est forma indiuisibilis ꝛ inextēsa: ꝛ per totū corp⁹
humanum infusa: ꝛ cōceditur cōclusio ibidem illata: nec
incōuenit idē alicui termino continue fixo propinqui⁹ fie
ri: ꝛ ab eodē cōtinue fieri remotius: p accīs tamen ꝛ ad
motum alios vt de aīa intellectiua argumentum ostēdit.
Et vlterius cū queritur vtrū aīa intellectiua successiue
aut simul per totū corpus humanum inducaī: dr̄ q̄ vtrū/
q; est defensabile: vnde pōt teneri ipsam successiue infun
di ꝛ prius vni pti q̄; alteri: ex quo non sequit ipsam in ta
li influxione localiter moueri. sed solū prius vnā partem
informare q̄; aliā: nec sequit etiam cōtinuū in infinitū di/
uisum eē. sed solum in infinitū factam fuisse discōtinuatio
nem ꝑm formam quāuis nō ꝑm materiam: pōt etiam te/
neri aīam intellectiuam simul toto humano corpori infun
di duobus distinctis corpibus cōceditur de potētia dei ab
soluta. sed nō de potentia ordinata: ꝛ tūc diceret dato q̄ fi
mul p duo distincta corpora sit īfusa q̄ illa duo individua
sunt duo boies in aīa communicātes: ꝛ q̄ distinctio nu/
meralis h; attendi penes distinctionē corporis totalis nō
exītis ps alterius quantitatiua. Et de mōstro Alberti
posset dici q̄ crāt duo boies distinctas habentes animas
cōtinuati ꝑm materiam: sicut contingit de virga cui⁹ me/
dietas est viridis ꝛ medietas est ficca. Similiter posset
deus duas animas vno corpori adeqte infundere: ex his
tamen nō resultaret nisi vnum cōpositū. De homine aūt
in cuius corpe est ꝑpūs dr̄ q̄ ꝑpūs ille quāuis operetur in
corpore illo nō tamē est forma ibi dās esse. Et ad aucto
ritatem medicor̄ diceret q̄ membra principalia prius ani
mantur nō essentialiter. sed apparēter ꝛ quātum ad opa/
tionis ꝓductionē. Ad ꝑm principale dr̄: q̄ sepatio ani
me a corpe est sibi violenta: ꝛ q̄ appetit ei vniri tāq; pri/
prio organo ꝛ pfectibili: ꝛ cū dr̄ q̄ h; perfectus eē dum ē
sepata q̄; dum est corpori vnita: forte hoc est verū de pria
vnione qua vnitur corpori impuro. sed nō est verum de
secunda vnione: cum tunc depurentur corpora: vt p; ex
dictis theologor̄. Ad tertium principale cōcedūt theo/
logi resurrectionem. sed naturaliter loquendo quāuis ne
gareī q̄ cōpositum p se seorsum exīs semel corruptum ꝑ
pria corruptione possit redire idem in numero: illud tam
cōcedereī de partiali cōposito i hūtibus formam indiuisi/
bilem: vt argumentū ostendit. Et cū vlterius quereba ē
quomodo ſm catholicos i resurrectione vnaquēq; anima

capit suum corpus: posito q̄ eadem materia diuersor̄ hominum fuerit successiue: dr̄ q̄ materia illa a deo multiplicatur. Et anima damnati ante secundam vnionem patit ab igne materiali mediante specie intelligibili in eo ab ipso igne producta. Ad quartum principale: forte non est inconueniens concedere hominem imperfectiori modo concurrere ad generationē sibi similis i specie q̄z bruti. Vnde ad hoc q̄ homo sit perfectior bruto: sufficit q̄ alias habeat opationes nobiliores q̄z sit aliqua operatio bruti: sicut est intelligere seu speculari. p̄t etiam dici q̄ hō generat mō pfectiori q̄z brutū: q̄ lz nō ꝓducat formā substantialē sicut brutum: ꝓducit tamen dispositiones facientes ad esse perfectionis forme in materia ꝛ que in finem nobiliorem ordinantur q̄z sit forma bruti: ꝛ p̄m hoc vlteri⁹ posset concedi aliud accūs: vt intelligere seu scire esse perfectius forma substantiali bruti. Ad quintū principale negatur conclusio illata: ꝛ admissis suppositionib⁹ ad argumentum respondetur negando consequentiam. ꝛ dicitur q̄ talis modus arguendi: lz teneat de qualitatibus materialibus: de qualitatibus tamen non extensis ꝛ in subiecto indiuisibili existentibus ille modus arguendi non tenet.

¶ Et sic est finis questionis de perpetuitate intellectus in qua difficultates multe theologie ꝛ philosophie subtiliter disputantur.

¶ Incipit expositio super librō de substantia orbis Joannis de Sandauo philosophi preclarissimi.

In hoc tractatu intēdimus perscrutari ō rebus ex quibus componitur corpus celeste. Declaratum ē enim corpus celeste cōponi ex naturis duabus sicut corpora generabilia ⁊ corruptibilia. Sed tamen ī istis fuit declaratus has duas naturas esse per generationem ⁊ corruptionem: ⁊ esse inuentas in eis: in celestibus autez propter motum localem.

¶ Liber iste qui intitulatur de substantia orbis diuiditur in ꝓhemiū ⁊ executionem que icipit ibi. Primū aūt. Circa ꝓhemiū sic procedit: qz primo premittit Auerro. quod declaratū ē ab Ar. ī suis libris de nā corporis celestis.

Secūdo ex illis elicit ea ex quib⁹ determinaturus ē in hoc libro ibi. In hoc tractatu. Circa primum. d. p. pedans intentionez suā generaliter premittit illud qđ ō claritatū ē ab Ar. de corpe celesti. Secūdo tangit rōnes quibus illud fuit declaratū ibi. Quia enī declaratū ē. Primo dicit ꝙ in hoc tractatu intendimus ingrere de rebus ex quibus cōponit natura celestis corpis: ⁊ qz supponit corpus celeste esse cōpositum: qđ declaratū ē Ar. alibi ex duabus naturis sic corpa gnābilia ⁊ corruptibilia. sz diuersis vijs ⁊ appētib⁹ fuit iuēta ⁊ determinata cōpositio generabiliū ⁊ corruptibiliū ⁊ ipsius corporis celestis. Mā determinatuz ē generabilia ⁊ corruptibilia habere duas naturas. s. materiā ⁊ formam in subtantia cē que dr generatio ⁊ corruptio. Corpora aūt celestia habere duas naturas. s. motorem ⁊ motū fuit declaratū p motum localem. Motandum ꝙ sicut appet ex primo physicor natura ꝓprie materie primo innotuit p transmutationē de forma in formā: ⁊ iō dicitur ibi ꝙ materia cognoscit in analogia ad formam. forma vero innotuit p opationem: vt dicit cōmentator. viij. metaphysice: ꝙ sicut transmutatio facit scire materiaz: ita operatio formam. cū igit apparcant sibi succedere inuicez diuersos actus: ⁊ omnis actus ē forma: sicut dicit Themistius in tertio de anima. impossibile ē transire de actu i actum nisi subeūte potentia ꝙ deferat actum illum. ergo necesse ē illa esse composita ex materia ⁊ forma: in qbus diuersi actus sibi inuicem succedunt.

¶ Quia enim declaratuz est hec corpora moueri ex se ⁊ in loco esse amplius ꝙ illud quod mouetur ex se componitur ex duabus naturis. s. recipiente ⁊ agente: cum declaratum sit omnem motum habere motorem.

¶ Tangit rōnes quibus dictū est celum cōponi ex duabus naturis: ⁊ primo tāgit rōnes. Secūdo cōcludit intentum: ibi. Cū hic inqz ita sit. Ad hoc auctor tangit prio duas rōnes. Secūda ibi Amplius aliquod. Primo dicit corpora celestia moueri ex se: omne aūt qđ mouet ex se cōpositū ē ex agente motū ⁊ recipiente: cuius declarationē subdit: qz omne motū hz motorē. Intelligendū est sicut apparet. vij. physicoruz: omne qđ mouet mouet ab alio.

Item circa principiū. octaui physicor ostēdit ꝙ omne qđ mouet ex se diuidit i p se mouens ⁊ p se motum: ⁊ sicut appet secūdo celi ⁊ mundi: celū mouetur ex se: ⁊ iō dicitur animatū: ex quo cōcludit ꝙ celum diuidit in p se mouens ⁊ p se motum ⁊ sic cōpositū est ex duabus.

¶ Amplius aliquid esse motum mouens eodem modo impossibile esse.

¶ Tangit secūdam rationem dicens ꝙ aliqd est esse movens ⁊ motū est impossibile. Notandū ꝙ mouens ꝑm ꝙ huius ēst ī actu. motum vero in potentia est aliquid aut cē in respectu eiusdem: ⁊ codē mō actu simul ⁊ potentia ē impossibile: qz actus ⁊ potentia sunt differentie valde oppositе: vt dicit cōmentator in ꝓhemio de aīa: ⁊ ideo cū celum moueatur ex se ⁊ supple motor ⁊ motū sūt diuersa: necesse est celū esse compositum ex diuersis naturis.

¶ Cum hoc inquam sit declaratum est celum cōponi ex duabus naturis.

¶ Concludit hic qđ dictum est ⁊ apparet in lra. Deinde cum dicit.

¶ In hoc ergo tractatu perscrutati sumus de his duabus naturis ex quibus corpus celeste componitur: vtrum sint similes illis naturis ex quibus generabilia componūtur: quarum altera dicitur forma altera materia. s. vtrum hec materia ⁊ forma que sunt hic sunt eedem cum illis: aut diuerse ꝑm magis ⁊ minus: sed si sunt diuerse specie: tunc equiuoce dicitur de eis corporeitas: aut ꝑm prius ⁊ posterius.

¶ Ex dictis elicit ea de quo determinaturus ē i hoc libro secundo: ꝙ aliqua de ꝓpositis sūt quasi manifesta ea abijcit a sua pscrutatione. Tertio cōcludit ea que spāliter sunt hic determinaada tāqz minus nota. secunda ibi. Qm̄ aūt he due. tertia ibi. Quecūqz autem pscrutādo. Primo dicit inferendo ex premissis ꝙ in hoc tractatu pscrutabimus de istis duabus naturis de quibus cōponitur corp⁹ celeste. vtrū sint similes. i. eiusdem generis cū illis duab⁹ naturis ex quibus cōponunt generabilia ⁊ corruptibilia que sunt materia ⁊ forma: ita ꝙ sūt eadē in genere ⁊ i spē omnimode hic ⁊ ibi: aut iste nature sūt diuerse i genere ⁊ i spē i celo: ⁊ i generabilibus ⁊ corruptibilib⁹ hoc simpliciter vel saltē differūt sine magis ⁊ min⁹. Mā multū refert qz si iste nature due. s. materia ⁊ forma sūt diuerse speciei i celo ⁊ in istis inferioribus corporeitas dr equiuoce de istis vel ꝑm prius ⁊ posteri⁹: qz corporeitas est quasi gen⁹ vel natura i qua cōueniūt iste due nature. Nota ꝑm ꝙ dr ī ꝓdicamētis: spēs coequeue sūt sub genere quantū ad hoc gen⁹ ⁊ rō generis ō ipsis equaliter ꝓdicat: ⁊ iō inquātū huius ē vniuocū ad suas spēs: mō corporeitas p pri⁹ dr ō celo qz ō istis inferioribus: qz corporeitas celi ē cā corporeitatis istoz inferioz: ⁊ cū aliqd dr de cā ⁊ causato p pri⁹ dr de cā qz de causato: vt pz prio posterio. ⁊ secūdo methaphysice. Si igit mā ⁊ forma celi ⁊ istoz inferioz fuerit diuersa i genere: certū ē ꝙ corporeitas dr de eis equoce: tm ꝑm naturā solū. Si aūt fuerint diuerse i spē: conuenit tm̄ i hac natura cōi tāqz i genere q̄ ē corporeitas: tūc ergo dicet de ipsis ꝑm prius ⁊ posteri⁹. Aut ergo iste due nature ex quibus cōponit celū ⁊ ista inferiora nō sūt eadē. s. eiusdē speciei: aut corporeitas ō eis dr equoce: vel saltē ꝑm pri⁹ ⁊ posteri⁹ cū nō pnt cē diuerse spēs sub eodē genera: ⁊ tota rō ē qz corporeitas p pri⁹ dr ō celo qz de istis inferioribus.

¶ Quoniam aūt he due nature exīstes in his generabilibus ⁊ celestibus corpibus nō sūt cōuenientes spē: manifestū ē posito corpi celesti cē i generabili ⁊ icorruptibili: ⁊ corpibus q̄ sūt apud nos generabilia ⁊ corruptibilia. Causas. n. corporis generabilis ⁊ corruptibilis: ⁊ eterni cē easdē ipossibile ē.

¶ Ostēdit manifestū cē istas duas naturas. s. materiā ⁊ formā generabiliū ⁊ corruptibiliū nō esse eiusdē speciei cū duab⁹ naturis ex qbus cōponitur corpus celeste: ⁊ iō hic abijcit a sua cōsideratione tāqz notū dicens: ꝙ he due nature exīstes in his duobus. s. in celo ⁊ in inferioribus⁹ non sūt cōuenientes in spē. i. non sunt eiusdē speciei: ⁊ hic est manifestū si ponamus corpus celeste cē ingenitū ⁊ incor-

ruptibile: qđ ꝓbatū est primo celi ⁊ mūdi. Et si ponamus corpora que sūt apud nos generabilia ⁊ corruptibilia: qđ ꝓbat primo de generatōe ⁊ scđo cuius rōnē et subdit: q generabiliū ⁊ corruptibiliū ⁊ etiā eternoꝝ impossibile eē casdē causas. s. intrinsecas. ¶ Nota vt scribit. 10. metaphy. q corruptibile ⁊ incorruptibile plus differūt q̄z in genere: q̄ differt p habere materiā ⁊ nō hīc. Cū ergo celū sit incorruptibile: ista aūt inferiora sūt corruptibilia. vt iā dictū est differūt genere ⁊ plus: quare impossibile est q̄ hēant casdē causas intrinsecas: ⁊ dico causas intrinsecas ex ḡbus res cōponit. Excitatū aūt cōcludit ea de quibus hic intēdit ingrere dicens: q̄ excitatū ē has duas naturas: ex ḡbus cō ponitur corpus celeste nō eē eiusdē speciei: nec ēt eiusdem generis cū duab⁹ naturis ex ḡbus cōponunt generabilia ⁊ corruptibilia. Et corruptibilia imo etiam differūt plusq̄z suo genere. ⁊ sic non est inquirendū vtrū differant cuꝝ sit quasi manifestum.

¶ Restat igitur perscrutari de eis de quibus he due nature que sunt in corpore celesti differunt ab eis que sunt in corpore generabili ⁊ corruptibili.

¶ Istis in quibus he due nature que sūt in corpore cele sti differunt a duabus naturis qae sunt ī generabilibus ⁊ corruptibilibus. hoc est ingrere que ⁊ quales sunt iste due nature: ex ḡbus cōponitur corpus celeste: ex ḡbus appare bit: in ḡbus differūt a duabus naturis istoꝝ generabiliuꝝ corruptibiliū. ⁊ in ḡbus conueniūt hec ē sententia lectioni prohemij.

Rincipiuꝝ quidē perscrutatōis Aristo. quidē cū considerauit indiuidua exīntia p se hec que vocātur substātie transferri de vna dispositione ad aliā: ⁊ iuenit hanc trāspositionē duobus modis. Aut trāsmuta tionē ī dispositionibus extrinsecis a quantitatibus substantiarū exīntiū p se q̄ nō facit illa idiuidua dif ferētia illas dispositōes trāsmutari ī noie nec diffi nitione: sicut sūt dispositōes q̄ dicuntur quātitates ⁊ q̄litates: ⁊ alia ꝓdicamenta q̄ dicuntur accītia. Aut transmutationē ī dispositionibus q̄ faciunt ī diuidua differētia ipsos trāsmutari noie ⁊ diffini tione que transmutatio dicitur generatio ⁊ corru ptio.

¶ Finito ꝓhemio ℑmentator exeꝝgitur. ⁊ qꝫ ꝓposuit se de terminaturū de duabus naturis ex ḡbus cōponit celum: ⁊ de illis in ḡbus differunt ⁊ cōueniūt a duabus naturis generabiliū ⁊ corruptibiliū: iō sic ꝓcedit: q̄ primo deter minat de natura celi ſm q̄ cōponit ex istis duabus natu ris. s. motoꝛe ⁊ mobile ostendendo q̄liter iste due nature cō ueniūt ⁊ differūt cū duabus naturis generabiliū ⁊ corru ptibiliū. Secūdo determinat de istis duab⁹ naturis. s. motoꝛe ⁊ mobili in ꝓpria forma. i. ō quolibet coꝛ per se: ibi. Quia declaratū ē. Circa fiuē libꝛi q̄ facit duo. ¶ Prio ostendit qualis ē forma ⁊ materia celi vel motoꝛ ⁊ mobile ⁊ q̄lis sit forma generabiliū ⁊ corruptibiliū: ⁊ quō conue niunt ⁊ differūt ſm istas essentias. Secūdo ostendit in qb⁹ cōuenīūt ⁊ differūt quātū ad accītia: ibi. Remanet autem ꝑsiderare. Circa primū duo facit. ¶ Prio ostendit q̄ ⁊ qualis est substantia celi quantū ad materiā ⁊ formā opando ipsā sub cōuenientia ⁊ dīa ad substantiam generabiliū. Secū do ostendit q̄lis ē cōpositio celi ex materia ⁊ forma cōparā do ipsam ad cōpositionē generabiliū ⁊ corruptibilium ex sua materia ⁊ sua forma: ibi. ¶ Perscrutandū. Et qꝫ natu ra generabiliū ⁊ corruptibiliū est magis nota quantuꝝ ad formā ⁊ quantū ad materiā q̄z sit ipsum celum: iō sic proce dit: q̄ primo ostendit q̄lis sit materia ⁊ forma generabilium ⁊c. Secūdo qualis est materia ⁊ forma celi: ibi. Cū igi tur fuerint declarata. ¶ Prima ī duas: qꝫ primo facit: quod dictum est. Secūdo remouet dubium Auicenne: ibi. Vi putauit Auicen. circa primum duo facit: qꝫ primo ostēdit qualis est materia generabiliū ⁊ corruptibiliū. Secūdo q̄ lis est forma: ibi. Et qꝫ forme mote. Circa primum duo fa cit. ¶ Primo ostēdit qualis ē materia generabiliū ⁊c. ſm se. Secūdo ostendit qualis ē in ordine ad recipiēdū formā. Et cum inuenit substantiales formas. Adhuc circa pri mum duo facit. ¶ Primo ponit diuisionē vnam ꝑ quaꝫ no tificatur natura materie generabiliū ⁊ corruptibilium. Secundo ex hac diuisione cōcludit naturā ipsi⁹ materie: ibi. Vnde natura hui⁹ subiecti. Adhuc in duas. ¶ Pri mo ponit diuisionem. Secūdo ostendit conuenientiam ⁊ differentiam inter mēbꝛa diuisionis: ibi. Cū aūt cōsidera uit. ¶ Primo dicit q̄ principiū pscrutationis in hoc libꝛo su ple sit hic: q̄ Ar. inuenit inuenit indiuidua substantie q̄ sunt per se subsistentia trāsmutari de vna dispositione in al ā vidit transmutationē fieri duobus modis: aut supple in dispositionib⁹ accidentib⁹ ꝑ quarum transmutationem nec transmutat nomen nec diffinitio rei: sicut est trāsmu tatio in quantitate qualitate ⁊ in aliꝭ accidentibus vel ꝑ dicamentis q̄ne vocant accītia: aut in dispositionib⁹ ꝑ q̄ rum transmutationem nomen est diffinitio illius est indi uidui: cuius dispositiones transmutat: ⁊ hec transmutatio dicitur generatio ⁊ corruptio: ⁊ hic est duplex transmuta tio. s. substantialis esse in substantia ⁊ in accidentibus.

Ad euidentiam huius nota q̄ dī. Quinto metaphysi ce: ⁊ ꝓm. primo phy. Ens dicit de substantia ⁊ accidente: mō vt dī primo physicoꝝ: ois transmutatio ad aliq̄d ens intendit: ⁊ iō necesse est duos modos esse transmutatiōis ſm duos modos accidentium. s. transmutatio substantia lis ⁊ transmutatio accidentalis. Iterē ota q̄ transmuta tio q̄ mutat suū subiectū noie ⁊ diffinitōe ē trāsmutatio sub stantialis q̄i nomē ē diffinitio cōprehēdit totū subām rei: ⁊ talis transmutatio tēdit ad subām ꝓprio ⁊ ad accīs ex cō sequēti vt ꝓm. dicit ꝓprio physicoꝝ ⁊. v. metaphysice: sed trāsmutatio q̄ nō mutat subiectū suū noie ⁊ diffinitōe ten dit solū ad accīs: ⁊ iō dī accidentalis vt ē trāsmutatio ad qualitatē ⁊ ad alia accītia vt hic dicit ℑmentator: ⁊ primo physicorum.

¶ Cum aūt cōsiderauit hos duos modos trāsmu tationis: inuenit ī eis cōia ⁊ ꝓpria. Cōia quidem sūt q̄ nūq̄z insunt trāsmutatoꝛi subāli ⁊ accītali. est eni cōe eis eos habere vnū subiectū recipiēs transmutationem.

¶ Comparat membꝛa dicte diuisionis sub conuenientia ⁊ differentia: ⁊ primo ostendit in quibus conueniunt. ¶ Secundo in quibus differunt: ibi. Differunt aute. ¶ Pri ma in quinq̄z ſm q̄ quinq̄z que ponit in quo conueniunt. Secunda ibi Amplius necessarium. tertia ibi. Similiter inuenitur. quarta ibi. Amplius inuenitur. quinta ibi. Et habetur idem genus. ¶ Primo dicit q̄ Aristoteles con siderauit hos duos modos transmutationis substantialis ⁊ accidentalis: inuenit in eis aliqua communia in qui bus conueniunt ⁊ aliqua ꝓpria in quibus differunt. ⁊ subdit que sunt illa in quibus conueniunt: ⁊ dicit q̄ sunt q̄nq̄z. ¶ Primū ē q̄ in vtraq̄z trāsmutatōe. s. subali ⁊ accī tali necesse ē vt sit aliud vnū subiectū dō trāsmutat ō vno ad aliquid ⁊ q̄ sustentet trāsmutationē. Intelligendus

q; sicut dicit ꝯm. vilj. ⁊ ꝑmo pḥicoꝝ: cōis cōtentio omniū ꝓhoꝝ fuit q; ex nihilo nihil fit. sed oē qđ ꝓducit̄ oz ex alio fieri: ga p; tētia nō radicat̄ ex nihilo. sil'r oz aliud eē quod transmutationē recipiat. ⁊ hoc idē dicit Themistius in. 3. de aia. s. q; ipossibile ē transire de aptitudine in actum nō subijciente materia seu potentia que differat illum actum: ⁊ hoc est rationale: Deinde etiam dicit.

¶ Ampliuſ necessariū est non esse precedere esse generabilis ⁊ corruptibilis in eis eē eius qđ fit. Nō enim fit nisi illud quod non est.

¶ Ponit secundū in quo cōueniūt ⁊ ē q; i oi factiōe ⁊ trā smutatione nō esse p̄cedit eius qđ fit vel generat̄ p̄cedit vl'r g̃nāt̄r ꝑm suū esse quia nō fit nisi qñ nō est. Intelligen dū q; sicut dr̄ ꝑmo pḥicoꝝ q; oīs motus ē de ℨrio in ℨriū ⁊ ē de ℨrio ꝑuatio qa nihil mouet̄ ad aliud qđ hz. ⁊ ideo si aliquid fit siue substantialit̄r siue accidental'r non esse vni uersaliter p̄cedit suū esse.

¶ Similit̄r inuenitur posse precedere in subiec to esse necessariū in vtroq; modo factionis qđ est impossibile fi fit.

¶ Ponit tertiū in quo cōueniūt ⁊ 'est q; posse p̄cedit esse eius qđ fit: ga nihil fit nisi qđ pōt esse. Nota vt dicitur tertio pḥicoꝝ ⁊ nono metha. nihil p se vadit ad actū sed p aliquid existens in actu ⁊ sic simpliciter actus p̄cedit poten tiā. vnū tamen in eodē ꝑus ē aliqd in potentia antequā in actu ⁊ sic porētia p̄cedit actū. ⁊ sic necessariū ē q; posse p̄ce / dit esse in subiecto. Nota vt dicitur.

¶ Amplius inuenit esse actio id ex quo est factio il lius rei ⁊ ad quod esse natura.

¶ Ponit quartū ⁊ ē illud q; ex quo aliquid fit ⁊ illud qđ fit sunt ℨria in vtroq; transmutatiōe. Nota q; si aliqd trās mutaretur ab eodē in idē transmutatio esset frustra quod est ipossibile. ⁊ ideo oz q; fiat a ℨrio in ℨriū. sed ista ꝑt eē pfecta cōtraria vel non pfecta. perfecta sūt que maxime di stant vt albū ⁊ nigꝝ dulce ⁊ amaꝝ talia extrema inter que est transmutatio nō perfecte sūt que habent aliquid contra rietatis sicut a'liquid mediū cū extremo vt cōmentator dicit qnto phyſicoꝝ ⁊ qnto metha.

¶ Et habere idem genus: ⁊ q; ista contrarietas re ducitur ad contrarietatem primaꝝ. s. non esse ⁊ for marum.

¶ Ponit rem. v. qua transmutationes debent habeř idē genus subijcibile ⁊ ꝓhabile ⁊ q; illa contrarietas reducit̄ ad ꝑmam que est nō esse hoc ē ꝑuatio ⁊ habitus. Nota q; oīa cōtraria hūt idem genus p̄dicabile ad inuicē: ga oī / bus ℨrijs est vnū genus ꝑmū ⁊ subiectū ad qđ oīa cōtra / ria reducūtur ⁊ non solū contrariozꝝ est vnū genus primū subiectū: ad qđ oīa cōtraria reducūtur ⁊ non solū contra / riozꝝ est vnū genus p̄dicabile sed subijcibile qđ est subiec / tū primū dispōnū ℨriaꝝ vt apparet ℨrto metha. Nota etiā q; oīa ℨria reducūtur ad ꝑma ℵo cōtraria sunt q; ma xime distant ⁊ talia sunt priuatiue cōtraria ⁊ ad ea oīa alia reducūtur vt apparet ꝑmo phyſicoꝝ ⁊ quarta metha. naꝫ ꝑuatio ⁊ habitus est ꝑma radix contrariozꝝ.

¶ Differūt autem in hoc quoniam inuenit trans mutationem in diniduoꝝ in suis substantijs cogere subiectum non esse ens actu ⁊ non habere formaꝫ qua substantiatur. Si enim haberet formam nullā aliam reciperet nisi illa destructa. vnàm enim for mam habere nisi vnū subiectum impossibile est: ⁊ si esset substantia simpliciter existens in actu: tūc es set impossibile ⁊ non receptiuū. Quod enim ē ac tu non recipit aliquid quod est in actu.

¶ Ostendit in qbus differūt p̄dicte transmutationes ⁊ ꝑ mo ponit differentiā. secūdo, ꝓbat eam ibi Si. n. haberet formā. Primo dicit q; lz iste transmutatōes cōueniāt vt iā dictū ē: differūt tamē: ga subiectū transmutationis non est ens actu sed solū in potentia ita q; de se nullā hz formaꝫ q̄ substantiat̄ in actu. ⁊ statim ꝓbat cum dicit: Si enim habe ret formā. duabus rōnibus: quaꝝ secundam ponit ibi Sē esset substantia simpl'r. Primo dicit si subiectū transmuta tionis substantialis haberet formam de se in actu nullā re ciperet: cuius declaratio ē. quia impossibile est q; vnū sub iectū habeat nisi vnā formam substantialem ⁊ econuerso: vna forma substantialis non est nisi vnius subiecti. Mo / tandū est hic q; subiectum transmutationis substantialis oportet q; sit ens in potēta. quia sicut ē in transmutatōe ac cidentali ita ⁊ in subali. sed in accidētali sic ē subiectum q; qñq; stat sub vno accidente qñq; sub alio ⁊ nūquā stat sub vtroq; contrariozꝝ sil'. quare eodē modo in substantiali in actu ad quā ꝑus fuit in potentia ⁊ tamen sub vna in actu ē ad eius operationē in potentia ⁊ nō in potentia sil'. Item notandū q; si forma esset de esse materie ⁊ q; actu esset i ea sequereř vel q; due forme substantiales essent in eodē actu vel q; aliquid fieret ex nihilo quoꝝ vtrūq; est falsum quia si forma esset de essentia materie tūc non posset aliqua for ma sibi aduenire nisi illa ꝑma destructa ⁊ si illa prima de struereř esse materie: tunc oz aliam fieri ex nihilo vel dare eēs simul actu. Et si esset substantia simplex. Ponit'secū / dam rationem ad hoc dicens q; si illud subiectum q; sustē tat transmutationē substantialem esset substantia simplex in actu existens tunc non patereꝛtur aliquam transmutiōeꝫ nec esset receptiuū. quia nihil quod'est in actu recipit aliqd ꝑm q; est in actu. Notandum q; sicut dicitur secūdo de generatione ⁊ tertio de anima Vnūquodq; agit per for / mam ⁊ patitur per materiam ⁊ recipit: sed cum alia ⁊ alia receptio argnit ⁊ aliam ⁊ aliam formam.

¶ Vnde natura huius subiecti recipiētis formas substantiales. s. prime materie est natura potentie s. q; potentia est eius differentia substantialis ⁊ iō nullā habet formā ꝓpriam ⁊ naturam existentem in actu. Sed eius substātia est in posse ⁊ ex hoc ma teria recipit omnes formas.

¶ Concludit ex dictis naturam materie prime. ⁊ primo facit hoc. secundo remouet dubium ibi Sed quo primo

Dicit ex quo ita est q; subiectum transmutationis sub / stantialis non est ens in actu necesse est q; natura hui⁹ sub iecti scilicet materie prime sit non possibile ita q; potentia ē quasi differentia substantialis eius. ⁊ ex hoc est q; nullam habet propriam formam nec accidentalem de se. sed eius substantia est in potentia vel in posse: ⁊ ex hoc habet q; re cipit omnes formas substantiales ⁊ accidentales. ⁊ hec est descriptio materie prime. Nota q; licet intellectus ⁊ sensus ⁊ materia prima sint nature receptiue diuersiuode tamē recipiunt vt dicit commentator tertio de anima. quia intel lectus non recipit formas indiuiduales sicut sensus ⁊ ma / teria prima. nec etiam recipit formas cum corruptione con trarij sicut materia prima nec sensus. Similiter hnc fa / cit. ⁊ ideo iste receptiones sunt similes quantum ad aliqd ⁊ dissimiles quantum ad alia.

Item nota vt dicit ꝟm. tertio celi ⁊ mũdi: ex hoc ꝙ materia ꝓma est ens solũ in potẽtia ex hoc est ꝙ recipit omnes formas de sua natura. ⁊ ideo dicit ꝟm. ibidem ꝙ cum elementa sint aliquid de se in actu ideo de natura sua nõ sunt in potentia ad oẽs formas sed solum ad formas mixtorum que sunt in eis in potentia solũ. sed materia prima est i pura potentia ad oẽs formas ita ꝙ primo recipit formas imperfectas. ſ. elementorũ: deinde pfectas. ſ. substantiales mixtorũ. Tertio ⁊ vltimo accidentales sic etiam intellectus si debet recipere omnes formas intellectuales debet eẽ denudatus ab omnibus ⁊ nullam habere apud se vt dicitur tertio de aia a plũrs cõmentatore.

¶ Sed posset hoc ꝙ quod substantiuatur hoc subiectum differt a natura subiecti quod substatiuatur per hoc posse in hoc quod posse dicitur respectu forme. Hoc autem subiectum est vnum entium existentium per se: quorum substantia ẽ in potentia.

¶ Hic remouet dubiũ. ꝓmo facit hoc. secundo ex dictis infert corolariũ ibi Et ideo difficile primo quia dixerat statim ꝙ naturam materie ꝑme est natura potentie ex hoc crederet aliquis ꝙ materia ⁊ ipsa potentia essent eiusdem essentie prime cũ natura potentie. hoc remouet ⁊ dicit qđ posse quo substantiuatur hoc subiectum. ſ. potentia que accipit quasi pro differentia substantiali ipsius materie prime differt a materia ꝓma quia materia ꝓma est substantia ⁊ ens ſm se. potentia vo est quidam respectus ⁊ habituatio ad formas ⁊ sicut materia est de natura substantie: habitudo aũt de natura accidentis ⁊ relationis: ⁊ ita differt materia ꝓma ⁊ sua potentia. Notandũ ꝙ cum dicit ꝟm. ꝙ potẽtia non est de natura materie. ratio huius est quia sunt diuersoꝝ ꝑdicamentoꝝ vnũ. ſ. substantie est: aliud relatiõis: ⁊ qđ vnũ corũpitur ⁊ aliud manet. materia enim permanet: sed potentia semp corũpitur. Alia autem rõ ẽ ad hoc quia illa differũt quoꝝ vnũ multiplicatur ⁊ aliud nõ. modo potentia multiplicatur ⁊ diuersificatur ſm diuersitatẽ forme. materia aũt ꝓma semper eadem ⁊ vna.

¶ Et ideo difficile est intelligere vel imaginari nisi in comparatione ad alterum sicut dixit Ar.

¶ Infert corolariũ ex dictis dicens ꝙ mã ꝓma sit solum ens in potentia. ⁊ ideo difficile est eam intelligere nisi i cõparatione ad aliqd. ſ. formã vt dicit ꝟm. Notandũ est ga dicit dicit hic ꝟm. ⁊ in ꝓmo phyſicoꝝ ꝙ nã materie prime nõ ẽ bene intelligenda ſm se. ratio ẽ. quia qcquid intelligitur ꝓmo vel ẽ actus vel in actu. sed mã ꝓma non ẽ hꝰ ideo nõ bene intelligit ſm se. Et est notandũ ꝙ ipsa intelligitur per analogiã ad altera. ſ. ad formã. ga sicut in artibus forma intelligit in cõpatione ad aliam formã que ia est in actu vel ẽ aliqd qđ est sub tali forma. sic est de intellectu materie ꝑme: quia non intelligitur primo sed ex consequenti eo qđ de se non est actu nec actus. Sic sunt illa que non habent materiã que materia est impedimentum intellectionis vt deus est: sepata a materia que sunt actus puri ⁊ de se maxime intellectiuũ.

¶ cum inuenit substantiales formas diuidi ſm diuisionem huius subiecti. Diuisio autem non est huic subiecto vel in hac substantia nisi inquantum habet quantitatem sciuit ꝙ primum eorum que preexistũt in hoc sunt diuisiones que dicuntur corpus.

¶ Postquã determinauit auctor de natura materie ꝑme generabiliũ ⁊ corruptibiliũ ſm se. hic determinat de ea in cõparatione ad formas substales. ⁊ ostendit in ordine ⁊ respectu se habet ad formas qđ idẽ est: circa qđ duo facit. primo ostendit gnãliter ꝙ dimensiões indeterminate ꝓcedunt formã vnãquãqꝫ in materia ſm individuũ: ⁊ ꝙ dimensiones terminate sequũtur formam in mã. secũdo reddit spãliter ad declarandũ ꝙ dimensiones indeterminate nũquã separãt a materia ibi Et ga inuenit omnes formas. prima in duas. ꝓmo declarat generaliter ⁊ dimensiões terminate ꝓcedũt. secũdo ꝙ dimensiões terminate sequũtur formã i mã ibi Et tamen inuenit dimensionibus. Primo dicit ꝙ cũ Ar. vidit diuidi formas ſm diuisionẽ subiecti i quo sũt. diuisio aũt substantie non debeꝫ nisi ꝑ quantitatẽ. cuꝫ ergo subiectum hoc ꝙ materia sit suba ⁊ prius naturaliter diuidit ẽqꝫ habeat formã sequitur ꝙ pus naturaliter existũt in hoc subiecto dimensiões tres que diuidũt corpus ẽqꝫ forma. ⁊ per consequẽs ẽqꝫ aliquid aliorum que sequũt formã ⁊ ideo dicit absolute ꝙ ꝓncipiũ coꝝ que existũt in his subiecto sunt diuisiones. Notandũ vt ꝟm. dicit. ix. metha. ꝙ tam in multitudine generabilium ⁊ corruptibilium ab vno generante. ſ. individuoꝝ est multiplicatio ad materiã ⁊ diuisio in ꝑtes in quas agens agit. cũ ergo forme non dividantur nisi per diuisionem materie ⁊ mã dividitur ꝑ dimensiones. ergo dimẽsiones aduenũt materie ẽqꝫ hec forma vel illa. ⁊ etiã dicit viij. phicoꝝ ꝙ quãtitas immediatꝰ adheret materie. Sed obiectio quia dimensiões ergo sũt accidentia nõ habent esse nisi a forma. quia vt dicitur septimo metha. accidentia non sunt entia nisi quia entis. quare non videtur ꝙ ꝓcedant formam in mã. Ad hoc dicaꝫ ꝙ dimensiones vt sũt interminate debent eẽ mãe vt sũt sut terminate dicũtur forme ⁊ ideo dimenhões sũt in cõposito terminate rõne forme: indeterminate vo rõne materie. hꝫ igiꝫ dimensiones nõ bñt esse extra aiam accidẽtaliter: sed sũt indeterminate. sic nec mã ꝓma hꝫ esse extra aiam sed in forma vt dicit ꝟm. xij. metha. essentia tñ materie ẽ ab essentia forme ⁊ cõpositi: sic ẽ de dimensionibus. ga hꝫ sint semp determinate in re extra alia tñ est essentia ſm diuisionẽ vt sũt dimensiones bñtes terminos. ga tantũ recipiũt a forma essentia tamen dimensionũ nunquã corũpitur cum corũptione huius ⁊ illius: sic nec essentia materie corũpitur. ⁊ ideo ꝓcedũt ad formam ꝑticularẽ ⁊ ad illam.

¶ Et cum inuenit in his dimensionibus cõmuni cari formas: quarum quelibet habet ꝓpriam quantitatem terminatã sciuit dimensiones terminatas vltimo actu non posse esse: nisi postquã forma substantialis existit in eo sicut est dispositio de aliis accidentibus existentibus in actu.

¶ Ostendit ꝙ dimensiones terminate consequũtur formã in materia. ⁊ hoc declarat tribus rõnibus quaꝝ secundã ponit ibi Et cũ inuenit. tertiã ibi Et cũ accepit signum. ꝓmo dicit ꝙ cũ Ar. inuenit oẽs formas cõtcare i istis dimensionibus quelibet aũt forma hꝫ quantitatem terminatam ꝓpriam manifestum fuit ei ꝙ dimensiones terminate non possunt in vltimo actu ⁊ perfectione existere in subiecto nisi postquã forma substantialis in eo fuerit sicut nec alia accidentia in actu perfecto existũt nisi ſm formas. Notandum vt ꝟm. dicit vj. phyſicoꝝ ꝙ sicut vnaquęque forma habet qualitates determinatas ita habet quantitatẽ determinatam ad minimũ ⁊ ad maximum. ⁊ hoc idem dicit ſecũdo de anima. ꝙ omnium natura constantium terminus est magnitudinis. ⁊ ideo cum res quãtitatis sit forma dimensionũ manifestũ ꝙ dimensiones terminate ſm ꝙ actu habent terminos ꝓprios formaꝝ consequũtur formas substantiales in materia. Item notandum ꝙ passiones ⁊ accidentia de se sũt interminata. ⁊ habetur ex octauo methaphyſice: terminata vo sunt a forma. quia omnis terminus est a forma: vt dicit Commentatõr. ꝟ. celi ⁊ mũdi.

¶ Et inuenit enim subiecta omnium accidentiū indiuidua substantie que sunt in actu de quibus determinatum fuit ab eo esse composita ex formis et subiecto: quod est in potentia.

¶ Declarat hic secūdam rationem dicens subiecta quod omniū accidentiū sunt indiuidua substantie. sed dimensiones sūt de numero accidentiū existent ū actu in subiecto. ḡ subiectū coz vel substantia erūt indiuidua substantie. sed indiuidua substantie sūt composita ex mā. ergo dimensiones terminate posteriores sūt forma in materia ga accidēs est posterius subiecto naturaliter. Notandū est sicut dicit p̄m. tertio de aīa q· lz forma subalis et accidentalis in ℏ conueniāt q· sunt in subiecto: differūt tū quia forma substātialis non regrit qō p̄existat suū subiectū neqz actu immo ipsa dat actū essendi. forma ℣o accidentalis non regrit qō p̄existat suū subiectū neqz actu imo ipsa dat actum essendi forma ℣o accidentalis non pōt existere nisi subiectū sit in actu q· eam in actu recipit saltem sed p̄ius. et ita est de dimensionibus terminatis. et hoc est qō dicit p̄m. vij. methaphi. s. q· indiuiduū substantie p̄cedit indiuidua accidentiū vij. physico ꝛ. et sic dicit q· via substantie ad esse p̄cedit mā ad esse accidentium.

¶ Et accepit etiam signum ex hoc q· hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo q· nō est simplex. quoniam si esset simplex actu nō posset recipere accidentia. ℐpati enim contrarium est ipsi actui.

¶ Dicit hoc idem tertio. d. qō signū etiam ad hoc ℏ. s. q· dimensiones terminate sequuntur formam in materia est qō illud subiectum qō habet dimensiones terminatas regrit accidentia contraria et cōtingētia: ita q· qñqz vnū qñqz aliud. modo illud subiectū qō qñqz recipit vnū: qñqz aliud non est subiectū simplex in actu existens. quia recipere est quoddā pati. illud aūt qō est simplex actus est impassibile et nō est passibile ga pati cōtrariū ē actui. ergo erit tale subiectū cōpositū ex forma que ē accidens et mā que est in potentia et ita subiectū dimensionū terminata ꝛ est compositū ex materia. quare dimensiones terminate sequunt formaz substantialem in materia.

¶ Et quia inuenit omnes formas cōmunicare in dimensionibus non terminatis sciuit q· prima materia nunquā denudatur a dimensionibus non terminatis. quoniam si denudaretur: tunc corpus eēt ex non corpore: et dimensio ex non dimensione.

¶ Dicit ad declarandū specialiter q· dimensiones interminate nūquā separant a materia. et p̄mo declarat ratione secūdo declarat ōia supradicta sensu et exemplo ibi: et hoc totū contingit. Circa p̄imū ponit duas rōnes deducentes ad inconuenientia duo. secūdū ibi Et tūc forma corruptibil. ℐPrimo dicit q· omnes forme cōmunicant in dimensionibus nō terminatis. nam omnis forma materialis regrit quantitatem et dimensionem. et ideo manifestū est q· materia nūquā denudatur a dimensionibus non terminatis ga si ita esset q· denudaretur ab eis tūc dimensio fieret ex nō dimensionibus et corpus ex non corpore: qō est impossibile. quare sequitur q· non denudatur ab eis Notandum q· sicut dicit p̄m. secūdo ce. et mū. Ex quo aliquid fit ex materia p̄ma oz ipsum esse situatū in vniuerso cuius declaratio fit. quia ex materia non fit aliquid et maxime corpus nisi per transmutationem. nihil aūt transmutat materiā nisi corpus vt p̄m. dicit. vij. metha. sed illud qō transmutatur ab agente corporeo debet habere sicut determinatū in vniuerso. et idē dicit ārto physico ꝛ. et pbs p̄mo de generatiōe corpus agit per contactū. quia si aliquid fit ex materia ipsa debet esse situata in vniuerso: si tamen non haberet nō esset dimēsionata. ideo impossibile est aliquid fieri. s. ad corp⁹ a materia non dimensionata.

¶ Et tunc forme corporales essent cōtrarie et succedentes sibi in hoc subiecto sicut est dispositio de formis substantialibus.

¶ Ostendit aliam rationem ℏ. d. q· si materia p̄ima denudaretur a dimensionibus interminatis tūc sequeret q· forme corruptibiles essent sibi inuicem contrarie et succedētes sibi in eodem subiecto hoc est q· corporeitas contrariet corporeitati: ita q· sicut vna forma substantialis contrariat alteri saltim per qualitates et dispositiones proprias et vna corrumpit aliam. sic vna contrarietas corrumperet aliaz et aliam. hoc autem est falsum: quare sequitur q· materia prima nunquā denudatur a dimensionibus interminatis.

Notanduz q· corporeitas que est in materia vel forma corporeitatis non opponuntur ad inuicem nec contrarie nec ꝓuatiue. Non opponūtur priuatiue: quia oppositoruz priuatiue vnum est perfectum: reliquū imperfectū. mō corporeitas non sunt tales inquantū corporeitas. Nec opponūtur etiam contrarie. quia contraria maxime a se inuicez distant. modo in dimensionibus vel incorporeitatibus nō est dare maximū vel minimū vt apparet p̄mo physicoruz. quare non erit maxima distantia: et p̄ns nec cōtrarietas ergo dimensiones contrarietates non corrūpunt se ad inuicem et ita non succedūt sibi inuicem in eodem subiecto. Item quantitates non sunt de genere ℣tutū actiuaꝝ: vt p̄m. dicit quarto physicoꝝ. et ita dimensiones non agunt in se inuicem. Ex quo ergo materia prima nūquam est sine dimensionibus sic nec sine formis et dimensiones non succedūt forme substantiales sequit q· nūquā denudetur a dimēsionibus vt sunt interminate ga termini bene succedūt sibi inuicē: corrūpit ad dimensiones semper.

¶ Et hoc totum conuenit sensui. Videtur enim q· forma caliditatis quando agit in aquam incipit aqua augere et crescere in dimensionibus et vicinari dimensionibus aeris. cuz igitur puenerit ad maximam quantitatem aque: tunc subiectum denudabitur a forma aque et recipiet formam aeris et quantitatem dimensionum ꝓpriaꝝ forme aeris. Et similiter facit contrariū frigiditatis in aere q· dimensiones aeris non cessant diminui donec expolietur a sua forma et recipiat formam aque.

¶ Hic totū declarat dictum suū exēplo. et p̄mo declarat ℏ de dimensionibus terminatis di. q· hoc totū qō dictum est insinuatur sensu. nam videmus q· ex aqua fit aer ab agente per calliditatem et aqua incipit augeri in dimensionibus et appropinquare dimensionibus aeris. cū aūt aqua venerit ad aliquam extensionē quā aqua potest recipere tūc vlterius ꝓcesserit actio agentis corrūpitur forma aque et subiectum simul denudatur a forma aque et a quantitate ꝓpria dimensionū aque et introducitur forma aeris in quātitate ꝓpa et terminis ꝓpriis dimensionū aeris et sic est agens per formam sufficiens quando ex aere fit aqua. s. q· dimensiones aeris continue diminuūtur donec subiectum expolietur forma aeris et introducetur forma aque cum terminis aque ꝓpriis. deinde cum dicit.

¶ Dimensiones autem simplices que appellant corpus simplex non denudantur a prima materia sicut nec alia accidentia cōmunia omnibus corporibus contrariis: aut duobus eorum: aut plus. verbi gratia. diaphanitatem in qua cōmunicant ignis et aer.

¶ Declarat dictum suum ex dimensionibus interminatis dicens q dimensiones simplices que appellantur corpus nunquam separantur a materia prima formas has nō dicit separari a materia prima sicut nec alia accidentium: sunt communia omnibus formis contrarijs vel aliquibus vel pluribus. quia tunc licet vna forma corrumpatur per aduentum forme contrarie. accidens tamen quod est commune ambabus formis non corrumpitur vt apparet i dia phanitate in qua communicat ignis: t aer que non corrūpuntur quando ex igne fit aer t econuerso vt apparet primo de generatione. ¶ Notandum q sicut dicit commentator secundo de anima capitulo de obiecto ignis habet raritatem maximam: deinde aer: postea aqua: ita q ignis ē est finis raritatis. ied cuz in raritate sua est latitudo ad magis t minus ita q si ex eo fit aqua vel aer. potest fieri minus rarus t magis t minus. t sic tota transmutatio fit in dimensionibus propinquis ignis vsqz ad finem transmutationis quando corrumpitur forma ignis t introducitur forma aeris vel aque: ita q materia semper est sub dimensionibus. sed non est semper sub eisdem terminis dimensionum. Nota q ista successio non fit in forma substantiali: sed magis in dimensionibus t qualitatibus formarum substantialium. t hoc est quod commentator dicit secūdo t sexto physicorum quod forma est indiuisibilis transmutationis non est in rebus diuisibilibus. ¶ Primo physicoz etiam dicit q in spermate apud generationem hominis non cessat partes spermatis recedere t partes hominis fieri donec forma humana perficiatur si forma recipit partitionem. Si autem non illud necessario sequitur in actibus ppijs forme generate. t hoc vltimo est est verum sicut dicit ipse postea secundo t sexto physicorum. Item nota q in generationi substantiali qualitas symbola non corrumpitur sed contraria corrumpuntur vtvult philosophus primo de generatione. t ideo dicit in secūdo eiusdē q in habentibus symbolum facilior est transitus. Vbi gratia: sicut dicit cōmentator in eodem secūdo quando ex aere fit ignis caliditas que est qualitas cōmunis vtriqz nō corrumpitur sed magis intenditur t̄c.

T quia ista forma. s. forma dimensionis non terminata: existit in prima materia primitus t succedit sibi in ea cum sit impossibile hoc subiectum retinere duas earum in existentia terminate quantitatis. Ideo impossibile est a subiecto denudari formam: vel substantiam denudari a forma nisi per forme destructionem. Nec est etiam impossibile ipsam fieri in subiecto: nisi per agens extrahens illam de potentia in actum. Unde necesse est has formas esse cōtrarias' adeo q altera corrumpet suam contrariam: t subiectum reciperet formam similem.

¶ Postquā auctor determinauit de natura materie generabilū t corruptibilū. hic determinat de nā forme ipoz circa qō duo facit. ga primo facit qō dictuz est. secūdo ex his que determinata sūt de nā materie t forme gnābilū t corruptibilium concludit cās gnationis t corruptōis ibi Declaratū est igit. Adhuc prima in duas ga: primo determinat de natura forme. secūdo ex hoc infert duas cōclusiones ibi Nō forme elementoz. ¶ Primo dicit q ista forma interminate. i. dimēsiones interminate que appellāt cū aliqb9 forme corporeitatis existūt primo i mā primo dimensiōes terminate succedūt sibi inuicē a mā cū ipossibile sit formas substantiales que hnt ppios terminos t distinctos suaz quātitatū simul existere in earūdē portione materie. ideo impossibile est vnam formā substantialē denudari a subiecto vel subiectū denudari a forma subali nisi per corruptiōz forme illius cū qua sibi introducit. nec etiā potentie ē fieri in hoc subiecto: nisi p agens extrahens illā de potentia in actū. t ideo necesse est formas subales esse ōrias ita q altera corrūpit alterā cui succedit vel agens: generās vna forma corrūpit aliam pus existentem t tunc subiectuz recipit formā similē. i. ipsi agenti Notandum est q in materia prima sunt simul diuerse forme ppter hoc q in ipsa materia natura aliter pus exillūt dimensiōes mediātibus qb9 diuiditur t recipit in diuersis ptibus suis diuersas formas: sed in eadem portione materie nunquā fit existant diuerse forme subales: sed successiue. s. modo ista: modo alia. t hūeo: qa vna ōriat alteri t corrūpit eā. sed subiectū est commune ad omnes vt infra patebit: Item nota q forma cōtraria nō fit de nouo nisi p nouā actionē t dispōnē agētis cōtrarij, p que erat in potentia erat actiua t mā in potētia passiua. t hoc est qō cōmentator dicit duodecimo methaq omnes forme que sunt in materia prima in potentia passiua sunt primo in potentia actiua. Item dicit cōmentator q necesse est q iste forme sunt contrarie: vt primo de generatione. generatio t corruptio sunt simul natura. t corruptio' contraria quia generatio vnius est corruptio alterius. t ideo per eandem actionem per quā agens corrumpit vnam formam generat aliam t econuerso q nō aduertunt dicentes in omni generatione simpliciter semp oz fieri resolutionē ad materiā primā ita q omnia accidētia q pus fuerant corrūpant simplr t alia de nouo fm totū fiāt quia tunc generatio vnius non esset corruptio alterius: sed motus essent distincti.

¶ Unde forme elementoz sunt contrarie ideo dicuntur passiua quodāmodo esse contraria t quodammodo similia.

¶ Infert duas conclusiones: secūdam ibi Unde si aliq. ¶ Primo dicit q ex hoc apparet q forme elementoz sūt ōrie quia mutuo se corrūpunt. t ideo passiua quodēmō dicūtur ōria esse quodāmodo similia. nam passiua sunt in principio cōtraria agenti. in fine vo similia: vt apparet primo de generatione t. vij. methadb. Notandum q scribit. xij methaz b. q contraria dicuntur que maxime distant fm ppias t non solum fm magis t minus. t ideo cū Alexandro credidit qualitates primas esse formas elementoz dixit elementa substantialiter esse contraria ad inuicem: vt patet iecūdo de generatione t quarto methauroz. sed hoc nō est verum de formis substantialibus quia substantie nihil est contrarium. sed si accipiantur contraria esse impropie et large fm perfectum t imperfectum: tunc elementa vt sit bene sunt contraria t mutuo activa t passiua per qualitates ppias: vt apparet primo de generatione capitulo de actuis t passiuis.

¶ Unde si aliqua corpora simplicia sunt: quorum forma caret contrarijs: continget q iste forme sūt nec generabiles nec corruptibiles: nec se habentes subiectum cōmune.

¶ Infert secundam conclusionez dicens. q si sint aliqua corpora simplicia quorum forme carent contrarijs huiusmodi formas non esse generabiles t corruptibiles nec habere subiectum commune contrarijs vt sunt forme celestes. Notandum q generatio vel corruptio vel natura generabilis vel corruptibilis non sunt vbi non est contrarietas vel subiectum commune: vt patet ex libro de longitudine t brecitate vite: quia natura non ponit actiuuz sine passiuo nec econuerso. quia si sic: tunc aliquid faceret ociosum t frustra. sed deus t natura nihil faciūt frustra vt dicitur in primo celi t̄c.

¶ Declaratum est igitur q causa corruptiois entium & factionis eoz est contrarietas existens i suis formis: & cõmune subiectum quod nullam habet ppriam formam: sed potentia recipiens numeruz ſm formas diuersas in specie & numerum ſm formas diuersas numero: & que ſm magis & minus.

¶ Ex omnibus precedentibus concludit causas generationis & corruptionis istorum inferiorum. & primo facit hꝫ. secundo ex hoc ibi elicit quandam conclusioncu aliam ibi Et quia istud. Adhuc circa primum duo facit. primo ex dictis concludit causas generatiois. secundo ex dictis ostẽdit quomodo predicta conclusio infertur ibi Et causa totius. Primo dicit q ex predictis declaratum est quod potest concludi ex dictis q causa corruptionis entium & factionis idest generationis ipsorum est dupler. s. contrarietas que est inter formas substantiales. & subiectum quod est cõmune omnibus formis idest materia prima que ẽ in potentia ad omnes formas nullam habens de se: sed ẽ recipiens numerum secundum diuersas formas numero & specie: & secundum diuersas formas secundum magis & minus idest q ipsa materia prima est recipiens numeruz & per formas diuersas secundum magis perfectum & minus perfectum cuius sunt forme simpliciuum & mixtoruz.

¶ Et quia huius totius est quia hoc subiectum recipit primitus dimensiones recipientes dimensionem terminatam. & quia est multũ in potẽtia. quo niam si haberet dimensionem non reciperet materiales formas diuersas numero: nec formas diuersas specie in temporibus diuersis. sed in eodez tempore non inuenitur nisi vna forma: & cuz hoc q ei⁹ materia est vna numero: si non esset multa potentia non denudaretur ab illa vna forma quã recipit & esset forma in substantia illius subiecti: & istud subiectum esset impossibile vt denudaretur a sua forma omnino: aut corrumperetur illa forma: & fieret alia.

¶ Ostendit quomodo illud sequitur dicens q causa huius. s. q hoc subiectum est in potentia recipiens formas diuersas in numero & specie est quia illud subiectum. s. materia prima recipit dimensiones interminatas que sunt in potentia ad diuersos terminos & sunt recipientes dimensiones interminatas que sunt in potentia ad diuersos terminos & sunt recipientes dimensiones terminatas. Per has autem dimensiones interminatas est subiectum multum in potentia. Cuius ratio est: quia si non haberet dimensiones quibus diuideretur non posset simul recipere diuersas formas nec specie nec numero nisi in diuersis tẽporibus successiue. sed in eodem tẽpore non esset nisi vna forma in tota materia: quia materia secundum se est in numero. & si non haberet dimensiones non posset diuidi ex quo sequeretur q non esset multa in potentia nec denudaretur ab vna forma ꝯz post reciperet & tunc forma esset in substantia illius subiecti idest esset de substantia illius subiecti idest esset de essentia eius ita q esset impossibile denudari ab illa forma omnino quare illa forma nunquã corrumperetur nec alia generaretur. Ex quo apparet q p dimensiones interminatas materia prima est multum in potentia. Ad intellectum huius nota q cõmentator dicit materia prima est vna numero & etiam philosophus in multis locis cõmentator septimo methaph. ostendit quomodo materia prima est vna numero & quomodo vnum numero potest inueniri in pluribus. sed illud quod est in potentia: & tale dicitur vnum numero per ꝓpriationẽ differentiaꝝ indiuiduaꝝ per quas differunt singula ab inicẽ: & per priuationem etiam forme per quam res etiam dicit esse vna numero & ex hoc etiam quia caret forma dicit cõmunis omnibus formis. non igitur est idem numero: sed quia caret differentijs formaꝝ indiuidualiũ & ex hoc etiaz est cõis pluribus quia nullam formã habet in actu & sic materia prima est cõis oibus formis ſm q est solum in potẽtia. ita cum cõmunicatio materie prime cum oibus formis non intelligitur nisi per ꝓpriationẽ omniũ formaꝝ indiuidualiũ. & ita ista cõicatio est pura priuatio. sed materia prima cum sit quoddã ens extra animam quia est subiectũ in diuisibile sensibilis non hz esse extra animam ſm q habẽt medium. sed extra animam ſm q sentitur aut sub formis & passionibus. intelligitur autem essentia per priationez omnium formaꝝ. & hoc est vera imaginatio materie ꝓpne vt idem dicit cõmentator.

¶ Et quia subiectum non recipit multas formas simul nisi ex hoc q recipit dimensiones tres primitus: manifestum est q si subiectuz aliquod sit quod non recipit nisi vnam formam semper q eius subiectum est vnuz numero simpliciter. Et quia multitudo est in eo omnino: nec potentia in actu: & q non diuiditur ſm formam: nec forma per eius diuisionem.

¶ Ex pcedenti aũt qõne elicit quandã aliam ꝯclonẽ circa q duo facit. ꝓmo facit qd dictũ est. secũdo ostendit qõ dicta conclusio sequit ex ꝓdictis ibi. Et cã in hoc. ꝓmo dicit q idem subiectũ qd est mã ꝓma non recipit multas formas simul. ideo ꝓpter hoc non recipit dimensiones. z. s. interminatas igit est manifestũ si sit aliquid subiectũ qd non recipit nisi vnã formã que semp est in eo tale subiectũ ẽ simpliciter vnũ in numero. s. in actu & in potentia ita q in eo non est aliqua multitudo nec actu nec potentia nec diuidit tale subiectũ per formas nec forma eius diuiditur ſm eius dimensiones.

¶ Et q causa in hoc est: quia non recipit quantitatem primo ante receptionem forme: quam si reciperet esset diuisibilis ſm eius diuisionem. s. ſm diuisionem subiecti & finiti actus ſm finitatem illius quantitatis: & esset possibile illam recipere maius & minus: & partem & totum.

¶ Dat cãm hꝰ qõnis vel oñdit qõ iuserit ex dictis & ꝓmo facit hꝫ. secũdo oñdit cõuersã istiꝰ ibi Si igit aliq forma ẽ. Primo dicit q cã hꝰ ẽ. s. q illud subiectũ qd nõ recipit nisi vnã formã ẽ vnũ simplr nullã hñs multitudinẽ nec actu nec potẽtia ẽ diuisibile ſm formas: tota cã ẽ ga nõ recipit quãtitatẽ pꝰ ãt receptõz formaꝝ. s. dionẽ. nã si recipet qntitatẽ ꝓbus nãlr tũc illud subiectũ eẽt diuisibile ſm formaz ga ex hꝫ hẽret q qd diuidereť. s. quãtitatẽ in diuersis ptibꝰ eiꝰ possent recipi diuerse forme in spẽ & sic illud subz diuideret p formas: sarma ẽt diuisibilis eẽt ſm dionẽ eiꝰ ga i diuersis ptibꝰ eiꝰ posset recipi forma eadẽ ſm spẽz & sic diuideret forma ſm dionẽ subi. Ad hꝫ ẽt cũ forma itroducit ſm in subo dñẽsionato eadẽ forma idiuidualis extẽderet ſm extensiõz subi & sic actꝰ eẽnt limitati & finiti ſm finitatẽ qntitatis subi: ex quo seqret q talis forma posset recipe magz & mínꝰ ita q in maiori corpe eẽt maior saltẽ ſm ꝟtutẽ & in minori minor ẽt hẽret ptẽ & totũ qa eẽt diuisibilis ſm diuisionẽ subi. Notandũ q sic appet ex scdo & qrto metha. in vnoqqz genere ẽ dare ꝓmũ qd sit cã illoꝝ in illo genere & etiã in genere diuisibiliũ ẽ dare vnũ ꝓncipiũ & sic cũ qnitati & subẽ debeť diuisio qntitati: debeť p & p se: subẽ ꝟo p accidẽs. ga p quãtitatẽ vt apparet. vi. phisicoꝝ & p a ꝓm.

¶ Si igitur aliqua forma est que non recipit mais
z minus per diuisionem sui subiecti: nec subiectuz
diuiditur per diuisionem forme scilicet per eius di
uersitatem. ¶ Manifestum q̄ in subiecto istius for
me non existunt dimensiões primitus: sed postq̄z
forma existit. Et intelligo post ſm esse non post ſz
tēpus: sicut est dispositio in omnibus accidentibus
in prima materia. s. q̄ non inueniuntur in eis nisi
ſm q̄ habet formam existentem in actu
¶ Ostendit consequentiam dicte conclusionis dicens q̄
si est aliqua forma que non recipit magis z minus ita sup/
ple q̄ non diuiditur per diuisionem sui subiecti nec suum
subiectum diuiditur per formas diuersas specie vel nume
ro. ¶ Manifestum est q̄ in subiecto talis forme non existūt
dimensiones primitus idest prius q̄z forma substantialis.
sed postq̄z forma substantialis in eo existerit z subdit ad i
tellectum huius quod dicit q̄ postquam est forma z etiam
quod intelligit q̄ dimensiones exeunt in tali subiecto post
quam forma substantialis exister it in eo post secundū esse:
idest ſm naturam non potest ſm tempus sicut est de om/
nibus accidentibus existentibus in prima materia. s. q̄ nō
inuenitur in ea. s. in actu nisi ſm q̄ habeat formam existē/
tem in actu. Sic igitur materia in qua dimensiones natu
raliter p̄cedunt hac formam substantialem: z illa est mul/
ta in potentia z forma in ea est ſm diuisionem subiecti. sic
ad destructione consequentis: si aliqua forma non diuidit
diuisione subiecti nec subiectū p formas: tale subiectū non
recipit prius naturaliter dimensiones q̄z formas: nec for/
mas per dimensiones: sed magis econuerso dimensiones
recipiunt per formas. Notandum est q̄ sicut dicit com
mentator quarto celi z mundi: agens transmutans ad for
mam substantialem transmutat ad accidentia propria for/
te. s. ad quantitatem ꝓpriam z qualitatem simul tempo/
re: sed non simul natura. naz causa prior est natura simpli
citer suo effectu: licet non sit prior tempore tē Sequitur
rubrica.

¶ De putauit Auicenna q̄ dispositio triū
dimensionum existentium in materia ſm
pliciter. s. non terminataruz est dispositio
dimensionum terminatarum in ea: qua ꝓpter dix
it necesse est primam formaz existere in prima ma
teria antequā dimensionen existant in ea.
¶ Postq̄z Commentator declarauit naturam materie et
forme generabilium z corruptibiliuz: hoc excludit circa er
rorem. secundo ibi Ex quibus accidunt. dictum est prius
q̄ dimensiões terminate sequūtur formaz in materia quia
omnia accidentia nunquam inueniuntur in actu perfecto
in materia nisi postquam forma substantialis fuerit in ea:
dicit modo q̄ Auicenna ideo putauit q̄ dimensiones ſm
pliciter sunt dimensiones interminate que exeunt in ma/
teria: exeunt in ea sicut dimensiones terminate. s. postquā
aliquam formam communem. z ideo dixit Auicēna q̄ ne
cesse est primam formam existere in prima materia ante/
quam dimensiones existunt in ea. Notanduz est hic q̄
sicut apparet ex primo tractatu sufficientie Auicen. capitu
lo secundo opinio Auicenne fuit q̄ in materia prima sit for
ma contrarietatis per quam formam insunt in materia pri
ma tres dimensiones. Iste autem tres dimensiones va
riabiles sunt ſm varietatem substantialium formarum: si
cut cera cum inter digitos multiplicatur inuoluitur z com
plicatur multas figuras recipit: ipsa tamen semper ma/
net corpus per formam corporeitatis cōmunem omnibus
illis figuris. ita dicebat in materia prima esse corpus per
quandam formam communem consequūtur dimensiones
interminate. hec ātem corporeitas ſm se vacua est ab hac
forma in actu z ab illa z sicut eius aptitudo est recipiēdi for/
mas specificas coherendi eis ſm sic aptitudo eius recipi/
endi formas specificas est duplex. s. vniuersalis z ꝓpria.
Vniuersalis vero est ſm q̄ consideratur ipsa corporeitas
absolute vt cōmunis est omnibus. Propria vero vt ista
corporeitas per aliquas dispositiões appropriatur quibus
dam formis z non aliis. z ita corpus in eo q̄ corpus ha/
bet hic principaliter supple vniuersale z formam corpo/
talis ꝑ fuit Auicenne.
¶ Ex quo accidunt ei multa impossibilia: quoruz
primum est formam nō diuidi per diuisionem ma
terie: qua ꝓpter non recipiet diuisionem z ipsam
eē eteruā nō diuisibilē p diuisiōz sui subiecti z ipsa
non habere contrarium succedens sibi in subiecto.
quod si ita esset: tunc materia nullam reciperet for/
mam ꝓter istam sibi ꝓpriam.
¶ Excludit istam opinionem dicens q̄ ex ista opinione
Auicenne accidunt multa inconuenientia z ponit quattu/
or inconuenientia que ad eam sequūtur. Vnum q̄ illa
forma que precedit dimensiones non diuiditur ſm diuisi/
onem materie: z sic nullo modo diuiditur. quia sicut appa
ret ex ꝑmo phȳsicoꝝ diuisio non debetur alicui nisi p quā
titatem. ꝑmo ex quo igitur forma corporeitatis naturaliter
p̄cedit dimensiones z quantitatem z ipsa forma ſm se nō
diuiditur nec materia in qua forma recipitur simpliciter se
cundum se non diuiditur. ex quo sequitur impossibile ſm
q̄ ipsa forma sit eterna. nam ex quo non extenditur ſm ex
tensionem subiecti nec diuiditur: nec subiectum per eā di
uiditur nec extenditur: sequitur q̄ non corrumpitur q̄ nō
patiatur ex quo ſm ipsum non extenditur. ex quo etiam se/
quitur tertium inconueniens. s. q̄ illa forma non habeat
contrarium succedens sibi in subiecto eo quod posset pa/
ti per subiectum. z hec sunt absurda supple quod esset ali/
qua forma materialis istorum inferiorum que non dimit
retur diuisione subiecti z q̄ esset eterna non habens con/
trarium succedens sibi in subiecto. Addit etiam quartuz
inconueniens si ita esset q̄ materiam nullam aliam formā
reciperet habendo illam sibi ꝓpriam. nam ex quo illa for
ma esset substantialis q̄z sequeretur accidentia ſm dimen
siones daret ipsi materie aliquem actum essendi z cōplete
z ideo aliam formam non appeteret nec reciperet saltez ad
essendum in actu. sed si reciperet hoc esset ꝓpter nobilius
esse: z tunc materia reperiretur vel posset reperiri in actu
reali fine omni forma specifica: cuius oppositum philoso/
phus declarat primo de generatione. Notandum q̄ ex
hoc quod dicit cōmentator non est intelligendum q̄ dimē
sionen interminate p̄cedunt in esse actuali simpliciter om/
nem formam. quia nec ipsa materia ita simpliciter p̄cedit
formam. sed dimensiones absolute cum sit ex parte mate/
rie cōmunes sunt omnibus formis. z ideo p̄cedūt hanc
formam vel illam. ſm vero q̄ habent determinatam quā/
titatem q̄ istoꝝ terminos habent a formis ꝓprijs vt sic se
quūtur formas ꝓprias: vt supra declaratum est.
¶ Cum igitur fuerint declarata Ax. ista ꝓpria re
bus generabilibus z corruptibilibus ex parte subie
cti z ex parte forme ex quibus accidit istis entibus
generatio z corruptio. s. individuis existētibus per
se. Et fuit declaratum ei de corporibus celestibus
ipsa esset nec generabilia nec corruptibilia negauit
ea habere subiectum recipiens numerum z diuisi
onem per existentiam simplicium dimensionuz in
eo primo ante existentiam forme: z ipsum esse i po
tentia multum z vnum numero. z negauit formas

corpozum celestium diuidi per diuisionem sui subiecti z esse finitarum actionum: propter quod finitatem eozum corpozum: quoniam potentia totius in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti est maioz q̃z potentia partis.

¶ Ostendit modo qua z qualis sit materia corpoꝝ celestium. z primo facit hoc. secũdo concludit intentionem huius capituli determinatam: ibi. Declaratum est. In fine huius libri circa primũ duo facit. qz primo ostendit generaliter qualis est materia z forme celestium corpoꝝ p generationem eoꝝ que sunt ꝑ ꝓpria generabilib⁹ z corruptibilibus. secũdo hoc idem declarat p ea que sunt ꝑ ꝓpria ipsis corporibus celestibus: ibi. Maz si forme coꝝ existerẽt in materia. Primo dicit q̃ cũ fuerit declaratum ab Ar. ea que supra dicta sũt esse ꝑ ꝓpria generabilib⁹ z corruptibilibus tam ex pte materie q̃z ex pte forme ex qbus ꝑ ꝓpijs contingit istis generabilibus z corruptibilibus generatio z corruptio: z fuit etiã declaratũ corpora celestia non cẽ generabilia z corruptibilia igit negauit illa ꝑ ꝓpria etiã in corporibus celestibus. Et subdit recapitulando illa ꝑ ꝓpria q̃ supradicta sũt. s. negauit corpora celestia habere subiectuz recipiens numerũ. i. diuisionẽ p hoc q̃ non exist in eo dimensiones simplices. i. interminate prius añ illam formã substantialẽ hoc est dictũ q̃ subiectũ corpoꝝ celestium nõ esse diuisibile sicut materia generabilium qz nõ exist in eo primitus dimensiones interminate qbus fiat diuisiue ante receptionem forme z p ꝑs non est multũ in potentia. ꝟz est vnum numero negauit ẽt formas corpoꝝ celestiũ diuidi per diuisionem subiecti ex hoc fecit q̃ ipsũ non bz p qõ dividaꝯ ante susceptionez forme naturaliter: negauit etiã ex eodem formas corpoꝝ celestium esse finitarũ actionuz ꝑ finitatem suoꝝ subiectoꝝ potentia totius est maioz potẽtia ꝑtis z ita finitaꝯ forme ꝑ finitatem subiectoꝝ z vniuersaliter videt sic arguere. Subiectum i quo primo exist dimensiones simplices que sũt in potentia ad diuersos terminos mediantibus qbus dimensionibus recipit formas substantiales tale subiectum est i multa potentia z ex hoc est subiectum generationis z corruptionis non recipit primo dimensiones simplices z̃. Notandũ ẽ vt dicit in ꝓhemio de anima accidentia magnam ꝑtem conferũt z̃. cum igitur in corporibus celestibus vt in istis inferioribus reperiantur diuersimode dimensiones z alia accidẽtia ex diuersitate accidentiuz arguitur rõnabiliter alia z alia natura tam forme q̃z materie.

¶ Nam si forme eozum existerent in materia dimensionibus mediantibus: tunc potentie eozum essent finite ꝓpter hoc q̃ diuiduntur per diuisionem sui subiecti. Cum igitur inuenit eozum actiones esse infinitas: concluſit eozum formas non existere in subiecto mediantibus dimẽsionibus. s. eas non esse potentias in corporibus: z demonstrauit ex diuersitate potentie totius z partis in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti impossibile est esse potentiam in corpore finito: que agat actionem infinitam: aut potentiam infinitam in corpore finito. z cum fingebatur in istis proportionibus inuenit potẽtias celestes agere actionem infinitã concluſit has virtutes non esse in corpore omnino nec habere materiam recipientem eas mediantibus dimensionibus: nec materiam multaz in potẽtia: nec recipere magnum z paruuz nec habere cõtrarium: z totum hoc sequitur ex hoc q̃ forme eoꝝ agunt actionem infinitaz: z est omne hoc probatũ in naturali philosophia.

¶ Ostendit naturam corpoꝝ celestiũ p ea que sunt ꝑ ꝓpria ipsis corporibus celest.bus. z primo ostendit formas celestes non diuidi per diuisionem suoꝝ subiectoruz: nec sua substantia recipere formas mediantibus dimensionibus z p consequens non recipiũt primo dimẽsiones. Secundo ostendit quõ ea recipiunt ibi. z qz manifestũ est sensum. prima i duas ꝑs q̃ duabus rõnibus ꝓbat corpa celestia non recipe formam mediãtibus dimẽsionib⁹ nec habere materiã multũ i potentia ibi. Itẽ si fuit pscrutatus. Primo dicit qõ dictũ est q̃ forma celestes nõ exist i materia p dimẽsiones ꝓcedentes qz si sic esset tũc earũ potentie ẽnt finite. i. finite virtutes z finite actiõis co q̃ dividanꝯ ꝑm divisionem suoꝝ subiectoruz. cũ ergo actões formaꝝ sint infinite i durationẽ: Cõcluditur ipsas nõ cẽ in subiecto mediantibus dimensionibus z ita nõ sũt potentie i corpoꝝ nec forme materiales z hoc demõstrat ꝑm Ar. ex diuersitate totiꝰ z ꝑtis q̃ ẽ i formis diuisibilib⁹ p diuisiõez suoꝝ subiectoꝝ. nã ipossibile ẽ q̃ i corpe finito existat potẽtia corpea q̃ agat actiõz infinitã vl̃ e conuerso. Ex quo. n. diuidit ꝟ. diuisionẽ subiecti necesse ẽ ipsã finitari vl̃ ifinitari ꝟz finitationẽ vel ifinitationẽ subiectoꝝ z subdit q̃ cũ Ar. figebat i istis ꝓpositionibus sic euidentibus z vidit potentia vel formas celestes agere actionẽ infinitã cõcludit istas virtutes nõ cẽ i corpe nec hãt materiã recipiẽtem eas ꝓcedẽtes dimẽsiones ex quo sequitur q̃ nõ hãt materiã multũ i potentia nec ipse recipiũt magnũ z paruũ. i. nõ extendũt ꝑm intentionẽ subiecti ita q̃ in maioꝛ ꝑte subiecti sit maioꝛ ꝓs virtutis z i minoꝛi minoꝛ nec etiaz ille forme hãt cõtrariũ qz nõ sũt passibiles ex quo nõ subsistũt i subiecto z oia illa sequunt ex hoc q̃ iste forme agũt actione infinita vt declaratũ ẽ in naturali philosophia. s. in. viij. phyſicoꝝ z similib⁹ isti⁹ rõis põt sic formari. ille motoꝛ vl̃ illa forma nõ dividit diuisione sui subiecti vel mouet que agit p tempus infinitũ: motores celi vel forme sunt huius. ergo z̃. Item notandũ q̃ forme naturales dividuntur diuisione subiecti sui vt albedo q̃ ẽ in ꝑte dividit p diuisionẽ ꝑtis. z de talibus virtutib⁹ semp ẽ vnũ q̃ ẽ maioꝛ in maioꝛi corpe z minoꝛ i minoꝛi ceteris ꝑib⁹ vt ꝓbat. viij. phyſicoꝝ. Itẽ notandũ q̃ sicut ꝓbat i. viij. phyſicoꝝ i possibile ẽ potentiã ifinitã vel virtutẽ existere in corpe ita vt sit materia vel qz cũ nullũ corp⁹ possit cẽ infinitũ vt ꝓbat tertio phyſicoꝝ z primo celi. z mũdi z potentia vel virtus corpe extendit extensione corpis in quo consegit oẽm virtutẽ corpoream cẽ finitã. z sic nõ agit p tempus finitum q̃ igit agit p tempus infinitũ nõ existit in corpore.

¶ Et cum pscrutatus de natura istoꝝ corporum in principio celi z mundi fuit declaratuz ipsa esse simplicia: ex hoc q̃ motus eoꝝ sunt simplices: z q̃ natura eoꝝ est natura nec grauis nec leuis. i. natura non innata disponi per grauitatem z leuitatem. Et cum fuit declaratũ ei q̃ corpora grauia z leuia sunt contraria: quia motus eoꝝ sunt contrarij. Ampliuz z q̃ motus corpoꝝ celestiũ non habent contraria: cõcluſit hec corpora esse generabilia z corruptibilia: z ipsa nõ habere subiectũ recipiens dimẽsiones prima receptione: ita q̃ sue forme dividantur per diuisionẽ sui subiecti: z hic intendit cum dixit in principio celi z mundi q̃ forme horum corpoꝝ carens contrario z subiecto quẽadmodum concluſit hoc idez ex hoc q̃ motus eoꝝ a principijs qui sunt in eis sunt infiniti.

¶ Hic ponit secũdã rõnẽ ad hoc dicẽs q̃ cũ Ar. fuit pscrutat⁹ de natura corpoꝝ celestiũ i primo celi z mũdi fuit

manifestū ista corpa esse simplicia p hoc q motus eoꝝ sūt simplices ꝛ etiā q eoꝝ natura nō ē grauis ꝛ leuis: fuit ei maius corpa grauia vel leuia eē contraria p hoc q motꝰ coꝝ sunt cōtrarij ꝛ qz motus corpoꝝ celestiū nō hꝫ ℨriū igitur fuit ei manifestū ipsa corpa celestia nō hr̄e ℨtrariū. q aūt non hꝫ ℨriū est ī generabile ꝛ incorruptibile. ꝛ ideo cōcludit corpa celestia eē ingenerabilia ꝛ icorruptibilia ip sa etiam nō hr̄e subiectum q primo recipiat dimensiones mediantibus quibus recipiat formas substantiales ita q coꝝ forme diuidātur diuisione subiecti ac si fic argueret ꝑ lud qđ nō hꝫ cōtrariū nec est generabile nec corruptibile. ꝛ cuius subiectū nō recipit primo dimensiones ita q sua forma diuidatur p diuisionem sui subiecti celū est huius. ergo ꝛc. hoc est qđ intendebat phs primo ce. ꝛ mun. cum dixit q forme istoꝝ corpoꝝ nō habent cōtrariū ꝛ carēt cō/ trario vel subiecto. ex hoc volebant cōcludere eandē con clusionē qꝫ cōcludit. vij. physicoꝝ ꝛ infinite actōis. Mo ta q in corpibus simplicib⁹ motus arguit naturā. qz sicut in mixtis opatio arguit formā ꝛ trāsmutatio materiā ꝛ in celestibus motus facit scire naturā qz alius ꝛ alius motus arguit aliam ꝛ aliā naturā ꝛ prim⁹ motus primā naturaz. ideo Ax. primo celi ꝛ mū. ex natura motus circularis qz est alius a motu rectoꝝ q ē prim⁹ inter alios ꝛ simplicissi mus, nō hīs cōtrariū: arguit naturā aliā corpoꝝ celestiū a naturis istoꝝ inferioꝝ priorem ꝛ simpliciorem ꝛ fine cō trario ꝛ corruptione.

¶ Et quia manifestum est sensui q corpora cele/ stia recipiunt dimensiones: ꝛ est impossibile eas re cipere dimensiones terminatas ſm suas formas: nec recipere formas mediantibus ꝺimensionibus interminatis: sicut est dispositio de formis genera bilibus ꝛ corruptibilibus necesse est ea recipere di mensiones tali modo: ex quo non cōtingit formas eorum esse generabiles ꝛ corruptibiles que est q materia eorum recipiat dimensiones prima rece ptione mediantibus suis formis ꝛ nō recipiens for mas mediantibus dimensionibus existentibus in eis potentia scilicet non terminatis: sicut est dispo sitio, in dimensionibus que sunt in prima materia cum fo ma istius materie. Sed dimensiones que sunt in materia celesti: sunt proprium proprioꝝ eius.

¶ Ostendit quō corpora celestia recipiūt dimensiones ꝛ est ipossibile recipe dimensiones terminatas nisi p suas formas ita ꝓbatū ē iam q nō recipiunt formas mediant bus dimensionib⁹ interminatas sicut faciūt generabilia. ergo necesse ē ipsa corpa celestia recipe dimensiones tali mō ex hoc nō cōuenit eos eē generabiles ꝛ corruptibiles ꝛ statim subdit istū modū dicens. q materia celestis reci/ pit dimensiones suas prima receptōe mediātib⁹ suis for mis ꝛ nō recipit formas mediantibus dimensionibus nō interminatis. i. q celestibus corpibus dimēsiones nō pre cedūt naturaliter suas formas nec terminate nec intermi/ nate sicut ꝛ dispositio i dimensionibus. s. interminatis que sunt i materia pria q̄ precedūt naturaliter vnāquāqꝫ for/ mā ipsius materie. sꝫ dimēsionesꝫ q̄ sūt i materia celesti sūt ꝓpriū ꝓprioꝝ eius. sed ē dicendū q dimēsiones celi sim pliciter sūt sicut accīa ꝓprie ꝓpria q̄ cōsequunt formā i materiali. Notanduꝫ q sicut ꝓm. scribit circa ſm ce. ꝛ mū. in natura celesti est simile forme naturali ꝛ forme ab/ stracte. assimilat. n. forma celestis forme naturali co q ip sa dat corpoꝝ suo motū circulare ꝛ ita ē i corpe q mouet̄ p ipsā. Sꝫ assimilat forme abstracte qz forma talis nō di/ uidit̄ p diuisionē subiecti i quo ꝓp qđ nō dr̄ hr̄e subiectuꝫ nec ℨrium ipsa materia celestis recipit p formā celestem ꝛ adunatur cum ea sine aliquo ad cuius adunationem na/ turaliter cōsequūt dimēsiones corpales sicut ꝛ alia accīa q̄ sūt idē numero. verūm nō sūt i celo forma ꝛ formatū idē numero ita pfecte sicut i formis abstractis recipiēs ꝛ recc ptum ꝛ intelligēs ꝛ intellectū cū hui⁹ adunatiōes iter for mā celestē ꝛ materiā suam. ꝛ qz forma nō coheret materie sue mediātibus dimensionibus sicut forme generabiles ꝛ corruptibiles: ꝛ iō ista materia celestis differt ab alijs for/ mis. ꝛ ex hoc sequit̄ et vt subdit ibi ꝓm. qz iste forme nō di uidūt̄ diuisione corpis sicut intellect⁹. ꝛ iō ſm naturā sūt intelligibilia ꝛ alia. Notandū q dimensiones q̄ sūt in materia pria sūt i potentia ad multas figuras ꝛ terminos qz vt sūt interminate nō hīt esse a forma. sꝫ magis sunt ex pte materie. dimēsiones vero celestes nō sūt i potētia ad celestes nō sūt i potentia ad plures figuras vt terminos: qz totū suū eē est naturaliter post formā. Jō cōmētator in prio ce. ꝛ mū. dicit q eē elementoꝝ ꝓprius ē ad eē mate/ rie q̄ ad eē forme. corpus aūt celeste ecōtrario. nā suū eē ꝓpinquiꝰ iste forme: ꝛ ex hoc ē, q celū nō pōt hr̄e maioꝝ quantitatē vel minoꝝ qz pot finuas inueniri ī reb⁹ p for/ mas ꝛ illud dicit cōmētator circa. 4. celi ꝛ mundi.

¶ cum fuit declaratū ei de corpoꝝibus celestibus eoꝝum formas existere in sub iectis suis tali existentia q non diuidū tur per diuisionem subiecti. Et q cau sa in hoc est: quia non existūt in subiectis ſm q̄ sūt diuisibiles: fuit declaratum ei q iste forme non cō stituuntur per subiectum: immo sunt abstracte in esse: quoniam cum existunt in toto subiecto ꝛ non diuiduntur per diuisionem eius: contingit q non constituentur per subiectum. Non enim existunt ex eo nec in toto nec in parte: ꝛ vniuersaliter neci indiuisibili.

¶ Postq̄ꝫ determinauit ꝛ ostendit formas celestes non diuidi p diuisionē suoꝝ subiectoꝝ nec hr̄e subiectū i potē tia ꝓinter declarat huiusmodi formas nō subsistere inec̄ p suā substantiā nec cōuerso circa qđ duo facit prio facit qđ dictū ē. secūdo circa hoc excludit errorē quorūdā ibi q di/ cūt incipi. Prima i duas prio facit q dictū ē. scdo ex hoc infert quādā ꝓclōez ibi. Et cū ita sit. Prio dicit q cuz fuit declaratū ab Ax. de natura corpoꝝ celestiū q coꝝ forme exīt i suis substātijs tali mō. s. q nō diuidāt̄ p diuisionem suoꝝ subiectoruz ꝛ malū fuit ei q cā hui⁹ ē q nō exīt hu/ ius forme i suis subiectis mediātib⁹ dimēsiones ex quo se q̄ꝫ q nō sūt diuisibiles iō sciuit hui⁹ formas nō cōstitui in esse p sua suba prio sūt forme absolute inec̄. nā cū sint i to/ to subiecto ꝛ nō diuidāt̄ p diuisionē ei⁹: segt̄ q suū esse nō fit p suū subm nec subsūt p ptē nec p totū ꝛ ita nō sūt quan tū ad suū subsistere i pte diuisibili ex ēt segt̄ q hui⁹ forme nō dāt eē simplr suis substātijs, qz ois forma dat esse suo subiecto ꝓstituit̄ inec̄ p subiectū ꝛ iō talis forma nō pcedit suū subiectū. Mota vt dicit ꝓm. sed⁹ phys. mā ꝛ forma mutuo sūt sibi cause ita q forma dat materie actū eēndi ꝛ materia substētat formā ꝛ qz corpa celestia nō hīt materiā q̄ sit i potētia ad actū vt habeti pot ex. viij. phy. ꝛ. iiij. me taphy. ꝛ prio ce. ꝛ mū. a ꝓm. nō recipit formas mediātib⁹ dimēsionib⁹. iō manifestū ē formas nō subsistere inesse p materiā nec corpa celestia recipe actū essendi a suis motori bus q̄ dicūt̄ sue forme. Itē nota q ꝓm. dicit. viij. phy. q motoꝛes i nullo corpe sūt ꝛ hoc dicit q existāt i toto sub iecto suo dici dꝫ q̄ itelligit hic has formas ꝛ i toto q̄tū ad influentiā ꝛ motus que in eis influunt. vnde in. viij. dicit q in nullo sunt subiecto quantū ad existere nec in pte diui sibili nec indiuisibili.

¶ Et cum ita sit necesse est vt forma qua mouet sit illa ad quā mouet. In formis enīz cōstitutis p sua subiecta differunt. s. q forma q̄ mouetur nō est illa ad quā mouetur: z ois forma huius. s. q̄ mouet ad seipsam pficiēdā p aliā formā necesse ē vt suuz mouere sit finitū cū nō mouet nisi cū mouet: z hoc ēt est vnū. Que mouerūt Ari. ad opinandū q forme coꝛpoꝛ celestiū nō sunt ꝓstitute p sua subiecta: qm̄ tunc motus eoꝛ essent finiti.

¶ Infert ex dictis quādā ꝛcl'onē circa q duo facit. Prio facit qđ dictū ē. Secūdo circa predictā ꝛcl'onē cōcludit q̄s/dā obiectōes que pūt sibi fieri vel respōdet ḡbusdā tacitis qōnibus ibi. Et nō ē dicendū. Primo dicit q cū ita sit. s. q cū forme celestes nō constituunt ineſſe p subiectū. ergo necesse est q i celestibus forma qua fit mot⁹ sit eadē cū illa ad quā sit motus i inferioꝛib⁹ nō ē illa ad quā sit mot⁹. sed forma qua fit motus i inferioꝛibus nō ē illa ad quā fit motus. i. efficiēs z finis differūt et hoc ꝓbant stati q̄ ois forma que numero ad pficiendū semp aliā formā suū mouere de necessitate ē finitū. Cuius rō ē q̄ huius forma non mouet nisi mota ab appetibili qđ ē ipe finis. z iō habito illo finc ad quē fit motus cessat motus z quiescit q̄ moueba tur: vt dr̄ ꝓio de gnātione. habitib⁹ enī existentib⁹ i materia cessat mot⁹ tē. z subdit q hic fuit vnū q̄ mouit Ar. ad credendū q forme coꝛpoꝛ celestiū nō constituūt ineſſe p suū subiectū vt supple motus coꝛ essent finiti ac si Ar. simulari sit nulla forma cōstituta ineē p suū subiectū mouet p tēpus infinitū. sed forme celestes mouent p tēpus i finitū. ergo tē. quare nō cōstituunt ineſſe p suū subiectuz.

Notandū q̄ sicut dr̄. xij. metaphy. q̄ i sepatis a materia nō differt finis z efficiens. sed i materialibus differūt ista duo qđ mouet nos i loco differt ab illo qđ est efficiens motū: z qđ ē finis mot⁹. ver. ḡra. balneū duplicē hz formā vt ibi declarat ꝓmē. s. in aia: z extra aiam. sed p illam formā que ē in aia desideram⁹ balneū. z iō hec forma est agens desideriū z motū. forma aūt q̄ est extra aiam ē in re finis motus z nō agens: z iō forma balnei nō cēt i materia: tunc ipsa eadē mouceret z fm agens z fm finē z sic est intelligendū de motoꝛib⁹ coꝛpoꝛibus celestiū. fm enim q sunt forme coꝛ. sed hic sūt agentes motū. fm vero nō hūt aliquid cē. s. materiale z sūt fines eoꝛ nobiles mouentes z vt finis.

¶ Et non est dicendū q forme quibus mouētur coꝛpa celestia sint alie ab eis ad quās mouētur: z il le q̄ debēt cē nō i materia oīo: z q̄ q̄ carent situ sūt forme ad quas mouent: cū ille quibus mouent sint forme in materijs: z si sint diuisibiles p diuisiones earū: quoniā si ita cēt: tūc ille forme existerēt i suis subiectis: z mouerētur p motū subiectoꝛ: z sic diuiderētur p diuisionē subiectoꝛ. motū. n. si mouetur essentialiter erit diuisibile essentialiter: z si p accidens p accidēs. s. suū cē indiuisibili p accns. ergo nihil ē i coꝛpoꝛibus celestibus quo forma q̄ ē mot⁹ differat ab ea ad quā ē motus: imo sūt eadē forma z nō differūt nisi dispositiōe: z si ita cēt: tūc suū mouere cēt finitū: qđ eni mouet: qm̄ mouet: ipossibile ē vt sit principiū motus eterni: vt dicit Ari. z q̄ intelligēs z itellectū idē i coꝛpibus celestibus: z totuz hoc dictū est in alijs.

¶ Excludit circa dicta duas dubitationes. Secunda ibi. Et nō fuit dictū. Circa primū ponit obiectionē dicens q nō ē dicendū qđ forme q̄ mouēt cēlū siue coꝛpa celestia sunt alie ab eis ad quas mouent: ita q illa forma ad quaz fit motus sint oīo imateriales forme z carētes situ. forme vero q̄ carent motū effectiue sūt forme in materia z diuisibiles p diuisionē subiectoꝛ in quo sūt deinde excludit hic cū dicit. Quoniā sūt. a. di. q si ita cēt vt iā dictū ē nūc se quereť q illę forme efficientes motū subsisterēt ineſſe per sua subiecta z mouerent p motū suoꝛ subiectoꝛ sicut est de aia nostra que cū mouet coꝛpus nostrū ipsa mouet per motū coꝛpis ex quo sequeret q huiusmodi forme diuideretur p diuisionē suoꝛ subiectoꝛ. nā oē qđ mouet ē diuisibile: qđ. n. mouet si mouet essentialr: est essentialr diuisibile. si vero mouet p accides: ē disibile p accns: z q hic sunt ipossibilia in formis celestibus. igitur appet q cadez ē forma in celestibus qua fit motus z nihil est in quo differāt: immo sunt eadem non differentes nisi dispositione. nam si differunt: tunc suum mouere esset finitum. quia sic moueretur quando moueret z quando mouetur quādo mouet: impossibile est vt sit principiū motus eterni: vt dicit Ar. viij. phy. z ideo intelligens z intellectum idem sunt in coꝛporibus celestibus. Et item hic demū in alijs: z in. viij. phy. io. metaphy. Nota q mouetur est diuisibile: quia omne quod mouetur est coꝛpus vel in coꝛpoꝛe. sed coꝛp⁹ mouetur per se: vt appet. vij. physi. z ideo coꝛpus cuz sit continuum per se est diuisibile: quod aūt mouetur in coꝛpoꝛe potest esse diuisibile p accns: eo q diuiditur p diuisionem coꝛpis etiam declaratū est in. vi. phy. que tamen i cōtinuatione motus est ipsū mobile quantūcūq; continuationem hz vel p se vel p accns fm diuisibilitatem. Notandum est sicut vult comentatoꝛ. vij. metaphysi. z secūdo ce. z mun. eterna sicut forme celestes sūt, z coꝛpora celestia agunt ꝓpter se prima intentione: z ꝓpter inferiora secūda intentione. Cū i gitur forme celestes moueant coꝛpa celestia z ipsa non moueant. motus aūt earū est ꝓpter se prima intentione. mouent ergo ad scipsas. i. vt sit similitudo earum ad primum principium que z in eis cōseruet: z ideo non mouet ad aliud nouū acquirendū. sed ad conseruationem sue pfectionis z ēē: vt habens sanitatem deambulāt ꝓpter cōseruationem eius: vt dicit cōmēta. xij. metaphy. z ex hoc non cessat motus earum: q̄ non aliud nouum acquirendū: ex quo pz q forma effectus motus: z ad quam est motus in celestibus sūt eadem.

¶ Et nō fuit dictū celū hre aiam nisi' ꝓpter appetitū exīte i eo z motū locale: appetitus autē qui ē i hoc coꝛpe nō ē nisi qui ē coꝛpus celeste vnū p se appetēs p se nō pp potentiā exīte i eo diuisibilē p ei⁹ diuisionē. esset. n. generabili z coꝛruptibi: z dicitur ēē motū p principiū sepatū qđ ē i eo: nō p principiū qđ ē ps i eo: z hoc mō dicit viuū z intelligēs. Et si ēēt intelligēs p ptē: i eo nō ēēt intelligēs p se: z ēēt simile hōi i hoc. hō. n. ē intelligēs p ptē in ipso z similiter ē viuus z appetens z motus in loco.

¶ Excludit secundam obiectionem: z primo facit hoc. secundo ex hoc infert secundam cōclusionez z vltr. Primo ostendit q̄ dictum fuit prius q̄ forme celestes non subeūt per sua subiecta: aliquis posset dicere q immo q coꝛpora celestia non dicuntur animata nisi per animam existentez in ipsis. s. ꝓpter appetitum z animam mouentem localiter: ex hoc concludit dicens q coꝛpus celeste dicitur cē animatum: quia est vnum per se z appetens per se non parte sui: vel per potentiaz existentem in eo. esset eni generabile z coꝛruptibile. sz ē vnū z motū p principiū z sepatū. s. ineſſe quod est in eo indiuisibiliter. si per principium: qđ est ps in ipso. sed dicitur hic vnum z intelligens. si autez esset intelligens per partem non esset intelligens per se z primo. sed esset simile homini: eo. s. q̄ homo ē intelligēs

per partem sui: & ideo homo non est intelligens per se totum primo & eodem modo hoc est vnius & appetes & motus in loco. s. per partem sui. Nota sicut dicit commentator circa principium celi & mundi: & iam supra preassumptum est in corporibus celestibus forma & formatum sunt idem numero maiori adunatione q̄z in istis inferioribus licet non illa perfectione vnitatis sicut in formis abstractis recipiens & receptum vel intelligens & intellectum: & causa huius adunationis maioris est in celo q̄z in istis inferioribus. s. q̄ forma celestis non coheret materie mediantibus dimensionibus. sed per seipsam & dimensiones simpliciter consequuntur formam: & ex hoc est q̄ forme nō diuiduntur diuisione corporis: & ex hoc sequit̄ q̄ huiusmodi forme sunt intellectiue que non sunt diuisibiles per materiam: quia huiusmodi corpora sm numerum sunt animata & intelligibilia: & ita sūt animata per se & primo & nō per partem.

¶ Et quia vniuersaliter declaratum est actionez illius corporis esse eternam: declarabitur formam eius non existere per suum subiectum: & suum subiectum esse simplex non composituz ex materia et forma: quoniam si ita esset: esset generabile & corruptibile.

¶ Et vniuersaliter infert ex dictis quandam conclusionem: & est q̄ declaratum est actionem huius corporis. s. celestis esse eternam: sequitur ex hoc formam non subsistere per suum subiectum: sequitur etiam suum subiectuz cē simplex non compositum ex materia & forma. esset enim generabile & corruptibile. de hoc autem quod vltimo. s. subiectum celeste non esse compositum ex materia & forma: latius apparebit infra in illo capitulo. Quod declaratum est &c. vt apparuit in prima questione.

¶ Et q̄ dicūtur incipientes philosophari q̄ anime istorum corporum celestium sunt forme in materijs: & q̄ acquirunt eternitatem ex formis in materijs: nihil est. Contingit enim q̄ illud quod non habet naturam essendi eternum acquirat eternitatem ab alio: & totum hoc est impossibile. Natura enim generat & corrumpit: non recipit eternitatez ab alio: & hoc est manifestum ei qui considerat fundamenta Ari.

¶ Excludit circa dicta errorem quorundam dicentium q̄ anime celestes sint forme materiales & de se corruptibiles & acquirunt eternitatem a formis nō materialibus. q̄z hoc nihil est. i. falsum est omnino quod dicunt. nam si ita esset vt dicunt: contingeret q̄ non habet materiam essendi eternum acquireret eternitatem ab alio. sed hoc est impossibile: quia natura generabilis & corruptibilis non acgrit eternitatē ab alio. sed hoc est manifestum ei qui considerat fūdamenta Ar. Notandum sicut apparet in fi. primi cc. & mun. hec opinio fuit platonicorum primo. s. q̄ aliquid sit eternum quod tamen potest corrumpi: commentator dicit circa finem. viij. physicorum: Alex. in quibusdam suis tractatibus dixit de hoc corpore celesti supple ipsum de se esse corruptibile. sed acquirere eternitatem a suo motore Anicēna Vo audiēs Vba Alex. opinat⁹ ē dupler esse necessariū. s. necciū ex se: & simplr necciū ex alio: ptigēs tamē ex se vt commentator dicit in dicto loco. s. viij. physicorū. sed Ar. in fine primi celi & mundi multipliciter & sufficiēter probat impossibile ēsse eternum cum sit in potētia ad corruptionem. dicit enim ibidem: Immo q̄ etiam omne corruptibile de necessitate corrumpetur.

¶ Declarātum est igitur ex hoc sermone que est substantia celi: & hoc quod fuit hic dictum quidditaz eius inuenitur probatū ab Ari. in suis libris: & quidquidaz sequitur ex suis dictis. Sed apparet ex verbis Ari. q̄ iam declarauit omnia ista i libris qui non peruenerunt ad nos. Vocetur ergo iste tractatus sermo de substantia orbis. dignior enim est hoc nomine quod intitulauit hoc titulo.

¶ Concludit intentionem huius circa determinataz: vel epilogat cum hoc in ponendo titulum huic libro dicens: Quod declaratum est ex hoc sermone. s. iam dicto: que ē substantia celi: & hoc quantum ad naturam sui subiecti et sue forme essentialiter: & subdit: q̄ hoc fuit dictum de substantia celi & de alijs quibusdam accidentibus inuenitur probatur ab Ar. in suis libris expresse: & quoddam licet non inueniatur expresse ab eo potest haberi ex verbis eius. Sed apparet nihilominus ex verbis Aristoti. q̄ omnia ista determinata sunt ab eo expresse que non pervenerunt ad nos: & subdit: q̄ vocetur tractatus iste de substantia orbis: hoc est dictum q̄ ex quo in isto libello recolliguntur omnia que Aristo. in pluribus libris declarauit de substantia orbis. vocetur ergo iste liber de substantia orbis. nam dignius est intitulari hoc nomine q̄z alio.

> Perscrutandum igitur de natura corporis celestis & quid intelligunt cum dicūt ipsum esse simplex & non compositum: & ipsum esse nec graue nec leue.

¶ Postq̄z commentator ostendit que & qualis est substātia celi & natura comparando ipsum ad substantiam generabilium & corruptibilium: in hoc capitulo ostendit que & qualis est substantia celi & natura ex suo subiecto & sua forma comparando ipsam ad comparationem generabiliuz ex sua materia & sua forma. Et primo facit hoc. Secundo declarat incidentaliter quedam dubia. Tertio recapitulat determinata in hoc capitulo. secūda ibi. Et videtur q̄ corpus celeste. tertia ibi. Quoniam igitur celum. Adhuc primo dat intentionem suam. secundo exequitur ibi. Dicamus igitur. Primo dicit q̄ perscrutandum est de natura corporis celestis ideſt posiq̄z dictum est & ostensum que & qualis est substantia celi ex parte subiecti & ex parte forme Nunc inquirendum est de natura celi quantum ad suam compositionem & quomodo intelligendum est cum dicitur. Celum non est compositum: & quomodo non sit intelligendum ibi vtrum celum sit compositum ex materia & forma sicut corpora simplicia: vel sicut animalia ex corpore & anima: & quia ad compositionem forme cum materia sequitur grauitas vel leuitas que sunt forme simplicium accidentales: vt patet quarto celi & mundi: & ideo subdit q̄ inquirendum est quid intelligitur cuz dicitur celum esse nec leue nec graue.

¶ Dicamus igitur q̄ illud corpus non componitur ex materia & forma: sm q̄ corpora generabilia & corruptibilia componuntur. Nulla enim potentia est in eo omnino. Omne enim in quo est potētia non est potentia nisi ad duo contradictoria scilicet potentia que est in substantia.

¶ Et primo ostendit corpora celestia non esse composita sicut generabilia & corruptibilia scilicet ex materia & for-

sed solum sicut animalia ex corpore ⁊ anima comparando ipsum ad subconuenientia ⁊ differentia: secunda ibi. Sed cum nos inspexerimus. Circa primum duo facit quia primo ostendit celum non esse compositum ex materia ⁊ forma: sicut simplicia generabilia ⁊ corruptibilia. s. ex materia ⁊ forma. Secundo excludit ipsum componi ex anima ⁊ corpore: ibi. Remanet autem. Circa primum duo facit ꝓm ꝙ dupliciter probat celum non componi ex materia ⁊ forma sicut ista generabilia ⁊ corruptibilia: ⁊ primo ponit hoc ex parte subiecti ipsius celi. secundo ex pte forme: ibi. Et manifestum est. primo dicit. Dicamus igitur ꝙ illud corpus celeste non componitur ex materia ⁊ forma sicut generabilia ⁊ corruptibilia: cuius ratio est: quia omne illud quod habet potentiam ad esse habet potentiaꝫ ad duo contradictoria. s. ad esse ⁊ ad non esse: modo celum nō habet potentiam ad non esse. ergo nec ad esse que est in potentia ad subiecta: ⁊ ratio ista potest componi sic. Omne illud cuius subiectum non habet potentiaꝫ ad esse tale nō est compositum ex materia ⁊ forma. celum est huiusmodi. ergo ⁊c. Maior est manifesta de se: cum enim propria forma dat esse ipsa materia de se non habet esse. nam si haberet: tunc frustra componeretur cum forma: quia iam haberet actum essendi: ⁊ ita cuius subiectum non est in potentia ad esse non est compositum ex materia ⁊ forma: minorem declarat scilicet ꝙ subiectum celi non habeat potēciam ad esse: quia tunc etiam haberet potentiam ad nō eē Quod autem celum non habeat potentiam ad non eē ipse declarat. primo celi ⁊ mundi ex hoc: quia si haberet istā potentiam cum nunq̄ꝫ corrumpatur. propria autem operatio eius possibilis est aliquando corrumpi vel transire de forma in formam: quod idem est: tunc sequeretur ꝙ illa potentia esset frustra: quia nunquam includeret finē quez nata est includere scilicet propriam operationem. hoc aūt est impossibile: quia deus ⁊ natura nihil faciunt frustra.

¶ Et manifestum est ꝙ forma qua mouetur non est generis formarum elementorum quattuor: qm̄ si esset: aut esset graue aut leue: ⁊ moueretur ex se ⁊ etiam per accidens: vt declaratur in octauo phyſicorum.

¶ Ponit secundam rationem ad hoc: ⁊ argnit. Omne quod mouetur localiter aut mouetur a forma naturali: aut ab anima. celuꝫ est sic. ergo mouetur ab anima: huius rationis supponit maiorem ⁊ minorem ponit in littera: ꝙ hoc ꝙ formam naturalem que est principium localis consequitur semper grauitas ⁊ leuitas que sunt cause simme diate motus localis. est igitur corpus celeste sic non graue nec leue: sequitur ꝙ non mouetur a forma naturali.

Item si moueretur a forma naturali: vt grauia ⁊ leuia posq̄ꝫ sunt in actu completo: vt declaratum est. viij. phyſicorum: ⁊ plenius a commentatore in tertio ⁊ quarto celi ⁊ mundi. quare celum non mouetur a forma naturali.

¶ Remanet igitur vt natura eius sit generis nature anime.

¶ Ex quo statim concludit quod remanet ꝙ natura eius sit natura generis anime. i. vt natura mouens ipsum sit anima. Notandum vt dicit commentator tertio celi et mundi: ꝙ causa forme elementorum est locus eorum: quia non est ita de locis corporum simplicium sicut est de locis compositorum. loca enim in elementis sunt cause locatorum. In alijs autem corporibus est econuerso scilicet ꝙ locata sunt esse locorum. sed tamen est ꝼm prius ⁊ posterius: ita ꝙ compositorum illud quod est maius electis pri indiget loco ꝼm suum esse: ⁊ quod est remotius minus indiget de hoc eo: ⁊ hoc est quia forma elementorum est de minori: ⁊ ideo accidentia accipiuntur in ipsis loco differē tiarum substantialium. cum igitur perfectio elementoruꝫ est locus necessarium fuit vt formas elementorum grauitas ⁊ leuitas que sunt principia motus localis quibus mediantibus habent inclinationem mouendi ad loca propria cum violenter fuerint extra ipsam naturam. sed loca sunt magis essentialia vel minus sit ⁊ sint accidentia ad perfectionem elementorum q̄ꝫ compositorum: possunt tamen accidentaliter a locis propijs separari. Notandum sicut apparet ex septimo phyſicorum tertio ⁊ quarto celi ⁊ mundi a commentatore corpora simplicia cuꝫ sint extra loca propria mouentur ad ipsa a seipsis per accidens: quia cum in eis non distinguatur mouens a moto moueret ipsa vt nauta mouet per se. sed seipsum per accidens: vt plenius declaratur tertio celi ⁊ mundi. quare hic concluditur: ꝙ si celum moueretur a forma naturali moueret se per accidens vt corpora simplicia grauia ⁊ leuia. Ex quo sequitur ꝙ non esset primum motum: quia omne motum per accidens reducitur ad aliud per se.

¶ Sed cum nos inspexerimus animas que sunt hic: inuenietmus in eis duo principia duorum motuum quorum alterum est principium motus recti scilicet motus ad inferius aut ad superius. Secundum est principium motus localis: ⁊ inuenimus istum motum esse contrarium motui declinationis motus recti qui est essentialis in eo: ⁊ accidit ei sessitudo: ⁊ cogetur ad quietem. Et ideo necesse ē vt principium motus corporis celestis sit generis anime tantum: ⁊ ꝙ motus quē habet circulariter sit motus propius anime: ꝼm ꝙ est anima.

¶ Ostendit quomodo celum est compositum ex anima: ⁊ subiecto comparando ipsum ad compositum animalium sub conuenientia ⁊ differentia: circa quod duo facit. Primo ostendens compositionem celi comparat ipsum ad animalia sub conuenientia. Secundo comparat sub omnia: ibi. Sed quia anima que est in corpore. Circa primum tria facit. Primo facit quod dictum est. Secundo concludit quandam conclusionem. Tertio respondet tacite questioni siue respondet ad quoddam dubium: secunda ibi. Et cuꝫ ita sit: tertia ibi. Et anima que hic est. Prima in duas. primo ex motibus naturalibus animalium ostendit naturam compositionis eorum. Secundo ex hoc infert natura compositionis celi. Vnde ibi necesse est: vel potest legi continue ⁊ melius. nam primo dicit. Iam dictum est prius immediate: ꝙ natura mouens celum est anima. ⁊ subdit ꝙ cum nos consideramus naturas que sunt hic inuenimus in ea naturas duorum motuum.

Vnum est principium motus recipientis scilicet ad inferius: ⁊ iste motus est ex parte primorum naturalium scilicet corporis: qua ꝼm naturam est elementi predominantis: vt patet primo celi ⁊ mundi. Aliud est principium motus progressiui: ⁊ iste motus progressiuus contrarius est alij motui recto quem motum declarationis vocat propter hoc ꝙ per illum motum inclinatur corpus ad locum elementi predominantis: ⁊ quia iste motus progressiuus contrarius est motui progressiuo recto: cuius principium est anima. ideo accidit animalibus sessitudo in motu progressiuo: ⁊ ex hoc cognoscuntur animalia quiescere: ex quo concludit statim quod necesse est: vt principium motus ce

lestis sicut anima: ⁊ q̄ motus circularis quod habet sit, p̄/
prius ſm q̄ anima est: sed quia in motu celesti non acci/
dit fessitudo: nec intercipitur quiescere q̄ non habeat ali/
ud principium motus quam anima solum. nam si habe/
ret contrarietur motui anime: ⁊ ita contingeret ei labor in
mouendo: quare quiescere ⁊ vlterius cum non haberet a
liud principium motus nisi solam animam: nec est resistē
tia ex parte mobilis: ⁊ motus eius est circularis. sequitur
igitur q̄ motus anime proprius ſm q̄ est anima est circu/
laris. Ista sicut dicit commentator secundo celi ⁊ mū
di causa laboris motus in animalibus est potentia motus
oppositi potentie mouentis. ideſt inclinatio naturalis et
potentia moti supra mouentis: ita q̄ sit ibi resistentia: tūc
causatur labor in mouendo: quare ergo in celo non est la
bor in mouendo. ergo concludit ibi non esse causam faciē
tem laborem.

¶ Et cum ita sit: sequitur q̄ ista natura sit que fa
cit ipsum esse corpus nec graue nec leue ⁊ moueri
circulariter.

¶ Ex dictis concludit quandam conclusionem: dicit q̄
cum ita sit sicut dictum est scilicet q̄ principium motus sit
anima: sequitur q̄ ita est natura scilicet anima eius que fa
cit ipsum esse nec graue nec leue: que facit ipsum moueri
circulariter. Sed notandum vt dicit commentator pri/
mo celi ⁊ mundi: forme diuersarum naturarum nate sunt
diuersas materias: quia diuersitas formarum est causa di
uersitatis magnitudinum recipientium formas: ⁊ maxi/
me est causa qualitatum diuersarum: ⁊ hoc primo de ani/
ma: q̄ membra vnius animalis non differunt a membris
alterius: nisi quia anima differt ab anima. Cum igitur ce
lum haberet animam solum principium sui motus ⁊ non
aliud: ⁊ etiam anima eius differt ab anima inferiorum:
vt infra patebit: necesse est q̄ habeat aliud subiectum: ⁊ iō
eius subiectum nec est graue nec leue.

¶ Et anima que est hic non contingit non mo ue
ri circulariter: nisi quia constituitur per corpus qō
mouetur motu recto: ⁊ sic componitur declinatio

¶ Respondet questioni tacite: quia dictum est prius q̄
motus circularis proprius est anime ſm q̄ anima est: ali
quis posset dicere q̄ si hoc esset verum sequeretur q̄ ani/
malia moverentur circulariter: quia habent animas: qō
tamen non videmus ad hoc exequendum: commentator
respondet q̄ ideo anima que est hic non mouetur circula/
riter: quia habent animas que constituuntur in esse p cor
pus q̄ motor naturaliter ⁊ motu ⁊ recto ⁊ sic sibi opponi/
tur inclinatio: hoc est q̄ corpus quod substentat animam
mouetur naturaliter motu recto ſm motum elementi pre
dominantis in ipso. anima autem vellet moueri circula/
riter ſm se. sed resistit sibi motus ⁊ inclinatio corporis: et
ideo ex istis duobus motibus sic differentibus ⁊ quodā/
modo oppositis causatur motus medius qui est motus p
gressiuus quem vocat huius declinationem: ⁊ sic motus
progressiuus causatur ex recto ⁊ circulari. Notandum
q̄ motus animalis est mixtus ex motu circulari ⁊ recto: ⁊
quodammodo circularis quoniam est ab eodem in idez:
vt patet per fistolem ⁊ diastolem cordis: ⁊ talis est ab ani
ma appetitiua a qua incipit motus: ⁊ ad quam termina/
tur: non tamen est purus circularis propter resistentiam
corporis. sed anima celestis mouet circulariter perfecte:
quia eius subiectum est simplex non habens inclinationē
contrariam. Vlterius notandum q̄ sicut apparet. pri/
mo celi ⁊ mundi motus circularis est primus ⁊ simplicis
simus ⁊ perfectissimus: ⁊ ideo proprijssime competit cor/
pori simplicissimo ⁊ perfectissimo.

¶ Sed anima que est in corpore graui non est in
nata mouere circulariter: tunc quod est innatū mo
ueri circulariter: non est in eo anima vt in corpore
graui aut leui: sed ipsum mouetur ex se ⁊ anima: er
go habet animam tantum: ⁊ non habet aliud prin
cipium. Et quia mouetur circulariter scimus q̄ p̄
prium istius anime ſm q̄ est anima est mouere cir
culariter.

¶ Comparat celi compositionē ad ista inferiora sub dif/
ferentia ⁊ primo ostendit inter celum ⁊ animam ex parte
compositionis. Secundo ostendit differentiam inter cor/
pus celeste ⁊ corpus animalium: ⁊ etiam inter animam ce
lestem ⁊ inter animas animalium diuisim: ibi. Sed quia
natura corporis. Primo dicit q̄ anima que est in corpo/
re graui ⁊ leui: ⁊ est littera corrupta: vt videtur: ⁊ debet
esse anima que est in corpe celesti non est nata moueri cir
culariter ideſt non nata moueri ad motum sui subiecti: qō
per ipsum mouetur sic: supple cum anime animaliū mo/
uentur ad motum suorum subiectorum: idcirco non ē ani
ma in ipso sicut in corpore graui ⁊ leui: ideſt in corporib⁹
que consequuntur grauitatem ⁊ leuitatem: aut suorū sim
plicium ex quibus componuntur. sed ipsum corpus cele/
ste est anima in ipso sicut in corpore graui ⁊ leui: ideſt in
corporibus animalium que consequuntur grauitatem et
leuitatem: aut suorum simplicium ex quibus componun/
tur. sed ipsum corpus celeste mouetur ex se ⁊ anima: ex se
mouetur subiectiue ſm q̄ inclinationem naturalem hab⁹
ad illum motum qui ipsum mouet anima sua ⁊ non ad a/
nimalium ⁊ mouetur ab anima effectiue: ⁊ ex hoc conclu/
dit q̄ habet animam tantum: ⁊ non aliquod principium
motus actiuum: ⁊ subdit q̄ mouetur essentialiter motu cir
culari. ex quo enim non est ibi aliquod principium mot⁹:
nec est ibi aliqua resistentia ⁊ essentialiter sic motum sequi
tur: q̄ proprium huius anime sit mouere. Concludit etiaz
vltimum: q̄ natura huius corporis non est nisi corporis
mouentis in loco: que omnia iam declarata sunt superius
scilicet qualiter forme celestes non cōstituuntur incesse per
sua subiecta: ⁊ per consequens non mouentur motu suoz
subiectorum.

¶ Natura igitur istius corporis non est nisi natu
ra anime mouentis in loco. Sed quia natura cor
poris est alia a natura anime: quia est compositum
⁊ est necesse mouens ⁊ motum diuersa esse: Ne
cesse est considerare de natura istius corporis.

¶ Ostendit differentiam inter animam ⁊ corpus celi: ⁊
inter animam ⁊ corpus animalis diuisim, ⁊ primo dat dif

ferentiam inter corpus celi ⁊ corpora animalium. secundo inter animas celi ⁊ animas animalium: ibi⁹ Et quia declaratum est. Circa primum duo facit. primo dat intentionem suam. secundo exempla ibi Et quia declaratum est.

Primo dicit: Et quia dictum est q̄ natura istius corporis ⁊ est natura anime mouentis in loco. ⁊ subdit statum q̄ alia est natura corporis a natura anime in celo ⁊ quia celum est compositum ex mouente ⁊ motu: mouens autem ⁊ motum est esse diuersa. ideo necessarium est considerare de natura istius corporis: quod est altera pars compositi scilicet ipsum motum. nam totum compositum scitur a natura componentium: vt dicit commentator primo phyficorum.

¶ Et quia declaratum est hoc corpus esse ingenerabile ⁊ incorruptibile: apparet q̄ necesse est vt sit corpus simplex non compositum ex materia ⁊ forma: ⁊ quia est individuum demonstratum ⁊ ens demonstratum in actu ⁊ habens vnam figurā. ⁊ omnia ista sunt in corpore per materiam ⁊ sunt in materia propter formam: necesse est vt corpus celeste sit materia animalium celestium que mouētur circulariter ex se: ⁊ vt sit perfectius modis ceteris materie. Non enim est in eo expotentijs nisi tantum potentia in loco: ⁊ ex motu locali nobilius omnium scilicet circularis: quemadmodum habet nobilissimā ⁊ perfectissimam figurarum scilicet sphericam.

¶ Hic exequitur dicens: q̄ declaratum est iam ex dictis supra q̄ hoc corpus scilicet celeste est ingenerabile ⁊ incorruptibile. ideo sequitur necessario ipsum esse simplex ⁊ nō compositum ex materia ⁊ forma. verūtamen quia est individuum determinatum ⁊ ens in actu demonstratū ad sensum habens determinatam figuram ⁊ alia accidentia scilicet raritatem ⁊ densitatem. ⁊ cum hec omnia sunt in corpore per naturam: ⁊ sunt in materia animalium propter formam. ergo necesse est vt illud corpus celeste sit materia animalium: que mouetur ex se circulariter. ista tamen materia est perfectior omnibus aliis modis: quia in eo non est aliqua potentia nisi potentia in loco ⁊ de motibus habet nobiliorem scilicet circularem sicut habet nobilissimaz ⁊ perfectissimam figuram scilicet sphericā. ⁊ sic apparet natura huius corporis celestis in habitudine ad suam animā ex quo manifestum est in quo a natura corporum animarum differat. Sed notandum secundum commentatorem primo celi ⁊ mundi. quia celum est ingenitum ⁊ incorruptibile: necesse est ipsum esse simplex ⁊ non compositum ex materia ⁊ forma circunscripto suo motore. nam si esset compositum cum materia de se nō habet esse sed etiam in potentia ad esse: ⁊ per consequens ad non esse: quare ō se esset corruptibilis ⁊ ideo de necessitate corrumperetur: vt probatur in fine primi celi ⁊ mundi. hic igitur consequenter sequitur q̄ si non esset corruptibile non esset compositum. Vlterius notandum sicut dicit commentator secūdo phyficorum q̄ forme ⁊ accidentia dependēt a materia i hoc q̄ sunt in subiecto ⁊ dicuntur de subiecto. materia vero est proprium subiectum. Cum igitur in celo appareat nobis figura scilicet densitas ⁊ raritas ⁊ alia accidentia necessario est in ipso intelligere materiam que sit subiectū accidentium. Item dicitur in secundo methaphysice: In omni eo quod mouetur necesse est intelligere materiaz. accidentia vero non sunt actualiter in materia nisi per formā vt apparet septimo methaphysice: ⁊ ex supradictis. quare cogimur celum necessario dicere esse compositum ex materia ⁊ forma. sed in sempiternis non est potentia ad corruptionem. ideo in eis non est talis materia sicut est generabilium ⁊ corruptibilium: sed solum habent materiam que est in potentia ad vbi non ad formam sicut dicitur octauo methaphysice. ⁊ ideo materia talium eternorum est aliqd existens in actu scilicet corpus: quod dignius est secundū q̄ habeat subiectum q̄z materiam: vt dicit commentator Ex quibus apparet materia animaliuz celestium ita q̄ nō erit aliqua compositio essentialis nisi motoris ⁊ mobilis: ⁊ ipsum mobile est subiectum accidentiuz: ⁊ accidentia fūt in mobili propter mobilitatem ⁊ non propter aliam formā que dat esse. ⁊ hec est vera imaginatio de celo secundum intentionem philosophi ⁊ cōmentatoris.

¶ Et quia declaratum est de formis celestibus ipsas non habere constitutionez per corpora celestia Nam si haberent tunc mouerentur ex se per accidens: ⁊ indigerent motore ex se primo ⁊ essentialiter

Declaratum est enim in octauo physicoruz q̄ mota ex se que sunt hic vna essentialia in specie reducuntur ad mouens per se essentialiter ⁊ motum: ⁊ quod sic compositum ex vno mouente ⁊ moto primo. ⁊ q̄ illud mouens non sit potentia in corpore omnino. Et ideo videtur q̄ forme corporum celestium: ⁊ maxime forma corporis vltimi cōtinentis sunt quodammodo anima: scilicet propter appetitum existentem in eis: ⁊ mouere ⁊ quodammodo intellectus ⁊ est forma simplex prima per quam animal celeste componitur ex vno mouente et vno moto.

¶ Ostendit differentiam inter animam celi ⁊ animam animalium. ⁊ primo facit hoc. secundo recapitulat differentiam iam dictam celi ⁊ animalium tam ex parte formē q̄z ex parte subiecti: ibi Corpus autem celeste. Primo ad huc continuans se infert proprietatem vel materiam animē celestis. secundo naturam aliorum animalium: ibi Econuerso est de animalibus. Primo dicit q̄ iam dictuz est q̄ forme celestes non constituuntur in esse per corpora celestia. quia si constituerentur mouerentur ex se per accidens: quare celum non esset primo motum: sed indigeret alio ex se primo motore ⁊ essentialiter. nam sicut declarat octauo physicorum Nota que sunt a se hic apud nos vt vna essentia in specie idest que sunt compositio ex motore ⁊ mobili: ⁊ hec duo faciunt vnam essentiā in se reducat ad motum ex se primo ⁊ essentialiter q̄ motum ex se est cōpositum ex vno mouente ⁊ vno moto primo: cui⁹ mouēs non est in corpore potentia. cum igitur celum sit potentia primum motum: ideo videtur q̄ forme corporum celestium ⁊ maxime forma corporis vltimi scilicet primi celi sit anima appetiua ⁊ intellectiua propter appetitum qui est i eo ⁊ suum moueri est intellectus idest ab intellectu: ⁊ ideo huiusmodi anima est simplex per quam animal celeste cōponitur ex motore vno ⁊ vno moto.

Item sciendum sicut dicitur octauo phisicorum anima non est primus motor animalium. sed aliud extrinsecum aduenicns corpori. quia si anima esset primus motor sim pliciter qui mouetur non mouet nisi vno motu tantum. et quia in animalibus motor scilicet anima moueretur per accidens videlicet per motum sui subiecti. ideo animalia sunt mota ex se per accidens. quia motor eorum scilicet a/nima non est motor primus: et ideo oportet illa mota ex se per accidens reducere ad motum ex se essentialiter qui nō inuenitur nisi in corporibus celestibus.

¶ Item notandum q celum vltimum maxime videtur esse motum ex se primo. Nam licet commentator declarat octauo phyficor q alii orbes inferiores mouentur a mo/tore superioris orbis preter motum quem habent a propri is motoribus: ideo videtur motibus et motus aliqua auctoritas motus ineſſe. nam dimensio motoris est vt suus mo tum moueri ab alio. ideo concludit ibi commentator q p/fectior mouentiū est motus diuturnus cū hoc non acciden tia. et hoc intellexit cū dixit Et maxime forma corporis vl/timi.

Vlterius notandum q sicut patet tertio tertio de anima omnis forma abstracta que supple constituitur in esse per subiectum est intellectus. et ideo commentator duodecimo methaphyfice dicit q de virtutibus anime tantum habent desiderium et intellectum.

¶ Et conuerso de animalibus que sunt hic. Appa ret enim q mouens in istis componitur ex duobus mouentibus. s. ex anima et de re desiderata extrinse cus mouente anima: et ideo motum in eis inueni tur compositum non simplex.

¶ Quia dictum est q iam anima celestis est forma sim/plex per quam animal celeste componitur ex vno motore et vno moto: nunc ostendit q econuerso est de animalibus que sunt hic quia motor in eis non est solum vnus: immo componitur ex duobus motoribus scilicet ab anima et ap petibili. Appetibile autem est principium mouens animā vt patet tertio de anima. et quia mouens et motum debent esse proportionata. mouens autem compositum est in ani malibus. ideo concludit q motum in eis est compositum et non simplex.

¶ Corpus igitur celeste est quasi materia istius for me abstracte: et est materia existens in actu et ideo non assimilatur materie: nisi in hoc tantum: quia ē materia fixa ad recipiendum formam: et ideo digni us dicitur subiectū quā materia. Materia. n. que est hic dicitur materia: quia est potentia forma fa cta in eo: et dicitur subiectum: quia est fixa forme et fit compositum ex ipsa et forma.

¶ Recapitulat differentiam iam dictam animalium cele/stium et inferiorum tam ex parte anime q̄z corporis dicēs q corpus forme celestis est quasi materia ipsius forme ab racte que non constituitur in esse per subiectum vt anim/ast me animalium. et quia dixerat q est quasi materia: sub/dit declarationem huiusmodi q est materia existens in ac/tu: et ideo non est vere materia vt assimulatur materia nisi in hoc q est fixa ad recipiendum formam. et ideo dignius est ipsam vocari substantiam q̄z materiam. et hoc idem di/cit commentator octauo phyficorum. et subiungit causam siue rationem: quoniā materia q̄ est huiusmodi dicit ma/teria pro eo q est in potentia ad formam que de se non ha/bet actum. dicitur etiam illa materia subiectum eo q est si/xa forme recipiens formam. et sic est pars compositi: quia ex ipsa fit compositum ex materia et forma. modo supple cum celum non est in potentia ad formam et actum essendi quia in ipso non est potentia nisi ad vbi. et ideo non com/municat cum materia istorum inferiorum: propter qō im propric ipsa vocatur materia: nihilominus ipsum celum est fixum subiectum ad recipiendum formam abstractam. et ita communicat cum materia istorum inferiorum. propter quod vocatur subiectum: quare dignius est ipsum vocari subiectum q̄z materiam.

¶ Et videtur q corpus celeste non est necessari um in suo esse sua forma: sicut est dispositio de cor poribus animalium que sunt hic. De animalibus n. que sunt hic videtur q anime eorum sunt neces sarie ineſſe suorum corporum: et q non saluarētur nisi per sensibilem animam et imaginatiuam. Cor pus autem celeste quia est simplex et non transmu tabile ab aliquo extrinseco nō indiget in suo anima sensibili nec imaginatiua sed tm̄ indiget anima mo uente ipsum in loco et virtute que nō sit corpus nec in corpore ad largiendum ipsi permanētiā eternā et motum eternū quod nō habet principiū nec finē.

¶ Postquam autor ostendit compositionē celi ex anime et corpore comparando ipsam ad compositionem anima/lium ex anima et corpore sub conuenientia et differentia. i parte ista declarat quedam dubia incidentaliter de natura celi circa que sic procedit. primo premittit quandam diffe rentiam celi et animalium que iam potest haberi ex prece/dentibus ex qua dicit dubia que intendit. secundo decla/rat illa dubia ibi Et debes scire. Primo dicit Viden/dum est q corpus celeste nō indiget in suo esse forma que est eius motor sicut corpora aialiū que sunt h̄ indigentia in suo esse suis aialib⁹ aia neccaria i suo cē suor corporū. quia corpa aialiū non saluarentur in esse tali preter aiam sen/sitiuam per quam sentiunt et viuentia et ledentia. et per ani mam vegetatiuam quam imaginatur ea et illa necessaria acquirunt et corrumpentia fugiunt: vt apparet secundo de anima. Corpus autem celeste cum sit simplex intransmu/tabile non habens corruptens intrinsecum nec indiget i suo esse anima sensitiua nec imaginatiua. et be cause impli cite dicte sunt prius. Sed ex hoc ipse subiungit: quod inte dit declarare cum dicit Sed indiget anima mouente ipsū in loco et etiam indiget virtute que non est corpus vel cor porea vt det ei permanentia eternam et motum eternum: que non habent principium neque finem. Mota etiam sicut apparet secundo de anima: sensus tactus necessarius est omni animali ad salutem animalis. Omne autem ha/bens sensum et motum necessarium est vt habeat deside/rium et imaginationem. nam vbi est sensus ibi necesse est delectationem et tristiciam et apprehensionem rei sensibi/lis vt ex hoc sequatur motum ad prosequendum delecta/bile et fugiendum tristabile. et quia corpus celeste est inal/terabile alteratione corruptiua: ideo nullo indiget sensu: nec imaginatione ad prosequendum aliud vel fugiendū.

¶ Et debes scire q istud corpus celeste non indi get virtute mouente in loco tantum sed et virtute largiente in se et in sua substantia permanentiam eter nam: quoniam et si sit simplex et non habet potē iā

ad corruptionem tamen est finite actionis virtus necessario quia est finitarum dimensionum ⁊ ōter minatum a superficie continente ipsum ⁊ omne ta le cum intellectus posuerit ipsum existens per se absq; eo q̄ aliud largiatur ipsi permanentiā ⁊ eter nitatem necesse erit vt ita sit de finitate sue perma nentie sicut est de finitate sue actionis. Et ideo ne cesse est intellectum potentiam esse hic largientez ipsi permanentiam eternam quemadmodumla r gitur ipsi motum eternum.

¶ Declarat de natura celesti: circa quod duo facit. ℙrio facit quod dictum est. secundo in hac declaratione a propo sito principali fecit digressionem: reuertens aliqua de iam dictis: ⁊ aliqua addit: ibi Jam indurit amor. ℙrimo ad huc duo facit. primo declarat illa dubia. secundo ex hoc in fert quandam conclusionem ibi Vnde videmus celum. ℙrima in duas. primo declarat celuz indigere virtute lar giente sibi per materiam eternam. secundo ostendit ipsuz indigere virtute largiente sibi per motum proprium ⁊ fi guram ⁊ motum mensuram ordinem ⁊ qualitatem agen di ibi Et non habet tantum. ℙrimo dicit q̄ scire debe mus q̄ corpus celeste non solum indiget virtute que mo uet ipsum in loco sed cum hoc indiget virtute que mouz ip sum in loco. sed cum hoc indiget virtute que det sibi per manentiam ⁊ durationem eternam scilicet quantum ad su am substantiam. quia quanuis celum sit simplex non ha bens potentiam ad corruptionem: est tamen nihilominus virtutis finite in agendo: quod est finite quantitatis. In magnitudine autem finita non potest esse virtus infinita actiua: vt probatur octauo phyficorum secundo celi ⁊ mū di. omne autem tale quod est finite magnitudinis ⁊ virtu tis in agendo si intelligatur per se sine aliquo dante sibi p manentiam eternam: necesse est q̄ sicut est finitum in vir tute actiua q̄ ita sit finitum in duratione ⁊ permanētia sue substantie. quare apparet q̄ celum indiget virtute largien te sibi motum. Notandum quod videtur q̄ commen tator contradicat sibiipsi hic ⁊ in duodecimo methaphisice q̄ in corpore celesti non est potentia vt corrumpatur sed p manens eternum per suam substantiam. motus autē eius potest corrumpi. ⁊ ideo eternitas motus est eius ab alio: ⁊ ista causa est. quia motus celi habet contrarium. s. quietē ideo quantum est de se potest corrumpi. ideo eternitatē ab alio pōt recipere. substantia vero celi non habet contrariū ⁊ ideo de se est incorruptibilis ⁊ si esset corruptibilis ab alio non posset perpetuari. quia substantie est per se existere: ⁊ ideo suum esse quantum ad durationem est er se licet ori ginaliter ⁊ inchoatiue possit esse ab alio. ⁊ ideo si substan tia celi secundum se esset corruptibilis non posset ab alio p petuari nisi natura possibilis mutaretur in naturam necef sarij: quod est impossibile vt probatum est in fine primi ce li ⁊ mundi. ⁊ ideo etiam commentator circa finem octaui phyficorum dicit q̄ in celo non est infinita actiua. sed i eo est potentia receptiua infinita secundum se ⁊c̄. Item vi detur dicere primo celi ⁊ mundi ⁊ in fine huius libelli: q̄ celum secundum se est infinite permanentie: quare vide tur sibi contradicere omnibus supradictis. Dicendum q̄ sicut dicit commentator quarto celi ⁊ mundi in substan tijs sempiternis non est agens nisi secundum similitudi nem scilicet inquantum est forma conseruans vt finis. Jō dicit commentator duodecimo methaphysice. modo cū di cit commentator q̄ celum indiget virtute largiente sibi p manentiam eternam siue eternitatem permanentie intelli git q̄ ista forma sit finis ⁊ non efficiens quasi diceret q̄ il lud quod est finite virtutis in agendo: ⁊ est determinatum in quantitate finita non est ad effendum per se simpliciter absolutum ab alio ita q̄ sit prius immo de necessitate est ꝓ pter aliud propter quod tanquam propter finem sic est p manens eternum sine corruptione. ⁊ ita ordinem habet ⁊ dependentiam ad aliud sicut ad finem. Intellexit vero in predictis locis celum habere permanentiaz ex se forma liter non ab alio efficiente. ⁊ hoc intelligūr ex verbis ei⁹ ⁊ ita non est contradictio hic nec ibi.

¶ Et non hoc tantuz: sed necesse est hoc esse vir tutem que largitur ei motum ꝓprium sue actioni: que est eternitas inter ceteros motus. s. localē mo tum in circuitu ⁊ figuram ꝓpriam, isti motui. s. spe ricam ⁊ mensuram ꝓpriam corpori istorum corpo rum ⁊ conuenientiam inter ea ad inuicem in ordie ⁊ quantitate: ita q̄ ex omnibus pficitur vnus act⁹ s. totus mūdus. Nulla enim indigentia virtutis ac tiue in omni corpore simplici vno: aut i vno corpo re composito ex corporibus simplicibus huiusmōi ⁊ indifferēter siue illud corpus fuerit generatum si ue nō gencratum

¶ Ostendit celum indigere virtute largiente sibi motum ꝓprium ⁊ figuram ordinem ⁊ qualitatem agendi dicens: q̄ celum non indiget virtute largiente sibi eternitatem p manentie vt tam dictum est etiam cum hoc indiget virtu te dante sibi motum sue actioni que actio fira ⁊ eternitas idest eterna. inter terminos autem motus localis circula ris est qui ꝓprie potest esse eternus: vt patet quarto phy ficorum. Indiget etiam virtute dante sibi formam proprī am ⁊ necessariam scilicet motui circulari ⁊ videlicet speri cam etiam largiente sibi mensuram propriam vnicuiq; or bi celesti in qualitatē actionis ⁊ conuenientiam ⁊ ordinem agendi ad inuicem: ita q̄ ex actione omnium orbium ⁊ su orum motuum perficiatur vnus actus qui est totus mun dus. Et subdit q̄ non est differentia in hoc vtrum celū sit corpus simplex aut compositum quantum ad hoc vt in digeat virtute per quam possit agere. quia vniuersalit̄ om ne corpus siue simplex vel compositum: genitum vel in genitum semper indiget virtute que est alia essentia a suo corpore per quam agunt: ⁊ ista virtus est ab alio. Mo tandum secundum commentatorem secundo celi ⁊ mun di: q̄ actio diuina est prima intentione propter se. secunda vero intentione agit propter alia. ⁊ quia actio sua est pro pter suum esse: ⁊ quia suum esse est eternitas. ergo sua ac tio est eternitas. ⁊ hoc est etiam quod dicit hic: Notan dum q̄ celum recipit a motore motum ⁊ qualitatem mouē di ⁊ conuenientiam motuum. quia ab alio ⁊ alio motore ē alia ⁊ alia velocitas motus. ⁊ dicit propterea hoc philoso phus secundo celi ⁊ mundi: q̄ si in primo celo essent plurs stelle vel maiores vel non moueretur celum: vel mouere tur tardius. ⁊ huiusmodi ratio est quia corrumperetur ꝓ portio inter motorem ⁊ mobile. ⁊ ideo sicut dicit ibi com mentator. quia diuersi motores habent diuersas virtutes ⁊ diuersas proportiones ad diuersa mobilia. Item mo tus diuersorum orbium sunt diuersi in velocitate ⁊ tardi tate. ⁊ quia proprietates eorum ad sua mobilia sunt ordina te: ideo est ordo ⁊ conuenientia inter motus. ⁊ huiusmodi ordo est a primo ordinante. ⁊ quia motui eterno primo cō uenit figura circularis: que est prima artissima ⁊ perfec tissima ad talem motum. ideo figura eius propter talem motum ab alio habet figuram tanquam a causa finali pro pter quam est. Intelligendum q̄ omne corpus sim plex vel compositum: genitum vel ingenitum semper in

indiget alio largiente sibi virtutem agentem: ex quo enim non potest esse pncipiū simplex sed indiget alio in suo esse Si enī per se possit agere absq; quocunq; alio possz subsistere ita q; esset pncipiū simplex ,ppter quod sit eius essentia q̄z ,ppter finem vt dictum est supra: sequitur necesse q; alio,indiget sibi dante Virtutem agendi.

¶ Unde videmus celum habere vnam virtutem non tantum mouentem omnia: sed agentem z cō seruantem omnia: sicut est dispositio i corpore hominis z in corpore facto ,ppter finem ,ppium. Finis enim significat agens significatiōe nature sicut motus significat mouens.

¶ Ex pdictis infert conclusionē z pmo facit hoc. secundo subiūgit quandā distinctionē de agentibus Sed de nūero agentiū: Primo dicit q; oē corpus indiget Virtute sua dante sibi virtutē agendi. ex hoc concludit q; ideo nos videmus celum nō solū moueri ab alio: que actio solū apparet ex quo supple motore: sed etiā videmus ipm agere oia ista inferiora z cōseruare ea deducēdo ea ad debitos fines sicut apparet in corpe humano z in corpe facto ,ppter alīquem finē. illud enī qō generat corpus humanū non generat ipsum quocūq; modo: sed ex mō quo segtur finē,ppter quē est. Ex quo sequit q; illud generans nō solū mouet sicut vnū corpus motū mouet aliud: sed agit ordinate cōseruando z deducendo ipm finem debitū. z ita finis fieret nobis agens sicut motus significat motorē: Et facit hic pm. differentiā inter agentē z mouentem qñ agens intelligit illud qō in finē ordinatū deducit per mouentē: qō solū mouet sicut motū est ab alio: sicut apparet de mouere localiter qō aliud mouet per suum motum. ex quo vult habere q; celū nō solū ē sicut motū a suo motore sed etiā agit conseruādo z deducendo in suū finē: ex quo apparet q; habet virtutem actiuā. z p pm q; ipsum recipit ab alio quia est corp⁹.

Ulterius notandū q; finis significat agens significatōe necessaria. qa nullū agens agit nisi ,ppter finē. aliter actio esset frustra vt apparet ex secūdo physicoz. z ideo finis est qui iponit necessitatē agendi. sed qñq; finis est acquirere qō non habet in istis inferioribus qñq; conseruare habita vt in superioribus sine sepatis: vt pm. dicit secūdo methaphisice. Intelligendum etiaz q; si corpora celestia agūt ,ppter finem: necesse est esse aliud agens cōprehendens finem in Virtute cuius agat. z hoc dicit pm. in secūdo celi et mūdi. z in .xij. methaphisice q; corpora celesta non agunt nisi mota ab agentibus nobilissimis que sunt deus z intelligentie.

¶ Sed de numero agentium quoddam est prius tempore prius acto: z ē omne quod fit in spera mūdi z istius agētis z acti prius est naturaliter tempore: z est orbis que sequitur tempus z cui accidit z agens orbem. s. faciens ipsum in dispositionibus necessarijs in inueniendo finem ,ppter quem fuit.

¶ Ex hoc dat distinctionem vnā de agentibus z intendit istam distinctionē q; de numero agentiū quodd ā ē agens solum z non actiuū: z quoddā est agens actiuū. sed istam distinctionem non dat explicite. sed satis dat eam intellige re per hoc q; ponit mēbra eius. sed statim secundum membrum huius diuisionis subdiuidit dicens de numero agētium actiuoz: quod est prius tempore actu. z supple nō natura. z talia supple sunt agentia inferiora que sunt in spera mūdi. s. inferioris. Quoddam Vo est agens prius tempore z natura q̄z suum actum. z h̄ est orbis quam sequitur tempus z tempus accidit. Preterea subiūgit magis pmū membrum prime diuisionis dicens: Et agens orbem est agens actum quod facit ipsum orbem in dispositionib⁹ necessariis ad finem acquirendum ,ppter quem est. Et ē notandum q; non facit ipsum non factione productiua: vt dicit duodecimo methaphisice. sed est sibi quasi forma conseruans z perficiens tanquam illud per quod habet esse z tale esse intelligit q; illud agens non procedit ab eo actu immediate tempore: sed solum natura. Notandum q; sic vult commentato: octauo phyficorum agentia particularia vel inferiora sunt agentia per accidens. z ideo precedunt actum suum tempore solum non natura. Sortes enī qui generat Platonem precessit ipsum tempore non natura. hoc enim fuit accidens. potuit enim esse q; Plato precessisset z genuisset Sortem. Ulterius notandus q; se cunda agentia reducuntur ad prima agentia sicut artes secundarie ad artes primas. z hoc dicit commentato: secundo methaphisice q; agens actum non agit nisi mediāte virtute primi agentis scilicet non actu. z ideo dicit commentato: primo celi z mūdi q; celum est medium siue quoddam ligamentum inter generabilia z corruptibilia z ipsuz primum. quia necessarium quod inter ipsa puta eterna z res temporales sit ens quod nunquam in sua substantia transmutatur: transmutatur tamen in loco. Item notandus q; ipsum celum quod est vnum de agentibus actiuis precedat sua actiua siue suos effectus ab eo tempore z natura q; ipsum est eternum: z sua acta sunt generabilia z corruptibilia.

¶ Et cum hoc ignorauerit quidam esse de opinione Aristotilis dixerūt ipsum non dicere causam agentem tantum sed tantū causam mouentem. Et istud fuit valde absurdum z non est dubium in hoc q; agens ipsum est mouens ipsum. quod enim mouet ipsum motu ,ppio: est illud quod largitur ei primo dispositiones per quas acquirit motum ,ppiū Et ista virtus est illa quaz laudat Aristotiles i multis locis libri sui de celo z mūdo: z vidit ipsam esse nobiliorem celo z altiorem.

¶ Excludit circa dicta errorem quorundam dicens q; cū quidam ignorauerit hoc esse de intentione Aristotilis secundum esse aliud agens faciens orbes in dispositionib⁹ necessariis ad acquirendum suum finem: ideo dixerunt q; Aristotiles non dedit causam agentem totum siue causaz vniuersalem: sed solum dedit causam mouentem. z hoc ē absurdum valde dicere a philosopho. z non est dubium i hoc q; illud quod est mouens primum ipsum celum non est agens ipsum. quod enim mouet ipsum motu ,ppio: primo illud est quod largitur ei dispositiones z virtutem per quam acquirit motum ,ppium. Et subdit q; ista virtus scilicet que dat celo dispositiones quibus acquirit motum z perfectionem ,ppiam: z illam quam laudauit Aristotiles in multis locis libri sui de celo z mūdo: z scinit ipsam nobiliorem z altiorem celo sicut causa est nobilioz suo effectu. Et semper notandum est q; ipsum primum principium est agens celum sicut sepe dictum est non vt producens: sed vt forma conseruans z vt finis ,ppter quē ēt habet perfectionem. Utrum autem primum principium moueat celum in genere cause efficientis vel finalis habet specialem questionem. Sed est manifestum q; mouet in eo q; largitur ei virtutem per quam acquirit motum ,ppium non dicitur principium mouens: quia ab ipo dependet totum in esse z in mouere vt finis.

¶ Et iam induxit nos amor explanandi hoc facere digressionem a principali. s. declaratione corporis celestis que est de celo tanquā corpus ab aiali.

¶ Supius dixi. declaratiõe quorũdã incidẽtaliter digressionẽ fecerat a ꝓposito. ideo in ista ꝑte reducit se ad ꝑncipa'e ꝓpositũ. circa qõ duo facit. ꝓmo reducit' ad ꝓpositu z significans se digressione feciſſe. secũdo resumit quedã õ iam dictis vt aliud addat Dicamus ꝓmo Dicit ꝓmo q amor declarandi hoc. ſ. qõ supra dictũ est qualiter celũ idi gei Vtute largiente sibi motũ z ꝓmanentiã eternã: illud secit nos digressionez facere a ꝓposito ꝑncipali: qõ erat quõ celum est cõpositũ ex motore z mobili sicut aialia ex anima z corꝑe: z in ꝗbus cõueniebãt z differebãt: iõ supplẽ facta illa digressiõe vel declaratõe: rdeam⁹ ad ꝑncipale ꝓpositũ

¶ Dicamus igitur q corpus celeste cõmunicat corꝑibus generabilibus z corruptibilibus in hoc q est ex tribus dimensionibus.

¶ Resumit quedam supius dicta de cõuenientia z differentia celi z aialiũ vt aliqd addat. z ꝓmo resumit ea in ꝗbus cõueniũt z differũt celũ z aialia ex ꝑte corꝑis. secundo ex ꝑte aiaꝝ ibi Et substantie existentes. ꝓmo resumit conuenientiã ex parte corꝑis. secũdo differentiã ibi Sed inueniꝫ mus subam. Primo dicit Dicamus igit. i. postquam nos reduximus ad principale ꝓpositũ dicamus q corpus celeste cõicat cũ generabilibus z corruptibilibus in hoc q est habens tres dimensiones. i. subam recipiens dimensiones ita q vtraqz substantia corꝑis generabilis z corruptibilis celi est subiectũ triũ dimensionũ. Sed notandũ ꝑ mphm ꝓmo ꝛc. z mũ. solũ celũ est magnitudo perfecte cũ diuisibile sit ꝑ oẽs mensuras. mensure aũt sine dimensiones. ſ. longũ latũ z ꝓfundũ sine ꝗbus non põt esse corpus ideo oĩa corꝑa in hoc cõicant.

¶ Sed inuenimus substantiam deferentez dimẽsiones z dimensionis in corꝑe generabili cõmuni corꝑibus generabilibus z corruptibilibus eandem numero in potentia non eandem actu. ſ. q dimensiones cõmunes omnibus corꝑibus generabilibus z corruptibilibus sunt eodem modo in potẽtia quod est cõmune omnibus rebus generabilibus z corruptibilibus. Inuenimus enim idem corꝑus transferri de forma in formam: z ex dimensionibus in dimensiones alias in actu. verbi gratia. q corꝑ quod est aer transfertur in corꝑus: quod est ignis.

¶ Resumit ea in ꝗbus differũt ex ꝑte corꝑis gnãbilium z corruptibiliũ. secũdo tãgit cõditiones in ꝗbus differunt ex ꝑte corꝑis celestis: ibi Corpus Vo celeste. Circa primũ etiã duo facit. ꝓmo ponit conditiones generabilium z corruptibiliũ. secũdo ex hoc mouet quandã qõnẽ. ibi Querendũ ẽ. Circa ꝓmũ etiã facit duo. ꝓmo ostendit conditiões vel naturas generabiliũ. secũdo ꝓbat eas ibi Si igit hoc corꝑ⁹. Primo dicit ita. Dictũ est q corpus celeste z gnãbile in hoc cõicant q habent tres dimensiones. nũc dicit: Sz inuenimus substantiam dicentẽ dimensiones easdẽ i actu numero: z hoc est ꝓpriũ generabiliũ q subm in quo sũt dimensiones: z etiam ipse dimensiones ꝓut sunt cões oibus gnãbilib⁹ z corruptibilib⁹ sũt eade actu. z ita sicut subiectũ dimensionũ est idem numero in potentia: z ita dimensiones ꝑm q sunt cõmunes omnibus formis generabilibus z corruptibilibus sũt eadẽ numero in potentia z non i actu. z hoc declarat in exemplo. videmus enim idem corꝑ⁹ transferri de forma in formam. z de dimensionibus' in dimensionibus in dimensiones alias in actu. i. eadem' natura corꝑeitatis que est ex subiecto z dimensionibus ꝑm se acceptis: transfertur de forma in formã: que dat alium actũ essendi. z per consequẽs alios z alios terminos ipsis dimensionibus. z ille dimensiones dicũtur actu. Vbi gra corpus qõ ẽ aer transfertur in corpus qõ est ignis. i. corꝑeitas que ẽ sub forma ignis. z ita tã subm qz dimensiones ꝓut sũt cões oibus formis sũt eadẽ numero in potentia z nõ in actu. qualit aũt mã ꝓma ẽ eadẽ nũero declaratũ est supra auctoritate cõmento. xij. methã. z etiã de dimẽsionibus declaratũ ẽ supra. subdit cũ hoc ꝓbatum est q sunt eadem in potentia z non in actu.

¶ Si igitur hoc corꝑus cõmune forme aeris z ignis esset idem numero in actu: tũc forma esset accidens. z si essent duo in actu z transmutaretur vnũ in alterum: necesse esset corꝑeitatem destrui de corꝑe corrupto ad non corpus z corꝑeitatez generatam generari ex nõ corꝑe. vnde necesse ẽ eas habere naturam cõmunem corꝑalem.

¶ Dic ꝓbat conditiones generabiliũ dicens. Si aliquis vellet dicere hoc corpus qõ est cõe forme aeris z ignis supple corꝑeitas que ẽ ex dimẽsionib⁹ z ex mã que trãsfert de forma aeris in formã ignis si esset eadẽ in actu ꝑm numeꝝ: tũc sequeretur q forma aduenies esset accidens qa adueniret enti in actu. z sic forme subales eẽnt accidentia z etiã gnãtio nõ differret ab alteratõe: qõ ẽ incõueniẽs vt ꝑz ꝓmõ de gnãtõe. Si Vo aliqs diceret q illa nã corꝑeitatis sũt due in actu. z cũ vna transmutaret in aliã tũc oporteret corꝑeitatẽ corꝑis corrũpi nõ in corpus z corꝑeitatẽ corꝑis gnãndi generari ex nõ forme corꝑee: z ita corpus fieret ex nõ corꝑe: qõ est ipossibile. Exquo concludit q necesse est illa corꝑa que ad inuicem transmutant habere naturã corꝑalẽ cõem: ita q sit eadẽ in potentia z non in actũ que oĩa declarata sũt ꝑus. q aũt corpus flat ex non corꝑe: hoc ẽ ipossibile vt apꝑt ꝑ de gnãtõe. c. de actiuis z passiuis. z qa corꝑ⁹ nõ põt agere postqz corꝑitas eẽt corrupta.

¶ Querendum est igitur vtrũ ista sit vna aut plures. z si vna: vtꝝ sit vna potentia aut actu. z si plures similiter.

¶ Mouet circa dicta quandã qõnem. z ꝓmo mouet. secũdo soluit ibi Cogimur igitur ponere. Primo dicit q probatũ est q generabilia habent naturam cõem corꝑalem: nõ dicẽ q querendũ est de ista natura vtꝝ sit vna: vtꝝ in actu. z si similiter sint plures: vtꝝ sint plures in actu.

¶ Cogũtur igitur ponere vnam actu z plures potentia. Declarabitur igitur ꝑm q hec corꝑa que sunt hic: sunt generabilia z corruptibilia ipsa cõponi ex substantia que est potentia: z dimensionibus existentes in ea que sunt potentia: etiam illud corpus quod est vnum potentia z multa potentia cuz exiuerit in actum: erit materia in actu nisi ꝑm q vt detur sicut forma non habet esse in actu nisi ꝑm q intelligit.

¶ Soluit z dicit q cogimur ponere q ista natura est vna in potentia: z plures in potentia est vna in potentia ꝑ priationem omnium formarum indiuidualium z est plures habitudine ad formas diuersas: vt commentator dicit duodecimo methaphisice. z subdit conclusionem dicendo q ꝛ declarabitur ex iam dictis q corꝑa generabilia sunt composita ex subiecto quod est in potentia scilicet materia prima: z dimensionibus existentibus in ea que sunt in potẽtia ad diuersos terminos z actus diuersarum formarum: z q illud corpus quod est vnum in potentia continens materiã z dimensiones in potentia cum exigit in actum per formã z materia in actu z similiter dimensiones. Vnde Aristotiles ex dictis infert conclusionem vnam dicens q materia non habet esse in actu nisi secundum q intelligitur.

Notandum sicut dicitur ꝓmo de generatione materiā non esse possibilem existere sine forma licet possit esse sine hac vel illa. per formam autem habet actum essendi ⁊ efficitur subiectum in actu accidentium per que accidentia ipsa est sensibilis: ⁊ ita non habet esse in actu sine passionibus ⁊ accidentibus quibus sentitur. forma ℣o est in materia per dimensiones ⁊ conditiones materie. nam sic particulata non est in actu: sed cum per virtutem agentem abstrahitur a conditionibus materie ⁊ sic intelligitur in actu: vt habetur tertio de anima.

¶ Corpus ℣o celeste quia non trāsmutatur necesse est ipsum componi ex substantia in actu ⁊ dimensionibus in actu. ⁊ ideo est generabile ⁊ corruptibile. ⁊ cum ita sit corpus celeste est materia recipiens formaꝫ celi hoc modo qui declaratus est de hac materia. s. de eius cōuenientia cum materia generabili ⁊ corruptibili in aliquo ⁊ diuersitate eius ab ea in aliquo ⁊ vtraqꝫ est etiam materia. Et similiter etiā ſm q̄ inuenitur in eis potentia ad motum in loco. in corpore celesti non est potentia ad transmutationem.

¶ Tangit conditiones ex parte corporis. quia dixit q̄ generabilia sunt ex subiecto ⁊ dimensionibus in potētia: modo dicit: Corpus ℣o celeste cū sit intransmutabile ſm subiectum: necesse est ipsum componi ex subiecto in actu ⁊ dimensionibus in actu. quia hec est causa quare quod nō trāsmutatur in substantia: vel q̄ sit ingenerabile ⁊ incorruptibile. s. non habere materiam que est in potentia ad eē nec dimensiones. Ex quo concludit dicens: q̄ cum ita sit sumple vt dictum est corpus celeste est recipiens formam celi. s. motorem eius hoc modo quo declaratum est videlꝫ ſm differentiam ⁊ conuenientiam eius ad materiam generabilium ⁊ corruptibilium. ⁊ quia vocauit corpus celeste materiam: cum subdit q̄ vtraqꝫ potest de materia tam corpus celi q̄ materia generabilium. nam vtraqꝫ est sensibilis saltim sensu visus: ⁊ vtraqꝫ est in potentia ad vbi: lꝫ in corpore celesti non fit transmutatio in substantia sicut in generabilibus.

¶ Et substantie existentes in substantijs existentibus in corpore celesti non sunt potentia ad trāsmutationem ⁊ substantie existentes in substantiis existētibus in corpore generabili ⁊ corruptibili: ⁊ similiter est in corpore celesti. Declaratum est enim de eis eas esse conuenientes cum formis generabilibus ⁊ corruptibilibus in aliquo ⁊ differentes ab eis i aliquo: ⁊ ex hoc modo illud quod congregatur hic ex anima ⁊ corpore dicitur animal cum hoc q̄ congregatur illis ex corpore ⁊ anima dicit animāl equiuoce. s. ſm prius ⁊ posterius.

¶ Resumit ea in quibus differunt ex parte animarum. ⁊ primo facit hoc. secundo ex hoc infert quandam conclusionem ibi Et ideo necesse Primo dicit q̄ ⁊ subē exītes i substantijs que sunt sicut in corporibus generabilibus ⁊ cōruptibilibꝰ. i. forme vel aīe q̄ sūt i corpe celesti ⁊ aīe celestes declaratum est de eis qualiter sunt ad inuicem in aliquo: ⁊ differunt in aliquo: ita q̄ illud quod aggregatum ex anima ⁊ corpore tam celestibus q̄ in istis inferioribus dicit animal non equinoce: sed secundum prius ⁊ posterius.

Declarauit enim a precedentibus q̄ motores celestes conueniūt cum animabus animalium in hoc q̄ dāt suis corporibus motum localem ita q̄ per ipsas animas celestes celum mouetur ex se ⁊ habet desiderium ⁊ intellectum ⁊ figuram nobilissimam ⁊ motum circularem perpetuum ⁊ alias perfectiones ita q̄ illud corpus est matia animalium celestium sicut corpora animalium. sed differūt in hoc q̄ anime celestes non subeunt in esse per sua corpora nec dant suis corporibus esse. ⁊ ideo animalia celestia cōponūtur ex subiecto in actu ⁊ actum in animalibus vt motoribus suis. aialia vero inferiora cōponūtur ex animabꝰ ⁊ subiecto in potentia.

¶ Et ideo necesse est in talibus nāturis vt prius sit causa posterioris: vt dictuꝫ est de hac natura alibi. verbi gratia. Illa que dicuntur calida: sed diuersificantur ſm magis ⁊ minus

¶ Infert ex dictis quandam conclusionem dicens q̄ ideo necesse est q̄ in talibus naturis. s. dictis ſm prius ⁊ posterius vt prius sit causa posterioꝝ sicut dictum est alibi de tali natura videlicet q̄ illa que sunt calida dicuntur ſm magis ⁊ minus: necesse est q̄ illud quod est primo calidus sit causa caloris in omnibus alijs. quia vt dicitur secundo et quarto methaphisice prius in vnoquoqꝫ genere est cā omnium posterioꝝ.

¶ Quoniam igitur celum componitur ex forma ⁊ materia sicut est dispositio in animalibus que sūt hic: declaratum est amplius in quo conuenit forma istorum cum formis illorum: ⁊ etiam in quo differt vltimus motorum istorum ab vltimo motore illorum.

¶ Recapitulat determinata in hoc capitulo dicens q̄ celum non componitur ex materia ⁊ forma sicut animalia: q̄ sunt hic. Declaratum est etiam in precedentibus in quo conuenit forma istorum inferiorum animalium cum forma superiorum ⁊ celestium. declaratum est etiam in quo differt vltimus motor istorum inferioꝝ ab vltimo motore celestium. nam declaratum est supra q̄ motor animalium inferioꝝ componitur ex duplici motore. s. ex anima ⁊ re desiderata extrinseca existente. ꝓpria autem res desiderata est ꝓmum mouens quod mouet animam vt patet tertio de anima ipsum animal celeste compōitur ex vno motore ⁊ vno moto: ⁊ lꝫ motor celi mouet: mouet tamen ꝓpter id quod intelligit ⁊ desiderat de primo principio quia cum illud q̄ intelligat de primo idem esse habet intellectu suo ⁊ in re eo q̄ vtrūqꝫ est intellectus abstrahens. s. tam recipiens q̄ꝫ re ceptum efficiūtur vnum ⁊ idem vna perfectione: ita q̄ illud quod mouet ⁊ ꝓportio qua mouet idem est. ⁊ ideo nō mouet ad aliquid acgrēdū vt supra dictum est. ⁊ ideo motꝰ est eius continuus ⁊ eternus.

Remanet igitur considerare in quo conueniunt hec duo genera de accidentibus ⁊ in quo differunt.

¶ Postquam commentator determinauit de duabꝰ naturis ex quibus celum componitur ſm q̄ conueniūt ⁊ differunt cum duabus naturis generabilium ⁊ corruptibilium quantum ad essentialia eoꝝ. hic ostendit quomodo differunt ⁊ conueniūt quantum ad accidentalia cōmunia. circa quod primo ponit intentionem suam. secundo exequitur ibi Differunt. Primo dicit: Remanet igitur perscrutare finaliter considerare in quo conueniūt hic duo genera de accidentibus rerum quod declaratum est celum esse compositum ex subiecto ⁊ forma sicut animalia que sunt hic. considerandum est enim quo ad suum subiectum scilicet materiam ⁊ forma istorum inferiorum quantum ad essentialia eorum.

Nunc remanet considerare quomodo ille nature scilicet celum ⁊ ista inferiora conueniunt ⁊ differunt quantum ad accidentalia.

¶ Differunt enim in natura passiua: que est alteratio. Hec enim alteratio fm q̄ transmutāt subsiām alterati: videtur esse propria corporibus: quorum substantie admiscetur potentia: ⁊ sunt corpora generabilia ⁊ corruptibilia.

¶ Hic exequitur ⁊ primo tangit accidentia in ḡbus ista duo genera. s. celū ⁊ ista inferiora oīo differunt. secūdo tāgit accidentia in ḡbus cōueniunt fm cōuenientiā ⁊ differentiam: ibi. Accidentia vero. primo dicit q̄ celū ⁊ ista inferiora differūt in natura passiua q̄ dicit alteratio. i. differunt i qualitatibus passibilibus que sūt de tertia spē qualitatis. nā alteratio vel qualitas fm oia transmutatur i substantia alterati. i. que p quandā trāsmutationē introducit ita q̄ aliqd abiicit ⁊ aliquid introducit dicūtur esse ꝓpria corporibus quoꝝ substantie admiscet potentia cē ⁊ talia corpora sūt generabilia ⁊ corruptibilia ⁊ talis qualitas nō cōuenit corpori celesti ⁊ hic dicit ꝑs primo celi ⁊ mūdi q̄ alteratio passiua que est cū corruptōe ℨrij non ē in celo q̄ hec disponit ad inductionem substantialis forme. alteratio vero pfectiua que nihil tollit coꝝ que prius erant talis est in celo.

¶ Accidentia vero que non transmutant substantiam deferentis: sunt cōtraria vtriq; corpori: ⁊ primum istoꝝ est motus localis ⁊ diaphonitas ⁊ nō diaphonitas ⁊ quantitates quas sequuntur ista. s. raritas ⁊ densitas. Videtur enim fere q̄ raritas ⁊ densitas sunt cause diaphonitatis: sed tamen dicūtur in vtroq; corpore fm prius ⁊ posterius: sicut dicitur corporeitas:

¶ Ostendit accidentia in ḡbus cōueniunt ⁊ cōicant celū ⁊ ista inferiora fm cōuenientiā ⁊ differentiā. primo ostendit accidentia que cōicant i celo ⁊ in istis inferioribus fm prius ⁊ posterius. Secūdo ostendit accidentia que cōueniūt eis equoce: ibi. Similiter que ꝓueniunt. primo dicit q̄ accidentia que nō transmutant substantiā differentis ⁊ subiecti sūt cōia vtriq; corpi. s. generabili ⁊ celo. ⁊ primū accidentiū istoꝝ est motus localis ⁊ diaphanitas ⁊ etiā qualitates qua cōsequūt ista diaphanitatē que sūt raritas ⁊ densitas: sunt supple in genere talium accidentiū que nō trāsmutant substantiā deferentis. ⁊ q̄ dixerat q̄ raritas ⁊ densitas sunt qualitates que cōsequunt diaphanitates ⁊ non diaphanitas. iō subiungit declarationē huius q̄ forte vi/detur q̄ raritas ⁊ densitas sint cē diaphanitatis ⁊ dicit forte q̄ hic nō ꝓbat p certitudinem sed magis in secūdo ce. ⁊ mū. ⁊ in pte sequēti declarat aliqualiter cū dicit q̄ illa accidentia sūt cōia vtriq;. s. celo ⁊ corpori generabili. Subiungit differentiā. d. q̄ verūtamē differunt ista accīa i celo ⁊ in istis inferioribus q̄ dicit de eis fm prius ⁊ posterius sicut corporeitas. Notandū sicut dicit cōmentator secūdo ce. ⁊ mū. Inter accidentia que nō trāsmutant subiectum est motus localis. cū enim aliqs localiter mouetur nō transfertur i se. ita q̄ corrūpatur aliqd de his que prius erant. ⁊ iō generatio ⁊ corruptio ⁊ que ē successiua ⁊ que est in tpe que dr alteratio passiua transmutat suū subiectū corrumpendo aliquid de his que prius erant. ⁊ iō generatio ⁊ corruptio sunt fines alterationis vt dicit ꝓn. vj. phy.

Secundo notandū q̄ motus in celo ⁊ raritas ⁊ densitas in istis inferioribus dicuntur analogyce quia raritas ⁊ densitas in superioribus sunt cā in istis inferioribus.

Similiter ⁊ motus ⁊ hic est cā q̄ in celestibus illa non suscipiunt magis ⁊ minus sicut in istis inferioribus.

Nam sicut dicitur in. viij. metaphy. q̄ conuenit cause ⁊ causato nobiliori modo competit cause q̄m causato.

¶ Et similiter conueniunt in illuminatione ⁊ obscuritate: sed hec magis videntur dici equiuoce: q̄m fm prius ⁊ posterius.

¶ Ostendit accidentia que cōueniunt celo, i istis inferioribus equiuoce. ⁊ primo ostendit hoc de colore. secundo de lumine: ibi. Et accidentiū. Prima in duas. primo ostēdit quō diuersimode reperitur i celo. secundo q̄ in partibus: ibi. Et ptes diuersificantur. primo ꝓponit intentum suum. secundo exequit: ibi. Lux enim videtur. Prima dicit q̄ similiter cōueniūt corpa celestia ⁊ hec inferiora in illuminatione ⁊ obscuritate sicut supple conueniunt in diaphanitate ⁊ raritate ⁊ densitate. sed hec illuminositas magis videtur dici de celo ⁊ de istis inferioribus equiuoce: q̄m fm prius ⁊ posterius.

¶ Lux enim videtur fieri hic i corpore igneo diaphano simplici quod est in concauo orbis lune: quādo agit in corpore denso: ⁊ admiscetur cum eo. Et ideo videtur q̄ causa illuminationis partium corporis celestis. s. stellarum est densitas illius partis diaphone in actu ex orbe: ⁊ hoc apparet in stellis: eclypsant se ad inuicez: ⁊ hoc bene apparet i luna: et cum ita sit stellarum et substantie celi est eadem natura: fm q̄ omnes antiqui dicūt: vt. Aristo. narrauit in libro celi et mūdi: et corpus celeste fm hoc est diaphonum per se in actu: e contrario corporibus diaphonis que sunt hic: que sunt diaphona in actu apud presentiam lucis.

¶ Declarat ꝓpositū. d. q̄ lux videt hic fieri. i. apparet q̄ sit in corpe igneo simplici diaphano q̄ est in cōcauo orbis lune vbi est supple spera eius ⁊ locus naturalis q̄m agit in corpore denso. s. terreo ⁊ opaco ⁊ admiscetur cum eo ⁊ sic lux causat lucem ⁊ ex admixtione ignei diaphanū cum terreo. s. cum diaphanum terminatur p densum: ⁊ ideo dicit q̄ cā maioris illuminationis celi ptiuz quorundam. s. stellarum est dēsitas illarum ptium que sunt diaphane in actu: ⁊ subdit q̄ hic apparet q̄ sicut stelle dense quia eclypsantur a se inuicem cū vna opponitur alteri ⁊ apparet bene i luna que eclypsatur fm alias stellas. ipsa etiā cū illuminat a facie superiori lumen non penetrat corpus eius. immo tūc ipsa est obscura i facie que est versus nos. ⁊ subiungit cuz ita sit: vna est natura stellarum ⁊ substantia celi fm q̄ dicunt omnes antiqui vt manifestat in libro. Aꝝ. ce. ⁊ mū. sequit. ergo q̄ corpus celeste est diaphanū p se in actu. i. er alio enim causa maioris luminis in ptibus stellatis per se in actu. i. er alia enim causa maiori luminis in ptibus stellatis non est alia q̄z densitas illarum non cōmixtio ignea cum terrea quia corpus celeste est simplex ⁊ nō est commixtum ex diuersis ⁊ eadem natura omnium ptium celi. igitur corpus celeste p se in actu lucidum totum est diaphanum ⁊ subdit q̄ econuerso est de corporibus inferioribus que sunt diaphana in actu non fm se: sed apud presentiā vel commixtionem ignei cū terreo. Nota vt dicit cōmentator in secundo ce. ⁊ mū. ⁊ inde sensu ⁊ sensato q̄ in istis inferioribus nihil est lucidū de se simpliciter. ignis enim p̄ nimiam raritatem non lucet in spera sua ⁊ multū minus nec terra nec aqua nec aer: quia lux in inferioribus est gratia ignis vt dicit commentator secundo de anima. ⁊ ideo quecunq; inferiora lucent hec faciunt post mixtionē ignis cum opaco terreo. celum autem lucidum est de se non participans lumen ab alio nec per commixtionem quia non est in eo commixtio. Vlterius notandum q̄ sicut rarū ⁊ densum que sunt causa illuminationis non dicuntur eq uoce hic ⁊ in inferioribus cum luminositas ⁊ obscuritas

dicuntur equiuoce hic ⁊ ibi. ¶Primo q̄ hoc lumē fit ex cō mixtione rari cum denso in celo vero non est nisi per suaz naturam simplicem luminosum mr̄ Mā vt vult philosoph⁹ ⁊ commentator secundo celi ⁊ mundi totum celum est luminosum de se licet partes differunt ſm magis ⁊ minus quod est contra intentionem quorūdam astrologorum qui dixerunt solē esse in medio planetarum sic ibi regem in regno vt omnibus virtutem ⁊ lumen influat tā in superioribus q̄z inferioribus cum commentator non negat q̄ alie stelle non recipiunt lumen a sole immo ō se lumen habēt cum totum celum ⁊ stelle sint eiusdem nature diaphanum in actu.

¶Et per partes diuersificantur nihil diaphanitate ⁊ non diaphanitate: ita q̄ qō in eis fit aliquid simile colori: sicut in galaxia. Et quia luna videtur densa ⁊ obscura: ⁊ recipiens lucez ex alio scilicet sole: dicit Arist. in libro de animalibus q̄ natura eius vnigenea nature terre plus q̄ ceterarum stellarum ⁊ forte corpora celestia diuersantur in dēsitate ⁊ raritate: que sūt cause illuminationis ⁊ obscuritatis: hz hoc non inueniatur nisi tantum in luna. Secundum hoc igitur est intelligendum vt mihi videtur dispositio in illuminatione corporum celestium.

¶Ostendit quomodo lumen reperitur in diuersis partibus celi. d. q̄ ptes celi diuersificātur in diaphanitate ⁊ nō diaphanitate: ita q̄ in aliquibus ptibus inuenitur aliquid simile colori: ⁊ alique ptes diaphane sunt quēadmodum vitrum q̄ videntur habere determinatum colorem vt sūt magis ⁊ visibiles q̄z alie partes vt apparet in galaxia que videtur habere colorem lacteum vel album inter alias ptes non stellatas: ⁊ subdit q̄ luna videtur esse diuisa i suo subiecto qō dicit ꝓpter maculam que apparet in ea etiam ē recipiens lumē ab alio. i. a sole. vnde Ar. in libro de animalibus dicit q̄ natura eius vnigena vigens natura terre plusq̄z natura aliarum stellarum. ⁊ subdit q̄ forte ista tota diuersitas in luminositate ⁊ obscuritate partium celi ꝓpter densitatem in raritate ⁊ densitate que sunt cā luminis ⁊ obscuritatis. sed hoc non inuenitur nisi tantū in luna. s. q̄ ipsa ſm se sit obscura recipiens lumē equaliter in omnibus suis ptibus. ⁊ dicit hoc forte. q: super hoc nō inducit rōnes probantes. ⁊ subdit q̄ hoc intelligendū est de illuminatione corporum celestium vt sibi videtur. Nota q̄ ptes stellate que sunt densitas ⁊ raritas intrinsecum sūt magis luminose: vt iam dictum est q̄z ptes non stellate. sed inter ptes non stellatas est differēria: quia alique partes sūt densiores alijs vt apparet de galaxia quia galaxia est i corpore: vt dicit cōmentator. ⁊ cū hoc cōcordat antiqua translatio i primo methaurorum licz noua aliter habeat. Sed notandum q̄ luna differt ab alijs stellis in hoc q̄ minus hēt lumen ſm se ⁊ magis recipit ab alio. ita q̄ sicut terra est ex alijs elementis ⁊ de se magis est obscura. ita luna ē ex omnium planetarum quia magis est obscura: ⁊ i hoc assimilatur terre. ⁊ etiam in eo qō est infima inter omnes planetas. iō Ar. inde generatione animalium dixit q̄ inter alias stellas magis assimilat terre. vtrū aūt luna habz aliud lumen de se hz etiaz questionē: ⁊ credo q̄ sit debile. quia etiam cum in facie quā hz versus nos illuminatur a sole videt a nobis: licet debiliter propter modicum lumē eius. De cā aūt macule eius nō ē hic actio eius inquirēda q: in secūdo celi ⁊ mūdi sufficienter inquiret. sed hoc est tenendū q̄ sicut ibi dixit cōmentator tamen eius diuersitas ptium lune in raritate ⁊ densitate. ita q̄ aliqua ps ē ita rara qō nō recipit lumen a sole ſm modū receptionis aliarū ptium. ⁊ iste ptes faciunt quādā figurā in superficie lune q̄ appet sicut obscura.

¶Et accidentium communium corpori celesti: ⁊ generabilibus ⁊ corruptibilibus est calefacere. Et Aristo. videtur q̄ corpora celestia non calefaciunt ſm q̄ sunt calida: sed ſm velocitatem motus: ⁊ ratiocinatur in hoc: ex hoc q̄ accidit i sagitta directa ⁊ dicit in metaphysica q̄ non sequitur vt fiat accidens ex sibi simili: nec in specie: nec in genere: sicut legitur in qualitatibus que sunt substantie.

¶Ostendit quō calefacere cōpetit celo equiuoce ⁊ istis inferioribus circa qō tria facit. primo, ponit pp calefacere ē cōe celo ⁊ istis inferioribus cū corporibus generabilibus q̄ ad sensum est manifestū. secūdo inquirit ad probādum vtrū corpa celestia calefaciant eo q̄ sunt calda ibi. Vt Ar. videtur. Ad hoc primo adducit rōnes ad vtrāq; ptem ꝓbandum secūdo determinat veritatem: ibi. Et forte corpora celestia. Ad hoc primo adducit duas rōnes ad ꝓbandum q̄ corpa celestia non sunt calida licet calefaciāt secundo adducit rōnes in oppositū. s. q̄ calefaciant vt calida ibi. Et forte prima in. ij. ſm duas rationes. secunda ibi. Et expositores circa primū fit ꝓcedit q: dictum est ita tim q̄ calefacere est de accidentibus cōibus celo ⁊ inferioribus. mō dicit cōmentator q̄ Ar. vidit q̄ corpora celestia nō calefaciunt ſm q̄ calda. sed magis calefaciunt velocitate sui motus ⁊ ad hoc adducit rōnem sensibilē. In secūdo celi ⁊ mūdi. vz enim q̄ motus est cor̄ que calefaciūt ⁊ inflāmant etiā corpora solida ⁊ dura. vt pz i sagittis plūbatis que cū velociter ⁊ ad multam distantiam impelluntur licet in eis plumbū ab inflāmatione causata ex velocitate motus: ⁊ q: aliquis posset istā rōnem impedire dicendo q̄ hoc nō posset ex motu q: omne qō generatur a sibi simili in specie vel in genere generat. Ad hoc excludit ⁊ subdit q̄ Ar. induxit immediata. s. in genere q̄ omne accūs quod sic fiat a simili in genere vel in specie sicut sequit hic substantijs. Sic igit apparet q̄ hz corpora celestia calefaciant non in sunt calida. Notandū q̄ sicut dicit. viij. phy. q̄ motus generat calorem q: motus est vita omniū corum que sunt ſm natura vt h manifestū apparet i igne vt cōmentator dicit secundo ce. ⁊ mun. q: cum ignis moueatur. sed nō extinguitur ⁊ sic motus est ꝑfectio omnium corpor̄ maxime perfectio corporis calidi. Cum igitur corpus calidum fecerit motuz erit in vltima sui perfectione ⁊ cum fuerit in vltima sui perfectione erit i eo calor sicut oīa accidentia consequentia formam sunt in sua perfectione cū illa forma quam consequuntur in suo esse ꝑfecto ⁊ per motum calor perficitur. ⁊ etiam reducitur de potentia i actuz in corporibus in quibus est calidum sopitum. sed in corporibus nō calidis naturaliter generatur calor per motuz ex hoc q̄ per motum aeris ⁊ actionem aer calefaciat: ⁊ aer calefactus calefacit illa corpora vel etiam ipsa corpora mota si sunt diuisibilia rare fiunt per motum. in tantum etiaz q̄ igniuntur. nam raritas vltima est propria dispositio ignis.

¶Et expositores dant causam secundam scilicet illuminationem. Dicunt enim q̄ lux in eo quod ē lux videtur calefacere quando reflectitur: ⁊ dicunt q̄ non est de accidentibus proprijs igni: sed de cōmunibus accidentibus igni idest corpori celesti.

¶Ponit secundam rationem ad hoc. d. q̄ expositores Ar. dant secundam causam propter quā celū calefacit et non est calidum ⁊ est illuminatio. dicunt enim q̄ lux est in eo ⁊ lux videtur vniuersaliter calefacere i rarefactione luminis: ⁊ dicunt q̄ hoc non est de accidentib⁹ ꝓprijs ignis sed de accidentibus communibus generabili ⁊ corpori celesti q̄ potest referri ad lucem. ita q̄ lux non est proprium

accidens igni. sed commune sibi ⁊ celo ⁊ idem dicit phs. secūdo de anima vel pōt referri ad lucē: ita ꝙ sic ꝺcl's apparet ex hoc. s. ꝙ calefacere nō est ꝓpriū igni. sed cōe sibi ⁊ celo. primū tamen magis videt ad intentionem littere.

Notandū ꝙ sicut appet ꝑ ꝯm. scōo ce. ⁊ mū. ⁊ ad sensum. ꝑz ꝙ lumen calefacit. nā videmus ꝑ rarefactionem radioꝝ luminis ignem generari ⁊ corpa inflāmari: vt apparet in speculis ardentibus. videm⁹ enī loca vmbre cē frigida. cū aūt corpus aliquod tersum ⁊ politum ex opposito vmbre ponit: ita radij luminis ad loca vmbre reflectū tur: tūc videmus illū locū calefieri q fuerat frigidus. Vlterius notandū ſm cōmentatorem ꝙ lumem calefaciat potest esse duplex esse qz si lumen fuerit ꝓfectio corpis ignei vel calidi: tunc dicemus de ipso motu. s. ꝙ corpus naturaliter calidū cū sit illuminosū erit i sua vltima ꝓfectione aut dicetur ꝙ lumen stellarū ꝑ suam ꝓprietatē defert calorem ⁊ calor copulatur cū reflectit tamen ⁊ remouet ꝑ remotionem eius.

¶ Et forte dicendum est ad hoc ꝙ non est remotum vt calor dicatur in eis equiuoce per hoc signū scilicet ꝙ actio coꝝ diuersatur. Calor enim ignis corrumpit ⁊ destruit entia: ⁊ māxime ignis illuminati: calor vero corporum celestium largitur vegetabilem sensibilem ⁊ animalez: ⁊ ſm hoc calor erit duobus modis: calor qui est de qualitatibus passiuis: que transmutantur substantiam in qua sunt: ⁊ calor qui non est de qualitatibus passiuis sicut ē dispositio in diaphanitate: ⁊ nō diaphanitate scilicet ꝙ quedum sequitur qualitatem passiuam: ⁊ quedam non.

¶ Declarat huius oppositū ⁊ primo ratione. secūdo auctoritate: ibi. Considerātes: ℣Primo dicit ꝙ forte dicendū est ad hoc. i. qđ aliqs forte pōt cōtradicere supradictis ꝑ hoc ꝙ corpa celestia calefaciunt ſm ꝙ calida. sed calor dicitur de eis ⁊ inferioribus equoce vt ꝑz ꝑ hoc signuz qz diuersa ē calefactio quā facit ignis ⁊ alia inferiora calida. nā calor ignis corrūpit ⁊ destruit inflāmando. Calor vero celestis largit vitā inflāmando vegetabilez ⁊ animalem. i. sensitiuam: qz igit ex diuersitate actionum arguitur diuersitas formarū. iō alterius nature ē calor ignis ⁊ celi. ⁊ subdit ꝙ ſm hoc est duplex calor qđ de qualitatib⁹ passiuis q trāsmutat substantiā i qua ē ⁊ hic ē calor ignis ⁊ q dam ē que est qualitas ꝓfectiua substantie ⁊ b est ecli sicut etiam iā dictū est de diaphanitate ⁊ nō diaphanitate: natura quidem seqt qualitates actiuas ⁊ passiuas: ⁊ quedā nō.

Et videte hic de diaphanitate i actu que idē esi ꝙ in luminatio. de ista enim iam dictū est ꝙ equoce dicit de celo ⁊ inferioribus. nā de inferioribus dr ꝑ mixtionem igneicum opaco terreo. ℑn celo vero est per naturam simplicem.

¶ Considerantes autem actiones stellarum i antiquo tempore vere dicunt ꝙ quedam largiuntur calorem ⁊ siccitatem: ⁊ quedam calorem ⁊ humiditatem: ⁊ quedam frigiditatem ⁊ humiditatem: ⁊ quedam frigiditatem ⁊ siccitatem: ⁊ sic quattuor qualitates communes celestibus corporibus ⁊ elementis quattuor dicuntur equiuoce: aut ſm prius ⁊ posterius.

¶ Confirmat hoc idem auctoritate astrologoꝝ. d. ꝙ considerantes actiones stellarū quas agunt i ista inferiora ab antiquo tēpore. Astrologi dicūt qđ vere quedā stelle dant inferioribus calorem ⁊ siccitatē ⁊ quedā calorem ⁊ humiditatem ⁊c. ita qđ stelle iste disponunt istis qualitatibus et iste qualitates cōmunes sunt celo ⁊ istis inferioribus: tamē dicūtur de eis equoce vel ſm prius ⁊ posterius. quare vt auctoritate astrologoꝝ celū cē calidū. Nota ꝙ ꝯm. dicit scōo ce. ⁊ mū. ꝙ astrologi attribuunt diuersos effectus diuersis stellis, sed tñ quid sit veritatis in hoc phs in quodam libello q vocatur de regibus celestibus ait. sed commentator dicit ibidē ꝙ ſm veritatē stelle nō agūt frigidum sed calores simile s vnicuiq3 elementoꝝ ⁊ cōplexionatorū ⁊ ita nō agūt frigidū simpliciter. sed in re ita ꝙ stella dicit facere frigiditatē que facit calorē debilē qđ intelligo sic. ꝙ oēs stelle motū hūt ⁊ lumen. motus aūt ⁊ lumē causant calorem: qz vt dicit phs oēs stelle faciūt calorē ⁊ nulla simpliciter frigidū. sed qđ aliquē stelle ꝑ ꝓprietatem suam habeant commēta. non negat.

¶ Et forte corpora celestia largiuntur calorem: licet in se non sint calida. Non enim sequitur ꝙ omne faciens aliquod accidens disponatur per illud: verbi gratia: quoniā omne quod mouet debet moueri: vt omne quod nigrificat debet esse nigrum.

¶ Declarat Vitatē circa qđ duo facit. ꝓio oūdit ꝙ corpa celestia habēt largire calorē lz nō calida sint. Secūdo ostēdient hoc cē necessario. s. qđ tenent calorem ⁊ nō sint calida. calida ibi. Et hoc ēt appet. primo dicit ꝙ corpora celestia forte largiunt calorē: lz non sint calida. ⁊ dicit forte ꝑ tanto. qz ista ratio quā ponit nō ꝓbat necessario. sed ꝓbat ꝙ pōt esse qz nō sequit ꝙ oē faciens aliquod accidens disponat ſm illud. vt verbi gra nō omne quod mouet debet moueri nec omne quod magnificat debet esse magnuz. et ideo a simili non omne quod calefacit debet esse caliduz.

Nota ſm phm. vij. metaphy. ꝓpriū est substantie inter alia predicamenta vt ante substantiam generatā sit alia substantia generata eiusdem speciei vel saltem generis ꝑ pinqui existens que generat illaz homo hominem. alia mal. sed non necesse est vt ante qualitatem generatam sit qualitas agens que actū exhibeat. sed necesse est vt ante qualitatem generatā sit aliqd ꝙ sit in potentia qualitas ⁊ hoc ē materia. ex quo apparet ꝙ nō omne quod facit aliud accidens disponat per illud: ⁊ idem dicit cōmenta. ꝙ quedam sunt qualitates que generant a sibi similibus in specie qualitatibus: vt sunt prime qualitates elementoꝝ. alie sunt quarū generatio sequit formā mixtionis primarum qualitatū ⁊ sūt secunde qualitates. ⁊ ita nō sunt a sibi similibus. Nota etiā ex his nō sequitur que dicta sunt ꝙ q̄litas de novo genere cū aliquod indiuiduū substantie generet sicut dicitur ꝙ ante qualitatem generatam sufficit ꝙ aliquid sit in potentia qualitatis ⁊ hoc est materia. quia ſicut dicitur. vij. metaph. y. lz substantia sit prior omni accidente eo ꝙ cum aufertur substantia auferuntur ⁊ accidentia ⁊ cum ponitur ponuntur alia predicamenta. ideo quod non est substantia materialis q̄ sit in eo aliquid accidens ꝙ inest ex natura materie: ⁊ hoc maxime est quātitas que est dimensio corporeitatis nunq3 fit de novo ſm totuz sui esse. vt dictum est.

¶ Et hoc apparet etiam ex hoc: ꝙ si alteratū eēt ex alterato: ⁊ calidum ex calido. tūc procederetur in infinitum: ⁊ non inuenitur primum alterans: sicut sequitur in motu. Necesse est igitur peruenire ad alterans per aliquam dispositionem in eo ꝙ nō habet causam: ⁊ ista sunt corpora celestia.

¶ Ostendit ꝙ necesse est corpora celestia calefaciant: ⁊ tamen no sunt calida. ℣Primo facit hoc. Secundo declarat quoddam dictum ibi. Sed quia differūt. ℣Primo dicit hoc dictum est ꝙ corpora celestia possunt calefacere: lz nō

sint calida. apparet q necesse est ita: q si semper vnuꝫ accidens fieret a sibi simili in specie: tunc esset ꝓcessus in infinitum ⁊ nunquã inueniretur primum calefaciens ⁊ per consequens: nec primum alterãs sicut in motu locali. si sẽ per vnum moueretur ab alio moto procederetur in infinitum in mobilibus ⁊ motis qđ ẽ impossibile: quare necesse est deuenire ad alterans non alteratum: sicut ad mouens non motũ ⁊ illa corpa celestia calefaciunt ⁊ non sunt calida. Nota q omne generans est vniuocum vel equiuocum vel metha. modo generans vero equiuocuꝫ est qđ non ẽ eiusdem nature. cũ generato formaliter. sed conuenientiã habens in virtute cum generato moto dicitur. iiij. ⁊. viij. phyſicoꝝ q generans equiuocũ aut metaphyſicum q generans vniuocum est sufficiens generans cum solum sit generans ꝑ accidens ⁊ hoc est: q talia generantia ⁊ generata sunt equalis ꝓfectionis. ⁊ ideo in talibus generantibus bene ꝓcedit in infinitum. ⁊ ideo necesse est deuenire ad aliud generans ⁊ alterans in alteratum ⁊ ingeneratum sicut ad mouens non motum.

¶ Et non inuenitur primum alterans: sicut sequitur in motu. Necesse est igitur peruenire ad alterans per aliquam dispositionem in eo q nõ habet causam: ⁊ ista sunt corpora celestia.

¶ Declarat quoddam dictum immediate in parte precedenti. ⁊ primo facit hoc. secundo circa huius declarationẽ mouet questionem: ⁊ eam soluit ibi. Sed ista dispositio. primo quia dixerat statim q necesse est deuenire ad alterans non alteratum subdit modo differentiam inter alterationem ⁊ motum localem. d. q mouens in loco nõ ꝑuenit ad aliquid mouens q sm totum non moueatur nullo motu quo mouet alia. sed motus localis puenit ad motum ex se primo ⁊ componitur ex vno motore ⁊ vno moto: ⁊ sic illud ad quod puenit motus localis non caret secũdum totum illo moto quo mouet. sed i alterationibus põt peruenire ad alterans. ⁊ secũdum totum non alteratur illa alteratione qua alteratur. sed alterat per aliquam aliaꝫ dispositionem in ipso ⁊ illa alteratio nõ hꝫ causam sibi cõsimilem in alteratione ⁊ huiusmodi alterantur ⁊ sunt corpora celestia. que ꝑ aliquam dispositionem in ipsis alterãt ista inferiora. Notandũ sm commentato. secũdo celi et mundi corpora celestia nõ sunt alterabilia alteratione corruptiua. ⁊ de ista alteratione loquit hic cum ostendit celuꝫ non esse alterabile. sed est alterabile alteratione perfectiua sicut appet a luna recipiente lumen a sole.

¶ Sed ista dispositio que est in eis forte est ex genere eius quod agit in aliud: ⁊ forte non. verbi gratia q calefactio quaꝫ facit in inferioribus est ex natura nec calida nec frigida: sicut motus eius ẽ ex natura: nec graui: nec leui.

¶ Hic mouet questionem. ⁊ primo mouet. secundo soluit. tertio solutionẽ confirmat rõne. secunda ibi. Sed hic magis apparet. Tertia ibi. Et si ponatur. Dicit ergo q dictum est statim in ipsis ex hoc mouet dubitationẽ dicens q illa dispositio est forte ex genere eius q agit i aliquid. sed aliquid sui generis. verbi gra calefactio quã faciunt in istis inferioribus est ex natura nõ calida nec frigida: sicut ex natura nec graui nec leui. ⁊ ideo hoc dixit q forte aliquis posset dicere dato q corpora celestia in alterãdo ista inferiora causant aliquam qualitatem alicuius speciei ꝑ quam ipsa disponitur illam tamen alterationem faciunt per aliquam qualitatem que est eiusdẽ generis quã inducunt in istis inferioribus: sicut videmus in multis q̃ per vnam qualitatem vnius generis inducuut aliam eiusdem generis. hꝫ non eiusdem speciei vt aliqua per calorez suum inducunt nigredinem in alijs: ⁊ euia hoc posuit dubitando. s. q posuerat esse vel non esse. ideo soluit b cum dicit.

¶ Et hoc est magis quod appetit q̃ apparet: ⁊ q̃ iste quattuor qualitates sunt actiue ⁊ passiue ab alijs necesse est peruenire ad qualitates actiuas non passiuas: ⁊ apparentius ẽ ⁊ dignius: vt iste que sũt hic non reducantur ad qualitates que sunt sui generis.

¶ Verum corpora celestia alterant ista inferiora ꝑ aliquã dispositionem in eis que nõ sũt eiusdẽ generis cũ qualitate quam induxit in istis inferioribus qđ declarat cõmentator q iste qualitates prime istoꝝ inferioꝝ sũt actiue ⁊ passiue. ⁊ iõ necesse est ꝑuenire ad qualitates actiuas tamũ ita qđ non sint passiue ⁊ hoc est apparentius ⁊ dignius. s. vt iste qualitates inferiorum reducuntur ad qualitates sui generis.

¶ Et si ponatur dici sm prius ⁊ posterius: sequeretur enim vt de genere qualitatum passiuarum sit aliquod passiuum quod est remotum.

¶ Confirmat solutionem sua rationẽ ⁊ primo facit hoc. secũdo ex dictis infert cõclonẽ ibi. Apparet igit. Primo dicit q dictũ ẽ statim. q melius est q iste qualitates istorũ inferioꝝ nõ reducũtur ad qualitates eiusdẽ generis. cõfirmans hoc subdit q si aliqs diceret q iste qualitates sunt eiusdem generis cũ qualitatibus superioribus cũ genus est analogũ. quare dicit de eis sm prius ⁊ posterius: tũc sequereꝫ q ꝺ genere qualitatũ passiuarũ eẽt aliqua qualitas nõ passiua. ex quo enim iste qualitates ⁊ superiores essent eiusdem generis. ⁊ iste sũt de genere passiuarũ: ⁊ tñ superiores qualitates nũq̃ paterãt. tunc aliquid de genere qualitatum erit nõ passiuum qđ est impossibile: quare appet q iste qualitates reducũtur ad superiores que nõ sũt sui generis.

Notandũ ficut dicit. iiij. metaphy. ⁊ tertio ꝺ alia omne agens nobilius ẽ passo ⁊ actus etiã precedit actum simpliciter. q actus reducit potentiã ad actum. appet etiaꝫ ex eodem nono q passiuum hꝫ respectũ ad actionẽ. ⁊ ideo necesse est virtutes passiuas reduci ad actiuas simpliciter sicut potentia ad actũ ⁊ impfectum ad pfectum. ⁊ ideo sic ẽ in proposito q virtutes inferiores que sũt actiue ⁊ passiue reducunt ad superiores que sũt actiue simpliciter. nã hꝫ qualitates inferiores habeãt cãm in eẽ hic inferius. s. materiaꝫ ⁊ formã in alterando. tñ supius hꝫ cãm simpliciter primã vt appet ex intẽtione ꝓmi. Nota q sicut ipossibile ẽ aliquid cẽ de genere corruptibilium ⁊ nũq̃ corrũpi naturaliter loquendo: vt ꝓbatur in fine primi ce. ⁊ mũ. sic impossibile est aliquid cẽ de genere passiuoꝝ qđ non sit passiuũ siue q nunq̃ pati.

¶ Apparet igitur ex hoc q ignis non est primuꝫ calefaciens: quia est passiuus: sed necesse est vt primum calefaciens calefaciat per qualitatem existentem non passiuam: sicut primum mouens mouet per dispositionem non mobile.

Cõcludit ex dictis dicẽs q appet ex dictis q ignis non est primũ calefaciẽs eo q passiuus ⁊ qualitas ꝑ quã calefacit ẽ passiua: q igit qualitates passiue reducuntur ad actiuas simpliciter que sũt priores. eis ergo necesse est q primũ calefaciens ꝑ virtutẽ nõ passiuã sicut mouens mouet localiter ꝑ dispositionẽ. i. virtutẽ oio imobilez ⁊ huiusmodi calefaciens est celum. q autem ignis sit passiuus appet ex primo de generatione: q cõmunicat cum alijs in materia hꝫ magis sit actiuus q̃ alia.

Alia declarat̃ est corpora celestia cõponi ex motore et moto: et q̃ mouens in eis est non corpus: sicut est dispositio ceteris motis ex se: et in hoc vltimo octauo physicorum in quo declaratum ẽ q̃ motus quo mouetur hoc corpus est eternus: in generabilis et incorruptibilis. Et quia hoc declaratum fuit illic q̃ istud mouens non est virtus in corpore: sicut est in animalibus scilicet quia mouentia ipsa sunt virtutes in corporibus.

¶ Postq̃z cõmen. determinauit de natura celi ſm q̃ cõpositũ est ex motore et moto et accidentibus eius in comparatione ad generabilia. Hic determinat de motore eius et moto in ꝓpria forma. ſ. de quolibet corp̃ ſe. et prio de ipso moto. ſcdo de motore ibi. Cũ fuerit declaratum. Ad hoc prio resumit ꝓclonẽ ꝓbatã iã et declaratã supius et in viij. phy. vt ex eo ꝓtinuet. ſz ad dicẽda. ſcdo ꝓtinuat sequẽtia et declarat ꝓpositũ ibi. Et cũ ita sit. Adhuc primo resumit qõnẽ suã ad ꝓpositũ i quo fuit declarata. ſ. do resumit declarationẽ ibi. Propositio aũt. Prio dicit q̃ declaratũ ẽ q̃ corpa celestia cõponũt̃ ex motore et moto et q̃ motor i eis nõ ẽ corpus sicut i alijs motis ex se. ſ. in aialib⁹ et hoc supple cũ fuerit declaratũ i ſcdo libro et ſupta ab Ax. i fine. viij. phy. i quo. viij. declaratũ ẽ q̃ mot⁹ celi ẽ i generabilis et incorruptibilis q̃ d̃ fuit ſupt̃ũ ad ꝓbãdum motorẽ nõ cẽ motorẽ i corpe. Et subdit qñ illud fuit d̃claratũ i. viij. phy. q̃ p duas rõnes: quarũ altera ẽ. q̃ omis virt⁹ i materia ẽ finite actõis. ſcda est q̃ virtus q̃ ẽ i corpore celesti ẽ finite motõis vel nõ ẽ finite motõis ex gb⁹ cõcludit̃ q̃ virtus q̃ est i corpe celesti nõ est in materia.

¶ Et hoc siue ponendo duas propositiones: quarũ vna est q̃ omnis virtus in materia est finite motionis. Altera autez est. q̃ virtus que in corpore celesti est infinite motionis: ex quibus concluditur q̃ virtus que est in corpore celesti est infinite motionis. Declaratur igitur in octauo physicorum per eternitatem motus et temporis dicens q̃ omnis virtus in materia est finita est manifesta ex hoc q̃ omnis virtus in corpore scilicet virtus materialis videtur diuidi per diuisionem corporis: ſm paucitatem et multitudinem. Si igitur omne corpus sit finitum: vt declaratum est in tertio physicorum: impossibile est virtutem infinitam esse in corpore: et hoc manifestum est per inductionem. Et Aristoteles laborauit in octauo physicorum ad declarandũ hoc ex fundamentis declaratis ex ipso: scilicet q̃ omnis motus est in tempore ex quo intulit q̃ si virtus infinita esset in corpore finito: cõtingeret illud corpus moueri per illam non in tempore. Corpora enim non excedunt in velocitate et tarditate nisi excessu eorum in virtutibus motiuis materialibus: et excessus virtutum sequitur excessus corpor scilicet q̃ corpus cuius virtus est maior est velocioris motus: ex quo sequitur q̃ si aliquod corpus habuit virtutem infinitam: vt moueãtur in non tempore. sed est declaratum omnem motum esse in tẽpore. Nam in omni motu ẽ prius et posterius que sunt in tempore.

¶ Resumit declarationẽ istarũ ꝓpositionũ dicens q̃ ꝓpositio q̃ dicit q̃ i corpe celesti ẽ virtus infinite motõis illa fuit declarata i. viij. phy. p eternitatẽ mot⁹ et tpis. ꝓpositio aũt q̃ dicit q̃ omis virtus q̃ ẽ i mã ẽ finite motõis fuit declarata p h. q̃ omis virtus corpea dividit̃ divisione corpis. ita q̃ i maiori erit maior i minori minor ceteris pibus. cum igit̃ oẽ corp⁹ sit finitũ: vt ꝓbatũ ẽ tertio phy. et prio cc. et mũ. ergo impossibile ẽ esse virtutẽ infinitã in corpe: q̃ cũ quolibet corpe dato ꝓtingat dare maiꝰ si aliud corp⁹ hꝫ virtutem infinitã: tũc i alio maiori ẽ maior virtus et sic cẽt dare virtutẽ maiorẽ virute infinita. qđ ẽ impossibile: et hoc est manifestũ p inductionez: vt dicit. Et subdit q̃ Ax. laborauit ad declarandũ h. ſ. q̃ omis virtus i corpe finita ẽ ex fũdamẽtis declaratis ab ipso in. vj. physi. ibi. n. declarauit q̃ omis virtus in tpe et si cẽt infinita et ssz i corpe finito ꝓgeret illud corp⁹ moueri p illã i nõ tpe cuius declaratio est q̃ corpora nõ extendũt se i velocitate vie nisi p excessũ suaꝝ virtutum mouentiũ q̃ sumũt̃ ſm ꝓportionẽ eaꝝ ad sua corpa mota. ita q̃ corp⁹ cuius virtus est maior respectu corpis mouendi erit velocioris mot⁹. Si ergo aliqđ corp⁹ finitum habuit virtutẽ infinitã mouebit̃ i nõ tpe q̃ ꝓportionabiliter sua velocitas excedit omnem aliã velocitatem q̃ non essz nisi moueret̃ i tpe. q̃ sequit̃ q̃ mouebit̃ i nõ tpe. et q̃ hoc est impossibile cũ declaratũ sit q̃ omis mot⁹ sit i tpe. iõ tactum est q̃ i motu sit prius⁹ et posterius: q̃ sũt i tpe. iõ impossibile ẽ virtutẽ infinitã esse i corpe et h oia iã acta sũt supius magis diffusse. sed hic recapitulat ea breuiter.

¶ Et cum ita sit est declaratum q̃ corpus celicõ ponitur ex motore et moto: et q̃ iste motor non constituitur per rem motam. nec existit in ea: sed est absolutus ab omni materia. Est querendum de hoc quod mouetur ab eo: scilicet corpore celesti: vtrũz sit compositum ex materia et forma: sicut est dispositio corporum: que mouentur apud nos ex se a primo motore: qui est in eis: scilicet corporum animalium que mouentur ab anima: aut ẽ simplex: et nõ ẽ in eo potentia omnis: scilicet forma a qua proueniat actio preter formam mouentẽ que non constituitur per ipsum: scilicet que largitur ei motum et mouere in infinitum.

¶ Cõtinuat se ad sequentia. Et prio facit h ꝓponẽs intentionẽ suã. ſcdo declarat intentũ ibi. Dicam⁹. Prio dicit q̃ cũ ita sit q̃ corp⁹ celeste ꝓponit̃ ex motore et moto: et qđ motor nõ cõstituit̃ in esse p rẽ motã. ſz qztũ ad esse est absolutus ab oi materia. Ideo querendum est de isto corpore qđ mouet̃ ab ipso motore videlicet de corpore celesti.

Vtrum circunscripto motore ipsum sit compositum ex materia et forma sicut sunt corpora que mouentur a se apud nos a motore qui est in eis. vt sunt animalia que mouentur ab anima actu. corpus celeste est simplex ita q̃ non est in eo potentia omnino ideſt materia que est in potẽtia ad esse: nec per consequens est i eo forma a qua perueniat actio aliqua preter formam que mouet ipsum que non constituitur in esse per ipsum: nec dat sibi esse. sed solũz dat sibi motum continuum et infinitum. Hic aliquis posset dubitare de hoc qui dicit commenta. q̃ querendum est de celo. vtrum est compositum circunscripto motore sicut sũt corpora animalium que mouentur ex suo motore que est i eis scilicet anima. videtur enim dicere q̃ corpora animaliũm sunt composita ex materia et forma circunscripta anima per hoc videtur ponere graduz in formis. Ad hoc potest dici q̃ ex verbis eius non habetur q̃ corpus sit cõpositum ex materia et forma circunscripta anima. Sed

queritur vtrum celum sit compositum circunscripto motore qñ non dat sibi esse nec constituitur incesse per ipsum sicut corpora animalium sũt cõposita ex materia ⁊ forma q̃ est aia ⁊ motor eius. qui dat sibi esse ⁊ sic intelligenda est ꝓpositio sua. sed qr ſm primum intellectum videtur dicere in. viij. phy. ⁊. viij. ce. ⁊ mũ. s. corpus aialis est aliquid in actu preter aiam. ⁊ iõ animal põt diuidi in mouens ⁊ motũ q̃ non est de grauibus ⁊ leuibus ⁊ in simplicibus.

Item soluat aia ⁊ põt dici q̃ corpa aialium sũt cõposita ex mẽbris dissimilibus. ⁊ hoc ideo est quia forma aialiũ regrit multas opationes ⁊ plures: mõ quãto pfectior est ꝓpter quas indiget pluribus instrumentis ⁊ organis vnũ quodq; aũt mẽbrum organicũ vł hñs distinctam formam ab alio ⁊ specificã vt cor ab epate ⁊ cerebro. ⁊ i aliis est distinctio vt os distinguit a neruo ⁊ carne. hec tñ oia prout sunt in eodẽ aiali nõ differunt forma specifica simpliciter. sed differũt dispositionibus ꝓprijs materialib⁹ recipienti bus diuersas pfectiones ab vna forma. ita q̃ differũt formis accidentalibus. sunt tñ accidentia ꝓpria. ⁊ iõ videñ esse forme substantiales pp qõ ẽt introducit in fine alterationis i instanti sicut forma substantialis vt q̃m. dicit. viij. phyſicoꝝ. ⁊ iõ iste forme membroꝝ officialiũ. ⁊ etiã aliorꝝ dissimiliũ nõ sunt forme substantiales p se dantes esse absolute illis formis. sed esse est forma totius. digitus enim ⁊ caro mortui dicitur equoce cũ digito ⁊ carne viui licẽt habeant eandẽ formam accidentalẽ ⁊ h̃ est sñia phi. vij. metaphy. ante vltimũ capitulũ puum. s. q̃ aũt oꝝ dicere in illo pagrapho. Maxime aũt vtiq; aliqs. Si enim nõ esset vna forma essentialis totius corpis simpliciter: tunc non generaret ab vna forma exñte in vno mẽbro. s. forma c i ſiente in corde. quia dicit. vij. metaphy. vt sepe dictũ est i generatione substantiali semp qõ generat a sibi simili in spẽ saltim immediate formaliter vel virtute. nũc aũt sicut phs declarat in libello de morte ⁊ vita cor est membrũ primo generatũ in aialibus habentibus cor i primo est aiatũ ⁊ ipsum generat mẽbra alia. ⁊ iõ generatio mẽbroꝝ aliorũ dicit quedã ãnescentia. ex quo appet q̃ forma substãtialis cordis est forma aliorꝝ mẽbroꝝ. sed i se differunt dispositionibus ꝓprijs ⁊ appet talis differentia i rebus eiusdẽ spẽi vel maior sicut differentia sexuũ vt masculus vel femella: ⁊ sic specialis solo potest ad hoc dari q̃ ipse dicit in viij. phy. ⁊ in. viij. ce. ⁊ mũ. q̃ i aialibus põt distingui motor in actu q̃ intelligi q̃ in eis est vna ps motoris ⁊ pars mota. Pars aũt primo mouens ⁊ ẽ mota alio genere motus. s. motu alterationis ⁊ si moueatur localiter hoc accidit sibi. ⁊ ideo ibi distinguit mouens a moto ratione. põt etiam dici q̃ corpus aialis ſm q̃ est mixtum ex simplicib⁹ quoꝝ forme non manent in actu puro: nec oia sunt corrupte aliquo modo corpus distinguitur ab aia ratione. ſz prima solutio melior est.

¶ Dicamus igitur q̃ si fuerit concessum q̃ omnis virtus in materia est finita: nulla differentia ẽ i hoc q̃ sit actiua aut passiua: scilicet receotiua. Si igitur corpus celeste recipit mouere in infinitum: vt declaratum: necesse est vt non sit compositum ex materia ⁊ forma: ⁊ vt sit simplex scilicz subiectũ simplex primo motorum: qui ẽ forma ipsius. Omne enim compositum ex materia ⁊ forma est finite receptionis necessario: sicut est finite motionis in aliud. Est igitur proprium isti moto ex se quod est corpus celeste hoc quod motor ipsius non in materia: ⁊ q̃ illud quod mouetur ab eo est simplex non compositum. Et sic intendimus verificare propositionem in qua posuimus q̃ omnis virtus in corpore suum mouere est finitum: ⁊ suum moueri est infinitum.

¶ Declarat intentũ. ⁊ primo ostendit q̃ celum circunscripto motore est simplex ⁊ non compositum. secũdo occasione dictoꝝ mouet duas qõnes ⁊ eas dissoluit ibi. Sed est questio de hic ⁊ si ꝓcesserimus. Circa primum est notandũ q̃ ex eisdem rõnibus quibus probat Ar. in. viij. phy. q̃ virtus que est in celo non est virtus in aia quã supra iam resumpsit ex eisdez ipse probat h̃ corpus celeste cẽ simplex ⁊ non esse compositum ex materia ⁊ forma ibi.

Dicamus igitur. Nõ si concedatur vna de ꝓpositionibus ꝓprijs assumptis. s. q̃ ois virtus que est in materia est finita. tunc nihil refert: vtrũ alia virtus sit actiua vł passiua vel receptiua. nã quelibet istarũ tam actiua q̃z passiua. ex quo est in materia est finita. Tunc subintrat illam ꝓpositionem preassumptam. Si igitur corꝑ celeste hz eternitatem motus. ergo necesse est vt corpus celeste non sit compositum ex materia ⁊ forma. sed solum sit subiectum simplex suo primo motore. s. immediate dans sibi motum. sed non esse. quia omne compositum ẽ materia est finite receptionis: hcut ẽ finite actionis eo. s. quod sua forma ⁊ virtus in materia. ⁊ iõ tam actio eius q̃z recepio essent finite. quare ergo corpus celeste recipit mouere infinitum. ideo non habet formam in materia quia nõ est compositum ex materia ⁊ forma. Est igitur ꝓprium huic moto ex se q̃ est corpus celeste. quare motor ipsius non est i materia: ⁊ illud quod mouetur ab alio motore est simplex ⁊ non compositum ⁊ dicunt h̃ proprius ẽ celo inter alia mota ex se qualia sunt hec mota composita sicut illa q̃ motor eorum est in materia ⁊ constituitur in eẽ per subiectum ⁊ dat esse subiecto. Et subdit q̃ sicut veriſicatio ꝓpositionis qua dicitur q̃ omnis virtus in corpore suum mouere est finitum. Sed notandum sicut scribitur primo de generatione quecunq; habent formaz i materia ⁊ quecunq; agunt repatiuntur. cum igitur corpus celeste sit inalterabile ⁊ impassibile: manifestum est non habere materiam cum forma. Item secundo de generatione dicitur agere est per formam. pati vero per materiam. cum igitur agens substat per materiam ⁊ materia terminatur per formam. Sicut ergo existens in materia est finita in agendo. sic etiam materia erit finite receptiõis ⁊ ita materia ⁊ forma essent sibi inuicem cause mutue finitationis scilicet q̃ forma erit finita ratione materie q̃ substit per eam ⁊ materia finita per formam. cum ergo celum finite actionis est in agendo vel recipiendo motum vniformem ⁊ perpetuum ⁊ non est compositum ex materia ⁊ forma.

¶ Et sic cõcesserimus q̃ in corpore celesti est virtus finita alia a virtute motiua: que non ẽ in eo: nec constituitur per ipsuz. verbi gratia. Virtus p quã intellectus dicitur habere ad motum circularez sicut grauia ⁊ leuia ad motum rectum per suam formam declinatio de qua dicitur esse nec graue nec leue: licet ista virtus sit in materia: ⁊ q̃ id quod cõgregatur ex ipsa ⁊ materia sit corpus celeste: sicut dicit Auicenna: contingeret necessario vt in eterno sit posse ad corum compositionem absq; eo q̃ corrumpatur quod destruitur in vltimo primi tractatus celi ⁊ mundi.

¶ Ostendit h̃ idem ratione ducente ad impossibile. ⁊ primo facit hoc. Secundo excludit quandam distinctionem Auicenne ibi. Esse igitur necessarium. Primo dicit q̃ si concedimus q̃ in corpe celesti sit virtus finita alia

a virtute motiua. i. alia a motore qui nõ est in eo sicut fo2 ma materialis in materia nec cõstituit in esse p ipsũ motũ. verbi gra. Vt dicamus q in celo preter motorẽ ẽ alia vir tus p quam ipsum celum dicitur nec esse graue nec leue: ⁊ illa virtus est forma materialis. ita q illud quod aggre/ gatur ex ista virtute ⁊ sua materia est corpus celeste qz re/ cipit motum a motore ⁊ sic celum habet esse per istam vir tutem tanqz per formam substantialem sicut dicit Auicen na: tunc sequeretur q data sit ei possibilitas ad corruptio/ nem absqz eo q corrũpatur q probatur falsum in fine pri mi ce. ⁊ mũ. Nota vt dicit cõmentato2 primo ce. ⁊ mũ. Si in celo esset materia que esset in potentia ad corruptio nem ⁊ tamen nunqz corrumpetur. ⁊ tunc aliquid esset frũ stra in natura quia actio propria materie que est in poten tia ad esse est transmutatio de forma in formam sicut pro/ pria actio alicuius gladij est scissio. Si igitur nunqz trans mutaretur tunc esset frustra tamen nunqz attingeret pro/ priam operationem que est propter ipsaz tanqz propter fi nez vt habetur primo ce. ⁊ mũ. sed deus ⁊ natura nihil fa ciunt frustra quare non apparet celum non habere mate/ riam que est in potentia ad esse ⁊ per consequens non est compositum ex materia ⁊ forma.

¶ Esse igitur necessariũ non est nisi duobus mo diu: necessarium. s. ex se: ⁊ necessarium ex alio: et possibile ex se: sicut potest aliquis extimare i corpo re celesti: scilicet ipsum habere virtutem finitam: ⁊ acquirere necessitatem a virtute infinita separa ta a materia: vt opinatur Auicenna: estimatur eẽ opinio Alexandri in quibusdam suis tractatibus: ⁊ super hoc fundauit Auicenna suam declaratio nem de primo principio esse sine declaratione ei⁹ quod est motum eternum esse: ⁊ est declaratio fun data super propositiones instabiles: sicut tu vides

¶ Ex dictis excludit quãdam distictionem Auicen. d. q esse necessarium est duobus modis. s. necessarium ex se ⁊ simpliciter ⁊ necessariuz ex alio possibile tamen ex se sicut voluit Auicen. ⁊ aliquis posset extimare de corpore cele/ sti. s. q ipsum haberet virtutem finitam ⁊ possibilem ex se sed acquirat ab alio necessitatem. s. a virtute infinita sepa ta a materia. ⁊ hec opinio fuit Auicẽ. ⁊ videtur fuisse opi nio Alex. in quibusdam suis tractatibus ⁊ sup hoc Auicẽ. fundauit suam declarationem qua probat primum princi pium esse absqz ℔ quod probat ipsum esse per eternitatem motus sicut facit Ax. viij. phy. ℔ est q a materia. probat primum principium esse eternum per hoc q celum ẽ eter num. ⁊ cum hoc ce. s. eternum nõ habeat ex se oportet da re aliud quod per se est eternum dans alijs eternitatem aliter esset procedere in infinitũ. ⁊ subdit q declaratio ista contra procedit a materia reprobando primum principiũ esse infinitum super propositiones instabiles non haben tes virtutes concludi propositum. vt tu vides. i. quilibet potest videre q autem corpus celeste de se aliunde perpe tuare non posset probatur sufficienter in fine primi celi et mũdi. vnde ostendit q naturaliter omne corruptibile cor rumpetur quia natura non facit actiuum fine passiuo nec econuerso.

Ed est questio de hoc quod dicit Ari stotiles in celo ⁊ mundo: scilicet q virtutes corporum celestium sunt finite ac tionis: quia corpora celestia sunt finite actionis quantitatis: ex hac propositione declarã uit q corpora celestia sunt finite quantitatis: ⁊ de dit causam in hoc q orbium celestium quidaz mo uent vnam stellam: ⁊ quida plures: ⁊ dixit q si stel le que sunt in orbe stellarum fixarum essent mino res vel maiores: non posset eas mouere vniuersa liter. Et declarauit illic vniuersaliter: q si virtutes que sunt in corporibus celestibus essent i calefacere ⁊ mouere vniuersaliter infinite mouerẽt corpo ra que sunt apud nos in instanti: ⁊ hoc facit extima re q in corporibus celestibus sunt virtutes actiue finite.

¶ Postqz determinauit corpus celeste circunscripto suo motore esse simplex non compositum ex materia ⁊ forma ℔ occasione predictorum mouet quasdam questiões ⁊ eas dissoluit ⁊ diuidit in duas ꝑm q duas mouet ⁊ soluit se cunda ibi. Et potest aliquis. Ad hoc primo mouet questiones que faciunt dubitare secundo soluit eas ibi.

Et ad hoc dicamus. Quia dictum est prius q ꝓpri/ um est celo hic supple q motor eius non sit in materia et illud quod mouetur a motore sit simplex ⁊ non compositũ ⁊ motor dat sibi motum continuum ⁊ infinitum ⁊ sic vide tur q motores celi sũt virtutes infinite. ideo circa hoc mo uet questionem. d. q questio est ℔ q Ax. dixit in libro ce. ⁊ mũ. ⁊ videtur ei contrariarij. s. q dictum est ℔ dixit in se cundo ce. ⁊ mũ. q virtutes corporum celestium sunt fini/ te actionis eo q corpora celestia sunt finite quantitatis qa q mouetur a virtute finita i tempore determinato. si hoc non esset finite quantitatis non moueretur in tempore de terminato vna reuelatione integra ⁊ q iste virtutes sint fi nite actionis dicit q Ax. dedit causam in hoc. s. in signifi cando non in esse ⁊ est quia de numero corporum celestiũ quedam mouẽt vnam stellam ⁊ quedam plures ⁊ dixit q si stelle que sunt in orbe stellarum fixarum essent minores vel maiores motor istius orbis non posset mouere eas na turaliter ⁊ demonstrauit vniuersaliter illic. s. in secundo celi ⁊ mundi q si virtutes que sunt in corporibus celesti/ bus essent in calefacere ⁊ mouere infinite mouerẽtur cor pora que sunt apud nos in instanti. sed in tempore. mouẽ tur ideo estimatur q in corporibus celestibus sunt virtu/ tes finite actionis.

¶ Et ad hoc dicamus breuiter q infinitum dici tur duobus modis: quorum vnus est virtus infini te actionis ⁊ passionis in tempore: ⁊ est finita in se: scilicet in velocitate ⁊ vigore. Secũdus est virtus infinite action is aut passionis in se.

¶ Soluit predictam questionem ⁊ primo facit hoc. secun do excludit quasdam obiectiones que possent fieri ibi.

Non sequitur. primo soluit questionem. secundo ex sua solutione excludit conuenientiam ⁊ differentiam inter cor pora celestia ⁊ generabilia ⁊ corruptibilia ibi. Corpus igitur celeste. Circa primum tria facit. primo premittit quandam distinctionem ex qua habet solutio questionis. secundo declarat membra istius distinctionis applicando ad solutionem questionis. tertio concludit solutionem de claratam. secunda ibi. Virtus autem. tertia ibi. Infinitũ igitur. Dicit primo q dicamus igitur breuiter q infini/ tum dicitur duobus modis. vno modo dicitur virtus in/ finite actionis ⁊ passionis in specie. i. duratione est tamẽ finita in se vz in vigore.

¶ Virtus autem infinita in actione ipsa aut pas/
sione non existit in corpore: siue fuerit celeste siue
generabile: aut corruptibile. hoc enim non accidit
corpori nisi ꝑm q̄ est corpus finitum: ⁊ ideo orbes
mouent ⁊ mouentur in tempore. virtutes vero in
finite in actione ant passione. in tempore esse ne
cessarium est corporibus celestibus: passione autē
quia simpliciter sunt simplicia: actione vero quia
sue forme non constituuntur per suum subiectum
⁊ vtrunq; est impossibile in corporibus generabili
bus ⁊ corruptibilibus: quia sunt cū potentia ex ma
teria ⁊ forma.

¶ Declarat membra istius distinctionis applicando ad
solutionem questionis. d. virtus infinita ꝑm se in actione
aut passione scilicet infinita in vigore non excedat in cor/
pore aliquo nec celesti nec generabili nec corruptibili ga
non conuenit. sed aliter corpori scilicet, virtutem infinitaz
nisi corpus esset infinitum q̄d est impossibile vt apparet.
tertio physicorum. ⁊ ideo dicit q̄ orbis mouet ⁊ mouetur
in tempore quod habet virtutes finitas ꝑm vigorem. vir
tutes, vero infinitas in actione in tempore idest duratione
esse in corporibus celestibus sunt virtutes in passione du
rationis infinite quia corpora celestia sūt simplicia. ⁊ ideo
ipsa sunt corruptibilia quia possunt infinitatem recipere
actionem ⁊ motum ꝑm tempus. sed q̄ sūt in eis virtutes
durationis infinite in actione: hoc patet ex hoc q̄ sue for/
me non constituuntur in esse per suum subiectum. ⁊ ideo
cuz sint forme seperate non habentes contrarium nec sub
iectum per quod substantant possunt agere in infinitum tē
pus. Et subdit q̄ vtrunq; illorum est impossibile in cor/
poribus generabilibus ⁊ corruptibilibus habere virtutes
infinitas indūratione ⁊ vigore nec actionis nec passionis
eo q̄ generabilia ⁊ corruptibilia sunt composita ex mate
ria ⁊ forma ideo necessitate corrumpūtur. quare vero nec
agere possunt nec pati per tempus infinitum nec actionez
infinitam habent in qualitate actionis.

¶ Infinitum igitur esse in vigore cuius causa est
corpus ꝑm q̄ est corpus est impossibile in corpori
bus celestibus ex diuersitate motoris ⁊ moti in eis
a corporibus generabilibus ⁊ corruptibilibus: ⁊ est
impossibile i corporibus generabilibus ⁊ corrupti
bilibus: quia virtutes eorum motiue sunt materia
les: ⁊ corpora sua que mouentur ab eis componū
tur ex materia ⁊ forma.

¶ Concludit solutionem suam declaratam. d. q̄ infinitū
in vigore cuius causa est corpus ꝑm q̄ corpus est ⁊ est im
possibile idest virtutem esse infinitam in vigore cuiꝰ vir/
tutis corpus sit causa scilicet subiectiua idest que sit forma
alicuius corporis h̄ est siue sit corpus celeste siue aliquid
quodcunq; quia omne corpus est finitum ideo esset pro/
portionata actioni virtutis infinite. sed virtutem esse infi/
nitam in duratione in corporibus celestibus est necessa/
rium propter diuersitatem que est inter corpora generabi
lia ⁊ corruptibilia taz ex parte motoris q̄z ex parte moti vz
quia motor in celo non constituitur in esse per motū ⁊ mo
tum est subiectum simplex non compositum ex materia ⁊
forma ⁊ est impossibile esse infinuam virtutem in duratio
ne in corporibus generabilibꝰ ⁊ corruptibilibus quia vir
tutes eorum motorum sunt materiales. s. constitute in eē
per sua subiecta: corpora etiam que mouentur ab eis sunt
composita ex materia ⁊ forma quia motor in eis non dat
esse moto. ⁊ ideo quia de necessitate corrumpuntur nō pos
sunt infinitum tempus mouere nec moueri.

¶ Corpora igitur celestia ⁊ generabili a ⁊ corrup
tibilia conueniunt in hoc q̄ actio ⁊ passio existētes
in eis sunt finite in se: ⁊ per hoc mouentur in tem
pore ⁊ sunt quedam velociora quibusdam cuz hoc
q̄ virtutes eorum motiue non sunt materiales: q̄z
recipiunt ex modo isto receptione finita in tempo
re: in tempore vero receptione infinita.

¶ Concludit conuenientiam ⁊ differentiam inter corpo/
ra celestia ⁊ generabilia ⁊ corruptibilia. d. igitur corpora
celestia ⁊ generabilia ⁊ corruptibilia conueniunt in hoc q̄
actio ⁊ passio idest virtutes actiue ⁊ passiue existentes in
eis sunt infinitam in se scilicet in vigore propter hoc mo
uentur in tempore ⁊ quedam mouentur velocius quibus/
dam ꝑm q̄ in maiori proportione virtus motiua excedit
suum mobile ⁊ statim subiungit cum dicit hic q̄ virtutes
motiue eorum corporum celestium non sunt materiales. ⁊
ideo recipiunt infinitatem in vigore. virtutes autem ge/
nerabilium ⁊ corruptibilium sunt materiales. ideo nullaz
iufinitatem recipiunt nec indurationc nec in vigore.

¶ Et non sequitur ex hoc q̄ in corpore celesti est
virtus finita ipsa actiōe ⁊ passione: vt in eo sit vir
tus finita in tempore: nec sequitur ex hoc q̄ virtus
finite actionis ⁊ passionis est: vt sit corpus possibi
le: ⁊ corrumpatur: aut vt sit compositū ex materia
⁊ forma: possibilitas enī non debet esse nisi ex hoc
q̄ virtus finita in tempore sit: ⁊ sit compotum.

¶ Excludit quasdam obiectiones que possunt fieri ei pri
us ponit obiectiones excludendo. secundo ostendit quo/
modo non concludunt ibi. Et est manifestuz. primo dicit
q̄ ex hoc q̄ nos diximus scilicet q̄ in corpore celesti sit vir
tus finitam in qualitate actionis ⁊ passionis idest in vigo
re non propter hoc sequitur q̄ in eo sit virtus finita in tē/
pore licet forte aliquis possz credere. nec sequitur propter
hoc q̄ virtus est infinita in vigore vt corpus illius scilicet
celeste sit corruptibile aut compositum ex materia ⁊ forma
non autem ex finitate virtutis in vigore.

¶ Et est manifestum q̄ si poncremus corpus ce
leste componi ex materia ⁊ forma sequitur in ipso
esse virtutem infinite actionis ⁊ passionis in tem
pore. Et est manifestuz q̄ si in corpore composito
ex materia ⁊ forma esset virtus infinita in tempore
sequeretur in ipso esse virtutem infinitam in ipsa
actione aut passione. Et est impossibile quod intu
lit Aristotiles ex positione virtutum quibus mouē
tur corpora celestia in tempore.

¶ Declarat predicta. ⁊ primo declarat q̄ si corpus fuerit

compos'tum ex materia ⁊ forma sequitur ipsū habere virtutem finitam in duratione. ⁊ secundo declarat q̄ si corp⁹ habet virtutem finitam in vigore non propter hoc sequitur ipsum esse compositum ex materia ⁊ forma. tertio exponibus predictis recapitulat solutionem predicte questiōis secunda ibi Et est manifestum. tertia ibi Mouet autez receptionis. ¶Prima dicit Manifestum est q̄ si posuerimus corpus celeste compositum ex materia ⁊ forma sequitur ipsum habere virtutem finitam in duratione. quia omne compositum ex materia ⁊ forma est corruptibile. omne autem corruptibile de necessitate corrumpetur vt probatur primo celi ⁊ mundi. quare omne compositum ex materia ⁊ forma est finite durationis. Et si diceret aliquis q̄ in corpore composito ex materia ⁊ forma esset virtus infinita in qualitate actionis ⁊ passionis idest infinita in vigore quod est impossibile scilicet q̄ in aliquo corpore sit virtus infinita in vigore. ⁊ hoc impossibile inducit Ax. ex propōcione virtutum mouentium corpora celestia in tempore dēterminato. quia scilicet cuiuscunque motus celestis quantumcunque tardi ad motum diurnum qui est velocissim⁹ aliorum est proporcio determinata. quare non est impossibile virtutem celestem esse vigoris infiniti. Nota q̄ tā materia q̄z forma finite sunt ⁊ limitate in actione ⁊ in passione ⁊ in tempore. ⁊ idco quodcunque fuerit compositum ex materia ⁊ forma materiali erit finite durationis: Intelligendum q̄ si aliquod corpus compositum ex materia ⁊ forma haberet virtutem esse infinitam cum duratiōe haberet virtutem infinitam in vigore cuius ratio est quia cōpositum ex materia ⁊ forma est corruptibile. si ergo primanet tempore in finito ⁊ cum corrumpens continue. si ergo in infinitum sua virtus resistit corrumpenti. hoc autē nō esset nisi infinitum sua virtus excederet virtutem corrumpentis ⁊ non in aliqua proporcione determinata cum corrumpens continuetur non solum idem numero sed idem in specie: necesse erit virtutem illius corporis eandem debilitari in tantum q̄ excederetur a corrumpente. quia i resistendo semper aliquo modo debilitaretur ⁊ corrumpitur quare sequitur si corpus est compositum ex materia ⁊ forma habeat virtutem infinite durationis q̄ habeat infinitam virtutem in vigore: ⁊ quia hoc est impossibile. ergo ⁊ primum.

¶Et est manifestū q̄ēt non sequitur ex hoc q̄ō recipit passionem finitam in se non in tempore: aut recipit actionem finitam in se infinitam in tempore vt sit compositum ex materia ⁊ forma: sicut sequit hoc quando actio aut passio fuerint finita in tempore. primum enim contingit ei ſm q̄ est corpus tantum. ſm autem secundum q̄ est corpus compositum.

¶Declarat q̄ si corpus habeat virtutem finitam in vigore propter hoc non sequitur ipsum compositum esse ex materia ⁊ forma. ⁊ dicit q̄ manifestum est q̄ ex hoc q̄ corpus recipit passionem infinitam in se idest habet virtutem passiuam infinitam in vigore non finitam in tempore idest in duratione. quia primum conuenit corpori secundum q̄ corpus scilicet habere virtutem finitam in vigore. ⁊ ideo omnia corpora composita q̄z non composita ex materia ⁊ forma in hoc cōmunicant scilicet ſi habere virtutem finitam in duratione conuenit corpori inquantum est compositum ex materia ⁊ forma. ⁊ proprium est compositis habere finitum esse duorationis.

¶Modus autem deceptionis in hac questione ⁊ quod fecit Aristotiles putari contradicere sibi est equiuocatio istorum duorum nominum finitum ⁊ infinitum. quoniam cum non distinguitur finitas ⁊ infinitas contingentes ex tempore a finitate ⁊ ab infinitate contingentibus ex actione ⁊ passione cō tinget ista ambiguitas. ⁊ ex hac finitate in qua cōueniunt corpa celestia ⁊ materialia declarauit vniuersaliter esse corpus finitum non ex finitate accidēte corpori ex hoc quia est ex materia ⁊ forma: ⁊ ex hoc abscindentur dubitationes contra Ax.

¶Recapitulat suam solutionem dicens q̄ modus deceptionis in ista est equiuocatio duorum istorum nominum scilicet finitum ⁊ infinitum. quia cum non distinguitur finitas ⁊ infinitas a finitate ⁊ infinitate in vigore. ideo conuenit ambiguitas in sermonibus philosophi cum quandoque dicat virtutes celestes esse finitas quandoque infinitas. ⁊ subdit q̄ de ista finitate in qua conueniunt corpora celestia cum generabilibus ⁊ corruptibilibus in vigore declarauit Ax. omne corpus esse finitum non ex finitate contingenti corpori ex hoc quod est compositum ex materia ⁊ forma que est finita in duratione. ⁊ per istam distinctionem tolluntur omnes dubitationes Ax.

¶Et potest aliquis dicere q̄ cum omne corpus agit per aliquid ⁊ patitur p̄ aliquid: necesse ē vt omne corpus sit compositum ex materia ⁊ forma.

¶Mouet aliam questionem. ⁊ diuiditur in tres. primo ponit questionem arguens ad vnam partem. Secūdo soluit ibi Ad hoc dicamus. Tertio ex sua solutione infert conclusiones ibi Et ad hoc. Videtur primo q̄ aliquis posset dicere q̄ omne corpus esset compositū ex materia ⁊ forma: quia omne corpus agit per aliquid sui ⁊ per aliquid patitur. illud vero per quod agit est forma: ⁊ per quod patitur est materia: vt patet secundo de generatione quia omne corpus compositum est ex materia ⁊ forma. ⁊ p consequens celum. quare videtur esse contrarium ei quod declaratum est in precedentibus.

¶Et ad hoc dicamus hoc esse verum. sed corporum quoddam est compositum ita q̄ forma constituitur per materiam. ⁊ ita q̄ materia est subiectum tantum non materia cuius esse sit in potentia scilicet corpus celeste. Et quoddam est compositū ex materia que est potentia ⁊ forma que constituitur per materiam scilicet corpora generabilia ⁊ corruptibilia.

¶Soluit dicens q̄ dicamus ad hoc quod est verum scilicet omne corpus est compositum ex materia ⁊ forma. ſz de numero corporum quoddam est compositum cuius forma non constituitur in esse per materiam. ⁊ supple nō dat esse materie ita q̄ materia eius est subiectum non materia cuius esse sit in potentia ⁊ actui essendi recipiat a forma. et hoc est corpus celeste. aliud est corpus quod est cōpositum ex materia ⁊ forma: que qualis materia ē in potētia ad actū essendi. ⁊ forma eius constituit in esse q̄ mām. ⁊ illa sūt

generabilia ⁊ corruptibilia. ⁊ ita patet q̄ tam celestia q̄z inferiora sunt composita ex materia ⁊ forma: sed diuersimode. quia actio arguit formam ⁊ transmutatio materiam cō mentator octauo methaphysice. ⁊ iō alia ⁊ alia actio ⁊ trāsmutatio arguit aliam ⁊ aliam formam ⁊ materiam.

¶ Et ex hoc videtur q̄ corpus dicitur de eis equiuoce: ⁊ q̄ eternum ⁊ non eternum nō conueniūt in aliquo omnino. Et hoc apparet etiam ex hoc q̄ corpus celeste non datur ei subiectum nisi propter motum localem tantum. Corporibus autem generabilibus ⁊ corruptibilibus datur materia propter generationem ⁊ corruptionem. forma autez datur eis propter actionem: sed differunt. quia in altero est infinita in tempore: ⁊ altero finita. ⁊ ideo illa sūt non materialia: ⁊ ista materialia. Hm hoc igitur habet hec questio quam ignoraui diu ante longam p scrutationem.

¶ Infert quasdam conclusiones dicēs q̄ corpus vel corporeitas dicitur de celo ⁊ istis inferioribus equiuoce. ⁊ patet cum quid corporale ⁊ eternum non conueniunt in aliquo omnino enim ergo differunt tam ex parte forme q̄z ex parte materie que sunt principia essentialia rei non possunt habere in aliquo similitudinem omnimodam. ex hoc etiam apparet bene q̄ corpus celeste nō dicitur habere subiectum propter aliud nisi propter motum localem tantum quia suum subiectum non est in potentia nisi ad vbi corporibus generabilibus ⁊ corruptibilibus datur materia propter generationem ⁊ corruptionem: quia supple corpz materia est in potentia ad actum essendi. sed forma datur eis. s. vterq; tam celo q̄z generabilibus ⁊ corruptibilibus est forma finita in duratiōe. ⁊ ideo corpora supple celestia non dicuntur materialia: ista vero generabilia ⁊ corrupti bilia dicuntur materialia. ⁊ subdit q̄ secundum hoc oportet intelligi ista questio quam ignorauī diu ante longam p scrutationem. Dubitari potest de hoc quod commentator dicit q̄ in celo non dicitur esse subiectum vel materia nisi propter motum localem tantum. Videtur etiam q̄ ō beatur sibi subiectum propter accidentia tantum alia que sunt raritas ⁊ densitas ⁊ illuminositas que non possunt esse nisi in subiecto materiali. ⁊ potest dici q̄ commentator intendit hoc per subiectum materiam: que solum est in potentia ad vbi. quia hic comparat materiam celi ad materiam generabilium ⁊ corruptibilium. modo in celo non est aliqua potentia nisi solum ad vbi que sit in potentia secūdū totum celum. quia licet in celo sint aliqua accidentia non potest tamen subiectum celi intelligi in potentia ad illa. quia potentia intelligitur per transmutationes: vt patz primo physicorum. In accidentibus vero celi per se non est transmutatio nec intensio nec remissio. quare subiectuz eius non potest dici in potentia ad alia accidentia. Ad si quis instaret de lumine: quia ad lumen non videtur cē transmutatio. Dicendum q̄ ista transmutatio non est n toto celo sed in parte: ⁊ ex hoc non potest attribuj materia toti celo sed etiam transmutatio sequitur motum localem: nec etiam est transmutatio corporalis ⁊ in re qualitatum illa que arguit potentiam materie: quia per accidentia aliā a motu locali non dicitur celum habere materiam. Sequitur rubrica Et fuit tē.

Um autem declaratum fuit ab Aristotile q̄ motꝰ celi ē primus ⁊ ex hoc fuit declaratum q̄ motus est in moto: sequitur vt hoc quod mouetur hoc motu sit eternum. Si enim esset generabile ⁊ corruptibile: tunc motus eius non eēt primus motus.

¶ Postquam commentator determinauit de corporibus celestibus secundum se. hic determinat de motibus celorum appropriatis. secundo determinat de motore primo tertio redit ad declarandum de natura corporis celestis in habitudine ad primum motorem vt ex hoc compleatur scientia de celo ⁊ de eius motoribus. secunda ibi Et cum cō siderauit. tertia ibi Demonstratio. Circa primum tria facit. primo premittit quedam valentia ad declarandum naturam motorum appropriatorum. secundo ⁊ hic naturam determinat ibi Et cum considerauit. Dicit ergo primo q̄ cum fuerit declaratum tertio physicorum q̄ motus celi est motus primus. ⁊ cum fuit hoc declaratum tertio physicorum q̄ motus est in moto vt in subiecto: sequitē ex his duabus propositionibus q̄ illud quod mouetur p̄ motu scilicet ipsum corpus celeste est eternum. quia si ipsum celum esset generabile ⁊ corruptibile: eius motus non eēt primus. Et subdit q̄ Aristotiles considerans res scilicet possibiles in motu celi ⁊ quiete: necesse fuit propter hoc q̄ motus esset primus ante oēm aliū motū vt eius motus sit eternus. Notandum vt declarat commentator octauo physicorum: q̄ si esset celum generabile ⁊ corruptibile ita q̄ de nouo fuisset: sequeretur q̄ motus non esset primus quia nullum corpus potest generari de nouo generaliter loquendo nisi per motum ⁊ transmutationem. ⁊ non solū per transmutationem factam in ipso sed etiam in generāte qui generatur de nouo illud quod quandoque non generabit nec numero nec specie. si igitur celum de nouo fuit generatum transmutatio fuit facta in subiecto generato cum secundum philosophantes ex nihilo generari nō potuit. Fuit etiam transmutatio in generante cum de nouo produxit effectum quem prius non produxerat. ⁊ sic isti motus fuerunt aute motum celi. quare sequitur q̄ si celum esset generatum motus eius non esset primus. quare ex oppositio antecedentis infert oppositum consequentis. s. q̄ si motus eius primus est: ipsum est eternum.

¶ Et cum considerauit possibiles in motu eius ⁊ quiete fuit necesse etiaz propter hoc q̄ motus eiꝰ est primus ante eēm illum motum vt motus eiꝰ sit eternus. Et cum declarauit ista scilicet hoc corpus eē eternū ⁊ motū perscrutabitur primo de motu celi. ⁊ inuenit illum moueri a virtute nec graui nec leui. ⁊ quia omnis virtus grauis aut leuis existit i corpore generabili ⁊ corruptibili aut anima si fuerit cū hac materia: necesse fuit vt hec virtus que est grauis nec leuis sit in corpore simplici: ⁊ ipsam non habere subiectum nec cōtrarium: ⁊ vt sit anima necessario non admixta nature: sed anima corporis eterni. ⁊ vt ista anima sit non abstracta a suo corpore: ⁊ cum hoc separata ab ipso: inquantum hoc corpus non indiget ipsa quia est permanens per se: sicut ē dispositio deanimabus que sunt cum virtutibus naturalibus. Et vt ista anima sit in eo. nam omne motum ex se mouetur per virtutem existentē in eo

¶ Declarat naturam motorum appropriatorum. Et primo ostendit huiusmodi motores esse animas non materiales sed separatas quantum ad esse: sed coniunctas in suis motoribus quantum ad operationes. secundo ostendit quales sunt ꝑm suas essentias: ibi Et cum considerās

Primo dicit ꝙ cum Ar. considerauit ista que dicta sūt de corpore celesti. s. ipsum esse eternū ⁊ motū primo incipit perscrutari in octauo physicor de motu eius. ⁊ inuenit istum motum fieri a virtute nec graui nec leui idest a forma quā sequitur vt gravitas leuitas supple dicantur forme: aut sit gravitas aut leuitas sunt a natura generabili ⁊ corruptibili idest a forma materiali in materia que est generabilis ⁊ corruptibilis. ⁊ hoc supple si gravitas ⁊ leuitas supple nō dicuntur forme sed qualitates cōmunes formis i materijs aut gravitas aut leuitas ab anima. Si autem fuerit materialis existens in materia generabili ⁊ corruptibili. corpus igitur celeste cum non sit generabile ⁊ corruptibile necesse est motum esse fieri a virtute nec graui nec leui. de ista ratione tantum ponit maiorē in lra. sed dat minorem intelligere ⁊ conclusionem per hoc quod sequitur. Subdit enim ꝙ necesse est ꝙ hec virtus que nec gravis nec levis sit in corpore simplici. ⁊ ꝙ ipsa virtus vel forma nō habeat subiectum per quod vz consistat in esse. nec per contrarium a quo. s. corrumpatur. exquo enim virtus gravis ⁊ levis est in corpore generabili ⁊ corruptibili. consequens est ꝙ corpus quōd non est generabile nec corruptibile habeat virtutem nec gravem nec levem. ⁊ ita necesse est ꝙ illa virtꝰ que mouet celum sit anima non admixta materie. sed anima corporis eterni. ⁊ ita necesse est ꝙ ista anima celestis ñ sit separata a mobili suo nec subiecto nec loco. ⁊ cum hoc ꝙ ipsa sit separata ab eo quantum ad esse eo. s. ꝙ corpus celeste non indiget anima ad suum esse: sed est per se ipsum ex natura non recipiens esse ab ipsa anima sicut corpora animalium inferior recipiunt esse a suis virtutibus materialibus idest a suis formis vel animalibus. ⁊ ita anima celestis nunquā separatur a suo mobili licet sit absoluta in esse sed semper est in suo mobili. quia omne quod mouetur ex se: mouetur per virtutem existentem in ipso. cum igitur celum maxime mouetur ex se. ergo virtus mouens ipsū effective in ipso non cristit. Nota ꝙ de numero gravium ⁊ levium: quedam sunt simplicia: quedam mixta in inferioribus. gravitas ⁊ leuitas videbantur esse forme substantiales eo ꝙ mediantibus eis mouentur ad loco ꝓpria cum extra ipsa fuerūt. sed non qualitates consequentes formas substantiales: sed gravium ⁊ levium mixtor quedam sūt animata: quedam inanimata. ⁊ quocūq modo sit semper gravitas ⁊ leuitas sunt qualitates generabilium ⁊ corruptibilium.

¶ Et cum considerauerit in istis virtutibus declaratum fuit ei ipsaz eē virtutem appetitiuā ō virtutibus anime tantum.

¶ Ostendit naturam motor appropriator quantū ad suas essentias dicens. ꝙ considerauit Ar. naturam istorum motor appropriator: notum fuit ei virtutes esse appetitiuas tantū. Notandū sicut dicit cōmentator octauo methaphysice operatio arguit formam. cum igitur in virtutibus corpor celestium apparet operatio appetitus. ideo appetitus primū mouens in moto dicitur tertio de anima. ⁊ cōmētator. xij. metha. ideo necesse est motores celestes eē virtutes appetitiuas. sed quia in formis omno absolutis ñ est virtus sensitiua materialis ⁊ absoluta: vt apparet secūdo de aia. ideo in motoribus celestibus que sunt forme absolute est appetitus intellectuus huiusmōi: ideo anime habent virtutes appetitiuas ⁊ voluntarias. ⁊ hoc commentator dicit duodecimo methaphysice ꝙ de virtutibus anime solum habent intellectum ⁊ voluntatem. idem etiam intelligit hic: licet non dicat de intellectu quia hic intendit ꝙ appetitum ⁊ voluntatem que sequūtur intellecta.

¶ Et cum considerauit de virtutibus appetitiuis celestibus vidit eas moueri ad appetibile nobilius ipsius.

¶ Determinat de motore primo ⁊ ꝓponit ꝙ propter motores appropriatos est alius motor nobilior eis secūdo determinat illum motorem esse nobiliorem ⁊ perfectiorem ei ibi Et considerauit. Primo dicit ꝙ cum philosophus ꝑmo considerauit in istis virtutibus celestibꝰ appetitiuas andit eas mouere ad aliud appetibile nobilius de ipsis cū mouens nobilius sic moto ⁊ agens passo. sed tamen appetibile mouet ipsum appetitum. ergo ipsum appetibile nobilius est ipso appetitu. ⁊ ideo appetibile mouet ꝑm nobilitatem in ratione boni ita ꝙ nihil est bonum vel simplicit vel bonum apparens. vnde si appetitus ⁊ intellectus fuerit coniūcta magnitudine ⁊ sensu: appetibile quandoque erit bonum apparens ⁊ non simpliciter eo ꝙ in tali appetitu potest error contingere. sed si appetitus fuerit intellectus separatus: tunc eius appetibile est bonum simpliciter ⁊ hoc appetibile necessario nobilius est ipso appetitu. quia appetitus ordinatus nunquam tendit in vilius se: sed semper ignobilius. ex quo apparet ꝙ appetibile ꝓpter quod mouet virtutes celestes est nobilius eis.

¶ Et cum considerauit de virtutibus appetitiuis celestibus inuenit eas esse infinitarum potentiarū Et cum considerauerit in continuatiōe motus eorum fuit declaratum ei ꝙ causa continuatiōis non est ista qua mouentur sed illud quod largitur eis cōtinuationem est illud appetibile.

¶ Ostendit illum motorem esse nobiliorem alijs ⁊ perfectiorem eo ꝙ ipse est causa ꝑpetuitatis ⁊ continuitatis motus ⁊ alij ad hoc non sufficiunt. secundo ostendit ipsum eē nobiliorem ⁊ perfectiorem eo ꝙ est causa in esse non solus ipsi motui: sed etiam omnibus alijs entibus: ibi Et fuit ō declaratum. Circa primum tria facit. primo ostendit motorē esse sufficientem causam ⁊ primam continuitatis ⁊ perpetuitatis motus. secundo ostendit naturam istius motꝰ ꝑm se. tertio recapitulat omnia supradicta vt etiam ostendat q̄liter Aristoiles compleuerit scientiam de celo. secūda ibi Et quia continuatio non peruenit tertia ibi. Et cum considerauit. Primo dicit ꝙ cum Aristoiles determinauit de istis virtutibus appetitiuis scilicet in motoribus appropriatis inuenit eas esse infinitarum potētiarum. ⁊ hoc cum determinatam proportionem virtutis habent ad sua mobilia que sunt finite quantitatis. Et cum considerauit in continuitate motus quem faciunt virtutes quia videlicet motꝰ cōtinuꝰ ⁊ ꝑpetuꝰ fuit ei manifestum ꝙ causa continuitatis motus propie non est illa virtus que sit causa motus effective nulla istarum virtutum appetitiuarum que ē effectiua motus sufficit ad causandum motum continuum ⁊ prope nobilius eis. Notandum est ꝙ finita virtus in quantitate actionis non potest esse per se absque alio ꝑncipio motus eterni: quia quod per se nō potest esse ens absolutum ab alio ita ꝙ sit principium non potest esse per se sine alio causa motus eterni eo ꝙ essentia rei prior naturaliter est ina actione. sed nulla de virtutibus appetitiuis celi prout est ens absolutum ab omni alio omnino quod est finite virtutis in vigore. ⁊ ideo sicut est de suo vigore: ita erit de sua duratione sicut dictum est supra de celo ⁊ mūdo

nisi esset aliud preter quod est a quo habet tanquam a fine durationem ppetuam: quare de nullis virtutibus appetitiuis celi pōt esse causa sufficiens p se ppetuitatis motus.

Itē illud ꝓpter quod aia est vt iam tactū est supᵃ: magis est. ex quo eni mouet pp aliud necesse esse vt fm disponē illius ꝓpter quod mouet: moueant ita ꝙ si illud ꝓpter qō aliter se haberet vno tpe q̄z alio: vel ꝙ deficeret ei deficiet ⁊ motus. ⁊ hoc est qō ꝓm. dicit. xij. metha. ꝙ motores celestes pñt semper mouere ⁊ nō mouere. pñt enim sp mouere si illud ꝓpter quod mouent fuerit receptibile transmutationis alicuius motus cuiuscūq; sit transmutatio. q̄z pñt mouere semper si illud ꝓpter quod fuerit intransmutabile aliquo modo. minor declarata est supra. s. ꝙ motores appropriati qui sunt virtutes appetitiue non mouent ꝓpter aliud. quare manifestum est ꝙ possunt causare motū ppetuū. Ad hoc dicendum ꝙ ꝓmus motor est causa in esse motus vt apparebit infra: sequitur ꝙ sit causa in continuitate motus. quia motus est in continuatione vt infra dicet per cōmen. ex his que dicuntur hic manifeste. Apparet secundo esse de intentione cōmentatoris de quibus maxime aliqui consueuerūt dubitare. vex est ꝙ primū ꝓncipiū non mouet in ratione cause efficientis sed solum in ratiōe finis. dicit enim hoc qō declaratum fuit tab Ax. ꝙ causa q̄ntitatis motus non est illa forma qua fit motus: sed illud qō largitur ei continuationem est aliud appetibile. ⁊ constat hoc appetibile esse primum principium: quod est aliud a forma concurrentis effective fm ꝙ hic apparet ex intentione cōmentatoris. Secundū est ꝙ primū principium est infinitum in vigore: quod est de eius intentione. Dicit eni hoc ꝙ cuz Ax. vidit virtutes appetitiuas corpox celestiū motores appropriatos esse potentiarum finitax ⁊ vigores infiniti: ⁊ vidit motus eorum esse continuationis perpetue: ideo fit ei manifestum ꝙ causa continuationis motus non est illa forma que mouet effective sed aliud appetibile ex quo siquidē apparet de intentione eius esse ꝙ primū ꝓncipium non est finitum in vigore. ex quo enim appropriati motores non sunt causa perpetuitatis motus ga sūt finiti vigoris. igitur a destructione consequentis sequitur ꝙ si primū principium quod est causa continuationis ppetui motus qui non est finitus vigore. Deinde cū dicit:

¶ Et quia continuatio non ꝓuenit nisi a motore non moto: sequitur ꝙ istud mouens nō est corpus nec potentia in corpore ⁊ ꝙ est intelligentia abstracta: quod etiam declaratum est in libro de anima. s ꝙ omne quod est tale est intelligentia abstracta ⁊ ꝙ istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam. Intelligere enim transmittit ipsum ad istud appetere.

¶ Ostendit qualis sit motor primus fm se. ⁊ quia dictuz est statim ꝙ appetibile ꝓpter quod est motus ⁊ est cā continuationis motus. nūc dicit ꝙ quia continuatio non ꝓuenit nisi a motore non mouetur: sequitur q̄ iste motor a quo est continuatio motus nō ē corpus nec virtus in corpore: sed est intelligentia abstracta. ⁊ hoc declaratum est in tertio de anima ꝙ omnis forma que non est in corpore sed ē abstracta intelligentia. ⁊ hec intelligentia intelligit corpus celeste vz per suū motorem appropriatū. ⁊ hoc est intelligere ꝙ corpus celeste habet de ipsa intelligentia abstracta ꝙ transmittit ipsū ad aliud appetibile idest ꝓpter hoc ꝙ corpus celeste per motorem ꝓprium intelligit primum ꝙ omnino separatum est quo dependet ⁊ mouet ꝓpter illud appetens conservare perfectionem ⁊ similitudinem quaz habet cum eo. Nota ꝙ sicut dicit cōmentator ꝙ motor qui dat perpetuam continuitatem non est corpus nec potentia in corpore sed intelligentia abstracta ⁊ ideo dicit phūs qua r to physicox: ꝙ non solum intelligunt ꝙ sit abstractus: ga non est virtus materialis nec fixit per corpus quia est eodem modo motores appropriati sunt absoluti. ⁊ ideo contradictio vel natura non est ꝓpter moueri primo q̄z sibi conuenit ⁊ motoribus aliꝭ celestibus. sed intelligit ꝙ motor primus est oino abstractus ita ꝙ non est forma materialis nec imersa materie nec forma absoluta appropriata alicui mobili: sed oino est absoluta. ⁊ ita per hoc differūt a motoribus appropriatis qui licet sint absoluti ex se: sunt tamē cōiūcti per operationē ⁊ appropriati ad decreta mobilia. ⁊ ex hoc in consideratione oportet huiusmodi motores plures opinari quicquid dicitur de motoribus abstractis in cē solum ꝙ dicatur de ꝓmo qui est absolutus simpliciter ⁊ econuerso. sed non est ita est enim deceptio fm quid ⁊ nō simpliciter. ⁊ ideo cōmentator sepe motores appropriatos ponit in corporibus celestibus vel medium celi vel desiderium celi: vt supra dictum est in questione quadam. Nota ꝙ per motorem appropriatum intelligit ipsum primum motorem qui est primus. ⁊ ideo fm diuersitatem mouentium appropriatur diuersis ordinibus ⁊ sunt diuersi gradus intellectus eius. sed ipsum primum sine vnum omnibꝰ modis ⁊ simpliciter. quia vt cōmentator dicit. xij. metha. non est idem. quia de primo principio intelligit motor primi mobilis cum eo quidem de ipso intelligitur motor saturni ⁊ intellectus: quod est idem quantū ad essentiam. et hoc ideo est quia isti motores appropriati differant in perfectione ⁊ in esse: vt cōmentator dicit secundo celi ⁊ mūdi.

¶ Et considerauit etiam de causis eternitatis celi: ⁊ declarauit in vltimo primi celi ⁊ mūdi in eo vero potentiam existere omnino. ⁊ declarauit etiam de virtute qua mouetur celuz localiter. s. anima appetitiua ipsam non habere materiam nisi materiā que est in potentia in loco tantum. Cum igitur scivit has tres causas compleuit scientiam de celo. ⁊ declaratum ex hoc toto quod dixit etiam in primo celi ⁊ mūdi. s. ꝙ si in celo essent plures stelle aut maiores cessaret motus aut minores. ⁊ sic cessaret cōtinuatio motus. Motus enim est necessarius in continuatione.

¶ Recapitulat prius dicta dicens ꝙ cum Aristoteles cōsiderauit in causa eternuatis celi. ⁊ determinat in fine primi celi ⁊ mundi ꝙ in celo non est potentia ad non esse scilicet quare ipsum secundum se est ingenerabile ⁊ incorruptibile: ⁊ declarauit etiam de virtute qua mouetur celuz localiter ꝙ non habet materiam cui det esse sed solum subiectum cui dat motum cum sciuit istas tres causas complexuit scientiam de celo: ⁊ intelligit per tres causas subiectum celi quod est quasi quinta essentia ⁊ motus appropriatus que dicitur virtus appetitiua eius. ⁊ hec duo remanent. ⁊ tertia causa est quare motor primus qui est mouens appetibile omnino immobile absolutum de quo prius loquebatur. ⁊ subdit ꝙ hoc totum declaratum fuit prius ex illo quod philosophus dixit secundo celi ⁊ mundi ꝙ si in celo essent plures stelle vel maiores vel minores cessaret motus eius. ⁊ per consequens continuus esset in continuatione. Notandum est per hoc quod dicit. s scilicet ꝙ in celo essent plures stelle vel maiores vel minores cetera cessaret motus eius. intelligūtur de causis predictis scilicet de ipso celo ⁊ motore appropriato qui est anima eius.

Iam ex proportione determinata istius motoris ap/

ppropriati ad suū mobile. ꝓbat pbs q si eēnt plures stel
le vel maiores cessaret motus vel non fieret in cadē velo/
citate quando fit motus. Et implicite datur intelligi tertia
causa que est primus motor illa dicta causa declarata est a
pbo. viij. phyſicox. t. xij. metha. Deinde cum dicit.

¶ Et fuit declaratus in omnibus istis q dator cō
tinuationis motus est dator motus celi. Et si ipse
non esset destrueretur t sic motus t celum. celum
enim est ꝓpter motum suū: t si motus celi destrue
retur motus entiū infinitox t sic mundus. Ex quo
verificatur q datur continuationis motui ē dator
esse aliis entibus.

¶ Ostendit motorē ꝑmū esse causa oībus alijs. Dicit q
declaratū fuit ex omnibus istis que immediate supra dicta
sunt q mouetur qui dat motū celi t continuationē. s. motō
ꝑmus dat esse moueri qui mouet de genere successiuox t
ideo suū continuū est suum esse: quod apparet. quia q dat
continuationē motus dat esse motus. t nisi ipe mouet qui
dat continuationē esse: destrueretur motus. quia cū cessa/
ret eius continuatio cessaret eius esse: t si destrueret mo/
tus celi destrueretur celum per suū motum. quia vnūquod
qꝫ quod habet operationē ꝓpriam est ꝓpter operationem
tanquā ꝓpter finem: secūdo celi t mundi. quare destructo
motu celi destrueretur celū vel esset frustra. t subdit q de
strueretur motus istox inferiox: t per consequens entia.
quare destrueretur totum. ex quo apparet esse verꝫ q mo/
tor qui dat motui continuū dat esse omnibus alijs entibus
t est motor primus quia omnia habent esse per ipsum. t si
primum non esset: alia non essent t ita omnia ab ipso de/
pendent in esse per sectione tanquam a fine. t hoc exꝑsse
apparet motus ꝑm quem causa prima dat esse omnib⁹ ali/
is entibus in eternis t necessarijs de se ꝑm intentionē phi
losophi t istius cōmentatoris. quia hoc non est sicut causa
effectiua t ꝓductiua dat esse suo effectui post in esse: sed si
cut ꝓpter quem alia sunt t sicut conseruans t perficiēs

¶ Notandum est q dicit: si destrueretur motus celi t tūc
destruerentur omnia inferiora. t hoc ideo quia celum nō ē
solum causam in esse istis inferioribus sed etiam in cōser/
uari. ꝙm sicut apparet secūdo de generatione t commē
tator assumit secūdo ce. t mū. motus solis in obliquo circu
lo est causa generationis t corruptionis. motus aūt diur/
nus est causa continuitatis t perpetuitatis t conseruatio
nis eterne in re naturali: quare patet celū esse causam isto
rum inferiox non solū in esse sed etiam in conseruari: sed
destructa causa conseruatiua destruitur effectus. quare de
structo motu celi: destruerentur oia ista inferiora.

¶ Demonstratio aūt qua vsus est in vltimo. viij.
phyſicox. s. q virtus infinita non existit in corpore
finito siue fuerit virtus materialis: siue non plures
induxit errorem. Et multotiens locuti fuimus de
dissolutione questionis contingentis in ea. t simi
liter locuti fuimus de hoc q contingit ex hoc q pri
mū motum ex se t ex alio est per motuꝫ. ¶ Per acci
dens per naturam motoris sui. t hoc intendimus
declarare. Et est manifestum q qui non destruxit
scientiam causarum istox trium quelibet ox q non com
plebitur in eo scientia celi.

¶ Quare redit ad declarandum de natura corporis cele
stis in comparatione ad motorem primuꝫ: circa quod duo
facit. primo premit intentionem suam. secundo declarat i/
tentum ibi ¶ Perscrutandum. Circa primum ꝑmittit duo
ex quibus elicit propositum dicens q demonstratio qua vi
sus est Aristo. in octauo phyſicorum. s. q virtus infinita nō
consistit in corpore finito siue illa virtus fuerit materialis:
siue non: que demonstratio plures duxit in errorem: t mul
totiens fuimus locuti de dissolutione questionis cōtinuātis
in ista demonstratione. t intelligit per demonstrationē de
terminatis in materia. s. ꝓpositionem que assumpta ē pul
videlicet q virtus infinita non est in corpore finita. t sub
dit q similiter t locuti sumus de alio quod sequit de isto
primo dicto. s. q principium est se mouetur: ex alio per acci
dens idest per aliud. s. per naturam motoris appropriati.
secundo ex hoc statim elicit intentum suum: cum dicit. s. t
hoc intendimus determinare quomodo ꝑmum motuꝫ ex
se quod est celuꝫ: ex alio. s. a motore primo. t hoc per hatu
ram sui motoris appropriati. t subdit q manifestum ē qui
vidit inducit formam istarum trium causarum. s. scientiam
contingentium questionum. circa istas tres questiones nō
complebuntur in eo scientia corpus celeste quod si quin/
ta essentia. Notandum q per illa tria complebitur scien
tia celi: t ꝓpter motum suum tanquam per ꝓpriam ope/
rationem: motus autem eius est ꝓpter suum motorez ap
propriatū qui mouet ipsū effectiue. nā agētia dina non a
gunt nisi ꝓpter intensionem vt ipse dicit secundo ce. t mū
di. motores autem appropriati sunt per motorem primuꝫ
a quo dependent in esse t moueri vt supra dictum est. Et
predicte scientie alicuius non habeantur nisi per cognitio
nem omnium causarum: vt dicitur primo posteriorum: t
primo phyſicorum. ergo scientia celi sine his perfecte ha/
beri non potest. Notandum est q questio quam ꝓpo/
nit primo de qua dicit plures fuisse in errorem quam ipse
soluit in pluribus locis est: q si omnis virtus existens in
corpore est finita. igitur omnes virtutes celestes actiue sūt
finite: quare non poterunt causare motuꝫ perpetuum. Et
si dicatur q virtus terminans motum perpetuum est infi
nita: tunc sequitur q mouet in non tempore: quod est im/
possibile. t in parte ipse dissoluit istam questionem in capi
tulo immediate precedenti vbi ostendit q virtutes celestes
vno modo sunt finite. s. qualuate actionis. t alio modo in
finite. s. in duratione. t eodem modo distinguit in secūdo
celi t mundi. sed solutionem magis completaꝫ dicit in. xij
methaphyſice. dicit ibi q motus celi causatur ex duob⁹ mo
toribus: quorum vnus est infinite potentie: a quo habet
eternitatem: t alius est finitus in vigore a quo habet velo
citatem determinatam. t in eandem sententia concordat i
quarto phyſicorum: vbi vult q primus motor cum sit sem
piternus non est finitus nec infinitus eo q non est quan/
tus. nec habet attributionem ad quantitatem secundum vi
gorem. t ideo non sequitur q non mouetur in non tempo
re: quia ibi vult q proprietas mot⁹ sit a primo motore vel
quomodo indigeat motore primo ex hoc q habet motorē
qui mouet ipsum effectiue.

¶ Perscrutandū est de hoc qō dicunt q corpus
celeste est simplex t est spirituale. Intendit enim in
ipso esse dimensiones non in materia: t ideo nō re
cipit alterationē in qualitatibus nec in substantia.
Et ē sicut dicit Themistius q sol t luna t alie stel
le aūt sunt forme idest dimensiones non in materia
idest corpora spiritualia: aut habent materiaꝫ equi
uocam cū istis materijs. Nullus enim dubitat in
hoc q sunt corpora quia mouentur. Et est nullus
dubitat q corpora non recipiunt alterationem in
substantia nisi quia sunt in materia. t ideo inuenit
in eis plus qꝫ vnum numero: t sunt species t gene
ra. Corpora igitur celestia sunt corpora absoluta a
materia.

¶ Declarat ꝓpositum: circa quod duo facit: primo ostendit qualiter celum indigeat motore ꝑmo: vel quam habitudinem in suo moueri habeat ad motorem primum. secundo occasione huius mouet quandam questionem circa naturas corporis celestis ⁊ eas dissoluit. ibi Joannes enim

Circa primum enim adhuc duo facit. primo celum adhuc non habere materiam ꝓprie. s. eiusdem rationis cum materia generabilium ⁊ corruptibiliū. secūdo ostendit ipsam habere materiam que est in potentia ad vbi: ex quo demōstrat intentū ibi Sed cum sicut duo. Dicit ergo q̄ cuz fuit dictuz statim quod intendit hic declarare quō primū motū ſm se. s. celum mouetur ex alio per naturam sui motus appropriati. Hūc dicit: q̄ perscrutandum est igitur ad hoc q̄ dicunt sapientes q̄ corpus celeste est simpliciter separabile idest separatum a materia ⁊ transmutatione. ideo est perscrutandū vt sciamus que potentia est in corpore celesti ⁊ que non. nam ex hoc apparebit q̄ intendit quosdam dicentes corpus celeste esse simplex ⁊ separabile intendit ipsum eē dimensiones non in materia idest corporeitate sine materia que est in potentia ad esse: ideo est inalterabile ⁊ intrāsmutabile substantia ⁊ qualitate. s. alteratione corruptiua. ⁊ subdit q̄ est sicut Themistius dixit q̄ sol ⁊ luna ⁊ alie stelle sunt forme idest dimensiones non in materia idest corpora spiritualia: aut si habent materiam est equiuoce dicta cum materia istorum inferiorum. ⁊ ꝓbat statim. quia nullus dubitat q̄ corpora alterabilia non recipiant alterationē ⁊ transmutationem in substantia quia sunt in materia que deest in potentia ad formas diuersas in specie ⁊ numero inuenitur in ipsis rebus naturalibus plusq̄z vno numero sub vna specie vt sunt species ⁊ genera. Sed cum corpora celestia sic non alterantur nec transmutantur ſm substantiam nec inuenitur in eis multitudo individuoꝝ sub vna specie. igitur corpora celestia sunt abstracta a materia: ac si argueret hic sic. Omne quod habet materiam alteratur ⁊ transmutatur ſm substantiam. igitur. ⁊c. Et huius rationis ponit maiorem cōmentator in littera. Notanduz q̄ corpora celestia dicuntur forme ꝑ tanto: quia sunt existentia in actu per seipsa non per aliam formaz dantem sibi eē formaliter. ⁊ quia in aliis actualitas existendi est a forma: ideo alia corpora quodāmodo dicuntur forme. Notandum etiam q̄ omne habens materiam transmutabile ē ſz substantiam: quia materia subiecta potentia sicut accidens ꝓprium suum subiectum. ⁊ ideo cum est sub vna forma: ipsa etiam in potentia est ad aliam. ⁊ ideo materiale ⁊ trāsmutabile ſm substantiam ꝓpter hoc dicit cōmentator septimo methaph̄. q̄ transmutatio fecit scire materiam. ⁊ ex hoc est q̄ in materialibus inuenitur pluralitas individuorum sub vna specie sed etiam a diuersis numero eo q̄ materia per dimensiones sibi primo inherentes vniuersaliter indiuisibilis est. ⁊ ideo cum aliquid agens per partes diuersas agat eadem forma ſm speciem recipietur in diuersis portionibus materie: vt commentator dicit septio methaphi. ⁊ ita fiunt plura individua sub vna specie. Deinde cum dicit.

¶ Sed tantum fuit dubiuz de eis vtz habeāt materiam per potentiam que est in eis in vbi. Omnis enim potentia existit in materia. Sed forte videt q̄ ista materia habet esse medium inter materiaz que est in potentia ⁊ inter actum puz. s. tres dimēsiones in quibus non est potentia omnino: ⁊ sic potentia habebit gradus ⁊ materia gradus. ⁊ per hāc potentiam indigent corpora celestia motore i quo non est potentia omnino.

¶ Ostendit celum habere materiam que est in potētia ad vbi: inquirit per modum questionis vtrum in celo sit materia per potentiam que est in eo ad vbi dicit q̄ sic. Quia omnis potentia existit in materia. cum igitur celum habeat potentiam ad vbi. igitur habet materiam. Soluit: dicit q̄ forte videtur q̄ habeat materiam. sed illa materia habz esse medium inter materiam que est omnino in potentia ⁊ inter actum purum: quod est esse dimensiones in qua corporeitate non est omnino in potentia ad esse. ⁊ ita ista potentia habet gradus ita q̄ quedam est potentia simpler: q̄ dam materia simpler que supple est pura materia ⁊ pura potentia: ⁊ hoc est generabilium ⁊ corruptibilium. ⁊ quedam est materia ſm quid: vt est corpus celeste quod soluz est in potentia ad vbi. ⁊ subdit q̄ hoc ꝓpositū principale ꝓpter quod omnia alia dicta ab illa parte Perscrutandum igitur: hucusq̄z induxit: ⁊ est propter istam potentiam que est in corporibus celestibus, ⁊ indiget motore aliquo: qui non est in potentia omnino: ⁊ ille est motor primus. Motandum ⁊ quod dicitur. Dubitatur q̄ forte celum videtur habere materiam: pro tāto dixit Forte sicut dixit supra in isto libello: ⁊ octauo methaphisice: q̄ corpus celeste videtur magis habere nomen subiecti q̄z materie. quia materia est propria in potentia ad formam: ⁊ omne verū subiectum est firmum forme vt supra patuit. ⁊ sic corpus celeste proprie non est materia Item notandum sicut dicit commentator secundo celi ⁊ mundi ⁊ aliquantulum assūptum est celum esse ligatum generabilium ⁊ corruptibiliū cum causis eternis corporeis. ⁊ ideo necesse est inter principia eterna ⁊ res generabiles ⁊ corruptibiles fit ens tale medium q̄ sit eternum ⁊ transmutabile ſm substantiam transmutabile autem in loco. ⁊ si non esset ita: impossibile esset q̄ a principijs eternis ꝓueniret aliqua actio specialis. propter quod impedit in octauo physicorum quantuz antiquum nihil agit in istis inferioribus sine secundo antiquo. ⁊ ideo celum est nature medie habens aliud possibilitatis cum qua communicat cū istis inferioribus. Itez sicut dicit cōmentator septimo methaphysice in corpore celesti non est potentia vt corrumpatur: vt supra declaratum est sepe. motus autem eius potest corrumpi: quia habet cōtrarium scilicet quietem. ⁊ ideo Aristotiles dicit nono methaphysice q̄ non est timendum q̄ celum stet ⁊ non est timendum q̄ celum corrumpatur: quia hoc ē impossibile q̄ corrūpat. qa hoc est ipossibile q̄ ñ sit. ideo nullus timet cum hoc sit impossibile vt eueniat: sed illud quod est possibile de se. Cum igitur motus celi potest corrumpi quantū est de se: ⁊ est impossibile quod corrumpatur: quia est motus sempiternus sine principio ⁊ sine fine: vt probatur octauo physicorum. ideo oportet q̄ necessitas sui esse: ex quo ex se non sit ab aliquo principio in quo omnino nulla sit potentia per se: nec per accidens ⁊ tale est solum primum principium: quia ex hoc dicitur primꝰ motor quia dat motui continuitatem. hoc propter modum quem declarat cōmentator in eodem cōmento prealegato. s. q̄ ipsum ē idē eodem modo semp immutabile manens. ideo motoribus appropriatis idem semper ⁊ eodem modo ab ipsis appetitur semper. ⁊ quia motus est per appetitum: ideo sicut idem semper eodem modo intelligitur ⁊ appetitur. ⁊ sic semper eodem modo sit motus. ⁊ ideo apparet q̄ corpora celestia quia possunt quiescere: indigent necessario ad perpetuationem sui motus motore in qua nulla potentia est omnino. in corporibus autem aliis q̄z in intelligentijs aliquid est possibilitatis: quod aliquid est intelligens extra se dependere ex alio: vt dixit cōmentator tertio de anima sunt vigoris determinati ſm vltam proportionem. ad diuersa vero non possunt facere motum sempiternum necessarium.

¶ Joannes autem grāmaticus dedit questionez de qua plures considerantes non poterant euadere. Dixit enim si mundus est eternus debet habere potentiam infinitam. ergo est generabilis ⁊ corruptibilis.

¶ Mouet quandam questionem: ⁊ primo mouet eam. secundo soluit ibi Ad hoc dicendum. quia dixerat statim q̄ celum indigeat mouere ꝓpter potentiam quę est in eo ad esse. ideo circo hoc mouet questionem quandam quaz mouet Joannes grāmaticus dicens: q̄ Joānes mouet questionem pipatheticis de qua plures considerantes nō potuerunt euadere (deſt ſoluere. Dixit enim q̄ si motus cēt finitus vel celum esset finitū non possun. esse virtutes infinite: in octauo physicoꝝ ⁊ in secūdo celi ⁊ mundi. omne autem quod habet virtutem finitam est duranonis finite: quia duratio est ꝓpter aliquem. ex quo concludit celum cē duratiōis finite. quare celū erit generabile ⁊ corruptibile.

¶ Et ad hoc dicendum q̄ generatio ⁊ corruptioz omnis motus est a virtute que est habitus: ⁊ omne quod caret causis motus necesse est habere quietē que est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito quod caret motu quietez finitā licet corpus sit finitum. quies enim non est priuatio ⁊ priuatio non est potētia. Unde dicit Aristotiles q̄ cum stelle careant causis motus quas habēt corpora celestia habent de necessitate quietem infinitam que est priuatio motus. Et similiter ostēdit q̄ terra debet habere quietem infinitaz que est priuatio motus: quia caret agente motum in ea in infinitum. Et ideo dicit q̄ quies que est in ea contingit necessario vt sit fortioꝛ virtute celi qua mouetur. Motus enim super ipsam est: motus enim impossibilis in eo: quod est quiescens cū careat causis motus: hoc est manifestum per se. In celo igitur ē priuatio infinita licet sit finitum: cū quies sit priuatio non virtus sicut existimauerunt qui dixerūt q̄ quies est in eo per virtutem: imo necessario est per priuationem virtutis.

¶ Hic soluit. ⁊ primo demonstrat. secūdo mouet dubium circa dictam solutionem ⁊ ipsam soluit: ibi Et ideo loquentes. Dicit ergo primo q̄ ad hoc dicendū q̄ generabile et corruptibile ⁊ vniuersaliter omnis motus est ab aliq̄ virtute qui est habitus. quies autem est priuatio motus ꝓ solā carentiā causaꝝ motus ⁊ non per virtutem aliquam q̄ est habitus. ⁊ ideo omne quod caret causis motus necesse est habere quietem que est priuatio habitus. tūc ex hoc soluit questionem dicens q̄ in corpore finito non possit esse virtus infinita: non tamen possibile in corpore finito: qō caret motu esse ꝑuationem infinitaz eo q̄ quies est priuatio: priuatio autem cum sit potētia vel habitus bene potest cē priuatio infinita in corpore finito. quia caret causis motus ⁊ hoc declarat in textu Aꝝ. qui dicit secūdo celi ⁊ mūdi q̄ cum stelle careant causis motus quas habent corpora de necessitate habent quietam infinitam per se: tunc constat q̄ stelle sunt corpora finita: sicut dicitur de terra que dicit habere quietem infinitā que est priuatio motus eo q̄ infinitū caret causa agente motū. ⁊ ideo dicit ꝓbus in libello suo de causa motus animaliū: q̄ quies terre fortioꝛ est virtute i quiete q̄z celū. quia motus celi est supra ipsum. cōno autem motus dicitur esse super aliud fixū vt apparet de causa motus animaliū. motus Vo impossibilis in eo q̄ est simplicit quiescens: cum careat causis motus. quare apparet nō cē inconueniens q̄ in corpore finito sit infinita quies in celo: ideo est quies finita licet sit finitum cum quies nihil aliud sit q̄z priuatio coꝝ motuū motu corruptionis. Et subdit q̄ hoc ignorauerūt isti qui dixerūt q̄ quies est intentio per virtutem que est habitus. ⁊ ideo non est in ista imo inest necessarius per virtutis priuationem mouentis ad corruptionē. Nota q̄ istam solutionem tangit ad istam questionem circa quartū physicoꝝ vbi dicit q̄ potentiua. ſ. susceptiua motus est infinita: hoc est quia simplex non cōponitur ex materia ⁊ forma: ⁊ ex hoc q̄ caret causis corruptionis. abscisio enī materie est causa perpetuitatis vt ipse dicit secūdo celi ⁊ mūdi cum caret causis corruptionis manet in infinitū. q̄ aūt in infinitū potest infinitum motum recipere ab alio. ⁊ eandem solutionem tangit primo celi ⁊ mundi. Aliam potest dare solutionem ad istam questionem in libro methaph̄. dicit enim ibi q̄ cū dicitur q̄ omnis potentia existens in corpore est finita: quod verꝝ est. sed potentia dicitur multipliciter. est enī potentia in subiecto: potentia in alteratione: potentia ad vbi. Sed vt declaratum est in octauo physicoꝝ ⁊ in primo celi ⁊ mūdi q̄ in corpore celesti nulla est potentia nisi ad vbi. ⁊ cū dicitur q̄ omnis potentia existens in corpore finita est: verꝝ est quecunq̄ potētia corruptiua in ipso. sed non sequitur q̄ in celo sit potentia ad corruptionem nec finita.

¶ Et ideo videmus loquentes in hac questiōe dicere vtrum permanens permanet per se: aut per dispositionem additam illi. ⁊ est permanens per se quia permanētia est priuatio motus: ⁊ priuatio nō accidit ei nisi quia caret agente motum. Et scias quia hec questio est vale bona.

¶ Mouet circa quoddam dubium. quia dictum est stati q̄ celum habet quietem que est priuatio transmutationis i substantia per priuationem virtutis: non per priuationez qui est habitus. nūc dicit q̄ ideo loquentes in hac questiōe dubitans de hoc etiam querūt vtꝝ corpus celeste permaneat per se vel per aliquam dispositionem additam. nam permanentia est priuatio motus: ⁊ priuatio non accidit ei in aliq̄ nisi quia in sua essentia caret agente motū vel trās mutationem in substantia. ideo ſm suam essentiā est ꝑmanens. Et subdit q̄ hec qō est valde bona. quia multis itulit difficultatem. ideo in pluribus locis ipe dissoluit eam.

Finis expositionis sup libro de substantia orbis Joannis de Bandauo philosophi preclarissimi.

¶ Incipiunt questiones singulares super libro de substantia orbis edite a clarissimo philosopho Joanne de Bandauo. Et primo.

Queritur vtrum dimensiones interminate precedant formas substantiales in materia. Et arguit̃ q̃ non: q̃ illa que sunt accña nõ precedũt formam substantialem in materia dimensiones interminate sũt huiusmodi. ergo ipse. maior ꝓz: q̃ accña non adueniunt enti nisi i actu: ens vero in actu est ꝑ formã substantialem ⁊ ipsa forma: q̃ accidentia nõ precedũt formam minor ꝓz: q̃ dimensiones sunt i genere quantitatis. Item si dimensiones interminate precederẽt formam substantialẽ i materia: sequereꝫ q̃ forma non aduenirꝫ imediate materie: sed mediantibus dimensionibus: falsitas ꝓñtis appet ꝑ cõmentatorẽ primo physicor̃: q̃ forma substantialis immediate aduenit materie prime. Itẽ illa que sũt causata a forma substantiali nõ precedunt. sed magis cõsequunt eas dimensiones: sed oia accñtia sunt huiusmodi. ergo ⁊c. Maior ꝓz de se. effectus enim suas precedũt causas. minor patz ex primo physicor̃. nã materia cum forma ẽ causa oĩum accidẽtiu̇m.

Item dr. vij. metaphysice: q̃ substantia est prior diffinitione ⁊ tpe: ⁊ vt cõmentator dicit circa principiũ eiusdẽ septimi: q̃ indiuidua substantie ꝓcedunt idiuidua accñtiũ. indiuidua vero substantie sunt actu ꝑ formam substãtialẽ in materia. In oppositũ est hic ꝓñta. ⁊ circa primum ce. ⁊ mu. Ad euidentiã questionis est sciendũ q̃ si q̃ queriti eõi ⁊ absolute vtrũ dimensiones precedãt formã simpliciter ⁊ absolute: dico q̃ nõ: q̃ forme simplicit̃ ⁊ absolute dicte sunt eterne. ⁊ ideo nec dimensiones nec ipsa prima materia precedũt formam: ⁊ sic nõ ipsa forma via pfectionis precedit oẽs dimensiones termiatas ⁊ determinatas: ⁊ etiã materiam primam. quare dimensiones nõ precedũt formam simpliciter cã nec tpe nec natura: dico tamen secũdo q̃ dimensiones interminate precedũt quãlibet formaꝫ substantialem ꝼm indiuiduũ causaliter in materia ⁊ via i pfectionis: qđ ꝓz ex multis. ⁊ primo sic: ita q̃ recipiunt eẽ actuale ab oĩbus alijs formis ex quibus omnes forme cõmunicant via impfectionis: precedũt has formas ⁊ illas i materia. dimensiones sunt huiusmodi. ergo ⁊c. maior ꝓz de se: q̃ illa que pficiuntur ꝑ plures formas succedentes sibi inuicem in illis precedũt vnãquanq̃ formarum. illaꝫ sicut ꝓz de ipsa prima materia que pficitur ꝑ formas plures. Minor ꝓz: q̃ dimensiones interminate esse actuale ⁊ determinatum recipiunt a forma ⁊ in eis cõicant omnes forme: sicut in materia prima: q̃ sicut materia prima recipit esse actuale a forma: sic ⁊ dimensiones vt dicit ꝓmẽta. quarto physicor̃. Item si dimensiones interminate nõ precederent formam in materia tũc materia simul nõ reciperet formas diuersas in spẽ vel in numero. sed in eodeꝫ tpe esset tñ vna forma: ꝓñs est falsum. ergo ⁊ accñs: ꝓña appet: q̃ dimensiones nisi precedũt formam: cũ materia fit vna numero: nec dimdit̃ nisi ꝑ quantitatem: nec nõ forma diuidit̃ nisi ꝑ diuisionem subiecti: tũc cõpositus ex materia ⁊ forma esset tantũ vnũ indiuisũ. Nam dicit cõmentator. vij. metaphysice. Cã multiplicationis indiuiduoꝝ ab vno generante est diuisio materie in ꝑtes si dimensiones nõ precederent formas substantiales: forme nõ diuiderent diuisione subiecti. sed hoc est falsum. ergo est primum: ꝓbatio ꝓñe si dimensiones nõ precederent: cũ forma ꝼm se nõ diuiditur nec materia: cũ indiuisibiliter introducereꝫ in tota essentia materie: ⁊ tunc non esset extensa forma extensione quantitatiua: ex quo etiam sequeretur q̃ subiectum haberet habilitatem ad recipiendum diuersas formas cum non posset diuidi non esset multum in potẽtia: tunc nũq̃ denudareꝫ a forma quam primo reciperet. sed esset in ipsa essentialiter: que oĩa sunt absurda ⁊ cõtra sensum: nec valet quis dicat: q̃ cum forma introducit̃ statim ⁊ dimensiones introducũtur: nec diuisio cõmentatoris quarto celi ⁊ mundi: ⁊ que dat̃ de forma tãtã: datur ꝺ accidentibus cõsequentibus formã: ⁊ sic est de dimensionibus: quare ad hanc si sic extendereꝫ extensione subiecti hoc non valet: q̃ multum materia est i potentia: eo q̃ ẽ diuisibilis ꝑ diuisiones. Si igitur dimensiones: vt sũt dimẽsiones sibi aduenirent ꝑ formam: sic potentia magis esset de essẽtia forme q̃z materie: q̃ ꝓpter vnũquodq̃z tale ⁊c. quod est maxime ipossibile: ⁊ hec omnia habentur a commentatore hic ⁊ i pluribus alijs locis. Sed sũt difficultates circa hoc cũ dimensiones sint accidentia: quomõ ꝓñt ꝓcedere formã substantialem in materia: cũ esse omnium accidentium sit a forma. Secũda difficultas est: vel q̃ iste dimensiones interminate sint eodẽ numero cũ dimensionibus que precedũt formam. sed alie mouent̃ similes istis ⁊ eiusdem speciei. Si dicatur q̃ sunt eedem numero cum precedentibus: cũ semper accñs fit in subiecto in actu ergo forma aduenit enti in actu: ⁊ sic forma substantialis ⁊ accidentalis essent eedẽ in genere. sed hoc nõ differt ab alteratione: qđ est inconueniens ⁊ ꝯ phm primo de generatione. Ad primam dicat̃ q̃ dimensiones sunt accñtia. sed q̃ iste dimensiones ꝓut sũt interminate sũt cões cuilibet forme: ideo sunt in potentia ad recipiendũ terminos accidentales a qualibet forma: ⁊ ideo semp habent esse accidentales forme: vt cõmentator hic dicit: q̃ ipse dimensiones nũq̃z a materia. sed recipiunt diuersa esse ⁊ diuersos terminos a diuersis formis. Ad alias dicatur q̃ dimẽsiones que precesserũt formã in materia cõsequuntur circũscriptis terminis qui sunt i eodem numero eodem modo quo dimensiones simplices sũt eodẽ numero ⁊ possũt de eedem: sicut materia prima ipsa dicit̃ vna numero. s. ꝑ priuationem formarum indiuiduarum: vt commentator declarat. xij. metaphysice. Sed q̃ dimẽsiones ⁊ quodlibet aliud accideus possit manere in materia sub esse accidentali sub aliqua forma substantiali a qua habent accidẽ tale: ideo huiusmodi dimensiones ꝼm se non debent eẽ in actu neq̃z materia cũ istis dimensionibus: siue forma esset ens in actu: q̃ actum essendi semper recipit a forma tã, dimensiones q̃z materia: ⁊ ideo cum vna forma corrumpitur ⁊ alia introducitur: aliud esse recipiunt dimensiones ⁊ alios terminos ⁊ ipsa materia: ⁊ ideo dicuntur esse alie dimensiones que prius erant sub forma corporis in sua eẽtia que non fuerũt corrupte corruptione illius forme: ⁊ est de alijs eodem modo de accidentibus communibus forme corrupte ⁊ generate: vt apparet primo de generatione. Ꝑ hoc ad rationes in oppositũ. quia omnes cõcludunt q̃ dimensiones ꝼz q̃ sunt in actu completo ⁊ sub propꝛijs terminis non procedunt formam substantialeꝫ. sed magis sequuntur eam: ⁊ hoc concessum est: ⁊ hoc videtur esse de intentione philosophi primo ⁊ secundo ꝺ generatione. ⁊ expresse commentator hic ⁊ in sexto ⁊ i. viij. metaphysice: ⁊ secundo ce. ⁊ mũ. ⁊ primo ⁊ secundo ꝺ generatione. ⁊ hec est intentio Auic. in sua metaphysi. licet discordat a sententia commenta. ⁊ hoc cum dixit dimensiones esse in materia prima a quadam communi forma corporeitatis. ⁊ iõ dicit eas esse in actu corporeitatis. In hãc sententiam commentatoris consentit Albertus in primo celi ⁊ mun. nec vnq̃z vidi auctoritatem contrariã: licet opinio sit alia diuulgata ⁊c.

Finis.

Queritur vtrum forme substantiales sint cõtrarie Et arguitur q̃ sic: quia sicut est i effectibꝰ rum substantialium sic est in causis. sed i effectib⁹

est contrarietas. ergo ꝛ in causis: maior ꝑz. nam cā ꝛ esse eius sunt ꝓportionate: vt pōt haberi ex secundo physico/rū ꝛ quinto metaphysice. minor ꝑz: q̄ in effectibus formarū substantialiū inuenit cōtrarietas: vt ꝑz in qualitatibus cōtrarijs. ¶Preterea: que suscipiunt ꝓmagis ꝛ min⁹ sūt cōtraria. sed forme substātiales sūt huiusmodi. quare ꝛc. maior ꝑz. q̄ maius ꝛ minus cōtrariant: ꝛ magnū contrariatur: vt dr̄ quarto metaphysice: q̄ quedam sūt magis p̄fecta ꝛ quedaꝫ minus. ¶Preterea: Illa q̄ maxime distant existentia sub eodē genere sunt contraria: sed alique forme sūt huiusmodi. ergo ꝛc. maior ꝑz. quarto metaphy. hec enim est diffinitio cōtrarioꝝ. minor ꝑz: q̄ prima forma que est deus ꝛ forme eiꝰ maxime distant. ¶Preterea: Illa sunt ȝria que mutuo se corrūpūt ꝛ vicissim insunt in eodē subiecto. sed contrarioꝝ est se mutuo corrumpere ꝛ succedere sibi inuicem. minor ꝑz: nam forme substantiales materiales mutuo se corrūpunt ꝛ sibi inuicem succedunt in eodem subiecto: vt dicit hic cōmētator. Idcꝫ videtur p̄hs sentire in primo ꝛ secundo de generatione ꝛ corruptione. dicit enim in secūdo ignē contrariari aque. q̄ re ꝛc. ¶Oppositum dicit cōmētator primo ꝛ quinto physicoꝝ. ꝛ expresse phs dicit in p̄dicamentis: q̄ substantie nihil ē cōtrarium. Idē etiā dicit quinto physi. ¶Probās enī q̄ in substantia nō est motus: ꝓbat p hoc q̄ eis motus ē inter cōtraria. sed suba nō cōtrariaꝝ substantie: vt ibi dicit. quare ꝛc. Dico ergo ad istā questionem ponēdo opinionē expositoꝝ quorundā. secundo opinionē Auer. primo q̄ ficut ꝓm. scribit quinto physi. opinio Alex. fuit ex positione sua supra eundē libū de generatiōe ꝛ corruptione: q̄ forme subāles saltē eiꝰ essent contrarie. credes q̄ forme subāles eiꝰ sint calidū fri. humi. siccū: vt apparet ex intentione eiusdē Alex. supra quarto methau. ꝛ iō Alex. mouens questionē i. v. physi. quō Aꝝ. dixit in predicamentis q̄ substantie nihil ē cōtrariū. ꝛ in li. pbierme. dixit: q̄ ignis cōtrariaꝫ aque: ꝛ soluens dixit q̄ in libro predicamentoꝝ intellexit q̄ subā ſm q̄ esset cōposita ex materia ꝛ forma nō cōtrariatur alteri substantie composite i libro pbierme. intellexit de corporibus simplicibus formis elementoꝝ que cōtrariant adinuicē. Sed ista opinio nō valet: q̄ iste qualitates prime non sunt forme substantiales elementoꝝ: tum q̄ ad formas substantiales nō est motus: ad istas vero qualitates est mot⁹: vt apparet. v. physi. tunc ēt q̄ iste qualitates sunt sensibiles: q̄ sunt tāgibiles: forma vero substantialis minime. tum ēt q̄ forma substātialis non suscipit magis ꝛ minus: vt dicit quarto ꝛ quinto physi. Sed hc qualitates suscipiūt magis ꝛ minus: tū etiā quod vere est: nulli accidit: primo physicoꝝ: ꝛ ideo cū iste qualitates in mixtis sint accidentia non p̄nt esse forme substantiales simplicium: ꝛ etiam cōmentatoꝝ. v. physicoꝝ.

Erat etiam opinio Auic. q̄ forme subāles continuent adinuicem: vt videt ex intentione eius in secundo tractatu sue sufficientie. c. tertio. Sequēs enim opi. Alex. vt in pluribꝰ fecit: eo q̄ de grecis peripatheticis pꝰ Aꝝ. Alex. fuit famosior apud arabes dixit q̄ si consideret forma substantialis ꝓut est in materia faciens ens in actu ꝛ spēm: q̄ ens est subiectum ꝓpriorum accidentium: ꝛ sic non habet contrariū: q̄ introducitur: ꝛ non p motum. si aūt forma substantialis consideratur ſm se. s. ipsa forma: ꝛ non que est in materia prima: tunc forma substantialis cōtrariatur forme ſm suas qualitates: q̄ mediantibus qualitatibus ꝓprijs mutuo se corrumpunt: ꝛ ita eius opinio ē eadem cum opinione Alex. preter hoc q̄ non ponit istas q̄litates primas. s. calidum frigidum esse formas elementorum. ꝛ ideo dicit: q̄ due forme vicissitudinantur in eodē subiecto: ꝛ inter eas est maxima distantia. sed ista opinio etiam non est de intentione Aꝝ. ꝛ in se non est vera: q̄ si forme substantiales essent contrarie p̄ seipsas corrumperent se. calida enim p̄ seipsas corrumperent se. calidū enīꝫ p̄ se corrumpit ꝛ expellit frigidum: q̄ est ei contrariuꝫ. forme aūt substantiales non agunt p̄ seipsas. sed mediantibus qualitatibus primis que sunt caliduꝫ ꝛc. vt ꝓmenta. dicit. vij. metaphy. ꝛ phs primo ō generatione: ignis nō agit q̄ ignis: quia forme substantiales non erunt contrarie: ideo dicatur opinio ꝓmenta. que videtur esse q̄ contrarietas potest duobus modis intelligi. Uno mō ꝓprie. s. que sit sub eodem genere: ꝛ maxime a se distant: ꝛ ille sint cōtraria: ꝛ isto modo contrarietas est ꝓprie i genere quorūdam accidentium: vtpote in qualitatibus. Alio mō cōtrarietas accipitur ꝓmagis improprie: que est ficut perfectum ꝛ imperfectum: ꝛ isto mō est contrarietas i eo q̄ reducitur ad priuationem ꝛ habitum que est prima radix contrarietatis: vt apparet ex quarto metaphysice. ¶Per hoc ad rationes dico ad questionem q̄ forme substātiales sūt contrarie. Secūdo modo q̄ differunt sicut pfectum ꝛ imp̄fectum. nam duc forme diuersarum specierū nūq̄s sunt equalis pfectionis: vt vult ꝓmenta. secūdo metaphysice. Dico tamen q̄ forme substantiales nō sunt contrarie. primo mō: q̄ cōsistunt in quodam indiuisibili ad ipas non ē motus: modo inter quecūq̄ duo contraria. primo mō dicta potest esse motus ex quo est inter ipsa maxima distantia. ¶Prima: vna forma substantialis non expellit nec agit in aliam. sed hoc est mediantibus qualitatibus primis: contraria aūt mutuo se expellunt ꝛ corrūpunt: vt iam dictū ē. Et p̄hs dicit primo de generatōe ꝛ secūdo. Nam ly principale agens sit forma: veritamen hoc ē mediantibus qualitatibus tāq̄ agente instrumentali. quare sequit̄ q̄ forme substantiales ꝓprie non sunt cōtrarie. ¶Per hoc ad rōnes. Ad primam cū dicitur: ficut est in effectibus etiā dico: q̄ non oportet q̄ diuerse sunt habitudines causarū ad effectus ꝛ effectus ad causas: vt p̄hs secundo de generatione animaliū. Et iō ꝓm. v. physi. dicit q̄ substantie simplices sunt contrarie ſm suas qualitates primas: ꝛ prime qualitates in eis non sunt substantie: ly assimilentur substantijs: ꝛ idem etiam dicit. viij. metaphysice: quare ratio non concludit. Ad aliud cum dicitur. Que suscipiunt magis. etiam dico per interpretationem: quia vt dicitur primo politice magis ꝛ minus non diuersificant speciem ꝛ ideo non omnia que suscipiunt magis ꝛ minus sunt cōtraria vt sunt perfectum ꝛ imperfectum. Ad minorem forme substantiales etiam dico q̄ forma substantialis non suscipit magis ꝛ minus ſm se: vt apparet. quinto physice. sed bene vna forma est magis perfecta q̄ꝫ alia: vt iam dictum est. Ad aliam: Ea que maxime distant etiam concedatur. Ad mi. dico q̄ non distant nisi ſm magis perfectum ꝛ minus. dico etiam q̄ prima forma non est in genere ficut deus ipse: ficut alie forme separate sunt in eodem genere cum istis inferioribus: nam corruptibile ꝛ incorruptibile plus differunt q̄ꝫ genere. quarto metaphysice.

Ad aliam: Illa sunt contraria. etiam dico q̄ verum ē. Ad minoꝝ. dico q̄ forme substantiales mutuo se corrumpunt mediantibus qualitatibus ꝓprijs: ꝛ ita ſm suas q̄litates sunt contrarie: ſm se vero non. Ad auctoritatem philosophi est dicendum q̄ intelligit cōtrariari aque ſm qualitates ꝛ non ſm se: vt iam dictum est.

Finis.

¶ Sequuntur questiones de substantia orbis.

Sicut dicit philosophus secūdo metaphysice philosophiam veritatis scientiam vocari recte se habet. Et rō est quia ista scientia debet merito veritatis dici cuius finis est veritas. sed philosophia realis de qua dicte ꝓpositionis est intentio: ē huiusmodi. igitur ꝛc. maior est nota per philosophum secundo de

anima inquiens q̄ iustum est vnūquodq3 a fine denomi/
nari. Et ideo scia cuius finis est veritas debet dici verita
tis scia. assumptu3 p3 secūdo metaphysice. vbi dicitur q̄ fi
nis theorice est veritas. constat autem realem philosophiā
quo ad omnes eius ptes esse theoricam vt declaratur. vi.
metaphy. concludit igitur tres esse philosophias theori/
cas. s. mathematicam physicam ⁊ theologiā. i. methaphy
sicam. Et hoc pōt aliter declarari. illa scientia est veritatis
cognoscitiua que ꝓcedit p causas. philosophia realis ē hu
iusmodi. igitur ⁊c̄. maio2 est nota primo posterio2: tūc. n.
veritatem scimus cum causas cognouerimus. Et huic al
ludit p̄bs secūdo metaphysice. dicēs nescimus aūt vez si/
ne cā assumptū declaratur in oībus ptibus p̄hie realis qō
Et metaphy. cōsiderat causas nō solū quascūq3 verū etiam
altissimas. p3 ex eius ꝓhemio. q̄ aūt metaphysica ingrat
causas dicit p̄bs. vi. metaphy. q̄ aūt p̄hia naturalis ing/
rat etiā causas. p3 ex ꝓcessu primi libri phyficoz. ⁊ etiam
ostendit hic p̄bs i principio sexti metaphy. q̄ ois scientia
intellectiua est circa causas in principia indemōstrabilia ⁊
simplicia. Ex quibus p3 q̄ vocari recte scientiam verita/
tis se h3. Quod attendens Seneca octuagesimo scōdo epi
stolarum ad lucillum dicit p̄hia res tradit non solum ō di
uinis. sed etiā humanis q3 cogitat de preteritis: de futuris:
de caducis: de eternis: de tpe. ideo est pre ceteris appeten
da cum sit veritatis cogitatio ⁊ illius opatio fm rōnem sit
summe bonum in hac vita. dicēte p̄bo primo ethicoz qui
vult hoīs felicitatem in opatione consistere ipsius anime
fm virtutem eius optimam in vita pfecta. optima autem
virtus anime est intellectus cuius opatio est veritatis co
gnitio. huic consonat seneca decimoseptimo epistolarū ad
lucillum. Scio nemīnem bene posse viuere sine studio sa
pientie ⁊ alibi ad eundem sic ait. Cū omnia habueris cur
⁊ scientiam voles habere hec etiam erit vltimum vite in/
strumentum ⁊ subdit per huius ad omnem incursum sa/
piens inuictus est ⁊ interritus. non si paupertas. nō si lu
ctus. non si ignominia. non si dolo2: impetus faciat pedē
refert interitus. Equa illa ibit ⁊ interrita plenus est gau/
dio illaris ⁊ placidus cū dijs ex pari vixerit. Inquit ⁊ Et
vigesimo primo epistolarum ad eundem studia te nobilē
efficiunt in studio eger non est animus: iō p̄hia ē summe
appetenda. licet enim omnis scientia que sub triplici diffe
rentia p̄hie potest intelligi. est enim omnis scientia aut ac
tiua factiua aut theorica. vt nos docet sexto metaphysice in
ter ipsas tamen scientie theorice que non causantur a no/
bis in tempore nostro simpliciter l3 magis ab opere natu
re obtinent principatum tāq3 pficientes ⁊ nobilitantes in
tellectum nostrum. Ideo concluditur sexto metaphysice
theoricas scientias esse alijs optatiores. nam theorice finis
est veritas. practice opus: vt p3 secundo metaphy. ex quo
p3 p̄hiam esse homini necessariam ⁊ hoc est quod dicit cō/
mentato2 octauo phyficoz q̄ homo equiuoce dicitur de p
fecto p scientias speculatiuas ⁊ de alijs hominibus: inter
quas consistit physicas homini marime necessaria multi
plici ratione. Primo q̄ nihil opportunius ē homini q̄ se
ipsum cognoscere. qui enim se ignorat parum aut nihil ō
alijs scire potest. sed p physicam hō seipsum cognoscit. er
go ⁊c̄. minoz declaratur. est enim scientia de anima pars
scientie naturalis vt dicit commentato2 in libro ō anima.
plurima aūt consideratio scientie naturalis est de corpori/
bus vbi ait p̄bs tertio celi ⁊ similiter commentato2 ibidem
igitur minoz declaratur: nam physica dat pluribus scien/
tijs prima principia cognoscendi cum nostra cognitio in/
cipiat a sensu ⁊ hec traditur scientia sensatoru3 ⁊ sensuum
igitur constat dare alijs principia cognoscendi. Ita facit
acquirere confirmationem in primis principijs vbi ait cō/
mentato2 in ꝓhemio de anima. igitur p3 physicam esse
necessariam homini inter omnes alias. Naturalis aute 3
p̄bc plures sunt partes vt patet ex diuersa consideratione
entis mobilis quod est subiectum in ea cuius diuisio omit
tatur co q̄ in multis locis reperitur. Item ista ps phi
losophie naturalis ⁊ naturaliter magis desiderata sciri q̄
de nobilioribus ingrit. Artes enim non differunt adinui
cem nisi aut nobilitate subiecti aut confirmatione demon/
strationis vt patet per philosophum ⁊ commentato2em in
libro de anima in ꝓhemio. hec autem pars que traditur
in primo celi ⁊ secundo saltem quo ad eius maiorem par/
tem tractat de nobilissimis corporibus ⁊ entibus haben/
tibus vitam optimam per se sufficientem quam perficiūt
toto eterno a quo aliquid communicatum est esse ⁊ viuere
vt dicit philosophus primo celi. Est etiam pars marime
sciri desiderata non solum q̄ de nobilibus entibus. sed Et
quia modicum de eoru causis possumus percipere eo q̄
a nobis distant ⁊ ratio est quia magis diligimus paruas
sufficientias habere q3 maximas demonstrationes ⁊ effi
caces rōnes de rebus notis: vbi dicit philosophus secun
do celi ⁊ commentato2 in eodem loco ait q̄ melius est sci
re pauca de rebus nobilioribus q3 multa de rebus vi/
lioribus. Et licet philosophus de illis entibus nobilibus
videlicet corporibus celestibus ⁊ eorum motoribus princip̄a
liter in libro celi inquirat q3 alibi. in philosophia natura/
li tamen ob difficultatem eoru multa inserit in alijs li/
bris. vt in octauo physicoru secundo ō generatione pri
mo primo methauroū ⁊ in pluribus locis sue metaphy
sice precipue in duodecimo. Et ideo semper Aristoteles
de natura corporum celestium ⁊ eorum motoribus obscu
ra nec non ⁊ dubia dicere videtur. Et ideo Aristo. ⁊ cō/
mentato2 nec non singularis emulato2 quendam librum
qui de substantia orbis ab eo intitulatur composuit i quo
Auerrois de natura corporum celestium ⁊ similiter eo/
rum motoru3 ⁊ differentiam ⁊ conuenientiam eorum ad
generabilia ⁊ corruptibilia in substantia. ⁊ in actionibus
tam ex parte corporum q3 ex parte formarum subcincte ex
plicuit quedam expressa ab Aristo. ex diuersis locis adsi
mens: quedam ex verborum eius intentione sillogyzans
ideo multi hunc librum despiciunt ex eo q̄ in eius textu to
ta scientia introducitur vt si verborum Aristo. esset trans
latio nolens famam alienam insurpando sibi contribuere
quod erat alienis laboribus adinuentum quem si quidez
libellum q̄ de altissimis ⁊ nobilissimis scientiam Aristo.
nobis breuiter dilucidat duri pro viribus exponendum.
cuius intentionem si non cur alijs occasio attingendi iu/
xta illō secūdi metaphysice. s. q̄ hij qui superficialiter eā
ciauerunt aliquid conferent. nam habitum nostru3 pre ex
ercitati sunt. Et ex his patet qui sit huius libri finis ⁊ intē
tio. patet etiam causa efficiens ⁊ materialis formalis vt pa
tebit. patet etiam ordo huius libri ad libros naturales. an
nititur enim cum principalibus illius libri ō celo: ⁊ ideo
est in eius ordine locandus. Est autem liber celi secūdus
inter libros naturales. Et quia in exordio huius libri cō/
menta. supponit celum esse compositum. Cum dicit inten
dimus perscrutari de rebus ex quibus corpus celeste com
ponitur. Ideo dimissis communibus questionibus que
in principijs librorum fieri cōsueuere. s. vtrum de tali ma
teria possit esse scientia. ⁊ vtrum vna vel plures: ⁊ vtrum
scientia naturalis sit alia ⁊ alia ab his que parum aut nihil
conferunt. ideo primo.

Veritur an celum componatur ex materia
⁊ forma vt videtur hic supponere commen.
⁊ arguitur q̄ non: quia nullum perpetuum
componitur ex materia ⁊ forma. Sed celum
est huiusmodi. ergo ⁊c̄. maio2 declaratur a
philosopho. viij. metaphy. dicente q̄ quecunq3 sunt trās/
mutabilia fm substantiam non habent materiam. eternā
autem sunt transmutabilia fm substantiam: vt probat de

celo ⁊ p̄cipue de primo celo. igitur celum non habz materiam ⁊ per ꝓ̄ns non est compositum ex materia ⁊ forma minor pz prio celi. Confirmaf illud q̄ nō habet potē/tiam ad non esse non componitur ex materia ⁊ forma celum est huiusmodi. igitur ⁊c̄. pz q̄ materia ē illud cū quo res pōt cē ⁊ non esse. vij. metaphy. ⁊ i fine primi celi. potentia aūt est mediate ps contradictionis. s. ad esse ⁊ nō cē vt vult pb̄s. viij. metaphy. ⁊ in fine primi celi ⁊ mundi. igitur q̄ non habet potentiam ad non esse non habet materiam: nec etiam potentiam ad esse. minor declaratur primo celi ⁊ mundi. s. q̄ celum non habet potentiam ad non esse. Item q̄ mouetur motu perpetuo nō componitur ex materia ⁊ forma celum est huiusmodi. ergo ⁊c̄. maior declaratur nono metaphy. dicitur autem ibi q̄ non est timendum q̄ celum stet. ⁊ subdit rōnez huius. s. q̄ non est motus celi supra potentiam contradictionis. cā enim fatigationis est materia vt idem dicit pb̄s minor pz. viij. phy sicoꝝ q̄ celum mouetur motu ꝓpetuo. Item in omni composito ex materia ⁊ forma reperitur pluralitas individuorum sub eadem spē. Sed in celestibus non sūt plura individua sub vna spē: vt dicit commentator primo celi. igitur celum non componitur ex materia ⁊ forma. minor pz ex intentione cōmentatoris. viij. metaphy. Est ꝑ̄terea materia cā multitudinis individuoꝝ sub vna spē Ax. etiam in secūdo metaphy. ꝓbat ꝑ hoc q̄ celum est vnum q̄ non hz materiam igitur non cōponitur ex materia ⁊ forma. Oppositum huius videtur dicere ꝓmen. hic immo concludit ex intentione phi corpora celestia componi ex duabus naturis. sicut generabilia ⁊ corruptibilia. Item hoc etiā pōt argui rōne. Nam in omni eo quod mouetur necesse ē habere materiam: vt vult pb̄s. secundo metaphy. celū mouetur vt docet sensus. ergo celū hz materiam: ex quo seq̄f esse compositum. omne enim hās materiam est compositum vt pz. Ad questionem est intelligendū. quid intelligitur noīe celi. nam ꝑ celum possumus duo itelligere. s. aggregatum ex motore ⁊ mobili vel ipsum motum tantū siue mobile quod est quinta essentia. si nomine celi intelligitur aggregatum sic dico q̄ celū est compositum ⁊ sic intelligeret cōmentator hic. Et rō est q̄ omne quod mouef ex se cōponitur ex duobus naturis. s. agente motum ⁊ recipiente motū vt ꝓ̄ns. sumit in lra. celum mouetur ex se vt declaratur octauo phy. ⁊ ideo est primū motum q̄ celum sic est compositū ⁊ de hoc nō dubitatur apud aliquem sciētem pb̄am. Sed si celi nomine intelligif ipsa quinta essētia semoto motore: Tunc dubitatur vtrum sit compositus ex materia ⁊ forma ⁊ circa hoc contrariant opiniones aliquoꝝ philosophoꝝ suoꝝ sequaciū. Dicūt enim aliqui q̄ celum quod ē quinta essentia semoto motore componif ex materia ⁊ forma: ita q̄ ista quinta essentia hēat materiam que de se est i potentia ad esse de se est possibilis cē: cē necessarium acquirit ab alio. qđ solū de se habet esse necessarium. s. a primo principio ⁊ hec quia opinio Auicenne in sua metaphy. ⁊c̄. Aliqui vero priores philosophantes inter nos tenent hanc opinionem in radice. nituntur tñ tales fulcire alia via principijs Aristotilis magis propinqua ē ratio eorum prima est ista: omne quod est actu ens vel est actus vel habens actum. Celum est actu ens vt apparet ad sensum. aliter non ageret. igitur est actus vel habens actum. non potest dici q̄ sit actus: quia tunc esset forma actu existens ⁊ non esset sensu comprehensum. quod patet esse falsum. igitur oportet dicere q̄ corpus celeste est aliquid habens actum ⁊ tunc oportet ponere in eo aliquod subiectum siue actualitatis quod est materia. Confirmatur quia accidentia sensibilia non possunt cē sine eo quod habet materiam: cuius materia subiecta forma sit causa omnium accidentium primo physicorum. igitur cum in celo sint accidentia sensibilia patet ipsum habere materiaz. Et cum arguitur q̄ tunc celum haberet potentiam ad corrūpi. Respondeo q̄ illa materia celi non est privationi conjuncta: eo q̄ priuatio non est aliud q̄z carentia forme cum aptitudine ad eam ⁊ que nata est in esse materie. materie autem celi non est innata inesse alia forma q̄z ea quam habet: ⁊ ideo nulla admixta ē sibi priuatio. sed forma replet totam possibilitatem materie eo q̄ est forma naturalis ⁊ perfecta: quod probatur ex vniuersaluate agentium. non enim tamen agunt vnum effectum particularem vt faciant formē particulares. Sed vniuersaliter non sicut formē inferiorum ideo totam materie possibilitatem replet ita q̄ non remanet in materia aptitudo ad aliam formam. ⁊ hinc est etiam q̄ corpus celeste non est susceptiuum accidentium scilicet figure ⁊ aliorum sicut alia corpora inferiora. Et si aliquis diceret videtur q̄ Joannes grammaticus fit contra dictam opinionem scilicet q̄ tunc materia celestis differret a materia horum inferiorum per aliam compositionem scilicet per aliquid additum dicunt q̄ non differt per aliquid additum. sed solum per habitudinem ad aliaz formam scilicet quia materia celi habet habitudinem ad formam perfectam ⁊ vniuersalem: ⁊ materia horum inferiorum ad formas particulares. Huic autem sententie licet multi assentient: tamen videtur obuiari sententie philosophi in multis locis. intelligit autem hec opinio in celo eē materiam que de se vel ꝑm se considerata est in potētia ad esse ita q̄ actum essendi habet a forma: ⁊ quantum ad hoc non differt a materia illorum inferiorum. sed solus differt per diuersam habitudinem ad formam. Hanc autem materiam negat philosophus octauo metaphysice dicens q̄ in substantijs eternis naturalibus q̄ forsan non habent materiam. ⁊ si habent non talem vt generabilia ⁊ corruptibilia. Sed solum ꝑm locum mobilem. Ecce q̄ expresse negat in celo quod est substantia naturalis eterna materiam que est in potentia ad esse. Sed solum dat sibi potentiam ad vbi ⁊ idem, paulopost dicit hic. Nec oportet omnino materiam esse. sed quorum est generatio ⁊ corruptio ad inuicem. quecunq; autem sine transmutatione sunt non eorum materia ⁊ intelligit illa que sunt sine transmutatione in substantia. Et commentator idem q̄ dignius est q̄ celum dicatur habere subiectum q̄z materiam: cū propriae dicatur habere materiaz que est in potentia ad esse: nono metaphysi. Item philosophus nono metaphysice dicit q̄ nulla potentia ad esse est sempiterna. cuius rationem subiunxit. quia omnis potentia ad esse est contradictionis: et ideo illud quod habet potentiam ad esse: habet potentiaz ad non esse. igitur tale non potest esse sempiternum: vt pz primo celi. Ex quo ꝑm cum patet q̄ in celo non est materia que est in potentia ad esse. Item hoc arguit philosophus in eodem nono metaphysi. vt assumptum est: dicitur enim q̄ ideo celum semper mouetur quia motus eius non est super potentiam contradictionis idest super materia que est potentia ad esse ⁊ non esse. Et subdit ibidem q̄ materia ⁊ potentia est causa fatigationis ⁊ aperte ostendit ibi philosophus q̄ potentia simpliciter dicta que ē potentia ꝑm substantiam non est alicuius incorruptibilis nec q̄z in eo est aliqua potentia ꝑm genus. sed omnia ꝑm genus sunt actu in corpore scilicet omnes transmutationes. potentia autem est tantum ibi ꝑm partes vt ibi declarat cōmenta. Item secundo metaphysi. probat philosophus ex hoc intellectum esse vnum: quia non habet materiam que est causa multitudinis individuorum sub vna specie: ⁊ ideo omnes relationes prius inducte videtur concludere ꝑm intentionem philosophi in celo non esse materiaz que est in potentia ad esse: nec valet q̄ in subsidium opinionis auerse fuit abductum q̄ ista materia est alterius rationis per habitudinem ad aliam formam: quia hec habitudo non tollit quin materia de se sit potentia ad esse quod

negat philosophus in celo vt patuit. Item talis habitudo cum non sit nisi quidam appetitus quo inclinatur ad formam videtur esse in omni materia: etiam inferiorum. non enim materia appetit formam inquantum forma est imperfecta: vt non potens perficere totum appetitum naturre. Hoc enim est ex imperfectione forme. appetitus enim materie naturalis est: vt per formam perficiatur totus appetitus suus. si autem non perficiatur totus hoc non variat essentiam ipsius materie in forma a materia celesti. Si talis ibi esset cū hoc sit magis ex parte forme: vel oportebit in materia celi aliquam dispositionem dare ad susceptionem talis forme que non est in materia istorum inferiorum: et talis dispositio esset per aliam qualitatez vel aliud additum quod faceret compositionē i materia illa: vt Joannes grammaticus arguebat: ex quo sequeret q̄ materia prima esset composita: quod est falsum. vnitas etiam agentium non est sufficiens signum ad hoc quia hoc ē ex parte motoris separati principaliter. Item sicut commenta. arguit contra predictam positionem in primo celi. Si celum haberet materiam que est in potentia ad esse. sequeretur q̄ aliquid esset frustra in natura quod est inconveniens contra intentionem philosophi primo celi et mūdi: et in pluribus locis quia deus et natura nihil faciūt frustra. Consequentiam probat commentator primo celi. ait enim propria opatio potentie est generatio et corruptio vl' transmutari de forma in formam. Sicut propria operatio acuitatis gladij est scissio. Si igitur esset alia materia que de se esset in potentia ad esse sine generatione et corruptione contingeret q̄ aliquod ens sine actione per quā fuit potentia ipsius materie cuius actio propria est transmutari ō forma in formam. hoc sequitur si celum haberet materiaz vt de se notum. Ideo videtur dicendum ſm Ar. et cō mentatorem q̄ celum vt ipsa quinta est essentia circūscripto motore non componitur ex materia et forma. sed ē corpus simplex actu existens subiectum suo motori vel motoribus ita q̄ non est potentia ad esse: nec habet esse formaliter a motore: vel ab alia forma. sed solum est in ea potentia ad vbi ita q̄ cum sit subiectum simpliciter i actu sua forma idest suus motor coheret sibi absq; alio medio id ē nō precedentibus dimensionibus nec alijs dispositionibus. sed tam dimensiones q̄z alia accidentia communia secuntur formam naturaliter: que est motor hoc patebit in prosecutione libri cum apparuerit qualiter in generabilibus et corruptibilibus dimensiones interminate precedūt formam substantialem perficientem in materia. Et ad istam positionem sumuntur rationes prius dicte que de necessitate videntur concludere celum quod ē quinta essentia nō esse compositum ex materia et forma: et tunc restat rationibus contrarijs positioni sufficientibus respondere. Et primo cum arguitur q̄ est actu ens. Respondeo q̄ hec ratio procedit ab insufficienti diuisione. naz diuisio q̄ omne qō est ens actu vel est actus vel habens actum vel medium inter purum actum qui est forma et puram potentiam que est materia et hoc est corpus celeste: quia vt dicit commentator primo celi illud quod est ligamentaliter inter principia eterna separata et ipsa generabilia et corruptibilia necesse est vt sit intransmutabile ſm substantiam. transmutabile autem ſm locum: ita q̄ sit medium inter purum actum et puram potentiam vt ipso transmutato semper in loco manente aut ſm substantiam non cesset agere alias trā smutationes in inferioribus nisi tale ens esset motum: impossibile esset q̄ illa prouenirent et actio temporalis a principijs eternis naturaliter loquendo vt ibi commentator declarat: et ita totum communicat cum principijs eternis separatis in eo q̄ est simpliciter actu existens non habens i se potentiam ad esse: communicat autem cum generabilibus et corruptibilibus in eo quod est corpus subiectuz accidentibus et forme que est motor habens in se potentiam ad vbi cuius actualitate recipit a forma: et tunc est in natura media iter separata et generabilia et corruptibilia. ideo predicta ratio non concludit. Ad aliam rōnem cum dicitur accidens sensibile non potest esse in eo quod non habet materiam. Respondeo q̄ verum est de talibus que sunt sicut accidentia inferiorum: modo accidentia celi et inferiorum non sunt eiusdem speciei vt patet per commentatorē secundo celi vt etiam parebit. Nam accidentia celi nō dicuntur esse sensibilia nisi sensu visus. ideo dicitur primo de generatione capitulo primo de tactu q̄ tactus proprie dictus non dicitur nisi de rebus que patiuntur adinuicez: et ideo proprie non est in celo: et ideo celum dicitur tāgēs ſm similitudinem. non autem tangi et̄. Dico autem q̄ accidentia vt accidentia sunt non requirunt materiaz. ſz subiectum in actu. et ideo non est necesse q̄ vbicūq; sunt accidentia ibi sit materia et cum dicitur primo physicorum q̄ materia cum forma et̄. verum est que sunt in ea materialiter vt ibi dicitur. sed non sequitur ex hoc q̄ materia sit cā omnium accidentium. sed tantum habetur q̄ ista accidentia requirunt subiectum in actu in quo sint cum per se nō possunt esse cum non sint entia. sed entis septimo metaphysice: sunt autem accidentia in celo propter formā que est motor eo q̄ sunt propter operationem vt patebit. Et si obijcitur accidentia recipere est quodam pati: cum igitur corpus celeste sit simpler actu existens nisi habens propter quod patiatur: impossibile est ipsuz recipere accidentia nam pati contrarium est actui. Respondeo q̄ vt aliqualiter tactum est commentator loquitur in libro hoc q̄ corpꝰ celeste materia est animalium celestiuz. sed ē perfectius ceteris materijs: quia non est de potentijs nisi solum ad locum: nec aliter assimilatur materie nisi inquantum est subiectum forme: ita q̄ non habet esse a forma: nec sua forma constituitur in esse per ipsum. nihilominus habet omnia accidentia propter formam que est motor sicut figuraz specricam propter ipsum motorem qui est forma abstracta. et ideo est principium motus circularis qui est actiuus alia: vt pz in hoc libro et hinc est q̄ hoc subiectum non est i potentia ad alia accidentia: cum non sit passiuum in subtantia licet igitur sit simplex actu existens: quia est subiectum forme abstracte habet accidentia propter ipsam formā vt dictum est. sunt tamen accidentia alterius rationis. Sed circa istud est dubitatio non modica quā mouet commentator primo celi: et est ex quo illud corpus non est compositum. Utrum res intellecta ex isto corpore sit illud quod est sensatum ex eo vel aliud. Si dicatur q̄ res intellecta ex eo est illud quod nobis apparet ad sensum: si idē tunc res intellecta et sensata. est eadem quod est falsum. si sit aliud tunc necesse est celum esse compositum. tunc enim erit ibi singulare quod est obiectum sensus: et forma et quidditas que est obiectum intellectus et tunc esset compositū. Respondeo q̄ commentator solummodo dicit quod ista natura celestialis que est quinta essentia est materia corporis celestis actu existens prout corpus celeste comprehendit motorem et motum: et quia ista materia absq; motore non accepta non habet formam dictum est. ideo ista ſz se et absolute: et primo est vna numero per se indiuiduata et est vna numero et non est intellectiua nisi per respectū ad formam que est suus motor ita q̄ sicut ipsum corpus non apparet nisi inquantum est subiectum forme ita non intelligitur nisi respectu forme que est motor sicut ipsa materia prima non intelligitur nisi per analogiam ad formam primo physicorum. Et si instatur q̄ nō est simile de materia prima que est de se in potentia: et ideo non potest per se intelligi quia vnūquodq; intelligitur ſm q̄ est in actu. hec

autem natura corporis celestis potest esse in actu ſm se. ⁊ ideo videtur q ſm se possit intelligi. Dicitur sicut cōmentator Respondet ⁊ breuiter ⁊ obscure q licet corpus celeste sit actu ens de se: ita q actum non retinet ab alia forma. non tamen est existens per se. sed est subiectum in actu ipsius forme que est motor cum qua semper existat. ⁊ ita licet in natura celesti nō sit alia potentia ad esse nec sua actualitas essendi sit formaliter a motore nisi effective: est tamen semper cum motore ⁊ propter motorem: ⁊ sicut materia prima non potest intelligi nisi per formam eo q non potest existere sine forma: ita nec ⁊ ista natura celestis nisi respectu forme que est motor eo q sine ista non est nec potest esse: cum suum esse sit propter motorē. Debemus autem intelligere de isto corpore celesti quod est quinta essētia ipsum esse subiectum ipsius forme abstracte: ⁊ ita celū est intellectum in habitudine ad formam que est motor.

Ideo ſm istam positionem est responsum rationibus primis que probant celum esse compositum ex materia ⁊ forma Ad auctoritatem commentatoris iam patet quid sit dicendum quia intelligit celum esse compositum ſm q nomine celi comprehenditur motor ⁊ motum. Ad rationem que dicit omne quod mouetur ꝛc̄. Respondeo q verum est in omni generato cōposito ex materia ⁊ forma. sic etiam intelligitur ista propositio vt commentator ibi hoc declarat. Vel potest dici q in omni eo quod mouetur necesse est intelligere materiam que est in potentia ad vbi ⁊ talis materia est corpus. non autem q ibi sit materia que est in potentia ad esse. Tamen de ista questione est alia opinio modernorum que dicit celum habere materiam eiusdem rationis cū matera inferiorum: ex quo sequitur celum de se esse corruptibile. rationem autem essendi recipit ab alio: ⁊ hec opinio est eadem penitus cum opinione Auicenne quam Auerrois hic improbat: vt patebit infra sepius in libro celi: ⁊ in duodecimo metaphysice. ideo eius prosecutio dimittatur ad presens. ⁊ est expresse i probata a philosopho in fine celi vbi ostenditur multipliciter q omne corruptibile de necessitate corrūpetur.

Queritur secundo an celum moueatur ex se ⁊ p quem modū ⁊ arguitur q non. quia quod mouetur ab alio extrinseco non mouetur ex se. celum est huiusmodi. ergo ꝛc̄. Maior patet quia quod mouetur ex se mouetur a principio intrinseco. Minor patet quia celum mouetur ab intelligentia separata: vt patet octauo physicorum ⁊ primo celi ⁊ commētator dicit hoc. Item quod est simpler non est diuisibile in per se motum ⁊ mouens: nec mouetur ex se: celum est huiusmodi. ergo ꝛc̄. Maior est philosophi octauo physicorum q omne quod mouetur ex se est diuisibile in per se mouēs ⁊ per se motum. Minor habetur primo celi ⁊ commentator hic quia celū est simplex. Item nihil moueť ex se. igit nō celum. Maior patet septimo ⁊ octauo physicorum: q omne qō mouet mouet ab alio. cōsequentia est de se nota.

Item illud quod mouetur ex se potest ex se quiescere. celum mouetur ex se. igitur ꝛc̄. Maior patet octauo physicorum: ideo etiam alia dicūtur ex se moueri quia ex se possunt quiescere. celum autem non potest ex se quiescere. Minor patet secundo celi ⁊ nono metaphysice: quia non est timendum q celum stet aliquando. Opponitur dicit hic commentator ⁊ octauo physicorum. Ad questionem dicendum q aliquid moueri ex se potest dupliciter intelligi: vel ex se simpliciter vel per partes. dico igitur q celum nō mouetur ex se. Primo modo: sed secundo modo. Secundo dico q mouetur ex se per partes vt sufficienter patet declarando. Nam si celum mouetur ex se simpliciter: et primo modo sequitur q idem erit eiusdem simul essentia in actu ⁊ in potentia. hoc autem est falsum. igitur ꝛc̄. Maior patet quia si celum mouetur ex se primo illud esset mouens ⁊ motum penitus. ⁊ tunc cum mouens ſm q huiusmodi sit actu: ⁊ motum ſm q huiusmodi sit in potentia. idē respectu eiusdem esset in actu ⁊ i potentia. falsitas consequētis patet: quia actus ⁊ potentia sunt differentie maxime oppposite. ergo ꝛc̄. Item si celum sic mouetur idem corpus flecteret se supra se. sed hoc est falsum. ergo ꝛc̄. Antecedens patet ex quo idem mouetur se ipso flecteret se supra se: quia in se ageret. ⁊ antecedens patet in libro nili. Dicit commentator tertio de anima q virtus corporea nō flectit se supra se quanto magis corpus. Secundo dico q celum mouetur ex se per partem: quia quod est indiuisibile in per se mouens ⁊ per se motum mouetur per partem celum est huiusmodi. igitur ꝛc̄. Maior patet certo ⁊ octauo physicorum. Minor patet per commentatorem i. ic. celum enim complectitur motorem ⁊ mobile: Preterea illud mouetur ex se quod mouetur ab alio determinato loco ⁊ non distinguitur ab eo loco celum est tale. igitur ꝛc̄. Maior patet octauo physicorum quia illud mouetur ex se. Minor patet quia celum mouetur ab intelligentia que, p. prie non habet locum quia non est quanta nec corpus.

Tertio dico q celum mouetur ex se sufficientissime: ⁊ primo illud mouetur ex se sufficientissime cui⁹ motor ab alio non dependet. sed per se subsistit ⁊ cuius mobile non appodiatur alteri. celum est huiusmodi. igitur ꝛc̄. Maior patet quia animal non mouetur ex se sufficientissime quia nō est per se subsistens. sed eius anima dependet ad corpus. vbi dicit commētator tertio de anima. Corpus igitur animalium in suo motu appodiatur alteri: vt patet loco ō cū motus animalium. corpus autem celeste in suo motu non appodiatur alteri quia est ipsum primum corpus ⁊ primū mobile: vt patet ex octauo physicorum quare celum mouetur ex se sufficientissime per partem hoc est per motorem immobilem. ⁊ tunc pateat ad questionem. primo q celum non mouetur ex se simpliciter. secundo q mouetur per partem. tertio q mouetur ex se sufficientissime. Et ad rationes ⁊ ad maiorem cum dicitur quod mouetur ab alio extrinseco. concedo si illud extrinsecum habeat locum determinatum. aliter non est verum. Ad minorem etiam cū dicitur celum ꝛc̄. concedo. sed tamen ista igitur intelligentia a qua mouetur celum non esse distincta loco nec subiecto a celo. Vel aliter maior conceditur si illud extrinsecum non est appropriatum. modo intelligentia est appropriata suo orbi: ita q alium orbem mouere non potest: vt patet secundo celi. Ad aliud etiam dicitur q ē simplex ꝛc̄. conceditur: ad minorem etiam dicitur celum ꝛc̄. negatur quia nomine celi comprehenditur motor ⁊ mobile: vt patet per commentatorem hic ex quo ipsum probat esse compositum ex duabus naturis. sed corpus celeste ideſt quinta essentia separato motore est simplex ⁊ non mouetur ex se. Ad aliud etiam cum dicitur nihil mouetur ex se concedit simpliciter ⁊ primo quin tamen ſm partem ratio nō concludit. Ad aliud etiam dicitur q mouetur ꝛc̄. Conceditur q mouetur motu voluntario ⁊ aptum natum est quiescere: ⁊ quia celum est primum mobile: ⁊ eius motus est primus ideo non est dare terminum in quo non fuerit: vt probatur octauo physicorum: ⁊ ideo non potest quiescere ꝛc̄.

Veritur etiam quia Commentator dicit q̄ materia prima est ens. Vtrum materia prima sit ens. Et arguitur q̄ non. quia omne quod est medium inter contradictoria non est ens. materia prima est huiusmodi. ergo ꝛc. maior patet: quia inter contradictoria non est dari medium. Min̄or patet primo priorum. Itē si materia esset ens: aut naturale: aut mathematbicum: aut medium. sed nullum istorum. igitur ꝛc̄ maior patet per partes reales philosophie quia non sunt plures: sexto methaphysice ꝛ consequenter entia realia nō sunt plura. minor probatur p̄o prima parte. nam omnia naturalia hābent aliquem modū motus. sed materia nullum. igitur nec est ens mathematicum. quia ista abstrahūt a motu ꝛ a materia. sed materia non abstrahit a materia: aliter abstraheret a se ipsa. ergo non est ens mathemathicum. Item quod non differt a priuatione non est ens. materia est huiusmodi. igitur. maior patet. quia priuatio non est ens. minor patet quia differentia materie est potētia. sed potentia est sibi per priuationem: ꝛ propter quod vnumquodque tale ꝛ illud magis. ergo ꝛc. quia si potentia est differentia substantialis materie multo magis priuatio. Item quod est terminus corruptionis simpliciter est non ens. materia est huiusmodi. ergo ꝛc. maior patet quia generatio simpliciter terminatur ad ens simpliciter: vt patet primo de generatione. quare corruptio similiter terminatur ad non ens simpliciter. nam motuum oppositorum termini sunt oppositi. minor patet ex primo de generatione. quia terminus generationis simpliciter est forma substantialis que facit esse actu actu. terminus vero corruptionis simpliciter est priuatio forme que nihil aliud est q̄z materia prima. Oppositum huius dicit commentator hic. Ad questionem tangentur opiniones. Opinio fuit quorundam antiquorum q̄ materia prima non sit ens. quia sicut priuatio non est ens: ita ꝛ materia: vt patet primo physicorum: Sed hec opinio non valet. quia materia ꝛ priuatio differunt. nam ista sunt distincta quorū vnū manet: aliud non. sed materia semper manet: priuatio autem non ꝛc. maior patet ex primo de generatione. minor patet quia etiam per transmutationem forma introducit in materia. priuatio illius forme corrumpitur: sed materia manet. ideo non sunt eadem. nec valet si priuatio dicat q̄ priuatio non corrumpitur absolute. quare sufficit ad materie differentiam ꝛ q̄ priuatio non manet eadem non sicut materia. Item illa non sunt eadem quorum vnum est in predicamento substantie aliud non. sed materia prima est in predicamento substantie ꝛ priuatio non. ergo ꝛc. maior patet primo priorum. quia predicamenta sunt impermixta. minor patet quia priuatio non est in predicamēto substantie sed circuit omnia predicamenta. igitur hec opinio relinquitur. Alia fuit opinio quorundam antiquorū q̄ materia prima est actu ens sicut corpus ignis vel aeris: vt patet primo physicorum. Sed hec opinio non tenet. quia si esset vera cum in vtroq; termino transmutationis subiectum maneat. s. materia quicquid adueniret illi subiecto esset accidens quia adueniret enti in actu vt arguit commentator primo physicorum. Arguit commentator contra Auicennam. ꝛ hec opinio ideo non stat: immo sequeretur q̄ entia essent eadem substantialiter: immo non esset nisi illud subiectum in actu ideo omnia non differrent nisi accidentaliter. sed hoc est falsum: ideo materia prima non est ens in actu. Ideo est opinio philosophi ꝛ commentatoris q̄ materia prima est ens in potentia vt patet primo physicorum. ꝛ potest quadrupliciter declarari. Primo quia quod recipit omnes formas naturales nullam habet de se non est ens in actu. materia prima est huiusmodi. igitur ꝛc. maior patet quia habet esse denudatum: vt patet primo physicorum ꝛ tertio de anima ꝛmen. minor patet primo physicorum. ꝛ tertio celi ꝛ hic per commentatorem

Item si materia esset ens in actu simpliciter sequeretur q̄ omne aduenies materie prime esset accidens: vt supra arguebatur. consequēs falsū. ergo ꝛ antecedens. cōsequentia nota ex quo materia prima esset actus vel ens in actu i omni transmutatione cum subiectum maneat primo physicorum: omne aduenies illi esset accidens quia aduenit enti in actu. falsitas consequentis patet. quia tunc nulla esset transmutatio substantialis: sed omnis motus ad formam esset alteratio vt arguit commentator primo physicorum ꝛ primo ꝛ secundo de generatione. Item si esset ens actu simpliciter: nullam formam reciperet quia recipere est per carentiam. Item si materia esset de se ens actu: tunc haberet de se formam ꝛ tunc ista forma nunquā corrumperetur quia non haberet contrarium vt dicit commentator infra. ꝛ ex hoc sequeretur q̄ nihil generaret nec corrumperetur: quod est falsum. igitur materia prima nō est ens in potentia ꝛ non ens in actu ꝛ hoc est quod dicitur primo physicorum. Per hoc ad rationes respondetur primo quando dicitur q̄ est medium. concedo. Ad minorem dico q̄ non est verum: sed est medium inter non ens simpliciter ꝛ ens in actu quia est ens in potētia vt dicit cōmentator primo physicorum vbi ponitur hec ratio. Ad secundum: si esset ens aut naturale ꝛc. concedo maiorem: ꝛ ad minorem dico q̄ est naturale secundum q̄ materia ē principium transmutationis. sed motus qui est proprius naturalium corporum vt dicit commentator tertio physicorum est ens naturale. quia ista materia prima cum sit alio modo ens naturale: etiam si alio modo principium transmutationis: est etiam ens methaphysicum quia est ens in potentia. ꝛ dicit tantum vnam differentiam entis quia meth. physicus considerat ens ꝛ differentias entis. Et ad p̄bationem materia prima non est ens naturale dicitur q̄ cū in plus q̄z sit ens naturale quia habet aliquem modū quia non solum tale ens debet dici naturale quod est compositum ex materia ꝛ forma: sed illud quod est principium et materia eius quando proponitur quod non est mathematicum ideo q̄ non est abstractum. Respondetur q̄ materia dicit ibi quandam differentiam entis que considerat a methaphysico non vt est principium transmutatiōis ꝛ tgc abstrahitur a motu ꝛ qualitatibus sensibilibus. ꝛ tūc consideratur a methaphysico. Ad tertium q̄ nō differt ꝛc. dicitur q̄ verum est q̄ non differt re ꝛ ratione. Ad minorem cum dicitur: materia est huiusmodi. Respondetur q̄ licet materia prima sit ideo subiecto cum priuatione tamen differt ab ea ratione sicut etiam differt a potētia vbi commentator de hoc loquitur. ꝛ tunc patet q̄ materia prima est ens in potentia ꝛ non corpus ignis nec aeris nec aliquid aliud in actu. vnde dicit commentator primo physicorum q̄ nullus antiquorum ponit naturam materie prime nisi solum endelechiam quod est ens in potentia. Idē etiam dicit tertio celi ꝛ primo de generatione. Ad quartum q̄ ens est ꝛc. dicitur q̄ verum est q̄ non est ens in actu. sed non est verum q̄ non sit ens in potentia: quod est parum nihil: quia sicut ex nihilo non fit aliquid: ita aliqd non corrumpitur in nihil. Ad minorem cum dicitur: q̄ materia ꝛcetera. Respondetur q̄ verum est: ꝛ materia prima est non ens in actu sed in potentia solum.

Sequitur alia questio.

Veritur quia dicit Commentator q̄ potentia est differentia substantialis materie.
An potentia materie sit de eius essentia.
Et arguitur q̄ sic. quia illud quod est ō esse

est de esse alicuius qō ē differētia ēius substalis. potētia ma
terie est hꝫi. ergo ꝛc. maior patet. quia differentia substalis
est de eius essentia cuius ē substantialis. minor pz p ꝓm. hꝫ

Item sicut actus se habet ad primam formam: sic poten
tia ad primam materiam. sed actus est de essentia ꝓme for
me. ergo ꝛc. maior tenet quia idem est iudicium de poten
tia respectu materie ꝛ de actu respectu forme ꝓme. minor
patet: quia actus primus est de essentia primi principij. nā
quicquid est in deo est actus purus ꝛ per se deus: comen
tator duodecimo metha. Item potentia materie est sub
stantia que est forma vel que est compositum vel materia
vel accidens. sed nec primum nec secundum nec quartum
igitur ꝛc. maior patet per sufficientem diuisionem. minor
patet primo. qꝫ non est accidens quia accidens est alicu
ius positi in actu. sed materia non est talis. ergo ꝛc. nec est
forma quia tunc non esset potentia: sed actus nec substan
tia composita. ergo ꝛc. Item actus ꝛ potentia sunt i eo
dem genere. sed actus est in genere substantie. ergo ꝛ po
tentia. Oppositum videtur sentire cōmentator hic ꝛ ꝓmo
phyſicoꝝ. In ista questione primo tangentur opiniōes
aliquorum. secundo opiniones philosophi ꝛ commentato
ris. tertio monentur difficultates circa questionem. Fuit
opinio aliquorum qꝫ potentia passiua esset de genere ma
terie ita qꝫ potentia nihil reale diceret: sed rationis tantuꝫ
quia dicunt qꝫ relatio nihil addit sed tantum relationeꝫ ra
tionis supra fundamentum. sed potentia materie ē relatio
ergo ꝛc. Sed hec opinio non tenet quia cum dico qꝫ re
latio nihil addit ꝛc. illud est falsum. quia relatio est vnum
p̄dicamentum. sed predicamenta sunt realia extra animaꝫ
vt patet sexto methaphisice. ꝛ sic potentia addit aliquid re
ale supra materiam. Item quando aliqua sic se habent
qꝫ ad vnum est motus per se ꝛ ad aliud est motus per ac
cidens: illa differunt ad inuicem. sed relatio ꝛ fundamen
tum sic se habent. ergo ꝛc. maior est nota ꝛ minor patet qa
ad relationis fundamentum est motus per se. s. ad quanta
tem quantitatem ꝛc. Ideo dicitur ad questionem qꝫ p po
tentiam possumus duo intelligere vel respectum ad for
mam vt sepe loquitur philosophus septimo methaphyſi
ce ꝛ primo phyſicorum dicens qꝫ materia est ens in poten
tia. Alio modo per potentiam possumus intelligere subie
ctum potens. ꝛ tunc commentator loquitur secundo de ani
ma dicens qꝫ materia est potentia. Per hoc igitur respon
detur ad questionem qꝫ potentia primo modo non est de
esse materie. ꝓbatur. quia illud non est de potentia mate
rie quod est respectus. potentia primo modo dicta est hu
iusmodi. ergo ꝛc. maior patet quia materia est in predica
mento substantie: ꝛ respectus in predicamento relationis
minor patet ex primo phyſicorum: vt iam fuit assumptum

Item illa non sunt essentialiter eadem quorum vnū cor
rumpitur altero remanente. sed potentia ꝛ materia sūt hu
iusmodi. ergo ꝛc. maior patet. quia eternum ꝛ corruptibi
le non sunt essentialiter idem. minor patet. qa materia ma
net in tota transmutatione. respectus autem corrumpitur
in aduentu forme: primo phyſicoꝝ. ideo ꝛc. Item illa
non sunt eadem quorum vnum intelligitur: aliud non. sz
potentia ꝛ materia sic se habent. ergo ꝛc. maior est nō. mi
nor patet. quia substantia materie manet eadem sub omni
bus formis. sed potentia ad formam non manet: vt patet
secundo phyſicoꝝ. quia potentia sani ꝛ egri est alia ꝛ alia.
Si autem potentia capitur secundo modo sic dico qꝫ potē
tia est de esse materie vt patet. Sed circa hoc. an poten
tia materie que est respectus sit aliquid reale vel tantuꝫ ra
tionis. Respondetur qꝫ cum predicamenta sint entia re
alia: ideo dico qꝫ dicit aliquid reale separatum ab intellectu
nam dato qꝫ intellectus caularet respectum ad formam ad
huc respectus est vere relatio. sed relatio est accidens. er
go potentia materie est accidens. Intelligendum tamē
sicut est de quolibet accidēte alio: ita est de relatiōe. sed ita
est de aliis accidentibus qꝫ quedam sunt perfecta quedam
imperfecta: sic similiter est de relationibus. quia quedā sūt
complete: quedam non. modo dico qꝫ iste respectus vel po
tentia materie est accidens imperfectum quia suum funda
mentum est materia prima que est ens solum in potentia
de se: licet ois forma accidentalis requirat suū subiectū in
actu ideo etiam in ista potentia est in ente in actu. quia in
composito: Tamen quia est accidens incompletum ideo
est in composito ratione materie quod est subiectum de
bile sim se ꝛ nunquam est in ratione forme. per hoc ad ra
tiones respondetur. Illud est de essentia alicuius quod
est differentia eius substantialis. concedo. ꝛ minor negat
ꝛ cum probatur qꝫ hoc commentator dicit hic. Respon
detur qꝫ ipse se exponit postea ostendendo differentiam in
ter potentiam ꝛ materiam. nam intelligit qꝫ potentia est ō
esse materie quia est accidens proprium eius per cuꝫ co
cidens proprium eius per eius cognitionem manuducī
mur in cognitum esse materie prime. ꝛ talia accidentia se
pe sumuntur pro differentijs essentialibus maxime in dif
finitionibus quorum differentias essentiales ignoramus.
vt commentator dicit septimo methaphyſice. Ad secun
dum. sicut se habet ꝛc. respondetur qꝫ non oportet quia pri
ma forma est separata omnino ꝛ simplicissima. ideo quic
quid est in ipsa est actus purus. nam quicquid est in deo
est deus: vt dicit commentator duodecimo methaphyſice.
non autem quicquid est in materia: est materia vel potē
tia ꝛ sic non est similitudo. Ad tertium. potentia mate
rie ꝛc. concedo maiorem: ad minoremꝫ etiam de cū dīquod
non est accidens. negetur. ꝛ ad probationem. quia accidēs
ꝛc. patet ex dictis quia est ens incompletum. ꝛ ideo hꝫ
fit semper in subiecto in actu. s. in composito: est tamen ra
tione materie. Ad quartum. actus ꝛ potentia dico qꝫ ve
rum est intelligendo per potentiam subiectum. sed non ē
verum si capitur ꝓ respectu. modo potentia de qua loqui
mur hic est respectus ad formam. ideo ratio non cōcludit

Via Commentator dicit qꝫ difficile est cognos
cere materiam primam. ideo queritur. Utrum
materia possit intelligi essentialiter intellectu. Et
arguitur qꝫ sic. nam habens essentiam aliam a
forma ꝛ a quolibet alio: illud proprie potest intelligi essen
tialiter. sed materia prima est huiusmodi. ergo ꝛc. maior
patet. quia quicquid est de essentia rei potest esse obiectum
intellectus. minor patet. quia aliud est esse materie ab esse
forme ꝛ vniuscuiusque alterius. Item illud quod intel
ligitur circunscripto quocunque alio: illud potest proprie
intelligi ab intellectu essentialiter. materia est huiusmodi. er
go ꝛc. maior est nota ꝛ minor declaratur. Nam vt dicitur
octauo ꝛ nono methaphyſice licet forme naturales nō sint
separate secundum esse: bene tamen secundum intellectuꝫ
ꝛ eodem modo est materia prima separata a formis.

Item quod est per se sensibile: est per se intelligibile.
materia est huiusmodi. ergo ꝛ cetera. maior patet primo
perhierminias. nam voces sunt earum que sunt in anima
passionum note. minor patet. nam sensatio materie nō est
sensatio compositi nec forme Oppositum dicit hic com
mentator ꝛ philosophus scilicet qꝫ est difficile intelligere ma
teriam. Pro questione est intelligendum qꝫ esse per se
intelligibile potest capi dupliciter. Uno modo proprie
intelligibile quod non per aliud intelligitur. Alio mo
do proprie intelligibile quod intelligitur distincte a quoli
bet alio intelligibili: tunc dico qꝫ materia prima non ē per
se intelligibilis primo modo intellectu essentiali: immo est
intelligibile per aliud: quod probatur. quod non est ens ac
tu per se non potest per se intelligi sine alio. materia ē hꝫi.
ergo ꝛc. maior ē nota. s. qꝫ materia prima non est intelligi
lis. qa qō p se ꝓmo intelligitur ē in actu. nono methaꝑ.

per commentatorem primo physicorum. potentia est de se non intelligibilis immediate. minor est nota. nam materia est tantum ens in potentia: vt patet primo physicorum.

Item quod non habet intellectum nisi per respectū ad formam nō est p se & primo intelligibile. materia est huiusmodi. ergo &c. maior est nota. quia quod intelligitur in analogia ad aliud non potest sine illo intelligi. minor patet qa materia prima intelligitur per successionem formarum in ea & non per solam potentiam. quia vt dictum fuit omne qō intelligitur sm q est in actu. materia autem non est quantitas nec qualitas nec aliquid aliorum predicamentorum septimo methaphisice: sed est est ens in potentia ad formas & intelligitur per aliud. Si autem questio intelligitur secundo modo: dico q sic. quia alius est intellectus materie ab intellectu forme. Item quod habet eē aliud ab esse forme & compositi habet intellectum aliumab illo materia est huiusmodi. ergo &cetera. maior est nota & minor etiam. quia licet materia non intelligatur nisi per analogiaz ad formā tamen quia aliud est esse materie ab esse forme: ideo alius est intellectus materie ab intellectu forme: licet intellectus non veniat in cognitionem materie nisi per formam. tamen Auicenna in tractatu sue sufficientie reprehendit Ar qui primo physicorum dicit hic locutus est rationibus methaphoricis: cum dicit q sicut femina appetit virum & turpe pulchrum: sic locutus est in tertio de anima q hic modus loquendi est in talibus que non possunt bene intelligi per se sed per aliud. & ideo per alia sensibilia similia manu ducimur in cognitionem rerum. & in his que possunt per se intelligi philosophus non debet vti verbis methaphoricis.

Ad rationes cum dicitur: qō habet essentiam &c. concedo q illud potest per se secundo modo. quia intellectus eius est alius ab intellectu forme: non tamen oportet q propter hoc primo & per se intelligatur: quia actus primo intelligitur & non potentia: sed potentia intelligitur per actum: sic concedo materiam posse per se intelligi. Ad secundum quod potest per se intelligi. dico q verum est s. primo modo & per se intelligatur sine alio & tunc. minor est falsa. qa licet intellectus materie prime sit distinctus a quolibz alio: non tamen ipsa primo intelligitur per se ita q sine alio per se intelligatur: vel maior potest simpliciter concedi q illud quod est tale potest per se intelligi secundo modo: & tūc ratio concludit que ponitur in solutione questionis. Ad tertium cum dicitur: quod est per se sensibile dico q verum ē quod est per se intelligibile: non tamen sequitur q primo & sine alio sit per se sensibile: quare ratio non concludit: et sic ad questionem &c.

Queritur Utrum dimensiones precedāt formā substantialem in materia. Et arguitur q non. quia illa que sibi accidunt non precedūt formas substantiales in materia. dimensiones sunt huiusmodi. igitur &c. maior patet: quia accidentia aduenium ens in actu. ens autem in actu est per formam substantialem vel est ipsa forma: quia accidentia non precedūt formā in materia. minor patet quia dimensiones sunt de genere quantitatis. Item si dimensiones precedunt formā substantialem in materia sequitur q forma non aduenirent immediate materie sed mediantibus dimensionibus. consequens est falsum. igitur & antecedens. consequentia nota: ex quo forma substantialis non aduenirent nisi post dimensiones: videtur q non posset forma perficere nisi mediantibus dimensionibus. falsitas consequentis patet per philosophum primo physicorum. quia forme immediate aduenient materie prime. Item illa que sunt a forma substantiali non precedunt formam sed magis sequūtur. dimensiones sunt huiusmodi. ergo &c. maior nota. effectus eni nō precedunt causam. minor patet ex primo physicorum. nam materia cum forma sunt causa omniū accidentium que sunt vt patet ibidem. Item dicitur septimo methaphisice q substantia por est accidente diffinitione cognitione & dignitate. & sic commentator in principio eiusdem dicit q individua substantie precedunt individua accidentium'. individua autem substantie actu sunt per formam substantialem in materia: quare dimensiones cum sint accidentia non precedunt formam substantialem in materia. Oppositum sentit hic commentator & in secundo celi. Ad questionē intelligendum q si quis querit de forma in communi & absolute. s. vtrum dimensiones precedant formam simpliciter & absolute: dico q non. quia forme simpliciter & absolute dicte sunt eterne: & ideo nec materia nec dimensiones precedunt formam: sic etiam forma via perfectionis precedit omnes dimensiones terminatas. s. & interminatas & etiaz materiam primam. igitur dimensiones non precedūt formam simpliciter & absolute sumptam tempore nec natura

Secundo dico. dimensiones interminate precedūt omnem formam materialem sm individuum & via imperfectionis: quod patet ex multis. probatur. illa que recipiūt eē actuale & numerum ab omnibus formis & in quibus omnes forme communicant via imperfectionis precedūt has vel illas formas in materia. sed dimensiones sunt huiusmodi. igitur &c. maior patet quia illa que perficiuntur per plures formas succedentes sibi invicem in illis precedunt omnem formam: vt patet de ista materia que perficitur per particulares formas. minor patet. quia dimensiones interminate esse actuale & terminatum recipiūt a forma & in eis cōmunicant omnes forme. quia sicut materia prima recipit esse actuale a forma: sic etiam dimensiones sicut dicit cōmentator quarto physicorum. Item si dimensiones interminate non precederent &c. sequitur q materia non reciperet simul diuersas formas numero nec specie. consequens est falsum igitur & antecedens. consequentia nota. quia si dimensiones non precederent &c. cum materia sit vna numero nec diuiditur nisi per quantitatem nec etiam forme diuiduntur nisi diuisione subiecti: tunc compositus ex materia & forma esset tantum vnum indiuisum. nam vt patet septimo methaphisice per commentatorem causa multitudinis individuorum ab vno generante est diuisio partiz materie in quas agit agens. falsitas consequentis est nota

Item si dimensiones non precederent omnem formā sm individuum ita q non separarentur a materia sed semper fierent de nouo in generatione substantiali tunc corpus fieret ex non corpore & dimensio ex non dimensionibus. sed hoc est possibile. igitur & antecedens. consequentia patet: ex quo enim omnes dimensiones & corporeitas & alie dimensiones fiunt de nouo: necessarium est q ille fiant q non dimensionibus & non corpore. Sed quia alig putant hoc non pro inconuenienti: quia dicunt q dimensiones possunt fieri ab agente de potentia materie simul cum ipsa forma. ideo declaro hoc esse impossibile: sicut nihil transmutat materiam nisi corpus: Commentator septimo methaphysice & octauo physicorum. Agens enim corporeum non agit nisi per contrarium: primo de generatione. ideo oportet q omne recipiens actionem agentis corporei habeat situm in vniuerso. sed quod habet situm est dimensionatum. igitur materia cum recipit formam ab agente ipsa est dimensionata & impossibile est ipsam denudari a dimensionibus. nam in quocunque instanti denudaretur a dimensionibus actionem agentis non reciperet. Item omne generatum nouiter generatur a simili vel formaliter vel virtualiter septimo methaphysice. si igitur dimensiones nouiter generantur hoc est a sibi simili in specie. sed nihil est quod eis assimiletur formaliter vel virtualiter nisi dimensiones agentis. quia forma non est eis similis: cum dimensiones sint magis a parte materie: quam a parte

forme: nec materia potest eas generare: quia materie nō est agere: sed recipere vt patet scēdo de generatione. igit si generantur hoc est a dimensionibus agentis. sed hoc est impossibile: quia dimensiones non sunt de genere virtutum actiuarum. igitur vt dicit cōmentator quarto phyſicoꝝ Et licet hec ꝓpositio. ſ. Omne quod generatur tē. non teneat nisi in substantia vt dicit cōmentator libro celi ⁊ septimo methaphi. est tamē vera in ꝓposito. quia cōmētatō septimo methaphyſice: licet quantitates non semper generētur a sibi simili per se: tamen per accidens a sibi simili ⁊ sic dimensiones que sunt priores respectu materie ipsius qualitatibus deberent generari a sibi simili si simpliciter fierēt de nouo. Item corporeitas contrarietas contrarieret corporeitati: quia corporeitates sibi succederent in subiecto eodem: quod est impossibile. Item si dimensiones interminate non precederent hanc formam sed corrumperētur precedentes ⁊ alie de nouo generarentur: vt multi imaginantur: tunc autem corporeitas que est eterna dimensio corporis corrumperetur in non corpus: ⁊ corporeitas generati generaretur ex non corpore: ⁊ sic ibi essent duo motus oppositi ⁊ distincti: quod patet ex diuisione suorum terminoꝝ: vt ꝓbatur octauo phyſicoꝝ. inter quoscunq; duos motus cadit quies media ſuppoſito illam dimensionez esse vniuersalem. quare sequitur inter generationem ⁊ corruptionem cum sint distincti motus terminoꝝ oppositorū erit quies media. ex quo sequitur ꝙ in aliquo tēpore erit denudata ab omnibus formis ⁊ ab omnibus dimensionibus: cuius oppositū habeť ꝓmo de generatione. Item generatio vnius non esset corruptio alterius. quia motus sortitur speciem ⁊ diuisionem a termino ad quem. v. phyſicoꝝ. cū igitur isti termini sint diuersi ⁊ oppositi ⁊ motus fi'r. si igitur omnes iste species ⁊ dimensiones que precedūt formam in mā corrūpuntur omnes ad motum corruptionis ⁊ istū terminū tenebūt si omnia que sequūtur formam spectant ad motum generationis nihil igitur eoꝝ qđ ꝓcessit finit generatio nec eius quod sequitur corruptio: ꝙre nec corruptio vnius est generatio alterius ꝛ vnū fit ꝓius alio cuius oppositū ꝓz ꝓmo de generatione. ga in ſubstantijs ſp alterius corruptio est generatio alterius ⁊ cadē actione qua generans generat vnū corrumpit aliud. Item si hoc esset ver forme nāles non fierent nec haberent materias ꝓprias ⁊ ꝓpinquas nec actiones ꝓprias. cuiꝰ oppositū dicit ꝯm. vij. phyſi. vbi dicit ꝙ vnius transmutationis vnū est subiectū ꝓprie ⁊ ꝓpinquū necessario. ideo cōcludit ꝙ genus non est subiectū ꝓpinquū formaꝝ: ergo ꝛc

Item si dimensiones non precederent: forme non diuidērētur diuisione subiecti. ꝯns falsum. ergo ⁊ añs. probatur ꝯnia. si dimensiones non precederent cū forma ſm se nō diuidatur: nec mā: forma indiuisibiliter introduceretur i materia: ⁊ tūc non esset extensa forma extensione quantitatis: ex quo sequitur ꝙ subiectum non haberet abilitatē recipiendi plures formas cum non posset diuidi. ergo non erit multa in potentia ⁊ nūquā denudaretur a forma quā ꝓmo recipit sed esset in ipsa eternaliter: que omnia sunt falsa

Nec valet si dicitur ꝙ cum forma introducitur statim dimensiones introducantur vt ꝯm. dicit quarto celi. ga quātum datur de forma: tantū datur de accidentibus generantibus formā: sic est de dimensionibus. quare forme adhuc nō diuidentur diuisione subiecti. hoc non valet quia materia est multa in potentia eo ꝙ est diuisibilis per dimensiones: vt sunt dimensiones sibi aducnientes p formā ⁊ potentia magis esset de esse forme ꝙz materie. quia ꝓpter qđ vnūquod rale ꝛc. ita ꝙ esset ipossibile. ⁊ hec oīa habenť ex intentione ꝯm. hic ⁊ alibi. Sed circa hoc sunt difficultates. vna est: Cū dimensiones sint accidētia quo possunt p̄cedere formā suā: cū esse oīz accidentiū sit a forma. Secūda. ga vel iste dimensiones interminate sūt eodē mō cum dimensionibus que ꝓcesserūt istā formā ⁊ fuerūt cū illa vel sunt alie. si alie. ergo dimensiones nō ꝓcesserūt formā. si ar ex eodēnumero sed sūt siles illis ⁊ eiusdem speciei. Sicꝯo dicitur ꝙ sunt eodem numero cum precedentibus cū semp accidens fit in actu. ergo forma substantialis aducnit enti in actu: ⁊ sic forma substantialis ⁊ accidentalis essent eadē ⁊ generatio ſm hoc non differt ab alteratione: quod est falsum ⁊ contra phm ꝓmo de generatione. Tertia difficultas est: cū forma substantialis aducnit materie prime mediantibus dimensionibus videtur ꝙ non imediate pficiat materiam ꝓmam sed magis dimensiones: iste tres difficultates ponūtur in rationibus. Ad primam dicitur ꝙ dimē siones interminate sunt accidentia. sed quia ꝓprie dimensiones, put sunt dimensiōes sunt cōmunes cuilibet forme ideo sunt in potentia ad recipiendum terminos ⁊ actualitatem a qualibet forma sicut ipsa materia ita ꝙ ipse dimensiones nūquam a materia separantur ſz recipit diuersa eē ⁊ diuersos terminos a formis. Ad secundam dicitur ꝙ dimensiones que ꝓcesserunt formam in materia: ⁊ que sequūtur circunscriptis terminis sunt eadem numero. ſ. per priuationem formaꝝ indiuidualium. ⁊ commentator dicit secūdo metha. Sed quia dimensiones ⁊ omne aliud accidens non potest terminari in materia sub esse actuali sub aliqua forma substantiali a qua haberet esse. ideo dimensiones huiusmodi ſm se non dicuntur esse in actu nec materia cum istis dimensionibus sine forma esset ens in actu: quia actum esse habet semper recipit a forma tam dimēsio ꝙz materia. ideo cum forma vna corrūpitur: alia introducitur aliud esse recipiunt dimensiones ⁊ alios terminos sicut ipsa materia prima. ideo dicūtur esse alie dimensiones nūcro ab alio esse quod recipiunt a forma generata: licz sint eedem dimensiones que fuerant prius cum corruptione illiꝰ forme: sed solum termini qui fuerunt ꝓprii illi forme fuerunt corrupti cum corruptione eius. ⁊ ideo eodem modo ē dicendum de accidentibus cōmunibus forme generate et corrupte: vt patet ꝓmo de generatione. Ad tertiam dicatur ꝙ forma substantialis immediate perficit materiam quia forma ꝓmo est propter materiam: dimensiones vero sunt quibus mediantibus habet materia potentiam recipiendi simul plures formas: ⁊ ita per istas fit multa in potentia. ⁊ sic ꝙz mediantibus dimensionibus materia recipiat formas: forme tamen sunt ꝓpter materiam: ⁊ exinde dimensiones ⁊ immediate forma perficit materiam: ⁊ ex cōsequenti dimensiones ideo ꝛc. Ad rationes in oppositum. quia concludunt ꝙ dimensiones secundum ꝙ sunt in actu completo ⁊ sub ꝓprijs terminis non precedunt formam substantialem sed magis sequūtur eam. ⁊ hoc concessum est. vbi tamen sunt interminate precedunt omnē formam. quia vt sic nunquam a materia separantur. ⁊ videtur hec esse intentio philosophi primo ⁊ secundo de generatione. ⁊ expresse hoc dicit commentator septimo phyſicoꝝ ⁊ secundo celi ⁊ primo ⁊ secundo de generatione, hec etiam est intentio Auicenne primo sue sufficientie. ſz dissentiat a sententia commentatoris in hoc ꝙ dicit dimensiones esse in materia prima a quadam forma communi corporeitatis. ⁊ ideo dixit eas esse in actu corporeitatis. in hāc etiam sententiam commentator consensit Albertus primo celi: nec vnquam vidi auctoritatem contrariam: licet alia opinio sit diuulgata. Et sic de ista qōne dicta sit ꝓ nūc ꝛc.

Consequenter queritur. Vtrum dimensiones interminate sint principium indiuiduationis. Et arguitur ꝙ non. quia accidens non est principium substantiarum: sed dimensiones interminate sunt accidentia ⁊ indiuidua per se subsistē
tia sunt substantie. ergo tē. maioꝝ patet septimo methaphi
sice. substantia nō fit ex accidentibus. minoꝝ patet ga dimē
siones sunt quantitates ⁊ indiuidua substātie sūt substātie

Item indiuiduum substantie naturaliter est prius indi/
uiduis accidentium. sed hoc non esset si dimensiones in/
terminate essent principium indiuiduationis substantie.
igitur ꝛc. maior patet per cōmentatorem octauo ⁊ septimo
physicoꝝ. via enim esse substantie prior est via ad esse ac
cidentium. minor patet. quia si indiuiduum substantie prius
est naturaliter indiuiduis accidentium: tunc accidens non
posset esse principium indiuiduationis substantie: ga po/
sterius naturaliter non est causa prioris. Item si dimē
siones interminate essent principium indiuiduatiōis sub/
stantie: tunc cum dimensiones precedant formam in ma/
teria: sequitur q̄ dimensiones haberent esse actuale ante/
quā sit forma in materia. sed hoc est falsum. igitur ⁊ antece
dens. patet consequentia per cōmentatorem hic⁹ secundo
de generatione q̄ nullum accidens habet esse actuale ante
formam substantialem in materia. Item si dimensiōes
interminate essent principium indiuiduationis: hoc non
esset nisi principium formale. sed hoc est falsum. igitur ꝛc̄
maior patet. quia dimensiones cum sint accidentia nō pos
sunt esse principium aliud q̄z formale. falsitas consequen/
tis apparet. quia si dimensiones essent principium forma/
le: tunc indiuiduum esset formale indiuiduū per quantita/
tem ⁊ tunc generatio non esset ad substantiam sed ad acci
dens: quod est impossibile. Item si ita esset tūc illa que
non haberent dimensiones interminatas non essent indi
uidua. sed hoc est falsum vt patet de corporibus celestib⁹:
igitur patet q̄ dimensiones interminate non sunt princi/
pium indiuiduationis. Oppositum videtur esse de in/
tentione cōmentatoris primo celi ⁊ septimo methaphisice:
vbi dicit q̄ causa multiplicationis indiuiduoꝝ est diuisio
materie in plures partes in quas agentia agūt. diuisio au
tem materie est per dimensiones interminatas: vt patet i
hoc libro. Ad questionem omissis opinionibus dicatur
cum queritur Vtrum dimensiōes interminate ꝛc̄. hoc po
test dupliciter intelligi. vel q̄ sint principium sine quo nō:
ita q̄ sint principium dispositionum ad diuisionem sub/
stantiarum: vel q̄ sint principium formale. si intelligitur
primo modo. dico q̄ sic: quod probatur: Illud quod ē pn
cipium indiuiduationis forme in materia illud est princi/
pium indiuiduationis accidentis. dimensiones sunt hui⁹
modi. igitur ꝛc. maior patet. quia illud per quod vnūqǒqz
est ab alio distinctum ⁊ per quod sua forma participatur a
quocunque alio etiam simili in specie: illud est principium
dispositionum saltim indiuiduationis. igitur ꝛc. maior pa/
tet ex primo physicoꝝ ⁊ quinto methaphisice. quia diui/
sio primo debetur quantitati ⁊ per quantitatem alijs. ⁊ ideo
quinto methaphisice diffinitur quantitas q̄ est diuisibilis
in ea que insunt. Item si dimensiones terminate non
essent: tunc solum esset vna forma in materia ⁊ illa essz e/
terna vt probatum est in hoc libro. ex quo sequitur q̄ ma/
teria non est multa in potētia ⁊ ideo nō recipet multas for
mas ga non eēt diuisio nūeralis in entibus. Ex quo appa
ret q̄ dimensiones interminate sūt cā indiuiduatiōis i mā
libus. ⁊ hoc est qǒ dicit cōm. vij. metha. q̄ multitudo indi
uiduoꝝ ab vno ingenerante ē ꝓpter diuisionem māe i plu
res ptes in quas agens agit. ⁊ hoc etiā tangit cōm. in hoc
libro. Sciendū tm̄ q̄ forme subales sunt principiū forma
le indiuiduis. quia sicut quo indiuiduū ē indiuiduū qǒ pz.
ga p qǒ vnūquodqz est ens vnū distinctū numero per illō
est indiuiduū formaliter. forma subalis ē hi. igit ꝛc. maiō
est nota. minor pz. quia actus ē qui separat ⁊ diuidit. vij. me
tha. Item p qǒ vnūqǒqz est hoc aliquid illud ē principium
indiuiduatiōis. forma est hi. ergo ꝛc. maior est nota. minō
etiā pz p cōm. secūdo de aīa vbi dicit q̄ sicut indiuiduz sūt
indiuidua p formas: sic sūt entia per formas. ⁊ hoc exīsse
dicit cōm. vij. metha. ex intentione phi ibidē vbi dicit for/
mā esse subalē pmā: quia ē cā subē demonstrate. ⁊ subdit:
hec. n. ⁊ hui⁹ subē demonstrate nō sūt nisi p istā. Et Aꝝ. dixit
ipam. s. formā vnā esse quia suba demōstrata nō ē vna nisi
p hāc subam que dī forma idē ēt dixit. xij. metha. q̄ forma
est qua res dī esse vna nūero. ⁊ circa pncipiū septimi dicit
q̄ indiuiduū subē est pus indiuiduo accidentis vt notū est

Itē qǒ nō est suba qūo pōt ee pncipiū formale subē cuz
mā ⁊ forma sint cā o iuz accidentiū que sunt in ipso. ipossi
bile. n. ē q̄ accīa que sūt cāta ab ipsa mā ⁊ forma sunt pn
cipiū formale hi forme in illa mā. nā lz aliqua ad inuicē sint
mutuo sibi cā nō tm̄ in eode genere cāe secūdo phicoꝝ. qa
dimensiōes non pūt esse pncipiū formale indiuiduationis
nec etiā mā diuisa p quantitatē est pncipiū. quia lz illa for/
ma prima fit in ista portione māe eo q̄ mā fuerit pus nāliter
ptita ⁊ terminata: tm̄ quātitas nō est in hoc indiuiduo nisi
ꝑm hanc formā. ⁊ ita hec diuisio māe vel mā diuisa p quan
titatem sunt pncipiū sine quo nō: pncipiū tm̄ formale ē ipsa
forma. Videnī etiā ponētes q̄ mā diuisa p quantitatez sit
pncipiū indiuiduationis ꝺdicere sibi eo q̄ ponūt cū hoc q̄
introductione forme subalis vlr quātitas ⁊ oia accidentia
corrūpunt: ⁊ alia de nouo introducūt q̄ finiūt nāliter ipam
formā. Ex quo sequereī q̄ illud qǒ ē posterius est pncipiū
prius: qǒ est falsū. Sed circa hoc sūt difficultates. Pri
ma ex quo dimensiones sūt accidentia qūo pūt esse pnci/
piū indiuiduationis substantie cū accidentia non sint pnci
piū substantie. primo phicoꝝ. Secūda. subē indiuisibiles sē
indiuidua formaliter p formas subales vel igit iste forme
subales sunt indiuiduate ex se: vel ab alio. non p se: ga tūc
vna forma subalis differret ab alia eiusdē spēi qǒ ē incon
ueniens. nec p aliud: quia tūc illud aliud esset principium
indiuiduationis ⁊ sic o forma. Tertia cū celū sit indiuiduū
⁊ dimensiones intus in eo nūquā pcesserūt qūo potuit in/
diuiduari. Ad p mā dico q̄ accīs nō est pncipiū subē i
mediatū: sed bene dispositiuū subaꝝ vt pz cōmento. xxviij
phisi. a cōm. quia nūquā forma subalis introducitur nisi in
mā pus disposita per quantitates ⁊ dispōnes ꝑpas vt di/
it cōm. primo phisi. quia qñ ex spermate fit homo nō cessant
ptes eius ꝛc̄. ⁊ subdit: Et iste modus nō est in forma subs
li que est indiuisibilis sed in qualitatibus ⁊ dispōnibūs ꝑ/
prijs formaꝝ. Ad secundā dī q̄ forme subales sunt in
distincte per hoc q̄ mā pus fuit in partes diuersas diuisa:
⁊ agens in istis partibus diuisim agit ⁊ introducit suā for
mam diuisim ⁊ tunc ipsa forma crisīt indiuisa p appropa
tionem sui factā ab agente ad determinatam porcionē ma
terie ⁊ non p aliquid additum ipsi forme vt dicit Auicēna
sexto naturaliū de indiuiduatione intellectus ita q̄ cā idi/
uiduationis forme est determinata actio in corpore deter/
minato ad determinatam porcionem materie: que tm̄ mate
rie porcio postquā recipit alios terminos numero q̄z pus
habebat: ⁊ ita lz diuisio materie sit cā accidentis: ipsa tamē
forma sic appropriata per actionem agentis est causa for/
malis. Ad tertiam dico q̄ celum est indiuiduum p na/
turā sui ita q̄ tā dimensiōes q̄z etiā alia accīa ꝑm ee ⁊ ꝑm
rationem sequūtur formā suā ⁊ nullū accidens in celo pōt
susc̄ipere magis ⁊ minus. nam celi forma coheret celo im/
mediate sine dimensionibus ⁊ sine alio accīte: ideo ē ma/
ior vnio inter corpus celi ⁊ suā formā que est motor q̄z in
ter materiā ⁊ formā in se vt patuit. Ad rōnes cum dī:
accidens ꝛc̄. dicit q̄ vez pncipiū imediatū est forma cum
quo tamen stat q̄ sit pncipiū dispositiuū: ideo non valet

Ad secūdū cum dicitur indiuiduū substantie ꝛc̄. conce/
do in actu perfecto: quia dimensiones vt interminate sūt
ex pte māe ⁊ adhuc nō sūt in actu pfecto sed in potentia ad
diuersos actus ⁊ terminos: ⁊ ad quēlibet actum ꝑm indi/
uiduū ⁊ sūt cā materie diuersos actus ⁊ formas recipiēdi
⁊ ita cōcedo q̄ indiuiduū substantie precedit indiuiduū ac
cidentis: sic accidentia vel dimensiones non sunt pncipiū
indiuiduationis: sed magis vt dimēsiones sūt potētiales.

Et si dicitur: Si dimensiones sunt causa individuationis cum dimensiones sint individua: quia ꝓpter vnumqꝺq; ꝛc̄. Dico ꝙ non oportet. quia non sunt causa immediata ꝛ formalis: sed dispositiua materie non oportet ꝙ disponens ad aliquid sit tale quale illud ad quod disponit: vt ꝑz i qualitatibus ad formam substantialem disponentibus que tamen non sunt forme substantiales. Ad tertium cum dicitur: si dimensiones ꝛc̄. dicitur ꝙ verum est si essent principium formale: sed non sunt nisi dispositiuū vt patuit. vel melius ꝙ non esset verum dato ꝙ essent ꝓncipium individuationis: quia forma non est prius sua materia. xij. methaphysice. Ad quartum cum dicitur si esset verum immo sunt principium dispositiuū. ideo ratio non tenet.

Ad quintum cum dicitur si essent principium ꝛc̄. dico ꝙ non oportet nec ratio plus concludit nisi ꝙ non individuata. ꝛ quia de istis ꝛ de illis non dicitur de individuis vniuoce sed magis equiuoce vel analogice vt dicebat cōmentator in ꝓhemio huius. ideo nō sūt individuata sicut hec inferiora. Et sic ad questionem dicendum est.

Veritur: Vtꝛ forma naturalis determinetur ad maximū ꝛ ad minimū. Et arguitur ꝙ non. quia illud quod est diuisibile in infinitum de se non est determinatum ad maximum vel ad minimū. entia naturalia cum sint contingentia huiusmōi sūt. igitur. maior patet quia exquo est diuisibile in infinitum ꝺ se non est determinatum. quia quacūq; parte data contingit dare minorem per diuisionem eius in partes: pars aūt est minor toto. minor patet ꝑmo ꝛ sexto phꝫsico ꝛ quinto methaphysice. Item si forma naturalis haberet quantitatem determinatam sequeretur ꝙ in quantitatibus esset maximum ꝛ minimū ꝛ consequenter contrarietas. sed hoc est falsum ꝛ contra philosophum decimo methaphysice. nam contraria sunt que ad se inuicem distant ꝛ posita sub eodem genere. falsitas consequentis patet ex predicamentis. quia quantitati nihil est contrarium. Item si hoc esset verum non esset ꝓprium quantitati suscipere magis et minus. quia non conueniret omni quantiati cum esset reperire quantitatem cui non esset dare eius terminum oppositum dicitur in ꝑdicamentis ꝛ commentator sexto phꝫsico ꝛ. Item forma ignis est forma naturalis ꝛ tamen si ponatur combustibile crescet in infinitum vt patet secundo de anima. igitur quelibet forma naturalis non ꝫz quātitatem determinatam. Oppositum sentit hic commentator. quia dimensiones vt sunt interminate non ꝓcedunt formam in materia ꝛ tamen vt sunt terminate hoc est a forma. Item secundo de anima: omniū natura constantiū ꝛ in ꝓhemio phꝫsico ꝛ ꝙ est dare minimam carnem. ꝛ cōmentator in dictis locis ꝛ ꝑmo celi. Ad questionem prius dicetur veritas. secūdo soluentur difficultates eminentes. Cum igitur queritur vtꝛ quelibet forma naturalis habeat quantitatem determinatam. dico ꝙ sic. quia licet quantitas de se non sit terminata: tamen vt est a forma naturali est terminata vt patet dupliciter. ¶Primo sicut quelibet forma naturalis habet qualitatem terminatam ita ꝛ quantitatem determinatam. sed quelibet forma habet qualitatem ꝺ terminatam ita ꝛ quantitatem. maior patet per commentatorem sexto phꝫsico ꝛ. dicit enim ꝙ potentia omnis quantitas est terminata sicut qualitas. maior patet nam omnis forma determinat sibi passiones ꝛ qualitates determinatas tam in simplicibus q̄ꝫ in compositis vt patet a commentatore in eodem sexto ꝛ septimo phꝫsico ꝛ primo de generatione. Item quodlibet habet operationem determinatam sed ꝛ quantitatem. maior patet operatio enim est sicut arguit formam ꝛ virtutem que arguit magnitudinem virtutis. quia quanto virtus est maior tanto eius operatio ē fortior ꝛ maior. quia maior virtus est in maiori corpore: ꝛ minor in minori ceteris paribus vt patet ꝑmo celi. igit est operatio determinata ꝛ virtus determinata ꝛ consequenter erit quantitas determinata si ista virtus fuerit in magnitudine. minor est nota quia omnis forma naturalis habet operationem determinatam vt patet ꝑmo celi. ꝙ nullum ens naturale est infinitum. Item si forme naturales non determinarent sibi quantitates sequeretur ꝙ in corpore finito posset esse virtus infinita vel econuerso. cōsequēs est falsum. igitur ꝛ antecedens. consequentia patet exquo enim non esset determinata ꝓportio forme ad quantitatē subiecti bene posset esse infinitum in subiecto finito vel econtra. falsitas consequentis patet primo celi. Item forme est determinare materiam. igitur ꝛ quantitatem. antecedens est notum septimo methaphysice. ꝛ patet consequentia. quia quod terminat subiectum terminabit que sūt in eo nam accidentia habent se in subiecto ꝛ a subiecto: vt patet ꝑmo phꝫsico ꝛ septimo methaphysice quare apparet formam substantialem habere quantitatem determinatam ad maximū ꝛ ad minimū. ꝛ hoc est quod cōmentator dicit primo celi ꝙ si natura alicuius forme fuerit infinita: necessario est in corpore infinito. nam forme diuersarum naturarum innate sunt habere diuerse quantitatis materiam.

Dicitamen sunt difficultates. ¶Prima est cum dicitur ꝙ forma naturalis determinat sibi quantitatem ad maximū ꝛ ad minimū. accipiamus ergo aliquod ens naturale. ſ. ignem sub minori quantitate in qua possit esse. tūc q̄ritur an possit diuidi: ꝛ constat ꝙ sic cum sit quantū ꝛ quantum est diuisibile in infinitum tertio phꝫsico ꝛ. tunc igitur aut diuiditur in aliquid aut nihil. secundo modo quia ficut ex nihilo nihil fit: ita aliquid in nihil resolui est impossibile. igitur in aliqnid: tunc cum illud in quod diuiditur sit minus: quia pars est minor toto. igitur ulla non fuit minima quantitas: quia si sic tunc daretur minus minimo: qđ est falsum. Item forma substantialis est educta de potentia materie secundo de anima ꝛ octauo methaphysice. igitur extenditur extensione materie ꝛ hoc per dimensiones intrinsecas que non sepantur a materia vt patuit. sed dimensiones possunt rescindi in infinitum vel saltem diuiditur. igitur non habet quantitatem terminatam. ꝛ tunc est difficultas vtrum hoc habeat omnis forma ꝛ etiam forma in sperit ꝛ in facto esse. Ad primum dicitur ꝙ omne ens naturale continuū dicitur vt quantuꝫ ꝛ sic est diuisibile vt naturale autem est diuisibile. ꝛ cum dicitur ista forma corrumpitur ꝛ iste partes materiales conuertuntur in partes cōtinentes. ſ. aeris vel aque. Et si dicitur ꝙ hoc non est possibile in omnibus: quia si ignis diuidatur tunc iste partes succedūt in naturam aeris: sequitur ꝙ in instanti temporis materia possit saluari tam sub forma aeris q̄ꝫ ignis quod est impossibile ꝛ contra philosophū secundo de generatione. ¶Respondetur ꝙ iste partes conuertuntur in naturam continentis. non enim sic conuertuntur in materiam continentis ꝙ per se subsistant sub natura continētis ꝛ forma continentis ꝛ conūguntur ipsi continenti. modo licet non sit dare minimum secundum partes que sunt in toto ē bene dare minimū cū diuidūtur a toto vt philosophꝰ dicit de diuisione quantitatis libro de sensu ꝛ sensato.

Ad secundam difficultatem dico ꝙ verum est ꝙ forme educte de potentia materie extendūtur extensione materie ꝛ diuiduntur diuisione eius: nō tñ ꝓp̄ ꝟ extenduntur diuisione infinita nec diuiduntur. nam licet dimensiones vt dimensiones sunt possint extendi vel diuidi in infinitū a forma tamen terminatur ad maximū vel ad minimū in potentia eis vt patet hic ex cōmentatore ꝛ circa finem quarti celi vbi dicit omnis quātitas data possibile est ea inuenire maiorem ꝛ minorem ꝛ vniuersaliter finitas non inuenitur in rebus nisi ꝓpter formas earum non per quantitatem.

Ad tertium dico ꝙ omnis forma materialis habꝫ quā

titatem determinatam ad maximum ꝛ ad minimum ꝫ nō omnes habeant terminos eosdem in extensione: vt pz primo phyſicoꝝ ꝛ secundo. Ad rationes ad primam cum q dicitur illud quod est diuisibile cōcedo. ad minorem cū dicitur entia naturalia ꝛc. Dicitur q verum est ſm q cō tinua ꝛ quanta sunt diuisibilia in infinitum. sed ſm q sūt sub forma naturali non. Ad aliud cum dicitur ſi hēret dico q verū est in quantitatibus ratione forme bene ē ma ximum ꝛ minimū. sed non ratione quantitatis. ꝛ ideo nō sequitur quod ꝓpter hec cōtrarietas in quātitate: ꝛ p hoc ad tertium quia ꝫ quantitas habeat ceteros terminos ra tione forme ſm se tñ pōt recipere magis ꝛ minus in infi nitum. Ad aliud cum dicitur q forma ignis ꝛc. Dicit q ignis p appositionem combustibilium non crescit in in finitum sicut vnum continuum: potest tamen crescere ad maximum quantitatiuum non tamen in infinitium: quia non potest crescere vltra quantitatem celi. uam vltra celū non est locus nec corpus: vt ꝓbatur primo celi quod ve ro dicitur secūdo de anima q magis in infinitum crescit i telligendum est ſm quantitatem aliarum rerū naturaliuꝫ crescit: sic ad questionem.

Veritur vtrum forme substantiales sint cōtra rie: ꝛ arguitur q sic. nam sicut est in effectibus ita est in cā. sed effectus sunt cōtrarij. igitur ꝛc. Maior nota. nam cā ꝛ effectus debent ꝓpor tionari. ꝛ minor ꝓbatur. nam in effectibus formarū sub stantialium inuenitur cōtrarietas sicut in qualitatibus cō trarijs. Item suscipere magis ꝛ minus sunt cōtraria: forme substantiales sunt huiusmodi. igitur ꝛc. Maior pz quia maius contrariaꝫ minori decimo metaphy. minor pz quia quedam sunt magis pfecta quedam minus. Itez maxime distantia sub eodem genere sunt cōtraria. aliqueforme sunt huiusmodi. igitur maior pz decimo metaphy. Hec enim est diffinitio contrariorꝝ. ſ. q maxime differūt sub eodem genere. minor pz quia prima forma que est de us ꝛ forme elementorum maxime distant. Itez illa sūt contraria que inuicem se corrūpunt ꝛ eidem subiecto vicis sim in sunt. forme substantiales sunt huiusmodi. igitur ma ior pz in predicamentis. minor pz nam forme substantia les materiales mutuo se corrumpunt ꝛ sibi inuicem succe dunt in subiecto. Hoc enim dicit commentator ꝛ videtur sentire primo ꝛ secundo de generatione ꝓbs. vbi dicit q ignis contrariatur aque. quare ꝛc. Oppositus dicit cō mentator primo ꝛ quinto phy. ꝛ ꝓbs in predicamentis in fra q substantie nihil est contrariū idem dicit quinto phy. probans in substantia non esse motum p hoc q ois motꝰ est inter cōtraria. sed substantia non cōtrariaꝫ substantie: vt dicit ibidem quare forme substantiales nō contrarian tur. Ad questionem primo tangentur opiniones quorun dam deinde opinio philosophi ꝛ ꝑmē. Dico ergo q sicut scribit ꝑmen. v. phy. Alex. in commento sup libro phy. ꝛ in generatione dicit q forme substantialea saltim elemēto rum sunt contrarie credens q forme substantiales elemē toꝝ essent calidum ꝛ frigidum humidū ꝛ siccum: vbi pz p eundem quarto methauroꝝ: ꝛ ideo Alex. mouens questi onem quarto phy. quō Aꝝ. diceret in predicamentis q substantie nihil contrariaꝫ ꝛ in libro pierminias dicit q ignis contrariatur aque. Soluit q in libro predicamento rum intelligitur q substātia ſm q est composita ex mate ria ꝛ forma non contrariatur substantie composite ꝛ in p termias intelligit de formis simplicibus elemētorum que contrariantur adinuicem. Sed ista opinio nō valet tuꝫ quia iste qualitates prime non sunt forme substātiales: tū quia ad formas substantiales non est motus ꝛ ad illas q̄li tates est motus: vt pz. v. phy. tum ēt q iste qualitates sūt sensibiles quia tangibiles forme vero substantiales soluꝫ intelliguntur. tū etiā q forme substantiales nō suscipiunt magis ꝛ minus: vt dicit ꝑmē. quarto ꝛ quinto phy. sed q̄ litates iste suscipiunt magis ꝛc. tū etiā q ꝙ vere est ꝛ mi nus nulli accidit primo phy. sed iste qualitates sūt acciden tia mixtoꝝ quare nec i simplicibus nō erūt forme substan tiales vt arguit ꝑmē. v. phy. Fuit etiā opinio Auicēne q forme substantiales cōtrariantur inuicē vt videt ex eius i tentione secundo tractatu sue sufficiētie. tertio capitulo se quens opinionem alexandri vt facit in pluribus eo q de doctis post Aꝝ. Alex. fuit famosior apud arabes. dicit. n. q ſi cōsideret forma substantialis ſm q est i materia faci ens ens actu ꝛ spēm q̄ ens ē subiectū prioꝝ accidentiuꝫ vt sic nō hꝫ cōtrariū q in instanti introduceretur: ꝛ non p motum. Si aūt forma substantialis ſm se ꝙsideretur ipsa forma tū ſm q̄ est i materia. ſ. forma ignealis est ꝯria for me aqueali nō earum qualitas tantum: imo eius opinio ē eadem cū opintone alexandri ꝓter hoc q nō ponit istas qualitates primas cē formas substantiales elementorum ꝛ ideo dixit q due forme vicissitudinant in eodē subiecto ꝛ inter eas est maxima distantia. Sed ista opinio nō ē de intentione phyłosophi: nec etiā ē vera q si substātie eēnt contrarie tunc p se ipsas se corrūperent ꝛ in se agerent: ca lidū enim ſm se corrūpit frigidū q est eius contrariū. for me aūt substantiales non agūt p se ipsas. sed mediantibꝰ qualitatibus primis que sunt calidum vt dicit ꝑmēta. vij. metaphy. primo de generatione ignis nō agit. q ignis. sed q calidus ꝛ forme substales nō sunt ꝯrie. Jō dicaꝫ op positū. ꝑmēta. tū tenere. vꝝ ad mentē philosophi q ꝯrie tas pōt dupliciter intelligi. Primo ꝓprie ꝛ ista sūt ꝯria q̄ maxime distant ꝛ sūt sub eodē genere: ꝛ illo mō ꝯrietas ē ꝓprie in genere qualitatis. Secūdo mō capiꝫ in ꝓprie: vt pfectū ꝛ impfectū ꝛ est ꝯrietas i eo q̄ reducit ad priuatio nem ꝛ habitū ꝛ hic est prima radix ꝯrioꝝ: vt pz io. metha phisi. Per hoc ad questionem q forme substātiales sūt ꝯrie isto mō q differūt sicut pfectū ꝛ impfectū due forme substantiales diuersarū specierū nnquā sūt equalis pfectio nis vt vult ꝑmenta. xij. metaphy. forme aūt substantiales nūquā sūt ꝯrie primomō q cōsistunt i quodā idiuisibili ꝛ ad ipsas nō est motus: mō inter quelibet duo ꝯria. Primo mō dicta pōt cē motus: ex quo inter illa pōt cē maxima di stantia. igitur ꝛc. Jtē vna forma substātialis p se nō ex pellit aliā. nec agit i aliā. sed mediātibus qualitatibus pri mis contrariaꝫ. ꝯria aūt mutuo se expellunt ꝛ corrūpunt vt patuit ꝛ ꝓbs dicit prio ꝛ secundo de generatōe. nam li cet agens principale sit forma tū agit mediantibus qualita tibus primis tāquā in agente i mō tali igitur forme substā tiales ꝓprie nō sunt ꝯrie. Ad rōnes cū dicit sicut est in effectibꝰ ꝛc. dico q nō oz q diuerse sunt habitudines cau se ad effectus ꝛ effectū ad causas vt ꝑmēta. dicit. v. phy. ꝛ primo ꝛ secūdo de generatōe aialium. ꝛ iō ꝑmenta. dicit secūdo phy. q substātie simplices sunt ꝯrie ſm suas quali tates ꝛ prime qualitates i eis nō sunt substantie: licet assi milent substantijs: ꝛ idem dicit. v. metaphy. ꝛ. io. iō non tenet. Ad secūdam cū dicit q suscipiunt ꝛc. Rūdeo ne gando minorē vel aliter negādo maiorē q̄ vt pz quo poli tice magis ꝛ minus nō variant spēm: ꝛ iō nō oia que su scipiunt magis ꝛ minus sūt ꝯria nisi sicut pfectū ꝛ impfe ctū: ꝛ ad minorem dicaꝫ q ꝫ vna forma substantialio pfe ctior sic alia nō tū suscipiunt magis ꝛ minus. Ad tertiū que maxime distāt ꝛc. Cōcedo ꝛ ad maiorē cū dicit q for me ꝛc. Respondeꝫ q nō distant nisi sicut pfectum ꝛ imp fectū. dico etiā q prima forma q̄ est deus nō est in genere vt alie forme: nec alia forma sepate sūt in eodē genere cuꝫ istis materialibus. nā corruptibile ꝛ incorruptibile diffe runt plusq̄ genere. io. metaphy. Ad maiorem quarti cōcedit. ad minorem dico q forme substantiales mutuo se corrūpūt mediātibus qualitatibus primis. ꝛ ita ꝓz suas

qualitates sunt contrarie non ſm se: Ad auctoritatē dicitur q̄ non inconuenit ignem aque contrariari ſm qualitates non aliter ⁊c̄.

Trum motor celi sit idez ſm agens ⁊ ſm finē, hoc est vtrum in ſepatis a materia efficiens ⁊ finis differant vel sint idem. arguit q̄ non sint idē: q̄ sicut est i materialibus ita est i ſepatis. ſz in materialibus efficiens ⁊ finis nō sunt idem. igit nec in ſepatis. Ad maiorē pz materialia sūt effectus ſpatus: separatorum aūt effectus hz similitudinē cause. Ad minorē ē nota: qa aliud est qđ mouet nos vt efficiēs. ſ. appetitus ⁊ aliud qđ mouet vt appetibile. finis quod est extra vt habeā. tertio de anima ⁊ supius in hoc libro ꝓbat si idem esset efficiēs ⁊ finis motus eēt ociosus ꝑñs falsū. ⁊ ꝓbatur ꝑña q̄ ē efficiens iā haberet finem q̄ ipsum effectus est finis frustra moueret. omnis enim motus est cā carentie primo celi. ⁊ iō dicitur primo de generatione q̄ habitibus p̄sentibus in materia cessat motus: falsitas ꝑñtis pz q̄ deus ⁊ natura nihil faciunt frustra p̄ño celi. Item si idē esset efficiens ⁊ finis tūc anteq̄z fieret: esset. ꝑñs falsū. ergo ⁊ añs. ꝑña pz quia, ꝓpterea agens mouet vt acquirat finez quē p̄ius non habebat. sed cū ipse sit finis ⁊ habeat. ipsum q̄ aliter non moueret ante q̄z finis fiat factus esset. ⁊ iō est cōtradictio.

Item vnū ⁊ idem nō posset esse cā prior in esse. ⁊ vltia in esse. sed efficiens est cā prior in esse ⁊ finis vltima. igit idem nō erit efficiens ⁊ finis. maior pz: ⁊ minor est nota ex secūdo ⁊ octauo phy. ⁊ secūdo de aia. finis enim ē causa vltima in esse ⁊ agens prima. Opposito huius dicit cōmentator hic dicit enim q̄ forma qua fit motus non est a forma quā fit motus. ⁊ idem dicens. xij. metaphy. q̄ sēp non differūt efficiens ⁊ finis. sed in materialibus differūt ⁊ iō dicit q̄ si forma balnei non eēt in materia tunc eadem forma moueret efficiens ⁊ finis. Ad questionē dicit. q̄ in ſepatis est duplex mouens. ſ. mouens imediatum qđ ē simpliciter primum. ſ. deus: ⁊ mediatum vt intelligentie similiter est duplex finis. primarius ⁊ secūdarius: ⁊ ad questionē dico distinguendo q̄ in motoribus mediatis idem est finis principalis cū agente motū: ⁊ q̄ hoc sit verū. pz externa mouent. primo ꝓpter se: secūdario, ꝓpter alia. sed motores celorū mediati sunt externi igit ipsi mouent primo ꝓpter se ⁊ ꝑñs sunt fines principales ꝓpter quos mouent. maior pz per cōmentatorez primo celi: vbi dicit q̄ actio diuine rei est ꝓpter se. Et vt ibi dicit ꝰmentator illud quod agit principaliter ꝓpter se est ſpūale nō corporeum. minor de se est nota. Item in materialibus nō differt sanitas in rōnem finis ⁊ pp aliud rōne agentis nisi q̄ illud eē est aliud hz i aia ⁊ aliud extra aiam. sed i se idem esse hz forma in anima ⁊ extra: maior pz p cōmentatorē vndecimo metaphy. Dicens enim q̄ iō in imaterialibus differūt agēs motuz ⁊ finis: q̄ aliud esse hz forma in aia ⁊ sic forma est agens motū. ⁊ aliud esse extra aiam ⁊ sic finis motus. pz minor ibidem ab Ax. Item dicit si forma balnei nō esset in materia idē esse haberet in aia ⁊ extra aiam vt probat i eodem duodecimo dicens q̄ semp idem ē intelligens ⁊ intellectum ex quo apparet q̄ idē esse hz in aia ⁊ extra aiam

Item si in motoribus semp agens motū nō esset finis vel motus aliqñ cessaret vel aliqñ esset frustra. quoz qđlibet est ipossibile: ꝑña tenet: si enim aliud esset finis motꝰ: tunc moueret ꝓpter illū finem acquirendū quē si attingeret motus cessaret. q̄ habitibus presentibus ⁊c̄. si aūt nunqz attingerent motus esset ad impossibile: vt dictū est secūdo metaphy. a philosopho dicente q̄ nullus cogitat aliqd facere ad terminū nō spaturus venire. Secūdo dico q̄ primum mouens qđ ē mouēs imediate monet in rōne finis tm. ⁊ nō in rōne efficientis vt pz p pbm ⁊ cōmentatorem secūdo celi. qđ enī est nobile ⁊ pfectū simpliciter non eget actione extrinseca in acquisitione nobilitatis. q̄ non eget assimilari alicui ex quo est simpliciter primuz ⁊ a se eli oīs nobilitas ⁊ oīs pfectio. sed primum simpliciter est huiusmodi. igit ⁊c̄. Et iō ibidē dicit phs ⁊ cōmētator q̄ cū quedam assimilent ei pauca actione. quedā vero pluribus et nobilius ⁊ pfectius est, qđ ei assimilat vnica actione: ⁊ hoc est orbis primus cōtinēs totū ⁊ vt ibidē inquit ꝰmentator intelligit p orbē ipsum corpus ⁊ suā intelligentiā mouētē ipsuz ex quo ē cōpositū: vt pz ex hoc libro. Alij vero orbes qui acgrunt, ꝓpingtatē ad principiū pluribus actionib⁹ sūt ignobiliores. hoc etiā pōt eē de mēte ꝰmē. secundo celi. vbi dicit q̄ si i orbe p̄ño plures essent stelle vel nō mouet ⁊c̄. ibiꝰmenta. mouet questionē quō dicit q̄ esset ibi labor cū declaratū sit ab eo q̄ in corpib⁹ celi nō fit labor nec fatigatio ⁊ solus dicit auctor intendebat q̄ motor moueret suā potentiā quē potentia non creseeret si haberet plures stellas vel maiores ⁊ licet mobile non restat p ꝰriam icli nationē mobile tamē est de se i potentia ad vbi ⁊ ad motū ⁊ hec ē potentia oppositā actu ⁊ hanc resistentiā oz imaginari in oi motu. ⁊ subdit q̄ si potentia motꝰ in primo celo adderet sup principiū motoris motus cius eēt violent⁹. quod aūt mouet violenter ipossibile est vt recipiat eternitatem a potētia infinita. ſ. a potētia que nō ē i materia ⁊ cū nō possit recipe externitatē necesse ē vt laboret. notū ē igit q̄ de intentione eius est q̄ intelligentia que mouet primū orbē aliud est a p̄ño principio qđ notat hic potentiā infinitam mouentē que nō est in materia: ⁊ dicit eā nō esse i materia, p tāto q̄ nō appropriat alicui mobili: vt moueat ipz effectiue, nō pp hoc q̄ nō subsistat p materiā: quare ēt intelligentie celes sunt imateriales ⁊ sepe vocat alias intelligentias motores que sūt i materia. ⁊ hoc est qđ plures dubitare fecit circa hāc materiā hoc idē dicit. secundo celi q̄ quanto p̄imi motꝰ intelligentia tāto desideratū ciusq̄ quod habeat ad primū est pfectius ⁊ quanto desideratū eius est fortius: tāto eius motus est velocior. ergo appet primum mobile moueri effectiue ab intelligentia desiderante ⁊ intelligente primū hoc ēt habeā de intentione phi. xij. metaphy. dicit eni q̄ primū mouet i ratione amati ⁊ desiderati ⁊ posteaz ostendit ibi phs conditiones primi mouentis ex trinseci ingrit quid est primū ⁊ primus terminis huiusmodi motus i moto ⁊ dicit q̄ hec intelligentia. quare pz q̄ ipse vult q̄ preter primū sit alius motor cōiunctus q̄ mouet effectiue vt ꝰmentator ibidē dicit q̄ celū mouet ab isto motore. ſ. primo ſm desideratū vt assimileā ei ſm suum posse sicut amans mouet vt assimileā suo amato. Alij aūt orbes mouent ſm desideratū ad motū primū vt dicit ex quo seqtur q̄ primū nō mouet nisi vt finis. Item in eodē. xij. cōmentator ponit q̄ potentie corpa celestia mouētes possibile ē vt semp moueant: ⁊ vt nō moueant semp possunt ⁊ nō semp movere: si illud ad qđ mouet. ſ. primus motor sit receptibilis transmutationis cuiuscūq̄ mobilis sit transmutatio. pūt etiā semp movere si illud ad qđ mouent fuerit intransmutabile aliquo mō: quare pz primū solū mouere in rōne finis. Dicit etiā i eodē. xij. q̄ nō idē qđ mouet motu primi mobilis intelligit de p̄ño principio cū eo qđ ipso intelligit motor saturni. ⁊ i primo libro huius opis dicit q̄ forme corpor celestiū ⁊ maxime corpis. ſ. primi celi est aia appetitiua ⁊ intellectiua ⁊ si ipsum celū hz animā que est motor a, ꝓpriatus preter ipsū primū sequit q̄ primū nō mouet nisi vt finis. Sed circa ista sūt dubia. si enim intelligentie mouēt orbes, ꝓpter primū vt se assimilent ei. igit aliud est efficiens motū ⁊ finis q̄ primū principiū est aliud ab ipsis intelligentijs. Ite Auicēna i metaphysica dicit q̄ alique sūt mouētes celū i rōne agentis ⁊ alie in rōne finis mouēt que sūt penitus abstracte ⁊ tales nō pūt mouere i rōne efficientis q̄ nō pūt i p se ꝑticulares reuolutiones. Ad primū dr̄ q̄ intelligētie mouēt ꝓp id quod

intelligũt de primo: nõ vt acgrat eius similitudinez quam non hñt. sed similitudinẽ eius quã habent ꝓseruent p motum ⁊ sanitatẽ vt sanus deambulet nõ vt sanitatẽ p motũ acgrat. sed sanitatẽ quã hz p motũ ꝓseruet vi dicit cõmentator. xij. metaphy. mõ qz intelligentie nõ itelligũt p spẽs acgsitas a sensibus. sed p essentias suas ⁊ ipsũ primũ ẽ intellectus abstractus sicut ipse lz pfectior multũ vterqz tñ ẽ intellect9 abstractus. s. recipiẽs ⁊ receptũ ⁊ cũ vterqz sit intellectus reducũt in vnũ intelligens ⁊ intellectũ ⁊ efficiuntur vnũ: itaqz nõ differũt: nisi fm vnam dispositionez: vt dicit ꝯm. xij. metaphy. qz igit pp illud qõ intelligentie intelligũt de p se mouent ⁊ hec ẽ similitudo quã hñt cuz ipso fm quã sunt idẽ cũ eo. igit idẽ est qõ mouet ⁊ pp qõ mouet: qz tñ nulla est intelligentia que ipsũ primum intelligat sicut ipsũ seipsũ intelligit fm grad9 inferiorz. ideo aliud est eẽ primũ ab esse intelligentiarũ. ⁊ ideo ẽt intelligẽtie intelligũt aliqd de eo a quo dependent. iõ ꝯm. tertio de aia dicit q nullus intellectus ẽ oio liberatus a potentia p ter qz primus g extra se nihil intelligit. Ad fm dicit q eadẽ est intelligentia que mouet vt efficiẽs motũ ⁊ vt finis fz mentẽ philosophi ⁊ ꝯm. licet Auicẽna aliter opinatus fuerit ⁊ qõ dixit Auicẽna q intelligentia separata non posset cõcipe reuolutiones ꝯmentator soluit hoc q intelligẽtia p desideriũ ⁊ intellectũ qõ hz ad primũ intendat motũ vt cõseruet similitudinẽ primi ⁊ pfectionẽ suã itelligit principaliter motũ sempiternũ ex quo ꝯficiunt reuolutões particulares. Et tũc ad rõnes negat maior. qz aliud ẽ i materialibus ⁊ aliud i sempiternis. nã i materialibus forma i aia ⁊ extra aiam nõ hz idẽ esse. sed i sempiternis habent idem esse vt patuit ex ꝯm. xij. metaphy. ⁊ nouo: pbat maior qz effectus hz similitudinẽ cause: dico q est verũ i effectibus vniuocis ⁊ vnius generis: mõ ista nõ sũt talia cũ sempiternis: qre nõ valet. Ad scõm negat ꝯia ⁊ cũ pbat q oĩs motus ẽ rõne carentie dico q nõ est verũ de oi motu. sed solũ de motu q est ad aliquid acqrendũ qõ nõ hz. sed non de motu q est ad ꝯseruandũ habita. sed qz motus celi est adhuc prima intẽtione. iõ nõ est frustra. Ad tertiuz dr q eodẽ mõ cũ dicit q si idẽ esset efficiens ⁊ finis aligd eẽt ante qz fieret aliquid ⁊ p motũ. sed nõ est ita qñ p motum solũ res cõseruat. iõ ⁊c. Ad quartũ cõcedit maior ⁊ ad minorẽ cũ dr efficiens est prima ⁊ finis vltima dico. q verum est de fine qui p motũ acquirit. sed nõ de fine qui per motũ cõseruat vt dicit phs in. xij. q est finis qui perexistit ⁊ finis qui p motum acquiritur.

Consequẽter queritur vtrũ celũ sit aiatũ aia pficiente ipsum: ⁊ arguit q sic. qz qõ hz ꝓpriũ motũ ab aia est aiatũ aia pficiente ipsũ: celũ est huiusmodi. igit ⁊c. Maior ꝓz. nã ex quo acquirit motũ pficientẽ ipsum ⁊ operationẽ videt esse aiatum etiam aia pficiente ipsum. minor ꝓz qz si celum accipit motũ circularẽ ab aia sua qui est ꝓprius eius vt ꝓz ꝓio celi. Itẽ qõ mouet ad diuersa loca particularia est aiatũ. Anima pficiente celũ est huiusmodi. Maior ꝓz de se qz nihil mouet ad plures differentias positionis de se nisi aiatum. Minor ꝓz qz celum mouet ad diuersa loca particularia. nã eadẽ ps quandoqz mouetur ad orientẽ qñqz ad occidẽs. Itẽ qõ intelligit ⁊ appetit est aiatum: celuz est huiusmodi. igit ⁊c. Maior ꝓz qz intellectus ⁊ appetitus non sũt de natura corporis. sed anime si igit aliquod corpus hz hoc illud est animatũ anima pficiente ipsũ. Minor ꝓz a cõmentatore secundo celi. dicit enim celum habere de virtutibus aie intellectũ ⁊ desiderium. Item qõ ẽ cã animatorz anima pficiente ipsam est animatum: celũ est huiusmodi. igit ⁊c. Maior ꝓz ex septimo metaphy. quod omne qõ generat a sibi simili generatur. ⁊ primo posteriorz ꝓpter quod vnũ quodqz: Et. Minor de se ꝓz quia celum est cã aialium et omnium inferiorum. Secundo de generatione immo est principale agens vt dicit commentator octauo phyficorum.

Oppositum sensit hic commentator. s. q celum nõ hẽt animam que det sibi esse. sed anima eius est separata dans sibi esse motum. Ad euidentiã questionis primo tangẽtur opiniones Auicenne cõmentatoris ⁊ philosophi.

Opinio Auicenne fuit q celũ sit animatũ aia pficiente ipsum ꝓpter rõnes iam tactas: qz non videbatur sibi q intelligentia abstracta in esse posset reuolutiones particulares mouere: qz cũ intellectus abstractus sit vniuersalium. particulares vero reuolutiones non pñt concipere nisi efficiatur hic vel iste p aliquid ꝓprium ⁊ particulare: ⁊ hoc non ẽ intelligentia abstracta que non hz nisi esse quidditatis prime. ipsa aũt intelligentia non mouet nisi fm q intelligit: quare abstracta intelligentia non põt mouere nisi solũ vt finis. ⁊ ideo dixit celum habere animam pficientem ipsũ. Sed hec opinio est manifeste contra intentionem philosophi ⁊ veritatem quia si esset animatum ita vt dictum ẽ tũc haberet materiam que est in potentia ad esse: ⁊ p ꝯs ad non esse: quia ipsum de se esset corruptibile. ex quo sequeretur fm intentionem philosophi primo celi q non posset aliunde ppetuari quod est manifeste falsum. expresse etiaz dicit philosophus octauo phy. celum non habere materiã que sit in potentia ad esse. Item si celum haberet talez animam pficiente tunc illa anima esset organica ⁊ si celum haberet organa haberet sensum subiectum ⁊ motum: qõ ẽ impossibile. ꝯia de se pz: quia omnis anima immersa materie est organica. falsitas consequentis pz. qz tunc celũ haberet ptes diuersarũ rationum ⁊ p consequẽs nõ esset simplex. adhuc aũt haberet imaginationem ⁊ sensum qz oĩs anima materialis est sensitiua vel vegetatiua vt pz secundo de anima. adhuc aũt talis aia moueretur p accidens. s. ad motũ sui subiecti cuius oppositũ ꝓbatur octauo phyfi. ⁊ secũdo celi a cõmentatore ⁊ in hoc libro ideo hec opinio non tenet. Ideo dicat opinio philosophi ⁊ commẽtatoris est ⁊ q celum est animatum anima separata que non constituitur in esse p subiectum nec dat esse subiecto. quod patet quia illud qõ mouetur motu circulari sine fatigatione est animatũ. anima separata celum est huiusmodi. igit ⁊c. Maior pz quia motus circularis est proprius anime fm q anima: ⁊ ideo nõ contingit animabus inferioribus quia eorũ anime constituuntur in esse p subiectum: nec dat esse subiecto qõ pz: vt dicit cõmentator hic ⁊ etiam sine fatigatione vt pz fm eum. celum est huiusmodi. igit ⁊c. Maior pz quia motus circularis est ꝓprium anime fm cuz. Minor pz ad sensum. Item quod mouet motu voluntario est animatum. celum est huiusmodi. ergo maior ⁊ minor sunt manifeste quia q animata est separata non dans ẽ subiecto. pz quia illud q facit motũ perpetuum non est corpus nec virtus in corpore. sed anima celi est huiusmodi. ergo. maior pz quia motor celi facit motũ ꝑpetuum ⁊ vniformẽ vt pz octauo phy. ⁊ secundo celi. Intelligendũ tamẽ q motor qui vis celi qui mouet efficienter non est cã sufficiens ꝑpetuitatis motus vt patebit infra. sed magis primus motor qui mouet. vt finis. Ad hoc etiam faciunt rationes Auicenne. Ad primum dicitur cuz arguitur q hz motum ⁊c. dico q non oz q si hz motum ab anima q ꝓpter hoc sit animatũ anima que sibi det esse q alia cõiuncta sunt fm esse: vt anima corpori: aliqua tamen fm operationes vt dicitur secundo celi de motione eius. vnde verum est q anima celi perficit celum eo q dat sibi motum ꝓprium qui est perfectio eius. sed nos loquimur hic de perfectione que est esse non de tali. Ad aliam cum dicitur q moueatur ⁊c. verum est per se ⁊ primo ad minorem cum dicitur celum est huiusmodi. dico q verum est q celum moueatur ad diuersa loca particularia. sed motor eius per se ⁊ primo intendit sue perfectionis conseruationem per motum perpetuum ⁊ ita per se intendit motum ꝑpetuum. si

sistent adhuc sequuntur diuerse circulationes pticulares ptium celi hoc ē p accidens ⁊ ex cōsequenti: ⁊ iō nō cōclu dit necessario q3 intelligentia abstracta p se intēdit ppetui tatē motus. sed q3 ppetuitas nō pōt fieri nisi p reuolutio nes pticulares ⁊ diuersas motiones ptiū celi. ⁊ hoc pp ma teriā corpoream mobilis. iō ex cōsequenti mouet ad loca pti cularia. vel posset dici q3 sicut intellectus q est virtus abstra cta p se. ⁊ primo intelligit vniuersale ⁊ p se ⁊ primo: ⁊ p li neam reflexā singulare. sic in ꝓposito intelligentia abstra cta p se. primo intelligit motū ppetuū ⁊ vniformē. p lineā aūt reflexam pticulares reuolutiones. Ad aliam cū dicit q3 intelligit ⁊ appetit ⁊c. dico q3 ꝓpter hoc nō o3 q3 habeat aliam dantem sibi eē. sed solū aliam dantē sibi intelligere: ita q3 est appropriata ad dandū sibi desiderium: intellectus ⁊ motū. iō non tenet. Ad aliā cū dr q3 ē cā ⁊c. dico q3 nō est verum nisi in cā vniuoca cum suo effectu. Ad minorē cū dicitur celū est huiusmodi. dico q3 verum est q3 cā istoꝝ inferioꝝ est celum. sed non vniuoca cū istis inferioribus. ideo ratio non concludit ⁊c.

Queritur vtrū primus motor sit infinitus in vi gore: ⁊ arguit primo q3 sic quod mouet p tem pus infinitum est vigoris infiniti. primus mo tor ē huiusmodi. ergo ⁊c. Maior p3. viij. phy sicoꝝ quod enim mouet ppetuo est infinitum: q3 sua virtꝰ extenditur in infinitum. Minor p3 eodem octauo ⁊ con firmatur rō. q3 primum principiū non h3 in aliquo ptem aliquotam suę virtutis. sed totā simul suam virtutem hēt: sed sua virtus est infinita in duratione. vt omnes phi con cedunt ⁊ de se est manifestū. ergo erit ifinita in vigore. ex quo enim totam virtutē h3 simul ⁊ ipsa ꝑm extensionem durationis est infinita. ergo in omni instanti durationis ē infinita. ⁊ hoc est esse infinitum i vigore. Preterea qō causat ex infinita distantia: est vigoris infiniti: deus est hu iusmodi. igitur ⁊c. Maior p3 ex sexto phy. crescit enim3 po tentia motoris ꝑm crementum spatij motus ceteris pari bus. ita q3 motor qui mouet p magnū spatium ceteris pa ribus est maioris vigoris. quod ergo mouet vel causat ex infinita distantia: q3 causat entia de nihilo vel non de ali quo. nunc aūt de nihilo aliquid est distantia infinita cum si niti ad infinitum3 sit oīs ꝓportio possibilis. ergo ⁊c. Itē q3 causat infinitum ipsū est vigoris infiniti. primum prin cipium est huiusmodi. ergo ⁊c. Maior est nota. si enim3 ef fectus est infinitus multo magis cā ē infinita. Minor p3 quia primū principium causat oīa entia infinita. Item qō potest causare plures mundos infinitos est infiniti vi goris. primum principium est huiusmodi. igit ⁊c. Maior patet q3 non esset vigoris infiniti si nō posset causare mū dos infinitos. Minor p3 q3 primum principium pōt hoc facere. sicut enim sunt infinita indiuidua sic potest facere spēs infinitas. Aliter enim esset insufficiens: vt ait com mentator octauo phy. ꝑm opinionem aliquoꝝ. Item hā bēs virtutem excedentē omnem virtutem in esse est vigo ris infiniti. deus ē huiusmodi. ergo ⁊c. Maior p3 q3 nul la virtus finita excedit omnem aliam virtutē. Minor p3: quia virtus primi excedit omnem virtutem. q3 enim est fi nis omnium entium non h3 fieri ab aliquo alio cum non sit aliquid prius se. In oppositum arguit sic: si primus motor esset infinitus in vigore moueret in omni tempore consequens est impossibile. ergo ⁊ antecedens. Cōsequē tia p3 ex secūdo celi. Et primo inde cā motus animalium quia non esset ꝓportio inter mouens ⁊ motum. ⁊ ideo ve locitas sui motus in ꝓportionabiliter excederet omnē ve locitatem: ⁊ hoc non esset si motus esset in tempore. q3 cu iuslibet termini finiti ad alium terminū est ꝓportio deter minata: quare sequeret q3 motus esset in non tempore.

Item si primum principium esset infinitum in vigore: aliquid esset ociosum in ipso. sed hoc est falsum. ergo ⁊ pri mum ꝓbatur consequentia: q3 omne recipiens virtutem a primo cū sit infinitum si illud esset infinitum: tunc illud in quo excederet alia entia esset ociosū. s. nulli communi cans ⁊ nulli distribuens suā bonitatem ⁊ pfectionem: qa solum esset in potentia ad causandū: ⁊ nūq3 reduceret ad actum causandi: qō est stultum opinari ō principio primo quod est purus actus: vt p3. viij. phy. ⁊. xij. metaphy.

Item nec in primo principio nec in alijs debemus po nere qō saluare non possumus ex sensatis ⁊ imaginatis. sed non apparet in istis ex quo possumus arguere infini tatē ipius primi. ergo non debemus dicere q3 ipsum pri mum sit infiniti vigoris. Maior p3 ꝑ ꝓmenta. viij. phy. ⁊ primo celi. Experimentū termonum verox est: vt con cedet cū sensatis. Minor p3: q3 omnia que vident procc dere a primo principio tam motus q3 alia quecūq3 arguūt nobis determinatū vigorem ipius primi: ⁊ solum argu unt infinitatem durationis eius. sed in quantitate actionis ostendit finitas: quare p3 primum principiū esse infinitū in vigore ⁊c. De ista qone credunt magni viri in phi sophia opinantes phos ⁊ maxime cōmentatorem veritati catholice aduersari. Dicunt enim ex intentione phi. viij. phyicoꝝ. ⁊ secundo celi: q3 omnis motor celi est determi nati vigoris: dicunt ex secundo celi: q3 necesse est: q3 omnis motus naturalis ⁊ volūtarius habeat determinatum mo torem: ⁊ si motor non haberet potentiam determinatā nō haberet naturā determinatam: ⁊ sic nulla esset differentia inter motores celestes. Sed manifestū est ex intētione phi ⁊ cōmentatoris in eodem secūdo celi: ⁊. xij. metaphy. q3 motores celestes differunt in potentia ⁊ in esse. ⁊ cum vnūquodq3 moueat p tempus infinitum in hoc non diffe runt: nihil remanet p quod differant nisi per diuersitatez ꝓportionis inter se ⁊ sua mobilia: quare p3 q3 quilibz mo tor h3 determinatum vigorem mouendi suum mobile. Si aūt potentie eox essent infinite in vigore mouendi: tunc non esset ꝓportio inter motorem ⁊ rem motā: ⁊ si hoc eēt tunc non esset differentia inter motores: nec eēt i eis mul titudo omnino cū non differāt ex pte durationis. Pre terea addit ꝓmen. q3 si ita esset q3 cent infiniti vigoris in ueniretur motus in instanti: quod est ipossibile: ⁊ iō dicit ibidem: q3 opinandi est q3 potentie mouentium separabili a materia sint finite. Uno modo. s. in quantitate actionis ⁊ infinite. Alio modo. s. in duratione: qō confirmat au ctoritate Ax. in eodem secūdo dicentis: q3 si orbes habe rent plures stellas q3 habent: vel essent maioris quantita tis q3 modo sunt vel oio non mouerent: vel saltem tardiꝰ mouerent: q3 nō excederent potentie mouentiū in eadem proportione q3 modo excedūt: ex quo cōcludit q3 potentie mouētiū sūt terminate ꝓportionis ad corpa mota: ⁊ causa huius diuersitatis proportionis ē diuersitas suarum for marum: ⁊ subdit q3 ista finitas in vigore vel in quantitate actionis cōmunis est tam formis que sūt in materia q3 et formis que non sūt in materia. Item alibi eiusdem se cūdi exponēs illud phi quod presassumptum est. Dō si in celo essent plures stelle: dicit q3 proporto est determinata inter motores celestes ⁊ sua mobilia: ⁊ iō nō quilibet eox mouet quodcūq3 mobile nec quacunq3 velocitate. s3 vnus quisq3 monet proprium mobile: ⁊ in velocitate propria: ⁊ paulopost subdit: q3 additio potentie motoris supra potēn tiam moti nō est infinita nec in tempore: ⁊ i eternitate mo tionis nō in vnitate nec in multitudine mobiliū: nec i gra uitate mobilium. Item in eodem secundo in alio loco vbi mouet questionem quomodo primus orbis mouet alī os orbes: ⁊ in solutione eius dicit q3 totus orbis est qua si vnum animal ⁊ vnum corpus p vnam potentiam que est in eo debet habere magnitudinem determinatā: eo q3 illa potentia ⁊ eius motor ē terminata: ⁊ ex orbis istis videt

esse de intentione ꝯmentatoris: q primus motor est finitus in vigore: q: mouet primū mobile, in virtute determinata. nā primū mobile mouet a prio motore: vt pz ex. viij phy. Sed opinio philosophi t cōmentatoris: t p ꝯns latet sic opinantes: vt patebit inferius. cā aūt huius latentie est vt existimo multiplex. vna est defectus: secūda deficriū: q: cōiter deficit de cōmento Auerrois in cuius explanatione cōmen. questiones mouet t determinat in propria forma: t q: cōmuniter nō habetur: idcirco cōiter eius intentio ignoratur. Alia cā est: quia cum Ax. viij. phy. p bat motum ꝑpetuum causari a motore sepato qui non est corpus nec virtus in corpe. motores Vo appropriatos vocat quandoq3 sepatos intelligit istū motorem esse primum principiū. t iō cū cōmenta. dicit secūdo cc. q oēs motores sepati sunt vigoris terminati non dz hoc extēdi ad primū motorem oio sepatū nō aduertentes q in eodem. viij. se cūdo cc. t. xij. metaphy. vocat primū principiū potentiam oio sepatam que nec est corpus nec virtus in corpe. motores vero appropriatos vocat quādoq3 sepatos. qñq3 vero potentias in corpibus diuersis respectibus. qñq3 enim cōparat eos ad aliquid respectu primi vocat potentias corporum vel intellectus vel desideriū celi qñ loquitur de ipsis respectu formarū materialiū vocat eos sepatos: qō appet in pluribus locis. dicit enim in secūdo cc. querens quare Ax. dicit: q si in celo essent plures stelle vel nō moueret vel moueret cū fatigatione: cū sit declaratum q in celo nō sit labor nec fatigatio: t soluit dicens: q vltimus orbis eēt in labore: q: potentia motoris in mouendo adderet supra potentiā suam naturalem: eo q potentia moti que ē oppositā potentie motoris cresceret t adderet supra potentiam motoris: t tunc sequit q motus eius esset violentus: q si sic moueret: impossibile esset vt reciperet eternitatem motus a potentia infinita. s. mouente que nō est in materia. vocat ergo potentiā infinitam que nō est i materia primū principium: t dicit ipsum nō esse in materia respectu motor appropriatorꝝ quasi innuēs motores appropriatos eē in corporibus. Item alibi eiusdem secundo celi dicit q quanto intellectus. primi est formatior tanto desiderium eius est pfectius t quantū eius desiderium est pfectius: tāto eius motus est velocior. Cōstat aūt hoc dicere de motore appropriato. Nam primum non desiderat aliquid extra se p quod pficiatur: t ideo nō indiget actione: p quam conseruetur in sua pfectione: vt ipse ibidez dicit: quare pz q primū mobile hz motorem appropriatū a quo mouetur effectiue indigentē t desiderantem primū quem vocat intellectū primo moti respectu primi principij: t hoc idē apparet ex verbis eius i pluribus locis: t in. xij. metaphy. expresse in vltimo capitulo huius libri: t ita ex ista questione quodāmodo credit q quicquid dicit de motoribus separatis: qō totū dicat de primo principio: qō tamen nō ē ita: quia primū principiū consideratum fm se non mouet nisi in rōne finis: vt patuit in alia questione. effectiue autē mouet nō nisi fm q in intellectu motoris appropriati: et hz vel esse hēat in intellectu intelligentie t in se: tamen qa nulla intelligentia infra ipsam intelligit sicut ipse seipsum intelligit: iō pfectior est in se q3 ipsū intelligentia intelligat t qō primum mobile sic moueat a virtute intelligente et desiderante: primū satis appet ex dictis cōmentatoris secūdo cc. vbi querit quō primus orbis mouet alios orbes. dicit enim q totus orbis est quasi vnū animal. sed non est ligatū pluribus ligamentis: sicut animalia dissimiliū partium. sed est ligatū p potentiam primam, spūalē diuisaz in suo loco: p quā hz vnā potentiam magnitudine determinatam: t subdit. Quod hec potentia diuidit in alijs orbibus: eo q primo diuidit in orbe primo: t influit motuz in alios orbes: eo q ipsum influit primo in orbē primū: sicut potentia mouens animal influit motū in membris: eo q primo influit ipsum in cor: t sic orbis primus dicitur mouere alios orbes: t ideo ipse sepe dicit in secūdo celi: q cēteri orbes mouent ad desiderium primi moti: vel consequuntur desiderium primi moti: quare pz q fm potentiā primam spiritualem per quam dicit celum esse vnum animal: intelligit primam intelligentiam mouere effectiue primum orbem: t ideo ipse dicit loquens de motoribus celi: qui quidem acquirūt ꝓpinquitatem primi: qō est deus pauca operatione: t hic est orbis totum continens. Constat aūt q b p orbes intelligit non solum corpora celestia: quia illa non acquirūt. sed intelligentie mouentes ipsa acquirunt propinquitatem. Et ideo per orbes intelligit totū quod est compositum ex motore t mobili: hoc etiam maxime apparet in vltimo capitulo: vbi dicit: q Ax. considerauit de virtutibus celestibus appetitiuis: t vidit eas moueri ad appetibile nobilius se. dicit etiam expresse q causa motus non est forma: que fit motus effectiue. sed ad appetibile nobilius: t hec ē prima opinio cōmentatoris: t ideo dicatur opinio commentatoris que videtur eē philosophi t in nullo deuiat a veritate fidei: licet verba diuersificentur. Commentator vero in quadam demonstratione octaui physicoꝝ: que deficit communiter: vt dictuz est: mouet istam questionem. dicit enim q Ax. in octauo ponit istaz propositionem. Qō omnis corporis est potentia finita.

Et ad declarationem huius propositionis inducit istā aliam ꝓpositionem. s. q si potentia infinita esset in corpore: motus esset in instanti. Circa hoc mouet questionez. s. quare sequeretur q si potentia infinita eēt in corpore: motus fiet t in instanti: t non sequitur id si potentia infinita non sit in corpore. ex quo. n. potentia est infinita t motus suus sit in corpe suo: nō videtur q debeat eē motus in instanti. Et respondens ait: q si aliqua actio infinita sit alicuius corpis vel virtutis in corpe: sequitur virtutem istaz esse infinitam. Sed si fuerit alicuius virtutis non in corpore: tunc ista virtus fm q non est corporis: nec erit finita nec infinita: quia quod non est corporis non potest dici finita vel infinita: cuius ratio est quia finitum t infinitum solum de corporibus dici potest: vt apparet primo physicorum. quia finitas t infinitas soli quantitati competunt. Si igitur posuerimus potentiam infinitam in corpore: sequitur q motio eius sit in nō tpe: qz ꝓprie ē infinita: t debet agere actionē infinitaz. Si vero istā potentiā nō i corpore: tunc nō diceret nec finita nec infinita: eoq nō est in corpore: nec hz attributionem ad quantitatem. nō ergo sequit q moueret in non tpe: cum in talibus potentijs que non sunt in corpore si plures essent non possent intelligi vna maior alia: qz maius t minus solius sunt quātitatis. Sit ergo rō positionis ista virtus que non est in corpore nec in corpis magnitudine non est finita nec infinita. virtus primi est huiusmodi. ergo tē. maior t minor sunt declarate. hoc etiam clare dicit in vltimo capitulo huius. dicit enim q cū virtutes appetitiue celoꝝ sunt virtutis finite non possunt esse causa continuationis motus: t sic vidit q illud qō est cā continuationis motus est infiniti vigoris: t hoc est probatum: quare pz ex intentione eius: q primum principium nec est finitum nec infinitum in vigore: eo q suus vigor non habet attributionem ad quantitatez: nec ꝓportionatur alicui quantitati non ꝓpter hoc q suus vigor habeat aliam ꝓportionem terminatam ad aliquem alium vigorem vel ad aliud mobile: imo est extra omnez ꝓportionem cuiuslibet alterius motoris t mobilis: quod ipse commentator clare manifestat eodem libro dicens.

Qō si dixeris aliquas potentias esse in corporibus: tūc actio eaꝝ erit proportionalis sicut proportio potentie motiue ad aliam potentiam motiuam: sicut proportio velocitatis motus eius ad proportionem alterius. Jn potentia autem non existens in corpore non erit proportio cum ꝓ-

portio solum sit magnitudinis: ⁊ eox que sunt in magnitudine ⁊ est manifestū q̄ hic intelligit q̄ potētie mouentes orbes sūt potētie in corpib⁹: q: dixit eas cē ꝓportionatas determinata ꝓportione ⁊ inter se ⁊ adinuicē ⁊ ad sua mobilia. ⁊ hoc ēt dicit in codē ꝯmēto octaui metaphy. immediate ante solutionē huius q̄onis: ⁊ in pluribus locis. secundo cc. ¶Primū aūt primū dixit cē potentiā oia nō i corpore. ¶Istā candē solutionē ad illā questionē clare scribit i xij. metaphy. vbi dicit q̄ mot⁹ celi cōponit ex duplici motore quox vnus ē finite motionis: ⁊ iste ē aia existēs in ea ⁊ alter ē motionis infinite: ⁊ est potētia que nō ē in materia p quā intelligit primū principiū: ⁊ subdit q̄ fm q̄ mouet a potentia finita mouet in tpe: q: hr̄e finitatē est habere ꝓportionē terminatā ad corpus motuz: ⁊ subdit statim q̄ ꝓpter diuersitatem illius ꝓportionis que est inter corpora celestia: ⁊ alias eox diuersificant̄ in velocitate ⁊ tarditate. fm aut̄ q̄ mouet a potentia que nō est in materia in quo cōueniunt oēs orbes habent eternitatē motus ⁊ continuitatem: quare manifeste videt̄ velle primū principiuz non hr̄e ꝓportionē aliquā in vigore ad aliquē motorem nec ad aliquod mobile. hoc etiā expresse scribit primo celi. vbi habent̄ hec verba. Jā enim declaratū est: q̄ primum mouens mouet in tpe infinito. sed q: vtilitas illius est cōtinuitas ⁊ ppetuitas essendi: iō necesse est q̄ illud mouēs sit infinitum: sed ipossibile est vt tale mouēs sit corpus vt in corpe: qm̄ si esset: moueret in nō tpe. Ex quo appet manifeste q̄ si haberet fm vigorem attributionē ad quantitatem diceret̄ infinitus in vigore: q: moueret in nō tpe.

Ad̄ ergo non dr̄ infinit⁹ in vigore: nō dicit̄ ꝓpter hoc q̄ habeat aliquā ꝓportionem determinatā ad aliqd̄ aliud immo nō est alicui ꝓportionatus. sed ꝓpter hoc q̄ nō habet attributionē ad quantitatē. ¶Notandū tn̄ q̄ primum principiū dr̄ infinitū in duratione: cuius rō est: quia vt dicit ꝯm̄. in loco allegato ⁊ in. xij. metaphy. in corpe celesti nō est potentia vt corrūpat̄: q: non hz ꝓrium. ⁊ ideo est permanens fm sui substantiā. motus tn̄ eius non est permanens p sui essentiam: q: hz contrariū. s. quietez. ⁊ ideo potest corūpi. Ad hoc ergo q̄ motus celi pmaneat essentialiter: oportet ponere aliquā essentiam pmanentē eternaliter sine potentialitate corruptionis ⁊ pmutationis: q: in celo non est potentialitas vt corrūpat̄. sed vt quiescat. Et q: pbatū est celū quiescere esse impossibile. viij. phy. secundo cc. ⁊. xij. metaphy. Jgit̄ necesse est vt cā. pmanētie motus sit ꝓpter motorē in quo nulla est potētia omnino nec accidentaliter nec essentialiter: ⁊ tale non ē in materia oīo ⁊ sic pmanentia motus ⁊ continuitas ē a primo principio. ⁊ ideo subdit ꝯmentator circa finē eiusdem ptis: q̄ potentie mouentes corpa celestia. s. motores appropriati possibile est vt semp̄ moueāt ⁊ possint nō semp̄ movere si posuerimus illud ad qd̄ movent. s. primū motorem esse recepti bilem transmutationis cuiuscūq̄z modi. ¶Possunt antē semp̄ movere quando illud ad quod mouēt fuerit nō trāsmutabile aliquo mō transmutationis. Et cōcludit. Si igit̄ motus est eternus necesse est vt moueat̄ p potentiam existentem in co. s. motorem appropriatū aliū a motore cui nullus motus transmutationis accidit: ⁊ tale in nulla materia existit: ⁊ hoc est primum principiū. Ex quo apparet q̄ continuitas ⁊ eternitas motus est a primo principio. s. quod mouet semp̄ eodem mō vt intelligitur ab animalib⁹ celestibus ⁊ desiderat̄: ⁊ quia semp̄ idem ⁊ eodem modo intelligūt ⁊ desiderant: ideo semp̄ ⁊ eodem mō mouēt: q: ergo pmanentia primi est cā pmanentie quantitatis mot⁹ ideo pmanentia primi ⁊ duratio hz attributionem ad motum qui est de essentia quantitatis: vel cōsequitur quantū ⁊ ideo vt cōuenit sibi infinitas: ideo dicit̄ infinitus in duratione. sed q: vigor eius non hz attributionem ad motuz nec ad aliquid aliud quantū: quia non mouet nisi vt finito omnium motuum celestium: tunc nō magis diceretur primi mobilis q̄z cuiuslibet alterius sperе cuius oppositū apparet. viij. phy. ⁊. xij. metaphy. Dicit̄ enim ibi q̄ primuz mobile mouet̄ a primo motore. Ad qd̄ dicēdū sicut dicit ꝯm̄. xij. metaphy. in ista pte. ¶Principiū enim intelligētia. vbi postq̄z pb⁹ ostendit primū motorem esse eternum ⁊ immobilē absq̄z materia ostendit quid est primū motus eterni in ipso moto cum omnis motus sit ex aliquo ⁊ ad aliquid: ⁊ dicit q̄ principiū illius motus in moto est intelligentia que mouet̄ ab intelligibili non fantasia tā a sensu: vt ibi dicit commentator: ⁊ sup eadem pte dicit ꝯmen. q̄ Ar̄. intelligit ibi dicere inter primum principium ⁊ alia principia abstracta. nā alia principia vident̄ electa ⁊ desiderata pp alia. s. q̄ sunt principia aliox motuū celestium preter motum diurnū. Ad̄ aūt est principiū motus diurnum est electum ꝓpter se. cū versus ipsuz moueat̄ omnia mota. s. omnes orbes minori motu: ⁊ maiori motibus p̄z̄s. imendit. ergo q̄ alie intelligentie sunt fines ⁊ principium aliox motuum: ita q̄ vna intelligentia intelligit ⁊ desiderat aliā. ⁊ pp̄ hoc desideriū mouet alio motu q̄z diurno. oēs aūt orbes mouent̄ motu diurno pp̄ desideriū primi: ⁊ iō post alia subdit i eodē ꝯmēto: q̄ primum ꝯmouēs mouet primū motū sicut amatū mouet amantem primum absq̄z hoc q̄ amatū moueat̄. ea aūt que sūt sub moto. p̄z̄o mouēt mediāte isto p̄z̄o moto: ⁊ dicit q̄ intēdit p̄ primum motū primū celū: ⁊ p̄ ea q̄ sūt sub ipso alias sperас: ⁊ ea q̄ cadūt sub generatō. ⁊ corruptōe ⁊ subdit. ¶Primū enim celū mouet̄ a p̄z̄o motore fm desideriū: vt assimilet̄ ei fm suū posse: sicut amās mouet̄ vt assimilet̄ suo amato. Alia aūt corpa celestia mouent̄ ad desideriū primi corpis. Ex quo apparet q̄ primū principiū imediatius intelligit ⁊ desiderat ab intelligentia primi moti: ⁊ hic p̄ ꝯm̄ immediate primū principium mouet primū motum: ad cuius desiderium oēs alij orbes mouent̄ motu diurno: hz i alijs motibus ꝓprijs desiderēt primū principiū. hoc tn̄ est magis ē mediate. hec vr̄ esse intētio pb⁹ ⁊ expresse ꝯm̄. circa istaz questionē: nec ē repugnātia in Ar̄bis ꝯmentatoris diligēter ꝯsiderāti: hz aliqui hoc credāt. Et ista opinio nō dicoz dat realiter a Ar̄itote fieri: hz Ar̄ba theologoz dicāt primuz principiū cē infinitū in vigore: q: intelligāt ipsū nō limitatū nec ꝓportionatū alicui alteri: sed extra ꝓportionē alicuius alterius virtutis. Sed q: solutōis ad vtrāq̄z p̄t̄ videntur aliqualiter huic solutioni obviare: iō soluātur p̄ ordinem. Ad primā cū dicit: Illud qd̄ mouet p̄ tempus infinitum: dico q̄ verū est q̄ tale est infinitum i duratione sed in vigore nō concludit rō: ⁊ qñ confirmatur q̄ primū principiū hz totā virtutez suam simul ꝯcedat̄: ⁊ qñ dicitur. Virtus eius ē infinite durationis: ⁊ ita gegd hz i tota duratione hz totū simul: ꝯcedat̄. hz ex hoc ꝯcludit infinitas vigoris si i tota duratōe haberet determinatū vigorē. Si ēt aligd hēret potentiā determinatā agēdi vel mouēdi aligd ⁊ cōtinuādi eādem actionē p ipatiū vnus āni: licet habeat talē potentiā i oi instāti illius tpis: q: non est maior nec minor: nō sequitur pp̄ hoc q̄ totam actionem quaz facit in anno possit facere in eodem instanti: q: duratio vel pmanentia nō conuertitur in quantitatē agendi. nam alia est infinitas vigoris: ⁊ ita vna non ꝯcludit aliam. ergo ⁊c.

Ad fm cum dicitur. Illud qd̄ causat ⁊c. concedit̄ maior: ⁊ si minor eēt ꝯcessa nō cōcluderet necessario. sed phi negarent minorem: ⁊ ad probationē eius: q: vt appet ex phy ficorum primo: communis contentio philosophoruz fuit q̄ ex nihilo nihil fuit. Ad aliam cum dicitur. Oē causat effectum. dico q̄ verum est si effectus est infinitus: vel sint effectus in numero infiniti simul. Et ad minorem cum dicitur. ¶Primum principium causat. dico q̄ nō causat aliquē infinitū effectū nec i esse nec i numero simul. Sed existente eternitate mundi causare infinitum successi

ue non arguit infinitatem vigoris seu durationis. Ad aliam cum dicitur: quod potest facere. conceditur si essent infiniti in actu. Et ad minorem cum dicitur: primum principium &c. dico q̄ est impossibile. s. mundos esse infinitos nec in multitudine nec in magnitudine: vt ꝓbatur primo celi. & ideo deus non potest hoc facere. nam sicut dicit cōmentator sexto physicoꝝ. agens non posset agere aliquod impossibile non dicitur esse diminutio agentis: sed dicere ipsum facere aliquod impossibile est error & deceptio. Ad aliam cum dicitur. quod habet virtutem excellentez &c. dico q̄ verꝝ est si excederet omnem virtutem in infinitū. aliter non esset maior vera. si enim omnis alia virtus esset determinatum & finita: virtus que excederet omnia i aliqua ꝓportione determinat non ꝓpter hoc esset infinita. Et ad maiorem dico q̄ virtus primi non habet aliquā ꝓportionem ad aliā virtutem cum sit omno separata & nō attributa quantitati. & ideo de ipsa nō pōt fieri comparatio ad aliquid aliud sub ratione minoris vel maioris vt patuit.

Ad rōnes ꝓ altera parte similiter soluatur. Ad pmā cum dicitur: si ꝑmus motor esset infinitus in vigore moueret in non tpe iam solutō est per ꝓm. q̄. verꝝ est si esset corpus vel virtus in corpore. quia tunc ꝓprie diceretur infinitus. nūc aūt primū ꝓncipiū omno est abstractū & ideo ꝓprie non dicitur finitus nec infinitus. quare non sequitur q̄ motio eius esset in non tpe. potest aūt dici sicut dicit cōmen. xij. metha. q̄ motus est in tempore determinato ꝓpter motores appropriatos quoꝝ vigor est finitus & determinatus a motore ꝑmo qui mouet in ratione finis & in ratione cuius motus habet eternitatem. & sic dato q̄ primū ꝓncipium sit infinitum adhuc ꝓpter hoc motus non esset i instanti. quia quantitas est a motore qui mouet vt efficiens: & iste est finitus. & ideo nullū agēs possit ipm facere in nō tempore cum nullum agens possit facere impossibile vt dicit ꝓm. octauo physicoꝝ. Ad aliam cum dicitur: si primū ꝓncipium esset infinitum aliquid in eo esset ociosum. nego consequentiam. & cum ꝓbatur: quia illud qō excederet in eo omnia entia esset non causans. Dico vt dicit ꝓm secundo celi q̄ entia eterna sunt ꝓpter se ꝑma intentione. sed ꝓpter alia secunda intentione. modo cū inter entia primum sit nobilissimū: maxime erit ꝓpter se prima intentione. & ideo habet operationem nobilissimā & perfectissimam que est intelligere. hec enim operatio est infiniti gaudij & delectationis: vt patet ex. xij. metha. q̄ autē attingit finem principalem ꝓpter quem est: non est frustra: vt patet secūdo physicoꝝ. quare patet q̄ primū principium lz non habeat operationem extra se sibi essentialem. nec est possibile habere ꝓpter hoc non est in eo aliquid ociosum: quia in se habet operationem ꝓpriam. Ad aliam cū dr̄ q̄ in ꝑmo ꝓncipio. dico q̄ non est verꝝ imo in multis habemus ponere alia q̄z ea que sensus iudicat. quia lz nostra cognitio incipiat a sensatis. tamen intellectus naturaliter ascendit ad altiora q̄z possu sensus comprehendere. quia dicit cōmentator in duodecimo metha. q̄ non est impossibile nobis intelligere res que sunt infinite veritatis idest in ꝑmo ꝓncipio & aliis ꝓncipijs separatis a materia licet sit dissimile. & tamen huiusmodi res non cadunt sub sensu nec sub imaginatione. Idem etiam dicit tertio de anima. s. q̄ intellectus noster possibilis cum fuerit perfecte copulatus cū intellectu agente intellectus per ipsum omnia tanquā per formam ipsam intelliget. & ad hoc concordat sententia phi nono & duodecimo metha. & ideo cum dicitur q̄ experimentum sermonum verox est &c. dico q̄ verum est in his que possunt esse sensata. vel possūt concedi maior & dici ad minorem cum dicitur q̄ nobis nō apparet aliquid per quod arguamus infinitatem primi. quia determinata velocitas motus non est a primo: sed a motore appropriato. dico q̄ hoc non est verum immo apparet eternitas motus que est tantum a primo.

Veritur vtrum quod est corruptibile de se possit perpetuari aliunde. Et arguitur q̄ sic. qa quod est infinite potentie & cui nihil deest potest aliquod corruptibile de se perpetuare in esse. primum principium est huiusmodi. ergo &c. Item omne quod habet esse ab alio de se est corruptibile. sed omnia p̄ter primum habent esse ab alio. ergo omnia alia a primo habent esse corruptibile: & tamen multa perpetuantur. ergo de se corruptibile potest ab alio perpetuari. maior est nota per Auicennam primo tractatu sue methaphysice. quod enim ab alio habet esse: de se non habet esse. & quod de se non habet esse: de se non potest non esse. minor patet per Auicennam & philosophum secundo methaphysice & per cōmen. ibidem & in libro istoꝝ. ad sensū patet q̄ multa perpetuantur in esse. Item agens quod causat per voluntatem suam aliquid quando vult sicut dat sibi cē cuz prius non sint: ita potest ipsum apte conseruare perpetue & auferre sibi non esse. sed primum ē huiusmodi. ergo pōt de se aliqō corruptibile ꝓpetuare i cē. maior de se nota. minor patet per commentatorem secundo methaphysice. dicit enim ibi q̄ omnia entia non acquirunt esse in veritate a causa prima. Oppositum dicit hic commentator reprehendens de hoc Auicennam qui posuit oppositum. & probatur in fine primi celi. Ad intellectum questionis primo tangentur opinio aliquorum. s. Platonis & Auicenne. secundo opinio commentatoris & philosophi. Opinio Auicenne fuit q̄ aliquid corruptibile de se perpetuatur ab alio. & hec fuit intentio Platonis in Thimeo dicentis O dij deorum quorum opifex ego sum vos vestri non corruptibiles estis estis mei autem gratia estis incorrupti/biles: Introducens hec verba in persona dei ad alias intelligentias separatas. & sic isti crediderunt q̄ aliquid de se corruptibile possit perpetuari aliunde. Sed ista opinio secundum principia philosophi non potest stare. quia sicut dicit commentator in isto libro. & primo & secundo celi. & octauo physicorum commento primo. s. si illud esset verum sequeretur q̄ natura corruptibilis efficeretur necessaria & mutaretur in eternam: quod est impossibile. quia iste due nature differunt plus q̄z genere scilicet corruptibilis & incorruptibilis. & hoc est habere materiam & non habere: vt patet quarto methaphysice. & quod Platon adiunxit de dijs qui per se essent non habet veritatem secundum principia philosophie: quia sunt de se eterni. quia vt dicit commentator secundo celi abscisio materie ab aliquo est causa perpetuitatis. cum ergo intelligentie sint separate a materia: vt patet secundo celi & duodecimo methaphysice de se erunt perpetue. Item fundamentum Platonis qō erat q̄ primū ꝓncipiū cēt agēs p volūtatē. et tale pōt aliqd ꝓpetuare destruit a ꝓm. ꝑmo ce. vbi dicit q̄ nō ē, quidētis agētis p volūtatē facere corruptibile qō vlt ꝓpetuare. qa sua volūtas ꝓriaret sue actiōi. & iō hec opio nō valet. Alia ē opio Aꝝ. & ꝓm. q̄ nō ē possibile aliquaz substantiā esse corruptibilem de se & ab alio ꝓpetuari in cē physico loquendo ꝑm q̄ id non fiat miraculose p potentiā supnālē nō excludit. maior ꝑz. qa tūc nā possibilis mutaret in eternā. qō ē ipossibile vt dictū ē: qa differūt plus q̄z genere vt dr̄. x. metha. tūc quia si sic cēt idē esset simul ens & non ens: quod est impossibile. quia si aliquid ꝓpetuaret ab alio de se esset corruptibile. ponitur ergo in esse corrupto. tūc nullum sequitur impossibile. quia possibili in cē posito ꝑmo ꝓoꝝ: secūdo phy. & ꝑmo celi. & vlterius cū ponit esse perpetuū ponitur nūquā esse corruptum: quod est impossibile. ergo nō erit possibile ipm corrūpi. quia si cēt possibile ex hoc non segtur ipossibile. & sequitur vlterius. Est corruptum & non corruptū. & per cōsequēs ens & monēs.

Item sicut arguit cōmentator primo celi. si aliquid corruptibile ponitur eternum: ponitur non corruptibile. probatur. omne generabile ⁊ omne corruptibile habet respectu potentie sue esse distinctum a tempore sui non esse. sed eternum corruptibile vel eternum incorruptibile non habet potentiam nec tempus potentie ad esse distinctū a tempore potentie non esse. ergo generabile non erit eternum nec econtra. maior est de se nota. minorem declarat cōmētator ibidem: quia si corruptibile est eternum in toto tempore sue eternitatis est corruptibile. ergo tempus potentie ad esse non est distinctum a tempore potentie ad non esse. ⁊ adhuc multe rationes possent adduci ex primo celi. Ad rationes. Ad primam cum dicitur. quod est infinite potentie ⁊c. dico ꝙ non potest perpetuare id quod habet principium corruptionis quia impossibile quia hoc solo privat deus. De genitis facere ingenita vt dicit philosophus auctoritate Agatonis. quia nō pōt facē impossibile quia tunc esset contra voluntatem sue potentie: ideo non concludit.

Ad secundam cum dicitur. omne quod habet ⁊c. dico ꝙ verū est ꝙ habet esse ab alio effectiue: si vō tanquā a fine non oportet quia bene de se aliquid est necessarium. dependet tamen ab alio. Et ad minorem cum dicitur: omne preter primum. dico ꝙ verum est ꝙ omnia habent esse a primo tanquam a fine ꝫ de se formaliter habeant cē necessarium. quia in eternis non est necessaria factio neq; ꝓductio' ꝓprie nec causa efficiens. sed solum est ibi perficiens ⁊ perfectum ⁊ intelligens ⁊ intellectum: vt dicit cōmētator quarto metha. ⁊ quarto celi. ita dato ꝙ ab alio habeant esse in ratione finis non sūt ꝓpter hoc de se corruptibiles: quare actio non valet. Ad aliam cum dicit: agens ⁊c. apparet iam quid sit dicendū ꝑm cōmentatorē ꝑmo celi. quia si agens per voluntatem est ꝓuidus ⁊ vult effectū esse corruptibilem facit ipsum ex causis corruptibilibus: ⁊ si ipsum vult esse eternum faciet ipsum ex causis eternis, ꝓpter quod dicitur ꝑmo celi ꝙ natura voluit ipsum celū ponere incorruptibilem: ideo exemit ipsum a contrarijs ⁊ iō deus vult celum esse perpetuum per voluntatem imutabilem. ⁊ idco ordinauit ipsum sine causis corruptionis: quare ratio non valet.

Trum intelligentie dependeant a primo principio in ratione cause efficientis vel solum finis. Et arguitur ꝙ ratione cause efficientis. quia in vnoquoq; genere est dare vnum primū qđ sit causa omniū alioꝝ in illo genere. sed efficiens est vnū genus causaꝝ. ergo erit ibi vnum efficiens primum: hoc nō potest esse nisi deus qui est causa omniū ꝑma. ergo deus ē efficiens intelligentiaꝝ. maior patet ex secundo methaꝑb. ⁊ minor est de se manifesta. Item quod est causa finalis intelligentiaꝝ est causa efficiens. deus est bꝰ. ergo ⁊c. maior patet per cōmentatorem. xii. metha. quia in substātijs sepatis a materia idem est causa efficiens ⁊ finis. maiō apparet quia deus est finis omnium quia entia volunt male dispoñi nec est bonum pluralitas dispositionum. vnus ergo princeps: vt patet in fine. xi. metha. Item commentator dicit. xii. metha. ꝙ primū principiū est causa omnium in genere cause. s. efficientis formalis ⁊ finalis. Item si deus non esset causa efficiens intelligentiaꝝ cum nihil sit quod possit esse causa efficiens intelligentiaꝝ: tunc non essent reducibilia ad vnum sed multa essent principia: cō sequens falsum. ergo ⁊ antecedens. consequentia nota. falsitas consequentis patet per ꝑhm. xij. metha. ⁊ in topicis. quod enim per superabundantiam dicitur vni soli competit. quare vnum erit primum principium omniū. Oppositum videtur hic sentire cōmentator. dicit enim ꝙ substantie eterne sunt necessarie esse de se formaliter. deinde etiam dicit. xii. metha. ⁊ in principio quarti celi ꝙ in eternis non est causa agens ꝓprie nec factio nec ꝓductio: sed tantum ibi est perficiens ⁊ perfectum intelligens ⁊ intellectum. Ad euidentiam questionis sciendū ꝙ opīo Auicenne ⁊ aliquoꝝ sequentium ipsum fuit ꝙ primum principium est causa ꝓductiua ⁊ effectiua omnium entium. sed quodam ordine tantum ita immediate primum ꝓncipium ꝓducit primam intelligentiam ⁊ mediante ista ꝓducit alias: vt patet ex secundo tractatu sue metha. ca. secūdo ⁊ moti sunt propter rationes factas. s. ꝙ in omni genere ⁊c.

Preterea eternorum nihil prohibet esse alteram causā secūdo methaphi. ⁊ octauo phyſicoꝝ. sed non videtur ꝙ aliqua substantia eterna possit habere causam productiuā licet aliqua quorum esse est ab alio possint hoc habere. nā ex quo substantia habet per se subsistere si producta est ab alio necessario initium sui esse habet ⁊ accipit esse post nō esse. quare non est intelligibile ꝙ aliquid ꝑm se existens sit productū ab aliq̄ ab eterno ⁊ iō fuit alia opinio cōmentatoris ⁊ primo phyſicoꝝ. ⁊ est ꝙ in eternis substantijs non sit causa effectiua nec productiua. quia impossibile ꝙ aliq̄ substantia de se sit possibilis ⁊ acquirat eternitatē ab alio. quia tunc natura possibilis mutaretur in necessariam: qđ est impossibile cum differant plus q̄ꝫ genere: quia differt per habere materiam ⁊ per non habere. sed cum intelligētie sint substantie ⁊ ponantur esse eterne non possunt habere causam efficientem. ⁊ idco cōmentator dicit duodecimo methaphiſice ꝙ in eternis substantijs non est prouētus nec actio nec passio nec consecutio: ita ꝙ dicamus ꝙ vnum factum vel vna actio consequitur vnum agentem tantum enim est ibi causa ⁊ causatum ꝑm ꝙ dicimus ꝙ intellectum est causa intelligentis. Et per hoc soluit ad rationem Auicene que dicit ꝙ primum principium cū sit vnum ⁊ simplicissimum non ꝓducit nisi vnum immediate. Dicit. n. ꝙ nō est ipossibile ꝙ id quod per se est intelligens ⁊ intellectū fit cā plurium entiū immediate ꝑm ꝙ ex eo possunt intelligi multis modis. idē dic in ꝓncipio quarto celi ꝙ in eternis non est ꝓprie causa agens: sed finis ⁊ forma conseruans. ⁊ ita vult ꝙ intelligentie dependeant a primo principio in ratione forme conseruantis ⁊ finis. quia finis cōseruat oia que sūt ad finē. ⁊ ꝙ dependeant rone finis declaratur. quia ista que sūt minus perfecta dependent a perfecto in rone finis. sed deus ē pfectissimus intelligibilium. ergo ⁊c. maior nota. minor patet in secūdo metha. a ꝑn̄. ꝙ nullius intellectus est liberatus oīno a potentia ꝓter ꝑmū q nihil intelligit extra se. ⁊ dicit ibi: ꝙ deus ē infinite pfectionis ⁊ nobilitatis. intelligentie aūt recedunt a pfectione primi. ⁊ eodē modo est de corpibus celestibꝰ que sunt eterna: dependent tamen a ꝑmo motore in rone finis ⁊ conseruatōis: nō aūt in rone efficientis ꝓprie ꝑm intellectum eius ꝫ hoc non sit verū ꝑm fidē. Et si aliquis instaret ꝺ dictū qđ ꝑbs dicit. xij. metha. ꝙ si alie substantie mouentes essent otiose. Si ergo ꝑmū ꝓncipiū non mouet nisi vt finis vt tactum est in precedentibus questionibus. nec est causans effectiue aliquid: tunc videtur ꝙ ipsum nō sit causa efficiens alicuius: quia si non efficit ista eterna nec ꝓ tanto minus generabilia. quare videtur ꝙ non habeat alijs ⁊ sic erit otiosum: quod inconuenit dicere. Dicitur vt dicit cōmentator in. xij. metha. ꝙ sic dispositio est in immediato corpoꝝ celestium ⁊ intelligentiaꝝ in conseruando eterna ⁊ causando ea sicut dispositio bonoꝝ ciuium qui iuuāt se in regendo ciuitatē. ga oēs actiones alioꝝ oīꝫ sunt ꝓp actionem primi ꝓncipij. Ponūt eni omnes actiones suas seruientes ⁊ consequentes actionem primi. Sicut igitur primus princeps in ciuitate necesse est vt habeat actionem propriam que est nobilissima actionum ⁊ hoc est intelligere ⁊ diligere se. hec enim actio est actio nobilissima vt ꝓz. xij metha. quam actionem intendunt omnes alij ꝓ actiones suas que sūt sub primo, nec actio que ē mouere, nec ēt ei care

tū quid extra se est nobilissima actio. quia ista que agunt extra se vel agunt vt perfectionem acquirant. vel vt perfectionem per actionem conseruent. primū aūt neutꝝ istorū eget quia ipse est sufficiens ⁊ perfectionem non habet ab alio. nec ꝓpter aliud ideo non eget actione exteriori ad cōseruationem vel ad acquisitionem sue pfectionis: ideo apparet ipsum habere actionem sibi ꝓpriam qua sibi cōueniret non esse ociosum. ⁊ quando dicit pbs: si essent aliq substantie ⁊c. potest dici q̄ verum est vel vt efficiens vel vt finis: ⁊ ideo non valet. Ad rationes. Ad primam cū dicitur: in vno ⁊c. conceditur maior. ⁊ conceditur i minori q̄ efficiens est vnum genus causarum. concedendo in habentibus causam efficientem sed non omnia habēt causam ſm pbm. ⁊ cum vlterius dicitur q̄ non potest cē causa efficiens prima nisi deus. dico q̄ non est ita ſm opinionem pboꝝ imo generabilium ⁊ corruptibiliū que ꝓprie habent causam efficientem. efficiens primum est celū cuz motoribus suis. deus autem est causa simpliciter prima qa est finis ⁊ forma conseruans ꝓpter quam omnia alia sunt que si non esset: non esset alia quia nihil est ꝓter ipsum q̄ sit sufficiens ad essendum primum ⁊ absolutum per se. et hec omnia dependent in se ab ipso: vt patet circa finez huius libelli. Ad aliam cum dicitur q̄ est causa finalis ⁊c dico q̄ iam patet ex predictis quid sit dicendum ad hoc qa ꝓ tanto dicitur q̄ in separatis est efficiens idem ⁊ finis qa forma intellecta idem habet esse in intellectu ⁊ in re. ⁊ ideo intelligentie habent esse impropꝛie quod est forma conseruans vt intellectum est causa intelligentis: non autem efficiens ꝓductum propꝛie: ⁊ patet. Ad aliam cum dicit cōmentator q̄ primum est esse ⁊c. dicitur q̄ intelligit q̄ sit cā efficiens sicut intellectum intelligentis vt dictum fuit. Ad aliam cum dicitur q̄ si deus ⁊c. dico q̄ verum est si deus esset causa essendi illis que sunt ꝓpꝛie cause ꝓductiue istorum inferiorꝝ habentium ꝓpꝛie causam effectiuam: nunc autem deus est causa intelligentijs ⁊ celo. quia ꝓpter ipm sunt ⁊ esse eternum ⁊ necessarium habent ꝓpter eternitatem ⁊ necessitatem primi ⁊ nullum aliud ens posset eē absolute ⁊ simpliciter primum preter deum. ⁊ sic deus ē causa perfectionis ⁊ esse aliꝭ eternis licet ea non ꝓducat ō facto quod consonat initiū essendi post non esse. ⁊ ita non cōcluditur q̄ omnia non reducuntur ad vnū imo reducunt ad ipsum simpliciter primū. ⁊ sic patet ad questionem.

Consequenter queritur. Vtrum celum ſm se totum sit luminosum. Et arguitur q̄ non: quia illud quod ſm aliquam suam partem acquirit lumen ab alio ſm se totum non est luminosuz. celum est huiusmodi. ergo ⁊c. maior patet. quia nihil recipit aliquod ſm q̄ habet sed vt caret eo ⁊ est in potentia ad illud. minor patet. quia celum ſm aliquam partem sui saltē ſm lunam recipit lumen a sole. Item quod non ē densum ſm se totum non est luminosum ſm se totum. sed celū est huiusmodi. igitur. maior patet. quia densitas est causa luminositatis vt dicit cōmentator in hoc libro ⁊ in secundo celi. ideo stella lucet quia est pars densior sui orbis. minor patet. quia si celum ſm se totum esset densum: tunc per orbes inferiores non possemus videre superiores imo eclypsarent se ad inuicem sicut vna stella aliam: quod patet cē falsum. Preterea quod non est ſm se totum visibile nō est ſm se totum luminosum. celum est huiusmodi. igit ⁊c. maior patet quia vt dicitur secundo de anima: lumen ē primo visibile: colorꝝ autem mediante lumine. minor patet ad sensum. non enim omnes partes celi videmus: ita vt possumus eas discernere. sed stella tam partem ⁊ postea si celum ſm se totum esset luminosum: tunc sequitur q̄ celum ſm se totum calefaceret cum lumen habeat calefacere ⁊ ita nulla superaret aliam. consequens falsum; igitur ⁊ antecedens. consequentia nota. ⁊ falsitas consequentis patet ⁊ aūctoritate ⁊ experientia astronomorꝝ. ſ. q̄ sunt quedā stelle ⁊ quedam partes celi superantes ⁊ abundantes. Oppositum videtur esse hic de intentione commentatoris ⁊ in secundo celi. dicit enim hoc auctoritate Ax. ⁊ in quarto celi q̄ stellarum ⁊ substantia celi eadem est natura ⁊ ideo dicitur totum corpus celeste ſm esse diaphanum in actu id ē lucidum. Ad questionem breuiter dicitur ⁊ primo opinio quedam recitabitur que est astronomorum. secūdo dicetur opinio commentatoris que videtur Ax. Primo. n. quidam astronimi dixerunt q̄ celum ſm se totum non est luminosum. quia in vno quoq̄z genere est dare vnum qđ est metrum ⁊ mensura omnium illius generis ⁊ sic in genere lucidorum est dare aliquod primum quod est ⁊c. ⁊ illud est sol qui est lucidus ⁊ cum quo alia sunt lucida cū ab ipso oia alia lumen recipiant. ⁊ ideo dicit philosophus secū cophysicorꝝ q̄ homo ⁊ sol generant hominem ⁊ non dixit de alijs stellis quia modicam vim luminositas quam habent. habent a se ⁊ ideo dicebant antiqui q̄ sol est in medio planetarum vt rex in regno vt omnibus tam superioribus q̄z inferioribus lumen influat ⁊ virtutem. Licet hec sit famosa non tamen est ad intentionem philosophi ⁊ cōmentatoris. quia quando aliqua sunt eiusdem virtutis et non ſm materiam differunt nisi ſm partes vnius indiuidui. ſ. q̄ vna pars habet vnum accidens ꝓprium ⁊ alie habebunt alia sicut dictum est q̄ omnes partes celi sunt eedē ſm materiam ⁊ eiusdem nature. igitur si pars vna celi est luminosa similiter erit ⁊ alia. maior patet. quia quecunq̄z sunt eiusdem nature cōmunicant in accidentibus ꝓprijs: dato etiam q̄ sint diuersi numero, vt si vnus homo est risibilis omnes alij erunt huiusmodi. quia accidens ꝓprium consequitur naturam specificam quanto magis consequet partes huiusmodi individui. minor patet in secundo celi. arguit enim sic q̄ si vna stella erit sperica omnes erūt tales ⁊ si vna non moueretur motu proprio ꝓpter motum sui circuli deferentis. ergo nec alie. ⁊ ita probat per lunaz que si non moueretur motu volubilitatis q̄ alie non mouentur ⁊ hoc non esset nisi essent eiusdem nature in specie ⁊ ita patet q̄ si vna stella esset luminosa vt sol q̄ necessarium foret alias esse luminosas licet differant ſm magis. ⁊ tunc ad rationem cum dicitur q̄ in vno quoq̄z genere ⁊c. dico q̄ verum est sed hoc non est sol sed totum celum. nā hec ꝓpositio est intelligenda de vno quoq̄z nunc in specie aūt corpa celestia nō differūt spē vt alig volūt qa nūc plerōnes pbi in li. de. nō cōcluderēt sed differūt sic̄ ptes vni⁹ alt̄is. ⁊ iō in stellis seu orbibus sūt gradus minus pfectōis ⁊ virtutis ita q̄ vna stella ē pfectior aliis ⁊ magis lumiosa. ⁊ iō ex diuersitate graduū ⁊ pfectionū cāt diuersos effect⁹ ⁊ hoc ſm diuersitatē ꝓportionū ad iuicē q̄s hūt ſm diuersos aspect⁹ ⁊ coniūctōes. iō totū celū ē ꝓmū luiosū vt sol sz sol magis hz de luce q̄z alie stelle. Nūc ponēda ē opinio pbi ⁊ ꝑm. q̄ ē vr q̄ celū ſm se totū sit luiosū lz differāt ptes eius ſm gradus ⁊ gradus. qa oēs ptes celi sūt eiusdē nāe imo sūt eiusdē indiuidui numero. iō sicut ē de alijs accidentibus q̄ eadem accidentia sunt in vna parte ⁊ in alia. licet differant secundum magis ⁊ minus. ⁊ sic est de lumine. cum ergo vna pars sit luminosa vt sol: oēs erunt luminose: sed ſm magis ⁊ minus. Preterea si alie stelle non haberent lumen nisi a sole: tunc eclypsarentur per interpositionem sui ipsarum inter solem ⁊ se: vel interpositionem terre ⁊ luna eclypsatur. sed hoc non videtur: quia videmus q̄ stelle habeant lūmen de se. De luna tamē videtur magna dubitatio apud Aristotilem qui dicit eam esse similem nature terre per quod intelligit vt videtur q̄ natura eius non est luminosa nisi ab alio vt terra ab igne vt dicit cōmentator secundo celi. ⁊ ibi subdit commentator partes celi diuersificantur in densitate ⁊ raritate. et per

hoc est in diaphanitate ⁊ luminositate. sed nō ē intētio eiꝰ qꝫ omnino careat lumine. s. ipsa luna: sed ita paꝛ habet ꝺ lumine de se qꝫ videtur obscura respectu aliaꝝ stellarū et parum recipit lumen a sole ⁊ recipit lumen tali receptione qꝫ addit lumen per modum reflexionis sed non per modū luminis. per hoc ad rationes. Ad primam qꝫ si aliqua pars dico qꝫ verum est secundum gradum ſm quem recipit lumen non est luminosum de se: quia tamen adhuc habet aliquod lumen de se. ideo ratio non concludit. Ad aliam cum dicitur qꝫ non est ꝛc. dico qꝫ verum est si nullaꝝ habet densitatem. ⁊ ad minorem cum dicitur qꝫ celum nō est secundū se totum ꝛc. dico qꝫ verum est equale. ideo nō est per totum equaliter luminosum. sed partes magis densе sunt magis luminose vt stelle cum habeant aliquam dēsitatem vt habeant luminositatem nihil ꝓhibet partes q̄ ꝓpꝛie habent de luminositate disgregare. ⁊ ideo tales nō eclypsantur ad inuicem vt partes non stellate. Ad aliaꝝ cum dicitur qꝫ non est secundū se totū. cōcedo. ⁊ ad minorem cum dicitur sed celū dico qꝫ celum est visibile secundū omnes suas partes: licet ſm magis ⁊ minus: ⁊ ex hoc oꝛbes non possunt a nobis distingui per visum nisi mediātibus stellis que sunt magis luminosi ⁊ maioris virtutis ⁊ influentie. Ad vltimū cū dicitur qꝫ si totum celum ꝛc. conceditur. ⁊ cum dicitur qꝫ sunt alique stelle infrigidātes dico ſm mentem cōmentatoꝛis qꝫ non est verū simpliciter sed agunt caloꝛes similes vnicuiqꝫ elementoꝝ ⁊ vna dicitur supare respectu alterius que facit caloꝛem magis intensum similem igni vel aeri. alie vero caloꝛem similē aque. Et sic in his concoꝛdat sententia medicoꝝ qui dicunt qꝫ frigidum non ingreditur opa nature. Vel potest dici vt supra qꝫ nulla stella simpliciter infrigidat: quia ex eo qꝫ lumē habet calefacere. infrigidat autem ſm ꝓpꝛietatē aliquam ꝓpꝛiam que resultat ex coniunctione ⁊ aspectu ad alias stellas ſm aliquam ꝓpoꝛcionem.

Trum dimensiones interminate maneāt cedē ſm numeꝝ in generato ⁊ in coꝛrupto. ⁊ arguitur qꝫ sic. quia eadem superficies numero manet in generato ⁊ coꝛrupto. ergo eadem quantitas sive dimensio. consequentia tenet. ⁊ antecedens ꝓbaꝫ nam ad sensum patet qꝫ eadem cicatrix manet numero in vivo ⁊ mꝛtuo: igitur. Ad oppositum: si eedem dimensiones manerent in generato ⁊ coꝛrupto. ergo generatio non distingueretur ab alteratione. consequens est falsum ⁊ consequentia ꝓbatur: nam ſm philosophuꝝ primo ꝺ generatione per hoc distinguitur generatio ab alteratione: quia in generatione totum transit in totum: in alteratione non. sed si in generatione alicuius mouent eedem dimensiones que prius fuerunt in coꝛrupto totum non transiret in totum. In ista questione talem seruabo oꝛdinem. qꝫ primo recitabo opinionem cōmentatoꝛis cum suis motiuis. secundo improbabo ea. tertio respondebo ad questionem. Quantum ad primū sciendum qꝫ cōmentatoꝛes cū sequentes dicūt qꝫ eedem dimensiones numero manent i generato ⁊ in coꝛrupto. ⁊ hoc ꝓbat multis rationibus.

Prima est: quia ex non coꝛpoꝛe non potest fieri coꝛpus quia generans per naturam semper agit in quantum. sed si dimensiones que prius fuerunt in coꝛrupto coꝛrumperētur in generato ex non coꝛpoꝛe fieret coꝛpus. ergo non coꝛrumperentur. consequentia ꝓbatur: nam si coꝛrumperentur: forma generati aduenireꝛ materie non quante. ⁊ ideo ratio habetur in principio de substantia oꝛbis ⁊ incipit. et quia inueniūt omnes formas cōmunicari. Item forma in subiecto existens coꝛrumpitur nisi vel a subiecto vel cōtrario. sed dimensiones non possunt coꝛrumpi aliquo istoꝝ modoꝝ. igitur ꝛc. minoꝛ ꝓbatur primo qꝫ nō posset coꝛrumpi a subiecto quia cōsequuntur compositum ratione materie que est incoꝛruptibilis quando etiaꝫ aliquid sequitur aliud ratione alicuius incoꝛruptibilis non coꝛrumpitur licet illud quod ipsum sequitur aliud ratione alicuius incoꝛruptibilis non coꝛrumpitur licet illud quod ipsum sequitur coꝛrumpatur. quia scientia sequitur hominem ratione anime intellectiue licet: homo coꝛrumpatur non tamen scientia coꝛrumpitur. quia anima rationc cuius scientia sequitur hominem est incoꝛruptibilis. nec a contrario quia qualitati nihil est contrarium. ⁊ hec ratio similiter extrahit ex verbis imediate sequentibus dum dicit ⁊ tunc forme coꝛruptibiles essent contrarie ꝛc. Alie rationes similiter inducuntur ex eum sequentibus. Prima est quo ex aere fit ignis tota quantitas aeris per te coꝛrumpitur: tunc queꝛo an tota quantitas ignis que de nouo inducitur inducaꝫ in vna parte materie aeris: an in alia ⁊ in alia pārte. non est dicendum primo modo. quia aliqua pars materie esset non quanta. si dicitur secundo modo. ergo materia que fuit ipsius aeris habebit partem ⁊ partem ante inductionem quantitatis: quod falsum est. quia tunc ante quantitatē eet quantitas. consequentia ꝓbatur. nam illud in quo forma inducitur ꝑexistit. Secundo arguitur sic. si tota quantitas generati de nouo est: aut igitur educitur de potētia materie: aut non. si non: ⁊ de nouo est. igitur creatur: qō non est dicendum. Si educitur: aut igitur de materia indiuisibili: aut diuisibili. non primum: quia cum ens potentia perficiatur per actum: Sequitur qꝫ materia indiuisibilis ceretur per quantitatem ⁊ sic indiuisibile perficeretur ꝑ diuisibile: quod est falsum. ergo educitur de potentia diuisibili. Sed patet qꝫ materia non est diuisibilis de se sed per quantitatem. igitur ante quantitatem esset quantitas.

Item si quantitas preexistens coꝛrumpitur. Ergo motus localis esset in instanti. ꝓns falsū. vt patet sexto ꝓhysicoꝝ. ꝓma ꝓbatur. nā qñ ex aere fit ignis in troductiōe foꝛme substantialis ꝓte introducūt dimensiōes ignis. ꝛ iste dimensiones occupāt maioꝛē locū q̄ dimensiōes aeris. ergo vel siꝫerūt cū alio coꝛpe: qō nō ē dicendū. vel aliud coꝛpus cederet eis: ⁊ sic coꝛpus cadens mouet et in instanti. qa iste dimensiones in instanti introducūt sicut ⁊ forma substantialis ipsius ignis. Itē ois motus ꝛ terminū sibi intrinsecū qa motus ꝓ suū terminū specificaꝫ. v. ꝓhicoꝝ. sed qñ ex aere fit ignis rarefactio ꝓcedit. ergo ꝛ terminū sibi intrinsecū. sed in instanti tpis forme generaꝫ ignis ⁊ sic motus rarefactionis cōpleꝫ. ergo ꝛ terminū suū in instanti isto. sed in illo instāti nō sūt nisi dimensiōes ignis. ergo iste dimensiōes ignis termināt ipm motū rarefactionis. ergo dimensiones aeris non coꝛrūpūt. licꝫ si sint i ꝛg ne maioꝝ termino terminate. Itē remanet quātitaꝫ ita totaliter nō inducit de nouo. ergo dimensiōes cedē remanent in gnāto. tenet ꝓna: ga da oppositū qꝫ non maneant ⁊ qꝫ totaliter de nouo inducēt. aūs arguit. ois motꝰ ad q̄ntitatem vel ē augmentū vel dat decrementū. sed in aucto ſi tota quātitas gnātur ga augmentū ē ꝑexistens quantitatis additamentū. nec etiā in diminuto tota quantitas auferaꝫ ga diffinitio est ꝑtis quantitatis minoꝝamētū. igit ꝛc.

Preterea si vinū mutaꝫ in acetū nō dicimꝰ qꝫ doliū fit de nouo repletū. ergo nec aduenit nouū repleméū qō ē q̄ntitas. Itē si doliū mutareꝫ in aliud nō dicereꝰ qꝫ locꝰ cēt mutatꝰ. sed qꝫ ēvnꝰ ⁊ idē locꝰ. ḡ nec qñ aer mutaꝫ in ignē dicereꝰ qꝫ dimensiōes aeris ꝓmutēt. Et ꝓfirmat ga termini motꝰ vel differūt spē vel nūero vel saltē ſm aliquem gradum sicut in motu augmenti vel diminutionis vel alterationis. sed qñ doliū mutatur in doliū si mutaretur ꝑ aliquam potentiā naturalem ibi essent omnino eedem dimensiones non secundum aliquem gradum differentis. ergo dimensio que est in dolio quod est terminus ad quez est omnino eadem cum dimensione que erat in termino in termino a quo scilicet in alio dolio. aliter enim natura

frustra ageret si moueretur de vna quantitate habente talem ad aliam habentem eundem terminum. Preterea quando ex aere fit ignis aut dimensiones aeris corrumpunt in instanti aut in tempore. non instanti quia accidentia sicut acquiruntur ita corrumpuntur per motum. nec in tempore quia maneret vsq3 ad instans generationis ignis

In oppositum contra istam opinionem arguo multipliciter: Non stante eodem subiecto non manet accidens illius subiecti. sed subiectum immediatū dimensionatum est compositum ex materia t forma substantiali quā formam substantialem sequitur quantitas. igitur non manente cō posito nec eadem materia nec dimensio eadem: sed corrupta forma substantiali non manet idem compositum. ergo tc. Dicas q non oportet aliquid sequēs aliquid ratione alterius corrumpatur ad corruptionem eius quod sequitur: quod ideo est quia scientia sequitur compositū ratiōe anime t tamen scientia non corrumpitur ad corruptionem cō posīn. sic in ꝓposito quantitas sequitur compositum ratione materie. ideo non apparet q quando compositum corrumpitur quantitas corrumpatur: quia manet materia ratione cuius ipsum sequitur. Contra: corrupto ꝓmo essentialiter in quo immediate fundatur posterius corrumpitur t ipsum posterius. sed forma substantialis manet interma teriam t formam accidentalem: t sic est prior essentialiter quantitate: sicut superficies mediat inter compositum t albedinē t est prior essentialiter albedine. ergo corrupta forma substantiali in qua immediate fundatur quantitas: quātitas corrūperetur. Item accidentis esse est inesse septimo methaphysice. ergo non manente eadem inherētia accidentis non manet idem accidēs. sed corrupta forma substantiali non manet eadem inherentia dimensionis. ergo tc. Secundo principaliter arguitur sic. in generato q̄n dog3 est maior quantitas q̄3 in corrupto vt quando ex aere fit ignis: tunc si eadem dimensio maneat in generato tc. quero aut quantitas generati que est maior t precise eadē quantitas: aut non p̄cise: t non potest dici primū quia tūc idem respectu eiusdem esset maius t minus: t sic sub contrarijs terminis. si dicitur secundū: ergo in generato ē aliqua pars noua que prius non fuit in corrupto: tunc arguit sic. Quando aliqua sunt eiusdem rationis sīvnū ē corruptibile: t aliud. aliter ū essent eiusdē rōnis: ga corruptibile t icorruptibile differūt plꝰ q̄3 genere. x. metha. sed tota q̄ntitas t eius pars sunt eiusdem rationis. ergo si par est generabilis t corruptibilis t totum cuius est pars erit huiꝰ modi. ergo non necessario manet. Confirmatur ga si aliq̄ pars non aduenit l3 non ab extrinseco sed ab intrinseco. ergo de nouo reducitur de potentia materie t sicut vna pſ educitur ita t quelibet alia potest educi t si quelibet pars. ergo t tota. igitur tc: Dices q quando ex aere fit ignis q eadem quantitas manet p̄cise: non tamen erimus idem

Contra: an precise est vna quantitas in igne t aere t sic vnū ſm idem respectu eiusdem erit maius t minus. t si nō ē p̄cise eadem quantitas. ergo aliqua pars ē de nouo in igne q̄ non erat in aere: quia iste termin⁹ nō pōt esse nisi aliq̄ pars quātitatis cū non possit esse punctus: quia pūctus sine quantitate aduenire non pōt. q aūt sit maior quantitas in igne q̄3 in aere: ꝓbatur. tum quia replet maiorē locū q̄3 aer t non replet nisi ratione quantitatis. tum quia philosophus quarto physicox ca. de vacuo dicit q q̄ ex denso fit rar. maior quantitas est in raro q̄3 fuerit in depsso. Item q quantitas aeris t ignis nō sit p̄cise eadē ꝓbatur: ipossibile est q relatio de nouo aduenīat. sed equale t inequale duplū t dimidiū sūt relatōes primi modi. igit tc: sed capiat vna quātitas q̄ pmaneat t ſm cū nō sic mediasset fit eqlis quantitati illius aeris rarefiat. igitur aer iste equalis quātitati sic accepte. igitur aliquod nouum in fundamēto aduenit. sed nō quantitate pmanēte: ga sic ſm eā nō erat motus. ergo in aere rarefacto. Sed dices q solū ibi est terminus motus non alia quātitate. Contra solū quātitate dr̄ aliqd equale alteri vel inequle. quia ꝓprie quantitati ē dict equale vl inequle. ergo aer q primo erat equalis t postea inequalis respectu illius quantitatis pmanentis hz aliam quantitatē quā pus non habebat. Item p nouū motuz res noua acquirit. sed augmentatio t rarefactio sūt motꝰ ad quantitatē. ergo per eos noua quātitas acquirit. sed in aere q̄ rarefit est noua rarefactio. igitur tc. Tertio p̄n cipaliter arguitur. aut quantitas terminata t interminata sūt vna quātitas t sic hr̄ ꝓpositū: ga quantitas terminata non semp manet. ergo nec interminata aut est alia t alia t tūc in eodē subiecto sunt due quantitates: qd̄ est falsum. si dicitur q sunt vna quantitas tm̄ terminata non manet solum quantū ad terminū: quero iste terminus aut est de genere quantitatis: aut nō. si sic cum nō ſit idiuisibilis ga terminus est diuisibilis non aduenit nec recedit sine diuisibili. ergo diuisibilis. t per ꝓns quantitas t sic quantitas nō manet. t qua rōne vna pars pōt oīno manere t tota si nō sit de genere quantitas. ergo augmentatio t diminutio nō erūt motus ad quantitatem cū sit ad talem terminum.

Quarto principalites arguit sic. phs. v. physicox t secundo metha. ꝓbat per talem rōnem q generatio non sit motus qd̄ mouetur est in loco: qd̄ generatur non ē in loco sed subiectū generationis est materia pma. ergo materia nō est in loco. ergo materia pma vt est subiectū generationis non est quanta. ꝓns ꝓbatur. nam oē quantū est in loco quia quantitas est ratio formalis qua aliquod sit in loco. Dicetur forte q subiectum generationis puta materia non est ex se in loco sed per quantitatē. illud autez qd̄ mouetur per se est in loco ga ꝓprie est quantū. Confirmat sicut materia pma non est per se in loco inquantū subiectū generationis sed p quantitatē: ita subiectum motꝰ inquantū subiectum motus nō est per se in loco sed per quantitatē. ergo nulla est dria inter ista quantū ad esse in loco. minor ꝓbatur vz q subiectum motus vt sic non est per se in loco sed per quantitatē. Illud qd̄ per se est subiectū motus reciput formā ſm quā est motus cuius rō ē subiectū motus ē p se in potentia ad terminū motus: t qd̄ est p se in potentia ad terminū motus in se recipit formā ſm quā ē motus capio minorē. sed subiectū motus augmentū est suba inquantū suba. suba aūt vt sic non ē ꝓpe in loco sed solū per quātitatē t sic p accidens. Sed tu dices q hec rō non solu3 ē ꝟria Ax. sed etiā p determinationē phi supra. nā p hoc phs distinguit gnationē a motu ga subiectū motus ē in loco: nō aūt subiectū gnātiōis. t ꝓbat q ita est vnū in loco sicut t aliud. Rñdeo q phs distinguit gnationem a motu: ga illud qd̄ mouetur ē i loco vel p formā ꝓsuppositā forme ſm quam est motus: sicut subm alterationis vel loci mutationis vel est in loco nō quidē p formaz ꝓsuppositā forme ſm quam est motus sicut subiectū augmenti vel decrementi. subiectū aūt generationis neutro modo istox est in loco quia non per formam presuppositam forme ſm quam est generatio. quia vel nulla ꝓsupponitur forma forme generande ſm quam est generatio: vel si sic ista non est rō eēndi in loco. nec etiam subiectum generationis est in loco secundum formam secundum quam est generatio: quia talis forma cum sit substantialis non est ratio essendi in loco alicui. Quantum ad tertium articulum. Respondeo ad questionem t dico q quando aliquid corrumpitur vel fit resolutio vsque ad materiam primam: vel non. Si non sic: dico q in genito t in corrupto manent eedem dimensiones numero existentes t etiam quantitates istas dimensiones sequentes: Cuius ratio est: quia quantitas siue dimensio non corrumpitur nisi eius subiectum corrumpatur. Sed eius subiectum scilicet materia prima cum forma corporea ponitur. remaneret ergo si autem

fit resolutio vsq3 ad materiam primã: sic dico q3 nihil commune manet in genito ⁊ in corrupto nisi prima materia: forma substantialis quia quantitas terminata ⁊ interminata corrũpitur ⁊ etiã qualitas omnis. vnde ⁊ aduertendum q3 aliquod esse subiectum accidentis contingit dupliciter. Vno modo quia imediate terminat dependentiaz eius vt superficies est subiectum albedinis ⁊ tale dicitur subiectuz quo. vnde secundo methaphysice color est in superficie p se ⁊ primo vt dicit cõmentator q3 superficies est subiectum quo albedinis. Alio modo aliquid dicitur esse subiectũ accidentis quia vltimate terminat dependentiam eius ⁊ tale subiectum dicitur esse subiectũ quod cuius subiectum est prima substantia vt probatur in predicamentis nam de ipsa omnia dicuntur vel sunt in ipsa. quia ergo quando fit resolutio in generatione vsq3 ad materiam primaz destruitur subiectum quod ipsius quantitatis quia tũc forma substantialis corrumpitur. hinc est q3 quantitas corrumpitur ⁊ substantia ⁊ cõmuniter omnis quantitas infundatur.

Ex his potest haberi ratio in proposito quando subiectum imediatum alicuius accidentis corrumpitur: ⁊ illud accidens corrumpitur. sed quando fit resolutio vsq3 ad materiam primam accidentis alicuius subiectum non manet vel destruitur. ergo omne accidens illius subiecti corrumpitur. minor patet quia tunc non manet nisi materia prima sed materia prima non est imediatum subiectum alicuius accidentis. tum quia imediate non terminat dependentiã alicuius accidentis. quia materia de se non habet actualitatem per quam possit determinare dependentiam accidẽtis. tum quia nullum accidens mediant inter materiam et formam substantialem vt probatum fuit. ergo ⁊cc. Secundo ostendendo conclusionem principalem simul declarando modum sicut quantũ fit ex quanto ita existens: ex existente materia que semper est formata: quia materia nunquã est sine forma. etiam patet quantum fieri ex quanto et existens ex existente quia corpus semper est ex terminis. sumo minorem sed ad hoc q3 existens fiat ex existente non oportet ponere aliquam formam substantialem semp manere in genito ⁊ in corrupto: sed sufficit q3 forma corrũpi, cõtinuetur vsq3 ad instans introductionis forme generate. ergo ad hoc q3 corpus fiat ex corpore non oportet ponere aliquaz quantitatem eandem numero semper manere sed sufficit quantitatem corporis extrinsecam facere aliud corpus continuari vsq3 ad instans in quo generatur corpus ex ipso. Item quicquid est in potentia pure passiua ad plures formas per quarum naturam satiatur eius appetitus: quod dico forte ꝓpter materiã celi que non est in potentia contradictionis respectu illaꝝ quia ex nono methaphysice hoc est esse in potentia passiua non magis determinat vnũ contradictorioꝝ q3 aliud. sed materia prima est huiusmodi ad omnes formas ex quo non est quid nec quale septimo methaphysice. ergo respectu ipsaꝝ est in potentia contradictionis. ergo materia non determinat sibi necessario quantitatem. Item aut quantitas est formaliter contenta in potentia materie ⁊ re diuisibilis in ipsam: aut non. si non. ergo non est forma substãtialis quia non educitur nec reducitur in potentiam materie vt patet de anima intellectiua. si sic. igitur est generabilis ⁊ corruptibilis. Sed qd ꝑm veritatẽ dicemus fuisse de intentione commentatoris.

Dico q3 intentio eius non fuit q3 eadem dimensio numero maneat in genito ⁊ in corrupto licet eadẽ secundum speciẽ maneat: quod patet ex tribus auctoritatibus in de substantia orbis prima dicit quia omnis forma substantialis habet ꝓpriã quantitatẽ terminatã. quia omniũ natura constantiũ ⁊c. ideo dimensiones terminate non existunt i hoc subiecto. s. nisi postquã forma substantialis existit i eo ex his patet q3 quantitas non perficit materiam nisi mediante forma substantiali. ergo forma substantialis corrupta quantitas corrũpitur. Secunda auctoritas quia quando ex aere fit ignis caliditas ignis agit in aerem: ⁊ cuz ignis venerit ad maximã quantitatẽ materia aeris expoliatur forma substantiali ⁊ accidentali ⁊ dimensionibus prioꝝ recipit formã ignis ⁊ quantitatẽ ipsam consequentez

Alia auctoritas est q3 tres dimensiones nunquã separantur a materia nisi sicut accidentia cõmunia vt qualitates ex sensibiles. Et ponit exemplum vt sicut diaphanitas in aere ⁊ in aqua. sed certũ est q3 diaphãitas aeris vel aque nõ manet ipsis corruptis quia consequũtur formas substantiales eorum. Notandũ q3 ipsa diaphanitas ⁊ oĩs qualitas symbola corrũpi non dicitur sicut qualitates non symbole: non quia eadẽ numero maneant: sed quia non a contraria: sed a subiecto corrũpuntur ⁊ sic per accidens corrumpitur magis q3 qualitas non symbola. Alia auctoritas Auicenne secundo methaphisice secundo capitulo vbi dicit q3 quando cera aliter ⁊ aliter figuratur vel quando expressio fit raꝝ priores qualitates corrũpuntur ⁊ alie numero generant. Sed huic auctoritati non est adherẽdũ maiꝰ quia duꝝ est dicere q3 aqua que rare fit vel penitur in alio ⁊ in alio vase aliter ⁊ aliter figurato perdat quantitatẽ ⁊ de nouo acquirat aliam. Ad rationes ad primam cõmentatoris cũ dicitur corpus non potest fieri ex non corpore. Respondeo q3 ista propositio dupliciter potest intelligi. Vno modo q3 illud ex quo fit corpus debet habere aliam dimensionẽ ⁊ esse quantum. Alio modo q3 illud ex quo fit corpꝰ de se fit corpus ⁊ non fit de se non corpus. p mo modo intelligendo vera est ꝓpositio quia materia ex qua fit corpus in instanti generationis necessario oportet esse quantã licet non quantitate precedente sed sequente: quia in illo instanti habet formã substantialem ⁊ consequentem ipsam quantitatẽ formã sequentẽ. secũdo modo intelligendo dico q3 ꝓpositio est falsa: quod patet duplici ratione. prima ratio est sic recipiens debet esse denudatũ a specie ⁊ genere recepti. Cõmentator tertio de anima comento quarto. sed materia est recipiens formã substantialem ⁊ q̃ntitatẽ. q̃ de se denudatur ab istis. Secunda ratio est ga illud quod generatur vt sic non est in loco. sed quod non est in loco non est quantũ. materia autẽ est subiectũ generationis inquantum generatur. ergo non est quanta de se ergo ⁊c. Dico igitur ad formam argumenti q3 corpus fit ex corpore: verꝝ est per accidens. quia illud ex quo fit ẽ quantum per accidens quia ꝑ quantitatem tamen q3 corpus fiat ex per se corpore: falsũ est vt patuit.

Ad auctoritatẽ cũ dicitur ⁊ qui inuenit dico q3 quodlibet verꝝ auctoritate verꝝ est. nam genitũ ⁊ corruptibile cõmunicant in eisdẽ dimensionibus non terminatis eisdem s. specie non numero ⁊ materia nunquã a dimensionibus interminatis: quia nunquã est sine dimensione licet sit sine hac vel illa: sicut etiã materia nunquã denudatur a formis substantialibus licet denudetur ab hac vel illa. vnde bene q3 si materia in instanti generationis vel tẽpore habito insi instanti essent sine aliqua dimensione q3 corpus fieret ex non corpore: tamen nunquã materia est sine dimensione. Ad secundũ cũ arguitur nulla forma ⁊c. Dico q3 illud argumentũ non concludit: quia per idẽ ꝓbabimus q3 quantitas non corrũpatur qui si corrumperetur ergo vel a subiecto vel a contrario. non a contrario quia non habet. neca subiecto quia tunc ex corruptione. s. forme substantialis nihil quantitatis remaneret. preterea sicut quantitas ꝺ se sequitur compositũ ratione materie ita quantitas terminata. igitur sicut quantitas interminata eadem ratione scilicet quia materia non corrũpitur. Dico igitur ad argumentũ q3 quantitas corrũpitur ratione subiecti: quia. s. cõpositũ q3 est eius subiectum corrũpitur. Dicet tu non corrũpitur qui sequitur cõpositum ratione materie: quan/

tias vero ratione forme: ⁊ ideo corrupto cōposito quā
tas ⁊ nō qualitas corrūpetur. Respōdeo q̄ hoc dictū. ſ.
q̄ quantitas ſequitur cōpositum rōne materie non inueni
tur a philoſopho nec a cōmentatore: ſed oppoſitum vt in
ſuperiori queſtione determinatū fuit. tamen ſi volum⁹ cō
ſolari ſic dicentes dicemus q̄ ſō dicitur quantitas ſeq cō
poſitum rōne materie. qualitatez vero rōne forme q̄ quā
tas cū materia in duobus conuenit in quibus qualitati
b⁹ cum materia prima nō ꝓuenit. ſimiliter qualitas i duo
bus cōuenit cū forma ſubſtantiali in quib⁹ quantitatis nō
ꝓuenit cū ea. nā ſicut materia nō eſt actiua ſicut nec quāti
tas ẽt ſicut nec materia ſicut materia inter entia ẽ ipfectiſ
ſima i quantū nō hz aliquē actū. ita ẽt qualitas eſt ipfectior
quātitate. ſō magis cū materia cōuenit ꝙz qualitas. ꝙlitas
aūt ẽ impfectior ⁊ actiuior. ſō magis ꝓuenit cū forma ꝙz q̄
litas. ſō ꝙli rōne forma ſubſtantialis ſequit̄ ꝓpoſitū ⁊ qua
litas rōne forme eadē rōne quātitas inſequit̄ ꝓpoſitū rōe
materie. Ad rōnes conſequentiū cū dicit̄ aut tota. dico
q̄ tota quātitas inducit̄ in tota materia ⁊ ps in pte ⁊ cum
dicit̄. ergo materia que fuit ipſius aeris hēbit ptē ⁊ ptez.
Dico vt tu loqueris de ptibus materie hz illud qō ſūt ſic.
cōcedo qō dicit̄: ⁊ tamen non ſequit̄ q̄ ante quantitatē ſit
quantitas: q⁹ illas ptes non hz p quantitatē ſm q̄ pticula
res ⁊ extrinſice ⁊ tales ptes nō precedunt quantitatē imo
ſunt tales p quantitatē nec in eis quantitas recipit̄. ſed tā
tum in ptibus materie precedentis. quare ⁊c. Ad hz cū
dicit̄ ſi tota quantitas. reſpōdeo q̄ illud argumentū nō cō
cludit. Nā arguo ſic. i codē inſtāti in quo corpus xp̄i fuit
organizatum fuit ⁊ aiatū. tunc ſit in illo inſtanti i quo aia i
funditur aut infundat̄ in corpe viuo: aut nō. non ſcō mō
q⁹ in eodem inſtanti idez corpus cēt viuū ⁊ non viuūt: qō
eſt impoſſibile nec in viuo: q⁹ cum corpus nō viuat niſi p
animā anteq̄z recipet aiam haberet aiam ⁊ ſic ante animā
eſſet aia. Similiter lumen ẽ actus corpis lucidi. aut er
go lucidū eſt lucidū ante receptionē luminis ⁊ ante lumē:
aut non. ſi nō. igit̄ non lucidū eſſet lucidū qō implic it. Si
ſic cū diaphanū non luceat niſi p lumē anteq̄z reciperet lu
men. lumē haberet lumen. que argumenta nō concludūt
⁊ tamen cū ſimiliter ꝓcedunt. dico ergo ad ipſū q̄ tota q̄z
titas de nouo adducit̄ de potētia materie ⁊ de potentia ma
terie diuiſibili. non quidē diuiſibili p quantitatē preceden
tem. ſed ſequentē ſicut lumen ẽ actus corpis lucidi non q
dem prius lucidi vel ſine lumine lucidi. ſed p lumen luci
di: ita in ꝓpoſito quantitas eſt alicuius materie q̄ztie non
quidē de ſe quante. ſed p quantitatē quā habebit. Ad
aliud cū dicitur q̄ ſi tota quantitas corrūperet̄. dicit̄ q̄ nō
ſequit̄ q⁹ in codē inſtanti tpis i quo ignis ẽ primo genit⁹
ignis tñ quantū eius quātitat̄ ſupercedit quātitatē aeris.
ex quo generat̄ tñ corrūpit̄ de igne: ⁊ ſic nō oz q̄ aliquod
corpus moueat̄ in quātitate. Vel dicendū q̄ in illo inſtan
ti in quo ignis eſt primo genit⁹ nō occupat maiorē: locuz
q̄z aer ex quo genitus eſt. ſed ſtatim poſtea i tpe habito vt
immediate ſe hāt: exēpli gra ponat̄ ignis i furno ⁊ clauda
tur. primo ignis corrūpet totū aerē repletē totū furnū ⁊
certū eſt q̄ nō occupat maiorē locū quā aer occuparet: ſed
apto furno ſubito maiorē occupat ⁊ ſic nō ſequit̄ q⁹ motuſ
ſit in inſtāti. poſſet aūt dicta rō de motu locali in inſtāti for
mari ſi quantitas ignis de nouo inducit̄ ⁊ tota quātitas ae
ris corrūpit̄: certū eſt q⁹ tota inducit̄ in inſtanti in quo ge
neraī ignis vel p augmentū vel p alterationē ſiue ſic. vel
ſic ſequit̄ q⁹ motus eſt i inſtanti. Rūdeo ad hac formaz q⁹
totū inducit̄ i inſtāti gnālis ignis nō p motū aliquē. ſz per
mutationē: ſō motus nō eſt i inſtanti. agens cui non prio
attingit vnā ptem materie ⁊ poſtea aliam. ſed totaz ſimul
potentiā materie. ſō in inſtanti. pducit. Vñ ſciendum q⁹ ſi
gillū i vno inſtanti imprimeret figurā in cerā. ita q⁹ totam
cerā ſimul attingat nō p motū. ſed p mutationē in eā age
ret. ſic in preſenti marime cū quantitas ſit quedaz impreſſio
in ſubſtantia ab agente. Ad quartū cū dicit̄ omnis motuſ.
dico q⁹ duplex eſt mot⁹ vnus corruptiuus alt⁹ acqſitiuus:
de acqſitione vera ẽ maior q⁹ p talē motū eſt. pceſſus ab i
pfecto ad impfectū. ſed de motu corruptiuo nō eſt vera q⁹
iſta. pcedit ab cē ad nō cē. ſō talis mot⁹ nō hz terminū ſibi
intrinſecū q⁹ nō eſt dare vltimū non eſſe forme prioris. ſz
bene primū ſequentis. viij. phy. iſte aūt motus rarefactio
nis qñ ex aere fit ignis ẽ ſolū motus corruptiuus. ſō ⁊c.

Ad quintū cū dicit̄ repugnat quantitati. dicendū q⁹ an
tecedens ẽ falſū: q⁹ ſi ſibi repugnaret totaliter. pduci p nul
lam potentiā poſſet. pduci: qō falſū eſt: q⁹ deus producen
do celū. pdurit totā quantitatem eſt celi ſimul cū celo: ſimi
liter. pducere poſſet tota die multas quantitates etiam tota
liter. Sciendū tñ q⁹ quātitas dupliciter acgrit̄ p motū.
Vno mō p motū. ppriū terminatū ad ipſaz: ⁊ ſic bene ve
rū eſt q⁹ quantitas repugnat totaliter acgri p talem motū.
Alio modo p motū terminatū ad formā ſubſtantialē: ⁊ p
talē motū pōt totalit̄ induci: ⁊ inducit̄ i generatione ignis
ex aere. Ad ſertū cū dicit̄. Si vinū ⁊c. Rūdeo q⁹ ſi i vi
no ſunt plures forme ſubſtantiales: acetū nō de nouo re
plet dolū: q⁹ eadem quantitas manet in aceto que fuit in
vino: q⁹ manet forma ſubalis rōne cuius quantitas vini
erat in vino. ſi tamen non ſūt plures dicendū: q⁹ doliū tūc
de nouo ipleī ⁊ noua quantitas aducit. Ad ſeptimuz
cū dicit̄. Si vnū doliū mutareī dicendū q⁹ nullo mō locus
idem numero maneret: eſt tñ idem ſpecie: queras qd per
hoc intelligit̄ in ſecundo ſententiarū cōne. Vtrū angelus
ſit i loco. Ad cōfirmationē cū dicit̄. Termini motus in
ter quos p ſe eſt ipſe motus. vnde differūt aliquo iſtorum
modoz q⁹ aliter natura fruſtra ageret. ſed in ꝓpoſito quā
do. ſ. doliū vnū mutareī in aliud eiuſdē quātitatis: vel vi
nū in acetū non eſt. ppriē terminus illius tranſmutatiōis:
ſed mutatio eſt p ſe inter ſubam illius dolij vel inter ſub
ſtantiam vini ⁊ aceti. Ad cōnem cū dicit̄. Iſta acciden
tia aut corrūpunt̄ in tempore aut in inſtanti. dico q⁹ in in
ſtanti: q⁹ in codē i quo corrūpit̄ aer. ⁊ cū dicit̄: q⁹ ſicut acq
rūt̄ dicēdū q⁹ qñ aliud acgrit̄ p ſone nomē: tūc ſi acgrūt̄
p motū ita corrumpunt̄ p motū. ſed in ꝓpoſito ipſa quan
titas terminata ſine alia non p ſe acgritur p motū. ſed per
accidens p mutationem q⁹ in inſtanti iſto in quo eius ſub
iectū generat̄. ergo non corrūpitur p motū. Ad argu
mentū principale cū dicit̄. In generato dicit̄: q⁹ vel in illo
q⁹ habuit circatrices eſt tantū vna forma. ⁊ ſic eſt dicendū
q⁹ nō ſunt eedem cicatrices numero in mortuo ⁊ in viuo:
vel ſunt plures: ⁊ tunc eſt dicendū q⁹ ſō quantitas nō cor
rūpit̄: q⁹ manet illa forma que eſt ſubiectū imediatū eius
⁊c. Nō dico q⁹ alia argumenta ſuperi⁹ facta poſſunt ma
giſtraliter ſolui tenēdo q⁹ ſubſtantia ſuſcipiat magis et mi
nus ⁊c.

Trum dimenſiones interminate precedāt for
mam ſubalē in materia. Et arguit̄ q⁹ nō: quia
ſuba prior eſt accidente cognitione diffinitione
⁊ tpe. vij. metaphy. ſed oēs dimenſiones ſiue
terminate ſiue interminate ſūt accītia. ergo ⁊c. Itē ma
teria cū forma cā eſt oīum accītiū que fuit in ea prio phy.
Cū igit̄ cā ſit prior cauſato: ſegtur formam ſubſtantialem
precedere dimenſiones. Item dato oppoſito ſequitur
diffinitionē ſubarū eſſe p additamenta: ꝓns falſum. ergo
ꝓna. pbatur: q⁹ diffinitio principaliter ſumit̄ a forma: ⁊ ge
quid cadit in diffinitione ſiue ſit materia ſiue ſit oō cūqz a
liud cadit ſub ratione forme: tunc arguitur ſic. Quod prī
us eſt forma cadit in diffinitione ſubſtantie. ſed dimenſio
nes interminate ſunt priores forma ſubſtantiali per te. er
go ponende ſunt in diffinitione ſubſtantie. Conſtat autez
cum ſint accidentia q⁹ ſunt poſt naturam ſubſtantie. ergo
in diffinitione ſubſtantie ponitur aliquod quod nō eſt de

t

essentia substanne talis aūt est p additamētum. igit̄ ꝛc̄.

Item materia est ꝑpriū subiectū generationis. tale aūt oꝫ manere: qđ nō videtur habere esse nisi p formā substā tialē. ergo ꝛc̄. ¶ Oppositū dicit ꝓm. in de substantia or/bis. Hanc aūt questionē tractat cōmentator ibidē: ꝛ ibi ponit opinionē Auicenne q dixit formā substantialē. pri/mo recipi i materia pria. Ex qua positiōe ꝓmētator dedu cit Auicēnā ad tria incōuenientia. ¶ Primū q forma que libet esset imptibilis p se ꝛ p accidens: ita q tota in toto ꝛ tota ꝛc̄. ꝗm incōueniens: q tale cōpositū esset imobile. ter tium q materia nō posset recipe nisi vnicā formā tāq̄ si/bi ꝑpriā: nec plres simul vel successiue. Et q cuidētia isto rum qualiter sequant̄ sit ista suppositio: q qñ aliquod ꝛe/cipit in alio mediante quodā alio illud quod recipitur: re cipit ꝗm naturā illius quo mediante recipit: vt ꝓz de albe dine que de se est indiuisibilis: tñ quia mediante superficie que est diuisibilis recipit: iō ipsa diuidit̄ ita q omne imp tibile si recipit̄ in aliquo mediāte aliquo ptibili: ptibiliter recipitur. si ergo esset motus conuersus fieret econuerso. Cū igitur materia de se sit imptibilis nec habeat ptē. imo cū sit pura potentia nullum est habēs actum vel distinctā quantitatē: nec ē illud qđ p se diuidit̄. similiter forma sub stantialis p se est indiuisibilis. Si igit̄ mediante forma substantiali reciperet̄ quantitas in materia indiuisibiliter reciperet̄: ꝛ ita illud cōpositum esset indiuisibile. ex quo il la forma nō diuideretur diuisione materie: que oio est im ptibilis. Ex quo ꝓz ꝓmū si aduertat̄. Item ex ista sup positione sequtur ꝗm. s. q tale cōpositū esset immobile: qm mobile est diuisibile. Et similiter sequitur tertiū: q in ma teria non esset nisi vnica forma simul nec successiue: q: vt dicit ꝓm. xij. metaphy. naturalis appetitus nō est frustra vel ociosus. materia aūt naturaliter appetit formā: vl quā possibile est bre vel quam nō. Si secūdo modo iste appe titus ē ēt ociosus. successiua aūt pluralitas formarū non ē sine motu. tale aūt cōpositū moueri non posset: quia cū sit indiuisibile: non posset ptum esse in termino a quo: ꝛ ptꝫ in termino ad quē. ergo non apparet plures. Item in omnibus habentibus materiam materia est vna numero: eo q nō hꝫ per qđ differat. ergo tota materia non ha/bebit vt appetat nisi hanc vnicā formam numero. cū igit̄ hec sint inconuenientia: ideo illa fugata relinquunt̄. Sed nunc dicetur qualiter ponemus istas dimensiones inter/minatas aut realiter aut ꝗm rōnem. ¶ Pro solutione est notandū q materia de se est solum pura potentia nec hēt aliquem actū de se. ꝛ iō cū materia sit multa vel pauca hoc non hꝫ a se. sed a quantitate. vñ oꝫ q i generatione ignis ex aere: vel econuerso: q nihil vtrobiq̄ deperdat̄ de ma teria. sed precise tantum sit sub vtroq̄ termino: non tamē occupat tantū locū: q: generans quantū dat de forma tan tum ꝛ de loco. sed oꝫ q tantū precise sit de materia in gene rato quantū in corrupto: ꝛ econuerso sicut dicitur in de ge neratione: q ex vno pugillo aeris fiunt decem aque. hec aūt raritas materie non est a forma aeris: q: sic corrupto aere in aere non maneret tanta materia: qđ est falsum ꝛc̄. Et per hoc ꝓz q maior raritas vel multitudo cadē ē pri/or forma aeris: q: non corrūpitur ad corruptionē aque: et sic intelligendū est in materia dimensionum interminā/tarum precedere formā substantialē. Sed p solutione argumentoꝝ q: aliqua videnť agere sciendū secūdo duo. ¶ Primum q dimensiones interminate precedūt formam in materia scōm essentiam non ꝗm esse: ꝗm q precedūt il lam modo accidentali non essentiali. ¶ Primū ꝓz: q: acci/dentia non sunt entia nisi per attributionē ad subiectū: ita q sicut entitas accidentiū est ab entitate substantie: ita esse accidentiū ab esse substantie ꝛ subiecti: ideo dicimus om/nia accidentia esse oia eadē numero: licet p accidens pro/pter vnū esse subiecti vel suppositi. sicut igit̄ p generatio/nem ꝛ corruptionē variatur substantia: sic ꝛ accidentia ꝗz esse: ꝛ sicut materia ꝗm q manet sub vtroq̄ termino: va riatur tñ ꝗm esse q acquirit sub diuersis formis: sic dimē siones interminate oio similiter manent sicut materia in q̄ fundant̄: ꝛ sic ꝗm esse non precedunt formaꝝ substantialē in materia. Secūdum ꝓz: q: vt dictum est tota necessitas ponendi dimensiones interminatas precedere formam ē vt det ei esse ptibile ꝛ transmutabile. hec aūt oia accidunt formis que forme de se sunt imptibiles ꝛ intransmutabi/les: vnde accidentaliter ꝛ nō essentialiter dimensiones p cedunt formam in materia: q: non precedunt nisi in gene rari ꝛ corrūpi: que non essentialiter ꝛ p se. sed p accidens competunt forme. ꝛ p hoc ad argumenta. Secūdo du bitatur quomodo dimēsiones interminate precedunt for mam. ¶ Rideo q est inuenire duo genera dimensionuꝫ interminatarum. Ad cuius euidentiam duo videbimus. ¶ Primo q ibi sūt dimensiones. Secūdo q iste sint inter/minate. ¶ Primū ostendit̄ q vnus pugillus terre sit densi or vno pugillo aque: ꝛ non est ex hoc q terra sit porosior aqua. Manifestum q minime porosus est rarissimus: nec ex hoc q ptes terre ꝓpinquius iaceant q̄z ipsius aque: im mo equaliter cū sint immediate ꝛ vtrūq̄ sit cōtinuū. sed ideo q: in pugillo terre plus est de materia q̄z i pugillo aque: ꝛ ꝓp hanc conuenientiam in aliquo cōi dicit Arꝛ. secūdo de generatione ꝑ Empedoclem: elementa esse cōparabilia: ex hoc ꝓz q i materia est inuenire multū ꝛ parū. sed hoc ē p quantitatē ꝗm quā aliquod dicitur equale: vel inequale que licet sint in predicamēto relationis: fundat̄ tñ in quā titate. similiter de multo ꝛ pauco: quare cū sit de se penit⁹ in potentia nō hꝫ q sit multa vel pauca nisi p quantitatem hec aūt quantitas ē in materia ante omnem formā: qđ sic probat̄. Mā non est alia rō quare ex grano milij non pōt fieri mons ꝛ nullo addito ꝛ hinc rarefactione nisi q plus de materia est in monte q̄z in milio. si igitur natura possꝫ super multū ꝛ paucum de materia: ita q posset facere de pauca materia multum: tunc etiam posset facere ō grano milij montē faciendo de pauca materia milij multū: ꝛ iō ideo sine rarefactione. sed q ō minori fiat maius nullo ad dito vel rarefacto vel nullo dēpto vel condēsato ē oio cō tra rōnem augmenti ꝛ decrementi. ergo natura non po/test super multum ꝛ paucum. imno actio materie solū cō/sistit̄ ad formas substantiales quas pōt successiue in mate ria inducere ꝛ ab eadem remouere. ꝛ in hoc etiam natu/ra differret ab arte: quia ars solum potest trāsmutare sub iectum quantuꝫ ad formas accidentales non quantum ad formas substantiales vel accidentales: similiter vltra. er go ad formas accidentales non extendit̄ eius actio. Exq bus sequit̄ q quantitas in qua fuodat̄ multum ꝛ paucum materie nō est de accidentibus formā substantialē in ma teriā consequentibus: ꝛ consequenter ista quantitas ē an te omnē formam substantialem in materia. Secundus ostendit̄ q ex eo dicit̄ quantitas interminata: q: indetermi natum locū occupat. multuꝫ aūt ꝛ parū i materia sunt ista p que potest occupari locus. non aūt occupat locū determi natum in actu: q: eadem multitudo materie aliquando oc cupat maiorem locū: aliquando minorem. vt in vno pugil lo terre: vt cū ex vno pugillo terre fiunt decem aeris: ꝛ ꝓ tanto dicitur dimensio indeterminata. Sic igitur habe/mus vnum genus dimēsionū indeterminatarum: qđ nō videt̄ venari a cōmentatore in de substantia orbis: nūc vi dendū ē ꝗm genus q ꝓmentator magis ingrit. Mā vnū/quodq̄z inquantū corpus ꝛ est corpus ꝛ ē tale corpus. vt ignis ē corpus ꝛ ē tale corpus. s. ignis. Si igitur ex aere generat̄ ignis ꝛ econuerso aer corrūpit̄: q: hoc tale corp⁹ corrūpitur. sed nō corpus simpliciter corrumpit̄. similiter de igne corrupto dicat̄ corpus. ergo ꝗm hanc opinionem ꝓbus est hoc vel tali corpore: ꝛ quia corpus consequit̄ di/

mensiones simpliciter: ꝛ hoc corpus ꝛ he dimensiones: ꝛ sicut corpus simpliciter prius est hoc corpore ita dimensiones simpliciter his dimensionibus: ꝛ dimensiones simpliciter sunt interminate: qz nō correspondet eis locus determinatus. sed locus simpliciter: qz corpus vt corpus est in loco. nō aūt in hoc loco. hoc aūt corpus est in hoc loco determinato. nam generans quantū dat igni vel aeri de forma specifica: tantū dat ei de hoc loco indeterminato. Sic igitur habemus duo genera dimensionū interminatarum precedentiū formā in materia. Differunt aūt he dimensiones in hoc: qz primū genus dimensionū precedit oēm formam substantialē in materia te generalē q̄z specificam: qz ois forma in materia recepta oportet q̄ ptibiliter recipiat. hec aūt vt patuit nō potest esse nisi dimensiones interminate precederent oēs formas tā generales q̄z specificas.

Secundum aūt genus non vniuersaliter precedit oēs formas substantiales: qz non formam corporis simpliciter immo sequunt. sed tm̄ formam specificatā huius corporis ignis vel aeris. Secunda differentia inter has est: qz primum genus harū fundatur in materia simpliciter vt i subiecto secūdario in composito ex materia ꝛ forma. non enim precedit corpus simpliciter. sed corpus tale. Tertia est: q̄ primū genus dimensionum precedit formā substantialem. Secundū vero non nisi fm modū considerandi. Nam in vno composito eē non ē nisi vna forma ꝛ illa est specifica. si enim in vno cōposito essent plures quelibet illarū det esse simpliciter idē compositū non essz p se vnū ꝛ quelibet ingrederetur diffinitionem eius: ꝛ sic diffinitio non esset p se vna: cōtra phm. vij. metaphy. Si igitur ex aere generetur ignis: nulla substantialis forma essentialiter remaneret in igne que fuit in aere. conceptui enim generis non respōdet alia vna bipostasis vnius nature realis: qz intellectus generis ex pua similitudine collectus est: temistius. primo de anima: ꝛ p̄n̄. secūdo metaphy. manet igitur corpus in transmutatione aeris. s. ign ē quodā prius. s. vt genus: qđ realiter nō differt a sui ꝛ speciebus. sed solū rōne ꝛ modo cōsiderandi: qz considerans ignem ꝛ aerem vtrobiqz inquantū corpus non corrūpitur nisi aliquod in quo hec duo differunt sic cōsiderata: ꝛ sicut corpus fm rōnem: sic consideratum est prius fm rōnem tm̄. Similiter dimensiones simpliciter que ipsum consequuntur sunt his dimensionibus priores nō essentialiter sed rōne. Quarta differentia est inter dimensiones interminatas ꝛ terminatas: q̄ solum rōne adinuicem differunt sicut dimensio a dimensione. s. fm rōnem magis abstracti ꝛ minus: qz sicut a pticulari realiter non differūt nisi rōne sic interminata ꝛ terminata dimensio: ꝛ sicut terminata dimensio est illa qua terminatus locus occupaī: ita indeterminata qua indeterminatus locus occupatur. sed primum genus dimensionum a secūdo realiter differt: qz materia eiusdem est multitudinis ꝛ paucitatis subvno pugillo terre ꝛ aque facte ex illo. terminate aūt dimensiones maiorem locum determinatum occupant sub aqua q̄z terre. Cum igitur in transmutatione pugilli in quatuor a que dimensio interminata eadem manet: qz vtrobiqz eadem multitudo materie. non aūt manet eadem terminata dimensio: qz non idem terminus equalis manet: pz q̄ primum genus dimēsionis interminate realiter differt a terminata Ex his sequitur quinta differentia que est. Qđ primū genus dimensionis interminate compatur ad fm genus interminate sicut materia ad formam. Secūdū etiam genus ad terminatas sicut forma confusa ac magis abstracta ad formam pticularē. ex quo sequitur q̄ sicut materia que realiter ꝛ essentialiter differt a forma: terminaī tamen per formam sicut primum genus dimensionis interminate realiter diuersum a terminatis: terminatur per dimensiones terminatas ꝛ consequenter natum ad primuz genus terminari successiue per omnes dimensiones terminate: ꝛ quia vna forma substantialis adueniens materie non inducit nisi vnam dimensionem talem: que ipsam consequitur. similiter alia aliam: ꝛ sic de alijs. sed hinc est q̄ vna forma substantiali recepta in materia nō est terminatus appetitus materie ad aliam formam substantialem ad quam consequuntur alie dimensiones interminate: per quas dimensiones interminate precedētes formam i materia apte nate sunt terminari: non est aūt sic ꝺ materia celi que licet absolute sit eadem cum materia inferiorum indistincte que est per priuationem differentie: quia tunc haberent iste materie per quod differrent. multum tamen et paucum in materia corporali est alterius rationis a multo ꝛ pauco in materia celesti: qꝺ pz: quia multum de materia in corporalibus facit densum: parum facit rarum: in incorporalibus vero parum facit transparentiam: multū spissitudinem ꝛ luminositatem: fm q̄ dicimus q̄ stella est densior pars sui orbis. vnde indeterminate iste dimensiones non nate terminari quibus dimensionibus terminatis. s. vna dimensio terminata. ꝛ ideo aduenit vna forma substantialis. que induit vnam dimensionem terminatam talem quali terminatur totus appetitus illius materie. licet igitur materia per indifferentiam sit vna in his ꝛ in illis: non tamen oportet corpora celestia corruptibilia esse sicut inferiora propter appetitum ad diuersas formas quas nata est habere materia ꝛ non habet: causam iam dicta est.

¶ Subtilissimis ac difficillimis questionibus in libellum commentatoris de substantia orbis a solertissimo phyfice veritatis indagatore Joanne de Dandauo compilatis. Deo optimo maximoq̄z fauente finis feliciter impositus est: Impēsa ingenioq̄z Henrici de sancto Orso summa cum diligentia impressis Vincentie annis dñi ab incarnatione. M.cccc.lxxxvj.xvij. Kal. nouembris.

Incipit Registrum.

a

Primum vacat
Incipit
in his duobus
que ad nos

b

operatio anime
sit composita
dicit siquidem
vtiqz sicut

c

per se quia
vltimo quod
ctum nobis
pore ꝛ non

d

sum. Deinde
quia os est in
viuentibus
cere altera

e

sensitiuo vegeta
ꝛ quies se habent
Cuius quidem ē
coloris. Prima

f

aque superficiem
in pupilla.
litudinem. dicit
aliquid signi

g

species sensi
caro non esset
mouet medium
esse actu

h

sed sensibilia
ex his duobus
album ꝛ nigruz
sic ꝛ indiuisibile

i

Propria operatio
ligit anima
prime prepatois
ptas in eis

l

gitatiua aut
autem indigent
tellectione
telligēduz secūdo

l

que prius
uisibile potentia
intelligēs i actu
sequitur aut

m

voluerimus.
tasmatibus
ratione alterum
sunt valde

n

sic est indifferēs
Considerandus
pz hoc ꝛc.
facit vt pellas

o

per se a sentiri
caput ipsum
Incipit expositō
q; sicut dicit

p

corporuz celestiū
Et cum ita
sed solum
ferentiam inter

q

Differunt enim
accidens igni
Quia declaratū
a virtute motiua

r

Incipiūt qōnes
anima iugens
negat phi
Queritur etiam

s

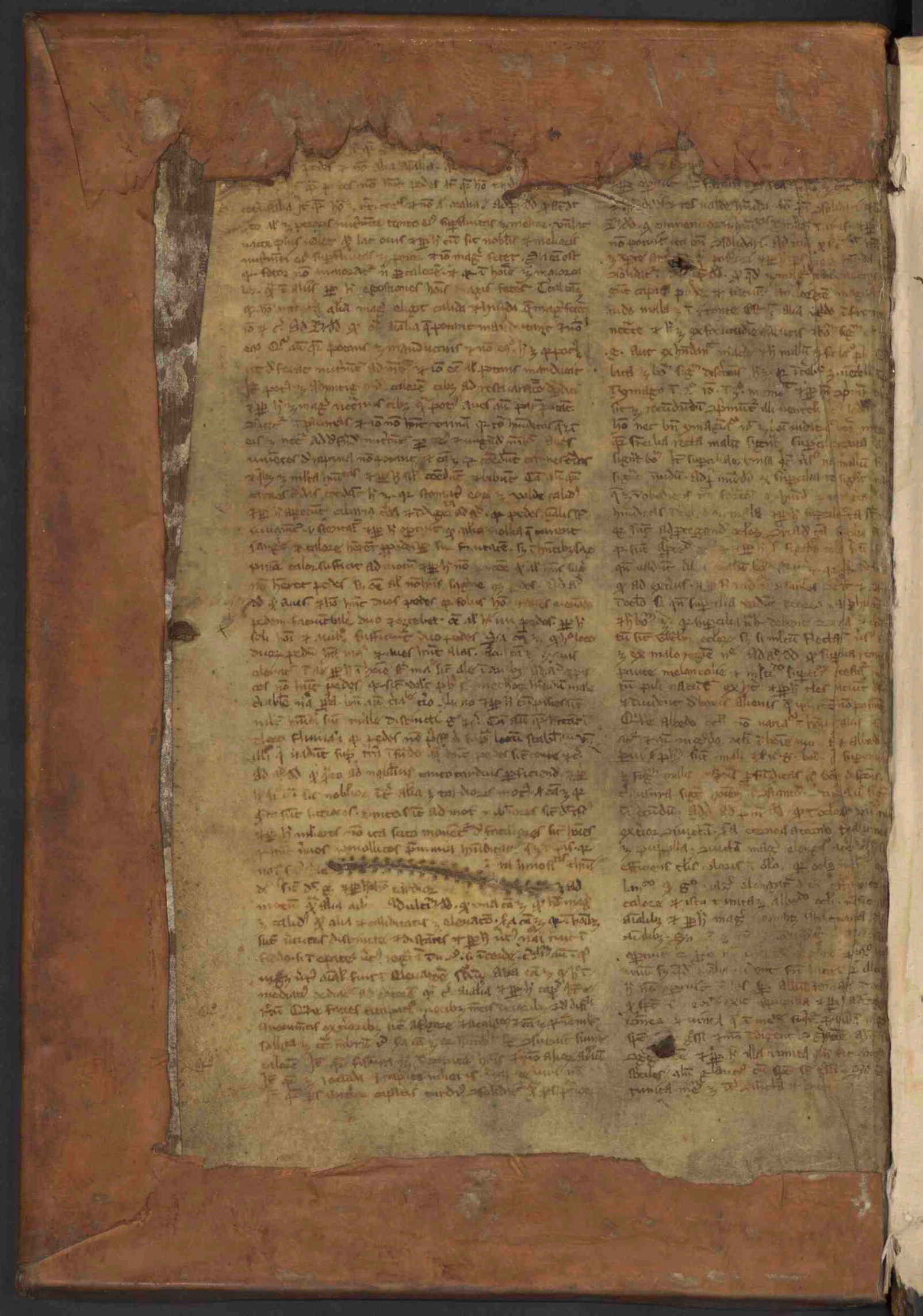
titatē determinatā
intelligūt d; prio
esse de intētione
ue non arguit

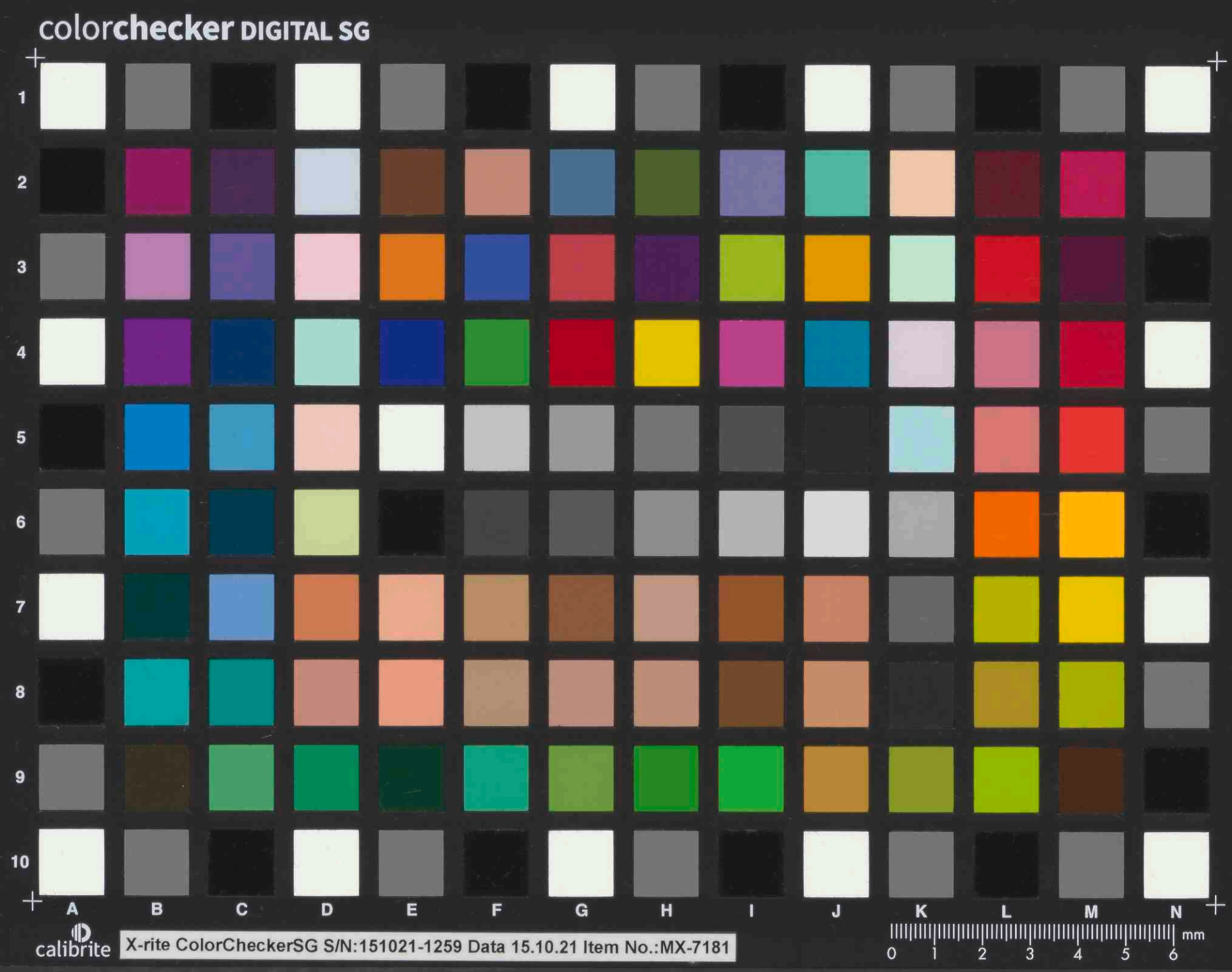
t

titas vero rōne
mētionet simpli
Finis.

1791405

colorchecker DIGITAL SG
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
calibrite
X-rite ColorCheckerSG S/N:151021-1259 Data 15.10.21 Item No.:MX-7181
mm
0
1
2
3
4
5
6